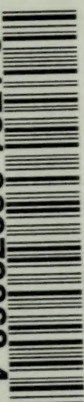

ЖИВОТ И ДЕЛА

КАРА-ЂОРЂА

И

његови Војвода и јунака.

Књига II.

Теке вода куд је текла, Србска мајка то је рекла!

Сјеница 1809. Бојна Места · Суводол 1809. Бојна места

Грачаница и · Сребрница и

Косово 1389. 15. Јуна. · Топола 1804. 24. Јануара.

ЖИВОТ И ДЕЛА
ВЕЛИКОГ ЂОРЂА ПЕТРОВИЋА
КАРА-ЂОРЂА

Врховног Вожда, ослободиоца и Владара Србије
и
живот његови Војвода и јунака.

Као градиво за Србску Историју
од године 1804 до 1813 и на даље.

Сабро написо и издо

Константин N. Ненадовић

Краљев. Срб. Артилерије Капетан у пензији.

Књига II

Са 19 литографски слика.

Жичко поље 1807. · Јеленча 1807. · Чучуге 1806. · Буковица 1807. · Салаш 1806. · Црна-Бара 1808. · Баурић 1808. · Братачић 1809.

Лешњица 1807. · Тичар 1810.

У БЕЧУ.

У Штампарији Јована Н. Вернаја
1884.

Прокупље 1809. · Куршумлија 1809. · Алексинац 1807. · Браза Паланка 1810. · Крушевац 1806. · Јасика 1810. · Грамада 1811. · Ћипровац 1807. · Пореч 1806. · Штубик 1807. · Праово 1809. · Кладово 1810.

Lith. u Druck v. Schipek & Steinhardt Wien V Spengergasse 23
Литографија и Штампарија Шилека и Штајнхарта у Бечу

Силнога іе пухором Душана,
Негда циглог' Марсу соперника,
Ускипљелим с' Гербљановић' крвљу,
Стећ Сербие діетића зачео;
Породи га кришом и пребіез'ма,
Одгаи га сузам' и пеленом,
Па га шаље на Олимпа песак. . .
Да прокуша там' іунаштво своје,
Те да маіци одповидіет' дође,
Коликосе на њ' ослонит' може.

Судра Сојковић.

СПОМЕНИЦА.

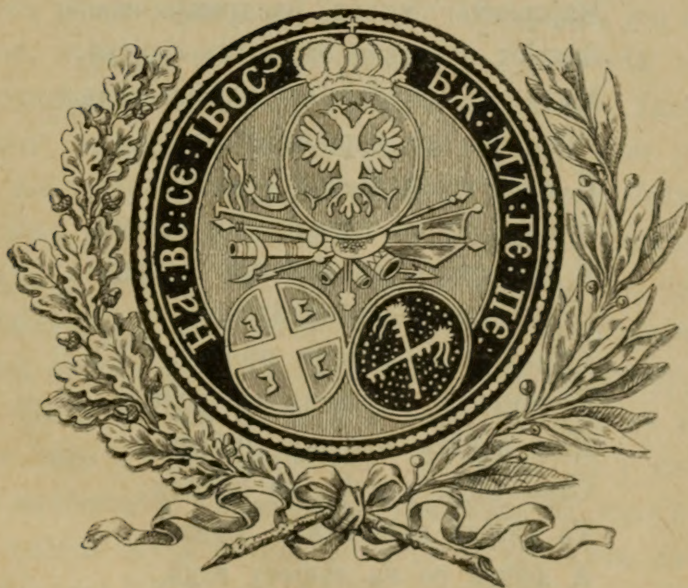

ПОБУД.

Ценитељма сердац' безлобија,
Свештеницма природнога твора,
Завјерцима л' светости сушчега
Та́ божица појавну се кадшто,
Пак и мени објетнику њену;
Сјем тежења к'ње сушчеству јарке,
Најкрепчег' ми од' раздражја сваког',
Захтјех чувством оживотит својска,
Мила, жаљна Сербства дјејствовања,
Што ве́кови сприознатниласу,
И нравствену Венус отличија;
О Сербаку л', свременици честни,
И потомство сва надеждо љепша,
Буди стало незаборављиву!
Утјеха је спомињати предке,
Пробитачно верлости се грејат',
Што поноса човечија зубљу
Сама ужди у суђењем редким;
Та узајми који немаш уши,
А десиш се на свијету игда,
Пак обратис' ка збиљости хукма! . . . .

Чубра Чојковић.

ПРЕДГОВОР ИЛИ ОБЈАСНЕЊЕ СПОМЕНИЦЕ
И
ЖИВОТОПИСА.

Пре него што читаоц ове књиге одпочне исту проучавати, за нуждно налазимо упутити га, да ниже следујуће прочита, које ће му служити као објаснење исте, а у главном содржине у *Споменици*, а и у другом које чему. И тако:

I. Србија је за Кара-Ђорђеве владавине подељена била на 21 нахију-округа. У споменици стављено је 19 нахија, јер Гроцка са њеном околином, која је засебно сочињавала „*Грочанску нахију,*“ спојена је и утеловљена доцније у нахију Београдску. Тако исто и „*Сокоска нахија*“ била је за Кара-Ђорђеве владавине за себе, а поделом дошо је од ње један део под *Ужичку*, а један под *Подринску* нахију, и њи обстанак уништен је, и тако ми смо њиове знатне помене уврстили у нахије, у које су оне утеловљене. Покрај ови била је засебна нахија „*Кладовска*“ и „*Поречка,*“ које су тако исто поделом дошле, неки од њи део под *Пожаревачку*, а неки под *Краинску* нахију, као што данас постоје. Но ми смо њи оставили засебно, као што су за Кара-Ђорђа постојале, и тако у Споменици има 19 нахија (а у књиги само 17, почем из *Кладовске* и *Гургусовачке*-Књажевачке нахије нисмо могли животописе славни људи сочинити), а то је две више нахије него што је Србија пре рата 1877. год. са Турском имала, и то 17. нахија.

Свака нахија за Кара-Ђорђа подељена је била на кнежине — срезове, а ове по војеној струци на капетаније, а по политичкој — грађанској струци на обштине. Нахијама управљале су Војводе I. реда, који су имали под својом влашћу једну, две а и по четири нахије; но такови није њи више било него 4—5 Војвода. Срезовима заповедале су II. реда Војводе, Капетанијама Капетани и Буљукбаше, а обштинама Кметови; но сви ови стајали су под влашћу Војводе I. реда до 1811. године. Али у почетку ове на скупштини уредбом укинуто буде Госпо-

дарство Војвода првог реда, и тад све млађе Војводе добију у својим војводствама подједнаку власт и остану под непосредном заповешћу земаљског Совета и Кара-Ђорђа, којима је у време ратовања одређиват и постављат нарочити главни Командант, под чију су власт искључиво Војводе II. реда, Капетани и војници подпадали, али ти Команданти нису се мешали у грађанске власти, које су стајале под непосредном управом Совета и земаљског великог суда.

II. Сви готово писци до данас о пропасти Србије 1813. год. писали су и тврдили, да су у то несрећно по Србе време све готово Србске Војводе и друге народне старешине, за спасти свој живот од Турског варварства у Аустрију пребегле, и да је после тог већи део њи у Русију отишо. Но то тврђење писаца посве је неосновано. Ми смо се постарали, те смо истражили, узнали и нашли да је у Аустрију осим простог народа и омањи старешина по паденију Србије пребегло 50 људи, које Попечитеља, Советника, Војвода I. и II. реда, Кнезова Капетана и свештени лица, од који су 19. њи 1814. год. испраћени отишли заједно са Кара-Ђорђем у Бесарабију, Руске области, те су ту становали до 1830. год., а неки и до 1831. год., а потом се у Србију по захтеву Руског двора повратили. Заоставше у Аустрији пребегше Војводе и неке старешине на броју њи 31., како је устанак Србски поново 1815. год. прво под Војводом *„Арсенијем Ломом“* на Цветни Четвртак 8. Априла букнуо, сви су одма прешли у Србију, противу Турака дизали народ, с Турцима се тукли и из Србије ји прогонили, докле и мир у месецу Јулу са Везиром Марашли-Али-Пашом у Ћуприји није закључен.

Ради ове истине и бољег схваћања ми смо оне све Војводе и друге старешине, које су по паденију Србије 1813. год. у Аустрију пребегле, а потом се у Србију до 1815. год. враћале, са једном звездицом (*), а оне који су 1814. год. у Русију отишле и 1830--1. год. у Србију се повратиле, са две звездице (**) на крају презимена њиовог свакога означили.

Остале све друге Војводе Кнезови и други јунаци у Споменици именовати, који са свездицама означени нису, нигди из Србије бегали ни удаљавили се нису, него су се са Капетанима, другим старешинама и јуначким Србима по шумама, гудурама и пећинама од Турака крили, живот свој чували и договоре један с другим, а и са старешинама у Аустрији пребеглим тајно водили, да се опет противу зулумћара Турака подигну,

докле се 1814. а потом и 1815. год. нису и подигли и сви противу Турака сложно војевали.

III. Ова *Споменица* од 660. славни људи, из ког броја и животописе од 206 људи израдили смо и саставили из више разни печатани књига. списа и причања стари људи из доба Кара-Ђорђевог. које нас је великог труда стало, и доста смо добро своју цел постигли, почем смо оволико имена искупили и животописе од многи њи написали. Но тврдити се неможе, да није јошт много остало славни људи и јунака из Кара-Ђорђевог ратовања, који нису у ову *Споменицу* уврштени. Тако се овим моле будући писци и спремаоци градива за Србску повестницу, да они међу број у *Споменици* овој означене славне и заслужне људе које пропађу уврсте и оне, који по нашем незнању нису уврштени. а и животопис написат није.

IV. Покрај овога при свем нашем труду, нисмо у стању били, да у свакој нахији — округу подпуно означимо, него колико смо означили, колико је било у време ратовања Срба под великим Кара-Ђорђем, *пошта, шанчева, шопова, војске,* а нарочито *бојни места,* него смо ји по недостатку са почивком — означили. Ову допуну могли би ма уколико учинити г. г. Свештеници и Учитељи живећи по Србији, распитивањем стари још живећи људи, као и о многом другом које чему, које би служити могло као градиво за Србску повестницу. могли би пребележити. — И имамо пуну надежду, да ће то и учинити из поштовања стари њиови предака, ослободиоца Србије.

На последку узимамо себи слободу рећи читаоцима „*Животописа*“ славни људи у овој књиги, да ће у истима наћи много занимљиви ствари. а по већој части најточнију Историју ратовања Срба под Кара-Ђорђем.

Поред овог нашег објасњења и овом приликом неможемо да не упозоримо читаоце ове књиге. да, когод нађе да што неодговара данашњег времена правопису, нека нам опрости, јер смо навикли на стари правопис; можда ће се наћи таки погрешака. а штампарски више, но они нека неузму то да им се наш правопис намеће. јер ми нисмо ову књигу написали само за веште у правопису људе, него за писце Србске Историје *као „градиво,“* и чисто за Србски народ, који ће нас разумети моћи. и упознати се са личностима и делима стари наши славни бораца, који се јуначки борише за ослобођење Србије од 1804—1813. године.

У осталом нека читаоци ове књиге буду уверени, да нас при писању, исте није руководио никакови посебни интерес, нити лична мржња, него смо узели себи за правац и заветину, те смо истину у колико смо у стању били о свакој личности исказали, па било коме право или неправо; мисмо учинили што нам је савест наша налагала, те смо истину исказали и право рекли, и нећемо никоме зато узмаћи, ако и вели Србска изрека: *„Право реци, па гледај те утеци!“* него остајемо на месту, на белеги! — Јер ако не би смо ми сад истину казали, то би се ма кад нашло други људи, који би *„свету истину“* на видик света изнели. Значајна и неумитна Србска изрека вели: *„Заклела се земља рају, да се свачије тајне и дела знају!“* —

У Бечу, на Свето Сретење Господње 1884. год.

Константин Н. Ненадовић,

Краљевине Србске Артилеријски Капетан

I. класе у пензији.

СПОМЕНИЦА.

Од србски советника, попечитеља, судаца, свештени лица, кнезова, учитеља, ученика, војвода, бинбаша, капетана, буљукбаша, барјактара, јунака и голи синова, и други заслужни лица Срба и Руса, који у рату за ослобођење Србије под владом Кара-Ђорђа од 1804. до 1813. год. изгинуше, или доцније од напорни трудова њнови помреше. Вечна слава и успомена имену њиовом, нек благодарност Срба вечно потиче од рода на род; Бог нека буде милостив душама њиовим „*амин*“!

Покрај ови, означење за успомену нахија и по нахијама: надлежателства, школа, пошта и други завода; колико је у којој нахији било градова, шанчева, топова, војвода, војске и бојни места.

У обште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и званија, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.

1. Београд престолница Србска.

Главно нахијско, а и Србије место Београд и у њему:

а.) Правителствујушчи Совет Србски ...... 1.

б.) Велики земаљски народни суд .... 1.

в.) Београдски магистрат .... 1.

г.) Велика школа и 2 мање основне школе и Богословија, свега .... 4.

д.) Поште у Београду главна, у Борку, Рогачи, и? 4.

е.) Тврдиња Београд .... 1.

ж.) Топова у Београду лежећи градски 270, војени лаки (пољски) 7 и код војвода на рукама 5, свега .... 282.

з.) Војвода у Београду, са командантом градским .... 2.

и.) у Београду посаде 500, у уједзу (за поход) 2500, свега .... 3000.

к.) Шанчева: у Савамали 3, на Врачару 3, Мокромлугу 2, у Кумодражи 1, спрам Београдског Града преко Дунава у Аустријској Ади 2 и око Београдског Града Калемејданом од данашње Семинарије до Дунава обсадни ров 1, свега .... 12.

У обште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и званија, и кога реда.	Име нахија, надлежателетава и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
		л.) Бојни места: осим речени шанчевни 12; било је око Београда свуда Врачаром више пута, док Београд 1806. није освојен, које се неда опредјелити. — А било је бојева и на овим местима: у Мокром Лугу, Топчидеру, Макишу, код Бели вода, у Жаркову, Жељезнику и Емеклуку, свега ..... 7.			

2. Правителствујушчи Совет.

Текући број.	Шта је који био		Име	Одакле	Кад је умро	Страна
1.	Члан. сов. и Попечитељи	Вој. дела	Младен Миловановић	Ботуња	Нахије Крагуј.	
2.		Внутр. дела	Јаков Стев. Ненадовић	Бранковине	„ Ваљев.	
3.		Народ. касе	Сима Марковић	Борка	„ Беогр.	
4.		Просвете	Доситије Обрадовић	Чакова	Баната. *Умро је у Београду* 21. Март. 1811	1
5.		Просвете	Иван Југовић	Сомбора	Бачке Аустр. *Умро је у Сомбору* 1813	2
6.		Спољни д.	Миљко Радоњић	Рудничке	Нахије Рудничке	
7.	Пред. Совета		Матија А. Ненадовић	Бранковине	Ваљевске	
8.	Чланови Совета		Веса Велимировић	Љубињића	„	
9.			Која Ивановић	Свилеуве	Шабачке	
10.			Јован Протић	Пожаревца	Пожарев.	
11.			Милија Здравковић	Ломнице	Ћуприске	
12.			Велисав Станојловић	Јагодинске	Јагодинске	
13.			Аврам Лукић	Заблаћа	Чачанске	
14.			Васа Јовановић Петроман	Уничке	Ужичке	
15.	Секретари Совета		Божа Грујевић	Руме, Ср. Ау.	*Умро је у Београду* 1807	5
16.			Мијаило Грујевић	Руме, Ср. Ау.	*Умр. је у Беог.*	7
17.			Јеремија Гагић	Панчева	Баната Аустр.	
			Гагић је био трговац у Панчеву, прешо у Србију, био неко време секретар у совету, затим је одпуштен, а на његово место дошо Стеван Вилиновић.			
18.			Стеван Вилиновић	Јагњила	Нахије Крагуј.	

У обште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и званија, и ког реда.	Име нахија, надлежателстава и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
		3. Велики народни Земаљски суд.			
19.	Пресед. суда.	Илија Марковић	Грушића	Нахије Шабачке	
20.	Чланови Совета и суда	Јанко Ђурђевић	Коњске	Нахије Смедерев.	
21.		Павле Поповић	Вранића	Нахије Београдске	
22.		Стојан Павловић	Бершића	Нахије Рудничке	
23.	Секр. Суда	Гаврило Вујановић	Аустр. Унг.	—	
24.	„ „	Гаврило Николајевић	Аустр. Унг.	—	
		4. Велика школа.			
25.	Управ. велике школе и Богословије	Доситије Обрадовић	Чакова	Аустро-Угар.	
26.	Професори велике школе	Иван Југовић	Сомбора	„ „	
27.		Миљко Радоњић	Рудничке		
28.		Лазар Војновић	Нах. Ужичке		
29.		Миша Поповић	Аустро-Унг.		
30.		Глиша Живановић	Аустро-Унг.		
31.		Сима Милутиновић	Сарајева	Босне. *Умро у Београду* 30. Дек. 1847.	9
31a		Јован Мијоковић	—		
32.	Учит. Богосл.	Вићентије Ракић	Земуна	Умро је 1824.	27
		5. Ученици велике школе.			
33.	Учен. вел. шк.	Алекса Кара-Ђорђевић	Тополе	НахијеКрагуј.	
	Ученици велике школе	*Умро је 1830 у Кишињеву у Бесарабији као Поручник Царско-Руске Гарде. Види у I. књ. од стр. LVI.*			
34.		Лазар Арсенијевић	Буковика	НахијеКрагуј.	
		Умро је 15. Јан. 1869 у Београду као пензионовани члан Совета и Министар.			
35.		Јовица Миловановић	Ботуња	НахијеКрагуј.	
		Умро је 1839. у Београду; пошто је био и војводом 1811. и био је над посадом Београдском заповедник.			

У обште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и званија, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
36	Ученици велике школе	Милоје Божић	Чумића	НахијеКрагуј.	
		Умро је у Београду као члан апелационог суда за владе Кн. Александра Кара-Ђорђевића.			
37.		Срећко Поповић	Трнаве	НахијеКрагуј.	
		Умро је 1860. у Крагујевцу. Који је био као Председник окруж. суда за владе Кн. Алек. Кара-Ђорђевића.			
38.		Бошко Тадић	Ваљева	НахијеВаљев.	
		Умро је у Београду као члан апелационог суда за владе Кн. Александра Кара-Ђорђевића.			
39.		Лука Н. Ненадовић	Бранковине	НахијеВаљев.	
		Умро је 1811. у Београду као ученик у 17. год. свога живота, и сарањен у Бранковини код цркве.			
40.		Лазар Поповић	Вранића	Нахије Београдске	
41.		Максим Ранковић	Остружнице	Нахије „	
42.		Радован Дољанац	Остружнице	Нахије „	
43.		Стеван Новаковић	Смедерева	Нахије Смедерев.	
44.		Милан и Иван Стојковић	Кличевца	Нахије Пожарев.	
45.		Ђока Јов. Протић	Пожаревца	Нахије „	
46.		Милосав Здравковић	Ломнице	Нахије Ћуприске	
47.		Гаврило Вићентијевић	Роготе	Нахије Сокоске	
48.		Вук Стеф. Караџић	Тршића	Нахије Подринске	
		6. Београдски Магистрат (Суд).			
49.	Предс. Суда	Ник. Дели-Георгијевић	Срема	Аустро-Унг.	
50.	Чланови Суда	Капет. Радич Петровић*	„	„	27
		По Бурћевудну 1816. издога је Кнез Милош Обреновић везиру Марашлији, те га је погубио.			
51.	Чланови Суда	Павле Сретеновић *	Лисовића	Нахије Беогр.	
52.	Секретар Суда	Неша Н.	—	—	
53.	„	Василије Матијашевић	—	—	
		7. Београдска Варошка полиција.			
54.	Варошки Кап.	Коста Игњатијевић	—	Аустро-Унг.	

У обште содржај књиге ове.

У обште садржај књиге ове.

У обште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и звания, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот. његов на страни.
91.	Калуђер	Мата Н.	Жабара	Нах. Крагујев.	
		Кад је Кара-Ђорђе усто противу Турака, Дахије и Митрополит шиљали су калуђера Мату у Тополу са 6 стари Турака беле браде, Кара-Ђорђу, а затим и подруги и трећи пут водили су га у Дрлупе и Паланку, те је молио Кара-Ђорђа да умири народ. Но Мата јавно је пред Турцима и Леонтијем склањо Кара-Ђорђа на мир, а насамо говорио му је да се немири са Турцима. Шта је с њиме било незна се.			
		13. Агенција Руска у Београду.			
92.	I. Агент штат. Савет. Генер.	Конст. Конст. Родофин.	—	Русије. *Умро је у Русији*	65
93.	II. Аг. кол. Со.	Теодор Недоба	—	Русије. *Умро је у Русији*	65
94.	Титул. Сов.	Мелинков	—	Русије	
95.	Архимандрит	Спиридон Филиповић	Далмације	Аустрије.	85
		Умро је у Хотину Руске Бесарабске облати.			
96.	Кол. Асесор	Симо Орловић	—	—	
97.	Гувер. Секр.	Прокуровић	—		
98.	Капетан	Лазар Павковић	—	*Умро је у Русији*	87
99.	„	Теодоровић	—	—	
100.	Чиновник	Томић	—	—	
		14. Руски официри, **који су у Србији за слободу Србску од 1807—1812 Војевали.**			
101.	Капетан	Угришић Требињски	—	Русије	88
102.	Генерал	Иван Иванов. Исајев	—	Рус. *Умро је у Влашк. 1810.*	90
103.	Полковник	Турчанинов, Жељтухин, Курта, Ванс, Глебов, Ахт, Атанасијев. *Ови сви Полковници били су у боју при освојавању Кладова под командом Генерала Исајева, где је Атанасијев 9. Јула 1809. погинуо код Кладова: види Исајев животопис.*			90

У обште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и звања. и ког реда.	Име нахија, надлежателстава и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
104.	Генерал Граф	Цукатов		Русије	91
105.	Полковник	Орурк	—	„	92
106.	Полк. Козачк.	Никпић	—	„	95
107.	Корпус. Ком. Генерал	Зас	—	„	830
108.	Полковник	Цвилењев		„	830
109.	Полк. Барон	Дибић	—	„	95
110.	Генер.-Мајор	Балла	—	„	831
111.	Полковник	Константин Полтурецки	—	„	831
112.	Генерал Граф	Марко Констант. Ивелић	—	„	831

А.) ШУМАДИЈА.

I. Београдска (и Грочанска) нахија. 111

Ове су се нахије у Кара-Ђорђево доба делиле на две: на Београдску, гди је њена средоточна управа била, као што је наведено у Београду, и на Грочанску, које је средоточна управа била у Гроцкој. Дакле:

а.) Главно нахијско место Гроцка и у њој магистрат 1
б.) Школа 1
в.) Поште у Гроцкој, Рипњу и Ропочеву. 3
г.) Војвода 9
д.) Војске 2.000
е.) Топова пољски 3
ж.) Шанчева . . . . . . —
з.) Бојни места у селу Дрлупама 11.—12. Фебруара 1804. Лештанима, Сопоту, испод Космаја, испод Кумодражи, све 1804. године, свега 4

113.	Обор-Кнез	Стеван Андреј. Палалија	Бегаљице	Среза Грочан.	

Погубљен је око поле Јануара 1804. од Дахија, и сарањен код Манас. Рајиновца с источне стране цркве. На гробу његовом и данас стоји положена плоча са овим надписом: „Здѣ почива рабъ Божији Стеванъ Андријевић Обор Кнезъ Бегалички. Пострада и погибе за ристяне. Богъ да прости нѣму душу. Подписа ову плочу Міл Јиковић 1804.“ Но ова је плоча сва изљускана, као да је се на њој ватра ложила.

У обште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и званија, и ког реда.	Име нахија, надлежателетава и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
114.	Обор-Кнезови	Стеван Катић	Рагаче	Срез. Космајс.	
115.	Обор-Кнезови	Милоје Н.	Губереваца	„ „	
116.	Обор-Кнезови	Марко Н	„	„ „	
117.	Обор-Кнезови	Марко Н.	Калуђерице	Срез. Врачар.	
118.	Обор-Кнезови	Станоје Михаиловић	Зеока	Среза Колуб.	
119.	Буљукбаша	Јанко Гагић	Болеча	Срез. Грочан.	832
		Ови су сви, као и Кнез Палалија и Јанко Гагић, после половине Јануара 1804. пред устанак Кара-Ђорђев на Турке, од Београдски Дахија изненадно које побијени, а које изсечени. О њиовом животу нема се података.			
120.	Поп. нар. касе Члан Совета Војв. I. и Кнез	Сима Марковић *	Борка	Срез. Посавс.	
		Уватио га је 9. Марта 1817. Кнез Милош Обреновић и предо Везиру Марашлији, те га је погубио.			111
121.	Чл. Сов. и чл. вел.зем.су.Кн.	Павле Поповић	Вранича	Срез. Посавс.	
		Умро је 8. Декемвра 1816. код своје куће.			115
122.	Кнез и Војв. II.	Аксентије Миладиновић	Чибутков.	Среза Колуб.	
		Умро је 23. Јануара 1822. код своје куће.			118
123.	Посав. Кнез	Ранко Марковић	Остружнице	Срез. Посавс.	
		Погинуо је 1816. у Ресави мучки, од кога незна се. Но био је добар јунак и војево је од 1804—1813.			
124.	Грочанске — Обор-Кнез	Марко Чарапић	Бел. Потока	Срез. Врачар.	
		Погинуо је Јануара 1804. од Београдски Дахија. кад су и други Кнезови изгинули.			124
125.	Грочанске — Војводе II. реда	Васа Чарапић	Бел. Потока	Срез. Врачар	
		Погинуо је 30. Нојембра 1806. од Турака у боју при отимању Београда.			125
126.	Грочанске — Војводе II. реда	Танасије Чарапић	Бел. Потока	Срез. Врачар.	
		Погинуо је 1810. од Турака на Праову у боју.			129
127.	Грочанске — Војводе II. реда	Илија Чарапић **	Бел. Потока	Срез. Врачар.	
		Умро је 1839. у Београду код своје куће.			131
128.	—	Ђорђе Чарапић	Бел. Потока	Срез. Врачар.	131

У опште содржај књиге ове.

У обште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и звања, иког реда.	Име нахија, надлежателстава и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
140.	Пос. Капетан	Милован Н.	Јасенка	Срез. Посавс.	
141.	„ „	Петко Н.	Вреоца	„ „	
142.	Врач.Буљукб.	Лаза Н.	Велик. Села	Врачарског.	
143.	Кос. „	Радоје Маринкокић	Раниловића	Космајског.	
		Умро је код своје куће. Он је 4. Фебруара 1804. јавио Кара-Ђорђу, како неки Томан из Венчана одвраћа Србе да не устају противу Турака. Ког дана Кара-Ђорђе дође на конак у Венчане да га казни. Но Томан чује, па утече. А Кара-Ђорђе потера му сина у војску и заповеди Венчанцима те једног Турчина убију и о кућна враша Томанова обесе, и све Венчанце на војску потера.			
144.	Колубарски — Барјактар	Никола Ницовић	Прогореоца	Колубарског.	
		Умро је код своје куће. Но он осим што је добар јунак при ослобођавању Србије за Кара-Ђорђа био. Био је и у Рудовцима 5. Марта 1815., гди су се договорили на скупу и заклели да на Цвети и по трећи пут устану противу Турака, које су и учинили.			
145.	Прота	Алекса Лазаревић	Шопића	Сре. Колубар.	145
146.	Посавски — Поп	Марко Суша	Остружнице	Срез. Посавс.	
147.	Учитељ	Никола Николајевић	„	„ „	
		Погинуо је Нојемвра 1821. у Брусници од Кнеза Милоша Обреновића, који је заповедио брату свом Јовану, те су га у лову убили.			146
148.	Скелеџија	Ђорђе Остојић	Остружнице	Срез. Посавс.	152
149.	Вел. јуп. 1.	Милисав Чамџија	Борка	„ „	
		Погинуо је Априла 1815. од Турака, при освојавању Палежа.			156
150.	„	Аћим Дољанчевић	Остружнице	Срез. Посавс.	
		Незна се кад је умро. Но кад је Кара-Ђорђе 28. Априла 1804. по позиву Генерала Женеја у Земун прелазио са 16 главни Срба да ји Женеј са Турцима помири. Дољанчевић је код Топчидера запалио 10 кућа-колеба празни од кровине, по заповести Кара-Ђорђа да се неби дошло до измирења. (Мемоари Проте стр. 86—87.)			

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и звања, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
151.	Колубарски војници јунаци	Сердар Сима	Даросаве	Среза Колуб.	
		Погинуо је 9. Марта 1804. на Баточини у боју од Турака. Он је био побратим Кара-Ђорђев и велики јунак. Како је Кара-Ђорђе усто противу Турака Сима му је одма у војску прискочио и био је на скупу у Орашцу на Сретење Господње 2. Фебруара 1804. год.			
152.		Мијаило Лазаревић	Шопића	Среза Колуб.	
		Кад је Кара-Ђорђе у почетку Априла дошо са војском под Београд, Мијаило је са Кара-Ђорђем и са 16 други главара прелазио 28. Априла 1804. у Земун по позиву Ф. Маршал-Лајтенанта Женеја да би ји са Дахијама помирио.			
153.		Јован Ћауровић	Барошевца	Среза Колуб.	
		Погинуо је 12. Фебруара 1804. на Дрлупама од Турака, кад је Дахија Аганлија излазио из Београда да се мири са Кара-Ђорђем. Он је тад момак Кара-Ђорђев био.			
154.		Милован Шишић	Крушевице	Среза Колуб.	
155.		Павле Маринковић	Вреоца	„ „	
156.	Посавски — Војници јунаци	Јован Суша	Остружнице	„ Посавс.	
		Ова су сва три јунака помрли код своји кућа.			
157.	Космај.	Јанко Јевтић	Дрлупе	Срез. Космајс.	
158.	„	Илија Н.	Губереваца	„ „	
159.	Врачарс.	Веса Н.	Калуђерице	Срез. Врачарс.	
160.	„	Војин Н	Пиносаве	„ „	
		Војин је рањен 1810. у боју на Варварину од Турака и од ране умро је код своје куће.			
161.	Космај.	Милисав Кујунџија	Сибнице	Срез. Космајс.	
		Рањен је у боју на Лешници од Турака, однешен у Зворник и ту је од ране умро.			
		II. Смедеревска нахија.			157
		а.) Главно нахиско место Град Смедерево и у њему магистрат 1			
		б.) Школа 1			
		в.) Пеште у Смедереву, Коларима и Паланки, свега 3			

У обште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и званија, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и краткі опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
		г.) Војвода .... 5 д.) Војске из све нахије .... 3.000 е.) Топова .... 10 ж.) Шанчева у Смедереву на Редуту 1 и код Цркве 1, на Морави 2, свега .... 4 з.) Бојни места: у Смедереву Маја 1804. и 1805., где је и Смедеревски Град 14. Нојемвра освојен и Паланци 1805. године 1, свега 3			
162.	Подунавски: Бимбаша	Станко Арамбашић	Колара	Среза Подун.	157
		Убијен је од Турака у Смедереву 1799. год.			
163.	Вуљукб.	Теован Н.	Сеоне	Среза Подун.	
		Убијен је од Дахија у Јануару 1804.			
164.	Кнез	Обрад Н.	Крсне	Среза Подун.	
		Кад је Кара-Ђорђе 1804. освојио Пожаревац и дошо противу Смедерева, где му се Турци покоре и сњиме мир уговоре, тад Ђушу Вулићевића и Обрада Кара-Ђорђе постави за старешине у Смедереву. Шта је даље са Обрадом било незна се.			
165.	Јасен. Кнез	Радојко Н.	Селевца	Срез. Јасенич.	
166.	Члан Совета и чл. вел. зем. с.	Јанко Ђурђевић	Коњске	Среза Подун.	
		Јанко је од први Советника, који је изабрат на скупштини у Борку 1805. кад је Совет установљен, и био је од 1811. до 1813. и члан великог земаљског суда, а даље шта је с њиме било и да ли данас има своји потомака незна се.			
167.	Јасен. Војв. II.	Станоје Главаш	Селевца	Среза Јасен.	158
		Погинуо је од Турака у Паланки 1815. год.			
168.	Смеде. Вој. II.	Ђуша Вулићевић	Азање	Среза Јасен.	162
		Погинуо је од Турака у Смедереву 1805. год			
169.	„ „ II.	Вуица Вулићевић.**	Азање	Среза Јасен.	
		Умро је код своје куће 11. Марта 1828. види у I. књиги страну.			473
170.	Команд. града Смедер. Вој.	Вуле Илић **	Колара	Среза Подун.	163
171.	Надз. у граду Смедер. Вој.	Милоје Јевтић	—	—	
		Незна се даље ништа о њему.			

У обште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и звања, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот. његов на страни.
172.	Подун. Бинб.	Милован Н.	Липа	Среза Подун.	
173.	„ „	Јеремија Н.	„	„ „	
174.	„ „	Врета Н.	Колара	„ „	
		О осим трима Бинбашама незна се даље ништа.			
175.	Смедер. учит.	Јован Ранчић	Брестовца	Нах. Ћуприс.	
		Учио је прво књигу у Манас. Миљкову у Ресави. 1788. пребегне у Банат, где је у Паланки служећи школу учио. После неког времена врати се у Србију, те буде учитељ код Крњевачке цркве, а затим 1806. дође у Смедерево, те је ту учитељово и децу учио.			
176.	Писар Вучичин	Милоје Поповић Ђак	Кусадка	Среза Јасен.	
		Погинуо је у Баточини 1824. од Кн. Милоша Обреновића.			165
177.	„ „	Анта Протић	Смедерева	Среза Јасен.	
		Умро је у Смедереву 29. Нојемвра 1854. год.			169
178.	—	Кара Павле Симоновић	Смедерева	Среза Јасен.	833
179.	Ајдук	Милован Н.	Плане	Срез. Орашк.	
180.	„	Милета Н.	Глибовца	Среза Јасен.	
181.	„	Милосав Н.	Лапова	„ „	
		Сва три ова ајдука јунака осветника били су у чети Арамбаше Станоја Главаша, још пре устанка Кара-Ђорђевог противу Турака. И кад је Кара-Ђорђе 1804. усто противу Турака, одма под Главашем дошли су у Орашац Кара-Ђорђу и 2. Фебруара били су при избору, а за тим ишли су уз Кара-Ђорђа свуда, и били су при освојењу Јагодине 12. Марта, где ту у робство падну и опет из истог избаве се, а после једнако су противу Турака јуначки војевали, а где су и кад изгинули или помрли незна се.			
182.	Војник	Ђор Стојан Ћирковић	Крњева	Срез. Орашк.	
183.	„	Павко Н.	Сараоца	„ „	
		Били су добри јунаци за Кара-Ђорђевог војевања. Кад букне III. устанак Срба 1815., они оба скупе			

У обште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и званија и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
		једну малу чету људи и стану нападати на Турке у Смедереву, и кад ји се мало по умножи они нађу и ископају из земље један топ Кара-Ђорђев од 8 ℔ калибра и кару пуну топовски бојни фишека, које је све то при паденију Србије 1813 закопато било, и довуку Смедереву код Говеђе баре, ископају једно шанче и ту га сместе, кога су чували. (Истор. Милутиновића стр. 174 и 290).			
		III. Јагодинска нахија. а.) Главно нахиско место Јагодина и у њој Магистрат .... 1 б.) Школа .... 1 в.) Поште: у Јагодини и .... 2 г.) Војвода .... 4 д.) Војске .... — е.) Топова .... — ж.) Шанчева: у Јагодини 2, у Белици 1, у Таборишту 2, у Јасики 3, у Варварину 3, свега .... 11 з.) Бојни места: у Јагодини 12. и 16. Марта 1804. у Белици, Таборишту, Липару и Црном вр'у 1809., у Јасици 26. Августа 1810., и Варварину 6. Септемвра 1810. год., свега 8			172
184.	Капетан	Коча Н.	Пањевца	Среза Беличк.	
		Он је на колац набијен 1788. у Текији од Турака.			172
185.	Члан Совета	Вукоман Н.	Сабанте	Среза Левачк.	
		Кад је 15. Августа 1805. у Борку на скупштини Совет установљен, мало доцније изабрат је и старац Вукоман за Советника, но пошто он умре, на његово место дошо је Велисав Станојловић.			
186.	„ „	Велисав Станојловић **	Трешњевиц	Среза Беличк.	833
187	Левачки Кнез	Петар Вукомановић	Сабанте	„ Левачк.	
		Он је по устанку Кара-Ђорђевом на Турке постао кнезом у Левчу, и он држи се да је био син Вукоманов. Но он није задуго кнезово него је у скоро умро.			
188	Темнић. „	Јевта Кисовић	Бачине	Среза Темнић.	
		Био је добар јунак и ваљан старешина.			

У обште содржај књиге ове.

Текући број.		Шта је који био, каквог чина и званија, и ког реда.	Име нахија, надлежателставa и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
189.		Темн. Кнез	Јевта Н.	Обрежа	Срез. Темнић.	
			Он је одма по писму Кара-Ђорђевом из Орашца 2. Фебруара 1804. писатог му одпочео дизати народ на оружје противу Турака у Темнићу, а затим био је у боју на Јагодини 16. Марта, а и у други више бојева, био је добар јунак и старешина. Он је при отимању Београда од Турака у боју 30. Нојемвра 1806. погинуо.			
190.	Левачки	Војвода II.	Стеван Јаковљевић	Белушића	Среза Левачк.	173
191.		„ II.	Јован Јаковљевић	„	„ „	
			Они су били рођена браћа; заједно устали су 1804. противу Турака и били су велики јунаци. Но 1814. кад Хаџи-Продан устане противу Турака и они дигну нахију Јагодинску. Но кад Кнез Милош Обреновић пристане уз Ђаја-Пашу и устанак угуше, премами себи оба Јаковљевића, које Ђаја-Паша спута у ланце, одведе ји у Београд и на коље ји живе Сулејман-Паша набије.			173
192.		„ II.	Илија Вукомановић	Сабанте	Среза Левачк.	
			Биће да је син Вукоманов; умро је код своје куће 1825. год.			
193.		Бинбаша	Никола Бабовић	Грабовца	Среза Левачк.	
194.		Прота	Милисав Дробњак	Рековца	„ „	
195.	Белички	Војвода II.	Милоје Теодоровић	Црнче	Среза Беличк.	
			Умро је код своје куће 1832. год.			176
196.		Капетан	Гаја Н.	Штипља	Среза Беличког.	
197.		„	Бошко Н.	—		
198.		„	Марјан Јовановић	Лапишта		
199.		Буљукбаш	Мијалко Н.	Јагодине		
200.	Темнићски	Војвода II.	Стеван Кара	Варварина	Среза Темнић.	
			Погинуо на Бањи у боју 1809. год.			
201.		Буљукбаш.	Радован Н.	Бошњана	Среза Темнићског.	
202.		„	Мијушко Н.	Сиљевца		
203.		Капетан	Мијаило Шапоњић	—		
204.		Барјактар	Милета Радојковић	Катуна		
			Умро је код своје куће 26. Септемвра 1852. год.			178

У опште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и званија, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме слављи људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
205.	Темн. Прота	Стојан Протић	Варварина	Среза Темнић.	
		Набијен је на колац у Београду од Сулејман-Паше 1814 год.			
206.	Манас. Каленићског Игум.	Никивор Н.	Каленића	Среза Темнић.	
		Посечен је у Београду од Сулејман-Паше 1814. год.			184
		IV. Крагујевачка нахија.			185
		а.) Главно нахијско место Крагујевац и у њему Магистрат . . . . . 1.			
		б.) Град Топола као резиденција Кара-Ђорђева 1.			
		в.) Школа у Крагујевцу 1 и у Тополи 1 . . 2.			
		г.) Поште у Крагујевцу, Тополи, и Баточини 3.			
		д.) Војвода . . . . 12.			
		е.) Војске . . . . —			
		ж.) Топова у Крагујевцу и Тополи. . . . . . . 3.			
		з.) Шанчева: у Тополи под Опленцем . . . . 2.			
		и.) Бојни места: у Врбици, Сибници и Баточини 1804. и Букоровцу, свега. . . . . . . 4.			
207.	Буков. Прота	Танасије Антонијевић	Буковика	Среза Јасен.	
		Умро је код своје куће 1804.			185
208.	Манас. Благовешт. Архим.	Глигорије Студеничанин	Благовешт.	Среза Груж.	
209.	Манас. Драче Калуђер	Максим Н.	Драче	„ „	
210.	Преседн. Сов. Попе. вој Вој. I.	Младен Миловановић**	Ботуња	Срез. Крагује.	
		Убијен је мучки у Оцкојгори у Ужичкој нахији, од Кнеза Милоша Обреновића Јуна 1822 год.			187
211.	Јасенички — Обор-Кнез	Марко Н.	Орашца	Среза Јасен.	834
212.	Кнез	Мата Н.	Липовца	„ „	
		Погубљен је код своје куће од Дахија 1804 год.			
213.	„	Матија Јовичић	Тополе	Среза Јасен.	199
214.	„	Теодосије Маричевић	Орашца	„ „	
		Погинуо је у Орашцу од Кара-Ђорђа Априла 1805. год.			201

У обште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и званија, иког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
215.	Гружан. Кнез	Теодосије Н.	Кнића	Среза Јасен.	
		Теодосије био је Кнез Гружански за владе Турске, а после и за Кара-Ђорђа, заосто је и био до 1813. Па кад је Хаџи-Продан 1814. усто противу Турака он је онда на страни Турака био. А кад и по трећи пут 1815. устану Срби противу Турака он је и тад на страни Турској био, што у Крагујевац те Муселиму за устанак јавио, тако исто је и Кнез Милош Обреновић у Брусници, за устанак јавио Ашин-Бегу. (Историја Милутиновића стр. 81. и 145.)			
216.	Лепенич. Кнез	Ђука Н.	Јагњила	Срез. Лепен.	835
217.	Беог. Бећара-гол.син.Вој.II.	Милоје Петровић	Трнаве	„ „	
		За многа почињена зла дела убијен је по заповести Кара-Ђорђа у Граду Шабачком 2. Априла 1810. год.			204
218.	Круше. нахије ЖупскиВој.II	Павле Цукић *	Крчмара	Срез. Лепен.	
		Убијен је у Рогачи на путу мучки 1816. год. по наредби Кнеза Милоша Обреновића.			207
219.	Круше. нахије ЖупскиВој.II.	Милош Сарановац**	Саранова	Срез. Лепен.	
		По паденију Србије 1813. пребаго је у Аустрију; одатле 1814. са другима отишо је у Русију, уживо издржање од Руске владе као и друге војводе у Хотину; а затим 1830. вратио се у Србију и био доцније магационер у Крагујевцу и ту је 1841. год. и умро. Био је добар ратник, паметан човек, и од нарави био је врло шаљив.			
220.	Лепен. Вој. II.	Благоје Маринковић	Трнаве	Срез. Лепен.	
221.	„ „ II.	Божа Радојевић	Чумића	„ „	
		О овом Божи нема података, но биће да је он Отац Милоја Божића који је се у великој школи у Београду учио; а доцније 1846. био је члан Апелационог Суда, и у Београду умро, од ког је остало три сина и више унука.			
222.	Лепен. Капет.	Марко Вилиповић	Јагњила	Срез. Лепен.	835
223.	„ „	Стеван Вилиповић		„ „	835

У обште садржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и звања, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
224.	Лепен. Капет	Живан Цукић	Крчмара	Среза Лепен.	
		Живан рођени је брат војводе Павла Цукића, ког је Кнез Милош Обреновић 1816. дао мучки убити, па после нареди те убију и Живана.			
225.	Лепен. Бинб.	Сава Н.	Трнаве	Среза Лепеничког.	
		Погинуо је у боју на Буковровцу.			
226.	Лепеничке Булукбаше	Радоје Трнавац	Трнаве		
227.		Гавра Н.	Жабара		
		Умро је код своје куће.			
228.		Радован Радошевић	Жабара		
		Био је у више бојева, а 1809. био је у боју и на Сјеници, гди је убио и неког Латинина, који је уз Турке много досађиво Србима. И почем је Радован био врло грлат-гласовит, наређен је те је војсци раздаво баруш и вико: „ударите браћо, ударите", и тим Србе већма куражио.			
229.	Гружанске Војводе II. реда	Милош Мариниковић	Опланића	Срез. Гружан.	
230.		Јован Димитр. Добрача	Добраче	„ „	
		Умро је код своје куће Декемвра 1839. год			213
231.		Петар Оташевић*	—	Срез. Гружан.	
232.	Гружански Капетани	Мијаило Оташевић	—	„ „	
		Из ког су села незна се. Петар умро је код своје куће 1825. год. а Мијаила Оташевића уморили су Турци у Зворнику 1815. год.			215
233.		Милован Н.	Кнића	Срез. Гружан.	
		Био је брат Кнеза Теодосија из Кнића.			
234		Милисав Н.	—	*Нез. се даље.*	
235.		Станко Милчевић	Витановаца	Срез. Гружан.	
		Станко осим што је храбро ратово за време десетогодишње војне под Кара-Ђорђем, он је и у II. устанку 1814. под Хаџи Продановом, у друштву са Томом Вучићем Перишићем и Петром Туцаковићем, на Лопашу у Чачанској нахији потуко многе Турке. А после, кад је се Вучић у Книћу предо Кнезу Милошу Обреновићу и Ђаја Паши, незна се даље штаје са Станком било. (Историја Милутиновића стр. 72 и 82.)			

У обште содржај књиге ове.

Текући број.		Шта је који био, каквог чина и звања, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот. његов на страни.
236.	Гружански	Капетани	Ђорђе Нидовић	Кнића	Срез. Гружан.	
			Погинуо је у Црном Вр'у у боју 1809. год.			
237.		„	Јован Цветић	Гунцата	„ „	
			Погинуо је у боју при освојавању Сјенице 1809. год.			
238.		„	Радоје Н.	Коњуше	Срез. Гружан.	
239.		„	Јован Бабић	Годачице	„ „	
240.	Крагујевачки	Војвода II.	Димитрије Парезан	Брзана	Среза Крагуј.	
			Погинуо је у боју на Делиграду 1813. год.			
241.		Бимбаша	Илија Н.	Крагујевца	„ „	
			Погинуо је у боју на Бањи 1809. год.			
242.		Буљукб.	Ђорђе Н.	Комарица	„ „	
			Погинуо је у боју на Јагодини Марта 1804. год.			
243.	Јасенички	Војводе II. реда	Алекса Јаковљевић	Орашца	Срез. Јасенич.	
244.			Стеван Гаић	„	„ „	
245.			Гаја Остојић	„	„ „	
			Погинуо је у боју на Мишару 1. Августа 1806. год.			
246.			Петар Кара	Орашца	Срез. Јасенич.	
247.		Капетан	Јован Крстовић	Буковика	„ „	
			Како је усто Кара-Ђорђе противу Турака, Крстовић је одма дошо са Буковичким Протом Танасијем Антонијевићем у Орашац и 2. Фебруара 1804. био је на Скупштини при избору Кара-Ђорђа. Он је био добар јунак, а гди је погинуо или умро незна се.			
248.		Капетани	Мата Каратошић	Копљара	Срез. Јасенич.	
			Био је у Орашцу 2. Фебруара 1804. на Скупштини, и био добар јунак; даље се о њему незна.			
249.			Ранко Матејић	Тополе	Срез. Јасенич.	
			Умро је код своје куће 1874. као члан државног Совета у пенсији.			215
250.		Булукбаш.	Димитрије Радовић	Врбице	Срез. Јасенич.	
			Био је 2. Фебруара 1804. у Орашцу на Скупштини; био је јунак и посто Буљукбашом; даље се о њему незна.			
251.		„	Лаза Н.	Врбице	Срез. Јасенич.	

У опште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и звания, и ког реда.	Име нахија, надлежателества и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
252.	Јасен. Барјак.	Тодор Ђурић	Трешњев.	Срез. Јасенич.	
253	„ „	Сима Милосављевић	Паштрме	„ „	217
		Умро је у Крагујевцу 5. Августа 1836.			
254.	Јасенички војници јунаци	Јован Ризнић	Бање	„ „	
		Убио је 28. Фебруара 1805. при освојењу Рудника. Ужичког Муселима Алила-Џавића. (Глас. 4. стр. 143. а кад је умро незна се.)			
255.		Милутин Са. Гарашанин	Гараша	Срез. Јасенич.	221
		Убијен је у Барајеву 20. Августа 1842. по налогу Књаза Михаила Обреновића.			
256.		Мата Н.	Липовца	Срез. Јасенич.	
257.		Радован Гарашанин	Гараша	„ „	
		Погинуо је од Турака у боју на Шабцу.			
258.		Петроније Н.	Липовца	Срез. Јасенич	
259.		Стеван Н.	Пласковца	„ „	
		Погинуо је у боју при отимању Смедерева 14. Појемвра 1805. године.			
260.		Иван Н.	Пласковца	Срез. Јасенич	
		Погинуо је у боју при освајању Чачка 1805.			
261.		Благоје Н.	Маслошева	Среза Јасеничког.	
262.		Милован Ђурић	Страгара		
263.		ГајаПап.Воденичаровић	Тополе		
264		Риста Ђурђевић	„		
265.		Михаил Милошевић	„		
266.		Драгутин Н.	—		
267.		Милош Кабаларац	—		
268		Милутин Н.	Овсишта	Среза Лепен.	
269.	Кргујевач. Магист. писар	Милош Н.	Трнаве	„ „	
270.	Крагујевач. Магист. писар	Јован Илић	Крагуејевца	„ Гружан.	
271.	У Бањи учит.	Ђорђе Петровић	—	„ Јасенич.	

У обште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и звања, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
		Кара-Ђорђево лично особље.			
272.	Секретар I.	Јанићије Дими. Ђурић **	Страгара	Срез. Јасенич.	
		Умро је у Београду после 1842. као члан Совета.			231
273.	„ II.	Панта Радовановић	—	*Незна се одаклесу*	
274.	Писар I.	Стеван Јевтић	—		
275.	„ II.	Стојан Ненадовић	—		
276.	„ III.	Стеван Вилиповић	Јагњила	Срез. Јасенич.	
		Умро је у Београду.			233
277.	Секретар III.	Наум Крнар	Тесалије	—	836
278.	Рачуновођа	Милан Марковић	—	*Незна се.*	
		Кара-Ђорђеви лични послужници или гарда.			
279.	Буљукбаша I.	Петар Јокић *	Тополе	Срез. Јасенич.	
		Умро је у Тополи код своје куће 24. Јануара 1852.			234
280.	„ II.	Милован Гарашанин	Липовца	Срез. Јасенич	
		Био је на Скупштини у Орашцу 2. Фебруара 1804. даље о њему незна се.			
281.	Барјактар	Танасије Рајић	Страгара	Срез. Јасенич.	
		Погинуо је на Чачку у боју 4. Мија 1815.			236
282.	Ови су сви били момци или телохранитељи Кара-Ђорђеви, који су уз њега по два три или по више	Алекса Дукић	Бање	Срез. Јасенич.	
		Био је у Орашцу 2. Фебруара 1804. при избору Кара-Ђорђа.			
283.		Гаврило Ђурић	Тополе	Срез. Јасенич.	
		Убио је 6. Марта 1804. код Београда у боју Асан-Агу муселима Крагујевачког.			
284.		Мијаило Радончић	Тополе	Среза Јасеничког.	
285.		Матијаш Милошевић	„		
286.		Радоица Благојевић	„		
287.		Јевта Марјановић	„		

Текући број.	Шта је који био, какво чина и званија, и ког реда.	Име нахија, надлежателстава и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
У обште содржај књиге ове.					
288.	ли шили, заповести његове разносили, у бојевима с њиме бивали: све су то били изборни куђевни људи, све јунаци, бољи од бољега. О њима неможе се поједнице животопис начинити. А о Вучићу имала би се цела књига написати; тако остављамо то другоме да учини.	Милош Кара	Тополе	Среза Јасеничког.	
289.		Мина Милутиновић	Овсишта		
290.		Никодије Јаја	„		
291.		Аша Марјановић	Маслошева		
292.		Антоније Шева	Бање		
293.		Сретен Томковић	„		
294.		Теовац Томковић	„		
295.		Павле Зец	Липовца		
296.		Лаза Анчић	Вел. Врбице		
297.		Алекса Јаковљевић	Орашца		
298.		Петар Андрејин	„		
299.		Илија Аџић	Божурње		
300.		Сима Глишић	Страгара		
301.		Јанко Ђурић	Блазнаве		
302.		Тодор Чупић	Брезовца		
303.		Тома Вучић Перишић	Вучковице	Срез Гружан.	
304.		Стеван Н.	Пчелица	„ „	
305.		Урош Новковић	Жабара	Среза Лепеничког.	
306.		Лаза Вилиповић	„		
307.		Вићентије Вилиповић	„		
308.		Јанко Рачанин	Раче		
309.		Јован Вишевац	Вишевца		
310.		Петар Илијев Војновић	—		
311.		Радован Сења	—		
312.		Имраор Неша Срећковић	—	—	

V. Рудничка нахија. 240

У обште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и звања, и ког реда.		Име нахија, надлежателстава и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
			г.) Војвода .... 7. д.) Војске .... — е.) Топова .... — ж.) Шанчева .... — з.) Бојни места на Руднику 28. Фебруара 1804. гдије Град и варош тог дана освојена, и на Рудничиштима, свега .... 2.			
313.	Попеч. спољ. дел. чл. Совета		Миљко Радојевић	—	Руднич. нахи.	
			Уком је месту, гди и кад умро незна се. Види животопис.			240
314	Судија в. зем. суд. чл. Совета		Стојан Павловић	Бершића	Среза Црног.	
			Нема о њему даљи података.			
315	Руднич. Вој. 1		Милан Обреновић	Брусница	Среза Црног.	
			Умро је у Букурешту у Влашкој 29. Декемвра 1810.			240
316.	Каранов.	=	Антон. Ристић-Пљакић**	Каменице	Среза Црног.	
			Умро је у Чернецу у Малој Влашкој 1832 год.			248
317.	Качерски	—	Арсеније Лома	Драгоља	Среза Качерс.	
			Погинуо је од невере Турчина 11. Априла 1815.			254
318.	Моравски	=	Лазар Мутап	Прислонице	Среза Моравс.	
			Рањен на Чачку, и од ране умро је код своје куће Маја 1815 године.			264
319.	Црногор.	=	Милић Дрипчић	Теочина	Среза Црног.	
			Погинуо је у боју на Дубљу 14. Јула 1815.			275
320.	Моравски	—	Јован Курсула	Цветака	Среза Моравс.	
			Рањен је смртно на Делиграду, и умро код своје куће 16. Августа 1813.			279
321.	Ком. Г. Ужи. и Ужи. Кн.	=	Рака Левајац	Д. Горјевнице	Среза Моравс.	
			Умро је код своје куће 17. Октомвра 1833.			283
322.	Ком. Г. Ужи. и. Ужи Кн.	—	Никола Карамарковић **	Луњевице	Среза Црного.	
			Умро је у Хотину у Бесарабији 1816.			285
323.	Црногор.	=	Јоксим Карамарковић	Луњевице	Среза Црного.	
			Погинуо је на Равњу убоју Августа 1813. године.			

У обште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и званија, и ког реда.	Име нахија, надлежателстава и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
324.	Манас. Благовешт. Архим.	Глигорије Радончић	Благовешт.	СрезаМоравс.	
		Кад је умро незна се: види животопис.			286
325.	Манаст. Никоља Игуман	Аџи Атанасије	Никоља	„ „	
		Жив је набијен на колац у Београду 1814. од Сулејман-Паше.			287
326.	Буљукбаша	Гаврило Буђевац	—	—	
		Погубљен је Јануара 1804. од Сали-Аге Рудничког-Бика.			
327.	„	Јован Лазић	Сврачковца	Среза Црног.	
		Он је за сво време дасетогодишње војне под Кара-Ђорђем војевао, а 1815. био је у боју на Чачку и Дубљу. Кога је после тога Кнез Милош 6. Јануара 1825. актом под бројем 24. поставио за неограниченог Кнеза над 12 села око Рудника, који је старешовао по својој вољи како је хтео и умео.			
		Б.) МАЧВА.			
		VI. Ваљевска нахија.			288
		а.) Главно нахиско место Ваљево и уњему Магистрат . . . . 1.			
		б.) Кула Јакова Ненадовића као тврдиња . . 1.			
		в.) Школа у Ваљеву . . . . 1.			
		г.) Поште у Ваљеву, Боговађи, у Убу и Палежу 4.			
		д.) Војвода . . . . 10.			
		е.) Војске из све нахије . . . . 7.000.			
		ж.) Топова обсадни 2, пољски 7, свега . . . . 9.			
		з.) Шанчева на Кличевцу 1, у Врани 1, на Бељину 1, у Чучугама, 1 на Палежу код Колубаре 2, у Забрежју 2, на Братачићу 1, на Остружњу 1, на Буковици 1, свега . . . . 11.			
		и.) Бојни места у Ваљеву 28. Фебруара 1804. на Чучугама 1806. Братачићу 1806. и 1809. на Буковици 1806. и 1809. и Остружњу 1809. свега . 5.			
328.	Манас. Богов. Архимандрит	Хаџи Рувим	Баб.-Луке	Среза Тамнавског.	
		Посечен је 29. Јануара 1804. у Београду од Дахија.			288

У обште содржај књиге ове.

У обште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и званија, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
341.	Рачан. Вој. II	Кара-Марко Васић	Осата	Босне.	
		Незна се кад је и гди умро, или погинуо.			478
342.	Члан Совета	Веса Велимировић	Љубинића	Среза Посавс.	
		Кад је и гди умро незна се.			479
343.	Тамнав. Кнез	Пеја Јанковић	Забрдице	Срез. Тамнав.	
		Погинуо је Јула 1806. у боју на Братачићу.			480
344.	Ваљевског Магистрата: Чланови	Петар Читак	Мушића	Среза Колуб.	
345.	„	Јован Рабас	Рабаса	Срез. Тамнав.	
346.	Писар. Поп	Мата Ђурђевић	Близоња	„ „	
347.	„ „	Сава Н.	Купинова	Срема Аустр.	
		Петар Читак и Јован Рабас кад су помрли незна се, но они су у Рељином пољу на Скупштини у почетку Маја 1804. први изабрати за чланове суда, а за писара додат им је поп Мата Ђурђевић из Близоња; прво Суд је установљен у Кличевачком шанцу код Ваљева, а доцније пренет је у Ваљево. Они су прво судили по Јустијановом и Мојсеовом закону, које им је Прота Ненадовић до 15 пунктова из Кормчије извадио. После имали су за писара Попа Саву, који је доцније Владика Шабачки био, а после дошо им је за секретара и Новаковић из Осека. Шта је са овим људма доцније било и какова и је судбина гонила незнасе. Види Мемоаре Проте Ненадовића стр. 28. 85. 88. 89. 192 и 283.			
348.	Секретар	Петар Новаковић	Осека	Аустр.-Унгар	482
349.	Ваљ. учитељ	Јован Рузмир	Срем Карло.	„ „	
		Он је био у Кара-Ђорђево доба учитељ у Ваљеву. Године 1813. пребего је у Аустрију са другим Србима, а 1815. кад су Срби опет устали противу Турака он је са Војводом Петром Молером из Срема вратио се у Србију и на Забрежју џебану прибављајући примао; даљесе о њему незна.			
350.	Ваљ. вар. Кап.	Милисав Н.	Дупљаја	Срез Тамнав.	
351.	—	Манојло Н.	Кличевца	„ „	
352.	Тамн. Буљук.	Живан Јеротић	Близоња	„ „	
		Ова сва три били су у Ваљеву 23. Јануара 1804. кад је Дахија Фочић Кнеза Алексу и Бирчанина			

У обште садржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и званија, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
		посеко. Алекса је преко Милисава оставио амамет свом брату Јакову при часу погубљења, да неверује Турцима и да га освети. После погубљења Манојло узео је обезглављено тело Алексино и на својим колима отеро у Бранковину, те је укопато. А Живан укро је са шиљка ноћу испред Фочића са Чардака Алексину главу, метуо је у недра, закрио гуњем и однео у Бранковину, те је трећи дан код тела Алексиног укопата. Ова сва три, кад је устанак у Ваљеву 15. Фебруара одпочет, полетили су у бој и доцније били су Турке и светили изсечене своје Кнезове. Мемоари Проте Ненадовића стр. 54. 57. 71.			
353.	Тамнавски Капетани	Живко Дабић	Јаутине	Срез. Тамнав.	483
354.	"	Гаја Дабић	"	" "	
		Живко је погинуо 25. Маја 1807. у боју код Лознице од Турака на св. Тројице. А на његово је место постављен његов брат Гаја за Капетана.			483
355.	"	Васиљ Павловић	Бајевца	Срез. Тамнав.	484
		Незна се гди је погинуо или умро.			
356.	"	Арсеније Раонић	Лознице	Срез. Тамнав.	
		Погинуо је 25. Маја 1807. у боју од Турака код Лознице на св. Тројице.			
357	"	Никола Раонић	Лознице	Срез. Тамнав.	
		Посечен је Фебруара 1815. од Сулејман Паше.			
358.	"	Ђорђе Крстивојевић	Забрдице	Срез. Тамнав.	
359.	"	Милован Зујаловић	Тулара	" "	
		Погинуо је 14. Јула 1815. од Турака у боју на Дубљу.			
360.	"	Која Михаиловић	Тулара	Среза Тамнавског.	
361.	"	Јуриша Михаиловић	"		
362.	"	Ђура Н.	Црв. Јабуке		
363.	"	Павле Н.	Вуконе		
	"	Рапко Н.	Вуконе		
		Незна се гди је који погинуо или умро. Кад је Јаков Ненадовић 20. Априла 1804. освоијо Град Шабац, тад је у истом поставио Павла за командата и дао му 20. момака ради одржања реда у Граду. Мемоари Проте стр. 83.			
364.					

У опште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и звања, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот. његов на страни.
365.	Лајтнанти-Подпоручици	Петар Јеремић	Ракара	Среза Колубарс.	
366.		Лаза Илић	Јабучја	Тамнаског	
367.		Мали Јанко	Оглађенов.	Подгорск.	
368.		Милисав Милошевић	Орашца	Посавског	
369.	Стражм.-нар.	Ђока Мићановић	Клинаца	Подгорск.	
370.	Фендрих	Поп Ђука Н.	Орашца	Посавског	
371.	„	Јован Вујадиновић	Товарника	Славоније	
		Ови сви официри од броја 365—371. војевали су у Немачкој војни од 1788. против Турака са Кнезом Алексом Ненадовићем из Бранковине, који је био Поручик у Аустријској војсци. И после закључења мира Аустрије са Турском, 1791. вратио је се у Србију Кнез Алекса и с њиме Подпоручици Петар Јеремић и Лаза Илић, а други отишли су сви, осим Вујадиновића, који је погинуо у боју на Калкану код Сокола, отишли су са Аустријанцима против Француза и они су изгинули, осим што је Јанко остао жив и повратио се у Србију, и он је 1. Августа 1806. погинуо у боју на Мишару. А остали осим Кнеза Алексе, ког је Фочић 23. Јануара 1804. у Ваљеву посеко, од почетка устанка Кара-Ђорђевог на Турке 1804, храбро за слободу Срба војевали су, а где је који погинуо незна се. Мемоари Проте Ненадовића види стр. 6.7.12. и 27.			
372.	Официр	Арса Андрејевић	Ваљева	Среза Тамнавск.	486
373.	Посав. Буљук.	Никола Арсенијевић	Вукићевице	Посавског	
374.	Тамнавске Буљукбаше	Живан Петровић	Каленића	Тамнавск.	487
375.		Митар Јанк. Мађеница	Забрдице	„	
		Види животопис Живана Петровића и Мађенице.			487
376.		Ђукан Н.	Орашца	Среза Тамнавск.	
377.		Лаза Н.	Трлића	„	
378.		Кићан Н.	Златарића	„	
379.	Посав. Буљук.	Иван Н.	Мислођина	Посавског.	
		Ова сва три Ђукан, Лаза и Кићан пред саму војну Аустрије са Турском 1788. год. као својевољци-фрајкорци, екзерцирали су се по више Варадина			

У обште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био. каквог чина и званија, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
		у Каменици, а после војевали су противу Турака са Аустријанцима, под Кнезом Алексом, и после закључења мира 1791. вратили су се у Србију и били су Бульукбаше код Кнеза Алексе; даље о њима нема података. Мемоари Проте стр. 6.			
380.	Ваљ. Бульук.	Муја и Алија Браћа	Ваљева	Срез. Тамнав.	490
381.	Топџија	Мата Немац.	Новогсада	Аустр. Унгар.	492
382.	Војен. лифер.	Пуљевић	Руме	„ „	
383.	Тамн. Барјакт.	Дамњан Миленковић	Котешице	Срез. Тамнав.	
		Погину је 20. Јула 1805. у боју при отимању Ужица.			839
384.	Тамнавски војници јунаци	Андрија Милошевић	Котешице	Срез. Тамнав.	494
385.		Дамњан Марковић	Бранковине	„ „	
		Оба били су момци код Јакова; кад су помрли незна се.			494
386.		Сава Савковић	Котешице	Срез. Тамнав.	839
387.		Лука Н.	„	„ „	
		Године 1804. кад су Ваљевци устали противу Турака и Ваљево обколили, у ком је био заповедник Поречь-Алија са Турцима, Лука је по наредби Проте Ненадовића под својом командом 26. Фебруара одвео 200 момака од Ваљева Јакову Ненадовићу у Свилеуву у помоћ, те су Турке 28. Фебруара разбили. Мемоари Проте стр. 69.			
388.		Живан Н.	Котешице	Срез. Тамнав.	
389.		Глиша Павић	Бранковине	„ „	
		Глиша је био Кмет Бранковачки; даљи података о њему нема. Мемоари Проте стр. 203—204.			
390.	Попови	Панта Павић	Бранковине	Среза Тамнавског.	838
391.		Сима Павић	„		838
392.		Марко Хаџић	Баб.-Луке		
393.		Мата Ђурђевић	Близоња		
394.		Павле Марковић	Такова		
395.	Тамн. војник	Матија Марковић	„		
		Поп Марко био је у једној кући род са Хаџи Рувимом и Петром Молером, и имао је сина попа Софро-			

У обште содржај књиге ове.

Текући број.		Шта је који био, каквог чина и званија, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
			нија, а овај имао је сина Гају, који је био срезки писар, од ког и данас има потомака у Бабиној Луци. Ова сва три Свештеника Поп Марко, Маша и Павле били су у бојевима противу Турака. А за Попа Павловим братом Матијом била је удата Кнеза Алексе Ненадовића ћи имено Марија, од које и данас у Такову има потомака. Мемоари Проте стр. 4. и 132.			
396.	Посавски	Попови	Леонтије Н.	Уроваца	Среза Посавс.	
397.		„	Живко Н.	„	„ „	
398.		„	Сретен Н.	„	„ „	
			Овај честити Свештеник Леонтије како је Прота Ненадовић 17. Фебруара 1804. сишо у Посавину и позво Србе на устанак, па одатле отишо преко Саве у Земун да баруша добави, одма је са другим главним људма усто противу Турака, гди је се искупило Посаваца до 1.000 људи под оружјем; а после за њим Поп Живко и Сретен, који су доцније једнако у частвовали у бојевима за ослобођење Србије. Мемоари Проте стр. 60. 65. 67.			
399.		Буљукб.	Исаило Лазић	Уроваца	Среза Посавс.	
			Погинуо је у боју на Бељину од Турака 25. Фебруара 1804.			837
400.		„	Бранко Николић	Грабовца	Среза Посавс.	
			После Немачког рата 1791. Бранка је Кнез Алекса Ненадовић код Грабовачке цркве поставио за среског Кмета, па после њега поставио је Кнез Алекса за Кмета Петра Ерића из Звечке. Мемоари Проте стр. 274.			
401.		Капетан	Петар Ерић	Звечке	Среза Посавс.	495
402.		Војн. јунак	Еладија Н.	Забрежја	„ „	
403.		„ „	Јанко Зазић	Скеле	„ „	
			Кад је Јаков Ненадовић синовца свог Проту Матију 15. Фебруара 1804. посло са Бранковачког Виса у Земун да прибави баруша за војску, Прота је ударио преко Посавине и 17. Фебруара у зео Еладију са собом и спустили се низа Саву у Земун гди им је Живковић прибавио нешто баруша, а тако и Јанко Зазић, који је убио турчина и у Земун пребего, донео му је 9 фунти			

У обште содржај књиге ове.

У обште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и званија, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
		помрли или изгинули, као и дали данас кога од њиовог потомста има. Мемоари Проте стр. 274.			
423.	Подгорски Кнез и Војв II.	Милић Кедић	Суводања	Среза Подг.	
		Рањен 25. Априла 1809. у боју од Турака на Прибићевцу код Сребрнице, донешен у Баурић и ту је умро.			514
424.	Подг. Војв. II.	Димитрије Мил. Кедић	Суводања	Среза Подг.	
		Незна се гди је умро.			516
425.	Подгорски Капетани	Бранко П. Бирчанин	Суводања	Среза Подг.	
		Погинуо је 1832. у Ваљеву мучки од Кнеза Милоша Обреновића.			516
426.	Подгорски Капетани	Јован Симић Бобовац	Бобове	Среза Подг.	
		Погинуо је 1832. у Ваљеву мучки од Кнеза Милоша Обреновића. Види Кнежевину Србију од Милићевића стр. 381. 399.			517
427.	Подгорски Капетани	Крсман Пирга	Ребеља	Среза Подгорског.	
428.	Подгорски Капетани	Стеван Миличанац	Миличиниц.	Среза Подгорског.	
429.	Подгорски Капетани	Ранко Мишковић	Лелића	Среза Подгорског.	
430.	Подгорски Капетани	Максим Вилиповић	Гор. Букови.	Среза Подгорског.	
431.	Подгорски Капетани	Никивор Петаковић	„ „	Среза Подгорског.	
		Ови сви Капетани као: Бранко П. Бирчанин, Бобовац, Крсман, Стеван, Ранко, Максим Никивор и Мијаило Недић били су под Командом Војводе Кедића, о којима нема се података гди су изгинули или помрли, осим прве двојице и Максима Вилиповића, који је 1813. погинуо од Турака у боју на Засавици. Мем. Проте стр. 275.			
431a	Велик јунак	Сима Слома Цар	Ваљева	Среза Тамн.	
432.	Подгорски — Ајдуци вели. јунаци	Дамњан Недић	Осечине	Среза Подг.	518
433.	„ — Ајдуци вели. јунаци	Глигорије Недић	„	„ „	518
434.	Тамнаски — Ајдуци вели. јунаци	Дамњан Котешанин	Котешице	Среза Тамн.	518
435.	Подгорски — Ајдуци вели. јунаци	Дамњановић Панта	Остружња	Среза Подг.	
		Ова сва четири јунака у крвавој битки са Турцима на Чокешини 18. Априла 1804. год. под командом Јакова Ненадовића славно изгинули су!			518
436.	Подг. Буљук.	Мијаило Недић	Осечине	Среза Подг.	520

У обште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и званија, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
		VII. Шабачка нахија. а.) Главно нахиско место Град Шабац и у њему Магистрат . . . . 1. б.) Школа у Шабцу . . . . 1. в.) Поште: у Шабцу, на Дубоком, у Коцељеви и Лешњици, свега . . . . 4. г.) Војвода . . . . 5. д.) Војске . . . . 4.000. е.) Топова у Граду, Градски 9, пољски 4, свега 13. ж.) Шанчева на *Дугом-Воћу* 1, *у Свилеуви* 1, *Бељину* 1, у Шабцу на Баиру код Тејиног стана 2, код *Црвени Јабука* 1, на Думачи 2, на *Мишару* 1, *у Крњићу* 1. у Јеленчи 1, *у Варни* 1, *код Жиче* 1, *на Жичком-пољу* 2, *у Лешњици* 4, на *Прудовима* код Дрине 1, на *Али-Агином Салашу* 1, у Добрићу 1, на Дубоком 1, у Јаловику 1, на *Црној-бари* 1, на *Равњу-Засавици* 2, свега . . . . 26. з.) Бојни места осим речени шанчевни билоје: прво на *Бељину* 23. Фебруара 1804, а за тим и 1805 и 6. год. на *Свилеуви* 1804. при освојењу вароши *Шабца* 7. Марта, и *Града* 20. Априла први пут 1804. на *Чокешини* 18. Априла 1804. а после ови био је бој на *Јеленчи* 1805. на *Салашу Црнобарском*, на Новом Селу, на *Клењу*, на *Голомбрду* код Лешњице, на *Дреновцу* у *Глушцима*, *Богатићу*, на *Дугим-њивама*, у *Китогу* 1806. на *Парашници*, на *Дубљу* 15. Августа, на *Добрави* 31. Јануара 1806. на *Орашцу* и *Шеварицама* 1806. на *Брашници* код Цера 15. Авгус. 1811. (и на многим другим местима) свега 20.			521
437.	Шабач. Влад.	Мелентије С. Никшић*	Брезове	Округ. Чачан.	521
438.	Шаб. Вл. Ђак.	Милета Николић	—	—	
439.	„ „ „	Мита Зубанов	—	—	
		Мелентије убијен је 16. Јуна 1816. по налогу Кнеза Милоша Обреновића заједно са Ђаконом, Милетом од 18 год. и Ђаком Митом од 16 год. старим. Види животопис.			521
440.	Попеч. Правд. Председ. вел. земаљск. Суда и Члан Совета	Илија Марковић*	Грушића	Среза Поцерс.	
		Умро је 5. Јануара 1837. у Шабцу код своје куће.			531

У обште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и званија, и ког реда.		Име нахија, надлежателствава и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
441.	Члан Совета		Која Ивановић	Свилеуве	Посаво-Тамн.	
			Кад је Совет установлен под Кара - Ђорђем 15. Августа на Велику Госпођу 1805. у Борку, Која је изабрат и постављен за члана Совета, и био је и заседаво прво у Вољавчи, затим у Боговађи, после у Смедереву, и кад је Београд 1806. год. 30. Нојемра освојен и Совет се 1807. преселио у Београд, и он је отишо. Шта је даље с њиме било незна се. Види Мемоаре Протине о установлењу Совета стр. 140. 177. 187. 189.			
442.	Мачвански	кнезови	Андрија Витомировић	Дреновца	Среза Мачва.	
443.	„	кнезови	Остоја Спуж	Шабца	„ „	
444	Тамнавски	кнезови	Станко Н.	Бошњака	„ Тамнав.	
445.	Посавски	кнезови	Тодор Н.	Жабара	„ Посаве.	
			Године 1804. кад је Јаков Ненадовић разбио Турке на Бељину 23. Фебруара и на Свилеуви 28-га и отишо противу Шабца, тад Андрија, Остоја, Станко и Тодор подигли су народ и дошли Шабцу, ког је варош 7. Марта узета. А после кад је Јаков по позиву Кара-Ђорђа 6. Маја, кренуо Ваљевску, а и Шабачку војску, и отишо под Београд, сви ови са Јаковом заједно са војском отишли су на Врачар. И после, кад су доцније уређени судови у земљи, они су били чланови Магистраша. Даље се о њима незна. Мемоари Проше стр. 68. 73. 82. 89. 92. 271.			
446.	Семберие.	кнезови	Иван Кнежевић	Дворова	Бељин. Босне	533
			Умро је у Шабцу.			
447.	Посаво-Тамнавски	Обор-Кнез	Ранко Лазаревић	Свилеуве	Сре.Пос.-Там.	538
			Погинуо је 2. Марта 1800. у Шабцу од Бега Новљанина.			
448.	Посаво-Тамнавски	Капетан	Марко Р. Лазаревић	Свилеуве	Сре.Пос.-Там.	542
			Погинуо је 22. Сентемвра 1844. у Шабцу од Кнеза Милошеви буњција названи капана.			
449.	Посаво-Тамнавски	Прота	Павле Лазаревић	Свилеуве	Сре.Пос.-Там.	
			Посечен је Марта 1815. од Сулејман Паше. Даљи података о њему нема. Мемоари Проше стр. 349.			

У обште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и звания, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
450.	Ком. Гр. Шаб. и Тамн. Војв. I.	Поп Лука Лазаревић **	Свилеуве	Ср. Пос.-Там.	543
		Умро је 29. Априла 1852 код своје Куће у Шабцу.			
451.	Посаво-Тамнавски Капетан	Ђука Лазаревић	Свилеуве	Ср. Пос.-Там.	
452.	Посаво-Тамнавски „	Бакал Милосав **	—	Ерцеговине	569
		Умро је 1823. у Шабцу.			
453.	Посаво-Тамнавски Барјактар	Тоша Бојанић	Требиња	Ерцеговине	571
		Умро је 1838. у Шабцу.			
454.	Посаво-Тамнавски „	Секула Гавриловић	Мионуса	Ср. Пос.-Там.	
		Био је у боју на Мишару 4. Августа 1806. Даље се о њему незна. Гласник III. стр. 132.			
455.	Пис. доцн. чл. Сов. и Капућ.	Лаза Теодоровић	Свилеуве	Ср. Пос.-Там.	573
		Умро је 1846. у Цариграду као Капућехаја Србски.			
456.	Каонског Манаст. Игуман	Макарије Н.	Каона	Ср. Пос.-Там.	578
		Гди је умро незна се.			
457.	Вел. нар. песник	Вилип Вишњић	Међаша	Зворнич. нах.	579
		Умро је у селу Грку у Срему.			
458.	Четни јунак	Јован Томић Белов	Црниљева	Ср. Пос.-Там.	583
		Погинуо је 1810. у боју на Голом-брду код Лознице.			
459.	Мегданџија	Глувац Мијаило	Каменице	Ср. Пос.-Там.	585
		Погинуо је 1810. од топа у Шабачком Граду.			
460.	Јунак	Петар Н.	Мрђеновца	Ср. Пос.-Там.	
461.	Китогски Војводе II. реда	Прота Ник. Смиљанић *	Бадовинаца	Срез. Мачван.	586
		Отрово га је 1815. Шиштарац у Манастиру Каону по заповести Кнеза Милоша Обреновића.			
462	Мачвански Војводе II. реда	Стојан Чупић *	Сал.-Нојај.	Срез. Мачван.	592
		Издаш је Јуна 1815. Турцима, ше су га у Зворнику удавили.			
463.	Прекодри. Војводе II. реда	СимаКатић Прекодринс.*	—	Босне	611
		Гди је умро незна се.			
464.	Мачва. Капет.	Илија Срдан *	Прњавора	Срез. Мачван.	613
		Умро је 1835. у Прњавору код своје куће.			

У обште садржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и звања, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот. његов на страни.
465.		Зека Буљукбаша	Спрече	Босне	
		Погинуо је 1813. на Засавици секући Турке. Гласник III стр. 135.			617
466.	Мачвански Капетани	Бјелић Игњатије	Црне-Баре	Срез. Мачван.	
		Незна се.			618
467.		Илија Буљукбаша	Ђулбеши	Босне	
468.		Остоја Пушибрк	Незна се	Незна се	
469		Маринко Симић	„ „	„ „	
470.		Васиљ Шумајац	„ „	„ „	
471.		Јован Латковић	„ „	„ „	
472.		Јовица Нинковић	„ „	„ „	
473.		Мијаило Кара	„ „	„ „	
474.		Мијаило Шиша	„ „	„ „	
475.		Степан Гагулић	„ „	„ „	
476.		Степан Качкин	„ „	„ „	
477.		Ђорђе Н.	Бјелотића	Срез. Мачван.	
478.		Мијаило Ковић	—	Срез. Мачван.	
		Ово су Капетани били Војводе Чупића. О свима овим Капетанима тешко је поједнице животопис сочинити и славна дела њиова описати. Но није ни потребе; нека читаоц прочита песму „Хвала Чупићева“ *у Чупићевом животопису, у којој је њи славни песник Вишњић описо и славна јунаштва њина ославио и обезсмертио, па је довољно да се о именима и делима њиовим више и нговори, тако и чинимо.*			
479.	Мачванске Буљукбаше	Живан Симић	Равња	Срез. Мачван.	
		Живан је живио до 1846. њему је осечена рука на Буковици у Босни. Гласник III стр. 134.			
480.		Ненад Н.	Дворова	Срез. Мачван.	
		Погинуо је 1813. јуначки бијући се на Засавици. Гласник III стр. 135.			
481.		Лука Н.	Табановића	Срез. Мачван.	
482.		Живан Чоњага	—	„ „	

У обште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и звања, и ког реда.		Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот. његов на страни.
483.	Поцерски	Војвода II.	Милош Стојићев. Поцер.	Врањске	Срез. Поцерс.	
			Погинуо је 1811. код Метковића од хајдука Преле.			625
484.	Поцерски	" II.	ЈанкоСтојићевићПоцер.	Врањске	Срез. Поцерс.	
			Заробљен је 1813. у Лешњици од Турака.			637
485.	Поцерски	Капетан	Ђука Стојићевић Поцер.	Врањске	Срез. Поцерс.	
			Убијен је 22. Септембра 1844. у Шабцу од Кнеза Милошеви назвали Катана.			638
486.	Поцерски	"	Ђука И. Марковић *	Грушића	Срез. Поцерс.	
			Кад је умро нема даша.			640
487.	Пожар. Воj. II.		ЦинцарЈанкоПоповић**	Орида	У Турској	
			Умро је 24. Августа 1833. у Ћуприји.			641
488.	Сокос. Воj. II.		Цинцар Марко Костић	Белицији	У Турској	
			Умро је 10. Фебруара 1822. у Шабцу.			643
489.	Хајдук		Марко Штитарац	Штитара	Срез. Мачван.	
			Велики крвник умро је 17. Септемвра 1830.			643

VIII. Подринска нахија. 651

(Звана Зворничка, Сокоска нахија.)

а.) Главно нахиско место Лозница, и у њој магистрат 1

б.) Поште: у Лозници, Крупњу и Симином-брду свега 3

в.) Војвода 3

г.) Војске 1.500

д.) Топова тешки 6. лаки 2. свега. 8

е.) Шанчева: у *Лозници* 2, *Крупњу* 1, *Тичару* 4, *Ранитовачи* 1. *Сикирићу* 1, *Рађевом-пољу* 1, на *Брачинцу* 1, на *Руњанима* у *Јадру* 2, свега. . . 13.

ж.) Бојна места била су на истим местима гди су и шанчеви, гди је бојева било у више пута, и на Гричари.

Сокоска нахија.

А данас је подељена и подпала под Подринску нахију, а нешто села и под Ужичку нахију. А у време Кара-Ђорђево Сокоска нахија била је сама за себе, и уређена је овако:

а.) Главно нахиско место Баурић и у њему магистрат 1

У обште садржај књиге ове.					
Текући број.	Шта је који био, каквог чина и званија, иког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
		б.) Поште: у Баурићу и Рожњу .... 2 в.) Војвода .... 3 г.) Војске .... 1.500 д.) Шанац: у Баурићу 1, Рожњу 3, на Мрчком 1, Торнику 1, свега .... 6 е.) Бојна места била су на истим местима где су и шанчеви, где је бојева било у више пута, код Овчана 1811. и на Жељину.			
490.	Сокос. Вој. II.	Благоје Маринковић	—	Сокоског	
491.	„ „ II.	Благоје Петровић	—	„	
492.	„ „ II.	Милутин Васић	—	„	
493.	Троնош. Ман. Архимандрит	Стеван Јовановић *Одрован је 1799. од Турака у Зворнику.*	Текериша	Срез. Јадран.	651
494.	Члан Совета	Јевта Савић Чотрић* *Кад је умро незна се.*	Тршића	Срез. Јадран.	653
495.	Рађевск. Кнез	Креста Игњатиевић	—	Среза Рађевс.	
496.	„ „	Новак Н	—	„ „	
497.	Јадранске Вој. II. реда	Анта Богићевић *Умро је Априла 1813. у Лозници од природне смрти.*	Клубаца	„ „	656
498.	Јадранске „ II. „	Богосав Ан. Богићевић* *Кад је умро незна се.*	Клубаца	Среза Рађевс.	659
499.	Јадранске Капетан	Панта Илић	—	Среза Рађевс.	
500.	Харамбаша	Ђорђе Ђурчија Ћурта *Погинуо је 1804. од Јакова Ненадовића за одпадничество и самовољство.*	Босута	Аустрије.	660
501.	Ајдук	Тодор Бојиновић *Обесили су га Турци 1813. у Зворнику.*	Г. Добрића	Срез. Јадран.	667
502.	Војник	Пеца Н. *Умро је 1851. код своје куће.*	Клубаца	Срез. Јадран.	840
		В.) РУЈНО, СТАРИ ВЛА И РАШКА. **IX. Ужичка нахија.**			670
		а.) Главно нахиско место Град Ужице и у њему Магистрат 1			

У обште садржај књиге ове.					
Текући број.	Шта је који био, каквог чина и звања, и ког реда.	Име нахија, надлежателстава и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот. његов на страни.
		б.) Школа . . . . 1 в.) Поште: у Ужицу . . . . — г.) Војвода . . . . 4 д.) Војске из све нахије . . . . — е.) Топова у Граду, градски и пољски — свега — ж.) Шанчева око Града *Ужица* 3, на *Пљескову* и *Жабљаку* 2, у *Бајној Башти* 2, у *Златибору* на *Таламбасима* 1, на *Торнику* планини у врх Златибора 1, на *Овчину* 1, у селу *Лубањања* повише Ужица 2, на *Мучњу* планини више Ариља 1, на *Пониквама* западно од Ужица 2, на *Брановој главици* у *Кремнима* под Шаргановом 2, на *Лисама* 1, у *Радаљеву* 1 и у *Кушима* 3, свега . . . . 22 з.) Бојни места осим ови шанчевни било је на *Ужицу* први пут 20. Јула 1805. и други пут 26. Јуна 1807. одакле су Турци у Босну протерати, а по том на *Рачи* 1807. *Запољу* на *Расници*, по вр Златибора, на *Кукутници*, 1809. *Глушцима*, и *Глумачу*, свега 7			
503.	Арх. Рачанск. Вод. Сок. пот. Влад. Шабач.	ХаџиМелентијеСтеван.*	Бирча	Ерцеговине	670
		Умро је 27. Марта 1824. у Манастиру Рачи.			
504.	Члан Совета	Василије Јован. Петром.	—	—	
		О Петроману ништа се друго незна, него да је био под Кара-Ђорђем члан Совета.			
505.	Магистратски Кнезови	Василије Јовановић	—	—	
		Погинуо је 1815. у Ужицу, даље се о њему незна.			
506.		Јанко Н.		—	
507.		Алекса Кукић	—	—	
		Кукић је подписат између 10 Војвода на ону молбу одправљену Султану из Остружнице 12. Јануара 1806. Види Голубицу V. на стр. 135—142.			
508.	Ком. Ужич. гр. Црног. — Војводе II. реда	Алекса Поповић	Субјела	Срез. Црног.	673
		Посечен је 1815. у Ужицу.			
509.	Златиборс. — Војводе II. реда	Мијаило Радовић	Равни	Срез. Златиб.	676
		Умро је 1822. у Равнима код своје куће.			
510.	Рујански — Војводе II. реда	Милош Теш. Мих. Обрен.	Ср. Добрињ.	Срез. Златиб.	327
		Види животопис његов у књиги I. од стране.			

У обште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и звања, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
511.	Старовлашки Војвода II.	Петроније Шиша	Стар. Влаха	Ерцеговине.	
		Погинуо је 1813. од Турака на Засавици у Мачви.			678
512.	Пожешк. Кап.	Јован Митровић Демир	Драженов.	Срез. Пожеш.	679
513.	Старов. Бинб	Станоје Пуцар	Старог-Влаха.	Херцеговине.	
514.	Старо-влашки / Војници и јунаци	Иперчић			
515.		Ћилас високи			
516.		Боја мали			
517.		Ћаповић Крути			
318.	Пожешки / Војници и јунаци	Подруг Мијаило	—	Срез. Пожеш.	
519.		Каљевић	—	„ „	
		Ови сви јунаци као лавови били су Старовлашани и војевали су под командом Војводе Петронија Шише, који је на Равњу у Мачви 1813. погинуо, и биће да су и ови велики јунаци сви, као завереници да сачувају разбегнувшу се своју браћу од смрти, славно изгинули.			
520		Панта Марниковић	Радановаца	Срез. Пожеш.	
		Погинуо је 1813. на Равњу са своја два брата и два синовца.			
521.	Црн. Барјакт.	Радован Марковић	Косјерића	Среза Црног.	
		Погинуо је 1813. на Равњу; њему су прво Турци одсекли десну руку, у којој је држо барјак, но он је после узео га у леву и није дао барјака докле погинуо није.			
522.	Рачанск. Бул.	Радован Којадиновић	Заовина	Среза Рачанс.	
		Погинуо је 1813. на Равњу у Мачви заклањајући разбегнуше Србе; кажу кад су Турци већ упали у шанац, он је сео и повико: „имали данас јунак, да посече Радована Бул.убашу." Турчин се на лети њему, а он га џеверданом обори, на ком је било 44 зарезотине, јер је толико из њега убио Турака; но за тим изсечен буде.			

X. Чачанска нахија. 686

а.) Главно нахиско место Карановац и у њему Магистрат. 1

У обште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и звавија, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
		б.) Школа .... 1 в.) Пошта у Карановцу и Чачку........ 2 г.) Војвода .... 9 д.) Војске из све нахије .... — е.) Топова .... — ж.) Шанчева у Карановцу 2, Чачку 2, у Кутима 1. у Лисима 1, у Радаљеву 1, у Студеници 1, на Горњем Ибру 1, и на Боровој стени код Јелице 1, свега 10. з.) Бојни места осим ови шанчевни било је у селу *Лопашу*, трећи дан тројица 1806. на Љубићу 24. Марта 1805. и на другим местима. —			
523.	Чл. Сов. Вој. I.	Аврам Лукић	Заблаћа	Срез. Пожеш.	
		Уморен је од Турака Јула 1815. у Зворнику.			686
524.	Драгачевске Војводе II. реда	Милутин Илић	Гуче	Срез. Драгач.	
		Умро је 14. Јануара 1814. у Манастиру Све. Тројице.			690
525.		Ђока М. Протић Илић	Гуче	Срез. Драгач.	
		Посечен је 16./17. Јуна 1815. од Турака код Сјенице.			693
526.		Милић Радовић	Каона	Срез. Драгач.	
		Убио га је Кнез Милош Обреновић.			694
527.		Новак Бошковић	Горачића	Срез. Драгач.	
		Погинуо је 1813. у боју на Делиграду. Он је био добар јунак, био је у више бојева, а највише бавио је се у Делиграду.			
528.	Капетан	Сима Радовић	Каоне	Срез. Драгач.	
		Сима био је брат Војводе Милића Радовића и под њим је јуначки војево. Види даље о Сими у његовог брата животопису.			694
529.	„	Максим Црнковић	—	Срез. Драгач.	
		Незна се из ког је села; он је био Капетан у Драгачеву за Кара-Ђорђа. Године 1815. кад устану Срби противу Турака, Максимову снау заробе Турци и одведу у Чачак, и кад Ћаја-Паша погине и Турци стану се спремати да из Чачка беже, Црнковића снаа ноћу из Чачка побегне, дође Србима на Љубић у логор, и каже им да се Турци спремају да из Чачка беже. Историја Милутиновића. стр. 278.			
530.	Драгачевски	Поп Никола Н.	Мрсаћа	Срез. Драгач.	
		Никола је био Ађутант код Војводе Пљакића и добар ратоборац. Но 1814. кад је Хаџи-Продан			

У обште содржај књиге ове.						
Текући број.		Шта је који био, каквог чина и звања, и ког реда.	Име нахија, надлежателстава и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога. и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
			усто противу Турака, он је тад био Турска удворица и заједно са Муселимом Карановачким ишо и позиво Србе на предају и служио у ползу Турака. После године 1815. опет незна се да је са Србима противу Турака ишо. Али доцније по заповести Кнеза Милоша Обреновића убио је мучки Војводу Милића Радовића, главу му осеко и у Пожаревац је Кнезу Милошу однео. Историја Милутиновића стр. 52. 69. Србијанка III., стр. 108, и кнежев. Србија од Милићевића стр. 668. и 672.			
531.	Студенички	Војвода II.	Поп Вилип Петровић	Брезове	Срез. Студен.	
			18. Октомврa 1820. убио га је у његовој кући на слави Св. Луке, Тома Пауновић из Горичана по заповести Кнеза Мил. Обреновића. Кнеж. Србија 667.			697
532.		„ II.	Ђос Марко	Студенице	Срез. Студен.	
533.		Војнички јунаци	Ђорђе Митровић	Вранеша	„ „	
			Погинуо је у боју на Жељину.			
534.			Јаћим Шућур	Грачаца	Срез. Студен.	
			Одликово је се у боју на Маврићима код Сјенице 1809., гди је и једну Туркињу заробио и после је невредиму родбини њеној одпустио.			
535.			Ћиро Шућур	Грачаца	Срез. Студен.	
			Одликово је се у боју на Жељину против Осман-Паше.			
536.		Бинбаша	Пуша Н.	—	Срез. Студен.	
			Убијен је 1815. у кући од Турака.			
537.	Старовлашки	Кнез Вој. II	Максим Рашковић	Штитковца	Старог-Влаха.	699
538.		Кнез	Јован Рашковић	„		699
539.		„	Ник. Јованов Рашковић	„		
			Кад су и гди ова браћа Рашковићи помрли незна се.			699
540.		Војвода II.	Хаџи-Продан Глигориј.	Сјенице	Ново Пазарск.	
			Овог славног Војводе види животопис у I-ој књиги. од стр.			317
541.		Капетан	Никола Глигоријевић	Сјенице	Ново Пазарск.	
542.		„	Мијаило Глигоријевић	„	„ „	
543.		„	Гаврило Глигоријевић	„	„ „	

У обште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и звања, и ког реда.	Име нахија, надлежателелстава и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот. његов на страни.
		Гаврило погинуо је 1813. од Турака у Почеру, о Николи, Мијаилу и Гаврилу. Види у животопису Хаџи-Продановом у I-ој књиги од стр.			317
544.	Старов. Барј.	Јосив Алтобабић	—	—	
		Алтобабић био је барјактар код Хаџи-Продана у време Кара-Ђорђево, и после пропасти 1813. једнако је код њега био. Кад је Хаџи-Продан 1814. устао против Турака и он је сњиме био у Манастиру при устанку. Да ли је и њега грозна смрт Сулејман-Пашиног коца постигла незна се.			
545.	Карановски Вјвода II.	Радослав Јелачанин	Карановца	Сре. Каранов.	
		Кад је умро или погинуо, и гди незна се.			701
546.	Трнавског Манастира — Игуман	Пајсије Ристовић	Трнаве	Срез. Трнавс.	
		Набијен је жив на колац 1814. од Сулејман-Паше у Београду.			702
547.	—	Димитрије Ристовић	Трнаве	Срез. Трнавс.	
		Набијен је жив на колац 1814. од Сулејман-Паше у Београду. Види животопис Пајсијев.			702
548.	—	Стеван Ристовић	Трнаве	Срез. Трнавс.	
		Млађи брат Игумана Пајсија и Димитрија. Хасан-Ага Тоска спасо је Стевана од смрти. Види животопис Пајсијев.			702
549.	Калуђер.	Ђенадије Шувак	Грабовца	Бања-Лучког.	
		Умро је у Славонији 1818. године.			710
550.	Ђак	Стојан Ђенадин син	Грабовца	Бања-Лучког.	
		Умро је у Славонији 1818. Види животопис његовог оца Ђенадије.			710
551.	„	Авакум Н.	Моштанице	Бања-Лучког.	
		Набијен је жив на колац 1814. од Сулејман-Паше у Београду. Види животопис Ђенадијев.			710
552.	Писар	Теофило Палалић	Атенице	Срез. Трнавс.	
		Набијен је жив на колац 1814. од Сулејман-Паше у Београду.			713
553.	—	Борисав Палалић	Атенице	Срез. Трнавс.	713

У обште садржај књиге ове.

У обште садржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и званија, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот. његов на страни.
564.	Жупске Војводе II. реда	Нешко Н.	—	—	
		Незна се даље о њему.			
565.		Здравко Н.	Ђуниса	—	
		Нема подашака. Гласник III. стр. 143.			
566.		Ђорђе Симић	Крушевца	Срез. Крушев.	
		Умро је 8. Авг. 1827. у Београду и сарањен у Манаст. Раковици. Кара-Ђорђевог Прош. Регис. стр. 81.			
567.	Жупски Барј.	Сузјабана Јово	Сарајева	Босне	
568.	Кр. Маг. Кнез	Јован Маринковић	—	—	

Г.) ТИМОЧКА КРАИНА.

XII. Алексиначка нахија. 732

а.) Главно нахиско место Ражањ и у њему Магистрат 1
б.) Пошта у Ражњу и Алексинцу 2
в.) Војвода 7
г.) Војске из све нахије . . . . . . —
д.) Топова у Делиграду Градски и пољски . . —
е.) Шанчева у Делиграду 14, у Јабуковцу 1, Војводе Новака Бошковића, у Алексинцу 3, у Пољаници 1, у Бањи 1, у Белом камену 1. А у Каменици код Ниша ови су: 1. шанац на Чагару безсмртног Војводе С. Синђелића 1, у Гор. Матајевцица Војводе Вељка и Добрњца 1, више Матејеваца одонуд Каменице Војоде Барјактаровића 1, у Каменици Војводе Милоја 1, више Камењице Војводе Пауља Матеића 1, у Доj. Матејевцима Милојеви бећара 1. свега 28.
ж.) Бојни места осим ови шанчевни било је: у селу *Цивчибару*, на *Ћипровцу*, на *Липовцу*, варошици *Ражњу* и даље на више места.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и званија, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот. његов на страни.
569.	Алексин.-Ражањске Војвода II.	Ђорђе Крагић	Скорица	Сре. Ражањс.	732
		Погинуо је 19. Маја 1809. на Каменици.			
570.	„ II.	Петар Крагић	Скорица	Сре. Ражањс.	732
		Погинуо је 1813. на Делиграду.			
571.	Бинбаша	Неша Н.	Бобовишта	Сре. Ражањс.	
		Погинуо је 19. Маја 1809. на Каменици заједно са Војводом Ђорђем Крагићем.			

У обште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и звања, и ког реда.		Име нахија, надлежателстава и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
572.	Алексиначко-Ражањски	Бинбаша	Цветко Поповић	Г. Матејев.	Сре. Ражање.	
573.		„	Илија Н.	Скорица	Среза Алексиначко-Ражањског.	
574.		—	Живан Михаиловић	Јабуковца		
575.		—	Рака Чула	—		
576		—	Марко Црвењак	Јасења		
577.		Прота	Марко Н.	Мозгова		
578.		Кнез	Ђорђе Н.	Ражња		
579.	Лесковачк.	Војводе II. реда	Стреља Н. *	—		733
580.	Прокупач.		Риста и Нешко	—	Среза Бањског.	
581	Алексинач.		Стојан Н.	Алексинца		
582.	Бањски		Иван Н.	—		
583.	„		Никола Нишлија	—		
584.	Бањ. Кнезови		Стојко, Јован, и Крста Н.	—		
585.	Каменич. јун.		Милош Ђук. и Милић Н.	Ђиђевца		
586.	„ „		Дача Н.	Дреновца		

Ова три јунака Милош, Милић и Дача 19. Маја 1809. кад су Срби на Каменици под Војводом Синђелићем пропали, чудом Божијм спасли су се живи, изишли су из шанца Милић са 7. рана, тако и Дача из Дреновца са своји 12 рана, који је по трбушке лежо као мртав докле Турци са крвавог разбојишта нису отишли, и он потом диго је се и жив из шанца изишо, а остало 2000 Ресаваца све је изгинуло. Гласник III стр. 152.

XIII. Гургусовачка нахија. (Књажевачка). —

а.) Главно нахиско место Гургусовац и у њему Магистрат 1
б.) Пошта у Гургусовцу 1
в.) Војвода 4
г.) Војске из све нахије . . . . . —
д.) Топова . . . . . —
е.) Шанчева . . . . . —
ж.) Бојни места у *Гургусовцу* 4. Нојемвра 1810. и *Грамади* 1811. и код Манастира *Суводола*. свега 3.

У обште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и звания, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
587.	Гургусов. Војв. II. реда	Милоје Теодоровић	—	Гургусовачк.	
588.	„	Тоша Н.	—	Среза Гургусовачк.	
589.	Пиротски	Мита Н.	—		
590.	„	Маринко Н.	—		
591.	Пиротск. Кнез	Нина Н.	—		

XIV. Црноречка нахија. 734

а.) Главно нахиско место Зајечар и у њему Магистрат 1
б.) Пошта у Зајечару 1
в.) Војвода 3
г.) Војске из све нахије . . . . —
д.) Топова . . . . —
е.) Шанчева у Зајечару 1, у Вражогрнцу 1, у Грљану 1, у Сумраковцу 1, Калафату 1, на Кијаку 1, на Јамама 1, и на Пољаници 1, свега 8
ж.) Бојни места осим ови шанчевни било је: у *Кривом Виру*, *Подгорцу*, *Лукову и.* —

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и звания, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
592.	Црноречки Војвод. II.	Милисав Н.	—	Среза Зајечарск.	
593.	„	Петар Ђорђевић Цода	Стењевца	Среза Ћуприског	734
594.	Сврљички	Крста Н.	—	Среза Сврљичск.	
595.	Сврљ. Буљук	Вилип Загорски	Грљана	Среза Зајечарск.	
596.	Велики јунак	Папазоглу Н. Бугарин	Студ.-Бучја	„	

XV. Краинска нахија. 735

а.) Главно нахиско место Неготина и у њој Магистрат 1
б.) Поште: у Неготини и у Брзој - Паланки, свега 2
в.) Војвода 4
г.) Војске из све нахије 2.000
д.) Топова 10
е.) Шанчева: у Неготини 3, у Радујевцу код ушћа Тимока 1, у Брзој-Паланки 1, у Праову 1, Малајници 3, Стубику 2, у Буковчи 1, на Ушћу Тимока 1, у Мирочу 4, на Великом Острову 2, у Калафату 1, на

У обште содржај књиге ове.

Текући број.		Шта је који био, каквог чина и званија, и ког реда.	Име нахија. надлежателстава и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот, његов на страни.
			Кијаку 1, на Рибнику 1, на Кобишници код Тимока 1. свега ....23. ж.) Бојни места осим ови шанчевни било је на *Дуду* Раковици и другим местима.			
597.		Војвода II.	Хајдук Вељко Петровић	Леновца	Црнореч. нах.	
			Погинуо је на крају Јула 1813. у Неготини, убијен је из Турског топа.			735
598.		„ II.	Милутин Петровић*	Леновца	Црнореч. нах.	
			Умро је 21. Фебруара 1861. код своје куће у Пожаревцу као члан совета.			765
599.		Капетан	Миљко Петровић*	Леновца	Црнореч. нах.	
			Погинуо је 1829. у Влашкој од Турчина.			776
600.	Краински	„	Миленко Теодоровић*	Леновца	Црнореч. нах.	
			Миленко био је братучед Хајдук Вељков, и он је код Вељка био Капетан. Кад Вељко погине, он остане код Милутина, с киме по паденију Србије 1813. у Срем пређе и настане се у Бечкереку. Но чим устанак у Србији 1815. букне, они сви у Србију пређу, где су у боју на Пожаревцу били; даље се о њему ништа незна. Историја Милутиновића стр. 186.			
601.		Бинбаша	Здравко Н.*	—	—	
			Здравко био је код Хајдук Вељка Бинбаша, уз њега војево је, и био његов азнадар (благајник), а по том код његовог брата Милутина, с њиме је 1813. прешо у Срем и у Бечкереку с њиме живио, а потом се с њиме у Србију 1815. вратио и био у боју на Пожаревцу; даље се о њему незна. Историја Милутиновића стр. 186.			
602.		Бинбаша	Дели Балта	—	Румуније	
603.		Буљукбаш	Никола и Јевтан браћа	Сарајева	Босне	
604.		Капетан	Јоргаћ Н.**	Трикале	Турске	
605.		„	Стојан Абраш	Буковче	Среза Краинског.	
606.		„	Никола Абраш	„		
607.		„	Јован Димитријевић	Јабуковца		
608.		Војн. јун.	Петар Н.	Уровице		
609.		„ „	Бело Црногорац	Црне Горе		

У обште садржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и звања, и ког реда.	Име нахија, надлежателстава и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
610	Кран. војн. јун.	Вучетић Н.	—	—	
611.	„ „ „	Сима Одабаша	—	—	
612.	„ „ „	Христо Живковић	—	Босне	
613.	„ „ „	Марко Млади	—	—	
614.	Кран. Баш-Кн.	Перча Стан. Кара-Панџа	Неготине	Срез. Краинс.	
615.	„ Војв. Н.	Миша Стан. Кара-Панџа	„	„ „	
		XVI. Кладовска нахија. а.) Главно нахиско место Град Кладово и у њему Магистрат . . . . . 1 б.) Пошта у Кладову . . . . . 1 в.) Војвода . . . . . 2 г.) Војске из све нахије . . . . . 600 д.) Топова . . . . . 27 е.) Шанчева у Кладову 2, и на Острову с прам Кусјака 3. свега . . . . . 5 ж.) Бојни места осим шанчевни било је на више места . . . . . —			—
616.	Клад. Војв. Н.	Живко Константиновић	Брадараца	Срез. Кладов.	
617.	Клад. Маг. Кн.	Јоца Петровић	—	„ Омољског	
		XVII. Поречка нахија. а.) Главно нахиско место Пореч и у њему Магистрат . . . . . 1 б.) Пошта у Поречу . . . . . 1 в.) Војвода . . . . . 2 г.) Војске из све нахије . . . . . 300 д.) Топова . . . . . 12 е.) Шанч. у Поречу 2, и Текији 2, и на Сипу 1, свега 5 ж.) Бојна места била су у . . . . . —			779
618.	Војвода Н	Хаџи Никола Михаилов.	Сарајева	Босне	779
619.	Поречки „ Н.	Јован Стевановић	Пореча	Среза Пореч.	
		Посечен је од Турака 1813. у Адакали.			
620.	Кнез	Теша Н.	—	—	
		Посечен је од Турака 1813. у Адакали.			
621.	„	Крачун Н.	—	—	

У обште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и званија, и ког реда.	Име нахија, надлежатељства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот. његов на страни.
		Д.) БРАНИЧЕВО. **XVIII. Пожаревачка нахија.** а.) Главно нахиско место Пожаревац и у њему Магистрат... 1 б.) Школа... 1 в.) Поште: у Пожаревцу, Петки, Кличевчу, Брњици, Хомољу и Лаоли свега... 6 г.) Војвода... 8 д.) Војске из све нахије... 7.000 е.) Топова... 4 ж.) Шанчева у Пожаревцу на брду *Сопоту* 1, у Горњој Мали 1, и на Липи 1, код Кулича 1, и на Морави 1, свега... 5 з.) Бојни места осим шанчевни било је на Петки код ушћа Мораве на Ћириковцу и другим местима —			780
622.	Члан Совета	Јован Протић *	Пожаревца	Среза Пожаревачк.	780
623.	Пожаревачки Кнезови	Момир Н.	Лучице	Среза Пожаревачк.	784
624.	„	Вељко Н.	„		
625.	„	Неша Н.	„		
626.	„	Јован Милићевић	Лазнице	Среза Омољског	
627.	Војвода II.	Иван Момировић*	Лучице	Пожарев.	785
628.	Рамски Вој. I.	Миленко Стојковић	Кличевца	Рамског.	
		Умро је негде у Русији.			785
629.	„ Војводе II. реда	Живко и Јова Шљивић*	Брадараца	Среза Рамског	793
630.	Голуб.	Петко Милојевић	Голубца	Голубачк.	
631.	Млавски	Петар Теодор. Добрњац	Добрње	Млавског.	
		Умро је 6. Октомвра 1828. у Кишињеву.			795
632.	Млавски	Пауљ Матејић *	Мељнице	Срез. Млавск.	
		Умро је око 1816. код своје куће.			803
633	Млавски Буљукб.	Милован Павлов. Кукић	Златова	Среза Млавског	
634.	„	Првуљ Павловић	—	„	
635.	Барјактар	Глиша Гусларевић	—	„	
		У Јашу 1823. или 1825. скрхаш од коња и умро.			804
636.	Звижд. Вој. II.	Ђорђе Димитријевић	Крушевице	Срез. Звиждск.	

У обште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и звания, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
637.	Звижески Бул.	Ђорђе Н.	Гор. Круше.	Срез. Звижеск.	
638.	Омољс. Вој. II.	Илија Стошић	Жагубице	„ Омољск.	
639.	—	Кара Стева	Влаола	„ „	
		XIX. Ћуприска нахија.			805
		а.) Главно нахиско место Ћуприја и у њој Магистрат . . . 1 б.) Пошта у Ћуприји . . . 1 в.) Војвода . . . 4 г.) Војске из све нахије . . . — д.) Топова . . . — е.) Шанчева на Иванковцу 3, у Параћину 1, у Ражњу 1, у Ћуприји 1, свега . . . 6			
640.	Обор-Кнез	Петар Н.	Гложана	Срез. Ресавск.	
		Посечен је около 20. Јануара 1804. од Дахија.			805
641.	Члан Совета	Ђурица Н.	—	Срез. Ресавск.	
642.	„ „	Милија Здравковић	Ломнице	„ „	
		Посечен је 1814. у Београду од Ћаја-Паше.			806
643.	Ћуприски Кнезови	Марко Н.	Ћуприје	Среза Ћуприског.	
644.	Ћуприски Кнезови	Милосав Обрадовић	Параћина	Среза Ћуприског.	
645.	Ћуприски Кнезови	Вељко Н.	„	Среза Ћуприског.	
646.	Ћуприски Кнезови	Милисав Н.	Медвеђе	Среза Ћуприског.	
		Милисав погинуо је 19. Маја 1809. на Каменици на Чагару са Синђелићем.			808
647.	Ресавски Војвода II.	Милосав М. Здравковић	Ломнице	Срез. Ресавск.	
		Умро је код своје куће као члан Совета за владе Кнеза А. Кара-Ђорђевића.			809
648.	Ресавски „ II.	Стеван Синђелић	Грабовца	Срез. Ресавс.	
		Погинуо је 19. Маја 1809. славно на Чагару на Каменици.			816
649.	Ресавски „ II.	Милован Синђелић	Грабовца	Срез. Ресавс.	
650.	Ресавски Капетан	Илија Барјактаровић	Извора	Ср. Параћинс.	
651.	Ресавски Ђумрукџ.	Сава Илије Барјактаров.	„	„ „	

У обште содржај књиге ове.

Текући број.		Шта је који био, каквог чина и званија, и ког реда.	Име нахија, надлежателстава и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
652.	Ресавски	Капетан	Стојак Констандиновић	Призрена	Срез. Косове.	827
			Погинуо је 19. Маја 1809. славно на Чагару на Каменици са Синђелићем.			
653.		Бућукб.	Станоје Росић	Ћуприје	Ср. Параћинс.	
654.		"	Ђура Н.	Војске	Среза Ресавског.	
655.		"	Шунда Н.	—		
656.		Барјактар	Стеван Кутула	Лешја		
657.		Поп	Станиша Н.	Црквенца		

Приметба. За ове јуначке Србе у споменици овој означене, као и за све друге, који су се од 1804. до 1813. године, за *„веру и слободу Србије“* борили изгинули, или доцније од напорни њиови ратни дела помрли. Негдашњи Кара-Ђорђев момак-телобранитељ, а доцнији под владом Књаза Александра Кара-Ђорђевића кабинетски Советник Војвода *Тома Вучић Перишић,* и знатни трговац *Илија Милосављевић Коларац* (који је на 500.000 форинти после своје смрти оставио, да се у Београду Университет оснује) поред многи њиови племенити добротворства за народ Србски учињени, Београдској великој цркви дали су знатне суме новаца. установили један фонд, и завештали да се вечно од интереса ти новаца на народни празник Све. Первозваног Андреју за покој душа речени Срба држи *„Парастос.“* *) Тако ова споменица могла би у неколико свештенству као *„чушуља“* служити.

---

*) Но као што неки родољуби-грађани из Београда јављају (види Србске новине *„Заставу“* у Новомеаду излазеће у броју 49. од 27. Марта ове 1884. год.) да на жалост и срамоту Срба, неко — иде, да се овај фонд исцрпи, и уничти да га нема! — И то овако: *мученицима* и *борцима* за ослобођење Србије, дават је прошле године *парастос* за који утрошено је 165. динара и 25. пара дин.: а ове 1884 год. дават је у Београдској великој цркви *„парастос,“* на који учињен је овај нечувени издатак! и то: *а.)* за упаљени 12 кандила 12 динара. *б.)* за 2 полијелеја 24 д. *в.)* за 12 престолни свећа по 6 д. 72 д. *г.)* 1 свећа за жито 4 д. *д.)* за жито 20 д. и 23 паре д. *е.)* 1 свећа за Митрополита 6 д. *ж.)* за 11 свећа свештеницима по 4 д. 44 динара. *з.)* за сва звона 127 д. 20 пара д. *и.)* за 11 свештеника чинодејство 78 д. свега 387 дин. и 43 пара динарски. Ово је нечувено!!! Није ли ово грех? Па ко? у будуће да завештава штогод на благотворне цели? кад се овако чини — и од мртви за подушије остављен новац граби и отима!!! О! мраку, кад ће из тебе Срби на светлост изаћи? —

По наособни содржај књиге ове.

Осим у споменици изложеног содржаја и имена славни људи, и гди се ког животопис и на којој страни у књиги овој налази, овде стављамо из исти животописа по нешто и по на особ.

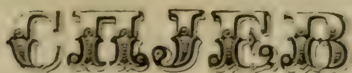

СВЕТ. ПЕТРА ПЕТРОВИЋА ЊЕГУША I.

ВЛАДИКЕ ЦРНОГОРСКОГ

У ПОХВАЛУ

КАРА-ЂОРЂУ ПЕТРОВИЋУ.

Нека фале све редом крајине
Витезове своје отачбине,
А ја фалим витеза војника
Од славенске крви и језика.
Баш у моја доба и времена
У сред Србске земље порођена.
По имену Петровића Ђорђа,
Кога иста позива натура,
Да избави своју мајку драгу
Из чељусти јадовиту врагу.
То мислећи и Бога молећи
Да му свагда буде упомоћи.
Само седми поче војевати
И остале Србе позивати
Сјекућ Турке невјерне хајдуке
Он витешке окрвави руке,
То вињела од планине вила
Пак полеће на лагашна крила,
По Србији вила кликоваше
Те јунаке Ђорђу пошиљаше:
А када се они саставише
И од Ђорђа наредбу примише,
Свак се на бој драговољно спрема
Но оружја ни деветн нема.
Ал имаду срце Краљић Марка
И десницу војеводе Јанка,
Бију Турке су чим који може
Бога молећ да им припоможе,
Освојише Рудник и Ваљево,
Чачак мали пак и Смедерево;
Ту оружје Турско уграбише,
И велики шићар задобише,
Кад то чуше Бугари јунаци
Херцеговци и млади Бошњаци,
Млоги родна мјеста оставише
У Србију равну ускочише.
Весело ји Ђорђе дочекива
Он свакога грли и целива,
Пак им даје пити вина хладна
И починут на сред поља равна.
Ал јунаци воле боја бити
Нег под јелом хладно вино пити.
Тада Ђорђе уреди војнике
И пред њима храбре началнике;
На тврди су Шабац ударили
И у њему Турке затворили,
Ту се млога крвца проливаше
Док се клети Турци предадоше,

После тога Ужиц обколише
И с пролићем крви освојише,
И у оне војничке градове
Задобише војничке топове;
Пак се отлен Срби подигоше
Палећ турске куле и вароши.
Обсједоше стојног Биограда,
Који по је од Србије глава,
Те га бумбам и лубардам бише,
Док и њега на јуриш узеше
С бритким сабљам̓ и огњеним бојем,
И великим крвавијем знојем;
Седам стотин добише топова
А три пута толико хатова
Зауздане сребрним уздама,
Под сребрним рахтам и пусатма.
Иза тога и не починуше,
Већ најпрву дужност споменуше,
Великоме Богу дати фалу,
Призивајућ и ђечицу малу
Пак рањеним ране завијаше
И јунаке мртве закопаше;
Весели се мало и велико,
У Србији земљи свеколико,
Веруј, побро, није ово шала,
Него да је вишњем Богу фала,
Колико је Србскога народа,
Што се зове славенскога рода,
Међу водом Савом и Дунавом,
Међу Дрином и вељом Моравом,
Сваки своје дневи препроводи
У весељу и драгој слободи.“
Ето Србске цркве поновљене
А џамије Турске разорене,
Већ нејима паше ни спахије
Ни проклетог хоџе ни кадије,
Него Србска вољност процвјетава
Коју вишња сила осјењава,
А пред војском вије’с бајак славни
И на њему оро двоеглавни,
Који бјеше Немањића цара
Од све Србске земље господара,
Ето сенат, ето сенатори,
Вијећници и губернатори
Сад народна ђела управљају,
И уредбе сваке постављају
За уредит славу и скободу
У својему славноме народу.
Ето бјеле славенкиње Виле,
На весеље што су се скупиле
Видећ Србску земљу избављену,
И слободу драгу повраћену,
Поздрављајућ Петровића Књаза,
И свакојег по реду витеза,
Једне лете брже над облаке
Над облаке под сунчане зраке,
Које Бога фале непрестано
За счастије Србљем даровано;
Друге лете по свим краљевинам,
И осталим другим царевинам,
Свака својим путем на пона се
Трубом трубећ Србску славу гласе;
Треће плету Петровићу Књазу
Великоме Вожду и витезу,
Златоперни вјенац лаворични
За његово витештво прилични
И војводам Србским на све стране
Златоперне лаворичне гране,
Што је побре пофала и дика,
За свакога Србскога војника,

Јер се лавор златни не продаје
Него само за јунаштво даје
А остале свеколике Виле
Ето су се у коло скупиле,
Различитим цвећем накићене,
И слободним лицем украшене;
По Србији земљи коло воде
И веселе пјесме производе
На пофалу првог началника
И свакога витеза војника,
И на радост Србскоме народу,
Који данас ужива слободу
Под крилима великога цара,
Од сјеверних страна господара;
Ал витези кола не гледају,
Него лица знојем умивају,
Желећ даље прогонити Турке,
И витешке крвавити руке,
Преко Босне и Херцеговине
Да се с Црном гором саједине,
Која но је, побре, од старине,
Међу Турке и међу Латине
У слободу вазда пребивала
За слободу крвцу прољевала,
Како и сад што је пролијева,
Драговољност непушта је жива.
Ево, побре, што чини јединство
Кад једноме даду старешинство,
И кад није злога самовољства,
И на новце клетога лакомства,
Које рађа клете издајнике
И државе раздере велике.
Тако Србљи себе избавише,
И безсмртну славу задобише,
Бог им дао сваку добру срећу,
У напредак и бољу и већу,
Да утврде слогу и слободу
За вјеквјеков славенскоме роду,
Вишњи Боже! тебе фалу дајем!!
И молитве свете возсилајем! *)

---

*) Ова је песма извађена из књиге „Грлице“ за годину 1835. са стране 117.

ДИВОТНИК.

ликни Вило неумукла нигда,
Стреси грлом све сјајније звезде.
И ђинђухе из кумовске сламе . . .
Дас' јунац'ма вјенци саплетају,
И на главе витезо́ва́ србскӣ
Постављају за отличје боље!
Признателност згрешила би више
Од' икада да пропусти само
Споменути процјенивши биће . . . !

Чубра Чојковић.

Доситије Обрадовић
Филозов и Списатељ Србски,
и Кара-Ђорђев I. Попечитељ Просвете.

ЖИВОТ И ДЕЛА

СЛАВНИ ЉУДИ ИЗ КАРА-ЂОРЂЕВОГ ДОБА.

I. БЕОГРАД ПРЕСТОЛНИЦА СРБСКА.

1.

ДОСИТИЈЕ ОБРАДОВИЋ

КАРА-ЂОРЂЕВ I. ПОПЕЧИТЕЉ ПРОСВЕТЕ.

(Са сликом.)

Мудрослов Србски Димитрије, рођен је у Чакову у Банату 1739 г. Његови родитељи били су Ђурађ Обрадовић а мати Круна. Он је се млад закалуђерио у Манастиру Хопову и наречен Доситије.

После дугог самоучког ревног и свесног проучавања, и после дугог путовања скоро по целој Јевропи, Доситије је знањем и списима својим био познат свему Србском народу.

Кад је у Лајпцигу био, издао је на свет своје животоописање, познато под именом: „Живот и приклучења Димитрија Обрадовића, нареченога у калуђерству Досітеја.“ Наскоро за овом књигом изда и другу под именом: „Совјети здравога разума.“ У Липисци печата „Басне Езопове,“ године 1788. Вративши се отуда, печата у Бечу год. 1791. „Собраније Вешти.“ Године 1803 изда „Етику или наравоучителну филозофју.“

Па како се у Београду под Кара-Ђорђем на крају 1807 године заведе и велика школа, у којој је био Професор Иван Југовић (или Јован Савић), после Миљко Радоњић, Лазар Војновић, Миша Поповић, Глиша Живановић и Сима Милутиновић.

Доситије тад дође у Србију и постављен буде за управитеља велике школе, коју тако унапреди да су се многи Србски синови науком богатили, и између њи и сам Кара-Ђорђев син Алекса.

О овој школи вели Вук Караџић да никад од какоје Србства нигди боље није било. *) Доцније Доситије купио је био више Видинкапије једну кућу за школу младића, који су се спремали за свештенике. Ту је мислио и типографију да смести. **)

*) Види од Вука живот и обичаји народа Србског на стр. 299. 300.

**) У кући у кој је Доситије Обрадовић живио и преминуо, и која постоји на великој старој пијаци, где сада постоји једно оделење Београдске полиције, јербо је то сад државно имање. Кажу да је слику те куће скинуо Г. Гавриловић и да се находи код Срб. Учен. Друштва у Архиви.

У Јануару 1811. у Београду кад су се први пут попечитељска звания установила био је и он постављен за попечитеља Просвете, и осто је у том званију док није и умро.

Сима Милутиновић прича, како су га једном у Совету запитали, шта да раде те да Србија буде напредна. Он оћути за онај мах, па сутра дође и ово им каже:

1. Да управу земље преместе некуд у средину, ближе Вожду;

2. да Владаоца земље поштују и око њега се збирају, али да му недају никуд из земље путовати; и

3. све што имаду са страним силама, да пишу кроз писма паметно писана, а посланика, ма и најпаметниј, никуд да нешаљу док се земља не уреди. *)

Доситије је велику и вечиту заслугу Србском роду у оно време, писајући речене књиге на Србском народном језику, и у Београду као учитељ и управитељ велике школе и Министер Просвете учинио.

Умро је године 1811. 21. Марта у Београду, у 72-ой години живота свог. Тело његово почива у гробу испред западни врата велике цркве. Још за живота саставио је себи надгробни надпис у ово неколико скромни речи: „Овде његове Србске кости леже. Он је род свој љубио.“

Његова надгробна плоча данас, код западни врата у дувару цркве, стоји усправо узидана.

Његова је жеља била да се у копа код Хајдучке чезме у Топчидеру и да му се стави на плочи речени надпис. Но ова његова жеља није испуњена до данас. **)

2.

ИВАН ЈУГОВИЋ

или

ЈОВАН САВИЋ

КАРА-ЂОРЂЕВ II. ПОПЕЧИТЕЉ ПРОСВЕТЕ.

Иван Југовић родио се у Сомбору у Бачкој Аустро-Унгарској. Отац његов био је Гаврило Савић свештеник Сомборски, а овога отац звао се Сава Југовић, по чијем имену Гаврило, оставивши старо презиме „Југовић“, прозове се очиним именом Савић. Иван имао је још два брата

*) Србијанка, књига II. види стр. 253 и 254.

**) Овај је животопис изведен само у кратко, што се Доситијевог бављења у Београду тиче, а иначе има о њему читава књига написана, коју је књижар Јовановић у Панчеву печатао.

Мојсеја и Григорија и једну сестру имено Февронију. Брат његов Мојсије кад изучи Богословске науке био је свештеник у Старој Паланки, а Григорије кад сврши правиничке науке и положи цензуру био је Адвокат у Бечкереку. Иван Југовић сврши и он Мађарска права, оде у Сремске Карловце Митрополиту Стратимировићу с намером да се закалуђери. Но Стратимировић на концу 1801 постави га за Професора Латинског језика II. Гимназије Карловачке, где је професором био до конца 1804 год. Но ка̓ко код Митрополита Стратимировића у неку не милост дође, он у почетку Јануара 1805 год. напусти професорско место па пређе у Србију, где примљен буде за писара у Совету постојавшем у Смедереву. Али га наскоро заболу очи, и он се опет врати у Мађарску и оде у Пешту те је се лечио, и пошто се излечи, он 1806 год. опет врати се у Србију за писара у Совету. Па пошто у почетку 1807 умре Божа Грујевић секретар совета, тад Југовић постављен буде за првог секретара на Божино место. Ове године кад се Совет премести из Смедерева у Београд и установи се велика школа у Београду, Југовић од секретара постављен буде за првог професора исте. Но одма 10. Декемвра Кара-Ђорђе и Совет кад одреде за посланике Советника Аврама Лукића, Петра Чардаклију и Јеремију Гагића, одреде и Југовића да иду у Русију и Цару Александру препоруче Србију и Србски народ његовом Царском милостивом старању, но у Влашкој Кнез Прозоровски не допусти им да иду у Петроград него ји врати натраг.

Године 1809 Југовић опет слат је у Влашку у Букурешт са Павлом Поповићем Советником и Кара-Ђорђевим Секретаром Јанићијем Ђурићем, те су као посланици Главнокомандујућем Руске војске послом ишли. Кад се Југовић из Букурешта врати, у почетку 1810 год. шиљат је и у Беч као посланик Императору Аустријском по народњем послу, али се ускоро врати несвршивши ништа зашто је послат. За сво време одсуства Југовићевог у професури замењивао га је у великој школи Миљко Радоњић.

Године 1811, кад Доситеј Обрадовић 21. Марта као попечитељ просвете умре, Кара-Ђорђе постави Ивана Југовића за попечитеља просвете. На концу ове године опет Иван Југовић са попечитељем внутрени дела Јаковом Ненадовићем и Кнез Симом Марковићем ишо је као посланик Србски у Петроград Цару Александру I. те су га молили, да

буде милостив, да при закључењу мира Русије са Турском неизгубе из вида и за Србију полезан мир закључити. Које ји Цар са благоволењем прими, обећа им да он пређе неће учинити мира, докле Турска Србију за независну не призна. По том обдарији сва три орденом Свете Ане II. степена и са по једним скупоценим прстеном, а тако преда им и за све членове Совета Србског тог истог реда ордене. А Кара-Ђорђу скупоцену сабљу, прстен и орден Свете Ане I. степена подари. Који се из Петрограда у Србију у месецу Мају 1812 год. задовољни врате. По повратку из Петрограда Југовић са писмом Кара-Ђорђа 23. Августа слат је Руском Елчији у Цариграду Италијиском. *) Кад се Југовић врати с пута, осто је у званију попечитеља просвете до Фебруара 1813 године и тад из непознати узрока пребегне ноћу у Земун, где му је 28. Фебруара писато и питат да јави, *„Зашто је отишо тајно ноћу из Београда у Земун?“* **) Из Земуна Иван Југовић оде у Стару Паланку брату свом Мојсију свештенику; из Паланке у Темишвар, па одатле у Беч оде. Но кад се ове исте 1813 год. из Беча врати и дође у Бечкерек другом свом брату Григорију Адвокату, разболе се и умре.

Југовић док није прешо у Србију звао се крштеним именом својим Јованом, а презименом свога деде Саве (Савић), као и његов отац Гаврило и браћа што су се Савићи презивали, од који Савића и данас потомака има у Старој Паланки и Бечкереку. Но кад Јован 1805 пређе у Србију, он промени своје право име и назове себе Иваном, а презиме преузме свога прадеде Југовић, и тако је у Србији познат био као Иван Југовић.

О Југовићу немамо више података. Но још ово да је он био здраво научен човек, да је говорио осим Србског говора још Немачки, Маџарски, Француски и Латински. Он је заслужан човек за Србију. Јер кад је дошо у Србију и постављен за Советског писара, он је прво у Совету боље увео ред Канцеларски и Архиву уредио. Кад је установљена велика школа у Београду он је први професор био, и преко 70 велико школаца ђака, а синова Србски изучавао је. У више пута ишао је као посланик у стране земље и за корист Србије радио. Слава његовом имену.

---

*) Види Кара-Ђорђев Протокол стр. 54, № 908.

**) Види Кара-Ђорђев Деловодни Протокол стр. 93, № 1120 и 1134 и Регистер, стр. 35.

3.
ТЕОДОР ФИЛИПОВИЋ
или
БОЖА ГРУЈЕВИЋ

I. СЕКРЕТАР СОВЕТА.

Теодор Филиповић родио је се у Руми у Срему. А отац његов у Врелу у Посавини Ваљевске нахије, одакле је се у Руму доселио. С чим је се његов отац занимо незна се. Но он имао је два сина Теодора и Мијаила, које је оба дао лепо школовати.

Теодор кад сврши науке у Мађарској и постане доктор права, он оде у Русију где буде за професора на Университету у Харкову примљен; а доцније и његов брат Мијаило за њим оде.

Кад Кара-Ђорђе устане противу Турака и на Врачар са војском под Београд дође и обсади га. Он одреди Проту Ненадовића, Јову Протића и Ритмајстора Петра Чардаклију те они 1. Септембра 1804. оду преко Влашке у Русију, да моле Цара Александра I. да помогне Србскому народу да се од Турског робства избави.

Прота Ненадовић са своим друговима прешавши преко Влашке и Молдавије дође у Харково у Бесарабији, где је се и Петра Чардаклије жена налазила. Ту се познаду са Теодором Филиповићем па како им није познат био Руски говор и потребан им је био један паметан толмач, тако Прота Ненадовић преволи Филиповића те он да оставку на професорско званије *) и с њима депутатима оде у Петроград. И кад предаду молбу Цару Александру и сврше њиов посо зашто су од Кара-Ђорђа послати, Чардаклија за неко време по послу народњем остане у Петрограду, а Прота Ненадовић са Јовом Протићем и Теодором Филиповићем 14. Декембра 1804 врати се из Петрограда, ударе преко Варшаве. Галиције, Токаја и Арада и 11.—12. Јануара 1805 дођу у Србију. А Филиповић оде у Карловце где му Митрополит Стратимировић даде друго име, назове га Божа Грујевић (да га неби Аустријске Власти као њиовог

*) Овда кад је се Грујевић предомишљо дал да пође с њима или не? и дал ће га Руско правителство из службе одпустити, један његов друг професор који је се ту тревио родом Француз. омален и подебео, лупи ногом и разљутивши се рече: „*Шта се ти мислиш! Ја нисам од вашег рода, али да они хоће сад моме Цару да пођу, ја би ји у Париз пратио.*“ Па и је и одвраћо. да неиду у Петроград говорио је. да се од Руса ничем добру надати немогу, него рече: у Париз, у Париз господо! Мемоари Проте, стр. 103 и 113—117

поданика позвале из Србије) и он сигурно одатле оде у Руму, а у Априлу пређе у Србију и оде у Бранковину где одпочне устројеније Совета писати. *)

После 7. Јуна 1805 Божа Грујевић са Протом Ненадовићем оде из Бранковине у Тополу Кара-Ђорђу, кои га лепо прими и угости, и исприча му о устанку његовом на Турке; па почем Кара-Ђорђе са војском пође противу Карановца, то и Грујевић с њиме оде, где је уз њи био, док Карановац 29. Јуна није Кара-Ђорђе од Турака освоjо. А после тог Грујевић врати се од Карановца преко Београдске нахије са војском, udари на Кнеза Симе Марковића кућу, а одатле са војском Ваљевском и топом оде преко Љубињића и Такова у Врело његовој дедовини, те се са породицом његовом види, а после три дана оде опет у Бранковину, где е писо устројство Совета и слово, које би имао народу говорити приликом установлења Совета. **)

Кад Кара-Ђорђе 15. Августа 1805 на велику Госпођу сазове народну скупштину у Борак код Кнеза Симе Марковића куће, где се тад установи Совет, Божа Грујевић одређен буде за Секретара Совета и оде у Манастир Вољавчу као место одређено за Совет, где је он сваку оскудицу заједно са Советницима у том планинском и скоро пустом месту трпио, и ту у Совету он сам без млађег персонала био је и секретар и писар и практикант и све по писајућем послу. Одатле ускоро премести се Совет у Боговађу, а пошто 14. Нојемвра 1805 узето буде Смедерево, преместисе у Град Смедеревски, а кад и Београд освојен буде, онда Совет на концу 1807 премести се и у Београд и смести се у Дахије Аганлије Двор. Но баш кад се Боже Грујевића испуни жеља, он разболе се и по пресељењу Совета из Смедерева у Београд оде у Аустрију да се лечи и тамо умре; а брат његов Мијаило Грујевић постављен буде на његово место за секретара Совета.

Божу Грујевића са Протом Ненадовићем око половине Јануара 1806 из Остружнице шиљао је Кара-Ђорђе и у Беч, те су ишли и молили Аустриског Императора Франца да притече Србском народу упомоћ са ратним потребама, и да поради код Порте да би Султан дао какова

*) Мемоари Проте, стр. 127, 117, 130, 137.

**) Види устројство Грујевића у Мемоари Проте Ненадовића од стр. 291 до 294 и слово од 295 до 297. Тако и његов дневник вишереченог путовања од 7. Јуна до 10. Јула 1805 у Мемоари од стр. 297 до 306.

права народу Србском. А однели су и молбе у име народа Србског за Султана те су ји у Цариград из Беча послали, а и на Цара Александра I. молбу оправили су да би се заузео код Султана да би народу права дао. *)

4.

МИЈАИЛО ГРУЈЕВИЋ.

II. СЕКРЕТАР СОВЕТА.

Мијаило Грујевић рођени је млађи брат Теодора Грујевића I. Секретара Совета Србског под Кара-Ђорђем. Он је се родио у Руми, а науке учио у Мађарској. Кад му брат Теодор оде у Русију и у Харкову примљен буде за професора, за њим у Харково оде и Мијаило: чим је се тамо занимао незна се. Но кад његов брат Божа Грујевић на професорско звание у Харкову да оставку и у Србију 1805 године дође, и постављен буде за првог секретара у Совету, тад и Мијаило са њим дође, и кад му брат Божа 1807 год. у Београду умре, онда Кара-Ђорђе постави Мијаила Грујевића на његово место за секретара у Совету.

Мијаило Грујевић осто је Секретар у Совету до пропасти Србије 1813 год. а тад и он је пребего у Аустрију, гди је после живио, и с чим се занимо незна се. Но има једно писмо гди он из Потисја из Аде 14. Јула 1817 год. Проти Ненадовићу пише, које овде у целости га стављамо:

Честњеишіи Господине Оче.

Мени особито почитајеміи!

На поруку Вашу по брату Стеви Јевтићу сво одговарам — желим вас како и све Србље, и ако є истина да Господ. Милош' Обреновић' на вас напао, и које какве рачуне под другим видом истражује, то му се никад начудити немогу, що он Господ. Милош ради, а зар ништа даље невиди од носа. — Ніе му времена, нитъ каква нужда га нагони испуниват' оно щоће нѣму самому наіпосле на главу доћи — заръ невиди он ща ради? — Іедногъ по іеднoгъ осуђивати и ђоя неко правосудіе находи, и жели прогласити себе таковим дѣлом — а знали онъ да турци то башъ желе и хоће да тако бива! Докле и онъ небуде и ми

*) Мемоари Проте стр. 141.

са њиме осужден и погуб. — Кажите му ако у любави и нисте, да враждовати наілакше, али добра чинити дѣла врло є мучно: Кажите му и питаі тега како є нѣму, кад је Совѣт бившіи од нѣга за покоіногa и доброга Милана хотѣо се наплатити; и ніе се наплатио и опомените га ко га є онда одъ вражде избавіо, и зашто є онога побратіо, и єли оно право — а єли то право що он чини, жао ми є що нисамъ ближе васъ, и що прилике неимамъ съ Го. Милошем пробеседити — желити є іеданпутъ да погледамо — ща смо изъ враговања учинили. — Что се тиче Атестата я свагдаръ и у свако доба готовъ оно що знамъ осведочити: а за любовъ вашу, и ако самъ одъ васъ удалѣнъ то яче любимъ — а іошъ яче сожалюіем и васъ и проче, да и самога Милоша — єрбо тако радећи нитко се самномъ обкладити несме, да нећете сви ама сви іеданъ поіеданъ на жалость іедним проћи трагомъ!...

(Жел҄ѣзо) Гвожђе како сви видимо наіече и нищага сатрти неможе — но нѣгова собствена хрђа. Како сад чувствуіемъ жалимъ что у Србіи нисамъ да му истину изговоримъ макаръ ме живота коштовало — више пута что би требало да гонимо и презиремо оно Любимо и съ оним се славимо, а другдашъ что би валяло и дужни смо любити — гонимо и презиремо, — хе люди, люди докле насъ умъ и слабость доводи. Како сву браћу тако и Васъ покрову Божію (кадъ люди неће) препоручуіемъ, єсамъ и пребивамъ до гроба васъ любећи

Ваш

Михаилъ Филиповићъ, с. р.

Молим за браћу мою у Врелу разберите и явите ако буде прилике. У Потисю у Ади 14. Юлія 1817. *)

После о овом Мијаилу Грујевићу непознато ми је даље што говорити. Но само у толико да је се он бише после 1842 год. доселио као ожењен у Србију са два сина Васом и Савом, где је био члан суда у Београду, а потом биће 1845 умро. А његов син Васа био је рачуновођа у контроли, а Сава у најдоцније време био је члан Апелационог суда, али су и они помрли, и почем женили се нису, није за њима ни порода никакова остало.

---

*) Ово је извађено из Голубице V. са стр. 275—276.

СИМА МИЛУТИНОВИЋ САРАЈЛИЈА или ЧУБРА ЧОЈКОВИЋ
Свеславан велики песник и Списатеъ Србски

5.

СИМА МИЛУТИНОВИЋ

или

ЧУБРА ЧОЈКОВИЋ САРАЈЛИЈА

СВЕСЛАВАН ВЕЛИКИ ПЕСНИК И СПИСАТЕЉ СРБСКИ.

(Са сликом).

Сима, прозвани у књижеству „*Чубра Чојковић*“, тако прозват од Црногорског Владике Св. Петра Петровића Његуша II., рођен је у Сарајеву у Босни од оца Милутина Симовића који је био трговац и матере Анђелије 3. Октомвра 1791 год. Они више деце нису имали. Кад је Сими било неколико месеци удари чума у Сарајево, његови родитељи одатле побегну, и дођу у варош Градачац. Ту проживе 6 година, па одатле пређу у Аустрију и дођу у Земун, где ји је неки рођак позво, и ту се стане. Кад Сима по одрасте и буде за школу, отац га да у Земуну у школу, где је ту сигурно и Грчки научно говорити. Одатле оде у Карловце, где је науку продужио, и упозно се са Симом Алек. Ненадовићем који је и он у Карловцима у школи био и с'њиме се побратими. Но пошто Ненадовић ступи у кадетску школу, Сима Милутиновић изда неку — као што Ј. Јаша Игњатовић каже — пасквилу, због које изшибан и из школе истерат буде. Где оде у Сегедин те је се даље учио: па како су му родитељи после освојења Београда из Земуна у Србију прешли, и он онда одатле у Србију у 1808 године дође, где је у Совету писаром неким био, а неко време и Професоромом у великој школи. *) А доцније и противу Турака око Дрине у четама голи синова као голи син туко се.

После пропасти Србске 1813. године види се да је Сима заостао у Србији и у Манастиру Благовештенију код Владике Дионисија неко време био, где је у Манастиру Благовештенију 21. Априла 1814. год. неке молбе по препоруци Руског Елчије у Бечу, чрез Проте Ненадовића, Србским старешинама заоставшим у Србији на Султана писао, тако и молбу на Руског Цара „да Бога ради незаборави Србски Народ.“ — На овим молбама подписатоје 9 главара Србски. Ове је молбе сам Сима у Манастиру Благовештенију 1814. год. са Владиком Диони-

*) Вук у својој књизи живот и обичаји Народа Србског на страни 300 каже, да је био и учитељ у великој школи! Но то неће бити вероватно да је он тако млад од 16—17. год. могао учитељовати? К. Н. Н.

сијем писо и преписо *) а потом пред III. устанак на Турке, 1815. год. као писар, секретар и толмач Грчког језика код Ваљевског Владике, кога су Срби звали „Халаук“ а Турци „Дели-Папаз“ (махнит поп.), под платом по 50 гроша месечно четири месеца служио. Кад је устанак 1815. год. противу Турака одпочет, Владика као Фанариjот, нехтене Србима придружити се, него се уклони у Зворник а после и у Аустрију пређе. Сима испрати Владику до Зворника, који му ту неплаћени Ајлук за четири месеца по 50 гроша плати, а нешто га и закине, па га остави и у Србију браћи својој врати се. **)

После тог види се да је Сима у Срем прелазио и у Србију 1815. год. преко Ушћа повратио се и у Ваљево са својим полубратом Симом Ненадовићем Војводом отишо, и после борио се у Голаћима противу Турака, где је он у селу Влашићу са својом дружином сакривено неко Туре на грму уватио и пред Војводу Ненадовића довео, који му живот опрости и у слободу пусти га. ***)

Мало доцније у очи Петровадне, види се да је у селу Мачванском Липолисту био, кад су Мачване на устанак противу Турака склањали, како је Сима узајамно са неким момчетом Мачванчетом Аврамом Станојчићем загрљен стајао и слушо, како Србске Вође превољавају Мачване да и они пођу противу Турака, а они да нису хтели. Докле то момче опази један прамичак облака који је чувајући овце увчбо, кад је се год истји појавијо да је кише било, па каже Сими „да видиш како ћу ја сад Мачване преволети да пођу у име Бога сви с'вама“; па одма скине капу с главе, стане пред старешине и замоли ји да им једну речицу каже, и сви му одобре, а он рече овако: „Господо Србска! У нас је овуда по свој Мачви одавно већ велика сума, ако Бог данас да кише, сва ће Мачва без ријечи с'вама одма пристати, на оружије устати и свама заједно мријети.“ Ово рече, па се окрене Мачванима, па ји упита: „Браћо Мачвани! Јел да хоћемо ми сви шњима, ако нам својом и нашом срећом и божијом вољом данас и кишу донели буду?“ Нато народ сав гракну да онда оће, и прекине се даље договарање, и народ се стане смејати и веселити. А Станојчић докопа Симу за појас и стане шњиме играти и подврискивати, раду-

*) Види трогодишњу Историју Симину стр. 116., 117. и 210., 211.

**) Види трогодишњу Историју од стр. 198—202.

***) Види трогодишњу Историју од стр. 244.

јући се што и је преволео, као да је све жеље дожелијо. Док непрође ни по сата, муње и светлице учестају, стане по која крупна кап воде и града падати, па се онда проспе силна летња киша, како је сам Бог дати може. Сад се растури сав овај збор и стане сувоте тражити. Али Аврам са Симом својим другом остане под голим небом на игралишту, тек само набију на главе гуњеве, ипак загрљени. И тако Мачвани сви пристану и сутра дан који је што имо од оружја појурви у чете Капетана Петра Херића и Проте Смиљанића. После тог Сима је у битки и на Дубљу 13. Јула био, гди је његов Војвода полубрат и друг Сима Ненадовић погинуо, *) кога је он доцније у песми оплакао: (види бјографију Симе Ненадовића).

После кратког времена те исте године, кад се Срби Марашли Али-Паши у Ћуприји предаду и мир с њиме учине, видимо Симу као писара уз Јована Милошева брата, кога је он са Дубља из чете Голаћа узео и са собом повео, **) а доцније кад Марашлија у Београд с војском дође и народна канцеларија установисе, видимо Симу као писаром у истој канцеларији.

По падењу Србије 1813 год. родитељи Симини са другим народом, од Турака из Београда побегну у Аустрију и одатле оду у Краљево, па одатле у Чернец у Бесарабији и ту се настане. А може бити и Сима да је са Засавице са његовим полубратом Ненадовићем сишо до у Палеж и на Забрежју у Срем прелазио, па се опет у Србију вратио, јербо је у 1814 год. у јесен за цело у Србији био.

Па како Сима разуме, да му се родитељи налазе у Краљеву, 1816 год. Јуна месеца остави писарство и пође за у Влашку да своје родитеље тражи. И кад на лађи из Београда Дунавом до Пореча спусти се, разуме да му је отац прошо за Београд да њега Симу нађе, он онда оде у Краљево, гди разуме да му отац живи у Чернецу у Руској Бесарабској области, њему се то учини преко света, па нектене сам ићи, него врати се у Видин да ту оца чека, док се он из Београда врати па с њим да иде. Но кад ту разуме од једног лађара, да му је отац Дунавом прошао за Чернец, кога је он на својој лађи возијо, и да је од Дунава поштом итио у Червец отишо и да се до Јаша зауставити неће. — тад Сима немајући трошка, да иде и да своје

*) Види трогодишњу Историју од стр. 310—314.

**) Трогодишња Историја види стр. 5.

родитеље нађе, остане у Видину и ту се код неког Турчина Мехмед-Барјактара погоди, да му башту, у којој је бостан, чува. Код тог Турчина остане Сима у служби два месеца, где у шуми у самоћи чувајући бостан одпочне певати. И ту у Видину у бостану напише прво своје дело „Тројесестарство.“ После изиђе из службе од тог Турчина и стане за учитеља преко зиме у Видину, и ту је преко зиме други преко 60 песама сочинијо, од који је сачувато само до 20 а друго је све некако пропало, и те његове песме и Тројесестарство из Видина посло је у Пешту Г. Тоши Павловићу уреднику матице Србске, који је то Тројесестарство доцније поправио и штампо, *)

Бавећи се Сима у Видину, из неки политични околности буде затворен, где је у затвору подуже био „и где је се у ланцима и кладама мучио.“ Напоследку буде пуштен и 1818 год. дође опет у Србију. Но ту се нимало незадржи, него оде у Бесарабију да тражи своје родитеље, где ји и нађе у Кишињеву, у којој су се вароши и све друге пребегле Србске Војводе налазиле. Ту заостане код његови родитеља, где му наскоро и његова мајка Анђелија умре. Сима ту бавећи се, причањем Војвода за 4 године дана напише „Србијанку.“ Па у 1825 год. крене се преко Одесе и дође у Немачку у Лајпциг.

Ту се позна са неким младићем и учеником Христифором Хаџи-Јовановићем Бугарином родом и Шистова, који му је у новчаној припомоћи био, осим другог новца који је у Бесарабији од Срба добио. А највише добио је од Одеског трговца Ризнића, који му је дао 1.000 талира за печатање Србијанке и 300 талира у име бављења његовог у Липиски; **) те 1826 године у пролеће од 4. Маја почевши изда све четири части „Србјанке“ и неколико песмица стари, нови сочињени и преведени. Поред тога посла Сима походио је и Университетска предавања и упознао се са одличним Немачким књижевницима, као: Хердером, Кругом, Гримом, Уландом, Амалијом Талфи и В. Герхардом. Код Круга је слушао Философију. Њему је и једну оду написао. Чувени преводилац Србски народњи песама, Герхард, вели: „У лето 1826 год. упознадо се са овим честитим, врло образованим и даровитим човеком. Узњега се идуће зиме усуди спустити се у златне руднике Србске појезије, и њему имам захвалити за највиша објасњења у овом гласари-

---

*) Тројесестарсто види стр. 55.

**) Тако вели и Светис. Вуловић, у II. књиги Годиш. Чупићеве стр. 306.

јуму о обичајима његови земљака и њнови суседа.“ И госпоја А. Талфи се сигурно користила његовом помоћу преводећи Србске народне песме. О њој вели Ј. Игњатовић: „кад би Сима споменуо ту списатељку, то је било с'одушевлењим речма и могло се видети, да је према њој имао већу него списатељску наклоност. Ако је био рђаво расположен, чело би му се разведрило, кад би му ко споменуо Амалију Талфи.“

Сима остане у Немачкој до 1827 год. и упозна се са најславијим Немачким песником Гетеом, који је први Немцима похвалио Србске народне песме, преведавши сам песму Хасан-агиница. Исте године већ стари Гете радосно јавља Немцима о томе познанству. О Сими вели: „Die herzliche Einfalt und Biederkeit, die seiner Nation eigen, bezeichnet ihn wie sein Gedicht“ да би желео, да Герхард или Талфи, који су Србске народне песме преводили, преведу и Симину Србијанку. Гете није ни слутио, какве би муке Немачки преводиоци имали са Србијанком; а из осталога говора његова о њој види се, да му је Сима о своме спеву и сувише појетски објасњаво. Ипак је Герхард превео неке песме из Србијанке уз помоћ Симину.

Бавећи се Сима у Немачкој, највише допао му се научник Хердер, Гете, Шилер, Уланд, Хајне и Гримови. Једанпут деси се Сима у Липисци са неким књижевником у некој галерији ликова и кипова. Најиђу на кипове Шилера и Гета један до другога. Сима их гледајући приђе ближе, те пољуби Гета у чело, а Шилера у уста. Околина његова зачуђена тим различитим пољубцима, запита га, зашто баш тако различито пољубац им даде: а Сима одговори: „*код Гета ми се допада бистрина ума*, *код Шилера силни ватрени израз!*“ Свима се тај одговор допадне, и дојиста ова Симина пресуда о тој двојици пјесника врло је важна. Дуго су се Немци кошкали о томе, који је од те двојице већи пјесник. У данашње доба пресуђено је у Симином смислу: Гета држе за појету ума, а Шилера за појету срца.

Симу су уважавали славни Немци као генијалног и оригиналног човека. Дух Симин, створен за стварање, свуда је оставио трага.

Србске је књижевнике онога доба све поштово и уважаво, ни противу кога није ником дозволио да се што зло пред њим рекне. Од Грчки писаца поштовао је и проучаво Омира; од Енглески особито Шекспира.

Бавећи се у Липисци, измислио је један особени плуг за орање, па је такови од дрвета у моделу сам начинијо, код себе га држао и сваком га показиво, који се стручњацима допадао.

Пред јесен 1827 год. добије Сима са Цетиња од Владике Црногорског Св. Петра Петровића Његуша I. позив да дође у Црну Гору, и он из Немачке окрене к'Цетињу, дође у Трнјест, ту пробави један месец дана код пријатеља и познаника изчекивајући брод за Дубровник, и упозна зе са Владиком Мушицким и једанпут за совром при ручку похвалиму Србијанку Мушицки, а Јефта Поповић прихвати да је врло добра, но кад би још хтео коју драму Србску да сочини; на то Сима примети незнам што би, осим Обилића, ко је они такову и најволијаду. Он им обећа да ће такову сочинити, и кад оде у Црну Гору испне се на Ловћен планину и за осам дана Трагедију Милоша Обилића сочини. Ево шта он сам каже: „Небив у самоћи, нигда најближе Бога, па ни при суштеству чоека, то ли када угрудма природе!? Свевишњости — У подловћенској овчарско-черно-горској колеби, оно је искушено, а и ово произведено за осам дана чистога поста. Више шкаљарах которски засеока 1827 года од 12. до 20. Септеврa.“

Кад је Сима 1827 год. дошо у Црну Гору, био је неки празник или недеља, и баш у време Богослуженија, где је у Цркви и Владика Св. Петар Петровић био. Сима остави свој пртљаг пред црквом, па и он уђе у цркву да остоји службу Божју, па после да види где ће се сместити. Кад Симу тутори цркве као странца виде, поднесу му тас по обичају, и Сима на исти баци један једини талир, почем више није ни паре имао. Кажу да Владика није пре познаво лично Симу, него да је за њега изчувења слушао и позво га у Црну Гору. Па кад види то Владика, који се био окренуо из стола како Сима на тас талир баци осмехне се, закључивши да то баш Сима мора бити. Кад су из цркве изашли зовне га Владика у двор, и кад дође упита га: *„Богами јеси ли ти Сима Сарајлија?* — „Јесам,“ одговори Сима, *„а одкудме познајеш?“ „По оном талиру — одговори Владика — што ти іе можда последњи у кеси био.“*

Владика Св. Петар I. прими Симу за народњег секретара и поред секретарске дужности преда му у 1829 год. на воспитање свог синовца Рада младића од 16 година, доцнијег Владику Црне Горе Петра Петровића Његуша II. такође великог доцнијег песника.

Кад је Сима започео учити тог Рада потоњег Владику Петра, стане се ученик са Симом препирати хвалећи Црногорце да су најбољи јунаци над свима јунацима; а Сима доказујући да су и Србијанци равни Црногорцима, одакле се изроди: Двобој ученика са учитељем. Кога овде у целости стављамо као истинити догађај.

„Ученик Црногорац, младић од 16 година, почне у шали фалити своје Црногорце, да су јунаци, какви је нејма надалеко у свјету а у осталоме Србству нигде ни наличније на њи. Учитељ призна му Црногорско јунаштво, но придаде му и то: да је он млад и никуд још неходијо по свјету, те да види и да се увјери да имаде још и сами Србаља друкуда, који јуначтвом нијесу нимало грђи од Црногораца, и да се обазре само на сусједну Србију и њене синове. Ученик рече на то, грохотом се насмјејавши: „А да чо'че, Божја ти вјера, знам ја ту веселу Србадију, но куд су јој ти јунаци синови били, док јој није Бог да' Кара-Ђорђа? Та ви сви тамо фастате (хвалите се) једнога њега јунаштвом; а кад ви Бог њега узе између вас, а ви сви суноврат у Турски јарам опет! Но кршна и сиромашна Црногора нехаје ни за Немање ни за Мурате, па ни за Бунапарте; они сви бише па и преминуше, и мач свој о Црногорце ђекоји њих опиташе, па несташе, а Црнагора остаде довјека и страшнога суда, у својој вољи и слободи; а то ти је у слави.“

Тако су се оба по задуго препирала, да већ из шале у озбиљност прјеђу, пак ученику свом рече учитељ: „Ја сам овди у Црнојгори једин из Србије Србин, и може бит' сам и најгори од свије дома оставшије земљака мојије; но и тако ја исти смјем изаћи на мејдан твому најбољему Црногорцу, ма и погинути знао ја од њега ема; нећу му се ни уклонити толи га се препасти. Ово тко неверује, опитати може, кад гођ му је драго; ја вазда готов служити га каким хоће оружјем: ма он био Рамо Лазарев, који је како ми ти казујеш двадесет и четири мејдана од Турака добио; или Вуко Кузманов, који је већ Никшића полу изсјекао и поробио, оли Машан Савов, којему равнога на Његуше нејма.“ То изрекавши изиђе на двор и отиђе у прошетњу; а остаде му сам ученик у соби гуђајући нешто.

Не прође много, ал' то ученик зове Учитеља у Собу, и овај му он час дође, упитавши га, шта хоће? Овда ученик, сједивши на столици при асталу, дигне се мучки на ноге и закључа врата, пак се к'

Учитељу окрене и рече: „Ја нејмам времена ићи тражити и звати теби најбољега Црногорца на мејдан, но ево ти мене; сад обери — показујући руком два на асталу лежећа Сребрњака Арнаутовца, — пиштоља — од ова оба пиштоља један, који ти је драго, а ја ћу други, пак евовђе овчас, дим у дим по Црногорски да скрешемо, па ком што Бог да и јуначка срећа; да познаш ти што је и дијете Црногорско.“

Стао Сима Учитељ на сред собе и гледа-га и слуша, пак му рече: „А да јел ти то збиљска воља твоја?“ „Видиш то и сам, да је ово за шалу много и крупно, е ма није друга ни теб ни мени, Божа' Вјера!“ —

Онда Учитељ стајав на сред собе, разкрије прси, те ји голе у каже, и рече: „Ево ти нишан моје прси, креши у њи сваким' и онима редом са чивије пиштољима, док ме необориш, нити ми је жао ни јао, нити ће ми око трепути; ал ја нејман руке, коју би дигао на Његуша, и на Кара-Ђорђа —! Него удри не дангуби!“

Овда се љутне ученик и рече: „Остав ти спрдњу, но узимај пиштољ, који хоћеш, јер ћу ја сад и сам, пак то ти теби.“ На то Учитељ: „Ја што рекох, рекох, није друга; но ево ме у дри.“ Сад ученик без све шале и окрајања сподбије пиштољ један и запне га говорећи: „А да мниш'ли не хоћу?“ па и скреше га у сред прса Учитељу свом'; но зрно до Учитеља не могне допрјети, него пред своју цјев на земљу шупне с' артије с'укијом заједно. На то рече Учитељ: „Зар си у хитњи пунио, те прах мимо цјев просуо, но узми онај други, па осим тога ено ји о чивијама доста и бољије, које су људи, Црногорци, напуњали, а не така дјеца невјешта.“ Јарне се на то ученик и збиља му скреше и други у прси; али му и тај онако исто пукне, и зрно пред обојицу испљуне, како и први. „Та зар се тако пуни пушка“ — рекне Учитељ — „којом се мејдан односи? Но дај амо да је ја напуним, пак онда удри на вјерно!“ И појми руком за пушку да је напуни; ема овда збаци ученик своју чувиду (налич ларфу) опорства и јарости, пак загрљи Учитеља и пољубивши се с њиме рече му: „Ја сам те само искушаво, би ли озбиљом ти пошао и стао на мејдану, и Божја Вјера виђу ево, ђе ни једна зла срећа не може ти ништа, кад се узјогуниш, ема то и јест јунаштво, барем унас у Црнојгори, небојат се ни смрти ни оружја; те и ти пошто си такви, Божја вјера си, што и рођени Црногорац.“ И текар сада приповједи Учитељу свом како је оба пиштоља спремио, извртивши из њи набој

први, пак их с' нова напунивши, али праха само до фаље, па озго зрно, да тек саставити и зрно истурити може из цјеви, премда се, кад се подпраши, и скреше, а да до тјела ни до спјети неможе, а то ли заљ прјонути." *)

Чудан је начин Симин при воспитавању Владике био, он га је поред другога учио и да све тешкоће сносити може. Он је Сима, заједно са Владиком, ишао бос у лето по највећој жеги по оштром, шиљастом камењу дотле, док неби ноге искрвавили! Или би гологлави на жестокој припеци лежали и у Сунце гледали дотле, док би најдуже могли издржати, пели се по највећим кршевима док оба неби попадали од умора. Кад би га питали, што тако ради с' дететом, и што га мори, рекао би, да га он тако васпитава за Владара, ако зато хоће, а ако хоће за што друго, нека му кажу. Ово је Сима само говорио Владици, коме је позната била намера његова. Доцније Св. Петар да свог Синовца Рада Петра Петровића II. на изучавање у Далмацију, а Сима остане и даље Секретар код старог Владике, и кад Св. Петар Петровић I. у очи Св. Лучина дне у зору 1830 год. умре, дође за Владара и Владику Црнегоре Симин ученик Петар Петровић II. код кога Сима остане ипак Секретаром и учитељем до 1832 године, а после оде у Србију.

Сима у Црнојгори за време 5 година свога бављења, као штосмо рекли написао је „Трагедију Милош Обилић", „Историју Црнегоре", „Дику Црногорску", и скупијо народне песме Црногорске и Херцеговачке.

Кад у Србију дође, незна се чим је се занимо и дал је службу какову имао, но по неком времену из Неготине позове га Кнез Милош себи у Крагујевац, и наложи му да Србску Историју од 1813 до 1815 године напише, на тај конац под 11. Фебруаром 1834 год. под Бр. 425. изда му објавлење на све власти у Србији да његовом чиновнику по особеним порученијама Сими Милутиновићу буду на руци у прикупљању података за новију Србску Историју, да га лепо дочекују и да му дају рану, конак и друге потребе за њега, његовог момка и коње. **)

Сима путујући по Србији искупи податке, од преповедача, и списе гди је какови нађи могао и тројегодишњу Историју Србије до 1836 године спише. Дал је такову у рукопису Кнезу Милошу

*) V. књига Голубице стр. 18.

**) Види Тројегодишњицу стр. 435.

читао и дал је коме другом на читање даво: то се незна, и ако ју је ко и читао, тешко ју је разумети могао, тако је сувопарно написата. Но кад је Сима полазијо из Београда за у Лајпциг 1836 године, Прота Ненадовић запита га: „А кудаћеш Симо?“ „Идем, одговори, у Лајпциг да Србску новију Историју печатам.“ „А зашто је овде непечаташ у Србији?“ Зашто ће, вели, више веројатности имати Исторја, кад се у страној земљи печата. „Ја би ти рекао, рече Прота, да би боље учинијо, да си сједијо смиром: јер ти од печатања те Историје ово двоје имаш очекивати, које ни једно неваља, или да изгубиш главу, или да изгубиш част и поштење пред ученим светом. *Ако успишеш истину, изгубићеш главу, јер ће те посјећи Господар Милош; ако ли узпишеш лаж, глава ће ти остати, али ћеш изгубити част.*“ *)

Те Протине речи, које је Сими тако јавно при полазку за Лајпциг изговорijо, моро је Сима добро утубити. А шта му је Прота још на само морао говорити раније, кад је Сима при почетку писања те Историје у Марту 1834 године у Бранковину долазио код Проте, и у кући се његовој више од 3—4 Месеца писајући Историју бавио, то се лако себи даде преставити. — Па је Сима ту трогодишњу Историју тако вешто и удесијо, да не изгуби од Милоша главу, а ни код читајућег света част! — Он ју је таким сувопарним говором у прози написао, као и Србијанку у певанији, да је је тешко и читати, а још теже је добро разумевати и схваћати. Она има 484. стране у 8-ни и подељена су причања по окрузима шта се у ком, шта догађало и радило. А писата је у причама прескачућим, тако да једно причање почето је у једном, продужено у трећем, четвртом, па прекинуто, и опет продужено у ком другом округу, па опет прекинуто, и тек у десетом окончато.

Тај начин писања узео је Сима себи за правац да га тешко човек разумети и с' хватити може: јер тешко је измешата прескачућа причања као одломке свако једно с' другим у сојуз довести и разумети. Но баш Сима и хтео је тако да је сваки лако схватити неможе, да што више истине протурити може, а да не изгуби од Милоша главу а код света част! —

Сима кад оде 1836 год. из Србије, задржи се неко време у Бечу, где је сигурно Трогодишњу Историју дотериво, одакле 7. Декемвра

---

*) Огледало Србско од М. Светића види стр. 238.

исту и посвети Јовану брату Милошеву, *) и тек 1837 год. изиђе у Лајпциг и ту Трогодишњицу, Тројесестарство и Трагедију Милош Обилић печата, и пошто предплатницима разашље у 1838 години сиђе у Будим. Но како његова Историја није била по ћуди Милошевој, несмедне Сима ићи у Србију бојећи се да не изгуби главу као што му је Прота наговестио. Но задржи се у Будиму више од године дана гди зато време 1. Јуна 1839 године и Милош буде из Србије изгнат.

Бавећи се Сима у Будиму ожени се са Госпођицом Маријом Поповићком Будимкињом, с' којом је се Сима још раније преко писама упознао бијо, јер кад је Сима у 1826 години издо Србијанку, она је на исту неке приметбе пунктове правила, са објасненьем пуно разумевајући у Србијанки које је Сима за уместне нашао, и кад је видио, да она разумева Србијанку, он је заволи и науми с њоме оженити се. Па кад му је Г. Марија неколико пренумераната на Тројесестарство послала, он на страни 62-гој те књиге, шиљејој број књига, за њене уписнике, са печатаном приметбом: *„Овји пренумеранти нека изволе примити своје књиге од исте скупитељке, и то без икакве и плаће и враће, а за праву и чисту љубав исте и саме...Пунктаторке!...? Та будуће, ако...Бог...да...Чубровке —!!! „Охо? хо?“ И похо! хо!!—.“*

Кад Сима из Будима 1839 год. у Србију дође, не имајући никакове државне службе, а и ни одкуд никакове помоћи за издржавање своје, осим једине подпоре од 300 талира годишње као неке пензије, стани се у Београду.

Па како је у то време, по изгнању из Србије Кнеза Милоша, продужена борба ради уведења Устава и законитости у земљи Народном странком названом „Уставобранитељском“, тој странци и Сима се одма придружи. Тад је после Милоша дошо на владу 1. Јуна 1839 год. старији син његов Милан, који је болестан био и који одма 26. ист. м. Милан и умре. А на његово место дође млађи брат његов Михаило. Но како се борба за уведење Устава и даље настави, коме је влада Михаилова противна била, због тога мораде и Михаило 27. Августа 1842 године у Земун побећи. А онда на његово место 2. Септемвра 1842 год. народом Србским изабрат буде за Кнеза Србије Александар Кара-Ђорђевић, гди се народња странка и народ умири, Устав уведе

*) Трогодишња Историја види стр. 6.

и закони се, на сили Устава, стану израђивати и вршити. Тад и Сима одма те 1842 год. добије државну службу и први пут указом постављен буде за Секретара Министарства Просвете, у ком звању проведе пет година а потом и умре.

За време борбе око Устава за ове три године Сима је велики поборник бијо, тако и много је пропатио као и сви други главнији борци Уставобранителне странке. Он је морао 1840 године за спасти свој живот од погибели са многима бегати у Београдски Град; и одатле са другима Уставобранитељима у Видин, где су од Турске владе као Емигранти примали издржање дотле, докле се 1842 год. по Амнестији нису опет у Србију вратили. Кад се Сима у земљу поврати, тад се те године одпочне највећа борба у Србији за Устав и законитост, где Кнез Мијаило принуђен буде 27. Августа 1842 год. Србију оставити и из Србије побећи.

Сима је своим списима Народној Уставној странки многе користи принео, осим многи чланака, које је у Србским и страним новинама, у ползу Народне Уставне партије написао и дао печатати.

За време бављења свог у Пешти спево је и печато у Будиму 1839 год. „Србослав." — После тог исте 1839 год. у Пешти брошуру — „Одзив на позив." — И у Н. Саду 1840 год. печато је „Усклик" — на инсталацију Епископа Бачког Хранислава.

За време Уставовачке борбе спево је:

1. Песму Србском имену. — Види: „Први Васкрс Устава и Народње правде у Србији." И печато у Београду 29. Августа 1842 год. у додатку Србски Новина под бр. 35.

2. У Београду на писо је и под бројем 36. 5. Септемвра 1842 године печатао је разговор два Србина „Драгутина и Милутина".

3. У Београду печато је под бројем 43. 24. Октомвра 1842 год. „Честитање Курбан-Барјама Муса-Паши". Које је у Емиграцији спево у Видину 1841 год.

4. У Београду под бројем 46. 14. Нојемвра 1842 год. печато је песму „Уставовачку", коју је написо у Видину као Емигрант 5. Маја 1841 год.

5. У Београду спево је и печатао други „Васкрс Устава и Народње правде у Србији" 1842 год.

6. У Земуну 1842 године печатао је „Србин — на дар и поклон Србском живом Уставу т. ј. г. Кости Томићу Радисављевићу своjему пријатељу.“

7. У Београду спево је и печато 1842 год. „Аманет Кара-Ђорђа на Делиграду.“

8. У Београду 1842 год. спевоје и печато „Глас Народа Србског“. О избору и потврђењу Александра Кара-Ђорђевића за Књаза Србије из 28. стр. на 8-ни.

9. У Београду 1843 год. спјев „О Лицу и духу Кара-Ђорђа“. Печатан под бројем 19. 1843 год. а писат 1840 године.

10. У Београду под бројем 4. 23. Јануара 1843 године печатан Муса-Ефендији „Уставовачки Попјев“. А написан у Београдском Граду 17. Септемвра 1842 год.

11. У Београду печатан „Оплач“ под бројем 13. 27. Марта 1843 год.

12. У Београду трећи „Васкрс Устава и Народње правде у Србији“. Спјев печатан под бројем 44. Као прилог 2. Јуна 1843 год.

13. У Београду 1843 год. спево је и печато „Одусовјет“. Ђорђу Гроздановићу. — Из 26. стр. на 8 ни. а у предсловљу ово:

„Грдњом грди ал' тек' самогрдиији
Да огрди собом и негрдна,
А негрдник позадуго ћути;
Још' ли га се грдник непролази,
Тад' грдила он грднога јавља.“

„Одговор мотта,
И датак Совјета,
Цјела нам' је Нота.“

14. У Београду 1843 год. спево је и печато из 58. стр. на 8-ни. „Одпјев — на превратии Стрмоглав' преболестног' Ивана Соколовића пазови — Кабларца, од здравога Срба Србовића озбиљног Овчарца“.

Но шта ћ' кабо' брез Оваца?
Шта л' Овчице брез травице?
До што кабо брез Мљека,
Што л' травица брез Овчица'. —

Осим напред именованог Симиног књижевног рада, у средини живота његовог, као језгро већег његовог рада од 1820—1837 год. написо је и печато 10. књига и то:

1. „Србјанку“ у четири части спево је у Бесарабији у Хотину од 1820—1824 год. а печатао је у Лаипсигу 1826 године. Гди у почетку прве части каже:

„Нај Европо. . .Радаманта рождша!
Кључе Еак! . . .А решавај Милос.“

2. „Зорицу.“ Печатоје у Будиму 1827 год.

3. „Пјеванију Црногорску и Херцеговачку“ написо је у Црнојгори од 1827—1832 год. а печатао је у Будиму 1833 год.

4. „Дику Црногорску“ драму печато је на Цетињу 1835 год.

5. „Историју Црнегоре“ од ископи до новјег времена написао у Црнојгори од 1827—1830 год. а печатао у Београду 1835 год.

6. „Тројесестарство.“ Спево 1816 год. у Видину и доцније поправијо, и печато у Лајпсигу 1837 год.

7. „Обилић“ трагедију спјевао у Црнојгори на Ловћену — за 8 дана од 12—20. Септембра 1827 године а печатао у Лајпсигу 1837 год.

8. „Исторју Србије“ од почетка 1813 год. до конца 1815 год. написао у Србији од 1834—1836 год. а печатао у Лајпсигу 1837 год. у почетку исте овако каже:

„Бистрим оком
Вила повесткиња
Сматра свјет,
И сва у њем’ људства;
Свише л’ дарком
Кано т’ збиљосткиња,
Слича цвијет,
И плод храни Србства.“

9. „Пјеванију Црногорску и Херцеговачку“ друго подпуно издање печато је у Лајпсигу 1837 год.

10. „Тројебратство“ за спојење са Србјанком печатао је у Београду 1844 год.

После свију наведени спјева и дјела Симини, која је он написао и печатао, има и много други његови појединии песама, које су неке свукуд појединце печатане. Његови песама наћиćете у „Народњем Листу“, као што је „Зека Капетан“ у „Магазину Далматинском“. — Неколико у „Грлици Црногорској“ од 1835 год. у „Србским Београд-

ским Новинама“. Наћиђете једну у „Примјери Појетски Састава“. *) „Туга за Завичајем из Швајцарске“. У Летописима Матице Србске; и у Летопису 8 за 1827 год. наћиће те три његове песме, **) од који у једноји опева свога полубрата. — „Опјевка. Младог Србског Племића Симе Алексића Ненадовића“, друга „Запјевка Купиновке“, трећа „Полубратка“. Наћиће те и у његовој „Пјеванији Црногорској и Херцеговачкој“ 1837. печатаној неколико његови производии дивотии песама, и између који на стр. 96 тој књиге, упрози и дивни *„Сан на Божић“*. (Алегорија т. е. примјена.) И тако има ји много свукуд разсејани и печатани.

Како је Сима у 17—19. години младости своје још писаром кад је у Совјету 1808 год. за Кара-Ђорђа био, одпочео певати, он је по запису његовом који је после смрти његове нађен, спево само у својим младим годинама преко 60 дивни песама, но од ти многе су пропале, само су њи 20 сачувате и после смрти његове печатате. ***) Штета што се све Симине песме не приберу и у једно не печатају.

Сима је неуморими књижевни раденик од своје ране младости до своје смрти био. Он је пред своју смрт од неког незнаног времена спјевао два важна дјела, једно „Трагедија великог Кара-Ђорђа,“ а друго „Оцаклија, Зубанова“. — Но смрт уграби, те обе његове творевине остадоше у рукопису недовршене. Причалами је пок. госп. Маца његова супруга да јој је сам Сима казиво да му је та Трагедија Кара-Ђорђева најумније од свију његови умотворина. Сам говорио је, она ће сјајом својим над спјати све до тадашње умотворине његове, а и Србијанку. Говорио је, онаће над светлити све његове спјеве! —

Причала ми је г. Маца да је та трагедија неоцењимо и дивотно спјевно дело! И да је само мали закључак остао не довршен, само за једно два листа као што јој је и сам Сима казиво, и као што га и она оцењује. Пред смрт говорјо је Сима и жалио је на ту Зубанову Оцаклију, где га је она задржала, те ту Трагедију раније није докончо.

Кад је био на умору биле су му последње речи, које је изговорио г. Маци: „Помажи сиротињу. — Воспитај ми Драгишу. — И Пантелић Трагедију моћиће довр . . . и!?“ —

Ту Трагедју г. Маца ми је до звезда хвалила! Она каже да је дивотна тако, да се човек њеној дивоти надивити неможе! Тамниће каже Србјанка

*) Види од стр. 57.

**) Види од стр. 68—72.

***) Види летопис Срб. 1864 књ. 108 и 109.

пред њом! А она ће светлити над свима делима која је Сима списао! Ту Трагедију г. Маца преписала је својом руком у два преписа, и чувала ју је код себе као обе очи углави до своје смрти. Од који преписа налази се у овој страни у Аустрији под печатом на Аманету и данас код једног Симиног и Мациног доброг и верног пријатеља. —

Казивала ми је г. Маца дајој је за то дело давао један Маџарски Магнат, који се са Симом добро познаво, као за невиђено и нечитано 8.000 фор. да га за Маџарску Академију наука купи. Но она му није дала.

Говорила ми је г. Маца: Симина је Србијанка круна свију његови пјеснички дела; но Трагедија Кара-Ђорђева, кад се печата биће у круни Алем драги камен, који ће јој сјајањем својим блесак давати!

Сима је био један неуморни пјеснички и књижевни раденик међу свим Србством највећи; сњиме од како је Србства до данашњег дана нико се успоредити у његовим умотворинама неможе. — До једини Владика Црногорски Петар Петровић Његуш II. са његовим „Горским Вјенцем“ и у неколико Љубомир П. Ненадовић и Бранко Радичевић. — Он је своји корени дивни умотворина написао Србима више, него и један Србин што је до данас то учинио. Он је у пјесничком раду само себи раван био. А хоће ли и кад таког као Симу и Његуша, Србка родити, то је питање? —

Грдна је за Србство штета што се све умотворине Симине неискупе и не препечатају; а и сама Трагедија „Кара-Ђорђа,“ ако и довршена није, не печата. Нашло би се људи, ако не сад а оно доцније који би закључак њен довршили. Зар је Сима та његова дела писо за себе? И да леже у мраку! — Он ји је писо за Србство. Србчиће и Србке, да се поуком користе. — Па зашто да се на срамоту Србства његова дела не печатају? Та доклеће Србство у загушљивој политичној тмини чамуњати?! —

О Обширнијем Симином животу ми овде престајемо говорити, о њему треба читава књига да се напише; но само изложићемо овде још у неколико његове личне животне особине и црте.

Сима је био повиши него средњег узраста човек, стасит и коштуњав. Тело му је било обло и бело, плећа имоје широка а прси снажне и здраво коснате-чупаве, руке је имао средње, прсте одозго власате а мишице обле и здраво снажне. Врат је имо средње дужине и дебљине са већом јабучицом испод гуше. Главу је Сима имо овалну, образе не дуге, чело ведро и повисоко, и још више изгледало је што је напред ћелав био.

Косу на глави имо је више црнкасту него смеђу, средње шпшату и на барушену. Обрве имо је здраво велике и на навише повито на кострешене. Очи средње граорасте и живог изгледа, носа правилног, (а не покучастог), уста средња умерена имоје, а усана црвенкасти обли. Бркове је имо средње дужине на више за коврчене, здраво густе и више црне него смеђе. Цео му је лик био пун израза, и изглед пун духа и од важности.

Био је у ствари-разговора посве озбиљан, мислећи, и у век учтив. У друштву био је пријатан и разговоран, а у шали и шаљив све у причама. Он је сваком пријатан био и радо је се са највећим сиромахом разговаро. Особито је спрема сиротињи осетљив био. Ког сиромаха није видио и срео, том није ни уделио; последњу крајцару ако је у џепу имо, и ту је сиромаху уделио.

Хаљине на себи носио је просте али врло чисте и уредне. Кад је сам код куће свагда је био у панталонама, а горња част тела без икакове на себи хаљине него у кошуљи и у век гологлав и босоног, и голог врата без мараме. Он је нај радије носио фарбане гаће и матроску фарбану кошуљу на себи, особито кад је што код куће писо. При писању није желио нико да га за што пита, а разговор другога ког није га узнемираво: кад је започео изјутра што да пише није се сећо за ручак, и могоје више дана без јела провести. Кад је што писо и требало му да смишља устајао је од писаћег стола па је брзим корацима ишао по соби и руком увис косу спреда гладећи подизо; како је што смислио трчоје за стол па је нагло писо, па опет тако устајо. Он кад је што и за ручком смислио и паломе наум, оставља је ручак, трчо за стол па је писо, или пребелешке смишљаја свог на артију стављао, па ако је кога и од гостију код себе за ручком имо, тоје чинио. —

Сима је био увек крепак, фришак и здрав и увек купаоје се у ладној води, много је воде пио, и свакоме је то за сачуваење доброг здравља препоручиво. А и кад је био кад слаб никад није хотео медецину употребити, вода је њему лек била. Домаћи живот његов био је умерен без икакова раскоштва. Јела употребљаво је проста, а најволио је чорбу, кувано и печено месо. За посластице никако марио није. Кад је јео мого је добро јести, а и по више дана гладовати. Осим воде пиће никаково пио није. Акоје попио и најмању чашу вина, тог часа мороје бити болестан. Причају: једанпут у Видину 1841 год. кад је био у Емиграцији,

у друштву преморају га те као здравицу попије чашу вина, који се од тог одма разболе; други пут 1847 год. код Книћанина на ручку опет при здравици премораи буде те попије чашу вина од ког се разболе, и стане се лечити ладним купањем и пијењем воде, не хтене звати упомоћ лекара, него после шест дана боловања свог умре.

Сима ако је и танког стања био, био је гостољубив и издашан, радо је се дружио са младим људма, сељацима официрима и капларима, и с њима се љубио. У Оволико ја познаво сам Симу јошт кад је Историју Србије 1834 год. у Бранковини код куће мога оца Николе и стрица Проте, више 3—4 месеца бавио се и такову писо; а и доцније у Београду кад је секретаром у Министерству просвете био. А имало би се још много о њему писати у колико сам га ја познаво. Но то ми није сада могуће: и слажем се са описом Симиног живота, а и казивањама његове супруге Марије, од Ј. Јаше Игњатовића у његовој првој књиги изложеним.

Овај врли Србин и славни стихотровац Сима, који је у Србији од 1808 године радио за Србство мачем и пером, у 56. години свога живота, као секретар министерства просвете 30. Декемвра 1847 год. у Београду умроје, и сарањен код Маркове цркве у Палилули.

После Симе заостао је једини синчић његов од 6—7. година мали Драгиша, и ожалостћена његова добра супруга Марија, која је аманет Симин у свему извршила. Сина Драгишу у духу Симом препорученом на све што је поштено, и племенито воспитала; који је данас у Србији при Министерству грађевина Инжинир. Госпоја Маца била је жена здраво интелигентна, честита, патријотна и научна. Па како је имала и правничког знања, која је законе Србске упрсти знала, она је по аманету Симином као и за живота његовог што је, сиротињи у парницама давала савета, а и лично ји код судова без платно заступала, и свагда је готово парницу добивала.

Осим тога имајући малу пензију од које није могла живити, она је од после смрти Симине била једнако учитељка женске девојачке школе у Београду до своје смрти.

Госпоја Марија Милутиновићка умрла је у Београду 17. Марта 1875 год. у 10. сати пре подне и сарањена је код њеног драгог Симе да вечни санак борави. Бог да им душу прости, лака им земља била; а вечноће им се име спомињати! —

6.
ВИЋЕНТИЈЕ РАКИЋ.
УЧИТЕЉ БОГОСЛОВЉА.

Родом је из Земуна. Крштено му је име било Василије. Пошто му је умрла жена, покалуђерио се и живио је у Манастиру Фенеку. За Аустријског рата (1788—1791) био је војени свештеник и живио је у Шабцу. После отишао је био у Трјест, на позив православне тамошње општине. После 1807 год. прешао је у Србију и ту је у Београду учио младиће, који су се спремали за свештенике. Написао је у стиховима врло много песама у хвалу многим светитељима и угодницима Божјим, које су се у своје време врло радо читале, и многе су целе на памет изучаване. И он је, кажу, преминуо 1824 год. у Београду.

7.
РАДИЧ ПЕТРОВИЧ.
КАПЕТАН.

Родом је из Остружнице. Он је раније прешо у Астрију па кад Цар Јосиф II. и Катарина II. Руска Царица у Херзону 1787 год. углаве савуз да Турску унште. Радич је одма ступио у фрајкоре, и пред почетак рата у јесен исте 1787 год. 26./15. Нојемвра по уговору са Немачком господом пређе ноћу из Земуна са 200 људи да отвори у доњем Београдском Граду с'Дунавске стране капију, да Немачка војска у Град уђе. Радич по уговору пређе и капију отвори. Но како је те ноћи необична јака магла и помрчина била, Немачке лађе са војском не погоде у Град, да се извезу на одређено место, него оду испод Београда низ Дунав; а он са људма чекајући до пред зору, једва жив избегне. И тад је у фрајкору посто капетаном.

Кад доцније Аустрија намерна буде, да с већом војском у Србију пређе, Генерал Вулета Михаљевић, Капетана Радича пошље напред те он 29. Јуна 1788 год. на Забрежју преко Саве у Србију пређе, гди у Забрежју и шанац ископа: а мало после, и Кара-Ђорђе као Стражмештер са четом људи у Србију пређе, који су пошто и Михаљевић са већом војском у Србију уђе, заједно војевали и Турке из Србије прогонили.

Но кад Аустрија доцније 1. Августа 1791 год. у Свиштову са Турцима мир закључи и сва Аустријска војска 1792 и 3 год. из Ср-

біје изиђе, онда Радич дође у пензију који је у Срему у селу Јакову живио и такову уживо. А Кара-Ђорђе иступи из војске и пређе у Србију.

Кад доцније Аустрија отвори војну са Французима под Наполеоном I. Радич опет ступи у активу који је противу Француза са Србима храбро војево, где је и пемешаг за отличије добијо, *) и по окончењу рата Аустрије са Французима опет дође у пензију, где је у селу Јакову живијо.

Кад Кара-Ђорђе 1804 год. устане противу Турака, Радич који је се за време, а и пре Немачког рата са Кара-Ђорђем познаво, **) остави своју пензију и пребегне у Србију. Кара-Ђорђе лепо га прими. Који је од 1804—1813 год. велике услуге земљи чинијо, а нарочито у копању шанчева и другим уређењима војеним који је пракса имао.

При обсади Карановца 1805 год. дао је Кара-Ђорђе Радичу те је он обсадом управљао. ***) Тад, кад Карановац од Турака на Петровдан освоје Кара-Ђорђе поставига Војводом Карановачким.

Радич је био и при отимању Београда. И кад Београд на Св. Андрију 1806 год. освоје Кара-Ђорђе нареди те Радич оснује шанац од данашње Митрополије Калемејданом до Дунава. При копању шанца и намештању топова на табле противу Града, С'Града погођен буде пушком у крста и јако рањен. Коју рану стешким мукама преболе, но остане мало погурен.

Кад и камени Град Срби освоје, и Радич мало по оздрави 1807 год. ожени се у Београду лепом младом покрштеницом.

Године 1808 постављепен буде у Београдском Магистрату за Судију.

Године 1809 пошто Срби страдају на Каменици, и Турци навале са те стране, он онако погурен оде на војску, и Кара-Ђорђе га остави с Петром Јокићем Буљукбашом, да се утврде шанчевима и чувају Ћуприју, да би се он ту могао уставити и одупрети, ако не могне узбити Турке на Делиграду.

Али њи неко превари и омете, да је Кара-Ђорђе оставијо Делиград и другим путем прошо и отишо у Шумадију, те они поруше

---

*) Види Мемоаре Протине стр. 26.

**) Види Вукову Даницу за 1829 год. на стр. 12. врс. 17.

***) Мемоари Протини види стр. 300.

шанчеве у Ћуприји и оне топове, које нису могли у хитњи преко Мораве превући, баце у Мораву.

Док је Петар још палио и кварио шанац у Ћуприји, стигне Кара-Ђорђе пред Турцима, у надежди, да се онде затвори! У који ма запита шта је то? Ко поруши шанчеве? И кад му Јокић одговори, ја заповедио ми Господар Младен. У тај ма потегне из пиштоља, те Петра врло рани, а Бог зна шта би и од Радича и Младена било, да су се онде десили, него срећом њиховом били су измакли преко Мораве с топовима.

Док је Радич тако завршивао дане свога војевања, код куће му се догоди још друга несрећа: жена му пређе у Земун, па одандe са многима другим Туркињама и покрштеницама оде у Турску и однесе му све, што је год имао, премда врло богат није ни био. Но он се 1810 год. опет ожени с младом и лепом Сарајевком.

Године 1813 пребегне и он у Срем и одма још из контумаца стане купити фрајкор, неби ли повратио или наново заслужио пензију, но то све буде у залуд. И тако је две године живио у Срему са женом и дететом у највећој сиротињи и невољи.

Кад Срби 1815 год повратe мало своју слободу, он у пролеће 1816 год. остави жену и дете у Срему, пребегне опет у Србију, и дође у Београд, где га Петар Молер прими у свој конак. Како је прешо из Срема Кнез Милош Обреновић одма јави Паши Марашлији да је Радич добего, и да је он с Кара-Ђорђем војево, Туркињом се оженио, и да он са Петром Молером намера да народ опет противу Турака побуни.

Паша упита Молера какав је Радич човек, и шта тражи у Београду. Молер му право каже да је стар и сакат човек, који једва иде, а притом нема нигде ништа, па је дошао својим људма, да не умре од глади. Паша се тим одговором Молера у тај ма задовољи и остави га на миру.

Но кад Милош после неколико дана по Ђурђевудне, са неколико кметова и своји присталица дође у Београд, гди је и нека скупштина држата, нађе прилику да се отресе соперника свог Молера, још од Прогарског и Ваљевског на Кличевцу разговора. Па свади се с Молером због Радича. Кажу да му је Милош говорио, да он стоји у тајном договору са Кара-Ђорђем да побуне народ противу Турака.

па да му је зато и Радич из Срема дошо. Па пошто се Милош напред с Пашом договори, привидно помири се са Молером па га превари те оде с њиме Паши у Град, гди његови момци са зад, а Пашине Делије са стране у Пашином конаку код басамака јурну, увате Молера, вежу и Паши га предаду који га у Тамницу баци. *)

Затим Кнез Милош Обреновић одма из Града пошље своје момке са својим присталицама да увате и Радича у Молеровом конаку, да га вежу и у Град дотерају. Радич кроз прозор угледа гомилу људи да к'њему иду, па сети се да по њега иду да га вежу и у Град да терају. Па шчепа оружје и затвори се у собу да се брани. Но одма размисли се и жао му буде да Србску крв узалуд пролије, јер они нису криви што ји је Милош за њега посло, па кад они у конак продру, он им сам врата отвори да с њима иде. Но кад неки од њи, који су напред ишли, стану га псовати, викати и називати Радича неверником и издајником: то старцу Радичу буде горе него и сама смрт, па га тим разсрде те учини оно што није хтео да учини; опали из пушака те убије три Србина, који су на њега први са псовком налетили да га вежу. Но кад од исти један викне: „јао моја, ђе погибо мајко!“ Радич кад то чује, сажали се па баци своје пушке и повиче, о, опростими Боже грех! што учини крвник у љутини! Па онда изађе из своје собе, и сам пође Паши у Град. Но Милошеви изасланици склептају старца Радича, вежу га и у Град везана Милошу отерају, који га Везиру Марашлији преда и он га у тамницу код Молера баци.

По том Марашли-Паша даде Кнезу Милошу чашу вина, као и свима онима који су ту са Милошем били, Молера и Радича ватали и довели да ји погуби; те по чашу вина испију, као знак да узимају крв Молерову и Радичеву на њиову душу. И после овог Кнез Милош Обреновић са својим крвницима, који узеше и вино у име крви Молерове и Радичеве попише, врате се из Града у варош.

Тог дана у вече у очи недеље по Ђурђевадну 1816 год. Марашлија заповеди те његове делије у тамници обојицу како Молера тако и Радича удаве, и још неког кујунџију, који је кажу новце градио; и ноћу избаце ји на Калемејдан на ђубре те су васдан у Недељу мртви лежали, да ји свет гледа, а пред вече дозволи те ји Београдски Срби на крај гробља с леве стране цркве саране.

---

*) Види опширније у биографији Молеровој. К. Н. Н.

И тако та два прослављена мужа мученички живот скончаше, који су велике заслуге за ослобођење народа Србског од Турског робства јуначством својим стекли. И злобом Милоша би им награда мученичка смрт.

Радич је био крупан, здрав и јак човек; лица је био мало намргођена, особито под старост; био је јунак и велики родољуб, а Турцима страшни непријатељ, имао је на себи 30 рана које од куршума, а које од сабљени удараца, које је у бојевима добио. Женио је се трипута. Од прве жене остала су му у Срему два сина, који су били капетани, а од треће једна ћи. Да ли кога од његовог потомства у Срему још има, незна се. Кад је погубљен, Радич могао је имати скоро 80 година.

8.
ЂОРЂЕ МИЛАДИНОВИЋ-ГУЗОЊА.
ВОЈВОДА И КОМАНДАНТ БЕОГРАДСКОГ ГРАДА.

Родом је из Жељезника Београдске нахије. Још пре почетка устанка противу Турака 1804 год. песма прича, колико је Ђорђе био важан човек у својој околини, и страшан Турцима у Београду.

Кад су Дахије договор чиниле да им влада остане дуговечна, и кад су закључиле да исеку Кнезове, онда се и за Ђорђа овако говорило:

„Док погубим Ђорђија Гузоњу
И његова брата Арсенија
Из лијепа села Жељезника
Кој' су кадри Топчидер затворит'.“

А кад је устанак плануо, види се да је и Ђорђе Гузоња између устаника био, јербо је и он са Кара-Ђорђем 28. Априла 1804 год. у Земун по позиву Фелдмаршала Барона Жепеа, да би помирио Србе са Турцима прелазио.

Доцније је био Ђорђе у бојевима, у којима је Београдска нахија бивала.

Године 1811 4. Фебруара поставио га је Кара-Ђорђе и Совет за Команданта Града Беотрадскога, *) где је остао све до 21. Септемвра 1813 год. до пропасти.

Шта је даље било с њим, незна се, осим то да је преживео пропаст и други устанак, и да је трговао.

Он је на путу, негде у Рудничкој нахији, идући по послу трговине 1817 год. у време власти Кнеза Милошеве ненадно мучки убијен. (Зар наћиће се ко да одкрије убицу његовог?)

---

*) Гулубица час. V. стр. 168.

9.

ЈОВИЦА МИЛОВАНОВИЋ

ВОЈВОДА ПОСАДЕ БЕОГРАДСКЕ.

Јовица родио је се у Селу Ботуњу нахије Крагујевачке. Он је рођени синовац бившег попечитеља Младена Миловановића. Кад је поодрасто за школу, њега је стриц његов Младен дао школовати у нижим школама. А кад се установи и велика школа у Београду, њега стриц намести те је се у истој школи код славног Доситеја Обрадовића и Југовића учио, и пошто у истој школи проведе три године и поодрасте, иступи из исте. Кога Кара-Ђорђе као младог постави за Војводу посаде Београдског Града. А за тим одма и ожени се са ћерком Кара-Ђорђевом Полексиом, с којом роди двоје деце, које обоје у скоро помру, а за њима и мати њиова Полексија 1812 год. умре и сарањена буде у Тополи код цркве уза зид по више олтара. И тако Јовица остане удов.

Кад пропаст буде 1813 Јовица пребегне у Аустрију. И 1814 са његовим стрицем Младеном Миловановићем оде у Русију и настани се у Хотину, гди добије од Русије издржање као и друге тамо доселивше се Војводе.

После тог Јовица ожени се у Хотину по други пут, с којом имадне једну ћер Јелисавету и два сина, Милана и Теофила, и кад други Срби дођу у Србију 1830 и 1831 онда и Јовица дође, и са женом и децом настани се у Смедереву, и ту је живио биће до 1835 године, гди у Смедереву и умре. Његови синови Милан Јовичић као правозаступник и Теофило који је био каплар у војски, као и ћи Јелисавета, која је удата и коју Ветом зову, и данас у Србији живе. И то ће бити једино потомство од рода бившег Кара-Ђорђевог Министра Младена Миловановића.

10.

МИЛИСАВ ПЕТРОВИЋ

ТОПОЛИВАЦ.

Милисав Петровић родом је из Баната. Он је прво у Банату био чизмарски шегрт, па од једног сацијe у које га је кући његов мајстор седио, научи споредно сациски занат, па онда оде у друго неко место, те је од сацилука живио.

Кад Срби освоје Београд 1806. и Град заузму с војском, Милисав тад дође у Београд са својом женом и одпочне на Зереку у Београду саџиски занат радити. Но кад се и Совет у Београд 1807 из Смедерева премести, Милисав чује да правителство тражи каквог човека, који ће им умети топове саљевати. Па у Милисаву зачне се мисао и поуздање да ће он сам тим користити Србију. Па у кући Турској, у којој је седио, прибави за свој новац метала, и само сам са својом женом као самоук излије један шестофунтови пољски топ, некако га са простим справама проврти и оструже, лафет начини, окује га, и кад у свему готов буде, он са својом женом узме исти и од његове куће одвуче га пред Совет; Советницима га покаже и подари га у народну ползу.

Кара-Ђорђе и Советници задиве се тој самоучкој изради, и зафале му за његову израду и родољубивом поклону.

Па како је Кара-Ђорђе и Совет закључио био са Русима савуз за заједничко ратовање противу Турака, и молио, да му се између прочега пошљу и топољеје за ливење топова, почем у Београдском и у Смедеревском Граду нису довољно пољски топова нашли, који су им за рат потребни: и како ливци из Русије још послати били нису, тако одма узму Милисава да им у Београдском дољњем Граду топове салива.

Милисаву у почетку првог ливења непође посао срећно. Метална маса није била довољно растопљена, и тако запне и не излије топ Другог ливења била је материја течна, и кад је испусти у калуп небудне је довољно и тако у оба ливења немадне среће. Због чега стану Срби сумњати да није он какови варалица. — Но у трећем ливењу срећа га послужи. угоди довољно метала и топлоту истог, те красан топ салије.

После тога Милисав у дољњем Београдском Граду, близу велике касарне на домак Небојше куле, устроји читав Арсенал. Сазидао је фуруну за топлење метала; ископао је рупу, где је саливао топове; имао је оделење тесачко, где су се лафети израђивали, коларско где су се точкови, предњаци, каре и други муницијони возови израђивали; и треће оделење ковачко. у ком су лафети и возови окивати. и проче све потребе топовске израђивате су*) под његовом управом. докле нису два Руса из Русије дошла, тесу као стручњаци и од

---

*) И поред свега тога у својој соби имао је више сатова, ког заната није се хтео оставити. Историја Ранкеа стр. 136.

тог заната предузели управу, и продужили изливање и лафетирање топова.

Но кад су се те топољеје Руси, по закључењу Букурештског мира 1812 године између Русије и Порте, у Русију повратили, предузео је управу у ливењу топова Топчибаша топџиства Тома Милиновић из Морња Боке Которске и он као самоук, изливао ји је великом вештином до саме пропасти Србске 1813 године.

Шта је даље било са првим топољеом Србским Милисавом Петровићем и гди је умро, нема даљи о њему података. Вечни му покој, као и његовим посљедоватељима био, и вечна слава имену њиовом.

Ево, овако о „Милисаву Петровићу" *Чубра Чојковић у Србијанци* час II, стр. 136 каже:

Милиславе...Таузендкинстлере!...?
Сахатчжиом што извјестан бјеше
У Србскоме Београду стојну,
Нек тис' руга, или те порочи
Кои за што мари и наоди,
Заборавив у свом' оку брвна,
Ал' од' Срба т' вазда буди фала
За Топхану кад' осјети браћу!......!

Даље каже Чубра, да је Милисав у Ливењу топова тако извештио се, да је он на истима изливао „Грб. Србије" и надпис Врховног Вожда Србског Кара-Ђорђа; и које је године саливен. *)

11.

ТОМА ЂУРОВ МИЛИНОВИЋ.

ТОПЧИБАША, ВОЈВОДА И КОМАНДАНТ СРБСКЕ АРТИЛЕРИЈЕ.

Тома Милиновић рођен је у Морињу приморју Боке Которске. Још као млад одаоје се Морнарству и на мору одрастоје. Пропутовао је на бродовима Целу Европу, многе пределе Азије, а неку част и жестоке Африке. На последку стаино је се био у Трјесту, гди је се трговином морском занимао. Но кад Французи Трјестом обвладају и

---

*) Приметба: По одласку Турака из Шабачког града 1867 год. заостало је у Шабачком граду у Србским рукама 12 топова са таковим надписима; које су Турци по паденију Србије 1813 год. после Засавичке битке од Срба разбегши се зграбили. Гди сам ја у истом по одласку Турака 1867 год. Командант Града, до Августа 1869 био, и те топове надгледо. К. Н. Н.

војном слободу трговине укину, затру и угасе: и кад Тома Милиновић, као и многи други поштени и богати Трјешћански трговци, буде од Француза пограбљен, поробљен, и варош умртвљена, — он онда остави Трјест и са својом женом и једним својим синчићем дође у Србију; и одма ступи у службу при Артилерији, где својим природним знањем за кратко време постане Топчибашом Командантом Артилерије, кога Кара-Ђорђе и за Војводу своје Гарде постави.

Када Руси, пред закључење мира са Турцима у Букурешту, 1812 год. своја два мајстора, који су у Граду Београдском у Арсеналу топове, ђулад и бомбе саљевали, позову натраг, онда Срби остану у крајњој нужди без вештог мајстора за ливење топова. Тог посла прими се Тома Милиновић као самоук, који Кара-Ђорђа и Србско правителство обрадује.

Тај вештачки посо Милиновић нигде није озбиљно изучавао и радио, него само путујући по свету у многе је Арсенале из љубопитства улазио, разсматрао, и гледањем утубио, како се што ради.

Исти је Милиновић на опште задовољство продужио ливење топова и изливање бојни ђулета у Београдском Арсеналу: где по кратком времену по својој Богом датој му даровитости, осим многи топова које је срећно излио, *) измисли и салије два топа једнака, који је се сваки из пет комада состојао, тако да по један човек могао је сваки комад на рамену изнети на највишу планину и брдски вис, и тамо одма топ саставити и из топа пуцати. Оба су ова топа 1813 године саливена, и по падениjу Србије буду у земљу закопата и сакривена но Турци такове пронађу, ископају и један у Цариград као роба Кара-Ђорђевог за спомен пошљу, кога у Царску Топхану сместе: а други задрже у Београдском Граду, те су га као трофеју чували. После пропасти Србске пребегне и Милиновић у Аустрију и одатле оде опет у Трјест. Но како га Кара-Ђорђе 1815 год. позове да му у Русију дође. Тома узме своју жену Маријету и Сина на морем преко Цариграда, где је и свој топ у Топхани Султановој видио, и преко Одесе оде у

*) У Деловод. Протоколу Кара-Ђорђевом од 1812 год. и 1813 год. од 6. Марта Бр. 1155 стоји: Писато Томи Милиновићу Пушкољеју да начини један Кубус као что је онај у Г. Якова само да буде с чеперка дужи. — А после овога опет 1813 год. 6. Маја Бр. 1406 писато Томи Милиновићу да Салије један Кубус, који да буде како год и овај последњи, само три прста да буде дужи. на које добиће 10 дуката бакшиша.

Бесарабију Кара-Ђовђу у Хотин, а потом се у Акерман са породицом настани где је до 1845 год. сиромашно живио, и једнако жудио да у Србију дође и да своје старе кости остави, но те године у пролеће разболе се и умре.

Ево како Војвода Милиновић у својој песми, коју је после своје смрти оставио, за Србијом у сиротињству јадикује:

ЖАЛОСТ

ПОСЛЕДЊА И НАЈВЕЋА.

У Акерман Милиновић сједи,
На висину ведра неба гледи,
Испред врата малог' дома свога,
И призивље Бога велико га,
Кои га је на свијет створио,
По Европи цијелој водио,
И по многим' предјелим' Азије,
И некијем жестоке Африке;
Нај посље га к' Русији поведе,
У Акерман жалостни доведе,
Ђе Србина ни виђет' не може,
Камо л' ш' њима да живјети може,
Што је вазда срдечно жудио,
Од када се на свјет родио,
Са Србима да живи до гроба,
Које љуби ка' и ока оба.
За које се не мало трудио,
По Србији враге...разгонио,
Да их гоне оружје градио,
И топове љуте готовио
И жестоке бумбе и картаче
Азијатске да гоне скитаче.
Од Дахија земљу очистише,
И с' Царем се Срби помирише,
Ал' Томицу свог' заборавише,
(Грјехе им Бог заборавио...!)
А прје га Богом братимише,
Да им лије бумбе и лубарде,
И остале што требају згоде.
Милиновић све је испунио,
Отечеству вјерно послужио,
Ал' о њег' се Срби огрјешише,
И услуге све заборавише.
Милиновић грдне јаде јади,
Од жалости винограде сади,
И моли се Богу великоме,
И миломе народу Србскоме,
Не би ли га туге избавили,
Отечеству драгом повратили,
У ком жели кости оставити,
Саздатеља Бога прославити,
У мрет' вјеран отечеству своме
И Русијском' Цару честитоме.

Сочинио
Тома Милиновић,
Бивши Вождов Топџиски Војвода.

После своје смрти Тома је оставио у Акерману своју жену Марију, једног ожењеног јединца сина, који се после његове смрти на недељу дана у вечност пресели, и од истог жену са петоро деце. И

после ови, своју стару и због старости слепу мајку у Морињу, која му је пред његову смрт писала, и у писму к себи га дому овако звала: „*Камо ми те, сине Томо, послије толико годиштах дома, та дођи ми, да те маика још за живота у својој кући чује, ако невиди, наша кућа и за твоје зубе још имаде хљеба доста*“ *и проч.* А ли овај позив Мајчин Тому јој сина, па и унука њена, у животу није застао.

Дали се и гди јошт од овог честитог родољубивог и заслужног за Србство Србина, ко од потомства његовог у животу налази, незна се.

Бавећи се Милиновић у Акерману написао је два своја дела о ратовању Срба од 1804—1815 године, и такова по Илији Брзаковићу и Тошици Иљићу, кад су из Русије у којој су војничке неке ствари куповали за Србију враћали се послао. Која су у Књажевску Канцеларију и предата; а можда да се и данас у Архиви исте налазе.

Кад је Сима Милутиновић Сарајлија државним послом у Русију 1846 год. ишао, и натраг за у Србију враћао се, удари преко Одесе и оде у Акерман да свога старог друга и пријетеља нађе и види се с њиме, а и по налогу Владе кн. Кара-Ђорђевића у Србију га доведе, но ненађе га у животу, јер је већ пр. год. преминуо, те он оде и походи гроб његов и његовог сина, који су у поредо покопати.

Госпоја Марнјета Томина удовица преда Сими још два његова сочиненија, која је Тома под своју старост написао, једно у стиховима из Кара-Ђорђева времена, а друго у прози које у неколико износи на видик Историју Приморја Славенскога. Прво сочиненије у стиховима Сима Милутиновић печатао је у Београду 1847 год. под насловом: „Умотворине Томе Милиновића Морињанина бившег Војводе Кара-Ђорђевог при Србској Артилерији.“ А други спис осто је као и она друга два што је по Тошици посло не печатана, почем ји Сима у Кнежевој Канцеларији наћи није могао. *)

Тома Милиновић као што је био самоук у ливењу топова и употреби исти, био је самоук и у изучењу читања и писања; сам каже да није више у школу ишао него само код једног Ђакона три месеца изучио мали буквар.

*) Жали Сима што такове наћи није могао да ји печата, каже да је Милиновић у својим зрелим годинама писао, које би много принело, као градиво за Историју Србије Кара-Ђорђевог доба. Умотворинине Милиновића стр. 42.

Прослављени и за Србију заслужни Војвода топџиства Тома Ђуров Милиновић у Бесарабији у Акерману умроје 1845 год. у 76 години старости своје.

Сима Милутиновић његов пријатељ и поштоватељ написао му је овако

Надгробије:

Бог да прости Милиновић Тома,
Свом' народу правог' пријатеља,
Особита свог' је фала дома,
Што га роди Србству бранитеља,
Кара-Ђорђу вољнос' придружјо,
Свим' га Силам' вјерно послужјо,
Вјенац славе спомен му је друга,
Томо ј' житељ дјел'ма вјечна круга. *)

12.
КАПЕТАН ЖИКИЋ.

Родом је из Далмације. А дошао је у Србију браћи својој у помоћ по заузећу Смедерева 1805 године.

Кад је Кара-Ђорђе са Војводом Миленком на госпођине покладе 1. Августа 1805 год. разбио велику Царску Турску војску од 40.000 под Хафиз-Пашом на Иванковцу код Параћина, и после тог освојио Смедерево 14. Нојемвра исте године, предвидио је да ће на Србију велика Турска војска навалити. Па за осигурати се што боље да може навалу Турака одбити, у Смедереву сазове скупштину, на којој се саветовањем реши, да се што може већа бити Србска војска на оружје подигне.

И одма у почетку 1806 г. Кара-Ђорђе одреди Војводу Јакова Ненадовића на Западни крај Србије на Дрини да се утврди и од Босне чува. Миленка Стојковића пошље на Источни крај преко Мирочки планина те освоји Пореч и упадне у Крајину. Младена Миловановића пошље те освоји Крушевац и границу Србије планином Јастребцем учини, и оде на мораву и у Топољаку на левој обали Мораве, те се улогори и ушанчи. Милан Обреновић са капетаном Радичем послат буде те продру у Стари-Влах у предјел Новопазарски, и подигну тамошње Србе на оружје, и узапте да Арнаути и Турци од Херцеговине на Србију

*) Умотворине Милиновића стр. 37.

не нападају. А Петра Добрњца пошље са 6.000 људи на Југ к'Нишу те у Фебруару освоји Параћин, Ражањ и Алексинац, у којима није било много Турака но само по неколико грађана Ерлија.

Са Петром Добрњцем послао је Кара-Ђорђе и капетана Жикића, да кад истерају из Параћина, Ражња, и Алексинца Турке, да се од Ниша утврде противу Турске војске која би у Србију пошла. Капетан Жикић кад са Добрњцем из ти места истера Турке, он као вешт официр од жени-кора на десној страни Мораве по ниже села Вукашиновца не далеко од Алексинца поред Дреновачког потока*), који пресеца друм од Алексинца к'Београду, начини вештачки шанац и утврди га с поља са заоштреним нагнутим к непријатељу дебелим кољем (палисадом), који се шанац доцније прозове „Делиградом“ јунаком Градова. У који се смести и улогори војска и стане противу Турске војске, која би од Ниша за у Србију пошла. А кад и Младен с'војском од Крушевца дође, Жикић и преко Мораве у Топољаку подигне један шанац противу од Ниша долази имајуће војске. Па се врати опет у свој шанац, у ком је осто докле и погинуо није.

Доцније слегне се на Дрину велика Босанска војска од 45.000 под Везиром Бећир-Пашом. А из Румелије дође у Ниш 20.000 Турака и осим ти грдну и силну Турку војску прекупљо је од Софије и Адријанопоља у Румели-Валеси Ибраим-Паша да на Србију нападне. Кара-Ђорђе нареди те Алексинцу претече у помоћ Војвода Станоје Главаш, Вујица Вулићевић, Вуле Илић, Кнез Левта и Антоније Пљакић. А у Априлу допадне и Кара-Ђорђе к'Алексинцу и нареди те Жикић до тог шанца, који ће се прозвати Делиград, још два шанца подигне, и Срби се и код Алесинца утврде да Турке дочекају. Но тад и Турци ударе на Србе, где после више жескоки бојева Турци повуку се Нишу. А Кара-Ђорђе остави саме Србе да се у шанчеве затворе и бране од Турака ако на њи нападну, па појити к'Дрини пред Босанску војску, која је већ Дрину прешла била, опустошила села, и до Шабца дошла: а и у Ваљевску нахију продрла. Кад Кара-Ђорђе преко Ваљевске нахије до под Шабац стигне, на Мишару пољу дочека Турску силу од 45.000 под Босанским Везиром и тако је 1. и 4. Августа те 1806 год. разбије, да се она к Шабцу врати и одатле у нереду у Босну преко Дрине побегне.

---

*) Овај поток неки зову и Рујишки поток.

Кара-Ђорђе по разбићу Босанског Везира на Мишару удари преко Београда, нареди да се на Београд напада, па одатле опет оде к Алексинцу на Делиград, у ком су се Срби седам недеља дана по одласку његовом непрестанце бранили, где су летиле и у шанцеве падале и дању и ноћу Турске бомбе и гранате, но Срби су ји јуначки одбијали. Тад се ти шанчеви на добром месту вешто постројени и јако утврђени прославе, и добију име „Делиград.“ *)

Кад Кара-Ђорђе стигне у Делиград, у то време и Ибраим-Паша сву је своју војску од 50.000 искупио био, па у три правца удари на Србе, много је крв и са једне и са друге стране увише крвави битака проливена, но ипак Турци су били у млого већем губитку, и буду надбијени, и потом кад чује Ибраим-Паша да је Босанска војска разбијена, а тад догоди се те и гром удари у Турски логор те јим и џебану запали, види Ибраим да неможе Србе победити; па понуди Кара-Ђорђа на мир, и овај прими, и одпочне са његовим послаником преговоре о миру у Смедереву чинити, и те године небуде више пограничног боја осим што Срби 30. Нојемвра на Св. Андрију Београдом обвладају.

Капетан Жикић осто је у Делиграду као заповедник до пролећа 1807 године. Лицем на сам дан Христ. Воскресења, Турци умисле да је мало Срба у Делиграду да су због праздника отишли кућама. Па Али-Паша из Ниша крене нешто пешака и напред са 6.000 коњаника јурне и навали, да Делиград освоји. Но Срба ако је и мало, до 2.000 под Капетаном Жикићем, у Делиграду било, дочекају Турке и

---

*) Дели-град од Турске речи Делија, а Делија Турски значи управо будала, или јунак, Деликанлија-будалина-јуначина. И у то доба држали су Паше и Везири око себе по хиљаду и више Делија луди јунака и над њима по једног поглавицу, као што је био онај Арап Делибаша Али-ага-Серчесма, коме је се Кнез Милош у Такову 1813 год. предо, и скиме је се он побратимио. Такове Делије, или луди јунаци, који кад су у бој полазили, узјавши на коња изсукали су голу сабљу са руком у које су рукави до рамена засукати били, мећали су сабљу на чело, па су као луди јуришали на непријатеља па остали или погинули, тај им је обичај и у њиов ратни закон ушао био. И од те речи Делија добио је и шанац име Делиград, јунак Град, и сигурно од Турака, због његове јачине и јуначке одбране. Турци су га доцније и поругљиво звали: „Курвин-град“ и „Домуз-град“ које значи Турски свиња, свињски-град, које и то значи на Турском језику будала или јунак, узсвињио се, а Турчин Бошњак каже узкрмчио се, узјогунио се, стао у противност. К. Н. Н.

после жестоког боја, који је четири сата трајао, Турци са штетом њином одбијени буду. *)

Но по несрећи, Капетан Жикић при крају тог боја попне се на шанац да види расположај и одступање Турака. Па за ослободити Србе окрене се и викне: „Небојте се, браћо! утекоше Турци.“ У тај мах опали клети Турчин из пушке метеризњаче **) те га под саму десну плећку погоди, и он здраво обрањен падне. Одатле га одма однесу у Манастир С. Роман, који увидивши смрт недадне велики куршум испод плећке извадити.

Но како Турци буду одбијени са Делиграда, окрену низ Мораву к Св. Роману да харају. Калуђери кад виде да им се Турци Манастиру прекучују, стану се спремати да бегају по вр' Манастира у планину. Капетан Жикић рекне им: „немојте ме браћо оставити ако Бога знате, овако мучећег се, да ме Турци још и на горе муке не мету.“ И онда узме га један Србин на леђа те га изнесе до по вр' Манастира уз један камењак на брдо у шуму. Жикића нападне од грдне ране самртна жеђ, па заиште воде да му Калуђери даду да пије, но кад они немадну, да му такове даду, он издане, на сам други дан ускрса. Па како Турци недођу до Манастира него се врате натраг, Калуђери снесу Капетана Жикића, и сахране га уз Манастир Свети Роман до сами побочни врата с десне стране на један корак од цркве; гди му је и белег ударен, који и данас такови постоји, и има на њему неки надпис, који се тешко прочитати може.

И тако Капетан Жикић, који дође из даљног света и бори се за слободу браће своје Срба, племенити живот свој у кратко време оконча. Но славу своме имену стече, а највише због вештачки основаног непобедимог „Делиграда“ да ће се име Жикића код Срба и Србске Историје као славно вечно спомињати. А и Турство сећа ће се „Домузграда“ и на њега вечно жалити, код кога су Турске Ајје своје синове, Хануме своје мужеве Аге, и Фатиме многу своју браћу-кардаше, мртве оставиле и тужно проплакале.

Ево шта каже Милутиновић Сима о Жикићевој рукотворини „Делиграду.“ — Јунаку Градова:

---

*) Устанак Срба, од Професора Петра Радовановића стр. 18.

**) Велике градске пушке, у који су куршуми велики као картеч, и из који се са наслона пуца. К. Н. Н.

„Делиграде зајажало Турства,
Соперниче самог' Цариграда
Прождиравши коње и јунаке!
Вјечно на те жалети ће ка́де,
Особито сад' овога пута, (1809 г.)
И ако те овладаше врази
Изнурив'те, ал не' насиљевши!
Жикић крив је што г' на крв намјени.
Тек да јоште палиса́да́ неби
И тад' ништа, к'о ни дотле њему,
Већ' топов'ма шест недеља да́на́
Цепаше их, цјепље л' одламане́
Горе́ бише́, већ'ма изгрдише
Нег' ђуле́та, и кумбаре теже́ *)
Дан - ноћ у град капавше из' неба;
Прејаднило' с већ' свакоме беше
Прем смењива једна другу војска
Прокрадав се измеђ' вра́га́ ноћу,
И свјежа би заступала града
Од' недјеље до недјеље прве. **)
Ал' Домузград што с' осветља овда
Јер Миленко брањаше га бодри
С' Танасијем Чарапићем крепким,
И с' Главашом незнавшим уступит'!
Навираше отети га Турци,
Раскопати, поравњети одма,
Да им отле непакости' с' више,
Ол' из' њега бар истјерат' Србе
С' топов' седам не патишућима,
И сав шанац разровити одма;
Изгибоше, поваљаше с' туда
Око истог' неголема шанца
Тоске пушке, Арнаутске ризе,
И бјељаче обагрене крвљу;
Картач неће шале ни лијека!
Нег' и најзад' преко свега тога
Принудивше с' оставити Срби
Делиграда и остале шанце.“

И даље Сима вели у песми, повуку се Срби преко Мораве и низ Мораву одступали су Срби и тукли се са Турцима до ушћа Мораве. Ту се зауставе у шанче се и Турке задрже, а после ји натраг у Турску протерају. Ово је било 1809 год., после пропасти Срба на Каменици.

Година 1813 поред тог шанца Делиграда затекла је једну групу од једанаест подигнути и јако утврђени шанчева, који је скуп свију сочињаво Делиград, а звали су ји неки и Дели-логор, а ако је од Турака и прозват Делиград „јунак град“, има који су га поруг-

*) Тај палисад или коље дебело, са заоштреним вр'овима, које су Срби пред шанцем ударили били, да се Турци шанцу прекучити нису могли, кад су доцније видли њиову непрактичност, због ђулета која су у њи из Турски топова ударала, и од истог коља цепке ђулад су одламала и у Србски шанац долетала и Србе убијала, они су после тог пред шанчевима копали курјачне рупе, у њи коље шиљато утврђивали, из који рупа помало су вр'ови шиљци вирили, због који шанцевима није се могло приступити. К. Н. Н.

**) Кроз те шанчеве Делиграда протицо је Дреновачки — Рујшики — поток, па кад су Срби у обсади били, они су коритом тог потока долазили у шанчеве, смењивали се и одлазили а и себи ра̑ну доносили, да ји Турци ни виђали нису, а и кад су ји видили никакову им досаду учинити нису могли. К. Н. Н.

љиво Турци звали: Домуз-град, што значи свиња или свињски град, као што је напред речено. Ти други шанчеви код првог шанца, који је Капетан Жикић подигнуо и звао се Делиград, имали су имена своји бранилоца Војвода као: Добрњчев, Миленков, Пауљев, Новаков *) шанац и т. д.

По паденију Србије те 1813 год. Турска силна војска под Великим Везиром Рушид-Пашом, ако је и ударала на браниоце Делиградски шанчева, није ји могла силом освојити, него ји обсади и прође мимо њи у Србију, и кад 23. Септембра дође у Београд и заузмега, онда бранитељи Делиграда кад дознаду за пропаст Србије после скоро четири недеље, ноћу искраду се између Турака, уђу у Рујишки или Дреновачки поток, који је кроз те шанчеве протицо, побегну и Турцима празне шанчеве оставе.

Данас на оном месту, где је Жикић први шанац Делиград основао, подигнута је лепа зграда за школу, у којој се млади Србчићи ученици, а потомци стари бранилаца Делиграда изучавају и сећају своји јунака, који за њиову слободу крв пролише и земљиште на ком се изучавају крвљу бојадисаше.

Године 1876 и 1877 год. кад су Срби нови рат са Турцима имали, у Делиграду до школе на старом терену Кара-Ђорђеви шанчева подигнута су 4 нова шанца јако утврђена као Градови по новом данашњем систему фортификације. Но ту није дошло до боја са Турцима да се огледају потомци, стари Србски јунака, и да се сравни и оцене научени браниоци шанчева са старим не научним јунацима, који умедоше Делиград бранити и за слободу данашњи своји потомака крвцу пролити.

13.

ПЕТАР НОВАКОВИЋ ЧАРДАКЛИЈА,

РИТМАЈСТОР.

Петар родом је из неког места у Арнаутској. Шта су му родитељи били, кад је дошо у Аустрију и кад је у војски Аустриској Ритмајстором постао, то се све незна. Но о њему тек се може знати од половине Јула месеца 1804 год. кад је он, чувши да је Кара-Ђорђе усто противу Турака, као родољуб у логор на Врачар под Београд дошо и себе на расположење Кара-Ђорђу ставио.

*) Бошковић.

Чардаклија био је ожењен, и његова жена била је у Будиму код Руске принцезе, која је за Палатина удата била. Па пре него што ће он у Србију дођи, прво испрати своју жену у Русију у Харково са Танасијем Стојковићем и Теодором Филиповићем, па затим у Србију пређе. *)

Па како Кара-Ђорђе намери да у Русију пошље посланике да моле Цара Александра да би помого Србско му народу да до своји права дође, тако одређен буде за посланика Прота Ненадовић, Јован Протић па одма с њима и Петар Чардаклија, кои се спреме и 1. Септемвра 1804 год. преко Влашке оду у Русију; ударе и на Харково, гди је се жена Чардаклина налазила, ту склоне и Теодора Филиповића Професора Харковског Университета те да оставку, узмуга са собом па оду у Петроград, у који стигну 26. Октомвра. **)

Па како су још у Србији написали били молбу на Цара Александра и са собом је понели, тако изиђу пред Кнеза Чарториског Министра инострани дела, и предаду му молбу за Цара, који обећа да ће је Цару предати. Па пошто ји упита сваког по насобце одакле је који и они му се кажу, рече: добро, добро, нама је познато да су Срби противу Турака устали. Па запита: Како је ваш' Вожд Георги Черни и Војводе је су ли здраво? Прота одговори, ми: „Слава Богу здрависмо и клањамо се Вашему В. превосходителству и Императору, с поуздањем на једноверну Русију и имајући бољу надежду за избављење Србије од Турака.“ — Чарториски: „Добро; но Србија је од Русије далеко а ми смо упријатељству са Турцима.“ „А, јесу ли Турци у тврдињи у Београду?“ Прота: „У тврдињи Ваше превосходителство.“ — А колико ји има? — „Ми држимо, да ји има шеснест и више хиљада. А и Босански Везир довео је 7.600 Турака.“ „Имали у Србији више тврдиња и колико у њима Турака.“ Има Смедерево и у њему 1.500 Турака, Шабац и у њему 2.000, Соко 1.500 и Ужице у ком мислимо да има 4.500 Турака. Чарториски: Имаду ли они добри пушака? Имаду довољно. — А Срба колико? — Има: „15.000 кои су наоружани, а кад сви устану може и на 70.000 Срба да буде.“ — А зашто је Босански Везир довео толике хљаде војника? Прота: „Он је од Султана послат да би нас помирио са Дахијама, и другим Турцима.“

---

*) Мемоари Проте стр. 95.

**) Мемоари Проте стр. 121.

— Па је ли каковн мир учинио? „Он је учинио у толико што је четири Дахије, који су побегли низ Дунав у Адакале одобрио, те је Вожд посло Миленка, коме је Реџеп издо те и је погубио.“ — А са другим Турцима што је радио? „Он осталим Турцима опростио је: а нама обећо сву нашу молбу из девет пунктова поднешену му испунити, и од Султана потврђење Хатишерифом издејствовати: мисмо му на том благодарили и молили Везира да би он призво једног Аустријског Чиновника да се на ту нашу погодбу за бољу сигурност подпише; па ако би ми ребелију учинили или Турци, по првом свом обичају, започели нам опет зулуме чинити, то Аустријски Двор, као најближи сусед Султана да извести. — Везир је на то громко и јаростно казо: „Неможе то бити, ни један Краљ у нашега Цара земљу мешати се неможе — у нашег Цара Султана има верни Турака, који ће му праву истину казати који шта радио буде.“ По том мисмо узнали да Везир иде само нато да нас умири и оружје нам одузме. *Чарториски*: „Право ето јаћу ваше прошеније доставити государу Императору.“ И потом се с њима опрости и оду.

После неколико дана опет изађу пред Кнеза Чарториског и он ји запита: „А естели молили Аустријски Двор као најближи вама за помоћ?“ Прота: „Ми јоште први дана у Марту далисмо прошеније и имали најтврђу надежду, да ће нам дати војску, оружје и проче потребе, и да ће нам помоћи и од Турака нас ослободити, јербо смо ми Аустријском Двору кад је у рату са Турцима био увек помагали, а и за Цара Јосифа војевало је наши 18.000 Срба Фрајкора три године, па смо искали да нам бар толику помоћ у војски као зајам даде. Но они су нам писмено одговоримо: да су они са Отоманском Портом у великом пријатељству, и да они нама ни војске, ни официра, ни оружја дати не могу; јербо би са Портом пријатељски мирни трактат кроз то нарушили. По инак Аустрија гледи кроз прсте те нам трговци новац и потребе војене дају. *Чарториски*: Право као Христијанин! То би нарушио трактат; а тако је и Русија с Портом у пријателству! „Јели у вас писмени Аустријски одговор?“ Јест него је осто у Србији. — Добро ви чувајте тај одговор. По том му Прота каже како је Аустрија одредила Варадинског Генерала Женеја, који је позвао Србе и 15 Турака из Београдског Града у Земун да ји помири; но да утом никаков успјех учињен није.

После *Чарторски* обећо је депутацији, да ће се Русија као пријатељица Порте заузети да даде Србима права, но они да опет предаду молбу Порти. А притом советово је да Срби установе један Совет у Србији, како би се и са другим државама односити могли.

Тако депутација, кад саслуша савете Руске, остави у Петрограду Чардаклију да исчекује из Цариграда одговор Портин; а Прота Ненадовић и Јова Протић са Филиповићем 14. Декемвра 1804 год. врату се у Србију и кажу Кара-Ђорђу савете Руске, који одма по истима у свему поступи. *)

Доцније врати се и Петар Чардаклија, који одређен буде на Скупштини у Пећанима 17. Априла 1805 год. као посланик те са Протом Алексом Лазаревићем, Јовом Протићем и Стеваном Живковићем 1. Маја 1805 год. оду у Цариград и однесу молбу Султану, и предаду је преко Патријарха Цариградског. Но ти посланици зло примљени буду у Цариграду и једва живот свој спасу чрез посланство Руско, и избегне Алекса Лазаревић и Петар Чардаклија на једну Руску лађу и преко Одесе 13. Октомвра 1805 год. оду у Петроград, а затим доцније и у Србију. (А Јова Протић заостао је био у Влашкој у Букурешту, а Стеван Живковић раније некако измоли се од Турака те у Србију дође.) **)

После овога посланства Чардаклија је упролеће 1807 године по учињеном савезу Срба са Русима одређен, те је као посланик са Советником Аврамом Лукићем и Секретаром Совета Јеремиом Гагићем ишао у Влашку у главну квартиру Руску те су молили да им се одреди једно лице којеће као Агент Руски у Београду бити и пребивати. Којом приликом обдарени буду са по једним прстеном са драгим камењем и са неколико стотина дуката, које између себе поделе. ***) И тако Петар Чардаклија повећој части као разборит човек вршио је посланичке дужности, гди му и брат његов Јован Чардаклија из Аустрије у Србију пређе, те је као Чиновник у Београду био; но о њему нема се података; но само у толико да је у Србији до пропасти Србске 1813 год. био, а затим отишо је 1814 год. са другим Србима у Русију, гди је у Бесарабији од Руске Владе издржање имао, и тамо је негди и умро.

---

*) Мемоари Проте Ненадовића стр. 122, 125, 196 и 270.

**) Види Голубице књигу V. од стр. 277—287.

***) Вуков Совет стр. 23—24.

Ритмајстор Петар Нрвковић Чардаклија умро је у Београду 1808 године и сарањен је код велике цркве Београдске, где му Доситије Обрадовић набави мраморну плочу и наместије уз зид слеве стране главни врата, и на истој изреже стихове ове:

„Родолюбцу каменъ сей Серби полагаютъ,
„Дѣла сего безсмертіемъ Серба у вѣнчаютъ,
„Сербій во Росію посланику перва,
„Да разори Турецка сѣдину окова.
„Петар онъ бѣ Нрвковић родом Спировый,
„Чардаклія Капетанъ а Сенаторъ первый;
„Благодарной Сербіи радостъ на плач паде,
„У тисящи осамъ сотъ осмомъ преставися въ Бѣлградѣ.“

Овога надгробнога белега више нема, јер кад је Београдска Црква разваљивата биће 1837 год. негдије уклоњен и одбачен, и тако нити се зна где су кости, ни мраморни камен, заслуженог за Србство, Србина Петра Чардаклије.

14.

ПЕТАР ИЧКО

ТОЛМАЧ.

Петар Ичко пореклом је Бугарин а рођен је у Катраници у Македонији. Где је се учио и с чим је се занимо у младим својим годинама незна се. Но доста то зна се да је он био научен човек, и осим Турског језика, знао је више Европски говора говорити, и био је добро познат како са Турском тако и са Европском дипломацијом.

Он је познат још кад је у Берлину био као тумач код некаквог Турског посланика: где је и изучио главне језике Европски народа, и познао њиове интересе. После из Берлина дошо је у Београд и ту је био посредник — агент трговачки и одирављо њиове послове са Европским трговцима, где изађе наглас; кога и добри Хаџи — Мустафа-Паша заволи тако, да без његовог савета ништа предузимати и свршавати није хтео. *) Но кад Дахије овладају Београдом и Хаџи-Мустафа-Пашу 1801 уморе, и после овог где је се за време Дахиске тиранске владавине Петар Ичко налазио дали у Београду или на другом ком месту незна се.

*) Историја Ранкеа стр. 122, 123.

Но кад Кара-Ђорђе 24. Јануара 1804 устане противу Турака и с војском у Мају дође под Београд и обколи га, тад у Јуну месецу појави се Петар Ичко код Кара-Ђорђа уз кога је непрестано био.

Године 1806, кад Кара-Ђорђе од 1.—4. Августа на Мишару потуче силну Босанску војску, па одатле оде к Делиграду те и Румелиску многобројну Турску војску разбије, и кад му тад Везир Ибрахим принуђен мир понуди, коју понуду Кара-Ђорђе прими, и кад Ибрахим пошље свога посланика у Смедерево те мир са Советом и Кара-Ђорђем за Србе врло повољан уговоре, ту је Ичко вештим говором Турског езика и политике Турске Србима тумачио. Тад Кара-Ђорђе са Советом одреди Петра Ичка и са Кнезом Милићем из Ђићевца, Живком из Параћина и својим писаром Стеваном Јевтићем, и пошље ји у Цариград да и Султан тај уговор мира потврди. Петар кад дође у Цариград, својим вештим талентом престављајући живо Порти, како Срби могу по нужди приближити се Русима и с њима сајуз учинити, и за одклонити то, доведе Порту својом уметносћу дотле, да она по углављеном миру у Смедереву готово у свему захтевања Срба одобри, и обећа Султанским Хатишеривом потврдити. С крајем Октомвра Петар Ичко врати се из Цариграда, с којим и Мухасил Портин дође у Смедерево, и каже Совету и Кара-Ђорђу како Порта оставља сваком Србину своју земљу да је његова, допушта Србима своју владу, па шта више, хоће да допусти и да буде Србска посада у Градовима, само задржава себи за знак и даље своје владе над Србима да може у Београду седити Мухасил са 150 Турака; а место свега до тадашњег данка, да Србија годишње даје Порти 1.800 кеса, које чини 900.000 гроша, око 600.000 форината; па из те суме новаца да сама Порта исплаћује Спахије, који су у Србији били па истерати, и готово у свему да одобрава што су Срби у уговору тражили. То је Ичко у Цариграду израдио код Порте, но остало је још непотврђено, докле и Мухасил Султанов боље са Србима не договори се.

Тад Срби од Мухасила потраже да Турци одма из Београда, Шабца и други Градова изађу, на које склоне и Мухасила, који заповеди Гушанцу Алији да Град Србима преда. Но кад овај то одбије, Срби реше да га силом освоје. И тако 30. Нојемвра 1806. Срби на Београд јуришом ударе и освоје га. А потом Срби са Русима учине сајуз, и тим сва се Петра Ичка радња у Цариграду осујети и рат са Турцима продужи.

Зна се да је и даље Петар Ичко до 1809. остао у Србији и Србима у дипломатским пословима од велике користи био, и да га је Кара-Ђорђе здраво волео. Ево како Сима Милутиновић отом каже:

„Ичкоглију!
Узвишена и природом самом,
Надмашавша умом и дјелима;
Вожд га љубје к'о роднога брата!"

Но даље у истој песми Милутиновић говори да је исти Петар Ичко у Топчидеру од неког као просвећеног човека мучки погинуо: ево шта каже:

„Што Топчидер недочеко дотле,
Смрт оскверни Ичкоглије Петра
И узнадес' из'чије је главе...
Ал' га господ Ђоја предизабра,
Ол да Србству једној' крило крњо—!
Ови' тобож просвећени неки!
Гади'те се ђе дивјаци једу
Себи равне... а пљенике своје,
Што нејмају граде и Руднике,
И што к'томе сви од лова живе...
А да како, обазритес'насе,
Поступате ви' с' пријанма своим',
Ил' сте умни за зла чинит' већа,
Лажнај' мудрост злобног дјелатеља:
Тешко л' земљи ђесе љест подвуче
Европејца!.. Чешће чудовишча!!
Све ждеравша, нигда л' ненасита...
Монтецума, вјечно племенити!
К' теб' ето ме, и мој враг је бео!..."
То изрекав умр'о је Ичко. *)

15.

ЂУРА МИЛУТИНОВИЋ.

СЛЕПИ ЂУРА ПИСМОНОША.

Ђура Милутиновић рођен је у Васојевићима, и још у својим младим годинама од велики богиња у оба ока ослепи тако да нимало видио није, и као слеп научи код куће у гусле гудити и певати, па се онда дигне из места у место, и из предела у предел, по Ерцеговини и Црној гори, те је гудио у гусле и пево јуначке песме, како Турцима тако и Србима, те је се отуд давањем милостиње добри људи издржаво.

Ђура је био вешт гуслар и на гласу певац јуначки песама, које је од други слушајући на памет изучио, а био је посве и даровит човек, и због ти својстава познавао га је и Црногорски Владика Св. Петар Петровић Његуш I.

Кад Кара-Ђорђе 1804 год. устане противу Турака, Владика Св. Петар призове себи Ђуру, па га пошље у Србију као свога посланика

*) Србијанка час. III од стр. 40—42.

са писменим и устменим порукама Кара-Ђорђу ради договора за заједничко ратовање противу Турака. Но пре него што ће Владика Ђуру послати, начини му вештачке гусле, у који је био држак изшуплен тако да је писмо стати могло, и да нико споља примјетити није могао шупљине затвор, па у исте мете писмо, покаже Ђури како се отвора и затвора и онда пошље га у Србију. Ђура узме свога сестрића за путовођу, па удари преко Ерцеговине и Босне, све идући од села до села и од вароши до вароши, гудио је и уз гусле певао Србима и Турцима повољне песме, и од њи милостињу добиво. Тако кад је гудио и пево Беговима и другим Турцима, он је удешаво такове песме, које су њима говиле и узвишавао јунаштва њиова. А пред Србима певао је што је њима по вољи било. И тако путујући дође у Србију, преда Кара-Ђорђу Владичино писмо и испоручи му имајућу испоруку. Кога Кара-Ђорђе са писмом као одговором и устменом поруком врати натраг опет у Црнугору Владици. И тако Ђура као писмоноша више је пута гудећи и певајући под видом прошње ишо у Црнугору и враћао се у Србију.

Кад 1813 године пропадне Србија и многи Срби пребегну у Аустрију, онда и слепи Ђура у Срем пређе, где је се гудећи уз гусле од подарака издржавао. А кад 1814 године у Септемвру са Кара-Ђорђем оду у Русију више главни Војвода и многи други Срби, онда са истима оде и слепи Ђура и у Хотину Бесарабске области настани се, и кад Кара-Ђорђе са његовим Војводама добије од Руског Двора новчану помоћ за своје издржавање, тад и Ђура по препоруци Кара-Ђорђевој добије годишње издржање од 600 рубаља.

Па како је у Бесарабији било око 600 породица, које су као Емигранти 1814 године из Србије дошли, тако Руски Двор нађе се побуђен, те већу част Срба у Бесарабске пустаре у Татар-Буцак насели на земље и у куће, одакле су се Турци 1813 год. иселили. Но Ђура 1817 год. једанпут оде код њи и својим разлозима побуни, те се опет у Бесарабију у Хотин и око Хотина натраг врате, а потом по неколико породица кад данас кад сутра све се у Србију повраћају, па се и Ђура у години 1818 у Србију врати. Где добије неку малу пензију од 5—6 талира месечно и тако је живио које у Крагујевцу које у Београду до 1843 год. а потом се у Београду разболе и од прилике у својој 70. години старости умре, где укопан буде у гробље Београдско код Палилулске цркве.

Ђура је био у Србији од свакога лепо примап, поштован и гошћен, имао је приступа и у Двор књажев, а и од Митрополита Петра лепо примап је био. Он је ишао у Београду сам по свима улицама без икаковог вођe, вођа му је био један бели дренов штапић у руци, и идући улицом поштапајући се куцко је пред собом у земљу, и у чију је кућу или дућан једанпут ушо, други пут исту без ичијег распитивања сам је нашо. Он је се занимо и са књижеством, купио је уписнике на књиге, и књиге је људма сам раздаво и распродаво. Био је у оделу чист и врло уредан, и на себи носио је обично лети и зими једно дугачко без поставе од црвене чое јапунџе. У Београду до Митрополије седио је и спавао је сам у једној соби, где га је једна стара жена послуживала; у соби сваку ствар знао је где му која стоји. Нарави био је благе и тих у разговору, кад је се с ким[illegible] разговаро, сваку је реч са зрелим разсуђењем изговаро; врло је на сам себе пазљив био, па је зато од свакога љубљен и поштован био, и сваки га је звао *„брат Ђуро“*, које је најрадије имо.

Ђура је био повишег раста, састава телесног спажна и коштуњава, био је слеђ, а у лицу огрубо од богиња. Био је врло даровит и велико памтење имо је. Он је обично тражио кога те му је поучне књиге или новине чито, — био је врло радознал шта се у свету ради и догађа, па је сваку реч памтио, — и одма ишо другоме, и казиво новост или што из књиге, па је обично говорио: *„Читали смо у той и у той књиги, то и то, или у новинама тим и тим, такову и такову новост.“* —

16.

СТЕВАН ЖИВКОВИЋ.

ТРГОВАЦ.

Стеван Живковић родио се у селу Прњавору код Манастира Св. Романа, нахије Ћуприске. Отац његов био је Илија Крстић сиромашног стања човек. А брат Илијин, Живко био је врло богат човек, који је оправио Манастир Св. Романа.

Прича се да је Стеванов отац Илија узео од брата свога Живка, харачку тескеру (признаницу), по којој је харач 3 гр. и 12 пара плаћен, па је се показо с њоме Турцима као Живко, а не Илија, и као да је он платио харач. И отуда изводе, да се Стеван по стричевом имену прозвао Живковић.

Живко је имао шест синова, а Илија јединца свог Стевава, па као сирома, прода и њега неком Константину Ћурчији из Београда за 100 гроша, који га одведе у Београд, где изучи трговину, и доцније са набавком Џебане за Србију постане врло богат човек.

У време Дахиске владе, Стеван пребегне у Земун и ту се настани.

Кад Кара-Ђорђе 1804 год. устане противу Турака, Прота Ненадовић сиђе у Земун 18. Фебруара, да потражи људе, који ће набављати и додавати Џебану Србима. Јави се познанику свом Мајору Митезеру, и овај му доведе у Парлаторију Стевана Живковића. Прота му каже како су устали противу Турака и бију се сњима, и замоли га да набави Џебане. На то му Живковић рече: „Мој попо, ја хоћу, али немам новаца.“ Прота му даде 9 рушпија, а толико даде и Јанку Зазићу из Скеле, који је такођер пребего био од Турака у Земун. Иони му за те новце донесу 9 фунти барута, и осим тог једну зобницу (торбу коњску) фишека, и 300 танета, које им Прота обашка, ако је и обоје пре скупо било, плати. Прота замоли потом Живковића, те му у Бољевце опет око 23. Фебруара донесе 64 оке барута у четири врећице као воштане свећице, где му и тај барут исплати. Но кад му Живковић у почетку марта донесе повише барута, који је засецо за 600 форинти Сребра, и пак као и пре тога недадне Проти на вересију, Прота нађе се учуду, те одвоји његовог стрица Јакова 300 дебели вепрова, прода и тим барут Живковићу исплати, и такови однесе те војсци разда. И после тог Живковић је једнако набављо барут за Србију под врло скупе новце и отуда се врло обогатио; докле му се није нашло конкурента Пуљевић и други Срби. *)

Године 1805 о Ђурђевудне у Пећанима, изабрат је Живковић, Прота Алекса Лазаревић из Шопића и Јован Протић из Пожаревца, а после тог и Петар Новаковић Чардаклија, и слати у Цариград као депутирци, да траже од Султана да се Србима права даду. Но како им тамо загрози опасност, ова тројица избегну на лађу и преко Одесе оду у Русију. А Живковић јошт напред излаже се од Турака, да иде у Србију казати Србима, да се одређеном Афис-Паши покоре. Он дође први у Србију и каже Кара-Ђорђу праву истину о намери Турака, а Србима противно казивоје, да Афис преко воље Султанове

*) Мемоари Проте Ненадовића види стр. 62—63, 69, 77—78.

оће на Србију да удари. А Гушанцу-Алији у Београду лажно каже, да су њега за Пашу искали, но силом оће Афис да им се за Пашу наметне, и тако превари Гушанца те остане у Београду миран, докле Срби на Иванковцу 1. Августа 1805 год. Афиса са војском од 40.000 Турака неразбију.

Године 1805, кад Срби и Град Београдски освоје и Совет Србски премести се из Смедерева у Београд, и Живковић досели се из Земуна у Београд, где је Турски кућа покупово и ту живио. Он је се лиферовањем за народ Србски војени потреба, тако обогатио био, да је и по десет хиљада дуката Совету на зајам давао.

Кад је Вељко из црне Реке са бећарима Турке истерао, Живковић одређен је, те је у Бањи са Вељком седио и саветом његовим у мекшаво га у његовој прекомерној јуначкој жестини и самовољи, који је он над Вељком уплива имао, где је и на Бањи у ногу и рањен био.

Године 1811, кад се Миленко и Добрњац у Београду показао упоран Кара-Ђорђу и председнику Совета и попечитељу војеном Младену, и нису хотели примити се места попечитељски, па су по уредби закључења народне скупштине из земље у Влашку прогнати, Живковић тад држао је страну њи двојице, и у противлењу ослањајући се на своје богатство, више је упорства показао него и Миленко и Добрњац. Због чега буде Живковић затворен у Београдском Граду и спутан ланцем у руку и ногу у накрст, где је, кажу, по вас дан у тамбуру свирао и певао. Но после у кратко време Кара-Ђорђе заповеди, те га пусте из затвора, и позове га у Тополу те му опрости. Који после тог узме пасош и сам оде у Влашку, од куд није више ни долазио у Србију за време Кара-Ђорђевог војевања и владавине његове.

После пропасти Србске 1813 види се да је Живковић био у Земуну, Октобра месеца; и кад је Кара-Ђорђе био са главнимъ Војводама у Голубинцима смештен и био под стражом, договори се са Војводама и начине прошеније на Цара Руског и Аустријског, да се смилују заштити ти Србски народ од Турака, и пошљу у Земун Проту Ненадовића да позове Живковића као слободна човека, који није био Емигрант, да носи Царевима прошеније: он нехтене ићи, него одговори Проти: „Брацо мој, ја хоћу, но нека оне курве новаца даду, јербо ја немам.“ И тако се Прота врати натраг из Земуна без успеха. *)

---

*) Мемоари Проте, стр. 218.

После овога, године 1814 при крају месеца Декембра, Живковић је у Беч послат са Јевтом Чотром за спомоћнике, да подпомажу Проту Ненадовића у молбама за народне послове. Но он само је седио и ништа хтео није да ради и да се заузима код Царева за Србски народ, него је просто уживао. — Једанпут, 24. Декембра, Прота Ненадовић замолига да однесе једно прошеније г. Стурзи да и он провиди; но Живковић није хтео и Проти каже, да му више праг непрелази — и прочаја.

Доцније 1815, 1. Марта, Недоба, Руски чиновник, који је се у Бечу по дипломатском послу налазио, примети Проти Ненадовићу, да доле у Срем пише Војводама у име његово, да позову натраг Стевана Живковића и Јевту Савића Чотру, да они ништа нетребају, и да је боље да Прота сам буде у Бечу, него да они кваре послове. *) После овога сигурно је Живковић 1815 сишао у Срем, па одатле отишао у Русију.

Године 1835 дође Живковић из Русије у Србију, и Кнез Милош одреди му из народње касе 300 талира годишње. Но он, кад ту пензију добије, пробави кратко време у Србији, па се опет врати у Русију натраг.

Кажу, кад је хтео у Русију да се натраг врати, имао је неколико дужника сељака у Београдском округу. Он ји позове да му дуг плате, но кад се они стану изговарати, да немају одкуд и да ји по причека, он онда пред њиним очима поцепа облигације, и потом у Русију оде.

Живковић се женио два пута. Прва жена његова била је из Остружнице, тетка Кнеза Максе Ранковића, и с њоме изроди четворо мушке деце. Но она се доцније пропије и пропеваљали тако, да се он морао с њоме раздвојити. И суд му досуди, да он својој жени на свако дете, које му је родила, по једну кесу од 600 гр. даде. Живковић и од своје воље дајој 5 кеса, штому је родила четворо деце, и још две кесе, што му је била жена — свега 7 кеса, а то је 3.500 гроша.

Та Живковићева жена дотле сама себе доведе, да је она своје дете на сиси у соби затварала, па ишла ноћу те с беђарима пила и блудочинствовала, и на последку, кад неке војнике болешћу зарази, те нису могли на војску да иду, Кара-Ђорђе, кад зато дозна, нареди те се она и још неке друге две блуднице помећу у џакове, па завежу одозго, и пред многим светом Београдским и женског и мушког пола, баце у

*) Мемоари Проте, стр. 228, 241—240, 342 и 380.

Дунав, те се подаве. Кроз то се много покварености женскиња, од Турака заоставшој, напут стане и поквареност пресече.

После тог Живковић ожени се по други пут и узме жену Дахије-Аганлије, која је се била покрстила и добила име Љубица. Он је с њоме лепо живео и одвео је и у Русију. Но кад тамо у Русији после 1835 у Полтави Живковић умре, жена његова Љубица, бивша кâда Аганлијина дође у Србију, где је у Београду доста оскудно живила и умрла.

Живковић био је омањег раста, црномањаст и у лицу румен као ружица, и под своју старост, кажу, обелио је као овца.

За време војевања Кара-Ђорђевог, набавком за рат војени потреба, прекомерним наплаћивањем добитка, био је се врло обогатио. Но где је то његово силно благо, кад је из Србије отишо, с ћердо, незна се! Каже Србска пословица: „како дошло, тако и прошло.“ Но то се зна, да је умро у сиромашном стању.

17.

КОНДА БИНБАША.

Савакаписко-Свето-Андрејски јунак.

Конда Бинбаша Крџалија био је из места Поломља, а вере православне, Србин.

Године 1804. находио се он код Гушанца-Алије, као Буљукбаша. Гушанац као царски противник и старешина Крџалиски, имао је у својој дружини и хришћана и Турака, и с њима је ишао по Бугарској и по Руменлији, те харао како хришћане тако и Турке.

Кад Дахије виде, да не могу Србски устанак да савладају, онда Кучук-Алија изађе из Београда, продре до Јагодине, и ту поручи, те му дође Гушанац с 800 Крџалија, и тако га склони да им помогне савладати Србе. Међу тим Крџалијама био је и сам Конда, који и у Београд дође.

Конда је у Београду као Буљукбаша заостао у служби преко две године. Кога одреде, те је као поглавица са својим момцима на једној караули (стражари) измеђ вароши и Сава капије испод угла данашње Митрополије на брегу стражу на шанцу чуво.

Но Конда као Србин, ако су га Турци за његову показану храброст волели и звање му Буљукбаше дали, волио је Србима него Турцима.

па је гледао да избегне од Турака, и за то тајно јави Србима, који му даду одговор да ће га радо примити. Сад Конда, пре него што ће измаћи, многе је кришћане, који су се измеђ' Турака затекли, дозиво у каурулу и преко шанца спушто ји, те су ноћу у Србски логор бегали, који је близу Саве у пољу Венецији испод Мокрог-Луга у шанац Војводи Милоју бегали.

Кад ји је тако све испратио, онда намисли да и сам са својим момцима ноћу одбегне. Тад им рекне да и они одлазе, а он оде у другу караулу, где је разговором Турке завараво. Кад се врати и види да су момци отишли и све однели што је било, онда и он сам пређе преко шанца, па, звиждећи, искупи у мраку момке, и тако сви пређу Србима.

Кад Турци опазе, да је Конда побегао, побоје се да ће Срби ту ноћ напасти на варош, зато сав Београд осветле машалама и оспу пуцати из пушака и топова.

Ово је било некако у Августу или Септемвру 1806 год.

Јесен превали, а и зима се прекучи. У Смедереву закључе да се Београд и Шабац пошто пото узме. Под Шабац ставе 7.000, а под Београд преко 18.000 људи са више од 20 топова. И намисле да јурише на варош 30. Нојемвра 1806 год. на Св. Первозваног Андреју, кад се и Турски Курбан-Барјам тревио.

Кара-Ђорђе предузме сам обсаду Београда. Станоја Главаша са 4.000 Срба одреди да у варош продре на Видин-капији, Васу Чарапића са 8.000 на Стамбол-капију, Кнеза Симу Марковића са 4.000 на Варош-капију, а он сам са 2.000 Срба да удари на Сава-капију. Кад тако све распореди за напад војску, одреди и сат на Св. Андрију пред зору, кад Турци спавају да сви сложно ударе, у варош да продру и заузму је.

Кад Кара-Ђорђе тако војску распореди, Конда понуди се Кара-Ђорђу да он као вичан местима први кришом уђе у варош и да Сава-капију (Бањолучку-капију) отвори. Кара-Ђорђе му одобри.

Конда Бинбаша, са Бинбашом Узун-Мирком Апостоловићем и још са шест добри момака по Турски као што су Крџалије обучене: Николом Стамболијом, Драгићем Кнеза Симе сеизом, Николом Сремцем који узасе и сикиру понесе да локот на капији обије, Младеном и

још са два своја собствена момка, којису у Крџалијама под њим у служби били и сви Турски и Арнаутски говорити знали, крену се тајно у одређено време ноћу, и пред зору у очи Св. Андрије оду. Зањим пође Милоје Петровић, његов побратим са 150 голи синова (бећара) на једном близом одстојању, а за Милојем тако исто сам Кара-Ђорђе са 2.000 Срба.

Конда, са својом храбром и без самртном малом дружином, провуче се тајно по више Сава-капије преко шанца, гди га Турска стража неопази јербо је помрчина била, и пође прво Градској капији да завара траг ако га ко од Турака буде опазио. У путу сретне Турски колл˙ (патролу) која га запита које? он Турски одговори: „*Ја сам кардаш!* (брате) *Момци Узур-Бега!*“ и прође мирно и немарно! Па кад види да се патрола Турска по удали, врне се и са леђа дође до Сава капије, у којој су два стражара код капије стражарила, ладно јурне у капију и са јатаганом, да се нечује, сам оба стражара посече, а са понетом сикиром Никола Сремац катанац на капији обије и капију отвори, тад на лупу обијања на капији катанца Турска стража, која је спавала, из казамата излети, пушке Турске препуцају и сеча се отвори, гди сви Турски стражари плаовито у часу изсечени буду. Но и Конда са четири на себи ране, Узун-Мирко са две ране и са једним здравим момком Младеном једва живи остану, а друга сва четири момка секући Турке погину.

Уто на пуцањ пушака јурне у отворену капију Милоје са Крстом Ново-Пазарцем, Лугоњом и бећарима, а зањима устопце Кара-Ђорђе прискочи са војском, па окрену уз брдо великој Цркви, и тај крај вароши и шанац заузму, продру до Варош-капије, те и Кнез Сима у варош кроз капију упадне са војском, гди страшна пуцњава из пушака и топова с Града а и по свој вароши у Београду отвори се и Срби 30. Нојемвра 1806 год. Београдом завладају.

Конду, као што је на капији тешко рањен био, изнесу Милојеви бећари из капије на поље, гди су логоровали, а и Узун-Мирко с њиме једва оде, а после кад варош очисћена буде од Турака, сместе ји у Аганлијин конак, гди су се дуго лечили и излечили. По освојењу Београда, многа господа из Немачке прелазила су у Београд, долазили су и гледали Конду и Узун-Мирка, а и Кара-Ђорђе и све старешине Србске веома су ји пазиле и уважавале.

Конда, пошто се извидо од рана, ишо је 1807 год. у бој на Ужице, и после тога у крвавом боју исте године на Свете Тројице код Лознице на пољу Тичару бијући Турке погине; а гди је сарањен незна се. Неки кажу да је укопан у Манастиру Троноши.

Конда је био човек омален, крутуљав; говорио је Србски и мало је на Бугарски заносио, а знао је Турски и Арнаутски као прави Арнаутин или Турчин. Кад је погинуо, није му било више од 30 година. Био је особито велики јунак. И при освојењу Београда обесмртио је име своје уласком својим у Београд као први, на Св. Андрију, 30. Нојемвра 1806 год.

18.

УЗУН-МИРКО АПОСТОЛОВИЋ.

БИНБАША ГОЛАЋА.

Савакаписко-Свето-Андрејски јунак.

(Са сликом.)

Мирко је родом из Старе Србије. Његовом оцу било је име Апостол; и он се по очином имену презиво Апостоловић. А Узун-Мирко, зват је од Турске речи „*узун*“, што значи „високи“. Дакле „Високи Мирко.“

Како је Кара-Ђорђе 24. Јануара 1804 год. усто противу Турака за ослобођење Срба од Турски варвара, пуко је глас на све стране, а нарочито по Турским пределима око Србије гди Срби живе, па је се распростро и по Старој Србији, како Срби под Кара-Ђорђем Турке уништавају и прогоне. За то чује и Узун-Мирко. Па како су по том гласу многи кришћани из Турске Царевине полетили у Србију браћи својој у помоћ, тако и Узун-Мирко са два своја друга изкраде се између Турака и у јесен 1804 год. дође у Србију и одма ступи под команду бећарског Војводе Милоја Петровића, који је под Београдом испод Мокрог Луга са бећарима — голим синовима — или добровољцима логоровао, и чуво да Турци из Београда не испадају и да народу по селима штету не чине.

Узун-Мирко под командом Милоја при одбијању Турака да из Града не излазе, а и при нападању на Турке, покаже се као велики јунак и вешт ратник, па одма и Бульукбашом постане, а за тим и Бинбашом Кара-Ђорђе га постави, и он тад добије засебну од другог независећу команду, гди је у своју чету голаће пребиро, и Турке око Београда туко.

УЗУН МИРКО АПОСТОЛОВИЋ,

Кара-Ђорђев

Голи-синова Бинбаша.

Кад се Кара-Ђорђе у јесен 1806 год. реши да освоји Београд од Турака, и под Београд доведе 18.000 Срба, тад из Београда међу Србе добегне и велики јунак *Конда,* који је код Крџалија као Буљукбаша, на једној караули између вароши и Сава-капије на шанцу стражу чуво; скиме се Узун-Мирко као јунак с јунаком брзо позна и побратими. Па пошто Кара-Ђорђе одреди дан 30. Нојемвра на Св. Првозваног Андрију да се на Београд у зору напада, и војску под Војводама разреди, која ће с које стране јуришом на Београд нападати, тад јунак *Конда* са Узун-Мирком изађе пред Кара-Ђорђа и понуди себе да он као познат Београдском положају Турском војеном распореду, обичају и језику, прво сам са неколико момака кришом у Београд упадне и да Сава-капију отвори да Србска војска кроз исту у Београд јурнути могне. Кара-Ђорђу се тај предлог врло допадне. Но како је по живот њиов врло и опасан, тако Кара-Ђорђе жалећи такове јунаке рече им: *„ама вићеше којекуде сви изгинуши.“* На то му Узун-Мирко рече: *„ако ми Господару изгинемо, мањеће други Срба погинуши.“* И Кара-Ђорђе Кондин предлог уважи.

Тако *Конда* узме са собом побратима свог Узун-Мирка, са своја два Крџалиска момка, којима се придружи Никола Стамболија, Драгић Кнеза Симе сеиз, Никола Сремац, који узме и понесе и сикиру за обијање катанца на вратима капије, и Младен, који су сви обучени били по Турски у Крџалиском оделу и који су знали Турски и Арбанашки говорити, па се крену тајно поћу пред зору на Св. Андреју 30. Нојемвра у одређено време Кара-Ђорђем за јуриш на Београд. За њима пођe Милоје Петровић са 150 голи синова на близом одстојању, а за Милојем тако исто и сам Кара-Ђорђе са 2.000 Срба.

Конда са својим побратимом Узун-Мирком и са својом малом безсмртном дружином провуче се тајно преко шанца, где га Турска стража неопази (јербо је помрчина била), и пође прво Градској капији да завара траг, ако га ко од Турака опазио буде. У путу сретне Турски кол' — патролу, која га запита ко је? Конда Турски одговори? *„Ја сам кардаш* (брате) *момци Узур-Бега!“* и прође мирно и немарно! Па кад види да се патрола Турска поудаљи, врне се и са лећа дође до Сава-капије, у којој су два стражара код капије стражарила: па ладнокрвно јурне у капију и са јатаганом, да се нечује, сам оба стражара посече, а са понетом сикиром Никола Сремац катанац на капији

обије и капију отвори, где на лупу обијања на капији Катанца, Турска стража, која је спавала била, из казамата излети, пушке Турске препуцају и сеча се отвори, где сви Турски стражари плаховито у часу исечени буду. Но и ***Конда*** са четири на себи ране, Узун-Мирко са две ране, и са једним здравим момком Младеном једва живи остану, а сви други момци секући Турке изгину.

У то на пуцањ пушака јурне у отворену капију Милоје са Крстом Ново-Пазарцем Лугоњом и беһарима, а за њим устопце Кара-Ђорђе прискочи са 2.000 војника, па одма окрену узбрдо улицом великој Цркви, те тај крај вароши и шанац заузму, продру и до Варош-капије, те и ту капију освоје и отворе, кроз коју упадне у варош и Кнез Сима Марковић са војском, где страшна пуцњава из пушака и топова с Града а и по свој вароши у Београду отворисе и Срби 30. Нојемвра 1806 год. Београдом завладају.

Конду, као што је на капији тешко рањен био, изнесу Милојеви беһари из капије напоље где су логоровали, а и Узун-Мирко с њиме једва оде, а после кад варош са свим очишћена буде од Турака, сместеји у Аганлијин конак, где су се дуго лечили и излечили.

Пошто се Узун-Мирко извида од рана и посве оздрави, он је после тог са својим беһарима - голим синовима војево противу Турака на Дрини, Делиграду, Јасики, Варварину и другим многим местима, где је још пет рана до 1813 год. задобио, но од свију излечио се и здрав био.

Кад зли удес Србију 1813 год. снађе, Узун-Мирко задесио се тад са својим голаћима на Дрини, и кад разбијени буду на Засавици и војска са Војводама разбегне се и повуку се Шабцу, тад и Узун-Мирко под Шабац дође; но 23. Септемвра, кад чују, да је Кара-Ђорђе 21. у Земун пребего, војска остави своје Војводе, па се сва распршти и оде сваки својој кући, да своју породицу у збег од зла Турског склања. Тад и Војводе и друге старешине, остављени од своји војника, стану се старати о свом и своје породице спасењу. Сваки на своју страну оде, да своју породицу и себе бегством у Аустрију спасава. А неки одма и испод Шабца у Срем пребегну, где тад и Узун-Мирко са Војводом Чупићем у Срем пређе.

Године 1814 одлазио је Узун-Мирко и у Беч, где је својим високим стасом, јуначким изгледом, а и својим богатим на себи имајућим

оделом задивљаво Бечлије! Сам говораше, нисам могао улицом да прођем од светине, која се око мене искупљала и бленула. Затим Узун-Мирко сиђе опет у Срем. Па кад Срби 1815 год. опет устану противу Турака, пређе и он у Србију, гди је на Дубљу 13. и 14. Јула у боју са своји неколико момака, које је око себе искупио био, бојак бијо.

Кад Срби те 1815 год. учине у Ћуприји са Марашли-Али-Пашом мир, и војска Турска пропуштена буде, те дође у Београд, и опет настане Турско господарство, Узун-Мирко сиђе у Палеж и ту се настани и ожени са неком Смиљом, гди је помало тржарио и себе са женом прераньиво. Но трговина никако му добро за руком није ишла да се спомогне. Он се потом, биће око 1830 год., пресели у Београд, неби ли својом радњом штогод боље заслужити могао за своје издржање. Но ту пође му и горе, па неостане дуго, него се врати опет у Палеж међу своје људе, који су га поштовали и подпомагали. Ту у Палежу Узун-Мирко стане са другима у ортаклуку скелу на Колубари код Палежа под закуп држати, помало тржарити и себе са женом издржавати. Утим дође 1839 година, гди Књаз Милош морадне се Књажеске власти 1. Јула одрећи и 3. из Србије у Влашку отићи, а Књажеску власт узме у своје руке Намесничество, под којим Узун-Мирко постане у Вишњици Ђумрукџија; но и ту неостане задуго, јер кад дође на владу Књаз Мијаило и књажеску власт узме у своје руке, после годину дана Узун-Мирко разрешен буде од те Ђумрукџиске дужности, и он дође у Београд и ту се стани, те је живио, са својом малом пензиом око шест или нешто мало више талира, која му је по закону месечно припадала.

Кад 1842 године 27. Августа Књаз Мијаило напусти своју књажеску власт и пребегне у Земун, а на његово место избором народа 2. Септемвра дође за Књаза Александар Кара-Ђорђевић. Узун-Мирко по кратком времену дигне се и оде у Двор Књазу Александру и пожали му се како он неможе од своје мале пензије као стар и немоћан човек да живи. Књаз му Кара-Ђорђевић изда одма неку суму новаца на подмирење дугова његови и одреди му из своје собствености 10 талира месечне подпоре к' пензији, и каже му да преда писмену молбу Совету, да би му одредили већу пензију за издржање његово.

Узун-Мирко напише молбеницу и однесе је лично у Совет, и кад уђе у заседање Совета, преда такову па и устмено замоли да му се

већа пензија за издржавање његово даде, наводећи услуге своје, које је у рату од 1804 до 1813 год. Србском народу учинио. Но један од млађи Советника, који у то доба, кад је Узун-Мирко војево и Србију од Турака ослобођаво, није се био ни родио, а камоли да је и једну пушку на Турчина опалио, рече му: *„Е мој господине, ако сте ви војевали, сав је народ војево, и ми вам неможемо никакову већу пензију дати него што је имате, јер онда није било никакови уредаба за издавање пензије чиновницима, па и ви немате по закону право, а и декрета на пензију?“* Старца Узун-Мирка тај неблагодарни одговор разсрди, да покаже руком рану на глави где су му Турци на Сава-капији при отимању Београда 1806 год. јатаганом нанели, после раздрљи своје груди и покаже на истима своје три ране од пушчани куршума задатему, и рече: *„Ево господине моји заслуга за отечество учињени, и ево декрета по ком ја имам право на већу пензију! А, ако су вам мало и ови докази за пензију што ји видите, то ћу скинути и моје чакшире и показати вам и доле рану — где су ми Турци при освајању Београда на Сава капији задали!“*

Советник тим речма посрамљен буде. Узун-Мирко изађе из заседања, оде незадовољан кући и за тад по већини млађи незаслужни Советника, који нису војевали за ослобођење Србије и нису знали за мучење ратно, него су сели без икакови ратни заслуга на меке Советске фотеље и нехтеше тад решити и одобрити, да се старом и много заслужном Узун-Мирку већа пензија издаје.

После кратког времена Узун-Мирко оде опет у Двор Књазу Кара-Ђорђевићу и потужи му се како су га у Совету одбили, и како му већу пензију неладу. Књаз му каже да преда по ново молбу Совету, а да ће он гледати и заузети се у колико он може, да му већу пензију одреде. Том приликом Књаз Кара-Ђорђевић тронут спрема старом његовог оца ратоборцу поклони му на уживање докле је год он жив једну двокатну кућу испод велике пијаце у Београду и испод главне полиције у улици водећој бившој сакачесми: тако и нареди те му се по десет талира месечно из његове собствености и даље, докле је год на влади у Србији био, издавало. Но доцније настојавањем Књаза Александра стари и заслужни Советници, који су били као Војводе под Кара-Ђорђем и знали ценити ратне заслуге Узун-Миркове, склоне и друге чланове

Совета, који су први пут противни били, те реше да се поред подпоре, коју од Књаза Александра прима, јошт 200 талира из државне касе годишње издаје, и тако је Узун-Мирко имао за своје издржање 320 талира годишње и кућу, коју му је Књаз Карађорђевић на уживање дао, у којој је безплатно седио, докле у истој и умро није.

Узун-Мирка Књаз Милош никако није волео, као што је и све друге заслужне људе, Војводе и јунаке, из Кара-Ђорђевог доба мрзио. Причаше ми једанпут стари јунак Узун-Мирко: Каже, кад сам седио у Београду, чу се да Књаз Милош Обреновић долази у Београд, па многи од трговаца на коњма изиђу до Емеклука под Авалу пред њега усрет, да га дочекају, с којим изађем и ја на једном добром дорату коњу, ког ми је неки сављанин Н. на послугу дао. Таман ми изиђемо у поље под Емеклук, ал етоти Књаза Милоша са његовом свитом, који јашаше на хату. Па кад угледа мене, који сам мало напред пред Београђанима измако био, он сукну сабљу из корица, па стиште се и полети са голом сабљом управо кмени, па кад дође поблизу викну *„држ се Мирко“* и хтеде ме заиста мазнути по врату. Ја знајући, да на мене Милош, као и на све друге из Кара-Ђорђева доба људе мрзи, и да он то не чини из шале. Па кад дође до мене близу и викну ми *„држ се Мирко“* ја као што сам био добро наоружан, потего иза појаса кубуру, запе, пружи на њега у прси и реко му *„бујурум господару!“* (заповедајте). Кнез Милош тад заустави хата, мету сабљу у корице и лутито рече: *шта що уради? Зар би ти пуцао на мене!“* Богами господару би: *„спрама глави и оца поглави!“* И оцатле дођемо у Београд, нехтеде више ни једне речи самном проговорити, а и никад више.

Узун-Мирко био је високог раста виши од фата, стаса био је угледног, тела здраво кошчатог, и прсију широки, главу имао је сразмерну спрема телу, косу на глави имао је смеђу и неправилно шишату и у саму своју старост врло је мало у коси бели длака имао, чело је имао средње повеће и под своју старост са више збрчкати бора, обрве имао је велике смеђе, очи граорасте и умиљасто ватрене, нос римског типа, уста умерено повећи, глас покрупнији но умиљат, бркове је имао средње веће и смеђе, лице је имао тамно жућкасто и подужи образа, био је кракат, руке је имао врло кошчате велике снажне и врло рутаве, као што је повећој части и по телу рутав био, а нарочито по

снажним платонским пресима. Под старост своју ишао је погрбљено, и обично руке на кретима уваћене држо је ради олакшавања у ходу грбине његове. Нарави био је врло пријатне, и био је љубезан: кад се с којим својим пријатељем, ког је волео, од старији година на улици срео. свагда му се јављо. поздрављо га, с њиме се љубио, заруку се сњиме ватао, и тако старом и снажном руком стискаво, да су у истог кости у прстију болеле, мислио је да му је такове поломио. А тако исто са млађим, а особито Србске официре волео је и кад га је заруку узео стиско, пустио је, с њиме се пољубио, па га је онда вато обема рукама посреди по појасу. издиго га мало од земље па га онда опет спустио, с њиме се мало поразговаро, и потом растајо, а то је чинио по највише само са онима. које је волео, поштово и за јунаке држо.

У разговору врло је пријатан био, радо је млађим причао о ратовању Срба под Кара-Ђорђем и о јунаштву Војвода Кара-Ђорђеви, али о себи никад и ништа причати хтео није.

Носио се увек уредно и чисто, и код своје куће, ако му је и сиротињски скроман намештај био, био је чист и уредан.

У јелу и пићу био је умерен, но по снази његовој увек при оброку ручка или вечере, испио је по једну оку доброг вина, но никад нема примера да је границу у пићу претеро. Јела су му била увек изабрата и укусна по Турском начину зготовљена, и у кући је лепо живио, но пре него што ће за стол сести да руча, умио је руке, прекрстио се и сео за стол ручати, а тако и после ручка благодарио је Богу, прекрстио се, устао, умио се, сео и потом каву црну пио.

Кад је тео увече да спава. увек излазио је у једну собу у горњем кату, гди му је Икона на дувару стајала и пред њом гласно викајући, да се на поље чути могло, Богу молио се и у молитви све свеце имено помињо и набрајо, тако исто и у јутру, кад је од сна усто и умио се, молио се Богу, за тим доручково и онда на поље из куће излазио је.

Никад каване и гостилнице у Београду посјешчаво није. одлазио је у кућу код своји извести пријатеља, а врло је радо имо да и њега његови пријатељи походе. које је са највећом љубављу примо, и по стању свом, у колико је год мого боље угошћаво ји је, врло је гостољубив био.

Узун-Мирко са сваким лепо је живио, у политику никад начо се није. Он како је љубезно живио са грађанима, тако исто лепо живио

је и са сељацима, од који је љубљен и поштован био. С према сиротињи био је врло издашан, а особито у благе велике празднике даво је сиротињи поклоне у новцу, јелу и пићу.

Славни Сава-каписко Свето-Андрејски јунак Узун-Мирко око своје 82 године старости у Београду умро је 1872 год. и укопат је на Ташмајдану код Палилулске цркве Св. Марка.

После своје смрти оставио је Узун-Мирко једног сина имено Љубомира, који је насљедио кућу од свога оца, коју му је Књаз Кара-Ђорђевић дао, и он је данас полковник у пешадији краљевине Србске. Ожењен је и има троје деце.

19.

ТРИ ПАКЛЕНА ДУХА.

ЛЕОНТИЈЕ, РОДОФИНИКИН И НЕДОБА.

Говорићемо овде прво о Београдском Митрополиту Леонтију, ког издајничка сотонска дела неразлучна су од дела Родофиникина и Недобе агента Руски, који су сва три издајника сложно радили на пропаст Србије, докле је они 1813 год. и у пропашћену видили нису.

Овде морамо мало по издаље причати, одакле је Леонтије, како је дошо у Србију, и како је крвнички докопао се Митрополитске столице и свећене митре.

ЛЕОНТИЈЕ ЛАМБРОВИЋ ПРЕОСВЕЋЕНИ КРВНИК.

Их! грдила није невиђена!

Београдски Митрополит ***Методије*** одавно је на тој столици. Он памти доба Бећирпашино и управу Мустај-пашину. Родом је Грк, и за младости своје није знао српски ни једне речи: али, дошавши у Београд за Митрополита, навали, те изучи не само језик, него и дух народа, ком беше духовни пастир. Истина, он не говори правилно, лепо, слатко, као што би могао говорити рођени Србин, али дише духом јеванђелским: он љуби стадо своје, весели се у весељу његовом, тугује у тузи његовој: он болује кад стадо његово страда . . . .

— Нисам ја Митрополит за то, говори он често: — да боравим у најлепшој кући: да седим на првом месту у сваком хришћанском скупу: да ме призивају царске паше и народни Кнезови, него сам Митрополит да научим, да упутим, да утешим, да заклоним, да откупим и да искупим! Мени је дато ово место да живим за многе, а не за

себе самога. Ја сам дужан и да страдам за оне, рад којих сам ово што сам . . .

Тако говори старац митрополит, па тако и ради.

Толико пута трчао је он од паше до паше, само да заклони, да измоли, да сачува кога, Србина на кога је пао турски гњев. Некад би се, онако стар и уважен, чак сагибао скуту кога силнога паше или делије, само да по неког Србина скине с мученичког коца.

Једном се толико заузимаше за некаква младића из Левча, да му Кучук-Алија рече: .

— Ти си, деспоте, права будала! Кад можеш да спаваш, за што дремаш? Што се толико бакћеш за хајдука?

— Вера ми заповеда, да се не смирим докле њега не избавим, одговори Методије.

— Он је хаин (бунтовник), па нека трпи што га снађе; а ти?

— Један Бог зна, је ли он крив или није, а да страда видимо и ја и ти, морам за њега да ти се молим!

— Хајде нека ти буде, кад си се тако наврзао!

И пусти сељака из тамнице.

Тако је овај гласник Христов помагао где је год могао, и где год је његова помоћ била потребна.

Митрополит Методије беше узео једно сироче из града Једрена, по имену **Лазара Ламброса.** То момче беше отресно, вредно, послушно, само га беше притисла велика сиротиња и нека болештина. Методије га најпре узе за слугу, а пошто виде његове способности, поче га учити, и доцније закалуђери га, наденувши му име **Леонтије.**

Не прође много, а млади калуђер Леонтије беше као син Митрополиту Методију, који га постави за свога протосинђела, и за управника двора свога. Сад је већ Леонтије владао не само Митрополитовом кућом и кесом, него и душом добротвора свога. Старац, гледајући свога протосинђела, тако напредна у свачем, наста изучити га што се боље могаше. Чак нађе некога Француза и доведе га у свој конак, да Леонтије од њега учи француски. И протосинђел се показивао врло заузет за науку. Али у души својој није он мислио прославити се знањем и виделом, него незнањем и мраком . . . . .

Крв Хаџи-Рувимова не беше се још осушила, али душа његова беше одлетела далеко од ове јадне земље. Митрополит Методије хођаше, као ван себе, по соби својој: често се устављаше пред иконом спаситељевом, мољаше се Богу непрекиданом молитвом, па опет ходаше журно и узбуђено.

У соби, до самих врата, стоји његов посинак, млади протосинђел Леонтије, скрстио руке на груди, оборио очи к земљи и, чини ти се, дубоко јадикује и сам у јаду добротвора свога.

Ходајући по соби, старац се у један мах устави према Леонтију, и рече:

— У ове је људе ушао сам сотона, Боже ми опрости! Они не виде шта из овога може изићи. Они не помишљају шта може учинити народ, кад му дођу виле очима . . . . .

— Убијен је јадан народ, вели пренемажући се Леонтије: — Не сме нико ни мислити да се одупре сили . . .

— Не сме, не сме, мој синко, донекле; али кад зло превриши, и најстрашљивији постане јунак.

— За отпор треба вођ; треба човек који познаје свет и послове светске, а у народу су данас остали једини сељаци — свињари и говедари — Ту нема вођа народу.

— А зар не знаш да је Катић жив и здрав? Онакав човек не може дуго гледати ово зло. А он ће ласно наћи другова за тај посао. . . .

— Шта може један Јанко с неколико другова? Ово је сила Царска, сила велика. А народ још и не мисли да устаје сав листом.

— Немој то рећи двапут. Ништа не може тако преварити човека као народ. Кад мислиш да ће сав грунути да некога у камен заспе, он се разиђе мирно као да ништа није ни било; а кад ти се чини да је већ умро, да нема осећаја ни зашто, онда по некад букне као рој чела. Врло је тешко с народом рачунати; тек ако даије дуже ураде овако како су почеле, по здраво се може казати да народ не ће остати на миру! . . . . Него, чујеш! Иди Кучук-Алији, поклони му се смерно, поздрави га од мене, и упитај: Кад му је угодно да ме прими? Имао би му говорити о врло важној ствари, која се тиче сами пашија.

Леонтије метаниса, пољуби у руку Митрополита, који, благосиљајући га, рече:

— Дете моје! добро пази шта ћеш рећи! О цару не помињи; знаш да они на њега мрзе; него показуј да се ми бринемо само за њих дапије.

— Не брините се, вели протосинђел, — ако је њима дао сотона силу, мени је Бог даровао памет. Превешћу ја њега жедна преко воде!

— Е, иди, иди! вели старац смешећи се, — И нека Бог благослови стопе твоје!

Леонтије оде. Методије дуго гледаше за њим ћутећи. На један мах окрете се икони и рече:

— О, Боже му дарује живота и здравља, а он ће ваљати много! . . .

На својој диванани, окренутој Дунаву, седи велики дапија Кучук-Алија и пуши своју наргилу. То је човек омален, црномањаст, богињав, са свим ружан на очи. Пуштајући из уста густе димове, он врло марљиво (необично за Турчина) гледа нешто у својој дишер-авлији, где неки сељаци стовараху дрва. С ових сељака Кучук не скидаше очију своји и, као да сам себе питаше:

— Зар ове рђе, овако црне, овако мршаве, овако чупаве и одрпане — да помере Турску Царевину? Зар ове сенке да скрше Турску силу? Никад! Турске ми вјере, никад!

Баш кад се у глави његовој сукаху ове мисли, уза степенице изађе на диванану протосинђел Леонтије. Калуђер се ниско поклони, па стаде, у пристојној даљини, према овоме малом човеку а великом људском злотвору.

— Које добро, калуђеру! упита Кучук, непрекидно гледајући у сељаке: — да ниси дознао још за кога хајина (бунтовника)?

— Јесам, те великога! одговори Леонтије смешећи се и померајући ногу једну па другу.

— А који је? Где је? Какав је? учеста Турчин оставивши сељаке.

— Важан је, ту је, у рукама је! Него најпре мени пешкеш, па да кажем!

— Хм! Пешкеш! А зар још о том сумњаш? Да могу сутра би те градио Владиком. Али што ћу? Онај твој поочим не мисли мрети. . . .

— Е, да ти хоћеш, било би ласно за мога поочима. . . .

— Тако не клањао, него се крстио као што се крстиш ти, начинио би те Владиком за два месеца; али . . .

— Не треба се бринути за друго. Мој добри поочим, а ваш верни дост, Митрополит Методије, онакав је исти хаин као и Катић Јанко, и као калуђер Рувим . . .

— Муч' болан!

— Моје ми душе' јесте!

— Ма не ће бит', човече!

— Као што гледаш мене овде пред собом.

— Како си то дознао?

— Лагано, згодно, сам ми се казао. Растужио се за оним старим бунтовником Рувимом, а можда се и уплашио да га онај не буде што одао, па ми лепо каза: да ће раја дићи буну на вас даије, и да ће је предводити Јанко Катић, твој крвни непријатељ! . . .

— Вај, вај, вај!!! повика Турчин, и ухвати се за браду: — Али је мука ударити на њега, рече он после подужег ћутања: — Владика је то! За њега зна патрикана.

— Није то никаква мука, одговори Леонтије смешећи се: — пошљи ти ноћас два поуздана Гаваза с гајтаном, па ћу ја уредити све како ваља. Сутра ће он бити мртав, а ја ћу казати да је умрьо на пречац. Ви даије и паша то потврдите. Њега ћемо ми лепо оплакати и сахранити, а мене ћете ви послати у Стамбол, да ме патрика за Владичи! . . . Ево ти кључа од Митрополије. — Кавази нека уђу слободно. У целој кући не ће бити никога, осем мене и Владике. Он спава тврдо! а ја ћу њих ослушкивати. Кавази сви знају моју собу . . . .

— Чујеш калуђеру! Ти си неки велик шејтан! Штета што ниси Мусломан . . . Е, да могу градио бих те патриком . . .

— За сад је доста да будем само Владика, а за даље ала ћерим (Бог је милостив!).

После ти речи, Леонтије се поклони и пођe; али се брзо трже и рече:

— У мало не заборави рашта сам дошоо! Митрополит пита кад вам је најугодније да дође?

— Нека дође . . . нек дође . . . сутра пред подне, рече Кучук-Алија нешто расејано.

— Ха, ха, ха! Зацену се ђаволским смехом Леонтије: — врло згодно време! А он ће тада лежећи дочекивати госте у своме двору! . . .

— Иншалах! рече Турчин, и поглади своју браду.

Калуђер се ниско поклони и изчезе.

Кучук-Алија се одмах крене лагано Мехмед-Аги Фочићу, где затече Мула-Јусуфа и Аганлију. Ту се њи четворица разговорише и углавише: да се погуби и Београдски Митрополит Методије. Али да се свет не би узбунио, ту ће пресуду извршити Кучук-Алија кад зна, и како зна.

Испод велике београдске цркве стара је митрополија. У њој је мртва тишина. Митрополит Методије, у некој великој бризи, мало што и говори; протосинђел Леонтије, управник двора, разаслао све слуге по пословима тако да су у целој тој великој кућерини остали само он и Митрополит. Старац не хте вечерати. Само поједе две кришчице од једне поморанџе. Иза тога дуго ходаше, бројећи своје бројанице. Најпосле се спусти у постељу молећи се Богу. Њега подвори, ***намести, и покри посинак*** његов. Кад старац ***већ зажмури***, марљиви посинак прислужи кандилце, духну у свећу, па се на прстима удаљи у своју собу, која је напоредо са собом Митрополитовом, али у коју се улази из ходника.

Ноћ ведра, тиха; улице београдске тесне, мрачне, глуве, мртве — нигде живе душе, нигде пламичка; Митрополија, без слугу, мртва као пустиња. Нигде гласка, нигде шушња ни ромора. Само над постељом протосинђеловом шеталица од сахата редовно чини: тик, так! тик, так! тик, так! У прсима Леонтијевим букти неки паклени огањ; на очи му сан не слази, и он, ***одевен, леже на постељу,*** не да заспи, него да притаји своје бурно дихање, те да нешто важно прислуша! . . .

У глуво доба, на један мах, у Митрополитовој соби обдедоше се два оружана човека, два дајиска каваза. Један савлађиваше старца Митрополита у постељи, а други му наметну гајтан на врат и затеже. У то упаде у собу протосинђел Леонтије. Старац, већ савладан, једва изговори:

— Проста вам моја крв; сажалите се на његову младост! . . . Боже! . . .

Кавази затегоше гајтан: Методије избуљи очи . . . и издахну . . . Леонтије радостан повика:

— Алах ћерим! Све је како ваља! . . .

Још на јутрењи чу се у цркви и рашчу по Београду, да је Митрополит Методије умрьо напречац. Хришћани су га сви жалили, а Леонтије се чисто предвостручио, да мислиш умреће од велике туге.

Покојника обукоше у владичанско црквено одело, метнуше му на главу митру, посадише у столицу, тако седећа опеваше, па тако спустише и у гробницу у цркви. Тако пишу канони за владике. Леонтије, ожалошћени посинак његов, заповеди, да се челоглаве покојникове обеси једно кандило, и то кандило да се, на његов рачун, прислужује дан и ноћ, докле год он буде у Београду.

Толико посинак жали поочима свога! . . .

После неколико дана, Леонтије се крене пут Цариграда. Он носаше од Београдскога Паше писмо, у ком се јавља да је Митрополит Методије умрьо на пречац, да је Београдска Митрополија остала удова, и да баш сада у ово мутно време, треба час пре поставити архијереја у Београду. А за Митрополита, вели Паша у свом писму (наравно по жељи Данија), нико није бољи ни угоднији од самога Леонтија, који писмо носи!

Није прошло много, а сводови смерне Београдске цркве одјекнуше:

— Високопреосвештењејшему **Леонтију**, православному архиепископу Београдскому и все Србије Митрополиту — Многа̂ љета! . . .

Олтар и обе певнице слошки одпоздравише:

— **Исполаети деспота!** . . .

Леонтије у Владичанском сјају, стојећи на дверима, на један мах нешто заста, и повика:

— Ено! Ено! Ено! Улите зејтина, за Бога!

Нико се не сећа о чем говори нови архијереј. Једини црквењак Божа, лагано оде кандилу Методијеву и малко помери жижак, који и без тога светљаше лепо. У тај мах, на лицу Леонтијеву, поред све његове хитрине, виђаше се неописани немир и страх! . . .

Многи добри људи, разабравши, рашта толико узвикну нови митрополит, говораху тихо међу собом:

— Гледај ти, тако ти Бога! Колико се он брине за кандило свога добротвора! . . .

А црквењак Божа, померајући жижак, говори сам себи:

— Сад му се брнеш за кандило, а пре недаш га окупати око врата, да му се не би виделе модрице од гајтана! . . . *)

Даље настављамо дела *пакленог Грка Леонтија* и другова његови *пакленика*, по историчким податцима, причати.

Године 1804, како је Кара-Ђорђе усто противу Турака, Београдске Дахије одма одреде свога љубимца Митрополита Леонтија и у Фебруару пошљу га у Паланку, обећавши му дати све што зажели ако Кара-Ђорђа на мир склони. Митрополит оде у Паланку, састане се са Кара-Ђорђем, стане га склањати на мир и обећавати му у име Дахија све што зажели дати, само да народ у мири. Но кад ништа неуспије, врати се натраг у Београд, гди код Дахија у Београдском Граду остане до 1805 године.

Но кад 1805 год. Срби очисте сву Србију од Турака, у Градове ји стерају и стану Турцима грозити да и Градове од Турака по отимају; тад Митрополит увиди то, побоји се, па притворно као шпијон избегне из Града Београдског међу Србе, који га лепо приме, не надајући се подлости злоковарнога Грка.

Митрополит Леонтије како дође међу Србе, одма започне преко Немачке Турцима у Београдски Град тајно дописивати и Србе издавати, а водити преписку и са Цариградом и отуда налоге добијати. А међу тим, имајући доста новаца, стане немилице по народу новце разсипати, за себе људе придобијати, између Срба раздор правити и старати се, да Србе између себе по завађа, и тим устанак угуши.

Кара-Ђорђе и многе Србске старешине одма су увидиле подлост Леонтијеву, како се он стара да старешине са народом по завађа, и да ји од народа одлучи. Но том злу нису могли стати напут; што је онда један Митрополит стајао код народа у великом поштовању, па би мислио ако би га отерали, или ако би му се што зло учинило, да би

---

*) „И тако пише леонтисац онога доба: — окупао крвљу свога добротвора, свога поочима, свога архијереја, Леонтије седе на митрополитски престо, и отпоче своју Владичанску службу. У свем свом раду он се махом заклоњао црквом да боље послужи Турцима а да више одмогне Србима. Његово је име уткано у нову српску историју, али се никад не помиње хвалом. Нека му Бог суди по делима његовим, а народ му је већ изрекао своју страшну пресуду. Овај је одломак из једне веће проповедке г. М. Милићевића а извађен из Новина видела од 18. Окт. 1881. броја 126.

ји Бог покаро, па би изгубили Срби сву надежду у ратовању за своје ослобођење. И за то су га старешине и трпиле.

Па како је 1805 године, кад је Леонтије међу Србе дошо, било устројено Правителство и Совјет установљен, гди са стране и неколико научени Срба дођу браћи својој у помоћ, Грк Леонтије одма започне противу исти викати и говорити, да су они јеретици, и да они и Совет ништа Србима нетреба, и да је боље да се Срби Турцима предаду.

Од почетка устанка суседна Аустрија, ако и није јавно подпомага Србски устанак, она је на против гледала кроз прсте, те су Срби испод руке куповали из Аустрије барут, олово и друге ратне потребе. Но како довољно новаца имали нису, и како су им веће потребе и помоћ за рат нуждна била, тако Срби стану то тражити од Русије. Злобни Леонтије стане тад проспиати по народу а и старешинама говорити: „Да он не наоди за добро са Русима имати споразумлење, јербо ће ји Руси преварити, као Орлов што је преварио Грке у Мореји, и њи на жертву Турцима оставио.“

Но Срби неслушавши Леонтија, одма по освојењу Београда учине са Русима кроз своје депутате сојуз, и Руски Двор 1807 године 29. Јуна пошље у Србију и свога агента у лицу Штатског Советника Константина Константиновића Родофиникина родом Грка, кога Срби радостно и лепо приме, и кажу му да се чува Митрополита Леонтија, и да му званична дела и тајне не поверава, јербо ће он такове издати Турцима. *)

Но како је био и Родофиникин Грк, њега Леонтије, идући му тајно ноћу кроз нека мала врата, за себе задобије и лажима дотле доведе, да он у скоро постане одвратан према Србима, а и с неким трговцима Грцима живећим у Београду увери Родофиникина, да њега Срби не трпе и да хоће другог да иошту. Тако тим распали Родофиникина, који противу Срба стане писати у Влашку Главнокомандујућем Књазу Прозоровском и опадати ји, како Срби одани нису Русији.

После доласка Родофиникина дође и један чиновник Руски по имену Каменски, који донесе Србима свето миро из Русије. Но и код њега Леонтије Србе опадне, да он кад се наскоро врати из Србије,

---

*) Плачевно поробошченије Србије, или мати Србија и син Србин, види од стр. 6—15.

оде у Пруску и тамо штампа једну брошуру, у којој је, неможе горе бити, црнио Србе и обичаје њиове изсмево.

Срби увиђали су сав тај змијин отров, па ипак лепо у свему угађали су Родофиникину и слушали га, а 1808 год. како цару Руском Александру I. тако и Родофиникину, Срби и песме му у стиховима правили и у истима хвалили га, да би само према Србима добар био. *) Па одреде и депутацију да иде у Петроград к Цару Александру да му благодаре на чињеној дотле доброти Србима, и да и даље Србски народ препоруче милости његовој. Но кад депутација дође у Влашку, њу Главнокомандујући прими са свим ладно, и не допусти им да иду у Петроград Цару Александру. Него под 8. Мартом те 1808 год. под Нр. 326 из Јаша пише Вожду и Совету да он неналази за нуждно да депутати Цару Александру иду. И у истом писму препоручи Вожду и Совету да се имаду советима Родофиникина повиновати и њега у свему слушати! — И тако гадни Грк Митрополит Леонтије успевши задобије за себе Родофиникина, одврати га од Срба, коме он у свему стане као Грк, Грку веровати, и Србе код Главнокомандујућег Кнеза Прозоровског црнити, опадати и у омразу доводити.

Срби, кад виде ту злобну одвратност Руског агента Родофиникина, употребе све, чинећи му свако повољство, дајући му сваку могућу почест, слушали су га да би га само у првашње пријатељство онако кад је дошао у Београд повратили и од Леонтија одвратили, надајући се даће у том и успети. Но на несрећу Срба кад 1809 год. дође за помоћника Родофиникину и трећи Грк Штадтски колешки Советник Теодор Недоба. Митрополит Леонтије као свога емшерију одма и њега за себе задобије и у своју мрежу улови, и тако та три сатанска Грка споје се у једно и буду Србима прави пако. Та три Грка, као три антихриста ни су се један од другог раздвајали, и сва три радили су, роптали противу Срба, називали ји варварима, презиралији и старали се да Србске старешине једног са другим по завађају. А тако мрзили су и на сваког оног, који је пријатељ Срба био, а није мисли њиове с њима делио. Па доброга пријатеља Срба Руског Капетана Илију Новокрштеног код Главнокомандујућег у Влашкој тако опадну, да га у Сибир у заточење пошљу.

---

*) Види песме у Вуковом Совету од стр. 89—91.

Па како се у Београду умножио био број које каквих Грчки скитница, и међу њима и неки Владика Краљевић, који су са Леонтијем, Родофиникином и Недобом шуровали, интриге и раздоре правили, које је све Родофиникин о Руском трошку издржавао, а на рачун издатака за Србију Руским правителством одређене суме. Кара-Ђорђе и Совет реши, да се све те беспослене скитнице из земље протерају, па и сам Митрополит Леонтије. Но Родофиникин узме ји под своју заштиту и у име Цара Александра протестира да они несмеду бити протерани. — Али Кара-Ђорђе ипак свеји протера, осим несрећног највећег злотвора Србије Митрополита Леонтија, кога Родофиникин међу Србима задржи, и у Русију лажно јави да је он једини привrженик Руса.

Године 1809 у пролеће дође Родофиникин у Совет и прочита неко писмо као од Главнокомандујућег из Влашке Кнеза Прозоровског, из ког каже да Руси прелазе дојњи Дунав и ударају на Турке, но да исто тако и Срби на Турке ударе; па даље и не прочита то сво писмо нити га Совету покаже, него га одма савије и стрпа у џеп. Срби поверују томе, а готови за ратовање, тако Кара-Ђорђе распореди војску и са Војводама у почетку Маја измаршира изван дотле постојавши Србски граница, и свуда огроман успех учине и многе земље Србске завојују. Но како је Родофиникин преварио Србе, и Руска војска до пред саму јесен Дунав не пређе и на Турке не удари, тако на Србе навали сва Турска војска, па и, из пред сами Руса са дојњег Дунава, гди после Каменичке катастрове под Кнезом Синђелићем, који славно погине, јербо му нехтеде претећи у помоћ Војвода Милоје Петровић и Добрњац, између који је Леонтије ватру бацијо и у неслогу довео, него учине издај у и Турци од Ниша продру до у унутрењост Србије. И Кара-Ђорђе мораде све завојеване земље у Босни и у Ерцеговини напустити и у Србију са војском потећи, гди једва Србију од пропасти спасе. Овом приликом, кад Турци до Ћуприје продру, која од Београда 30 сати одстоји, Родофиникин и Недоба са целим персоналом, 28. Августа увече са Леонтијем и Петром Добрњцем, који је издају на Каменици учинио, и покрај тог преваре и Јову Протића Советника, позову га да се прошетају по води, па поседају у чамац, и онда Родофиникин заповеди, те чамац отисну веслари низ Дунав и тако у Панчево побегну; а одатле и у Влашку оду. Ово су учинили зато да би се народ бегством њовим, поплашио Војводе и бојна места оставио и разбего, да Турци Србију

притисну. Но Бог даде, те Срби јуначки Турке одбију и Србију од пропасти спасу. *)

Кад ова три издајника у Влашку оду, прво прогласе да су ји Срби хтели да побију, после кад чују да Србија пропала није, они онда издаду се Кнезу Багратиону за посланике Србске. А после тог пишу у Србију својим неким присталицама да у име народа моле Багратиона да им смени Вожда и Совет, и да захтевају да се њи тројица бегунаца опет у Србију поврате, и да се народ ником другом поверити не може. А то су све чинили зато да тим покрију своје издајничко бегство. Но кад и утом код Срба успели нусу, они су сами писали од своје стране лажна писма Багратиону, и код Багратиона толико успеду, да им он поверује и под 18. Фебруаром 1810 год. Нр. 164 пише Вожду и Совету, па у истом писму и Митрополиту Леонтију, који је тад код њега у Краљеву био, како им шиље војске у помоћ, и с њом Родофиникина и Недобу са персоналом, које да приме и да им се поверавају, да ји љубе и да се по њиовом совету управљају! **) Срби на то писмо одговоре да они од та три издајника, као и свите њиове, ниједног не примају, и да желе остати у сајузу са браћом Русима, да заједно војују, и ако би им се хтело да им иста лица са оружаном руком наметну, тоће се они оружјем и одбрањивати.

После овог писма Руска влада Багратиона са главне команде смени, а на његово место постави Графа Каменског, који бившег агента Руског Родофиникина разреши од Србски послова, и одправи га у Петроград, гди он доцније постане управитељем Азијатског одсека у министарству инострани послова. После Граф Каменски около половине лета изда налог Графу Цукатову и Орурку, те они са корпусом од 7.000 Руса из мале Влашке пређу Србима у помоћ у Србију и с њима се сојузе, па ударе на Брзу-Паланку, истерају Турке одатле и обсаде Град Неготин и Праово. И одатле Граф Цукатов од стране Графа Каменског позове Кара-Ђорђа и предложи му да он прими Митропо-

---

*) Мати Србија и син Србин, види од стр. 16—17 и од стр. 20—35.

**) Овоје писмо било Србски написано, за које су Срби дознали да га је писо Недоба са Леонтијем, и да Багратион није знао Србски, па они да су му лажно таково толковали те га је подписо, и сами тежили да дођу у Србију да не би други који од прави поштени Руса на њиово место дошо, да њиове злочине одкрије. Види Мати Србија и син Србин стр. 36.

лита Леонтија и Недобу, и да ће се он старати да они задобију љубав Срба. Кара-Ђорђе одговори Цукатову да он побеглој превареној браћи Србима прашта и да ће ји примити, а за издајице, Грка Леонтија и Недобу, замоли га да му о њима више и не говори и да ји не прима. О чему Граф Цукатов, Главнокомандујућег Каменског писмом извести, код кога су се исте издајице у корпусу његовом налазиле и сами ту преписку водиле. *)

Године 1810, кад се у јесен Руска војска под заповедништвом Графа Цукатова у Влашку на зимовник врати, одма на крају исте године Кара-Ђорђе и Совет пошљу своје депутате у Влашку и замоле Главнокомандујућег Каменског да им остави нешто војске у Србији, која ће Србе одушевљавати.

У почетку године 1811 Граф Каменски извести Кара-Ђорђа и Совет да ће им послати један полк војске, који ће у Београду стојати. И у име Цара Александра јави Кара-Ђорђу и Совету да он шиље са истим корпусом Митрополита Леонтија, кога Срби да приме. Тако да ће им послати и једног дипломата са полком у Београд под царским покровителством ради благостања Србије, а неименује кога.

На то саобштење Графа Каменског шта су могли Срби радити више него што су радили, да им се те Грчке издајице више нешиљу: прећутали су, кад им се у име Цара пише да ји примити морају, а особито што ји са полком своје војске шиљу. Каже Србска изрека: „кога треба молити, не треба га срдити.“ Треба му се, хтео нехтео, у нужди покоравати.

Па почем је Граф Каменски обманут као поштен Рус, више поверења поклањо порушењацима злотворима Србским Грцима, него Србској влади: тако упочетку те исте 1811 год. у Фебруару стигне и Нејшлотски полк у Београд, скиме дође и несрећни за Србе Митрополит Леонтије, па и Недоба у виду дипломате Руског. Срби шта су могли радити, ништа. „Сила Бога немоли.“ Па Србски чиновници тај Руски полк војника на граници лепо као своју браћу дочекају и са угоштењем до Београда допрате. Из Београда на два сата изађе и сам Кара-Ђорђе са неколико стотина коњаника, чиновника и свештенство са литијом, те Руску војску радосно дочекају и до Београда са песмама допрате, где је Руска војска била са пуцњавом топова са Београдског Града по-

*) Мати Србија и син Србин од стр. 37—39.

здрављена. Весеље је велико било, због доласка Руса; но у срцу сви Срби имали су велику тугу, што им обманути Каменски мрзеће непријатеље Србства, Леонтија и Недобу, силом намеће. Које и њи између браће своје Руса морали су Срби дочекати. *)

Недоба остане и даље у Београду да пребива, а Леонтију Митрополиту одреде, да седи са столицом у Крагујевцу као удаљеном месту од централног правленија, да би мање интригирати могао. Но Леонтије за неко кратко време, бојећи се, владао се мирно; потом одпочне опет преко свог синовца са Недобом дописивати се, интриге правити и ланце за Србију са Грцима, Чивутима и Турцима, који у Србији живљаху, ковати. Па како су се сви Руског корпуса официри и војници лепо са Србима слагали као са својом рођеном браћом, које је правителство о народном трошку у свему гостољубиво бесплатно издржавало; Недоба за раздвојити и раздор начинити између Руса и Срба налаже које шта Руском корпусном командапту Генералу Засу противу исти официра и Срба, да добри Полковник Бала добије налог од Заса, да се има у свему налозима Недобе покоравати. Недоба тад тако осили се, да је он Србе сматрао за ништа, и да се сам изражаво и хвалио, да док му је Родофиникина у Петрограду у колегији инострани дела, да цели Двор Петроградски у свом џепу држи.

Но дознавши Руски Двор за интриге и несогласија Недобе са Србима; исте 1811 год. наложено буде министру војеном *Берклају де Толи*, те он одреди Подполковника Барона Дибића као тајног комисара који са својом женом дође у Београд да извиди сво стање Србије, да се увери о управи Србије и раздору Недобе са Србима. Кога Срби лепо приме и због његовог лепог понашања особито га возљубе. Но Недоба, бојећи се да његова и Митрополита Леонтија зла дела Дибић не одкрије, опадне га, облаже и оцрни код Главнокомандујућег Генерала Заса у Краљеву, који позове Дибића натраг из Србије, гди потом у заточење у Сибирију одпраћен буде. **)

На крају године 1811 и Каменски умре у Влашкој, а на његово место постављен буде за главног заповедника Руске војске Књаз Кутузов, под чијом командом заостао је и омиљени Србима храбри Полковник

---

*) Мати Србија и син Србин од стр. 40—44.

**) Види Мати Србија и син Србин стр. 46, и Голубицу књ. V стр. 297, и Огледало Светића стр. 152.

Граф Орург, који је на Дунаву са Србима у Неготини у саобраћају био и помоћ им, ако и с малом војском, указивао. А, Кутузов удари на Турке, и код Рушчука такоји разбије да Порта принуђена буде, молити за примирије, гди ступе и у преговоре, и стану радити о конечном миру.

Тад Србска влада око половине Декемвра изашље у Русију своје посланике Цару Александру I. да га моле да Руси учине и за Србију полезан мир. Које им Цар обећа и увериј. да он пре неће с Турском мир закључити докле год Порта не призна независност Србије. И том приликом Цар Александер I. за уверити Србе о својој наклоности и испуненьу своји речи, по истим посланицима. кад су се у 1812 године враћали за у Србију, пошље Кара-Ђорђу орден Св. Анне I. степена, и члановима Совета II. степена.

Но и том приликом порушењак Грк Недоба писо је у Петроград Родофиникину и другима некима који су једну демонску веру исповедали, и наљкао и лагао противу Срба, како је у Србији раздор и како главни људи нису пријатељи Руса. Србски посланици, који су одаслани били у Русију, имали су налог од Србског правителства и Кара-Ђорђа да моле Цара, да позове из Београда натраг злосрећног Грка Недобу, а да на његово место пошље им каковог правог Руса, који ће се са Србима слагати и срдачно заступати Србске интересе. Но Србски посланици несмедоше за то Цара молити, почем им Родофиникин, непријатељ Срба, заповеди да противу Недобе ништа зло Цару не говоре. Па у пркос Срба Родофиникин по одласку Србски посланика из Петрограда израдии код Цара Александра, те он и највећем непријатељу Срба Митрополиту Леонтију преко Недобе пошље орден Св. Анне I. степена, као и самом Вожду што га је подарио.*)

Године 1812 у Мају месецу, кад су се вратили Србски посланици из Петрограда у Србију и донели Кара-Ђорђу и Советницима ордене и изјавили им Царско обећање, били су с тим сви Срби радостни. Но та радост ускоро окрене им се на жалост, почем дознаду да је Главнокомандујући у Влашкој Кнез Кутузов закључио са Турском и за Србију мир, као што је у овој књиги на стр. 271. у 8 точки изложен: који нимало није задоволјаво Србе, нити био сходан обећању Цара Александра I. и да сву Руску војску Кутузов за у Пољску креће про-

*) Мати Србија и син Србин, види од стр. 47—50.

тиву Наполеона I. који је готово са целе Европе војском од 800.000 људи пошо противу Русије да је разори. То Србе у велику тугу и забуну баци, а тим више кад и Адмирал Чичагов са нешто мало заоставше Руске војске из Влашке оде. И тим Срби сами себи остављени буду.

Овако закључење мира Руса са Отоманском Портом, приписује се у свему несрећним Грцима Недоби и демону Митрополиту Леонтију, јербо они, гди су год могли код Руса и Руски власти црним бојама цртали су Србе и Србску владу. Да Срби нису искрени спрема Русима, да су дволични, да су варвари и да Срби нису никакав народ. И поред тога правили су раздор између Србски великаша и народа. народ на буну противу свога правителства подстрекавали, са Грцима и Турцима шуровали и старали се, да народ од Србски власти одвоје и опет Србију Турцима подчине. Но ако су све то чинили, приближаво се час, те су своје гадне и по народ Србски несрећне намере радом својим и постигли. *)

На основу Букурештског мира Срби учине покушај код Порте, да она уговорене повластице у 8 точки изложене, Србима даде. Но Порта ји наговором Француске од тога са свим одбије; и потражи да се Срби покоре и да опет у првобитно стање под Султанову власт и Турску дивљу управу дођу.

Срби нехтевши се Турској управи подчинити и стану се за продужење рата спремати. Но и Турска грдну велику силу њену стане на границата Србије прекупљати, с намером да Србију покори и онда преко ње на Аустрију удари, и да је одврати да неби помоћ дала Русији противу силног Наполеона.

И тако велика сила Турска, искупивша се из целе Царевине Турске, године 1813 са свију страна навали на Србију и 15. Јуна баш у тај дан, кад се Кара-Ђорђе од врућице разболео; и у Тополу на колима из Јагодине отишо да лежи, од Босне у Србију продре, заузме Подрински и Шабачки округ и дође близу Шабца, а после и на другим странама Турци Србе надбију, Србију поплаве, и дођу на ушће Мораве.

Паклени демон Митрополит Леонтије још од првог дана, кад је подло из Београдског Града дошо међу Србе, непрестано је радио да

*) Мати Србија и син Србин стр. 54.

Србију упропасти, да опет под Турке дође, а највише и ове пропастне 1813 год., нарочито од како је Кара-Ђорђе, разболевши се, од 15. Јуна лежао у Тополи до 3. Августа. Тад је најживље радио на упропашћењу Србије, он је за време боловања Кара-Ђорђева у Тополи, за поплашити и разстројити Србски народ, свуд по Србији разглашаво и пуштo међ народ: *да је Кара-Ђорђе умро*; *да Св. Краља Студеничког кивот шкрипи, и што да је знак, да ове године Србија мора пропасти.* Леонтије је мучки уверавао народ, да Турци народу неће никакова зла чинити, него неколико само старешина истребити: и за чије господство народ да се бије, да гине и за кога? Леонтије је из Турске стране пред пропаст из Ниша од Везира тајна писма примо, и два Турска писмодоноситеља неколико дана код себе сакривена држао, докле није улучио прилику, те ји опет у Ниш Везиру тајно оправио. Леонтије је у време боловања Кара-Ђорђевог, како је дошо из Крагујевца у Београд, одма стао бунити по Београду и наговарати трговце, да ишту дозволеније од правителства да своје еспапе у Немачку пренети могу. Па кад у томе ништа успети није могао, он је заједно са Недобом дао лажно оглашавати, да је Кара-Ђорђе све своје ствари драгоцене пренео из Тополе у Београд, да ји у Немачку претури, па да и он оће у Немачку да бежи. А то су чинили за то да народ побуне. А, Вожду давали су на знање, да би га заплашили, да оће народ противу њега да се побуни. Леонтије и у цркви Београдској при окончању Божествене службе, када су деца појала „*спаси Господи и помилуј*,“ пакосно је и јавно говорио: „*да ће Господ спасти онога, ко има лађу да се у Немачку преко Дунава превести може.*“ Леонтије дао је у Београду добошем обзнанити, да је он лађу једну купио, за превозити народ у Немачку страну: и да је он Руски кавалер, да се не боји никога.

Леонтије је у Београду пред сами пад Србије, заједно са Недобом, побунио малу посаду Срба Београдског Града те, је отишла кућама, као што су сами војници говорили: „*За кога да гину и да чувају Београд, а своју децу и жене да допусте да ји Турци робе.*“ Тако исто и сам Недоба, на три дана пред прелазак Кара-Ђорђа у Аустрију, јавно је викајући говорио председателу Магистрата Београдског Николи Делигеоргијевићу: „*Да за кога народ да гине! За господство три четири човека! Да је Србија призната као*

собствености Турска, и да сам Цар Александер хоће, да Турци заповедају и владају Србијом. *)

Дознавши попечитељ војени Младен Миловановић на Морави за ово жарење, палење и бунење народа Митрополитом Леонтијом и Недобом, па за раздвојити издајицу Леонтија од Недобе, пише Леонтију и позове га к себи на Мораву, под видом да се са Рецепом из Ада-кале састану, и да га моле да посредује код Везира за мир; а главна је цел Младенова била, да га код себе у логору задржи. Но како и Кара-Ђорђе, мало предигавшисе од болести, уто време у Београд дође, и пође на Мораву к војсци да је бар охрабри, кад јој помоћ дати неможе, и Митрополит Леонтије са Кара-Ђорђем пође на једним колима, и дођу на ушће Мораве, где је с војском храбри Војвода Вуле Илић био. И кад ту Кара-Ђорђе војску охрабри, и оде уз Мораву главном заповеднику Јужне војске Младену Миловановићу, те и ту расмотри положај Турака, и Србе охрабри и поучи, како да бране прелаз Турака преко Мораве, па се врати у Београд. Том приликом отровна издајица Митрополит Леонтије насамо тајно и лажно каже Војводи Вулу Иљићу у име Вожда, да како Турци пређу на леви брег Мораве, да побаца топове и џебану у Мораву и да распусти војску, нека бега куд који зна. Тако преварен Вуле и учини.

По одласку Кара-Ђорђевом са Мораве у Београд, Турска војска пређе Мораву. Вуле, као што му је Митрополит Леонтије казао, побаца топове и џебану у Мораву и војску распусти, те сваки оде својој кући, да своју породицу спасава. Тад Турци пођу Београду, у ком обвлада стра и забуна; а Кара-Ђорђе, немаде војске да пође пред непријатеља, а ни једног војника, да се у Град затвори и да га брани. Нечастиви демони Митрополит Леонтије и Недоба уграбе ту прилику, преваре Кара-Ђорђа, узму га са собом, поседају у чамац и 21. Септембра 1813 год. пређу у Земун, где Кара-Ђорђе одма под стражу стављен буде; а Везир Рушид-Паша 23. Септембра у подне дође у празан Београд и заузме га. И тако пакленог Грка Митрополита Леонтија и Недобе рад и жеља испуни се и буде Србије пропаст.

Кад Митрополит Леонтије и Недоба преведу Кара-Ђорђа у Земун, они тако су се радовали и веселили, као да су Царство каково задо-

---

*) Мати Србија и син Србин, види од стр. 65—70.

били. Митрополит Леонтије хтеше вратити се Турцима натраг у Београд, или као Турски поданик од местне Земунске власти узети пасош, па отићи у Влашку, но од тога обоје га одврати га Недоба, да се њиово издајство неби са свим обелоданило. Али ипак сва Земунска господа и грађани знани су и сматра ли су ји оба, како Леонтија тако и Недобу, за Турске агенте, и сожаљевали су Србе што су такове издајнике међу собом имали. *) Но и пак местна Аустријска власт стави и Леонтија под стражу, макар да се он за Турског поданика издаво, кога доцније под стражом преведу у Штајерску у Град Цили, гди је се у затвору до месеца Септемвра 1814 године налазио. Но кад све Србске Војводе притвора ослобођени буду и оду у Русију, тад и Митрополит Леонтије у Русију оде и настанисе у Кишињеву Бесарабске области, гди добије од Руске владе, као и друге Војводе пристојно издржање. У Кишињеву живио је Леонтије две године дана, од свакога презрен, а нарочито од Срба и они, који су дела његова познавали. После тог времена падне у неку страшну болест, гди је шест година непрестано у кревету боловао, и у грдним ранама распадо се, кога су кажу жива црви јели, и на послетку 1822 год. позове себи све Србске Војводе налазеће се у Кишињеву, од који оду му шесторица, између који био је Цинцар Јанко Поповић и Поп Лука Лазаревић, и поред исти зовне Кишињевског Владику, који му оде са шест Архимандрита, пред којима се исповеди и каже, да је он издо Митрополита Београдског Методија, те су га његовом обтужбом Дахије удавиле, тако исто да је радијо на пропасти Србије; па поиште опроштај за учињене грехе, гди му Владика са Архимандритима очита опроштену молитву и он после те, кроз неколико дана, и своју паклену нечисту грешну душу испусти.

Недоба пак, како своју злу намеру са Митрополитом Леонтијем постигне, Кара-Ђорђа у Земун преведе и Србију у пропашћену види, по кратком времену оде у Беч, гди при посланству Руском буде, који је и ту утицао у Србске послове. Кад године 1815 Срби наново устану противу Турака, Прота Ненадовић, који се једнако у Бечу бавио и код Царева за народ Србски радио, како чује за устанак Срба 10. Маја, оде Недоби и замоли га, да би он порадио код Цара Александра I. да би се једна сума новаца народу Србског за набавку ратни потреба дала. Недоба толико је на Србе мрзио и за неваље ји држао, да он

---

*) Мати Србија и син Србин, види на стр. 72.

Проти одговори: *„А коме би дао, кад у Србији нема човека, коме би се поверили, сви су неваљали.“* *)

Кад се у Бечу конгрес, који се скупио био због Наполеоновог рата оконча, Србија се умири и посланици свију Дворова разиђу се. Онда и Недоба оде у Петроград, гди при Азијатском департаменту буде неки чиновник гди је опет по несрећи Срба утицо у Србске послове. Даље незна се ништа више о несрећном злотвору Србском казати, шта је с њиме било, и какова га је судбина до смрти његове пратила.

О Теодору Недоби управо незна се ни његово право порекло, ни одакле је родом. У оно доба неки су говорили да је Пољак, а неки да је Грк, што је знао Грчки говорити и само се са Грцима и чивутима дружио, а неки да је син наложнице неког Конзула Руског, који је живио у Рагузи (Дубровнику). Он се кажу двапут женио и прву своју жену отерао, па се по други пут у Београду оженио, коме је Кара-Ђорђе кумово, само да би пријатељ Срба био. Недоби у оно доба било је око 50. година. У прво доба био је врло сиромашног стања, но бавећи се у Београду као Агент Руски, здраво се обогати тако, да је како у Београду тако и Цариграду велике суме новаца под интересом имао. Био је претерана тврдица, тако да су се његовом бедном цинцијашком живљењу подсмевали многи, нарочито господа у Земуну, која су говорила: да ли су сви дипломати Руски онако мрског цинцијашког живота, као што је он, Недоба. Недоба је био нарави пакостне и мрске, и ниским живио добро није; сами чиновници Руски, који су у Београду код њега били, као губернски Секретар Прокуровић и титуларни Советник Меликов, једва су нашли начина, да се од њега из Београда удаље; био је велики човекомрзац таки, да су га и звали човекомрзцем. **)

Трећи пакленик, о ком је напред говорено, био је такође рођени Грк и звао се Константин Константиновић Родофиникин. Он је раван био пакленом Леонтију и Недоби. Он како је 1807 год. дошо у Србију као Руски Агент, одма се слизао са Леонтијем, и кад му додат буде за помоћника Недоба, та три пакленика слила су се у једну душу, мрзили су на Србе, називали ји варварима, и презирали све што се назвало Србско, и радили заједно са једном мишљу о у пропашћењу Србије.

---

*) Мемоари Проте стр. 245—246.

**) Мати Србија и син Србин стр. 71.

Године 1809, кад велика сила Турска нападне на Србију, Родофиникин преко Панчева избегне у Влашку с умислом тим, да бегством својим поплаши народ Србски, како да Турци лакше Србију завојују, но Срби негледећи на његово бегство, срећно Турке одбију и одрже се. За бегство његово Граф Каменски окриви га и хтеде га дати под суд, но лукави Родофиникин вештином својом, говорећи да су га Срби хтели убити, оправда се, и у место казни постане у Петрограду управител Азијског одсека у министерству иностранп послова, у ком је званију осто више од 20. година. Преко кога су по несрећу Срба сви Србски послови ишли, зато што су Руси мислили да су њему најбоље Србске ствари познате, почем се он у Србији око две године дана бавио. Осим наведени непријатељски зли дела Родофиникинови, он није престао према Србима зло дисати и у самом Петрограду, а можда и до саме смрти његове. Ево шта Вук Караџић о њему између прочег каже: У почетку године 1819 познам се ја у Петрограду с Бароном Шилингом, који на питање своје дознавши од мене, да познајем Родофиникина, каже ми да је велики његов пријатељ и понуди се да ме води к њему, и ја приставши радо на то; он дође к мени у одређени дан са својијем колима и узевши ме у њих пођемо Родофиникиновој кући. Кад дођемо пред кућу, он отиде најпре сам да види јели домаћин код куће и можели нас примити; а кад се с њиме састане и каже му да му је довео једнога Србина, који је написао и издао Србски рјечник, он с подсмјехом рекне: *„Што ће Србски рјечник? — Али опет може бити од потребе: кад нестане Срба да се зна каквијем су језиком говорили.“* *) Ево како и саме ове речи показују каковије Родофиникин и у доцније време био спрема Србима а можда, да је у тим злостима и умро, и неможемо даље о њему више говорити, почем више података немамо.

20.

СПИРИДОН ФИЛИПОВИЋ.

СРБСКИ АРХИМАНДРИТ, КАВАЉЕР РУСКИ.

Спиридон Филиповић родом је из Далмације. Он је дошо у Србију на крају године 1807, био је при Руској Агенцији у Београду, уживао је Руску пензију и живио је врло лепо господски у кући

*) Србски Совет од Вука стр. 37.

која је била Дахије Аганлије, у којој је седио и Руски Агент Родофиникин, Недоба, а и Доситије Обрадовић.

Он је био научен и врло паметан човек. У колико је био пријатељ Руса, у толико двапут био је пријатељ Срба и Србску је владу као добар Србин саветима подпомаго, да би се Срби Турског тиранског господарства ослободили. А особито био је лични и велики поштоватељ и пријатељ Кара-Ђорђев.

Филиповић, ако је и био при Агенцији Руској, које је глава била Родофиникин и Недоба, и који су напуњени били интригом Митрополита Леонтија и злобом, те су Србима непријатељствовали, он се за њима никако поводио није, него је увек осто добротвор Срба.

Кад је 27. Августа 1809 год. Родофиникин са Недобом, Митрополитом Леонтијем, Петром Добрњцем и Протићем, из Београда у Панчево мучки побего, и одатле у Влашку отишо, за бегство њово није знао ни Филиповић ни Доситије Обрадовић, који су у истој кући бив. Двору Аганлином седили: кришом су и од њи ноћу побегли, и ујутру кад су они њове собе празне видили, тек дознали су за бегство њово.

Архимандрита Филиповића у више прилика употребљавала је Србска влада као Србског пријатеља и шиљала га које гди за посланика; Филиповић верно је испуњаво дата му наставлења. Он је плаћан од Руса, а служио је у корист Срба. Године 1809 год. кад су речени издајници Леонтије, Родофиникин и Недоба из Београда преко Панчева у Влашку побегли, само да би се народ поплашио, узбунио и бојна места оставио, да сила Турска која је навалила била земљу притисне, и да Србија пропадне; издали су се тамо прво за Србске посланике. Но кад чују да по њовој издајничкој жељи није испало, него да су Срби Турке упадше у Србију надбили и из земље прогнали; тад ти злоковарни издајници Грци потворно стану говорити, да су побегли зато што им је опасност претила животу, и да ји је хтео Кара-Ђорђе убити.

Кара-Ђорђе, кад зато потварање интриганата дозна, пошље у Влашку Архимандрита Филиповића, који увери Главнокомандујућег Руске војске Графа Каменског, да је потварање њово измишљено и лажно. Каменски даде Родофиникина под војени суд и пошље га у Петроград, но он се тамо оправда и постане управитељ Азијатског департемента.

Архимандрит Филиповић шиљат је од Кара-Ђорђа и Совета и у Петроград, гди је и орденом одликоват, а послат је био и 25. Декемвра 1812 год. к Цару Александру са депешама од Кара-Ђорђа и Совета, те га је известио, како Порта непрестаје на трактат, који је између Русије и Турске у Букурешту закључен, и иско наставлење шта треба Србија да ради.

Године 1813, кад Србија пропадне и Кара-Ђорђе 21. Септемвра пребегне у Земун, с Кара-Ђорђем заједно пређе и Архимандрит Филиповић. Одатле оде у Беч и доцније, кад сви Срби 1814 год. у јесен оду у Русију, тад с њима оде и Архимандрит Филиповић и настани се у вароши Кишињеву, гди је и ту о Руској пензији до 1826 године, а и даље живио. Кад је и гди умро незна се.

21.

ЛАЗАР ПАВКОВИЋ.

КАПЕТАН РУСКЕ АГЕНЦИЈЕ У БЕОГРАДУ.

Лазар Павковић родом је из Далмације. Кад Французи 1808 год. заузму Далмацију, он отуда избегне и дође у Београд, гди га Агент Родофиникин код себе прими у службу, и Лазар тако се код њега удвори да му Родофиникин изради, те добије и чин војеног Капетана. О Лазару, док је у Београду код Родофиникина био, нимало се добро мишлење имало није. У књиги „Мати Србија и Син Србин“ каже се: *„да колико је он гадан био, да цели Београд од њега смердио; и својој нацији на штети је био.“* *) Но почем Павковићеви дела има такови, које је он по налогу старији своји вршио и која дела спадају међу знатна Историје Србске, тако ји овде увршћавамо.

Године 1813 кад је Турска силна војска од Босне 15. Јула под Дерен-дели-Али-Пашом, и од Ниша под Везиром Рушид-Пашом и Крели-Али-Пашом у Србију продрла, увидио је Кара-Ђорђе да се приближава пропаст Србији: па се посоветује са Руским Агентом Недобом, напише писмо на Цара Александра, у ком замоли га да помогне Србима бар у толико, да Порта негази Букурешким Трактатом уговорена права 8. точком за Србију. То писмо Кара-Ђорђе пошље по истом капетану Лазару Павковићу, који таково однесе Цару Александру I.

---

*) Мати Србија стр. 28.

у Теплицу, гди се он онда због рата са Наполеоном I. налазио. Но док је Павковић Цару Александру у Теплицу отишо и са одговором Царевим на писмо Кара-Ђорђево натраг се вратио, већ је Кара-Ђорђе 21. Септемвра те 1813 год. пребего у Земун, и Турска војска сву Србију поплавила и притисла. Гди Павковић у Земуну преко Недобе преда одговор Царев Кара-Ђорђу, који се налазио под присмотром у Манастиру Фенеку. Потом одатле из Земуна Павковић оде у Беч, гди је се при посланству Руском налазио.

Но доцније 1815 год. кад Срби опет устану противу Турака, усљедству молбе Проте Ненадовића Дворовима поднете и Кара-Ђорђеве, коју је он 1815 год. писмено по бившем његовом Министру Младену Миловановићу из Хотина у Париз Цару Александру посло, Цар Александар шиљо је Лазара Павковића у Цариград као курира са писмама на Руског посланика, који је запитао на Порти какав Турци воде рат са Србима, које је то противно 8 точке Букурештског мира? и по датом налогу Павковић опоменуо је Порту да са Србског народа дигне свако угњетење, и поклопи му умереност, које и сама правда и њиховог Трактата погодба и пријатељство изискује; и осим тога Павковић је при лацкавом отношењу дао као испод руке на знање, да је из Хамбурга враћен Генерал Руски Бенигзен са 40.000 беспослене војске, и на самој његовој границци настанио се. *)

Усљед овога изда Порта налог Везиру Марашли-Али-Паши, који се са војском у Ћуприји противу Срба налазио, да он мирно иде у Београд и да са Србима благо поступа као отац са својом децом, и да се све Србима прашта ма да је ко и Царског сина убио.

Даље се о Лазару Павковићу незна ништа.

22.

УГРИШИЋ ТРЕБИЊСКИ

или

ИЛИЈА БЕЈ НОВОКРШТЕНИ.

КАПЕТАН РУСКИ.

Много пре него што ће се повести војна између Русије и Турске, године 1806 упадне у Влашку главни Војсковођа Генерал кавалерије Михељсон, и стане скупљати у војску добровољце Србе и образовати

*) Историја Милутиновића стр. 352—357.

чете. Па даби дознао, како су Срби у Србији расположени спрема Русима, одреди и у Србију пошље Капетана Требињског с писмом на Кара-Ђорђа. Капетан Требињски, кад у Србију дође, како од Кара-Ђорђа тако и од народа буде одушевљено примљен, и једва дочекају кад међу собом виде првог Руса, а шта више кад чују да ће браћа њина Руси са Турском да завојште. Па како је Кара-Ђорђе још 1805 год. шиљо у Русију своје посланике као Проту Ненадовића, Јову Протића и Петра Чардаклију и у Петрограду молио Цара Александра за Руску помоћ и ратна средства. Тако тад тим поводом Кара-Ђорђе прво писмо напише Руском Војсковођи и у истом назначи му шта је Србији најпотребније имати за ратовање, и у чему Срби по највише оскудевају, и умоли га да би он код Руског Цара израдио, да му се обележене потребе даду. *) Па почем Кара-Ђорђе и устмено Капетану Требињском сву трпећу оскудицу Србску искаже, капетан Требињски врати се натраг у Влашку и све саобшти Михељсону како су Срби одушевљени према Русима, а и писмо му Кара-Ђорђево преда.

Па како је Кара-Ђорђе са Србима заволео Требињског као првог Руса, који се тек тад дао у Србији видити, тако у писму и молио је да му се исти опет натраг у Србију пошље. То Михељсон једва и дочека, па опет са новим наставлењама и писмом на Кара-Ђорђа пошље Требињског Илију Беја - Новокрштеног, који у Србију дође и управо у Тополу са писмом и порукама Кара-Ђорђу оде, гди се треви и присуствује, баш кад је Кара-Ђорђе свога брата Маринка за нечиста дела обесити дао. **) Гди Требински остане у Србији до 1807 године и за то време посредством Требињског закључе Руси са Србима сајуз за нападај и одбрану противу Турака.

Бавећи се у Србији, Капетан Илија Новокрштени тако се са Србима обходио, да га је сваки заволио и љубио га као свога брата и поштово, и свак је желио да он међ Србима за увек остане.

Капетан Илија, он је са Србима противу Турака у више бојева био, он је и при отимању Београда 30. Нојемвра 1806 год. на Св. Андрију при јуришу и рањен ***) и кад је рану преболео, опет се, удружен са Србима, противу Турака борио и рањен био. Па

*) Србија и Русија Нил Попов стр. 50. 51.

**) Србијанка час IV. стр. 95.

***) Види узеће Београда, у Чубре Чојковића Србијанки час. II. од стр. 118.

ко неби таковог честитог брата Руса волео и желио, да вечно са њиме удружен буде?

Но кад Руси по објави рата *) 1807 год. у пролеће одпочну војевати противу Турака, тад одреде и пошљу у Србију свога агента Штатског Советника Генерала Константина Родофиникина Грка који 29. Јуна у освојену Србску престолницу Београд дође. Овај други Руски чиновник ни налик није био на Руса Новокрштеног: он је одма одпочео презирати и мрзити Србе, па за то био је Србима не мио, па су и њега Срби мрзили.

Но Родофиникин мрзећи на Србе, а видећи како Срби воле и љубе Капетана Новокрштеног а и он Србе, омрзне и на њега, па како се са несрећним издајником Срба, Митрополитом Леонтијем, на ког су сви Срби а и Новокрштени мрзио и презиро га, Родофиникин слиже, тако пише у Влашку и опадне га код Главнокомандујућег Руске војске, и пошље га у Влашку у главну Руску квартиру под видом дела службеног. Главнокомандујући по обтужби Родофиникина одправи га у Петроград а из Петрограда пошљу га у заточење у Сибир. **)

Срби, кад је отишо Новокрштени у Влашку, молили су Главнокомандујућег Руске војске да им Новокрштеног опет натраг врати. Но Главнокомандујући одговори им да га он неможе натраг више послати, јер се он меша у духовна дела.

И тако Капетан Илија Беј Новокрштени био је злобом Митрополита Леонтија и Родофиникина жртва, за то што је он Србе као браћу своју љубио, с њима војево и више рана задобио и велике услуге за кратко бављење његово у Србији, Србима а и Русима учинио. Но Срби у Србској повесници увек одаваће поштовање имену његовом. Нека му буде вечна успомена и слава.

23.

ИВАН ИВАНОВИЋ ИСАИЈЕВ.

ГЕНЕРАЛ РУСКИ.

По закључењу сајуза Срба са Русима, и по започећу војевања Руса са Турцима, 7. Јуна 1807 год. први је преко Дунава из Влашке прешо у Србију код Кладова и Брзе-Паланке Генерал Исаијев са

*) Прво Турска је Русији рат објавила 24. Декемвра 1806.

**) Мати Србија и Син Србин стр. 21.

Олонецким полком од 1.500 људи, и са Србском војском сајединио се, а за њим 9. Јуна прешла су два Генерала, 18 штабни и жени официра и више топција, гди и Кара-Ђорђе са војском дође те ји дочека: па одатле сви оду на Малајницу на реки Штубику, гди су Срби од Видинског Мула-Паше обкољени били. На кога сложно ударе и разбију га, гди једва жив Мула-Паша у Видин издре. И ту Срби са Русима многи плен задобију. Тад Кара-Ђорђе, познавши шта вреди регуларна војска, ако ји је имало било, омиле му тако Руски војници *Олонецког* полка, да је од тог доба кад ји је год гди видио, поздрављо се с њима, љубио и браћом ји својом звао.

После овог боја Генерал Исајев бавио је се на Тимоку и пазио на Турке од Видина, а затим у јесен вратио се у Малу Влашку на зимовник.

Доцније опет, бише 1809 год. 2. Јула, Генерала Исајев прелазио је у Србију испод Кладова (Фетислама) са шест баталиона, две чете козака и 500 пандура, и ова војска била је под командом баталиони командира и то ови: 1. баталион Староосколски стајао је под командом Полковника *Турчинанова*, 2. Пензански под полковником *Желтухином*, 3. баталион, састојећи се из пандура, под Полковником *Куршом*, 4. од Малоруски гранадира, под Полковником *Вајсом*, 5. ловачки под Полковником *Глебовом* и 6. баталион Сибирски гранадира, под Полковником *Ахшом*. С овом војском и официрима Генерал Исајев 9. Јула јуришом ударо је на Кладово да га од Турака освоји. Но кад ништа не успје, него Полковник *Турчанинов* буде рањен, а Полковник Атанасијев погине, и осим ови 335 војника погину а 603 рањени буду. Он онда сутра дан 10. Јула врати се преко Дунава.

Генерал Исајев, ако се и није задуго у Србији бавио, за његово лепо обхођење са Србима, са свима официрима, као први вођа који је са војницима дошо у Србију, био је од Срба љубљен и оставио је своје име у поштовању код Срба. Он је 1810 године у Влашкој умро.

24.

ГРАФ ЦУКАТОВ.

ГЕНЕРАЛ-МАЈОР РУСКИ.

Године 1810. кад су Руси под главним својим Војсковођом Графом Каменским од Турака освојили Силистрију и пошли да ударају на

Рушчук и Шумљу, Каменски изда налог Графу Цукатову да иде с војском у Србију и да напада на Турке спрам Видина да би тим одвратио Турке са доњег Дунава и раздвојио ји, како би он с војском лакше Рушчук и Шумљу освојити могао.

Граф Цукатов 4. и 5. Јуна на острову Олмару са 2.331 пешаком, са 935 козака и 300 пандура, а свега са 3.566 људи пређе преко Дунава у Србију, са Србима се сајузи и 16. Јуна удари на Градиће Дуду, кога су 302 Турчина бранила који му се предаду. За тим одма удари и на Брзу Паланку, у којој је било 650 Турака, те и њу предајом узме и Турке под оружијем као и прве у Турску одпусти.

После ови бојева Цукатов обкопасе пред Праовом, у ком су Турци били, па пошље једно оделеење војске под Полковником Цвиљеневом, те са Србима под Војводом Петром Добрњцем обсаде Кладово, а друго уз Тимок те растера Турске чете и отвори саобраћај са Делиградом, у ком су Срби били.

Нападањем овим на Турке од Србске стране и Графа Цукатова, велики Везир, кад одбије Графа Каменског од Рушчука, заиста раздвоји своју војску, и заповеди Пашама те они са великом војском на Србе у Делиграду ударе, а и од Арнаутске стране Ахмет-Рушид-Паша у Крушевачки округ продре и стане палити и арати. Гди Србе доведу у највећу незгогу, а тим више, што се и од Босне на Дрину велика сила Турска слегне. Кара-Ђорђе тад нађе се у највећој нужди, па заиште помоћ ма колику од Цукатова. Но Цукатов, по имајућем налогу од главног војсковође Каменског, немогне му дати помоћи, зато, што је пазио да Турци у малу Влашку не упадну, и тако је сво лето до пред саму зиму пред Праовом и око Кладова са војском био, и са излетајућим Турцима из Праова чарко се, докле ту и неумре, кога доцније генерал Зас заступи. *)

25.

ГРАФ ОРУРК.

ПОЛКОВНИК РУСКИ.

Године 1810 год. кад силна Турска војска са три стране на Србију нагрне, као од Ниша на Делиград, од Арнауске на Крушевац и од Босне на Дрину, и Србе у највећу тескобу доведе, Кара-Ђорђе иско је по-

*) Историја А. Ранкеа од стр. 224, 225.

моћ од генерала Цукатова, који је Праово са Русима у обсади држо; но кад од њега никакову помоћ не добије, обрати се Главнокомандујућем Руске војске у Влашкој Графу Каменском и поиште помоћ.

Граф Каменски, кад разбије Турке на дојњем Дунаву на Рушчуку, одреди испод Рушчука стојећег Полковника Графа Орурка са ***Ладошком*** четом, с баталионом ***Волински*** Улана, с козачком четом, и 300 Арнаута с 4 лака, и с 4 од Донске Артилерије топа: који у Србију 11. Августа дође, где одма, како је прешо Дунав, ухвати повећу чету Турске коњице од Видина, која је крстарила. Но Турци излете из Праова, Арнауте и Козаке поломе, заробљене Турке отму, и пођу ји даље с дивљом виком гонити, али кад нађу на два Ладошка баталиона са 10 топова, из који Руси оспу жестоку ватру, у час Турци обрну се натраг и за њима оспу се ***Волински*** Козаци, који су ји до Праова гонили.

После овога, кад се Граф Орурк састане са Цукатовом, овај га одреди на 6 дана да око Видина осматра. Орурк се 14. Августа крене на рекогносцираље. Други дан стигну од Кара-Ђорђа посланици са писмом, који га мољаше и приклињаше да му час пре у помоћ дође, јер ако то не учини да ће он морати сав јужни крај Србије Турском опустошењу напустити и повући се Београду. „*Наше је очајање, писао је Кара-Ђорђе Графу Орурку, изашло на врх, војска се сваки дан све више разилази, Турци робе и секу нејач. Ви нас једини можете избавити.*“

Граф Орурк, како добије то писмо, јави отом Генералу Цукатову па одма крене се на пут, кога Кара-Ђорђеви посланици, међу којима је био и Ајдук Вељко, поведу преко планина и кршева најпречим путем, ударе на Бању, у којој је био Паша са 400 Турака у обкопима и коју за по сата јуришом узме, где 310 Турака погине, а друге зароби и с Пашом ји одпусти с уговором, да у овом рату више противу Руса не војују. Потом одмори се мало, остави Србску посаду у Бањи, па се крене Делиграду, у који дође 23. Августа где примљен буде од Срба са највећим љубавним одушевлењем. Па одатле одма 24. Августа пође Јасики, где је велика сила Турска под Везиром Ахмед Рушидом са три Паше и са храбрим Исмаил-Бејом навалила и Крушевачки округ већ поплавила била: дође у поље Варваринско, и ту се у логори, пошто неколико Козака у помоћ Кара-Ђорђу у Јасику пошље. Па почем је

Варваринско поље врло удесно за бој било, ту се и шанчеви за одпор од Турака пограде. И кад Турци 30. Августа код Јасике Мораву почну прелазити, Кара-Ђорђе се са свом војском у Варварин повуче, са Орурком саједини и ту Турску силу очекивати стану, која је у стопце за Кара-Ђорђем ишла.

Кад Везир Ахмед Рушид у Варварин дође и улогори се, 6. Септембра удари на Србе и Русе, но буде са великом штетом одбијен, и кад види да није лако са Србима и Русима бој бити, он се ушанчи, па 10. Септембра са свом силом на Србе и Русе удари, где после жестоке и крваве битке буде са великом штетом одбијен. Тад Рушид кад види да неможе Србе и Русе разбити, поплаши се да му Срби не зађу за леђа, напусти своје позиције у Варварину, повуче се натраг Јасики, пређе Мораву и преко Крушевца у Ниш оде.

После ове Варваринске битке Граф Орурк оде с Кара-Ђорђем на Делиград, и почем Кара-Ђорђе крене се за на Дрину противу Босанске војске, Граф Орурк даде му Полковника Никића са четом Козака, остави своју војску у Делиграду па и он оде са Кара-Ђорђем до Тополе, а одатле сам оде до Београда, па се врати опет у Делиград својој војсци.

Кад Кара-Ђорђе 6. Октомвра разбије велику силу Турску на Дрини, Полковник Никић оде са Козацима у Ваљево на зимовник, а Кара-Ђорђе у Делиград. Тад Граф Орурк крене се из Делиграда за у Крајину, удари на Гургусовац 4. Нојемвра са четом флигел-ађутанта Засова, која му је од Праова дошла; но кад га неузме, сутра дан намести 12 топова и кад из исти на утврђењу поруши зид, брешу отвори и спреми се зајуриш, Турци му се сутра дан предаду, који је у тврђавици њи 800 са Пашом било, и које Орурк без оружја у Турску одпусти. Кад Граф Орурк освоји Гургусовац, преда га Србима и оде у Праово Генералу Засу, а за тим доцније око половине Нојемвра са свом Руском војском оде у Малу Влашку на зимовник.

Па као што је Граф Орурк у највећој нужди са својом, ако и малом Руском војском претеко Србима у помоћ и тим Србе окуражио, те су Турке на Варварину заједно са Русима надбили, и у Турску ји прогнали, и као што је Орурк освојио варошицу Бању и Гургусовац, он је тим највеће услуге од свију војеваши Руса у Србији, Србима учинио, и велико име стеко. Срби су га, признавајући његове заслуге, возљубили, и кад се Орурк враћао у Влашку, они су му, из за-

хвалности, поднели писмену захвалницу, у којој су га називали својим избавиоцем. И заиста остало је име Графа Орурка у Србији најпрослављеније, које му дужну захвалност Срби од оцева наслеђену и данас одају, и увек ће се међу Србима и у повестници Србској са поштовањем помињати име Графа Орурка.

26.

НИКИЋ.

РУСКИ КОЗАЧКИ ПОЛКОВНИК.

Родом је из Срема, од племена Климената, који су се сигурно из Албаније населили, од некуд дошо је у Руску службу и постао козачким Полковником.

Кад је Граф Орурк 11. Августа 1810 год. са Русима дошо Србима у помоћ, и Никић дошо је с њиме под његовом командом са Козацима, и 22. Августа био је у боју при отимању Бање. Затим од 27—30 Августа у боју на Јаспки, после 6.—10. Септембра у боју на Варварину. И кад ту Ахмед Рушид-Пашу надбију и у Турску отерају, и одатле Кара-Ђорђе преко Делиграда пође за на Дрину противу силне Босанске војске: Граф Орурк и он пође до Делиграда, ту остави сву Руску војску у Делиграду, а дода Никића са његовом Козачком четом Кара-Ђорђу у помоћ, те и он с њиме оде, гди је на Дрини у боју 6. Октомвра у крвавој битки био, у којој је више Војвода рана допало, а и Никић био је ту у ногу рањен. А после ове битке, добио је Никић од Графа Орурка заповест, те скозацима оде у Ваљево, гди је и зимово, и тек 1811 године вратио се у Влашу.

Полковник Никић био је велики јунак, као и велики пријатељ Срба: он је познаво дух нарави и обичаје Србске, па се са Србима врло пријатељски обходио, и био је врло од Срба љубљен; тако да је име његово, које за заслуге Србима у ратовању учињене, а које за братско његово понашање, остало у народу Србском у великом поштовању, које се и данас помиње и помињаће увек међ благодарним Србима. Слава имену Полковника Никића Клименте.

27.

БАРОН ДИБИЋ.

ЦАРСКО РУСКИ ПОЛКОВНИК.

По учињеном савузу Срба са Русијом, године 1807. у време војевања Кара-Ђорђевог са Турцима, и Русија Турској рат објави. Па да

би се користније ратовало и да би Србска војска, у нападању Руске војске на Турке саображавала се са Руском, Двор Руски одреди свога Агента у лицу Штатскога Советника Генерала Константина Родофиникина Грка и пошље га у Србију да он стално у Београду буде, да пријатељски Кара-Ђорђа и Србско правителство подпомаже и упућује, како у војеним операцијама тако и у политичним одношајима и делима спрам страним државама, о давању новчани и други средстава за вођење рата и т. д. Доцније дода му се у помоћ и Колежски Советник Теодор Недоба такође Грк. Но оба та, издајник Србски Београдски Митрополит Леонтије превуче на своју ђаволју страну и омрази Србе код њи тако, да и они непријатељи Срба постану. Па у место да Србе подпомажу и на добро упућују нашто су и послати, они им стану чинити највећа непријатељства, наклоњенији били су Турцма него Србима, њи је ојадио и злим духом напојио Митрополит Леонтије. Србе су презирали, раздоре правили, Србске старешине једнога са другим завађали, Турцима Србе издавали и старали се да ослобођену Србију испод Турског јарма Турцима опет подчине; толики су били непријатељи Срба. Кад 1809 године велика сила Турска поводом њиним на Србе навали и у Србију продре, они тад побегну у Влашку, с умислом да кад народ за бегство њино дозна, да ће се збунити, против Србски старешина раздражити, побити ји, земљу обезглавити, тако да Турци Србију лакше притисну. Но кад Срби одрже над Турцима победе, и из Србије ји без помоћи Руске истерају, тад исти Агенти Родофиникин и Недоба тражили су да се опет у Србију поврате. Кара-Ђорђе и Совет Србски одупру се повратку њовом, па пишу Главномандујућем Руске војске у Влашкој Графу Каменском, и пожале се на непријатељство Родофиникина, Недобе и Леонтија, изјаве да они та три Србска издајника никако не примају, и замоле га да им другог ког Агента правог Руса у Србију пошљу, с ким ће се слагати моћи, и који ће Србима пријатељ бити. Но Граф Каменски не уважи жалбу и жељу Србске владе, само Родофиникина пошље у Петроград а оба друга Србска злотвора, Митрополита Леонтија и Недобу, силом намете Србима на врат, по пет ји у Србију пошље, које су Срби као своје крвнике једва својим очима гледати морали. За ту мрзост и жалбу Срба противу Родофиникина, Недобе и Леонтија морао је Двор Руски, а и сам Цар Александар I. знати. Па године 1811 у пролеће министер војени *Берклаја де Толи* одреди господина Полковника Барона Дибића и изда му строг налог, да он у

Србију иде да ствар не споразумлења и раздора између Руски агента и Србске владе озбиљно испита и извиди да ли су Срби варвари, да ли су непријатељи Руса, и да ли у Србији без влашће влада, као што су им речени њови агенти достављали. Па да о том као и о целом стању Србије, Србски власти и управи земље точно и истино извешће поднесе. Барон Дибић спреми се, узме своју жену са собом, удари преко Влашке гди му је и команда била и дође у Србију. Који сву земљу пропутује проштудира и испита све као што му је заповеђено И нађе да су посве лажна и неистинита доношења Србски непријатеља Родофиникина и Недобе; и стане се спремати да из самог Београда рапорт доле означеног содржаја у Петроград Министру војеном пошље, и сва лажна о Србима доношења потре. Но лукави непријатељ Срба Недоба, видећи како се Дибић љубавно од Срба прима, и како се он према Србима као према својој рођеној браћи понаша, а некако и дозна како намерава добри, поштени, и искрени Барон Дибић извешће Министру војеном поднети. Па да неби Дибић одкрио њова злочина дела, не почаси часа ни једнога већ напише писмо, и најцрње опадне доброга Дибића код корпусног команданта онда бившег у Краљеву Засса,*) а и Родофиникину у Петроград о Дибићу јави. Засс поверује лажним доношењама Недобиним, па одма хитно позове Дибића к себи, Дибић као војник повинујући се командату Зассу, а и незнајући зашто се позива; остави своју жену у Београду, с умислом да се опет у Београд врати да мисију своју подпуније изврши, па оде у Влашку: кога командант Засс узме под одговор, намете му кривицу по обтужби Недобиној, стави га под војени суд, и доцније спроведе га у Петроград.

За време бављења Барона Дибића у Влашкој у Букурешту 1811 год. он како о стању Србије, Србски власти, и у обште као и о свом правдању, да је он савесно дати му налог испунио; напише рапорт и дотичном месту пошље, који рапорт или извешће овде у целости га стављамо.

РАПОРТЪ. **)

Једногъ Имп. русскогъ офицiра о Сербiи и положенiю нѣномъ у свакомъ призренiю.

Географическо положенiе Сербiе познаго е. Одъ ушћа Тимочкогъ у Дунавъ до око Оршаве, или болѣ до Адакале, кое заузимаю Турцы.

*) Мати Србија и син Србин стр. 46.

**) Извјестије: Оно је Барона Дибића; и извађено је из V. књиге Голубице од стр. 297—318.

земля стои скопчана крозъ малу Валахію съ рускомъ армадомъ; а то с одъ прилике просторъ одъ 50. врстій.

Градъ Кладово, кои Срби држе, есть ключь свезе ове: варошица лежећа на самомъ Дунаву, коя една 100 кућа имати може; варошь оплаћена е шанцемъ, кои е бедемомъ и высокимъ палисатима утврђенъ, неколико добро намештены топова има, ал' опетъ ништа друго, него само име еднога беднога военногъ шанца не заслужуе, когъ страна друга къ предградію окренута, тако е рђаво устроена, да се на ню безъ сваке опасности ударити може. Каштель, или као што га овде зову, Цітаделла, есть по старомъ начину отъ камена сазиданъ, и саставлѣнъ е изъ различны избушены зидова и неколико кула, есть узакъ, и онай, кои га е градіо, имао е предъ очима само мѣстну обрану.

Припознати се мора, да е Кладово у смотреню свезе Руса са Србіомъ одъ найвеће важности; особито што мы войске и магазине у Србіи имамо; и зато е више іоштъ чудновато, да мы за цело време, одъ како Кладово имамо, башъ ништа за безопасность нѣгову учинили нисмо; оправа е градска рђава, топова мало има, па и ово мало ніе у найболѣмъ станю; а напунѣны магазина имаде само за рану, а не за потребе военногъ укреплѣногъ места.

Другій е путъ сообщеня преко Брзе Паланке, варошице исподъ Кладова на Дунаву; и овде су одъ Турака врло добро поставлѣни бывши бедеми забаталѣни.

Осимъ тога има путова сообщеня преко Великогъ Острова и Прахова.

Трговачка или финанціална шпекулація одъ наше стране дозволява Мула-Паши, да лађе изъ Видина у Адакале пролазе; и будући самь прилику имао пролазакъ лађій овы видити; то не могу наредбе у томе призренію учинѣне фалити. Паша е Видинскій познатъ као човекъ, кои само за богатствомъ чезне, и кои се са своимъ новцыма одъ строге покорности прама Порте одценіо. Да бы своя богатства умложіо, дозволява онъ сваком съ лађама пролазати, пошто му се некій наметъ плати. Нека бы одъ уговора овога са Мула-Пашомъ сви и Богъ зна кои люди файду имали; а може быти, да се лађе на Великомъ Острову и прегледаю; али будући да се оне не пропраћаю до места определѣнія свога отъ руски войника; то бы што прекообычайно было, кадъ бы Турцы овакову згодну прилику пропустили и не спо-

разумевали се съ Адакале, а можно да и неке айдучке чете у тамошнѣмъ крају подпомажу, и да при нападателномъ воеваню свое планове, или заповести, путемъ овымъ Паши Адакалском не шилю, кои нити у военымъ потребама нити у топовима, нити у войницыма, нити у новцу, ни постоянству и духу предпріемчивомъ оскудицу нетрпи.

Имамо ли мы узрока, сва средства за сигурность нашу пренебрегавати и презирати, не могу знати, али по искуствомъ посведоченомъ благоразумію наше команде мы то вѣровати марамо.

После овы примѣчанія, коя су зато нуждна была, што се изъ ньи незнанѣ Србіе одъ стране наше нагађати могло, приступамъ къ самоме описанію.

Онай комадъ землѣ, кои мы Србіомъ зовемо, лежи између Дунава, Дрине, Скардске и Аргентарске (?!) планине и реке Тимока. Нѣна є величина одъ прилике 240. врстій дугачка и 280 врстій широка; тако поврщѣ нѣно износи одъ прилике 67.200 □ врстій. Ал' бы се онай варао, кои бы мысліо, да є то сва Србія: къ Србіи припада и еданъ део одъ Албаніє: онай, кои између Єзера планине, беле Дрине Црне-Горе лежи, и сва Херцеговина.

Тако названи Немачки Срби, израженіе врло несвойствено, изселили су се у Аустрійску државу и сместили у Мађарской и около Мађарске. Ньи се на више стотина иляда брои, и у самой Цесарской военной службы быће іи до 32.000 людій.

Число жителя у Србіи, кою сада свойствено тако называмъ, не може одредно показати се: многе є ратъ растерао, многе упропастіо, ал' опетъ свакій данъ нови доселѣницы долазе, премъ да се отъ стране пограничны суседа све чини, да то не быва.

Србія има красне съ рыбомъ богате реке, кое се за трговину и за сигурность границе врло добро употребити могу. Найзнатніе су: Дунавъ, Сава, Дрина, Тимокъ и Морава. коя скоро целу землю пресеца. Земля є врло брдовита, ал' притомъ не само што су долине, него и брда су врло плодовита. Клима є красна, земля здрава. Найглавніи производи єсу: вино, врло добро, благовкусно и яко. Винодѣліє бы се могло яко подиħи, зашто бы при веħой култури толико се вина извести дало, да бы се съ ньимъ цела Руссія подмирити могла.

Оцетъ: грожђе за нѣга расте по шумама дивлѣ.

Сваке сорте ране и зеля.

Дивячій и рыба.

Доста живе стоке, особито дивіи и питомы свиня.

Фине дугачке и мекане вуне у изобилію.

Лана и коноплѣ.

Дрва у изобилію.

Бакра врло млого.

Има іоштъ и выше минерала: као: олова, маркашта (?), висмута, сребра а и самога злата; ал' оскудица у посленицыма и садашня времена чине, да се о рудама радити не може: алавастера, мермера и креча довольно: гранита и други добри каменя се доста налази.

Нафте (Bergöhl) налази се у изобилію. Меля польскогъ, кестена, лешньика и бадема и т. д.

Лесково дрво тако є овде дебелогъ стабла, да се налази панѣва одъ 4. стопе райнске дебелы. Дрво є лепо врло за правленѣ покуħногъ намештаня, и може се врло лепо угладити.

Колике бы сумме могла Руссія уштедити само на овоме едномъ древету, кое за скупоцено Махонско дрво издаѥ?

Земля има све, да найлепше стакло произведе: само іой фале люди, кои тай посо разуму.

Руссія имаюħи Дунавъ у притяжанію, могла би врло єфтино изъ Србіє кое за собствену потребу, а кое за пролазакъ (транзито) добывати:

Вина, оцета, вуне и чое, лана, коноплѣ, платна, минерала и заиста неке апотекске потребе, кое се овде, сматраюħи по поляма, налазе, Нафту.

Будуħи се у земльи врло єфтино живи, и производи се лако и у великомъ изобилію добывати могу: будуħи превозъ Дунавомъ до Одессе не бы скупъ быо: то бы трговина са Србіомъ за Руссію была знаменитый изворъ добытка.

Путови су досада далеко натрагъ изостали: ал' се они тымъ лакше оправити могу, што земльи изливенѣ вода недосаħус, и земля є тврда и добра.

Главни путови єсу:

Одъ Кладова преко Брзе Паланке, Неготина, Банѣ, Делиграда.

Изъ Београда преко Хасанъ-Пашине Паланке, Ягодине, Делиграда, Ниша, Софіє и т. д. до Цариграда.

Изъ Београда преко Валѣва и Зворника у Босну.

Изъ Београда дужъ Саве преко Шабца у Рачу и у Босну.

Изъ Ужица у Сребрницу у Босни.

Изъ Ужица у Вышеградъ у Босни.

Изъ Ужица преко Новога Пазара у Албанію.

Земля є сада разделѣна на нахіє или Окружія, одъ кои свако по єданъ Магистратъ завысећій непосредствено одъ Сената имаде, и свака є опетъ нахія на манѣ Срезове-Кнежине-разделѣна, кога поглаваръ главный Обер-Кнезъ се зове: у свакоме селу има поєданъ Кнезъ и Булюкбаша. Цела земля има за поглавара *Ђорђію Петровића*, као поглавитогъ Команданта, кои є уедно Членъ и Президентъ Сената; а овай то єсть Сенатъ управля са землъомъ и има слѣдуюће разделенѣ:

Сенатъ се состои

Изъ Вице-Президента, кои є уедно и воєнный Министеръ, Младена Миловановића;

Изъ Министра Внутрены Дѣла, Якова Ненадовића;

Изъ Министра Финанціє, Кнеза Симе Марковића;

Изъ Министра иностраны дѣла Радоића;

Изъ Министра Просвѣщенія Юговића и Статс-Секретара Груіовића.

Сенату є овомъ као помоћникъ подчинѣнъ Великій Судъ, као найвећій земальскій Судъ; и кои управъ управля судейскомъ струкомъ. Поглаваръ є Суда овога Министеръ Правосудія Илія Марковићъ са выше членова и єдинымъ Секретаромъ.

Узрокъ, зашто мы о Србіи криво судимо, єсть тай, што они, кои су у ню долазили, были су люди претераногъ начина мышленя, или су имали ограничена знаня, или имъ є оскудѣвало землъо и човекопознанѣ.

Народъ Србскій у великомъ степену одъ Турака притеснѣнъ, ніє могао ни єдинымъ коракомъ къ просвѣщенію ступити: и зато є Србинъ вообште суровогъ нрава, безъ науке, и мыслимъ съ пунымъ правомъ гордъ на свою тежко придобывену слободу.

У целой земльи нема балова, театра, людій од света, пріятны лепотица, словомъ што се у свету лепымъ тономъ (bon ton) называ,

но ни самогъ подсмеваня и опаданя. Како се дакле може земля една людма допасти, кои су обвикнути на начинъ живленя велики и просвещены варошій: како ће се онима допасти, кои овде ни толико воспитанія не налазе, да имъ се ласканѣмъ угађа, или гди се ньiовымъ повчанымъ потребама съ покорношћу пруженымъ подарцыма не притиче и тымъ начиномъ высоко покровительство не придобыва.

Кои се Србину правъ и срдечанъ не показуе, тай му се и не допада; нити то Србинъ сакрива.

Природно є дакле, да, ко годъ тамо дође, не свиди му се, не иде се тамо по нѣговой ћуди, а можда се и не поступа одма по нѣговымъ заповести наличећимъ совѣтима, и онда се одма рекне:

„То є земля безъ сваке за насъ користи (єл' за оногъ, кои овако пише и извѣщава, или за Руссію?); люди су прости (єръ не знаду, шта є bon ton); непослушни" (зашто колико iй мы поправлямо и наставлямо да покварене нрави вышега просвѣщенія приме, они то неће да чине.)

„Они су одъ насъ одвраћени" (ово є найпакостнія лажь; зато ако єдинственный Руссъ себе за народъ држи, онда се гди кои путъ догодити може, да се нѣму учини, као да Србинъ къ Руссу склоности нема.)

„Нема ни поредка ни запта" (у земльи овой, коя iошть изъ станя бунтовногъ изишла ніє, има запста довольно поредка, у земльи єдной, у коiой се сада истомъ о уставу и законима ради, има и млого поредка и запта).

„Тамо су саме партає" (да сви єднако не мысле, то допуштамъ; а гди є то тако? ал' самь я примѣтіо, да основано мнѣніє, а не лице коє га исказуе, уважава се, а како є то и на другомъ месту?).

„Найгоре самовластіє земльомъ управля безъ снаге и рѣшителности" (я ћу прилику имати о томе говорити, и противно доказати.)

Єданъ є айдукъ, другій є углађеный угурсузъ, трећій оће землю другой сили да преда, четвртый разсипа подозренѣ противу насъ" (ово су подле лажи).

Овако ми є одъ прилике описивана Србія; и благо мени, да мой разборитый умъ, моє єдинственно намеренѣ, дужность мою испунити, нису дали заслепити ме, да тражећи оно добро, што у Србіи быти може превидимъ оно добро, коєга већь ту има.

Я се тимъ поносимъ да самъ у томе выше чувства къ дужности и любови къ служби показао, него многи мои предшественицы: премда я то здраво извинявамъ, коима можда характеръ незгодама, дугимъ искуствомъ, размышлянѣмъ и наклоностћу къ нравственности (коя се све выше и више песрећомъ губи) није се за правичность расположјо и укрѣпіо, оваковымъ начиномъ о свачему већь противно мысле и суде, нити себи даю труда, да истину изъ старіе исторіе испытаю, него мыслећи да праву истину говоре, они сасвимъ неистините ствари до знаня доводе.

Само неколико примѣчанія овде, коя ћею довольно ствари обяснити: за кратко време мога тамошнѣгъ бавлѣня није ми могућно было све на умъ узети.

ЂОРЂЕ ПЕТРОВИЋ, коме су Турцы име Кара, Црный, или у относителномъ смыслу „храбрый" дали, есть човекъ озбильногa карактера. Обликъ нѣговъ показуе означену душе величину; и свакій, кои само сасвимъ осудити не мысли, кои на обстоятелства, време, положеніе човека, на немогућность болѣгъ у нѣговымъ прошлымъ годинама воспитанія и на све, што одтуда произлазити мора, призрено пеће да има, тай ће заиста ову величину, постоянство, и правый мужескій и самый владѣтельскій духъ познати и у самымъ онима дѣлима, коима су люди съ едне стране ствари узимаюћи нѣга умалявати и понизити прилику тражили.

Истина е, онъ е свога оца убіо; ал' заръ чувство собственногъ спасенія, любовь къ отечеству и нагонъ магновеня не могу се за обрану нѣгову навести? ко е тако пакостанъ, да доказуе, да е онъ то дѣло са удовольствомъ учиніо?

Ко не мора быти склонитіи съ ньиме као са сыномъ чувствовати жалость, како га е отацъ, као главу союза за спасеніе отечества посгосећегъ натерао, да е противу собственога отца одупрети се морао? Шта му е друго остало, нѣму, кои ни самъ сигурность места за обрану противу Турака, тако блажіе средство за собствено спасеніе изабрати, ванъ да себе, свое союзнике и народъ не пожертвуе.

Истина е, онъ е брата свога обесити дао; ал' и овай поступакъ може сама злоба сасвимъ осудити; выше е пута братъ, као владѣтель, брату праштао за дѣла, коя бы се свуда конопцемъ казнила, выше пута моліо и претіо. Заръ да судія напоследку законъ, коме е уваженіе оддавати дужанъ, презре, што братъ исгый законъ не уважава? Та у

време найвећегъ просвѣщенія у Греціи бывало е таковы примѣра, у она времена, кадъ светъ іоштъ тако исквареңъ быо ніе, кадъ се правда и обще и право човекольубіе као добродѣтель обожавала; овсмъ подобномъ дѣлу бы се онда дивили. На башъ ова дѣла дала су нѣговымъ непріятельима прилику млого безпослица измыслити, да мужа едногъ, когъ велику душу докучити могли нису, клеветанѣмъ понизе.

Къ оваковымъ клеветама приналежи и то, да е Ђорђе Петровићъ свирепъ; — у оно време, кадъ земля никаквогъ Устава имала ніе, него е у нѣму сва снага и воля целогъ неустроеногъ и непросвѣщеногъ народа союжена быти морала, у оно време была е дужность, коіомъ е целой обштини обвезанъ быо, съ безусловномъ строгостћу поступати. Онъ е спрама самога себе строгъ быо; онъ ніе мого спрама други благъ и меканъ быти. Колико е пута и у оно време подла страшльивость нѣму умышляе убиства и гоненія приписавала, коя се никада доказати нису могла. Колико пута нису они, кое е совѣсть собствене кривице мучила, къ беганю принудила, износили, да су гонѣни и са животомъ несигурни; а гди су та доказателства?

Сада како земля судове и устроенія има, сада Ђорђе Петровићъ никадъ самъ не казни, шта выше: онъ и не дае казнити по своме произволенію, него предае све Судовима.

Истина е, овай човекъ никаква воспитанія ніе имао; онъ врло мало говори; нрави су нѣгове просте и поштене, као што е цео народъ; увекъ е замышлѣнъ; ал' га е природа млого обдарила природнымъ разумомъ; онъ лако сваћа и онакове ствари, кое пређе ни познавао ніе; разсуђенѣ имаде лако и право, млого окретности духа; радинъ е, и у свему показуе народу примѣръ подражаваня достоянъ. Кадъ се развесели (а весео е увек, кадъ се съ другима веселити може), онда е врло весео; сбія шале, и све е око нѣга весело. Као войнику не може му се одрећи, да таланта, храбрости и неустрашимости, као човекъ, да рѣшителности, тврдоће, постоянства и величествена карактера нема.

Єли дакле право и здраво, да служительи и подданицы едногъ монарха, кои овога Ђорђа Петровића покровительствуе, труде се и то изъ приватны неки намереня, нѣга у рђавомъ виду представити, и што выше: нѣга кодъ самогъ нѣговогъ народа унизити стараю се? —

Тако се исто чини и са осталымъ поглаварима и чиновницыма у Србіи; кад ньима душевна дарованія и знаня немогу да одреку, онда іи описую као лукаве преварльиве и нама ненаклоньене;

Будите одкровени и искрени спрама Срба, па ћею и они такови спрама Васъ быти.

Будите учтиви, и покажите повереніемъ Вашимъ, да Вы постоећа у Србіи устроенія уважавате, као што є то дужность Ваша, да у свакой земльи тако чините; па Србинъ се прама Вами нигда заборавити неће, нити ће Вамъ се показати као поноситъ и да Вамъ привреженъ ніе.

Докажите Србима, да предложеня Ваша само се къ благостоянію Србіе клоне, и да іи Вы чините само зато, да штогодъ къ истоме благостоянію принесете, а не да неку власть на себе узимате, коя Вамъ не припада и не пристои, и смачно ћею предложеня Ваша услишана быти: они Васъ любе, они Васъ уважавају, као да сте ньіова — Срба — браћа!

Србія имаде у Сенату све саме поштене и талентима обдарене люде, кои, ако какве и учине погрешке, зато іи чине, што у Србіи средства оскудевају, а и основана знаня и искуства редка су; ал' *Младенъ*, Яковъ и выше ньи, есу люди, кои и у другимъ државама не бы найстражньи *были!*

Неке су ствари іоштъ достойне примечанія, зашто оне приносе честь онима, кои су радили о овима привременыма устроеніяма државе; као:

У целой Субіи є таксиране потреба и новца заведено.

Прекупльивати и на већу цену рану подизати ніе могуће ни у самымъ найудаленіимъ краевима Србіе.

Земледелцы у Србіи есу у великомъ степену слободни; нема робства, и са самымъ зароблѣнымъ Турцыма поступа се благо и добро.

Данка и даянія за последнѣ люде нема! Не доказує л' ово довольно, да властиницы нити су тирани ни шпекуланти, кои се само брину, како ћею себи блага накупити.

Догађай са Командантомъ Србскимъ Миленкомъ велико є впечатлѣніе учиніо, свуда се нѣму страна држи. — Признати се мора, да военне таланте овога мужа уважити треба; а и то се прећутати не може, да онъ велики заслуга за Србію има; ал' ће свакій безприст-

растный и єдно и друго заборавности предати, кадъ самъ тамо чує, како управо ствари ова стои.

Управо ie Миленко него нѣговъ Секретаръ човекъ є пунъ интрига. По овоме се є поводіо и поводи се и сада Миленко сасвимъ; онъ є бьıо пређе Секретаръ у Сенату, ал' буде одтуда одпушћенъ, зашто є за велике погрешке окривлѣнъ бьıо. и види се, да є збогъ тога къ Миленку и отишао, да се съ помоћу овога освети. Ясно є и посве истинито, да є онъ радіо, како бы овоме Миленку правленіє Србіє у руке допало: *пошто є Миленко пређе Ђорђу Петровићу на вечиту верность и покорность обвезао се.* — У свима државама морала бы у оваковымъ обстоятелствама найспособнія глава по правди погублѣна быти.

Миленко є употребіо богатство своє, да се нарбду умили и себи привърженике придобіє; издавао се као да є претераный привърженикъ Руссіє, у надежди, да ће одонудъ у своимъ властолюбивымъ плановима помоћи добыти: ал' се у томе преваріо. Мыслећи, да є на своме месту темелянъ, починіо є онъ выше самовольны дѣла: онъ є поглаваре кодъ Русса опадао, и доказивао, да су страни Аустрійской привържени: онъ є курире зауставляо.

Выше пута праштао є Ђорђе Петровићъ Миленку за дѣла нѣгова, коя су показана была, выше пута га є моліо, да се непоказує, као непріятель отечества, докъ напоследку случай или навлашъ намештена прилика ніє ін явно завадила, и тако Миленко, нѣговъ Секретаръ и іоштъ єданъ незнатанъ човекъ ове партає изъ землѣ изтерани буду. Добра ньнова нису имъ одузета, нису никоме поклонѣна: братъ Миленковъ ін притяжава: и ако када сынъ Миленковъ у отечество се поврати, заиста нећею добра неповраћена му остати.

Гди є овде неправда, свирѣпость и лакомость?

Исто є тако важно, да се изясни, каква є та Аустрійска партая: Руссія є Србіи велике помоћи дала: Правительство и народъ привържени су зато съ найвећомъ благодарностћу нѣговомъ првомъ благодѣтелю, свомъ великомъ любимцу АЛЕКСАНДРУ. Ал' є было времена кадъ Руссія ніє толико чинити могла, колико є Србіи потребно было; обстоятелства су была такова да одлаганя трпила нису: и Србія є изъ Аустріє добывала баруть, олово и друге потребе, коє су іой недостаяле. Ово є узрокъ, зашто Србія пріятельства Аустрійскогъ придржа-

вати се мора. Такођe у време прекинутогъ саобщенія съ рускомъ главномъ войскомъ было с Србіи дозволѣно курире свое крозъ Аустрійске землѣ шиляти. Србія одъ Турака притиснута ніе могла способны глава подранити и изобразити: оваковe Сербія с одъ оны у Аустріи рођены и воспитаны Срба добывала, кои тайно безъ дозволенія свога началства у Србію прешавши натрагъ се у отечество свое враћати не могу: и тако свою едину надежду на Руссію имати морају: ал' су они изъ Аустріе и заводе у Србіи по нешто по начину Аустрійскомъ, зашто имъ е овай начинъ познатъ: слѣдователно мысли се, да су они за Аустріомъ занешени: ал' тако ніе. Ако Руссія обстоятелствама приволѣна буде, Србію оставити, кудъ остае Србима, кои се выше међу Турке повратити не могу, да се натрагъ повуку, него Аустрія. Ево опетъ узрока, зашто они съ овомъ државомъ покварити не могу. Ал' ево іошть еданъ узрокъ, зашто Срби при свой привржености къ русскомъ Цару, неку заиста сумлю и неповѣреность о русскомъ генералитету и чиновницыма политичнымъ имаю. Срби сви чувствую, а што яснiе виде, то живлѣ чувствую, да независимость ньіова за Руссію есть одъ велике важности. . . . . редакъ е истина случай, ал' се овай овде показуе, да се право благостояніе два народа заедно и на длаку слаже и подудара, да несрећа Руссіе пропасть Србіе за собомъ вуче, тако исто, као што е пропасть Србіе за Руссію несрећа.

Зато су Срби исчекивали смачно одъ Руссіе снажну и дѣятелну помоћь, исчекивали су тесный союзъ између обе државе, исчекивали су у свему откровеность, истину, сообщеніе; Место овога пакъ:

У свако време помоћь е само онда приспевала, кадъ су Срби узалудъ выше пута силе свое напрегли и велике жертве принели, тако, да послана помоћь ништа друго учинила ніе, него само голо и времено спасеніе.

Извѣстія су имъ давана, да бы іи къ бржой покретньи и радньи принудили: а после се съ временомъ дознало, да извѣстія ова истинита была нису.

Србима ніе дозволѣно, ни свое молбе, ни благодаренія своме высокомъ покровителю, Императору, непосредствено поднети.

У Србію су люди шиляни, кое тамошнѣ Правительство никако возлюбити могло ніе, зашто е поведеніе ньіово исто Правительство кодъ народа оцрнило.

Напротивъ ако су случайно люди онамо шилянп, коя су о Србіи поуздано добро мыслили, и кои су совѣтомъ своимъ заиста землы полезни были, оваковп су одма натраг позывани, и све молбе Срба, да се и опетъ у Србію пошлю, были су суєтне и одговора не удостоєне!

Не мора л' се дакле опростити, кадъ се овако мысли: „зарь се не мысли нама *сасвимъ* помоћи?"

Кодъ све снаге, кою Србія у призренію своє землѣ, свои производа, свога положенія за трговину, има, ништа ніє тако очевидно, него да сада у новцу оскудицу трпити мора. Тамо немо сталне войске, свакій Србинъ служи отечеству и общой ползи, кадъ се позове, или нужда то изискує: онда остає нъива, занатъ и трговина пренебрегнута. Благо одъ Турака одузето остало є или у рукама поєдины лица, или є већъ одавно на общу ползу употреблѣно. Колике є новце Аустрія за рану и џебану извукла! Колико коштує издржаванѣ шпіона? Шта коштую они, кои у непріятельской землы за Србію радити мораю? Колико уппняня не треба, да у собственой землы саливаю се топови, гради салитра, барутъ, и ђулета лію?!

Ако се оће, да излазакъ войне не остави се неизвѣстности; то є нуждно устроити точку єдну средоточія такву, како ће намъ она осигурати такво положеніє, да съ нѣ пробитачніє време дочекати можемо. Ово є противу Турака іоште лакше могуће, него противу други народа, зашто они у зиму, ако се сасвимъ не разиђу, а оно войску свою врло умале. Точка ова была бы за Србію Београдъ. Ал' є ово развалина без нуждны обкопа, са развалѣнымъ казаматима, безъ мостова и капія, безъ довольнога числа топова. Кодъ недостатка Србски сила мора се военный човекъ іоштъ више чудити, што одъ стране Руссіє за поставленѣ у добро станѣ овога места ништа чинѣно ніє, та ни баръ єданъ искусанъ инџинирь ніє посланъ бьо; а Руссія има сама у Београду магазине и войске, коя є у свакомъ случаю тамо, ако обстоятелства неѕгодна напђу, выше него гди му драго опасности изложена.

Србія до сада ніє выше нигда войске поставити могла него 18.000; съ млого маньомъ почела се революція; па опетъ съ мало войске, немаюћи никаквогъ устроєнія, безъ довольны средства истерали су Срби Турке изъ землѣ; и држали су се скоро 8 година про-

тиву єднога непріятеля, кога наше велике и устросне войске нису до тога приморале, да преко Балкана пређе! — Ніє ли то доказательство. да се Срби баръ противъ Турака врло добро употребити могу? —

И кад самь я сада, само просто показавши нужду, и представивши могућность, да се овай превећъ одсудный ратъ за Србію іошъ ове године сврши, до тога довео, да є Правительство съ напрезанѣмъ свію свои сила 28.000 людій ове године поставити обећало се.

Кадъ самь о средствама промышляо, како да ову силу у самомъ траяню войне са згодніимъ преправавама, са прибавлянѣмъ добровольника до 40.000 людій умножимъ.

Кадъ самь я обясненіяма и сообщеніяма, коя себи прибавити пропустіо нисамь, трудіо се, да пограничне непріятельске землѣ одъ непріятеля одвратимъ и отргнемъ, и съ тога надати се могао, да се мало по мало съ ньима союзимъ, одкуда самь очекивати могао. да силе одъ прилике на 25.000 людій нарасту.

Кадъ самь старао се, да Србе у Црной-Гори и Херцеговини у интересъ Србскій увучемъ, коимъ бы начиномъ около 30.000 людій выше против непріятеля борило се.

Кадъ самь све ово чиніо, да русской войсцы, коя ніє тако яка была, миръ и безопасность поставимъ: будући самь колико є выше могуће было, турску силу на другу страну окренуо.

Кадъ самь то учиніо, да честь отечества сачувамъ, и за унапредакъ верне или поуздане приврженике набавимъ.

Кадъ самь съ овымъ заповесть ону: „Гледайте, да до тога доведете, да Срби ове године Турке у Босни предупреде и т. д. кою ми є Графъ Орурнъ (у присутсвію Полковника Саса) дао, кою самь Генералъ-Лайтнанту Сасу прочитао, и овай ю потврдіо.

Кадъ самь при овомъ заповесть Генералову при свемъ недостатку Србски сила као човекъ разуманъ и верный слуга испуніо; у чему самь я онда продрзльиво радіо? Зашто самь онда кривъ и казни достоянъ?

Како да заслужуємъ, да се саминомъ одъ стране Генералитета као са безчестнымъ кривцемъ поступа?

Єли то средство, коимъ нашимъ союзницыма поверенѣ, кодъ света уваженіє, чиновнику любовь къ дужности и привржености улити можемо??!

— — — — — — — — — — — — — — —

Шта самь я за време бавлѣня мога у Београду за благо Србіє чиніо, да Руссіи верно служимъ; то ћу згодномъ приликомъ доказати: овде то наводити нећу, само ћу ово да примѣтимъ: Никада се ратъ съ Турцыма за Руссію сигурно и славно свршити неће, ако се онако не сврши, као што самь пређе Вашемъ Превосходительству предложіо.

Никада Руссія не може се ослонити на поверенѣ други народа, ако Србію онако исто, па макаръ и субтилніимъ начиномъ у блату остави, као што є Мореу и Црну-Гору оставила.

Руссія є већь союзнике своє на сѣверу изгубила; ако іоштъ Србію остави, онда остає сама за себе.

Никада Руссія болю прилику закачити не може, него сада, да себи чрезъ Србію сигурнію обрану за унапредакъ прибави. —

Примѣчаніє. Ово извѣстіє на Нѣмачкомъ єзыку писано добыли смо мы одъ Г, Георгія Мушицкогъ, кои є то у препису између осталы заоставши папира' покойнога Епископа Лукіяна Мушицкогъ нашао, на коме ова прибележка назначена стои: „Aукторъ сего сочиненія єсть *Баронъ Дибичь*. Писано въ Букурештѣ во Валахіи въ 1811 или 12 годѣ. Въ Сербіи былъ онъ 1811 года.“ Мы га овде у преводу ставлямо као заиста у многомъ призрѣнію за Срблѣ и Србію важно, како за истину и честь прошлога, тако и за ползу и науку садашнѣга и будућега вѣка.

Светићь.

После овога извешћа које је у многом призрењу за Србе и Србију важно, што истино и честно објасњава прошлост, које може за ползу и поуку служити садањег а и будућег времена Србству. И после овога извешћа стављамо овде и писмо Барона Дибића које је он Советском Секретару Мијаилу Грујевићу у Београд из Букурешта писо и молио га да му заоставшу у Београду госпоју његову у Букурешт пошље. писмо је то ово:

Многопочитајеми Пријатељу! *)

Ја вас особито молим, да бисте доброту имали посредовати, да моја добра супруга без сваког задржања, како буде молила, нуждну

---

*) Ово писмо извађено је из књиге Огледало Србско од М. Светића види од стр. 152—153.

Дунавску лађу добије, да може одма и што скорије колико је могуће из Београда у Букурешт отићи. Ову љубови пуну доброту ја завсегда никада заборавити нећу.

Молим вас, да увјерите о мом подпуном поштовању великога мужа Ђорђа Петровића, (Кара-Ђорђа) избавитеља Србскога, као и Младена (Миловановића), Јакова (Ненадовића), Кнеза Симу (Марковића), и све честите Србље, који су верно своме отечеству преврженп и неуморно о његовом благостању раде.

Моја је ствар, што сам желио, суду војеног Министерства подпешена, и ја морам овдје решење очекивати.

Препоручите ме вашој супруги, и будите уверени, да спомен ваш никада неће се угасити у грудма онога, који се са љубовју и поштовањем подписује.

У Букурешту 15. Јулија 1811.

Ваш
предани слуга и пријатељ
Барон Дибић, с. р."

После овога писма Барон Дибић како му је госпоја из Београда у Букурешт дошла, у одма, одправљен је у Петроград. Даље о њему нема дата шта је било, и како је се његова обтужба рјешила, да ли га је војени суд оправдо, или као невина окривио незна се. Но како било да било, ако буде и невино страдао, он је био добар Рус и поштен славенин који је љубио истину, правду, и Србе као своју браћу сматро, а тако исто и њега су узајамно Срби волили, поштовали га, и љубили. Чије име Полковника Барона Дибића, остало је и остаће вечно у доброј успомени код Срба, у Србији.

А.) ШУМАДИЈА.

I. БЕОГРАДСКА НАХИЈА.

28.

КНЕЗ СИМА МАРКОВИЋ.

ЧЛАН СОВЕТА И ПОПЕЧИТЕЉ НАРОДНЕ КАСЕ

Војвода и Руског ордена Св. Анне II. степена каваљер.

Родом из Великог Борка Београдске нахије. Пре устанка на Турке био је трговац. и врло уважен и на гласу човек.

Године 1804 како је чуо да је се Кара-Ђорђе дигао противу Турака одма и он оде у Орашац, који је при избору Вожда између други да-

и он глас, за Кара-Ђорђа: заклео му се на верност, и после тог отишо у народ те га подизо на устанак против Турака.

Сима је био врло паметан човек, и велики пријатељ Кара-Ђорђу. С тога је Кара-Ђорђе врло често свраћо се његовој кући, и у свакон важнијем предузећу Кара-Ђорђе с њиме се саветово. То ће бити и узрок што Кара-Ђорђе на позив Јакова Ненадовића није хтео отићи у Боговађу на скупштину, него је ову приказо за у Борак. 1805 год. гди је и Јаков дошо, те је ту за бољитак народа, између остали уређења, установљен и „*Правителствујушти Совет*“

Осим Кара-Ђорђа, кући Кнеза Симе долазили су многи важни људи онога времена, Срби и странци. Између други долазио му је Родофиникин Руски агент, и Мајор Грамберг, који је 1808 год. по свој Србији путово.

После смрти Васе Чарапића и Јанка Катића, Сима је био први и најгласовитији Војвода у Београдској нахији. А држало је се да је у бојевима врло срећан.

Од почетка устанка на Тураке 1804 год. Кара-Ђорђе је Кнеза Симу и Јанка Катића скоро увек са собом водио; а кад Јанко погине осто је Кнез Сима сам те је с њиме ишо. У години 1804 год. Кнез Сима био је с Кара-Ђорђем на првој скупштини у Остружници; и одатле у Мају о Ђурђевадну у Земуну, гди је Ђенерал Женеј позво Кара-Ђорђа, и покушао, да помири Србе са Турцима. После тог био је у боју на Пожаревцу и Смедереву.

Године 1805 био је на скупштини у Борку. И одатле отишо је и при освојењу Карановца о Петровудну са Кара-Ђорђем био је.

Године 1806 био је Кнез Сима на крвавом Мишарском боју 31. Јуна 1. и 4. Августа.

Те исте 1806 год. кад је Београд на Св. Андрију од Турака освојен, Кнез Сима као главни Командант од 6.000 Срба по наредби Кара-Ђорђа са својом војском после Кара-Ђорђа први на Варош-капији продро је, ушо у варош Београдску, и код данашње катедралне цркве са Кара-Ђорђем сојузно се.

Кад Русија у Новембру 1806 год. пре објаве рата Турске, (Турска је објавила рат Русији 24. Декембра 1806 год.) заузме Молдавију и Влашку с војском, и у Јануару 1807 год. учини сајуз са Србијом. Порта одреди Мухасила свог и пошље Кара-Ђорђу у Смедерево који

је преговоре водио, и обећо Србима по искању њиовом полу независност. Но само тако ако Срби годишње даду данка 2.500 кеса, и ако даду у помоћ Порти 20.000 војника. Кад су се ти преговори у Смедереву водили 19. Марта те 1807 год. у Совету преседавао је Кнез Сима Марковић. Који на захтевање Мухасила и прочи Турака, лаконички одговори овако: „Србија гледа на се као на са свим самосталну земљу. Она неће да плаћа никакови данак, и нигда неће да подигне оружје на своје сајузнике.“ — „Ми одлазимо, рече један од Портини посланика — ама гледајте да из тога неизађе кака несрећа.“ Но Срби ако су им и нуђена повољна права, нехтеду се одрећи једиповерне своје браће Руса, а шта више подићи противу исти оружје, остану, и закључе сајуз са Русима.

Те исте 1807 год. био је Кнез Сима при првом ослобођењу Лознице, и гонећи Турке прелазио је преко Дрине, и са Јаковом био бој са Турцима на Јањи Бјељини Вишеграду и Сребрници.

Године 1809 био је бој са Турцима на Делиграду, и шиљо га је Кара-Ђорђе у Букурешт Кнезу Прозоровском, да склони Русе да и они одпочну рат противу Турака, и да им помоћ даду.

Године 1811 на народној скупштини у Београду 1. Јануара постоје Кнез Сима попечитељем финансије: 16. Октомвра био је бој на Буковици, а 10. Декемвра са Јаковом Ненадовићем Михајлом Грујовићем и Лазаром Поповићем ишо је као посланик у Русију, где су неколико пута излазили у Петрограду пред Цара Александра I. ради народних послова. И отуда се тек 15. Маја 1812 године вратили у Србију: са врло повољним за Србију вестима које им је Цар казао. Тако донели су са собом Кара-Ђорђу орден Св. Ане I. степена, а за Советнике Св. Ане II. степена, и Кара-Ђорђу скупоцену сабљу са надписом: *„заштитнику православнија вери и отечества.“* са једним тако скупоценим прстеном, које му је Цар Александер на дар посло. Тад и Сима одликоват је прстеном и Руским орденом Св. Ане II. степена.

Кнез Сима је за време десетогодишње војне Срба са Турцима осим речени, у многим бојевима био. А 1813 год. постави га Кара-Ђорђе за главног Команданта западне Дринске војске, где је ту несрећан био, и потиснут огромном силом Турском повуко је се био Шабцу. А кад Кара-Ђорђе 21. Септембра из Београда пређе у Земун, и он пребегне у Срем, где га Аустријске Власти одпрате у Фенек, на

Голубице, одатле у Варадин, и после тог буде одпраћен 7. Јануара 1814 год. у Марбург гди је под присмотром био.

Кад се Цар Александер заузме код Аустријског Двора, за све пребегше Србе у Аустрију који су које гди по Градовима расути, под надзором стојали; буду у Августу месецу у слободу пуштени; Кара-Ђорђе са многим Војводама 17. Септемвра 1814 год. буде преко Ердеља у Русију испраћен. Кнез Сима сиђе у Срем и тек при концу године по дозволењу Београдског Паше пређе у Србију, оде кући у Борак гди је мирно живио тргово, и ни у што мешо се није.

Па ако је Кнез Сима живио мирно, и ни у шта мешо се није, које је тако желио а и говорио, опет на миру остати није могао, да гледи Турску а и саму Милошеву тиранију који су над народом сложивши се после 1815 год. изливали, и једног по једног од главни Срба убијали као Молера, Радича и друге.

Почну му сами кметови из околни села долазити и световати га да зове Кара-Ђорђа из Русије, те да се на ново дижу противу Турака. Ове договоре чинили су они у Борку, у Вранићу, и у малој Моштаници. За те договоре дозна Милош јави Марашли-Али Паши, и пође да ји са момцима вата, гди у Нојемвру 1816 год. Кнез Симу увате, и у Вранић га Кнезу Милошу доведу, који га затвори. Но Срби га из затвора пусте те побегне, гди је се крио по Борку, по Лесковачкој (поповој) бари, и другим местима. Напјосле га нађу у Ћелијама код неког пријатеља укаци. Одатле га Милошеви момци доведу опет Кнезу Милошу у Трбушницу.

Тад и Капетан Драгић Петровић из Ропочева, кога је такође Милош тражио да ухвати, јер је био присни пријатељ Кнеза Симе, кад чује да је Кнез Сима уваћен, нехтевши се више крити, преда се сам, да заедно гине са Симом. Ког Милошу тако у Трбушницу одведу.

Кнез Милош, одма ји обојицу веже и пошље у Београд са својим момцима Паши, који обојицу на Св. Мученике, 9. Марта 1817 год. Паша погуби.

Кнез Сима, кажу, био је плав, пун, плећат, средњег стаса, дуги и лепи бркова, врло бристар и мудар; срећан и храбар Војвода. А притом знао је читати и писати.

Кажу да су Срби тог мученика мртво тело укопали у Београдској великој цркви, сниже десне певнице. Но кад је Београдска стара

црква развађена и нова прављена, ништа се незна куд су му кости ископате, и опет укопате.

Вечна буди слава и успомена многозаслужном за Србство Србину и доцнијем мученику од злобе Србинове посеченом, попечитељу Сими Марковићу.

29.

ПАВЛЕ ПОПОВИЋ.

ЧЛАН СОВЕТА И ВЕЛИКОГ ЗЕМАЉСКОГ СУДА.

Руског ордена Св. Анне II. степена кавалер.

Родио се у селу Вранићу, Београдске нахије. У детињству је мало учио књигу, и знао је читати часловац, али писати није умео. Тек у старије доба научио је само своје име подписивати.

И Павле је био један између оних Срба, који су јако помагали хаџи Мустај-Паши да савлада Јаничаре. У то име једном је с неким Чиком из Арнајева, и са Сарићем из Сремчице, побијо у селу пет Турака, и главе им однео у Београд Мустај-Паши, ког је за то лепо даривo.

Кад су Дахије овладале Србијом и 1801 год. убили Мустај-Пашу, и пред устамак кад започну по Србији сећи Кнезове и друге одабраније људе. Онда и Павлу као одабранијем човеку грозила је опасност и моро је се крити и чувати од Турака. Гди је се састајо и заједно крио са Кнеза Симом и Катићем.

Кад Кара-Ђорђе устане на Турке, ханове по селима попали, онда и у Вранићу Милисав Чамџија из Борка са неколико своји друга хан запали и Турке побије. Тад је се и Павле придружио био народњем устанку.

Но кад Аганлија са неколико стотина Турака 9. Фебруара те 1804 год. изиђе из Београда, да гледа како ту буну да угуши. И у Сремчици скупи он све Кнезове и попове из околних села па ји запита: ко поби Турке, ко попали ханове. Они сви одговоре да су хајдуци.

Ту му је морао доћи и Павле Поповић, да му Аганлија неби, у противном случају, поробијо кућу.

Одатле Павле са Аганлијом оде у село Дрлупе, где су се срели са Кара-Ђорђем, с којим не само не учине мир, него се још Аганлија рањен

врати 13. Фебруара у село Вранић, па одатле у Београд, куда и Павла одведе.

Из Београда, из Турских руку, Павле се једва избави, Аганлиним пријатељством, па одма отворено пристане уз своју браћу, у Јасеници под Кара-Ђорђем, противу Турака.

Па како је и Ваљевска нахија под Ненадовићима скоро у исто време кад и Кара-Ђорђе устала противу Турака *) па подигла и Шабачку нахију, и обсела Шабац тега из топа тукла. Чувши зато Кара-Ђорђе, на крају Марта шиљо је Павла Поповића Јакову Ненадовићу под Шабац да види шта они тамо раде, бијули Шабац и одкуд им топ. **)

Павле Поповић био је са Кара-Ђорђем и у Земуну 28. Априла, 10. Маја 1804 год. гди је Аустријски Фелдмаршаллајтнант Барон Женеј позво га и гледо да помири Србе са Турцима.

У свима доцнијим бојевима око Београда бивао је и Павле Поповић, и двапут рањен је био, једанпут у лево плеће а други пут у леве руке шаку. У једном таком случају, кад је рањен спао скоња, допао му је на коњу Васа Чарапић, да га избави, и видећи га тешко рањена, заплакао се, на што му Павле рекне: *„Чарапо, Чарапо, оди да се пољубимо, Бог зна хоћемо ли се више видити.“* Чарапић сјаше, пољуби се с њим, али га неостави него изне се међу своје.

Године 1805 кад је о Петровудне узет Карановац, био је и Павле при заузимаву истог.

Кад је Совет те исте 1805 год. 15. Августа у Борку на скупштини установљен избрат је и постављен Павле Поповић за Советника. Који је одатле са прочима отишо у Вољавчу, а одатле у Боговађу, и после кад је Смедерево 14. Новембра т. ист. год. освојено, преместили су се у Смедерево.

Кад је Београд освојен Павле је вратио Аганлиној жени добро, које је учинио њему Аганлија, пустивши га из Београда у почетку устанка. Он ју је сачуво од војничке силе и склонио је на безбедно место. Која је се доцније покрстила добила име Љубица и удала се за богатог трговца Стевана Живковића.

*) Мемоара Проте види стр. 73, гди је 28. Фебруара Кара-Ђорђе запалио Рудник, тог истог дана у вече Грбовић запалијо Ваљево, и тог дана Јаков разбијо је Турке на Свилеуви, гди је 270 мртви Турака пало.

**) Мемоари Проте стр. 80.

Године 1808 у пролеће, слат је био у Руску војску, ради народњих послова. По повратку отут, ишао је у нахије: Шабачку, Ваљевску, Зворничку и Ужичку, да извиди кривице неки старешина. А у јесен те године, слат је опет Кнезу Прозоровском.

Године 1810 био је с Кара-Ђорђем и с Кнезом Симом на Дрини, у великој битци, на Жичком пољу 6. Октомвра на Св. Тому, где су Турци разбијени и преко Дрине претерани, али где су и многе Војводе рањене биле.

Године 1811 ишао је у Кладово, одакле је кренуо два велика топа за Гургусовац. Тога се лета највише налазио у Крајини, где је с Руском војском одржавао свезу и договор.

Године 1812 послан је био од Вожда и Совета да у пограничним шанчевима обзнани Букурешки уговор, који је Русија била подвезала. Пошавши од Дрине, он је свој посо завршио у Чачку, и одатле отишао у Тополу Кара-Ђорђу, да јави како је посланство своје извршио.

Године 1813 послан је био у Кладово, да предузме команду Градску, пошто се до тадашњи командант, Живко Костандиновић, имао послати у Софију ради преговарања с Турцима о миру. И отуда се скоро вратио, јер од преговарања није било ништа.

У јесен 1813 год. кад је Кара-Ђорђе 21. Септемвра у Земун прешао, он из Београда оде у Враниħ, те своју породицу узме, и превезе је преко Саве у Срем, гди и он у Срему заостане.

Кад је трећи устанак 1815 год. у Србији букнуо, Павле Поповић врати се из Срема, и нашао је се у логору код Жељезника.

Кад Марашли-Али-Паша у Октобру те године, дође у Београд, и учини договор са Кнезом Милошем и другим старешинама те се установи народна Србска канцеларија у Београду илити суд. И Павле је између други Кнезова био у тој канцеларији.

Али га је већ савладала била старост и ране, које није могао никад излечити. Зато оде кући у Врањић.

Ту се упокојио 8. Декемвра 1816 год. и укопан је с десне стране олтара цркве Врањићске.

Павле је био врло паметан и разборит човек, и имао је добро памћење, чрез кога је више пута као посланик изашиљат, и он је велике услуге Србству учинио. Слава имену његовом.

30.

АКСЕНТИЈЕ МИЛАДИНОВИЋ.

КНЕЗ И ВОЈВОДА КОЛУБАРСКИ.

Родом је из села Чибутковице Београдске нахије. Он је пре устанка Кара-Ђорђевог на Турке, био Колубарске Кнежине под Турцима Кнез. *) Но од устанка Кара-Ђорђевог противу Турака 1804 до 1811 године ништа се незна гди је Кнез Аксентије био, и шта је радио.

Тек о новој 1811 години види се да га је Кара-Ђорђе поставио Колубарске Кнежине над 22 села за Војводу, и диплому му на ото издо.

Године 1812 11. Јануара находи се, налог Вожда и Совјета, да Кнез Аксентије од своје Кнежине ваља да изручи у касу народњу 6.180 гроша, као порезу и као издржавање мензулана и магистрата."

Године 1812, 22. Јуна заповеда му писмом Кара-Ђорђе „да истера из своје кнежине 1.200 војника, а ако може и више, биће боље: трговци трговине своје да пресеку, вели се даље у том писму које наговешћује крајњу нужду, мајстори мајсторије своје да прекину, земљеделци своје пољске послове и воденице да оставе, попови и калуђери да пођу, сви једнодушно на ноге и старо и младо да устанемо, и свима силама да се од непријатеља бранимо." **)

Али сва ова усиљавања и напрезања да се Срби одржати могу, непомогне им, него 1813 године Србија многобројном навалом Турака пропадне.

Кад Турци 1813 год. сву Србију притисну, многе Војводе и многи народ у Аустрију пребегне. Кнез Аксентије заостане у Србији, и после тог одма кад Турска војска у Београд дође, и кад Ваљевске нахије Кнезови оду на Врачар, предаду се Турцима, приме Муселиме и Кадију и одведу ји у Ваљево. И сотим се од Колубаре до Дрине мир учини и судови Турски и Кнезови поставе. ***)

После неколико дана изиђе и Кнез Аксентије у Београд великом Везиру Рушид-Паши те му се преда, тако и сву Београдску нахију; а

*) Трогодишњу Историју Милутиновића види стр. 50 и стр. 55 у врс. 20.

**) Кнежевина Србија од Милићевића види 89 стр. Но овај циркуларни налог Вождов, мора да је 1813, а не 1812 год. одпуштен.

***) Мемоари Проте Ненадовића види стр. 217.

потом и Драгачевски Кнез Аврам Лукић Советник дође те му се преда. Које обојицу Рушид-Паша као нове Кнезове постави за нахиске обор-Кнезове, бурунтије им изда и код себе ји задржи. А потом пошље људе, и на Кнезове и народ позив, да му се предаду, и да им се све опрашта, да је каже и Царевог сипа ко убио?

Па онда Рушид-Паша одреди свога Делибашу Али-Агу Серчесму са његовим Делијама, и придода му Кнеза Аксентија и Аврама Лукића, те пођу у народ да га предају, и оду Чачку и Карановцу, те су народ предавали, и дођу у Таково цркви. Ту позову и Кнеза Милоша који у Таково са својим момком Димитријем Ђорђевићем који је добро Турски и обичаје Турске знао, дођу, те обојица пред ноге Делибашине оружје положе и предаду му се. После тог дође Војвода Лазар Мутап, Ломо, Дрпичић и другији, те му се предаду. *)

Па пошто се сав народ ти нахија по испредаје, Серчесма именује Милоша Кнезом Рудничке нахије, узме и њега уза се и пође преко Крагујевачке нахије те су предавали народ, и потом заједно, са Кнеза Аксентијем и Милошем дође Делибаша Серчесма у Београд великом Везиру.

Рушид-Паша призна Милоша за Кнеза Рудничке нахије, изда му неке тајне заповести, и пошље га у Рудничку нахију. А Кнеза Аксентија задржи код себе као Ћефила и Већила Вилајетског Кнеза, да буде као најстарији Кнез над свима другим Кнезовима у Србији. **)

Кад велики Везир Рушид-Паша позван буде у Стамбол, он на своје место за Везира у Београду остави свога Ћехају Дерендели-Пашу, но кад у скоро Рушид-Паша истога Деренделију позове себи у Битољ, онда на овога место постављен буде за Београдсог-Валију Сулејман-Скопљак-Паша велики тиран и мучитељ Срба. Код кога Милош највише удвори се и Сулејман-Паша завели га и на зове га својим „посиником.“ Но ипак Кнез Аксентије осто је и даље као главни Кнез Рушид-Пашом именовати. ***)

Кнез Аксентије како је се Турцима предо, и Турци га за Кнеза поставе, он је све заповести Турске мирно вршио, запру за Турску војску од народа узимо и Турцима издаво. Има једна записка гди је

*) Историја Србије од Милутиновића види стр. 50. и 51.

**) Историја Србије од Милутиновића стр. 55.

***) Историја Србије од Милутиновића од стр. 54.—56.

он после паденија Србије 1813 год. од народа Београдског округа покупио 10.868 гр. и 20 пара и Турцима предо. *)

Кнез Аксентије једнако је био код Турака до 1815 год. као обор-Кнез гди је вољу Турску вршио, и народ Србски у колико је могао заклањо. Има једно писмо које му је Павле Поповић Саветник из Јакова у Срему 3. Декембра 1813 год. писао, у ком међу осталом, овако му је говорио: „Ми благодаримо вама за ваше труде које сте имали, и ваше срце уздржали и тамо остали, и неколико иљада душа од Турскога мача сачували; за такав ваш мудри поступак никакав Србин неће заборавити и за ваше здравље Бога молити. Тако како сте до сад тако и од сад старајте се за наш народ, да би срећан бити могао.“

Кнез Аксентије велику је муку мучио код Турака. Но кад 21. Септембра 1814 год. Хаџи-Продан подигне устанак Срба противу Турака, најтеже му је било. Гледајући очима како Турци по стотине Срба у ланцима у Београд доводе, живе на коље набијају, секу и главама њиовим ките бедеме Београдске.

Пред сами устанак Хаџи-Проданов. Кад је Кнез Аксентије у свом селу Чубутковици био. Пишу му из Београда 17. Септембра и позову га да одма у Београд дође. Неверујући му да ће и он на миру остати, а осетивши да ће покрета бити, па да га у таоцима задрже. Писмо је овако:

(Турски мур) „Ћаја-Паша покровитељ.“

„Здрав си Кнеже Аксентије: како примиш ову нашу књигу, у који ти год сат ова књига дође, у ону декику (минуту) да си у Београд дошао час пре, да ниси стао но хајде брзо. Ако си болан, на кола да дођеш, ако . . . . ти ајде на коња.“

А доцније 30. Септембра 1814 кад је устанак Хаџи Проданов већ букнуо био, и Ћаја Паша из Београда отишо те исти устанак са Кнезом Милошем гушио. Ћаја-Паша из Чачка пише му у Београд овако:

„Здрав си Кнеже Аксентије! Ето ти сада пишем и праћам ово моје писмо, да јесам ти благогетељ твој и ти ништа немој се бојати, но слободан буди: ја кад дођем хоћу те одмах пустити, то цело да знаш, и Кнез Теодосије да се неплаши; јесте се чуло у његову па-

---

*) Кнежев. Србија од Милићевића стр. 89.

хију нешто, али ћемо ми све то умирити: али он нека прати једну књигу у његову нахију да се већа буна не чини, он нека ги (их) слободи све. Учачку 30. Септемвра 1814 г.“ По свршетку овога Пашинога писма стоји још ово:

И такођер ја вас поздрављам Живко писар, Кнеже Аксентије, тврда је вера наша Христијанска, слободан буди, и послушајте тамо што вам се заповеда, а за вас моја је брига, такођер и за Кнеза Тодосију.

Живко, писар.“

После и овога писма долази друго, којим му се заповеда, да гледа ухватити Хаџи-Продана. Ево и тога писма

(М. П.) „Ћаја-Паша, покровитељ.“

„Здрав си Кнеже Аксентије! Ето ти сада дајем на знање, како је Хаџи Продан, са 4 хајдука отишо у Београдску нахију, и за њим је отишло 15 пандура, отерали траг: но сад у пут. како примиш ову књигу један сат пре за њиме, тражи га и терај га, не би ли га жива или мртва добавио, зашто већ он се неназивље ни Царев ни Везиров. — И такођер ја вас поздрављам господару Кнеже Аксентије, сва је твоја доброта и власт, у нашега покровитеља Ћаја-Паше, но ето ти сада описујем: слободан буди и сербез, и ову работу што ти пишемо гледај не би ли гди год пца уватио. И ваше сам поздравље примио у писму, и тако сам Паши казао, да је све то мирно и поштено у вашој нахији, и тако ти Паша благодари и захваљује ти великим даром. И да Бог да Хаџију Продана жива у хватите не би ли ти нашем Паши веселост срца описао.

У Чачку, 10. Октобра 1814.

Живко, писар,

ваш непромењени желатељ.“

Има још једно писманце, на ком нестоји кад је писато. Но биће у ово време: — и то ово:

„Обор-Кнеже Аксентије. од Београдске нахије, Везирова слуго. и мој пријатељу!

Дајем ти на знање, како ми је Арсеније Ломо дошао, и предо се: друго, сутра у Суботу рано, Кнез Милош полази у Београд, и тамо ће се с тобом састати, и зашто буде, договорити се.

У Драгољу.

(М. П.) Мехмед барјактар

Муселим-Ага нахије Рудничке.“

После горњег писма, има једно Кнеза Милошево, које му је писао у Рогачи 13. Нојемвра 1814 године, и у ком му јавља да долази у Београд, и да хоће баш код њега да одјаше, него да му „очисти и истреби“ једну собу у своме конаку. *)

Године 1815 4. Фебруара, Ћаја-Паша пише Кнезу Аксентију и чуди се за штому не доно си пореске паре, кад зна да је Паши „Секлет“ (нужда) за паре.

Кад је у Рудовцима тајна Скупштинска завера у Фебруару 1815 год. била да се на цвети на Турке наново подигну, гди је закључено: „Да позову Кнеза Милоша на устанак противу Турака, па ако нехтене заклели су Војводу Лому да га убије, и од њега да се прво одпочне, па онда на Турке.“ **)

А био је и разговор како да Кнеза Аксентија као паметног и разборитог човека из Турака истргну, који би им од користи био, а и иначе, мого би и он кад устанак букне противу њи са Турцима поћи. ***)

Кад устанак на Турке 1815 године на цветни четвртак, прво под Војводом Ломом букне. Тад је се Кнез Аксентије налазијо међу Турцима у Београду. И Турци како за устанак Срба чују Сулејман-Паша одреди свог сина Мухамед-Бега, Ћаја-Пашу, Делибашу Серчесму и Бинбашу Кара-Мустафу са Турском војском који узму са собом и Кнеза Аксентија и покупе из Београдског округа неколико стотина Срба као пандура у Калаузлук (путоводство) па у даре на Србе на брду Липару и Рудовцима продру преко Кљештевице планине и дођу у Чачак. [1])

Кад Србска војска под Милошем поседне брдо Љубиће и први пут Турска војска изиђе и побије се са Србима, украде се из Чачка 10 стари кметова и побегну из Турака, које ји Србска стража ухвати и изведе пред Милоша који ји сви десет посече. [2]) То би било исто

*) Ова сва горе наведена писма извађена су из књиге Кнежевине Србије од Милићевића са стр. 90—92 а ово посљедње Милошево које је он Кнезу Аксентију писо, мора бити као и предпоследње да му је писато, кад је са Ћаја-Пашом угушио Хаџи-Проданов устанак, и онда као у заслугу себи преписујући то, долазијо у Београд Сулејман-Паши на поклонење.

**) Историја Србије од Милутиновића, види стр. 119 и од 162—163.

***) Историа Србије од Милутиновића стр. 163.

[1]) Историја Србије од Милутиновића од стр. 134—136.

[2]) Грађа за Србску Историју од Вука, види стр. 83—84.

и са Кнезом Аксентијем: *) но он заостане и даље међу Турцима. И Кнез Милош пошље своје људе те Кнеза Аксентијеву кућу у Чибутковици сву опљене поарају па и саму стоку отерају Милошу.

Кад Ћаја-Паша доцније погине код Чачка, и Турци побегну преко Драгачева, морао је узмицати с њима и Кнез Аксентије, али се он у Гучи некако искраде од Турака, па све низ воду Белицу кроз шибљаке у макне у село Лисице свом шураку Илији Јоковићу, па одатле преко Рудничке Црнегоре, дође у Београдску нахију где је се негди прекривен налазио, и доцније у Јуну по позиву на веру, оде у Црнућу Кнезу Милошу: који га узме са собом и одведе к Јагодини. **)

То се потврђује и писмом Кнеза Милоша које је он писао 2. Јуна 1815 год. у Брусници: „Поздрављам вас Кнеже Аксентије, пише Кнез Милош, и тако вам дајем на знање, како ово моје писмо примите, вера ви је тврда, слободно к мени дођите, да се разговоримо. Ја да сам знао, да ћете се ви тако одмах избавити, не би вам ни у што дирнуо. А и овако док се разговоримо, може бити да ћу ти све вратити, и не бој се од мене ништа.“

У другом писму, које му је писао из Црнуће. 6. Јуна 1815 год. вели Кнез Милош да ће му, за стару љубав, вратити што је год њему „дотерато“, па га зове к себи, али овако препоручује: „И кад близу мене будете, у једном се селу зауставите, а писара вашег с неколико људи у напредак к мени опремите, да ја знам и да вас с мојим људма примим, а ја ћу у недељу се у Крагујевац кренути.“

Дошавши овако Кнезу Милошу, Кнез Аксентије, као што је речено, оде с њим к Јагодини. Но после тог незна се шта је радио, и где је се налазио, мороје бити код своје куће.

Тек доцније кад су Турци истерати из Пожаревца и Карановца, има писмо Кнеза Милоша од 29. Јуна 1815 год. у ком препоручује Кнезу Аксентију да иде с војском на Дрину, где ће и он тамо кад Турке из Карановца испрати доћи. ***)

Па пошто Срби са Марашли Али-Пашом мир у Ћуприји учине, и Марашлину војску пропусте у Београд, Кнез Аксентије одређен и

---

*) Грађа за Србску Историју од Вука, види стр. 74.

**) Историја Србије од Милутиновића, види стр. 282 и 375.

***) Кнежевина Србија од Милићевића стр. 93.

послан буде у Цариград као посланик, те замени Студеничког Архимандрита Мелентија Никшића, и заостане у Цариграду код Турске Порте као Србски агент донде докле га други неизмени. *)

Кад је се Кнез Аксентије из Цариграда вратио, мање је имао учешћа у народним пословима. — Старост и немоћ била га је савладала. — Умро је 23. Јануара 1820 године, и укопан је код цркве у Чибутковици, месту рођења свога.

31.

МАРКО ЧАРАПИЋ.

ОБОР-КНЕЗ ГРОЧАНСКЕ НАХИЈЕ.

Родом је из села Белог-Потока на подножју виса Авале. Пре него што ће се Кара-Ђорђе противу Турака подићи. Дахије као одметници Портини који су из Видина дошли, Султанову и Србску војску разбили Београдом обвладали сву Србију притисли и између себе њи четири Дахије Аганлија, Кучук-Алија, Мула-Јусуф и Фоча-Мехмед-Ага поделили.

Године 1801 кад удаве у Београду Султановог Везира доброга Мустафа-Пашу, и стану над Србима у Србији тирански беснити. Па да се неби Срби противу њи побунили, у Београду у Јануару месецу 1804 год. учине диван, и у дивану закључе да све Кнезове и друге главније људе по Србији исеку, који би кадри били народ противу њи подићи. И тако одпусте тајне налоге на све њиове Муселиме Кадије и Субаше по Србији да народне Кнезове и друге Србе њима означене по тамане. А и сам Дахија Вочић и други Турци из Београда пођу изненадно, и у Београдској нахији у вате знаменитог Кнеза Стефана Андрејевића Палалију из Бегаљице; чувеног Станка-Арамбашића из Великог-села; Кнеза Станоја Михаиловића из Зеока и многе друге преко 80 њи из секу и погубе.

Кнез Марко Чарапић био је тад у сватовима на кумству у селу Калуђерицама, где Трици изненадно рупе, увате га и посеку. А његов брат млађи Васа Чарапић одметне се у гору и себе спасе. А то је они дана у само време устанка, у које је време устанак под Кара-Ђорђем и букнуо. Ево шта песма каже за Београдске нахије Кнезове, како је Дахија за њи говорио:

*) Види Грађу за Срб. Историју од Вука стр. 127.

„Док погубим до два Чарапића
„Из Потока-Белог, код Авале,
„Којʼ су кадри на Врачар изаћи,
„У Београд Турке затворити
„Они сʼ Паше, а ја сам Субаша.
„Док погубим Протопоп Николу,
„Из лијепа села Ритопека,
„Он Пашује, а ја Субашујем,

„Док погубим Ђорђија Гузоњу,
„И његова брата Арсенија,
„Из лијепа села Железника
„Којʼ су кадри Топчидер затво-
рит',
„Док погубим Протопопа Марка
„Из лијепа села Остружнице
„Он је Паша, а ја сам Субаша.“ —

Овако су мислиле силне Дахије да све одабраније Србе свуд и по другим нахијама исеку, па да рахатују. Но Божија промисо другчије је то наредила, баш том кланицом ако су многе жертве Турци и докопали, букнуо је устанак у Јасеници под Кара-Ђорђем и као што песма вели:

„Већ је крвца из земље проврела
„Земан дошʼо ваља војевати
„За крст частни крвцу проливати
„Сваки своје да пока је старе.“

И за иста Срби су осветили своју изгинулу браћу; јер пламен устанка спржиоје све четири Дахије одма те исте 1804 године јер су ји Срби 25. Јуна исекли; и Кара-Ђорђу, главе њиове на Врачар донели и пред ноге његове положили.

32.

ВАСА ЧАРАПИЋ.

ГРОЧАНСКИ ВОЈВОДА.

Родом је из Белог-Потока испод Авале одакле му је и погибши брат Марко бијо, и у једној кући у задруги живио.

Кад му Турци брата погубе он се одметне у планину, и стане око себе друштво скупљати да свога брата освети: коме дође Живко Михаиловић из Умчара, кои је после и у II. устанку, као јунак и добар вођ борио се: Војин из Пиносаве, кои је, на Варварину рањен, и умро од рана; Лаза Буљубаша из Великог-Села: Веса из Калуђерица, и још неки други.

Васа Чарапић, како чује да је Кара-Ђорђе усто противу Турака, одма са својом дружином појити у Орашац Кара-Ђорђу. Па пошто ту Кара-Ђорђа, за Врховног Вожда изберу и закуну му се да ће га без условно

слушати. Кара-Ђорђе га одма врати натраг у Београдску нахију да народ противу Турака одмеће, и да као вешт мјестностима око Београда, увати и у запти путове да неби Турци из Београда у Народ излазили. И тако Васа оде, умножи своју чету, увати све путове из Београда, заседе по намешта, и једнакоје се са Турцима туко, кад су год покушали и из Београда излазили да у народ уђу, да га пљачкају и робе.

Васа са својим четама уватјо је и опасо Београд, од Саве кроз Топчидер, Мокри-Луг и Вишњицу до Дунава. Много је битака са Турцима имо, докле при заузимању Београда није и погинуо. Мало је се гди на другим местима са Турцима туко, него је једнако Београдлије у шкрипцу држо.

Кад је оно Кучук-Алија из Београда продро Јагодини, ког је Кнез Максим из Београда странпутицама тајно провео да из Турске купи војску. Гди му Гушанац-Алија у Јагодину са Крџалијама дође, па почем Кара-Ђорђе подруги пут удари на Јагодину 16. Марта у 1804 год. и освоји је, одакле Кучук-Алија са Гушанцем пре битке са Крџалијама измакне, и за осветити се Кара-Ђорђу удари на Тополу запали му кућу, воденицу и друге зграде, и сво му жито из амбара понесе, па удари и на село Врчин и сву Врчинску стоку зајми и потера за у Београд.

Чарапић у то доба био је под Авалом, кад дозна за Кучук-Алију и Гушанца да иду са Крџалијама у Београд и плен гоне; потече са својом четом пред њи, и у селу Лештанима у месту Кречанама у старој богазини, у хвати бусије; и, иза сваке бусије остави он по два три друга, а сам оде на дно теснаца, и заповеди да свак чека прво његову пушку. Турака је било врло много до 900; стоке су и плена гонили доста, и били су весели. Од весеља је неки попевао Србски овако:

„Чувала овце Тодора
„Широким пољем крај мора,“ и т. д.

И у том је баш пришао к' Васиној заседи: „Дочувала ји је“, проговори Чарапић, па окине своју шару... пуцањ проломи небо; Турци се помету; стока се побрка, па се начини прави покор. Турака падне врло много, а блага и оружја остане још више победиоцима, и преко 100 Турски глава Срби одсеку. *) Од они, који издру живи са

*) Мемоари Проте стр. 82.

Кучук-Алијом и Гушанцем из ове погибије, викне један Турчин, што га глава доноси: „Рајо, море! делите право, не грешите се, а свима ће бити доста, што сте нам отели.“

Причали су, кад је Васа Чарапић одбего упланину у зимње време, гди горског листа није било да би се лакше од Турака скривати могао. А кад види први глог у Авали да је олистао, Чарапић извади малу бушену цванцику, па је обеси о дрво, место дара, и опали из пиштоља у ветар рекавши: *„Е, чик сада, туро; гора олиста — Васа стече крила!“*

Чарапић је био мало наглув. После смрти свога брата Марка, на Турке је већ толико омрзо, да ји је тако рећи проождирао где је кога стигао или срео. Причали су они, који су га лично познавали, кад је он спаво, па које проговорио мало живље: „Турци!“ или макар и реч „Вуци!“ он је за тренут ока био на ногама, са запетим пиштољем у руци, грозно севајући очима, на коју ће страну да груне непромашно зрно.

У јуришу на Београд, коме је Кара-Ђорђе највећу војску од 8.000 људи под команду дао, и који је имао и најширу линију за упад у Београд, у Зору 30. Нојемвра 1806 године на Светог Андрију: Чарапић ниже Стамбол-капије идући Видин-капији код оног озиданог водовода (вјадукса) који води воду у варош. Приступајући шанцу окрене се к' својим војницима кои су ишли за њим, и рекне им: „Замном те, браћо!“ Утај мах. при светлости упаљене на шанцу машале, Турчин га спази опали и погоди га у среста, па му олово пројури кроз мали трбу: Васа: *„Гле! Изедеме пас, закон му.....Не бојте се! Ено пева Чамџија....!“* последње су му речи биле. Одатле тако смртно рањена, узму га војници на носила од пушака, и изнесу на Таш-Мајдан под Кара-Ђорђев шатор, гди ту и душу своју Јуначку и племениту испусти.

Кара-Ђорђе кад чује да је његов од први Војвода и јунака Васа Чарапић самртно рањен, и да му се конац живота прикучује. Врло му жао буде, јербо га је врло као Јунака Љубио, рече:

„Ах над тјече, и у граби лавре
Полубожској одговорне глави,
Једа ли ћу негда и ја тако
У минуту пасти најславнију!?

Васкрснути л' паче у духов'ма
Рода Србска, и потомстав' поздних,
А дјелима узживљавајућим'!" *)

Кад Чарапић издане, Кара-Ђорђе нареди те његово тело однесу у Раковицу, и сране га код Манастира с' поља по више Олтара, скоро до самог црквеног зида, с леве стране гди му и сад над гробом пешчани белег исправљен стоји који је у земљу упо да се на њему само овај надпис прочитати може: „Здѣ почиваіетъ рабъ Божій Василіе Чарапићъ", погинувши — даље се није могло прочитати, и тај камен-белег изронио је се и можда је и сав досад у земљу упао, и утонуо. Ја сам тај камен пре 18. година гледао и чито.

Има једна песма гди Ајдук-вељко зове Чарапића у помоћ, које држим да није излишно овдје ставитје, па је и у вршћујем:

„Айдук Вељко по ордији шета,
Па дозивље Чарапића Васу;
Чујеш мене, Чарапићу Васо:
Силни су ме обколили Турци!
Од Видина па до Неготина,
Неготину оће да запале;
Пошљи мени једну чету војске,
Да растерам око себе Турке;
Ако Бог да, те растерам Турке;
Питаћу ји чје ћ' бити Царство...?"

Благодарно Београдско житељство том врлом јунаку који је пролио његову племениту крв при отимању Београда, назвало је именом његовим у Београду једну улицу „Васина Улица". Моглоби се рећи, да је политура признања.

Јер да је право благодарно осећање према том јунаку, бар те улице обитаоци, дали би по двадесет динарски пара, па би му један белег над гробом подигли. Криви г. Милићевић у књизи Кнежевини Србији на стр. 77 саме Раковичке Калуђере, — вели: *„Они који сваком самртнику певају вјечнују памят, ни су нашли за вредио очувати успомену бусен, који покрива кости јунака Васе Чарапића! О, мртвило и слепило ума, силно ли ти је ваше грозно Царство!"*

*) Србијанка II. час. стр. 114.

Он, тражи само од Калуђера, да јунацима гробове чувају и кađу тамљаном! А не види да данашњи сами неки властници и над мртвим јунацима и ослободиоцима отачбине, гробове и успомене руше, да им трага нема! — Па зар да Калуђери бољи бити могу? —

33.

ТАНАСИЈЕ ЧАРАПИЋ.

ГРОЧАНСКИ ВОЈВОДА.

Рођени млађи брат Васин из Белог-Потока, но живио је у Рипњу. Јер после устанка на Турке 1804 год. преселио је се са Васом у Рипањ, и ту кућу су начинили засадили воћњаке, од који и данас траје по која стара трешња и ора.

Како Васа при јуришу на Београд погине. Кара-Ђорђе постави Танасија за Гročанског Војводу.

Танасије је исто тако јунак био, као и његов брат Васа. Но он није се више бакћао са Београдским Турцима као његов брат Васа. почем је Београд од Турака очисћен био. Но он је ратово и на другим местима као и друге Војводе, гди је се гди, и кад потреба указала.

Био је бој са Турцима на Дрини, на Делиграду и на другим местима. Ево како га и Сима Милутиновић у 4 части Србијанке на стр. 4 при другој обсади Делиграда 1809 год. спомиње:

„Делиграде зајажало Турства,
Соперниче самог' Цариграда
Прождиравший коње и јунаке!
Вјечно на те жаљетиће' ка́де,
Особито сад' овога пута,
И ако те овладаше врази
Изнурив те, ал' не надсиљевши!
Жикић крив је што г' на крв намјéни
Тек' да јоште палиса́да́ неби *)
И тад' ништа, к'о ни дотле њему,
Већ' топов'ма шест недјеља да́на́
Цепаше их, цјепље л' одламан'е
Гор'е бише, већ'ма изгрдише
Нег' ђул'ета, и кумбаре теж'е
Дан — ноћ у град капавше из неба:
Прејадило'с већ' свакоме бјеше
Прем смењива једна другу војска
Прокрадав се измеђ' вра́га́ поћу, **)
И свежа би заступала града
Од' недеље до недјеље прве.

*) Овде Срби били су укопали у земљу пред шанцевима палисаде и таковим шанцеве оградили, но Турска ђулета из топова ударала су у те палисаде цепала исте, гди су цепке летиле у Србски шанац, и више им досаде чиниле, него сама Турска ђулета. — К. Н. Н.

**) Рушким потоком кроз које шанчеве протиче.

Ал' Домузград што с' осветља овда
Јер Миленко брањаше га бодри
С' Танасијем Чарапићем крепким,
И с' Главашом незнавшим уступит,
Навираше отети га Турци,
Раскопати, поравњети одма,
Да им отле непакостис' више,
Ол' из' њега бар истјерат Србе
С' топов' седам не патишућима,
И сав шанац разровити одма;
Изгибоше, поваљаше с' туда
Око истог', не голема шанца
Тоске пушке, Арнаутске ризе,
И бјељаче обагрене крвљу; *)
Картач неће шале ни лијека!
Нег' и најзад' преко свега тога
Принудише с' оставити Срби
Делиграда и остале шанце;
Сви се кругом изредили бјеху,
Па тко био, већ' други пут нехте
Очигледно у опасност исту,
Ђе за чудо кад' промаше кога
Цјепље, бомбе, или шибе хитре." —

После овога боја, године 1810. Танасије Чарапић у другом крвавом боју у Крајини на Прахову; где је се Турака било улогорило око 15.000 под Ибраим-Пашом. Па кад Генерал Исајев, освоји Брзу-Паланку, онда оде с Вељком, Вулићевићем, и Танасијем Чарапићем, са 8 топова и 10.000 које Срба, које Руса и удари на Турке. Где је бој био упоран. Руса је било 4.000 људи и 4 велика топа. Но кад дође и Кара-Ђорђе. Турци буду надбијени и сам Ибраим-Паша погине. Трећи пут 1810 год. била је опет жестока битка на Праову. Турску војску предводио је Мур-Сајбија која је била велика. Руске војске опет било је на 4.000. Србском војском управљао је сам Кара-Ђорђе; и Турска војска буде разбијена.

У овом боју погине храбри Танасије Чарапић. Гди је сарањен незна се.

Прича се да је Вељко, залетајући се у Турке и излетајући жив и здрав, истресивао после танад из своји хаљина.

Чарапићу се допадне таква јуначка одважност, па почне да и он улеће тако у Турке. Вељко му рекне:

„Не можеш, ти побратиме, као ја не?" „Ако немогу издрети, могу погинути," рекне Чарапић срдито, и пусти се на хату у Турке, али дојиста и не изађе жив. Из једне међе опале Турци и убију га. И тако погине јунак Танасије Чарапић.

Али име трећег, од јунака браће Чарапића никад погинути неће. —

*) Бјељаче Арнаутске широке кошуље и горње њиове беле аљине. К. Н. Н.

34.

ИЛИЈА ЧАРАПИЋ.

ГРОЧАНСКИ ВОЈВОДА.

Кад брат његов Танасије на Праову 1810 год. погине. Кара-Ђорђе за Војводу Гочанског постави Илију најмлађег брата, бесмртни јунака трију Чарапића.

Илија је тако храбро војевао као и браћа његова до пропасти 1813 год. особито у време пропасти на Морави бранећи прелаз Турака преко Мораве, гди је под њим више коња погинуло, и кад Турци пређу Мораву и народ разбегне се, и он онда остави Мораву и нагне пешке са неколико момака, гди му у путу његов буљубаша Јован Дрвар даде свог коња говорећи: „Та за мога живота негледам те пешице да идеш уз мога коња, нити те остављам ту!“ *) и тад и он пребегне у Аустрију са свом његовом породицом, и његовим синовцима Ђорђем и Пером.

Кад се у јесен 1814 год. пођу Војводе селити у Русију, и Илија Чарапић са својом снаом Анастасијом Васином женом оде у Русију и у Кишињеву стани се, гди му се сна уда за неког Гаврилова скојим је децу изродила **) тамо заостала живила и умрла.

Маркова жена са синовима Ђорђем и Пером Чарапићем нехтене ићи у Русију него се поврати у Србију и у Ритопеку опет настани се, у кући својој.

Војвода Илија живио је Кишињеву од Руске пензије, гди се тамо и ожени, и узме себи за жену удовицу Стаменку Хрстић, ћерку Кара-Ђорђеву, гди после 1836 год. дође у Србију и у Београду био је Полицај и у том званију 1839 год. без чедан и умро је; и сарањен код Маркове цркве у Палилули код Таш-Мајдана.

35.

ЂОРЂЕ И ПЕТАР ЧАРАПИЋИ

БРАЋА.

Из Рипња синови Грочанског Кнеза Марка Чарапића кога су Турци пред устанак 1804 год. у Калуђерицама погубили: а синовци Војводе Васе, Танасија и Илије.

---

*) Историја Милутиновића види стр. 33.

**) У архиви Срб. учен. друштва бр. 407 има једно писмо. које је 1819 год. из Кишињева г. Анастасија Васина бив. жена. писала да је њен син у Руској служби.

При падению Србије 1813 год. као што је речено, пребегну са својим стрицем Илијом у Аустрију Ђорђе и Петар. Но кад им стриц 1814 год. у јесен оде у Русију, они заостану, и доцније са својом мајком врате се у Србију у Рипањ својој кући, и кад добро одрасту били су од народа као одбрани на гласу, и јунаци. И нису могли као и њнови стари никакову неправду и тиранију сносити.

Кад Милоје Поповић прозвани Ђак из Кусадка нахије Смедеревске дигне буну противу Кнеза Милоша, Ђорђе Чарапић пристане и сам уз исту, и подигне нахију Београдску да ограниче Милоша у његовом самовластију и тиранији, или да га отерају. Но кад његови људи чују да је Вучић узбуњени народ под Ђаком на Опленцу у Тополи гди ји је 5.000 било, разбијо и усташи се разбегли. Тад и Чарапића људи разиђу се својим кућама; а Ђорђе Чарапић побегне у Банат куда му после и његов млађи брат Петар оде.

Из Баната договори се Чарапић преко писама с Београдским учитељем Мијаилом Белисављевићем (родом из Срема из села Дивоша), који је пре у Рипњу био учитељ и онде кућу имао, да подигну у Србији буну против Милоша и противу Турака. По времену открије то Мијаило другоме учитељу Београдском Петру Радосавкићу, родом из Бачке из села Паланке. Испред цвети 1826 год. пређу Чарапићи крадом у Србију, учитељ Мијаило оде ноћу у Авалу, те се с њима састане и даде им нешто барута и олова, по том вративши се опет у Београд, напише прокламацију, у којој је између осталога и ово било: „ко донесе Милошеву главу, добиће педесет иљада дуката на годину.“ Тако се обрицало за Јованову и Јевремову главу по двадесет, а за Симе Паштрмца, Кнеза Василија Поповића и Кнеза Вучића по пет иљада дуката. Ови прокламација до одређенога дана нису љи двојица могли толико преписати, колико им је требало, зато открију то ортаку Петра Радосавкића, младу момчету, родом из Ниша, које је прилично знало писати, те им помогне преписивати. Утом Милош прочује шта се ради, па пошаље своје људе, те учитеља Мијаила увате, и нашавши код њега прокламација преписани, одведу га у Крагујевац. А противу браће Чарапића пошље свога брата Јеврема Обреновића са момцима који искупи још око себе људи, оде у Рипањ гди ји оба ноћу затече у кући гди спавају, па им кућу запали да у њој сгорају, но како је у истој била једна стара жена, која осети гди кућа гора, па ји избуди. Они сетесе шта

је, шчепају оружје излете на поље, па које оспе се ватра из пушака, гди буду рањени, а по том и оба убијени, но и они онако рањави бранећи се неколико људи побију, и своје главе замене.

Кад су учитеља Мијаила Белисављевића у Београду уватили, били су уватили и његовог друга учитеља Петра Радосавкића, но будући да се он тврдо изговаро, да о том није знао ништа, које и Мијаило посведочи, тако га пусте. У Крагујевцу пак, у другом испитивању ода Мијаило и свога друга Петра и његова ортака Нишлију; тако Кнез Милош пошаље људе, те и њи обојицу доведу у Крагујевац. Петар Радосавкић, незнајући да га је Мијаило одао, једнако остане на том да он за тај посао незна ништа. И кад му изнесу прокламацију, коју је он преписивао, он одговори, да то није његов рукопис. Најпосле му даду перо и артије, па му кажу, да се добро промисли, па да напише, шта ће му се чинити, ако и он буде за тај посао знао и Мијаилу помагао преписивати. Онда он напише, како су му диктирали: „да му се изваде очи, и одсеку руке и језик!“ Пошто он то напише, онда му даду Историју те буне, што је Мијаило у затвору писао; како он одатле види, да га је Мијаило одао, он одма призна. Потом затворе и њи двојицу, па после три четири недељног великог мучења. По заповести Кнеза Милоша Обреновића одсеку Мијаилу Белисављевићу обе руке по више шака, и од језика комад. А Петру Радосавкићу и његовом ортаку младом Нишлији, по десну руку и по комад од језика! а остале Србе из Србије, који су са Чарапићима били пристали побију. Мијаило и Петар остану живи — пређу у Аустрију, долазили су и у Беч, гди су просили, и као Аустријски поданици — жалили се — гди је се свет те грозоте гнушаво. — А Нишлија од рана умре. *)

О овакој нечувеној казни а и мучењу при испитивању криваца, причају да нигди није веће грозоте и мучења било. Кажу да им је осим други мука, неки из Крагујевца Налбантин Турчин кога су „Нале“ звали, усијаним клештама штипајући кидао је месо од окривљеника, да кажу сав свој план, и одкрију другаре: помиње се и данас као неко сотонско чудо. **)

---

*) Види грађу за Србску Историју Вука Караџића од стр. 185—188.

**) У Књижевини Србије књиги од г. Милићевића види стр. 73. а опширније о грозном мучењу ти криваца белешке у Архиви Србског ученог друштва под бр. 708.

Од четири брата дивни јунака Војвода Чарапића, тројица су од 1804—1813 год. крв своју за ослобођење Србије од тираније Турске, од Турака пролили: а пролили су и њина два сина у 1826 год. у борби за слободу Срба и од Милошеве тираније.

Од ове јуначке и врле породице, осто је био један њнов потомак имено Панта Чарапић који је био у Србији Артилериски поручик. Он је као каплар својевољно у Мађарском рату 1848, 1849 год. за слободу Срба противу Мађара храбро војевао, *) и као достојан потомак славни јунака Чарапића официрски чин у рату задобијо, и као јунак златном медаљом Цара Аустријског одликоват био. Умро је у Београду 1855 год. и сарањен је у Палилули на Таш-Мајдану код Маркове цркве. За собом оставио је жену, једно мужко, и једно женско дете. Да ли још ко од те заслужне јуначне породице има незна се.

36.

ВИЋЕНТИЈЕ ПЕТРОВИЋ.

ГРОЧАНСКИ ВОЈВОДА.

Родом је из Караћице, био је под Турцима Оборкнез, како је устанак противу Турака 1804 год. плануо, он је се одма придружио устанку, и војево је до саме пропасти. Дочекао је и III. устанак 1815 год. те је и тада лепи услуга учинијо народу своме. Вићентије је умро у Кораћици 31. Октомвра 1822 год. и укопат је у обште селско гробље. На гробу му има плоча на којој ово пише: „Здје почивајет раб Божји Вићентје Петровић, Кнез нахије Грочанске, престави се месеца Октомвра 31. 1822 лета.“ Прича се, да су му, кад је умро, 12 куршума извадили из тела! —

37.

ЈАНКО КАТИЋ.

ГРОЧАНСКИ ВОЈВОДА.

Из Рогаче Туриске Кнежине, а данашњег среза Космајског нахије Београдске. За Јанка се зна, да је знао Турски, и да је јахао: „На

*) Види „Народни устанак Срба“ противу Мађара 1848, 1849 год. у књизи оце Стефановића Виловског, ц. к. Мајора на стр. 51. И певанију „Бој Срба с Мађарима“ 1848—1849 год. од Г. Зубана стр. 23.

ђогату гриве окинвене.“ Ево како је дошо до тога обојега. Једна његова сестра била је на силу одведена у Београд, и потурчена. Јанко, још као дете, одлазио је и живео по дуже у кући те своје сестре. Тако је научио Турски. Као момак, био је веома леп. Ту он учини љубавно познанство са сестром свога на силу зета, и, у једној незгодној прилици, Турчин је јуришио с голом сабљом да га исече у комаде; али сестра Јанкова рашири своје руке и стане пред голу сабљу, те брата заклони. Јанко, међу тим, стругне кроз капиџике, дочепа се улице и побегне у Рогачу. *)

Кад Хаџи Мустафа-Паша 1795 године позове Кнезове и Србски народ противу Јаничара. Јанко је Катић као Бuљукбаша војевао противу Пасван-Огла и Јаничара, те је ту као јунак, и речит човек, у позно се, у војевању са људма и јунацима. **)

А кад му Турци упочетку Јануара 1804 године посеку старијег брата Стевана, он се онда са свим одметне у гору у хајдуке.

А кад Кара-Ђорђе устане противу Турака, Катић онога часа пошље му прво свога млађег брата Марка у Орашац, а за тим и он полети му у војску. И кад Кара-Ђорђа у Орашцу за Врховног Вожда изберу и закуну му се. Од то доба једнако је Катић био уз Кара-Ђорђа и није се од њега одвајо. Кад са Кара-Ђорђем попали Рудник и врати се натраг, њега Турнска Кнежина изабере за Кнеза, и Кара-Ђорђе именује га Војводом који је се увек тако и звао.

Када Ђенерал Женеј, Кара-Ђорђа у Земун позове да би помирио Србе са Дахијама. Кара-Ђорђе по позиву Женеа 28. Априла/10. Маја 1804 год. пређе у Земун и поведе са собом Симу Марковића, Младена Миловановића, Проту Ненадовића и Проту Алексу Лазаревића из Шопића, Павла Поповића из Вранића, Ђорђа Миладиновића из Жељезника, Радоја Трнавца из Раниловића, Ристу Радојичића из Блазнаве, Танасија Рајића из Страгара, Ранка Радића из Немениквћа, Раку Леваjца и Антонија Пљакића. Онда Кара-Ђорђе узео је са собом првог и Јанка Катића. Где у Земуну за теку и од Турака где су били прешли: Пређашњи Мухасил Сулејман-Ага; Ћаја Пашин, Ибрахим-Бег; тадањи Мухасил и Ђумрукџија Ибрахим-Ага; Јаничари Ефендија-Фочић; Ибрахим-Ефендија; Кадија Београдски Рустем-Ефендија; Паши и

---

*) Кнежевина Србија од Милићевића, види стр. 77.

**) Историја Србске револуције од Леоп. Ранке стр. 90.

Диван-Ефендија: Алај-Бег: Џебеџи-Баша, и многе ерлије и старешине Београдске.

Аустријски Ђенерал Женеј био је са више официра, гди се у једној башти састану. Сад Аустријски Ђенерал започне питати Србе: зашто су се побунили и устали противу Турака. Срби искажу све тиранције Турске, које су им Турци чинили и како на последку многе Кнезове изсекоше као Кнеза Алексу, Бирчанина, Станоја, Петра из Ћуприје, Хаџи Руфима, и све друге поброје. На то два Мухасила речу: „Шта је било, било: неће Аге од сад онако чинити и они се кају.“ На то Катић Турски рекне: „Баш и неће! Ви седите мирно, ви сте Царски Мухасили, ми на Цара нисмо, ни на вас Цареве служитеље устали, но на Дахије, с копмаће мо срећу с оружјем да поделимо.“

Ђенерал Женеј упита даље: „Шта захтевају Срби од Турака, шта ли Турци од Срба? рече: мене је мој Двор посло да вас помирим?“ Срби прочитају приуготовљени 9 пунктова, *) од који у првом су тражили да се све 4 Дахије погубе, или да се са Субашама иселе из Београда у Ниш или у другу коју страну, а управу земље да узму Царски људи. И да се повуче око Београда на два сата линија, као привремена граница, коју ни једна страна да не прекорачава докле не дође Царски Ферман, који ће потврдити све оне њиове захтеве из 9 пунктова.

Тако погађајући се са Турцима; Турци су нешто попуштали и одобравали; и Ђенерал старао се да Србе са Турцима помири. Но у једанпут у Топчидеру покаже се ватра од десет кућа које горе, и пламен у небо лиже, за које су Срби оставили неког Аћима Дољанца из Остружнице, теи је попалио да се до измирења неби дошло, и то су биле неке празне Бугарске кровињаче. Када ту паљевину у Земуну виде. Скочи Катић рекао би да зато незна, па као помаман рече „Нуто господине, ви нас на Царски и ваш образ преведосте преко Саве, а Дахије пале куће и робе сиротињу као вуци овце без пастира!“ Уста и Ђенерал, опази димове, гди су у небо упрли, од десет кућа, пак се окрене на оне Турке, и изврати кожу: *„Ви једне кесеџије, ви једни буштовници свога Цара, висте вашег Везира убили, ви Србске Кнезове изсекосте, и мене Цар послао да народ склоним да се помирише, а ви пред очима мога Цара, кој је мене у*

---

*) Види те пунктове у Мемоари Проте Ненадовића на стр. 86 и стр. 288.

место себе послао, сиротињу палите и убијате и т. д." А Турци сви: „Вала није од нас нико у Врачар изишао, вала била, није наш нико!" Ђипо је Катић између седећи Турака и Немаца рекао би да се помамио, ватра му је из уста севала. (Прича даље Прота Ненадовић у својим мемоарима на стр. 87.) Спрома Командирендер нађе се у чуду, једно боји се да Јанко њи кога недодирне, те би морали сви у Котроманац ићи, а већма се боји да онако љутит Јанко не заметне с Турцима кавгу, и све једнако виче: „Полако Јанко, полако Јанко!" „Лако ћу господине, лако," виче Катић, „јер сам овде за водом и преварен, ал чућеш ме сутра на Врачару," пак окрете се Турцима и рече: *„Чујте и Дахијски и Царски Турци, идите и кажите курви Кучук-Алији, у јутру рано нека изађе на Дедино брдо или у Врачар, где он воли, на хат му, хат ми; кубура му, кубура ми; гардја му (мииждрак), гардја ми; сабља му, сабља ми; чиме он воли, да ја и он мејдан поделимо а сиротиња нека мирна буде!"*

Тад устане и Кара-Ђорђе и рече Командирендеру Женеју: *„Господине опростите на вашем труду и доласку, ал од мира ништа нема, и од сад ћете чути и видети бојева, и, с' Богом."* Окрене се опет Катић Турцима, и Турски рече: *„Да абир ђерет — још једанпут вам кажем, кажите опет курви Кучук-Алији, што му поручује Катић Јанко из Рогаче, ако је мушко, сутра рано на мејдан да ми изиђе."* И тако одатле из Земуна не свршивши ништа врате се сви натраг преко Саве у Србију у Остружницу.

Катић после тог из Остружнице дође на Врачар и одатле са Кара-Ђорђем оде те заузму Пожаревац, па у Смедереву Турке у Град стерају, и после опет изиђу на Врачар, и одатле оду заједно са Васом Чарапићем те и Карановац на крају Јуна на Петровдан освоје. И тако је Катић готово свуд са Кара-Ђорђем ишо, и јуначки борио се.

У првој половини месеца Јула 1806 године силна Турска војска пређе Дрину под Босанским Везиром Ибраим-Пашом, па једна част под Хаџи-Бегом пође Ваљеву пред коју оде Кара-Ђорђе, а друга слегне се у Шабац. И одатле Хасан-Паша крене се напред с војском да иде Палежу, с намером да се ту са Хаџи-Бегом који би имао од Ваљева доћи, у Палежу саједини. Јаков Ненадовић, Лука Лазаревић и Јанко Катић дочекају Хасан-Пашу на Дугим-Њивама код воде Пет-

ковице у Крињећу, и разбију га, који се са војском врати Шабцу натраг. кога су Срби гонили, кад у гоњењу Турака сустигну Срби једног старог Турчина у Месарцима, салете га и повичу: „предај се, предај се Турчине негини лудо.“ А Турчин повиче: коме да се предам, ко вам је старешина? Војници повичу: „предај се Катићу Јанку (који је наблизу био): Јанко дотрчи на хату са запетим пиштољем уруци, на трчи на Турчина и сам повиче: „предај се Турчине баци оружје, ја сам Јанко Катић.“ Турчин рече: предаћу се, и чујући име Катића, а знао је како Јанко храбро Турке сече, потегне из своје мале пушчице те Јанка на место убије.

Јанко викнуо је само момцима својим:

„*Камо Лука!?* Оде гонећ Турке!
То дочује и свали се с’ хата.
И наземљу живим недоспјевши —“ *)

Тад Поп Панта Павић из Бранковине скочи коња те Турчина веже, кога доцније брат Јанков, Марко, кад дође посече овај старп туркешања који је убио врлог и мудрог јунака Јанка. Убијо га је из једне кратке пушчице мало више од аршина дугачке; није каже Прота вредила ни три гроша, а и сам Турчин, сав није више вредијо.

Кад Јанко Катић погине његови људи из Турског среза узму мртво његово тело, оду сви из логора и однесу га у Рогачу кући, говорили су кад немамо нашег старешине с ким смо се научили војевати, неможемо да останемо. **)

Јанко је сарањен код Сибиничке цркве. На гробној његовој плочи која је узидана узид с десне стране цркве, с поља, пише: „1806 год. здѣ почиваjетъ рабъ Божји, Јанко Катичъ, отъ Рогаче, Воевода Србски.“

Катић је кажу био човек врло леп, средњи растом, у мерен стасом, речит, паметан, и врло велики јунак. Он се одево свакад у кусно и богато. Јахао је Турскога хата, коме је од велика поноса и дике метана к’на на гриву, те се зато и пева „на ђогату гриве окњивене“ (обојене рујево).

Прича Сима у Србијанки част I. на стр. 133. Тог дана кад ће Катић погинути, ручоје Катић са Луком Лазаревићем заједно, и јели су

*) Србјанка I. час. стр. 134.

**) Мемоари Проте од стр. 172—173.

печено јагње, и из плећке позио је Јанко даће од њи двојице тог дана, један погинути, ево шта је казо:

„Брате Луко нас једнога нема,
А то данас, ил' најдаље с' утра!“
Плећкал' јавља што се пред чуст-
вује —.
Тек' што тако и са страже момче:
„Ето Турци, све хатлија голи,
Гоне плен, те му с' броја незна!“
Ончас ова и на коње оба,
Сваки своје око себе сличе,
Пак нечекав и склањивца на бој...
Кад примаклис и грудима Турци;
Обадва ти на њи одма сложно
Јуриш викну, те за њима вјерни
Срби браћа, светог' бранитељи;
Неколико врази се у запру,
Но гинути свуд' суноврат ставши,
Нит' наготу...игде Срба нашав,
Плећа даду, и бјежати нагну,
Док и грђе, што у тећ се неда,
Стижу Срби кубурама бију,
Други с' очју скидају им макљам...
(сабљам)
Нит је брато Буранијаш игра (ша-
љиво коњик),
Раскомадав с' чуда на громила!
С' леша на леш могаше се проћи
До самога села Јаловика:
Ал проклетник Јанком обрањени
Изврте се те под' пупак њега.
Да тек' викну а момцима своим':
„Камо Лука?!“ „Оде гонећ' Турке!“
То тек' дочув свалио се с' хата,
И на земљу живим недоспјевши:
Погибе нам', ал пристојно, славно,
Као витез примјерни у роду.“ —

38.

МАРКО КАТИЋ.

ТУРИСКИ ВОЈВОДА.

Кад Јанко Катић погине. Кара-Ђорђе идући од Ваљева, како у путу чује даје Јанко погинуо, врло му жао буде, и одма пошље четири своја момка у Рогачу за Јанкова брата Марка, који одма са војницима Турискиим у Крњиће дође. Кога за Војводу на место Јанка постави.

Марко је Катић одма био у кравој битки на пољу Мишару 31. Јула и 1. и 4. Августа 1806 год. и после тог у више битака бијо је. Кад је Јаков Ненадовић 1807 године у Јуну месецу прешао Дрину и упутио се бијо Сарајеву, и Марко Катић био је шњиме; па кад Јаков због подкрепљене Француским војницима Осман-Пашине војске, мораде вратити се натраг преко Дрине, гди и Турска војска Дрину са Француизима пређе. Но Јаков распореди војску спрод Дрине, и пошље Катића те Турке

од Дрине од сече, превозе у пиштн, па онда сложно у дарнвши на Турке гди 5.000 мртви Турака и 7 Француза падне.

Марко Катић и после овога непрестано војевоје храбро; по 1810 године оде у Београдску нахију на једну свадбу, гди се пушка окине и он мртав падне. Човек, који га је убијо, једнако је говоријо да га је убијо неотице, но други су до казивали, да га је Милоје на то наговорио. Па усљедству тог Милоје пребегне и у Немачку, који буде враћен натраг и предат Војводи Луки Лазаревићу у Шабачки Град, кога Лука по имајућем налогу од Кара-Ђорђа, из два пиштоља убије.

39.

НИКОЛА КАТИЋ.

ТУРИСКИ ВОЈВОДА.

Кад Марко Катић на свадби погине, Кара-Ђорђе постави његовог млађег брата Николу за Војводу Туриског.

Никола је тако војево храбро, као и његов брат Марко; но ни један није мого сравнити се са њиовим најстаријим братом Јанком Катићем.

После пропасти 1813 године Никола је заостао био у Србији и крио је се које гди по збеговима. И он је 5. Марта 1815 год. био на Скупштини у Рудовцима, гди су решили да се дигну опет противу Турака. *)

Кад је III. устанак у Руднику букнуо; Никола је одма подиго народ Туриске Кнежине; и био је у битки и на Дубљу. Шта је даље са истим било, кад је и гди умро; и имали још ко од те породице, нема отом нигди никакови записа.

40.

ДРАГИЋ ПЕТРОВИЋ.

КАПЕТАН.

Из села Ропочева, био је за Кара-Ђорђева времена Капетан под командом Кнеза Виће из Кораћице. Он је био врло вредан, енергичан, паметан, јунак, и речит. Драгић је готово више судио него Кнез Вићентије.

*) Мемоари Проте Ненадовића стр. 344.

Кад је пропаст Србије 1813 год. била, и он је прешао у Немачку, но опет наскоро се вратијо, са Кнеза Симом. И мирно живио у селу Ропочеву до саме 1816 године. Но кад, тад народу неснослна буде Турска владавина, и стану му се кметови обраћати као и Кнез Сими, да зову Кара-Ђорђа и да се ослобођавају од Турске тираније велики издатака и глобе народа. Он ступи у договор са Кнеза Симом Марковићем кога је више ценијо него свој живот. И стану се договарати како да помогну народу, и како да призову Кара-Ђорђа из Русије.

Кнез Милош Обреновић за ту заверу противу Турака узна, јави Паши, и пођeји ватати. Капетан Драгић крио је се за дуго у народу који је једног мишљења са Драгићем и Кнеза Симом био, и нису га Милошеве присталице уватити и пронаћи могле. Но кад Кнеза Симу у Ђелијама прикрита увате. Он разуме за то, презре свој живот, изиђе, и сам преда се да га воде Милошу, да са својим обожавајућим пријатељем Кнеза Симом, као што је сам мислијо гине, које је се тако и догодило. Кад и њега момци Милошеви у Трбушницу гди је Милош потеру исчекиво дотерају. Милош одма њега и Кнеза Симу везане у Београд Марашли-Паши пошље, који ји изведе и на Св. Мученике 9. Марта 1817 године на Кале-мејдану обојицу посече.

Покојни Г. Илија Коларац причао је да је својим очима гледао кад су Турци посекли ова два родољубива мученика. Извели су ји, вели, из Града и довели од прилике на Келемејдан онде где је сад Вучићева кућа. Кнеза Симу посекли су најпре. Џелат који га је секао није могао да пресече врат једним ударцем, него је тесао неколико пута. (Није хтео него га је више мучијо).

„Сеци јуначки! Мухамедати — или Булу Турску — . . . . .“ викнуо је гледајући ту сечу везани Драгић, који је такође чекао свој час: „Ја сам седамдесет Турски глава одсекао, па ми је рука опет боље секла него твоја!“

На то вели, допадне један Турчин, који је држао дућан онде, где је сад Гарашанинова кућа, те једним ударцем одсече главу Драгићу.

Драгић је био висока раста, дуги образа, и велики бркова, и велики јунак.

Гди је сарањен тај мученик незна се, но по свој прилици, биће сарањен по казивању у великој цркви гди је и Кнез Сима. А гди је, да је, вечна памјат пепелу тог мученика.

Имали ко жив данас, од његове породице незна се.

41.

ЖИВКО МИХАИЛОВИЋ.

КАПЕТАН.

Родио се 1770 год. у селу Умчарима. Кад су Дахије почеле да секу Кнезове, Живко није имао никакову власт, али је био човек отресан и Турски велики непријатељ. Кад се Чарапић Васа, пошто му Дахије посеку брата Марка, одметне у планину, трећи друг који је с њим пошо, био је Живко из Умчарара.

Кад Кара-Ђорђе устане противу Турака и Чарапић оде Кара-Ђорђу у Орашац, и Живко је заедно с'њиме био. Доцније Живко је био у свима бојевима које је била Грочанска нахија за време десетогодишње војне, и посто је био капетаном.

Године 1813 год. у време пропасти Србије пребегне и он у Панчево у Аустрију гди је се бавио у Банату близу границе.

У почетку 1815 године поручи му Кнез Вићентије из Кораћице да гледа, први дана часног поста, да пређе у Србију, на Итлак-Ферман (амнестију) царски, те „да на кућишту старом изнова кућицу дигне, и деци својој што ватрице пропири, док и боље Бог да.“ *)

Неколико дана пред ону знамениту Рудовачку тајно држану скупштину, гди су се главари заверили да устану противу Турака, пређе Капетан Живко из Баната у Гроцку и дође у своје село Умчаре, гди се ту неколико дана по задржи. Но како је и он на исту скупштину позван био, пође да и он иде, но задоцнивши се, сретне у путу свога познаника Божу из Вукосавца Крагујевачке нахије, који је на том скупу био, па се кући својој враћао. Божа исприча све Капетану Живку како су се у Рудовцима на скупу заверили и заклетвом утврдили да се на цвети подигну противу Турака, и како су жестоко закључили, да буде: „Обшта народња и вјечна клетва, на онога Срба, како год на онога што је из Косавскога боја побјегао и браћу своју издао, ако би који

*) Историја Милутиновића стр. 161.

на ове цвети јавно и храбро с оружјем у руци не устао противу христу и крсту душмана Турака.“ Још му каже како је Војвода Качерски Арсеније Ломо свима казо: „Браћо! Овај је сав наш збор и уговор добар и честит, али знајте сви, да никада ништа не може бити од истога збора и посла, ако Милош Рудничке нахије Кнез у то с њима непристане.“ Па му каже Божо још и ово, како су Ломи на то сви препоручили и Божији му аманет учинили, да он истога Милоша у то дјело позове и склони га у име све, те скупштине, што је у име свега народа; и да му каже и увери га тврдом Србском вјером, душом, и словом јуначким, да ако с њима пристане да ће га за свога господара поставити и припознавати; а Лома да им се заклео и обећао: да ће Милоша у ту заверу позвати и преволети, аколи пак никако пристати нехтене, да ће га он први: „како Турчина сматрати, и у првој га згодној бусији сам собом убити, да већ не служи ни Турцима, кад неће своме прејадноме народу и кукавној сиротињи у овакој нечувеној нужди и страдању, и тако да се најпре од њега Милоша Обреновића почне, па онда то лашње на Турке.“ *)

Када све то Божа Живку исприча, растану се, и Живко оде своме пријатељу Кнезу Вићентију Петровићу у Кораћицу, који је све за тај договор знао, да се и с њим договори, како да се сложно ради. Кад тамо затече Муселима Грочанског који је изишао те од народа купи оружје. Од Кнеза Вићентија иско је сабљу сребром оковану, срма хамајлију и коња ђогата. Но Кнез му одговори да је све он то имао, но да је све то у Немачкој одузето, а нешто у невољи и по испродаво, те себе и своју кућу ранијо; и тако Муселим оде од његове куће, у Поповиће на конак а сутрадан врати се у Гроцку.

Капетан Живко сад се разговори са Кнезом Вићентијем, па заједно с њиме и са Кнезом Живојином из Кораћице кога су Турци поставили за Кнеза, оду у село Рогачу Војводи Никоки Катићу, који је на Рудовачком састанку и завери био, да се противу Турака на Цвети сви сложно дигну. Па пошто им Катић све и он исприча као што су и они од Боже и други чули; договоре се да се спремају и да чекају општи дан устанка, и тако разиђу се својим кућама. **)

---

*) **Историја Србије од Милутиновића види од стр. 161—163.**

) **Историја Србије од Милутиновића стр. 164.

Кад устанак у Рудничкој нахији букне, Кнез Вићентије и Капетан Живко устану и они противу Турака, па пошто по селима и друмовима неколико Турака побију. Са неколико стотина Срба оду Гроцкој у којој је Муселим шанац имао, и са нешто Турака као средоточну точку између Београда и Смедерева ту седио и друм чуво. Па кад Гроцкој дођу, Срби се на Грочанском брду оружани са дугим пушкама задрже, а Капетан Живко сам под оружјем са нешто Срба без дуги пушака који су имали само пиштоље под гуњевима сакривене, сиђу у Гроцу Муселиму, који је у шанцу имао само до двадесет Турака, а остали сви били су се које куд разишли.

Сад Капетан Живко каже Муселиму како је се народ узмутио, и неки хајдуци појавили, него нека он или себи Турака више прибере, или се из Гроцке уклони, јер могу хајдуци и на њега напасти. Па појиште од Муселима да му даде једно двадесет Турака, а он ће прикупити нешто Срба, па да иде противу хајдука да ји повата и растера. Муселим готов буде да му даде нешто оружани Турака; но кад му његов ћато Хусеин Панџа на уво прешапће да то нечини, увиди и сам Муселим видећи отвореног и слободно говорећег Живка да неби добро по његове Турке било. Па онда рече Живку, иди ти сам, па прекупи Срба и гледај те хајдуке поватај, и Живко оде. (Овде је хтео Живко као што је се договорио да Турке од Муселима измами, па да ји од Муселима одвоји побије и отме оружје, почем су Срби са таковим оскудни били).

Кад се Срби поудале Муселим предосети се да како ухвати самога Живка, па пошље свога Гаваза да му сам дође да му нешто још каже. Но кад се Живко са свима својим Србима Муселиму поврати; Муселим немајући снаге да истог увати, кад то види рече му: „Хајде Живко, хајде! Нетребаш ми сада не! Ово се и други пут можемо ми разговорити, што ми је сада на ум дошло.“ И тако Срби сви мирно оду из Гроцке на брдо својој дружини; где ту дође и Кнез Вићентије са нешто војсчице и Саво Јагњилац са педесет добро оружани момака.

Тад Саво Јагњилац оде у Смедеревску нахију да је подиже. А они нареде да иду кметови у села да народ око Дунава у шуме крену у збегове сместе и утврде, да не би Београдски Турци грунули и штету народу учинили. Још се кметови ни крепули били нису, а глас

допадне да Муселим пали Гроцку, и да сече Грочане. Срби стрче брже у Гроцку, а кад тамо: Муселим с Турцима побегао на острво у Дунаву. Срби запале конак Муселимов, окрпе један чамац, јер су Турци све заоставше лађе испросецали и потопили, па пођу у острво за Турцима. Турци кад то виде, на лађама Дунавом побегну у Смедерево. И тако Гроцка од Турака очишћена буде.

Тад Срби нареде и оставе ту добре страже, да се чува од Турака из Смедерева. А одатле сви изиђу у Болеч, те ту на друму Београдском шанац ископају и улогоре се.

Но кад Сулејман-Паша испрати свога сина Ћехају с војском к Чачку, изиђе из Београда са заоставшим Турцима у Болеч, удари јуришом на ушанчене Србе, но Срби га одбију, и он се пред вече врати у Београд, изгубивши више мртви и оставивши много рањени Турака. *) И тако је ту Живко чувао друм, да неби Турци из Београдског Града испадали и народу штете чинили.

Кад се у Ћуприји са Марашли-Али-Пашом мир учини, Живко остане као Кнез у Грочанској нахији, седео је најпре у Умчарима, а после у Гроцкој више година.

Доцније узме га Кнез Милош код себе, те му је био, „управитељ двора у Топчидеру“ и као надзиратељ двора и умро је 17. Декемвра 1835 год. Он је сарањен више олтара Грочанске цркве, и на гробу му је плоча од црвена мрамора са надписом.

42.

АЛЕКСА ЛАЗАРЕВИЋ.

ПРОТА.

Прота Алекса рођен је у Шопићима, среза Колубарског, нахије Београдске.

Кад је Кара-Ђорђе 1804 год. усто противу Турака и с војском у почетку Априла дошо у Остружницу и ту скупштину учинио, позове га Фелдмаршаллејтенант Генерал Женеј у Земун да мири Србе са Турцима. Кара-Ђорђе узме узасе 16 одбранији Срба, између који био је и Прота Алекса са његовим братом Мијаилом, па пређе у Земун.

---

*) Историја Србије од Милутиновића стр. 165—170.

Но почем од тог измирења небуде ништа, они се врате натраг и војна се продужи.

Године 1805 на држаној скупштини у Пећанима 17. Априла. начине Срби молбу на Султана из 9 точака, којом потраже да се народу по тој молби даду права. Да однесе ту молбу Султану у Цариград, одређени буду као посланици Прота Алекса Лазаревић, трговац Стеван Живковић и Јован Протић, који се 1. Маја крену и оду у Букурешт. Ту заостане Протић, а на његово место оде са депутацпом Петар Чардаклија, који преко Бугарске, Варне и Црног мора 28. Маја 1805 год. дођу у Цариград; где народну молбу преко Патријарха Цариградског предаду Султану, и стану очекивати решење.

Но како Срби у Србији 20. Јула на Илиндан попале Ужице и истерају заповедника Ужичког Омер-Агу из Ужица, тако Порта огорчи се и одреди Хафис-Пашу да он са војском иде у Србију и да Србе казни. Где се тад измоли некако Стеван Живковић, казавши Турцима да он иде напред. да каже Србима и Кара-Ђорђу да се непротиве Хафис-Паши Везиру, који по Царској вољи долази; те тако он сам у Србију оде. А Прота Лазаревић и Петар Чардаклија заостану у Цариграду, где од 1. Јула до 11. Августа 1805 год. буду у највећој опасности, јер ји је сваког часа смрт очекивала. Одакле преко пријатеља тајно измакну на једну лађу и 27. Августа дођу у Одесу, ту издрже 21 дан карантин, и одатле преко Кијева оду у Петроград и у исти 13. Октомвра стигну. А кад се у Србију врате, Срби већ су били на Иванковцу и Царску војску под Хафис-Пашом разбили и одпочели са Царском војском бојеве бити.

Даље о Проти Алекси нема података. Но он како речену молбу на Султана, тако и белешке о његовом путовању са депутацпом, оставио је после своје смрти у препису своме сину свештенику Вићентију Лазаревићу у Шопићима, које је у књиги Голубици V од стр. 277—287. и печатано.

43.

НИКОЛА НИКОЛАЈЕВИЋ.

УЧИТЕЉ ОСТРУЖНИЧКИ.

Никола Николајевић родио се у Сурдуку у Срему. Његов отац није био богат човек да га у вишим школама у наукама школује. И

кад изучи основне школе, њега Митрополит Стратимировић узме у благодјејаније, те сврши две Богословске школе у Карловима, с намером да га за калуђери. Но Николајевићу не допадне се тај монашески чин, остави Карловце, па пређе у Србију и стане за учитеља у селу Остружници 1805 године, *) гди је учитељово. Дал је он доцније у другој којој служби под Кара-Ђорђем до 1813 год. био, незна се, и дал је по пропасти Србије те године и он у Срем прелазио, тако се исто незна. Но у толико се зна, да је се он у Остружници оженио и узео себи за жену имено Макру, и после да је седио и у Пећанима: и да је доцније под Кнезом Милошем Обреновићем у државној служби неки чиновник био. А после посто је и азнадар-благајник код Кнеза Милоша, који је код њега врло добро стајао. Но 1821 год. догоди се, те на њега Кнез Милош омрзне, кога око пола Нојемвра и живота лиши.

Кнез Милош је деспоцки владао над Србима, и имао у срцу свом Турски дух и владао по образцу Турски Паша и Везира, које му се најбоље допадало, Турско господство и самовољни живот њин. Па и у породичном животу по Турски живио је. Он је осим своје жене кн. Љубице имао више своји љубазница и наложница, између који имао је и наложницу неку Петрију, коју је од жива мужа и њене деце на силно отео, у свој конак довео и с њоме живио; а по том њеног мужа Милош је доцније са три његова братучеда, који су се противу тог насиља њему самом у Крагујевцу жалили, убијо, и њу себи са свим присвоио, те је у конаку с њоме, презревши своју жену Љубицу, живио. Па напоследку Петрија му се тако допадне, да он са Симом Милосављевићем Паштрмцем и Протом Жујевићем, који су му у свему угађали, договори се и закључи, да своју венчану жену Љубицу отера и да се са Петријом венча.

Кн. Љубица дозна за ту намеру свога мужа Милоша, па незнајући шта да ради, а знајући да Никола Николајевић Милошев благајник, и Лаза Теодоровић његов Секретар у наклоности стоје код њеног мужа Милоша, потужи им се и замоли ји за начин како да га од те намере његове одврате.

*) Има једно писмо у Архиви Србског ученог друштва под бр. 413, гди Николајевић благодари Митрополиту Стратимировићу што му је учинио, те је о благодјејанију његовом две године Богословије свршио у Карловцима. И моли га да би га он препоручио Кара-Ђорђу, неби ли добио већу какову службу.

Николајевић жалећи књ. Љубицу и за сачувати чест Кн. Милоша и за одвратити га од те намере да се пред светом не обрука, и не отера Љубицу његову жену, с којом је децу изродио; на зло његово досети се па као из Земуна од непознатог неког Милошу пријатеља изврнутом руком напише му писмо, и советује га да Милош остави се зала, да не прогони и неубија невине људе, и да се прође отимања туђи жена, и држања наложница у свом конаку код живе жене његове Љубице, које то на поругу његову служи, и т. д. укори га. Па онда то писмо тајно стрпа у поштанску торбу, у којој су писма из Београда и Земуна за Милоша доношена, које писмо са другима поштар однесе Кнезу Милошу и преда.

Па кад Секретар његов Лаза Теодоровић једно по једно писмо прочита Кнезу Милошу, које је на њега адресирато било, прочита му на последку и писмо од Николајевића подметнуто и написато са изопаченом страном руком. Милош разјари се на то, и стане псовати онога који му је писао, и усудио се да њему совета као паметном и силном, који зна шта ради даје, па и не посумња тад, да је то ко смео од његови људи у Србији, а шта више азнадар његов Николајевић да се усуди да му пише и совета му даје, него држо је да је то писмо заиста из Немачке од неког дошло; и тако љутећи се на тог смјелог писца за тад и остане.

Но како после неколико дана Милош сообшти то писмо и Паштрмцу; Паштрмац видећи да тај писац неможе бити страни човек, који све тако потанко зна што Кнез Милош ради, и рече: „неће то бити да ти је ко страни писао, него баш биће од твоји писара који су код тебе и који те служе, треба да потражиш код њи па ћеш се уверити да су ти они то писали, а нико други.“ То Милошу буде доста; па и не учини никаково питање, и никакову истрагу ни преметачину, да што код Николајевића и Секретара Теодоровића нађе и увери се о сумњи Паштрмчевој; него одма смисли да тајно убије и Николајевића и Теодоровића, и одма ступи к делу.

Призове к себи азнадара Николу Николајевића и Секретара Лазу Теодоровића, па им се и не покаже да им о злу мисли, него им каже да је добио од брата његовог Јована писмо из Брусинце да су му рачуни од купљења данка замршени и да му нема ко такове да размрси и да ји у ред доведе, па иште да му кога пошљем да такове

уреди. Па им заповеди да оба одма у Брусницу иду и да рачуне Јованове у ред доведу. *)

Лаза Теодоровић и Никола Николајевић ништа не посумњају да ји Кнез Милош притворно на смрт шиље, него држали су да ји он заиста у Брусницу као што им каже због рачуна шиље. Спреме се. с којим Милош одреди и његовог момка крвопију Благоја из Кнића са два још такова његова момка Арнаутина Дибранина џелата Андрију и Кају, који су пре тога служили код Али-Паше Јањинскога, којим изда тајну заповест и преда писмо на његовог брата Јована Обреновића, да ји лепо под видом прегледања рачуна прими: и да гледи да ји оба тајно да нико не дозна побије. И тако праћени Благојем из Кнића и Арнаутима око половине Нојемвра 1821 год. крену се и оду у Брусницу.

Кад у Брусницу дођу, њи Јован лацкаво прими и даде им Ђоја рачуне да прегледају. Па огласи да су се многе срне, дивокозе и јелени појавили у планини Вујану више Обровина, и да слазе на воду Деспотовицу и крај реке Бање. Па нареди ајку за ловлење ти зверова, и позове Лазу и Николајевића у лов. Лаза нехтене ићи, јер није био ловџија, а није и вере у Јовану имо, да га баш зато зове. Никола Николајевић као што је био добар ловац једва тај позив дочека да у лов иде; и ако га је од тог лова одвраћо Лаза Теодоровић, а и сам Благоје из Кнића, који је Николајевића, а ко је и крвник био, здраво волио. То опет Никола Николајевић, за његову несрећу, са Јованом Обреновићем, Благојем из Кнића и са она два Арнаутина, Андријом и Кајом, које је Милош одредио да га убију, у лов оде.

Кад дођу у Вујан планину, Јован Обреновић са Николајевићем, Благојем из Кнића и другима заседну по заседама, хајка се одпочне, убилаца, кабадахија Милошеви, Андрије и Каје од једанпут нестане, хајкачи на заседе натерају само једног курјака, пушке од заседача препуцају, уто исто време и убилци скривени у планини опале из своји дуги пушака и Николајевића на мртво убију: кога однесу у Брусницу и саране, прогласивши да је се сам неотично убио.

Сад остане на Лазу Теодоровића ред, да и њему Арнаути Милошеви са Јованом крв попију: но зато време док је Лаза и Николајевић до Бруснице дошо, Милош претури све ствари и по отвара сандуке

---

*) Види писмо Јеврема Обреновића од 28. Нојемвра 1821 год. у Мемоари Проте стр. 360—361.

Лазине и Николајевића да би нашао копију од писма њему писатог или други који писама, која би тврдила да су они речено писмо писали. па кад ништа не нађе што бији теретило и у сумњу довело, он ипак остане у сумњи према њима и не опозове свој налог, него ипак остане да се оба мучки убију. Но како у то време дође у Крагујевац Руски посланик Строганов и запита за Секретара његовог Лазу Теодоровића, који је познат био Руској дипломацији од 1816 год. кад је он у Петрограду са Кара-Ђорђем био и Руски говорити знао, и захте да му дође; тако Милош одма пошље свога Татарина-Курира, те му Теодоровић из Бруснице дође, и тако Лази тим случајем живот спашен буде.

Но у то време кад је Кнез Милош Лазу Теодоровића и Николајевића посло у Чачак да ји побију, Кнегиња Лубица, видећи да ће они оба због ње страдати, а и љубоморност је натера, кад се подпуно увери од неке Василије родом из Вучковице, која је у шареном конаку послужавка била, и наложницу Милошеву послуживала, да Кнез Милош заиста оће да се са Петријом венча, — Љубица дође у јарост, узме напуњен Вучићев пиштољ, па оде у шарени конак, где је Петрија живила, нађе је у соби где она са служавком Василијом завјесу на прозору намешта, па с леђа опали пиштољ, Петрију треви и наместо је убије да није ни гласа пустила. Па онда истрчи напоље, поседне при уготовљеног брзог коња кулаша, и одјури своме ручноме девeру Николи Луњевици, у Луњевицу Рудничке нахије, за ког је знала да је за своју главу неће издати Милошу.

Милош боравећи у свом конаку на divанани, кад чује пуцањ пушке у шареном конаку, одма посумња да се Љубица са Петријом није посвађала. Па пошље Вучића да види шта је? Вучић оде и нађе Петрију мртву у крви лежећу, и увери се од Василије да ју је Кнегиња Љубица убила, па се врати и каже Милошу, да му је Петра убијена. Милош скочи на ноге па и сам оде у Харем-шарени конак, и кад види своју љубовницу у крви, стане је жалити, а Љубицу по конацима са Вучићем тражити, да је веже за репове коњма да је живу раскине. Но кад је не нађе, а дозна да је она побегла Рудничким путем, он одреди Вучића и заповеди му да избере најбржег коња, па да трчи да Љубицу стигне, да је ухвати и да јој оба ока из главе ископа, и да нагрђену у Крагујевац доведе, да је коњма на реповма растргне.

Вучић, примивши ту строгу заповест од Милоша, обећа му се да ће је извршити, поседне коња и оде у потеру за Кнегињом Љубицом, но нехтене је гонити ни Милошеву варварску вољу извршити, него пусти Кнегињу Љубицу, те она пред њим избегне у Луњевицу девeру своме Николи. Па се потом Вучић врати у Крагујевац и каже Милошу, да је она пред њим на брзом коњу измакла и да је стићи није могао. За тим Кнез Милош остане жалостан за својом Петром и што је бар неосвети. *) А Николајевић поводом Кнегиње Љубице бранећи њу, а и част Кнеза Милоша изгуби главу, а мал и Лаза Теодоровић а и Кнегиња Љубица главе своје од силног Милоша не погубише.

Никола Николајевић после своје смрти оставио је у животу једног свог рођеног брата у Сурдуку Попа Васу Николајевића од кога и данас има у Сурдуку и Руми у Срему потомства. Своју жену Макрену и од ње два сина, старијег Александра, који је доцније био Помоћник началничества окружног у Београду, и који је као ожењен без деце умро у Београду бише 1852 год. и млађег сина Косту, за кога кажу да је у свему наличио на свога оца Николу.

Млађи син Николин, Коста Николајевић, пошто је свршио све више школе у Србији, послат је био о правителственом трошку у стране државе, те је као државни питомац учио на страни политичне науке, а највише у Паризу учио је се на университету, и кад доврши у Паризу науке, дође у Србију и постављен буде прво за Секретара а потом за началника Књажеске канцеларије за владе Књаза Александра Кара-Ђорђевића; затим одређен буде за Капућехају у Цариграду, у ком званију 9. Октомвра 1849 год. ожени се у Београду, са Полексијом ћерком Књаза Александра Кара-Ђорђевића, па заједно с њом после венчања оде у Цариград, и после годину и по дана врати се у Србију, где неко време буде без службе. За тим постане министром просвете; а по том и министром внутрени дела, у ком званију затече га и 1858 год. где Књаз Александар, његов таст 12. Декемвра напусти Књажевско достојанство, пређе у Аустрију, и на његово место дође опет за Књаза Србије Књаз Милош Обреновић.

---

*) Огледало Србско од Светића књ. I, стр. 40—41 и од Јоксима Новића у песми смрт Николајевића од стр. 38—78.

Коста Николајевић осто је и даље у Србији без икакове службе и пензије, до бомбардирања Београда 1862 год.; потом пређе у Аустрију и оде у Пешту, гди је живио неко време са породицом код свога таста Књаза Кара-Ђорђевића. После оде у Грац у Штајерску, те је и ту неко време до 1869 год. живио. А после дође у Беч, те је живио у Бечу до 1873 године. Но пошто му 29. Марта умре ташта Књагиња Персида, Супруга Александра Кара-Ђорђевића, а затим кад му ускоро 11. Априла 1873 год. умре и ћи Милица, он одсели се у Париз, гди је живио до пролећа 1877 године; затим врати се из Париза и оде тасту свом Књазу Кара-Ђорђевићу на спахлук, који је у Мађарској у селу Боксеку имао. Но ту 1. Октомвра исте 1877 год. из непознати узрока из револвера, у два сата по подне убије се, и други дан при чистој својој совести захте, те га његови синови исправе, и стојећи у рукама своји синова, пошто се са свима опрости, умре; и тело његово сарањено буде у доминијуму у Боксеку.

Коста Николе Николајевић, са својом женом Полексијом имао је 3 сина и 3 ћери, и то: 1) сина Николу, који је као Француски војник, војујући противу Прајза на Орлеану 28. Септемвра/11. Октомвра 1870. погинуо. 2) Милицу, која је рођена 1851 год. и у девојачкој 22. години свога живота 11. Априла 1873 год. умрла у Бечу. 3) сина Александра који је рођен у Београду 26. Септемвра 1856 год. и који данас живи на своме доминијуму у Краљевини Румунској. 4) Ђорђа, који је рођен у Београду 31. Декемвра 1859 год. а погинуо у Румунији 24. Нојемвра 1882 год. у Тури-Мугорелу од Спахије Антона Ведре, који га уби из револвера, из освете што је он (Ђорђе) подиго код суда парницу за повреду части. 5) ћер Персиду, која је рођена у Београду 26. Априла 1860 год. и 6) Катарину, која је рођена у Грацу 6. Марта 1868 год. и која живи код своје Матере Полексије у Грацу.

Коста Николајевић рођен је у Остружници, и био је врло научен и смеран човек, да га је сваки љубио и поштово.

44.

ЂОРЂЕ ОСТОИЋ.

СКЕЛЕЏИЈА.

Ђорђе Остоић рођен је у Остружници, среза Посавског, нахије Београдске. Он је се 1786 год. затеко као Скелеџија на Умки код Великог-Дубоког, поред воде Саве.

Остојић моро је бити од знатнији људи оногa доба, и он је са Кара-Ђорђем у добром познанству био, и били су *побратими.*

Кад Кара-Ђорђе 1786 год. убије три Турчина Арнаутина код своје куће у Тополи, који су дошли и стали насиље да чине. Па побојавши се да се то неодкрије, и Турци за то не прочују, па би тражили да излију освету над њиме и његовом породицом, а и комшије његове морале би крварину плаћати. Тако Кара-Ђорђе за одклонити то, реши се да своју породицу у Срем претури, па да се сам врати и да се над Турцима и даље свети. На то склони се и његов очу *Петронније,* а неки и од комшија његови око 36 душа да у Срем бегају. Тад Кара-Ђорђе ноћу одјури на Умку своме побратиму Ђорђу Остојићу, и каже му шта је учинио и пашто је се решио. Па с њиме учини договор, да му припуготови лађу за превоз његове породице и његови суседа, преко Саве у Срем; одреде дан, а и сат, у које ће време они доћи да у Срем пређу, и затим се одма у Тополу кући врати.

Попртља и спреми штаје имао, па се са својим очуом Петронијем, својом породицом и суседима крене из Тополе, дође на Умку у уговорено време са Остојићем; но кад ту лађу не застану спреда Саве, у Дубоком Потоку, у честу прекрију се и стану очекивати лађу, коју им је Остојић за превоз прибавио.

Тад у Петронија Очуа Кара-Ђорђевог уђе неки немиран дух, ваљда је то судбина његова тела тако да буде, па се покаје што је пошо да у Срем бега; дал' је се поплашио, да ји Турци ту у збегу не нађу, да ли му је жао било што је оставио своју кућу и што мора ићи у туђе место и туђ свет, међу њему непознате људе. Елем он нетакне се и стане свима бегунцима у збегу говорити да се врате натраг у Тополу, и да он неће да иде у Срем. Бегунци виде сви да би за њи зло било да се у Тополу врате, јер Турци све би мушкарце исекли а жене и децу у робље одвели; нехтену га ни чути а камоли да га послушају. Петронције им стане претити, да ако они неће да се врате, да ће ји он Турцима да проказке. Па кад му и претња не помогне, Петроније заиста пође у Остружницу да ји Турцима проказке. Тад бегунци стану га молити, да од те зле намере одустане и да ји Турцима не проказује, настане мукло плакање жена, несмејући од Турака гласно ни да плачу, и уз мајке вриска деце, молећи га, заклињајући и приклињајући га да се врати. Но Петроније нехтене ни да чује, нити да се

осврне на молбу бегајући људи, ни на плач жена и вриштање деце. Кара-Ђорђева мати Марица, кад види да заиста њен муж оће да ји Турцима изда, викне свом сину Ђорђу што он ћути и немоли га да се врати: извади из недара сису и каже му: *„врати га Ђорђе, врати га сине, ако Бога знаш, ако неће да се врати да ти је проклето млеко којим сам те одојила, убји га.“* Кара-Ђорђе са Ђорђем Остојићем потрчи за својим очуом Петронијем, стане га звати и молити да се врати, и да ји Турцима не проказује. Но кад и њега очу Петроније не послуша, викне му: *„врати се отац, сад ћеш погинути.“* и кад му по трипут Кара-Ђорђе рече да се врати, и Петроније нехтене, Кара-Ђорђе потегне дугу пушку, нанишани но не опали, нехтене га својом руком убити. Него дода пушку своме побратиму Ђорђу Остојићу, увати се руком запиштољ и рече: *„удри побратиме или ћете сад од мене оба погинути!“* Остојић, знајући да код Кара-Ђорђа нема шале, а видећи свој и свију бегајући живот у опасности, клекне на колено, нанишани Кара-Ђорђеву пушку, опали, трефи, и *Петронија* на место убије.

Тад Кара-Ђорђе рече: *„тако којекуде подушите отац, што тражи, то и нађе, боље ти сам, нег волики пилеж!“* За тим узму Петронија и у Дубоком Потоку покрај Саве укопају га. У тим и лађа, коју је Остојић прибавијо, са Сремске стране на Србску обалу дође и стане, где Дубоки Поток у Саву утиче. Бегунци се у лађу у крцају, преко Саве у Срем превезу и са Кара-Ђорђем у Крушедол оду.

Тад и Ђорђе Остојић пређе са Кара-Ђорђем и другим бегунцима у Срем, па несмејући више у Србију враћати се, добави и он своју породицу из Остружнице, оде у Бачку, и у Новој-Паланки насташи се с кућом, где ту живећи и трговином запимајући се, леп иметак стече, па ту и заостане, где је живио и умро. И после смрти своје оставио је Ђорђе Остојић два сина, Панту и Саву. Но гле судбе Божије! где је живот Кара-Ђорђев и даље уткат у побратимску ту породицу Ђорђа Остојића.

Кад је Кара-Ђорђе 1817 год. из Бесарабије из Хотина пошо у Србију, пређе преко Мехадије, дође у Белу Цркву, ту руча и замоли Тошу Недељковића трговца, те га он на својим колима до Дунава одвезе. Но кад ту на кордон дођу, нађу на кордону Панту Остојића сина Ђорђевог, који је као стражмештер у место официра стражу чуво. Кара-

Ђорђе и нејавивши му се, ко је и одакле иде, замоли га да га преко Дунава у Србију пропусти и превести даде. Кара-Ђорђе није ни посумњо да је то његовог побратима Ђорђа Остоића син. А и Панта њега није познаво.

Тако Панта по неком Божјем осећању, прими срцу одушевљено ту молбу Кара-Ђорђеву. Па уместо да нађе кога да превезе Кара-Ђорђа у Србију, он сам узме кордонски чамац и са два граничара, Пером Протићем и другим ком се име незна, Кара-Ђорђа и његовог Секретара Наума Капара, сам Остоић думенишући 29. Јуна лицем на Петровдан на Србску га страну близу Рама превезе. Гди му ту Кара-Ђорђе за благодарн, обдари га са 10 а она два граничара са по 5 дуката, и одатле Кара-Ђорђе, без да је знао који га је превезо, а и Остоић кога је возио, оде у велику Плану, а затим у село Радовање, гди га у колеби Драгића Војкића у зору 13. Јула 1817 год. на светог Архангела Гаврила Киез Милош Обреновић чрез намештене убице, неверног Војводу Вуицу Вулићевића и његовог момка Павла Новаковића на спавању сикиром убију, а и Наума Капара из пушке на потоку умивајућег се. — Главе им одсеку и у Београд Милошу однесу, који ји преда Марашли-Али-Паши, те ји одере и у Цариград на пешкеш и увиђење Султану пошље.

Стражмештер Панта Остоић са Граничаром Пером Протићем (осим оног трећег њиовог друга, који је се кажу вратио натраг?) несмедне се више на своју дужност ни враћати на кордон, него заостане у Србији, гди је се неко време са Протићем крнјо, да за њега не дозна ни Киез Милош ни Марашли-Али-Паша. Доцније је у Србији трговo, потом био Полицај у Смедерову, а најпосле био је и неки ђумручки чиновник у Радујевцу гди је 1850 год. и умро.

Панта Остоић и оженио је се био у Србији, и оставио је после смрти своје жене, једнога сина имено Миту Остоића, који је живио у Бечу као агент трговачки, кога су звали лепи Мита и који је пре четири године умро.

Други син Ђорђа Остоића, Сава Остоић Пантин брат, осто је у Новој Паланки, гди је трговo и по том у Паланки и умро. И после себе оставио је четири сина, имено: Јована, Ђорђа, Тошу и Александра Остоића, који су ожењени, и велика је и чувена данас та породица Остоића. Они су данас богати марвени трговци на Пештанској и Бечкој пијаци.

А, онај Граничар Пера Протић, који је са Пантом Остојићем превезо Кара-Ђорђа у Србију, крио је се које где и живио је у Пожаревцу, но мало доцније, кад Кнез Милош Обреновић за њега дозна, буде тајно убијен и у Мораву бачен, кога вода близу Смедерева избаци на обалу, где ту и сарањен буде. А са оним трећим граничаром, шта је било незна се; кажу да је се вратио натраг?

45.

МИЛИСАВ ЧАМЏИЈА.

ВЕЛИКИ ЈУНАК.

Родом је из Борка, Београдске нахије. Како је Кнез Сима Марковић 1804. дошо из Орашца од Кара-Ђорђа, одма је одпочео подизати народ противу Турака. Тако још први дана месеца Фебруара 1804 год. пошље Милисава Чамџију са неколико његови другова у село Вранић, у ком се Турски хан налазијо, те хан запали и Турке, који избећи нису могли, побије.

Сељаци, да би остали на миру за тад прогласе, да су хан запалили и Турке побили хајдуци.

Од то доба, Милисав се увек налазио уз Кнеза Симу. Он није желео власти ни господства: његово је сво задовољство било да Турке само бије и да ји растерује. Имао је на себи преко 10. рана. Чак кажу да му је од једне ране под дојњом вилицом остало шупље, те није могао јести чорбе.

У јуришу на Београд 30. Нојемвра 1806 године продро је преко шанца, испео се и сео на Турски топ (од прилике где је сад гостилница зовома „Руски Цар“) и запевао, из свега гласа:

„Хеј! браћо Срби, крила Соколова!
„К мени, к мени, ја сам на ендеку.
„И Чамџија већ на топу седи.“

Тај глас, кажу, да је чуо самртно рањени Васа Чарапић, обвеселио се и Србима реко: „Не бојте се! Ено пева Чамџија....,“ те су му последње речи биле.

У Борку се прича, да је он нарочито молијо Кара-Ђорђа да му допусти да то учини. И кад је после Кара-Ђорђе чуо за ото, кажу да је рекао: „Ене подуши га, де сверова Милисав.“

Чамџија је преживио несрећну 1813 год. и дочекао је и трећи устанак, и при нападању на Турке у Палежу 1815 год. буде тешко рањен, кога однесу кући његовој у Борак, гди после два дана јуначку своју душу испусти.

Данас се у воћу Матије Ивановића у Борку, под једним орахом још налазе два гробна камена: мањи је Милисава Чамџије, а већи је његовог брата, поред кога је Милисав желео да буде сарањен.

Кажу да је Чамџија био смеђ, омањи растом тако, да се по његовом телу не би никад мислити могло, да је он онолики јунак колики је доиста био.

Милисав Чамџија био је јунак, између први јунака тог доба.

Од многи рана, које је на себи имао, гди је и у зубе рањен, у доцније време кад је говорио шушкетао је, но и пак није му то с'метало да увек, кад је у бој ишо певати је мого.

II. СМЕДЕРЕВСКА НАХИЈА.

46.

СТАНКО АРАМБАШИЋ.

БИНБАША.

Родом из Смедеревске нахије, из села Колара. *)

Кад Пасванџина војска из Видина у 1796 год. стане у Србију продирати, Мустај-Паша Везир Београдски, имајући малу своју Турску војску, и немогући противу Пасванџине војске одпор дати, позове и Србе у помоћ да навалу Јаничара одбија.

Па пошто Пасванџина војска продре у Србију и заузме Ћуприју и пође Београду, Везир Мустај-Паша постави Станка Арамбашића за Бинбашу, одреди га са Србском војском Београдског Пашалука и Турском под својим Делибашом Балотом, и пошље ји пред Пасванџину војску, који се на Пожаревцу побију, но буду надбијени, и Турци Пасванџини продру до Београда и варош Београдску заузму. Но Срби под Кнеза Алексом Ненадовићем, Бирчанин Илијом и Грбовићем, испадну из Града, Турке из вароши истерају и у Видин прогнају. **)

---

*) Види Мемоаре Протине од стр. 40 и Вукову Даницу за 1829 год. на стр. 6—8.

**) Мемоари Протини види стр. 40.

Доцније опет Пасванџина војска продре у Србију, гди ји Станко Арамбашић са Балотом на Пожаревцу дочека и разбије. Тад припадне Станку некакав Вла, по имену Буда, који је био Буљукбаша у Пасванџиној војсци, те му се преда, и он га узме на веру; но Балота, Делибаша, уз пркос Станку убије га на Станкове очи, говорећи да је он био с Пасванџиним Турцима. Одма после тога дођу некаки други Турци Пасванџини, и, незнајући шта је било од они, што су пре дошли, тумаре у сред војске Србске, која се склопи и побије ји, само двојица побегну брдом и Срби отрче за њима. Чувши Балота где пуцају пушке, он скочи на коња, па с неколико делија потрчи, да види, шта је: и разумевши, шта је било, наклопи се и он за онима, што бегају: а кад дође тамо, где су Срби она два Турчина били претекли и обколили да увате или да ји побију, онда један од њи видећи Балоту као Турчина, положи пред њим оружје и ували му коња за узенђију, молећи се да се преда и да му се опрости живот; и Балота га узме на веру. Но Станко, који је такође на коњу био, и те Турке терао, дотрчи, па потегне из пиштоља, те онога Турчина поред Балоте убије. Балота га запита: „Зашто то?“ А он му одговори: „То је за оно.“ —

Пошто се већ баше умире, даду Турци у Београду Станку књигу, да је носи Војводи Смедеревскоме, и он је однесе и преда, па оде у крчму на конак. Кад буде ноћу, пошто се он већ скине и легне спавати, дође му један делија, те каже, да га зове Војвода. Он устане, и стане да се облачи, а делије кроз пенџере опале у њега из пушака, онда он брже боље спопадне пиштољ, и убије једног делију, па падне и умре. Делије му по том убију и момка, који је био код коња, па обојицу баце у Језаву, те онде освану. Сутра дан изваде ји Срби и оба у Годомину сaране.

За Станка прича се, да је био средњега раста, црномањаст, врло леп човек, и велики јунак.

47.

СТАНОЈЕ ГЛАВАШ.

ЈАСЕНИЧКИ ВОЈВОДА.

Родом је из села Селевца, али је, кажу, живео у Паланки, нахије Смедеревске, где му се и сад познају вотњаци.

Још пре него што ће Дахије одпочети сећи Кнезове и друге одбраније људе по Србији. Стано је Главаш одметнуо је се био у гору у хајдуке, и као Арамбаша пребиро је једног по једног одважног Србина у своју хајдучку чету. У чету дође му Вуле Илић из Колара нахије Смедеревске, и хајдук Вељко Петровић из Црне-реке, који су Србе светили и Турке тамапили гди су год кога стизали.

Станоје Главаш био је у побратимству са Кара-Ђорђем, који је Главаша здраво волио, и договоре осветничке сњиме водио, и спремо се за обшти устанак противу Турака. Било је случајева да је Кара-Ђорђе од свога побратима Станоја Главаша узимао по неколико момака хајдука и пролазијо кроз Србију, упознаво се са месностима, одабранијим људма, и испитиво дух народа, дали би се противу Турака покренути могао; тако је пролазијо кроз Ваљевску, Крагујевачку и Ресавску нахију.

Кад Дахије одпочну с реда најважније људе по Србији сећи, у ком реду и Кара-Ђорђе први је био, кога су Турци хтели посећи.

Па кад изаслати Турци под Узун-Кафецијом 24. Јануара 1804 г. кући Кара-Ђорђевој изненадно да га посеку, рупе, Кара-Ђорђе ји са своји 6 чобана нападне и све потуче. И одма пође преко села народ на оружије дижући, ханове палећи, и Турке тамaнећи, састане се са својим побратимом Станојем Главашем и дође у село Орашац.

Ту буде скуп многи Срба, које је Кара-Ђорђе позво и које је раније за устанак на Турке склонио. На том скупу 2. Фебруара на Св. Сретење буде изабран Кара-Ђорђе за Врховног Вожда народа Србског.

У почетку избора за народњег Вожда, кад Кара-Ђорђе одкаже избор, неки даду глас за Станоја Главаша. Он им значајним речма овим одговори: *„Добро, браћо ви оћете мене; ал ја сам хајдук, и мене хајдуци слушају, и слушаће ме; али сав народ нису хајдуци, па ће људи сутра рећи: куда ћемо ми за хајдуком? У хајдука нити има куће, ни кућишта: сутра, кад Турци навале, он ће у шуму, а ми ћемо осшати на мејдану, да нас Турци арају и робе. Него ви узмите себи за Врховног Вођу Кара-Ђорђа, кога ћу ја први слушати, и који је бољи и од мене, и од свију нас: а ја ћу чинити што могу, као и досад!“* И тако Кара-Ђорђе ипак од свију изабран буде за првог старешину народа Србског.

За сво време Кара-Ђорђевог ратовања од 1804—1813 године Станоје Главаш свуд, гди је год стиго, туко се храбро са Турцима.

Но никакове власти у народу није се примо; него је војево са својом четом, као што је Курсула и Узун-Мирко то чинијо, па и ако је између први Војвода, Војводом био.

После пропасти 1813 год., и Главаш се предао Турцима. Коме Београдски Везир остави да носи његово руо и оружје, које је и под Кара-Ђорђем носијо, и именује га К'р-Сердаром и одреди да чува Стамболски друм од хајдука, и да ји вата и прогони.

Кад Везир Рушид-Паша оде из Београда, а на његово место остане варварин Скопљак-Сулејман-Паша, који је једног по једног од заоставши Војвода и други главни људи у Србији хватао и на коље набијао, а нарочито после Хаџи-Продановог устанка 1814 год. коме је Милош као посинак његов у том верно му служијо, и многе му Србе на жертву принео, дође ред и на Станоја Главаша да и њега смакне. Па одреди неколико Турака, да иду Муселиму у Паланку, па да у договору с њиме Станоја жива увате и у Београд доведу, или да му главу донесу; или ће они сви у противном случају главама платити. Станоја окривљаво је тобоже, да је он његовог побратима Кара-Ђорђа очекиво, да у Србију дође, да је устанак Хаџи-Продапов подпомаго, и да Хаџи-Продана није хотео ватати, него га је пропустијо, те је у Немачку пребего.

Послати Турци, како оду у Паланку, јаве се Муселиму, и кажу му заповест Сулејман-Пашину. Муселим позове себи Главаша, који му дође са своја три до четири момка под оружјем; па да би заподео распру, поиште од Станоја неке пиштоље навалице, знајући напред да му Станоје такове дати неће; које му Станоје такове и недадне, него му одговори, да он исте није упљачко него да је такове купијо, и да му за момке његове требају; и тако одма невредим врати се својој кући. Тад Муселим послатим Турцима из Београда рече: „Ето вам Станоја Главаша! Ја му нити што смијем нити могу, но гледајте ви како знате, и ја ћу вам радо помоћи, ако ви што велите да могу.“ Онда они узму једнога Буљукбашу Муселимова, имено Колебана, са десет до двапест Турака, и тако се њи као што кажу до 40 умножи, и пођу Станојевој кући, гди га нађу са своја два-три пандура; види Станоје шта ће бити, па одма своје момке одпусти те оду да поред њега погину; а он затвори се у кућу сам, Турци га облету, и стану га звати на Везирску рјеч, вјеру и запо-

вест, на које им он све из пушака одговори, док му наскоро Турци кућу над њиме из пушака не запале. Кад му ватра у кући дотужа, он излети из куће, смлати још једног Турчина. Турци оспу на њега ватру из пушака и он под многим ранама сплете се и падне мртав на земљу. Турци одсеку му главу, и као велику драгоценост однесу Скопљак-Паши у Београд, коју он на шиљак пред његовим конаком на углед набије.

У то доба налазили су се у Београду и нахиски Кнезови, који су позвати да им се каже да данак од народа купе; гди им Скопљак покаже јуначког Главаша главу, као предвештај шта и њи чека.

Тад је био и Кнез Милош у Београду, па за застрашити Кнез Милоша и боље у верности утврдити га, Скопљак-Паша пошље му свог једног гаваза, те му као у шали каже: „Е Кнеже Милоше, видели Главашеву главу? Сад је и на твоју ред дошао.“ Милош му одговори: „Да је он своју главу давно метнуо у торбу, и да он већ туђу на свом рамену носи; и то за који дан и до Божје воље и Везирске.“

Још кесу извади те му и бакшиша даде, као зато, што му је за Главаша вест донео, и рекне: „А и досада је Милош, пак ће и одсада свога старијега, кога му је Бог и честити Цар поставио над главом, добро слушати и вјерно служити, па како се изиђе на крај, а довека нико се ни погодио није, да живи.“ И потом гаваз оде. *)

После тог Милош види, да је и на њега ред дошо, те нађе начина и измакне се из Београда.

Прича се да је Главаш Станоје, кад је своје момке отпустио, казо им: „идите да не гинете поред мене, вама Турци неће ништа, а ја ћу остати да се сит на тучем Турака.“ И заиста он је из своје запаљене куће, која му је над главом горела, седам Турака из куће убијо; и кад му је дотужала ватра, исео је напоље, још једног Турчина оборио, па онда и сам под многим ранама мртав на земљу пао.

Кажу да је тело Главаша Станоја сарањено у Бачини, и да се и данас као успомена зове „Главашево гробље.“

Нека жена, рођака Главаша Станоја, причају да је отишла у Београд и некако украла Главашеву главу и донела је, те је код тела његовог сарањена.

---

*) Историја Србије од Милутиновића, види од стр. 107—109.

А има прича и такова, да су рођаци Главашеви дали Турцима онолико талира, колико је његова глава била тешка, па је тек тако добили. Но прво казивање вероватније је.

Кажу, да је се Станоје звао „Главаш“ за то, што је глават био, и за чудо био је грлат: кад је говорио све се тресло и од стакла звонкало. Вели Милутиновић у Историји својој на стр. 444. за грлатост Станоја Главаша, Хајдук Вељка, Кнеза Максима Рашковића Старовлашанина, и Војводу Вула Илића: „Кад би Бог дао Лафовима да говоре, ови би онако баш као они могли крупно говорити, а не другојачије.“

48.

ЂУША ВУЛИЋЕВИЋ.

СМЕДЕРЕВСКИ ВОЈВОДА.

Рођен је у селу Азањи, Смедеревске нахије.

Кад Кара-Ђорђе 1804 год. устане противу Турака, са скупштине из Орашца распише и пошље поруке на све одбраније људе по Србији, да дижу народ противу Турака на оружје. Тако је и Ђуши поруку испоручио.

Ђуша, како ту поруку од Кара-Ђорђа добије, пође и стане народ противу Турака одметати и у чету збирати, дође у село Селевац Смедеревске нахије, и ту Кара-Ђорђа по поруци његовој стане очекивати да му дође.

Кара-Ђорђе, кад Агаплију, који је изишао био да га на мир склони, у селу Дрлупама Београдске нахије одбије, и он се без успеха и обзира врати у Београд: а Кара-Ђорђе оде у Смедеревску нахију да и њу на устанак подиже, гди дође у село Селевац и ту Ђуша изабран буде за старешину усташа Смедеревске нахије.

Кад Кара-Ђорђе доцније освоји Пожаревац око 18. Маја 1804 год. сиђе са војском у Смедерево, и стане га из топа туђи. Смедеревског Града Турци изиђу и стану га молити говорећи: „Бег Ђорђе, немој да се бијемо, иди ти на Београд, па што год с Београдом урадиш и ми ћемо на то престати.“ Даду Кара-Ђорђу нешто новаца и остали дарова. На које понуде Кара-Ђорђе пристане. Учине примирије под тим условом, да Турци из Града у варош и округ не излазе, и одреде границу вароши докле Турци излазити у варош могу.

Кара-Ђорђе ту постави у Смедереву за Војводу целе нахије Ђушу са Обрадом из Крсне и одатле оде под Београд.

Турци. оставши у Смедеревском Граду и држећи један део вароши, владали су се мирно, нису прелазили обележену линију, знало је се докле смеђу излазити, гди су и страже постојале. А то је онде, где су сада Рашићеви дућани, била је ћуприја на потоку; што је од потока онамо ка Граду, било је Турско, а што је на левој страни потока, то је било Србско. На ћуприји је стојала Турска стража, која није пуштала никога од Срба онамо ка Граду. Ђуша се једног вечера, у Октомбру 1805 год. био малко развеселио с друштвом, па онда узјаше на коња и с два своја момка удари на ћуприју, да иде онамо ка Граду. Стража му Турска викне да стане; он непослуша; стражари опале, и Ђуша падне мртав. Узбуни се сво Смедерево. Људи с децом и свом нејачи побегну у Вучак, а једни у Шугави Луг, који је био код данашњег Шалинца. Турци и они из најпре побегну у Град; али доцније, кад виде да су Срби такође оставили варош, изађу из Града, зађу по кућама, те испроваљивају пиштољима бурад с вином и ракијом, где су ји год нашли, и опљене све што су год могли дочепати.

Кара-Ђорђе, како за смрт Ђушину чује, крене војску и дође под Смедерево, па га обколи, и на редуту намести топове и стане на Град пуцати, а после сиђе и у раван, па и са места где је сад црква, оспе из топова, по том според Језаве у шипрагу прикрије 600 добри момака, па остави варом и одступи привидно. Турци излете из Града и нападну оно мало заоставши Срба, они нагну бегати и викати „ето Турака, ето Турака,“ а Турци ји стану као бојa поплашене гонити: они прикривени 600 Срба јурну из шипрага, улете у Град и коим се год испреда они га посеку. Кара-Ђорђе поврне се, потера изишавше из Града Турке, који између две ватре дођу, и сви до једног изгину. И тако Кара-Ђорђе свога Војводу, кога је здраво волео, освети, и у Град 14. Нојемврa 1805 год. уђе, гди 16 топова и много муниције и оружија задобије. А предавше се Турке са женама низ Дунав на лађама у Оршаву испрати, гди у Видин оду.

49.

ВУЛЕ ИЛИЋ.

СМЕДЕРЕВСКИ ВОЈВОДА И КОМАНДАНТ ГРАДА СМЕДЕРЕВА.

Рођен је у селу Коларима, нахије Смедеревске. Кад је по одрасто, служијо је у кавани у Коларима код неког Турчина у мали Дивичу.

Ту се некако задужи, и немајући да дуг плати, буде затворен. Но он из затвора побегне на управо оде у чету Станоја Главаша; код кога је у чети, ако је и млад био, хајдуково и врло је отважан био.

Кад се Кара-Ђорђе 1804 год. подигне противу Турака, Вуле је под Станојем Главашем врло храбро противу Турака војево, тако да га је Кара-Ђорђе заволео. Па кад се Град Смедеревски са неколико села до Раље одвоји од пахије Смедеревске и за себе постане управни округ, тад Кара-Ђорђе постави Вула за Команданта Града Смедерева и за Војводу тог за себног округа, који је у тој власти остао до 1813 године.

Вуле је био човек паметан брзосмишљајући, добар вођа и велики јунак, у реду први јунака тог доба. Он је се у свима бојевима противу Турака увек јуначки одликово.

Кад је Кара-Ђорђе 1809 год. продро у Херцеговину ради савуза са Црномгором, и Вула је са собом повео био. На Суводолу, кад је Кара-Ђорђе Турском великом војском скоро обкољен био, где је моро војску у кару постројити, те се бранити од силе Арнаутске, из топова, Вуле смисли и храбро на свом арапском хату груне са својом коњицом у бок с леђа Турцима, и Турским језиком грловито завиче: *„побегоше Турци! побегоше Турци!* Тим смишљеним нападом и громогласном виком, Турци се збуне. Кара-Ђорђе тад живо из каре развије фронт и из одбране ома пређе у нападај, Турке у неред доведе и силну Арнаутију под Пећским-Нуман-Пашом ту на Сјеничком пољу Суводолу до ноге потуче и распе. *)

Пред пропаст после половине Септембра 1813 год. Вуле Илић, као главни заповедник ушћа Моравског, код Кулича бранио је прелаз Турака преко Мораве. Турци су поред десне Моравске обале у Петки логоровали. Једног дана, Војвода Вуле ручо је са војводом Иваном Момировићем под својим чадором, Турска бомба из топа долети, удари у чадора стожер, пребије га и чадор ји за софром претисне, но никакове им штете неучини, почем се срећом њиовом нераспрсне. **)

Кад Кара-Ђорђе 18. Септембра дође на Мораву, увиди да ће се ту Срби, навали силе Турске мучно одржати, па се с Вулом договори: „да

---

*) Историја од Леоп. Ранкеа стр. 161.

**) Историја Србије од Милутиновића стр. 30.

кад Турци пређу Мораву, да га обколи ли неби, да се повуче у Град Смедеревски и да се затвори и брани; а и он да ће тако у Београду чинити, па ако се и ту не узмогну одржати, Бог и пут, шума им мати, куд ко зна нека се и склања. *) Па кад се Кара-Ђорђе тако са Вулом договори, војску по охрабри и одатле пође уз Мораву у логор Младену, који је по више Дубравичког брода и скеле био, и прелаз Турске војске, као главни заповедник Моравске све војске, преко Мораве бранио, да се и њиме посаветује и војску поохрабри. Но како је и злогласни Митрополит Леонтије са Кара-Ђорђем дошао био, при поласку Кара-Ђорђа испадне му за руком, уграби прилику и на само каже Војводи Вулу Илићу, лажно у име Кара-Ђорђа, да он, како Турци пређу Мораву, побаца топове и муницију у Мораву, па да бега куда који зна. Вуле преварен поверује Митрополиту Леонтију, да му је Кара-Ђорђе такову заповест оставио. Па другог дана по одласку Кара-Ђорђевом, кад Турци пређу Мораву, он побаца топове и муницију у воду, војску распусти, дође у Смедеревски Град те га запали па одатле преко Дунава пређе у Аустрију, и у Арад допраћен буде.

Из Арада Вуле буде спроведен у Штајнц, у Штајерској: а после у Септемвру 1814 год. кад буду присмотре ослобођени, испраћен и он буде заједно са Кара-Ђорђем и другим Војводама преко Ердеља у Русију, где је од Руског Цара у Хотину подпору за издржавање његово имо.

Где је умро, кад, које године, и имали од његове породице кога данас, нема података.

Вуле је имао тако крупан глас, кажу, да кад је обично говорио, да су прозори звонкали, и све што је у соби стаклено било, да је ехом, звекетало. **)

50.

МИЛОЈЕ ПОПОВИЋ, ЂАК.

Родом је из Кусатка нахије Смедеревске.

Пре устанка Кара-Ђорђевог на Турке био је млад попа. Кад Кара-Ђорђе 1804 год. дигне се противу Турака, Милоје остави поповство и постане писар код Вуице Вулићевића: где је за сво време

---

*) Историја Србије од Милутиновића стр. 26.

**) Историја Србије од Милутиновића стр. 443.

ратовања писарово и уз Вуицу ратово. Године 1813 пребегне у Панчево, а 1815 год. врати се опет у Србију, где је трговао са свињама и код народа добро познат и уважен био.

Па као што је народ у Србији неограниченом влашћу Кнеза Милоша био обтерећен великим дацијама, већим него што су и под самим Турцима биле, јер народ осим они дација, које је Турцима давати морао, као: данак у новцу и десетак од привреде, а покрај тога моро је Турске гарнизоне по Србији издржавати давајући им хлеб, јечам, сено, дрва и т. д. Тако исто моро је народ кулуковати не само Кнезу Милошу, него равно и његовим окружним Кнезовима и другим служитељима, као: косити ливаде, орати, копати, жњети, шљиве купити, сећи дрва за огрев, камен вадити, јапију сећи за зграде куће и воденице, такову им превлачити, и градити зграде без и какове плаће, а и сваке друге послове им вршити. И осим тога, као што је Кнез Милош водијо посебно, а и у ортаклуку са другима трговину, а поглавито са Митом Савићем и Ђоком из Пожаревца, и господаром Васом из Чачка, који су од народа узимали свиње, волове, и друго којешта (као кукуруз и шишарку, коју је народ за Кнеза Милоша морао купити, и у чардаке народом кулуком подигнуте довозити и у исте сасипати); по што су они хтели, а не пошто је народ такове скупљом ценом продати могао. *)

Па како је народу тај прекомерни данак и кулук дојадијо, тражио је начин дага се опрости: па ако у ранијим бунама од 1821 год. под Абдулом, Добрњцем и другима није ништа успети могао, ипак није могао да сноси те терете, него се стане спремати да револуцијом обштом тај неспосни и неправедни терет са себе сбаци.

На свршетку године 1824 буде завера у свој Србији да се народ на буну подигне. Но неки од завереника из Рудничке и Пожешке нахије оду и у Крић да и Васу Књићанина, кои је Ђаја-Пашу у Чачку 1815 год. убијо, на буну преволе. Книћанин открије план завереника свом брату Благоју, оном кои је се уз устанак Хаџи-Проданов Милошу на веру у Книћу предо. Благоје одма извести Кнеза Милоша о тој завери. Како Милош то чује, он одма разашље своје људе, те оне бунтовнике поватају и у Крагујевцу ји погубе. Но тим не буде завера за буну угушена.

---

*) Види Србија и Русија од Нила стр. 170 и даље. А и други јавни у обште тврђења.

На неколико недеља после тога, у Јануару 1825 год. дозна Кнез Смедеревске нахије Петар Вулићевић, брат Вујичин а нашанац Милошев, да је некакав човек из његове нахије био у договору с тим бунтовницима и да он иде по народу те га буни, и народ га радо слуша. Петар оде са својим момцима у село, гди је тај завереник живио, те га ноћу ухвати у његовој кући и веже. Но сељаци, који су били спремни за то, како чују, скоче на оружје, па обколе ону кућу где је Кнез Петар с оним везаним човеком био на конаку, и стану викати, да није право да он човека ноћу хајдучки вата и веже, него, ако је крив, нека дође дању, да га вата, или нека га иште од села, па ће га село уватити и суду предати, и захтевали су да се човек пусти. Кнез Петар те се ноћи са своим момцима одржи у кући, а сутра дан у јутру по уговору преда сељацима оног везаног човека, а они њега пусте, те оде својој кући. Одатле Кнез Петар оде и он својој кући у Азању, гди затече побуну од сакупљени селака, из свију оближни а и из дањи села, кои су једнако долазили и кућу његову обколивши викали су на зулуме и неправде, које им се чине, и на велике дације, којима су обтерећени и које сносити немогу и т. д.

Милош, чим дозна за ту народну побуну, одма пошље у Азању свога брата Јована, са момцима и с нешто војске из Лепенице и Јасенице Крагујевачке, а другом свом брату Јефрему и другим где којим Кнезовима пише, да подигну што војске и да иду к нахији Смедеревској. Јован, без и какове противности побуњеника, дође са Милошевим момцима и војском у Азању. Како он дође, сва његова војска из Лепенице и Јасенице престане уз побуњени народ Смедеревске нахије, па заједно с њима стане тражити да се укину зулуми и неправде, које им се чине, и да су се они противу тога, а не противу Кнеза Милоша побунили. И побуђеници Смедеревске нахије стану тражити да се Кнез Смедеревске нахије, Петар Вулићевић сбаци, а на његово место постави за Кнеза Милоје Ђак. На то им Јован каже: „Да неколико кметова дође с Ђаком у Крагујевац, те ће им се Ђак потврдити за Кнеза и укину ће им се сви зулуми, на које се праведно туже, само да не чине буне, већ нека иду сваки својој кући.“ Побуњени народ учини се као да ће послушати његове савете? И Јован измакне се и оде његовој кући у Пожаревац, где му је била фамилија.

Одма за тим приспје међу побуњенике и Милоје Ђак, који је негди на Дунаву био и прибављо џебану. Па се одатле са народом крене у Асан-Пашину-Паланку и ту се утврди. Па одатле пошље свога брата с нешто војске преко Мораве у Пожаревац, те поара Јованову кућу, почем Јован једва побегне у Пореч, а и жена његова Круна једва на добром коњу утече, те је не увате; и онда побуни сву Пожаревачку нахију. А затим Ђак крене се из Паланке у нахију Крагујевачку, те и њу побуни, и успут удари на Лепеничког Кнеза Ђорђа Парезана и Јасеничког Милутина Гарашанина, те им куће попали и опљени, и дође у Тополу, па ту стане прекупљати војску да иде управо у Крагујевац противу Милоша.

Кад Кнез Милош дозна за то, пошље им Архимандрита Мелентија Павловића, не били ји овај склонијо да се разиђу своим кућама, а он да ће све њихове праведне жеље испунити. Но Ђак. имајући узасе 5.000 побуњеника. непрестане на ту понуду, него стане се спремати на Крагујевац.

Тад Милош умоли и постави за главног управитеља противу бунтовника. Гружанског Кнеза Тому Вучића Перишића и обдари га скупоценом сабљом, да иде и да буну утиша. Вучић прикупи око себе непуно 2.000 људи и оде у Тополу пред Ђака, и ноћу на Опленцу у шапчи се. Но те исте ноћи стигне и Јокса Милосављевић са народом среза Млавском, коме бунтовници пошљу молбу да ји помири са Милошем, и Јокса хтене то учинити. Но Вучић нехтене ништа ни да чује за услове измирења, него сутра дан рано удари на њи, но они га с ватром дочекају и како им се Ђак рани у ногу, они побегну заједно са Ђаком. Но како Вучићу и Јефрем брат Милошев са војском у исто време стигне, пођу за бунтовницима, који где су год ког побуњеника стизали, ту су ји немилостиво убијали, и ако су неки од тих бунтовника молили и преклињали. падајући пред њима на колена и плачући да им живот опросте, никога штедили нису. Вучић је сву своју сабљу, коју му је Милош при поласку на поклон дао, да буну утиша. иступио секући Србе. И тако Јефрем и Вучић, јурећи и секући побуњене Србе, дођу у село Кусадак, одакле је био Ђак. Гди сав Кусадак са околним селима опљачкају, и убију брата Ђакова. Одатле Јефрем Обреновић оде у Пожаревац са војском и, пошто разуме да су сами Пожаревљани кућу његовог брата Јована опљачкали, хтене да све коловође смрћу казни,

и сву Варош с војском да опљачка. Но брат га његов Јован од тога одврати.

Међу тим Ђак, који је се старао да у макне својој сестри у Београд, буде ухваћен у механи у Мокром-Лугу, и као рањен одведен у Баточину Милошу, где се овај са војском налазио. Милош га на коњу изведе у коло међу војску и каже: „Ово је браћо, онај, који је крив, што сам вас ја по оваком рђаву времену од ваши кућа за труднo: сад ако ћете му ви опростити, опростите му, ако ли не ћете, а ви чините с њим, што вам драго.“ Онда сви повичу, да се убије, обоје из пушака и Ђака на коњу за једно са коњем убију; главу му одсеку, и такову Милош пошље Београдском Паши, који је набије на шиљак пред Градском капијом, где је стајала неколико дана! — И тако се Ђакова буна, породивша због неправди Милошеви и његови великаша, многом честитом Србском крвљу, од тирана проливеном, угуши.

Милош, пошто тако утиша буну, неке Кнезове да задовољи народ збаци, међу копма и свога нашапца Петра Вулићевића. А данци, кулук, зулум и трговина ипак остане по старом. *)

51.

АНТА ПРОТИЋ.

ПИСАР.

Родио се у Смедереву 18. Априла 1787 год. Отац му се звао Стојан Стојковић, и био је окружни Прота, а мајка Милица. Кад Аустрија 1788 год. завојшти противу Турака, тад пребегну му родитељи у Ковин, и њега пренесу. А кад се закључи Свиштовски мир, онда, вели он, изиђе ферман од Султана, да се Срби врате у своје отечество, „да је који Царева сина убио, гласио је ферман, прашта му се.“ И Антин се отац врати у Смедерево.

Мало доцније, удари куга у Смедерево: Анту пошљу к стричевима у Скобаљ Ваљевске нахије, а отац му умре у Смедереву.

Анта је књигу учио у Смедереву код некога Саве Лотића, **) у кога је изучио часловац до „Иже на всяко је время.“ Доцније код

*) Види Грађу за Срб. Историју од Вука, од стр. 180—185. и Србија и Русија од Нила од стр. 170—174. и Србију од Милићевића стр. 149.

**) Сава је био прво учитељ а после тог Трговац па Кнез и слат је 1825 год. у Цариград као посланик, и тамо се као агент Србски налазио. Види Грађу за Срб. Ист. од Вука стр. 149.

неког калуђера из Манастира Војиловице, доврши своје учење, па у том наступи и устанак 1804 год. За време ратовања од 1804—1813 год. вели он, да је добро пролазио, јер су га „Срби требовали, што је био писмен.“

Године 1813 пребегао је и он у Немачку, и отишао после у Хотин, у Бесарабији.

Кад 1815 год. букне опет устанак противу Турака, Кара-Ђорђе одреди у Хотину Војводу Вуицу Вулићевића и с неким настављењама за Милоша пошље га у Србију; с њиме и Анта Протић као писар његов у Смедерево дође. Па одатле оду, те се с Милошем у Болечу састану, а после тог преко Тополе оду к Ћуприји.

Гди у то доба Марашли-Али-Паша понуди Србима, да се умире, и да га с војском пропусте у Београд, и да Срби од Султана просе опроштај и траже за њи олакшице.

Тад Вуица пусти се у преговоре о миру са Марашлијом, гди је употребљавао прво свога писара Анту, и кад су се за мир погодили, Анта је написао у Ћуприји молбу на Султана, коју је Марашлији однео, и коју је Ђурчибаша Марашлин на Турски језик превео и дотеро, од куд је иста по Србској депутацији у Цариград и послата.

После тога, кад Срби Марашли-Али-Пашу пропусте са војском у Београд, Анта Протић и на даље остане једнако писар код Вуице.

Кад Кара-Ђорђе из Русије 1817 год. на Петровдан у Србију дође, и са Вуицом се у Великој-Плани састане, разговори и врати у Паланку, Вуица поручи те му из Смедерева одма Анта Протић дође. Кога у Београд тајно пошље да јави Милошу да је дошо Кара-Ђорђе, рекавши му: „Иди господару Милошу у Београд и закуни га да ником живом не казује, па му онда од моје стране јави да је дошао господар Ђорђе по заповести двора Руског, да дигне народ на Турке, а за њим ће одма устати друге поглавице христјана; него се жели с њиме — Милошем — састати и разговорити, може ли то бити или не; па ако може бити, да се посаветујемо како? ако ли неможе, да га онда испратимо у Црнугору, где ће бољу згоду чекати. За то нека господар Милош узме од Везира изун (допуштење), да може доћи до Пожаревца, или до Паланке или најпосле, ако га Везир небп далеко од себе пуштао, у Раковицу —; па дођи да ми јавиш!“

Анта дође у Београд Милошу, и поздравивши се с њиме и с другима, очекивао је прилику, да Милоша на само добије. Кад ову улучи, приступи к вратима и затворивши ји спусти резу. Милош поплашено упита га: „шта то уради?“ „Небој се господару,“ рече Анта „имам ти казати једну велику тајну; но прво те заклињем именом Божијим, да је ником неодкриваш.“ „Нећу Боже, сачувај,“ рече Милош. „Добро„ настави реч Анта: „послo ме господар Вуица, да ти јавим, да је дошао господар Ђорђе!“ Милош као громом поражен, занесе се и Анти утрчи у реч: „па шта вели господар Вуица?“ Он му онда све редом искаже, као што му је Вуица наручио. Милош саслушавши га рече му: „Добро! тако да чинимо као што вели господар Вуица. Него да пошљем мога Димитрија Везиру, да узме изун; и одма пође к дјелу.

Сад Милош одма јави за долазак Кара-Ђорђев својима верним. Науму Ичку и Павлу Лисовићу и другима. Стави Анту Протића под стражу, и одреди своје момке са Павлом Лисовићем да иду да убију Кара-Ђорђа. Павле Лисовић са Кабадахијама Милошевим крене се 7. Јула. поведши са собом под стражом и Анту Протића, и оде у Паланку; понесавши са собом крвави налог од Милоша Вуици, да га он сам. који га је и на веру примио, са момком његовим Николом Новаковићем убије. или ако не послуша да и он главом плати. Вуица прими тај крвави налог, и Кара-Ђорђа на спавању између 12. и 13. Јула 1817 год. на Св. Аранђела Гаврила у зору чрез Николе Новаковића сикиром убије. главу му одсече и Милошу пошље, који је однесе и преда Везиру Марашли-Али-Паши, који са исте кожу одере и у Цариград је Султану пошље.

При убиству Кара-Ђорђа, грозила је опасност животу од Милоша. не само Вуици, него и Анти. Јер Цинцар Наум Ичко. за удворити се, рекне Милошу: „ту треба убити не само Кара-Ђорђа. за којим ће сав народ поћи, него и Анту и Вуицу.“ *)

Кад Кара-Ђорђе убијен буде, Милош Анту пусти у слободу, који код Вуице и даље писаром остане. А доцније је био у разним служ-

---

*) Види Преодницу свеопште Историје света од професора Лицеја Кнеж. Срб. Исидора Стојановића од стране 119—140. Анта је знао достоверно како је убијен Кара-Ђорђе. по чијем је казивању професор И. Стојановић у преодници смрт Кара-Ђорђеву и описао. Анта је и сам смрт Кара-Ђорђеву описао. као и Историју Србије од 1804 год. сочинијо. Но гди је се то његово сочиненије здело, ништа се незна?

бама, док није 1838 год. дошао устав Србији. Те године постао је Саветник.

Кад Кнез Милош прогнат буде из Србије, Кнез Милан умре, а на његово место избрат буде Кнез Мијаило. Анту старешине Србске 22. Августа 1839 год. са Кнегињом Љубицом пошљу у Влашку да доведу младог Књаза Михаила, кога Милош од себе одпустити није хтео, надајући се да он опет може на владу доћи. Анта из Влашке узме Кнеза Мијаила и оде њиме и Кнегињом у Цариград, и у Србију 1840 год. врати се. Њега тад Кнез Мијаило постави за попечитеља финансије. А после годину дана одмени га Павле Станишић, а Анта дође у Совет.

Кад 1842 год. буде и Кнез Мијаило изгнат из Србије, и он 25. Августа пређе с њиме у Аустрију, а пошто се доцније врати у Србију, оде у Смедерево, где је пензију од 600 талира под владом Књаза Александра Кара-Ђорђевића до своје смрти уживо.

Умро је 28. Нојемвра 1854 год. у Смедереву.

Анта Протић поклонио је онај плац, где је Смедеревска школа. И сад стоји у зиду нове школе с источне стране овакав запис: „Сему училишту при благовјерному Господару Милошу Обреновићу, ктитор бист Антоније Протић въ Смедеревѣ, 4. Нојемвра 1826 год.“

III. ЈАГОДИНСКА НАХИЈА.

52.

КАПЕТАН КОЧА.

Родом је из села Пањевца*) у Левчу, Јагодинске нахије.

Он је био најпре добар свињарски трговац, а после добар јунак.

Пред Аустријски рат с Турском на годину дана пре, он се нешто завади с Турцима и побегне у Банат. Кад Аустрија 1788 год. објави Турској рат, Коча се мало раније врати у Србију, подигне нахију Јагодинску и почне се бити са Турцима. Из Манастира Каленића узме калуђера Исаију за писара и за другара у бојевима. Зато се после и певало по Левчу:

*) Прота Ненадовић каже у Мем. својим, на стр. 13, да је Коча био из села Лапишта; но почем Вук у грађи Истор. Срб. на стр. 2 и Павле Јовановић у Истор. својој на стр. 2, каже да је из Пањевца, то је по већини казивања и стављено, село Пањевац.

„Војску купи Коча капетане
— — — — — —
„Барјактара, црног калуђера:
„По барјаку положио браду,
„Па он учи Србе у параду . . . .“

Па зато се у Србији, особито по доњим крајевима, овај рат и звао Кочина крајина, а и данас га у селима тако називају. Но Кочине крајине, или његовог посебног устанка противу Турака, никад ни било није; него је то био Аустријски рат са Турском.

Кад је Обрштер Вулета Михаљевић прешо у Србију и Фрајкор од Срба установио, где су многи Срби постали у фрајкору Аустријски официри, који су противу Турака војевали, тад је и Коча постао капетаном.

Пре него што се Аустријска велика војска под управом Фелдмаршала Лаудона слегне под Београд, Турци продру преко Дунава у Банат. Коча је са неколико стотина драговољаца Срба чувао Дунав више Пореча на левој Дунавској обали: дошавши Турци у Пореч, поручивали су му, да се уклони с пута, додајући, да је војска Немачка утекла к Темишвару, а он сам да се не може одупрети Царској сили; но он није хтео да верује и да послуша, него уздајући се у своју до тадашњу срећу, и мислећи, како стану пушке пуцати, да ће му војска Немачка, за коју је држо да је негде близу, доћи у помоћ, па с неколико стотина људи дочека Турску силу. Док су се једни Турци с њим тукли, други зађу, те га обколе, и то с оне стране одкуд је мислио, да ће му доћи Немачка војска у помоћ, ударе Турски пешаци; и после дугога и страшнога боја и јуришањаувате Турци Кочу жива са шесдесет доброволаца, (а остали сви су изгинули били), и одведу ји на Текије према Оршави, те ји онде све до једног живе по набијају на коље.

Е тако је јуначког капетана Кочу, са много Срба постигла грозна смрт.

53.

СТЕВАН И ЈОВАН ЈАКОВЉЕВИЋИ.

ЛЕВАЧКЕ ВОЈВОДЕ.

Рођена су браћа, родом из села Белушића у Левчу, нахије Јагодинске.

За време Мустај-Паше, кад су Пасванџини Турци из Видина под Тосун-Агом у Јагодину продрли, Мустај-Паша из Београда пошље Тахир-Балоту са Турском и Србском војском противу ти Турака, коме се и Стеван Јаковљевић с Јагодинском војском при сојединн. Кад су ударили на Тосуна, који је се био затворио у џамију, Срби како су ишли напред, стану гађани бити и листом гинути испред од Тосунови, и са страг у леђа, од неверни Мустајпашини под Балотом Турака. Онда Стеван повиче: „Ја Левчанима недам више бити се; ми гинемо и од своји и од Пасванџини Турака. Него нека се иставе наши Турци, па да ја само с Левчанима ударим на Тосуна, и ако вам га до сутра не доведем жива, или му не донесем главу, на врату сам најтањи.“

Балота му допусти; али Турци подкажу то Тосуну, те се он ноћу божем протуче кроз Турке, и побегне у Ћуприју.

Пред сами устанак Кара-Ђорђев 1804 год. кад су Дахије започеле сећи Србске Кнезове, хтели су и Јаковљевиће посећи. Ево шта је Дахија Фочић казао. Као што песма прича:

„Док погубим Јаковљевић Стеву
Из Лијевча гњезда ајдучкога
Он је Паша а ја сам субаша.“

Но оба ова брата Јаковљевићи и Стеван и Јован одбегну у шуму и спасу свој живот. И како чују да је Кара-Ђорђе диго се и започео бити Турке, одма полете к њему, са неколико друга дођу у Орашац и присоједине се устанку.

Одатле пошље ји Кара-Ђорђе, те су одметали Јагодинску нахију, и при отимању Јагодине оба су се као добри јунаци борили, које ји Кара-Ђорђе после освојења Јагодине за Војводе Левачке постави, и Стевана назове својим побратимом. *)

Јаковљевићи су се и после за сво време десетогодишње војне Срба са Турцима храбро свуда, па и при отимању Београда, борили. А по паденију Србије 1813 год. оба заостала су у Левчу и које куд крили су се од Турака.

Кад Хаџи-Продан 21. Септембра 1814 године устане противу Турака, оба Јаковљевића подигну Левач и Темнић, и стану целу Јагодинску нахију на оружје противу Турака покрећати. Но Кнез

*) Историја Милутиновића стр. 474.

Милош Обреновић са Ћаја-Пашом својим побратимом угуши устанак у Рудничкој, Чачанској и Крагујевачкој нахији, који је се распротро био. Па се Ћаја-Паша по задржи у Крагујевцу ватањем, окивањем у ланце и шиљањем у Београд Сулејман-Паши најодабранији Срба. Тако и из Крагујевца пошље напред Милоша са његовим другим побратимом Ашинбегом у Јагодину, да и тамо народ умири и за ланце ји готове спреми, као што је то и до Крагујевца чинио. Милош, како у Јагодину са Ашипбегом дође, позове Јаковљевиће и друге да му се на веру предаду, уверавајући ји да им Турци неће ништа чинити. Јаковљевићи поверују Милошу, дођу у Јагодину и обојица предаду му се, и после њи и многи други Срби. У то стигне и Ћаја-Паша из Крагујевца и све предавше се Србе Милошу као и у Чачку, Карановцу и Крагујевцу што је, стрпа у ланце и оба брата Војводе Јаковљевиће са њи 150 душа из Јагодинске нахије, а после тог и женског робља до 100 чељади, између који и ћерку Војводе Стевана Јаковљевића, са којима је Ћаја-Паша блуд у Јагодини на силно проводио.

Кад ти у синџир оковати Срби и заробљеници виде да ји Милош превари, домами и у синџир Турски баци: „стану из ланаца Турцима говорити и доказивати им, да је и Милош Обреновић Кнез Рудничке нахије с њима у договору за буну био, и да ји је он подговорио и на устанак охрабрио, па после предомислио се или се препао, па ји одустао и нехтео с њима, него против њи пошо.“ — Па кад Ћаја-Паша позове Милоша да с њиме у Београд иде, Милош због те обтужбе сужњика и робља Србског несмедне са Ћаја-Пашом у Београд поћи, побојавши се и за свој живот, и ако је толике услуге ватањем и предавањем Срба Турцима учинио, настане око своји пријатеља Турака, те га од Ћаја-Паше измоле, те оде својој кући у Црнућу да своје послове домаће посвршава.

А Ћаја-Паша крене се са свим тим сужњицима у ланце окованим и робљем, одведе ји у Београд. Робље као поклон подели по Турским Аремима, а сужње потрпа у зиндане (тавнице) по казаматима у ланцима, и закоча ји у томруке: пошто од ти невољника неколико изведе те ји одма живе на коље набије. А друге остави те су у тавницама и тешким синџирима и томруцима три месеца тешку муку мучили, па ји после њи 150 по Божићу из тавнице узведе и на сам Савиндан, пола исече и са главама њиовим бедеме Београдске скити, а пола

њи на коље живе набије, од који су по неки и по три дана живили и на кољу увијали се, гди су им пси Турски са њи живи од ребара и утробе месо кидали, и ноге им глодали, докле мученици нису и душу своју испустили. *)

На тим грозним мукама многозаслужна браћа Србске Левачке и Темњићске Војводе, Стеван и Јован Јаковљевић, испустили су своју племениту душу. Бог нека им блаженство у Царству небесном да. А међ нама вечну успомену имена њиовог браће Јаковљевића Стевана и Јове!

После њиове мученичке смрти ћи Војводе Стевана договори се са некаковим Попом,**) који се по турчио био, да не погине, и с још једном робињом побегне у Немачку и дође у Панчево и тако спасу свој живот. ***)

Причали су у Левчу Сими Милутиновићу [1]) да је Војвода Стеван са братом својим Јованом, у вече кад седну с мајком својом за вечеру, с њима заједно мого попити цео аков, или буренце од пола товара коњскога, Краинског вина, и сутра дан без икакве сметње своје послове вршили су.

Од ови мученика јуначки Војвода Јаковљевића породице налази се и данас још потомака, између који унук њиов имено: Тодор Јаковљевић Капетан и командир пешачког баталиона у Краљевини Србији.

54.

МИЛОЈЕ ТЕОДОРОВИЋ.

БЕЛИЧКИ ВОЈВОДА.

Родом из села Црнче, нахије Јагодинске.

Кад је Аустрија Турској рат објавила, и Генерал Вулета Михаиловић 1788 године са војском у Србију ушо, позове Србе да и они противу Турака војују. Многи Срби својевољно ступе у Аустријску војену службу у фрајкор, који су се вечбали, мундир носили и про-

---

*) Види Историју Симе Милутиновића од стр. 84—90.

**) То ће бити калуђер Ђенадје, види Историју С. Милутиновића од стр. 96—98.

***) Види Грађу за Срб. Историју од Вука Караџића на стр. 66.

[1]) Историја Милутиновића стр. 453.

тиву Турака ратовали. У том фрајкору био је и Милоје Теодоровић, кои је за своје отличије капларом посто. Кад Аустријанци мир са Турском учине и Аустријска војска оде из Србије, Милоје остане у Србији, гди је се са своим домаћим пословина занимао.

Кад се Кара-Ђорђе 1804 године подигне противу Турака, и на Јагодину удари, у том боју при освајању Јагодине храбро борио је се и Милоје, за коју храброст Кара-Ђорђе постави га неким старешином а доцније и Војводом.

Године 1813, кад Србија пропадне, Милоје са другима Србима, пребегне у Аустрију, гди је се бавио у Срему до 1815 год. па кад се те године Срби противу Турака опет подигну, Милоје са другим Војводама врати се у Србију *) и оде у Јагодинску нахију, гди је народ противу Турака одмето, и са Јагодинским Србима на Белици улогорио се, и имо је бој са Јагодинским Турцима на Белици.

Но како ускоро Марашли-Али-Паша по налогу Султана са Турском војском у Ћуприју дође, и позове Србе да му кажу зашто су се паново побунили, и ради договора пошље свог саветника Ћурчибашу Хаџи-Јордана Кајзерлију са Нишким Владиком и још са два до три Агалара Србима, који се састану код Манастира Јошанице, ту је и Милоје на том разговору био; и одатле Србске старешине одреде Милоја и Калуђера Неофита из Манастира Николье и пошљу ји у Ћуприју Марашлији, који му устмено искажу жалбу противу Скопљак-Паше и његовог зулума, који је он чинио народу, и да су се они подигли противу зулумћара а не противу Султана, коме је раја верна. На то им Марашли-Али-Паша каже, да је он од Султана послат да зулуме одклони и зулумћаре затре. И са истима уговори мир, те Срби, 10.000 Турске војске око 24. Јула 1815 год. пропусте те оде у Београд. А потом Србе посаветује, те они начине молбу на Султана, у којој опишу сва зла која су им Турци чинили, и онда ту молбу са Милојем Теодоровићем, Неофитом Калуђером и са својим Татарином пошље ји те у Стамбол оду, и Султану такову однесу. **) Но кад се из Цариграда у Ћуприју врате, донесу од Султана Ферман, како се Србима све опрашта, тако и Марашли-Али-Паши, да иде у

---

*) Србија и Русија од Нила Поп. стр. 119.

**) Види Историју Милутиновића стр. 346, 375 и 376.

Београд и да се стара за рају Цареву, као отац за своју децу: јер како је Бог рају препоручио Цару, тако је Цар препоручује њему Марашли-Али-Паши. *)

После овога дође и Кнез Милош са Дрине од Рушид-Паше, оде Марашлији на поклонење и договор, па и он пошље од своје стране као особеног посланика у Цариград Кнеза Ћиру Јовановића из Смедерева са молбом на Султана. **) — И после тог одма крене се Марашли-Али-Паша и оде са свом војском у Београд. Ту одобри, те се установи Србско народна канцеларија, у којој за члена између други изабрат буде и Кнез Милоје Теодоровић.

Милоје Теодоровић умро је 1832 године, и у копан је код Манастира Јошанице. На гробној плочи његовој, коју му је поставио син његов Јевта Теодоровић бивши окр. Началник, има изрезана Милојева слика до прсију, са сабљом у руци, а испод тог су ови стихови:

„Чуј Отац од сина
„На гробу т' спомена;
„Ја на гробу твом
„Не треба да ридам,
„Ер у срцу мом
„Још твој понос имам.
„Још генерала Михајљевића
„Ти си каплар био
„И Наполеона ти си с њиме био.

„Ка Војвода Србски с Кара-Ђорђем ти си.
„Разгонио Турке те те слава виси,
„У Цариград први за свој род си ишао,
„Жертвово си живот, кроз беде си прошао
„Као член Совета скончао си лета,
„Нек'ти е вечна памет док трае света."

Милоје Теодоровић живео је око 70 година.

55.

МИЛЕТА РАДОЈКОВИЋ.

БАРЈАКТАР.

Родом је из села Катуна у Темнићу, нахије Јагодинске.

За време Кара-Ђорђевог ратовања са Турцима био је барјактар, који је се јуначки за слободу Срба са Турцима борио, и крсташ барјак у рукама носијо.

---

*) Грађа за Србску Историју од Караџића стр. 126.

**) Историја Милутиновића види стр. 377 и 394.

Кад по ново по трећи пут устанак 1815 године противу Турака букне, Поп Филип Петровић Студенички Војвода за Кара-Ђорђа, оде у Јагодинску нахију и Темнић противу Турака подигне: па како је барјактар Милета већ неку четицу Срба око себе прибрао био, њега Милету, Војвода Филип постави за главног старешину Темнићског, и још неке друге у нахији Јагодинској: па пошто сву нахију на устанак покрене, врати се натраг. *)

Подигнувши се из Јагодинске нахије Срби, ушанче се у Белици, и побију се са Турцима, који се врате натраг у Јагодину. Уто стигне и Милета са своји 4—500 Темнићана и стане у Мајурско поље, да пресече Турцима састанак од Ћуприје и Јагодине. Турци под Делибашом Харап-Селимом од четири хиљаде, ударе на Милету, који се одупре у пољу, и пет пуни сати тукући се рану у образ Делибашу, који се са великим губитком врати у Јагодину. А и Милета измакне се и у логори код Дебелог дрвета. Турци и из Ћуприје са топовима навале и побију се у селу Трешњевици, но буду Срби разбијени и расприте се. Турци пођу планини Јухору где је збег био. Милета са двадесеторо момчади сперед пута, куд ће Турци проћи, у један поток прекрије се, и кад ји Мандрда у великој шуми у бусији дочека, Турци се помету разбију и врате натраг, где ји Милета дочека, и тако ји је жестоко са оно мало друга туко, да Турци мал и топове изгубили нису: у овом боју Турке је предводио син Али-Бега Карафејзје. **)

После ови бојева и чаркања, Срби ускоро око 24. Јула те 1815 год. ***) закључе и мир у Ћуприји са Марашли Али-Пашом и пропусте га с војском у Беогад, а Милета заостане старешина Темнићски и даље као Кнез.

Доцније Милета својим добрим, праведним, и паметним радом, постане популаран и од народа љубљен старешина.

Па пошто Србија на основу Букурештског трактата 8. Мачке од 1812 год. и Акерманског од 25. Нојемвра 1826 год. па најпосле и Једренског од 2. Септемвра 1829 год. са Русијом везаног, и права своја Хатишерифом од 3. Августа 1830 год. добије, и поред тога и Кнез Милош бератом Султанским у Кнежеском достојанству и власти

---

*) Историја Милутиновића, види стр. 150.

**) Историја Милутиновића, види од стр. 305—308.

***) Кнежевина Србија од Милићевића стр. 21.

осигуран буде, а тако и они 6 округа, који су дотле под Турцима били, и по Букурештском Трактату спадали под Србију, кад се 1833 год. и они додаду Србији. У старешина и народа оживи жеља да права добивена и уживају. *) Старешине желиле су да се слободније крећу, да им судбина, чест и имање независи од воље једнога господара, но да буду законом и правосуђем обезбеђени, а и народ је пожелео то исто, особито да се опрости кулука, који је једнако трајао, и слобода трговине да се опрости монопола, и други које каови самовољни и неспосни терета, које су сносили под неограниченом владом и самовољом Кнеза Милоша.

На крају 1834 год. о Божићу, кад је Кнегиња Љубица са сином својим у Крушевац отишла, да дете Симићу крсти, ту се многе Србске старешине искупе и договоре да, с народом Књаза Милоша, било лепим начином било силом, у самовољству ограниче, и до уживања права добивени дођу.

На том договору били су Симић, Петронијевић, Ресавац, Вељковић, Милутин Петровић брат хајдук Вељка, Цветко Рајевић и Милета Радојковић; уз које пристане и сугласи се и сама Књегиња Љубица.

Но како за тај договор чрез Настаса Буљукбаше и Пекете Татарина, Кнез Милош дозна, он уапси Милутина Петровића и Цветка Рајевића, који су напред отишли били, па хтене ји и све по апсити. Но кад старешине зато дознаду, Милета Радојковић, по снази свога одважнога карактера, и по јасно сваћеном и никад немењаном плану своји захтева, био је свагда и остао у очима народа добар вођ и старешина; покрене народ на оружје, и на Богојављење 6. Јануара 1835 године више него са 2.000 људи Јагодинаца на Таборишту у логори се, гди му ту приспе још доста народа и из нахије Параћинске, из Ресаве, и из Крушевачке. Пред том масом народа били су још осим Милете Радојковића. Стојан Симић, Аврам Петронијевић, Милосав Ресавац, Ђорђе Протић и још неки други.

Књаз је Милош тад био у Пожаревцу. А у Крагујевачком конаку био је Вучић са Паштрмцем (Амицом) и Давидовићем. Вучић је имао под собом нешто регуларни војника, па узме 150 коњаника узасе и оде у Табориште пред усташе под Милетом. Пошто је Милета Вучићу

---

*) Огледало Србско од Светића, види од стр. 65.

намеру своју изказо. Вучић му одговори: што се тиче народни права и ограничења самовољства Кнез Милоша, у томе је и он с њима, но да се никако сагласити неће, да Кнез Милошу што буде, и ако они пођу противу његовог живота, или достојанства Кнежевог, он је готов с њима бити се. Поред тога каже им, да он има власт од Књаза Милоша с њима уговарати, и како он уговори, да ће и Књаз на то пристати. Тим се задовоље обе стране.

Милета крене се са свом војском и 8. Јануара 1835 године уђе мирно у Крагујевац, и заузме здање великог Суда и већи део вароши, а Вучић са својима узме конак иноседне мањи део вароши. И онда обе власти запечате својим печатима касу народњу сигурности ради, и од обе стране поставе војнике те су ју чували. Обе ове војске ранилe су се из народног магацина. А обе стране једни с другим састајали се и као пријатељи разговарали се о народњим пословима. Други дан стигне и Стојан Симић, које му нимало не буде повољи попустљивост Милетина и други Срба.

Ђока Протић, председник и членови великог Суда, који су неки одпре у договору били, а неки тад сагласили се, да принуде Књаза Милоша, да изда Устав и закон народу Србском, сагласно у име великог Суда водили су преговоре са Милошем о правама народним и њиховим захтевима. На ово пристао је и Вучић. Ђорђе Протић, који је на Милоша огорчен био, зато што га је Милош телесно казнио, *) био је један од највећи противника самовољству Милошевом, те су од народњег Суда најжешћи расписи по народу шиљати, и на то удешени да се Књаз Милош са кнежевског достојанства збаци и за границу Србије оправи, а син његов Милан да се за Кнеза Србског прогласи.

Књаз Милош на глас о побуни овој поплаши се, и са Јоксом Милосављевићем нагне да се уклони у Влашку, но Коца Марковић у бегању охрабри га, те се натраг врати у Пожаревац, од куда пошље к њима у Крагујевац Вула Григоријевића Сердара, да ји пита шта хоћеду. И они му по истом одговоре, прво да одма пусти из затвора Милутина Петровића и Цветка Рајовића, ако не жели да с њиме зло

*) Ударијо му је Кн. Милош Обреновић као вел. Судији по дебелом месу 75 батина; зато, што је неку пресуду противу воље његове изрекао. Тако је кажу жестоко избијен био да је у крви огрезао, и да није могао својој кући отићи, него су га четири момка на ћебе положили, и између себе на ћебету лежећег однели.

буде, на које ови одма и ослобођени буду. Даље пишу му у 5 пунктова и захтевали су слободу личну, имања и чести, законо правосуђе, и устав, по ком ће се владати и т. д. И на тај конац да му пошљу једну депутацију ради договора о том: Милош све то одобри. На то Милета са усташим Вођама пошљу у Пожаревац Вучића и Ранка Мајсторовића са 35 одабрани кметова, да с Књазом Милошем воде договоре за народња права; но Милош остави да то Вучић све у место њега сврши.

За то време, докле су се ти посланици бавили у Пожаревцу, догоди се неко неспоразумлење међу некима старешинама, а нарочито међу Ресавцем и Милетом; а Давидовић настане да се народ разиђе, обећавајући им да ће се скоро сазвати народна скупштина, да ће се устав и закони грађански и кривични издати, да ће се кулук укинути и терети с народа скинути, и сигурност личности, и чести, и собствености установити. И тако Милета окрене народну војску кући; а и друге старешине разиђу се својим кућама, као: Стојан Симић, Аврам Петронијевић Вељковић и други.

Членови великога Суда клону духом, и Ђорђе Протић поплаши се, несмеде остати у Крагујевцу, но крене се за овима, да се чува с њима од казни и освете Милошеве. А с народом уговорили су да буде готов како се позове да опет с њима пође. Остали членови великог Суда пређу у конак; а и Милосав Ресавац уседне на коња и пређе у конак, но војници који су чували конак, помисле да он у непрјатељском духу долази свуку га са коња те га протуку.

Кад се Вучић врати из Пожаревца у Крагујевац, незастане народну војску, које му нимало не буде мило, зато што је имао пуну власт од Књаза Милоша да с њима послове сврши, а овако остала је ствар почета, а не свршена. По пошто се једанпут народ узрујао и покренуо, да права своја тражи, није се дало натраг, но морало се напред ићи.

И да неби народ са старешинама силом опет потегао, Књ. Милош пристане да се скупштина народна сазове, на којој да се тај посо сврши. И тако се одма скупштина 2. Фебруара 1835 год. на Сретеније Господње у Крагујевцу сазове. Ту Давидовић развије радњу своју на утврђењу права народни, и буде сочињен устав. Устројења централног правленија, да свакога личност, имање и чест буде обезбеђена,

терети народни да се укину, и уредно правосуђе уведе. Силни се народ ту слегао био, кажу да га је до 12.000 душа на служби Божијој било, коју је Митрополит са многим Свештенством одслужио.

На ливади било је узвишено место намештено, где је се Књаз пред Митрополитом и народом на крст частни и свето Еванђе заклео, да ће устав и законе нерушимо држати и набљудавати; *) па показавши гомилу израђени и преведени донде закона грађански и криминални као и поступка судског, обећавајући да ће те законе скоро издати, како ће се свакоме по закону судити, а не по вољи.

Кад Књаз Милош положи заклетву, да ће устав и законе земаљске поштовати. Скупштина као знак признателности поклони му једну скупоцену чашу и сабљу са надписом: „Своме Књазу Милошу Обреновићу благодарна Србија.“ На тој скупштини, по сили устава, одреде Књазу Милошу 100.000 талира годишње плате, (јер дотле је Књаз неограничено са народном касом, као са својом собственом сам, како је хтео располаго); његовој браћи по 10.000 талира.

После на истој Сретенској скупштини, установи се Совет и попечитељства: 3. Фебруара те 1835 год. под Бр. 252 испостављају се Советници и Попечитељи, осим други за Попечитеља внутрењи и просвете постављен буде Димитрије Давидовић. Па како је спремљена била књигопечатња, коју је Давидовић са Аврамом Петронијевићем из Русије 1833 год. набавио и у којој је Давидовић од 1834 год. започео новине Србске урећивати и издавати, печата се Устав и написати закони, тако и постављење чиновника у новинама огласи се. А потом и скупштина, задовољивши се са обећањем и попустљивостћу у самовластију Књаза Милоша, разиђе се.

Чим се скупштина разиђе, Књаз Милош 14. Марта ис. 1835 год. под Бр. 776 изда писмени укор Давидовићу, зашто он све оно ставља у новине што се у Србији урећује и какви се званичници постављају. „Кад је то тек само онако речено, — у што он тим показује, да

*) Овде Милош кад је заклетву полаго и за Митрополитом гласним речима заклетву јавно изговаро, говорио је у место „даћу нерушимо хранити.“ Изговаро је у све три пута „рушимо“ а не, нерушимо. Ту су сви слушаоци од тога зло прорицали, да од тог Устава и закона неће ништа бити, као што ни било није. Види огледало од Светића на стр. 69. А и сам повереник Милошев В. Куниберт у своме делу то признаје види „Essai Historique sur les revolutions et l'independence de la Serbie depuis 1804. iusq' a 1850. Leipzig 1855 ч. II. стр. 217.

је и он у споразумлењу са онима, који су конштитуцију хтели. Између осталог овако је говорио: „Хоће ствар некако да се на то окрене, да сте ви Давидовићу то једва и желили, и да сте били у споразумлењу, но само вјештим начином, са онима, који су конштитуцију хтели, почем таке ствари тако незадржано печатате по новинама вашима.“

После тог 16. Марта те 1835 год., под Бр. 813 одузме Давидовићу издавање новина, са забраном да се даље у то немеша, и такове преда Димитрију Исаиловићу.

И онда Кнез Милош заповеди, те се сви печатани екземплари Устава и устројења узапте и преко полиције од људи, код који би се нашло, покупи; и тешко би било ономе код кога би се доцније који екземплар Устава тога показао, а и говорити о томе или име Устава спомињати, било је зазорно и опасно.

А 17. Марта 1834 год. Милош изда заповест да Совет и попечитељства престану радити; те тако престане и Устав и устројења, и буду сарањена како су и рођена; Милош Обреновић остане опет неограничени самовољни госдодар у Србији до 3. Јуна 1839 год. докле га тад из Србије нису протерали. *)

И тако том народном, а Милетином названом буном, народ се ништа не користи, нити до своји права дође. Но ипак непрестане тражити своја права, али тек по изгнању Кн. Милоша 1839 год. до такови дође и Устав добије.

Милета је био под Кара-Ђорђем Темнићски Барјактар, после тог доцније Кнез, па Советник, потом и председник Совета.

Под старост своју живио је у Јагодини, и кажу да је пред своју смрт ослепио.

Умро је 26. Септемвра 1852 год. у Катуну код своје куће, и укопан је код цркве Варваринске.

56.

НИЋИФОР.

ИГУМАН КАЛЕНИЋСКИ.

Био је човек књижеван: читао је старе Србуље, сабирао ји је у Каленић са свију страна, преписивао ји је имајући леп рукопис, и њима се одушевљавао за судбину свога несрећнога народа.

---

*) Види огледало Светића од стр. 65—69. и Историју Давидовића од стр. XXI.—XXV.

Кад је Кара-Ђорђа 1804 године усто противу насиља Турског, Нићифор је за целог ратовања био у редовима други Срба у борби противу Турака. По паденију Србије 1813 год. Нићифор заостао је у Србији. И кад Хаџи-Продан 1814 год. устане противу Турака. Нићифор то једва дочека и одма умеша се у тај устанак, и стане расписивати књиге по народу да се на оружје диже.

Но како тај И. Хаџи-Проданов устанак Турци са помоћу Кнеза Милоша Обреновића угуше. Нићифор у страху да Турци неби ловатали и списе његове. који су га јако теретили, побаца у ватру у једну фуруну, у којој се леб пече. своје списе и већи број стари књига, повела, хрисовуља и други старински записника. које је пребро. те изгору. А ли га и то не спасе. Њега Турци увате и у Јагодину отерају, а потом у Ланцима у Београд са другим мученицима одведу, и ту га 1814 год. са другима посеку, и главу му на колац набију на бившој Стамбол капији.

IV. КРАГУЈЕВАЧКА НАХИЈА.

57.

АТАНАСИЈЕ АНТОНИЈЕВИЋ.

ПРОТА БУКОВИКСКИ.

Прота Атанасије родом је из села Буковика, које лежи на подножију Венчачке планине и њеног виса званог *Букуље*, у срезу Јасеничком нахије Крагујевачке: у том месту био је Прота и с кућом живио.

Кад је Атанасије рођен, шта су му родитељи били, гди је књигу учио, и кад је у свештенички чин ступио, незна се. Но кад је Кара-Ђорђе устао противу Турака, по казивању из оног доба људи. био је стар око 70 година.

Па како Буковик од Тополе. у којој је Кара-Ђорђе живио. одстоји један и по сат удаљен: тако и Кара-Ђорђе са Протом је се познаво, иповераво му намеру његову и спрему да устане противу Турака: у чему га је стари Прота одушевљавао, и у намери га његовој крепио.

И кад Кара-Ђорђе 24. Јануара 1804 год. устане противу Турака и оде у Орашац, куд је уз пут позво народ на оружје и на скуп, да

му 2. Фебруара на Св. Сретење Господње рано у Орашац дође, по ком позиву многи оружани Срби и јунаци из околине у Орашац на Скупштину дођу, а. дође му и Прота Атанасије Антонијевић са јунаком Јованом Крстовићем такође Буковичанином.

Па кад се Орашцу у једној дољашици испод Обор-кнеза Марка куће искупи до 2.400 првака јунака, изиђе Кара-Ђорђе пред народ, и рече како су у име Бога устали на Турке и како треба тад да изберу себи једног Врховног Господара и вођу, који ће устанак руководити и у народу ред обдржавати.

И кад народ на те речи Кара-Ђорђеве одслови и повиче, да он оће њега за првог вођу и Господара свог, а никога другога. Кара-Ђорђе стане одбијати тај избор, и изговарати се да он првенства власи примити се не може, што је он строг, па оће сваког непослушника да казни, и тако би народу та строгост неповољна била, па би народ на њега негодово и неби добро било.

Но кад народ не уважи Кара-Ђорђеве изговоре и стане га молити да се он прими првенства Врховне Власти. Тад између први првака јунака и Србски Кнезова, који су ту на Скупштини били и који су Кара-Ђорђа молили да се тог избора прими, стари седовласи Прота Атанасије говором својим највећи утицај учинио је, те је се Кара-Ђорђе Врховног повелитељства над народом Србским примио.

Па пошто се Кара-Ђорђе Врховног повелитељства и господарства над земљом и народом Србском прими; тад Прота Атанасије Антонијевић држо је за тим Богомољство под ведрим небом, на зими, где су му начинили један стол од ударене у земљу четири ракљате сошице на које су одозго мочица и грања намећали, на ком је стајала једна видрица са водом, кита босиљка, молебствена књига, и крстић древни, које је то обоје са собом донео, где је по Богомолебствију заклео народ на верност Кара-Ђорђу и Кара-Ђорђа на верност народу, *Свештим га Миром миропомазо, благосов њему* и народу са призивањем Бога и Светог Духа за срећно предузеће дао, скуп народа са частним крстом у након прекрстијо и китом га од Босиљка умоченом у освештену водицу у видрици покропио; и осветио развијени и у земљу пободени пред њиме код стола барјак ког је Кара-Ђорђе по свршеном чину, Богомољства освештене водице, Барјака. и благосова, узео у руке и пре-

МЛАДЕН МИЛОВАНОВИЋ,

Кара-Ђорђев

Попечител војени дела, Председник Совета, Војвода и Каваљер.

до га Танасију Рајићу из Страгара и назво га својим, али достојним јуначким Барјактаром.

О овом чинодјејству и светом извршеном делу Буковичким Протом Танасијем Антонијевићем у Орашцу 2. Фебруара 1804 год. на Св. Сретење Господње, као на дан првог скупа народњег, избора Кара-Ђорђа за свога Вожда и Господара, и помазању његовом Св. Миром, који први из 415-то летног робства подиже народ Србски за своје ослобођење. Ево шта каже Чубра Чојковић у својој Србијанки части II. од стр. 43—44:

„Свети Са'во присијети је хтео'
На тај избор свог' потомства славни,
Да свим' серцам још привиушпи духа
У крепив их благоумја штитом,
Праунука л' да истог' освешта
Озаријем предвозвјестивши га,
И помазав миром правдољубја;
Ал' највишји неприми му молбу
У частвоват'...
Што из воље в'рлости је тећи.
С' тог' невидан присуствоват' мого;
На старцу је Проти Буковичком
Танасију Антонијевићу
Предостало замјенит' Саву
Сербу свеца и Просветитеља...
Благословит' у народу Ђорђа
Молебствијем општедушја чиста,
Да упућа свог' народа дјела.
Сва блажештим человјекољубјем,
Нај нужнијим Владалцима људства.

О овом старом седовласом Проти Танасију Антонијевићу немамо више података: но како су нам о њему причали људи из оног доба кажу, да је Прота после овог Орашачког скупа и Св. чинодјејства његовог ускоро код своје куће у Буковику 1804 год. умро и укопан у гробље Буковичко. Вечна му буди слава имену његовом!

58.

МЛАДЕН МИЛОВАНОВИЋ.

ПРЕДСЕДНИК СОВЕТА, ПОПЕЧИТЕЉ ВОЈЕНИ, ВОЈВОДА,

и Руског Ордена Св. Анне II. степена Кавалер, и притјажаоц Руске златне медаље.

(Са сликом.)

Родом је из села Ботуња, нахије Крагујевачке, два сата источно од Крагујевца, где кажу да му се и данас потомци налазе. Његови стари доселили су се из Ерцеговине и у Ботуњу настанили се и кућу закућили.

До устанка на Турке, Младен био је богат и чувен марвени трговац.

Пред сами устанак, Јануара месеца, кад Дахије започну сећи Кнезове и друге одабране људе по Србији,увате Турци и Младена, одведу га у Крагујевац и баце у тамницу, хтевши га посећи. Но кад Кара-Ђорђе 24. Јануара 1804 год. устане противу Турака, и по селима попали Турске ханове, чардаке и теверинче, многе Турке побије, а многе и зароби. Тад Дахије изашљу из Београда своје посланике у Тополу Кара-Ђорђу, и понуде га да учине мир, и кад ништа несврше, уговоре само то, те Кара-Ђорђе у размену за Младена и још неке друге Србе даде 20 заробљени Турака, и тако им разменом живот спасе. Ово је било око 9. Фебруара 1804 год.

Кад Турци Младена из тамнице пусте и он међу своју браћу Србе дође, за кога су новце по народу скупљали за одкуп његов од Турака; и он стане прекупљати око себе људе на оружије, и потом одма присоједини се устанку Кара-Ђорђа, и оде с њиме противу Јагодине, где је бој са Турцима био.

Доцније 15. Августа 1805 год. Младен као човек добро у народу познат, разборит и уважен, од народа Крагујевачке нахије у Борку на народној скупштини буде за Саветника изабрат.

После, кад на Иванковцу разбију Срби Рушид-Пашу, који је под собом имао 45.000 Турака, у којој је битки био и Младен и Кара-Ђорђе, те кад у јесен 1805 год. погине у Смедереву Војвода Ђуша, Кара-Ђорђе одма удари и на Смедерево и 14. Нојемвра, отме га од Турака, и одпочне да и друге Градове од Турака осваја, као Београд и Шабац, и да се даље шири заузимањем Србски земаља.

Па како се и Султанова војска противу Србије спремала, да на исту нападне, тако Кара-Ђорђе у Јануару 1806 год. одреди за главне вође Војводу Миленка, који оде те освоји Пореч, продре у Крајину и по Омољским планинама уватн бусје. Петар Добрњац истера Турке из Параћина, Ражња и Алексинца. А Младена Миловановића одреди и пошље, те освоји Крушевац, истера Турке из Крушевачке нахије и учини границу Србије висом планине Јастребца. А после тог оде Добрњцу и у Алексинцу и Делиграду оснују шанчеве и стану противу Турака од Ниша.

Доцније, кад у Јуну велики Везир Ибраим-Паша-Бушатлија и Паша Крушевачки крене се са силном војском противу Срба, Добрњац остане у шанчевима Делиградским; Младен се постави у Алексинцу са војском,

но Везир прође Алексинац, удари на Петра Добрњца и стане га жестоком топовском ватром тући. Младен остави нешто војске у Алексинцу, а са већом частћу војске пређе преко Мораве, удари Турцима за леђа и потисне ји, који стану одступати и у одступању изгубе 3 топа, али заузму Алексинац. Младен сложно са Србима удари на Турке, истераји из Алексинца, и пређе преко Мораве натраг; тад и Кара-Ђорђе стигне с војском и тако Турци буду разбијени, да се разбегну, којекуд по планинама, падне ји мртви 1.200 Турака и Срби задобију 8 топова. *)

О освојењу Крушевца и овој битки код Делиграда и Алексинца, ево шта песма народна каже:

„Кад Крушевац Срби приватише.
Сва се Турска земља усколеба,
Сташе Турци ситне књиге писат',
Те пошиљу један до другога.
Фала Богу! који књиге пише?
Који пише, коме ли ји шиље? —
Књиге пише Паша Шашић-Паша
У Лесковцу на Морави граду,
Пошиље ји Скадру на бојану
Ка ономе Бушатли-Везиру,
По имену паши Ибраиму:
„Аман, пашо! ти отац, ти мајка!
„Да л' незнадеш, да л' за нас не ајеш?
„Ђаури нам земљу приватише,
„И паланке наше попалише,
„Џамије нам наше оборише,
„Нашу децу луду погазише,
„Наше каде резил починише:
„Развише им авлије мараме,
„И са леђа скидоше кафтане,
„Испод грла скидоше ђердане,
„Све на њима енџије дукате,
„И са ногу гаће од кумаша:
„Што господа у соби сеђаше
„На миндеру и свил'ном душеку,
„То сад бежи боса по снијегу
„Усред зиме, кад није земана;
„То је зазор Цару у Стамболу,
„Камо л' тебе Цареву Већилу!

Кад Везир Ибраим-Бушатлија ту књигу прими, вели песма, он распише и пошље дванест књига на дванест Турски Паша, који покупе војску и слегну се са сто иљада противу Срба код Алексинца и Делиграда, и ударе на Србе. Ево шта се даље у песми каже:

„А кад били испод Алексинца,
Лоша ји је срећа сусретнула:
Савила се на сред друма гуја,
Љута гуја Петар од Добриње,
На сред друма шанац начинио,
Па у шанцу шатор разапео,
Под шатором пије ладно вино,
А кад Петра Турци опазише,
На Петра се Турци нагоњају,
Петар тури момке у параду,

*) Историја Павла Јовановића види стр. 34, 35.

На Турке је ватру оборио,
И Турке је љуто израпио.
Каде виђе Бушатли-Везире,
Где не може ништа на јуришу,
Таде војску натраг поврнуо,
Па намести табле и топове,
Те на Петра ватру оборио,
Оборио топе и кумбаре.
Према њему на Морави ладној,
Онде беше Младене Везире,
И са њиме Војвода Станоје,
И са њима до два обор-Кнеза:
Једно беше обор-Кнеже Јефто,
А друго је обор-Кнез Милоје:
Сви гледају јаде спрема себе.
Турци бију Петра од Добриње,
Бију њега топом и кумбаром:
Тешко му је војска изгинула,
Што остало све се поплашило,
И свакоме лице потамнело
Од проклета топа и кумбаре,
Од брзога праа и олова."

Даље се у песми, кад се Добрњац у руку рани, оде и позове Младена Везира у помоћ, који му одма дође, каже:

„Итро Младен Петра послушао,
Те опреми војску на измену,
И потпуни шанца Петровога.
Мили Боже, на свем тебе вала!
Често ли се војске ударају,
Ударају по пољу широку
По зелену лугу Моравскоме
Нагоне се у воду Мораву,
Крвави се сва вода Морава
Од јунака и добријех коња:
Тако били три недеље дана." —

Сад Петар пише и замоли Кара-Ђорђа, да му у помоћ дође. Кара-Ђорђе, како књигу прими, крене се с војском к Делиграду. Ибраим-Паша кад чује, да и Кара-Ђорђе противу њега иде, поплаши се, и овако даље песма каже:

„Кад то зачу Бушатли Везире,
У поноћи учинио лонцу:
Он дозива Паше и бегове,
И остале њине поглаваре
Сваки својој заказаше војсци,
Од Петала они подрапише,
Плеђи даше, бијегати сташе,
Мили Боже, на свем тебе вала!
Кад пђаху низ Мораву Турци,
Све скакаху Турци, ка' јелени;
А кад ли се натраг поврнуше,
Отидоше Турци, ка' ******

После ове битке, која је 16. Јула била, Саџи-Паша 31. Августа код Бање нападне на средину Србске војске. Кога Младен тако разбије, да се Паша једва бегством спасе. У тој битки које Срба које Турака 4.000 мртви падне. Срби задобију 4 Турска топа и много барјака.

Огорчена Порта противу Срба. Ибраим-Паши изда строг налог, да Србију покори. Који скупи грдну војску код Ниша, из Адријанопоља и Софије. Извештен Кара-Ђорђе од своји верни Бугара о том,

распореди Србску војску. Младена стави са 6.000 људи код Мустафа-Пашине-Паланке, а Миленка са 6.000 људи код Градишта и Бјелградца са резервом од 4.600 Срба. Турци 21. Септемвра ударе и на Младена и на Миленка. Младен, на кога је ударило 18.000 Турака, буде несрећан и повуче се Алексинцу. Миленко на против одржи се и принуди Турке те се Смрдану повуку. Тај дан изгубе Срби које мртви које рањени 3.000, а толико је и Турака мртви пало. Срби задобију 8 Турски топова. Сутра дан 22. Септемвра стигне и Кара-Ђорђе од Дрине са војском против Ибраим-Паше, који се са свом својом силом противу стави. Битка се одпочне крвава, која је трајала три сата: но напоследку Турци побегну, оставе на бојишту 2.000 мртви Турака, и у бегству изгубе 6 топова и 2 хаубице. А ји Срба 1.500 мртви падне. 23. Септемвра, Пасван-оглу udari са 10.000 Турака на Миленка код Смрдана и после крваве борбе до саме ноћи, обрати га у бегство, гди га стане гонити до Исперлика, но послата помоћ од Кара-Ђорђа Миленку, ту Турке заустави. Срби у том боју изгубе свој стан и 900 људи падне у робство: а које мртви које рањени са обе стране било је до преко 1.000 људи.

Ибраим-Паша види да Србе није тако лако покорити, а имајући не ограничену власт, учини са Кара-Ђорђем на 42 дана примирије. *)

У 1807 год. Кара-Ђорђе опет остави код Ниша Младена као главног Команданта, противу Ибраим-Паше. А 1809 године, кад је Кара-Ђорђе са војском преко Сјенице отишо да Ерцеговину противу Турака подигне и да се са Црномгором сједини, Младен са Војводама Станојем Главашем и Кнез Јевтом и Милојем са 3.000 Срба удари на Прокупље и Куршумлију, обе освоји и христијане тог краја ослободи и противу Турака на оружје подигне: а Турке до Лаба и Приштине отера. Но кад несрећа на Каменици за Србе буде, мораде се и Младен натраг повратити и завојевана места напустити. **)

И осим ови бојева, у којима је Младен као заповедник био, био је он и у више други битака, а нарочито на Морави и Тимоку.

Несреће 1813 године, Кара-Ђорђе одреди за главног Команданта Моравске и Тимочке војске Младена као Попечитеља војеног, да он те крајеве од навале Турске брани. Младен постави се у Дели-

*) Историја Пав. Јовановића види од стр. 36—38.

**) Војне Срба са Турцима од глав. Управитеља основни школа Петра Радовановића види стр. 28. и 35.

градским шанчевима у одбрану са 12.000 Срба противу Али-Паше, који је под собом имо 60.000 Турака, и одпор давао је Турцима дотле, докле Вељко бранећи се на Неготини са своји 7.000 Срба противу силе Турске под великим Везиром од 20.000 Турака на крају Јула месеца не погине, и Неготина непадне. Па кад Неготину Турци освоје, раздвоје се, и једна половина Турске војске пође уз Дунав сувим и на шајкама уз воду к Ушћу Мораве, а друга половина пође Делиграду да Србе с леђа нападне. Младен тад кад ту опасност види, остави у шанчевима Делиградским Војводу Вуицу и Пљакића са 3.000 Срба да се противу Турака држе, а он стане се повлачити десном страном низ Мораву. Турци напусте Делиград и устопце пођу за Младеном. Младен, да неби ипак међу две ватре непријатељске дошо, пређе на леви брег Мораве, и по више Дубравичке скеле у шанчи се, а Војводу Вула Илића пошље те се и он ушанчи и утврди по више Ушћа Мораве и Кулича спрема Петки, од куд су Турци уз Дунав ишли; и тако поставе се да прелаз Турака преко Мораве бране. Турска Видинска војска на Дунаву 20. Аугуста освоји Кладово, и са Али-Пашином војском идућом од Ниша и Делиграда саједини се и сва слегне се на поље Петку на углу Мораве, која у Дунав утиче, и улогори се. Увиди Младен опасност, да прелаз Турака преко Мораве спречити не може, извести о том Кара-Ђорђа и помоћ поиште. Кара-Ђорђе, неимајући војске да му у помоћ пошље, сам са Митролитом Леонтијем 17. Септембра дође у Србски логор на Морави, да ји присуством својим охрабри и посоветује се са Младеном и Вулом. Па кад то учини, врати се у Београд 19. Септембра, но те исте ноћи Турци преко Мораве пређу и Србска се војска разбегне куд који. Младен појити у Београд да то саобшти Совету и Кара-Ђорђу, но кад у Београд 21. Септембра у подне дође, ту незастане ни Советнике, ни Вожда, који су већ били у Аустрију прешли, и тако и Младем врати се натраг, војску распусти па и он у Аустрију пређе.

Како Младен у Аустрију пребегне, узму га под стражу и одведу га у Фенек, где је и Кара-Ђорђе био, а одатле заједно са Кара-Ђорђем, Јаковом Ненадовићем, Симом Марковићем и Луком Лазаревићем оправе ји у Голубинце, а 29. Октобра преведу ји у Петроварадински Град. А кад Аустријске Власти 7. Јануара 1814 г. Кара-Ђорђа са његовим сином Алексијом преместе у Грац, онда и Младена из Варадина преведу у Брук на Мури.

Кад у Јулу месецу Аустријски Двор у съедству заузетка Руског Цара Александра I. Кара-Ђорђа са свима Војводама, који су под надзором били, ослободи, буде тог ослобођен тад и Младен с њима. И они у месецу Августу од Руског Посланика код Бечког Двора Графа Штакелберга добију Руске пасоше и путни трошак, и 17. Септемвра преко Ердеља у Русију испраћени буду, гди у Руску Варош Хотим 26. Октомвра исте 1814 год. стигну.

Младен кад је у Хотин дошо, добије од Руског Цара издржање (пензију) 500 дуката годишње, које је примао дотле докле се у Србију није повратио.

После Хаџи-Продановог устанка на Турке, Турци по Србији стану најжешће над Србским народом свирепствовати и зли Сулејман-Паша најчеститије Србе сећи и на коље живе набијати. Кара-Ђорђе кад чује за тај ужас, који се у Србији ради, у Јануару 1815 године позове све Војводе у Хотину налазеће се на договор, како да се тој нечувеној Турској тиранији на пут стане. Гди советујући се нађу за добро, да нема друге помоћи него да моле Цара Александра да заштити Србски народ од Турске тираније, кои је жертва Букурештског мира. Па кад се после тог под Војводом Ломом и потрећи пут народ на оружје противу Турака подигне, Кара-Ђорђе у месецу Јуну пошље Младена са молбеницом у Париз к Цару Александру, а у Србију Војводу Вуицу, Милошу, који је после смрти Ломине примио се и наставио да води ратовање противу Турака. Младен отишавши у Париз умилостиви Цара Александра, који одма из Париза пише Посланику свом код Турске Порте, и по нарочитом свом Куриру Лазару Павковићу то писмо пошље. Руски Посланик запита на Порти: „Какав Турци рат имају са Србима? Рекао је Руски Посланик: свако је војевање противно уговору Букурештском.“ Са истим Руским Куриром и Император Аустријски Цар Франц I. посло је свога Курира, с наставом, да његов Посланик пријатељски посаветује Турски Диван, да буде блажији и да престане од угњетења народа Србског на комшилуку његовом у Србији. *) Порта није била рада, да се зарати са Русијом, пошље одма ферман великом Везиру Марашли-Али-Паши, у коме му заповеда, да иде у Београд и да управља са рајом као отац са децом: „Јер како је Бог препоручио рају Цару, тако је Цар препоручује њему.“ И Везир

---

*) Историја Милутиновића стр. 352, 353.

по том ферману поступи, оде у Београд и војна се 14. Јула сврши.*) Младен после тог свршеног срећног дела, врати се из Париза у Хотин, и о том Кара-Ђорђа и Војводе извести.

Кад Младен из Париза дође, Кара-Ђорђе са Војводама Србским, који су се у Хотину налазили, сочине молбу и пошљу је у Петроград на Руски Сенат, у којој га замоле, да помогне, да се избави Србски народ из под Турског робства. А кад се Цар Александер у Петроград врати, Кара-Ђорђе узме узасе Јакова Ненадовића и оде у Петроград, гди је лично Цара Александра молио да избави Србски народ испод Турског робства по датој му ранције Царској речи. Кад се Кара-Ђорђе из Петрограда 1816 године врати, одма стане се спремати, добровољце прекупљати и вечбатији, да у Србију иде. Па пошто се спреми, договори се да и Младен заједно с њиме пође. Но баш у време самог поласка Кара-Ђорђевог за у Србију, Младен се од црвеног ветра разболе и заостане, а сам Кара-Ђорђе са својим Секретаром Наумом Канаром у Србију оде, гди обојица између 12. и 13. Јула 1817 године од Милошем намештени убилаца на спавању мучки убијени буду.

Пре него што ће Русија рат Турској објавити, пред само пролеће 1822 год. Младен Миловановић добије Руски пасош и од Руског државника Строганова препоруку на Милоша, и пошље га у Србију неком мисијом. У том писму наложено је било Милошу да Младена лепо прими, и да се с њиме соглашава и саветује у народњим Србским пословима. Кад Младен преко Аустрије у Смедерево дође, ту га од Милоша послати човек дочека, и одатле с њим у Крагујевац оде. Милош га привидно лепо прими; и на писмо Строганова од 17. Марта, Милош му под 17. Мајом те 1822 године одговори овако: „*По савету вашег превасходства, како да се владам односно Г. Миловановића, који је приспео амо и кога захтева Паша Београдски, могу вас уверити, да се речени Г. Младен Миловановић без сваке опасности у моме дому налази.*“ И у другим писму Милош опет Строганову јавља, каже: „*Да је Г. Миловановић осигуран од опасности у мојој кући.*“ **)

Како је Младен дошо у Крагујевац, испоручио је Милошу тајну наставу дату му од Руског државника Строганова, како да се има

*) Србија и Русија од Нила Попова стр. 126.

**) Србија и Русија од Нила Попова, види стр. 157, 158.

управљати и односити прама Турцима, а у корист народа Србскога. Милош је саслушао све што му је Младен устмено и осим писмене Строгановљеве наставе казо; и говорио је Младену да ће тако у свему радити, и с Младеном о народним пословима советовати се, као што му Строганов и у писму препоручује. Тако је и Строганову у писмама својим јављо, да ће се његови савета, и односно што се и самога Младена тиче, придржавати, и с њиме се соглашавати.

Но Милош, ако је тако Строганову и писо, а и Младену устмено говорио да без његовог договора неће ништа важније чинити, поступо је у свему противу препорука Строганова и савета Младенови: и гледао је на против да се што више удвори код Турака. Бојао је се да му Младен с помоћу Руса, кога су му они у Србију и послали, неистргне првенство власти из његови руку: тим више што је се Младен неполитично понашо према властољубивом Милошу. Скоро онако, као пре пропасти 1813 год. кад је он Младен председник Совета и попечитељ војени био.

Јер бивало је прилика, гди је Младен, у разговору са Милошем, говорио му „Милоше“ а не „Господару Милоше“, као што су га у то време други звали, осим Амице (Паштрмица), кои га је само Милошем звао. — Милош, који се чудном срећом његовом докопао првенства власти у Србији, није трпио ни Кара-Ђорђа, кад се из Русије у Србију повратио, него га је потајним убиством посло на други свет, а камо ли Младена. Смишљао је како да га се отресе, јавно није смео од Руса, а и тајно у Крагујевцу није га смео смаћи, јербо би се опет то њему приписало. И тако смисли и јави Београдском Паши, да је Младен дошо у Србију, послат од Руса да побуни народ противу Турака. Паша захте да му Милош Младена изда. Милош покаже то Пашино писмо и саветује Младена, да се за неко време уклони из Крагујевца и да иде у Ужичку нахију у Чајетину код тадашњег Кнеза Јована Мићића, кога је он од простог ајдука Кнезом учинио, и тамо код његове куће као гост да пребива, који ће га добро примити и чувати. Младен не примети лукаву намеру Милошеву и послуша га: Милош му да пратњу и испрати га са његовим момцима до у Чајетину, гди га Мићић лепо прими и угости. После неколико дана Милош пише Младену, да га Паша опет тражи, него да је најбоље да он иде у Црну-гору. А тајну заповест пошље његовом верном целату Мићићу да

Младена као испрати у Црнугору, али да га у путу мучки, да нико незна, тако убије, да му се ни траг, ни глас незна куд се здео? —

Добивши Мићић крвави налог од Милоша, угости Младена па га спреми, те пођe са његовим служчетом на коњма за у Црнугору. Мићић га донекле и сам испрати, опрости се с Младеном, и да му два своја момка као да га прате; а тајно изда јим строгу заповест да га у путу, означивши им и место у планини, заједно са његовим момком убију, и да ји добро прикрију да им се трага незна; па се онда Мићић окрене путем к Златибору.

Момци Мићићеви, Сима и Лека Ковач, који су оба у ајдуцима са Мићићем били, пођу пешке под оружјем да Младена ђоја одвојеним путем до границе Србске испрате. Но кад буду на Очкој-Гори, које им је место Мићић и означијо, застану као да се одморе, и изненадно опале из пушака обојица и Младена убију, па онда и момка Младенова. Па посвлачу са њи руо и оружје, па њиова тела свуку у Звекару и баце, а тако и коње њиове заведу, побију и у Звекару отисну. И онда врате се и донесу своме господару Мићићу, што су при Младену нашли, као и сабљу Младенову те му предаду, и кажу како су ји побили, и гди су тела њиова у Звекару бацили. По показивању Мићићеви момака Симе и Ковача, види Мићић да су ји они у бездну Звекаре низвргли; вратији опет натраг, да ји још ниже отисну или тела њиова спале. Које момци тако и учине, оду, стрпају ји у једно суво и шупље дебело дрво, па га запале, те изгору! —

И тако Младена, као бив. Србског Председника Совета под Кара-Ђорђем, властољубиви Милош у месецу Јуну 1822 год. изненадно и грозно убије.

Младен је био заслужан човек за Србски народ, он је много користи Србској земљи учинијо.

Има људи, који га оцењују да је био слаб војсковођа. Но ми остављамо, нека његова војена дела стручњаци оцене и пресуду о том изреку. И ми га не ценимо да је војени гени бијо, али по делу ратовања његовог са Турцима, држимо и оцењујемо га да је ипак добар вођа био.

Говорили су неки у својим списима, као Вук и по Вуку други, да Младен 1813 год. Хајдук Вељку није хотео дати у војски и џебани

помоћ, и да је зато Вељко морао пропасти. Но баш противно се томе доказује онда вођеном писменом корешпонденцијом, коју смо напред на 287, 288 и 289 страни ове књиге у I. делу дали напечатати. *)

Има људи. који кажу и осуђују Младена, да је ривал Кара-Ђорђу био, и да га у многим пословима слушао није. А и Кара-Ђорђе да је се за њим доста поводио! По Србским неким Историјама тога има, као што зборе Вук и Нил Попов.

Али Кара-Ђорђе, као велики гени, да је увиђо да Младен нема добри својства, а имајући јаку моћ, неби то чинио, нити би га саслушавао, а шта више за председника Совета и Министра војеног поставио. А по Србској Историји и то стоји, да се он покораво, поштовао и слушао наредбе Кара-Ђорђеве. Има и погрешака, које је Младен чинио. Но који је то човек без погрешивости, а особито у оно доба, гди су се из чељусти Турске исчилили, и као људи слободно мислити и радити стали. — А шта данас бива у Србији? — А и у другим просвештеним Државама? Милићевић у књиги Кнежевина Србија, на стр. 263 каже: Родофиникин, онде где карактерише неколике прве вође народне говори: *„Младенъ, читашъ и писашъ неумѣетъ; подлъ и лукавъ.“* А каже да ни Паулучија не говори боље о њему! —

Што се тиче Родофиникина Грка, ако је тако оцењиво Младена, нетреба се чудити. — Јербо саму такову оцену приписвату Младену, сам је Родофиникин у својој Грчкој изображеној души у себи имао. — Родофиникин, Митрополит Леонтије, и Недоба, та три Грка у то доба, била су три пакла Србска, који су душу Срба кужили. Ко је вољан, да њиовом казивању што поверења поклони, нека најпре прочита књижицу „Сербије плачевно паки порабощеније од 1813 год.“

Ако је тако Родофиникин о Младену говорио, дај да видимо шта каже о Младену и другим првим Вођама, честити и поштени Рус Барон Дибић.

Барон Дибић, који је од његовог величества Цара Руског Александра I. у Србију као Комесар послат био, те је озбиљно у обште испитао и упознао се са стањем ствари у Србији тог доба, у извештију

---

*) А та корешподенција извађена је из деловодног Кара-Ђорђевог протокола види Бр. 1716 и Регистер од стране 15--18 и стр. 80—82.

свом, које је 1811 године Двору Руском у Петроград посло, о Младену и другима овако вели:

„*Србија имаде у Сенату све саме поштене и талентима обдарене људе, кои, ако какве и учине погрешке, зато ји чине, што у Србији средства оскудевају, а и основана знања и искуства редка су; ал' Младен, Јаков и више њи, јесу људи, који и у другим државама не би најстражњи били!*“ После овога мало ниже каже: „да властници у Србији, нити су тирани, ни шпекуланти, да се брину како ће себи блага накупити.“*)

Ово је доста довољан исказ за неосновано подметање на Младена, а и друге старе Србске заслужне, честите, врле и дичне мужеве. Никада не треба прљати она чиста огледала, на која треба да се сами огледамо, и да угледу, наше прљотине са себе бришемо. Чистимо са себе наше прљотине, а некаљајмо оне, који каљави нису.

Младен, како је 1804 год. у Борку установљен Совет, изабрат је био за Советника, доцније 1807 посто је Председник Совета, а 1811 године и Попечитељ војени дела, у ком је званију остао до пропасти.

Младен је био средњег стаса, тела коштуњавог, главе средње, косе смеђе, чела повисоког, обрва покучасти, очију граорасти, образа подужи, лица чиста, бркова средњи право засукати, а уста умерени.

Младен био је човек даровит, и у говору смишљен и здраво речит. Он је се врло лепо и богато одево, и господски понашо, и зато су га звали Младен Везир. И као што је био у то време између Војвода најбогатији, тако је и у свом дому, господски намештеном и напуњеном сребрним и другим скупоценим посуђем, господски и живио, и увек гостију имо. То богатство стеко је марвеном трговином још пре одпочетог рата 1804 год. а и за време рата богатио се, гди је многе Турске куће у Београду покупово, између који купио је и конак Дахије Вочића, у ком је седио. И за то викали су на њега, а највише због Милоја Петровића, коме је Младен као кум велики пријатељ био, и који га је увек, ако је и увиђао Милојеве противу законе иступе бранио. Тај Милоје био је код њега калауз за време трговања његовог под Турцима, а после посто је Бuљукбаша, Бимбаша и Војвода, па се и он обогатио.

---

*) Види напред живот Барона Дибића од стр. 95—111 извађен из V, ч. Голубице од 297—318 и Светића огледало стр. 152.

Пред пропаст Србску 1813 год. Младен је све своје сребрне и друге од вредности ствари, као и већу част своји новаца, закопао у Ади Циганлији спрам Топчидера под једним древетом. Па кад се 1822 год. вратио у Србију, он је такове нашо и ископо. Но како га после тога одма Кнез Милош Обреновић убије, тако му и све ствари и оружије његово, као и скупоцену сабљу његову, која је била Дахије-Аганлије, себи присвоји.

Младен женио је се двапут; први пут имао је жену Босиљку, с којом је имо само једну ћер Јоку, и пошто му Босиљка 1808 године умре, он онда своју младу и лепу јединицу ћерку Јоку, оставшу без матере 1809 год. уда за Војводу Јеврема Ненадовића. А за тим доцније по други пут ожени се и узме себи за жену Ивану, с којом није имао деце, и с њом после пропасти Србске 1813 год. оде у Русију, с којом је живио у Хотину. Па кад Младен 1822 год. у Србији погине, његова жена Ивана доцније 1830 год. врати се у Србију, гди исте године ускоро у Београду умре и сарањена буде код Палилулске цркве.

59.

МИТИЈА ЈОВИЧИЋ.

ЈАСЕНИЧКИ КНЕЗ.

Кнез Матија рођен је у Тополи, нахије Крагујевачке. Кад Кара-Ђорђе 24. Јануара 1804 год. побије Турке под Узун-Кавецијом, који су дошли да га убију, и оде из Тополе дизати народ на оружје и ханове Турске по селима палити и Турке тамањити; тад је Матија са Тополцима осто миран и није усто противу Турака, а није га ни Кара-Ђорђе позво на устанак. Но кад Кара-Ђорђе прекупи око себе више оружани Срба, састане се са Станојем Главашем и 1. Фебруара дође у Орашац. Одакле пошље Алексу Дукића и позове Кнеза Матију да дигне Тополце на устанак и да Турски хан запале, које то Кнез Матија по поруки Кара-Ђорђевој са Дукићем све изврши и са неколико Тополаца дорани рано 2. Фебруара на Сретење Господње у Орашац на Скупштину, на којој буде Кара-Ђорђе за Врховног Вожда и Господара Србског изабрат. Кара-Ђорђе пошле опет Матију, те је и друге све Тополце на оружје подиго и посло ји у војску Кара-Ђорђу.

После овога Матија је ишо по Јасеници, народ на оружје дизо и Кара-Ђорђу ји шиљо; и кад Кара-Ђорђе пође противу Руднички Турака, и Рудник 28. Фебруара запали и Турке из Рудника протера, тад је и Матија уз Кара-Ђорђа у боју на Руднику био, и по освојењу Рудника са Кара-Ђорђем у Тополу вратио се. За тим био је са Кара-Ђорђем у боју и 16. Марта на Јагодини. И пошто освоје Јагодину и врате се натраг, Кнез Матија ишао је и даље са Кара-Ђорђем те је народ противу Турака подизо.

Године 1805. пошто истерани буду Турци из неколико нахија, Кара-Ђорђе остави Кнеза Матију те је у Јасеници кнезово и у народу ред обдржаво, где је за сво време ратовања Кара-Ђорђевог, Матија више судске него војничке послове вршио.

Године 1813. кад пропаст Србије буде, Кнез Матија заостао је у Србији где је опет Кнезом и под Турцима био. Но 1815 год. кад се народ противу Турака подигне, и Кнез Матија Јовичић Тополац са Крагујевчанима је усто противу Турака, и из Шабачке нахије, кад је Кнез Милош са Аврамом Лукићем и Оташевићем пошо преко Дрине у Босну Рушид-Паши, с њима је ишо и Кнез Матија, одакле се заједно са Кнезом Милошем срећно натраг врати, а Аврам и Оташевић остану у таоцима као јемци, да ће се Милош по договору опет Рушид-Паши вратити. Но кад Милош то неучини, они оба буду жертва Турског варварства. *)

После овога, кад се одма и мир у Ћуприји са Марашли-Али-Пашом закључи, војска Србска распуштена буде те оде кућама, тако и Кнез Матија оде у Тополу, где је без и каковог звања и власти код своје куће живио и умро.

Кнез Матија имао је више својства да с народом мирно управља, него с војском, и за то је готово за сво време десетогодишњег Кара-Ђорђевог ратовања једнако као Кнез (Судија) био. Био је мирне и благе нарави, добар и правичан Судија. И у народу био је много поштован.

Кнез Матија по очином имену звао се Јовичић. И после своје смрти оставио је једнога сина имено Ранка, који се по свога оца имену звао Матејић (види доцније животопис Ранков од стр. 215—217).

---

*) Историја С. Милутиновића 358, 372 и 378.

60.

ТЕОДОСИЈЕ МАРИЧЕВИЋ.

КНЕЗ.

Родио се у Орашцу, среза Јасеничког. округа Крагујевачког; ту је с' кућом живио и био је трговац.

Кад је устанак противу Турака 1804 год. букнуо. Кара-Ђорђе у Орашац дошо и ту Скупштину 2. Фебруара на Сретење Господње држо, био је и Теодосије на том скупу. Па ако је гледо да Кара-Ђорђа и народ од тог светог предузећа помете и одврати. опет престо је уз устанак и Кара-Ђорђу се и народу на верност заклео. И кад је Кара-Ђорђе у Марту отишо противу Јагодине. и Теодосије отишо је, коме је поверено било 1.500 Срба да у Црном Вр'у на Липару друм чува, да неби Турци од Јагодине Београду продрли. Но Теодосије. као што је невољно на устанак престо. нехтене друм чувати, него 9. Марта пропусти из Јагодине Делибашу Тосун-Агу са 500 Делија, те Баточини обсађеним Турцима оде: и тим своје неверство спрема усташим Србима и Кара-Ђорђу први пут покаже. Но доцније кад је видео да се Срби отеше, и како Дахије посредством Агаилије Кара-Ђорђу силно благо даваше, да устанак утиша. народ умири и да опет буде Цару послушна раја. и како му Дахија Кучук-Алија на састанку у Паланки. Смедеревског округа, поред блага нуђаше и обећаваше, да ако народ умири да ће Кара-Ђорђе за првог народњег старешину ферманом утврђен бити, и како је Кара-Ђорђе све те понуде њему чињене одбијо. себични Теодосије мислио је, кад би он први народни старешина био, да би могао за себе све те користи извући: па за постићи своју цел и докопати се првенства власти. стане викати на Кара-Ђорђа, и народ од рата одвраћати.

И кад Кара-Ђорђе у Пећанима скупштину 1805 год. сазове. да се о делима народним разговори. дође и Теодосије на исту. Ту на Скупштини, као трговац и отреснији човек. изабран буде за Кнеза (Судију) Крагујевачког. *)

Теодосије. незадовољан са тим избором. тежећи за првенством власти, одакле би користи за себе брати могао. позове Кара-Ђорђа

---

*) Устанак Срба од М. Светића, види стр. 29.

на страстну суботу код себе у кућу на вечеру, с намером да му власт како омрази да је остави, или да га смакне.

Кара-Ђорђе, ако је и знао да на њега Кнез виче оде му, и кад су њи двојица сами за трпезом вечерали, Теодосије одпочне говорити Кара-Ђорђу овим речма: „Зашто Ђорђе мој рођени брате, тако радиш да народ на тебе плаче, додијашеми жалбе, непропушташ ни најмањег кривца без казни, што не ваља, и што би требало нешто и презрети; ти силом дижеш људе, који и неће, да затиреш Турке, а и сам незнаш како ће изаћи? Гди је се голуждравац са Орлови борије, тог је конац редко срећан биво.“ Кара-Ђорђе одговори му: „Ја се трудим што се од мене иште, побољшање за сав народ, тко то мрзи тај ме само срди, кад је исто на мене возложено, у праву сам принудити глупца, а и посве га у клонити, кои је томе противан и тегли на другу страну. — Јавно сам ја признао свима, да свакоме и не могу бити згодан, ја идем за срећу народњу па ако у нечем и погрешим; Анђелска је само без погрешке. Камо који би боље могао, ја би га у свему радо слушао: само да нам послови не рамају, за обште побољшање; ја нећу ни себи да опростим, па ил ћу коват ил се немрчити, ил наопако покренути пако, сваки Србин тигром бити мора, кад му медведи пакосте. А честитога Србина коно друга а и брата сматрам.“

Кнез по прећути, продуже вечеру оба, па опет Теодосије одпочне убеђавати сталнога Кара-Ђорђа да омрзне и првенство власти баци, рече: „Нема теже пити иишта луђе, него свет раменом подупирати, кад млађи то непризнају, — боље нам је један дан мирно проживити, него сто година кукурекњом разгонити снове.

Кара-Ђорђе: „ја немам шта друго дати кажем Кнеже него како ти каза, плач радости нег жалости волим, да би стало и пошто му драго?“ Кнез опет настави: „Видиш како си се тог началства примио худог; како те грдна брига седи, замислиш се дозвати се не мош; једеш, пијеш, ал се измождаваш, нит си вољан стати ни одахнути, тежег стања у животу нема, ја тис чудим како сносит можеш, гди омркнеш неосвнећеш онде, смрт завратом осим обичне увек носиш, у по ноћи као у по дана ходаш и пјешице као на крилима, за какву ли ти то корист радиш? Тко те у том руководи ђоја, те мнимо напредујеш?“

Кара-Ђорђе му одговори: „Ја ћу ти сутра све разјаснити пнтњу, тек ми само напомени, пак ћу готов бити да ти издрем срце, кад је

тако некати га нема, а сада идем спавати, уморан сам ландајући; а ти ме опет овде воскресоват чекај — па што коме Бог да“ — и оде. А Кнез остане размишљавати, и не одустане од своје намере, толико је заблудио и за интересован био.

Сутра дан на Воскресеније Кара-Ђорђе назове Теодосију Христос воскрес! Оду на Божију службу, која се под једним грмом свршавала, и после службе опет заједно седну доручковати. Но Кнез опет потргне синоћни разговор и рече:

„Пријеко ћу т' ја већ', рећи Ђорђе!
Није за те Началствена влада;
Тврдоумси, нит' и кога слушаш,
Већ' о својој свашто радиш глави,
Варас' Народ, и штети се само,
Безчоечно тобом принуждани,
За луд' тебе изабр'о је лани,
Ја што знадем за њега је боље,
Смирит' му се, нит се јежит' више,
Но живјети к'о што су нам отци!...“
За нпеми Кара-Ђорђе бодри,
И већ' нокте стаде гристи своје,
По промисли куд' крај чега к' чему...
Пак науми сад достојност своју
Доказати, вјерност заштићети,
Кад' му Народ и Главари важни
Ништ' не веле, а сви збрани тупа;
Ћипи витез на лагахне ноге,
Спод би шар'у у десницу руку,
И уз гред му тиогласно рекне:
„Ходи књего, да се разделимо
На очима браће и свијета,
Нек' сви виде, што је ког' нас участ!
Ја и ни'сам господоват' свик'о,
А и живот' знадем промјенити.“
Кнеза жацну, али друга није,
Зграби пушку те пред' кућу мрзко,
Свак удивјес', ал' нипошто смести,
Знатних мејдан брезпослица није.
Још се Ђорђе к' Народу окрену:
„Је сте л' мене ви' обрали браћо?
Јав'те м' вашу недовољност мноме,
Нит' сам нит' ћу на метат' се силом,
Ал' бит' нећу ни вођеним за нос;
Шта л' од мене Кнез евови тражи,
Тек нукат нешто навикавши,
И жвакати туђим' зубма, туђост?“
Једва реко нерек'о л' је исто,
А Кнез ончас за дората свога,
Па цак огњем, и разапне пушком;
Но за грмић у хитрно Ђорђе,
И већ' зрно по сред древшцета
Тресну клето, ал' непроиза скрози;
Тад' и Ђоко: „Негађа се тако,
Већ' овако, Кнеже Тодосие!“
Пак при скочи к' њему и дорату,
Ак' и подгор стрељат' му је било,
Хеле оздо, озго л' око коња,
Узврдасе власто таштац троми,
Докле једноч над хитри га овај,
Испод коња г' посред' пупка жарну,
И књего т' нам ончас о тле стрвом.
Ђоко своју ста пунити пушку,
Скрушно се круто и с' жаљиво...
А Кнез, видјев смрт за раном грдном
Скоро зовне близдешен'е Србе,
Докле т' нагла још нераставила
Са свиестћу и живота силам':

„Ам'те браћо, да вам нешто кажем!
Видите ли тога Ц'рног-Ђорђа,
Он мен' данас на мегдану доби,
Ал' поселе ви' сви њега знајте!
Слушајте га сви једнодушно,
Док' је он вам другога нетраж' те!
Вам' је у њем срећа ил' несрећа,
И прикладје нечег' особита!
Чудноват' је, и бог му помаже,
Сам он може, што немогу многи.
Сад зовните м' и њег' истог' амо."
Дође Ђорђе и плачући пита:
„Јера Кнеже, да од' Бога нађеш,
Сажима ме, те угазих у грех?
Та знао си да мен ваља мало!
Су тим мање што те избегавах,
Исклањах се, да то прође и пак',
А не 'вако, к'о што неби рад'ја."

Кнез Теодосије сад замоли Кара-Ђорђа да му опрости, и каже да ни мало не жали на њега за његову смрт, коју је он сам себи причинио. Па га замоли и препоручи му децу његову на аманет да се о њој стара, која остају сирота и безглавна.

Кара-Ђорђе му тронут опрости, и нареди да га носу у Орашац његовој кући; но он у путу издане, и мртав у Орашац однешен буде и сарањен испод његове куће. *)

Његов гроб и данас стоји обележен са једним каменом-белегом простим без икакова подписа, који се налази код двају дебели крушака где му је кућа била, и близу данашње школе у Оращцу до на 70 метара удаљен.

61.

МИЛОЈЕ ПЕТРОВИЋ.

БЕЋАРСКИ ВОЈВОДА.

Родио се у селу Трнави, нахије Крагујевачке, ког су неки по имену села звали и Милоје Трнавац.

До устанка 1804 год. Милоје је био калауз код свога кума Младена Миловановића.

А после по устанку уз Младена постане Буљукбаша, затим и Бинбаша над бећарима. И после и Војвода постане.

У години 1806 Кара-Ђорђе при крају Јула заповеди Милоју, да Војвода Јаков Ненадовић, Лука Лазаревић и Стојан Чупић, који су под Шабцем били са војинством, у четири колоне на Шабац ударе. Сутрадан око 5 сати сам Стојан Чупић удари, а друге се Војводе закасне због тога

*) Србијанка од Симе Милутиновића час II, види од стр. 47—60.

што им је пренебрего Милоје заповест Кара-Ђорђеву саобштити, и тако се предузета намера без успеха осујети, где више од 1.200 Срба погине. Кара-Ђорђе заповеди, да се Милоје одма обеси. Али Војводе умоле Кара-Ђорђа, те му за тај пар опрости. Но више га није никад волио. — Услед тога Кара-Ђорђе обнародује свој војски да ће у будуће свакога онога, који дани му налог или заповест пренебрегне или са небрежењем сврши, обесити. *)

Доцније изиђе Гушанац сам из Београда с војском да се са Србима бије, но Милоје га код Топчидера дочека и разбије, који се у Београд рањен у ногу врати.

Кад је те исте 1806 године узимат Београд, и кад је Конда са Узун-Мирком прешо и отворио Сава-капију; Милоје је са својим бећарима напред на 150 корачаји пред Кара-Ђорђем ишо, први кроз Сава-капију продро, а за њим Кара-Ђорђе преко шанца са војском у варош упо, до цркве продро, и Кнез Сими пут од Варош-капије отворијо и с њиме се сјединио.

Милоје је се при освојавању Београда са својим бећарима као добар јунак показао, а и у доцнијим са Турцима бојевима. Па зато га Кара-Ђорђе и Војводом постави.

Године 1809 па препоруку Младенову и Совета, постави Кара-Ђорђе Милоја за главног Команданта све војске против Ниша и онога свега краја. Милоје, кад дође у Делиград, крене војску ближе к Нишу и улогори се на каменици, недалеко од Ниша. До тога је доба на том крају по већој части био најстарији заповедник Војвода Петар Добрњац. Добрњац је и дотле мрзио на Младена и Милоја, а сада још више, кад је Милоје дошао за главног старешину. Истина, Милоје ако је и постављен за главног старешину тог краја, имао је заповест од Кара-Ђорђа и од Совета да се с Петром слаже и за свашто братски договара; али се они, оба силна и бесна, и уздајући се сваки у своје пријатеље, не сложе никако: сваки је тео један другоме да заповеда, па се и посвађају, па и остале старешине поделе се на две стране.

Једнога дана, кад Турци ударе са свом силом на шанац Ресавског Кнеза Стевана Синђелића на Чагару у Каменици, у ком је он са

*) Историја Павла Јовановића види стр. 33.

3.000 Ресаваца био; Петар са коњаницима оде Вељку ка Гургусовцу. А Милоје је гледао како Турци нападају на шанац Синђелића, војници повичу да се иде Стевану у помоћ, но Милоје због мрзости на Стевана, или плашљивости, а неки говоре да је и подкупљен од Турака био са једном напуњеном лубеницом дуката, не допусти им, него заповеди да сваки свој шанац чува. И тако Синђелић са свим својим војницима уништен буде. Кад Милоје то види, он побегне Делиграду са свом војском и у њега се затвори. Но Турци јурећији, отму топове и многе Србе исеку.

Овај несрећни догађај, који не само што неколико иљада људи живота лиши, него поквари сво напредовање Срба и по другим крајевима, и у мало што сва земља од Турака притиснута небуде.

За ову голему несрећу буде Милоје, у јесен те године, на скупштини у Асан-Пашиној Паланци, избачен из службе, а о Божићу протерају га из Београда, и одреде му да седи у Остружници, где је имао лепу кућу.

Године 1810 погине у нахији Београдској Војвода Марко Катић, на свадби; човек, који га је убио, говорио је да га је убио нехотице, али су други доказивали да га је на то наговорио Милоје, да би се у Шумадији дигла буна противу Кара-Ђорђа, и да је он у то име и другима људима давао барута. За то Милоје пребегне у Земун. У Земуну га метну под стражу, па оправе у Варадин.

Кара-Ђорђе поиште од Аустријске власти Милоја, и обећа им дати за њега неке пустаније из Немачке. Генерал-команда Варадинска пристане на то, и Милоја под стражом преко Митровице преда Луки Лазаревићу у Шабац. Лука је већ имао заповест од Вожда: шта да ради. Како му предаду Милоја, он га погуби . . . И глава Милојева послата буде у Београд и на једном тањиру на столици, пред Београдском црквом изложена буде на углед.

Милоје био је, као што је речено, код Младена пре устанка калауз, после посто је Буљукбаша, па Бимбаша над бећарима. А кад Срби 1806 год. освоје Београд, он се ту као добар јунак покаже, и за то Војводом постане. Он се при отимању Београда здраво обогати, да је он са својим кумом Младеном, кад су доцније Турска добра у Београду на лицитацији продавата, многе куће, магазе и земље покупово.

А после узимо је скеле под закуп, као Вељко и Миленко а и други што су, и трговину водио. И тако обогативши се, посто је неваљао, да су многи на њега, па и на Младена викали, који је с Милојем у љубови био, и који га је као кума бранио и заклањо. Из тога су се велики раздори и несреће порађале. Но Милоје неваљалством својим сам себе дотле доведе, да праведно и главу своју изгуби.

Милоје је био човек средњег раста, црномањаст и врло леп; образа је био округли, а уста су му сва покривали бркови. Имао је тек око 40 година, кад је погубљен. Први година био је добар јунак, а после пошто се обогатио, био се врло погосподио, и тако се попео био, да ни од старешина, осим Кара-Ђорђа и Младена, а камо ли од простога народа, нико није могао с њиме људски ни говорити.

Оставио је Милоје после себе једно мушко и једно женско дете. После 1813 год. ћи му се удала за Стевана Новаковића, кога је отац Новак Марковић, био председник Смедеревског Магистрата, а сина му Радоја одведе Младен у Бесарабију, и онде га с многом другом господском децом пошљу у Петроград на науку. Шта је после с њим било незна се ништа.

62.

ПАВЛЕ ЦУКИЋ.

ЖУПСКИ ВОЈВОДА.

Родом је из села Крчмара у Лепеници, нахије Крагујевачке.

Павле Цукић био је старешина Жупски у нахији Крушевачкој, па као што се јуначством и добрим понашањем одликово, њега Кара-Ђорђе 1811 године постави и за Војводу Жупског, који је сву Жупу под собом држао и на далеко чувен био. Држо је и шанац Рогозно, на Планини Рогозној, која се налази између Новог-Пазара и Бањске, и пружа се до Сеничког поља. И ту страну јуначки бранио је од силе Арнаута.

Кад несрећа 1813 године Србију постигне, где многе Србске Војводе и друге Старешине с народом пребегну у Аустрију, и Војвода Цукић у Срем пређе, где је се као емигрант бавио.

Године 1815 по закључењу тајне Рудовачке скупштине Срби прво под Војводом Ломом подигну се противу Турака, с којом су

у договору били и Војводе у Срему налазеће се, и који су се спремали, муницију и беђаре преправљали да у Србију пређу. Па почем и Кнез Милош преморан *) пристане уз тај III. устанак, и у почетку тог пређе у Срем и дође у село Прогаре, те се са Војводом Петром Николајевићем Молером и другим Војводама састане, и договори о устанку народњем, о набавки џебане, о прелазу Војвода у Србију и о другом које чему, и онда се опет у Србију врати. У то време Молер већ је послао био Војводу Павла Цукића, Максу Крстића и Капетана Јовицу Милутиновића, те су са беђарима преведеним из Срема и Посавцима, Палеж, у ком су Турци били обсели, за време бављења Милошевог у Прогари од Турака очистили га, и до Ваљева са војском продрли. **)

Кад је Цукић са Максом Јовицом и беђарима испод Купиновачког чардака у зору у крцаво се у лађу да на Србску страну преко Саве пређе, па како се већ било расвануло, и стража ји опази, официр са голом сабљом у руци к њима полети, и сва стража солдати са шоцама за њим потрчи, и официр у трчању повиче: „Који сте то ви?! На траг! Док вас нисам све под ватру и сабљу!“ Тад му се на сусрет Цукић и Јовица ставе и рекну: „Не ближе! Ти гинеш први, пак ће топрв и веће зло бити! Ми немамо куд натраг, а напред морамо, но уклони се па ћути! Ако ли нас дарнусте, јасно вам кажемо, све ће мо вас побити, и чардак вам спалити, пак опет прећи у свој завичај и постојбину.“ Тад се официр заустави и ућути, а Цукић приступи им и рече: „Ево вам солдати један дукат напојнице, па нити је тко шта чуо, нит је видио —! Вама никакове невоље нема, и недо вам Бог, а нама је и нашој браћи у Србији, као што и сами знате, велика и нечувена невоља.“ Онда и официр приђе ближе, заповеди солдату те узме дукат напојнице, пак им онда и солдати помогну, те уведу у

---

*) Милош је од усташи Србски вођа приморан, те је уз народњи устанак престо, па после од Чачка измакне се, пређе у Срем у Прогаре, с намером да ако Молер са другим Војводама не пређе у Србију, да се никако натраг из Срема и не враћа, него да и он тамо заостане. Но како је Цукић, Крстић и Капетан Јовица већ прешо био у Србију, а Молер га увери да ће и он кроз три дана, док још џебане прибави, прећи, и тако Милош са Војводом Симом Ненадовићем врати се опет у Србију. Види Историју Милутиновића од стр. 216 врсте 18 и 32.

**) Историја Милутиновића, види од стр. 186—197 и од стр. 203—209.

лађу коње, и час пре натоварену лађу отисну од обале и пређу преко Саве у Србију, освоје Палеж од Турака и оду Ваљеву. *)

После три дана пређе и Молер у Србију по повратку Милошевом из Срема, и дође Ваљеву у Кличевачке шанчеве у вече. Но Турци видивши толику Србску војску, поплаше се и ноћу из Ваљева прокраду се и сви побегну, да ји страже Србске ни осетиле нису.

Сутра дан, кад види Молер очисћено Ваљево од Турака, дође му Милош са брда Вране и Вранског шанца, у Кличевачки. Онда Молер напомене Милошу онај разговор, који су у Срему имали и закључили да он Молер, Милош, Цукић и Прота Ненадовић земљом и устанком управљају док се Кара-Ђорђе не поврати у Србију. **) „Јербо тако народ се никако обезглавити неможе, а ни глава народња бацити се у самовољство, којено је политично беснило и помам, и тако се само срећно избавити можемо из јарма Турског.“ — Милош му на то овако рече: „Истина, то је све добро и паметно, ал је још иста кућа наша туђа а не своја, и тако је зец још у гори: већ дајте да ми свак живо прионемо кућу очистити од душмана, и земљу освојити; пак ћемо топрв и лашње зеца у ловити, ражањ му наћи и усјећи, па сјести благовати. Но ја велим ово што налазим на памети најбоље за нас и наш посо, да ти пођеш чувати од Сокола и Босне, а ја да идем на Чачак; од ове војске узми ти неколико, и то помање, а јаћу повише зато што је душман у Чачку, а то је у Срцу Србије.“ И на то Молер пристане, и тако се његов предлог и закључак у чињени у Прогари никад и неоствари. ***) Остане Молер на Милоша подозревати, а Милош узме на памет то, и старао се како ће Молера и Цукића смаћи, докле ји на последку оба са овога света није и смако.

После овога разговора оде Милош у шанац на Врани, но он још до шанца ни дошо није, али неки Поп Жућо убије Кнеза Петра Миловановића из Тврдојевца, који је међ Турцима био, и Турака се држо, гди речу да га је Цукић убио, и ту се дигне велика гунгула и буна противу Цукића, Чупића а и Молера; но такову Војвода Молер, Сима Ненадовић и Капетан Јовица лепим и паметним разлозима ути-

*) Историја Милутиновића стр. 191.

**) Историја Милутиновића, види стр. 218 од врсте 25—29.

***) Историја Милутиновића стр. 246—247.

шају, и народ се умири. *) И после овога Војводе разиђу се са војском. Молер оде у Шабачку нахију народ подизати противу Турака, тако и Чупић оде у Мачву, Сима Ненадовић оде Соколу. А Милош са већом частћу војске и са оба топа оде Чачку, противу Ћаја-Паше; у путу одвоји се Цукић и оде у Пожаревачку нахију, те је подигне противу Турака.

Кад Цукић у Пожаревачку нахију дође и почне је одметати, Пожаревачки Турци, дознавши зато, изиђу с повећом силом у стиг, ударе уз Млаву и пођу к Златову да се са Ћуприским Турцима, који су им у сусрет ишли, сојединe. Њи је водио неки Влаа из села Стамнице, по имену Јеремија Додољан. Турци идући тако, арали су народ и застрашивали га, а народ одметао је се по луговима и прибирао се у чету Војводе Лесковачког Стреље, побратима Кара-Ђорђевог. Кад Турци дођу до у велико село Рановац, ту падну на конак у тефтиш и разазуре се. Тад у вече приспје пред Турке Војвода Милосав Ресавац и Павле Цукић са својим дружинама, и сајединe се са четом Војводе Стреље и одма ударе на Турке у селу по кућама, сељаци попале своје куће, у којима су се Турци сместили, Турци излете из кућа и буде крвави бој. На Турке први је јуришо Стреља, а за Стрељом, Цукић са засукатим рукавима и голом сабљом у руци. Сељаци причају да је толико изгинуло и с једне и с друге стране, да је река Витовница потекла крвава!

Турци су са свим разбијени били, и врло ји је мало по ноћи избегло. Оставили су ту Србима све што су имали, и што су уз пут од народа по отимали; оставили су коње, много оружије и џебану, новце и пуни пет кола пексимета (цвибака) и другог леба, и осим тога на троја кола, три качице возионице од кљука виноградског пуне . . .! . . .? кисела млека! . . .!? За пијење и у тољавање њиове — Турске — жеђи! —

Како су Турци стигли у село Рановац, они су похватали неколико сељака и повезали ји за шљиве. Кад Срби ударе на њи, они потегну ножеве и поодсецају главе овим овако за шљиве повезаним Србима.

*) Овде је било масла Милошевог о овој побуни. Јербо и Вук каже у грађи за Србску Историју „да би они ту свршили одма као што су Симо Паштрмац и Благоје из Кнића момци Милошеви наваљивали на њега и говорили му да смлати Цукића и Молера, али каже да није било Турског стра; и Милош видио је да није томе време, па је и он народ утишаво,“ стр. 90 и 91.

Који је гдекоји Турчин остао жив и наздро, отишао је у Пожаревац; а Милосав Ресавац и Павле Цукић оду са својом војском у Ресаву, и на Миливи ископају шанац, гди су бој били са Турцима. А Војвода Стреља и трговчић Ранца оду у Пругово, те су пазили да Турци опет из Пожаревца не излазе и народ не робе. *)

После тог Цукић је бијо, после половине Јунија при истеривању Турака из Пожаревца, гди је јуришајућег Делибашу на Србе, са другима натраг сузбијо, и поплашене Србе и у неред доведене охрабрио, и потом су предајом Турака заузели Срби и Пожаревац.

Одатле Цукић ишо је Сали-аги у Адакалу, да га склони на сајуз са Србима и да би добио који топ и џебане, но у том не успе. **)

Кад Србски Кнезови и поглавари, који су се у Бјелици са војском налазили, са Марашли-Али-Пашом око 24. Јула учине мир у Ћуприји, и његовог Ћехају са 8.000 Турака пропусте у Београд. Павле Цукић, као главни Војвода нахије Пожаревачке, кад зато дозна противно му буде, за таково скоро изненадно и за Србе посве штетно помирење са Турцима. Па науми да то помирење уништи и да даље рат са Турцима продужи, с убеђењем да ослабљене Турке и Марашли Али-Пашу разбије, и да Србију од Турака са свим ослободи. Уздајући се у своју решителност, науми да покрене сву Крагујевачку нахију и Шумадију, па да удари на Турке и продужи рат. Но како му то не пође за руком! он са једном четом Срба и са четом Цигана под знатним Бимбашом Јанком, којима је дао сковати копља и на исти вршку слова свог имена и презимена П. Ц. ставити, оде у Манастир Манасију, која је зидовима високим као град ограђена, ту се затвори и стане прекупљати људе и џебану из Немачке добављати.

За Цукића дозна Марашли-Али-Паша, па запита писара Вукичиног Анту Протића, који се једнако готово због преговора код Марашлије налазио, „какав је то у Манасији господар, и нашто се он и према коме сад тамо спрема.“ Анта му одговори да је то један нохајдучени Војвода, који непристаје на овај обшти мир са Турцима. — Марашлија му понуди 500 своји Турака и два топа да му да, да отиде да извади Цукића и да му га у Ћуприју доведе. — Али му Анта од-

*) Историја Милутиновића вили од стр. 174—178.

**) Историја Милутиновића стр. 286 и 292, 302.

говори: да је већ одређен један Војвода са Србима, који ће му се морати предати. и Паши каже да и он сам тамо пође. Анта оде у Бјелицу и каже скупљеним старешинама, гди је тад и Прота Ненадовић из Беча приспјео био, шта Паша захтева. Совет пошље Анту у Манасију да приволи Цукића на предају или ће иначе погубљен бити. Анта кад дође у Манасију и јави Вуици, који је раније одређен за то био, не застане Цукића у Граду, кои је отишо био у Рам да набавља џебане, него само његове људе, који им се нехтену без њиовог Војводе Цукића предати; и тако остану чекати докле се Цукић из Рама не поврати. Кад се Цукић из Рама поврати и са хуком и буком своји војника у Град уђе и затвори се, и одма испне се на кулу и прво сам одпочне пуцати на Вуичину војску, гди су из Града од јутра до мрака једнако пуцали. Сутра дан пусти се Вуица у преговоре са Цукићем, кои су неколико дана трајали, и пошто Цукићу његов писар погине с коим се он советовао, посредовањем Анте, Цукић се Вуици на веру преда, кога Вуица одведе у Бјелицу, гди му советовавши се старешине за страјњену погрешку опросте. *)

Доцније, пошто Марашли Али-Паша дође са војском у Београд и установи се народна канцеларија, Павле Цукић постане Кнезом нахије Крагујевачке.

Но доцније стане Цукић говорити, како се Милош подо Турцима и слизо са Марашли-Али-Пашом, и да треба звати Кара-Ђорђа да ји од Турске власти ослободи. Но Милош за то 1816 год. обтужи га код Муселима Крагујевачког, и с њиме угоди, те га овај позове к себи у Крагујевац ради неког договора. Цукић, ненадајући се злу оде, гди га увате, вежу, посаде на коња и испод истог ноге му у гвожђе окују, и поведу ђоја у Београд Марашли-Паши на одговор. Но кад буду у селу Рогачи, Цукића убију и прогласе да је умро, гди ту и укопан буде. А мало доцније и његовог брата Живана мучки момци Милошеви убију. И тако Милош изврши ону намеру, коју је још у Ваљеву у Кличевачком шанцу зачео, и свога једног соперника лиши живота.

Војвода Павле Цукић био је повишег стаса, коштуњав, умерено сувоњав, леп човек, врло поштен у карактеру, и велики јунак.

---

*) Историја Милутиновића види од стр. 395—401.

63.

ЈОВАН ДИМИТРИЈЕВИЋ ДОБРАЧА.

ГРУЖАНСКИ ВОЈВОДА.

Јован је рођен и живио у селу Добрачи, среза Гружанског, нахије Крагујевачке, и по имену села звао се обично Јова Добрача.

Јован је био добар јунак и за своје добро јунаштво и разборитост посто је Војвода у Гружи, нахије Крагујевачке.

Кад буде пропаст Србије 1813 год. Јован је заостао у Србији, пак и под Турском влашћу био је Кнез над Гружом.

Године 1815 кад у Рудовцима на скупштини учини се договор да опет устану против Турака, ком устанку одреде дан Цвети. Ту закључе да позову и Кнеза Милоша да и он пође са народом противу Турака, и ако нехтене, него намери поћи противу народа, као што је у Хаџи-Продановом устанку, то онда да га убију.

Па како је уто време Кнез Милош Обреновић био у Београду код злог Сулејман-Паше, и кад из Београда изађе и чују да је он дошо у Црнућу, први њему оде Игуман Манас. Враћешнице Мелентије Павловић, Јово Добрача и Никола Луњевица, саобште му закључење Рудовачке скупштине и позову га да и он пристане с народом на устанак, гди Милош при разном изговору нехтене им обећати да се склања на устанак. И они се врате натраг сваки својој кући. *)

Кад доцније Војвода Лома на Цветни четвртак 8. Априла 1815 године у Руднику устане противу Турака, за тај устанак Муселим Крагујевачки Шахин-Ага прво од Кнеза Теодосија из Кнића дозна, па позове све Крагујевачке Кнезове да ји посаветује да чувају народ да непрестане уз уставше Србе.

Лепенички Кнез Ђука Н. из Јагњила превари се и оде. Но Јова Добрача нехтене, него како дозна да је уста Лома, он покупи Гружане и оде с војском Крагујевцу и повише истог код Станова ушанчисе. Гди му ту и Јасеничани дођу под водством Милутина Савића Гарашанина, и Кнеза Шарге Писаром Јованом Иличићем из Маслошева, који је већ поресције Турке у Трешњевици са пандурима

---

*) Историја Милутиновића стр. 118—119.

побијо и покупљене од народа новце отео. Па како је у Турке запао Лепенички Кнез Ђука, то на његово место одреде за Старешину над Лепеничанима газду Петра Топаловића из Грбица, и Крагујевац обседну и стесне.

Но кад чују да из Београда иде Ћаја-Паша с војском Чачку, Милутин Гарашанин са 300 Срба одлети у Кљештевицу, те друм на Липару ували и у бусије заседне, где је се на велики петак васдан са Турцима туко; но Ћаја-Паша ипак Чачку продре.

Добрача остави Кнеза Шарге писара, Петра Илинчића и Петра Топаловића да обсађене Турке у Крагујевцу у шкрипцу држе, па и он са 500 Гружана од Крагујевца крене се за Гарашанином противу Ћаја-Паше. Но кад чује даје Ћаја-Паша продро Чачку и он окрене за њим и дође на брдо Љубићско, где су се и с други страна Срби под Војводом Мутапом и другима с легли били и војска се по умножила. *)

Мало доцније, кад се отвори жестоки бој на Чачку и 4. Маја, кад је славно погинуо Кара-Ђорђев лични Барјактар Танасије Рапћ, Јован Добрара ископо је био поред Мораве шанац по ниже Рапћевог, уком је са Гружанима велико јунаштво учинио, одбивши Турке од свог шанца; но кад његов војник Васа Томић из Кнића убије на Морави и Ћаја-Пашу, војска му се оставша без вишека поплаши и помути, а Турци поврате се и на Гружане навале, где се учини велики крвеж и много жертви падне, тим више што се Кнез Милош тог дана, да убитки небуде, са Љубића уклонио и отишо на два сата од Чачка испод села Коњевића и вас дан се учести бавио, где се и заоставши Срби без старешине са Љубићског шанца разбегну. **)

О другим делима овога јунака, немамо верни података. Тако и шта је он после учињеног мира у Јуну ове 1815 год. био, и чиме је се занимо. Но само то да је пре неког неизвесног времена пред смрт био ослепио. Умро је код своје куће у Добрачи о Св. Николи Декемвра месеца 1839 године и сарањен је код Манастира Драче. На плочи, која гроб његов покрива, стоји изрезат надпис овај: *„Овде су кости много заслужног Војводе Србског Јове Добрачанина.“*

---

*) Историја Милутиновића стр. 135, 136, 144—146.

**) Историја Милутиновића од стр. 270, 271—274.

64.

ПЕТАР ОТАШЕВИЋ.

ГРУЖАНСКИ ВОЈВОДА.

Петар Оташевић родом је из Груже, из ког села непознато је. Био је под Кара-Ђорђем Војвода. Кад пропаст Србије 1813 г. буде, и Петар Оташевић пребегне у Аустрију. Па кад III. устанак 1815 год. букне у Србији, Војвода Петар, као и све друге Војводе, које су се у Аустрији у бегству налазиле, пређе са неколико момака из Срема у Србију и управо оде Крагујевцу, ког је у обсади држао Кнез Гружански Јован Добрача, Кнеза Лепеничког Шарге Писар Јова Илићић, Милутин Савић Гарашанин и газда Петар Топаловић, те ји окрабри и каже да ће им силна војска у помоћ из Немачке доћи, и тако охрабрени Срби Крагујевац стесне; гди тако притесњени Турци доцније Крагујевац ноћу напусте и побегну Јагодини, а Срби Крагујевац заузму.

После овога рата 1815 године Петар оде својој кући, гди није био никакови властник; и код своје куће 1825 год. разболе се и умре.

Петар имао је и рођенога свога брата Мијаила, кога Кнез Милош Обреновић, кад је преко Дрине у Босну у Јуну месецу 1815 Рушид-Паши ишо, узме са собом. Милоша једва Рушид-Паша одпусти, да се у Србију врати, почем он остави у таоцима Кнеза Аврама Лукића и Мијаила Оташевића као јемство, да ће му он опет доћи. Но како се Милош више и не врати Рушид-Паши, Турци у Зворнику ископају две рупе, па у једну дубке мету жива Аврама Лукића а у другу Мијаила Оташевића, обаспу ји земљом, па земљу маљевима набију и тако ји уморе.

65.

РАНКО МАТЕИЋ.

ЈАСЕНИЧКИ КАПЕТАН, ДОЦНИЈИ ЧЛАН СОВЕТА.

Ранко рођен је у Тополи, и отац му се звао Матија Јовичић, који је био Кнез Јасенички, и он се по свога оца имену презиво Матеић. Он је 1812 год. пред пропаст Србије као млад посто Капетаном и добар јунак био.

Но кад пропаст Србије 1813 год. буде, Ранко заостане заједно са својим оцем Матијом у Србији и живио је код своје куће у Тополи,

гди га и устанак 1815 год. затече. Ранко је у том устанку уз свог оца једнако био. А кад се мир у Јулу те исте године у Ћуприји са Марашли-Али-Пашом учини, и војска распуштена буде, те оде својим кућама, тад и Ранко оде својој кући у Тополу, гди је мирно живио.

Но мало доцније 1816 год. Ранка узме Кнез Милош код себе те му је био у Крагујевцу неко време у конаку подрумџија. За тим одпуштен буде из те службе, и после неколико година постане Капетаном. Кад Кнез Милош 1839 год. и Кнез Мијаило 1842 год. оду из земље и на њиово место 2. Септемвра за Књаза Србије дође Кнез Александер Кара-Ђорђевић: тад Ранко Матенић постане окружним Началником, а за тим доцније постане и членом Државног Совета; у том званију осто је до 1858 год. док није Књаз Кара-Ђорђевић напустио владу и 12. Декемвра из земље отишо, а на његово, место дошо опет старн Књаз Милош.

Кад је Књаз Александер напустио своју Књажеску власт и отишо у Београдски Град као под заштиту, због партајичног немира, који се догодио у Београду, тад Советник Ранко Матенић као превржсник Кнезу Кара-Ђорђевићу дође у Београдску велику касарну, узме од Началника војске Јована Лукачевића једну чету регуларни пешачки војника, под командом Капетана Мијаила Петровића и са Советником Антонијем Мајсторовићем пође у Београдски Град, да Књаза Кара-Ђорђевића позове и доведе га натраг. Но од революционера буде у Палилули та чета обкољена и, почем је заповеђено било од Началника војске да се са ватром из пушака не брани, тад им се та чета преда. Револуционери у вате Советника Ранка Матенића и Мајсторовића, свуку ји с коња, злоставе ји и отерају оба и ставе под грађанску стражу.

По том заступником Кнежеве власти Стевчом Михаиловићем буду оба у Палилулску касарну затворени. Но кад Књаз Милош 12. Јануара 1869 год. дође у Србију и Књажеву власт у своје руке прими, после месец дана оба буду апса ослобођени, и оду своим кућама те су без икакове пензије живили.

Но кад Књаз Милош 14. Септемвра 1860 год. умре и тог дана Књаз Мијаило Обреновић прогласи себе за Књаза Србије, тад по закону одређена буде пензија Ранку Матенићу, те ју је уживо до 1868 год. И кад 29. Маја Књаз Мијаило у Топчидеру буде од осветника браће Радовановића убијен. а образовато наместничество, состојеће се из

Миливоја Блазоавца, Јована Ристића и Гавриловића, узме Књажеву власт у своје руке, Саветник Ранко Матеић буде опет у апс у Београду затворен и у гвожђе окован. Но почем нимуколико крив био није, после шест недеља дана без икакова испита, суђења и одсуде, буде из апса пуштен и пензија му одузета. За тим оде својој кући у Тополу, те је обделавајући земљу сам себе и своју породицу без икакове пензије издржаво; и тако је у оскудости живио, да је он по послу, под своју старост са опанцима на ногама из Тополе пешке у Крагујевац ишо и натраг враћо се. И тако живећи у оскудици, биће 1874 године у Тополи умро је.

После своје смрти Ранко Матеић оставио је своју добру и паметну жену имено Синђу, сестру бив. Кара-Ђорђевог Секретара Јанићија Ђурића, у којој је највећу утеху под своју старост, а у худом стању имао, и са истом два своја сина Светозара и Љубомира, које је оба дао прво у Србији, а затим и у страним државама васпитати. Од који данас старији му је син Светозар Матеић кмет у Тополи, гди с кућом живи, и народни је посланик. А млађи син Љубомир Адвокат је у Београду, гди и скућом живи.

Ранко је био средњег раста, крута телесног састава и доста пуног, косе смеђе, очију граорасти, лица мало жућкасте боје: у нарави био је тих и врло пријатан и љубазан човек. Био је здраво трезвен паметан и јуначан човек. С народом врло је лепо живио, и зато је био од народа врло љубљен и поштован. Био је писмен, и науку је здраво уважавао. У кући живио је лепо по народњем обичају без икакови луксуза и био је гостољубив. У јелу и пићу био је умерен. А у кући штедњим, но после своје смрти врло је мало имање у земљама и баштама својој деци у Тополи оставио. Био је велики обожатељ Кара-Ђорђа, поштоватељ његове породице, и одан Књазу Александру Кара-Ђорђевићу.

66.

СИМА МИЛОСАВЉЕВИЋ ПАШТРМАЦ.

БАРЈАКТАР.

Родом је из села Паштрме, нахије Крагујевачке. За времена ратовања Кара-Ђорђевог противу Турака био је барјактар код Војводе Антонија Ристића Пљакића.

Кад 1813 год. навали многобројна сила Турска, продре и и заузме Србију, тад се Сима налазијо код Војводе Пљаке у Делиградском Топољачком шанцу обкољен Турском војском. Но у Октомвру, са Војводом Пљакићем и затекавшом се Србском војском у шанцу, ноћу прокраду се између Турака и сваки својој кући срећно избегне, гди су се после које гди крили. А Пљакић доцније преруши се у турско одело, провуче се између Турака и пребегне на Великом Дубоком у Срем. *)

Кад 1814 год. Хаџи-Продан устане противу Турака, Сима пристане уз тај устанак и пође са Хаџи-Продановом војском Турке тући. Но Кнез Милош са Ћаја-Пашом угуши устанак у нахији Рудничкој, и дође са Турском војском у Крагујевачку нахију у село Кнић; ту премами неке од вођа Хаџи-Продanови усташа, те му се на веру предаду, између који преда му се и Сима Паштрмац, и тад ступи као момак уз Милоша. **)

Године 1815 год., у селу Рудовцима, Србске заоставше у Србији Кара-Ђорђеве старешине на тајно држатој скупштини закључе, да се опет противу Турака дигну, па макар сви са оружјем у руци изгинули. ***) И кад се Војвода Лома на цветни Четвртак дигне противу Турака, Рудник освоји и на Лазареву Суботу погине; тог дана Вучић Перишић, Јован брат Милошев, Благоје Томић из Кнића и Сима Милосављевић побију Турске Арачлије у Крагујевачкој нахији у селу Коњуши, узму повце и одатле дођу на Цвети ноћу у Црнуће кући Кнеза Милоша, гди Паштрмац развијени барјак са собом донесе, и сутра дан на страстни понедељник 12. Априла, кад се и Милош на устанак склони, преда му свој барјак, рекавши му: „Нај и теби, што но је за тебе!“ [1]) Од то доба Сима Паштрмац једнако је био уз Кнеза Милоша.

Кад је Кнез Милош прелазио у Срем у Прогаре, те се договаро са Војводом Петром Николајевићем Молером, Сима га је до Палежа пратио, и ту заостао докле се Милош из Срема вратио није; [2]) одатле је с Милошем отишо к Ваљеву, а потом к Чачку.

*) Историја Милутиновића стр. 47.

**) Историја Милутиновића стр. 82.

***) Историја Милутиновића стр. 119 и 162.

[1]) Историја Милутиновића види од стр. 128 и 129. И у кнеж. Србији од Милићевића на стр. 272 који каже: „Он је изнео свој барјак и развијо га за знак освећења тога великог народног рада.“

[2]) Историја Милутиновића види стр. 142., 205. и од стр. 215. и 245.

Кад доцније Паштрмац оде са Милошем на Дубље, гди Срби разбију Турке, шанац освоје, и Јова Чираковић ухвати у трњу живог Марашли-Пашу и доведе га пред Милоша. Један од Срба шчепао је био пола Ћурак Пашин, Милош му рече, да он такови да натраг! А овај ти нехтене, него напне дугу гушку у прси Милошу, рекавши: „Та зар ви старешине да све пљачкате, а сирома ништа?!“ На то Паштрмац, који је на коњу уз Милоша био, скреше из пиштоља, те сељака по сред чела удари, који мртав падне! *)

После овога разбитија Турака на Дубљу, Милош поврати све хаљине и оружје Србима од Паше одузето: оде с њиме у Црниљево, гди је више дања друживно у разговору са Пашом под шатором провео. Потом поклони му једног хата, да му 500 гроша, а и момцима његовим подари по пар Турског одела и по једног коња, и испрати Марашли-Пашу преко Дрине Везиру Рушид-Паши.

Тако Милош удворавајући се Марашли-Паши, а, овај га увери, да слободно може Везиру у Босну на разговор отићи и да се ништа не боји. Па почем Милош увери се Пашиним речима да му Везир неће ништа чинити, а имао је у мисли, како су се Срби на оружије подигли, да само зорбалије Турке из Србије уклони, па опет Цару царево, а Богу Божије, без икакова околишења давати и мирно живкарити и кућарити! Реши се да иде у Босну Везиру Рушид-Паши. Милоша су многи одвраћали од те намере, но он нехтене никог послушати: онда му Паштрмац рекне: „Ако ти је, господару, живот омрзо, с првога грма можеш врат сломити па умрети пре воље Божје, а да чак тамо пеидеш; ако ли навреш и отидеш, како ми се види да си већ прегао, то ти се и само вели, да си највећа будала под небом, јер носиш сам своју главу Турчину на шиљак.“ На то Милош одговори: „Али Паштрмче, ако Бог да те ја одем и вратим се здраво и весело, тко ће онда бити та највећа будала, ја, или ти?“ Паштрмац: „А! онда не ти, не, будала бити, ал не ни ја, него ће Везир бити и остати највећа будала под небом и до века, ако те испусти.“ **)

Кад се те 1815 Јула учини мир у Ћуприји са Марашли Али-Пашом, и он оде у Београд, уклони Сулејман-Пашу из Србије, поседне са војском Србију и Србима неке повластице даде. — Паштрмац

---

*) Историја Милутиновића стр. 327.

**) Историја Милутиновића од стр. 350—352.

остане увек до своје смрти код Кнеза Милоша, и он је једини уплива над њим имао: није га се бојао, него га је у многим приликама шаљивим изрекама блажио и од многи, зала да нечини људма, одвратио. О Паштрмцу има врло много причица, које су веома занимљиве, и све сликају живот и нарави онога доба. Неке су од ти причица штампане у календару „Шумадинцу“ 1852 год. Сима Паштрмац звао се најобичније „Амиџа.“ То на Турском језику значи „Стриц.“ То му је име дао Кнез Милош, тако га је он, а и други звали, Амиџом.

Паштрмац је умро 5. Августа 1836 год. у Крагујевцу, а укопан је код Рамаћске цркве. На његовом гробу има плоча с овим записом: „овде леже кости мужа за отечество Србско многозаслужна, верњешшаго содруга и љубимца светлога Књаза Милоша Обреновића, надворног Совјетника Симе Милосављевића Паштрмца. Престави се 5. Августа 1836 год. у 60 љету старости своје у Крагујевцу.

За Паштрмца причају, како је једанпут дошо у Крагујевац неки научен Србин из Аустрије, и тражио службу код Кнеза Милоша, пак се најпре моро јавити за такову Паштрмцу. Паштрмац упита га, шта зна и гди је шта учио, и он му каже да је свршио 12 школа у Маџарској. Но како је тај научењак за његову несрећу био омален, Паштрмац као што је увек шале са сваким правио, — тако и са овим учини. Каже му да ће за њега јавити Кнезу Милошу, но да је обичај, кад ко хоће да се њему престави, мора се попети на онај камен бињекташ с ког је Милош на коња узјахиво, и каже му кад угледа Кнеза, да му се одатле једнако клања! И тако тај чочек немислећи на лукавство, послуша га и попне се на тај камен. Паштрмац јави за њега Кнезу Милошу. Милош у ћурку изшета из своје собе на диванану првог ката, и кад види тог научењака на камену испетог, запита га: „шта тражи?“ Тај човек каже да тражи секретарску или писарску службу, и да је свршијо 12 школа. Милош му одговори: „Е! мој брајко, ја тражим људе за службу оваке (пруживши руку на Паштрмца) крупне и главате, који су пуни памети, а не ситне као што си ти. — Но кад си као што кажеш изучио 12 школа, ево мој Амиџа научио те је и тринестом школом па иди опет те се учи, па ако будеш већи, дођи опет и ја ћу те примити.“ Сирома тај човек једнако клањајући се, сиђе са бињекташа и невесео оде.

67.

МИЛУТИН САВИЋ ГАРАШАНИН.

Милутин се родио у селу Гарашима у Крагујевачкој нахији, око 1762 године, а стари његови доселили су се у Србију из Белопавлића у Црнојгори.

Кад је Аустрија 1787 године многе Србе из Србије у фрајкор у Срему прекупљала, те године у пролеће ступи и Кара-Ђорђе у фрајкоре под Полковником Вулетом Михајљевићем као главим заповедником Срба фрајкораца, а затим пређе у Срем из Србије и ступи у фрајкор и Милутин Гарашанин са Матом из Липовца и многим другим Србима, и дођу у чету, у којој је и Кара-Ђорђе био и већ за Каплара аванзово. По кратком времену, пошто у војеном екзерциру извечбати буду, крене ји Полковник Михајљевић и одведе у Италију, гди су се са Италијанима неко време борили, и гди Кара-Ђорђе за јуначко борење постане Наредником, а Гарашанин Капларом. Па како Царица Руска Катарина II., са Аустријским Царем Јосифом II. у Херсону 1787 год. углави сајуз, да Турску Царевину униште, и између себе поделе, тако Аустрија учини мир са Италијанима и сву своју војску из Италије крене и доведе на Турску границу, гди и Михајљевић доведе и Србе фрајкорце у Срем. Одатле у Јулу 1788 године са више чета фрајкорски пређе у Србију прво на Забрежју а затим и надругим многим местима, гди и Кара-Ђорђе тад са својом четом пређе у Србију на Шабцу, а и Гарашанин у чину Каптенармуса, и ту су за сво време ратовања Аустријанаца противу Турака борили се. Но кад Аустрија са Турском 1. Августа 1791 год. у Свиштову учини мир и сву своју војску 1792 год. повуче из Србије натраг. Онда Кара-Ђорђе као Аустријски Стражмештер-Наредник и Гарашанин Милутин као Каптенармус, и многи други Срби иступе из војене Аустријске службе, па се врате натраг у Србију својим кућама, гди су се занимали са својим домаћим земљерадничким пословима.

Кад Кара-Ђорђе 24. Јануара 1804 год. устане противу Турака, он позове и Гарашанина да диже народ на устанак. Гарашанин скупи неколико Срба око себе и на позив оде Кара-Ђорђу, и од то доба је кроз сви десет година ратовања Срба противу Турака храбро војево и увек уз Кара-Ђорђа са неколико своји Јасеничана Срба ишо, и никаковог старешинства није се хтео примити.

Кад Мехмед-Рушид-Паша и Исмаил-Бег покупи силну Арнаутску војску и године 1810 при концу Августа udari на Крушевац, заузме га и преко Мораве претерају Србе, где се на Јасики под заповедничеством самог Кара-Ђорђа за одпор спреме. Турци пређу Мораву, и на Србе у Јасики ударе са свом великом силом, но после седмосатног крвавог боја буду Турци разбијени и преко Мораве натраг претерани са тако великом штетом, да је се Морава које са побијеним, које са подављеним Турцима загушила. Гарашанин после разбића Турака са својим побратимом Матом из Липовца пође низ Мораву сејирити како Морава мртва Турска телеса носи, где код једне врбе близу Моравске обале усмотре једног у богатом оделу мртвог Турчина, који се на Морави у вртлогу у ковитлац окреће, тад Гарашанин увати се једном руком за врбу другу пружи Мати те се за исту увати, па загази у Мораву те тог мртвог Турчина увати руком, и тако извуку га на суво, где код њега нађу за појасом лепе сребрне пиштоље, сребрну паласку, кесу с новцима, и око тела кожни ћемер пун дуката, но у тај мах нису ни гледали шта је у њему, него свуку са Турчина врло богато све срмом извезено одело, па како су на чакширама биле сребрне и позлаћене ковче, не имајући времена да исте одковчавају него изнутра у чакширама хитно одсеку Турчину ноге до колена и у чакширама такове, са свима другим стварима однесу, и пођу да између себе поделе. Но у путу око тога плена споречкају се, Гарашанин рече да оће да узме пиштоље за његовог сина Милована, а Мати одело и сребрна паласка, а Мата пак оће за свога сина пиштоље да узме, а Милутин нек узме себи што он њему даје, а незнајући још оба шта у кеси и ћемеру имаду; и тако у споречкању Гарашанин рече Мати, вала Мато кад непрестајеш као што ти ја кажем, а оно да идемо Господару Ђорђу па нека нам он подели. Мата рече: „не Миловане од Бога не нашао, узеће нам све па онда ништа ни мени ни теби.“ Но Гарашанин не послуша га него оду Кара-Ђорђу и однесу му све што су код Турчина нашли, и каже му Гарашанин како немогу да се у делидби сложе, и замоли га да им он то подели. Кара-Ђорђе седне на траву, истресе на земљу из кесе што је новаца било, па узме ножић те распори ћемер и истресе све саме рушпе (дукате) преда се, па онда узме на две гомиле дукат по дукат мећати, где изађе у свакој гомили по 500 рушпи, а један претече, који Кара-Ђорђе држећи уруци рече: „Ето Милутине узми ти једну гомилу а другу нека узме Мата.“ А где

је теби Господару тал, рече Милутин, није право да ти ништа недобијеш? Којекуде Милутине, ево доста је мени овај један претекши дукат, и они сагну се и покупе по гомилу дуката. Па како у исто време ударе туда неки весело певајући војници због разбића Турака, Кара-Ђорђе им рече: шта је да нисте пијани? Нисмо Господару, одговоре, пилиби али немамо зашто да пиће купимо. На то Кара-Ђорђе, држећи онај дукат у руци, даде им и рече, на па пијте. А видивши друга два војника да немају ни по једног пиштоља за појасом, он онда један једном а други другом пиштољ даде, а сребрну паласку даде Гарашанину а Турско одело Мати из Липовца, и такову делидбу учини; с којом буду оба задовољни.

После овог случаја Милутин седио је у Јасеници у Гарашима: ту је седио капетан. а ту је и Пошта била, коју је надзираво Мата Липовац Гарашанинов исти побратим. Неко дође те запали Пошту и сва сена поштанска попали, те езгору. Капетан био је пијаница и рђав човек, обтужи Совету Милутина Гарашанина и Мату надзорника Поштанског, да су они Пошту и сена попалили. Услед те обтужбе Совет пошље да везане у Београд дотерају Гарашанина и Мату Липовца да ји за то узму на одговор. Гарашанин и Липовац за то дознаду, па да ји неби бесчестили, оба утеку у планину у хајдуке.

Тим Совет још више закључи да су баш они сена попалили, па за казнити ји, пошље за њима потеру и заповеди, те им се куће попале и сав мал у Београд отера и распрода: па Гарашанинову отерају и сву породицу као и синове Милована и Луку, те су у Граду као заточеници радили, за то што је Гарашанин у хајдуке одбегао, да би га тим принудили да им се преда и да га за паљевину казне.

Гарашанин са Матом крио је се и тумарао неко време по шумама час овамо, час онамо, и од потере која ји је тражила. кријући се и noћивајући по колебама. кошарама и свињцима, напуне се пуни живе нечистоће, да нису више сносити могли. Гарашанину то досади се па каже Мати, да иду у Тополу Кара-Ђорђу, па да му се предаду и да кажу да нису криви, па нека чини од њи шта хоће. Мата нехтене на то согласити се, но ипак пође са Гарашанином до близу Тополе, до шуме Крћевца и несмедне ићи Кара-Ђорђу на предају. зато што га је Кара-Ђорђе већ једанпут у Срему као фрајкорца са 50 штапа за непослушност казнио, него ту заостане.

Гарашанин, кад у Крћевац дође, види из планине да Кара-Ђорђе сам њиву ограђује и прућем плот поплеће, па под оружјем с дугом пуном пушком и пиштољима за појасом изађе из планине и управо упути се Кара-Ђорђу, но кад поближе њега дође, он извади кремен како из дуге пушке тако и из пиштоља да упалити немогу, па ји мете запојас и дође до саме ограде, коју је Кара-Ђорђе прућем поплећо, и своју дугу пушку уз плот преслонио био, па зађе с те стране гди је Кара-Ђорђева пушка стајала, дође до ње и своју дугу пушку без кремена до Кара-Ђорђеве преслони, а пиштоље до исте без кремења на земљу положи, па Кара-Ђорђу не назове ни добро јутро, него оде те узме са гомиле прућа, па како је Кара-Ђорђе плот поплећо од лева на десно, тако Милутин оде и стане плот поплећати од десна на лево. Кара-Ђорђе је све то видио шта Гарашанин ради, па чинио се да то ништа не види, и тако обојица поплећали су ограду без да су један другом што говорили и један у другог гледали или главу окретали; па кад се у поплетању ограде састану и поплетом ограду доврше, Кара-Ђорђе онда рекне: „Ето којекуде Милутине поморисмо се, ајдемо да ручамо!“ Гарашанин му нато: Господару Бога ми ајдемо и ја сам доста изгладнио! Па пођу да узму своје прислоњене уз прошће пушке, но кад Кара-Ђорђе види да су Гарашанинове пушке без кремења, он му онда само рече: „Ене! којекуде. А гди ти је кремење? Мети то кремење у пушке па ајде да ручамо.“ И тако Гарашанин завије кремење у пушке и Кара-Ђорђе из Крћевца пође кући у Тополу, а Гарашанин са њим; ни речи више не проговоре, дођу до у конак Кара-Ђорђа.

Гарашанин био је у то време сав прљав, браду пустио је био, и по шуми верајући се, поцепан и пун животињске нечистоће. Кад уђу у конак, Кара-Ђорђе видећи га тако мучна речему: „Ама Милутине, ти си којекуде пун нечистоће, постојде ту мало на диванани.“ Па оде сам и нареди те му се вода за купање у кади, сапун и чисте кошуље приуготове, а потом и све нове аљине капа и обућа спреми, и кад све готово у собном купатилу буде, он онда изиђе, зовне га и уведе у собу спремљену за купање, и рече: „деде Милутине окупај се и пресвуци;“ које Милутин тако и учини, а своје хаљине све на поље избаци, после изађе; и Кара-Ђорђе каже те га његов берберин обрије, па седну те ручају, али ни једне речи више не проговоре. Кад ручају, онда га Кара-

Ђорђе запита: „зашто ти Милутине побеже у хајдуке?“ Милутин: „како неби бего Господару, кад су хтели да ме вежу и терају у Београд, ни крива, ни дужна, а ја нити сам пошту ни сена запалио, нити знам које то учинио, па моро сам у планину побећи, јер недам се за живота везати и без части гонити.“ Кара-Ђорђе: „ја ти верујем, и знам да ти то ниси учинио, и да је то на тебе све измишљено.“ Па онда га запита: „а знашли да ти је кућа запаљена, све разорено и мал у беглук отерат.“ Милутин: „знам Господару.“ Кара-Ђорђе онда заћути и рече, ајдемо Милутине на трло, гди му је била стока. Кад на трло оду, Кара-Ђорђе од свог домазлука одвоји 15 овнова и 50 оваца, па онда толико и свиња, неколико говеди. крава и волова, па каже својим момцима те то зајму да терају у Гараше за Милутина. Милутин на то рече: „шта то радиш Господару, то је много а и ти одвише немаш.“ Кара-Ђорђе: „ја којекуде Милутине, имам доста стоке, дао ми је Бог и даће ми, ал ти немаш ништа, све су ти однели.“ и тако момци отерају у Гараше одвојену стоку. По том Кара-Ђорђе одвоји му и једног коња из његове аргеле. одведу га његовом конаку и он да. те га оседлају, па напише писмо Совету и пошље, да Милутинову породицу одма у слободу пусте, а на Капетана са заповешћу да Милутина нико за живу своју главу не узнемирује, него да му Капетан одма са народом одсече јапију и дотера и да му кућу начини и све стаје погради онаке као што су му погореле. На чему Милутин Гарашанин благодари Кара-Ђорђу, узме писмо, узјаше на коња и весео оде у Гараше. Но кад близу меане Гарашке буде, Капетан пијући у меани. види Милутина, гди на коњу иде, па изтрчи из меане са момцима и викне Милутину грубо да сјаше и да се веже. Гарашанин одговори му: „не веза Капетане не веза, ја идем од Кара-Ђорђа и ево ти писма од њега.“ и таково му преда. Подли Капетан. кад прочита писмо. стане се онда око Милутина улагивати и нареди, те се Гарашанину кућа и стаје све нове пограде, боље него што су пређе биле. *)

Кад Кара-Ђорђе 21. Семптемвра 1813 год. пређе у Аустрију и Србија пропадне. И Гарашанин пређе у Аустрију и оде у Манастир Фенек. гди је Кара-Ђорђе под стражом био, сњиме се састане и позове га да се опет врати у Србију, па да се хајдучки у четама бију

*) Ово је све довде написато по самом причању покојног Милутина Гарашанина. К. Н. Н.

са Турцима докле се што боље не окрене. Кара-Ђорђе му одговори: *„Е мој Милутине, вратио би се ја, ал ти видиш да ме Немци нигди непуштају.“* И тако Милутин сам врати се у Србију својој кући, гди је се једнако чувао и по шумама крио од Турака. Па како је ожењен био са сестром Војводе Арсенија Ломе из Драгоља Рудничког округа, то је с њиме у договору био, и људе по упућењу Ломином за нови устанак противу Турака спремо.

Године 1815 у почетку Фебруара, бiће на Сретење Господње, у Рудовцима код Попа Ранка куће учини се скупштина, на којој искупе се многе Кара-Ђорђеве Војводе и други јунаци Срби, учине договор и завере се, да на Цвети устану противу Турака. Ту закључе да до тог доба спремају народ на устанак и да позову Кнеза Милоша Обреновића, да и он пође с народом противу Турака, ако нехтене него пођe са Турцима противу народа као у прошлој 1814 год. у устанку под Хаџи-Проданом. да га убију као и сваког Турчина, и прво да се од њега одпочне. На тој скуштини између остали био је Милутин Гарашанин и Војвода Арсеније Лома, кога на то одреде, и који се ту збору закуне, да ће он то извршити. И после тог закључка разиђу се и сваки на своју страну оде да народ на устанак спрема. *)

Војвода Лома оде Руднику да чека Милоша, неће ли изићи из Београда да га дочепа, па или да га преволи на устанак или ако нехте да га убије. А и Милутин Гарашанин пође за Ломом за извршење тог дела. Па удари преко Ваљевске нахије, дође на Уб на конак код Павла Даниловића, ту преноћи, и оде са Даниловићем и хајдуком Димитријем Радовановићем из Дупљаја на конак у село Докмир у кућу Вишића, код ког затеку на конаку зликовца Турчина Пигриза са још два Ваљевска Турчина: ту се с њима нешто посвађају и сву тројицу те ноћи побију. Ту се Гарашанин рани у десну руку, и одатле оде своме шураку Арсенији Ломи. Кад се од ране по ускоро излечи, и Кнез Милош дође из Београда у Црнуће својој кући. Тад Гарашанин са Ломом оде Милошу, те су га на устанак склањали, и од тог доба Гарашанин са другима непрестано чуво је Милоша да неизбегне опет међу Турке, докле га на послетку са угрожењем живота 11. Априла на Цвети са друштвом не натера, те пристане на већ одпо-

---

*) Историја Милутиновића стр. 119, 161—163 и 216.

чети устанак Срба, под Војводом Ломом 8. Априла, и у Црнућу 12. Априла на страстни понедељник код његове куће барјак развије.

Кад тако Милош пристане на одпочети устанак Срба под Војводом Ломом, и Гарашанин чује да му је шурак Војвода Лема 10. Априла на Лазареву Суботу на Рудничиштима изненадно невером Турчина погинуо, он оде у Јасеницу и покупи до 300 Срба и оде прво противу Турака Крагујевцу: но кад чује да је Ћаја-Паша из Београда кренуо се с војском и да иде Чачку, он потече у планину Кљештевицу и на Липару ували бусије, где је се са Турцима на велики Петак васдан туко. Ту са нешто Срба дође и Кнез Милош, но кад види да је много Турака, он остави сама Гарашанина у Кљештевици, па уклони се испред Турака и побегне својој кући у Црнуће да своју жену и децу претури у Немачку или Црнугору; а и Гарашанин усамљен повуче се у планину и Турци продру Чачку. *)

После овога боја Милутин Гарашанин био је у боју на Чачку, Пожаревцу, а за тим 14. Јула и на Дубљу, где буде и рањен.

Па пошто се после ове последње Дубљанске битке мир у Ћуприји са Везиром Марашли-Али-Пашом учини, и Турци пропушћени буду те оду у Београд, и опет остану да над Србима владају: тад Гарашанин оде својој кући у Гараше, где се занимо са својим земљерадничким пословима, и тртовином с марвом, а нарочито са свињама, од чега се добро обогатио био.

После Милутин оде у Јерусалим, те походи гроб Христов, и кад се натраг врати по обичају добије предимак „Хаџија“ и отуда су га звали Хаџи-Милутин.

За тим га Кнез Милош постави Кнезом Јасеничким. Но како 1825 год. побуни се народ под водством Милоја Поповића Ђака из Кусадка, нахије Смедеревске, и пође Тополи и Крагујевцу да себи олакшицу у давању данка, кулука и други којекакови намета и неправди тражи, тад једна група побуњени људи удари на Гараше, те сву кућу Гарашанинову поплени, мал разнесе и упропасти га. А он избегне у Крагујевац са својим синовима и целом својом породицом. Па како му после тог Кнез Милош даде неке земље у Гроцкој, он се више и неврати у Гараше да седи, него распрода своје земље, па се одсели у Гроцку и ту се настани, где је опет са свињама трговао.

*) Историја Милутиновић од стр. 135—137.

Кад се доцније установи у Србији велики народни Суд, Милутина Кнез Милош постави за члана тог Суда, које место није волио да га има, но и преко своје воље тог места примио се и једнако жудио да да оставку, па да иде кући да се са трговином, која му је повољнија била. занима. Једном приликом примети му у шали Кнез Милета Радојковић да не даје оставке, него да остане, па ће се временом и он том раду научити. На то му Милутин одговори: „ја би се зар и надо да ћу се научити, да видим да си се ти, од кад се врзеш по служби, чему год научио, али гледајући на те, ја велим да је боље да ми ову децу оставимо, да они ове послове раде. Оно што смо ми умели, ми смо и урадили, и ово, Бога ми, они умеду боље од нас.“

Једног дана пребаци му бивше Парезан, да је у некој ствари дао своје мишлење по хатеру. Ово њему буде доста. С места устане, спреми коња, и оде кући у Гроцку. Тек доцније синови му напишу оставку и пошљу је у Крагујевац, која му се уважи.

Милутин Гарашанин није био човек од политике. И ако је увиђо потребу да буде сваки безбедан у Србији, то опет жао му је било, што се радило да се Кнез Милош ограничи Уставом.

Јер Књаз Милош њега је волео, и он лично од неограничености његове није никаково зло трпио: шта више, није дозвољаво да нико, па и браћа Милошева да ма што Милутина узнемирују. За то Милутин, кад се радило за устав, да се Милош истим у самовлашћу ограничи, био је по све неутралан. Но кад Србија делом Србски великаша Портом потврђени Устав добије, и такови се 18. Фебруара 1839 год. на Калимегдану обнародује, коме Кнез Милош због ограничења у његовом самовлашћу стане се противити и радити да се исти Устав уништи, тад Гарашанин умеша се уполитику и пристане уз странку Уставотвораца и бранилаца, и прво као пријатељ ишо је Кнезу Милошу у Крагујевац, те га је саветовао да прими Устав и да се по њему влада. Но Кнез Милош стане радити да уништи Устав и себе у самовласти одржи, па спреми да дигне револуцију у земљи да своје противнике, зване Уставобранитеље, казни и Устав уништи, па да се неби нашао у земљи, и да би народ противу великаша више раздражио, 12. Априла исте 1839 год. пређе у Земун и учини се као да неће више да се у Србију врати. Тад Гарашанин са више њи Советника прелазио је у Земун и звао Милоша да се врати

натраги. говорио му је. ако неће да ће они себи другог Књаза изабрати, и осим тог за поступак његов укоравао га. гди је пало жестоки речи, докле га ђоја не склоне, те се опет у Србију поврати. Но тад Гарашанин са Милошем љубав поквари, Књаз Милош на њега омрзне, и Милутин Гарашанин са свим приљуби се странци Уставобранилаца. Па кад Књаз Милош одма на ново опет приуготови побуну у земљи, побуни и регуларну војску у Крагујевцу. која пође Београду, а Милош учини се као да није он војску побунио, па се као стане договарати како да се побуна умири, па оде и Турцима у Београдски Град. Ђоја ради договора са Пашом како да се та буна утиша. Но у Граду му Великаши у очи отровено кажу: да је он сам ту буну подиго, па да иде пред војску да је сам и умири, или да остане у Граду, па да даде коме другоме од њи пуномоћије. да он солдате и друге побуњенике умири. На које Књаз Милош. кад му је то Симић говорио, рече: „*А зар тако ваља Симићу да свог господара у Граду оставите код Турака?*“ Тако је рече Симић, јер другчије не иде. На то Књаз Милош каже, нека иде газда Вучић, и тад изда му у Граду генерално пуномоћије. Вучић изиђе на Врачар. скупи одма народ из Београдског округа. узме узасе старог Милутина Гарашанина и Илију сина Милутиновог са гарнизоном Београдским, изиђу пред побуњену војску до на Трешњу. ту ји сретну, на покорност принуде, умире о безоружају и кућама распусте. Но и на тим се све не сврши, него одма после тога сазвана буде велика народна Скупштина, пред којом Књаз Милош 1. Јуна мораде дати на званије Књажевско оставку, кога по том и из Србије 3. Јуна протерају. Од тог доба Обреновићи и Гарашанини никада пријатељи били нису.

По изгнању Књаза Милоша из земље дође на владу његов старији син Милан: но како он после 24 дана од грудне болести умре. и на владу дође за Књаза Србије Мијаило млађи син Милошев. Па опет непрестану борбе између Србски Великаша и Владаоца Србије, него опет буде буна и немира у земљи. које је из Влашке непрестано подпириво Кнез Милош. кои је тежио опет да се у Србију поврати. Књаз Мијаило. као младољетан а имајући око себе рђаве и ненародне људе советодавце. подлегне партајизму свога оца, и стане све најглавније људе. који су о Уставу радили и за земљу израдили те га је Порта у договору са Русијом Србији дала. гонити, и они су морали

бегати по Цариграду, Видину, Влашкој, Русији и другим земљама, међу којим првим људма били су и Гарашани. Па како одбегли из Србије први Србски Великаши дејством Порте и Русије 1842 године у Србију се поврате, и немогну се са Књазом Мијаилом измирити, него се страсти њиове једне спрема другима горе распале, тако сви Великаши закључе, да Књаза Мијаила принуде да не слуша савете свога оца Милоша, да се држи Устава, да неправедно људе не гони, или да и њега као и оца му из земље прогнаду. И тако сви Србски Великаши оду међу народ да га на буну покрену, међу којима и Гарашани, а Вучић, уз ког престане и гарнизон Крагујевачки са топџијама и официрима, продре до Крагујевца. За ту буну у Београду дозна Кнез Мијаило, па узме Београдске три чете регуларни пешака и коњанике и 19. Августа 1842 год. крене се Крагујевцу противу Вучића, но у путу из писма уваћеног, које је Вучић Гарашанину писао, дозна да је и Милутин изишао да народ на оружје подиже, па пошље Милоша Брку официра и Карића са неколико катана, те Милутина у гају између села Лисовића и Барајева 20. Августа нађу, из пушака убију, и по заповести главу му одсеку и у Жабаре Књазу Мијаилу на конак однесу, гди буде на колац за углед набијена, а официр, који је извршио то убиство, одма добије један чин већи. Обезглављено тело старог Милутина Гарашанина по одласку убилаца остало је на месту убиства на равни, да га птице и зверови једу. Но један сељак из Барајева крадом га поћу сарани, а доцније буде тело Милутиново одатле из земље извађено и код Грочанске цркве укопато, гди и данас ту старог и заслужног ратоборца Милутина Гарашанина пепео почива.

Кад су послате катане да убију старог Милутина Гарашанина, послате су да му убију и сина Луку, кога 23. Августа нађу код његове куће у Гроцкој и убију га, па и њему главу одсеку и пред његовом кућом на колац набију, а за поругу запаљен чибук у уста му мету. Обезглављено тело остане пред његовом кућом, које је породица гледала и није јој дозвољено било да се одма укопа, докле год Књаз Мијаило небуде од Крагујевца Вучићем 24. Августа сузбијен, на Жабарима разбијен, и 25. Августа из Топчидера поћу у Земун не пребегне; тад узму главе старог Милутина и сина му Луке, са телима споје и у гробнице укопају. И тако Гарашани уставну слободу честитом својом крвљу залију.

Кад је доцније стање ствари у Србији промењено, и кад је Вучић осудио на смрт Брку и Карића, онда ји је од те казни спасао сам Илија Гарашанин, син Милутинов а брат Лукин, који је тад био Министер внутрењи дела.

Милутин Гарашанин био је стаса повишег, тела крупног, коштуњавог и снажног, главу је имао осредње повећу, косу смеђу, чело борама набрато мислеће, подужи црнпурасти образа, носа римског типа, уста имао је умерена, бркове је имао густе и средње дужине. Нарави био је озбиљне и никад шалио се није, мало је говорио и имао је глас покрупан, био је велики и не устрашими јунак: на сваку неправду здраво је мрзио, и увек истину је говорио. Са народом живио је лепо, пак га је народ и поштово, а у својој кући у Гроцкој увек је гостију имао. У јелу и пићу био је умерен и у свом дому живио је господски, но без икаковог раскошства и ако је богат газда био. Милутин није знао ни читати ни писати, но у својој кући имао је школу, и о свом трошку набављо је учитеље, те су се његова и сеоска деца књиги учила. Кад је погинуо, било је старом заслужном борцу за Србску слободу Хаџи-Милутину до 80 своји година, но ипак био је снажан и крепак, и мало седи власи у коси својој на глави имао је.

После своје смрти и сина му Луке, осто му је у животу млађи син Илија, који је одпочео служити државу још 1837 год. прво као Ђумрукџија Београдског Ђумрука, а потом био је више година Попечитељ и велики државник. Илија је и за себе оставио два сина, старијег Светозара, који је био Капетан Артилерије, и који данас у оставки као приватан човек живи у Гроцкој, и млађег Милутина, који је данас Министер унутарњи дела Краљевине Србске.

68.

ЈАНИЋИЈЕ ЂУРИЋ.

СЕКРЕТАР КАРА-ЂОРЂЕВ.

Родом је из села Страгара, нахије Крагујевачке.

Године 1804 како је глас пуко, да је Кара-Ђорђе усто против Турака, и да Турске ханове пали и Турке тамани, Јанићије Ђурић са својим пријатељем Танасијем Раићем *) убије у Страгарима једног

*) Отуда што је Јанићијева сестра Перуника удата била за сина Танасијевог.

Турчина, скупе пет до шест момака и одма оду Кара-Ђорђу, којег у Орашцу нађу.

Па како ту на скупу народ Кара-Ђорђа за Врховног Вожда изабере, Јанићије, који је у Манастиру код калуђера научио читати и писати, стане код Кара-Ђорђа као писар; и он је одма само одатле из Орашца по заповести Кара-Ђорђа 9 писама написао на знатније људе по Србији, у којима су позвати, да дижу народ на оружије противу Турака. И од то доба Јанићије је осто као лични Секретар Кара-Ђорђев и уз њега је увек ишо до саме пропасти 1813 год.

Године 1809 после велике поразе Срба на Каменици, Турци су продрли били и до на ушће Мораве, где је тад и Руски повереник Родофиникин и Недоба са Митрополитом Леонтијем из Београда побегао био преко Панчева у Влашку. Онда Руске војске није било у Србији да у навали Турака Србима помогне. Кара-Ђорђе срећно Турке са Мораве одбије. После тог у саму јесен шиљо је Кара-Ђорђе Кнеза Симу Марковића и Јанићија, те су у Букурешт као посланици ишли и Кнеза Прозоровског молили да им пошље у помоћ Руске војске противу Турака.

Кад је Кара-Ђорђе несрећне 1813 год. од врућице болово, он је шиљо више пута по Јанићију заповести по логору Војводама, а и последњи дана саме пропасти.

Кажу да је Јанићије стајао у тајном договору са Митрополитом Леонтијем, Родофиникином и Недобом, и тако да су они чрез Јанићија Кара-Ђорђа преварили, те је он заједно с њима 21. Септембра 1813 год. у Земун прешо. *) А треба прочитати „и мати Србија и син Србин“, где ни мало добро не говори о Јанићију.

Кад су у Земун прешли, Аустријске власти одпрате Кара-Ђорђа у Фенек, а Јанићија задрже под стражом у Земуну. Кад Србски посланик, кога је Кара-Ђорђе још из Београда послао био к Цару Александру, стигне из Руског логора у Земун са писмама, Генерал Црвенка не дозволи да се такова Кара-Ђорђу одправе. Но Јанићије нађе прилику те ји по неком калуђеру из Фенека пошље и друге неке поруке Кара-Ђорђу испоручи, да остану постојани спрема Русији, која ће ји избавити, и на питање Генерала Црвенке да одговоре све Војводе

*) Види Историју Пав. Јовановића од стр. 91—92.

да желе у Русији живити. Генерал Црвенка вештином својом добије копију тог писма као испоруке, и после тог називао је Јанићија Руским „духом.“

Кад Кара-Ђорђа и његове Војводе из Фенека у Варадин крену, а доцније у Јануару месецу 1814 год. по Градовима растуре, онда и Јанићија одправе у Петаву, гди је под стражом био дотле, докле Император Аустријски по молби Руског Цара Александра не пусти Кара-Ђорђа са Војводама у слободу, који 17. Сентемвра 1814 год. испраћени преко Ердеља у Русију оду, с којима и Јанићије Ђурић оде.

Јанићије је живио у Хотину у Бесарабији, гди су и други Срби из Србије становали. Он се кад и друге Војводе 1830 год. из Русије у Србију повратио. Даљи података о животу његовом немамо. Он је после 1842 год. био Советник и у фришко умро.

После смрти своје оставио је два сина, Владисава и Александра, први је као столоначалник Министерства био и умро, а други и данас као члан апелационог суда у пензији живи. Оставио је и две удате ћери, Полу и Милицу.

69.

СТЕВАН ВИЛИПОВИЋ.

СЕКРЕТАР СОВЕТА.

Стеван је рођен у Јагњилу у Лепеничком Срезу, нахије Крагујевачке. Отац његов под Кара-Ђорђем био је Капетан, и звао се Марко Филиповић, за ким је била удата сестра Г. Јелене, жене Кара-Ђорђеве и отуда је он био Кара-Ђорђев пашеног.

Стеван бите изучио велику школу у Београду, био је прво писар код Кара-Ђорђа, а за тим поставлен буде и за Секретара Совета.

Кад пропаст Србска буде 1813 год. и многи Срби за спасти свој живот, пребегну у Аустрију; тад и Вилиповић пребегне, и 1814 год. са другим Србима оде у Русију, гди је о Руском издржању живио.

Године 1837 врати се у Србију, гди примљен буде у државну службу, у којој постане и члан суда. А потом под владом Књаза Александра Кара-Ђорђевића замоли, те га поставе у пензију са целом платом од 450 талира, коју је као судија имао, из уважења стари заслуга његови, који је под Кара-Ђорђем као Секретар Советски био.

Године 1860, под владом Књаза Мијаила, Советом буде решено да му се одузме 200 талира. Књаз Мијаило нехтене то Советско решење подписати, јербо је већ једанпут Совет под владом Књаза Александра решио да се Вилиповићу пуна плата издаје. Но то решење врати натраг са изјавом, да оно места нема и да је година службе под Кара-Ђорђем била тежа него данашњи пет. Но кад Совет разлоге Књаза Мијаила хтеде да не уважи, тад Књаз Мијаило изјави да се Г. Вилиповићу од његове цивилисте плате одузимајући 200 талира накнадно док је жив даје. И тако том изјавом Књаза Мијаила, Совет тргне своје решење натраг, те је Вилиповић из државне касе 450 талира до своје смрти уживо.

Које је године Вилиповић, умро непознато ми је. Он је био средње висине, смеђ и доста меснат човек у телу. Нарави је био врло благе, и слабо је марио за друштвени живот, а тако и у мешање политични партија. Он је био жењен и имо је две ћери. Да ли има од његове очине породице још кога у селу Јагњилу, није ми познато.

70.

ПЕТАР ЈОКИЋ.

БУЉУКБАША.

Родио се у Тополи, нахије Крагујевачке. До устанка Кара-Ђорђевог противу Турака, Петру је било око 25 година.

Кад Кара-Ђорђа народ у Орашцу избере за Врховног Вожда народа Србскога. Кара-Ђорђе узме себи за писара Јанићија Ђурића, за Барјактара Танасија Ранића, а за момке Антонија Пљакића, Петра Јокића и Алексу Дукића, које је увек поред себе водио. Доцније умножи Кара-Ђорђе број своји момака на 40, као телобранитељну Гарду, све по избор бољег од бољега, а по потреби и више држо је.

И после Кара-Ђорђе постави за Буљукбаше (Капетане) своје Гарде Петра Јокића, Антонија Пљакића и Милована Гарашанина којег је и брат Радован Гарашанин телобранитељ био.

Ти телобранитељи пребивали су код Кара-Ђорђа увек у Тополи, и имали су дужност ту, да су они разносили писма и заповести (осим пошта) Војводама по логорима и другим властима по Србији. А поред тога

свагда су од ти телобранитеља Кара-Ђорђа по двојица и тројица у путу пратили. А највише је Јокић уз њега ишо и пратијо га.

Јокић био је у многим бојевима, и као што је сам казиво, био је у 65 битки, и однео је на себи неколико рана у гроб; а тако исто једну задану му и од Кара-Ђорђа, а ево зашто:

После пропасти на Каменици, 1809 год. Кара-Ђорђе је мислио да се у Ћуприји одржи, и заповедио Јокићу и Капетану Радичу, да шанац још боље утврде; али Младен рекне да се тај шанац поруши, и да се пређе на леву страну Мораве. Јокић пренебрегне заповест Кара-Ђорђеву и тако учини. Младен је то наредио зато, што је погрешно чуо да су Кара-Ђорђа Турци на Делиграду потисли и да је он преко Мораве отишо другим неким путем к Јагодини. А кад одступајући од Делиграда са војском стигне Кара-Ђорђе и види порушен шанац, гди је се надао одупрети Турцима, упропасти се! па одма упита:

„Ко поруши шанац у Ћуприји?“

„Ја, одговори Јокић; реко ми је Господар Младен.“

Кара-Ђорђе потегне из пиштоља, те Јокића тешко рани, а Младен побегне.

Несрећне 1813 год. Кара-Ђорђе одредио је био Јокића са коњаницима, те је под командом Кнеза Симе Марковића на Дрини војевао. Но кад Кара-Ђорђе 21. Септембра у Земун пређе, а 23. Србске старешине, с војском раније потиснуте од силе Турске до Шабца, чрез Земунског трговца Николу Мариновића о том извештени буду, и да су Турци заузели Смедерево, Војводе договоре се и одреде Милоша Обреновића и Петра Јокића да са свом код Шабца налазећом се коњицом трче Београду, и да Град пре Турака увате. Но кад им дође и Андрија Милошевић, кога им је Јаков Ненадовић из Палежа посло, те им и он јави да су се Турци већ кренули из Смедерева и да се Београду приближују, Војводе увиде да је доцкан и одустану од те наредбе. Тад и војска дозна, остави Војводе и прене куд који. *) А Јокић са прочима пређе у Срем и одатле оде у Земун и таме се настани, гди је трговао и до 1838 год. бавио се у Земуну, и те године прешо у Србију.

Кад је Кара-Ђорђе 1817 год. пошо из Русије из Хотина за у Србију, он је наредио да Кара-Павле са његовим сеизом Симом доведу

---

*) Мемоари Проте Ненадовића види од стр. 211—213.

његове коње у Земун, и да се јаве Петру Јокићу за даље упутство. Но кад они у Земун дођу и коње доведу, већ је Кара-Ђорђе између 12./13. Јула мучки убијен био. О ком грозном убиству, Јокић ји извести и они се опет преко Темишвара натраг у Хотин у Бесарабију жалостни врате, и жалостну вест однесу.

Кад Кнез Милош 1839 год. изгнат из Србије буде, Петра Јокића намесничество постави за члена окружног суда у Ваљеву, из ког звања доцније и постављен буде у пензију као човек стар и неписмен. Он оде у Тополу, где је имање своје и кућу имао, и ту је до смрти живео.

Буљукбаша Јокић умро је 24. Априла 1852 год., и укопан је више олтара Кара-Ђорђеве Тополске цркве.

Петар Јокић имао је три сина Манојла трговца, Марка и Миту, који су били чиновници у Министерству Финансије у Београду. Сва три били су ожењени, и сва три су после његове смрти помрли. Прва двојица нису имали деце, до само Мита, а дал је још ко од те Јокићеве породице жив, непознато је.

Јокић имао је и једног свог рођеног старијег брата имено Андрију, који је после пропасти Србске 1813 год. заостао у Тополи, на својој баштини живио и био код народа уважен. Но 1826 год. Кнез Милош Обреновић подозревајући нешто на њега, пошље своје момке у Тополу, те га ноћу из куће позову да с њим нешто говоре, но он превари се, отвори им врата и чим напраг ступи, они га из пушака убију.

71.

ТАНАСИЈЕ РАИЋ.

КАРА-ЂОРЂЕВ ЛИЧНИ БАРЈАКТАР.

(Са сликом.)

Родом је из села Страгара, нахије Крагујевачке.

Како пукне глас да је Кара-Ђорђе 1804 године устао противу Турака, Раић са својим пријатељем Јанићијем у Страгарима убије једног Турчина, и са пет шест момака оде у Орашац Кара-Ђорђу.

Где у Орашцу 2. Фебруара на Св. Сретење Господње сакупљени народ и старешине изберу Кара-Ђорђа за Врховног Вожда народа

Јунаштво личног Кара-Ђорђевог Барјактара
Танасије Раића

Србскога, и кад му се сви на верност закуну. Кара-Ђорђе узме освештени Протом Буковикским Атанасијем барјак, развије га и преда у руке Танасији Ранћу.

Ранћ је од то доба као први Србски Барјактар, скоро непрекидно кроз сви десет година Србског војевања противу Турака први Србски Барјак од пропасти Србске на Косову, развијен за ослобођење народа Србског од Турака, као лични Кара-Ђорђев Барјактар са честћу носио га, и јуначки противу Турака до 1813 год. борио се.

Ранћ је 1804 год. одма из Орашца у боју био са Кара-Ђорђем на Руднику, а потом и на Јагодини. И као Кара-Ђорђев телохранитељни Барјактар 28. Априла/10. Маја 1804 год. прелазио је са Кара-Ђорђем и у Земун, где је договор вођен био, са Ђенералом Фелдмаршал-Лајтенантом Бароном Женејом ради измирења Срба са Турцима. После тога био је у боју на Пожаревцу, Смедереву и Врачару, и свуда скоро где је год Кара-Ђорђе бојак са Турцима био.

Године 1809 после пропасти на Каменици, кад силна Турска војска продре у Србију, и главна сила пође низ Мораву, Гушанац-Алија са 12.000 жестоки Крџалија пође од Јагодине преко Црног Вр'а Крагујевцу, зарекавши се да Крагујевац запали, да груне у Тополу: Кара-Ђорђа посече, а жену и децу да зароби и пошље на дар Цару у Стамбол.

Дознавши Кара-Ђорђе за намеру Гушанчеву, одреди Ранћа са 2.000 Срба и пошље га пред Гушанца, те ухвати бусију поред друма у Црном Вр'у. Ево шта о том и Милутиновић у Србијанки каже:

„Кара-Ђорђе онакога пошље
За којим но још нестало нигде,
Нит' га игда би' проклепат нужно,
С' две хиљаде храбра Шумадинца
Та Ранћа свога Барјактара!
Црни Вр'х их надкрилио листом,
Да душмана необиља их око
И да незна тко на друму чека.“

Турци не надајући се да ће на заседу Срба нанћи, зађу у Црни Врх друмом, који води Крагујевцу, и кад дођу на засечени пут, на који су Срби грмове изобарали и кладе навањали. Ево шта Милутиновић даље вели:

„Кад' се проспу Срба'љ гарабиљи,
А стану се у зјариват' врази:
Хатис' ломе рањеници, пиште,
Док облете сву буспју кругом
И обостран уједначи пуцње
Што и Турци заклоне у фате;
Но истекар половина Србов'
Из' дубраве у ребар приспјела,
Бив скривена ударити посље
У по ватре изненада враз'ма;
Ови' т' нам их чилни и јакошњи
Кад' предузму с' плећа у перчине
Мучној' видјет' ситнији мрвљење!
Један другог' већ храбрити сташе:
„Држимо се не издаимо се!
„Крџалије у бојусмо расли,
„Оружјем нам' је славити се!“
Још Гушанац устостру'ча сла'де,
И држа се, док се не досади
Само гинут', и у незнан бити;
А Срб пуни' без' претрга међе,
Сам заклоњен тек' душмана с гађа,
Док' и холци
Безпутице, огњем принуждени,
Куд' ко мог'о нагне издирати,
Сам Гушанац мучно деси трага;
Но да брже стигне на селамет,
Окупе га чете Србадије
Хитре пусте, на ногама лахке
Испрате га и јездаци неки,
Особито Јован Курсулина,
Та и своје шалваре је трудно
Изнесао са тога весеља,
Оклес' види како би' осталим'.“

Доцније се нешто Вожд био наљутио на Ранђа и он оде својој кући, занемари ратовање, и задуго није у бој излазио, али се опет врати на своју дужност, где је 1813 год. код Јагодине опет противу Турака борио се. *)

Милутиновић прича о напуштању Ранђевог Барјактарства овако:

„Ах Ранђу Вожда Барјактару!
С' неког' доба јера поманита?
Јер у немар забаци се гњили. . . .
Јер ста копат' а ноктима земљу
И со' у њу мјесто жита сејат'?. . .
Дотешча л' ти већ' витеза пра'во
Недат' мрдат' ни свом' Господару?
Ил' угаси к' завичају љубав
К' слави срода и драгости Србској?
Стид ли би те употомства било,
Што би стјену жезлом поражав'о.
Да истаче животворну воду
У све тјела чрез' вјекове члапе!“ **)

Кад и по трећи пут 1815 године Срби противу Турака устану, Ранђ са Јасеничанима оде Чачку противу Ћаја-Паше, где га старешине одреде те испод брда Љубића с леве стране обале Моравске

*) Види Кнежевина Србија од Милићевића стр. 203 где каже да Ранђ није више ишо у бој, а сравни са стр. 270, где противно том говори.

**) Србијанка кн. III стр. 52 и 56.

ископа шанац, спрема великом Турском шанцу, који је на десној обали Мораве био, и у исти са војницима и са оба топа, која су Срби имали смести се. Тад дође и Јова Добрача са Гружанима и по ниже испод Ранћевог шанца ноћу шанац ископа, и са пола Гружана у исти смести се.

Те ноћи Турци испод Добрачиног шанца кришом на Магарећем-Броду пређу Мораву, и кад сване 4. Маја јуришом ударе одоздо на Кнеза Добраче шанац и обколе га, гди су се васдан тукли, но храбри Гружани јуначки одбијали су Турке. Но једна чета Гружана, која није могла стати и затворити се у шанац, и која је била у шибљу сакривена, пође Добрачи у шанцу у помоћ, па како у поље наступе Турски коњаници, облете Гружане и стану ји сећи, Срби у нереду побегну Ранћу у Шанац, који је ближе њи био, па како је који дотрчо до шанца он је преко шанца прелазио у Ранћев шанац, и тако прескакањем Ранћев шанац обурвају, гди се Срби и у Ранћевом шанцу помуте и стану из шанца на другу страну искакати и бегати, и тако како су с једне стране прелазили преко шанца, тако су на другој страни излазили и шанац са обадве стране бегајући поруше. Без смртни јунак Ранћ вико је Србима: „*Не бежите браћо, но удрите, од Бога не нашли! Како би своје топове оставили!? Знате како нам је без њи! Колико нам ваљају свуд и свакада!*“ А кад види да га нико не слуша, он викне овако: „*А оно ћу ја код њи остати на оба свјета и довека!*“ Турци јурну у шанац, и Ранћ имајући у десној руци сабљу, а у левој пиштољ, убијајући и секући Турке и бранећи сам Србске топове, славно погине, гди сав изсечен на комаде буде, да му се ни трага од тела његовог наћи није могло.

И тако славни Ранћ, лични Кара-Ђорђев Барјактар 4. Маја 1815 год. телом у шанцу подине, а име његово светлиће између први Србски јунака докле је год Србства. *)

Духовник Ђера прича, како су Ранћа ожалиле његове ћери, снахе и баба његова Јања. Ево неколико врста из те запевке:

„Дуовниче, и тако ти Бога!
Кажи мени што за свекра мога
Ти си с њиме тамо војевао
Јели близу тебе погинуо?
Имала сам брата рођенога
Па остадох и без њега јадна

*) Историја Милутиновића, види од стр. 270—272.

Отиш'о ми у далеку земљу
Незнам јадна на коју ли страну
Али живом жив се опет нада
А мртвоме никад ни до века:
Кажи мени где је мој бабо остао?
Јеси ли га лепо сарашно?
Близу мене плаче баба Јања
Рањева јадница супруга,
Око ње су ћери рођенице
Што с' остале јадне сиротице."

Ово је јадала Перуника, снаха Рањева а сестра Јанићија Ђурића, који се тад у Русији налазио.

V. РУДНИЧКА НАХИЈА.

72.

МИЉКО РАДОЊИЋ.

ЧЛАН СОВЕТА И ПОПЕЧИТЕЉ СПОЉНИ ДЕЛА.

Миљко је био родом из Рудничке нахије, из ког села незна се. Као дете, прешао је био у Аустрију, биће између 1787 или 1788 год., кад је Аустрија Турској рат објавила, и тамо негде свршио школе.

Кад је Кара-Ђорђе 1804 године устао на Турке, вратио се у Србију, и био је Професор у великој школи у Београду, после Југовића. Сима га назива: „Сродољубцем и Мајчиним млеком." *)

С те катедре узет је у Савет, 1811 године, и био је Попечитељ Иностраних послова.

После падења Србије 1813 год. шта је с њиме било и гди је умро, незна се.

73.

МИЛАН ОБРЕНОВИЋ.

РУДНИЧКИ ВОЈВОДА.

Милан се родио у варошици Брусници у данашњем Црногорском Срезу, округа Рудничког. Његова мати била је Вишња, а отац Обрен по чијем имену и презиво се Милан Обреновић. Милан је од ти његови родитеља имао још једног млађег брата Јакова и сестру Стану.

Отац Миланов Обрен био је здраво сиромашног стања човек, који је једино од своји руку надницом земљу обрађивајући живио, и

*) Види Србијанку III. час, стр. 103.

себе са својом женом и децом издржаво. Но кад Обрен умре и жена његова Вишња потегне, те се у село Добриње у срезу Пожешком, округа Ужичког, за неког Тешу Михаиловића сиромашног стања уда, а Милана, Јакова и Стану ситну сирочад остави.

Тад Милан са својим братом Јаковом и сестром Станом потуцајући се од куће до куће, оду у Добриње за својом матером Вишњом. Но како је и она са својим мужем Тешом у сиромаштву била и једва живила, одбије од себе своју децу, и они се опет врате у Брусницу, где ступе у најам, те су служећи себе онако ситни издржавали, да не помру од глади.

И тако Милан служећи са својим братом Јаковом и сестром Станом у Брусници, кад по одрасте, уштеди неку пару и уда своју сестру Стану у Добриње за неког Саву Николића земљерадениика, али човека приличног стања. Па после тог одпочне помало тржарити, и мало помало постане Милан Обреновић прилично имућан трговац, и уортачи се са неким Ђор-Зуком Турчином, те је с њиме у ортаклуку заједно трговао.

Кад и други муж матере Миланове Вишње, Теша Михаиловић умре, с ким је она родила Милоша, Јована и Јеврема у Добрињу, онда Вишња постане још убогијег и сиротнијег стања и не имајући куд, стане по селу што шта на надницу зарађивати и себе са својом децом издржавати, а потом склони се са својом децом Јованом и Јевремом код свога и Милановог зета Саве Николића у Добрињу, за кога је Милан своју сестру Стану удо. А Милош, најстарији син Вишњин, оде у најам, те је које где служио, чувао свиње и другу стоку, и себе издржавао.

На последку оде и Милош код матере његове Вишње и зета њеног Саве Николића. Но овај не трпећи толику галаму у својој кући на рани, посвађа се са Милошем и од себе га отера. Милош одатле 1802 године окрене и правце оде у Брусницу Милану Обреновићу и замоли га, да га у службу прими. Милан као трговац, коме су чобани за чување стоке потребни били, прими Милоша у најам, тему је стоку чувао. А доцније, кад Јован и Јеврем, браћа Милошева по одјачају, прими и њи оба у најам за чување стоке и олакша терет издржавања исти своме зету Сави Николићу. Али матер њину и своју, Вишњу никако и никад није хтео код себе примити зато, што га је она са

његовим братом Јаковом и сестром Станом онако нејаке и сиротне немилостиво напустила и опет за сиромаха преудала се.

Миланова та по матери Вишње браћа: Милош, Јован и Јеврем остану у служби код Милана Обреновића као чобани код стоке више година, па сва три доцније одбаце свога оца име: Тешић Михаиловићи, и прозову се Обреновићи.

Кад Дахије стану сећи Кнезове по Србији и кад 24. Јануара 1804 год. од Дахије Вочића послати Узун-Кавеџија са Турцима дође у Тополу да и Кара-Ђорђа посече, Кара-Ђорђе дочека ји, побије и тог дана одма одпочне дизати народ на оружје противу Турака, и, идући кроз Јасеницу, све им ханове попали, многе Турке потамани, у Орашац дође и Скупштину учини. И кад га народ на тој Скупштини у Орашцу 2. Фебруара на Св. Сретење Господње, за Врховног Вожда и Господара народа Србског изабере, он разреди по војски старешине и распише на све знатније људе по Србији и поруке им пошље, да народ на оружје противу Турака подижу. Између ти порука пошље по људма поруку и у Рудничку нахију, која је најближа Јасеници, Тополи и Орашцу, чувеном Лазару Мутапу и трговцу Милану Обреновићу, Ломи и другим знатнијим људма Рудничке нахије, да и они народ противу Турака подижу. Па пошто Кара-Ђорђе и даље по околини Турке из села истера, и пошто сва нуђења Дахијска за умирење народа одбије, дигне се и против Рудника, у ком се налазио велики зликовац, брат Дахије-Аганлије, Муселим Сали-Ага, прозвати Руднички Бик због насилија његовог, гди 27. Фебруара стигне под Рудник с војском, обколи га и 28. Фебруара одпочне га бити; и после жестоког боја, уком многи Турци изгину, а Сали-Ага ноћу са Ужичким Муселимом Алилом Џавићем и Карановачким Пљаком, који су са 500 Турака упомоћ Руднику придошли били, побегну, које у путу на Рудничиштима Срби дочекају, Џавића и Пљаку са 200 Турака побију, а зликовац Сали-Ага са заоставшим Турцима једва жив издре и живот свој спасе.

Оставши Турци у Граду Кара-Ђорђу се предаду и он ји остави да седе у Граду; но они нехтену, него са женама и децом у Ужички Град оду. Кара-Ђорђе заузме Рудник и увече га запали и свог га разори.

Пред овај бој стигао је био Лазар Мутап, Арсеније Лома и Милић Дричић са неколико Рудничана, које су искупили и на Руднику бојак били; а 28. Фебруара са 60—70 Срба дође и Милан Обреновић. Па

како су се у овом боју први сва тројица као добри јунаци показали, тако ји Кара-Ђорђе именује старешинама Рудничким, и то: Лазара Мутапа за старешину Моравског, Арсенија Лому за Буљукбашу среза Качерског, а Милића Дриничића за Буљукбашу ондашње Подгорске Кнежине а данашњег среза Црногорског. Милана Обреновића као марвеног трговца, који је у народу због трговине добро познат, одреди за старешину Рудничке нахије, и пошље ји да народ Рудничке нахије противу Турака на оружје подижу. А он с војском врати се преко Страгара и Врбице у Тополу и одатле даље пође требити Турке.

Кад Милан са другима старешинама подигне Рудничку нахију, Кара-Ђорђе му пише, те с Рудничанима дође у Тополу а одатле оду к Јагодини, гди пре половине Марта ударе на Јагодину: но како је у Јагодину дошао био Кучук-Алија Дахија, а и Гушанац са Крџалијама, буду са штетом одбијени. Но Кара-Ђорђе искупи повише војске па по други пут 16. Марта удари на Јагодину и освоји је. Тад после овог боја Милан врати се натраг у Рудничку нахију, и тек доцније Кара-Ђорђе изда налог свима по Србији Војводама па и Милану, те му сви 9. Маја на Врачар под Београд дођу. Одатле Кара-Ђорђе узме Јакова Ненадовића са Ваљевцима, Милана са Рудничанима и још неким другим Војводама, оду противу Пожаревца, те и њега између 16.—20. Маја освоје, и одатле оду Смедереву, те им се и Смедеревски Турци под условом предаду, да остану у Граду и да мирно живе, па се одатле врате на Врачар, гди се ту са војском задрже до Јула месеца, докле Бећир-Паша недође с војском у Београд, да Србе с Дахијама помири, гди све четири Дахије погубљене буду, а после њи Гушанац-Алија преузме власт и Бећир-Паша се безуспјешно 26. Октобра т. 1804 год. врати натраг у Босну. Потом нешто војске Србске остане под Београдом, а проча сва одпуштена буде својим кућама.

Године 1805, кад Кара-Ђорђе пошље Јакова Ненадовића противу Ужице, био је у боју том између други Војвода, које је Јаков са собом узео, као Поп Лука Лазаревић, Прота Ненадовић, Капетан Радич, Грбовић, и Милан Обреновић, гди је Ужице 20. Јула на Св. Илију узето и спаљено.

Године 1806 у почетку Јануара месеца, кад Кара-Ђорђе нареди да се за војевавају даље земљишта Србска и Србија шири, Миленко

Стојковић послат буде к Истоку, те заузме Пореч на Дунаву и Омољске планине. Петар Добрњац са Капетаном Жикићем одређен буде и оде к Југу к Нишу, заузме Параћин и Ражањ, и оснује Делиград код Алексинца. Јаков Ненадовић оде к Западу и на Дрини оснује шанчеве. Младен оде к Северу, освоји Крушевац и границу Србије учини Јастребцем. Тад Милан нарећен буде, те с Капетаном Радичем упадне у Стари Влах, подигне га са Кневом Максимом, но непроће добро; морадне га напустити и натраг се у старе границе Србије вратити и стати противу Турака.

После тог, те 1806 год. у почетку Јула био је Милан са Грбовићем, Кедићем, Протом Ненадовићем, Лазом Мутапом и Јовом Курсулом бој на Братачићу противу Хаџи-Бега, који је нагнуо био Ваљеву, гди га разбију и у Босну прогнају. После овога боја оде Милан са реченим Војводама Кара-Ђорђу у помоћ на Мишаре, противу силне Босанске војске од 45.000, гди са 7.000 пешака и 1.500 коњаника од 1.—4. Августа под управом Кара-Ђорђа са више Србски Војвода грозно и крваво разбију Турке и преко Шабца у Босну протерају.

Године 1807 са Кара-Ђорђем био је Милан у боју и по други пут на Ужицу, гди Турке пред Петровдан и из Ужичког Града у Босну протерају и Ужички Град заузму.

Године 1809, кад је Кара-Ђорђе у почетку Маја прешао Рашку реку и предузео пут к Црној гори да се с њоме сједини, био је са Кара-Ђорђем између други Војвода и Милан, гди су бој били на Новом Пазару, Сјеници, Новој Вароши, Пријепољу и т. д. и кад готово сву Ерцеговину завојују, због Каменичке несрећне битке 19. Маја проузроковане издајом Милоја и Добрњца, морали су сва та завојевана места оставити и повратити се натраг, да Србију од пропасти спасу.

Године 1810, кад је силна Турска војска под Везиром Мехмед-Рушид-Пашом продрла преко Крушевца и Јасике у поље Варваринско, гди се обе Мораве састају под Градићем Сталаћем и гди је са Србском војском под седамнест Војвода управљао Кара-Ђорђе, а са Руском, које је било до 700, Граф Орург, то су се са Турцима од 6.—10. Септемвра јуначки били, Турке надбили и натраг ји преко Мораве у Арнаутску прогнали. Одавде пред бој послат је Милан Графу Цукатову у Влашку, те је Русе у Србију у помоћ довео.

После ове победе над Турцима Совет и Кара-Ђорђе закључе да се Русима на учињеној помоћи Србима благодари и да замоле, да им се и у напред у Србији остави Руске спомоћне војске. Па зато 17. Нојемвра опет одреде Милана Обреновића и пошљу га у Влашку Главнокомандујућем Графу Каменском, те он то закључење као посланик изврши и о том Кара-Ђорђа извести, а и даље се као посланик у Влашкој код Руса задржи.

Милан је до то доба био велики пријатељ Кара-Ђорђев. Но како га тад Добрњац, Миленко и његов писар Стеван Живковић, посве интригант човек, у сплетке увуку, постане и он с њима противник Кара-Ђорђев, и стане у Влашкој противу њега радити. Миланов писар Лазар Војиновић, кога је Милан у Србију шиљао, извести о том Кара-Ђорђа; и кад се исти у Букурешт са упутствама од Совета и Кара-Ђорђа натраг врати, и упутства Милану однесе и тамо заостане, Милан се после тог наскоро разболе и 29. Декемвра 1810 год. умре, *) и сарањен буде код Митрополије у Букурешту, а доцније његове кости пренео је Кнез Милош у његов спахилук у Влашкој у Хереште, и код цркве ји укопо.

Милан Обреновић био је паметан човек, добар старешина и добар јунак; тако су га оцењавали његови другови из онога доба, а и сам Прота Ненадовић. А да није био слаб војник, оцењују га и његова дела. **) Поред тога био је смишљен и уредан човек, носио се свагда чисто лепо, и господски је живио.

Милан је имао једног рођеног брата Јакова и сестру Стану, као што је напред речено, а шта је с њима било, гди су и кад помрли,

*) Вук, у поруги својој „Правител. Совјет Србски" на стр. 49., одакле су неки и други црпели, вели, да је Војиновић по налогу Младеновом отрово Милана: но то је голо измишлење Вуково, почем нико други то нетврди. А за Војиновића кажу да је био врло поштен човек; а у то исто скоро време умро је и напрасно разболевши се Фелдмаршал Књаз Прозеровски, Генерал Исајев, а и Генерал Цукатов у Букурешту кад и Милан, на шта би се и о њима казало да су Срби? Види Историју И. Јовановића стр. 57. и 72. и Србија и Русија од Нила Попов. 79.—80.

**) Но има неки нериписаца, као што је Вук и други по њему писци, који Милана унижавају и кажу да је Милан био слаб војник? а то чине зато, да стим већма име Милошево узвисе! Да ли је то поштено? нека суде они, како се коме свиди, који ово чита. Види Грађу Вукову стр. 44. 45.

незна се. А после своје смрти Милан Обреновић оставио је једног у животу сина имено Ристу, који се онда учио у великој школи у Београду.

А године 1813, кад Кара-Ђорђе 21. Септембра пређе у Земун и Србија пропадне, Јаков Ненадовић као попечитељ внутрењи дела, кад види пропаст Србије, у Совету покупи нека важнија акта из архиве, нека закопа у земљу, а нека сложи у једно буре, натовари на кола, Советско здање запали, да се Турци са заоставшом Архивом не ползују, па узме Милановог сина Ристу у своја кола и оде уза Саву преко Палежа до у Забрежје, да та акта у бурету сложена у место ракије у Срем претури и Ристу преведе. Ту се у Забрежју задржи док му породица из Бранковине у Забрежје не дође. А притом одма пошље и Андрију Милошевића из Кутешнице у Шабац, те каже Војводама како је Кара-Ђорђе у Аустрију са целим персоналом Руског поверенства прешао.

Кад Војводе под Шабцем за тај несрећни догађај разуму, дозна и војска, остави Војводе, па сва куд која прсне. Војводе неке још из Шабца пређу преко Саве у Срем, а неке оду кућама да своје породице спасавају. Милош Обреновић пошље свога момка Димитрија Ђорђевића у Брусницу да му жену и децу у Забрежје доведе, да ји у Срем претури а и он да пређе. Па одатле од Шабца сиђе до у Забрежје са Јевремом Ненадовићем и стане очекивати своју породицу да му Димитрије доведе. Но кад Јаковљева породица из Бранковине приспје, а Милошеве неби да дође, и кад Јаков 25. Септембра пзјутра стане да се с породицом својом у Срем на Забрежју преко Саве превози, Милош препоручи Ристу на аманет Јакову, скине са себе сабљу Миланову те и њу Јакову преда, а са себе свуче војводско одело и преда Јеврему Ненадовићу, а обуче своје простије одело и по вр истог узме од Дамњана Марковића из Бранковине велики гуњ, обуче га по вр' свог одела, да се непознаје да је Војвода, па оде правце у Брусницу тражити своју породицу. А Јаков пређе у Срем и Ристу сина Милановог преведе. По том и Турци сутра дан сву обалу Савску од Шабца и од Београда заузму и препрече прелазак Срба у Срем. *)

Милановог сина Ристу кад Јаков преведе у Срем држао га је код своје породице као свог сина. А 1814 године, кад у јесен оде у Русију

*) Мемоари Проте Ненадовића стр. 126 и 212—213.

и у Хотину настани се, и Ристу одведе, гди га је давао у школу. После га намести у Петрограду у Руски кадетски корпус, гди је преко 40 Србски синова, који су у Бесарабију добегли, примљено било, да поред други и војене науке изучавају. Међу њима био је и старији син Кара-Ђорђев Алекса, ко га доцније у Пажки кор по заповести Царевој преведу. Доцније биће у 1818 или 1819 год. по истог Ристу дође у Петроград Герман, и по налогу Кнеза Милоша поведе га у Србију, који у Варшави на пречац умре. Тврде као истинску истину да га је Герман по заповести Кн. Милошевој отрово, за то што је се Риста заклео у Петрограду сину Кара-Ђорђевом Алекси, ским је добро живео, да ће Милоша убити и осветити му се, што је он Вожда Србског Кара-Ђорђа мучки убио, и што је од његовог оца Милана сво имање а и новац себи приграбио.

И тако смрћу Ристином искорени се право племе Милана Обреновића.

Сима Милутиновић у својој једној књижици, која је раније написана. а штампана 1826 год. на стр. 11 тужну успомену о Ристи оставио је овакy:

Оплач

умршега лани

Христе Обреновића.

Тко би не жалио фебом пољубљени . . . .?
За ког смрт је чрез вјек била рана; —
Мирис љупчи залуду нам весна т'пружа,
О Миланче! . . . брж' нам' чезне ружа.

Овај је оплач Сима сочинио после умора Ристиног у Варшави на годину дана.

А има неки који би хтели да покрију и да забашуре да Кнез Милош није отрово свога синовца Ристу, па кажу тако просто — ако не и глупо — да је се Риста из Русије вратио у Србију и да га је Кнез Милош посло у Цариград да учи Турски језик и да је тамо сирома од куге и умро? Али тад од 1819 – 1826 год. није куге нигди у Европи било. Риста је умро, али у Варшави од отровне куге, коју му је стриц не рођени, Милош Тешић Михаиловић чрез Германа спремио, па осим презимена његовог оца „Обреновић“ и сво му богато имаоство себи приграбио. — „Заклела се земља рају,
„Да се свач'је тајне знају! —

74.

АНТОНИЈЕ РИСТИЋ.

ПРОЗВАТИ ПЉАКИЋ.

Карановачки Војвода.

Антоније Ристић рођен је у Каменици, среза Црногорског, нахије Рудничке.

Кад је Кара-Ђорђе 1804 год. усто противу Турака и 27. Фебруара са војском дошо под Рудник, тад му дође између други и Милић Дриничић са понеколико Рудничана, из Кнежине Црногорске, међу којима био је и Антоније Ристић млад и леп момак, који се у боју при освајању Рудника 27. и 28. Фебруара покаже добар јунак и гди више Рудничишта недомак Јелен-Гроба Срби побију до 200 Турака, међу којим погине Муселим Ужички Алил-Џавић и Муселим Карановачки Пљака, кога убије и оружије његово задобије Антоније Ристић; и тад због тога што се Антоније покаже јунак и убије Муселима Пљаку њега Срби прозову Пљакићем. И њега тад Кара-Ђорђе узме код себе за момка, те је уз њега једнако ишо.

Кад је Кара-Ђорђе по позиву Фелдмаршала Генерала Женеја 28. Априла 1804 год. са Катићем, Протом Ненадовићем и другима свега њи 16 главни људи прелазио у Земун, гди је и 10 главни Турака из Београдског Града било, да помири Србе са Турцима, ту је уз Кара-Ђорђа и Антоније Ристић Пљакић као момак његов доглавни био. И тако је једнако уз Кара-Ђорђа ишо докле и Војводом посто није.

Антоније Ристић, кад постане Војводом, године 1806 одређен буде под команду Војводе Младена Миловановића, који оде те освоји Крушевац и границу Србије Јастребцем учини, потом Младен одреди Антонија Пљакића, те оде уз Мораву Бинчу и у Топољаку, прам Делиграда шанац ископа против Турака, који би левом обалом Мораве од Ниша пошли, стане, и тај шанац прозове се Пљакићев шанац. Гди му после тог и Младен с војском дође.

После тога Пљакић задуго је осто у том шанцу чувајући да Турци од Ниша не насрну.

Године 1809 узео је Пљакића Кара-Ђорђе са собом, те је с њиме био у бојевима у Херцеговини на Новом-Пазару, Сјеници и другим

местима, гди је на Новом-Пазару и један шанац осново. А кад издајом и неслогом Војвода Милоја и Петра Добрњца 19. Маја пропаст Срба на Каменици буде, и Турци под главном управом Рушид-Паше продру Делиграду; тад Пљакић врати се са Кара-Ђорђем из Херцеговине у Србију и буде у боју на Делиграду са једанест други Војвода, бранећи продирање Турске војске у Србију.

Године 1813, кад је силна Турска војска пошла противу Србије, Кара-Ђорђе у држаном великом војеном совету за одбрану земље начинио је план и поделио је војску у три главне команде, и то 1.) на Истоку у Неготини прам Видина поставио је за главног Команданта Војводу Хајдук Вељка Петровића, да брани од Видина и поред Тимока. 2.) на Југу у Делиграду поставио је за главног Команданта Попечитеља војеног Војводу Младена Миловановића да брани од Ниша. 3.) на запад Србије на Дрини поставио је за главног Команданта Кнеза Симу Марковића, и 4.) на Југо-Западу Србије са стаништем у Крушевцу поставио је Војводу Антонија Пљакића за главног Команданта резерве, који ће у случају нужде свима другим главним Командантима помоћ давати, а и границу од те стране Јастребцем до Топољака чувати. За обрану земље начињен је био и план по на особ за сваког главног Команданта, по ком се има управљати, и поколико му је војске и из који места под команду дато. Ти су им планови на вршење издати. Од ти планова један је и Војводи Пљакићу као главном Команданту резерве издат, кога овде увршћавамо:

План четврти.

Овај четврти план и расположење уредитиваља овако: да буде да се одреди Војвода Антоније Пљакић главнокомандујушчим над нахијом Пожешком, Пазарском, Крушевачком и Аџи-Продановом једном Кнежином од Старовлашке, и тако к њему неопредјељује се никакви главнокомандујући изнутра како што ће бити на Дрини илити Делиграду, но ће он вишеречени Војвода Антоније од своје поручене јему од нас команде морати одвајати сам и гарнизоне у шанце и резерве на поље, робље зашчишчават и народ, који се унутра претера, и помоћ сваком приликом шанцима давати и на Турке нападати, који би шанце наше обсадили, и од исте резерве да мора се помоћи одвајати на лево и на десно крило, куда нужније буде, и све ово ће завити на лево

крило, и своју позицију чувати од куда Врховна власт опредјели кога да пође одма, и тако сада јему Војводи Антонију назначујемо Војводе, које ће бити под командом Војводе Антонија Пљакића:

1. Хаџи Продан од краја Старовлашкога.
2. Ђока Протић.
3. Новак Бошковић.
4. Милић Радовић.
5. Радосав Елечки.
6. Поп Филип (Петровић) Студенички.
7. Аћим Јошанички.
8. Коста (Кујунџија) Куриловачки.
9. Милош и Петар Ђукић Крушевачки.
10. Ђорђе Симић, Анта Симоновић, (Чолак-Анта) Здравко и Стреља, Риста и Нешко.

Сада назначујем у овје Војвода и нахијама, који ће бити под командом Антонијевом, колико (ће) који число војске имати:

1. Пожешка	3.000	војника.
2. Пазарска	2.000	„
3. Крушевачка и с проче стране овога краја сајединјене Лесковачке, Прокупачке и Вучитриске	3.000	„
4. Кнежина Аџи Проданова	600	„
Свега	8.600	војника.

Сад именујем шанце, који су под командом Војводе Антонија Пљакића:

1. Шанац на Студеници, гарнизон	300	војника.
2. Шанац у горњем Ибру, гарнизон	300	„
3. Шанац Карановац, гарнизон	200	„
а кад би нуждно било граница брала (бранила), онда ваља сву његову војску употребити на шанац — и прочу одбрану резерву оногa краја одбрањава (?).		
4. Шанац Аџи Проданов, гарнизон	300	„
5. Кожетин, гарнизон	300	„
6. Крушевац, гарнизон	600	„
7. Топољак, гарнизон	300	„
Сва сума гарнизона	2.300	војника.
Остаје резерва да буде	6.300	„

И то да буде та резерва на два мјеста по 3.150 војника, које ће се моћи сојединавати, и ако би прошли Турци унутра са силом да се обе ове резерве састану и разбију, и шанце и народ да одбрањавају, и ако би нуждно било да се подпуња главна резерва Верховнога Вожда, тако да се може пола ове резерве к њему саједииити и главну баталију чинити, а после сваки на своја мјеста да иду, а то ће бити у расположенију Верховнога Вожда, и таким начином може се дјело срећно окончати, само народ сав унутра склонити ваља.—

По плану и распореду овом 1813 год. кад је на Хајдук Вељка Петровића у Јулу месецу велика Турска сила навалила у Неготини, он је иоиско помоћ од главног Команданта у Делиграду Младена Миловановића, који 21. Јула писмом својим одма јави Кара-Ђорђу, на које Антоније Пљакић по писму Кара-Ђорђа од 23. Јула под Бр. 1.704 и Младеновом од 27. Јула добије налог те се крене са војском и оде Делиграду, гди се у Топољаку са војском улогори, тако како би се од Делиграда могло одвојити војске и у помоћ Вељку у Крајину послати. Но и ту сва сила Турска од Ниша у то време на Србе навали и немогне се Вељку помоћ послати, него он пропадне и Турци Неготин заузму, а потом пођу и Делиград с леђа са војском да обсаде, гди се Младен благовремено низ Мораву са војском повуче, оставивши у Делиграду да га одбрањују, Војводу Вуицу Вулићевића, и у Топољаку Војводу Антонија Пљакића са војском. *)

Војвода Антоније Пљакић са Вулићевићем и другим Војводама остали су од тог доба бранећи се у шанчевима јуначки од Турака до 21. Септембра 1813 год. докле Србије није и пропаст била, а и после тог остали су у шанчевима до пред Митров дан скоро 40 дана: па кад чују да је пропала Србија, а било им је нестало рâне и џебане, они онда договоре се и једне тамне ноћи неком простружицом Дреновачког или Рушког потока провуку се и из окола Турског са војском побегну и Турцима празне шанчеве оставе. Вуица са својом командом прокраде се и дође повише Смедерева и Орашца на Дунав, и ту на лађама у Аустрију пређе и оде у Панчево. А Антоније Пљакић са својим војницима оде у Карановац својој кући, са Крушевачким

*) Види напред у I-ој књиги од стр. 287—289 и у протоколу Кара-Ђорђевом у регистру од стр. 15—18 и од 80—82.

Војводом Милошем Сарановцем, па после оде свом млађем брату Павлу *) у Каменицу, те се неко време претаји докле снег не западне. Па нехтевши се предати Турцима, узме неколико момака узасе и заједно са Милошем Сарановцем кришом провуче се кроз Шумадију хајдучки, дође на Велико Дубоко по више Остружнице, нађе лађу и преко Дунава у Срем пређе, где му је жена г. Сава још раније прешла била. **) Па одатле 1814 год. Септемвра месеца заједно са другим Војводама и Кара-Ђорђем оде у Русију, где се у Хотину настани и где добије од Руског Цара подпору за своје издржавање, и ту је живио до 1830 год. За тим оде у Чернец у Малу Влашку и ту 1832 год. разболе се и умре, где и укопат буде.

Антоније Пљакић био је ожењен. Он се оженио 1806 године, одма некако како је Војводом посто, и узео је себи за жену најстарију ћер Кара-Ђорђеву Саву, с којом је имао два сина и једну ћер; после своје смрти све је као и жену оставио у животу. И то: старијег сина Косту, који је доцније био Ађутант код Књаза Александра Кара-Ђорђевића у чину пешачког Мајора, и који је умро у Београду око 1853 године и укопат код Палилулске цркве. Коста је био ожењен са неком Персом родом из Бечеја, и после себе оставио је једног сина Анту, који је као ђак свршивши више школе у Београду умро. После тога Војвода Пљакић оставио је млађег сина Аћима, који је био у Србији срески писар и као нежењен умро, и ћер Марију, која је удата у Београду за пешачког Капетана Антонија Павловића. Дали су исти још живи, непознато ми је. А дали и од његовог брата Павла у Каменици има когод жив, исто тако непознато ми је.

Жена Војводе Антонија Пљакића г. Савва умрла је у Београду код свог сина Косте 1847 год. и сарањена је у Београду код Палилулске цркве.

---

*) Павлову је ћер Петрију, која је удата била за Николу Хаџи Продановог сина, који је на Кладову 1813 год. у боју погинуо, Кнез Милош 1814 год. кад је са Ашин-Бегом и Ћор-Зуком Хаџи-Проданову породицу уватио и Ћаја-Паши у Чачку предо, избавио је из робства, обуко је у мушке хаљине, па је посло својој кући у Црнуће. И то за љубов Антонија Пљакића, што је сњиме лепо живио и у великом пријатељству био. — Грађа Вукова стр. 60—61.

**) Види Историју Милутиновића стр. 46 и 52.

Антоније Ристић, ког су прозвали Пљакић — а не Пљака као што га неки називају — *) био је средње висине, лепа стаса, лепа струка, смеђ и у лицу леп човек, и подужи румени образа. У нарави говора био је лепоречив, носио је на себи Војводско лепо одело и господски је живио.

Он је био добар јунак, његова дела напред су у неколико увршћена, поред исти он се повећој части налазио у шанцу у Топољаку код Делиграда, ког је он и осново и чувајући ту страну од Ниша са Турцима се туко.

О Пљакићу неки писци нису баш лепо говорили, називали су га тираном, да је неке пророке и пророчице, пред паденије Србије тирански злостављо. — То може бити да је прогонио Турске уходе, који су се свуд по Србији 1813 год. појавили били и пропаст народу предсказивали и уливали у њега дух плашљивости: а нарочито такове је Митрополит Леонтије по Србији свуд шиљао и народ плашио. Такове букаче и издајнике народне прогониле су и друге Војводе, гди су се год појављивали и узбуну у народу правили, ватали су ји и предавали ји суду на осуду, као што се даде и из деловодног Протокола Кара-Ђорђевог видити. А да је који од Војвода или други који старешина смео без власти и без суда кога злостављати, такови редак је био за време владавине Кара-Ђорђеве, и ако се који и појавио од старешина и преступе учинио, по обтужби на народњој Скупштини, која се сваке године 1. Јануара држала, био је даван под суд и био казњен. А то би било и са Пљакићем да је он изишао изван круга правде.

Но могуће да је и Пљакић чинио погрешке као и многе друге Војводе што су чиниле, то се и за Пљакића веровати може, али сваки је на одговор без разлике узимат, па ако је Пљакић што чинио, то би и он моро на одговор позван бити.

Кара-Ђорђу је било све једно, био когод њему род или нерод, брат рођени, зет, или други који Србин, то је сваком безпристрастно, праведну казањ ил награду делио. Бар то делом је показао!

---

*) Види у Деловодном Протоколу Кара-Ђорђевом, гди нигди у званичној преписци не називају Пљака — него Пљакић, и то отуда што је он Карановачког Муселима Пљаку у боју по више Рудничишта убио. А што неки другчије изврћу нека им буде. — Широко им на артији поље — код њиове воље.

75.

АРСЕНИЈЕ ЛОМА.

КАЧЕРСКИ ВОЈВОДА.

(Са сликом.)

Родом је из села Драгоља, среза Качерског, нахије Рудничке.

Како је Кара-Ђорђе 24. Јануара 1804 год. устао противу Турака, ударио кроз села те Турске ханове и чардаке палио и Турке сатиро, у Орашац дошо, гди је збор 2. Фебруара држат и Кара-Ђорђа народ за Врховног Вожда и Господара себи избро. Арсеније Лома, чувши за устанак његов одма му је и он у Орашац долетио, и при избору Кара-Ђорђа био. Кад се избор сврши, Кара-Ђорђе вође разреди те оду свакп на своју страну да народ на оружје подижу и Турке тамане. Тако и Кара-Ђорђе из Орашца оде у Београдску нахију преко села, те је народ на устанак подизо, с киме је и Лома са своји неколико Рудничана ишо.

Па пошто Кара-Ђорђе намери да прво Град Рудник од Турака очисти, тако напред посло је Лому те је у Рудничкој нахији неколико Срба не оружје подиго и уватио путове око Рудника. Па кад Кара-Ђорђе под Рудник са војском 27. Фебруара дође, Лома се са својом четом присоједини војски Кара-Ђорђевој, гди им тог дана стигне Лазар Мутап и Милић Дринчић са по неколико Рудничана, и тад Кара-Ђорђе 28. Фебруара удари на Рудник, освоји га и многе Турке побије и зароби, које пусти у слободу те доцније у Ужице оду, а при том тог дана и варош Рудник запали. Ту му по том и трговац Милан Обреновић са 60—70 Рудничана у помоћ стигне.

Па како су се Лома, Мутап и Дринчић показали као добри јунаци при освајању Рудника, тако Кара-Ђорђе сву тројицу постави за Буљукбаше Рудничке, а Милана Обреновића, који је као марвени трговац добро у народу познат, постави за старешину нахије Рудничке и пошље га у народ да Рудничане на устанак подиже, па се по том Кара-Ђорђе са војском преко Врбице у Тополу врати.

После освојења Рудника Лома је уз Кара-Ђорђа био бој са Турцима на више места и Турке таманио. Кад Кара-Ђорђе 18. Јуна 1805 год. са више Војвода пође противу Турака, који су се у Карановцу у шанчевима затворили били, ту је и Лома са својим Качерцима бојак био: гди се Турци после вишедневног жестоког боја, пошто им

Арсеније Лома

Кара-Ђорђев

Качерски Војвода, и први Вођа III. Србског устанка

од 8. до 10. † Априла 1815. године.

700 кућа погору, Кара-Ђорђу 29. Јуна лицем на Петровдан предаду, и тад поклоне Кара-Ђорђу једнога хата и врате му шешану, коју су му у боју ноћу 20. Јуна узели били, и он ји преко Курилова у Нови-Пазар испрати. У овом боју доста је Турака погинуло а и њнов заповедник и јунак Згуро.

После освојења Карановца Лома је био и при освајању Ужица, и у другим многим бојевима за време десетогодишњег ратовања Кара-Ђорђевог са Турцима за ослобођење Србије, у којима се Лома јуначки борио, Војводом посто, многе ране задобио, но срећно је све преболео.

Несрећне 1813 год. десио се Лома у Делиграду; но кад велики Везир са силном Турском војском, нагрнувши на Србију, остави малу обсаду око Делиграда, продре Београду и Србију покори. Војводе, које су се у Делиградским шанчевима обкољени Турском војском налазиле, кад после 40 дана узнаду за пропаст Србије, једне тамне ноћи прокраду се између Турака, изведу војску и побегну куд је који знао и мого. Међу тим обсађеницима био је и Војвода Лома, који се провуче до Руднички планина, и у који ма безбедност за свој живот нађе.

Кад се Везиру Рушид-Паши преда Ваљевска нахија, а по том и у Београду Кнез Аксентије Миладиновић са народом Београдске нахије, и затекавши се ту из Чачка Советник Аврам Лукић;*) тад Везир Кнеза Аксентија и Лукића одма са својим Делибашом Али-Агом Серчесмом пошље кроз Србију у Рудничку нахију, да и тамо Србске главаре и народ на предају позову, са изјавом да се сваки својој кући из планина врати, и да им нико неће нити сме ишта зло чинити, ма да је и Царског сина који заклао.

Кад Рушид-Пашини изасланици у Рудничку нахију дођу, прво Кнез Милош изиђе пред Делибашу Али-Агу Серчесму и Кнеза Аксентија и Лукића, те им се у Такову преда, а по том дође и Војвода Лома, Мутап и Дрничић, те им се и они предаду; онда и друге старешине из планина изиђу, те им се испредају. После тог и из други нахија изиђе народ са Главарима из збегова и Турцима се преда и под Турско господство подчини.**)

---

*) Мемоари Проте стр. 217.

**) Историја Милутиновића, види од стр. 50—52.

Кад се Кнез Милош преда Серчесми, он му остави да и оружје при себи, осим сабље носити може; он га по том и у Београд са собом одведе, па пошто се Милош обећа Везиру да ће га верно служити као Царског наместника, онда га Везир на препоруку Делибаше постави за Кнеза и Турског чиновника, коме и Турску буюрунтију на то изда, да га сваки како Србин тако и Турчин смушати мора. Осим тога да му нека тајна наставлења и пошље га у народ.*)

Ако су Турци Србима и Србским Главарима и обећавали сваку безбедност, није им се могло веровати, а Војвода Арсеније Лома, Мутап и Дрйнчић баш никако у Турцима вере имали нису; они су здраво предосторожни били и од Турака чували се.

Но кад Хаџи-Продан 1814 год. одпочне бој са Турцима, за који су и они сва три били, и тек да у бој ступе, изненадно и издајнички **) истакне се Кнез Милош, угуши са Турцима устанак у нахији Рудничкој и пође даље, те тај други Србски устанак, који се у више округа распростро био, угуши. Тако та три јунака и многи други повуку се натраг и не пођу у бој са Хаџи-Продановом.

За време гушења Хаџи-Продановог устанка, а и после устанка, све Вароши по Србији, а нарочито Београд, биле су кланица несрећни најглавнији Срба, које је Србе Милош са Ћаја-Пашом својим побратимом по Србији ватао и у Београд своме поочиму љутом Сулејман-Паши у ланцима оковане шиљао. У самом Београду било је, које поклано, које на коље живи набијено 300—400 најбољи Срба.

Тад је свирепство Турско по свој Србији обвладало, које таково ни од саме пропасти Србске на Косову није никад било. Сав се народ узжурба, а нарочито народне поглавице, и стану се које куда по шумама, гудурама, јазбинама и пећинама крити. На главне друмове, куда су Турци пролазили, нико изаћи смео није. Жалост, туга и горка невоља обвладала је свуд по Србији.

За сво време гушења буне по Србији, Милош се налазио са Ћаја-Пашом; а после угушења исте, налазио се код свога поочима тирана Сулејман-Паше у Београду. Милош гледао је својим очима како Турци најродољубивије Србе, које им је он предао, секу, на коље

---

*) Историја Милутиновића, види стр. 54 и 55.

**) Историја Милутиновића од стр. 87 од прве врсте.

живе набијају, и како им Турски гладни пси од костију живим на кољу месо одкидају, удове по улицама развлаче и глођу . . . — *)

За време ватања и предавања Срба Турцима, многи Србски главари и главнији Срби оставе своје куће, оду у планине и стану се договарати шта да раде и како да се Турског зулума опросте. Нађу да нема другог спаса него да се сви противу Турака подигну, па или сви да изгину или да се ослободе, то је био један глас свију Срба у Србији.

Главни људи, који су своје куће оставили и које куд по дубравама крили се, тајно један с другим споразуму се и у сред зиме у месецу Јануару 1815 год. учине тајну скупштину у селу Рудовцима међу нахијом Ваљевском, Рудничком и Београдском, код Попа Ранка Димитровића пивнице по више куће његове у једном гуштару, а под брдом Милићевим. На тој скупштини закључе, да сви листом на Цвети устану противу Турака, па или да се турске тираније ослободе, или да сви мушкарци са оружјем у руци изгину, па онда Турци нека жене и децу турче.

Тад под ведрим небом, на мразу и снегу учине заверу противу Турака. Над частним крстом и светим Еванђељем, које је Боговађски Игуман Авакум са собом донео и свештенодејствовао, закуну се сви, да на Цвети устану противу Турака. При том свештенодејству прокуну свакога онога између себе и у народу, који неби јавно са оружјем у руци усто на њном позив и рок.

На овој скупштини било је више главара Србски, свештени лица и други важни људи из народа, између који био је и Војвода Лома. Тад после свршеног договора и закључка скупштинског, заклетвом утврђеног да се на Цвети дигну на Турке, Војвода Лома istакне се и збору овако каже: „*Браћо! Овај је сав наш збор и уговор добар и честит; али знајте сви, што и ја знадем, да никада ништа од овога договора бити неможе, ако и Милош, Рудничке нахије садањи Кнез, и што с нама не пристане.*“ Онда скупштина закључи, да се Милош позове да пристане са народом на устанак, и ако се не склони и не пође са народом противу Турака, да га убију. По том скупштина одреди Лому и закуне га да то закључење њено изврши. Војвода Лома прими се тога, закуне се и завери скупштини са овим речма: „*да ће*

---

*) Види Историју Милутиновића од стр. 88—91.

гледати да Милоша народњем устанку преволи, а ако нехтене, да ће га он као Турчина сматрати и у првој га згодној бусији убити, да неслужи ни Туцима, кад неће своме прејадноме народу и кукавној сиротињи у овакој нечувеној нужди и страдању; и тако да се најпре од њега — Милоша Обреновића — почне, па онда то лашње биће на Турке." *)

Одавде из Рудоваца завереници оду сваки на своју страну да народ за устанак спремају, а Лома, Милутин Гарашанин и Тома Вучић оду у Рудничку нахију, Милошевој кући у Црнуће, да пазе кад Милош из Београда од Турака дође, да га превољевају и да од њега сазнавају шта Турци говоре и смерају, и да га чувају да неби народ од устанка одвраћао, и на последку, ако га на устанак несклоне да га по закључењу скупштине убију.

После ове народне скупштине у Рудовцима, народни Главари доцније 5. Марта опет држали су тајно још једну народну скупштину у Вреоцима, Београдске нахије, код Капетана Петка куће, на којој су били Војвода Лома, Мутап, Милић Дринчић из Рудничке, Никола Катић, Мијаило Ђуровић, Никола Прогоревчанин из Београдске и Капетан Васиљ Ваљевац, и од други нахија до 60 људи. Ту су се боље за устанак договорили и утврдили; и са скупштине у Остружницу на Саву шиљали су Павла Гошнића, те је питао у Срему бавеће се Војводе, оћели што какове помоћи од куд бити, и ако неће позивали су и њи да устају и раније да гину, или да се турче, јер да се не може више зло Турско трпити, ни одговор народу давати и уздржавати га, него да се дижу небили пређе истребљени били, да негледају жена и деце плач и стењање, гди пред њиовим очима Турци њиове сродике кољу и убијају. **)

Докле су Срби држали тајне скупштине у Рудовцима и Вреоцима и спремали се противу Турака. Милош је се налазио једнако у Београду код Сулејман-Паше, који је доводио једног по једног од најодабраниј Срба на жертву. Он није смео да излази међ народ, и више је стрепио од Срба него од Турака, и зато се једнако у Београду и бавио. Но Срби гледали су, ма како да Милоша из Београда измаме и да га више непушћају међ Турке, да неби опет пошо са

---

*) Види у Историји Милутиновића стр. 119 и 162.

**) Мемоари Проте Ненадовића види стр. 344.

Турцима противу народа, као што је то и у Хаџи-Продановом устанку чинио. Па кад га се дочепају, или да га принуде с народом на устанак, или да га убију. Но кад виде да га никако нема, да из Београда изиђе у народ, они довију се, да га код Турака омразе; па начине једно писмо, на Кнеза Петра Миловановића из Тврдојевца, нахије Ваљевске који је и он Турцима одан био, и које је Милоша здраво компромитирало, и као из Немачке тајно пренешено, пошљу му и наместе тако, те га ухвати Кнез Аксентије Миладиновић, који је такођер Турски љубимац и ривал Милошев био; то писмо Кнез Аксентије преда Сулејман-Паши, код кога се Милош једва оправда. Но од тог доба стану Турци на Милоша подозревати, који је дотле код њи здраво омиљен био. *)

Увидио је Милош то подозрење Турака противу себе и за то се иско да иде кући из Београда, но они га нису пуштали. На скоро Сулејман-Паша нареди, те Турци и најглавнијег Војводу и побратима Кара-Ђорђевог Станоја Главаша убију, главу му одсеку у Београд донесу и пред Пашиним конаком на шиљак и углед ставе. Тад Сулејман-Паша одреди и пошље Милошу свог једног Гаваза, те му овај као у шали каже: „Кнеже! Је си ли видео Главашеву главу? Сад је и на твоју ред дошао!“ А Милош му одговори: „Вала, ја сам моју главу још одавно бацио у торбу и сад туђу на рамени носим, а и ту за који дан до Божије воље и Везирске.“ Извади кесу те му нешто и бакшиша даде. Сама Главашева глава доста би била, да Милоша увери, шта се и о његовој ради, а камо ли још и такови поздрав од Гаваза! Сад навали да се ма како измакне из Београда и науми, да се више никако у њега не враћа, ако само сад живу главу из њега изнесе. Досети се те од Ћаја-Паше одкупи Србско робље на вересију, и изиште се те га одпусте да иде у народ да новце покупи, и да им за робље уговорену цену донесе. Милош оде из Београда управо својој кући у Црнуће, одакле се више у Београд за време Господарства Сулејман-Пашиног и не врати.

Кад Милош у Црнуће пред сами устанак дође, сви му се обрадују, не за то, што су га пожелели видети, него за то да неби он опет са Турцима противу народа пошо!

Како дође, Војвода му Лома све каже, како су у Рудовцима на скупштини закључили. Милош Ломи одговори да од тог устанка неће

*) Историја Милутиновића стр. 116.

ништа моћи по народ добро бити, но да му оставе времена да се и он отом боље промисли, па ће им казати пристаје ли с њима за тај устанак или не. Но како су се Цвети као рок и дан, за обшти устанак Срба прекучиле, Лома остави код Милоша Мутапа, Гарашанина, Вучића и друге завеによる, да га чувају да гди год не измакне, и да га на устанак преволе или убију. А он оде у Јасеницу да народ за устанак спрема.

Милош, оставши у Црнући код своје куће, стане се премишљати шта сад да ради, види да му грози опасност животу од Срба ако с њима на устанак не пристане; па како је са Ћаја-Пашом уговорио цену за одкуп робља у Београду од 100 кеса, пошље свог момка Димитрија Ђорђевића у народ, да по неким старим Турским тескерама од народа новац покупи; а свога брата Јеврема одреди и пошље да Вилајетски Џелеп волова на Остружници прода, и да му новце за исплату одкупљеног робља донесе. Но Турци његовог брата Јефрема уфате и у Београду у Тамницу баце. Кад то Милош чује, тад види и увери се да њему опасност животу и од Турака прети.

Тад му у Црнуће дође Мелентије Павловић Игуман М. Враћешнице, Јово Добрача бивши Кнез Гружански, и Никола Луњевица трговац и сродник његов, који му кажу за закључење народње Рудовачке скупштине, стану га склањати да с народом противу Турака пођe и да им началује. Милош им одговори, да се ништа учинити и изнова рат противу Турака почети неможе, јер Турци позорствују; него пристаје уз народ да се само од Турака бране, а да он у то угазити сам пре неће, док он сам народ не сабере бар из Рудничке нахије, да га упита шта он мисли и хоће ли се срдачно бранити само од Турака и кога хоће за најстаријег Господара свога! И да му каже да он неће и никад не мисли подићи своју руку и оружије на Султана, него само на Зулумћаре Турке, а Цару Царево, како и Богу божије давати и чинити намерава. *)

После овога разговора види Милош да се народ успалио и да ће букнути устанак противу Турака, па на велику Среду из Црнуће тумари и оде у Брусницу своме побратиму Ашин-Бегу Муселиму, коме каже како се нешто у народу кува. — И ту зададу један другоме побратимску веру да се не издају, него да Ашин-Бег чува Милоша од Турака, и ако што зло за њега чује, да му јави, а Милош тако исто да чува Ашин-

*) Историја Милутиновића, види од стр. 117—121 и до 127.

Бега од Срба! Но кад чују да је Лома усто противу Турака, узме Милош Ашин-Бега, и у петак у очи Лазареве Суботе ноћу изведе га до у нахију Ужичку, ту се сњиме братски опрости и испрати га, нека иде срећно у Ужице. *) А Милош врати се и дође у село Таково, цркви на Лазареву суботу, гди се народ на тај дан искупљо и гди су га вас дан салетали и молили да пође с народом противу Турака, али он је народ од тога предузећа одвраћао и говорио му да се не буни. Но кад му Гарашанин запрети да он то не чини, Милош пред само вече умукне, и тек сутра дан на Цвети после црквене службе и дугог затезања каже народу, да ће и он противу Турака поћи: и одатле из Такова увече у Црнућу врати се својој кући.

Докле су Срби склањали Кнеза Милоша на устанак противу Турака и докле се Милош премишљо, размишљо и код свога побратима Ашин-бега у Брусници бавио, веру један другом задаво и пријатељство међусобно утврђиво, дотле Војвода Лома потуче Турске арачлије у Јасеници и новце, које су од народа покупили били, узме, и одатле одма тог дана на цветни Четвртак пређе у Качер и са својим усташим Србима удари на варош Рудник, гди му се Турци после три дневног боја на Лазареву Суботу предаду, баш тог дана, кад је Кнез Милош свога побратима Ашин-бега у Ужице испраћо и у Таково цркви 10. Априла дошо, о устанку разговор водио, на пети присто, и у Црнуће се кући у вече тог дана вратио; али је Милош тек 12. Априла на страстни понедељник петински на устанак престо и барјак пред својом кућом у Црнући а не у Такову развио.**)

Пошто се Лома два три дана на Руднику са Турцима туко, Турске куће попалио и у Град ји стеро и обколио, у ком Турци нису имали ништа да једу, позову Војводу Лому да му се на веру предаду, и да ји пропусти, да могу под оружјем из Града изићи и у Ужице невредимо отићи. Војвода Лома одзове се Турцима на ту понуду и да им тврду веру да ће им дозволити да пођу куда који воли. На то изиђе сам собом Муселим Ага-Токатлић као поглавица Турски под оружјем, са једним калајисаним тањиром у десној руци на ком је било до два добра залогаја леба и гомилица ситне соли, и тако стим дође управо Ломи и рече му: „Ево ти, Војвода Ломо! аманте

*) Грађа за Србску Историју од Вука, види од стр. 74—75.

**) Историја Милутиновића види од стр. 127—131.

Божији, наша сиротиња и ми, а да све узмеш на твоју витешку веру и душу, те да нас испустиш здраве одавле, и са свим нашим имањем и оружјем куда год у Турску земљу, а ми би смо к Ужицу, ако ти хоћеш?“ Тад' узме комад леба са таљира замочи га у соо, па од њега одгризе половицу, а ону другу полу залогаја пружи десном руком Ломи: „Ово ти је, Војвода, од нас вјера и таоц, а Ћефил је Бог!“ Лома прими исти угризак леба, умочи га у исту соо и поједе га, и оне исте Токатлићем изговорене последње речи, говором поврати му Лома. После те задате један другом вере, поседају те се поразговоре, и Токатлић замоли Лому да ји одма и тог истог јутра пропусти и испрати к Ужицу. Лома му каже, да се спреме и да изиђу из Града и да ће ји он лично до Ужичке границе испратити и пре погинути, него задату веру погазити. Токатлић оде у Град и са Турцима (њи око 70) спреми се и изиђе из Града. Лома ји са неколико по избор момака сретне и пође с њима напред са дугом пушком о десном рамену низ Рудничке врлети путем, који у Ужице води; но кад пређу први поток и пођу уз Буквик, ал' истога Ломе млађи брат Мијаило, кога је он у Руднику са 50 момака оставио да га чека док се он не-врати, преким путем преко врлети испадне пред њи и без ичијег знања и заповести тајно заседне на путу и бусију уфати. Па кад Лома са Турцима, пред којим је он ишао, наступи на заседу, они њега пропусте, па онда живу ватру из пушака на Турке сви од једанпут оборе, Турке побију и самога Муселима Токатлића убију, који пре него што мртав на земљу с коња падне, тргне иза појаса пиштољ, јурне скоњем у шуму међу заседу, скреше пиштољ, једног Србина у заседи убије, а потом се с коња мртав на земљу свали.

Војвода Лома изненађен тим, обори и он са својима пратиоцима плотун на Србе у заседи, те ји једва сузбије и само жива три Турчина спасе, међу којима је био и Токатлићев барјактар. Лома за одржати своју задану реч, са том тројицом одбрањени Турака пође даље путем напред, да бар њи тројицу живе испрати. И кад су били у путовању, притурили Рудничишта преседлицу горе, оборе низ косу и кад при дну буду, устави се Токатлићев барјактар, који је на добру коњу мркову јашао и који је добро оружје за појасом и леп у сребру окован и искићен јатаган имо, кога тад иза појаса извади и са корицама пружи га Ломи са овим речма: „Војвода Ломо! Ја видим, да ти овоме,

што се нама догоди, рад био њеси, колико ни ја; него то бива тако свуда, ђе промакну рози, уши, зуби ли мимо главу. А ево сад' и вазда теби од мене свакојако фала! Ти како си нас тројицу испратио вјерно и поштено, тако би баш и оне, да ји хајдуци не побише, који ни за Бога, ни за вјеру ништа не маре и незнаду; но теби мај овај нож као мали од мене пешкеш, за хатар вјере и дослука, којиво баш за тебе и јесте како за врлога јунака, пак се већ и врати ка својима, ми ћемо амо и сами, пут знамо, добре и одморне коње имамо, а да ни бусије какве већ' унапред не буде.“ Лома узме нож и почне га за појас задевати и намештати, куд му и очи се занесу, па и ум и слух, а исти Турчин хитро потргав (повади) пиштољ, запне и скреше га Ломи у теме у главу, коју је к појасу сагнуо био да нож за појас задене, и кроз главу олово пронза га и Лома на земљу с коња полу мртав падне. Турчин тад ободе свога доброг мркова коња и са она два Турчина побегне к Ужицу; Срби натуре се за истима, оба Турчина стигну и убију, но Токатлићев барјактар, који изненадно и преваром уби славног јунака Војводу Арсенија Лому, на добром коњу издре жив у Ужице и спасе се. А одатле Срби Турске жене, децу и њиов пртљаг невредимо испрате до у Ужице.

Војводу Лому мало жива и без свјести узму Срби на носила, те га однесу у село Барре, кмета Раке кући, где је се неколико дана мучио, док није на последку и своју родољубиву душу испустио. *)

И тако по задатој Ломом вери Турцима, а његовим братом Мијаилом из освете нагаженој; прослављени у десетогодишњем ратовању Кара-Ђорђевом са Турцима врли јунак Војвода Арсеније Лома на тврдој вери од невере Турчина био је убијен.

Лома је, кажу сарањен на леном месту, у ливади кмета Раке у селу Барама, на брду Блатима, по више Ракине куће. **) На његовом гробу стоји положена велика плоча без икаква надписа.

Лома је био велики раденик за ствари свога народа: код свако га је био уважен, добар јунак и вешт у боју, а мудар на договору.

---

*) Има нешто и другојачији причања о смрти Ломиној у новије време. Но неће вернија бити, него овако као што Милутиновић у Историји Србије од стр. 130—134 говори.

**) У Кнежевини Србији Милићевић на стр. 339 прича да је Лома укопан по више куће Капетана Марка Ракића, код кога је и умро, а то ће сигурно бити син кмета Раке.

Стаса је био висока, крупан, пун, дуги и ретки бркова, а смеђе косе и увек носио је Војводско одело доламу.

После смрти славног Војводе Арсенија Ломе осто му је брат Милован у животу, и остало је у Драгољу више потомака његови, који и данас живе, и од који налази се данас у Краљ. Србској војсци Артилерије Мајор Сретен Ломић, Командант окружне Ћупријске војске, који је у рату Србије 1876—7 године показо се у јунаштву као достојан унук свога деде Арсенија. А тако и други унук Арсеније Ломић Поручник Артилерије.

Од пропасти Србске на Косову, Војвода Лома спада у први ред славни људи у Србији, и ако од њега има и много други заслужнији за Србство Срба. Јер после Кара-Ђорђевог устанка на Турке и престанка; продужен је рат противу Турака под Хаџи-Проданом, па по престанку овог, под Ломом и даље настављен, а под Кнез Милошем продужен; јер:

I. Устанак Срба противу Турака под Кара-Ђорђем верно се броји од 24. Јануара 1804 год. и даље вођење рата до 21. Септембра 1813 године, из ког је после плануо и продужен:

II. Устанак Срба под Кара-Ђорђевим Војводом Хаџи-Проданом, од 21. Септембра 1814 год. и биће до конца Нојемвра исте године вођен, а потом даље:

III. Устанак Срба под Кара-Ђорђевим Војводом Арсенијем Ломом, који је одпочет 8. Априла 1815 год. на Цветни Четвртак, а после Ломине смрти, 12. Априла на страстни понедељник прихваћен Кнезом Милошем Обреновићем и окончан 14. Јула исте године по учињеном миру са Марашли-Али-Пашом у Ћуприји.

76.

ЛАЗАР МУТАП.

МОРАВСКИ ВОЈВОДА.

Родом је из села Прислонице ондашње Подгорске Кнежине, а данашњег среза Моравског, нахије Рудничке.

Кад Кара-Ђорђе 24. Јануара 1804 год. устане противу Турака, и из Орашца као избрани Вожд народни, оде у Раниловић па у Тополу. А одатле дигне се у Чумиће, у Сасараново и Младенац, па се окрене на Рудник, где је био Сали-Ага брат Кучук-Алије, који је

додијао народу, чинећи велики зулум и отимајући жене и девојке, од куда је и прозван Рудничким „Биком." Овамо Кара-Ђорђе потегне да прво истера из Рудника бика.

По поруки Кара-Ђорђевој стигне му на Рудник у помоћ са по неколико Рудничана и врли јунак Лазар Мутап, Арсеније Лома и Милић Дриничић а за тим и трговац из Бруснице Милан Обреновић са 60—70 Срба.

Кара-Ђорђе 28. Фебруара удари на Рудник, запали га, Турке потуче, жене и децу Турску зароби и испрати у Ужице. Ту погине и Ужички Муселим Џавић и Карановачки Пљака, а крвничина Сали-Ага Руднички бик избегне.

О том насилнику Војводи и Муселиму Рудничком Сали-Аги-бику, прича се: Да њега није задовољаво грабеж и убиства, него је веома љубио и женско друштво. Па осим што је зла и насиља у Руднику чинио, он је излазио и у села и ишо је од чардака до чардака са најмљеном четом од сто и више Турака, па је приморaво Србске жене и девојке да се купе у коло и да му певају и играју, а сам би са својим Турцима — уто време — седео у хладу около места, на ком је држат теверич (весеље); па по свршетку игре женскиње су морале седати покрај насилни гостију, а мушкарци су их дворили. Такве забаве нису прављене у кућама, него махом и на пропланку густе шуме или код извора. Нарочито Сали-Ага чинио је то у време бербе винограда, гди је тонуо са Турцима у разблуди. У вароши Руднику над чесмом имао је чардак, гди су му сваке недеље морале долазити девојке и невесте, које су под чардаком колале и певале, а он са чардака пушећи и задовољавајући се гледао је и бирао је јадну Србку коју је хтео, и коју му је пасја душа прохтела. — Он је завео био за себе и право прве поћи невесте.

Од ти ружнога спомена песама, које су Србке приморане биле певати своме тирану, једна се почињала овако:

„Куп' се, бер' се, коло игра
Да дочека Сали-Агу
Сали-Агу, дику нашу!

— — — — — — — —

Сад долази Сали-Ага
Сали-Ага, дика наша.

— — — — — — — —

Проговара Сали-Ага:
„„Сад ми душа барјам има,
Кад ми Млада коло води.““

— — — — — — — —

А било је и у другим местима Србије такови тирански Турски поступака, где су Турци над Србкињама тиранствовали — које су им се морале скупљати, коло водити и певати, као што и ова из Тимока песма показује:

„У Аге је лепа постеља:
Сошице стручје босиљка,
Билца су цвеће страторово.
Пуста душа девојачка,
Када легне да тужно мирише,
Кад устане, она да издише.“

Ето какве су тиранлуке Турци над јадним Србкињама чинили, и какове су им оне тужне песме певале! —

Но како свака тиранија краја има, тако и овој дође крај. Диже се од Тополе Кара-Ђорђе, кога је можда само небо одредило да избави од Турске тираније мученички народ свој, пође са својом браћом Србима и 28. Фебруара 1804 године спржи Рудник, гњездо блуда и њасиља, и истера из Рудника Бика, да му више Србке коло не воде, не певају, и да му гадна душа барјама нема.

При освојењу Рудника особито као добри и врли јунаци покажу се Лазар Мутап, Арсеније Лома и Милић Дринчић, које Кара-Ђорђе тад сва три за Буљукбаше постави, и то Лому за Буљукбашу Качерског, Дринчића за Подгорског а Мутапа за срез Драгачевски, који доцније опет сва три заједно Војводама за своју храброст и врлост постану.

У години 1805 у очи Благовести 24. Марта Лазар Мутап и Милић Дринчић са 250 Срба, који су се на брду Љубићу обкопали били и држали Чачак у обсади, ударе на силу Турску од 15.000 под Лесковачким-Пашом у Чачку, *) и бијући се читав дан, надбију Турке, који им се ноћу искраду и из Чачка побегну. а Срби празну варош сутра дан заузму.

---

*) Војне Срба са Турцима од П. Радовановића стр. 7.

После заузећа Чачка Мутап са Кара-Ђорђем борио се те исте године јуначки противу Турака и код Карановца више дана, гди им Турци Карановац на Петровдан предаду, и Турке у Турску одпусте те у Нови-Пазар оду.

Године 1806 у Мају месецу Лазар Мутап храбро борио се противу Хаџи-Бега, који се на Братачићу у Ваљевској нахији са 7.000 Турака утврдио био; кога су разбили и за Дрину отерали. После тог Мутап борио се на Мишару, на Дрини, Лозници, Делиграду и многим другим местима. И осим тога био је 1809 год. Лазар Мутап са Кара-Ђорђем у бојевима на Сеници, и на Новој-Вароши, гди Срби, држећи Турке три недеље у обсади, напоследку ударе јуришом, Град освоје, 600 глава посеку, многи шићар и једну касу са новцима задобију, које новце Кара-Ђорђе измеђ војника подели. И после тог био је Мутап на Новом-Пазару, Суводолу, Кукутници, Колашину, Пријепољу и Никшићу, гди погине највећи јунак тог доба Црногорски Буљукбаша Јован Шибалија са 13 Црногораца, кога је Владика Св. Петар Петровић Његуш Кара-Ђорђу у помоћ посло. *)

Прослављен у бојевима и изашав на глас Лазар Мутап постављен буде од Кара-Ђорђа за Војводу кад је Стојан Чупић, Милош Стојићевић Поцерац, Петар Николајевић Молер, Никола Смиљанић Прота, Цинцар Јанко а за тим Арсеније Лома и Милић Дринчић постављен био. Које су све те Војводе по одлуки народне Скупштине 1811 год. имали и своје срезове у свом подручију, и над истима независими од други старији Војвода били.

Године 1813 Мутап заостане у Србији, гди се прикрије у Рудничке планине. Но кад се Везиру Рушид-Паши у Београду преда Кнез Аксентије Миладиновић из нахије Београдске са народом те нахије, а по том и бив. Советник Аврам Лукић, онда Рушид-Паша, који се нaјежио био да и на Аустрију нападне, кад из новина, које му Аустријски Терџоман Агаман достави, види, и каже да је Наполеон од Руса и сајузника на Лајпцигу тако потучен, да је једва жив осто и побего. Везир обори главу и оклемии уши. На позове сав Србски народ и заоставше Србске старешине у Србији да му се предаду и врате кућама, и каже да им је Цар све опростио и да неће ником ништа бити, ма да

*) Војне Срба са Турцима од Радовановића стр. 25—27.

је ко и Царевог јединца сина заклао; тако објави по целој Србији Србима и Турцима, и пошље по том у Рудничку нахију свога Делибашу Али-агу Серчесму са Кнезом Аксентијем и Аврамом Лукићем, који позову Србске старешине и народ на предају, гди прво изиђе Кнез Милош са својим момком Димитријем Ђорђевићем пред Делибашу и положи оружије у Такову пред његове ноге и преда му се. По примеру том доцније преда му се и Војвода Лазар Мутап, Арсеније Лома Милић Дрисчић и други. *)

Кад Хаџи-Продан 21. Септемвра 1814 год. устане противу Турака и Милош тај устанак са Турцима угуши, Мутап крио се које гди. А пред устанак 1815 год. врзо се око куће Милошеве, исчекиво да Милош из Београда дође од Турака и да по заклучењу Рудовачке скупштине на Цвети дигну се Срби противу Турака, да се боре на смрт и живот, па ма сви с оружјем у руци изгинули. **)

Мутапа су Турци са Ломом и Дрисчићем једнако од Милоша, кад је у Београду код Турака био искали, да им Милош такове преда, као што је многе друге честите Србе на кланицу Турцима испредаво, а нарочито у устанку и после устанка Хаџи-Проданова. Но ко ће та три жестока лафа преварити и уфатити, а још мање савладати?! — Милош је одговаро Сулејман-Паши да ће они доћи и да ће ји довести. Но то је био само празан одговор Паши, које Милош није у стању био учинити. ***)

Но кад Сулејман-Паша и последњу жертву учини, и Кнеза Станоја Главаша убије, види Милош шта ће и с њим бити, као што га на то и Гаваз Паши опомене, измоли одпуст и побегне из Београда у Рудничку нахију у село Црнуће својој кући, гди га Мутап дочека, и са другима једва га са грожњом његовог живота, по одредби Рудовачке скупштине приморају, те се народњем устанку 10. Априла 1815 године на Цвети код Таковачке цркве приволи а 12. Априла на страстни понедељник у Црнући развије барјак и реши се да са Србима војује. [1])

*) Историја Милутиновића види од стр. 49—52.

**) Историја Милутиновића стр. 116.

***) Мемоари Проте Ненадовића стр. 336, 338, 343 и 344.

[1]) Историја Милутиновића види стр. 103, 105, 116, 119, 128, 161 и 162.

Одатле Мутап одма оде противу Турака у Чачку, удари на Турке, но несрећом рани се јако и од јада и чемера разболи, гди га на носилама однесу у село његово Прислоницу кући, гди у скоро умре. *)

Мутапов Војводски барјак, кога је под Кара-Ђорђем носио, и данас се у том Манастиру чува.

Мутап је кажу био човек црномањаст, црвен у лицу, закрвављени очију, средњег раста, и врло добар јахач. На глави је носио капу читакињу (дињару). Нарави је био доста напрасите, а јунак од први јунака

Има једна народња песма о јунаштву Војводе Мутапа, која каже, да га је Кара-Ђорђе позво у Тополу и посло те је погубио неког Арапина на Тимоку (то ће бити на Малајници 1810 год.), и коју овде као накит јунаштва Мутаповог увршћавамо.

1.

ЛАЗАР МУТАП И АРАПИН.

Књигу пише црни Арапине
Из ордије цара силенога
Од Видина града бијелога,
Те је шаље у земљу Србију
У Тополу, село поносито,
Црном Ђорђу од Србије главп:
„Чујеш море, каурине Ђоко!
„На те јесте царе протужио,
„Ти си цара за срце ујео,
„Србију му земљу освојио,
„Оборио мечет' и мунаре,
„Повисио цркве и олтаре;
„Исјек'о си хоџе и муфтије;
„Још си већи зулум починио:
„Исјек'о си паше и кадије;
„Још си већи зулум починио:
„Туркиње си млоге покрстио,
„Имена им Српска нађенуо,
„За Србљина млогу удомио:
„А ти знадеш, каурине Ђоко!
„Да то Турска вјера не подноси.
„Прођ' се тога, каурине Ђоко,
„Прођ' се тога, дај цареву рају:
„Ако ли се тога проћи не ћеш,
„Да цареве земље не газимо,
„Да цареве раје не таремо,
„Изиђи ми на мејдан јуначки
„У широко, у поље Видинско,
„Или за се пошљи замјеника:
„Пак да знадеш, каурине Ђоко!
„Ако мене суђен данак нађе,
„Цар већ на те више војштит' неће,
„Остаћ' твоја сва земља Србија,
„Остаћ' твоја од сад до вијека:
„Ако л' тебе суђен данак нађе,
„Царска земља к'о што је и била.
„Ако ли ми изићи не смијеш,
„Послаћу ти везак и преслицу,
„Те ми преди гаће и кошуљу
„А на мјесто моје наручнице:

*) Историја Милутиновића стр. 138.

„Пак ћу силну војску подигнути,
„Са војском ћу рају прегазити,
„И теби ћу у Тополу доћи.
„Бјеле ћу ти дворе попалити,
„Тебе хоћу жива уватити,
„Везаћу ти руке наопако,
„Везана те у Стамбол пратити,
„Те ћу тебе цару поклонити:
„Тако ће се земља умирити.“
Дође књига Петровићу Ђорђу.
Учи књигу Петровићу Ђорђе,
Књигу учи, грозне сузе рони,
Пак од јада на ноге скочио,
И ишета из бијела двора,
Ниже двора у зелену башчу,
Пак се спусти на зелену траву,
Мисли мисли Петровићу Ђорђе:
„Моја мајко! што ли ћу ти јако?
„Ја сам први кавгу заметнуо,
„Црвописак на душу узео:
„Куд ће моја душа и тијело?
„Да б' Арапу на мејдан изиш'о,
„Може мене суђен данак наћи
„А очима ни виђети не ћу,
„На коме ће земља останути;
„Да би посл'о за се замјеника,
„Не знам данас, кога ћу послати.
„Да би посл'о Лазаревић-Луку,
„Лука није срећан на мејдану;
„Да би посл'о Чупића Стојана,
„Чупић јесте срећан на мејдану,
„У њег' би се мог'о поуздати,
„Боље у њег', нег' у десну руку;
„Ал' кад пошљем Чупића Стојана,
„Ко ће чуват' Мачве и Подриња
„Од Турака, проклетих Бошњака?
„Да би посл'о поспика Милоша,
„Ко ће чуват' Јадра и Поцерја
„Од проклетих Турак' Зворничана?
„Да би посл'о Вељка харамбашу,
„Ко ће чуват' Бање и Косова
„Од Турака љутих Арнаута?
„Тог ни једног послати не могу.
„Имаде ми ђетић Цинцар Јанко,
„Ал' још није рана пребољео;
„Чарапићу Васо, грдна рано!
„Лудо ти ми на граду погибе!“
Мисли Ђорђе, мисли на све стране,
Мисли, мисли, па на једно смисли,
Брже пише једну ситну књигу,
Те је шаље Чачку бијеломе
А на руке Мутапу Лазару:
„Десно крило, Мутапе Лазаре!
„У које ти доба књига дође,
„Јаси брже к мени у Тополу;
„Ти не жали до четири коња,
„Да б' под тобом коњи поцркали,
„Ја ћу теби коње потпунити.“
Оде књига Чачку бијеломе.
Истом Лазар за вечеру сјео,
Јоште прве чаше не попио,
Већ је држи и Богу се моли,
А књига му паде на кољено.
Кад је Мутап књигу сагледао,
Пуну чашу на синију баци,
Па узима ону ситну књигу;
А кад виђе, што му књига каже,
Брже викну своје вјерне слуге:
„Слуге моје, итро поитајте,
„Опремте ми дору од мејдана:
„Нове њему плоче пром'јените,
„Ситнијем га клинцима поткујте;
„Измијте га ђулсом и сапуном,
„Оседлајте седлом сребрнијем,
„Зауздајте уздом позлаћеном;
„С двије стране ме'ћте у дората,

„Мећите му до двије гадаре,
„О ункашу балту оковану;
„Док с' обучем и узмем оружје.
„Ево има три бијела дана,
„Кад ја легнем, чудан санак усним,
„Чини ми се у кавзи ћу бити,
„Господар ме Петровићу Ђорђе
„Врло брзо своме двору зове,
„Бог ће дати, да ће добро бити.“
Пак се Лазар поче облачити:
Он обуче свилу и кадифу,
И припаса све сретно оружје,
Са којим је на бој ударао
И здраво се на траг повраћао.
А слуге му дора изведоше,
Изнова му плоче пром'јенили,
А новијем клинцим' потковали:
Измили га ђулсом и сапуном,
Оседлали седлом сребрнијем,
Зауздали уздом позлаћеном:
Двије стране вргли у дората,
Метнули му до двије гадаре,
О ункашу балту оковану;
Кад дорату потегли колане,
Трипут дорат увретен скочио
И првијем ногам' закопао:
Знаде дорат, да ће путовати,
А на кавгу на мејдан изићи.
Пак се Лазар мапу на дората,
И заиска чашу са синије,
Са дората попи чашу вина.
По вечери три сата прођоше,
Нит' бијаше зв'језде ни мјесеца:
Али Мутап и по мраку види,
Кано звјерка курјак у по ноћи.
Кад полеже дорат преко поља,
Кано зв'језда преко ведра неба:
Веле људи, да је дван'ест сати
Од Тополе до бијела Чачка,
Мутап Лазар за два сата дође.
Кад на страже Ђорђине удари,
Стражари га једва дочекаше,
До б'јела га двора допратише,
Пред авлијом Лазу уставише,
Отрчаше у дворе Ђорђији,
У ложници Ђорђа пробудише:
„Господару! теби Мутап дође.“
Ђорђе скочи из меке постеље,
И без капе и без свог појаса,
Без чизама и без јеменија,
Без оружја, у танкој кошуљи
Од радости пред Лазу изиђе:
А кад Лазар Ђорђа опазио,
Пред њим дору коња одсједнуо,
Капу скиде, Ђорђу к ру'ци пође,
Ал' му Ђорђе десне не да руке,
Већ га Ђорђе загрли рукама,
Па Мутапа у образ пољуби,
И Ђорђе му 'вако одговори:
„Добро дош'о, мој сиви соколе!“
Па га узе за десницу руку,
Уведе га у бијеле дворе,
Пак му даде прву чашу своју:
„Напиј ми се, моји сиви соколе!“
Али Лазар вина пити не ће,
Веће Ђорђу Лазо говорио:
„Што ме зовеш, славни господару?“
Тад' му Ђорђе стаде говорити:
„Знадеш Лазо, знадеш мили сине!
„Мене Арап на мејдан позива
„Ев' под Видин у поље Видинско,
„Али за ме иште замјеника:
„Би л' се, Лазо у се поуздао,
„Да Арапу на мејдан изиђеш,
„А да мене, сине, замијениш?
„Ако Бог да, те ти здраво дођеш,

„Не ћу знати, што ћу теби дати:
„Честита ћу тебе учинити
„К'о и сина нејака Алексу;
„Ако ли те суђен данак нађе,
„Л'јепо ћу ти име опојати,
„Дуго ћу те, синко, спомињати."
Мутап Лазар Ђорђи проговори:
„Господару, Петровићу Ђорђе!
„Би се јунак усе поуздао,
„Нити би се Арапа препао,
„Арапу би на мејдан изиш'о;
„Али немам коња за мејдана,
„Дорат ми је тешко остарио,
„Остарио, па је отешчао,
„У Турака с' врло добри коњи,
„А на коњма Турци биљаџије."
Ал' бесједи Петровићу Ђорђе:
„Имаш, синко, коња за мејдана:
„Из мојијех седам стотин' коња
„Избер' коња, кога теби драго."
У по ноћи св'јећу зажегоше,
Па одоше коње пробирати.
Мутап Лазар коња нађ' не може,
Ту за њега коња не бијаше:
„Немаш, Ђорђе, слатки господару!
„Ти не имаш коња за мејдана,
„Већ ћу ићи на дорату моме.
„Веће Ђорђе, слатки господару!
„Дај ти мени седам стотин' Срба
„На хатима а под миздрацима
„И под свијем Турским хаљинама,
„Да чувају страже од Турака,
„Док с Арапом мејдан подијелим:
„У Турака нигда вјере нема,
„Могу мене опколити Турци,
„Па у руке жива уватити;
„Нек' чувају мене од Турака."
То је Ђорђе једва дочекао,
Изабра му седам стотин' Срба,
Све под Турским св'јетлим хаљинама,
На хатима а под миздрацима.
Зађе Ђорђе сваког даривати,
Сваком даде по триест дуката,
А Мутапу не шће ни бројити,
Четири му џепа напунио.
Одатле се Лазар подигао
И за њиме седам стотин' Срба,
Лијепо јих је Ђорђе испратио.
Да вам кажем, кога дана пође:
У суботу на светог Лазара
Пред Ристово пред цвјетоносије.
Да вам кажем, кога доба пође:
Прије зоре и дана бијела,
Кад с' даница роди од истока.
Од Тополе нико га не виђе
Са својијех седам стотин' друга.
Заведе их Лазар у планине
Од свијета, куд га виђет' не ће,
Куд с' не чује вашке ни кокота.
Мудро Лазар води своје друштво,
Јер се боји Турских пријатеља,
Да не кажу црну Арапину.
Води Лазо друштво седам дана,
Нитко Лаза привиђет' не може
Разма Бога и горе зелене;
А кад било на велики петак,
Те с' угледа то поље Видинско,
По Видину куле пребијеле,
Измеђ' кула високе џамије,
Нида Лазар мудро уредио:
Своје друштво по гори сакрио,
И суботу онђе преданио,
Од Турака нико га не виђе.
Кад је било на васкрсеније
Прије зоре и бијела дана,
Мутап Лазар друштво сјетовао:

„Моја браћо, седам стотин' Срба!
„Добро коњма притеж'те колане,
„Сваки свога добра коња сакриј,
„Нека коњи под серсаном стоје,
„А и ви се по гори покријте,
„Па гледајте преко поља равна,
„А ја одо на моме дорату
„Преко равна поља Видинскога
„На биљегу, ђе је Арап рек'о:
„Ако буде црни Арап дош'о,
„Те се с њиме по пољу поћерам,
„Јаћу бјежат' пред Арапом црним,
„Ви гледајте добро по дурбину,
„Не ћу бјежат', да утечем њему,
„Веће ћу га мамит' од Турака,
„Ближе ћу га вама прикучити;
„А када се, браћо, ја окренем,
„Те се оштрим говожђем огледамо,
„Ви гледајте, мене познајте:
„Ако падне са Арапа глава,
„А ви онда коње посједните,
„Па у поље к мени потеците,
„И по једну пушку избаците,
„А Србињски у глас подвикните,
„Не би л' како Турке поплашили,
„Да менека не увате Турци;
„Ако л' моја падне руса глава,
„Ви се онда јављати немојте;
„Већ готове коње посједните,
„Па бјежите у земљу Србију,
„Бјеж'те, браћо, не гините лудо."
То изрече војвода Лазаре,
Пак посједе виловна дората,
Оде право преко поља равна,
Као зв'језда преко ведра неба.
Када Лазо на биљегу дође,
Али Арап прије бјеше дош'о,
И извео седам хиљад' Турак':
Све попели по пољу шаторе,
Приставили кавене ибрике,
А просули сребрне филџане,
А стоје им коњи под седлима
Повезати, зопца устакнута:
Арап шатор с краја разапео
Под шатором пије рујно вино,
Пред шатор је копље ударио,
А за копље свез'о бедевију;
Често Арап гледа преко поља,
Кад ће му се Ђорђа помолити.
Прије Турци Лазу опазише
Од онога црна Арапина,
Дотрчаше Турци Арапину,
Па овако њему говораху:
„Арап-ага, ето иде Ђорђа,
„А не води момка ниједнога,
„Нека знадеш, на предају иде,
„И он теби носи млого благо."
Кад то чуо црни Арапине,
Итро скочи, припаса оружје,
Пак посједе суру бедевију,
И на сусрет потече Лазару;
А остали Турци устадоше,
Устадоше, па се поређаше,
Те гледају Лазу и Арапа,
Кој' ће коме очи заварати.
Кад се Арап прикучи Мутапу,
Поче њему Мутап говорити:
„Море курво, црни Арапине!
„Јер се мени не даш одморити?
„Ја сам јунак трудан и уморан.
„Та мејдан се тако не дијели,
„Већ јунаци од коња одјашу,
„Па се онда обадва рукују,
„И по једну чашу пију вина,
„Један другом док опрости крвцу.
„Та ласно је кавгу заметнути,

„Ал' је тешко крвцу опростити.“
Ал' то Арап ни слушати не ће,
Већ потеже сабљу димишћију,
На Мутапа јуриш учинио;
Ал' га Мутап не шће дочекати,
Већ окрену помамна дората,
Пак побјеже преко поља равна,
А за њиме Арап на кобили.
Сва ордија Турска ев' устала,
Пак се смију и рукама пљешту,
И међ' собом Турски говораху:
„Ала! ала! јада од хајдука!
„Како Ђорђе пред Арапом струже!“
Ал' не бјежи Лазо да утече,
Већ Арапа мами од Турака.
Кад га Лазо далек' измамио
На помолу својим Србињима,
Онда Лазо окрену дората,
А потрже сабљу димишћију,
Иза себе удари Арапа,
Иза себе преко л'јеве руке,
На довату по црноме врату,
У једноћ му одсијече главу,
Паде глава у зелену траву,
Остаде му тело на кобили,
Мртва глава из траве говори:
„Богом брате, Петровићу Ђорђе!
„Твоја земља и твоја Србија!
„Немој мене више ударати,
„Чини ми се, могу преболети.“
Да вам кажем, ког' сата погибе:
У неђељу на васкрсеније,
Кад се рађа сунце од истока.
А кад виђе седам стотин' Срба,
Ђе погибе црни Арапине,
Сви на добре коње посједоше,
А у поље равно истрчаше,
Пламенито грлом подвикнуше,
И по једну пушку избацише,
И Лазару брже долећеше.
Кад то вид'ли Турци Видинлије,
Сви пјешице граду побјегоше,
Оставише распете шаторе,
Оставише коње повезане,
Пристављене кавене ибрике
И просуте сребрне филџане;
Ал' Србињи нагло ударише,
Од појаса сабље повадише
И у Турке јуриш учинише.
Да је коме стати па гледати.
Како Српске сабље сијевају!
Како Турске главе зијевају!
Видинлије с' Турци препадоше,
И на граду затворише врата,
А са града пукоше топови.
Ту не оста Србин у дружини,
Који Турске не одс'јече главе.
Пак се Србљи пољем повратише,
И све Турске коње поваташе,
Оборише све Турске шаторе,
У терћије шаторе савише;
Покупише кавене ибрике,
Покупише сребрне филџане;
Сваки Србин десет коња доби.
Мутап узе Арапову главу,
Дорату је у зобницу баци,
Пак дората у поводу води,
Арапову јаше бедевију.
Одатле се Лазар подигао,
Оде право у земљу Србију
Пјевајући, коња играјући.
Када дође у село Тополу,
Далеко га Ђорђе опазио,
Пред њега је брже истрчао:
Руке руче, у лица се љубе;
Мутап узе од Арапа главу,

И он рече Црноме Ђорђију:
„Господару, Петровићу Ђорђе!
„Нај ти даре црног Арапина,
„Арап ти је јабуку послао.“
Па пред Ђорђу русу главу баци.
Кад је Ђорђе главу сагледао,
Онда Ђорђе весеље учини,
И изврже тридесет топова.
Оде абер по земљи Србији,
Сви Србини весеље чинише,
На градов'ма пуцаше топови,
Јер је Лазар посјек'о Арапа,
Србинима свима дика јесте.
А кад чули Турци Босанлије,
И они су весеље чинили,
Са градова банцали топове,
Јер Босанци млидијау Турци,
Да с' Србија земља умирила.
Не зна Ђорђе, шта ће Лази дати,
Већ га пита: „Ишти, сине Лазо!
„Ишти, сине, небројено благо,
„Ишти, сине, шта је теби драго.“
Али Мутап на благо не гледа.
Веће Ђорђа у руку пољуби:
„Господару, Петровићу Ђорђе!
„Даћеш мени, што је теби драго!
„Даћеш мени слободу јуначку,
„Да ми нико судити не може,
„Осим Бога и тебе једнога.“

77.

МИЛИЋ ДРИНЧИЋ.

ЦРНОГОРСКИ ВОЈВОДА.

Родом је из села Теочина ондашње Подгорске Кнежине а данашњег среза Црногорског нахије Рудничке.

Кад је Кара-Ђорђе 1804 године усто противу Турака, и кад је отишо противу Рудника у ком су се највећи зликовци Турци налазили. Милић Дринчић са Лазаром Мутапом скупили су по неколико Рудничана па су и они дошли под Рудник Кара-Ђорђу, гди су 27. Фебруара у боју били, и кад 28. Фебруара Кара-Ђорђе Рудник освоји и варош запали, а потом заробљене Турке и Турске жене и децу у слободу постави, који не остану у Руднику него оду у Ужице.

Па како су се у овом боју при отимању Рудника Милић Дринчић, Арсеније Лома и Лазар Мутап показали као добри јунаци, то ји Кара-Ђорђе постави за Буљукбаше, и одатле пошље ји са Миланом Обреновићем трговцем из Брусинце да народ Рудничке нахије на оружије противу Турака подижу, а он одатле преко Врбице са војском оде у Тополу, коме су дошли Дахијски посланици из Београда да би га на мир склонили.

Године 1805. 24. Марта у очи Благовести, Милић Дрничић и Лазар Мутап који су у обкопу на брду Љубићу са 250 Срба држали Чачанске Турке у обсади, који им повода даду те они на њи 15.000 Турака, који су се у Чачку под заповедничеством Лесковачког-Паше налазили ударе, и бијући се цео дан, Турке надбију и поплаше тако, да Турци те ноћи из Чачка изкраду се и у Нови-Пазар побегну, а Милић Дрничић и Мутап варош сутра дан заузму.

Те исте године после заузећа Чачка, Милић борио је се противу Турака и код Карановца, гди Кара-Ђорђе 29. Јуна на Петровдан освоји Карановац, и Карановачке Турке са женама и децом испрати у Турску.

После овог боја 1805 год. борио је се Војвода Дрничић и на Ужицу под Јаковом Ненадовићем, а за тим на Дрини, Делиграду, Таборишту, Црном Вр'у гди је 1809 год. Гушанца-Алију, који је се упутио Крагујевцу са Мутапом и Рапићем, до ноге потуко. И после тога Дрничић је у многим другим биткама био, и скоро свуд гди су се год Мутап и Лома са Турцима за време десетогодишње војне Срба под Кара-Ђорђем са Турцима борили, у тим бојевима и Дрничић је јуначки бојак био. Ове три Војводе и три велика јунака, један другом у јунаштву а и у другим добрим својинама нису уступали, и сва три по паденију Србије 1813 год. заостали су у Србији, по планинама од Турака крили се, и заједно сва три у Чачку Делибаши-Али-Аги Серчесми предали су се, а и доцније једнака и је судбина гонила. *)

Но и ако је се Дрничић са Ломом, и Мутапом предао Турцима на веру, опет они нису вере у Турцима имали, здраво су се чували и на опрезу били. Кад Хаџи-Продан 1814 год. устане противу Турака; они сва три готови су били да у бој пођу. Но кад Кнез Милош одма са Ћаја-Пашом противу Срба пође, и тај устанак угуши, они после тог сва три одбегну од своји кућа у планину, гди су се крили од Турака, а и од неки Срба којима веровали нису, него су се и од њи чували, за нови устанак спремали и са народом договарали. Залуд је њи Сулејман-Паша од Кнеза Милоша искао да му ји доведе и преда. Но ко је био у стању та три мудра Лава из планине измамити а шта више уватити? **)

---

*) Историја Милутиновића стр. 49—52.

**) Мемоари Проте Ненадовића, види од стр. 335—338 и 345.

Тако они кријући се, договарали су се заједно сва три са народом за устанак, а у Јануару 1815 год. у Рудовцима држали су народњу Скупштину, на којој је закључено и дан Цвети опредељен да и по трећи пут устану противу Турака. И после те Скупштине држали су опет народну Скупштину 5. Марта у Вреоцима код Капетана Петка куће, гди су све три те дичне Војводе Мутап, Лома и Дричнић били. *) И тако на Цвети четвртак 8. Априла 1815 год. први устане Војвода Лома, 10. Априла Рудник освоји, но по несрећи из преваре тог дана на Лазареву суботу и погине, и после смрти његове Милош приморан на Цвети 11. Априла склони се да устанак Срба продужи водити, и тако Милош 12. Априла на страстни понедељник у Црнући код своје куће развије заставу. **)

Како је се Војвода Милић Дричнић у време одређено за устанак на Цвети, противу Турака у Ужичким планинама са 70 сакупљени друга нalазно, пође Чачку, но у путу у селу Дружетићу нахије Ужичке сретне Ваљевске Турке, који су и они пошли Чачку како су чули за устанак Срба у нахији Рудничкој. Дричнић ји у заседи дочека, више Турака побије, ране им зада и врати ји натраг Ваљеву. ***) Па одатле продужи пут даље Чачку прекупљајући народ на оружје.

Докле је Милић Дричнић после тог боја прекупљо у Црногорском срезу народ на оружје; дотле Сулејман-Паша чувши за устанак Срба, прво изашље Делибашу и Кара-Мустафу-Бинбашу са нешто Турака, а за истима и Ћаја-Паша Чачку пође да исти устанак угуши. Гарашанин у Кљештевици на брду Липару са 300 Крагујевчана у бусији дочека Турке, и после жестоког боја узмакне; а Кнез Милош и недочекавши бој, побегне у Црнуће, и ту стане премишљати да жену и децу испрати у Црнугору или у Немачку. Но Љубица, жена Милошева стане га храбрити и корети зашто бегају испред Турака, гди у тај пар. и у тој забуни стигне Кнез Јован Добрача са 500 Гружана и Милић Дричнић са 200 Црногораца, који су продрли кроз Рудничке планине, и тим се Милош мало охрабри. И кад Ћаја-Паша продре Чачку, онда Добрача Дричнић и Милош пођу за истима и на брду

---

*) Мемоари Протини стр. 343 и 344.

**) Историја Милутиновића стр. 105, 125, 128, 129 и 133.

***) Историја Милутиновића стр. 141 и 159.

Љубићу гди је Србске војске под Војводом Лазарем Мутапом у шанчеви већ било, улогоре се.

Па доцније после боја на Чачку, кад Турци из Чачка у Турску побегну, Милић Дринчић оде са Милошем и другима на Дрину, гди у боју на Дубљу 14. Јула 1815 год. храбро борећи се заједно са младим Војводом Симом А. Ненадовићем погине.

У овом боју на Дубљу, гди је се Марашли-Паша обкопо био, и из обкопа бранио; прича се да су Срби ударили јуришом на Турке, у обкоп улетили и стали се с њима клати; а Војвода Дринчић засео је био на вратима обкопа из кога су Турци бегали и ту јуначки секући ји, гомилу је од изсечени Турака начинио, и гди од Србске а не Турске пушке погине. *) Прича се да га је хајдук Штитарац Марко убио али по наговору Кнеза Милоша, а зашто, незна се?

Чудна судба овога дивног јунака Милића Дринчића, да баш од пушке своје браће погине! Који је кроз десет година непрестанце бој био са Турцима, но Божија воља сачувала га је; тако и његове другове Мутапа и Лому, који у тако кратком времену и у незнатним биткама 1815 год. оба неверно погибоше.

Та три јунака, те врле Војводе Мутап, Лома и Дринчић једну су судбу имали. Они су 1804 год. заједно у бој пошли противу Турака, и заједно први бој били са Турцима на Руднику, и у том боју, за своју личну храброст заједно постали су Буљукбашама, а доцније заједно и Војводама; **) заједно су ратовали, а по паденију Србије 1813 год. заједно се Делибаши-Серчесми предали; године 1814 заједно у гору одбегли, и од Турака се чували, заједно договарали се са народом да наново устану противу Турака; и у години 1815 заједно су устали противу Турака, и у кратком времену те исте године скоро сва три неверно и у малим бојевима погинули. Ове три Рудничке Војводе били су Кара-Ђорђеви јунаци, међу првим јунацима. Вечна им слава.

Дринчић је, кажу, био сувоњав, плав, дуги образа, стаса повисоког, широк у плећима, средњи бркова, а доста хаљкав у оделу.

Његов Војводски барјак, кога је за Кара-Ђорђа носио, кажу да се и сад находи негде у његови рођака.

*) Историја Милутиновића стр. 326—329.

**) Види Грађу за Србску Историју од Вука стр. 46.

78.

ЈОВАН КУРСУЛА.

ВОЈВОДА.

Родом је из села Цветака ондашње Подгорске Кнежине, а садањег среза Моравског нахије Рудничке.

Како је Кара-Ђорђе 1804 год. усто противу Турака, Курсула је покупио неколико друга, па и он пошо протпву Турака, и био бој са Турцима па Чачку и Карановцу, и после тог гди је год позван био, и нашао се са Турцима, био је бој, и делио је с њима мејдане. Он је принадлежао Мутаповој војсци. Али је он за себе независан био, и поред себе неколико добри момака голи синова (бећара) водио. Па и ако никакове власти није за себе тражио, нити је се хотео исте примити: ипак Кара-Ђорђе за његова велика јунаштва у свима приликама, бојева који је показо, произвео га је у чин Војводе.

Курсула није био за вођу војске, али је управо јунак над јунацима био. У јунаштву није устуно ни самом Вељку. Курсула је неустрашими јунак био. Он се није страшио ни пушке ни сабље. Говорио је: *„да њега пурак (тане) небије, нити оштро гвожђе сече!“* Једино, говорио је да му може само бити смрт од *„боде“*, а то је копља: и да му Турци с копљем досадити могу, а са другим ничим, као што је се тако доцније на Делиграду и десило.

Курсула је увек добре коње јашо, и никад у бој пешке излазио није. Његово највеће задовољство било је на коњу са голом сабљом у руци међу Турке улетати, на мејдан ји позивати и мејдане с њима делити.

Под Курсулом више је добри коња погинуло, и у једном боју погине му вранац коњиц, кога је највољио, и на њему више мејдана однео. И тако остане без добра коња. Но после тог одма по неком послу позове га Кара-Ђорђе у Тополу, куд му Курсула пешке оде. Кад Курсула у Тополу дође, изиђе пред Кара-Ђорђа и назове му по обичају: добро јутро Господару! Он му одговори: „Бог ти помого брат Јово!“ И Кара-Ђорђе га упита: „како си Јово.“ Курсула одговори: „Ето како ме видиш? Зло Господару!“ А зашто Јово? „Поједоше ми пси — Турци — мога вранца, и одсекоше ми моја крила, па сад пешке блато газим.“ Кара-Ђорђе му на то као шаљиво каже: „Еиде га сад

којекуде? Зар ти неможеш пешке ићи, и без вранца Турке тући?“ Та као могу Господару, али много о мање.

Онда Кара-Ђорђе зовне свога домоуправитеља Нешу, па му на само каже да опреми његову Арапску зелену Бедевију (аткињу), коју су му Ужички Турци на поклон дали, са седлом, ашом, уздом, и са свом сребрном и позлаћеном скупоценом коњском опремом, па да такову изведе на двор, у авлију.

Кад Хаткиња у авлију доведена буде, Кара-Ђорђе тад каже Курсули: „Брат Јово, деде узјаши ту Бедевију да је пробамо каква је.“ Курсула стане око ње да обилази и да је загледа, па рече: „ја Господару несмем њу узјати, видим да је зла.“ „Та дела узјаши,“ рече Кара-Ђорђе „како несмеш да је пробамо?“ Курсула полако приђе ближе истој Бедевији, и опет од ње измицајући се, пљескао ју је, шишкао и говорио: „баш, кад ми ти велиш Господару оћу је узјашати, па ма шта било самном?“ И онда прекрсти се и рече: „Боже помози,“ и, у једанпут шишкајући је и милујући ускочи у седло исте, па јој неустегне дизгине (кајасе од узде) него је по њеној вољи пусти, и она из авлије под њим прескочи палисад напоље, и по малом часу врати је опет, те преко палисада у авлију ускочи, и одјаше.

Сад га Кара-Ђорђе запита: „Којекуда како ти се допада Бедевија, брат Јово!“ О! Господару рече Курсула: „та јунакиња је да је нигди јуначније нема? Али је зла као моја стрина.“ Кара-Ђорђе. „Е Јово! ја ти ту стрину поклањам, она баш и јесте за таковог јунака да непде пешке.“ Курсула радостан потрчи да га пољуби у руку, но Кара-Ђорђе му је недадне, него се с њиме пољуби у образ. И тако Курсула добије дивну Бедевију од Кара-Ђорђа на поклон; руча код Кара-Ђорђа, па је појаше и весео кући оде; с којом је мегдане делијо са Турцима, и њу јашао докле код Делиграда и погинуо није.

Између многи бојева које је Курсула на тој стрини Бедевији имао: на Варварину 1810 год. гди је одсудна и крвава битка између 6 и 10. Септемвра била, у којој је и Кара-Ђорђе са 18 Војвода и Граф Орург са 700 Руса био; показао је Кусула на истој Бедевији велико јунаштво, и то овако:

Пре одсудне битке на један дан, изиђе на средину бојишта један Турски страшан јунак на једном враном Хату, крупна људина, са великим црним брковима, држећи голу сабљу у руци, гди су му на рукама рукави до рамена засукати били, позове Србе на мејдан на

сабљу: но ни један од Срба неусмели се, да му на мејдан изађе, сваки се чинио томе невешт, па и сам Хајдук-Вељко, или га видио није. Кад то види Кара-Ђорђе, врло му мучно буде, проницавајући посљедицу тог Турског позива. Зађе кроз Србски логор љутит, питајући за Курсулу, гди је, и кад му кажу гди се налази, дође код Курсуле, који је на крају и по зади логора за шанцем под једним брежуљком био, седио и из чибука пушио. Кара-Ђорђе га с леђа позове рекавши: брат Јово! брат Јово! и по рамену додирне га с руком. Курсула окрене се и кад види за собом Кара-Ђорђа, поскочи на ноге, и рече: „заповедајте Господару!“ Кара-Ђорђе: „Зар ти невидиш да Турчин нас на мегдан позива, па од толики наши јунака, неће нико да му изађе — да га смакне, него му се сваки и невешт чини! Мора ћу сам којекуда, да идем, и да пса умучкам да не лаје.“ Курсула запита: А гди је Господару? Кара-Ђорђе: „Ено га видиш у пољу на хату.“ Курсула попне се на шанац, чучи, метне руку више очију да боље види; погледи, насмеје се, па рече: „Та Господару! зар оној „трти“ неће нико на мејдан да изађе? Опрости Господару; рече, ја га пре нисам ни видио ни чуо. Па викне момке: дајте ми стрину овамо. Момци му Бедевију доведу; Курсула запали чибук, појаше Бедевију и пушећи све одом полако, мирно, и немарно оде управо Турском мејданџији, и кад дође по на ближе Турчину, истресе чибук, остави га у чибуклук, па сукне с рамена оштру палошину и викне „држсе Туро ето ти Курсуле.“ Па управо Турчину потече. Турчин када га види, уплаши се, баци сабљу у зубе, па потегне један пиштољ на Курсулу па и други, и кад га непотреви, окрене мркова Хата и нагне правце у Турски логор бегати, но Курсула на брзој Бедевији пред самим Турским логором стигне га и на очима Турака довати га сабљом и посече, узме му главу и Хата и у Србски логор невредим врати се.

У пољу гди су та два ван обична јунака мегдан делила, гледала је и Турска и Србска војска, и кад Турски мејданџија окрене леђа и побегне, у Србе и Русе уђе радост и весеље. А Турци ћутали су, и ни један од њи, ни да га пожали, а камоли да кидише да га одбрани и да на Курсулу пуца. Но само по неки Турчин једко викао је Курсули, машала! машала! (право) кад се нађе јунак над јунаком! Ешко сум (похвала) теби! И валах! ми га нежалимо, кад с мејдана побеже. — Ми имамо и бољи јунака! Нека ти је просто.

И тако Курсула на својој брзакињи Стрини-Бедевији, осветла образ себи и свима Србима; и тим јуначством улије у срце Србске војске велику храброст, а у Турке стра. Тај двобој доста принео је те су Срби силу Турску од 45.000 јаку сутра дан тукући се од јутра до мрака, принудили, те је ноћу оставила бојиште и крадимице побегла преко Јасике, Мораве и Крушевца у Турску.

Године 1813 затекао је се Курсула у Делиграду. И баш кад је сила Турска наваљивала да Делиград освоји и у Србију да продре; па после једне три дневне битке, једног дана изиђе Курсула из Делиградског великог шанца, у ком су се Срби затворили били, на својој зеленој сивој Бедевији, оде Војводи Новаку Бошковићу који је напред у шевару шанац имао, и као предстража био, да се нешто договори. Када дође до шанца, сјаше на вратима истог своју Стрину-Бедевију — почем у шанац на истој ући није могао, јербо је ћуприја била дигнута — и да је сеизу (момку) да је држи. А он пређе у шанац Новаку; но док су се они договарали, тад у једанпут и изненада Паша Серезлија нападне на Војводу Новака који је у шанцу са мало војске био, и заокружи шанац са Турцима. Курсула појури из шанца напоље да се своје Бедевије докопа, но такову ненађе, јербо његов сеиз како је видео да би у Турске руке пао, негде је са Бедевијом побего. И тако Курсула кад ненађе стрину, нађе се пешке усамљен између Турака, а немогући натраг, нагне у велики шанац, где је пре тога био, да продре. Но док је до свог шанца секући узгред Турке, жив допро, добио је 17 грдни рана. И једну најгрднију од копља, које га је пронзало, и кога је се џида-дрво преломила и више од једног аршина дугачка ван тела стајала! Све ране нису за Курсулу смртне тако биле као та од копља, од кога је сам слутњу имао да ће од истога погинути, а не од пурка, (куршума) као што га је он називо, и гвожђа-сабље, која га несече! Па увидио је од тога извесну смрт, није га дао из тела исчупати! Него каже, те га тако са одломком од копља у телу забоденог кући понесу да би жив допро. И тако Курсулу под тим самртним ранама са Делиграда натоваре на воловска кола и жива га кући у Цветке однесу, и кад се види са својом породицом, и са истом се опрости; појиште ракије, те се напије као и у путу што су га истом запајали, и онда каже, те му копље из тела исчупају и он одма своју јуначку и србољубну душу 16. Августа 1813 год. испусти.

Пре нег што ће Курсула умрети, запитају га, да ли за чим жали?

Он поћути, пребере се мислима, па им рекне:

— Вала сам се добри коња најахао; Турски се глава насеко: ничега већ жељан нисам; али ми је само жао моје старе мајке, и жалим што ми се не деси „Стрина", да се пасје вере сит насечем."

И . . . с тим речма, издане . . . То је било 16. Августа 1813 год. Он је укопан код Цветачке цркве. На гробу му стоји плоча с овим записом:

„Овде почива Јован Курсула Војвода који је храбри војник био . . . . поживе 45 година. Донешен рањен из Делиграда, престави се 16. Августа 1813."

Курсула је био смеђе косе, бео у лицу, пуни образа, редки на кострешени бркова и обрва, широки плећа, врло снажан, и наглув.

Курсула је био један ванредан јунак, јунак над јунацима. И свуд је ишао у бој гди и позват није, и изазиво Турке да с њиме мејдан деле. Он је био неки онај особени човек, као што народне песме кажу за *„Будалину тала."* Он је носио, и своју кратку а широку сабљу оштру „Палошину," не о појасу као што то други људи такове пашу и носе, него ју је носио за леђима; тако да је од исте сабље балчак (ручник) више левог рамена помало вирио, коју је такову трепутно десном руком живо вадио, тако и у корице је мећао, да је се свак дивити морао.

Курсула је био од природе скроман, паметан, и ваљда зато што је био наглув, био је замишљен и ћуталица, а велики јунак, који није никоме у јуначству уступо.

79.

РАКА ЛЕВАЈАЦ.

ВОЈВОДА И КОМАНДАНТ УЖИЧКОГ ГРАДА.

Рака Левајац рођен је у доњој Горјевици око 1777 год. а старином је из Леваје обоје нахије Рудничке.

Кад је Кара-Ђорђе 1804 год. усто против Турака и дошо с војском под Београд, и кад је Фелдмаршал Генерал Женеј 28. Априла те године позво Кара-Ђорђа у Земун да мири Србе са Турцима, и кад је Кара-Ђорђе са 16 главни Срба по том позиву прелазио у Земун, између ти Срба био је и Рака Левајац; даље се о Левајцу дотле незна.

Но кад је Кара-Ђорђе у почетку Маја 1809 год. пошо с војском, упо у Херцеговину, многа места и градове завојевао и народ на оружије подиго; у бојевима тим био је свуд и Рака Левајац, који је се као јунак показао, и кога Кара-Ђорђе по освојењу Сјенице заједно са Чолак Антом Симеоновићем за њино отлично јунаштво и вешто војевање у Сјеници Војводама учини.*) По том одвоји им војске и стави под команду њиову и са Хаџи-Проданом пошље ји по пут Црнојгори и у Васојевиће, да ји на оружје подигну. Хаџи-Продан пошавши са своји 700 Срба, врати се с пута натраг, зато што је ране мало понео, па му је за војску недостајало. А Чолак Анта и Левајац допру са њиовим четицама до Пријепоља и ту се са Турцима жестоко побију, и Турције сузбију. Они одатле окрену Никшићу, пређу реку Тару и преко Дробњака дођу до под Никшић, и на Превију шанац ископају — који и данас постоји — и тако ту се са Црногорцима саједине.

Кара-Ђорђе кад тако изашље своје Војводе да Васојевиће противу Турака одметну и да се с Црногором соједине; од Сјенице окрене се с војском и оде противу Новог-Пазара кога после обсаде јуришом освоји. Но ту му стигне књига од Делиграда да је силна Турска војска навалила, и да је Ресавски Војвода Стеван Синђелић на Каменици 19. Маја у шанцу на Чагару издајом Милоја Петровића и Петра Добрњца, са свом својом војском Ресавском уништен, и да Турци иду Делиграду.

Кара-Ђорђе кад чује тај несрећан глас, одма пише свима Војводама да напусте сва завојевата места, па да се повуку натраг у Србију, у старе Србске границе. Па и сам остави Нови-Пазар и полети Делиграду, за спасти Србију од известне пропасти. И стигавши, идући и дању и ноћу, једва Турке по многим биткама на Морави заустави, и доцније ји натраг у Турску прогна.

Чолак Анта и Рака Левајац продревши у Васојевиће, из Васојевића почем им Турци пут за повратак у Србију пресеку, уђу у Црну-гору и оду на Цетиње Св. Владики Петру Петровићу Његушу I. те му се поклоне, па одатле, са четицама својим тајно хајдучки преко планина кроз Турке провуку се и у Србију дођу.

---

*) Србијанка част III, стр. 147—149.

Кад те Војводе у Србију дођу, Кара-Ђорђе одреди Анту, те је Војвода био у Крушевцу. А Раку Леваjца одреди те је био Војвода у Ужичкој нахији. А доцније, кад се Војвода и Командат Ужичког Града 1812 год. Алекса Поповић, разболе, Кара-Ђорђе одреди Раку Леваjца на његово место. Но како се нека побуна око Ужица у Кнежини његовој, која под Ужице спада, догоди, која је противу Раке била, Кара-Ђорђе за утишати народ, Раку Леваjца смени, и на његово место постави за Команданта Градског и Кнежине 1813 год. Војводу Николу Кара-Марковића. *)

После пропасти Србске 1813 год. Рака Левајац осто је у Србији и кад је устанак Србски 1815 год. под Ломом у Руднику опет букнуо противу Турака, Рака Левајац полетио је опет у бој и кажу да је он кад су Турци из Чачка побегли, у Јелици планини дочекавши Турке, Скопљак-Пашиног сина посеко.

Шта је даље с Раком било, незна се. Но он је умро 17. Октомвра 1833 год., и укопат је с десне стране код цркве у Мојсињу.

За њега кажу да је био осредње висине, у лицу бео, црне косе и бркова, и при разгорову био је пријатан и смешио се.

Војвода Рака Левајац био је велики јунак између први јунака.

80.

НИКОЛА КАРАМАРКОВИЋ.

ВОЈВОДА И КОМАНДАНТ УЖИЧКОГ ГРАДА.

Никола Карамарковић родио се у Луњевици, среза Црногорског, нахије Рудничке и он је посто прво Војвода Црногорске Кнежине, затим 1813 год. одређен је за Команданта Ужичког Града и Кнежине, која је под Ужице спадала, на место Раке Левајца. Дал је ту осто до пропасти Србске 1813 год., незна се. Но те године и Карамарковић пребего је у Аустрију, а 1814 год. отишо је у јесен са Кара-Ђорђем и другима Војводама у Русију, гди је се настанио у Хотину у Бесарабији, и ту је добио од Руског Двора новчану помоћ за своје издржање, као и друге Србске Војводе. Затим 1816 год. разболе се у Хотину и умре, где је и укопат.

---

*) Деловодни протокол Кара-Ђорђев стр. 659, 715, 1237, 1241 и 1292

Војвода Карамарковић био је ожењен са ћерком Кара-Ђорђевом Саром, коју је после себе у животу оставио, и с њом једну ћер имено Катицу, која се доцније уда у Београду за богатог трговца Дука-Пешику, с ким је изродила велики пород, од ког данас има официра, званичника и трговаца.

А и Госпоја Сара, оставши удова по други пут, уда се у Хотину за Тошу Бојанића, бившег Барјактара Војводе Попа Луке. Никола Карамарковић био је осредње вишег раста, кошчат и снажан, у лицу био је осредње сувоњав и црне масти, а бркова осредње велики и густи. Он је у бојевима био добар јунак. Највише војево је око Дрине и по границе Ужичке нахије, кад су Турци надирали да у Србију провале.

Никола Карамарковић имао је и једног свог рођеног брата, имено Јоксима Карамарковића, који је био Скелеџија; а у години 1813 бијеће у Јулу, постане Ужички Војвода и на концу Августа исте године на Равњу у боју, од Турака погине. *)

81.

ГРИГОРИЈЕ РАДОИЧИЋ.

АРХИМАНДРИТ МАНАСТИРА БЛАГОВЕШТЕЊА.

Архимандрит Григорије, где је рођен и књигу учио, незна се. Но у време Кара-Ђорђевог доба био је уважена личност. Он је по паденију Србије 1813 год. заостао у Манастиру Благовештењу.

Но кад се неке Војводе договоре и у пролеће 21. Априла 1814 год. у Манастиру састану, где напишу једну молбу на Руског Цара Александра, да он Србски народ Бога ради не заборави, непропусти, и неотложи заступити, и у Порте свакојако им одлакшања и милостивије призрење израдити, и проч. На ову просбу први је се Григорије подписо, са још три Војводе, и такову послали у Земун Проти Ненадовићу те су се и тамо пет Војвода подписали, и у Петроград је Цару Александру I. одправили.**)

Даље не зна се какова је судбина после овога Архимандрита Радоичића постигла.

---

*) Види Деловодни протокол Кара-Ђорђев Нр. 1561 и Гласник књ. 4. стр. 168.

**) Историја Милутиновића стр. 210.

82.

АЏИ-АТАНАСИЈЕ ИГУМАН.

МАНАСТИРА НИКОЉА.

Аџи-Атанасије Игуман Манастира Никоља, гди се родио и књигу изучио, незна се. И он се звао Аџијом, што је у Јерусалиму Христов гроб походио.

За време десетогодишње војне Кара-Ђорђеве, Хаџи-Атанасије био је знатан човек, и велике је услуге народу побудом својом и присуством у рату учинио.

Године 1813 кад буде пропаст Србије, Игуман Атанасије заостао је у Манастиру Никољу, који се налази покрај саме Мораве под брдом и планином Кабларом, ком је непреступан долазак у псти с коњем и колима доћи, но једино пешке човеку, и који никад није страдао и спаљиван од Турака био.

Па кад Срби на Равну у Мачви разбијени буду, и повуку се Шабцу, одакле се разбегне Србска војска а и Војводе растуре се, тад ту и Кнез Милош Обреновић десивши се, пошто из Шабца пошље свога момка Димитрија Ђорђевића да му породицу у Забрежје на Саву доведе, да у Срем пређе, сиђе у Забрежје, па пошто ту очека три дана своју породицу, која му недође: он онда обуче на се просте хаљине *) и управо оде у Брусницу, гди своју породицу нађе, и одатле оде те разгледа гудуре и пећине Овчара планине, и своју породицу склони у Манастир Никоље код свога кума Аџи-Атанасија. **) И пошто се Кнез Милош у Такову преда Делибаши Али-аги-Серчесми, он се после из Манастира исели и оде у кућу неког Ђорђа Љубичића. А, затим 1814 год. исели се из Љубичића куће и оде у Шаране, у кућу Марка Матковића близу Савинца. ***)

Но године 1814 год. кад Хаџи-Продан у Чачку устане противу Турака, и Турци пођу да устанак гуше, с којима и Кнез Милош Обреновић сајузи се и прво са својим побратимом Ђор-Зуком, и са четом Турака пође противу Хаџи-Продана и с њиме усташи Срба, гди у

---

*) Мемоари Проте стр. 313,

**) Историја Милутиновића стр. 45. Но Вук у својој грађи каже да је Атанасије био Архимандрит види стр. 54.

***) Књеж. Србија стр. 326, 327 а и Милутиновића Историја стр. 75.

Небош планини ухвате породицу Хаџи-Проданову, која је избегла из Трнавског Манастира, и калуђера Трнавског Пајсија. *) И пошто и Ћаја-Паша из Београда са 800 делија у Чачак стигне, робље одведу му у Чачак, које он у окове баци. А затим зађу Турци са Кнезом Милошем Обреновићем по Чачанској, Рудничкој, Крагујевачкој и Јагодинској нахији одбраније Србе и Војводе из Кара-Ђорђевог доба дозивати, ватати и у ланце оковати, и тако устанак Хаџи-Проданов угуше, неколико стотина Срба (осим женског робља) поватају, и у ланце окују: између који и Кнез Милошевог кума из Манастира Никоље, Игумана Атанасија, код кога је Кнез Милош у збегу као гост пр. 1813 год. са породицом његовом био, те и њега Ћаја-Паша у ланцима одведе у Београд, које све љути Скопљак-Сулејман-Паша које изсече а које на коље набије. Између ти мученика набијен буде код Батал-Џамије о Савину дне, кад је највише Срба поморено од 12. до 14. Јануара 1815 год., и Игуман Атанасије, **) гди је баш тад и Кнез Милош у Београду код Сулејман-Паше свога поочима био, и мучећег се свога кума — или сродника — Атанасија на коцу и мукама увијајућег се гледо.

Б.) МАЧВА.

VI. ВАЉЕВСКА НАХИЈА.

83.

ХАЏИ РУВИМ.

БОГОВАЂСКИ АРХИМАНДРИТ.

Хаџи Рувим, рођен је у селу Бабиној Луци Среза Тамнавског у нахији Ваљевској, око године 1774, а мученички погубљен је у Београду последњи дана месеца Јануара 1804 год. Рувиму крштено је било име Рафаило. ***)

Као млад момчић обуче се једном од ђаволства у девојачке хаљине, па са женама и девојкама оде некакој Туркињи на прело. Кад се то прочује, и Турци га почну тражити да обесе, он побегне од куће, и по

*) Историја Милутиновића стр. 76.

**) Види Мемоаре Проте Ненадовића стр. 336 и Историју Нила Попова стр. 109 и 447.

***) Гласник II стр. 226 и 227.

манастирима стане се крити и учити књигу. И пошто се та његова кривица заборави и он књигу изучи, дође опет кући, те се ожени и запопи.

После неког времена умре му попадија и он оде у Манастир Боговађу, те се закалуђери; по том године 1785, оде на Хаџилук, и кад се врати отуд, постане године 1795 *) Архимандрит. Године 1802. завади се нешто с прњаворским Субашом, за то се потужи неколико пута Кнезу Алекси Ненадовићу, да би му променио Субашу, а кад Кнез Алекса не могне то учинити, он у почетку 1803. побегне из Боговађе у Студеницу и оданде о Васкрсу оде у Свету Гору. Но потуцање по туђим Манастирима досади му се брзо, за то се те исте године у јесен врати опет у Боговађу. Кнезу Алекси не буде нимало мило што је Хаџи Рувим дошо, јер је на њега била бачена кривица да је писао ону књигу, што су Турци оне године под Алексиним именом били уватили на скели; за то му поручи да одма бежи из Београдског пашалука (као да сумња једнако остане на њему). Али му Хаџи Рувим одпоручи: „кажите ви Кнезу Алекси нека он сад бежи, а ја сам доста бегао и скитао се: незна Кнез Алекса што је туђа кућа и туђа земља.“ **)

Кад у Боговађи 1804 год. чује Х. Рувим, да је Мехмед-ага Фочић у Ваљеву уватио Кнеза Алексу, он одма узјаше коња и побегне у Београд, као да би га одбранио Кучук-Алија, код кога је онда био његов синовац Петар Молер Николајевић, те му дворе молово. Дошавши у Београд, одјаше код Владике, који јави за њега Кучук-Алији, а Кучук-Алија рекне момцима: — „Не водите га мени, јер ми је овде дете, него га водите Аганлији, па шта му драго и с њим.“

Турци га по том, по заповести Аганлиној баце у кулу, и после неколико дана изведу га на поље, те га страшно измуче (кажу да су му клештама вукли и кидали сисе и месо испод пазуха), па га тек после ти грдни мука посеку. ***)

---

*) Стоји записато његовом руком на Минеју цркве Бранковачке, које је писо 1782 год.

**) Вук још додаје, да је Хаџи Рувим, кад је Фочић уватио Алексу, одма реко: *„А! стигоше га моје клетве! већ ти се неће избавити.“* А то бар није реко Х. Рувим као Архимандрит, да се свети Кнезу Алекси, с киме у омрази био није и који му никакова зла нанео није. Но писац имо је вољу да на све поштене људе што подмеће, па је то и за Хаџи Рувима, мрзећи на Кнеза Алексу, што је Ненадовић, тако што измишљено и писао.

***) Ово је писато по Милићевићу, које је он извадио из Вукове Данице за годину 1829; али има у архиви Срб. Уч. Друштва (бр. 367) записка Проте

Кад је погинуо, било му је око 60 година; био је човек врло леп и паметан. Знао је говорити Грчки; умео је живописати иконе и резати крстове, печате, и панагије.

Вели се у народњој песми, да је умео злато растапати и са њиме ситне књиге писати, око себе рају световати, а Дахије Цару опадати.

Колико је Турке мрзио, види се и данас по његовим запискама на разним црквеним књигама. Тако он записује како је закалуђерен неки Ђорђе Ђурђевић при Владици Ваљевском Јаћиму „и при проклатом безбожном Турецком Цару Султану Афтулахмиту 12 числа Богомрскаго царствованія."

Ето за то је и издануо на мукама, у Београду, последњи дана Јануара 1804 год.

84.

ХАЦИ ЂЕРА.

МАНАСТИРА МОРАВАЦА АРХИМАНДРИТ.

Године 1804 кад су Дахије у Београду закључиле, те Кнезове и друге одабраније људе по Србији секли, Дахија Фочић, кад је у Ваљево 20. Јануара дошао и 23. Кнеза Алексу и Бирчанина посеко, одма после је Турке, те су у Манастиру Моравцима уватилиа Хаци Ђеру, те га посекли.

Закључење Дахија, да и Ђеру погубе, овако је Фочић говорио, као што се у песми каже:

„Док погубим до два Игумана,
„Аци-Ђеру и Аци Рувима,
„Који знаду злато растапати

Земунског М. Пејића од 4. Фебруара 1804 год. у којој се казује, да је Владика Београдски, по жељи Дахија, дозвао себи Хаци Рувима, који је и приспео у Београд 28. Јануара 1804 год. Одатле је, каже, ноћу одведен из постеље Кучук-Алији, где је питан о познатом писму Алексе Ненадовића. На такво питање Рувим је одговорио: „Богу грешим сваки дан све више, али вама ништа грешан нисам." Одма је одатле поведен на калимегдан да се погуби. Свим путем се, кажу, молио Богу, и на самом месту своје погибије умолио је Џелате, те су му допустили да се ¼ сата моли Богу, после чега је рекао: „Сад чините своје." И тако му је глава одсечена. Када је он дошао к Владици у Београд, био је с њим и један трговчић (Дамњан Васковић из села Брезовице, нахије Ваљевске) и заједно су одсели код Владике. Шта је било са овим човеком, не помиње се. — (До тога дана, т. ј. до 4. Фебруара 1804 год. вели Прота, да су Дахије биле одсекле 72 главе, које Србски Кнезова а које други одабрани људи).

„И са њиме ситне књиге писат',
„Нас Дахије Цару опадати,
„Око себе рају сјетовати,
„Они Паше, а ми смо субаше.

После ове изреке Фочићеве, народна песма о Хаџи-Ђери још и ово каже:

„Моравцима цркви допадоше,
„И ту Аџи-Ђера погубише.

Даље о овом мученику Ђери, одакле је био, где је рођен, у којој је години старости своје био, кад је посечен, и где је укопан, нема података.

85.

ИЛИЈА БИРЧАНИН.

ПОДГОРСКИ ОБОР-КНЕЗ.

Илија Бирчанин родом је био из села Суводања, среза Подгорског, нахије Ваљевске и седио с кућом на подножју планине Медведника. Рођен је око 1764 године.

Илије Бирчанина стари доселили су се из Бирча, заједно са племеном Ненадовића. То је племе у Ерцеговини у Бирчу једно било. Но пошто су се са Турцима у Бирчу закрвили и у Србију преселили, по учињеном свом завету, поделили су се на четворо. Једни су се по завету населили у Мачви Шабачкој, где су видили у древету велики рој пчела, други у Бранковини, где су чули да је воо 18 пута рикнуо, трећи су се населили у Грабовцу, где су нашли највеће класове жита, а четврти населе се у Суводању под Медведником, скоро највећом планином у Србији и прозову се Бирчани. И од тог племена од ког је и Илија, има и данас у Суводању више добри домова.

Пре Кнеза Илије, незна се дал је из тог племена когод Кнезом или другим каквим народним старешином био. Тако незна се ни за Кнеза Илију, шта је он пре 1794 год. био, докле закнежен није.

За време рата славног Аустријског Цара Јосифа II. и Катарине II. Царице Руске са Турском од 1788 год., нигди спомена нема о Кнезу Илији Бирчанину. Но после закљученог мира Аустрије са Турском у Свиштову, 4. Августа 1791 год. ево шта Прота Матија А. Ненадовић у својим Мемоарима на стр. 28 говори, кад му је се отац Алекса као Аустријски официр у пензији из рата у Бранковину вратио и опет

отпочео Кнезовати сам, почем Турци по одласку Аустријанаца још никакове власти у Србији непостављали били нису. „Никола Грбовић преко Колубаре био је Љишки (Колубарски) Кнез; а Подгорци којима је Кнез био умро, дођу молити Алексу да сједини Подгорје са својом Кнежином, и да обадве Кнежине држи, или да им он даде каквога из своје Кнежине Кнеза. Алекса, премда је ове године судио и тамо, није се хтео прихватити за сву Кнежину, но рекне им да они између себе Кнеза изберу; а они рекну: А то нам бар за сад дај Јоку из Рабаса да нам Кнезује. Алекса им каже: Да је то мучна ствар једном човеку из друге Кнежине у туђој Кнежини Кнезовати, а кад баш хоћете за Кнеза Јоку из Рабаса, онда ето вам узмите заједно с њиме и село Рабас од моје Кнежине Тамнавске, а и тако је на међи; то село нека буде од сад под вашом Кнежином. — И тако Подгорци буду задовољни.“ *) Докле је тај Јока кнезово и шта је с њим било, незна се, а незна се ни то, дал је Илија Бирчанин одма после Јоке Кнезом постао. Но тек после Шашин-Паше, који је Београд од Аустријанаца примио, и после тог, кад је Мустафа-Паша 1794 год. дошо за Везира Београдског, тад видимо први пут Илију Бирчанина као Кнеза Подгорског. Дакле од тог доба има се говорити као известно о раду Кнеза Бирчанина.

Кад је Кнез Бирчанин постао Кнезом, он је са Кнезом Алексом и Николом Грбовићем радио сугласно као с браћом, они су се заједно међусобно договарали, Скупштине сазивали, порез на народ разрезивали, таков купили и заједно га у Београд Везирима, а после и Дахијама посили и предавали, и заједно народ од турског зулума и неправде заклањали и бранили.

Кад Јаничари из Видина стану наваљивати да продру у Србију и у Београд, да присвоје власт од Царског Везира Мустафа-Паше, Мустафа-Паша тад удари већи данак на народ, него што је дужан био давати по Султанском Хатишерифу од 1793 год. да би за тај новац мого под најам држати већу војску код себе, да са истом одбија Јаничаре и да чува и себе и народ од ти Јаничара, Царски одметника.

Кнезови искупивши се у Београду код Мустафа-Паше, стану јадати, да народ тај данак неможе и нема одкуд давати; но кад им он каже, зашто и за коју цел он већи данак од народа купи, Кнезови, између који је био Кнез Алекса, Грбовић и Бирчанин, нађу да је раз-

*) Мемоари Проте стр. 28.

лог Везиров уместан. договоре се и понуде да му даду Србску војску за одбрану, кад Јаничари наваљивали на Србију буду, а данак већи да народ нема одкуд давати. Мустафа-Паша уважи тај Кнезова предлог и нареди строгом заповешћу, да сваки Србин мора себи набавити дугу пушку, јатаган и два пиштоља. А Кнезовима заповеди, те војску попишу, коју су свагда у приправности морали држати, да, како од њега, Мустафа-Паше противу Јаничара позвани буду, да су одма с војском онде, гди им он заказао буде.

Кад Јаничари од Видина под Тосун-Агом упадну у Србију, и једни оду те заузму Ћуприју, а други ударе на Пожаревац, гди се побију са Србском војском под Станком Арамбашићем, те ту Србе надбију, продру до Београда и варош заузму, а Мустафа-Паша са мало своји војника затвори се у Београдски Град. *)

Кнез Алекса Стев. Ненадовић, Бирчанин и Никола Грбовић, како су за Јаничаре чули, да су упали у Србију, искупили су војску и у Грабовцу, Ваљевском округу, готову је држали, и очекивали од Паше заповест, куд да се крену; но кад чују да су Јаничари продрли, и Београдску варош заузели а од Паше никакову заповест, шта да раде, недобију, они сва тројица на Палежу седну у лађу и низа Саву оду Мустафа-Паши у Град, и кажу му, да им је готова војска у Грабовцу. Мустафа-Паша задржи Кнеза Алексу код себе а Кнеза Бирчанина и Грбовића врати натраг, те оду у Грабовац, војску крену, на Палежу је у лађе укрцају и ноћу до дољег Града дођу и на Сукапију у дољи Град искрцају је. Кад се мало поодморе, разреде се, Спахије стану на Видин-капију, Везирова тевабија на Стамбол-капију, Кнез Алекса са Бирчанином, Грбовићем и Ваљевском војском прођу уза Саву на Сава-капију: и тако распоређени, у једанпут испадну из Града, ударе јуришом на Видинске Јаничаре и истерају ји из Београдске вароши, коју су заузели били.

Кнез Алекса остане у Београду са војском код Везира, да Град и варош чува; а Кнез Бирчанин оде са своје Кнежине војском, те је Јаничаре до Смедерева, удруживши се са Кара-Ђорђем, гонио. Јаничари затворе се у Град Смедеревски; но Мустафа-Паша пошље им из Београда топове, с којима истерају Јаничаре и из Смедерева, те су ји до Видина гонили.

Бирчанин је у више пута са Подгорцима био бој са Јаничарима, но све узалудно му буде: јер Јаничари, кад виде да Мустафа-Пашину

*) Мемоари Проте стр. 30—32.

власт преотети немогу, почем га Срби бране, смисле па преваре Мустафа-Пашу, и као покоре му се и помире с њиме, и замоле га, те он нешто Јаничара пропусти у Београд, да могу живити мирно, а неке и у службу прими. Ти Јаничари, који су се притворно у Београду настанили и Муста-Паши покорили, имали су тајни договор са Јаничарима у Видину. И кад се они ипак из Видина у маси крену, и уђу у Србију, Мустафа-Паша изашље свог сина Дервиш-бега с војском пред њи, а ови у Београдској вароши Јаничари, притворно настањени, кад виде, да у Граду војске код Мустафа-Паше остало није, неким подземником, којим ји неки Цинцарин проведе, уђу у Град, обколе Мустафа-Пашу и преморају га, те он пише свом сину Дервиш-бегу, те он сву Србску војску распусти кућама, а са оно мало своје војске оде у Ниш по налогу свога оца. А Јаничари дођу и 1799 год. *) уђу у Београд и у њему наместе се четири Дахије: Аганлија, Кучук-Алија, Мула-Јусуф и Фочић-Мехмед-ага, и постану господари над свом Србијом, а доцније доброга Мустафа-Пашу 27. Декемврa 1801 год. удаве. И тако настану глобити, угњетавати и свако зло народу Србском чинити, да се то зло и тиранство није могло сносити.

Кнез Алекса, Бирчанин, Грбовић и други Кнезови састану се тајно у Манастиру Чокешини, напишу жалбу на Султана, у којој сва зла, која им дахије чине, изложе и у којој на последку кажу: *„Ако си ти још Цар наш, а ти дођи и ослободи нас од зликоваца ови. Ако ли ти нећеш, а ти нам бар кажи, па да куд бегамо у шуму и у гору, или да у воду скачемо и крај бедноме животу нашем учинимо.“* И ову тужбу тајно преко Аустрије пошљу Султану у Цариград.

На ову тужбу дошла је Дахијама претња од Султана, да ће он на њи војску, ако непрестану рају угњетавати, послати, и то такову војску, која ји неће штедити. И то ће се на њима тако учинити, што се још ни на ком Турчину учинило није.

Кад Дахије такову претњу Цареву добију, стану се међу собом договарати: какву то Цар војску мисли на њи послати? Да пошље Турску, биће жао Турчину на Турчина поћи; да пошље Аустријску или Руску? и то им се немогућно учини, да ће Цар страну силу у своју земљу позивати и упуштати; и нађу да Цар ту никога другога немисли, но рају на њи подићи. Па да би томе стали на пут, договоре

*) Мемоари Протини види стр. 47.

се да зађу по Србији и да све Кнезове, Кметове, боље и боље ратнике Србе, који би у стању били народ противу њи повести, изсеку.

Ево, шта каже и народна песма о том закључку Дахија, да народне Кнезове и главне људе изсеку, које је Дахија Фочић у том збору и договору редом избројао, као и Кнеза Бирчанина што је између други говорећи именово:

„Док погубим Бирчанин Илију,
„Обор Кнеза испод Међедника,
„Ево има три године дана,
„Од како се врло посилио:
„Куд год иде, све крхата јаше,
„А другога у поводу води;
„Он буздован о јункашу носи,
„А бркове под калпаком држи,
„Он Турчину неда у Кнежину,
„Кад Турчина у Кнежини нађе,
„Топузом му ребра испребија,
„А кад Турчин стане умирати,
„А он виче на своје хајдуке:
„„Море, слуге! тамо пашче бац'те,
„„Ђе му гавран кости наћи неће.““
„А кад нама порезу донесе,
„Под оружјем на диван изиђе,
„Десну руку на јатаган метне,
„А лијевом порезу додаје:“
„„Мехмед-ага, ето ти пореза,
„„Сиротиња те је поздравила,
„„Више теби давати не може.“
„Ја порезу започнем бројити;
„А он на ме очима стријеља:
„„Мехмед-ага! Зар ћеш је бројити?
„„Та ја сам је једном избројао.“
„А ја више бројити несмијем,
„Већ порезу украј себе бацим,
„Једва чекам, да се скипе б'једа,
„Јер не могу да гледам у њега;
„Он је паша, а ја сам субаша.“

Кад су тако Дахије, по Савету Фочић Мехмед-аге, закључиле да изсеку Кнезове и све друге знатније људе по Србији, одма пошљу у сваку касабу својим Муселимима тајну заповест и одреде им и дан, да сваки Муселим свога Кнеза погуби. А на Кнеза Алексу Бирчанина, Грбовића и Кара-Ђорђа пође сам Дахија Фочић-Мехмед-ага, немогавши се у другог поуздати, да ће ји моћи погубити. Но кренуо је се тад из Београда за Ваљево, пошто је напред послао поруку Кнезу Алекси, Бирчанину и Грбовићу, да долази у лов са 200 момака, но да му они спреме рану за коње и Турке, тако и конаке.

Кнезови по поруки Фочићевој спреме све што треба. Ненадајући се своме злу, изиђу из Ваљева, сретну и дочекају Фочића у пољу Лубенину: он ји претворно лепо прими, па одадне пођу к Ваљеву, но како дођу и сјашу коње у Ваљеву, одма Фочић сва три метне у тамницу, и наметне им синџир на врат, и обе руке заједно у једно гвожђе, штоно се зове лисице, које је Фочић са собом понео, и томруке. Они

су били тако оковани, да се нису могли ни окренути ни својим рукама леба до уста донети, него су ји други зарањивали.

Кад чује Јаков, брат Кнеза Алексе, да су Кнезови утамничени, дотрчи у Ваљево и кад види шта је, одма стане спремати и купити новац, небили како Кнезовима одкупио живот. Вико је Кнез Бирчанин и Грбовић из тамнице: *„Јакове брате, тражи и састављај и подај колико год новаца ишту, само живот одкупљуј!“* — А Алекса једнако вико је: *„Недај Јакове, недај паре, неостављај ми деце под дугом да робују, он ће и новце узети и нас изсећи, из овога синџира и из ови лисица немисли он нас живе пустити!* —

Добро је проницо Кнез Алекса да ће они жертва за свој народ бити и да ји Фочић ни за какове паре живе пустити неће. И тако после утамничења трећи дан изведу Кнезове из тавнице: Милована Грбовића, сина Кнеза Николе, који је срећом његовом болестан код своје куће лежо, пусте, а Кнеза Алексу и Илију Бирчанина вежу и на пољице код Колубаре, пониже ћуприје на 80 фати изведу, и пред многим на силу покупљеним светом, пред вече 23. Јануара 1804 год. у Ваљеву оба посеку.

За Бирчанина кажу, кад су га водили на губилиште са Кнез Алексом, да су оба ишли неустрашимо — поносито, и Бирчанин је ћутао и кад су га довели на губилиште, он је реко:

„Еј, Вочићу! Вочићу!
Провриће из земље крвца наша,
Помориће вас, и тиранства ваша!“

И онда недадне му више џелат говорити, него удари га јатаганом по врату и посече.

Кад тако Кнезови посечени буду, народ се с тог грозног позорја разбегне и узжурба. А Ваљевски Турци одма стану тајно спремати своје важније ствари за бегање.

Дахија Фочић узме обадве Кнезовске осечене главе, па ји мете више себе на чардак на шилке за углед; а тела њиова остану на пољицу код Колубаре, гди су и посечени и три дана лежала, по на молбу Ваљеваца, Фочић дозволи, те безглавно тело Алексино узме неки Манојло из Клинаца, натовари на кола и однесе у Бранковину, те га Јаков код Цркве сарани, а после три дана опет неки Живан

Јеротић из Близоња украде са чардака главу Алексину, мете је у недра, однесе је у Бранковину и к'телу је присоједине.

Шта је било са главом Кнеза Бирчанина, незна се. А тело његово узме његов Буљукбаша Милић Кедић, кога је Фочић одма на Бирчаниново место закнежио, те исто из Ваљева однесе и сарани код Ћелиске Цркве на један хват северо-источно од олтара и северни врата. На гробу му стави белу плочу, на којој се још с муком могу да прочитају ове речи: „Зде почиваетъ рабъ божи Илія Кнез — — Бирчанинъ от — — — ра Мехмед — — а Фо — и — —."

Бирчанин после своје смрти оставио је једног сина Бранка и једну ћер Ђеку. Син му је погинуо за владе Кнеза Милоша на неком нишану заједно са Бобовцем из Ваљева: *) о њиовој смрти чудно се прича, да су оба по налогу Кнеза Милоша 14. Јуна 1832 год. мучки убијени у Ваљеву, зато што су они први били за устав и законитост, и да се самовлашће и самовољство Милошево ограничи. **)

Ћи његова Ђека после смрти свога оца, Кнеза Илије, уда се у Ваљево за меанџију Ђуру Малишевића, с којим је имала само једно мушко дете, па и оно у младим својим годинама умре. Па кад јој и муж умре, она је после тога непрестано живила у Ваљеву. Она је више господарила над својим мужем него ли он над њом. Ђека је Бирчанка управо имала мушку јуначку нарав, њено понашање било је више мушко; знала је јашити коња боље него многи добри јашачи, она је у трку коња из пиштоља гађала, и уз реч као мушко вјеру је кресала. — Она је била врло бистра и паметна жена; била је лепа, потањег струка и доста висока. Њу нико није смео увредити, него је сваки поштово. Она је одело на себи носила сеоско и конђу на глави, увек чисто, уредно и лепо. Она је и у својим старим годинама изгледала поносита и врло младолика и лепа, ишла је право, и врло дешто је

*) Јован Симић Бобовац, родом је из села Бобове, био је Капетан под Војводом Милићем Кедићем за ратовања Кара-Ђорђа. Мемоари Проте стр. 275.

**) Јован Симић Бобовац био је у то време Кнез и седио је у Ваљеву у својој лепој кући (конаку). Бобовац био је код народа врло уважен и популаран: кад је мучки убијен, било му је 57 година, и укопан је код своје Цркве у Каменици, среза Подгорског, где му се и данас белег налази. После своје смрти није деце оставио, до јединог усињеника Танасија Бобовца. О убиству Кнеза Бобовца и Бранка Бирчанина и Милићевић у Кнежевини Србији помиње, види стр. 381 и 399.

проседу косу на глави имала. Умрла је у Седларима, повише Ваљева на четврт сата, биће 1868 године.

Кнез Илија после своје смрти оставио је два своја брата, од који и данас у Суводању има потомака.

Кад је Фочић после Илине смрти хтео од његове браће једнога да закнежи, није се хтео Кнежства примити; одговорио је: Ја сам орач и копач, у Кнезовању се неразумем. Да је и мој брат чуво плуг, неби главу изгубио. После тог Фочић окнежи Бирчаниновог Буљукбашу Милића Кедића из Суводања, који је доцније у Кара-Ђорђевом војевању Војвода и ваљан јунак био.

Кнез Илија Бирчанин био је висока раста, тела снажног и коштуњавог, подужи образа, био је црномањаст, бркове имао је црне густе и повеће, погледа врло оштрог, а глас имао је крупан. Био је врло одличан, паметан и јунак. Врло је на гласу био добар јашач, и вешт у гађању из пушака; одело је носио на себи врло лепо, и био је врло отличан. На Турке здраво је мрзио, па је уз реч често псово: *„По турској те вери....“*

86.

АЛЕКСА СТЕВАНОВИЋ НЕНАДОВИЋ.

ТАМНАВЕ И ПОСАВИНЕ ОБОР-КНЕЗ ВАЉЕВСКИ.

(Са сликом.)

Рођен је у селу Бранковини, среза Тамнавског, нахије Ваљевске.

Родитељи његови били су мати Манда а отац Стеван, и тако је се он по очином имену презиво Алекса Стевановић. Овога Стевана отац био је Петко, а Петков Кнез Станоје. А овога отац, који је био неки властник у Херцеговини, са целим великим племеном његовим доселио је се из Бирча, Херцеговине, од Црногорске границе у Србију, и у Бранковини настанио се.

То племе у Херцеговини од старе старине звало је се Ненадовићи: но пошто се закрве са Турцима, сво племе из Бирча крене се, пресели у Србију и прозове другим именима, да би од Турака мирно било.

Кад је то племе Ненадовића пошло да се у Србију сели, заветовали су се између себе:*) Једни да се населе и настане онде, где

*) Мемоари Проте Ненадовића стр. 3.

АЛЕКСА СТЕВ. НЕНАДОВИЋ,

Обор-Кнез Ваљевски.

Од Дахија посечен 23. Јануара 1804. у Ваљеву.

нађу добар рој пчела у грму. Други, гди највеће класове од жита виде. Трећи, гди најгушћу шуму нађу. А четврти, гди чују да највише воо рикне. Тим држали су да ће та плодна места бити, и најугоднија за њиови породица живот.

Од тог племена, који су се у Херцеговини Ненадовићи звали, кад се у Србију преко Дрине доселе, једни задрже се и населе вслод Цера планине, у Липолисту у Мачви, гди су највећи рој пчела нашли и гди су држали богатство у меду. Други сви спусте се у Ваљевску нахију, и од ти једни, којима је највећа опасност од Турака претила, населе се и настане у планинском месту Суводању, данашњем срезу Подгорском, под подножјем планине Медведника и прозову се Бирчани. Трећи спусте се у Грабовац, среза Посавског, гди су нашли највеће класове жита и прозову се Стевановићи. Четврти у путу, кад су дошли на Бранковачки Вис *) и чују гди воо 18 пута узасобце рикне, имајући убеђење да ту земља плодна бити мора, ту се населе и ако је то место пусто и ненасељено било.

Од тог племена, који су се ту настанили, једни прозову се Лазаревићи, од који има и данас више добри кућа, а други Стевановићи.

Од ови последњи Стевановића-Ненадовића, кад су се ту у том пустом месту настанили и започели темељ копати, да кућу себи граде, нађу на неке старе под земљом зидине и подрум, у ком нађу стару отрулилу бурад, и у по неком од њи вина, здраво се обрадују, предсказујући себи срећу за досељење у то место. Тај човек из те породице, који је темељ копао и пронашао у подруму бурад с вином, звао се Бранко, његови сродници радостни том наласку као предсказујућој срећи, стану се између себе разговарати и фалити како је Бранко нашао вина, и тако то место као срећно тим проналаском вина, остане и прозове се село Бранковина.

Од ови Ненадовића, који су се из Херцеговине у Бранковину доселили, и од који су и у Херцеговини неки властинци били, и овде у Бранковини, једног од њи, као од одабраног племена и куће, Турци поставе за Кнеза, имено Станоја. А после Кнеза Станоја незна се да ли је ко из те куће Ненадовића у Бранковини каквим властинком под Турцима био, до Кнеза Алексе.

---

*) Овај се Вис зове данас Близоњски Вис.

Кад је и које године Кнез Алекса рођен, и кад је први пут Кнезом у Ваљевској нахији посто, нема се грађе на руци. Но њега је Аустријски рат са Турском 1788 год. затекао као важног у народу човека и Кнеза и изван Ваљевске нахије.

Пре него што ће Аустријска војска 1788 год. ући у Србију, Кнез Алекса наговором неког „Мијушка“ шнајдера, који је се издо за неког господина и да га је Цар Јосиф послао, да му каже да устане противу Турака, и да ће одма и Аустријска војска прећи у Србију, поверује том господину Мијушку и дигне народ Ваљевске нахије противу Турака и истера Турке из Палежа, Уба, Ваљева, Бачеваца и Чачка, и у Босну ји у Ужице и Соко протера. Кад Кнез Алекса истера Турке из ти места, и у Ваљево врати се, у то доба и Цар Јосиф у Срем у Манастир Фенек дође.

Пријатељ Кнеза Алексе, официр Арса Андрејевић из Сремски Бољеваца *) тад позове Кнеза Алексу да му дође да Цара види. По том позиву Кнез Алекса узме са собом свога Буљукбашу, Николу Арсенијевића из Вукићевице, с којима и господин Мијушко пође, пређу у Бољевац и одатле оду у Манас. Фенек. Ево шта даље сам Кнез Алекса о себи говори:

„Одемо у Манастир Фенек, и ја се одма састанем са Арсом Андрејевићем, с којим сам живио као с братом. Сутрадан одем са Арсом на један доксат, одакле смо гледали врло млого свакојаки' официра у манастирској порти. И ја се зачудим — кад ме Арса запита: „видишли Алекса Цара?“ „како ћу га видити кад га ту нема“ одговорим му ја, и почнем гледати по свој порти и по свима доксатима, неби ли гди Цара могао видити, но све узалуд! „Оно је Цар Јосиф! — вели Арса — што стоји код онога кочијаша, што маже читов, и штапићем показује куда кочијаш треба кочије да намаже.“ „Шта Арсо да од Бога нађеш!“ вичем ја зачуђен! — *„Зар су у вас такви Цареви? А камо му велики ћурак, и велики каук на глави, ако не већи, а оно бар као у нашег Везира у Београду?“* Сада рече мој Буљукбаша Арсенијевић, који беше самном дошао: *„А пуштог Кнеже Бог и душа, какве су му ноге танке, нема ни чарапа у чизмама, но голе ноге, а ми се уздамо да и нас одене, а и он бос иде!“* Насмеја се Арса и каже: „Тако носе сви крштени Цареви, а не као ваши Турци — и проче!“ Ми смо одатле гледали Цара до год није у собу отишо.

*) Види V. част. Голубице стр. 128.

Доцније дође један официр к нама и запита: „ко је ту Кнез Алекса?“ и Арса му одговори: „ово је“ и пружи руку на мене; „хајде“ вели „зове те Цар!“ — Кад рече: зове те Цар, прођоше ме мрави од пете до перчина. Паде ми на ум што су ми Турци преповедали: *„да се Цар неможе видети, и који га год види, мора му од страа доња устна препуки.“* Но одма помислим: ја видо Цара у авлији и устна ми непрепуче, а и није страшнији ни од једног Београдског Везира. Хајде па што Бог да. Каза ми Арса, да не ваља у скут га љубити као Везира, но само се гологлав поклонити. Кад уђем к Цару, ја тако и учиним. Код њега стајао је толмач. Пита ме „јесте ли ви Алекса Кнез Ваљевски?“ ја му кажем: да јесам — па шта сте тамо радили и како с Турцима стојите? — Ја кажем да смо Ваљево и Чачак попалили. — „А тко вас на то све наговори и подиже?“ упита Цар преко толмача. „Господин Мијушко!“ одговорим ја: — „који је то г. Мијушко?“ Ја кажем да је он прешао и подиго нас у име Царево, и да је сада и он овде. Цар спусти обрве на очи и пошто мало поћута, рече нешто немачки официру, који одма отрча на поље. Цар се разговарао са својим толмачем незнам о чему. Ја ћутећи тако мислио сам: „мој г. Мијушко. наопако ти било, ти си међер нас преварио те смо као тићи без перја врло рано излетили из гњизда на лапавицу.“ И ја се тек сада уверим о ономе, о чем сам често сумњао, т. ј. да је то лажа нека; а ја сам изнајпре мислио, да је он најпре с Царем вечерао, па онда међ нас прешао, тако је умео лепо лагати.

У томе дође с оним официром и Мијушко. Пита га Цар: тко је он и шта је тамо радио и ко га је на то посло? — Замуца мој г. Мијушко *„ваше величество .... ваше величество .... ја сам шнајдер!* — Па сам видео војску где се спрема на Турке, па сам узео нешто барута и један добош и отишао сам Кнезу Алекси, те кренуо народ и Турке растерали,“ — Цар нешто рече Немачки — а он се поклони па оде.

По том Цар Јосиф окрете се к мени и упита: „кад сте истерали Турке из Палежа, Уба, Чачка и Ваљева, куда сте ји отерали?“ Ја му на то одговорим сасвим весело, да смо ји отерали чак у Соко и Ужице, а неке чак преко Дрине. „Гут!“ одговори Цар „а колико је до Ужице, Сокола и до Дрине од ваши места?“ — кажем му ја, да од наше нахије до Сокола има 4 сата, до Ужица 7, а до Дрине 8 сати. — „А где су

њине жене и деца?“ упита даље Цар; — ја му кажем да су са собом одвели. „А где су ваше жене и деца?“ питао је даље — и ја одговорим, да наше жене и деца седе код своји кућа. — *„А кад Турци“* почне Цар *„сместе и осигурају тамо своје жене и децу, пак онда узјашу на своје хатове и на вас ударе, куда ће онда ваше жене и деца?“* На то му нисам ништа умео одговорити, до само слегнем с раменима. Цар примети на мени ту забуну и бригу, пак после неког кратког ћутања рече ми са свим благим гласом: *„Мој драги Кнеже, ја се од вас и од тога народа уздам и надам да ћете ви помоћи мојој војски, мога и вашега непријатеља прогнати. Али то што сте сада чинили и бунили се, да сте тек после, кад би моја војска прешла и вас и ваше фамилије себи за леђима оставила. Ја сам спремио 300.000 војске, и хоћу и мислим да ваше отечество од Турчина очистим, но хоће ли Бог дати, то незнам. Ви сад идите и чувајте народ и уклањајте га у планине да се непороби, а моја ће брига бити за вас,“* — и даде ми сто дуката.

Тај исти дан зовне ме Михајиљевић на вечеру, с којим сам се познаво и добро живио. При растанку с њиме рече ми: „идите одма у Ваљево и чету скупљајте и држите у скупу; ја ћу вам послати једног фендрика с неколико фрајкора, и чувајте народ да се не поробн, а и мене ће Цар скоро послати да на Забрежју шанац начиним и топове превезем, но треба, кад време буде, да и ви људе пошљете да шанац помажу копати.

Одатле из Фенека Кнез Алекса врати се у Србију, дође у Ваљево, скупи људе у чете, где му и Генерал Вулета Михајиљевић пошље једног фендриха Јована Вујадиновића са 30 фрајкора: који одма удари на Турке у Бачевчу и разбије ји, и ту погине турски поглавица Гуша-Мустабаша, и Кнез Алекса зароби 70 Турака и у Срем пошље ји, и запљени много Турске стоке. У то баш време доле на Морави усто је био на Турке и свињарски трговац, прозвани Капетан Коча из Ланишта, Јагодинске нахије, од куда се у том крају и помиње „Кочина“ а не Цесара Јосифа крајина.

После кратког времена 29. Јуна 1788 год. пређе у Србију као аван-гарда Капетан Радич Петровић са четом војника, наместе на Сави ћуприју, шанац на Забрежју ископају и топове у исти наместе. А по том одма пређе и Генерал Михајиљевић с војском и оде к Јагодини, а у

Ваљево пошље Мајора Лукића, Капетана Кључовића и Бежановића, који у Кличевцу код Ваљева шанац ископају. и ту се пребере до 1.800 момака Ваљеваца. Тад Михајиљевић поручи, те ти сви војници оду са Кнезом Алексом у Јагодину, где Цесаров мундир (одело војено) и шоце (пушке војничке) приме и натраг се у Ваљево са Кнезом Алексом као Оберлајтенантом и Лајтенантима Петром Ракарцем, Лазаром Илићем, Малим Јанком, Милосавом Милошевићем, поп Ђуком Фендриком и Ђоком Миђановићем Стражмештером, свима Ваљевцима, у Ваљево врати. који су се ту у Кличевачком шанцу у екзерциру вечбали; а после тог војевали су противу Турака, где је требало, а ударали су и на Град Соко, попалили су га. али Град као јаку местну тврдињу од Турака отети нису могли.

Генерал Вулета Михајиљевић пошо је у то време од Јагодине, ударио на Ћуприју, освојио је, а по том заузео Крушевац, Карановац и Ужице. И готово све те крајеве са самим Србима фрајкорцима од Турака очистио је и заузео. При заузимању ти места био је Радич Капетан а и Кара-Ђорђе.

Тек доцније 1789 год. пређе у Србију силна Аустријска војска под Фелд-Маршалом Лаудоном, која 28. Септемвра 10. Октомвра освоји Београд, а потом Шабац, Смедерево и сву Србију од Турака очисти.

Кад је Лаудон туко и освајо Београд, Кнез Алекса са 700 Срба, у некаковим ритовима између Панчева и Београда 15 дана био је на стражи, и чуво да Турци на лађама Дунавом не дођу Аустријској војски за леђа. Кад је Лаудон Београд освојио, Алекса опет је са војницима отишо Ваљеву.

Како је Аустријски славни Цар Јосиф II. са Руском Царицом Великом Катарином II закључио свети сојуз и учинио погодбу, да Турску Царевину униште и између себе поделе, и како је Аустријска војска очистила од Турака Србију, а Велика Царица Катарина освојила од Турака Бесарабију, Молдавију и Влашку, Енглеској то небуде по ћуди и умеша се у посредовање; Прајска ступи и у савуз са Турском; Шведска по наговору Прајске објави рат Русији; Белгија од Аустрије отргне се. Цар Јосиф по несрећи 2. Фебруара 1790 год. умре; а на његово место дође на престол Леополд II. И тако по смрти Цара Јосифа утицајем речени противни сила, и Аустрија и Русија принуђени буду, са Турском мир да закључе. и да од светог сојуза и намере своје одустану.

Аустрија по Рахенбергској конвенцији од 27. Јуна 1790 год. учињеној са Прајским Краљем Фридрихом, одма са Турском учини примирје, а 1. Августа 1791 год. у Свиштову закључи мир, и све јој освојене Градове и земље натраг поврати, па доцније и са војском из ти земаља изиђе.

Усамљена Русија принуђена буде, те и она Августа месеца исте 1790 год. пристане на мир, такови са Турском у Галацу закључи и тек 9. Јануара 1792 год. у Јашу подпише га; а себи по учињеном уговору задржи простор између Дњестра и Буга, и сам Очаков; а проче завојевате земље све Турској натраг уступи.

Кад се тај мир са Турском учини, и Аустријанци све освојене Србске земље и Градове Турцима поврате Ћесарова војска оде натраг, а фрајкорци оду сваки својој кући по Султановој амнестији, која је посљедовала по учињеном уговору између Аустрије и Турске, да се участвујући Срби у том рату несмеду узнемиривати. Онда сви Србијански официри скупе се код Михајиљевића у Сремским Карловцима, где је он Немцима рачун морао давати за ратне трошкове. Михајиљевић понуди све офицпре да и даље остану у Царевој служби, и да ће сваки своју плату уживати. Кнез Алекса рекне Михајиљевићу: „ја овде остати нећу, ја ћу да идем на моју очевину, где сам се родио.“ Михајиљевић, који је Кнеза Алексу здраво пазио и уважаво, рекне: „а зашто Алекса ти нећеш да останеш у нашега Цара служби, пак ћеш скоро Капетаном ванзирати, а заклео си се да ћеш нашему Цару веран бити.“ Алекса му одговори: *„Истина је да сам се заклео да ћу му бити веран, и противу Турака за слободу очевине моје војевати, и познато вам је да ја моје заклетве непрестуnам, нити Цара изневеравам и остављам, но Цар оставља мене и сав народ Србски као његови стари што су наше прадеде остављали, за то идем натраг преко Саве, а немам писара ни други учени људи, но ћу ићи од Манастира до Манастира и казивати сваком калуђеру и попу да у сваком Манастиру запишу, да више никад, тко је Србин, Немцу не верује.“* Михајиљевић рече му: *„Ћути Алекса да од Бога нађеш, чуће Немци па ће те оловом залити.“* Алекса рече: *„ја што Србину кажем а не Немцу; а и Немцу ћу то исто казати сваком.“*

После тог Кнез Алекса као Оберлајтенант иступи из војене Аустијске службе и 1791 год. врати се кући у Бранковину. С њиме иступи

и Лазар Илић из Јабучја и Петар из Ракара, и у Србију врате се. А остали официри из Ваљевске нахије остану и даље у Аустријској служби, као: мали Јанко, Милисав Милошевић, Ђука Фендрих, Ђока Мићановић Стражмештер и многи други, који су ишли и противу Француза борили се, но мало је се који од њи натраг жив вратио. Милошевић доцније, кад је Кара-Ђорђе усто противу Турака, дошо је у Србију и на Мишару 1806 год. у боју погинуо.

Кнезу Алекси по одпусту из војене службе, као Оберлајтенанту за заслуге, које је он Аустрији у рату противу Турака учинио, одреде пенсију, коју је он до своје смрти уживао, са овим декретом:

Se. Majestät haben aus ganz besonderer Allerhöchster Gnade nach der vorsichgegangenen Dissolvirung des serbischen Freicorps Ihnen, Alexa Stephanovits, den k. k. Officiers-Charakter mit der Erlaubniss der Tragung deren militärischer Ehrenzeichen und der Armee-Uniform beizulassen und anbei vom 16. des letzt ausgetretenen Monats November an eine Pension von monatlichen fünfzehn Gulden allergnädigst zu bewilligen geruhet.

Diese allergnädigste Entschliessung wird Ihnen, Oberlieutenant Stephanovits, zur nachrichtlichen Wissenschaft und guten Versicherung mit dem Beisatz eruirt, dass, weil derselbe nach seiner von sich gegebenen Erklärung in Syrmien sich künftig aufhalten wird, die obberührte monatliche Pension bei der Peterwardeiner Militär-Invaliden-Casse vom besagten dato an unter Einem angewiesen werde, und derselbe solche allda gegen behörige Quittung zu erheben habe.

In Ermanglung eines Kriegspräsidenten:

(L. S.) **Tige** m. p.

Ex consilio aulaebellico.

Wien, den 7. December 1790.

von Dürfeld m. p.

O 15. No. 2922.

An den Oberlieutenant Alexa Stephanovits vom dissolvirten serbischen Freicorps.

А на Србски језик преведен овај декрет овако гласи:

Његово Величанство благоизволило је из најособитије највише милости после предходног распуштења србског слободњачког кора Вама, Алекси Стевановићу, чин ц. к. Официра са дозволом за ношњу такових војени знакова и униформе задржати, и уз то од 16. /4. прошлог месеца Новембра почетно пензију месечно петнајест форинти одредити.

Та најмилостивија одлука ставља се Вама, Поручнику Стевановићу, на известно знање и добро осигурање с тим додатком, да се из разлога, што ће се он по његовој изјави у будуће у Срему бавити, горе поменута месечна пензија код Петроварадинске војно-инвалидске касе од реченог дана почетно у једно одређује, и исти њу на уредну признаницу подиће има.

При оскудици војног председника:

Тиге с. р.

Од дворског војеног савета.

У Бечу, 7. Децемвра 1790.

пл. Дирфелд с. р.

О 15. бр. 2922.

Поручнику Алекси Стевановићу од распуштеног србског слободњачког кора.

Кад Кнез Алекса из Карловаца 1791 год. кући у Бранковину дође, нађе целу нахију без старешина и судова, јер како су Аустријанци из Србије изишли, а Паша тек са мало Турака у Београд дошо, и Београд од Аустријанаца примио, па у земљи још нигди никакове власти испоставељо био није. Па да неби нереда у земљи било, Кнез Алекса, као стари Кнез још пре Аустријског рата, а тадањи Обрлајтенант, кога је народ здраво пазио и слушао, зађе у нахију и у договору са народом власти испоставља, по начину као што је он у Срему видио како су села на кумпаније подељена, тако и он за облакшати себи, уреди и постави код сваке цркве по једнога главнога кмета, и назове га срескиm кметом, који је имао 8 до 10 села под собом и која су села тој цркви долазила, а свако село за себе добије по једног мањег селског кмета, који је стајао под заповешћу среског кмета. Те све кметове сам је народ из своје средине себи бирао.

Такови је ред завео Кнез Алекса не само у својој Кнежини, која је се распростирала од Ваљева до Саве, и која је у себи содржавала три данашња среза: Тамнавски, Убски и Посавски, него и у целој нахији Ваљевској као и у Кнежини Колубарској и Подгорској. У његовој Кнежини били су главни срезски кметови као Капетани ови:

1. Код цркве Бранковичке као срезки кмет био је Ђорђе Крстивојевић из села Забрдице.

2. Код Манастира Докмира био је Живко Дабић из села Јаутине, који је доцније погинуо у боју на Лозници на С. Тројице 1807 год. а на његово место дошо његов син Гаја Дабић за Капетана.

3. Код цркве Рабровице био је Арсеније Раонић из Лознице, који је доцније погинуо у боју код Лознице на С. Тројице 1807 год. а на његово место постављен за Капетана син његов Никола.

4. Код цркве Степањске био је Васиљ Павловић из Бајевца.

5. Код Манастира Грабовца био је Бранко Николић из Грабовца, а после њега Петар Ерић из Звечке.

6. Код Јабучке цркве био је Живан Петровић из Каленића.

7. Код Манастира Новака био је Милован Зујаловић из Тулара, који је после десетогодишње борбе од 1804—1813 год. у 1815 год. 14. Јулија погинуо у боју на Дубљу.

8. Код Врељанске цркве био је Веса из Љубинића, а после њега Ђура из црвене Јабуке.

Даље о уређењу Грбовићеве зване Љишке (Колубарске) Кнежине и Подгорске, гди је тад Кнез Алекса на молбу народа Подгорског, који га је молио, да им он и над њиовом Кнежином Кнез буде, изабрао им за Кнеза и поставио неког Јоку из Рабаса. *) а после њега дошо је Бирчанин Илија.

Сви ови главни срески кметови, које је Кнез Алекса испостављо, како су чули да је Кнез Алекса са Кнезом Бирчанином 23. Јануара 1804 год. у Ваљеву погубљен, на позив Јакова Ненадовића рођеног брата Алексиног, и сина Алексиног Проте Матије, тако и Кнез Никола Грбовић и Буљукбаша Бирчанинов Милић Кедић подигну народ на оружје у свој Ваљевској нахији, попале Ваљево. и кад чују да је и Кара-Ђорђе противу Турака устао, пођу и даље Шабцу Турке тамаинти, који су се сви јуначки противу Турака борили, и готово све те старешине народне за слободу народа Србског у боју од 1804 до 1813 год. изгинуле су.

Кнез Алекса, који је такови ред завео у својој Кнежини, тако као што је већ речено и у другим двема Кнежинама нахије Ваљевске, који су га Кнезови као и срески кметови и сав народ као паметна човека љубили, слушали и сви га у опште Лаћманом Алексом звали, држао је код себе, као што су и други Кнезови држали, но неки број Буљукбаша и пандура, преко који је заповести шиљао среским кметовима (капетанима), а ови код среске цркве позивали су селске кметове и њима заповести од Кнеза Алексе дате им издавали. или им такове шиљали, а ови народу

---

*) Мемоари Проте Ненадовића стр. 28.

сваки у свом селу сообштавао је, које је народ вршио. У спорним питањима између људи догодившим се, за мање ствари пресуђивали су сеоски кметови, у већим срески, а још у већим, са среским кметовима пресуђивао је сам Кнез Алекса, који и је за погрешке учињене казнио, и који је једнако ишао по народу. И тако то трајало је целу годину дана, докле Турци нису у Ваљеву и другим касабама поставили своје Муселиме и Кадије, који су судили. Али и даље, и под Турцима по народу остале су заведене и постављене Кнез Алексом власти, срески и селски кметови, који су по народу судили и пресуђивали сами за мање кривице, а Турци нису се у то мешали, а за врло велике кривице шиљати су кривци у Ваљево Кадији; које је он осуђиво, казнио и апсио. А и Кнез Алекса остао је и под Турцима Кнез народњи још 12 година докле га Турци и погубили нису.

Како су Муселими и Кадије по њиновој дивљој нарави и Алкорану судили Србима и Турцима, па и за најмање кривице бацали Србе у апс и глобили ји, Кнез Алекса у таким случајима заступо је и бранио од неправедне глобе и казни не само Србе него и саме Турке; и тако су га како Срби тако и поштени Турци уважавали, а нарочито Срби љубили, поштовали и као највећег заступника и бранитеља свог од Турске неправде држали; јер како је се који Муселим и Кадија као неправедан глобар показао, он је у договору са Кнезом Грбовићем и доцније са Кнезом Илијом Бирчанином покупљо и облачио најречитије људе и кметове у најспромашније одело, а и саме поштене Турке на то приглашавао, те су на Мешћему код Муселима и Кадије ишли противу зулума, глобе и неправде викали и људе тако бранили, арзоале (жалбе) писали, и противу насилија Везиру жалили се, у којој описивали су сва зла која им се чине, и да сиротиња неможе више сносити, него да ће да бега у „Каршију у Кауре у Срем," ако се то зло неодклони. Те жалбе носио је Кнез Алекса Везиру у Београд, који га је врло пазио и тужбе му уважаво, Муселиме и Кадије мењо. И тако за 12 година свога кнезовања до устанка Кара-Ђорђевог на Турке, променуо је у Ваљевској нахији 18 неправедни које Кадија, које зли Муселима.

Тако је исто при разрезивању претераног данка Кнез Алекса облачио речите људе и кметове у најспромашније одело, којим је кроз капу пропадао перчин, кроз чакшире колена, кроз опанке прсти, и

такове је људе водио у Београд Везиру пред његов Сарај, који с викали да им се глас до Бога чуо: *„Аман Пашо! Аман! за Цареводравље, велика је пореза не можемо давати, ето како смо голи и боси, а ми смо злеудно најболе газде у сиротињи, ко ће од нас дати по 100 и 160 гроша на главу?“* И тако је Паша смањиво порезу.

За то време после Аустријскога рата везировао је у Београду над Београдским Пашалуком Шашин-Паша. Кнезови после Аустријског рата молили су Султана да укине Читлук Сахибије, аге, и њиове десетке, но само народ да даје данак Цару и Спахијама десетак. Ту молбу Срба уважио је Султан Селим и посло им свој Хатишериф, којим се укидају Читлук Сахибије, и опредјелио по колико имаду Срби данка Султану сглаве на главу плаћати. Тај Хатишериф, кад су Срби 1793 год. добили, предали су га на чување Београдском Митрополиту Методију Грку *) Но Београдски Везир Шашин-Паша као пријатељ Јаничара изопачи тај Хатишериф, и добави ферман, као да је Цар Читлук Сахибије помиловао, и 1794 год. сазове Кнезове у Београд и изда им заповест да народу кажу да он без противности осим Царског данка, и Спахиског десетка, и њима Читлук Сахибијама такови даје.

Кнез Алекса познавао је се и добро живио са Хаџи-Мустафом Шиникџијћем Бина-Емином (настојником грађевина) Београдског Града: па оде њему и потужи се на тај Агински ферман. Хаџи-Мустафа одговори му: „Знам ја, ко је тај ферман извадио, но ако ви хоћете ја ћу то лако покварити.“ „Хоћемо за Бога и помагај,“ рече му Кнез Алекса и у име свију Кнезова замоли га да ради о томе. — „Идите и тајно начините сваки мизаре (прошенија) на Цара,“ рекне му Мустафа — и ударите што више можете имена, и који нема мура (печата) нека престом притисне.“ Тако Кнез Алекса оде, и са Кнезовима сваки посебно начине тужбу на Јаничаре, многа имена подпишу, престе и мурове ударе, а потом тајно однесу Бина-Емину, који тужбу прими и тајно је пошље у Цариград Султану. А Кнезовима закаже да у Београду чекају на одговор, који ће им одма из Стамбола доћи.

Како се Кнезови у Београду позадрже, Везир Шашин-Паша звао и је себи и говорио им зашто не иду у народ да му советују да се неби ко противио Царском ферману, него да прими своје Јаничарраге? Кнез Алекса изговарао је се да неможе да иде докле неке рачуне

*) Мемоари Проте Ненадовића стр. 36.

са Бина-Емином о набављеној му грађи за оправке касарни несклони, а и кад то учини, да несме у народ ићи да му советује да прими ферман Јаничарски, јер ће га народ каменом затрпати. Тако су и сви други Кнезови говорили, и казали да ће морати сви од народа у Немачку бегати. После тога где који Кнезови прекривали су се које гди, а Кнез Алекса под изговором да склапа рачуне договарао је се непрестано са Хаџи-Мустафом Бина-Емином, гди за то време, после послате тужбе у Цариград, петнестог дана дотрчи Татарин (курир) из Стамбола и донесе нов ферман, којим се Везир Шашин-Паша збацује а на његово место поставља Бина-Емин Хаџи-Мустафа за Везира Београдског Пашалука. Кад је Татарин утрчао у варош, непрестано викао је: „Мазул Шашин-Паша, Мазул! Хазур Хаџи-Мустафа-Паша, Хазур! Хазур!

Сутра дан рано Везир Шашин-Паша изиђе из Града и оде у Турску, а на његово место седне у Сараје Хаџи-Мустафа-Паша, коме тугови доцније од Султана дођу. Кнезови оду му одма на подворење и честитају му Везирство. Он ји лепо прими и посаветује ји да иду сваки у своју нахију да народ добро пазе, и да га чувају од свакога зулума. Ово је било 1794 год.

После тог, како је се у Београду налазио неки Јаничарски-Ага Кара-Исмаил, који је 30—40 момака уза се водио, и који је се спремо да буде Јаничарски поглавица, па није се ни Хаџи-Мустафа-Паши покораво, Хаџи-Мустафа подпусти једног Турчина, те га овај из једне куће, кад је из амама ишо, из пушке убије, гди после тог сви Јаничари како у Београду, тако и по Србији који су били и то чули, поплаше се и у Видин побегну; а Срби остану на миру да само по Царском Хатишерифу Цару и Спахијама данак плаћају.

Мустафа-Паша био је један редак Турчин, човекољубив, добар и праведан, он је био једнак како према Србима тако и према Турцима, није разлике никакове правио. Кнезове је пазио као своју децу. И за ту доброту његову Срби су га с правдом звали „Србском мајком“, јер је редак такови човек у доброти и правичности био. Кад су му Кнезови по дужности долазили, он им је дозвољаво те су поред њега седили, кафу пили, и он с њима се као са својим синовима разговаро и о народним пословима договаро. Под његовом управом народ је био у свему спокојан и задовољан. Срби су водили слободну трговину и

своје производе продавали су коме су хтели, и пошто су се с њим погодили, нико им насилно као пре њега није смео отимати. Србима је дозвољаво те су оправљали Манастире и подизали цркве какове су хтели и могли, само што су као неку таксу за дозволу по 500 гроша плаћали. Пореза је у почетку била само по 7 до 8 гроша на главу, коју су Срби по Султанском Хатишерифу плаћали. Но доцније морао је Хаџи-Мустафа-Паша подићи порезу дупло на 15—18 гроша, с којим је новцем купио војнике под плату, те је себе и Србски народ бранио од Царски одметника Пасванџије и његови Јаничара.

Хаџи-Мустафа-Пашу с правдом су Срби звали Србском Мајком, који није никакове разлике правио између Срба и Турака, но шта више у неколико и строжији је био спрема бесним Турцима. Ево једног примера: кад је он, Мустафа-Паша, убио у Београду Јаничарског-Агу Кара-Исмаила, тад сви Јаничари побегну из Србије у Видин. Но у Шабцу некако притаји се Бег-Новљанин и Ћуртоглија. Кнез Посавски Ранко из Свилеуве једном, 1800 год., дође у варош Шабац и на Баиру заноћи: Јаничари, Бег Новљанин и Ћуртоглија изиђу из Града и из пушака убију Кнеза Ранка са његова четири момка па се у Град затворе. На после тог потраже да им фамилија убијеног Кнеза Ранка и глобе 2.500 гроша плати. Поп Лука Лазаревић (доцнији славни Војвода) братучед убијеног Кнеза Ранка, немајући ту суму новаца да Турцима као глобу плати, оде Кнеза Алекси Ненадовићу потужи се за то и узајми захтевату суму новаца. Кнез Алекса, кад за то од Луке чује, напише писмо Мустафа-Паши, у ком јави му за тај догађај и потужи му се, говорио је: „Кад ће се Кнезови на правди Бога у Царево и његово здравље по чаршији убијати, он неће више да иде у чаршију, нити више Кнез да буде него ће да бега у Немачку, а он нека намести за Кнеза кога хоће.“ — Мустафа-Паша, како ту тужбу Кнеза Алексе прими, одма тајно му пошље свога Гавaза у Бранковину с поруком: „Да ако он непокаје Кнеза Ранка, нека Кнез Алекса бега куд хоће и себи спасења тражи.“ — А при том и то му у исто време непоручи, да тајно на Палежу приуготови рану за војску, која ће на Шабац ићи. Кнез Алекса оде на Палеж и приуготови рану за војнике, и заиста Мустафа-Пашини 800 крџалија са 2 топа прођу кроз Палеж и оду хитно у Шабац на Баир. Бег Новљанин и Ћуртоглија дознаду за ту грожњу животу њином, па се са својом дружином затворе у Град. Крџалије почну на пу-

шака и топова туђи, и баш на велики четвртак запале Шабачке куле, а Новљанин и Ћуртоглија прокопају Камени Град до Саве, седну у лађу и крадом побегну у Босну. Њиово друштво повата војска, и њи 27 за једнога Кнеза Ранка на сред чаршије удаве.

Тако Хаџи-Мустафа-Паша освети Кнеза Ранка и свима Јаничарима такав стра зада, да се ни име Јаничарско у Београдском пашалуку није смело изрећи. Но доцније Хаџи-Мустафа-Паша, видећи себе и свој Пашалук у опасности од Пасванџије, а и од ове двојице у Босну побегше, побоји се да и они од Босне недигну војску и непођу на њега; за то морао је све више војске које куд скупљати да се брани, а због тога морао је и порезу повишавати да војсци тајин и плату издаје. Кад Кнезови виде да Везир сваке порезе све више порезује и узима, они се договоре и сви скупе се у Београду. Како од Ваљевске нахије Кнез Алекса, Илија Бирчанин и Никола Грбовић, тако и из Руднички Кнез Никола, из Ћуприске Кнез Петар, из Београдске Кнез Палалија и Кнез Станоје и јошт други. Ту се договоре да узму Хатишериф, кои су извадили од Порте 1793 год. и у коме стоји, да сав Пашалук Београдски на 20.000 глава, на главу плаћа по 20 гроша, а Хаџи-Мустафа-Паша скоро још толико почео је да удара.

Оду Кнезови Везиру и поклоне му се по обичају, и пошто су га мало дворили, рекне им те редом поседају, и он лепо се сњима разговарао, као отац са најбољим синовима, попију каву па оду од Мустафа-Паше, ништа му за Хатишериф неспомену. Па одатле управо оду Митрополиту Методију, пожале му се на претерану порезу, које Везир на народ преко Хатишерифа удара, и да народ нема одкуд да даје, као што сам зна да неможе ни своје димнице од народа да у своје време покупи; и заишту му Царски Хатишериф, који су му на чување дали, да га Везиру однесу да по њему порез удара, као што је Цар одредио. Митрополит рече им: *„Кала, Кала, сушра хоћем да вам дам ферман.“* Кнезови оду на конак, а Митрополит узјаше на коња и оде Паши, и све каже шта Кнезови намеравају. — Сутра дан оде Кнез Алекса и Кнез Петар код Митрополита да од њега узму Хатишериф, но он им каже: отиђите најпре код Паше па онда дођите по ферман. — Кнезови искупе се и сви Везиру оду, но преко обичаја, позадуго постоје пред собом Везирском, док доцкан отворе се врата од собе Везира Мустафа-Пашине, у коју Кнезови уђу, поклоне се му и по обичају пријђу скуту, по том измакну се

и у ред стану, гди су тако читава два сата стајали. Паша је се био окренуо лицем у једно ћоше, ћутао и из наргилета дуван тумбећију једнако пушио. Докле једанпут окрене се Кнезовима, пусти дим из уста и рече: „*Е Кнезови зашто неговорите што сте дошли?*“ Кнез Алекса одпочне да му говори: „*Паша Ефендум!* . . .“ а он му пресече реч: „Ја знам шта ви тражите, ви хоћете да ударим порезу по Царском Хатишерифу: то ја и хоћу, нећу ни једну аспру више, него што у Хатишерифу пише. Зар ви незнате то, када је мени честити Цар Београдски масин дао, није ми никакве хазне друге дао, но да од вас узимам и вас од свакога зулума браним, а ви сами видите колико ја војске држим, с којом браним и себе и вас од Читлук-Сахибија, и јошт ми ваља скупити војске; но кад ви тако хоћете, то је за мене лакше, ја ћу моме брату Видинском Везиру Пазван-оглу писати, с њим се помирити, војску умалити, само Град Царски чувати, и онда баш нећу вам ни једне аспре више узети него што Хатишериф гласи; а ето вас и ваши ага и Субаша, па како вам Бог даде.“ — Кнез Алекса одговори му: „Истина је честити Пашо тако, и ми видимо, но ево муке и неволье, у народу новаца нема и нема одкуд да нађе, а нежалимо. Веће смо све са деце поодкидали, где је најмања пара од урока била. Видите и сами да је све сиротиња и да смо све Турске куће слугама и слушкињама напунили, и јошт би у најам давали да имамо коме, да би само коју пару заслужили и данак плаћали. Оно мало стоке, да имамо коме у пола цене продали би, но трговаца нема. Него допусти нам да идемо да се договоримо неби ли нашли начин у чему би се могли помоћи.“ Паша мане руком и рекне: „Еј Исадиле“ срећан вам пут. — Кнезови оду од Паше, и успут између себе разговарајући се нађу посве за уместне Пашине речи, и онако уморни разиђу се по конацима а увече сви Кнезови скупе се на договор код Кнеза Алексе у Шупидином хану. Гди нађу да су све Пашине истините речи, ако он недржи доста војске, то ће севојити Видинске аге и Субаше, пак ће пет пута више сами узимати, него што они Везиру дају. Било је између њи разног разговора, докле им Кнез Алекса не предложи овако: „*неби ли добро било да речемо Паши, и обрекнемо нашу војску у помоћ дати му; кад Видинлије на њега пођу да ји дочекамо и разбијемо, пак ми опет нашим кућама да идемо.*“ Тај предлог сви Кнезови одобре да тако Паши кажу, и да једнако вичу да нема новаца, и да се нема одкуд дати.

Сутра дан оду сви Кнезови Везиру Мустафа-Паши, који ји одма код себе пусти и запита ји: „Е Кнезови јесте ли се договорили и шта сте се договорили?“ Кнез Алекса учини темена и одговори му: „јесмо честити Пашо, јучерање твоје речи истине су и свете, видимо и сами да нас од зулума бранити неможеш без војске, а војску без новаца да држати неможеш. Али је велика мука и невоља што новаца у сиротиње нема, нити се одкуд добити може, а ако упустимо Јаничаре Видиниске на овако сиромашну рају, онда ће сва сиротиња побећи у Каршију (Немачку) и сва ће Царева земља пуста и празна остати.“ „Тако је — тако“ — рече му Паша. „Алекса даље продужи говор: „Мисмо свакојако мислили од куд би до новаца дођи могли, но никако довити се не могосмо. Но од све муке и невоље ми смо се сви договорили, када Јаничари одоздо пођу, да ми Кнезови доведемо ти наше војске, те разбиј Јаничаре, а ми ћемо после сваки својој кући без ајлука и без тајина вратити се, а ти више војске да некупиш и на тајину и трошку да недржиш. То је наш одговор честити Пашо ако га само ти окабулиш (уважиш).“ Паша на те речи Кнеза Алексе одгввори: „Пеки, пеки: оћете ли ви тако сви Кнезови?“ „Оћемо, одговоре сви углас, оћемо честити Пашо, у подне, у поноћи, кад нам год поручиш, и где рекнеш довешћемо ти онолико војске, колико овде рекнемо и обрекнемо.“ — На то Паша: *„Да - си, јапарум, да - си, бенда северум!“* (још боље, још боље, и ја то милујем). За тим пљесне длан о длан и викне: Јазиџи - ђел! (писара зовне) те му дође, а Кнезовима каже те поседају, и кава им се донесе. Сад поведу разговор колико ће која нахија дати војске, и нађу да Ваљевска нахија као ближа Београду даде 1.800, а Београдска 750 оружани момака, а друге нахије која по 1.000—1.500 и до 2.000 момака, према броју порески глава. Овај број војника попише Пашин писар у протокол, и сваком Кнезу даде копију, колико је који дужан оружани Срба довести, кад и где заповеди Паша.

После тог Паша им закаже да сваки у своју нахију Кнез иде, да војску попише, оружа и снабдје са опанцима, оделом и све што је за војника потребно. И ако му војска у своје време недође, кад он поручи, да ће бити у њиову главу. Кнезови му обећају даће све по његовој заповести учинити и оду сваки у своју нахију, задовољни и весели што су видили свога доброг Хаџи-Мустафа-Пашу, који је се у стару његову доброту повратио, кога је Митрополит Грк Методије од њи одпадио и потурчио био.

Како Кнезови оду из Београда, Хаџи-Мустафа-Паша по свој Србији распише и пошље своје Буруntије, које се по свима пазарима, варошима и варошицама Телалом (Викаром) обзнани, да се Срби на оружају. Телали викали су овако: „Чуји човече. које Србин а нема дуге пушке, два пиштоља. и велики нож. нека прода једину краву и пусат (оружје) себи купи, тако је од честитога Везира заповест. који то ненабави, добиће петдесет штапа по табани, и петдесет гроша глобе платиће. Хај чујте и почујте. така је од Везира заповест.“

Како Кнезови у своје нахије дођу, одма попишу војнике, снабдједу ји са оружјем и другим потребама, одреде им Буљукбаше за вође, и тако ји у свему за рат приправе. Тако и Кнез Алекса у Ваљевској нахији, када војнике попише, за рат ји спреми, постави им за вође: Буљукбаше Живана из Каленића. Арсенију Раоњића из Лознице. Ђукана из Орашца, Васиља из Бајевца и Коју из Тулара, и свакоме преда списак од њему подчињени војника, у ком је било сваког војника име, презиме и из ког је села уписато. Тако исто пописо је и за бој спремио војнике у Колубари Кнез Никола Грбовић и у Подгорини Илија Бирчанин у својим Кнежинама. и тако готови, очекивали су позив Паше.

Кад тако уређена војска буде по Србији. и Паша увери се у моћ њењу. да ће са истом моћи одпор давати наваљујућим Јаничарима из Видина да Србијом завладају. он распусти Турке. које је под најам за обрану држо, само остави код себе мали број Крџалија за чување стража по Граду.

После овако уређене Србске војске, а Мустафа-Пашом одпуштене Турске војске, која је под плату држата. опет од Видина упадне у Србију војска Јаничарска и под Тосун-Агом заузме Ћуприју, а друга удари на Пожаревац, гди се потуче са Србском војском. коју је предводио Станко Арамбашић, гди Јаничари ту Србе надвладају. до Београда продру и варош Београдску заузму: а Паша затвори се у Град.

Кнез Алекса Ненадовић са Бирчанином и Грбовићем у селу Грабовцу, Посавине Ваљевске. имали су на окупу готову војску, и очекивали су од Паше заповест, гди да се крену. но кад чују да су Јаничари Београдску варош заузели. сва три на Палежу седну у лађу и низа Саву оду Мустафа-Паши у Град и кажу му да им је готова војска. Мустафа-Паша задржи Кнеза Алексу код себе у Граду. а Бирчанина и Кнеза Грбовића врати натраг. те оду у Грабовац. војску крену. на

Палежу је у лађе укрцају и ноћу до дојњег Града дођу, и на Су-капију (водену) у дојњи Град изведу је. Кад се мало поодморе, разреде се Спахије на Видин-капију, Везирова тевабија на Стамбол-капију, Кнез Алекса са Ваљевском војском прође уза Саву на Сава-капију, и тако распоређени у једанпут испадну из Града, ударе јуришом на Видинске Јаничаре, и истерају ји из вароши. Један Јаничарски Бинбаша затвори се у цркву и стане се из цркве тући, Кнез Алекса обколи га са војницима; Бинбаша нехтене се предати Паши, него побратими Кнеза Алексу и онда му се на веру преда, који га слободна у Видин одпусти. Кнез Илија Бирчанин са једним оделењем Ваљеваца, са Кара-Ђорђем и са другима оде гонити Турке до Смедерева, који се у Град затворе; Паша пошље топове, те ји и одатле истерају и отерају до Видина.

Кнез Алекса остао је био у дојњем Граду код Везира, и сместио је се са војском по касарнама, а што није могло у касарне стати, то су поградили тршчане колебе и обитавали у Граду, од Божића до ускршњи поста; и кад се Кнез Бирчанин, који је Јаничаре до Видина прогонио, врати са војском у Београд натраг, онда ји Мустафа-Паша одпусти, те оду својим кућама. Тако је у то време Кнез Петар и Стеван Јаковљевић истерао Турке из Ћуприје и Тосун-Агу до у Видин протерао. *)

Сад виде Јаничари да силом Београд и Србију освојити немогу, почем су се Срби са Пашом сојединили. Смисле да Београд лукавством освоје. За то обрате се и они и Пасваџија с молбом на Хаџи-Мустафа-Пашу, да ји пусти да у Београду у својим кућама мирно живити могу. Хаџи-Мустафа-Паша грдно се превари и допусти им, те неки дођу у Београд, а неки од Јаничара и службе добију, и тако неко време притворно живили су мирно. Но доцније ти Јаничари смисле како да своја добра и преотета права заузму и да опет рају угњетавају. Тајно позову Пасван-оглуа да у Србију с војском пође, а овамо покажу се верни Хаџи-Мустафа-Паши и наговоре га да пошље свога сина Дервиш-Бега са војском пред њега. И ту се Мустафа-Паша јошт већма превари, и пошље свога сина да купи Србску војску да иде пред Пасван-оглу. Кад се Везиров син Дервиш-Бег поудали од Београда, лукави Београдски Јаничари, да би Пашу боље

---

*) Мемоари Проте Ненадовића стр. 42.

омелц, поишту се да и они иду његовом сину у војску, и он им повերује и дозволи. Они се спреме и оду до Болеча, па се онда натраг врате и кад буду код Батал-Џамије, натоваре на коње сено и напред на једног коња вежу звонце и начину се као кириџије. Кад су били пођу на Стамбол капији да уђу у варош, стража ји Пашина запита ко су, они одговоре да су крџалије кириџије, и захту да им отворе врата и у варош ји пусте да уђу; стража превари се, отвори им врата и они са другим Јаничарима, који су у Вароши заостали и с којима су у договору били, сву варош освоје. После ји један Цинцарин проведе кроз један лагум (подземни ходник) у Град, кога су врата била близу неке џамије, и они излазећи напуне џамију и кад се њи много приберу, испадну из џамије и проспу ватру из пушака на Пашине Сараје, капију отворе, и тако Хаџи-Мустафа-Пашу жива увате, и кажу му: „Ми знамо да ће твој син оздо на нас са војском од Видина, а Алекса од Ваљева, и други Кнезови с други страна, но сад шаљи књиге и твоје Турке, нека се војске одма враћају, или ћемо те сад одма убити.“ — Тако ти сирома Хаџи-Мустафа-Паша приморан напише писма, те његов син Дервиш-Бег оде с војском у Ниш, а Кнез Алекса оде Ваљеву и распусти војску: тако и други Кнезови, који су противу Јаничара пошли били, учине.

Тад и Видински Јаничари стигну, Град напуне и под четири своје поглавице који се прозову Дахијама *Мехмед-агом Вочићем, Мула-Јусуфом, Кучук-Алиом и Аганлиом,* у Београду наместе се и преко Везира одма те 1799 год. почну владати, и што год су они написали и заповедали, то је Везир Хаџи-Мустафа-Паша својим муром (печатом) морао потврдити. Те Дахије поделе Пашалук Београдски (Србију) на четири дела, коме сваком по три нахије припадну, у нахијама села поделе на своје момке, који су се звали мале аге. Дахије су живиле у Београду и из Београда, Србијом су владали, порезу одређивали, примали, и друге глобе на народ наметали.

Кад се тако Дахије поутврде, они искупе Кнезове Србске у Београд, и себи позову Кнеза Алексу и кажу му: „Алекса, већ се ми с Царем завадисмо, него смо начинили један мизар (прошеније) да Цару пошљемо, него да и ви ваше мурове ударите да би се ми оправдали. „Добро аге — рекне Алекса, да се с Кнезовима договорим.“ На то они: „нема ту од договора ништа, него сви редом морате ударити му-

рове!“ Кнез Алекса немадне куд, него покори се сили тима четирима лафовима, и са Кнезовима и многим народом подпишу то прошеније и поударају прсте на исто. Они су то прошеније начинили као од стране Кнезова и раје, и Везира код Цара тужили, да је он глобар и зулумћар, да је пола раје у Немачку побегло од његове глобе, и да није Јаничарски ага, сиротиња неби ни вола имала, на чему би орали и лебом се ранили, нит би се имало одкуд Цару арач давати, нити зашто соли купити, но све Јаничарске аге дају и сиротињу помажу, и тако даље. — Доцније те Дахије ухвате доброга Везира Мустафа-Пашу те га 27-га Дек. 1801 год. удаве, јаве Порти и појпшту другога; која им пошље Хасан-агу, који никакове власти није имао као ни сирома Мустафа-Паша.

Сад те Дахије почну рахат да живе; сваки је оне своје три нахије, које су му на део дошле, управљао и све приходе себи купио, а Цару ништа, но само што су Јаничар-аги и другим капиџијама (великашима) својим у Цариграду мито шиљали, да ји код Цара бране.

Кад су Дахије тако отеле мах у Србији, ту није њима доста било што су Јаничари с њима и уз њи били, него све гоље, бећари и бескућници из Босне и Арнаутске поврве као на пљачку и грабеж у Србију. Сви се ови обуку у свилу и кадиву, најлепше хатове јашали су, и најлепше оружје носили су, а све од сиротињске муке.

У паланкама имале су Дахије своје кабадахије, поред који ни Кадије ни Муселими бела зуба помолити смели нису. Они су били неограничени господари, и чинили су шта су хтели. По селима имали су Субаше, који су такође неограничено над смрћу животом и имањем сиротиње заповедали.

Јаничари су под именом Читлук Сахибија заузимали Спахилуке и девето, као што су Спахије десето; и терали су народ на кулук. Коме Спахији право није било, оне су протеривали са Спахилука, и узимали им све.

Дахија Аганлија, ком је у део пала Соколска нахија, године 1802. пошаље у Аз-Буковицу и покупи араче. Аз-Буковица је била Малићана Хаџи-Бега из Сребрнице, који пошље своје Турке те све арачке новце отму. Аганлија кад то чује, разсрди се и нареди у војску Крагујевачке, Ужичке, Соколске, Ваљевске и Шабачке Турке. За тим позове Кнеза Алексу и рече му: „Ја знам, али хоћу да ми и ти право кажеш, колико си Хаџи-Мустафа-Паши доводио Србске војске, кад сте

нас Јаничаре тукли?“ Кнез Алекса каже му право да је 1.800 момака свагда водио. „Е, добро, право си казао — рекне му Аганлија — и ја хоћу да толико војске код тебе нађем, а доћи ће и Турци из свију касаба, да идемо да тучемо твога пријатеља Хаџи-Бега и да му попалимо Сребрницу за моје Аз-Буковачке хараче. И хоћу да понесеш још 2.000 ока ракије, кад пођемо Дрину газити да свакоме Србину по оку ракије дадеш да попије.“ Кнез Алекса морао је на то пристати, пак оде у Ваљевску нахију и спреми војску за уречени дан. Аганлија удари преко Ваљевске нахије са својом војском, Кнез Алекса предусретне га са својом, и оду на Дрину у Азбуковицу, где се слегну Турци и из други касаба. Ту се смешају Срби и Јаничари, као и под Хаџи-Мустафа-Пашом што су са Пашајлијама противу Јаничара Ту поарају сва Азбуковачка села да ни једна овца ни крме остало није. Аганлија стане планирати какоће Србима да да по оку ракије, па да ји пусти да преко Дрине броде, а за њима да пођу Турски коњаници. Но како је Хаџи-Бег и Хасан-Ага с оне стране Дрине на брду ископао шанац и за одбрану напунио га са Бошњацима, види Алекса да би Срби у пола Дрине, кад нагазе на воду, сви пропали и подавили се, како би Бошњаци на Србе газеће Дрину иљаду до две иљаде пушака опалили, да би се рањеници за здраве поватали, и тако би ји брза халовита Дрина све поодносила да не би ни један главе изнео.

Тад Кнез Алекса стане смишљати како да то зло одклони и Србе од известне погибије спасе. Па кад се Ваљевски Турци и друге касабалије скупе на јеглену (разговор), оде и он међу њи, седне и рекне им: *„Ако Бог да сутра или преко сутра, како пређемо Дрину одма ћу да запалим Хаџи-Бегове конаке.“* На то му рече Барјактар Срдановић: „А како би ти запалио конак твога пријатеља?“ Алекса, ето — вели — тако, као што би и он мени учинио: тако је сада време донело и моја војска једва чека да пређе да пљачка тамо Турке. И онда даље рече: Збиља, ви Турци и бегови зашто немолите Агу (Аганлију) да се прође ове војне и да неиде преко Дрине. Ви видите онај Осат, све су оно готово Турске куће и деца; па кад ови моји Срби попију по оку ракије и уђу у Турске куће, све ће бити бербат, а то неће ни Богу ни људима бити мило. А мало је зар што смо се са Царем завадили, пак сада хоћемо и с Босном. Помислите кад Немачки добош залупа на Сави, а ви с децом побегнете на Дрину и хоћете у

Босну, а Хаџи-Бег овако као сад напуни шанчеве с војском и неда вам преко Дрине. — Зашто непромислите куда ћете ви онда? А за мене је лако.“ — „Е мој Кнеже, то ми све видимо, али ко сме ономе Арслану (Лафу) о миру поменути“ рекну Турци. „Ја ћу му најпре напоменути, али ви сви помогните ми,“ рекне Алекса. И пред вече оду Аганлији, гди су га стојећки дворили, јер пред њим нико није смео сести. — Пошто су га тако неко време дворили, рекне им Аганлија: „Е хајдете сада на конаке своје, пак сабајиле (рано) ви Турци азур коње, а ти Алекса рано сваком Србину да даш по оку ракије, пак ћемо на газ преко Дрине.“ Турци се на то сви поклоне, а не оду него стоје и ћуте. Аганлија опет рекне: „Хајдете, хајдете сада како сам вам реко.“ На то Кнез Алекса пође му скуту и рекне: „Ага, ми ћемо поћи, али те сва улема и ја молимо, да се смилујеш на оне куће и на ону фукару и Србску и Турску преко Дрине, и непреводи ову војску, сагрешићемо код Бога, а и код Цара се окривити.“ — „Хајдете, хајдете од тог нема ништа,“ рекне Аганлија. — Ми одосмо Ага, рекне Кнез Алекса, ал ћемо опет доћи молити да се смилујеш,“ за тим оду сви. Кнез Алекса намеран је био опет да иде да га моли. Но тек што је тако забринут дошо у Србску војску а момак дође и каже му: „Хајде Кнеже зове те Ага.“ Алекса му одма оде, он му рекне, седи, и Алекса по Турском обичају подвивши ноге подасе на колена седне. Аганлија му почне овако говорити: „Алекса! ја сам видим, ово што сам наумио да неможе добро изаћи, али сам се зарекао пред Турцима и немогу лако одустати, но ти, као што си започео молити а ти моли; за то опет састави улему, и дођите да ме молите, а ја ћу се љутити и викати на вас; на послетку ја ћу вас као преко воље послушати, да неидемо преко Дрине, али у твоју главу ако коме Турчину кажеш да сам ти ја повладио.“ — Алекса се томе врло обрадује и у јутру рано покупи све старе бјелобраде Турке, оду Аганлији и почну га молити, а он се као разљути и почне ји одбијати, а Алекса и све улеме попадају на колена и стану му љубити скутове, и тако једва да се умолити. „Ал хоћу — рече Аганлија — да ми Хаџи-Бег врати орачке новце!“ Због тога оде Кнез Алекса преко Дрине Хаџи-Бегу, али Хаџи-Бег неда новаца но рекне: „Нека дође тај Аганлија, па нека узме сам собом, не 30 кеса но и више ако може?“ Алекса једва умоли Хаџи-Бега те поврати петнест кеса, а оне друге петнест разреже по нахији те Аганлији даде, и тако спасе ту Србску војску од очевидне пропасти и погибели, и поврате се својим кућама.

Довде, до 1802 год. по части у колико се зна, изложени су догађаји из живота Кнеза Алексе, које је он у борби за одбрану народа свог од насиља Турског имао. Сада овде даље настављамо грозбе (атентате) противу живота његовог, које су Турци покушавали да га убију, докле га и обезглавили нису.

Први атентат противу живота Кнеза Алексе био је после учињеног мира Аустрије са Турском 1790 год. Неки Турчин Мустафа-бег Јајић, који је у прошлим ратовима Аустрије са Турском опизмио се на Алексу, што је он са Аустријанцима противу Турака војево и чин официрски добио, види Кнеза Алексу у Ваљеву, па га зовне к себи и рече: „одиде Алекса да ти нешто кажем;“ Алекса, који је познаво Јајића, а ненадајући се од њега никаковом злу, прикучи му се ближе: Јајић испод скута опали из пиштоља и мало га преко ребара рани и кошуљу на њему запали. И кад види да га убио није, узјаше преправног коња и у Босну побегне. У то време био је у Београду после Везира Ебу-Бећира, Шашин-Паша, који није био пријатељ Срба, па му се за ото Кнез Алекса ни жалио није.

Други атентат противу Кнеза Алексе био је 1795 год. после боја Срба са Јаничарима, који су из Видина у Србију продрли били, и кад ји Срби из Србије истерају и Кнез Алекса са војском врати се кући. Тад у Ваљеву био је Муселим Асан-ага из Сребрнице; он је хтео да глоби Србе, а Кнез Алекса није му даво и тако се заваде. Асан-ага нађе четири Турчина и обећа им дати новаца да убију Алексу: па да се неби ту при убиству нашо, оде у Сребрницу у Босни, својој кући. Кнез Алекса после тог дође у Ваљево, и кад се враћао својој кући у Бранковину, та четири Турчина изишла су била један сат од Ваљева и на путу, куда ће Кнез Алекса проћи, заседну у шуми и договоре се да један пуца на Алексиног азнадара (благајника) а друга тројица на Алексу. Кад Кнез Алекса, враћајући се из Ваљева својој кући у Бранковину, са својим момком Живком на заседу наступи, Турци опале из пушака и онај један Турчин Живка погоди и убије, а ова тројица срећом Кнеза Алексу промаше, па се поплаше, утеку у поток и у Ваљево дођу. А Кнез Алекса срећно кући оде, сазове кметове и каже им: „браћо, метите другога Кнеза, ја више нећу, видите сами да су Турци наумили да ме убију. Пуцаше на мене једанпут, Бог ме сачува, сад ево други пут и момка ми убише, а мене Бог и опет сачува, трећи

пут они ће другојачије радити." За тим после многог разговора и договора изберу неког Митра Калабу за Кнеза, који одпочне кнезовати. После тог дође и Асан-ага из Сребрнице, и кад види да није Кнез погинуо и да ће се његово коварство открити, а он повата оне Турке и у Ваљеву ји подави да га исказали неби.

Но како је нови Кнез Калаба невешт био да кнезује, јер кад је ишао код Муселима да Србина, кога је Муселим, ма и неправедно затворио, апса ослободи и од глобе га одбрани, он је при захтевању глобе говорио Муселиму увек „лепо се дрво на пола цепа" и тако је глобу у пола смањиво, а није имао уметности, да Србина од неправедне глобе са свим одбрани. То народ увиди, па се скупи на скупштину у Бранковини код цркве, позове Кнеза Алексу и каже му: „Ми оћемо да ти опет будеш наш Кнез." Он се стане изговарати да неможе и да није право да погине од Турака на правди. Онда сва скупштина више од хиљаду људи гракне: „ако ти буде суђено, а ти погини као Кнез," пак счепају га, дигну на рукама и преморају га, те опет Кнезом њиовим буде; одреде му да више момака узасе води да га чувају. Тад Кнез Алекса стане јошт оштрије кнезовати и народ од глобе и неправде заклањати.

У Београду тад био је Везир Мустафа-Паша, који кад чује да је то масло Ваљевског Муселима Асан-аге било, што су они Турци хтели убити Кнеза Алексу и због који је он из Кнежства иступио био, пошље Бумбашера у Ваљево по Асан-агу да га дотера у Београд. Асан-ага се страшно уплаши, побратими Кнеза Алексу и рекне му „да си ми по Богу брат, што ћу и куд ћу сад?" Алекса за љубав свога пријатеља Хаџи-Бега рекне му: „ајде у Љубинић на конак, па ћу ја наредити теби обашка, а Бумбашеру обашка конак, па оданде бежи у Босну." И тако буде; Асан-ага из Љубинића са конака у Босну побегне, и Кнез Алекса од известне га смрти спасе. Тај Асан-ага доцније посто је и Пашом.

Трећи атентат противу живота Кнеза Алексе био је године 1802 од сами Дахија у Београду. Кнез Алекса, кад је се од Дрине вратио у Ваљево с војском, с којом је био ишо са Дахиом Агаплијом противу Хаџи-Бега због Азбуковачки арача, по неком послу оде у Београд Дахији Мула-Јусуфу, који је село Бранковину као свој спахилук држао. Јусуф-ага лепо га прими, али му кавеџија у кави отров даде. Алекса,

кад каву до пола филџана (шоље) попије, мука га ухвати; он остави филџан и једва у свој квартир дође. Дозове одма Петра Ичкоглију базрђанбашу, с којим се лепо пазио, и који позна да је Алекса отрован и заповеди, те му се одма сладко млеко и крв од патке да, те је пио, и друго којешта што је противу отрова знао, гди је Алекса много бљувао, и тако га базрђанбаша поврати, те жив остане.

Виде Дахије да и тако неуспеше, а имали су зуб на све главне Кнезове, а особито на Алексу, кога су се бојали и мрзили, што је Аустријски официр био и фрајкоре противу Турака предводио, а још више мрзили су га зато, што је Хаџи-Мустафа-Паши војску доводио и Јаничаре туко, и што је непрестано договаро се са другим Кнезовима и сиротињу заступао: исто тако била им је кост у грлу, што је он имао у својој Кнежини свагда спремни и оружани 1.800 момака, које је Аганлија видио, кад су с њиме на Дрину против Хаџи-Бега пшли, и они — Дахије — почну зазирати од тога, што су Срби са својим Кнезовима научили војевати, помисле да им они досадити могу; а највише тиштало ји је то, што је Кнез Алекса са осталим Кнезовима тајно у Манастиру Чокешини имао договор и писао тужбу противу њи — Дахија, — на којој су многи главнији Срби подписати и у којој тужби казали су: да су они пропали и од Дахија тако опљенени, да су у лико опасани; па им и то доста није, но од њих није им ни душа мирна, ни закон, ни поштење; нити је муж од жене своје, ни отац од кћери, ни брат од сестре господар: манастири, цркве, калуђери, попови, све је то погажено и осрамоћено. Ако си ти још Цар наш, вељаху они, а ти дођи и ослободи нас од зликоваца ови. Ако ли ти нећеш, а ти нам бар кажи, па да куд бегамо у шуму и у гору, или да у воду скачемо, и крај бедноме животу нашем учинимо.

На ову тужбу дошла је Дахијама и претња од Султана, да ће он на њи војску, ако не престану рају угњетавати, послати, и то такову, која ји неће штедити. И то ће се на њима тако учинити, што се још ни наком Турчину учинило није.

Кад Дахије такову претњу Цареву добију, стану се међу собом договарати: какву то Цар војску мисли на њи послати? Да пошље Турску, биће жао Турчину на Турчина поћи. Да пошље Аустријску или Руску! И то им се за немогућно учини, да ће Цар страну силу у своју земљу позивати и упуштати; и најпосле, да Цар ту никога дру-

тога немисли, но рају на њи подићи. Па да би томе стали на пут, договоре се да зађу по Србији да све Кнезове, и боље и боље ратнике Србе, који би у стању били народ противу њи повести, исеку.

Ево шта каже и народна песма о том закључку Дахија да народне Кнезове и главне људе исеку, које је Дахија Фочић редом избројао, као и Кнеза Алексу што је именовао:

„Док погубим и Алексу Кнеза
„Из Лијепа села Бранковине,
„И Јакова брата Алексина:
„Цар и Ћесар кад се завадише,
„Код Ћесара Обрштери бише,
„И носише од злата kачкете,
„По пл'енише све Турске паланке,
„Поробише, ватром попалише,
„Цар и Ћесар кад мир учинише,
„А они се Цару предадоше,
„И код Цара Кнезови посташе,
„Многе Турке Цару опадоше,
„Седам Паша, што су опаднули,
„Опаднули, па их поморили;
„Они Паше, а ми смо Субаше!“ —

Како то Дахије закључе, одма пошљу по Србији у сваку касабу својим Муселимима тајну заповест и одреде им и дан, да сваки Муселим свога Кнеза погуби. А на Кнеза Алексу, који је и осим горе наведеног неку књигу писао и Мајору Митезеру у Земун посло, коју су Турци уфатили и која га је здраво компромитирала, пође сам Дахија Фочић-Мехмед-Ага, немогавши се поуздати, да ће Алексу, Бирчанина и Кара-Ђорђа други ко моћи погубити. Но прво напред пошље и јави Кнезу Алекси, Бирчанину и Грбовићу, да ће у Ваљево и Шабац у теферич са 200 момака изаћи да лови, пак да му Кнезови преправе конаке и ране за људе и коње; и тако у Ваљеву Кнезови по поруки Фочићевој спреме што треба. Фочић удари преко Београдске нахије да узгред Кнеза Станоја посече и да у Ваљево иде, но у путу пресети се, да ако прво Станоја посече, то ће се у Ваљеву чути, и Кнезови побећи; и тако дође Станојевој кући, руча, остави Станоја на миру, па одма оде Ваљеву.

Кнез Алекса, Бирчанин Илија и Милован Грбовић (син Кнеза Николе Грбовића, који је тад болово) ненадајући се злу, изађу из Ваљева и сретну Фочића у пољу *Лубенину;* онји претворно лепо прими, па оданде пођу к Ваљеву, но како дођу и сјашу коње у Ваљеву, одма Фочић сва три метне у тамницу, наметне им Синџир на врат, и обе руке заједно у једно гвожђе, што но се зове лисице, које је Фочић са собом донео, и томруке. Они су били тако оковани да се нису

могли ни окренути, ни својим рукама леба до уста донети, него су ји други зарањивали.

Како чује у Бранковини брат Алексин, Јаков Ненадовић, да су Кнезови поапшени, покупи неколико ближњи кметова и узме уза се свога зета Живка Дабића, отрче у Ваљево, покупе неколико стари Турака Ваљеваца — јербо су Ваљевски Турци здраво Кнеза Алексу и Бирчанина уважавали и пазили — и оду Фочића молити да пусти Кнезове. Фочић каже: „Нису ме лепо дочекали и конаке спремили, но најпосле донесите сто кеса глобе па да ји пустим.“ Јаков, како то чује од Фочића, непочаси ни часа, него од трговаца Срба и Ваљевски Турака и своје готовине прибере 19.500 гроша одкупа. Онда је био Цесарски дукат 7 и по гроша. Па оде по пријатељима и кусур новаца тражити и састављати. Ваљевски Турци, који су били увече обрекли сав кусур новца дати, у јутру кад дознаду да ће Фочић и новце узети и Кнезове посећи, стану се Јакову извињавати да код себе новаца немају, него да ће му за неки дан набавити и дати. Из Алексине куће сва чељад и деца поскидали су свој накит, поодрезивале жене са подбрадника и паре ситне, и послали за одкуп Кнезова, да би се тим бајаги Фочић уверио да већ други новаца нема, па неби ли се сажалио да пусти Кнезове.

Вико је Бирчанин и Грбовић из Тамнице: „Јакове брате, тражи и састављај и подај колико год ишту, само живот одкупљуј.“ А Алекса једнако вико је: „Недај Јакове, недај паре, неостављај ми деце под дугом да робују, он ће и новце узети и нас исећи, из овог синџира и из ови лисица, немисли он нас живе пустити, но кажем недај ни паре, неостајте под дугом, да нам деца просе.“

Добро је проникo Кнез Алекса, да ће жртва за свој народ бити и да га Фочић ни за одкуп ма какови велики новаца жива неће пустити. И тако после утамничења трећи дан изведу Кнезове из тамнице, Милована Грбовића пусте, а Алексу и Бирчанина вежу. Види Кнез Алекса да му се прекучио крај живота, па запита: „јели ту Јаков да му нешто кажем?“ Милисав из Дупљаја, Буљукбаша његов плачући рекне: „није Кнеже овде, но кажи мени ја ћу му казати“ „то му — рече — кажи, да ни он и нико од моји од сада Турцима неверује.“ А песма јошт овако даље каже, да је Кнез Алекса своме брату Јакову последњи аманет оставио:

„Хеј Јакове, мој рођени брате!
„Ти недржи веру у Турчину.
„Турчин нема вере ни закона.
„Гди га сретнеш ту га и тамани
„Да ти русу непосјече главу! . . .
„Бог убио свакога Србина:
„Који држи вјеру у Турчину." —

После тог, кад ји на губилиште доведу, Алекса је био при себи и ни мало смрти плашио се није, па слободним гласом Дахији рекне: *„Фочићу, Фочићу! не молим те за живот, него те само молим, немој ме бесчестном смрћу морити, но сабљом, којом се јунаци губе. а знај Фочићу да ће моја крв и пред Богом и пред људима теби досадити!"* Он је хтео и сакупљеном народу говорити, но Фочић повиче: водите ји даље. На том позоришту света је много скупљено било, јер и Срби и Турци, да би већи стра од Дахија имали, морали су дођи да ове прве жертве Србске гледају. Најпре даде Фочић на србски једно писмо пред свима прочитати, које гласи овако: „Поздрављe теби Господине Мајору Митезеру у Земуну, од мене Кнеза Алексе и од Проте. Да знате да смо ми све Дахије међу собом позавађали, и они ће се скоро између себе потући, зато молимо преправите џебане и официра, а војске доста имамо, да нам помогну да Дахије одавде отерамо. Ако томе писму неверујете, питајте базрђанбашу Петра Ичкоглију или Јанка Зазића из Скеле и Еладију из Забрежја, они ће вам из уста све казати. — — —" кад се то писмо прочита, рекне Фочић скупљеном народу: „Ето, ово писмо сече Алексу, који с Немцима се договара, код нашег Цара нас тужи и опада, и о нашим главама ради, за то би греота била његову главу живу оставити." По том повиче на џелата „сеци," и прво посечен буде Кнез Илија Бирчанин, а после Кнез Алекса. Кад је џелат секо Кнеза Алексу, и први пут ударивши га по врату неосече му главу. Кажу да му је Алекса реко: „сеци пасја веро, не мучи ме, као што би ја теби од једанпут главу осеко!" Џелат удари га и други пут и глава одлети. И тако Кнез Алекса Стевановић Ненадовић и Бирчанин Илија буду пред вече посечени 23. Јануара 1804 год. у Ваљеву на пољицу до Колубаре, на левој обали реке а пониже ћуприје на 80 фати.

Кад тако Кнезови посечени буду, народ се с тог грозног позорја разбегне и у свој нахији узжурба. Турци Ваљевски поплаше се и

потајно стану припремати своје важније ствари. А Дахија Вочић узме обадве Кнезова одсечене главе, па ји мете више себе на чардак за углед; а тела њиова остану на пољицу, гди су и посечени, те су ту три дана стајала, но на молбу Ваљеваца, Фочић дозволи те безглавно тело Илино однесе његов Буљукбаша Милић Кедић и сарани га код Ћелиске цркве. А Алексино безглавно тело узме Манојло из Кличевца, натовари на кола и однесе га у Бранковину, гди сарањено буде с леве стране на 4 корака до саме цркве Бранковачке са источно-северне стране, чијег кости и данас ту међу праом његовим почивају. Главу Алексину, која је на чардаку код Фочића стајала, после три дана украде Живан Јеротић из Близоња, који је ту код Фочића послуживо, мете је у своја недра, склопи одозго гуњ око себе и ноћу однесе је у Бранковину, гди родбина Алексина постави стражу око цркве и гроба, гроб одкопају и главу к телу, као што је и на живом стајала, присојузе и укопају.

Доцније за успомену родбина Кнеза Алексе udari усправо на гробу његовом један камени средње величине „Белег“, који и данас стоји. На том белегу стоје написате ове речи: *„Овде леже кости Обор-Кнеза Алексе Стеф. Ненадовића, кога Дахија Фочић посече у Ваљеву 23. Јануара 1804 год.“*

Кнез Алекса после смрти своје оставио је у животу само једног свог рођеног млађег брата Јакова, који је са свињама трговао, а по устанку Кара-Ђорђевом 1804 год. одма био је Командант Ваљевске нахије, а доцније и Попечитељ внутрени дела, — жену своју Јованку из куће знатне Ћелмашевића из Гвозденовића, — четири сина: Николу и Петра близанце и прваке, затим млађег сина Матију Проту, бив. Председника Савета Кара-Ђорђевог и Војводу, а чак у доцније време и Саветника код сина Кара-Ђорђевог Кнеза Александра, и најмлађег сина, доцнијег Кара-Ђорђевог Војводу Симу, и три кћери имено: Станију, која је била удата за Живка Дабића из Јаутине а доцније за Кара-Ђорђевог ратовања Војводу; Марицу удату за трговца Јована Вилотијевића у Ваљеву и Марију, удату за попа Павлова брата у Такову. И осим ти Кнез Алекса имо је јошт два средња сина: Глигорија и Димитрија, а и више деце и браће и сестара, који су му раније помрли.

Кнез Алекса био је стаса осредње-вишег, тела снажног и коштуњавог главу имао је осредњу, косу на глави носио је напред кратку

зачешљану, а остраг од потиљка дугачку, коју је у плетеницу (перчин) плео и низ леђа пушћо, лице чисто, лепо мало руменкасто, обрве имао је густе, велике и повијене, које су му скоро очи надкривале, бркове је имао смеђе, дебеле, густе, повелике и право засукате, а изглед озбиљно пријатан и јуначан. У оно доба био је он један од најмудрији и најпопуларнији Кнезова у Србији, кога је народ, а и многи поштени варошки Турци пазили, а Кнезови га слушали, с њиме се договарали и поштовали га. А тако и власти турске, па и Паше и Дахије, ако су га и мрзиле, одликовале су га, презивале и с њиме се договарале о народњим пословима, који је у свима приликама од неправди и насиља чуво, заклањо и бранио, не само Србе него и поштене Турке.

Њега је обично народ звао Кнез Алекса, а и Лаћман Алекса.

Алекса је носио увек чисто народно одело; у лето носио је на ногама тозлуке и на себи чисту до колена кошуљу, а по вр исте џемадан или копоран а и јечерму, а по вр џемадана, фермен или кратки гуњ. А у зимње доба чакшире од плаве чоје, џемадан и фермен, а по вр свега велики ресна ти гуњ са трораклњим на прсима свиленим закопчаљкама. Обично ишо је са голим вратом, а носио је и црну мараму и оковратник црни око врата, а на глави носио је црну шубару, а и капу кришкару од плаве чоје или кадиве, које пруге шава одозго попуњене су биле гајтаном златним. И по крај свега тог увек носио је за силајем по један пиштољ и мали нож.

Код куће имо је и чуво Аустријски официрски подпун мундир са чаковом, који је златним гајтаном у вр'у и у дну оперважен, и ког је у сонепширма перваз златом извезен био, а на чакову одозго и напред била је забодена златна ружа, са штиковатим у средини именом Аустријског Цесара.

87.

ЈАКОВ СТЕВ. НЕНАДОВИЋ.

ПОПЕЧИТЕЉ ВНУТРЕНИ ДЕЛА.

Члан и Преседник Совета, Командант Ваљевски и Војвода, и Кавалер Руског Ордена Св. Анне II. степена и златне Медаље.

(Са сликом.)

Рођен је у селу Бранковини, нахије Ваљевске. Отац му је био Стеван, а Мати Манда, и за то је се он по очину имену први пут Стефановић презиво.

ЈАКОВ СТЕВ. НЕНАДОВИЋ

Кара-Ђорђев

Попечитељ внутрени дела, Командант Ваљевски.
члан Совета, Војвода и Каваљер.

Јаков је био млађи брат Обор-Кнеза Алексе. Кад је Јаков мало поодрасто, њега његов брат Алекса да у Срем у школу, те научи читати и писати, и кад се кући врати, Алекса га доцније одреди, те је трговао са свињама дотле, докле Дахија Фочић Мехмед-Ага Кнеза Алексу у Ваљеву не посече.

Кад су Дахије закључиле да Кнезове по Србији изсеку, одредили су Дахију Фочића да он сам у Ваљево иде, да посече Кнеза Алексу, Бирчанина, и одатле да оде у Тополу да и Кара-Ђорђа посече. Они нису се могли у другога поуздати, да ће ко други моћи та три најважнија Србина савладати и изсећи. И тако крене се у Ваљево сам Дахија Фочић Мемед-Ага са 200 Турака, који како дође у Ваљево, ухвати Кнеза Алексу, Бирчанина и Кнез Грбовићевог сина Милована, те ји сва три у окове и тамницу баци. А на Кара-Ђорђа тајно пошље из Ваљева Узун-Кафеџију са 12 по избор најбољи јунака турски, да га убију.

Јаков Ненадовић, брат Алексин, како чује у Бранковини да су Кнезови у Ваљеву поапшени, покупи из оближњи села неколико кметова, узме уза се свога зета Живка Дабића, отрчи у Ваљево, скупи још неколико Турака Ваљеваца, који су Кнезове поштовали и пазили, и оду Фочића молити да пусти Кнезове. Фочић им каже: „Да га Кнезови нису добро дочекали и конаке спремили, па да ји је за то поапсио, но ако донесу сто кеса глобе, да ће ји пустити.“ Јаков, како то чује од Фочића, не почаси часа ни једнога, него од трговаца Срба и Турака Ваљевски и своје готовине, што је имо, прибере 19.500 гроша одкупа и оде даље по пријатељима тражити кусур новаца и састављати. По у јутру Ваљевски Турци одрекну дати обећате суме новаца за одкуп Кнезова, извињавајући се Јакову да код њи нема готови новаца, но да ће му за неколико дана дати. А то су Турци учинили за то, што су дознали да ће Фочић и узети паре и Кнезове изсећи. Јаков полети опет у Бранковину, те сва кућевна чељад покида новац са подбрадњика и другог које чега, па и саме ситне паре са деце, но опет несастави цео одкуп и дође у Ваљево, небили се Фочић смиловао и што од одкупа попустио. Но дозна и он да би Фочић узео паре и опет Кнезове изсеко. Види да нема спасења за избављење свога брата Алексе и други Кнезова, но опет старао је се да прибави цео одкуп.

Викао је Кнез Бирчанин и Грбовић из Тамнице: „Јакове брате, тражи, састављај и подај колико год ишту пара, само живот искупљуј.“

— А Кнез Алекса једнако викао је: „Недај Јакове, недај паре, неостављај ми деце под дугом да робују, он ће и новце узети, и нас исећи, из овог синџира и из ови лисица немисли он нас живе пустити, но кажем недај ни паре, неостајте под дугом, да нам деца просе.“

Добро је проникo Кнез Алекса да ће они жртва за свој народ бити, и да ји Фочић ни за одкуп живе пустити неће. И тако после утамничења трећи дан изведу Кнезове из тамнице, Милована Грбовића пусте, а Кнеза Алексу и Бирчанина, пошто им окове скину, вежу и изведу код Колубаре у једно пољице ниже ћуприје до на 80 фати, те ји оба 23. Јануара 1804 год. посеку, и главе им на Чардак код Фочића на шиљке мету.

Кад су Алексу на губилиште водили, он је био трезвен и куражан, и неустрашимо довикиво је свога брата Јакова овим речма, и аманет му дао:

„Хеј Јакове, мој рођени брате!
„Ти недржи вјеру у Турчину. —
„Турчин нема вере ни закона.
„Гди га сретнеш ту га и тамани
„Да ти русу не посјече главу!..
„Бог убио свакога Србина:
„Који држи вјеру у Турчину.“ —

Јаков, у прекрајку сакривен међу сакупљеном светином, није се смео показати своме брату Алекси да последњи опроштај од њега узме, јербо је и његов живот о концу висио. Али је све саслушо свога брата речи као последњи његов аманет, па ји је дубоко у срце своје тужно укоренио да освети свога милог брата Алексу. Па чим Алексина и Бирчанинова глава са њови рамена слети, искупљени под морање и Срби и Турци ускомешају се, згрозе и у гомилама оставе то грозно крваво позориште. А и Јаков у тој гомили света измакне се кришом из Ваљева и побегне, гди по више брда Кличевца стигне синовца свога Проту Матеју, сина Алексина, који је мало пре њега из Ваљева побего, док му још отац посечен био није, и каже му, да Турци посекоше Алексу и Бирчанина И тако оба заједно ободу коње, у Бранковину кући својој дођу и црне гласе браћи и родбини својој донесу.

Како у Бранковину увече у мрак дођу, кажу родбини да су Кнезови посечени. Сад стане Алексина жена Кнегиња Јованка, и Ја-

ковљева жена Неранџа, и три њнове снае, жена Николина Станојка, Петрова Иконија и Матије Проте Мирјана и кћи Алексина Марија са децом кукати и запевати. Но јп Јаков и Прота уташкају и кажу, да се хану кукања и запевања, него да час пре покупе своје важније ствари у торбе, па да се бега у шуму. Које одма тако и учине, и тог вечера оставе кућу и у велику њнову планину Посово оду сви и скрију се, и те ноћи стану смишљати шта даље да раде. Кад у јутру 24. Јануара ал ето ти њиног зета Живка Дабића са три кмета и два Турчина, који су били пријатељи Кнеза Алексе и куће Ненадовића, и кажу Турци Јакову: „Хајде Јакове послао нас Мемед-Ага Фочић, хоће тебе да окнежи.“ Јаков им каже да он несме међу Турке више ићи, и да неће Кнез да буде. — Турци: „слободно, тврда је вера, Фочић хоће опет Кнеза од вашег оџака (куће), и неће да иде, докле из ваше родбине кога не окнежи.“ — Јаков им ипак каже да он неће. — И кад виде Турци да он никако неће да иде у Ваљево, они се спреме и пођу да иду и рекну му: „Е, Јакове готови конак, ето ти сутра Фочића у госте!“ Онда Јаков немадне куда, него оде у Ваљево, и кад изиђе пред Фочића, он му рекне: „Е Јакове, Алекса је тражио наше главе пак изгуби своју, но ја хоћу опет од вашег оџака кога да окнежим.“ На то му се почне Јаков извињавати и изговарати, да он неможе бити Кнез, говорио је: „Ја сам узео новце из Немачке и разтурио по вилајету да тргујем, а Проти неподноси, а од они други није ни један вешт вилајету, но молимо те Ага, мети другога кога хоћеш!“ — „Јок, јок! ја од вашега соја хоћу Кнеза и никако другчије!“ говорио је Фочић. Онда Јаков, кад види да нема куд, оде од Фочића и договори се са Ваљевским Турцима и са Пејом Јанковићем, који је код Кнеза Алексе Буљукбаша био, и коме су Ненадовићи кумовали, да кажу, да је Пеја Јанковић њнов сродник. Те тако сви Турци рекну да је Пеја Јанковић из Забрдице Алексин рођак, којим Фочић поверује и окнежи Пеју на место Алексино. *) А на Бирчанинова место његовог Буљукбашу Милића Кедића из Суводања окнежи. И по том Фочић у Шабац

*) Има неки, који су веровали и верују Вуковом казивању, да је Пеја Јанковић из Забрдице био Ненадовићима рођак. Али то Вуково казивање није истинито, као и много друго његово које каково причање. – Јер Пеја Јанковић никакови рођак није Ненадовићима био, до једино кум, коме су Ненадовићи кумовали и децу му крштавали. Види и Мемоаре Протине стр. 57.

брату свом Мусаги-Фочићу оде, да и тамо Кнезове сече. Но овај му не допусти, но каже да он добар за своје Кнезове стоји.

Кад Дахија Мемед-Ага Фочић у Шабцу чује да Узун-Кафеџија са Турцима, које је из Ваљева посло, нису могли погубити у Тополи Кара-Ђорђа, он несмедне сувим пћи у Београд друмом преко Ваљевске нахије, јербо је се и у њој свет због посечени Кнезова узрујао био, него седне у чамац и низа Саву водом из Шабца у Београдски Град побегне.

Кад Дахија Фочић из Ваљева у Шабац оде, Ненадовићи ипак неповрате своју породицу из планине Посова кући својој у Бранковину. Они су смислили да освете Кнезове. Нису се имали шта дуго промишљати, него јошт како су Кнезови посечени и како су од своје куће у шуму породицу своју у збег склонили, решили су се да се бију са Турцима. Но нису сигурни били, дали ће народ с њима престати на освету посеченог Кнеза Алексе и Бирчанина, и ако су знали да ји је народ у обе Кнежине веома уважаво и љубио. Па се договоре да провиде како и народ о тој њиној намери мисли, и дал би устао противу Турака. И тако Јаков оде у Тамнаву и Посавину, да поред тога и свиње, на које је новце по народу раздо, искупи и што пре отисне и прегна у Аустрију да прода, да би коју пару узео, па после тога шта Бог да. А синовца свог Матију Проту, Јаков у народ пошље да прокуша и види да ли би народ на освету Кнезова противу Турака усто, па ако хоће, да га одма на устанак и покреће, докле он свиње искупи, прода и новце донесе.

У то време пукне и глас да је Кара-Ђорђе противу Турака себичне недеље усто, турски хан у Орашцу запалио и почео бој са Турцима, и туче ји где год кога нађе.

За тај глас чуо је и Пореч-Алија Муселим Ваљевски, па узме Ваљевске Турке, оде на Уб и све Турке са њиовим женама и децом у Ваљево крене, и падне код Грмића у Бабиној-Луци на конак. Прота види ватре гди гору и позна да Турци бегају. Па оде одма у Котешицу куму његовом старцу Сави Савковићу, и нађе га с неколико Котешана на брду, одакле је и он ватре гледао и држо да Турци у Ваљево беже. Прота, пошто каже да је Кара-Ђорђе усто противу Турака и да ји бије и ханове њиове пали, запита свога старог кума Саву: „шта ћемо ми сад радити?“ На то он одговори: „а шта ћемо кума Прото,

што је било биће опет; но ми сви жене и децу у шуму за брдо, а ми пушке па на брдо, па што коме Бог да!“ Помози Боже, помисли Прота у себи, кад овај стари овако говори, који зна какю је војевати И одма одатле пише и пошље Живана из Кошенице у Суводање Кнезу Милићу Кедићу и Кнезу Николи Грбовићу у Мратишић, да купе чете да бију Пореч-Алију у Ваљеву. Па се врати у Бранковину кући и пошље у околна села поруку, те му Арсеније Раонић из Лознице, Живан из Каленића, (ове су биле буљукбаше Кнеза Алексе) и Живко Дабић из Јаутине са својим и још другим сељанима оружаним на Бранковачки вис дођу. И одатле пошље те му се из цркве Бранковачке донесе барјак, који је био од белога, црвенога, и плавога мусулина, са три креста, који барјак како се 15. Фебруара 1804 год. на вис Бранковачки донесе, Прота развије и у земљу победе; 16. искупе се на Бранковачком вису до 700 оружани људи, који су сви расположени били да се са Турцима бију, тим више кад чују да је Кара-Ђорђе у Крагујевачкој подиго се, те бије Турке. Тог дана дође и Јаков међу народ на Бранковачки вис, па како није било џебане, 17. Јаков одма Проту пошље да такову из Аустрије прибави. Тог дана Прота дође у Забрежје, одакле поручи, те му ту дође Петар Ерић из Звечке, Исаило Лазић и Поп Леонтије из Уроваца Но како је Петар Ерић, за осветити Кнеза Алексу, убио већ био једног Турчина чамџију, Прота га стане искушавајући навалично корети, говорећи: „зашто Петре замећеш кавгу са Турцима? Лако је теби, висте овде близу Саве пак ћете одма побећи преко воде, али ми смо далеко. могу нас Турци све исећи и поробити.“ На то се они на Проту изрогаче: „Та ми хоћемо да осветимо нашега Кнеза Алексу а твога оца.“ Онда им Прота искрено каже да су и они устали противу Турака и да је под Јаковом остало на Бранковачком вису 700 оружани људи из околни села, и да ће Грбовић Колубару и Кедић Подгорје дићи да бију у Ваљеву Пореч-Алију, и да он иде у Аустрију за џебану. Сад се они развеселе и кажу му: „Еј јуначе, зашто нам одма некажеш него нас плашиш?“ Ту убате и зададу један другоме веру да ће се тући, и договоре да они дигну сву Посавину докле се Прота врати.

За тим седне Прота у један чун са Eладном из Забрежја и у вече низа Саву поред Београда те ноћи у Земун у Парлаторије дође. Рано 18. Феб. јави се Мајору Митезеру бившем добром пријатељу Кнеза Алексе. с ким је се и Прота познаво. Митезер изведе га до Обрштеровог ко-

нака да га Турци невиде, па запита га шта они раде? Прота му каже да како су чули, да је Кара-Ђорђе почео палити ханове и Турке тући, да се и они купе да бију у Ваљеву Пореч-Алију: „но да је он дошао да иште од њега савета шта да раде?“ „а шта ћу вам саветовати, рекне Мајор, но вашу фамилију доведите близу Саве, па ћемо наше лађе дати и вас на ову страну превести.“ Прота му каже да се није његова фамилија са Турцима завадила, но скоро половина народа, и да су на Сави ћуприје опет неби се лако мого народ превести. „Него ви гледајте и дајте нам џебане, ми ћемо се моћи с њима тући.“ Мајор рече: „Царство неможе вама дати џебане ни оружја, но ви нађите каковог трговца нека вам он кријући даје —.“ Прота му каже да он непознаје никаквог трговца; но Мајор каже му да има неки Стеван Живковић, који је побего од Дахија из Београда. Прота га замоли те дозове тога Живковића, и каже му да се туку са Турцима и замоли га да му набавља џебану. Живковић му рече: „мој попо, ја хоћу, али немам новаца.“ Прота му извади и даде 9 рушпија, и каже му кад донесе барут да ће му све платити, толико даде и Јанку Зазнћу из Скеле, који је од Турског Газије у Земун пребего, и он оде те му донесе 9 фунти барута.

Сад Мајор Митезар каже Проти да има један Турчин Хаџи-Муста-Пашиног сина Дервиш-бега, кога су Јаничари ранили у руку и који је утеко од Јаничара; ког Турчина, коме је било име Дел-Амет дозове. Прота га запита и рече: „ако си од Цареве стране, хајде самном да бијемо Јаничаре.“ Он каже да је Царски и да је од Јаничара рањен, зато је и побего у Земун. Прота му опет рече: „ако си од Јаничара нејди самном, јер ће Срби убити и мене и тебе.“ Мајор рече: „ја узимам Дел-Амета на моју чест, да је он од стране Цареве и да је он од Јаничара побего.“ Онда Прота invati Дел-Амета за руку, с њиме се побрати и пољуби. Међу тим донесу Проти једну зобницу фишека и 300 танета, и Мајор каже да иду. А Прота га запита куда ће проћи? Он му одговори, одкуд сте и дошли. Но Прота му рече: „да он несме на чуну покрај Београда, но да му даде кола да преко Бољеваца врати се натраг.“ Кад то Прота изговори, Мајор рекао би да је се згоропадио, повиче: „зар да ја пропустим Турске људе преко Цареве земље? па да ми ко други говори, него ти Прото, што си овамо долазио и што знаш ове регуле. Зар ти хоћеш да ми ово злато са шешира и сабље скинеш! —“ Прота: „ја вам и опет кажем да несмем водом покрај Београда да ме Турци увате, него молим да ми се отвори,

да контромандцирам, па ћу онда проћи на Јаково и Бољевце. (Прота му је то рекао само да би га пропустио, а неби каже осто да контромандцира, макар чалму око главе завио, па кроз Београд прошо). Мајор љутит, каже да то неможе бити и оде Обрштеру. А Прота и Дел-Амет остану под једном стрејом, док Мајор дође и полако им рекне: „но, ћутите ту док Турци из Парлаторија оду, добићете кола. Обрштер је одобрио. Кад оду Турци а они им даду контромандска кола са голим даскама за седење, те они у иста поседају, из Земуна крену се и преко Бољеваца истог дана 18. Фебруара у Забрежје дођу. У путу Прота научи Дел-Амета, да он што год буде народу говорио, да каже: „јесте, тако је.“

Када се Прота поврати у Забрежје, поручи те му одма дође Петар Ерић, Исаило Лазић и поп Леонтије, где им покаже и разда оно мало џебане, што је са собом донео, и каже им да је отишо човек у Варадин и да ће им шиљати џебане колико им год устребало буде. Па како су они имали на окупу већ 300 момака, Прота им каже те оду и исте крену у Грабовац, но док су дошли до Грабовца, умножи ји се и до 500 момака. Ту Прота за охрабрити народ, стане им предиковати и рече: „ви сви знате браћо, да су Хаџи-Мустафа-Пашу Дахије убиле, и да је он имао сина Дервиш-бега. кога је Цар поставио да буде Везир на очино место: он је, како су му Дахије оца убиле, једнако код Цара просио да му изун и Ферман даде да покупи војску и на Дахијама освету за оца учини: и већ му је сада Цар изун и Ферман дао, да може слободно, како знао буде, оца свога покајати. За то он је сада преко Аустрије послао свога Бимбашу овога Дел-Амета, са Царским Ферманом, да он може подићи Србе, и зулумћаре и Субаше у Градове стерати, па кад се доста војске искупи, доћи ће и Дервиш-бег Муста-Пашић и довући топове, и све Дахије и Субаше поватати и Пашалук од Субаша ослободити. а он на очино место у Београду Везиром бити: а сви знамо како смо под Хаџи-Мустафа-Пашом његовим оцем добро живили, слободу имали и т. д.“ Како је то Прота народу говорио, Дел-Амет, као што су се напред договорили, све је главом климао и то потврђаво: „јест вала чоече тако је! —“ Тако је и даље Прота. где је год међу народ дошо, говорио. а Дел-Амет му говор за истинит потврђаво. *)

---

*) Прота Ненадовић у својим Мем. на стр. 64. вели: „Та моја политика, да перекнем лаж. са Дел-Аметом. узрок је. што ћете у многим Историјама

Из Грабовца 19. Фебруара дођу на конак у Љубинић Веси Велимировићу главном кмету, гди србски коњаници, идући напред, турске су куће палили. Одатле Прота напише једно писмо Хаџи-Сали-Бегу у Сребрницу србским словима, а турским речима, које му је Дел-Амет казивао, као од Дел-Аметове стране, да би што од њега барута и олова измамили, јер је он био противник Дахија, а био је пријатељ Хаџи-Мустафа-Пашин. То писмо било је оваког содржаја: Како је он, Дел-Амет, послат од Дервиш-Бега, сина Хаџи-Мустафа-Пашиног, да диже рају противу Дахија, и да стера Јаничаре у Грабове и да ће Дервиш-Бег по Царском Ферману доћи. За то сада шаље Селам Хаџи-Бегу, да и он учини гајрет од своје стране, и да Цару и Царевом човеку упомоћ с џебаном притече. То писмо пошљу у Сребрницу Хаџи-Бегу, који поверује и доцније пошље им барута и кремења. Но кад се ту на конаку Прота од Весе Велимировића извести, да је сва она војска, која је се на Бранковачком вису искупила била и коју је Прота под Јаковом оставио, разишла кућама, тад Прота каже Ерићу, попа Леонтију и Дел-Амету, седите ви овде у овим селима и купите војске што можете више, а ја ћу да одем у горњу војску у Бранковини на дан два да се договорим, кад ћемо се састати да на Ваљево идемо. За тим пише Живану Буљукбаши и каже му све обширно за Дел-Амета, како га је Мустафа-Пашин син посло, да народ диже на оружје противу Дахија. — Него нека не почаси часа ни једнога, него да поведе војску у Бабину-Луку Грмићима, гди ће га онде један човек чекати. После преда на аманет његовог побратима Дел-Амета поп Леонтију, Исаилу Лазићу и Ерићу, док се он не врати. Пак узјаше на коња и освапе у Бранковини.

Кад Прота у Бранковину 21. Фебруара дође, увери се да је се заиста војска разишла, само што је код Јакова остало неколико момака. Прота запита Јакова гди му је војска, он му каже, дође Кнез Пеја са неколико букача, те ји побуни и она оде кући да носи Пореч-Алији запру, и покаже му све имено такове букаче. Прота одма пошље за свако га тог по једног момка те му сутра дан 22. Фебруара рано сви дођу,

---

наћи, да је Султан посло Ферман Кара-Ђорђу, да бије Јаничаре; али није истина, нити је Цар посло пређе нити је после одобравао, но ми смо доцније сви, да би народ лакше подигли и да би га ослободили, говорили, да Цар није против нас, него да је Цар с нама противу Дахија; тако смо и људма из оне стране казивали, тако су они и веровали, и отуд се то увукло у Историју.

а и нови Кнез Пеја. Прота ји запита зашто су тако урадили да од Бога нађу? Кнез Пеја одговори му: „За Бога Прото, како ћемо се ми са толиком силом тући, та ако ти је отац погинуо, није ти среће однео, остало ти је пријатеља“ — и проча.

Онда му Прота изговори све онако, као што је напред у Грабовцу и Љубинићу народу говорио, како је Хаџи-Мустафа-Пашин син Дервиш-Бег посло свога Бинбашу Дел-Амета с Ферманом Царским да диже народ противу Турака; и онда му рече: „Ти Кнеже Пејо, ако мислиш Царев Кнез бити, а ти иди Царском човеку Дел-Амету, који је Ферман донео, и кроз који Ферман неможе нас ни пушка ни топ, нити какво друго оружје бити, а већ имамо у Љубинићу 1.000 војника, код Петра Ерића, попа Леонтија и Исаила Лазића из Уроваца, и у тој војсци је Царски човек Дел-Амет; а и Црни-Ђорђе већ је све ханове попалио и народ подиго, а ти, ако нећеш и неки кметови, а ви идите у Ваљево Пореч-Алији, па се са њим затворите, а ми ћемо јамачно доћи на вас, а знајте, да је јачи Цар и сав народ, него твој Пореч-Алија.“ — То слушајући Ђорђе Крстивојевић из Забрдице кмет, који је дошао са Кнеза Пејом, рече: „Чујеш Кнеже Пејо! да овај Прота рекне: Ђорђе, једи месо у петак и у среду, ја ћу јести, а камо ли да нећу Турке тући.“ Онда Кнез Пеја одговори: „Та брате хоћу и ја, али како ће напоследку изаћи?“ Прота: „Нема ту више разговора, но ти Кнеже или идите у Ваљево Пореч-Алији и с њиме се затворте, а ја одо у Посавину, пак ето ме на вас, или ви хајдете самном.“ Тако се они склоне, покупе војнике и сви оду још тог дана у Љубинић.

Тог дана стигну с војском и Кнез Алексине Буљукбаше Живан Петровић из Каленића, Арсеније Раонић из Лознице и Васиљ Павловић из Бајевца. Па како је и Кнез Никола Грбовић подиго народ у Колубари, а и Кнез Милић Кедић подиго Подгорје, Прота остави близу Ваљева у селу Попарама и Јасеници речене Буљукбаше са војском, да се управљају како им Кнез Грбовић и Кедић каже, и да чувају да неби Турци из Ваљева у народ излазили, и да јошт војске прекупљају. А Проту одатле пошље Јаков у Забрежје опет за барут.

Шабачки Турци чују за искупљање војске у Ваљевској нахији, а нарочито оне на Бранковачком вису, па пођу на Ваљевску нахију и дођу у село Бељин, Шабачке нахије. Јаков Ненадовић дозна за тај покрет и смер Турака, одпадне и крене војску из Љубињића, и птно

оде пред Турке у Бељин. Како дође, 23. Фебруара, нападне на њи у Бељину и побије се с њима, где погине од србске стране Буљук-баша Исаило Лазић из Уроваца, а од турске Арап-Ацић-Бег; рањени било је од обе стране. Турци сузбијени буду и пођу Ваљеву у помоћ, но Јаков са поп Леонтијем, пође са војском поред Турака. Турци падну на конак у Свилеуви, селу покојног Кнеза Ранка или попа Луке Лазаревића, и по селу притисну арати. Јаковљева војска обиђе, пресече им пут к Ваљеву и пође на Турке. Турци направе од авлија метеризе и стане се, а села доносила су им рану. Јаков се улогори са главном његовом војском у планини Гомилици, одакле је ударо сваки дан на Турке, но није ји мого ни потиснути ни разбити, и ако су му притекли у помоћ храбри хајдуци Дамњан и Григорје браћа Недићи из Осечне, Ђорђе из Остружња и Дамњан из Котешице. Види Јаков да ће тешко разбити моћни већу силу Турака са мало Срба. Па кад му његов синовац Прота из Забрежја, кога је он за џебану послао био, 25. Фебруара у логор у Гомилицу дође и донесе у две врећице око 32 оке барута и нешто олова, а оно друго у једној врећици од 16 ока понесе за Ваљевску војску, коју даде Кнезу Николи Грбовићу, те такови подели са Кнезом Кедићем, и кад Прота тог дана пође за Ваљево, Јаков поручи те му се пошље јошт у Свилеуву 200 момака, које доведе одма сутра дан 26. Фебруара Лука из Котешице. Па како је Јаков увиђо јачу силу турску пред собом, тако пре него што ће му помоћ из Ваљева доћи, он почне копати шанац у месту Дугом Воћу, којег ни довршио није а Турци ударе на њега. Јаков навалично напусти шанац и повуче се опет у шуму, а Турци помисле да су се Срби од њи поплашили, уђу у исти и сместе се. Но како Јакову 200 момака у помоћ дође, он јурне са војском и обколи са свију страна Турке у шанцу, и стане ји жестоко тући. Турци, видећи себе обкољене и без ране, нађу се у чуду и, несмејући на јуриш продирати, поишту од Срба да ји кућама пусте, говорећи, да они нису дошли бити се, но само да виде, вашто је раја устала. Јаков им то одобри, но тако, да само Бошњаци изићи могу, а Београдски Турци да остану. И отвори им пут за излазак, али поред њи надру и Београдски Турци. Јаков ји са свију страна изван шанца склопи, оспе пушчану ватру на њи и тако ји 28. Фебруара разбије, да је 270 Турака мртви осим рањени пало. А они, који су избегли живи, преповедали су чудеса о србском јунаштву, чије приповедање овде излаже се:

Кад је Али-Бег Видаић Зворничанин, по позиву заповедника Шабачког Града, Муса-Аге, покупио ову војску, прешо преко Дрине и полазио у Ваљевску нахију противу усташи Срба, његове Субаше и други Турци полазили су противу Срба као да ће у сватове. Сејдин, Руњајски Субаша, говорио је у Лозници на полазку: „Је су ли то они власи, што ји ја по двадесет на коњма сретнем ђе воде ђевојку, па како ме виде, сви сјашу с коња, а пиштоље и ножеве заклањају гуњевима? Ја ћу сам ударити на њи педесет!" А Мешан Абдурамановић марвени трговац одговаро му је — „Валах јолдаш! ја ћу на двадесет и пет!" Тако су се и други разговарали и радовали, како ће дотерати Тамнавски сивуља и донети котлова из Посавине. Таким разговорима окуражени Турци, пођу многи, које нико ни звао није.

Но после овог страшног пораза на Свилеуви 28. Фебруара, кад су се ови исти фаљени Турци преко Лознице у Босну враћали, водили су оваке разговоре: „Валах. јолдаш! ја сам био на Москову и на Нијемцу; али овака боја и оваке војске нијесам виђео: Свако носи пред собом подоштрен проштац, па ударивши напред пред собом у земљу, пуца иза њега; е, бива шта ћеш му чинити?" Други је казиво како брзо пуне пушке: — „Као да си, вели, пред свакога метуо раскриљену врећу танета, па завата шакама и баца, тако често танета лете." Трећи је казиво како су обучени: — „Све, вели, у бијелим гаћама и у црвеним ћурчићима." — Четврти казиво је: — „Како су Србске поглавице летиле на белим хатовима" и т. д.

Мешан Абдурамановић, који је говорио даће на 25 Срба ударити, вратио је се пешке и донео глас за Сејдина, који је говорио да ће на 50 Срба ударити, да је погинуо.

Кад оваки гласи стигну, Лешњичани и Лозничани Турци навале на врат на нос, и са женама и децом преко Дрине побегну.

Прота, како дође Ваљеву, одма пошље Јакову 200 момака и оно мало донешеног барута Кнезу Грбовићу и Кедићу, па позове Ваљевске Турке да му предаду њиног Муселима Пореч-Алију, који је се држао са Дахијама, а они да остану на миру, и каже им да ако га за пет дана не предаду или из Ваљева не истерају, да ће они с војском на Ваљево ударити. Потом оде са Живаном Петровићем Буљукбашом у Грабовицу војсци, гди му и Кнез Никола Грбовић дође, који га запита: „Душо, кад ћемо ударити на Ваљево да палимо?" Прота му каже да

је веру утврдио са Турцима да за пет дана неће ударати на Ваљево, а то сам, каже, учинио зато, што сам 200 момака одвојио и послао у Свилеуву Јакову да разбије тамо Турке, па онда сви на Ваљево да ударимо. Кад саслуша Грбовић то, рече му: „Да ниси душо вере задаво, ја сам мислио баш вечерас да ударимо, али кад си на Свилеуву посло војску, и на пет дана одгодио, нека остане док видимо, шта ће на Свилеуви бити, но велим, да ја уз пут испод Ваљева ово чардака, сена и сламе замунђам, нека она пасја вера зна да хоћемо да палимо." — А ти дела, рекне му Прота; и тако Грбовић из Грабовице доцкан пође својој војсци у Жубер. Па кад пређе преко Колубаре по ниже Ваљева на једно пола сата, напђе на Турска сена, сламе и чардаке и све попали, па оде у Жубер у своју војску. Кад Кнез Милић Кедић, који је био са војском у Врани, и Миливоје Тадић, који је био у Брђанима, оба на бреговима више Ваљева, виде те ватре, они помисле да је Србска војска одпочела са дна Ваљево палити, па Кедић из Вране низ брдо са војницима слети у Србску варош, а Миливоје низ Брђане у Видрак, где су турске куће, и турске куће стану палити, гди се отвори бој и пуцњава пушака. Кнез Грбовић у Жуберу и Прота Ненадовић у Грабовици, кад виде гди Ваљево горе и пушке пуцају, потрче и они са војском Ваљеву па и они стану Ваљево палити и Турке тући. Пореч-Алија, кад види тај напад Срба на варош, заповеди, те се око његове авлије каменим зидом озидане, све куће попале, да би се мого боље из исте тући и бранити.

Потом Прота пређе преко Колубаре, састане се са Кнезом Николом Грбовићем и Кедићем да се договоре шта даље да се ради. Стари Кнез Грбовић рече: „Ови се Турци у онаку тврдоћу затворише, где им се душо без топа неможе ништа учинити, но ваља ји чувати док се од глади непредаду; али нема брашна! (тако је он барут звао), но ти душо иди тражи брашна, а ја ћу пасју веру чувати и цјенити, као и они што су мога Алексу и Бирчанина цјенили."

Прота одма те ноћи 28. Фебруара оде у Забрежје по барут, а и Турци те исте ноћи побегну сви из Ваљева, и погорелу варош Србима оставе.

Тај дан 28. Фабруар 1804 год. знаменит је за Србе, што су они тог дана на три места Турке потукли. Тог дана потуко је Јаков Ненадовић Турке на Свилеуви. Тог дана у вече потуко је Кара-Ђорђе

Турке на Руднику, Рудник запалио и варош освојио. А тог дана у вече и у исто доба Кедић, Грбовић, Миливоје Томић и Прота Ненадовић запалили су Ваљево из ког су Турци побегли и они Ваљево заузели.

Како Јаков разбије Турке на Свилеуви и чује да је Ваљево попаљено и да су Турци побегли из Ваљева, он подигне Тамнаву и Посавину Шабачку, и поручи те му још нешто и од Ваљева војске дође, и одма из Свилеуве оде на Шабац. Како Шабцу са војском дође, јуришом групе у Варош, заузме је, на Бапру турске куће попали. Турке у Град све стера, и Град 7. Марта обсади; па захте, да Шабачки Турци, који су Цару верни, Мус-агу Фочића са Јаничарима предаду му или га из Града истерају, па они да живе мирно.

Турци ссигурани у Граду, у почетку противили су се том Јаковљевом захтевању, и често су излазили те се са Србима били. Но кад Јаков добави из Аустрије и један топ, и почне на њи и на Град из топа пуцати, виде Турци да се не шале Срби, па стану попуштати и с њима преговарати да истерају Мус-агу са Јаничарима из Града. Но баш у то доба кабадахија Шабачки, Мула Ножина, који је пре тог устанка са 80 Крџалија отишао био у Босну својој родбини, скупи до 1.000 Турака, па потегне и пређе Дрину да у Шабац Мус-аги у индат дође. Но кад чује да се у Манастиру Чокешини налази Харамбаша Ђорђе Ћурчија, он од Лешњице смисли да пође најпре да те хајдуке растера, па онда у Шабац да дође. Јаков дозна за ту намеру Ножин-аге, остави Проту код Шабца да на Турке пази и с њима о предаји Града преговара, а он узме узасе 400 момака, пише Кнезу Мијаилу Ружичићу Мачванском у Метковиће, да и он покупи војску и да тамо под Цер дође, *) и оде Чокешини пред Турке. Ђорђе Ћурчија, кад види да је Јаков са мало војске дошо, непослуша Јакова да се око Чокешине утврде, метеризе пограде, бусије противу Турака увате и одупру се да Турци непродру обсађеном Шабцу; него са свом дружином његовом од 200 момака измакне се у планину и нектене да дочека Турке да се с њима бије, него самог Јакова остави да противу Турака стане. Но ето Јакову и друге незгоде: и храбра браћа Недићи, кад Ћурчија остави Србе и у планину без боја оде, и они нехтеду да Турке код Чокешине дочекају, него изађу са својом дружином напред к Лешњици и у Врањевачког потока брду увате бусије, дочекају Турке и с Турцима бој за-

*) Но он то није учинио, види Протине Мем. стр. 82.

мету. Но Турци Лешњичани, вични онуда, проведу своју војску странпутицама и све ји с леђа обколе где су се Срби васдан тукли и одпор Турцима давали. Но кад Турцима помоћ пред вече дође, па обколе и Јаковљеву војску, и кад Србима пред вече нестане џебане, а Турци јурише, Срби пушкама су се кијачки тукли и ножевима секли, док млоштво Турака Србе ненадвлада, и онако рањене Србе Турци побију и изсеку. А Јаков са неколико здрави а више рањени људи једва жив спасе се. У овом боју славни јунаци ајдуци браћа Недићи Дамњан и Григорије, Дамњан Кутешанин и Дамњановић Панто храбро бијући Турке сви изгину. *)

Но и Турака је млоштво изгинуло, да се Мула Ножина несмедне усудити даље к Шабцу да иде, него се окрене натраг и преко Лешњице у Босну оде. Овај крвави бој био је на Лазареву Суботу 18. Априла 1804 године.

Има неки писаца, који у неколико другојачије описују овај бој на Чокешини, него што га је Прота Ненадовић у својим Мемоарима од стране 82—83 описо, као што је по његовом казивању и овде описат. Неки би хтели да оправдају Ђурчију за његов поступак, што је своју браћу издо и уклонио се у планину, и није се хтео са Србима противу Турака тући. А доста криве и Јакова зашто више војске довео није? Довео би је Јаков, ал није имао од куд, требало му је Шабац чувати, а можда довео би је за цело и повише, него рачуно је на Ђурчину чету од 200 момака и поред тога, да ће му Кнез Мијаило Ружичић Мачвана што довести, па би онда могао одпор дати Турцима. Но он је се преварио уздајући се у помоћ Ђорђа Ђурчије и Кнеза Ружичића. — Па за атар истине, осим Протиног горњег описа боја Чокешинског, треба прочитати и песму славног народњег песника Филипа Вишњића, који је истинито насликао и испричао бој на Чокешини, па ће се уверити да је све овако, као што је овде изложено. **)

Докле је се Јаков Ненадовић налазио и био са Турцима на Чокешини, дотле синовац његов Прота Матија држао је Шабац у обсади, и преговаро са Турцима да истерају Мус-агу Фочића са Јаничарима из Шабачког Града, па да са Србима лепо и мирно живе као и дотле

---

*) Види Мемоаре П. Ненадовића стр. 69, 82 и 83.

**) Види песму о боју на Чокешини у I. књиги од стр. 76.

што су живели. То Турци Шабачки кажу и Мус-аги, и попрете му овим речма: „Ја излази ти од нас да нетрпимо ми од тебе, ја ми ћемо сви Шабчани грнути напоље и раји се предати.“

Митровачки Обрштер Стојнћевић и Капетан Коста Јовановић, као пријатељи Срба а и Ненадовића, који је често у Кленак прелазио и с њима о изласку Јаничара из Града разговоре водио, советовали су Турке да по вољи Србима учине да мир легне. И тако Мус-ага, видећи себе притесњена, понуди Србе са предајом Града, под тим условијем, да њега са Дахиским Турцима пропусте да у Босну иду, а остали Турци да остану у Граду и с њима Срби да мирно живе. Ненадовић са Србима, недопусти да Мус-ага у Босну иде, него у Београд Дахијама. а да може само харем у Босну послати; па и на то Мус-ага пристане. Сад напишу уговор, на који се подпишу Мус-агини пуномоћници, тако и Прота са Србима, а и Обрштер Стојнћевић као сведок. Али Турци захту да се и Јаков на тај уговор подпише; но како је Јаков био на Чокешини, а и Турска војска на Лешњици, Прота захте од Турака да му даду два Турчина да ји пошље у Лешњицу да кажу Турцима да је мир учињен и да је Мус-ага изашо из Града, па да више Босанска војска не замеће кавге, него да се натраг у Босну врати. Турци му даду неког Хаџи-Змијињака и још једног старог Турчина, те ји Прота са два своја момка пошље у Лешњицу. А Јакову пише да те ноћи у Шабац дође, и јави му зашто. — Кад то све Прота тако пред вече 18. Априла у очи цвети учини, ал око 4—5 сати ноћи ето ти Јакова гди сам у Шабац дође. Прота се зачуди његовом брзом доласку, промисли кад му пре писмо стиже, а кад пре дође, и рекне му: како дође тако брзо? — „Бе — вели — како сам ишао, споро сам дошо,“ Прота га запита јели добио његово писмо? Он му одговори да није. И каже Проти како су разбијени. Онда му Прота каже како је уговорио да сутра Мус-ага са 300 Субаша изиђе и да се он очекиво да уговор учињени подпише. Томе се Јаков здраво обрадује и нареди троструке страже око Шабца, да неби Мус-ага дознао да је Србска војска разбијена на Чокешини.

Сутра рано оде Јаков са Протом у Кленак и подпише уговор предаје Града. А потом и Мусага пређе из Града, са своји близу 300 Јаничара, те га граничари одправе низа Саву до Земуна, гди у Београд пређу. А Мус-агин харем испрати Обрштер Стојнћевић на две лађе уза Саву Аустријском страном. од који једна са пртљагом потопи се.

Сутра дан 20. Априла уђе Јаков у Град са Србима, изсече неколико заоставши зулумћара Турака, а остале Турке остави на миру, и Срби стану лепо са Турцима заоставшим у Граду као Царским људма поступати, и називати Спахију Спахијом, Ефендију Ефендијом и агом, као и од пре што су ји звали. После Јаков, ради одржања мира и реда између Срба и Турака и док се народ неослободи долазити у Град и продавати ко што има, постави у Граду Шабачком, поред турског над Турцима кадије, за старешину и Кнеза Павла из Вуконе и даде му 20 момака за вршење посадне службе. После тог, почем је и Шабачка нахија од Турака очишћена; Проту позове Кара-Ђорђе у Остружницу, куд он и оде. А Јаков изпоставља и по нахији старешине и власти заведе, нареди да се на Турке од Босне пази и поред Дрине чува, па оде у Ваљево, те и тамо старешине и власти испоставља и ред у нахији уведе. Па како Јаков тајну поруку добије од Анте Богићевића из Клубаца и Јевте Чотре Савића из Тршића у Јадру, тако оде, те уговори мир са Мехмед Капетаном Видаићем, који је се показиво да је на Царској страни, па и на Србској и противу Дахија. Уговор тога мира био је овакии: Да Јадар и Рађевина одпадну од Београдског Пашалука, и да је Мехмед-Капетан Видаић са његови пет синова Господар исти срезова; и даље у том уговору утврде овако: 1. да нема читлука, 2. Срби да плаћају Видаићу арач и порезу, више ништа, и те данке да купе они сами. 3. Они да сами суде и уређују по својој вољи. 4. Турци никаковим послом да неиду по селима, осим спахије да изиђу једном у години, да покупе свој десетак и главницу. 5. Да војска Босанска, ако би унапред пошла на ове Србе у Београдском Пашалуку, да неможе ићи преко Јадра, него доле на Мачви да прелази Дрину. 6. За знак, да војска Турска у напредак нити ће преко њих ићи доле на Србе, нитиће њима какова зулума чинити, да им Видаић свога рођака Дервиш-Агу, да седи међу њима. И 7. За знак да они неће више пристајати са овим Србима одоздо, пошљу они Мехмед-Капетану неколико кметова у залогу, и покупе измеђ себе нешто оружја, те га у Манастиру Троноши затворе у једну собу, а кључ даду Дервиш-Аги. И тад у Јадру Јаков постави за старешину Анту Богићевића и Јевту Савића, а покупљено од народа оружје дођу неки из Ваљевске нахије људи, те га поћу однесу, ако је оно и лоше било.

Овакии уговор, што је Јаков са Турцима учинио, био је врло користан, не само за Јадране и Рађевце, да ји Турци као са Босном прве

суседе пале, арају и ублијају, него је то користан био за Ваљевску нахију и за сву шумадију, а нарочито за Србско ратовање, јербо Мехмед-Капетан није дозвољаво никаковој Турској војсци да преко његовог Санџака на Србе иде, која је само могла прелазити преко Дрине од Лознице до Раче. — И овај уговор трајао је до 1807 год., ненарушен. И тако очишћењем ови двеју нахија од Турака, погодбом за Јадар и Рађевињу и заузећем Града Шабачког, Јаков и Прота Матија Ненадовићи оснују и утврде своје главно старешинство на овој страни Србије.

Има једна песма, коју су Ваљевке Јакову, кад је Ваљевска војска после освојења Ваљева, кроз Ваљево пролазила и Јакову противу Шабца ишла, спјевале и радујући се победама његовим певале. И данас иста се песма у народу пева, а и у ноте за клавир сложена је. Песма је ова:

ПЕСМА ВАЉЕВКИ — ЈАКОВУ НЕНАДОВИЋУ.

Калоперо Перо!
Калоперо Перо!
Моја лепа сејо,
Моја лепа сејо,
Мојá лепá сејȍ!
„Што мȇ зовеш Јело?
„Што ме зовеш вита Јело.
„Што мé зовеш Јелȍ?
Калоперо Перо!
Калоперо Перо!
Ја тѐ зовем сејȍ,
Ја те зовѐм сејо,
Отвор Граду вратȁ...
„А што ће ти врата?
„А што ће ти врата,
„А што ће ти вра̑та̏?

Калоперо Перо!
Калоперо Перо!
Да проведем војску,
Да проведем војску,
Да проведем војску!
„А чија је војска?
„А чија је војска,
„А чија је војскȁ?
Калоперо Перо!
Калоперо Перо!
Господар Јаковȁ
Господар Јаковȁ
Господáр Јакȏвȁ!...
„А што ће му војскȁ?
„А што ће му војскȁ,
„А што ћé му војскȁ?

Калоперо Перо!
Калоперо Перо!
Моја лепа сејȍ,
Моја лепа сејо,
Да он бијé Туркѐ...!

Осим ове песме Ваљевски Србкиња има једна песма и Шабачки Туркиња, коју су оне, кад је се Јаков са Србском војском под Шабцем јавио, са подсмехом овако певале:

„Подигла се једна шака влâха!
„И понела у тиквици праха,
„Да отишљу Шабац од Турака:
„Они мисле, да је Шабац шала,
„А Шабац је Биограду глава?“ —

Но Јаков ји је у кратко време са том шаком влаха и са понетим у тиквици прахом уледио у срце, кад је варош 7. Марта, а Град Шабац, ту Биоградску главу, 20. Априла 1804 год. са Србима освојио и заузео.

Кара-Ђорђе је одма по освојењу Шабца позво себи Проту у Остружницу, и с њиме и другим поглаварима на позив Фелдмаршаллајтнанта Женеа 28. Априла у Земун прелазио, који је покушаво да Србе са Дахијама помири. Но како од тог помирења ништа није могло бити, тако и Кара-Ђорђе вративши се натраг у Остружницу, закаже свима усташим Главарима да покупе војску, па да 9. Маја дођу на Врачар, одакле и Прота дође кући у Бранковину и Јакова о свему извести. Јаков тад сазове скупштину у Рељином-Пољу, на коју дођу му све Ваљевске нахије старешине са понеколико људи. На тој скупштини одреде колико ће војске ићи Београду, а колико остати да чувају нахију од Турака и да обдржавају ред у народу. И тако Јаков договорно остави Кнеза Кедића да чува од Сокола, а Кнеза Николу Грбовића да чува од Ужица да неби Турци ударили. А он са собом узме Проту Ненадовића, Кнеза Николиног, сина Милована Грбовића, Кнеза Пеју Јанковића из Забрдице, Живка Дабића, Буљукбашу Живана Петровића из Каленића и друге, и са војском 6. Маја оде у Уровце на конак, гди му ту по његовој наредби дођу и Шабачке старешине са понешто војске. Сутра дан Јаков пошље попа Луку Лазаревића да он прими и други топ на скели, кога је наручио да му се из Карловаца донесе, па да такови за њим на Врачар довезе, а потом крене се са војском, дође у Палеж и преко Колубаре стане на скели војску превозити. Но како је Кара-Ђорђе пошо пред Ваљевску војску, па се свратијо у збег спрема Дубоком, тако пошље момка свог те Јакова на ручак позове, гди му он на ручак у збег и оде. И ту се

Јаков први пут састане са Кара-Ђорђем и њега за свог Врховог Вожда призна, а и њега Кара-Ђорђе за Командата Ваљевског и главног старешину тог од Турака ослобођеног краја. Па после ручка дође Кара-Ђорђе са Јаковом Ваљевској војсци, коју је Прота Ненадовић упарадио и коју Кара-Ђорђе поздрави, а она му се са највећим одушевљењем и усклином одзове; одатле крену се и заједно певајући Београду пођу, гди 8. Маја у Остружницу на конак дођу, а 9. Маја преко Жаркова дођу на Топчидер, гди се тог дана одма, и неодморивши се, са Турцима, који су из Београда изашли били, зрдаво побију и Турке у Београд сузбију.

Па пошто се ту око Топчидера и по Врачару улогоре, стигне из Пожаревца од Миленка Стојковића позив, да Кара-Ђорђе тамо дође, да му се предаду Пожаревачки Турци, које је он у обсади држо, јер, каже, неће другоме, него Кара-Ђорђу. Кара-Ђорђе сад узме узасе Јакова Ненадовића и он уз себе узме Кнеза Нeју, Дабића и Живана са нешто Ваљевске, и Остоју Спужа са нешто Шабачке војске, и топ повезе. Уз ту Шабачку војску пође и Ђорђе Ђурчија са неколико своји хајдука, које је из Поцерине довео био. А поред тог узме Кара-Ђорђе јошт узасе Јанка Катића и Симу Марковића са Београдском војском. Оставе на Врачару Проту Ненадовића са другим Јаковљевим топом, Ваљевцима, и другим старешинама и војском из други нахија, да чувају око Београда. Па оду Пожаревцу, кога Кара-Ђорђе са војском дупло обколи, и позове Турке на предају, који му се између 16. и 20. Маја предаду. *) Ту Кара-Ђорђе понамешта старешине, па оде са Јаковом, Катићем и Кнез Симом у Смедерево, гди му се и Смедеревски Турци предаду под тим условијем, да остану у Граду мирни и да неће из Града у народ излазити. То Кара-Ђорђе прими, и са свом том војском на Врачар дође.

Та војска позадржи се на Врачару, гди су се Срби почешће са Турцима тукли, и чекали из Цариграда одговор на њину молбу из 9 точки, коју су Султану преко Фелдмаршаллајтнанта Женеја послали. Док из Босне око половине Јула **) дође глас, да Бећир-Паша као Царски опуномоћеник долази са 7.500 војника да извиди распру између Срба и Дахија, и да Дахије казни.

*) Мемоари Проте стр. 93.

**) Мемоари Проте стр. 95.

Пред Беђир-Пашу Кара-Ђорђе одреди и пошље Јакова, Кнеза Симу и Катића са 600 коњаника, који га на Палежу дочекају и до Жаркова допрате, гди ту код Беливода и преноћи. Одатле по захтевању Кара-Ђорђа Беђир-Паша даде Буруntију, те Војвода Миленко Стојковић са 27 момака оде у Адакале и побегше из Града Београдског све четири Дахије: Фочић-Мехмед-Агу, Аганлију, Кучук-Алију и Мула-Јусуфа 25. Јула посече и главе им на Врачар донесе; гди после тог и Беђир-Паша са војском у Београд уђе.

Но како га заоставши у Граду Гушанац-Алија Крџалија доцније притесни тако, да Беђир-Паша једва са великом муком и одкупом Срба изиђе из Града и 26. Октомвра на Митровдан 1804 год. крене се за у Босну, кога опет Јаков до Палежа испрати Но како ту удари велики снег и зима стегне, Беђир-Паша дозове Јакова па му каже: „Јакове, етоти чадора, ето топова, ето џебане, то је све Царско! И ви ако сте, као што велите Царева раја, а ви пошљите замном, ја одо, ако нисте Царева раја, ето вам топова, а ето џебане па шта вам драго!“ Узјаше на коња и оде у Босну. Све то Јаков, немогући тад другчије, да се непокажу Срби као противници Цареви, одправи за њим преко Бадовинаца у Босну, и на квиту преда. И ту су квиту 1. Маја 1805 год. Срби у својој молби на Порту приложили и том као доказивали да су права и верна Царева раја, а не његови противници. *)

За време бављења Беђир-Паше у Београду, Мус-ага-Фочић. кога је Јаков из Шабца 20. Априла ове 1804 год. у Београд преко Земуна прогнао, отишо је био преко Аустрије још пре него што су Дахије погубљене биле у Босну, па покупи нешто под плату коњаника, пређе Дрину и преко Мачве 6. Августа на Преображење дође у Шабац и бавећи се само два сата, ископа у Граду своји 100 ока дуката, које је закопао био, и на Баиру Вароши Шабачке 70 Србски глава одсече, па се одма натраг у Босну мирио, без да су га србске чете, које су око Дрине чувале, гониле.

Јаков дозна за то па се итно крене са Катићем и Кнеза Симом Марковићем од Београда Шабцу, да бар казне Шабачке Турке, што су пустили у Град Мус-агу. Па како у зору у Шабац дођу, виде отворена на Граду врата, па пођу улазити у Град, гди је Јаков и Катић

*) Мемоари Проте стр. 131, 132.

напред пред војском ишо. Но како је у то време на Џамије Мунару Оџа, „*Дову Саба*“ учио (јутрењу чинио), опази Србе гди у Град улазе, престане Богу се молити, па завиче: „*Аман Турци Умети Мухамед, уђе вла на капију у шанац.*“ На то грну сви Турци на капију, дочекају Србе гди у Град улазе, многе у кућама побију, а друге стерају у Градски ендек из ког нико се нигди није смео маћи, почем је и свануло било, јербо би ји Турци у леђа гађајући побили. И тако ту Срби, као и Јаков и Катић Јанко вас дан су у шанцу заклоњени стајали; Турци су на Србе нападали, сипали на њи врућу воду, а и кошнице са пчелама на њи бацали да би ји из рова изгнали да ји побију. Срби у вече, кад се мрак увати, оставе ров и побегну пољем, гди ји је до 60 људи погинуло, но и Турака је толико мртви пало. *) И тако Турци опет у Граду Шабачком затворе се и непријатељства одпочну, гди су Срби и после тог на Град више пута ударали, но тек га по други пут 26. Јануара 1807 год. заузму и Турке све у Босну протерају. После тог Јаков изађе у нахију Шабачку и по наредби Кара-Ђорђа позове Ђорђа Ћурчију к себи и убије га за то, што је он, идући са Врачара на Дрину, један дућан у Посавини Ваљевској поаро, што је самовластно позбацао оне људе са звања, које је Јаков по првом освојењу Града Шабачког и Шабачке нахије понамешто, а своје људе изпостављо, што је учињени уговор мира између Мехмед-Капетана Видаића за Јадар и Рађевину нарушио, Турке из ти места изгонио и друга зла чинио, — што није страже чуво поред Дрине, него Мус-агу пропустио у Шабац, те је 100 ока дуката ископо и однео са собом у Босну, пошто је најпре 70 Срба посеко.

И тако Јаков Ненадовић у овој 1804 год. независно војујући, 23. Фебруара био је бој са Турцима на Бељину, 28. Фебруара истерао је Турке из Ваљева и потуко ји на Свилеуви, 7. Марта заузео варош Шабац, 18. Априла у очи Цвети био је крвави бој на Чокешини, а 20. Априла заузео је и сам Град Шабац. Сва та места и обе нахије, Ваљевску и Шабачку, Јаков је за то кратко време од Турака очистио и Србске власти испостављо. Добавио је први и два топа са муницијом из Аустрије, који су доцније стекли стотине топова. Закључио је уговор са Мехмед-Капетаном Видаићем за Јадар и Рађевину да Турци од те стране на Србе не нападају. По Дамњану Милоше-

*) Мемоари Проте стр. 133.

вићу *) из Кутешице шиљо је писма и тражио помоћ од Црногорског Св. Владике Петра Петровића Његуша, и преко Посланика Руског Графа Марка Ивелића у Рисњу, тражио је од Русије помоћ да би се Цар Руски за Србски народ код Порте заузео. Ево стављамо и одговор Ивелића:

Од мене Росіискаго Генерала Лайтенанта и разних орденов Кавалера Грофа Марка Ивелића (М. П.) Високоблагородному Господину Сербскому Воеводе Якову Стефанову Ненадовићу.

Примихъ ваше почтеноє писмо, у коемъ разумѣхъ добро, що ми пишете. Я са свіемъ серцемъ и душею испунићу желаніе ваше, и исто ваше писмо послаћу ономе великоме чоеку, да види ваше прошеніе, с моіомъ препорукомъ. При чемъ оћу вамъ обіавитъ истину, да є сада они велики чоекъ пріятељ и союзникъ с Царемъ Отмановићемъ и заєдно с Цесаромъ Аустрискіемъ 1. Октобра: дакле дужностъ ваша єст владати се како найболѣ буде за ваше добро, заштоє моя дужность доказиватъ пріятелство, коимъ є и мой господаръ.

Я жудећи вама добра, како моіои истой браћи, мислимъ било би боље да пошлете мудрога чоека у Цариградъ, да тамъ учини што є боле за васъ, у садашнѣ време мого би успети, у чему да ви Богъ поможе, и да сте здраво.

У Бока ди Катаро.

Писано на 27. Октобра 1805 года.

Вашъ доброжелатель Графъ
Марко Константиновичъ Ивелићъ

Надпис: Висособлагородному Господину Сербскому Воєводѣ Якову Стефанову Ненадовићу.

въ Сербій
въ село Бранковинѣ, Нахіи Валѣвской.

После све те независиме оделите радње Јаковљеве, њега је те 1804 год. позво Кара-Ђорђе, те је 9. Маја био са војском код Београда, и одма тог дана био је бој са Турцима на Топчидеру и Врачару. А између 16. и 20. Маја заједно са Кара-Ђорђем био је бој са Турцима на Пожаревцу. После тог био је на Смедереву, па опет Врачару, и на последку по други пут нападао је на Град Шабачки.

---

*) У Мемоари Прота каже, да су Дамњана послали, те је писма однео и донео Ајдучки, види стр. 180. и Огледало Светића стр. 251—253.

Године 1805, 11. Јануара, Кара-Ђорђе одреди Јакова на Дрину са 4.000 Срба, гди против Босански Турака обкопе подигне. Па како Ужички Турци на једно мотреће оделење Срба ноћу на спавању нападну, 150 глава осеку и зађу у околна села, те још 309 Срба побију, Јаков са Дрине са 3.000 Срба полети Ужици, успут Турке из Сокоске и Ужичке нахије у Босну прогна и Србске власти испостављa, удари на Ужице 20. Јула на Св. Илију и варош спали, гди 5.000 кућа изгору и 300 Турака мртви падне, па стане и на Град пуцати. Турци притесњени изашљу Јакову своје посланике ради преговора за предају: кад виде Србске топове и кад ји опипају с руком и увере се да нису древени него метални, ударе им сузе из очију. Један од Турака запита Јакова и каже: „Куд си пошо? и радшта је пошла Султанова раја, да удара на Цареве Градове! јазк Јакове! јазк!“ Јаков му одговори, да он није пошо противу верни Царевих Турака, него противу Царевих одметника и силеџија, који народ Србски угњетавају и убијају! Затим закључи уговор, да Јаничаре Турке из Града протерају у Босну, а они да остану у Граду, напоље из Града да неизлазе у народ, и да у будуће мирно живе. Потом уценију те плате 50.000 гроша и даду 80 хатова, које Јаков то све на војску подели. За заповедника вароши Ужице постави Алексу Поповића, и онда се врати натраг на Дрину.

Године 1806, 6. Јануара, Јаков утврди се у Лешњици, па се врати, те Шабац обсади. Но како Видаић и Хасан-Паша са 30.000 Турака навали на Србе на Дрини, стигне Кара-Ђорђе Шабцу, па узме Јакова уза се и оду на Дрину, гди се на Жичком пољу побију са Турцима и гди Јаков буде у главу рањен, и мораде отићи кући у Бранковину да се лечи; а Кара-Ђорђе остане, гди је крваве бојеве са Турцима имао. Тад Хаџи-Бег од Сокола продре у Ваљевску нахију, дође са војском у Бранковину, цркву Бранковачку и дворе Јаковљеве попали: Јаков избегне на Вис, покупи нешто војске и тако рањен сузбије Хаџи-Бега Ваљеву, који Ваљево запали, па се тргне натраг к Соколу. Доцније после тог трећи дан Ускрса, Хаџи-Бег за осветити се Јакову, пошље Осман-Џору са 6.000 Турака, који од Сокола продре до у Свилеуву, запали Лукине дворе, па окрене у Ваљевску нахију низ реку Уб. Јаков од Палежа са 2.000 Срба потрчи пред њега, нађе га на конаку у Чучугама, удари на њега и тако га силно разбије да је 2.800 Турака мртви на месту пало, а прочи гоњени су и убијани до саме Дрине.

где једва четврта част Турака живи Дрину пређу и живот спасу. Овде је редак Србин био, који није бар једног Турчина убио. Протин старији брат Петар Ненадовић, осим што је више Турака побио, три је жива Турчина ухватио и пред стрица свог Јакова довео. 6. Маја нападао је Јаков на Град Шабац, но са штетом био је сузбијен. 13., 14. и 15. Маја опет је Јаков продужио нападање на Град Шабачки, Турци у Кленку упусте се у преговоре за предају, но од тог ништа небуде. 27. Јуна опет Јаков ударо је на Град, но не постигне успеха да га освоји.

После тог у Јулу крене се силна Турска Босанска војска под Везиром Бећир-Пашом са 7 Паша и преко 40.000 Турака, пређу Дрину и 120 села поробе и попале, где преко 8.000 душа Срба у Срем пребегне, и Турци у Шабац дођу. Одатле Везир пошље Хасан-Пашу, Сулејман-Пашу и Синан-Пашу пут Београду. Јаков ји са Катићем и са 6.000 Срба 20. Јула на Бељину и Дугим њивама дочека и тако ји разбије да им се сва војска распрсне, и они једва издру живи и у Шабац врате се. Но ту Војвода Јанко Катић на превари погине. После те битке дође и Кара-Ђорђе од Ваљева, који је био противу Хаџи-Бега који је тежио преко Ваљева и Палежа Београду, но на Братачићу био је разбијен и вратио се натраг. Кара-Ђорђе 30. и 31. Јула на Мишару построји шанац. Турци од Шабца са 45.000 војника ударе 1. Августа на Кара-Ђорђа, Јакова и друге Војводе, који су имали под собом 7.000 пешака и 1.500 коњаника; бој је бијен био 1. и 4. Августа, но Турци тако буду разбијени да им све готово главне вође изгину. Народна песма каже да је Јаков погубио на Мишару Дервент-Капетана, које су гавранови Кади Кулиновој казивали:

„Погибе ти Дервентски Капетан,
„Погуби га Ваљевац Јакове,
„На Добрави одсјече му главу.“

Кад је Када тице саслушала, а она је овако Јакова клела:

„О Јакове, да те Бог убије!
„Твоји двори пусти останули!
„Јер погуби Дервент-Капетана!“ . . . .

И Турци разбијени тргну се натраг Шабцу, и одатле гомилама бегали су у Босну, но у Китогу Војвода Чупић, Милош Поцерац и Прота Смиљанић дочекивао и је и млавио да је једва половину Турака живи у Босну натраг се вратило. После ове славне победе Кара-Ђорђе врати се, те

ближе стесни обсадом Београд. па оде Делиграду противу Ибраим-Паше Скадарског, а Јакова остави под Шабцем.

Јаков је до године 1807 осто под Шабцем, у обсади држо га и о предаји Града са Турцима договоре водио, с којима предају и уговори, и по том уговору Кара-Ђорђе 24. Јануара 1807 год. дође под Шабац на Думачу, гди пред њега 25. Јануара из Града изађу четири Паше, и уговор са Јаковом учињени утврде, Кара-Ђорђу неке поклоне даду, и Кара-Ђорђе 26. Јануара у 10 сати пре подне са музиком и пуцњавом са Града топова у Град Шабачки торжествено са војском уђе.

После предаје Шабца у Фебруару Јаков оде противу Мехмед-Капетана Видаића, који је закључени с њиме уговор 1804 год. погазио. те Турке кроз Јадар и Рађевину пушто, а и сам противу Срба ишо, те и из ти места Турке истера, и за старешину Срба ипак остави Анту Богићевића и Војводом га учини.

Кад и то Јаков изврши, добије од Кара-Ђорђа налог, те 2. Априла пређе Дрину, са 12.000 Срба обседне Зворник, Бељину и Вишеград и пође к Сарајеву противу Хасан-Паше, који је под собом само 16.000 Турака имо. Јаков уђе у дубину Босне 6 сати, Хасан-Паша поплаши се и стане мислити о одбрани главне Босанске вароши Сарајева. Но кад му дођу упомоћ 72 Француска Официра од Ђенералштаба и 4.000 Француза, пође напред, гди се са Јаковом сукоби и побије. Кад Јаков ту види Французе, којима није вичан био како ратују, стане одступати и с њима се редовно тући, докле Дрину непређе, за којим и Хасан-Паша идући устопце, Дрину на Црној бари пређе; Јаков је многе бојеве с њима преко Дрине издржо, а и с ове десне стране Дрине. 26. Јуна Јаков распореди сву војску, udари на Хасан-Пашу и Французе и тако ји разбије, да им је мало било 50 скела за превожење натраг у Босну, него нагну на Дрину валовиту, гди се многи подаве. Ту Срби задобију велики плен, топова, пушака, муниције, и т. д. Турака било је мртви више од 5.000, између који нађе се мртви 5 Турски Капетана. 1 Француски официр и 3 Француске топције. А и у Босни у боју 6. Јуна, на Равњу нашло је се 7 мртви Француски топција, и Јаков задобио је 4 Турска и 2 Француска топа.

Године 1808, 14. Декембра на народној скупштини. народ. народње старешине и Совет признао је Јакова Ненадовића, и Кара-Ђорђе га потврдио за првог Команданта нахије Ваљевске. *)

*) Види у I. књиги на страни 498 и 499.

Године 1809 пре половине Априла Јаков Ненадовић, који је на Дрини са 8.000 Срба стајао, по налогу Кара-Ђорђа пређе с војском у Босну на три места, и пошто Лука обколи Јању, Бељину и Зворник, Јаков пређе на Скипрнћу, заузме Љубовиђе и Раковац, и на Бранковинама и Прибићевцу 15. Априла освоји Турске шанчеве, обвлада Вишеградом и Сребрницом, и с'обе стране Босанске планине ували, и опет предузме пут Сарајеву, но под Сакалом у Грачаници на Лазама буде рањен; врати се сам натраг у Бранковину да се лечи. А Кнез Сима Марковић прими Главну Команду.

Те исте године после Каменичке пропасти, кад велика сила Турска са свију страна навали на Србију, а од Босне Ибраим-Паша са 18.000 Турака и 25. Јуна пређе Дрину, и једна војска пође Шабцу а друга од Сокола Ваљеву, и поред те 10.000 Арнаута упадну у Ужичку нахију. Јаков, који је тек од ране нешто поздравио био, покупи војску, сретне на Буковици од Сокола идуће Турке и потуче ји. Одатле окрене се у Ужичку нахију, те и отуд Арнауте протера, па одатле дође на дојњу Дрину, те и отуд Турке са Кнезом Симом Марковићем у Босну претера.

После тога опет Турска сила под Ибраим-Пашом навре у Србију и једна част ипак нагне Ваљеву. Јаков оде пред њу и 5. Августа на Рожњу, потуче је и у Босну натраг прегна, гди 250 Турака мртви падне, па се опет врати на Дрину, гди је већ сила Турска под Сулејман-Пашом од 25.000 Турака прешла била, и у Лозници улогорила се. Ту и Кара-Ђорђе од Делиграда стигне, гди се на 20.000 Срба умножи, ту ударе на Турке на Жичком пољу, гди после три дневне крваве борбе, Турке разбију и преко Дрине у Босну претерају.

После овога боја Јаков, огорчен противу Младена и Милоја, мислећи да је због њи Родофиникин, Руски повереник из Београда побего, па због тог да и Руси недају Србији помоћ, изиђе пред Кара-Ђорђа и пред свима Војводама запита га: „*Господару ко ће и даље заштићавати Лозницу и бранити овај крај?*“ Кара-Ђорђе му одговори: „Они који су и досад,“ т. ј. Јаков са дружином. На то Јаков рече му: „*Ја немогу то на себе узети, нека брани Младен и Милоје, који неће да приме Руску војску, а хоће сами да буду Цареви, и умеду да се са вама завађају!*“ После овога изиђе Јаков својој војсци, која је упарађена била, па јој покаже свог синовца Проту

Матеју са овим речма: *„Ево браћо! ја сам га посло био у Русију, кад смо се ми тек почели били тући са Турцима и он нам је нашо Цара, који нас је хтео да прими под своју заштиту, и који би нас бранио; но Милоје и Младен неће да га приме, желећи сами Цароваши по вољи.“* Осим тога Јаков напомене све несреће, које је Србија у последње време претрпила, почињући од пораза на Каменици. После таки речи једва се разпђу Војводе и уздрже од међусобног боја. Но Јаков неодустане од свог убеђења, које је противу Младена и Милоја имао. Кара-Ђорђе оде у Београд и једно поводом тог, а друго због пребацивања Руса, чрез раздора Војвода нађе се побуђен, па сазове народну скупштину на свршетку ове 1809 год. Јаков дође у Београд на ту скупштину са 600 наоружани кметова. Превржевици Јаковљеви, ходајући по сокацима, говорили су јавно: „хоћемо Цара! а нећемо да нам Милоје и Младен суде, и са нама управљају! други су долазили пред кућу, у којој је заседаво Совет, па су викали: „где је тај високосрамни Совет!“ Тражили су да им се покаже шта су писали у Русију и каквп су одговор отуд добијали. И у самој скупштини викале су старешине на Младена и Милоја и окривљавали ји за пропаст на Каменици.

Кара-Ђорђе види обште неповерење и повику на Младена, а Милоје је већ осуђен у Паланки и из службе истерат био, попусти, па каже народу и старешинама: „Ако Младен није радио и поступао право, то седи ти господару Јакове на његово место и управљај боље, ако сви ви хоћете Цара, хоћу га и ја.“ Одреди депутацију и пошље у Влашку да моле да се да Србији помоћ. А Јаков заузме место председника Совета.

Године 1810, 5. и 6. Октомвра на Светог Тому био је Јаков г у жестокој и крвавој битки код Лознице на пољу Тичару противу Турске силе од 40.000, гди су се Срби лавовски борили, и гди је више Војвода и Капетана Србски рањено. Но Кара-Ђорђе Турке разбије и преко Дрине претера ји у Босну. Гди Турака мртви 2.800 и Пашу од Сребрнице на бојишту Турци оставе: а Срба само 800 мртви буде.

Године 1811, 1. Јануара на народњој Скупштини преиначи се земаљски Устав, место председника Совета укине се, и узакони се, да у Совету председава сам Кара-Ђорђе, као што је и све дотле имајући председника у Совету председаво. Установи се шест Попечитељства, која места Попечитељска буду попуњена из сами чланова Совета. Гди

и Јаков између прочи постављен буде за Попечитеља (Министра) унутарњи дела. У том званију осто је до саме пропасти Србије.

Године 1812 Јаков Ненадовић, који је прошле године 10. Декемвра као посланик са Кнеза Симом Марковићем, Грујевићем и Лазом Поповићем послат био у Русију, да моли Цара Александра да ји при закључивању мира са Турском у Букурешту како из вида неиспусти, него да и за Србију повољан мир углави. 15. Маја врате се у Србију и врло добар глас Србима донесу: „Да Цар Александер неће Србе без покровителства оставити, нити са Портом мир пређе закључити, док Порта непризна независимост Срба.“ Тако им је Цар устмено изјавио; и за уверити Србе о својој Царској милостивој наклоности и вољи његовој, по истим посланицима посло је Цар Александер Кара-Ђорђу једну скупоцену брилјантима украшену сабљу са надписом: „Заштитнику православија вјери и отечества“, један скупоцени прстен и бурмутицу на дар. И поред тога наименово га је кавалером с обдарењем ордена Св. Анне I. степена; а Јакова, Кнез Симу и друге чланове Совета истим орденом II. степена почествово је.

Године 1813, кад Кара-Ђорђе 21. Септемвра пређе у Земун, сви се Советници расprште и оду да своје породице спасавају и превозе у Аустрију. Јаков пошље момка да му из Бранковине доведе породицу у Забрежје, а 22. Септемвра покупи сва важнија акта Советска, сложи у два бурета, задније ји и на кола натовари да ји у Аустрију у име ракје претури, а нека акта и у земљу у Београду закопа; *) Советско зданије запали да се Турци за оставшом архивом некористе, па онда тог дана уза Саву дође у Забрежје. Како Јаков у Забрежје дође, одма пошље свог момка Андрију Милошевића из Кутешице под Шабац, те он 23. Септемвра јави Војводама за прелазак Кара-Ђорђа у Земун и наступање Турске војске од Смедерева Београду. Војводе под Шабцом кад то чују узбуне се и стану смишљати шта да раде. — За то и војска дозна, остави Војводе и сва се разиђе својим кућама да своје породице склања и спасава. Милош Обреновић одма испод Шабца пошље свог момка Димитрија Ђорђевића у Бруснцу, да му жену и децу у Забрежје доведе да ји у Срем претури. Па потом Милош са Јевремом Ненадовићем и другима сиђе у Забрежје да ту своју породицу дочека, гди затекне и Јакова, који своју породицу очекује да му из

*) Мемоари Прота стр. 126 и 212—213.

Бранковине дође. Кад Якову породица из Бранковине 26. Септембра стигне, одма пође у Срем да је превезе: а Милошеве породице још неби да дође, да је Димитрије из Брусинце доведе и у Немачку претури, гди је Милош два дана очекиваше. Кад је неби, Милош тад преда Јакову Ненадовићу свог синовца Ђака Ристу, сина пок. Милана Обреновића, кога је Јаков из Београда са собом и довео, и сабљу Миланову на аманет. Јаков прими Ристу и у Аустрију са својом породицом преведе, а доцније 1814 год. истога Ристу и у Русију одведе и на школовање га даде. После тог Војвода Милош свуче са себе Војводско одело и таково заједно са својом сабљом и једним скупоценим биљшом преда Војводи Јеврему Ненадовићу, да он то у Аустрију пренесе и код себе чува докле и он у Срем непређе. А потом Милош обуче друге простије народне хаљине на себе, и по вр пети узме од Јаковљевог момка Дамљана Марковића из Бранковине велики гуњ од сукна обуче га, и оде у Брусницу да жену и децу своју тражи и да ји доведе да у Срем с њима пређе. Но Милош није ни дошо био до Бруснице, а Турци заузму Забрежје и увате од Раче до Београда сву Савску, а од Београда свуд на ниже Дунавску обалу и пресеку да нико од Срба није више могао у Немачку бегати. И тако Милош Обреновић са својом породицом заостане у Србији и склони се у збег у Манастир Никоље, код свога кума Игумана Хаџи-Атанасија. *)

Како Јаков на Аустријску земљу у Срем ступи, њега одма узму под стражу и у Манастир Фенек одпрате, као и друге главније Војводе, а потом ту из Земуна допрате и Кара-Ђорђа под стражом. Одатле ји све крену у Голубинце. А 29. Октомвра 1813 год. Кара-Ђорђа, Јакова, Младена, Симу Марковића и Луку Лазаревића и друге многе Војводе преведу у Варадински Град. 22. Декемвра Кара-Ђорђу и његовим првим Војводама и бившим Попечитељима објаве да ће ји у Штајерску преместити. И тако 7. Јануара 1814 год. крену Кара-Ђорђа са његовим старијим сином Алексијем и одпрате под стражом са пуним пушкама у Грац, Јакова Ненадовића у Цили, а друге Војводе по другим Градовима разместе. После се Цар Александер I. код Двора Аустријског заузме, те буду те присмотре Јула месеца ослобођени, а у Августу добију Руске пасоше и путног трошка. Те тако Кара-Ђорђе, Јаков и друге главније Војводе 17. Септемвра са њиовим породицама крену се на пут и преко

*) Види Мемоаре Протине од стр. 211—214.

Темишвара кроз Ердељ испраћени буду у Русију, гди у Руску варош Хотин 26. Октомвра 1814 год. дођу. Ту Јаков од Руског Цара Александра за своје издржавање добије годишње 500 дуката, које је непрестано уживо, докле се год није у Србију 1831 год. повратио

Године 1815, кад је Кнез Милош после 14. Јула учинио мир у Ћуприји са Марашли Али-Пашом, пропустио га с војском у Београд, и опет Србију под Турску власт подчинио, Кара-Ђорђе тад, кад за то разуме и чује да је се Цар Александер са Бечког Конгреса у Петроград вратио, узме уза се Јакова Ненадовића и оде у Петроград Цара молити да би се смиловао да избави Србе испод Турског господства. Па како Цар Александер у то време због тадашњи Европски политични околности, никаково повољно обећање за избављење Србије није им дати могао, тако се они без утехе 1816 год. из Петрограда врате натраг у Хотин, гди је Јаков мирно до 1831 год. живио.

Доцније 1829 год. после Руско Турског рата Цар Александер Трактатом 5-га Чланка обвеже Турску, те она Букурештског мира од 1812 год. 8-му точку испуни, права Србији даде (а доцније 1833 год. и 6 одузети округа, која су под Кара-Ђорђем извојевата била, Србији поврати) и Кнеза Милоша за Кнеза Србије 1830 год. призна. Тад Русија, почем види Србију полу независну, коју је она од Порте отргла, и да су јој внутрења права осигурана, захте од Милоша да све оне Војводе, које су се налазиле у Хотину на издржавању Правителства Руског, прими и службе им даде.

Тако и Јаков Ненадовић са својим сином бив. Војводом Јевремом и свом његовом породицом у пролеће 1831 год. из Хотина пређе у Србију и у Бранковину у своју кућу својим синовцима Проти Матеји и старијем брату Протином Николи оде.

Кад је Јаков после осамнестогодишњег одсуства свог дошао у своју милу домовину, за које се слободу десет година са Турцима борио, и кад је наступио на Ваљевску нахију, гомиле народа мушког и женског пола врвила је пред њега и његову породицу, те су ји дочекивали и износили пред њи јела и пића. Бризгале су сузе из очију и с једне и друге стране од радостног усхићења тог састанка. И тако до у Бранковину свога старог Господара Јакова стотинама душа допрате.

Док се Јаков у Бранковини неко време бавио, више стотина овнова. оваца, јагањаца, волова, крава, телади и другог које чега,

као вина, ракије и т. д. донео му је народ на поклон, из чисте љубави и само да се с њиме види и поздрави. Јаков је сваког лепо и братски по старом обичају примао и угошћаво, и готово све што му је народ донео напоклон, то је све угошћавајући народ и потрошио. Но са великим осећајем уживао је стари Војвода Јаков у том љубавном одушевлењу народњем спрема себи.

Јаков кад је дошо из Русије у своје село Бранковину својој старој кући, он је дошо тако господствено, да Срби Србина у Србији до тог доба још тако видили нису. Он је дошао са своји 6—7 које каруца, а које кола (брашованки), која су му породицу и пртљаг возила. У сваким колима била су запрегнута по два, три и четири прекрасна велика Руска коња (бујина) са лепим амовима на истима, којима су кочијашили Руси у Руском оделу. Било је 17 прекрасни коња, из међу који било је и јашаћи који су под седлима у поводу вођени. Како Јаков тако и оба сина његова Војвода Јеврем и у младим годинама Аџика, унуци и унуке, били су обучени у оделу по начину Руског Племства, које тако што народ дотле јошт видио није, па је се дивио тој госпоштини.

Но како у то време у Србији није нико смео имати ни покривени оковати коњски кола и на њима се возити, а камо ли каруца са лепим коњма и амовима, јер Кнез Милош није никоме то дозвољаво, тако Јаков по Савету синовца свог Проте пошље Кнезу Милошу на дар једне каруце са запрегнутим у истима четири лепа коња, и једног зеленог за јашање коња са јашаћим прибором, а по једне каруце са по два коња браћи његовој Јеврему и Јовану.

Тај поклон посло је Јаков по своме сину Јеврему, и по истом поздравио Кнеза Милоша и посло му његово одело, које му је он у Забрежју 1813 год. на аманет дао, те је са собом у Срем пренео, осим сабље Миланове, коју су му Аустријанци одузели. Јеврема Милош лепо прими и одма нареди, те се Јакову даде конак у Ваљеву, кога је Јеврем његов брат градио и у њему седио, и до истог конака једну воденицу, за његово уживање. А доцније даде Јеврему и службу, намести га за Председника Магистрата у Ваљеву.

Тако Јаков се пресели из Бранковине у Ваљево, смести се у тај конак и живио је господствено, имао је више слугу и слушкиња, а нарочито они, које је из Русије са собом довео. Његов астал никад

није био без гостију, њему су долазили у посету грађани, чиновници и сељаци, које је он упоредо за свој астал са породицом његовом стављао и угошћаво.

Јаков је живио тако до 1836 год. Те године разболе се, па како у Ваљеву није било лекара, оде у Београд да се лечи, и одседне испод Зерека у кући Дијамандиној, гди је се лечио и боље му будне; па намери да иде у Ваљево, но на несрећу његову дође код њега Кнеза Милошев лекар Куниберт, те му неки лек препише, и он га употреби, од кога му одма буде зло и на пречац умре. — Говорило се да је по заповести Кнеза Милоша отрован. — Његово тело, његовом породицом, однешено буде у Бранковину и сарањено код цркве Бранковачке, поред гроба брата његовог Кнеза Алексе. На гробу Јаковљевом његов син Јеврем подиго је један висок четвороугли камени споменик, под којим и данас почивају кости Кара-Ђорђевог Министра и његовог I. Војводе Јакова Стевановића Ненадовића.

После смрти своје Јаков је у животу оставио: своју супругу имено Неранџу, родом из Коцељеве Шабачке, која је више од 90 година живила. Умрла је у Београду 1852 год. и сарањена код Палилулске цркве, — Сина Јеврема, који је тад био Председник Магистрата у Ваљеву и који је ожењен био са ћерком Војводе Младена Миловановића, која је у највећој туги 21. Септембра/3. Октомвра 1880 год. у Београду умрла и сарањена у гробницу свога мужа код Палилулске цркве, — нежењеног млађег сина Ацику, који је тад Писаром био, — тако и једну ћер Јулку, удату за Александра Трифковића. Јаков је имао јошт једног сина имено Панту и једну ћер, који су раније умрли. И поред ти Јаков је оставио после своје смрти у животу једног унука имено Тасу, који је тад писаром био, — унуку Персиду, која је удата била за Кара-Ђорђевог сина Књаза Александра, и још четири неудате унуке Јелку, Анку, Машинку и Босиљку.

Јаков је био повишег раста, тела коштуњаво пуног и снажног, плећа доста широки, прсију снажни и здраво коспати, главу имао је осредњу, косу на глави носио је кратко шишану, и у своју старост са свим белу имао је, као што су му и бркови бели били. Чело имао је умерено са борама набрато и мислеће, очи имао је повеће грaорасте, обрве повеће и повијене, нос римског типа, уста умерена и усница црвенкасти. бркове је имао здраво дугачке, дебеле и право лепо засу-

као увијене, лице имао је не дуго, чисто, лепо и мало жућкасте боје, изглед имао је озбиљан, јуначан, мудар, пријатан и господствен, да је сваког привлачио себи да га поштује и љуби.

Јаков је био врло гостољубив као и сви Ненадовићи што су: врло је господствено европејски у кући живио, увек му је била трпеза по европејски намештена и са много укусни јела снабдјевена: а он је сам у јелу и пићу умерен био. Он је се чисто и лепо одево. За Кара-Ђорђева времена увек је у Војводском кадивели и срмали скупоценом оделу ишо, а доцније кад је из Русије дошо, носио је по начину Руског племства одело, Србске душанке, а и европско одело, и увек чисто, лепо и укусно.

Између прочег Јаков није имао страст никога грубо псовати: кад је се на кога свог млађег највише naљутио, он му је казо: „Душу ти твоју“ а даље баш ништа.

Јаков је био врло добар, паметан и вешт Војсковођа за време Србске борбе за Кара-Ђорђа: он је био први и најзнатнији Војвода и државник Кара-Ђорђев, кога је сам Кара-Ђорђе за таковог признаво, и он је једини био, који је се надметати могао са Вождом. *) Јакова су војници и подчињене му Војводе љубиле, слушале га и одане му биле. Народ га је са старешинама за његово праведно, несебично и човечно понашање, поштово и уважавао. Он је био и мудар државник. Ево шта о Јакову каже Барон Дибић у свом извешћу, кога је Руском Двору 1811 год. поднео: „Србија имаде у Сенату све саме поштене и талентима обдарене људе, који, ако какве и учине погрешке, за то ји чине. што у Србији средства оскудјевају, а и основана знања и искуства редка су; ал' Младен, Јаков и више њи, јесу људи. који и у другим државама неби најстражњи били!“

За сво време десетогодишње борбе Срба са Турцима, Јаков је се борио увек са Босанском војском на Југо-Западу. Јакова су држали скоро за највештијег и срећног Војводу, јер готово свуд је у бојевима над Турцима одржаво победе. Он је осим напред наведени битака, био још у многим и другим биткама. Но срећан је био, те није више на себи имао, него три ране. Једну је добио на глави у битки код Лознице на Жичком пољу, други пут здраво рањен је био у ногу у битки код Лешнице прогонећи Осман-Пашу и Французе, и трећи пут био је

*) Србија и Русија Нила Попова стр. 218.

рањен у десну руку до самог рамена, у битки на Сакалу и Босни. Од ове последње ране Јаковљева је десна рука изгубила моћ, и није је могао кретати свуда како је хтео, а нарочито на више. Кад је се Богу молио и крстио, није могао прсте своје до чела донети. Па тако није мого сабљом да ради и пиштољима десном руком да бије. И тако је сабљу пасао и пиштоље носио на противној десној, за леву руку наручнијој страни, почем је се обучио левом као и десном руком сабљу вадити, Турке сећи и пиштољима их тући.

88.

ПРОТА МАТИЈА АЛЕКС. НЕНАДОВИЋ

КАРА-ЂОРЂЕВ I. ПРЕДСЕДНИК СОВЕТА, И ВОЈВОДА I. РЕДА.

Руског ордена Св. Анне II. степена Кавалер.

(Са сликом.)

Родио се у Бранковини, нахије Ваљевске, 1777 год. од оца Кнеза Алексе и матере Јоване, из куће Ђелмашевића из села Гвозденовића.

Кад Матија мало поодрасте Кнез Алекса да га код свога Пароха Попа Станоја, који је близу куће његове с кућом седио, да књигу учи. Сам Прота прича како је код тог Станоја почео из неког Московског тежког буквара учити. Каже да је учио овако: „азъ, буке, веде, глаголѣ и т. д.“ а срицао је овако: „буке-рци-бръ, веде-рци-връ, глаголѣ-рци-гръ, и т. д.“ Кад код Попа Станоја буквар изучи, почне часловац читати и у месецослову календару научи свеце показивати. Онда каже: говориле су бабе његовој матери: „Благо теби сестро, кад ти имаш сина у кући тако учена, те ти може свеце казивати да се у раду неогрешиш.“ А ја, Прота каже, кад то чујем растем, гордим се и мислим да сам учен и преучен, кад ме комшинице фале, и да ми нетреба ништа више учити. Но њега његов отац да у Срем у село Ашању, те је ту неко време ишао у школу ништа бољу него као што је и код Попа Станоја била. Одатле да га отац у Купиново код неког Игњата Сабова старца од 70 година, који је био врло честан, добар и побожан човек, и који је у својој кући приватно учио шесторо деце. Даље прича Прота: кад дођем код њега у школу и седнем за астал са другом децом, запита ме брат Игњат (јер каже да се он није дао звати

ПРОТА МАТИЈА АЛЕК. НЕНАДОВИЋ,

Кара-Ђорђев

Председник Совета. Војвода и Каваљер.

старцем) шта сам учио, и шта знам? Прота му одговори: „да је све што треба изучио, и да све зна;“ „е, добро“ рекне му Игњат: „кад си све учио и све знаш а ти бар седи и слушај како ова деца читају.“ — И тако каже да је он седио за асталом читаву недељу дана, и ништа му учитељ показиво није. Ја онда, Прота каже, помислим: баш су мени добро казивале моје комшинице, да сам ја учен, и да његов учитељ Сабов ништа боље од њега незна кад га ништа непита. па помисли да иде кући и да узалудан неседи, — и да му ништа више нетреба ни учити, и радујући се кући да иде. — Но једног дана донесе му учитељ једну књигу и да му те отвори и каже: „кад си све учио, да видим знаш ли и јеси ли ову књижицу учио? — Прота отвори књигу, позна слова и каже да је учио, и одпочне читати непрекидно нигди незадржавајући се, да му се ништа разумети није могло шта чита, и онда му учитељ брат Игњат каже да он ништа незна, и спрома старац муке је с њиме имо докле га је научио лепо полако и разговетно читати.

Из Купинова врати се Прота опет у Ашању, гди је доброг учитеља имао, и код Проте Лазара Георгијевића, родом из Совљака од фамилије Ђикића изучи црквено пјеније и друге богословске науке; после 1793 год. врати се у Србију, гди га отац у његовој 16-ој години запопи и нурију му даде. После наскоро постане и Протом. Сам вели, шта је стало било Владики што нисам још имао ни браде ни бркова; он је желео учинити Кнезу по вољи, а ваљда му је и новаца требало. — А кад су ме хтели попити, врло сам се уплашио, особито кад су ме за врат уватили и олтару повели, и кад му је Ђакон полако од шале реко: „рецп с богом бели свете сад ћеш да погинеш!“ и мени се каже учинило да ћу заиста свет да променим. Но после видио сам како је то лепо бити попа.

Кад су Проту Матију запопили и кад је он први пут у нурију пошо, његов отац Кнез Алекса дао му је оваки совет: *„Сине! ти си још млад и незнаш какав је свет, ти си врло млад и нигде готово нећеш бити у друштву твоји парњака у годинама, него ћеш све долазити међу старије људе; за то на сабору, на слави и на свадби немој млого говорити, него слушај шта старији људи говоре. Ако почнеш тако млад друге да учиш памети и мудрости, онда ти нигда мудар бити нећеш. Кад говориш што год, сви ће*

слушати, али немој ти себи да увртиш у главу да они тебе за то слушају што ти најмудрије говориш; они ће те зато слушати што си њиов попа и што си мој син, и кад што погрешиш нико ти неће казати: није тако, али сваки ће помислити. Зато мудро се владај и оно што ти се сада учини да није онако као што старији људи говоре, а ти немој онда да се плећеш у свађу, него причекај док дођеш у године они људи, па тек ако и онда видиш да није онако а ти им онда кажи." После овог совета узме Кнез Алекса пуну чашу с вином па одпије за једно два прста и рече Проти: Прве ове године кад идеш по нурији само оволико пиј од сваке чаше којом те понуде; друге године по оволико, пошто је још чашу одпио са вином: треће године можеш до пола чаше пити. Тек четврте и пете године мошеш до дна чашу испити, и опет сви ће нурјаши сећати се твоји први година и сви ће говорити: „наш попа ништа непије." Тај совет његовог оца Алексе Прота је послушао и по њему управљао се. И тешко каже ономе, који прву чашу сваке своје наклоности до дна испије.

Прота је од 1793 до 1804 год., докле му Турци оца посекли нису, поповао, народ Богу се молити поучавао и у цркви ред уводио. А о другој његовој радњи нема дата. Но кад му оца Алексу 23. Јануара 1804 год. Турци посеку, Прота са његовим стрицем Јаковом смести своју породицу у збег у планину Посово, и одма са Јаковом одпочне народ противу Турака на устанак спремати и покретати, где на Бранковачком вису 15. Фебруара искупи се 700 оружани људи, и Прота пошље те се из Бранковачке цркве барјак од белог, црвеног и плавог муселина, на ком су три крста била, донесе, кога развије и у земљу пободе. Па како нису имали џебане, Јаков Проту одатле одма у вече пошље, да из Аустрије барута добави. Прота 16. дође у Забрежје 17. ноћу крене се на једном чуну низа Саву и поред Београда 18. осване у Земуну. Ту од Мајора Митезера поиште да би му што џебане дао, но кад му он то одрекне и упути га на трговца Живковића да му он кришом џебану прибавља, Прота призове Живковића те се ради тога с њим састане. Прота уговори са Живковићем да му барут набавља и на Забрежју предаје, и тад Живковић му даде само 9 фунти барута, једну зобницу готови фишека и 300 танета. Прота исплати тај барут, па како се упозна ту у Контромацу са Дел-Аметом,

који је код Хаџи-Мустафа-Пашиног сина Дервиш-Бега био и који је од Јаничара рањен у Земун пребего, позове га са собом да у Србију иде и да противу Дахија са Царске стране војују, па како Дели-Амет тај позив прими, Прота се с њиме побратими, седну на контромански кола и преко Срема и Бољеваца истог дана пређу у Забрежје. Сутра 19. оде у Љубинић на конак и ту искупљеној војсци нешто подели џебане, па одатле 20. дође у Бранковину, гди нађе војску растурену, па је опет прикупи. Одатле из Бранковине врати се и 22. дође у Забрежје, те од Живковића прими 64 оке барута у 4 врећице узане као воштане свећице, и одатле с тим барутом оде Јакову у Свилеуву 25. преда му 32 оке барута и оде Ваљеву те 26. у Грабовици, 16 ока барута разда војницима, а 16 ока 28. пошље Кнезу Николи Грбовићу. 28. Фебруара ноћу, пошто са Кнезом Грбовићем Кедићем и Тадићем запали Ваљево, одјури у Забрежје за барут (но по одласку његовом Турци побегну из Ваљева); па како набављач џебане Живковић није још дошао био и донео барут да у Забрежје претури, тако Прота 1. Марта пређе у Срем у Бољевце, гди му дође неки Оберлајтнант Лајтнер, који је Кордон чувао: он је био Римског вероисповедања, али је прича Прота био препун човекољубја и правице: питао је Проту зашто се бију са Турцима, а Прота му је показо све зулуме Турске, које је народ Србски од њи трпио и који трпи, и како су Дахије пописале све у књигу оне људе, који су за Цесарскога рата били официри, каплари и солдати, а притом и најбоље калуђере и попове да исеку, и већ су — казао му је — мога оца Кнеза Алексу. Бирчанина, Аџи-Руфима и друге многе по пашалуку исекли, кога су дочепати могли. И даље казивао му је Прота: ми други побегосмо у планину и посастајасмо се у буљуке, од буљука начинише се чете, а од чета војска, и хоћемо да се браниио неби ли Цар чуо, да пошље какве добра Везира да нам помогне, јер ми нисмо на Цара, ни на Турке Цару покорне устали, но на четири Дахије и њиове Субаше, а наше зулумћаре, и волимо и заклелисмо се пре ће сви изгинути и утаманити се да се Србско име нечује, него покорити се овим Турцима: и рече Оберлајтенанту: ја вас молим господине дајте ми совет, кад смо се ми већ овако закрвили, коме ћемо пружити руке, да нас заштити и у мир постави? Оберлајтнант му на то одговори: „а кога ви у овој страни више имате него Митрополита Стратимировића, он је од ваше нације као Краљ, а добро се пази са Принц Карлом, а Принц Карл сада је

над свом војском у нашем Царству најстарији Војвода; пишите њима двојици, или Генерал-Команди у Варадин, неби ли се за вас подузели, молите се." Прота му рекне: „господине, та ја незнам ни једном попу написати писмо, а толи да напишем Митрополиту и Принцу Карлу." Та — рече — знаш ли ти како год написати да ти се речи могу прочитати?" Прота му каже да зна, и да је мало учио у Срему, и да му се могу сваке речи прочитати, али каже да ту ваљаду политичне титуле, које он незна, нити уме, како ваља написати. На то му Оберлајтнант каже: „прођи се ти човече титула и политика, ако ти њима политично пишем и они ће теби политично одговорити, пак нећеш знати где си, већ ти напиши онако како си мени казиво, и дај мени ја ћу им послати." Ништа то, вели Прота, ја несмедо да се усудим. Одем у Забрежје, и кажем му да ћу чекати Живковића и сутра да ћу опет на чардак прећи. Но ту ноћ дође ми писмо од Грбовића и од буљукбаша да су Турци ону ноћ, кад је он отишо, побегли из Ваљева, тако исто и од стрица његовог Јакова, који му јавља да је Турке на Свилеуви разбио и да ји је много мртви Турака пало, но да гледа џебане што више и брже може да понесе да на Шабац иде.

Ја онако радостан, вели Прота, пређем на чардак Бољевачки, гди ми дође Оберлајтнант и Поп Јаков парох Бољевачки са кочијама; ја се поче хвалити и казивати, како су Турци 28. Фебруара ноћу из Ваљева побегли, како ји је стриц мој Јаков на Свилеуви разбио, и како је 270 Турака мртви пало, а оно друго рањено, и побегло у Шабац, и кажем им како смо ону ноћ, кад смо Ваљево попалили, видили пламен на Руднику, и надамо се да је и Црни-Ђорђе Рудник освојио и т. д. Тад му Оберлајтнант рече: „Та ви међер имате доста и добре војске, кад ви можете на три места победити у једанпут онако силне Турке, као што ји ми познајемо какви су." Прота рече: „Да они имаду доста војске и да они Турцима нимало неће у храбрости уступити, но каже, дајте нам џебане, пушака, топова и вешти Официра, па ћемо ми Турке из Градова истерати и т. д." Обрлајтнант му одговори: „Пишите ви оној двојици, како сам вам ја јуче говорио." Сад Прота каже: „Ја узмем размишљати и мислити да није дотле Црни-Ђорђе коме годе писо, па се бојим да он од једну руку непише, а ја од другу, пак ћу му покварити план и посао." Запитам Обрлајтнанта, од како је он на кордону је су ли каква писма од Црног-Ђорђа или кога дру-

гог на кога год прешла?“ Он каже: „Како се чуло, Црни-Ђорђе и ви да купите војске, одма сам ја дошао на кордон и знао би да је какво год писмо у ову страну на кога год прешло, но није никакво. Ја онда рекнем, кад ме ви господине тако саветујете и слободите, и кад није ни једно прешло писмо од Црнога-Ђорђа, ја би написао како било да било, но ја немам ни дивита ни пера ни артије.“ Обрлајтнант рече: „Иди оче Јакове, донеси му што треба за писање. Попа Јаков отрчи на колима и донесе ми дивит, перо и четири табака артије. Ја пређем у Забрежје у кућу Пантелије Ружичића, и на малој столици клечећи пишем ноћу а Пантелија држи свећу; писао сам како сам умео. Написао сам два писма, једно Митрополиту Стратимировићу а друго — сад управо незнам коме, забаравио сам, или Принцу Карлу или Генералкоманди, јербо обоје ми је напомињао Обрлајтнант Лајтнер. Прота каже, колико сам могао описао сам зулум, који смо трпили од Јаничара и казао сам да би још даље трпили, но они пописаше све у своје тефтере (протоколе), ко је био официр, каплар и прост солдат у фрајкору, који су од 1788 год. у рату Аустријском противу Турака војевали, и хоће све да изсеку, казао сам како су већ изсекли Кнезове и главније људе; које ноћатати могоше изсекоше, ми млађи устрашени од смрти у шуме побегосмо, и од бегунаца скупи се војска, решисмо се и заклесмо се да волимо сви изгинути и име Србско утаманити, него се овим зулумћарима подложити, за то се молимо да Царство Аустријско пружи руку и овај невини народ каквим начином зна избави од пропасти коначне, и проче. Притом иско сам да нам даду џебане, топова и официра. И на последку каже, ако нам другче помоћи неће, нека нам даду онолико војске колико је Срба у време рата њиног са Турском до 18.000 војевало, као да нам зајам врате. И сад се смејем кад се сетим да сам онда овако мислио и ове последње речи писо, вели Прота.

Сутра дан однесем та писма на чардак; дође ми Обрлајтнант Лајтнер и Поп Јаков, донеше ми црвеног воска, ја прочитам моје јадно просто прошеније, а Обрлајтнант: „Ето тако, просто Србски, они ће све разумети, а да си ти њима с политиком писо, они би вама политично одговорили па неби знали где сте.“ Онде запечатимо писма и он ји узме те пошље.

Пошто Прота та писма одправи, стигне му и трећа порука од Јакова да час пре с џебаном појита Шабцу, гди му и јави да је варош

Шабац од Турака 7. Марта освојио и Турке у Град стеро. У тим и набављач Стеван Живковић, који је се задржао био, стигне и донесе џебане за 600 форинти сребра. Но како Прота немадне свију новаца да Живковићу ту џебану исплати, а он му на почек недадне, срећом његовом дођу и ортаци Јаковљеви Бранко Ашковић и Мијаило Теодоровић и на Скелу дотерају 300 дебели вепрова. Њи Прота премора те му даду полицу на Хаџи-Башће у Митровици да он исплати 300 талира Живковићу, и он му онда да те џебану у Забрежје пренесе. Барута је било доста, нешто прилично и олова и два џака готови фишека.

Кад Прота исплати џебану Живковићу и у Забрежје је пренесе, ту стигне из Раниловића, Београдске нахије, Радован Трнавац и обрадује се кад види да има човек чрез кога се џебана добављати може. Прота му да она оба џака готови фишека, те он однесе у њиову војску. А Прота ону другу џебану крене и око 10. Марта однесе Јакову у Шабац где су куршуме лили и фишеке савијали.

Живковић је за набавку џебане узимо на сто 30. После се и неки Димитрије Пуљевић јави Јакову и стане џебану под Шабац доносити. Јаков добави и један топ, који му је Новосадски владика Јован Јовановић преко Пуљевића тајно у Варадину дао оправити, лафет и кару начинити, са муницијом снабдјети и са једним топџијом Матом Јакову у Шабац крадом преко Кленка ноћу послати, а доцније му је још такови један топ оправио и посло, из који су Шабац тукли.

На концу Марта стигне и одговор на писма Протина од Митрополита Стратимировића и од Херцога Карла преко Варадинске Генерал-команде, у којима јављају Проти, да је Аустријски Двор са Отоманском Портом у највећем пријатељству и да он неможе Србима никакове помоћи ни у чему дати, но да ће толико учинити и позвати Турске Дахије да ји са Србима помири. А Стратимировић советово је да се Срби у свом предпријатију држе да су Турски поданици, и да ће опет бити, и да се чувају у проливању крви без нужде, и да штеде и не бесчесте Турске Џамије, хареме, и гробове, и једним словом што год Турци почитују за светињу и Срби да почитују, да неби добре Турке и Султана наљутили и на гњев раздражили. *)

---

*) Види писмо у Протиним Мемоарима на стр. 286.

Како Прота овај одговор прими, покаже га Јакову па узме са собом 18 момака и пође да га носи Кара-Ђорђу, кога је он још с почетка по гласу народа за главног поглавара и Господара држао, ако га нигда ни видио није. У то време дошао је био под Шабац и Павле Поповић из Вранића, кога је Кара-Ђорђе посло да види шта се ради око Шабца и од куд је Јаков топ добио. Прота дође у Орашац, Крагујевачке нахије нађе ту Кнеза Симу Марковића и Теодосија, који му кажу, да су они били на Јагодини са Кара-Ђорђем и да су разбијени, но да је Кара-Ђорђе отишао да искупља војску, а и они да су овамо по војску дошли, па да су се Крџалије под Кучук-Алиом овуда просуле, те да пут није безопасан од Турака, и ако он иде тражити Кара-Ђорђа, да лако Турцима у руке пасти може. Кад ово Прота чује, да њима препис од писама да понесу Кара-Ђорђу, кад с војском пођу, а он се врати натраг Шабцу.

Кад Турци после половине Априла пређу Дрину и пођу Шабцу, Јаков оде пред Турке Чокешини, а Проту остави да држи у обсади Шабачке Турке у Граду и да с њима преговара о предаји Града. Док је се Јаков са Турцима на Чокешини туко, Прота по настављењу свога стрица Јакова уговори са Шабачким Турцима предају Града. и Јаков, кад се од Чокешине 18. нођу у Шабац врати, сутра дан пређе у Клепак, уговор о предаји Града са Турцима подпише и Турци му Шабачки Град 20. Априла 1804 год. предаду, а Срби у Град уђу, почем Мусага Фочић са његовим Субашама из Града изиђе, у Клепак пређе и одатле у Београд оде.

Одма затим добије Прота од Кара-Ђорђа позив да у Остружницу дође. Прота оде и ту се први пут са Кара-Ђорђем види, гди му Кара-Ђорђе каже да ји зову у Земун, где ће бити Варадински Генерал и Дахиски пуномоћници да ји мире. Ту приправе девет пунктова, *) шта ће од Дахија тражити, па да се мире. Дођу им контромаиска кола, на која Кара-Ђорђе са своји 15 главара поседа, и у Земун Генералу 28. Априла/10. Маја 1804 год. у његову башту дође, гди је ту и из Београдског Града Дахијски пуномоћника Турака 10—12 било. Но како од тог помирења небуде ништа, него се горе један против други распале, врате се натраг у Остружницу, гди се договоре за даље рат-

---

*) Види такове у Мемоари Проте на стр. 288—290.

вање и за набавку нужни ратни потреба, тако и да се власти и судови по ослобођеним нахијама изпостављају, и покрај тог и другог договора буде. Кара-Ђорђе изда главарима заповест да сви покупе војску и да 9. Маја на Св. Николаја летњег дођу на Топчидер, и потом главари разиђу се сваки на своју страну за извршење тог закључка.

Прота оде у Бранковину и каже Јакову шта су радили и у Остружници закључили, тако и поруку Кара-Ђорђеву испоручи му. Јаков сазове одма окружну скупштину у Рељино поље, стане спремати војску и одређивати власти, који ће на Врачар ићи, а који ће у нахији остати ради суђења и одржавања реда и мира у нахији. Прота, како је имао књигу Кормцију и чито законе Јустијанове и Мојсеову строгост над Јеврејима, испише неколико параграфа из Кормције, од који неки су ови: 1. Ко би убио човека да се убије и на коло метне. 2. Ко отме девојку силом, тај женик, кум и стари сват шибу да трче а други са штапови да се каштигује. 3. Ко украде јагње, прасе, коња и вола, тај да плати двоје и да се каштигује штаповима. 4. Ко утече из војске без допуштења да трчи шибу. 5. Који са страже побегне да се стреља. 6. Који се криво закуне и криво осведочи, тај ону сву штету, за коју је сведочио, да плати, штаповима да се каштигује, и да му се никада више ништа неверује, и да се за свагда лажом прогласа. 7. Кад се сваде и псују, који се превати за оружије као пола убиства да трчи шибу — — и т. д. преписо је 14—15. пунктова. Те пунктове Прота изнесе пред скупштину и прочита, која све одобри и повиче: „Тако, тако нек нам се суди, да нема глобе ни хатера.“ Устроје суд у Кличевачком шанцу и предаду те пунктове судијама, које су изабрали, да по истима суде.

После ти уређења у нахији Ваљевској Прота са војском и Јаковом 6. Маја пође Београду, гди 9. Маја, као што је Кара-Ђорђе наредио, приспеду. Како дођу до Топчидера одма се побију са Турцима, гди је Прота са топџијом Матом топ намешто и на Турке пуцо. Па кад Турке у Београдски Град натраг отерају, Прота остане чувати око Београда да Турци из Града не испадају и да штете нечине. А Кара-Ђорђе са Јаковом, Кнез Симом Катићем и другима оде Пожаревцу те га освоји, па одатле оде и Смедереву, те принуди Турке и с њима уговори, да мирни буду и да из Града нигди неизлазе, па се потом врати под Београд с војском. За то време Прота је једнако под Београдом био и

с Турцима кошкосе. Па и кад Кара-Ђорђе од Смедерева дође, опет је чести бојева око Београда са Турцима бивало.

Око половине Јула месеца стигне из Босне од Бећир-Паше буринтија, коју донесе његов Дивитар-Ага да обе стране престану од боја, и да га је Султан одредио да помири Србе са Дахијама, и тако обе стране престану од боја. Бећир-Паша дође са 7.500 Бошњака под, Београд, Дахије преда Кара-Ђорђу, те ји Срби посеку, па онда уђе у Београд. Но Србе ипак незадовољи, нити им да оно што су молбом од Султана тражили.

Кара-Ђорђе договори се са Војводама и начине прошеније на Цара Александра, у ком опишу сва тиранства Турска и замолу га да се заузме код Султана и да избави Србе од те тираније. Одреде Проту Ненадовића, Чардаклију и Јована Протића из Пожаревца као посланике да иду у Русију и да покрај те молбе лично моле Цара Александра да помогне Србском народу. Прота са Чардаклијом на Сави 1. Септемвра 1804 год. седне у чамац, прође поред Београда и Смедерева, дође у Рам, ту Јову Протића приме у чамац, пређу преко Ђердапа, дођу у Оршаву, ту се извезу и преко Влашке и Молдавије оду у Петроград, гди се по свршеном посланству преко Варшаве, Галиције, Мацарске преко Токаја, Дебрецина и Арада 10. или 12. Јануара 1805 год. врате у Србију. *)

Те 1805 год. кад је Прота са Јовом Протићем (а Чардаклија је заосто по послу у Петрограду) у Србију дошао, јавили су Кара-Ђорђу и Војводама шта су Руси о Србима говорили и саветовали ји да моле Султана да им се права даду, а Русија ће преко свог посланика у Цариграду дјејствовати да се Србска молба уважи. У след тога Кара-

---

*) Мемоари Проте стр. 127 и 130. Вредно је прочитати у Мемоарима Протиним од стр. 102—128 о путовању посланика Србски у Русију и обратно, као и о радњи њиовој у Петрограду, које посланство њиово није баш добрим плодом уродило, јер тад Руси били су у добром пријатељству са двором Турским, па да неби то пријатељство покварили нису се озбиљно за Србе ни заузимали, него су саветовали Србима да поднесу молбу Султану, а они ће пријатељски саветовати Порту да испуни Србске захтеве. Таки исти одговор на молбу Срба дала је и Аустрија, и оба Двора писала су Султану и као пријатељи молили га да испуни молбе Срба. Види писмо Кнеза Чарториског од 3. 15. Фебруара 1806 год. на посланика Италијског у Цариграду. — И писмо Ерцхерцога Карла од 7. Маја 1806 год. у V. час. Голубице од стр. 142—146.

Ђорђе 17. Априла сазове народну скупштину у Пећане, гди сочине молбу из 9 пунктова онаку, као што су је Беђир-Паши п. г. у Београду дали, изберу три посланика и по истима пошљу је у Цариград.

После ове скупштине у овој 1805 год. Прота био је у боју са Кара-Ђорђем на Карановцу, кога су 29. Јуна на Петровдан освојили. А после овога боја Прота са стрицем својим Јаковом био је при освојењу Ужице, које су заузели 20. Јула на Св. Илију, пошто су варош попалили гди је 5.000 Турски кућа изгорело. Овде Турци искупили су се, те су остали у Граду, дали су Јакову 50.000 гроша и 80 хатова, које је војницима поделио. И осим тога на захтевање Проте морали су и њему Турци дати белога хата Осман-аге Фочића, сина онога Дахије, који му је оца Кнеза Алексу посеко, са свом богатом оправом; па и Војводи Луки Лазаревићу морали су дати хата, Бега-Новљанина са свом опремом, који му је брата од стрица Кнеза Ранка 1.800 убио.

Докле је Ужице узимато, Хафис-Паша од Ниша са 45.000 Турака продре до Параћина. Кара-Ђорђе га са Миленком и другим Војводама на Иванковцу 1. Автуста дочека и тако га жестоко разбије, да је се моро рањен са војском натраг у Ниш повратити, гди одма и пресвисне.

После ови славни бојева Кара-Ђорђе сазове 15. Августа те 1805 год. народњу скупштину у Борак код Кнеза Симе Марковића куће, на којој између прочег установи се Совет земаљски, коме за Председника буде постављен Прота Матија Ненадовић, и он одма оде у Манастир Вољавчу и ту одпочне са још 6 изабрати Советника радити. Но како је Вољавча у планинском месту врло незгодном, да Советници нису могли шта ни за јело добити, тако Прота оде Кара-Ђорђу и потужи му се како се муче, и замоли га да би се гди на друго место Совет преместио. Кара-Ђорђе му каже: „видим и сам да се мучите, али тако је сад време мучењу. Да Бог да, да само наша деца уживе, а ми ћемо целог нашег живота ићи из Вољавче у Вољавчу. И сам сам видео да је Вољавча незгодно место за Совет; за сад неможемо наћи бољега од Манастира Боговађе, па преселите се у Боговађу, а ја ћу писати Миленку и Јакову, нека кажу Боговађским калуђерима, да спреме за вас што треба. А кад узмемо Београд, ако Бог да (дода смешећи се) а ви ћете седети у Везировом сарају.“ И тако се Совет премести у Боговађу и настави свој посо. Нарочито одма се наредба учини, да свака нахија има своју скупштину, на којој да буду од исте

нахије војени поглавари, попови, калуђери, буљукбаше, и од свакога села по 5 или 6 људи, па да ова скупштина избере себи по три човека за судије, које познају као паметне, поштене, правдољубиве, богобојазљиве, и који у околини уважења имају, и да та три човека закуну, да ће они свакоме без разлике по правди и чистој савести судити: те тако из ти људи устројени буду окружни магистрати. И после тог узео је Совет у своје руке скеле и ђумруке и старао се да се приходи државни умноже.

Но Совет ни овде дуго неостане, јер кад Кара-Ђорђе по други пут Смедерево 14. Нојемвра те 1805 год. узме, тад се Совет пресели у Смедерево, и попуни се још са три члана; у њега уђе Младен Миловановић, Аврам Лукић за Чачанску и Кнез Василија за Ужичку нахију. Тад Прота замоли Кара-Ђорђа и рече: „Господару, сада се доста Советника искупило, ја сам довео Весу из Љубинића за Ваљевску, који ће овде у Синоду остати, ја ћу да идем кући, да мој стари занат предузмем.“ — Кара-Ђорђе: Енеде га сад! а што си људе искупљо, кад ниси мислио са њима седети и прочаја; и рече: „иди ти брат Весо кући, а кад ја мој стари занат почнем радити, онда ће и чича Прота свој стари занат.“ Веса једва дочека и оде кући, а Прота и даље остане у Совету. А кад Срби освоје Београд на Св. Андрију 1806 год. и истерају Турке из Града Београдског, онда и Совет из Смедерева премести се на концу 1807 год. у Београд и смести се у Агаплин конак, и тако се испуни предвиђавност Кара-Ђорђева.

Године 1806 око поле Јануара, Кара-Ђорђе позове из Смедерева Проту себи, кога из Остружнице са Божом Грујевићем пошље у Беч, гди су Императора Франца молили да се за Србе заузме, помогне им, и да им даде џебане и други војени потреба. Одатле пошљу и молбу Руском Цару Александру да би се заузео за Србе. Тако пошљу и молбу у Цариград Султану да би дао захтевата права народу Србском. Прота се из Беча врати, преволевши Стефана Живковића (онога што је Телемака превео), с ким је се у Бечу упознао, и који је имао још пола године да учи и диплому да добије, те и он, с њиме у Србију дође. *)

Од године 1805 од 15. Августа, као дана, кад је Совет установљен, па до 1811 год. Прота, ако је и био Председник и члан Совета, ништа за то, ипак многе је и друге послове вршио и многе бојеве са Турцима био.

---

*) Види Мемоаре Протине стр. 141, 196 и 271.

Године 1811 у Београду, кад на народној скупштини 1. Јануара ново устројење Совета изађе, у ком се установе шест Попечитељства, гди Јаков Ненадовић, стриц Протин, дође у Совет за Попечитеља внутрењи дела, тад Кара-Ђорђе Проту под 11. Јануаром постави за Војводу Кнежине Тамнавске, у нахији Ваљевској. Којим устројењем и многи други за Војводе испостављати буду. Прота молио је Кара-Ђорђа да га од Војводске дужности разреши и да он врши духовну власт, коју је највоплио, но то му није било уважено. *)

Године 1813 по плану, који је начињен за одбрану земље од многобројне силе Турске, одређен је био за Главнокомандујућег западног краја Дринске војске Попечитељ финансије Кнез Сима Марковић са 10.000 Срба, коме је придодан за подкоманданта, да чува од Саве до Лознице, Војвода Лука Лазаревић, а од Лознице до Рашке Прота Ненадовић, којима су све друге Војводе подчињене биле. **) Но како сила Турска под Дерен-Дели-Али-Пашом од 85.000 Турака, осим резерве од 45.000, коју је имао са више Паша, пређе Дрину, тад све Србске Војводе са војском повуку се Шабцу. Прота Ненадовић са оба своја брата Јефремом и Симом, и другим Војводама, Симом Катићем, Милошем Обреновићем и Стојаном Чупићем, пошто 17 дана непрекидно на Равњу, измеђ Засавице, крвави бој издржу, принуђени буду, те се и они Шабцу повуку главној Србској војсци; и о одбрани са укупном војском од 10.000 Срба мислити и спремати се стану.

Но како велики Везир Рушид-Паша југо-источним крајем Србије до Мораве завлада, Мораву испод Смедерева пређе и пође Београду, Кара-Ђорђе, кад то чује, 21. Септемвра у недељу пређе у Земун. Никола Мариновић, трговац Земунски, познаник и бивши ортак Милана Обреновића, 23. Септемвра дође у Кленак баш у тај дан, кад је Рушид-Паша у вторник после подне са војском ушао у Београд, и поручи да му Војвода Милош Обреновић што пре може на Кленачки према Шабцу чардак дође. Милош нехте сам ићи, јави Проти те оба заједно пређу. Мариновић ји упита како сте с Турцима? Они му одговоре да се с њима бију и да ји се небоје, а скоро ће и зима настати и два зла растати. А Мариновић кроз плач: А јадно вам ваше бијење и небојање! А гди вам је Црни-Ђорђе? — Кажу да је доле на Морави

*) Мемоари Проте види стр. 275, 311 и 320.

**) Види Мемоаре Протине стр. 327 и 328.

против оне Турске ордије. Маринковић: Није истина но ено га у Земуну, а Београд пуст осто, Турци дошли у Смедерево и иду Београду. Кад се добро извести Милош и Прота о тој несрећи, врате се натраг и кажу на само Војводама; договоре се и одреде Војводу Милоша Обреновића и Буљукбашу Петра Јокића Тополца, да узму све коњанике, који су се онде десили, па да трче да Београд увате пре Турака (незнајући да су Турци тог дана Београд заузели), па да им знак даду, да се и они Београду крену, а да самог Луку у Граду Шабцу оставе! — Но кад мало за тим дође им и Андрија Милошевић из Кутешнице и посведочи, да је доиста Кара-Ђорђе у Земун пребего: да је Јаков Ненадовић у Совету напунио два бурета најважнији писама, и на Забрежје, да се у Цесарју претуре, у место ракије донео; и да је њему — Андрији — заповедио, те је Совјет запалио, да неби Турци важна писма затекли; и да су Турци на Београдску нахију наступили, и да већ пале. За то и војска дозна, и као громом поражена оно вече сва низа Саву разбегне се. И тако закључак Војвода, да Милоша и Јокића са коњаницима пошљу да Београд увате, осујети се. Тако и Војводе почну себи и својој породици спасења тражити. А и Милош одма пошље свога момка Димитрија Ђорђевића, те оде у Брусницу да му породицу у Забрежје доведе да у Срем бегају, а потом сам са Јевремом Ненадовићем у Забрежје те поћи сиђе. Прота заостане са Капетаном Јовицом Милутиновићем из Санковића, нахије Ваљевске. само са 18 момака у шанцу, и пуцао је из великог топа на Турке, само да ји уздржи, да Срби измаћи могу; а потом и они побегну низа Саву, а Турци ји на Думачи стигну и опале из пушака на њи и они продуже бегање, но кад виде да су ји Турци претекли и хан на Мишару запалили и да пушке пуцају, они мало обиђу, и кад виде да и на Добрави механа гори, врате се па окрену пут Ваљеву, и пред исход сунца дођу на Коцељевачку Ћуприју. Прота се ту са Јовицом исплаче и опрости. Јовица оде својој кући Ваљеву, а Прота са неколико момака сиђе у Забрежје, гди ту и Милоша застане, који је дан пре дошао, и који је очекиво своју фамилију да му Димитрије из Бруснице доведе, и гди је се ту многи народ у Срем превозио.

Кад Прота у Забрежје дође, затече и Јакова, коме још породица из Бранковине дошла није да је у Срем пребаци, стане га корети: Зашто им раније казали нису да ће у Немачку бегати, па да

заједно сви у Немачку беже, а да спротињу Турцима предаду, како им је Босански Везир Дерен-Делија буронтију даво, и Хаџи-Бег у Липолист писо и нудио ји: да спротињу на Царски образ предамо да се не роби и не пали; јербо каже да је тако закључио Султански Девлет и Руски Цар. Јаков је се Проти изговаро и заклињо: да и он ништа знао није да ће бегати. Прота ту у Забрежју ноћи, гди његова и Јаковљева породица из Бранковине дође, и кад је Јаков стане у Срем да превози, Милош препоручи свога синовца Ристу Јакову, кога је он из Београда довео, те га у Срем преведе, и да му на аманет сабљу његовог покојног по матери брата Милана, коју је на себи имао, а потом свуче са себе Војводско одело и преда Јеврему Ненадовићу заједно са његовим Бињишом, те га у Немачку пренесе; и потом обуче простије одело, и по вр истог узме од Дамњана Марковића из Бранковине велики гуњ, *) обуче га, и почем му Димитрије још породицу довео био није, оде управо Брусници да је тражи. Но он, до Брусници ни дошао није, а већ Турци заузму сву Савску и Дунавску обалу и одсеку пут да нико у Аустрију бегати није могао. И тако Милош заостане у Србији и оде у збег у Манастир Никоље, код свога кума Архимандрита Хаџи-Атанасија, **) и ту се са породицом својом у збег склони.

Прота тад непређе са Јаковом и његовом породицом у Срем, него ту у Забрежју заостане; па остави Капетана Милована Зујаловића из Тулара да он ред држи, да се дошавши народ у Срем превози; и каже му да он иде уза Саву пред Турке и кад види да се Турци низа Саву Забрежју прекучују, да ће му јавити, да народ у шуму бега, који се неузмогу превести. И тако Прота уза Саву оде до Грабовца, ту преноћи и одрани у Орашац, и кад види да Турци наступају и широм зашли, те села пале и харају, он се са своји неколико момака врати

---

*) Ти први дана пропасти Србске све Војводе морале су се не само од Турака, него и од народа крити, јербо народ огорчен противу Војвода хтео ји је побити, на тако и Милош обуко је просте хаљине и одозго гуњ да га народ непознаје да је Војвода, и тако је кроз народ отишао кући у Брусницу. Мемоари Проте стр. 213.

**) Овога је истог Атанасија у II. Хаџи-Продановом устанку, Милош са Ћаја-Пашом уватио, те су га са прочи њи 96 душа одвели у ланцима у Београд, кога су Турци живог 11—12. Јануара 1815 год. код Батал-Џамије на Колац набили, гди је тад 7—800 нај одабраји Срба на мукама потамањено. Види Мемоаре Протине стр. 236, и Грађу за Срб Историју од Вука стр. 54.

натраг и пошље те јави Капетану Зујаловићу и Ђорђу Крстивојевићу да се Турци спуштају низа Саву и да су на конаку на Ушћу, и да ће данас сутра и у Забрежје доћи, него да се људи склањају у збегове по шумама; и тако је и он уз пут бегајући Сави народ враћао да непадну у Турске руке, дође у Бргуле код своје воденице, узме леба и ту коње остави, па пешке кроз Љубинић, кога су Турци попалили, дође у Таково, а одатле код Уба у Вучјак, гди нађе до 30 Срба. Турци идући низа Саву палили су села, пушке су и топови пуцали, ужасан је био стра. Прота у том крајњем очајању помисли шта да се ради каже: „Небо високо, земља тврда, од Цесарије Турци воду затворили, бегати се нема куда, а бранити се неможемо. Неизбежимо робство и смрт пред очима. Презнем каже и отргнем се из очајања, и као из сна пробудим се и помислим: дал би се јоште у чем себи и свом народу помоћи могло? од свију мисли учини ми се каже најпрече, молити највећег врага Турчина. Од зла бирати мање.“ Прота замоли некога Милована Глишића из Пањуа да однесе молбено писмо у Турску војску. Глишић из гласа повиче да несме, но да молимо старца Јакова. Прота пошље свога момка те доведе старца Јакова из Пањуа, и замоли га да однесе писмо до Везира Дерен-Делије и до Хаџи-Бега, у ком га у име народа моли: да непале и неробе, а да ће се народ на Царски образ предати. Но ето муке и старац Јаков зачне викати да несме међу Турке да иде. Прота кад види да молба непомаже, он му напоследку каже: „Јакове, ти си од свију нас овде старији барем 25 година, умри пре нас 25 дана, а мореш спасти толику сиротињу од палења, сечења и робљења; ако однесеш писмо у Везиров логор, могу те Турци жива и пустити, али ако неоднесеш, Богом ти се заклињем да ћеш овде за по сата погинути. Кад Јаков види да му је мрети те мрети, пристане да носи писмо. Одсеку му велики прут, и на вр'у прут расцепе и у тај процеп мету писмо, даду Јакову, који узме у руку и подигне га високо да се види, и оде у Турски логор; но кад је преко поља близу логора био, трипут је од стра падао, па опет устао, докле до у логор дошао није.

У том писму преклињао је Прота Везира да престане робити и палити, говорио је: сав се народ разбеже. Шта ће Цару пуста земља, шта ће им Србија кад све Србе исеку; већ да устави палење и сечење по селима, а народ се предаје и на миру ће бити. Везир кад прочита писмо, заповеди одма, те се сва Турска војска из села поврати

и престане свуда више палити и пљачкати, и крене се даље Београду. А старца Јакова невредима одпусте. После тога Кнезови Ваљевски оду Везиру на Врачар, предаду му се, приме од Везира Муселима и Кадију и одведу у Ваљево. И с тим се од Колубаре до Дрине мир учини и судови Турски и Кнезови поставе. После неколико дана томе сљедује и Кнез Аксентије нахије, Београдске, и по том оде са Сер-Чесмом, те им се преда Милош Обреновић и Рудничка нахија.

За тим и Прота пређе у Срем у Купиново. И кад чује да је Кара-Ђорђе са Јаковом и другим главним Војводама у Манастиру Фенеку, он одма оде у Фенек, те се с њима састане. Кад су били у вече при вечери, један од калуђера напије: у здравље Врховног Вожда Господара Ђорђа Петровића, Команданта Србскога! — а он спрома бризне плакати и сузама лице му се облије. Дај ми сад, вели Прота, онога јунака и иноверца, кога се ништа нетиче, као нас, да се одржи и не заплаче, ако има и камено срце. Сва се вечера у плачевно позорије обрати. Ту је и господин Јефтимије, ондашњи Прота Земунски, био очевидац, који би боље умео казати. Оставе вечеру и оду у собу, где се кава пије, Студенички Архимандрит Мелентије, старп Василије и Самуил: спрома Врховни Вожд, једнако је плакао и јецао, седећи на столици и држећи руку на очима. Прота каже: ја једва сам од плача проговарао, и за утешити Вожда, рекнем му: „Господару није фајде плакати, но узми пасош, иди у Брисел, где се чује да је тамо Цар Александер, и кажи му: ја сам Черни Георгије Петровић, који сам подигао мој народ да га од Турског зулума избавим, и десет година држа се: а сад дође 20 Турака на једног Србина и освојише нас. За то дошао сам, каштигујте како хоћете мене, а избавите народ мој. — Рече му Прота Земунски: Господару, тај совет врло је добар. Ни други ти лепши дати нико неможе. А Вожд: *„тако је којекуда! искао сам пак ми недаду Немци пасоша.“* Прота му рекне: „ишти само до Ћесара Франца, даће ти се, а у Бриселу чује се да су обадва Императора и Прајски Краљ, а кад дођеш једноме, онда можеш свима тројици.“ Кара-Ђорђе: „Тако ћу и искати. Но иди ти, обиђи и намести твоју фамилију па дођи, пак ћеш и ти самном ићи.“

Прота оде у Купиново, и у Ашањи обиђе своју родбину (браћу Николу, Петра и Симу и његове сестре и снаје, а мати његова Јованка остала је била у Бранковини, није хтела да бежи него је се скрила у

кућу свога комшије Глише Павића, гди је после годину дана и умрла) која је код своји људи већ намештена била, и врати се у Фенек. Но већ су Кара-Ђорђа и друге прве Војводе отерали били у Голубинце, Куд и Прота оде. Кара-Ђорђе каже му да му Немци недаду ипак пасоша. Но незнам рече: ко ће однети прошеније? *) — Прота напомене Стефана Живковића: и они га пошљу да га зове да прошеније царевима однесе. Прота оде у Земун и каже Живковићу да га у Голубинце и зашто зову. Живковић рече: „брацо мој, ја хоћу, но нека оне курве новаца даду, јербо ја немам.“ **) Прота врати се у Голубинце, и одатле оде у Нови Сад да обиђе и његовог стрица Јакова фамилију и брата Јеврема. Док се он забави у Новом Саду, али Немци дотерају ту Вожда и све главне његове Војводе и сместу ји у Град Варадин. Прота кад то види задржи се још дан два па бежи у Ашању и Купиново, докле и њега нису у Град стрпали.

Прота у Ашањи код своје породице и Манастиру Фенеку бавио је се подуже. Но кад Кара-Ђорђа из Варадина 7. Јануара 1814 год. одпрате у Грац у Штајерску са свима главним Војводама, које ји које гди по Градовима разместе; а све друге мање Војводе, који је се гди затекао остану под надзором власти. Прота осто је слободан, њега нико није узнемиривo, ваљда зато што је доцније прешо у Аустрију. Он је одлазио у Нови Сад, Карловце и Земун и састао је се са Војводама и договоре водио како да се бедном народу помогне.

За сво време, докле је се Кара-Ђорђе у Грацу, и друге Војводе и старешине Србске по Градовима које гди разсејане под стражом налазиле, нико није смео, нити је могао што за народ предузимати, радити и молити се: свaки саобраштај и договор био им је забрањен. Једини Прота Ненадовић и Максим Јакшић били су у неколико слободни. Но кад се Цар Александер код Императора Аустријског Франца I. заузме за Кара-Ђорђа и Србске Војводе, који су које гди посебно у притвору били, те ји Император Франц, Јула месеца 1814 год. притвора осло-

*) Мемоари Проте стр. 218.

**) А био је врло богат трговац јербо набавком војени потреба за Србију здраво је се обогатио. А на против пребегавше Војводе у Аустрију сви су били сирома си, јербо што су год новца, и ствари од вредности имали које су из Србије пренели, то су им — Аустријске — власти све одузеле. — А Живковић је био као грађанин Земунски недирнут.

боди, тад Кара-Ђорђе из Граца сиђе до у Карловце, кога одатле са најглавнијим Војводама, који су добили трошак и Руске пасоше 17. Септемвра Аустријске власти кроз Ердељ у Русију испрате. Онда тек заоставше Војводе Србске у Аустрији као Емигранти, добивши слободу, стану се један с другим састајати, и договарати како да се помогне несрећном народу у Србији. И тако договоривши се пребегше Војводе у Аустрији, са заосталим Војводама у Србији, да се у Бечу на Конгресу Бечком, где су се свију Дворова заступници скупили били, за народ Србски ради. За тај рад нађу да је Прота Ненадовић по најуметнији и на кога се много непази. И тако њи једанест Војвода 8. Августа те 1814 год. начине писмо на Проту Ненадовића, *) а 15. Августа са 18 **) подписани Војвода пошљу Проти и неограничено пуномоћије. Приклињале су Војводе Проту у свом писму да макар пешке иде у Беч, да моли Цара Александра и Цара Франца, и други Дворова заступнике на Конгресу, да би обуставили зулуме Турске, које над народом Србским Турци чине. ***)

Но како ослобођењем и силаском Кара-Ђорђа из Граца до у Карловце код Митрополита Стратимировића глас пукне, да ће Кара-Ђорђе у Србију прећи да наново подигне народ противу Турака, [1]) тако у слєдству тог Хаџи-Продан 21. Септемвра 1814 год. баш у тај дан, кад је Србије пропаст прошле године била, и кад је Кара-Ђорђе кроз Ердељ у Русију праћен, устане противу Турака, уз кога одма из четири — пет нахија дигне се народ на оружје, устанак ухвати мах, стане Турке тући и устанак се ширити.

Тај устанак Срба задржи Проту, те не оде у Беч, почем Цар Александер још у Беч приспјео био није, него се у Манастиру Фенеку

---

*) То писмо адресовато је било и на Петра Молера, но он је заосто у Земуну као повереник, преко кога ће се моћи са Протом и другима кореспондирати.

**) Од ови 18 Војвода били су њи тад 11 у Србији а 7-ца у Срему.

***) Види Мемоаре Протине од стр. 219—223. И Историју С. Милутиновића од стр. 213—214.

[1]) Тај глас није неоснован био, јербо је Кара-Ђорђе с том намером у Карловце као у гости Митрополиту Стратимировићу и сишао био, да одатле тајно у Србију пређе. Но од Аустријски власти, које су на његов сваки корак добро пазиле, никако није могао измаћи; и тако га одма 17. Септемвра на четири дана пред устанак Хаџи-Проданов у Русију испрате. Види о овом, и у Историји Србије С. Милутиновића на стр. 99.

договори Прота са Мелентијем, Василијем Архимандритом и Самуилом Јеремонахом Студеничанима, Војводом Петром Молером, Максом Крстићем, Петром Оташевићем, П. Цукићем, Милојем Теодоровићем, Павлом Поповићем и другима Србима, да се нечека, докле Цар Александер у Беч дође, него да се због тог Хаџи-Продановог устанка, где се отлагање не трпи, похити Цару Руском у Петроград, и моле, да Цар укаже милост Србском народу да му помогне и избави га од Турског варварског ига. И тако Прота по договору Војвода одма узме свога брата Војводу Симу Ненадовића, који је био у Чакову, за сопутника и толмача Немачког језика, па се крене право у Петроград, преко Трансилваније дође у Хотин у Бесарабији, и преко Каменоподолског дође у Житомир, где ту утврдо разуме да је Цар Александер из Петрограда прошо за Беч. Прота у Житомиру, пошто види да ће му трошка недостати, понуди у залогу свој с врата златан крст Губернатору, но овај му без залоге 30 дуката у зајам даде. И онда одатле Прота врати се и предузме пут за у Беч, где у исти и стигне. Нађе се са Недобом и Графом Каподистријом, који га упуте Руском Посланику Стакелбергу. Но како та побуна Срба под Хаџи-Проданом тад није због заплета са Наполеоном ишла у рачун Русима, тако Стакелберг, кад приспје Цар Александер из Русије, да Проти 50 дуката на трошак и оправи га доле Србској граници, да каже да се Хаџи-Проданов устанак утиша, и Прота сиђе у Срем. Но докле је се Прота на том путу бавио и у Срем повратно, Милош Обреновић и без заповести Руса, сам прискочио је Турцима у помоћ и са Ћаја-Пашом народни је устанак под Хаџи-Проданом планувши угушио. — И тад су најгрозније одпочели Турци над Србским народом тиранствовати Србе, клати и на коље ји живе по стотине набијати. *)

Прота кад види тај грозан ужас, шта се од народа чини, приправи у Земуну прошенија **) за Дворове, и поузима од Војвода њихове печате, како би сам у Бечу исте просбе по потреби преправио а и нове правио у име Војвода, и њихове печате на исте ударио, па по

*) Види Мемоаре Протине од стр. 374—375 и Историју Србије С. Милутиновића од стр. 214—216.

**) Види та прошенија, која су Дворовима дата, пошто су у Бечу дотерата и преправљена, 4 на Србском, 1 на Руском, 2 на Немачком и 1 на Латинском језику, у Историји Србије С. Милутиновића од стр. 412—432 и Мемоаре Протине стр. 225.

имајућем јошт у Августу месецу издатом му пуномоћију од Војвода, а у име народа Србског, полети по други пут у Беч; 9. Декембра 1814 год. у среду из Земуна пође за у Беч, тог дана дође у Карловце и поћи. 10. Оде у Варадин, подпише пасош и маршруту за пошту, пређе у Нови Сад и после подне у 1 сат крене се на поштанским колима, и на штацији треће поште, почем коња није било преноћи. 12. у вече дође у Пешту, преноћи, 13. подпише пасош, пређе у Будим, но кад и ту поштанске коње недобије, погоди фијакер и у 1 сат после подне крене и до прве поштанске штације дође. Седне на поштанска кола и 14. путово је дању и ноћу, а 15. Декембра у вторник у 8 сати у вече дође у Беч и у хотелу код златне крушке ноћи. И одма 16. Декембра одпочне радити, прво јави се Недоби и преда му једно писмо с печатима од народа послато, и објасни му како сад народ у Србији страда.

Прота, како је дошо у Беч одма је одпочео рад свој. Молио је Цареве и заступнике Дворова на Бечком Конгресу, да заштите народ у Србији од покоља и варварије Турске. 16. Декембра одпочео је најпре Русе молити, 24. Аустријанце, 28. Прајзе, а 20. Декембра Енглезе. Од 16. Декембра 1814 год. до конца Маја 1815 год., Прота је сваки дан трчо, молио, јадиково, куко и обијо прагове веледостојника четирију Европски сила на Бечком Конгресу, Русије, Аустрије, Пруске и Енглеске. Но нико нехте да саслуша вопијућег и молећег Проту за народ свој, до једине Русије и Аустрије.

Прота је тражио ауденцију и код Краља Прајског, који је у Царском Двору седио, но кад је добити није могао, 30. Дек. предо је народно прошеније Кнезу Харденбергу, а 14. Јануара добио је одговор преко Саветника Кистера, да је просба у свом реду и да ће жеље Србске бити несумњено испуњене. — И тако је све на том и остало. —

Тражио је после тог Прота са толмачом пуномоћника Двора Енглеског Лорда Кастлрји (Кастелрсага) да изиђе и да му прошеније народње преда, но кад дозволу недобије, он 2. Јануара прошеније преда његовом Секретару, а 11. Јануара устмено им његов Ађутант каже: „да је двор Енглески са Портом Отоманском у пријатељском сношењу, и да се у такова деликатна дела нипошто мешати неће, нити ви нама више долазите, само толико вас могу саветовати, да се чувате и у тајности стојите, да вас какови Султанови људи невиде и недознаду о ком делу овде налазите се, пак ће онда Султан рећи, кад се Влашки Краљеви

мешају у моје државе, ја ћу њима начинити посла." Но до неколико дана, ви један можете доћи, ако би Лорд имао што да вам рекне — и тако су и отишли. *) Но прље и горе! Лорд Кастелрсаг, не само што им не обећа помоћ указати, него им каже да би ји и Турцима издо, него то само за хатар Аустријског Цара неће, и да Срби од Аустрије даље никуда и никога нетраже, а Ћесар ће за побољшање стања Срба код Султана у Цариграду то ласно израдити преко свога Интернунција, коме њнов Енглески Посланик неће ни учем по свој прилици противан бити. Па онда им Енглез рече: „Али збиља преко свега тога чуда, и вашега пожртвовања, камо вам Рус? да вам сада барем, како но је управо и дужан, помогне!" Но укоравајући га најпре сајузничеством са Србима противу Турака, после покровитељством над истима, док и најпосле пожртвовањем у своју ползу читаве и ослобођене Србије, и једне нације: „Пак што неби сада он то учинио и помого вама, кад може он то и од по муке барем сада?" **)

Но од свију нико није искреније и отвореније примао Проту и саслушавао жалбе и молбе Срба као државници Аустрије ***) и Цесар Франц. Зато овде истављамо говор Цесарев, кад је Прота са Фрушићем (тумачем) и Јевтом Чотрићем Савићем пред њега 5. Јануара 1815 год. излазио.

Кад Прота изађе у Салу, где ји је Цесар у Бургу примио, Прота му се са својима поклони; Цесар ји запита: Ко су они, шта траже и просе? Прота му преко Фрушића одговори да су Србски Емигранти, и да су дошли молити га, да он са прочим својим великим сојузницима учини милост Србији, и да је спасу и заштите од крајњега варварства и удручења, кад спасавају и сву осталу Европу, и цело човечество заклањају и чувају. И онда му преда просбу. Цар му Франц трљајући помало длан о длан, одговори овако: „Све ја то знам. Извесно је да Срби много неправо трпе, и трпити морају до времена, вас пак уверавам да сам ваш пријатељ био, и јесам, да сам вас помагао барутом, оловом, топовима, ранom, советима добрим, словом и делом, све сам оно чинио што се год могло посредством мојим. У верите се и из тога, што сам вас у моје Царство примио и заклонио, а да

*) Види Мемоаре Протине од стр. 247—249.

**) Историја Србије С. Милутиновића од стр. 356—357.

***) Види како је Фиршт Худелист говорио Проти, у његови Мемоари на стр. 250—252, 255—257.

ћу и сад то чинити, то вам обећавам, али добар стати немогу хоће ли Султан послушати; но опет мислим да ће мене пре послушати, него и каквог другог Императора, будући сам с њим у добром пријатељству. А да вас од стране Конгреса препоручимо и предузмемо, то за сад неналазим за добро; прво, помислиће Султан да му заповедати намеравамо, а то нисмо у состојанију чинити, и можемо ономе народу веће зло проузроковати, а ја незнам ко би радији био, ви или ја, да вам помогнем; но ћу му пријатељски представити и мислим утврдо, даће те до неколико дана сљедства моји предпријатија у дјејствију познати, али ја знам добро да докле име Србин и Турчин Царствује, то двоје неможе се сложити. Но ви будите овде јошт, ја ћу вама дати знати што воспосљедује. Ја ћу Султану од моје стране што могу лепше и ласкавије представити од стране комшилука, а и од стране Христјанлука, и несумњам код Султана да се послушати нећу, но хоће ли њега његове Паше послушати то незнам. Ви знате како је код Турака, но шта ћемо кад се што боље за сад за вас учинити неможе. Ја би најрадији томе народу помоћи, народу велим, у којем толики интерес моје државе лежи, с којим сам се ја толико година лепо слагао, с којим на вјеки лепо живити желим. Моја је жеља заслуге Србскога народа о мени, оправдати и наградити, а и моје заслуге, јошт већма код њи умножити, сада пак јошт време није. Увјерите народ о мом добром срцу к'њему, о мојем посредствију и соучастију, и о мојем торжественом обећању: да ћу Султану представити и молити га, како најбоље знао будем да вам спасеније буде. Моје о вама обећање заиста чућете до неког времена, а желим и радићу да га у состојанију вашем осетите. А ви постојте овде у Бечу јоште, ја ћу вам казати шта буде —.“ Кад то Цар изговори, Прота са Фрушићем и Јевтом изађу и оду. *)

Кад други пут 8. Маја 1815 год. Прота са Давидовићем изиђе пред његово величество Императора Франца I. поклоне се и Прота почне говорити: како су Срби били Турцима послушни, но Скопљак-Паша Везир Београдски, заиште од најбољи фамилија 3 хиљаде момака да погуби; како су ти осуђени уплашили се и побегли, како су други устрашени са њима сајединили се и на оне Турке напали, који су Србе убијати хтели, и тако су неке побили а друге из села протерали, и да се народ решио сав да гине, а садањим Турцима не може по-

*) Мемоари Проте стр. 258 и Историја Милутиновића 354.

корни бити: но молимо да би са осталим својим сојузницима код Султана учинио, да други Везир, кога Срби бегенишу, дође и прочаја. — Император: „Висте упливали у једну воду, из које ћете мучно испливати. Ја вас сожаљујем и рад сам да испливате, а све знам шта сте трпили; мени је од граничарски команди познато —.“ „Ваше величество, ми нисмо упливали у ту воду, од какве наше силе и непокорности Султану; но нужда нас приморала, гора него 1813 год. кад се нас пола у Сави подавило, а пола под вашу заштиту пребегли. Па кад се сада на суву давимо, боље једаред на воду напливати, па ко се удави а ко остане. А ако ваше величество са прочим сајузником и само мали прст помоћи пружите, то се надамо да ћемо моћи колико годе испливати, а коли непружите а ми ћемо се и на суву подавити“. — (Кад је Прота рекао „мали прет“ Цар упитао је Давидовића: шта је то „мали“.) Император: „Но ја вам ништа помоћи немогу, ја сам сада у пријатељству са Турцима. А шта иштете и какву помоћ?“ — На то Прота: „Само ону милост коју сте имали Србском народу од љета 1804 до паденија Србског 1813 год.“ — Император рекне: „Шта сам ја и пре чинијо, само једаред, и то мало, дао вам барута и олова —.“ — Ваше величество опет онако мало и просимо као у оно време. И оно оружје секвестирато да даду. — Император: „Е, да дам вама пушке, да пуцате на Турке.“ — Прота: „Не да пуцамо, но да се бранимо док нас ваше величество са прочим сајузницима заштитите.“ — На то Император упита Проту: „Је сте ли били код Императора Александра?“ Прота: „Просили смо пак нас непушта к' себи.“ Император: „А вражје политике, мисли он да нико незна шта они са Србима раде! — А што вас непусти к себи? — Ал валда неће зато што је у мом двору, — а то је све једно.“ Затим Прота замоли Цара да се у Емиграцији налазећи се Срби могу слободно вратити у Србију. На то Император: „А ко вам брани? — Хоћеш ли и ти ићи кући?“ Прота: „Хоћу ваше величество, како нам прошену милост поклоните.“ На то Цар им каже: „Да причекају јошт у Бечу, док им он одговор неда.“ И они поклоне се и оду. *)

Овако не само што је искрено и својски Цесар Франц I. Србима и за Србе говорио, него је и писао Султану да побољша стање Србма,

*) Види Мемоаре Протине од стр. 253—254 и 259—260. и Историју Србије С. Милутиновића од стр. 354—356.

и преко свога елчије Барона Штирмера у Цариграду захтевао је од Султана да заповеди Везиру да се престане над Србима свирепствовати. Та захтевања посло је по нарочитом свом Куриру.

Руски Цар Александер II., ако је и врло предосторажан био, и ако није пред себе лично пушто Србске посланике, они су радили преко Недобе, Графа Каподистрије, Булгакова, а ови Цару преко Графа Неселрода достављали су и упутства примали. — Па како је Цар Александер чуо да су се Срби 1815 год. поново подигли противу Турака, и да силна Турска војска креће се противу Срба он пошље нарочитог свог Курира чиновника Лазара Павковића у Цариград Султану с опоменом. да са Србскога народа свако угњетење дигне и умереност му поклони. које сама правда и уговор Букурештског трактата то изискује; и осим те лацкаве опомене испод руке дато је на знање Султану да је Руски Генерал Бенигзен зато враћен из Хамбурга и да се на граници са 40.000 бреспослени војника налази. *) — А при том тад први пут после Букурештског мира сам Руски посланик поведе реч у обрану Срба: *„Какав Турци раш имају са Србима? Пишао је Руски посланик*; *свако је војевање прошивно уговору Букурешшском.“* У то време Порта није била рада, иским па ни с Русијом да се зарати. а тако исто да јој се ко меша у њене унутарње послове, па стога пошље одма ферман великом Везиру. у коме му заповеда, да иде у Београд и да управља са рајом као отац с децом: *„Јер како је Бог препоручио рају Цару, шако је Цар препоручује њему.“* Велики Везир Марашли-Али-Паша чим добије овај ферман, одма оде у Београд, а Милошу Обреновићу советује, да пошље опет нове посланике у Цариград, те да изјаве Султану оданост и да у исто време саобште да је Турска војска дошла у Београд. Тако Милош и учини и војску распусти. **)

За време Бечког конгреса историци су писали да није никад било таког весеља у Бечу као у време тога скупа Европских владара. Али радње Протине за то време, кад је у Бечу обио прагове владаоца и њиови великаша и оне потајни проливате Србске сузе и крв, ни су биле виђене у време обштег смеха и уживања! — Но како глас стигне да је се Наполеон из Елбе повратио у Француску, владаоци полете да

---

*) Историја Србије С. Милутиновића, види стр. 352—356.

**) Србија и Русија Нила стр. 125—126.

с Наполеоном једанпут за свагда сврше и мир обезбеде, и Беч после толиког сјаја и буке опусти. *)

Кад Цар Александер 14. Маја а и други владари из Беча оду. Прота заостане још у Бечу, и кад је био код Недобе, који је као повереник Руски до 1813 год. у Београду седио, јави му како је од Војводе Молера и од Архимандрита Мелентија добио писма, и покаже му такова, како се Срби бију и добро успевају, и замоли га да би Цар послао што новаца, да се сада у овакој нужди подпомогне. Недоба му одговори: „*А коме би дао? Кад у Србији нема човека коме би се вовјерили, све су неваљали —!*“ **) Прота му одговори да има и добри људи, којим би се смело воверити, нису сви неваљали.

После тога 23. Маја Прота, као да је последњи пут био код Графа Булгакова, који га запита: „Что ново.“ — Прота му каже да се Срби непрестано бију и Турке побеђавају. — „Ето знамо, но ви дјелајте что вам је первјеје сказано — — — — они будут престат, а Император имјет о том попеченије, да и писал — — —.“ ***) Прота и њему помене за новце и рече: последњи пут молим ваше Сијателство да би Русија дала новаца за ово време, и да би одпустили нашега Врховног Вожда. Граф: „а тко јему бранит ежели он сам хошчет.“ — Прота: ово је да би нашега Вожда у садашње време пустили и у Србију оправили. Булгаков: „а тко јего держит, ежели хошчет он сам појти — и проча — —.“ †)

---

*) По одласку владара савезника из Беча била је одма битка са Наполеоном 18. Јуна на Ватерлоу.

**) Ето како је Недоба душа Митрополита Леонтија и Родофиникина, сва три Грци. Србске све главаре оцењиво. Па дал је који Србин могао и волити такове људе? Који нису ниједном Србину пријатељи били.

***) А то ће бити што је Цар Александер посло курира нарочитог у Цариград и писо посланику Руском који је запитао порту: „какви она рат са Србијом води, које је то противно Букурештском миру од 1812 год. види Србија и Русија од Нила стр. 125—126.

†) Има једно и писмо Проте Ненадовића од 29. Априла 1815 год. у мемоарима његовим види од стр. 347—348, које је он из Беча одма после III. устанка писао у Хотин Кара-Ђорђу и позиво га да у Србију дође, а и пре тога каже да му је писао двапут и позиво га у Беч да се са Царем Александром састане, па и његовом стрицу Јакову да је двапут писо, но да ни од једног никакова одговора добио није. — (Ваљда нису такова ни добили, па нису могли никакови ни одговор на писма Протина шиљати). — А ако је се Граф Булгаков тако и изражавао, политика тадашња никако дозвољавала није да се Кара-

На последку Прота 1. Јуна оде Аустријском државном Саветнику Преперу, замоли га да би им дали ране и оружја. Он му отговори да им за сад у овом магновењу немогу ништа помоћи, јербо видите и сами како је (а то је због Наполеона, који је из Елбе дошо у Француску). А после тог оде Прота и јави се Руском Генералу Оту и Графу Каподистрији: па и он напусти Беч, и пре половине Јула сиђе доле, пређе у Србију и право оде к Јагодини на Белицу у Србски логор, гди је се Вуица Вулићевић са другим главарима налазио, који су преговоре о миру са Великим Везиром Марашли-Али-Пашом, који је се у Ћуприји са војском налазио, водили, гди тек тад мир закључе и Марашли-Али-Пашу у Београд са војском пропусте.

Кад Марашли-Али-Паша крене се из Ћуприје са свом својом главном војском у Београд, Прота га је пратио до Београда и ту је с њиме преговаро о побољшању народа Србског у Србији, и бавио је се, докле није устројена народна канцеларија и докле Милош није из Србије дошао у Београд, те га Марашлија за главног Кнеза поставио. А после тог види се да је Прота отишо кући својој у Бранковину. Но после тог одређен је и писменом му је наложено, те је ишао по Србији, власти устројаво и народ мирио. Ево то писмо овде у целости се ставља:

Съ произволеніемъ честитога свіетлогъ и великога Везира Марашли-Али-Паше Урумепли Валеси и Белиграда Муафезій, и покровитеља Сербскаго народа (?!).

По соборном уговору и опредјеленију за обште благостојаније и постојанство мира, по свим нахјама, опредјељујемо уредбу учинити, тако пошиљемо Господина Прото пресвитера Матеју Ненадовића, да он са овим налогом по нахијама Шабачкој, Ваљевској и Соколској, проћи може, људе главне и кметове свакога среза поменути нахија собрати и сваком своје дјело заказати, са согласјем пак кметова свакоме срезу Кнеза изабрати, и таковога нам имено објавити, које му од високославне канцеларије писмено потврждење изслати се буде; зато свима старешинама, свештенству, кметовом и свему народу са овим препору-

---

Ђорђе из Хотина у Србију врати. — Јербо би Кара-Ђорђе био рат! — А Русија тад нипошто рата са Турском хтела није; него је на против мира тражила. Изнемогла је напором рата противу Наполеона I. а скоро и целе Европе, с којом је водила.

чујемо да би с поменутим Господином Протопресвитером согласно о том гледали речене Кнезове изабрати, и да га у свему, што се обштег Благостања тиче, послушају: заповјест пак за злочинце, како нареди да послушате и истребите, равно и јемство један за другог учините, да злочинаца људи у напредак међу вама бити неће. Крепости ради ово писаније дајемо поменутом Господину Протопресвитеру Матеји Ненадовићу, да га сваки као од врховне власти опредјеленог комесара призна и послуша.

Дано у Београду 1. Нојемвра 1815.

(М. П.) **Милош Обреновић**
Врховни Кнез и правител. народа Серб̄ског, с прочима.

После извршеног овог налога 1815 год. Прота је опет слат био у народ као опуномоћени комесар. Њега је Милош у свима тежим приликама призиво и употребљавао, одакле је он само личне користи имао, а по извршењу исти гонио га је. Постављао га је више пута за Среског Кнеза и судију, па га је опет збациво и прогонио. А да је овако, ево једног писма његовог брата Јефрема, које ту истину тврди:

ПРЕЧЕСТНИ ГОСПОД. НЕНАДОВИЋ

здравствуйте.

Све лепша иза лепше писама и гласова, која чине човека добре мисли на зле премјенити, но шта да мислимо, стари адет. — — Теодоровић у Чачку у заточењу. Николајевић позват из Београда ваља да је јуче у Крагујевац приспјео, куд ће њега опредјелити незна се, толико је известно, да ће и он у Заточеније. — — Чему ћемо се ми надати и на што нас зову у Крагујевац полак знам. Ја ћу у Суботу бити у Ваљеву, рад сам и вас тамо наћи, онди видиће те све што се пише залуду си Абдулу и Добрњца гонио, сад си ти онај, а они су поштени. — Чућеш и више, а што је најгоре его видиш. Поздравте куму и проче све у дому вашем, ја јесам ваш благожелателни кум

Јефрем Обреновић с. р.

У Шабцу 28. Нојемвра 1821.

Сад господар захтева од Кнезова и кметова једно благодарно писмо, како су са с њим и његовим владањем задовољни.

(На адресси: Пречес. Госп. Мат. Ненадовићу у Бранковину.)

Године 1822 7. Марта Нр. 402. изда Милош Проти објављење и отера га у Бранковину, у ком објављењу каже му да се само својим домаћим пословима као сваки други прифатан човек занима. И да он неће подлежати ничијем суду кромје његовом — Милошевом — зато каже: који год што год од њега тражити имао буде, или што на њега тужити се, књему управо нека дође, представити своју тужбу.

После тог, те исте год. 13. Марта под Нр. 457. Милош оправи писмо Проти у Браковину; па између осталога овако му каже: „Чујем да сте врло смушчен и у великом страху, ја вам препоручујем и управ заповедам да са свим спокојни и весели будете, и у свачему мојему расположењу повинујте се, увјеравам вас и то да ће ми жао бити ако мојег совјета непослушали и мојој вољи неповиновали се будете.

Године 1827, 9. Нојемвра под Нр. 1591. Милош постави Проту Кнезом Кнежине, назване Брдареве, (среза Посавског) у нахији Ваљевској. Доцније постави га од среског старешине за члена у суду Ваљевском.

Године 1831, 1. Декемвра Нр. 2912. декретом Милош разреши Проту од службе членства суда Ваљевског, и из благовољења његовог за заслуге у место пензије, ослободи га да он, ни кућа његова неплаћа данак и опрашта му кулучење! (работу.)

Године 1833, 29. Септем. Нр. 3435. Милош писмом својим одреди Проти пенсију од 200 талира (400 фор) годишње, именовавши за заслуге од 1804 до тог дана учињене отечеству и за његову спрема њему преврженост.

После тог Прота као и свагда живио је у селу Бранковини, било је случајева као и пре тога, да се нигди од своје куће по неколико недеља није смео маћи, а било је случајева кад га је Кнез Милош к себи позиво и спрема њему добре воље показиво се. Но Прота је тако мудар био да је се добро од Милоша чуво баш кад је он (Милош) спрема њему најдобровољнији био. И једини је се Прота од старп Кара-Ђорђеви први Војвода сачувао, те га помрчина, или сама јавност појела није.

Године 1838 Прота је био члан комисије, која је прегледала законе, које је Јован Хаџић прозвани у књижеству Светић Доктор Права родом из Новога Сада за Србију написао. Прота је соучастник био и при изграђивању Устава за Србију.

Кад Србија Султанским Хатишерифом од 24. Декембра 1838 год. (око половине шевала 1254 год.) добије Устав. тад и Совет Србски 15. Фебруара 1839 год. буде установљен и советници постављени, и то: један председник и 16 чланова Совета. Прота је био на реду други члан Совета. И по установлењу Совета тек се Устав 24. Фебруара исте 1839 год. на Калемегдану у Београду торжественно прочита. Милош противан буде том Уставу, који га је ограничавао у његовом самовластију, и нехтене га дати извести и оживотворити. Онда устану сви први Србски главари, међу којима је био и Прота Ненадовић, а и сам брат Милошев, Јефрем, противу Милоша, који су Устав у согласију са Руском владом за Србију начинили и Султан га потврдио. Затим главарима, које прозову „уставобранитељима“, пођу многе Србске старешине и народ. Те тако Милош морадне се 1. Јуна 1839 год. одрећи Књажеског достоинства, који и из земље 3. Јуна протеран буде.

После Милоша дође на владу његов старији син Милан. Но како је он болестан био: то по изгнању његовог оца 21. дан, а то је 26. Јуна умре. А на његово место изабран буде народном скупштином његов млађи брат Мијаило, који је се у Влашкој код његовог оца Милоша налазио, и који 26. Октомвра исте 1839 год. оде у Цариград, кога Султан за Кнеза Србије потврди и он у пролеће 1840 год. у Србију дође. Зато време Портом буде постављено у Србији од ти првака Уставобранитеља Наместничество у лицу Аврам Петронијевић, Јефрем Обреновић и Тома Вучић Перишић, који Устав оживотворе, и по сили истог устроје се у земљи власти, устроје судови и установи Апелациони суд, попечителства и т. д.

Кад Кнез Мијаило из Цариграда дође, подстакнут својим оцем Милошем, матером Љубицом и стрицем Јованом и другим, који су тежили да се опет Милош у Србију врати, стане прво гонити од Порте постављене покрај њега као малолетног Наместнике, другове њиове Советнике и све оне, који су уз њи били и уставовци називали се, из чега се роде велика незадовољства и партаје у земљи. Кнез Мијаило, у место да је гледао, да попусти и да законите осећаје уставоваца задовољи, он наговорен — дозволи те они, који су тежили да се опет Милош у Србију врати и да установљени уставни ред у земљи поруши, дигну бунт у земљи, кога је глава био његов стриц Јован Обреновић, ком се и сам Кнез Мијаило придружи и дозволи те се стану Намест-

ници гонити и сви они, који су се Уставовци звали, и који су тежили да се Устав одржи. Гоњење то грозило је и самом живосту уставоваца. Од који Наместници Вучић Перишић и Петронијевић и сви готово Советници, већи Србски главари, многе одбраније старешине, а и из народа неки главнији људи, потраже себи бегством спасења. Неки побегну у Аустрију, неки у Влашку, неки у Видин, а по најглавнији у Град Београдски, између који био је Прота Матија Ненадовић и Лаза Теодоровић Советници, који су од бунтовника на Палежу били и везани (који су од своји кућа за у Београд ишли) и у Топчидер дотерани гди ји Крез Мијаило ослободи и пусти, па и они за спасеније живота свог у Град побегну. Одакле морали су и у Цариград ићи, и код Порте као код свог падлежног Суверена заштиту тражити, да се гоњењу и беззакоњу на пут стане, и Србији дати Устав одржи.

Порта буде на страни уставоваца, и заузме се за све избегше Србе из Србије, и за одржање датог Србији Устава. Пошље комисара свога Муса-Ефендију у Београд и сад се отвори спољна дипломатична а и внутрења борба у Србији; гди Порта принуди Кнеза Мијаила те све одбегше Србске великаше и све друге Србе мораде примити у земљу, и свима она службена звања дати, која су пре бегства њиновог имали, тако и Прота Ненадовић опет дође у Совет. Но у место да се партаје тим измире и изравњају и ствар легне и гонитба престане, сад се страсти људске у земљи раздраже и распале, и партаја противу партаје оружаном руком пође. Тома Вучић Перишић као вођ уставне партаје продре у Крагујевац, гди му се војска Крагујевачког гарнизона присоједини, и он се са многим народом оружаним на Метином брду до Крагујевца улогори. Кнез Мијаило 19. Августа 1842 год. из Београда са војском Београдског гарнизона пође Крагујевцу противу Вучића, и кад дође до Крагујевца у Сушичко поље, одма отвори бој са Вучићевом Уставовачком странком; кога Вучић са Сушичког поља потисне и устопце до Топчидера догна. Одакле Кнез Мијаило 27. Августа те 1842 год. на Аустријску страну преко Саве у Земун побегне.

Кад Кнез Мијаило у Земун пребегне, Вучић се с војском и многим народом из целе Србије на Врачар у Београду свали. Одма сазове народну скупштину, која 2. Септемвра те исте 1842 год. изберe за Књаза Србије Кара-Ђорђевог сина Александра Кара-Ђорђевића, кога Порта за Књаза Србије потврди, и Европске га силе признаду. По сту-

пању на владу Књаза Кара-Ђорђевића Прота је остао и даље члан државног Совета.

Године 1848 кад се Мађари подигну противу Аустрије и свога Цара, па почну и Србе у Војводини нагонити да противу свог Монарха устану, Срби остану верни своме двору. Тад Мађари отворе бој са Србима и стану ји убијати, палити и арати. Св. Патриарх Рајачић са народним одбором умоли Књаза Александра Кара-Ђорђевића те му он дозволи, те позове и народ Србски у Србији у помоћ, за одбрану браће своје Срба у Војводовини. Многи својевољно оружани Срби полете преко-Савској својој браћи у помоћ, гди ји је кажу до 14.000 својеволаца било. Па и Советник Стефан Книћанин пређе у Војводину, који целе народне војске буде Врховни Коммандант. Тад Срби позову и старога Кара-Ђорђевог Војводу Проту Ненадовића Советника Србског, да им и он пређе и њиов вођа буде. Прота ако је и стар био, одзове се и неоглуши се своје преко Савско-Дунавске браће, него пређе у Војводину и оде у Карловце, гди га изберу као старог опитног војника у Савет војени и народни Одбор, који је у Карловцима 1849 год. био докле се војна Срба са Мађарима није окончала. Затим врати се у Србију.

Кад се Прота из Војводине поврати у Србију остане и даље чланом државног Совета. Па како га сустигну старе године и слабост. Замоли те га Књаз Александер Кара-Ђорђевић 18. Септемвра 1852 год. постави у пензију мировину.

При постављању Проте Ненадовића у пензију, ево каково му је Књаз Кара-Ђорђевић писмо од своје стране доставио:

ЉУБЕЗНЈИ ГОСПОДИНЕ НЕНАДОВИЋУ!

Ви сте ме вишекратно молили, да вас од дужности члена Совјета, а тиме уједно и службе обштенародње, у којој се ви још од младости ваше налазите, разрјешим, како би бар сада, у дубокој старости мирно и спокојно остатак живота проводити могли.

Овој молби Вашој, која заиста призренније заслужује, ја сам данас удовлетворијо и нуждну наредбу о томе учинијо, да се ви у стање пензионо и то с пуном платом поставите.

Промисао свевишњега, који је вечите памети Вожда Србског, а мога Оца, Господара Кара-Ђорђа, на устанак за одбрану народа подигао, поставио је основ и данашњем стању и правленију нашем.

Колико сам ја с вама и службом вашом, коју сте за времена моје владе у качеству члена Совјета свагда ревностно и охотно испуњавали, као Књаз земље и Господар ваш, задовољан, толико и као син реченог Вожда Кара-Ђорђа, под којим сте ви, ово као одликујући се војеначалник, ово као знатан државник похвално и примјерно служили, немогу пропустити приликом овом да вас и о мом савршеном и подпуном признању и они заслуга ваши неувјерим, које су заиста за отечество наше, кад се за ослобођење његово и за живот вековима удручененог народа нашег борило и радило, од знатне ползе биле, гди се особито оно у најкритичније за народ наш време општепознато дјејствовање ваше у качеству народног за Беч и Ст. Петроград посланика одликује, и с достојним дјелама и труда вашег успјехом, а незаборавимом народни права подпором, круниште.

После толики дакле утруђења, коима је цео живот ваш посвећен, ја сам вас најпосле по жељи вашој из дјејствителне службе, у стање мирног живота (који да вам отац небесни продужи) поставијо, задржавајући вас у мом непресјечном благоволењу, с којим пребивам на свагда ваш

благонаклони

Александер Кара-Ђорђевић с. р.

Кв. № 895.

У Београду, 18. Септемвра 1852.

Кад Прота постављен буде у пензију, он оде у Ваљево, гди је имао кућу, и ту је међу својом породицом живио мирно до своје смрти.

Чудан је живот Проте Матије А. Ненадовића, који је разним и честим променама и борбама изложен био. Од године 1804 од дана кад су му Турци Оца Кнеза Алексу посекли, и кад је као Прота у 27. години свога живота одпочео за народ Србски радити и борбу борити, готово читав свој век утом је провео за народ радећи, видио је Беч, Петрбург и Цариград. Само на 10—15 година пред своју смрт уживо је сладак плод свога рада. Предашње године свога живота провео је готово у непрестаном честом јаду и чемеру. Његове промене у животу поделити се могу на 5 главни времена и то:

I. Од године 1804—1813 за време десетогодишње војне Срба са Турцима. Матија је био и Прота, и Законодавац, и Посланик, Советник и Војвода. Он је готово у свима битками, које су се око Дрине са Турцима биле, у бојевима бијо. *) Турке је побеђаво, па је на последку конечно побеђен био и срећу таку имо је, да нпкад рањен био није.

II. Од године 1813—1815 као Емигрант бавећи се у Срему договарао је се са Војводама и народом у Србији за нови устанак противу Турака. **) А кад Хаџи-Продан 1814 год. устане противу Турака, Прота као посланик полети у Петроград, па у Беч, па у Срем, и опет по други пут у Беч: где је скоро до пола Јуна 1815 год. трчо од Цара до Цара, од Великаша до Великаша, и радио за побољшање свога народа о свом собственом трошку. ***) И заиста учинио је то, да је трудном својом молбом склонио Цара Аустријског Франца, те је се он заузео за олакшање Србскому народу код Порте. А и Руског Цара Александра склонио је те је он писао Султану у Цариград и позво га, да нератује са Србијом, који је тај рат противан 8 точки Букурештског Трактата од 1812 год. И тако је сила Турска, која је под Везиром Рушид-Пашом од Босне, и од Ниша под великим Везиром Марашлијом противу Србије пошла, зауставила се. И Марашли-Али-Паша са Србима, који су се пре три месеца овог III. устанка 1815 год. на оружје подигли били, месеца Јуна мир у Ћуприји учинио.

III. Од године 1815—1839 Прота је за заслуге своје, које је за народ Србски радећи учинио, и за доба Кара-Ђорђевог Советником и Војводом био, и за заслуге 1815 год. што је за Србију у Бечу код Царева радио и мир Србији испросио, добио је под Господарством Милошевим награду ову: био је час Кнез, час срески старешина, час прост грађанин, час судија, а час Прота без Протопијата, а час володан седио је код своје куће и није смео ни цркви отићи а нарочито од 1831—1834 год. кад је и своје мемоаре одпочео писати, и вечбо се трпити, покоравати се и слушати наредбе његови пандура и слугу слуге. — Па при свој тој награди за своје заслуге, земљи и народу учињене, Прота је ипак благодаран Богу био, што је живио — и преживио — те је од природне смрти своје умро.

*) Види Мемоаре његове од стр. 271—272.

**) Види Мемоаре његове стр. 347.

***) Види Мемоаре његове од стр. 374—376.

IV. Од године 1839—1842 Прота је се борио, не противу Турака, него противу самовластни Срба: борио је се за Устав, законитост и слободу, и срећан је био, те је са законостћу над мраком и незакоњем победу одржао.

V. Од године 1842 до саме своје смрти, Прота у живоје благодетни плод дуговремени мучни своји трудова. Ево како и сам Прота у почетку своји Мемоара раније писати, о променама свога живота говори:

„Бурна времена новије Србске прошлости, била су тесно скопчана са мојим животом; и као што су она променљива била, тако је и мој живот био променљив. Ја сам служио и господарио, поповао и војводовао; путовао по народном послу далеке путове, и код куће мирно седио и у мојој башчи воће каламио; војевао сам опасне ратове, и уживао благодет обштег мира; с Царевима говорио сам слободно, а кад кад збунио ме је говор простог кмета; гонио сам непријатеље и бежао од њи; живио у сваком благу и изобиљу, и опет долазио до сиротиње; имао сам лепе куће, и гледао ји из шуме спаљене и срушене; пред мојим шатором вриштали су у Сребро окићени Арабски хатови, и возио сам се у својим неокованим таљигама; Војводе изчекивали су заповести из моји уста, и опет судба ме доводила да пред онима, што су били моји пандури, на ноге устајем.“ —

Прота Матија рођен је у Бранковини 1777 год. а као пензионирани члан државног Совета умро је у 77 години свога живота од грознице, од које је само неколико сати боловао, у Ваљеву 29. Нојемвра 1854 год. Прота сарањен је 30. Нојемвра на Св. Андреју у Бранковини са источно северне стране код цркве, поред свога Оца Алексе, Стрица Јакова, брата Николе, Петра и Симе. Пратња Матиног тела, из Ваљева до у село Бранковину до вечне куће његове код цркве, била је дивна. Тело је Матино било покривено до гроба Војводским Ненадовића барјаком, под којим је за Кара-Ђорђа војевао. Осим многобројни Ваљеваца и скоро свију чиновника и свештеника, пратило је тело његово преко 600 народни коњаника из округа Ваљевског, међу којима је осим други стари барјака ношен и из Осечине барјак, под којим су браћа Недићи бијући Турке на Чокешини славно изгинули. Књаз Александер из Београда, за у казати последњу почаст старом Војводи његовог Оца, а своме Саветнику Проти, послао је помоћника Попечитељства внутрењи дела Ацику Ненадовића са још једним чиновником

из своје Кнежеве канцеларије, који су при погребу Протином били. Ваљевци тај дан обуставили су целу свечаност и весеље, које је обично на Св. Первозваног Андрију као народни празник држато. На гробу Протином ударили су синови његови камени белег, са оваким смерним надписом: „Овде почивају кости Проте Матее Алек. Ненадовића. Рођ. 1777 а преселио се у вечность 29. Новембра, 1854.“

Прота Матија Кнеза Алексе син, имао је јошт петорицу своје рођене браће, старије Николу и Петра близанце, после Григорија и Димитрија и после њега — Матије — најмлађег брата Симу, који је при јуришу 14. Јула 1815 год. на Дубљу погинуо. И три сестре: Станију, која је удата била за доцнијег Војводу Живка Дабића у Јаутини, Марицу удату за Јована Вилотијевића трговца у Ваљеву, и Марију удату за Матију попа Павлова брата у Такову. Од сестара, које су пре њега помрле, има и данас потомака. А од све своје браће, који су тако пре њега помрли, није било никакови потомака да су га преживили, осим што га је од његовог најстаријег брата Николе, који је у Бранковини 12. Септембра 1845 год. у 76 години свога живота умро и код цркве Бранковачке до његовог оца Алексе сарањен, преживио син Коста Ненадовић писац ове књиге, који је био Капетан у Србској Артилерији, који се нигда женио није, и који данас као пензионер живи у Бечу.

Проту је Матију отац младог оженио са Мирјаном сестром жене Војводе Петра Молера, с којом је имао више деце, но нису му се држала, сва су поумирала, па на последку око 1808 год. умре му и жена и он као Прота остане удов. Прота је волео свештенички чин више нег све друге чинове, које је доцније имао. Желео је у истом и умрети. Нико му није смео ни поменути да би он тај свештенички чин, коме је посвећен напустио. А шта више да би се оженио. Но њега Кнез Милош око 1820 год. насилно, ако је се он томе и одупиро ожени са удовицом Јоком из куће Милићевића, села Раниловића Београдског округа. Ево приче, како га је Милош као Проту по други пут оженио.

Кнез Милош, путујући једном из Шабца, сврати у Бранковину на конак Проти Ненадовићу с намером да га сутра поведе са собом у Крагујевац, порад неки народни послова.

Сутра дан, све спремно за пут, само Прота трчи из вајата у вајат и виче:

— Та ђаво му мајку! Камо моја чарапа?

— Шта је за Бога, Прото? упита Кнез Милош.

— Та ништа, Господару! нема ми једне чарапе, а ваља ми да понесем на пут.

— Ужурбале се снахе и сва чељад, али нигде Протине чарапе!

— О, Прото! рећи ће на то Кнез Милош.

— Море виђу ја шта теби треба. Али ако само жив будем, ожениђу ја тебе, па ће тебе твоја обућа чекати скалупљена свако јутро, а нећеш трчати тако из вајата у вајат.

— Не, по Богу, Господару! зар невидиш браду?

— Добро, Прото, добро? упамти ово што рече Милош.

Пођу, и дођу на конак у село Раниловић, кући неког Милићевића.

У тој кући била је скоро остала удовица једна млада, с двоје деце (Димитрије и Никола), здрава, млада и лепа.

Кнез Милош упита свекра њеног: хоће ли је дати за Проту.

— А може ли то бити по закону? упита старац.

— Па ево Проте Жујевића, одговори Кнез, видећемо може ли ји венчати.

Свекар измени неколико речи са својом бабом: ова са снахом; ји буде мало говора и разговора, кад тек у јутру рано, а Прота Матеја стао са младом пред јеванђеље и крст, и пред њима Прота Жујовић, обучен, да ји венча. Кад буде да се обилази око софре, рећи ће Прота Матија онако кроз певање: „Исаије Ликуј!“

— Ала шта учини човек од мене!

— Ала да хоће то исто и од мене, прихвати Прота Жујовић, који је такође био удовац.

После венчања, Кнез заповеди Проти, те да свога коња и момка, а свекру опет, да спреми девера, па да пошљу младу у Бранковину, Проту пак одведе он са собом и задржи 6 недеља у Крагујевцу, докле се људи сити начуде како се Прота оженио! —

Пустивши га да иде кући, он му рекне, да гледа да стигне у Бранковину у вече, па тек у јутру да осване као да никуд није ни ишао од куће.

Прота тако и учини. *)

---

*) Ова је прича довде, о насилној женидби Проте, Кнезом Милошем извађена из кн. Кнеже: Србије од Милићевића са стр. 388 и 389. А даље продужена по причању други људи из онога времена.

И поред ове приче, има још прича и овака: Кад је Кнез Милош нагонио Проту у Раниловићу да га ожени, овај бранећи се говорио му је: Не Господару! за Бога ја сам Прота, та видиш бар браду на мени?

— Ја ћу ти браду осећи, ако ти брада смета, говорио му је Милош!

— Прота: не, Господару! Волим браду него главу!

— Милош: ја ћу ти и главу осећи! или се мораш оженити! — —

И тако Прота с нађен у чуду, и у опасном положају насплио — ожени се, и од самовоље Милошеве сачува и главу и браду, коју је увек велику, чисту, и лепу до своје смрти носио.

Овде се да применити народна изрека: „Сила Бога не моли; у нужди се и вера мења.“ Те такоти је овде и с Протом било.

Прота је у овом другом браку имао једну ћер и три сина. Најстари син био му је Алекса столоначалник Министерства, но фантазира и сам себи бријачицом живот у Ваљеву одузме. А после своје смрти Прота је у животу оставио ту другу своју жену Јоку, која је 1875 год. у 81. години старости своје у Београду умрла. Једну ћер Марију, која је удата била за Јеремију Станојевића Советника, која и данас са своја три сина живи. Једног ожењеног сина Светозара Управитеља Топчидерског са три унука и две унуке. Но по несрећи нети је Светозар нађен да је био умешан у катастрофу Топчидерску противу живота Кнеза Михаила 1868 год. наје у одма и погубљен био. И после тог Прота оставио је у животу најмлађег свог сина Љубомира песника, који се није никад женио, и који данас као бивши Началник Министерства Просвете у пензији код своји синоваца живи у Ваљеву.

Прота је био осредњег раста, тела коштуњавог и доста снажног, плећа осредње широки, главу имао је осредње повећу, косу на глави носио је дугачку натраг зачешљану и увијену по свештенички, чело имао је доста пошире и између састава обрва набрано борама, а по више чела под своју старост био је ћелав, обрве имао је дугачке но широке и праве, очи умерено веће и граорасте, носа правог и поширег, уста умерени и усници црвенкасти, бркове имао је дугачке, а браду широку, дугачку, лепу и под своју старост белу, лице је имао недуго и шире, са испупченим мало јагодицама, и скоро увек руменкасто и чисто, изглед имао је пријатан, хитлен и мудар.

Прота је био доста веселе нарави, разговоран и шаљив, радо је причао из своје прошлости а особито млађем нараштају и сељанима. С каквим је се сталежем нашао и очем разговор водио, такови је положај заузимао, бирао је и свој разговор смишљао; био је врло бистар, фришко досетљив и мудар.

Прота је био врло добар дипломата, добар државник и добар војсковођа, он је својом речитостћу умео придобити свакога с ким је говор водио, а особито простији сталеж.

У домаћем свом животу Прота је просто живио, без икакове излишности; у млађе своје године био је штедљив, но за обштенародну ползу није свој новац штедио. У старије своје године био је млого штедљивији и управо не наситим — и са оним што је имао није задовољан био. — Но ипак мање је имање својој деци оставио него што је он таково од свог оца наследио. У пићу био је увек врло умерен, но јео је добро, а особито полапан је био на хајвар, рибу и раке, кад ји је се докопао, није знао шта му је доста. Но он је се задовољаво и са најпростијим јелом, само да се добро наруча, па било то сланина, бели лукац, пасуљ и ма које јело; особито је волио салату и пољско цикорје за салату, које је и логорујући, пошто га добро позејтини употребљаво. Но поред све своје домаће скучене штедљивости, Прота је се врло лепо до своје смрти носио, и имао је на себи увек чисто богато по крою свештеничком одело и капу на глави. Опасивао је се пошире Персиским кажимирским свиленим шаловима (појасима) и огртао свиленим Самур Ћурковима Дахије Аганлије и Фочића, које му је Кара-Ђорђе, кад су Београд од Турака освојили, на дар за успомену дао; зато што су му оца Алексу посекли. А као Војвода кад је био, јашао је осем други добри хатова, и Арапског хата Вочићевог, на ком је опрема била врло богата од сребра са позлатом, а на истој аша извезена у самоме злату, која се и данас као у спомена код унука његови, као и његов војводски барјак чува.

Прота је сачувао многа важна писма и друга документа, као и своје белешке из Кара-Ђорђевог доба од 1804 год. па наовамо, и такова преписо и за печатњу сложио као грађу за Србску Историју, врло користна. Од који његов син Љубомир 1867 год. у Београду печато је под насловом: „Мемоари Проте Ненадовића,“ но јошт се много докумената и друге писмене корешподенције, између власти у Србији и настрани вођене код Љубомира у рукопису налази. Ваљда ће он и та у своје време печатати.

СИМЪ
ПОБѢДИМЪ

ЈЕВРЕМ ЈАК. НЕНАДОВИЋ,

Кара-Ђорђев
Тамнавски Војвода.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ахије Ваљев- [illegible]

[illegible] у Бранковини [illegible] Карловце где сврши две Гимназијалне школе. [illegible] Сима Алек. [illegible] ступи 1808 год. у кадетску школу у [illegible] Карловачке школе, [illegible] у Београду [illegible] у Ваљевску нахију.

Године 1810 у Фебруару месецу Јеврем [illegible] Председника Совјета [illegible]

Године 1811 17. [illegible] Кара-Ђорђе [illegible]

[illegible] 1811 год. [illegible]

ЈАК. НЕНАДОВИЋ.

89.

ЈЕВРЕМ ЈАК. НЕНАДОВИЋ.

ВОЈВОДА ВАЉЕВСКИ И ТАМНАВСКИ

а доцније члан Совета и Султанског ордена Ивтихара, и Аустриског Командер ордена II. класе кавальер.

(Са сликом.)

Јеврем родио је се у Бранковини среза Тамнавског нахије Ваљевске 29. Септембра 1793 год. Отац његов био је Војвода Јаков Ненадовић а мати Неранџа родом из Коцељеве Шабачке.

Кад је Јеврем мало поодрасто, прво њега и његовог братучеда Симу учио је књиги у Бранковини код куће његов братучед Прота Ненадовић. А после тога њи обојицу Јеврема и Симу његов стриц Алекса и отац Јаков са Симом, одведе у Срем у Купиново у школу, те су се ту неко време школовали, па после ји даду на школовање у Карловце гди сврше две Гимназијалне школе. Но кад Јевремов братучед Сима Алек. Ненадовић ступи 1808 год. у кадетску школу у Винковцима, Јеврем Јак. Ненадовић остави Карловачке школе, па пређе у Србију и у Београду у великој школи под Југовићем, Радоњићем и Доситејем продужи науке, а затим зажели да противу Турака за слободу народа свог војује; коме отац Јаков жељу уважи. И тако Јеврема 1809 год. одреде те је најпре био на Рожњу код Града Сокола са Војводом Максом Крстићем и Кедићем, и чуво да Турци из Сокола и из преко Дрине непродру у Ваљевску нахију.

Године 1810 у Фебруару месецу Јеврема, његов отац Јаков ожени са Јоком јединицом ћерком Председника Совета Младена Миловановића.

Године 1811 17. Јануара на скупштини Кара-Ђорђе постави Јеврема Јак. Ненадовића за Војводу Тамнавског нахије Ваљевске, гди у исто време на скупштини и многи други за Војводе испостављани буду.

Прошле и ове 1811 год. Војвода Јеврем био је у више битака са Турцима поред Дрине. Кад је Сулејман-Паша са Али-Пашићем на Узавничкој скели претурио 22.000 војника преко Дрине у Србију, Јеврем је био бој са Турцима на Рађевом пољу, Остружњу, Братачићу, Буковици, под Рожњем на Пуљези, Прослопу Бауրићу, Торнику, Равној гори над Торником, Овчину и другим местима.

Године 1812 није тако важни нападаја Турски било, због уговарајућег мира између Руса и Турака. Но ипак Јеврем је се целе године налазио на Рожњу и чуво страже поред Дрине и Града Сокола.

Године 1813 Јеврем је био бој са Турцима поред Дрине у Мачви на Дубљу и Засавици. Но почем сила Турска под Везиром Деренделли-Али-Пашом са више Паша и са 85.000 Турака пређе Дрину осим резерве коју су имали од 45.000, и све Србске Војводе са војском потисне Шабцу. Тако и сва три брата Војводе Прота Матија, Јеврем и Сима Ненадовићи који су последњи и крвави бој са Турцима 17 дана непрестанце на Засавици били, повуку се и они Шабцу и о одбрани са своји свега до 10.000 Срба стану мислити. — Но како велики Везир Хуршид-Паша југо-источним крајем Србије до Мораве завлада, Мораву испод Смедерева пређе и пођe Београду где тад Кара-Ђорђе 21. Септемвра у недељу пређе у Земун. Војводе под Шабцем кад за тај несрећан глас 23. Септемвра у Торник баш у тај дан у који је Везир са војском после подне ушао у Београд; прво од Николе Мариновића Земунског трговца чују, а друго и од Андрије Милошевића из Кутешице, кога је Јаков Ненадовић са Забрежја посло, да им о тој Србској пропасти јави. Тад у Војводе уђе велика забуна, и незнајући шта даље да чине; где и војска разуме, узбуни се, остави своје Војводе и сва се разиђе и оде да своје породице од варвара спасава. Војводе сами себи остављене разиђу се и оду, да и они спасавају своје породице превожењем у Аустрију или скривањем у збегове шумске. Милош Обреновић одма и он тог дана испод Шабца пошље у Брусницу свога момка Димитрија Ђорђевића да му доведе жену и децу у Забрежје да у Аустрију пређе. И потом са Јевремом Ненадовићем заједно сиђе у Забрежје Јакову, који је очекиво своју породицу да му из Бранковине дође. Милош и он ту у Забрежју очека три дана своју породицу, но кад је неби да је Димитрије доведе из Бруснице; а Јаковљева породица из Бранковине приспе, и Јаков је стане одма у Срем да превози. Тад Милош препоручи Јакову свога синовца Ристу кога је Јаков из Београда са собом на својим колима довезо, и преда му на аманет сабљу Миланову коју је на себи имао. Потом свуче са себе и Војводско одело преда га на чување Јеврему Ненадовићу са његовим скупоцениим бињишем да у Срем пренесе и чува докле и он непређе. После тог Милош обуче просто одело, а поврх истог узме гуњ од Дамњана Марковића из Бранковине,

обуче га и оде правце у Брусницу за своју породицу. Но он ни дошо није до Браснице, а Турци већ сву десну обалу Савску и Дунавску с војском заузму, да нико више није могао у Аустрију бегати. И тако Милош заостане са многим Војводама у Србији који су даље од Аустријске границе били, и склони се у збег у планини у Манастир Никоље. А Ненадовићи, многе Војводе, и други Срби који су близу Саве и Дунава били, у Аустрију пређу.

Јеврем Ненадовић прешавши у Срем са својим оцем Јаковом одма узети буду под стражу и одпраћени прво у Купиново, одатле у Фенек, из Фенека у Голубинце, и одатле 29. Октобра отерати буду у Варадински Град и ту затворени, одакле је Јеврем са својим оцем Јаковом покушаво да побегне и да у Србију пређу, но буду у бегству уваћени и под строжију смотру стављени. 7. Јануара 1814 год. Јевремовог оца Јакова одпрате у Цили, Кара-Ђорђа у Грац, а друге Војводе првога реда по Штајерској и по другим које где Градовима разсеју.

Те 1814 год. Цар Александер код Двора Аустријског за Србске Војводе заузме се, који буду присмотре ослобођени, добију Руске пасоше и трошак путни, па се крену за у Русију. Тад и Јеврем Ненадовић са својим оцем Јаковом својом породицом, и другим Војводама 17. Сентемвра крену се на пут и преко Ердеља испраћени буду, где у Руску варош Хотин 26. Октомвра 1814 год. дођу, и ту се настане; где су од Руског правителства издржање примали.

Године 1815. Јеврем из Хотина оде по највећој зими, возећи се на саницама и пошти у Варшаву, у коју 27. Фебруара приспје. 1. Марта примљен буде на аудијенцију код Генерала Сабањева, а 7. Марта код Главнокомандујућег Руске војске Фелдмаршала, који га одма за официра прими, и упути га у Кракову у Царски Александријевски Полк у II. дивизију, у којој је само Руско племство било, и у који је само униформа коштала по 1.300 рубаља. Доцније Цар Александер указом својим из Беча 15. Априла произведе Јеврема у чин Усарског Поручика исте Дивизије. И одатле Јеврем са Руском војском оде преко Немачке противу Наполеона I. под Париз: где се 9. Јула у Шалону изненадно састане са попечитељем Младеном Миловановићем ког је Кара-Ђорђе из Хотина као свог посланика к Цару Александру посло. А доцније по учињеном миру 1. Августа, на надаље био је Јеврем са Дивизијом у Ремсу, где су дуже време заостали. На кад се Руска војска од На-

риза и из Француске врати у Русију. Јеврем даде оставку, која му буде 26. Нојемвра 1819 год. и уважена, и он оде у Хотин својој породици, гди је опет Војводску пензију уживо. Но доцније кад Русија 1828 год. рат Турској објави. Јеврем позван и постављен буде у Хотину за Итенданта, који је за Руску војску Муницију и друге ратне потребе, целог ратовања Руса са Турцима 1828 и 1829 год. куд је требало одправљо, а по том опет из Руске службе иступи.

Кад Русија 2. Септемвра 1829 год. у Једрену закључи мир са Турском, и принуди је 5 чланом трактата, да она условљена права Србији уговором Букурештског мира од 1812 год. 8. точку испуни. И Турска Султанским Хатишерифом у почетку Рецепа 1249 год. тур. т. ј. 1830 год. Србији 8. точком уjемчена права даде. Онда Русија захте да и Милош све Кара-Ђорђеве Војводе које су се у Русији на издржању Руског правителства налазиле прими, и службе им даде. И тако Кнез Милош Обреновић пошље у Русију своје депутате у лицу Аврама Петронијевића и Цветка Рајевића са писмом, те све Војводе Србске позове у Србију, од који неки 1830 год. у Србију пређу, а неки, и Јефрем Ненадовић са његовим оцем Јаковом и целом његовом породицом у пролеће 1831 год. у Србију дође, гди Јеврема Кнез Милош дипломом својом 1. Декемвра исте 1831 год. под Нр. 2911 за президента суда Ваљевског и надзиратеља Ваљевске нахије постави. Доцније нешто се Милош на Јеврема разљути, па га отера у Лозницу; после се у фришко одобровољи, па га опет у Ваљево врати и дипломом својом од 19. Маја 1835 год. под Нр. 1715 постави га исправником Ваљевске нахије, а доцније опет истера га из службе; пошље по њега Татарина те га из постеље ноћу дигне, и отера у Крагујевац. Но опет се на њега одобровољи и поврати га у Ваљево на његово место за исправника, у ком је званију до 1839 год. осто.

У колико је Јеврем много мирољубив био и ни у што се мешо није, и у свему вољу Милошеву вршио, ипак велику је муку имо и патио од Милоша. Он је поред своје председничке и исправничке дужности моро надзиравати да се Милошеве ливаде ограђују, косе, у сена здевају и чувају. Он је моро чардаке му правити, шишарку дати купити исте шишарком насипати, претресати од квара чувати, продавати, од отога рачуне водити, и новце му полагати. Тако и друге приватне Милошеве послове морао је свршавати, и вољу његову вршити.

Кад Србија Султанским Хатишерифом од 24. Декембра 1838 год. (око половине Шевала 1254) добије Устав, који се 24. Фебруара 1839 год. у Београду прочита. Милош противан буде том Уставу који га је ограничаво у његовом самовластију и нехтене га дати извести, и оживотворити; онда устану сви први Србски главари противу Милоша, који су Устав у согласију са Руском владом начинили и Султан га потврдио. За тим главарима које прозову Уставобранитељима пођу многе Србске старешине и народ. Те тако Милош морадне се 1. Јуна 1839 год. одрећи књажеског достојанства, и он, и, из земље 3. Јуна протеран буде. После Милоша дође на владу његов старији син Милан. Но како је он болестан био; то по одступу његовог оца, 21. дан, а то је 26. Јуна умре. А на његово место изабран буде народном скупштином његов млађи брат Мијаило, који је се у Влашкој код његовог оца Милоша налазио, и који 26. Октомбра исте 1839 год. оде у Цариград, кога Султан за Књаза Србије потврди, и он у пролеће 1840 год. у Србију дође. За то време Портом буде постављено од првака, ти уставобранитеља Наместничество, које Устав оживотвори, и по сили истог устроји у земљи власти, уредне судове, и установи Апелациони суд. Тад и Јеврем Ненадовић између други постављен буде зи члана Апелационог суда.

Кад Кнез Мијаило из Цариграда дође, подстрекнут својим оцем Милошем, матером Љубицом, стрицем Јованом, и другим који су тежили да се опет Милош у Србију врати, стане прво гонити од Порте постављене покрај њега као младољетног Наместнике, *) и другове њнове Советнике, и све оне који су уз њи били и уставовци називали се, из чега се роде велика незадовољства и партаје у земљи. Кнез Мијаило у место да је гледао, да попусти и да осећаје уставоваца задовољи, он наговорен, — дозволи те они који су тежили да се опет Милош у Србију врати, и да установљени уставни ред у земљи, који је глава био његов стриц Јован Обреновић, и коме се и сам Кнез Мијаило придружи и дозволи, те се стану Наместници гонити и сви они који су се уставовци звали, и који су тежили да се Устав одржи. Гоњење то грозило је и самом животу уставоваца. Од који Наместници Вучић Перишић, Петронијевић и сви готово Советници, већи Србски главари,

*) Наместници били су Јефрем Обреновић, Вучић, и Аврам Петронијевић.

многе одбраније старешине, а и из народа неки главнији људи, потраже себи бегством спасења. Неки побегну у Аустрију, неки у Влашку, неки у Видин, а најглавнији у Град Београдски, између који био је Прота Ненадовић члан Совета, и Јефрем Ненадовић члан Апелационог суда; који су морали из Београдског Града у Цариград ићи, и код Порте као свог надлежног суверена тражити, да се гоненљу на пут стане, и Србији дати Устав одржи.

Порта буде на страни уставоваца, и заузме се за све избегше Србе из Србије, и за одржање датог Србији устава. Пошље комисара свога Муса-Ефендију у Београд, и сад се отвори спољна дипломатска а и внутрења борба у Србији; где Порта принуди Кнеза Мијаила те све одбегше Србске великаше и све друге Србе мораде примити у земљу, и свима она службена званија дати, која су пре бегства њиовог имали. Но у место да се партаје тим измире, изравњају и ствар легне, и гонитба престане, сад се страсти људске у земљи раздраже и распале, и партаја противу партаје оружаном руком пође. Тома Вучић Перишић као вођ уставне партаје продре у Крагујевац, где му се војска Крагујевачког гарнизона присоједини, и он се са многим народом оружаним, на Метином брду до Крагујевца улогори. Кнез Мијаило 19. Августа 1842 год. из Београда са војском Београдског гарнизона пође Крагујевцу противу Вучића, и кад дође до Крагујевца у Сушичко поље, одма отвори бој са Вучићевом уставовачком странком; кога Вучић са Сушичког поља потисне, где га је устопце до Топчидера гонио. Одакле Кнез Мијаило 27. Августа исте 1842 год. на Аустријску страну преко Саве у Земун побегне.

Кад Кнез Мијаило у Земун пребегне, Вучић се с војском и многим народом на Врачар у Београду свали. Одма сазове народњу скупштину, која 2. Септемвра 1842 год. изабере за Књаза Србије Кара-Ђорђевог сина, Александра Кара-Ђорђевића, кога Порта за Књаза Србије потврди и Европске га силе признаду.

И тако за Књаза Србије дође син Кара-Ђорђев Александер, а зет Јеврема Ненадовића за ким је удата била његова кћи Персида, која постане Књагињом Србском.

Те 1842 год. Привременим правленијем, Јеврем Ненадовић декретом од 18. Нојемвра под Нр. 193 постављен буде за Преседника апелационог суда.

Доцније Јеврем Ненадовић указом Књаза Кара-Ђорђевића од 3. Нојемвра 1843 год. под Нр. 1151 постане члан Државног Савета. А за тим одма 5. Нојемвра исте год. декретом под Нр. 1314 постављен буде и за Председника фонда удовичког и сирочади чиновника. После године 1846, 28. Јануара под Нр. 149 добио је диплому и почествован, за почестног члана Србског ученог друштва. Које године добије и орден Нишана Ифтихара украшен дијамантима, од Цара Султана Абдул Меџида. А 1848 год. Јеврема одреде са једним официром и са два поднаредника, те је у Русију за набавку 10.000 пушака ишо, и пушке купио: но враћајући се из Русије са оружјем велику је буру на црном мору претрпио, гди у мало у море није утонуо, но срећом заједно са оружјем спашен буде и у Србију се 27. Септемвра 1849 год. врати.

Године 1853 кад је Русија Турској рат објавила, и са Турском и њеним савезницима Енглеском, Француском и Сардинијом, крвави бој на Криму била, Србија морала је остати неутрална. Но она је се спремила за случај рата, установила је и обучила за кратко време врло добро народну војску од 102.000 људи. Које су војници оружани били око 40.000 са Минијевским Белгиским пушкама, и пушкама које су у Русији 1849 год. купљене, а остали са народним простим пушкама, и снабдјевена је била са 85 топова.

Војска подељена је била на пет главни команди, и стављена је под власт пет Војвода, а ови сви стајали су под заповедништвом главног Војводе, који је у лицу био Саветник Стефан Книћанин. Главне команде које су под собом имале 3—4 округа становале су у Београду Смедереву, Ужици и Ваљеву. Ове последње команде која је се состојала из Ваљевског Шабачког и Подринског округа био је командант Саветник стари Кара-Ђорђев, па и Кара-Ђорђевог сина Кнеза Александра Војвода Јеврем Ненадовић. Јеврем је одевен био у народно Србско одело. Задатак је његов био да кроз сва три округа путује, војску осматра и поучава. Гди је се год стари Кара-Ђорђев Војвода Јеврем међу народом и код војске појавио, био је дочекан и поздрављен са највећим срдачним одушевљењем да се описати није могло. А тим више, гди је се десио но који стари његов содруг и војник из Кара-Ђорђевог доба. Од радости лио је сузе из своји очију. Јеврем је свуд војску лепо осматро, родитељски је поучавао и одушевљавао, и свуд војене старешине, које су из самог народа постављене биле, угошћаво.

Радост је била војника само Јеврема видити, а радостније с њиме поћи у рат. Сваки је војник у себи мислио, да би под водством његовим свуд и над сваким непријатељем победу одржали.

Но како Русија после крваве Севастопољске борбе са Турском и њеним сајузницима у Паризу на Конгресу 18. Марта 1856 год. закључи мир. На ком Конгресу буду ујамчена и права Србије. Оваким закључцима: „Кнежевина Србија остаје, као и пређе, под врховном властћу блистателне Порте, сугласно са Царским Хатишерифима којим се утврђују и опредељују права и преимућства Србије, и ујамчавају државама, које овај уговор закључују. Услед тога Кнежевина Србија задржава своју независну унутрашњу управу и подпуну слободу вере, законодавства, трговине и пловитбе. Блистателна Пора задржаће право основано на пређашњим уговорима да држи свој гарнизон. Без предходног одобрења гарантних сила неће се допустити никакво оружано мешање у Србске ствари.“ И тако Србија мудром и оружаном својом неутралношћу у ратовању Русије готово са целом Европом, користи се и срећна буде, те неизлети и неугази у крвави рат, који би по Србију због союзника Турски врло злосрећан био. И после свршеног тог Руско Турског рата и Париског Конгреса Србија војску распусти.

Године 1857, 5./17. Маја одређен и послан буде Јеврем у Пешту као посланик Аустријском Цару Францу Јосифу, од кога почествован буде Командер орденом II. класе, на који и декрет капитулу 9./22. Маја под Нр. 125 из Беча добије.

А потом исте године 1857 стари Кара-ђорђев Војвода Јеврем Ненадовић, а Кнеза Александра Кара-Ђорђевића Саветимк и таст његов. због старости своје и слабог здравља, буде у пензију постављен и живио је у Београду до 6. Априла 1867 год.

Године 1858, кад Књаз Александер Кара-Ђорђевић 12. Декемвра приморан буде, да напусти Кнежевску власт и оде из Србије, а на његово место, избором народне скупштине проглашен буде за Књаза стари Књаз Милош, који 11. Јануара у Радујевцу пређе у Србију, и 25. дође у Београд коме је и Султански Берат у Београд стигао био, и који 28. Јануара 1859 год. на калемегдану прочитан буде, гди и књажеску власт прими, и на престол седне. Јеврем Ненадовић са својом породицом остане у Србији, кога није нико узнемиравао, — и народ га је остао до његове смрти поштовати.

Кад Кнез Милош 14. Септембра 1860 год. умре и на његово место тог дана прогласи се за Кнеза Србије Књаз Мијаило; онда је Јеврем још више цењен и уважаван био, јербо га је и Књаз Мијаило поштово.

Кад Јеврем Ненадовић 6. Априла 1867 год. умре. Књаз Мијаило при погребу наредио му је војену почаст. Погреб Јевремов био је врло сјајан. Његово тело покривено је било његовим Војводским барјаком под којим је за Кара-Ђорђа противу Турака за ослобођење Србије војево. Његова Војводска сабља и оружје укрштено је било на сандуку у ком је његово тело положено било. Тако и ордени његови ношени су које је од Царева добио. Његово тело ношено је било од куће до Палилулске цркве, код које је у гроб положено и сарањено Србским веледостојницима. При пратњи и погребу светине је тушта било, која је указивала последњу почаст старом Војводи и у нови је доба Србском Саветнику Јоврему Ненадовићу.

Кажу да је Јеврем пред своје умирање кад је у постељи лежо, и кад је чуо, да је Србија Градове добила и да се тог дана 6. Априла кад је своју честну душу испустио, Град Србима у руке предо, и да се на Граду Београдском Србска застава вије, молио да га изнесу на улицу пред кућу, не би ли својим очима видео, како се лепрша Србска застава на Граду Београдском.

Јеврем је за своји млађи година а нарочито док му је отац Јаков жив био, врло лепо живио, и никад ни у чем какови оскудица и незгода трпио није. Говорио је о њему једном Советник Лазар Арсенијевић Баталака: „Јеврем је био срећан свега свога века; никад никаква недостатка није зазнао: свагда је имао што год му је требало.“

Јеврем је био средњег стаса и састава телесног, главе умерене, косу на глави у своје млађе године имао је смеђу, и увек лепо зачешљату, а под своју старост имо је белу и био је у неколико оћелавио, чело имао је умерено и мало набрато, обрве лепе покучасте, очи имао је граорасте, нос римског типа, бркове је имао осредње, уста умерена, лице чисто лепо и мало жућкасте боје. Изглед му је био поносан без поношљивости, озбиљно пријатан и господствен. Он је ишао право и господствено и под своју старост као какови младић. Одело на себи носио је европско, чисто и укусно до саме своје смрти.

Јеврем је био врло гостољубив, редак је који дан био, да није имао бар једног госта на ручку. Његова трпеза била је увек снабдјевена са више укусни јела. Али при свем том он је умерен био у јелу и пићу, и никад није било ниједног случаја да је ту умереност прекорачио. Он је у својој кући врло господствено живио, и у свему по начину његовог оца Јакова. Јеврем био је издашне руке, нема примјера да је он ма једног нужду трпећег од себе без утехе одбио, и ако није имао код себе кадкад новаца, он је узајмио па је молитељу помого. Но при свем том он није био разсипач, нити је имао ма какову страст штетну као на пр. картање да новац распиље. Он је помаго нужду трпећег, и сиротињу, и осим што је сиротињи у новцу даво, даво им је и у јелу и пићу и у другом које чему.

Јеврем био је за млади своји година добар војник, храбар и паметан Војвода: а доцније праведан и безпристрастан судија и државник. Био је разборит у суђењу и говору, и старао је се да никог ниучем ма и најпростијег човека неувреди. Као и сам што се није дао ниучем вређати. Таке је добре нарави био, да никога ни увредити није умео, нити противу себе раздражити. И зато добро своје понашање, био је од свакога љубљен и поштован.

После смрти своје Јеврем је оставио у животу једног млађег брата у пензији советника Ацику са женом са два сина и две ћери; своју супругу имено Јоку јединицу ћерку Младена Миловановића из Ботуња Кара-Ђорђевог војеног Министра, и доста велики свој пород и то: 1. Најстарију своју ћер Кнагињу Персиду удату за Књаза Александра Кара-Ђорђевића, и од ње три унука, Петра, Ђорђа и Арсенија, једну унуку Полексију и од ње три праунука и две праунуке. 2. Ћер Машинку удову, која је удата била за Јована Лукачевића Полковника са једном унуком. 3. Ћер Босиљку која је удата била за Капетана Среског Радована Ђурића са два унука и четири унуке. 4. Једног ожењеног сина Младена, који је био коњанички Капетан у Србској војсци са женом и са два унука. И једног нежењеног сина Симу, који је био Подпоручик у ц. к. Аустријској војсци 13. коњаничкој регементи имена Краља Прајског. Оба ова брата Младен и Сима погубљена су у Београду 16. Јула 1868 год. зато што су регенти нашли да су помешани били у завери противу живота Књаза Михаила.

И осим ови Јеврем је имао још деце која су му за његовог живота помрла, и то сина Танасија, који је био члан Апелационог суда, Јована

који је у млађим годинама умро: ћер Јелку која је била удата за Саветника Јеврема Гавриловића која није порода имала. И ћер Анку удату за Милосава Топаловића од које осто је један син имено Петар Топаловић, који је данас Полковник у Србској војсци и Аташе у Цариграду, и који има двоје деце.

Као што је Јеврем целог свог готово века до пред своју смрт, срећно живио. Срећан је што је у то по њега несрећно доба раније и умро, те није дочеко највећу несрећу, која је пород његов постигла, као што је то његову супругу Јоку, која се с правдом назвати може најсрећнија жена. између несрећни жена, која је из великог добра, и као мати Кнегиње Србске највећу несрећу дочекала, и то: после смрти њеног мужа Јеврема, те исте 1867 год. 26. Јула умре јој у Кому у Италији унука Јелена рођена ћи Кнеза Кара-Ђорђевића која је удата била за Ђорђа Симића у 21. години свога живота. Године 1868 погубљена јој буду оба сина Младен и Сима; умре јој на пречац од жалости за браћом својом ћи Босиљка. Јокино сво имање покретно и непокретно као и кућа у којој је седила одузета јој конфискацијом и продата буде. Године 1870 један јој праунук у рату Француске са Турском на Орлеану у битки погине. Год. 1873, 17./29. Марта ћи јој Кнегиња Персида, а за њом праунука Милица Николајевић 11./23. Априла исте год. у Бечу умре. После тога умру јој две унуке, Ђурића и Лукачевића одрасле ћери, затим 3./15. Октомвра 1877 год. убије јој се зет Коста Николајевић, а 1878 год. умре јој зет Јеврем Гавриловић и Радован Ђурић. И осим ти многе су је и друге несрећне незгоде постигле, но она такове јуначки сносила је, и у највећој туги и жалости 21. Септемвра 3. Октомвра 1880 год. у недељу у 7½ сати у вече у Београду после четрнесто дневног свог боловања при чистој савести и здравом разуму у 88. години старости своје, своју племениту душу испустила је, и 23. Септемвра у своју породичну гробницу у Београду код цркве Палилулске поред свога мужа Јеврема сарањена је. Па није л Јеврем Ненадовић, њен супруг од ње срећнији што је раније умро?

Госпоја Јока са својим мужем Јевремом изродила је 4 сина и 5 ћери, и од ови имала је 10 унучади (мушкараца) 11 унука (женскиња) 7 праунучади, и 7 прапраунука свега 44. А после своје смрти оставила је у животу само 1 ћер имено Машинку, и 2 унука од сина јој Младена, Драгутина и Јакова ученике од 15—16 година са њиовом матером

Цајом рођеном од породице Барловац. И од ћери своје Кнегиње Персиде А. Кара-Ђорђевић одрасла 3 унука Принца Петра, Ђорђа и Арсенија са њиовим старим оцем Кнезом Александром Кара-Ђорђевићем; 1 унуку Полексију, и од исте одрасла, 2 праунука и 2 праунуке. Од ћери њене Анке, 1 унуче Полковника Ђенералног Штаба Петра Топаловића и од истог 1 праунуку. Од њене ћери Босиљке, 2 унука 3 унуке 3 праунуке и 2 праунука свега 24.

Госпоја Јока била је осредњег стаса, снажне комплекције, а тела осредње пуног, главу имала је умерену а косу на глави имала је лепу црну и дугачку, и за дивно чудо отишла је у гроб са мало проседи власи, чело имала је умерено, обрве лепе повијене, очи граорасте, носа римског типа, уста умерени, лице имала је чисто бело и лепо и при свој њеној 88 годишњој старости није нимало набрчкано било, него је била у лицу лепа и младолика.

Изглед имала је поносан, без поношљивости, била је више озбиљна пријатна и господствена, а у разговору тиха. У кући вредна домаћица, а међу својом децом добра и примерна мати. Била је добра Србкиња и дарежљива сиротињи, никад није било прилике да је сиромаха без утехе и дара од себе одпустила, и где је могла сиротињу је помагала и руку помоћи пружала јој. Кад је била у највећој слави као мати Кнегиње Персиде, ни спрема ким гордила се није, и понашала се увек као свака друга честита жена грађанског реда. Нема примера да је се икад мешала и плела у политику и интригу, и у дела која људима припадају. Била је жена истинита паметна и поштена, и редка је била која Србкиња од њени другарица која би се са њеним честитим и сталним мушким карактером упоредити могла.

Кадје је у њену старост, несрећа и жалост снашла, нигди скоро из свога квартира, који је под најму имала и скучено од своје мале пензије живила излазила није. Чамила је сама са својом ћерком Машинком у свом квартиру у црно одело обучена и у туги јуначки сносила је несрећу и зло, коју је у њеној старости постигло. Пред смрт на годину дана била је у неколико и оглувила и почешће побољевала је, и напоследку разболе се јако где је четрнест дана боловала, и до последњег свога часа била је при себи и своју племениту и честиту душу испустила је у 'наручију свога одраслог унука Петра Топаловића и своје једине ћери Машинке и снахе Цаје у Београду 21. Септемвра/3. Октомвра 1880 год. у недељу у 7½ сати у вече; Бог да јој душу прости.

СИМА АЛЕК. НЕНАДОВИЋ,

Кара-Ђорђев

Ваљевски Војвода.

90.

СИМА АЛЕКСЕ НЕНАДОВИЋ.

ВОЈВОДА ВАЉЕВСКИ.

(Са сликом.)

Рођен је 1793 год. у селу Бранковини среза Тамнавског нахије Ваљевске. Од оца Кнеза Алексе Ненадовића и матере Јоване рођене Ђелмашевић из Гвозденовића. Он је од своје петорице браће и трију сестара најмлађи био.

Кнез Алекса Симин отац није знао ни читати ни писати, па је увидио да човек неписмен већим је незгодама изложен и мањи значај има него писмени људи. Па кад није своја старија читири сина: Николу, Петра, Григорија и Димитрија могао школовати, јер у Србији није школа а и писмени људи било: он закључи да своју млађу децу у Аустрији школује, и тако прво школово је свога млађег брата Јакова, а после свога петог сина Матију у Срему кога запопи и који и Протом постане. На чим своме најмлађем шестом сину Сими и синовцу Јеврему Јаковљевом сину, буде 6—7 година он нареди те је њи оба Прота Матија његов син у Бранковини књиги учио. А потом он ји оба заједно даде те су се у Купинову школовали.

Кад Кнез Алекса 23. Јануара 1804 год. од Дахија у Ваљеву посечен буде, онда предузме старање о васпитању Симе стриц његов Јаков као и о сину свом Јеврему који и Симу и Јеврема, из Купинова даде те у Карловцима по две Гимназијалне школе сврше. А за тим у 1808 год. остави Сима Карловце и ступи у војену кадетску школу у Винковцима: а брат његов од стрица Јеврем остави и он Карловце пређе у Србију продужи у Београду на великој школи науке, а за тим 1809 год. одпочне противу Турака војевати. Пошто Сима Алек. Ненадовић кадетску школу сврши, он ступи у Аустријску којску као свршени кадет.

Године 1813 кад је видио да највећа опасност Србији прети, он изступи из Аустријске војене службе пређе у Србију, и прво му даду у Београду управу над Арсеналом но он небуде с тим задовољан хотећи се тући са Турцима: те га Кара-Ђорђе постави за војводу Ваљевске Кнежине у Ваљевској нахији у његовој 20. години живота. И

Сима оде у бој на Дрину гди је се јуначки за своје отечество борио, но кад ји Турци са Дрине потисну и на Равњу и Засавици разбију, они се повуку Шабцу и ту се сви искупе, и о одбрани наваливше велике силе Турске од 85.000 под Дереди-Дели Али-Пашом а са своји само 10.000 Срба стану мислити. Но кад 23. Септемвра од Николе Мариновића трговца Земунског, и Андрије Милошевића из Котешнице чују, да је Кара-Ђорђе 21. Септемвра из Београда у Земун пребего, и да су Турци од Смедерева већ наступили на Београдску нахију, и да се Београду прекучују, које зато и војска сазна, па своје Војводе остави и сва се кућама својим разбегне. *) Онда и све Војводе стану себи спасења тражити и у Аустрију се преко Саве превозити, тако и млади Војвода Сима Алек. Ненадовић затекавши се у Шабачком Граду са Војводом Попа Луком Лазаревићем на Думачи преко Саве у Срем пређе, и оде у Ашању гди му је сва родбина и браћа из Бранковине тек дошла била.

Кад Аустријске власти Кара-Ђорђа и све његове Војводе по Градовима разместе онда Сима ступи опет у Аустријску војену службу као кадет, и 1814 год. одмаршира преко Вуковара у Грац, одатле оде у Цилу, из Циле у Љубљану, и одатле оде са војском у Италију противу Француза.

Има једно Симино писмо које је из Италије из Палма-Нова 30. Јуна 1814 год. своме брату Проти Ненадовићу писао, којег овде увршћавамо:

Мње високопочитајему Господину Матеју Ненадовићу!

Заиста ја незнам какову би човек на свету већу радост имати могао, осим кад је удаљен од своје куће, сродника и пријатеља, пак у једанпут тек изненада дође му писмо од њих, извести се о њиовом стању и здрављу, и читајући га сам себи уобрази, као да би се шњима лично разговарао, и с'тим неко мало задовољствије добије, а некмо ли кад би се шњима лично састао, каква би му онда радост неисказана била? Као ја што желим и молим непрестано всемогушчега творца, неби ли ме јошт једанпут с мојим родом и пријатељима саставио, да се могу шњима лично видити, поцјеловати и за здравље упитати. — Но мени је за велико чудо и сумњу што нити од вас нити пак од Јеврема никакова одговора, на моја вам толика одслата писма

*) Види Мемоаре Протине од стр. 211—213.

недоби, развије само једно једито у Вуковару, што сам у маршу од вас примио заједно с цулагом (новцем који су му од куће послали) које сам зашио и намерио чувати докле год се кући по времену невратим, ако будем жив, а ако небуде ми суђено кући вратити се но куд на другу страну окренем се кад се распустимо а оно спомена ради да могу честће опомињати будем га до последње черте живота мога хранити. — Из Граца што сам вам писао као вам тако и Ефрему (и свим прочим с коим сам се пазио) за која несумњам да нисте примили, јер сам по сигурној прилици послао и па та одговора нисам добио, за ото сам се у велику сумњу и бригу метуо, незнам шта то мора и бити: да вас небуде што Грујевић чрез мене узнемирио, који ме од вас раставља и удаљава) и у тој прилици ви да се небудете на мене расрдили или ти са свим одрекли и чрез то недобивам никакви известија од вас, и то пак мислим да поште исправно писма неносе, но се чрез њиова небрежија изгубе, зато сад шаљем вам геген реципис, које баш мора се одати другчије није. Да вам пишем управ шта ће бити од овог фрајкора немогу; ер неможе човек уфатити ни за реп нити за уши, но само то вам могу казати, да је реч: т. е. да ћемо се сва три баталјона, кад се вратимо у Лајбаху распустити, и то већ за цјело држимо сви, и неки офицери који су ради опет службу примити, још сад почели су се јављати и препоручивати у регименте. Ми смо овде дошли већ како сам вам и прије писао, ако будете примили, 1. Јунија по римском у гарнизон, и весма нам је добро за бадава и пити и јести довољно. Овога месеца датума 5. и 6. доћи ће и други и први баталјон овде, и ми ћемо се кренути натраг 6. а такође и они таки други дан поћи за нами у Лајбах и ту ћемо се распустити сви, зато сам у великој бризи и ни на који начин немогу сам себи совета дати куда се окренути: незнам или би се вратио кући, или би у коју регименту другу ступио, сам незнам шта ћу да чиним, а од вас никакова одговора недоби, на моја писма у коима сам неколико пута за ото совјета искао, ако баш никаквог одговора недобијем до нашег распуштења, ја другчије нисам наумио: но у коју регименту, или међу пешаке или међу катане трансферирати се, дакле гледајте, и одма геген рециписе пошљите писмо у Лајбах, да се могу по њему владати куда би се окренуо, но притом опет ни на који начин ја неби био рад војничку службу оставити, само да сам у којој регименти граничарској, да сам ближе куће, а најпосле можете и Г. Обрштеру Михаиљевићу писати

куд он окрене — туде — јер кад сам пошао овамо, а он је рекао, ја ћу водити бригу за те, даклем сад нек и гледа. Поздравите Јефрема и Стрину, и кажите да сам био код чиче (Јакова) који се находи у Штајерској у вароши Цили здраво и мирно, иде куд му је воља, и није онако као што се тамо говори, ту сам код њега једну ноћ ноћио и дао ми је једно 20. форинти на пут, а потом кад овде дођосмо, на неколико дана стигоше новине Италијанске, у којима се јавља: да је славни муж Георгије Черни Фелдмаршал Сербијански из Граца у Беч са прочим његовим Војводама, незнам ког датума кренуо се, незнам хоће ли бити истина. Поздравите браћу, мајку и снахе, и проче кућане; а такођер Г. Капетана Мамулу с ким сам се и састајо кад је прошао овуд тречег овог, госпоју Капетаницу, старога и младога Попу, и старца нек неумре док ја недођем да му могу и ја парче земље бацити у гроб, Петра Николајевића, Павла Ненадовића, оца Живка из Прогари, Луку Грбовића, ако се састанете а ви такођер и Ерића, Матића, Петра Стефановића, Уроша и Ђорђија — — — Ах! које га сам најволијо и мислио првога поздравити умало га са свим незаборави, моје га љубезнога Јовицу Милутиновића. Такође поздравља вас све Милош Сарановац који је такођер заједно самном у Београду у Цајгхаузу, а по том на Цукићево место за Војводу отишао а, сад, стражмештер — сотим остајем ваш истини.

Сима Ненадовић, Cadet.

Palma-Nova, 30. Јунија по римс. 1814.

(На адресу: Из Италије. Палма-Нова. Пречестњејшему госп. Матеју Ненадовићу протопресв. бив. Ваљевском у Купинову у Срему.)

По како Русија са својим савезницима Наполеона I. потуче, и 2. Априла 1814 год. уђе у Париз, и Наполеон 11. Априла одрече се престола, а 20. Априла исте 1814 год. оде у остров Елбу. Тако и Аустрија као савезница своју војску која је и преко Италије противу Наполеона Паризу марширала заустави, и потом стане је враћати натраг и распуштати је. У којој војсци био је и Сима Ненадовић који из исте пошто се из Италије врати изступи, и дође у Срем у Купиново. Но како одма Хаџи-Продан 21. Септембра те 1814 год. дигне народ противу Турака, његов га брат Прота позове к'себи у Феиск те Сима одатле с Протом пође у Петроград да Цару Александру јаве

за тај устанак, и да га моле да помогне јадноме народу Србском да га тираније ослободи. Из Фенека Прота и Сима право пођу у Петроград ударе преко Трансилваније, дођу у Хотин, и одатле преко Каменоподолског дођу у Житомир. Но ту чују да је Цар Александер прошо за Беч, они се онда одатле врате пут Бечу, и кад стигну у Беч, јаве се Недоби и Графу Каподистрији, они ји упуте Посланику Стакелбергу, од кога добију налог да одма сиђу доле и да гледе да народ умире (јер тад није користна та побуна била по Руску политику). И тако Сима са Протом сиђе у Срем. Но док су се они спута повратили. Већ је Милош и без ичијег знања, прискочио био Турцима у помоћ и са Ћаја-Пашом и сам без налога Руског Устанак угушио. Гди тек тад Турци најгрозније одпочну Србе клати, и на коље по стотине живи Срба набијати.

Кад Турци стану тако мучити и затирати народ. Усред ти мука стану се Срби договарати за нови устанак, и Сима Ненадовић придружи се Војводи Петру Молеру, гди је се потајно с њиме и са другим ту налазећим се као и са заоставшим у Србији Војводама и другим главним људма договаро, и спреме чинио, да се опет противу Турака дигну. *)

Но у то време Наполеон I. са 900 људи 26. Фебруара 1815 год. извезе се из Елбе 1. Марта уђе у Францускy код Канне, **) а 20. Марта уђе и у Париз. Аустрија започне опет купити војску, па позову и Симу. Но он увиђо је да ће скоро своме отечеству од потребе бити, одкаже им тај позив и заостане и даље у Купинову.

Па како су заоставше у Србији неке Србске вође и други главнији људи, у Рудовцима држали тајну Скупштину, на којој закључили су и заклели се да на Цвети устану противу Турака. Тако они одатле пошљу у Срем Павла Гошнића те он тај закључак сообшти Војводи Петру Молеру а и другим у Срему налазећима се војводама, да се и они за одређени дан обштег устанка спремају.

---

*) Види у Мемоарима Протиним на стр. 347.

**) Који одма на Прајзе нападне 15. Јуна код *Тушна*, 16. код *Лиња* и *Катрбраа*. и 18. код *Ватерлоа*. Но како и у тим биткама несрећан буде. 22. Јуна положи по други пут круну. 7. Јула и Париз који је устао био преда се. Лудвик 18. уђе у Париз 9. Јуна. А Наполеон преда се Англезима и буде на Остров Свете Елене 18. Октомвра однешен и чуван. Који 5. Маја 1821 год. у Светој Јелени и умре. којег смрти највише радовали су се Енглези. Види Преглед Љеточисленија од Аврама Бранковића стр. 123, 124 и 126.

Тад налазеће се у Срему Србске Војводе, још више стану се договарати са главним људма у Срему и вођама у Србији и приуготовљавати се за нови устанак противу Турака. А при том једнако стајали су у преписки и свези са Протом Ненадовићем у Бечу да би им што и Дипломација помогла. Но увере се да нема ни одкуд помоћи. — Него да се поуздају у сами себе. „Усе и у своје кљусе!"

И тако очекивајући урочени дан *) за устанак спремали су се, док на једанпут чују да је Војвода Арсеније Лома 8. Априла на Цветни четвртак подиго Рудничане противу Турака, Рудник на Лазареву суботу 10. Априла освојио, а и тог дана из преваре од Турака погинуо, и да га је Кнез Милош 12. Априла на страстни Понедељник заменуо, и узео у своје руке да он тај одпочети устанак руководи.

Томе се устанку Војводе у Срему обрадују, и између себе договоре, одреде, и одма спреме Војводу Павла Цукића, Максу Крстића и Капетана Јовицу Милутиновића, те они напред са спремљеним бећарима тајно у Србију на Забрежју пређу; гди ји у договору стојећи за устанак Посавци дочекају. Који са Забрежја одма тог дана крену се и изненада групу на Турке у Палежу и после кратког боја варош заузму; и одатле крену се продру до Ваљева и на Кличевцу у шанчевима улогоре се. Но како Београдске Спахије, заузму опет небрањени Палеж. Капетан Јовица хитно врати се са 200 коњаника од Ваљева да и те Спахије из Палежа истера. У то баш време дође и Кнез Милош Обреновић са неколико своји момака пратилаца, с Јовицом се састане разговори па потом и сам у Срем пређе, и оде у Прогаре те се са Војводом Петром Молером, Симом Ненадовићем и другима састане; и између многог разговора и договора, каже им: „да ако и они неће прећи у Србију, да се и он више натраг враћати неће." — Молер му и Сима одговоре: да су они послали напред Војводу Цукића, Крстића и Капетана Јовицу, и да ће и они сви до који дан у Србију прећи, докле што џебане још прибаве, и докле нареде да им се такова шаље, но да је тешко за новце. Милош им каже ево новаца, и преда Молеру повећу суму новаца за исплату џебане. Утом дође глас да је Капетан Јовица истеро и Београдлије из Палежа, и отео им једну шајку са топом. То Милоша здраво окуражи; и пође

*) Цвети, које је Прота у одговору на писмо Павла Сретеновића назво „Видовдан" каже му да се претрпи бар до Видовадне — — — — Мемоари Проте види стр. 347.

натраг у Србију са Војводом Симом Ненадовићем, који је узасе имао 100 момака добро оружани, но кад буду близу Прогарског чардака, стража ји војничка опази и они повуку се натраг у Прогарску шуму и ту заноће, а сам Милош тог вечера прокраде се и на чуну у Србију пређе. Сутра дан зором Војвода Сима Ненадовић са Јаковом Јакшићем кад види да се стража због излитвија воде обићи да у Србију пређе никако неможе, онда са своји стотину момака удари на стражаре повеже ји гди један стражар мртав, и његов један момак рањен буде, и тако пред очима исти седне у приуготовљене лађе и у Србију у село Ушће пређе, гди га ту његов добар пријатељ Капетан Јовица дочека, и одатле заједно са Милошем у Палеж спусте се.

Капетан Јовица оде одма са војском Ваљеву. А Кнез Милош и Сима Ненадовић остану у Палежу, скину топ са шајке, ког је Јовица од Турака отео, начине за њега лафет, па и они трећи дан у Ваљево заједно оду и у Кличевачки логор сместе се. А по том правилно са свију страна обсаде Турке у Ваљеву, и намерни буду да у зору на њи нападну. Но како тог вечера и Петар Молер са једним топом и војском трећег дана дође и у Кличевачки шанац смести се. Турци зато узнаду и виде да ће од Срба потучени бити, па те исте ноћи мучки искраду се и преко брда Брђана са западне стране Ваљева, гди Србске војске није било, из Ваљева побегну.

Па како је у Ваљеву испод Кличевачког шанца постојала једна од три ката четвороуголна кула, коју је Војвода Јаков Ненадовић од камена развађене Витковића куле, која је на ушћу воде Градца у Колубару пре сто година грађена била: од њени развалина камен дотерао и ту кулу на једном но узвишеном позиционом брду, саградио, и високим је обкопом утврдио: и која је служила противу одбране вароши Ваљева, кад су Турци за време Кара-Ђорђевог рата из Босне Ваљеву продирали. Под том кулом био је један на свод казамат у ком је држат барут и друга џебана. Он је био снизак са тесним извијуганим прозорима, кроз које је могао мало воздух унутра доширати, и само са једним малим вратима. Ваљевски Турци под том кулом у тај казамат утамничили су били неког Кнеза Петра Миловановића из Тврдојевца, па ако је се исти и слепо држао Турака, тако и неколико десетина Кметова и други главни Срба, који су због малог простора један на другом лежали, и гушећи се без воздуха умирали, које умрше Србе

извлачили су Турци на поље, а друге оставили су на мученьу. Кад Србска војска дође Ваљеву, Турци заспу камењем земљом и другим, које чим, и та мала на тамници врата да се лако отворити не могу, па се и стража од те куле у Ваљево повуче, и тако те заточнике оставе да се погуше и помру.

Кад Турци из Ваљева побегну Сима Ненадовић одма тог јутра сиђе тој кули, насип од врата одклони, врата на тамници обије, да сужнике из тамнице пусти, но кад тамо, они скоро погушени и гладни, лежали су један над другим, које једва из тамнице изведе. Тако да су једни како су из тамнице на чист воздух изведени били одма су помрли, други од сунчане светлости ослепили су, трећи падну у помаму а неки и у пола лудило, као што је и сам Кнез Петар Миловановић био. Сима те изнемогле сужнике пошље одма те ји одведу у Кличевачки логор, те им се да да једу и пију, и из полумртвог стања повраћају. А он тронут патњом ти мученика, заповеди те сва врата и прозоре на кули поразваљују, па онда и кулу свога стрица Јакова Ненадовића запали и оде у логор Кличевачки.

Докле је се Сима око испуштања сужника, рушења и палења куле бавио, било је и подне превалило, и кад у логор Кличевачки дође, нађе узбуњен свет противу своји Војвода. Јер Војвода Павле Цукић и Стојан Чупић позвали су били на ручак истога Кнеза Петра Миловановића кога је Сима тамнице ослободио, и који се у пола лудом стању налазио, а и напио се био. При ручку Цукић стане корети Кнеза Петра. Зашто је се држао Турака, а није браће своје Срба, па ето до шта је дошо. Кнез Петар правдао је се и говорио да је моро ићи с Турцима, и да и сад Срби не могу с њима изаћи на крај, и да су се лудо побунили противу Турака? и т. д. Чупића његов говор дирне, па му каже да је он Турска улизица, а Србска издајица био, а и сад кад тако лудо говори — заслужује да га свак презре; — па га једном кошћу удари по челу. Кнез Петар онако сумануг скочи преко трпезе да изтргне иза Чупићевог појаса нож да га прободе. У тај ма поп Лука кога су Жућом звали испод доламе опали пиштољ и Кнеза Петра на место убије. Отуда се узбуна у логору учини, подстрекнута момцима Милошевим, Симом Паштрмцем и Благојем Томићем противу Војводе Цукића и Чупића говорећи да они Кнеза Петра неправо убише и т. д. Но у тај пар дође и млади Војвода Сима Ненадовић, који

својом речитом љубазношћу са плаха, умекша, и уташка људе, а потом Молер и Капетан Јовица истакну се и са Симом са свим умире узбуну Ваљевске војске, осим Паштрмица, Благоја и други Милошеви момака, који викати непрестану. Због који Цукић, Чупић и Капетан Срдан, оду на Врану, и сваде се са Милошем, на Чупић са Срданом одма оде у Мачву. А Кнез Милош приморан буде, те сиђе са Цукићем у Кличевачки логор и своје момке умири, говорећи да је он ђоја казао да се Кнез Петар као Турска присталица убије.

Овде је Војвода Молер са Кнезом Милошем повео разговор о управи земље као што су се у Срему у Прогари договорили, да њи четворица, он Молер, Милош, Цукић и Прота Ненадовић кад из Беча дође, заједно земљом управљају докле се Кара-Ђорђе из Русије неповрати. Но како се у том несложе, Петар Молер тог дана одвоји Милошу већу част Ваљевске војске, и да му оба топа, те он оде противу Турака у Чачку. А Молер оде са Војводом Богићевићем, Дабићем, Јакшићем и Капетан Јовицом у Шабачку нахију у Црниљево, противу Али-Паше Зворничког, који је у Јадру био, и да Шабачку нахију на устанак покрене. Војвода Сима Ненадовић са Луком Гробовићем оде у Сокоску нахију те заузме стари шанац на Бауриђу и утврди га, и кад нахију на оружје противу Босански Турака подигне, остави ту Грбовића, па онда и он сиђе са једном четом људи под Цер у Црниљево и стане противу Али-Паше.*) Коме Молер преда главну команду тог краја, и оде на Забрежје за џебану, а одатле противу Пожаревачки Турака.

Примивши Сима ту у Црниљеву главну управу над војском, противу Босански Турака, све је чинио да Мачву противу Турака покрене, но тешко ји је било на устанак задуго подићи докле на последку на сам дан Петровдан прегну, и пођу заједно са браћом својом Србима.

Но велики Везир Рушид-Паша, дозна за устанак Мачвана, па несмејући Али-Пашу из Јадра преко Цера кренути противу Срба, одреди и пошље Мараш-Али-Пашу иђи туглију Никшићанина, са 1.000 по избор војника и са 300 Никшићски Турака, који зором пређе Дрину и кроз Мачву, кога су Срби а Чупићеве издајице водиле мирно прође и на Дубље на конак дође, гди се одма обшанчи. Гди је тад и Молер по освојењу Пожаревца на неколико дана раније стиго био.

---

*) Види Историју Милутиновића стр. 244. и 284—285.

Главни Србски логор непрестано је био под Цером у Црниљеву бојећи се да Али-Паша са јаком војском из Јадра преко Цера не груне. А по Китогу засеко је био Војвода Прота Никола Смиљанић путове да Турци Шабцу продрети немогу. И тако Срби и Турци један противу други стајали су. Докле и Милош са војском у Црниљево недође, и одатле одма пође противу Мараш-Паше Војвода Молер, Јакшић и Прота Смиљанић из Липолиста, и по јакој киши 13. Јула у вече дођу на Дубље и ту на Турке ноћу са великом виком ударе, и оне који су око шанца разместили се били све ји у шанац сјуре, од који многи Турчин и погине. Те ноћи Срби пуцали су непрестанце на Турке и нису им дали да спавају.

Сутра дан рано 14. Јула са војском дође и Милош са Симом Ненадовићем и Милићем Дрнчићем који су у Липолисту заостали били, и обсаду Дубљанску подкрепе; па позову изнурене Турке на предају. Но они одговоре да ће се до последњег човека тући. Онда Срби распореде се да јуришом шанац освоје и Турке заробе. Ударе јуришом на шанац са свију страна, гди у шанац први упадне Подруг Тешан, Петар Чарка, Шарић Бошњо и Војвода Милић Дрнчић ускочивши на врата од Турског шанца запречи ји и са сабљом стане млавити и сећи Турке, но тако таманећи ји и погине. Ваљевска војска пуцала је на Турке, но непође одма на јуриш. Док млади Војвода Сима Алек. Ненадовић неизлети пред њу на свом зеленом хату и повиче им: „Напред браћо! Напред! И за мном за крст частни и веру Христову! Па полети на хату пред војском са својим Капетаном Миловaном Зујаловићем из Тулара, долетивши до Турског шанца Војвода Сима испали обе мале пушке у шанац на Турке, па сукне сабљу и полети у лево и косо поред шанца, но зрно га пушчано под десно пазуо погоди као и Капетана Милисава који оба мртва на земљу падну. Гди Ваљевци претрче те ји оба мртва прихвате и изван бојишта изнесу. Па како је Ваљевска војска много поштовала и љубила свога дичног младог Војводу Симу, многи заплачу и закукају за њим, па испревћу наопако своје капе и гуњеве од жалости за својим омиљеним Војводом, упараде се и онда пред њи изиђе Војвода Молер и поведе ји напред по сад Ваљевци који су у првом нападу заостали били, за покајати свога љубљеног Војводу Симу, груну сви ћорлемице преко прсобрана и у шанац поскачу, тако и друга војска са други страна то учини, и сад настане сеча ножевима и котрљање Турски глава у шанцу и вика Турака: „Аман! Аман! Медет,“ у часу се разврши и реши победа над Турцима.

У овој битки која је 14. Јула 1815 год. на Дубљу била, погинуло је само 12 Срба и осим њи два најваљанија јунака Војводе Сима Алек. Ненадовић из Бранковине, Милић Дринчић из Теочина Рудничке нахије, и Капетан Милован Зујаловић из Тулара Ваљевац. *)

Но и, Срби су ји дивно осветили, побили су готово све Турке, убили су Пашу-Хасу Дреницу, са сви његови 300 Никшићана. Заробили Мараш-Пашу са 83 Турчина, убили му Сина Османа, и задобили многи плен, у коњма, оружју, новцу и оделу.

После свршене Дубљанске битке, Симу узму његови војници натоваре мртва на кола, за којима су водили његовог зеленог хата кога су црном чохом покрили, а они га пратили са преврнутим наопако на себи гуњевима и капама, а неки и гологлави ишли су као знак туге и жалости, и тако су га до његове куће и браће до у село Бранковину допратили. Кога поред цркве Бранковачке на четири корака са источно северне стране, до гроба његовог оца Алексе сарање. При погребу Симе, силније се свет и из удаљени села Ваљевске нахије мушки и женски стекао био, ког су заједно са његовом родбином проливањем суза и запевком, ожалили.

Доцније браћа Симина, Никола, Петар и Матија Прота положе му на гробу од црвеног мермера плочу, и повр главе ударе повиши мермерни белег. На ком белегу његов ујак Илија Бирчанин из Гвозденовића изреже му сходан надпис, гди између прочег каже: „У селу Дубљу 1815 год. Јулија 14. дне храбро јунији-млађани живот свој отечеству поклони.“ **)

Сима је се родио 1793 год. у Бранковини, почео се школовати у својој 6—7 години а по свршеним наукама, и војеној Академији, под Кара-Ђорђем посто је Војводом 1813 год. у својој 20 години возраста, а погинуо је на Дубљу 14. Јула 1815 год. у половини своје 22 године свога живота.

---

*) Има предања да су сва три ова дична јунака у самом боју погинула од Кнеза Милошевог верног слуге хајдука Марка Штитарца. — А. и. Сима Милутиновић у тројегодишњици тврди да су од Србски пушака, и Србске руке изгинули. Види стр. 325, 326, врсту дванесту и стр. 329.

**) У Мемоари Прота Ненадовић на стр. 274 каже да је Сима 13. Јула 1815 год. погинуо, но биће верније овако као што је Бирчанин на камену изрезао 14. Јула, а у оба дана 13. и 14. Јула Срби били су се са Турцима, но последњег дана Сима је погинуо и Турци уничтени.

Сима је био врло леп човек, њежног и врло пријатног веселог лица, лепи чисти образа, обрва плави повијени, брчиће као млад имао је мале, косу на глави имао је смеђу и по Европском аристократском укусу чешљату. Он је био стаса повисоког, и снагу тела спрема његовим младим годинама, имао је необично у велико развијену, као човек у много старијим годинама.

Он је био добар, љубазан, и учтив спрема сваком човеку, највеће сиромахе он је примао и љубио као и богаташе. Он је се пријатно разговарао са сваким, и ни од кога се клонио и либио није, ни од људи, жена или деце. И за то његово добро братско понашање, сваки га је живи волео, па и они који су за њега чули, а својим очима ни видили га нису. Сваки га је волео и желео видити њиовог доброг Кнез Алексе сина, младог Војводу Симу.

Он је са својим друговима љубазно живио; са својим подчињеним војницима у логору поступо је братски, човечно и праведно. Но у боју као што је војнички воспитан захтево је од своји подчињени строгу послушност.

Упрочем ако је и млад био, он је био мудар, научен, и практичан војник и велики јунак, да му равног у тим врлинама онда у Србији није пара било.

Био је врло даровит, бистар, лепоречив и уман, тако и најученији у оно време од Срба из Србије Србин. Осим Србског језика, говорио је чито и писо: Немачки, Талијански и Маџарски.

Носио се тако чисто и укусно господски, да му није равног било у Србији. И осим Војводског богатот одела имао је и носио богате Самур-Ћуркове, Бекеше, Душанке гајтанима извезене; а и друго Европско Француско одело, и покрај тога имао је луксузни тоалетни ствари.

Има причања о смрти Симиној и Ненадовићи остали су вечно жалити да је он од Србске небратске руке, и интересне Милошеве злобне зависти и освете чрез хајдука Марка Штитарца због Прогарског разговора мучки као и Милић Дриничић хотимично убијен.

Покрај свег овог напред изложеног верног Животописа Симиног, додајемо овде „Опјевку“ његовог полубрата Симе Милутиновића Сарајлије — Чубре Чојковића. „Запевку Купиновке,“ и опевку Полубратке *) У којима је много Симин живот нацртан.

*) Извађено из Љетописа Матице Србске за 1827 год. из час. III од стр. 68.

ОПЈЕВКА.

Младог Србског Племића, Симе Алексића-Ненадовића, погинувша 14. Јула 1815 год. у јуришној битци на Дубљу у Мачви.

Еј! Ваљево у крај Колубаре
И под кулом Витковића славна:
Осмјешљиво чесменито мјестце
И у зиму а камо ли љјети
Кад ливаде и узорне луге
И пристранке преукраси цвеће
Сваке боје и мириса љубка
Особито Љубичице обје
И милодух перја вељејвога (мирисенога);
Кад се дрвље заодене листом
И кад врући југ развије пупке
Дрена, Глога и Јагода рани!
Дај ми, кажи, што си тамно стало,
Рухо на се обукло плачевно?
Тко ли те је и чим у цвјелио?
Ол красоту дивну своју плачеш,
И господство над окружјем својим?
Спаљено'л те ражалело стање,
Ил си тужно скоро потопљено
Колубаром плаховитом реком,
Која носи кладе и Грмове,
И заноси куће и мостове?
Ол? ли те је болест раселила!
Страшна болест чума неумитна,
Што раставља од милога драгу,
Ситну ђецу од рођени мајки
Браћу дичну од сестрица жаљни
Без милошће и без призирања?
Да чујеш ли посавкињо вило,
По прилици млада Купиновко!
На те гледећ, врлоти је стало,
Што сам данас ја ожалошћено
Нужда мени, а теби је туга
Но у ког је и камено срце
Ил нека је вршће од лафскога
Мене згледав процвилит му ваља!
Од како сам овдје савијено,
Те жалости дочекало нисам:
Једном рано у најлепше доба
Од године и љетнога дана,
Бранковина место помалено
Омалено него знаменито
Јунацима и по избор син'ма
Срећом својом опило се било,
Пак не могло фали одољети.
Већ запјева своје Даворије:
Дурмитор је прије без снијега
Без снијега и сњежника црна,
А ја дивно никад без јунака
Од својега двора и огранка
Ко ни стјена без бршљана сња
Ни горица без мркога вука
Неспомиње своје важне предке
Ни то слави нове витезове
Што га својом заклањају главом
Русом главом и животом својим
Ка и трњци попоситу ружу,
Ко и отци своја чеда мила,
Кано'л дуга земљу од потопа,
Не тек њега, по сву околину
С' Дрине плахе до Мораве мутне
До Мораве те чак до Тимока.
А од сваке власти не приличне.
Од Турскога напјерна зулума.

Који бјеше свуда додијао.
У чоештву срце расплакао,
Тер пишташе посисано млеко,
Зачеђено и у мајци дјете,
Већ то пјева, образом се фали:
Са њоме се нитко неспорећа!
Еј Стамболе од свијета главо,
Твоја слава звијезде је прешла,
Али моје није домашила!
Још Паризу ти се и не јављај
С' Французима ти званим јунацма
Пад ничице узаме погледај,
На срамоту теби и Стамболу
За чудило свету осталоме,
И на дику правом Ришћанину
Штит сам живи ја родило себи,
Бранитеља свога окружија
Та вјерно га од Србкиње Срба
По имену млада Симеуна
Крвног сина Кнез Алексе блага.
Најмлађега од седамнест браће
Кнез Алексу сам је Царе звао,
Осим Цара од Беча Цесаре
Упатјеч га даривали дарма,
И милости чинили му радо;
Старином је из Ерцеговине
Оклен извор и подрекло прво
Сваког Срба давна и данашња,
Што и вода тече нам отуда
Стари су му до у Бирач сљегли
И звали се Бирчанским Бошњацма,
Док он истји са своијем отцем
Са свом кућом и родбином ближом
Сљего живјет из врлетна Бирча
У питомо селце Бранковину:
Озго сљезли ту се населили,
Населив се и народили се
Док и Симу зачедила мајка
Зачедила сретњо доносјела
До времена и рођења свога
Симо рођен пао је на ноге
И у мајку најпре погледао,
Још и сисе поискао брже:
Дој ме јако моја мила мајко,
Спнут' ваља одраштати нагло,
Теби грози старост и слабоћа.
Селу нашем њивам и стоговма
Плахи огањ и пожари сили,
Пак свем роду и Србском народу
Бич живота, свирјепост варварска!
Већ ме крми, негуј и подижи
Да се својим у невољи нађем,
Да заклоним својим грудма друга
Да погинем за дом и завичај
Да погинем бранећ и тешећ их
Ол да живим у свем Србском роду
Као досле у срдашцу твоме!
Слободно је окце показао
И у мишци мача изнесао,
С' оног тавна па свијет бјели
А прађедска у Косову бивша
Тад појена душманина крвљу
Појенога но непапојена
Паче'л глава прадједа му знатна
Њим довољно још неосвећена,
У Бога је дакле исплако се
И достајо'с јавит на свијету
А у младој, но у крепкој мишци
Свог негдашња то се по том чета
Надеждиога Симе Алексића
Јуначкијем је, он задојен млеком
Јуначкијем а матере Србске,
Штоно знаде синове рађати
А синове за утеху своју;
И на радост ко на обранење
Пак Сријемске Карловкиње виче

Одгаје га премудрости плодом
Духу људском јошт придаду Божјег
Те га спреме за свог одређења
А и једног сваком изненада
Те милине Бранковина своје
Промијени та превијат стане
На плач горки и јадике гласа
Ледну мене и несмједо питат,
Да је тиме већма неогорчим,
Већ с'ужасом боријах се тако,
Док зачујем сињу кукавицу
Виш ње тужи на сувоме расту,
Како худна и перјице чупа
Јошт и главом о гранчицу бије
А панжама своје очи вади
Мислим шта је ал се недомишљам
Тек се чудим шта би тицу спашло,
Зимно доба већ јој није време,
Добро видим, ђе јој је невоља
Али каква, тко'б се осјетијо,
Док јадипца извести ме сама
Зар на срцу да јој штогод лахне,
Од жалости људскји пробеседи
Глас већ тичји она преокрену
Осим њена рода нерпатога
Нек разбере когод и од људи
Шта је чуда унутри јој туче:
Јошт да има своју реч као ми,
Ол травица ситна зеленика,
Те'б и њојзи пројадила худна,
На свјету да је разумије
И ђе и што може чувствовати,
Горкост и скорб с толика — и њена.
То небила сиња кукавица
Него мајка Симе Алексића! (Јованка)
Како чујем и познам јој гласак,
Од старости саме смалаксао,
И што мого плачућ промукнуо
Плаче мајка свога Симу сипка
А мезимца по синова шестнест
Од њега се свак надао много
По највише остарила мајка,
А Ваљево и од исте више,
Те кољено старог заштитника
Да надамном опет владикује
Тек што ме је јуче оставило.
Данаске се већ на мени знаде
И знаће се на мојему лицу
За вјека и до издишаја
По црноме до двије године,
По новоме Србском паденију
Уз крајину другу Срба скору
А на Зулум-Паше Сулејмана,
Милош други од Косовска боја
Истог духа ког му имењаче?!
Сам је собом народ уздигао?....
Да накаже ворбали је Турке
И да скипе јарам са човечства
У то јато за вјерене браће
Допаднуо притајани Соко,
Та Соколчић Алексићу Симо
Из Сријема старог убјежишта
Србска рода у несрећам крајњим
Још ми стару необишо мајку
Ни Браћицу ни пак Бранковину
Ђе је најпре свијет угледао,
Оде с војском да одбрани Мачву
А Војводство негдашње Чупића
Шта тад Чупић имо другди посла.
Ту је Паша од Никшића Града
Од Никшића према Гори Црној
Са избраним својим Витезовма
Сљего био и утврдио се
А у Дубљу изобилну селу,
Што је пупче плодоносне Мачве
Са сви страна Срби га облете

И Милош им сам приспјео на бој
Сложно'с удри на Шарампов псти
Развале га Срби на грудима,
Све по њему своје враге смлате
Тек Пашу им што уздрже жива
И његове нешто тевабије
Ал од Србаљ тко ће погинути?
Тко је први у ту битку био!
Милић Дринчић и Алексе Симо!
Братац тужан Ваљевскога Проте
Млађан лјеп, ко румена ружа
Кад пупољак тек'с развије зором
Да мирисом воздух испуњава,
Окол себе људе ублажава,
На јунаштво сав од срдца бјеше,
Из очију луча му свјетљаше
Њом зенице заслепљаше врага
Не мараше што топ пушка пуца,
Што ли картач из топова брише,
Чисто'с чине сљевене му груди
Од челика и од туча тврда,
Од шта но су и топине слите,
Пак истаче'с на своједу хату,
Само викну: „тко је Србин за мном!“
А потеже кубурлију пушку
Над шарампов Турски се залеће
Њом душмана у вр главе згађа
Јошт му пушка неиздала гласа,
Друга пуче на њег из Турака,
Немило је њега погодила
По злу мјесту, по јуначком срцу,
Баш кроз живот кроз пазуха оба,
Без душе је на земљицу пао,
Како једном удунута свјећа,
Тек за сабљу прихватио'с био
С'њом у мишци јунак окончао.
Ето што сам јадно расплакано,
Симо храбри! рана моја вјечна!
Глава ми је с'тобом одкинута,
Срце моје с'тобом укопано,
Нигда тебе заборавит нећу!
А како ћу, и да хоћу тужна?
Кад во за ме таквог цветка нејма,
Ни челенка нити перјаница
Ја чим би се дично закитила!
Све несреће и страдања моја,
Од некада до данашњег дана,
Заборављам и по свему ништа,
Спроћу ове садашње жалости
У грудма ми што се нагњездила,
Јамачно ће са мном вјековати
Ол ме у гроб спратит пораније
Симеоне'л моја штето вјечна
И без цјена и не накнађива!
Ал' ти с' био за ме и за људство

ЗАПЕВКА КУПИНОВКЕ.

Шта је, шта'л то уши ми раздире?
Што'л ми чупа из мене утробу?
Тко'л ме живу грози укопати?
Гром небесни срце ми је пронзо,
Погибо ми Алексићу млади,
Мени дражи од зеница моји
Симеоне мој животе цигли! —
О варварство Бог те укинуо!
Нестало ти трага у свјету,
Ти свирјепост и чрезмјерја рађаш
Ти намећеш јарам на човека
Што негмиже, него дубке хода,

Тебе згажа, звездама се диви,
Све презире што је непоштено.

*
* *

О ја худна шта би сад чинила?
Створ ме Боже у студени камен!
Он је вјечан, све му одољева
Ал ми само суза неукрати!
Ставиђу се крај царева пута,
Ту ђу сузе росом избијати,
Ко год прође нек очима види,
Како жалим ја Драгана мога.

*
* *

Ах! што ли ће, кад би тако било,
Њим зачето у мајци јуначе?
Нит би могла живјет ни умрети
Мени ваља њега породити,
Породити тугом отгајити,

Кад узрасте, осветиће мајку
И својега незазната отца.

*
* *

Доста ми је, шта ће ми се више,
Осињена ето утјешена,
А мој драги смрћу стеко славу
Вјечитију нег и моји јади,
Већ ја узми Симе полубрата,
Он ће мене својом називати
А трпит ме да му плачем Побра. —

*
* *

Тко'ћ сретњији тад од мене бити,
Симу плачућ, а тјешећ се Симом!
Предајем се ја судбини мојој,
Несрећном ме љубав учинила,
Љубав ће ме собом разблажити
Те ћу живот подносити моћи,
Који за ме већ иначе није.

ПОЛУБРАТКА.

Сладка ти је на мегдану смртца,
Сбиља слађа од мајчина млека,
Од Нектара Боговскога пића,
Малвасије и од Амвросије;
Најслађа је правоме јунаку
Ам врлину што но строго љуби,
Ко вјечиту без порока славу
Људства ради свој жертвује живот
Опасностма радује се грозним
Ђе јунаштво може показати,
И усердје своје за обштицу;
Дух велики дјела му јављају
Ким у веће смјешава се људе,

О покојни по и о вјечени!
Да'л ми ниси полубратом ко'си;
Вјера моја би'ти завидила,
Славној твојој пред свијетом смрти,
Њом си стеко ти јунака име,
Свету ти је славу присвојила,
Те за твоју вјечна свјета љубу,
Сваки Србин огледа се оте
Твојим нашти'с духом испунити,
Ал' рједки'с успоређа с тобом!
Давор побро име поносито,
Поносито и честито вазда.

91.

НИКОЛА И ПЕТАР НЕНАДОВИЋ.

БЛИЗНАЦИ ВОЈНИЦИ.

Никола и Петар рођени су у Бранковини, у Тамнави нахије Ваљевске око 1769 год.

Они су близнаци, и први синови Кнеза Алексе Стевановића Ненадовића и овога жене Јованке рођене у Гвозденовићу из куће Ђелмашевића.

Кад им оца Кнеза Алексу, Дахија Вочић у Ваљеву 23. Јануара 1804 год. заједно са Кнезом Бирчанином покрај Колубаре на 80 хвати ниже ћуприје посече, онда остане у кући Ненадовића први домаћи старешина брат Алексин, Јаков Ненадовић, а Николин Петров, Проте, Матије и Симе браће, стриц.

Кад је Кнез Алекса посечен, Јаков тог дана био је отишо у Ваљево, небн ли свога брата Алексу и Бирчанина новцем искупио. Но кад у том ништа не успје и кад њи двојицу пред вече поведу на губилиште, неки Турци кажу Јакову да се он из Ваљева уклони, бојећи се да и њега бесни Дахија-Вочић не погуби. Јаков измакне из Ваљева, и од Клачевца заједно удружи се са својим синовцем Протом који је и он у Ваљеву био, па избего, у Бранковину дође; и каже Николи и Петру, да им је оца Алексу Дахија Вочић посеко. Тад одпочне се у кући плач и кукњава за Кнезом. По Јаков уташка ји, и каже им те се сва чељад домаћа спреми, и узму са собом све што су боље и боље имали, па ји са децом по Николи и Петру пошље у збег у планину Иосово; а Јаков сам са Протом Матијом у кући остане.

Сутра дан 24. Јануара, дођу му два Турчина кући са Протиним зетом Живком Дабићем и још са три кмета, које је Вочић, из Ваљева посло, и позову Јакова у име Вочића да га закнежи. Јаков им одговори да неможе Кнезом бити, и да несме више ићи у Ваљево. Но они му кажу да је тврда вера, и да слободно у Ваљево ићи може, јер Вочић оће њега или из његове куће кога да окнежи. Но Јаков ипак одбије њнов позив. Кад Турци пођу да иду у Ваљево, они му рекну, „е Јакове кад нећеш да идеш у Ваљево, а ти спремај конак ето ти сутра Вочића у гости.“ Јаков кад види да му опасност кући, а и целом селу прети, оде са Турцима у Ваљево. Па кад изађе пред Дахију Вочића, а овај му рече: „Е Јакове твој брат Алекса тражи наше главе

па изгуби своју, но ја оћу опет од вашег оџака кога да окнежим.“ Јаков му се почне извињавати да он неможе бити Кнез, говорио је: Ја сам узео новце из Немачке и растурио по вилајету да тргујем, а Проти не подноси, а од они други није ниједан вешт вилајету, но молимо те Ага мети другога кога оћеш.“ Вочић „јок! јок! ја од вашега соја оћу за Кнеза а никога другога.“ Онда Јаков кад види да нема куд, оде од Вочића, и договори се са Ваљевским Турцима, и са Пејом Јанковићем, који је код Кнеза Алексе Буљукбаша био, и коме су Ненадовићи кумовали, да кажу да је Пеја њиов сродник. Те тако Турци рекну Дахији Вочићу да је Пеја Јанковић Алексин рођак. Којим Вочић поверује и окнежи Пеју на место Алексино. И тако се Јаков и његова кућа ослободи од Турског кнежства: и одма оде из Ваљева у Бранковину, а и Дахија Вочић у Шабац.

Јаков кад дође својој кући не изведе своју породицу из планине Посова него остави код ње своје синовце Николу и Петра, те су ји са неколико момака у збегу чували. А он одма дигне се са Протом Матијом у народ те га је на устанак противу Турака подизо Турке туко, и из местâ у Ваљевској, а по том и у Шабачкој нахији у којима су Турци живили изгонио и у Босну протериво.

Никола и Петар хтели су и они одма с Јаковом у бој да иду, но им он дозвољаво није, није зато што није имао на ким да остави пуну кућу женскиња и ситне деце; говорио им је: „ако ја и Прота у боју погинемо, ко ће ранити и старати се о ситној деци и челадма.“ И тако није им дао да у бој иду него ји је оставио код куће: а Николу оставио је, те је он уместо њега кућни и старешина био, о кући се старао и с њом управљао за сво време десетогодишње војне Кара-Ђорђеве. Но било је ипак више случајева да је у крајњој нужди кад Никола, а кад Петар и без знања и дозволе Јаковљеве у бој ишли и Турке тукли, а нарочито кад су Турци у Ваљевску нахију продирали. они су по један од њи увек у боју били као на Ваљеву, Буковици, Свилеуви и Чучугама кад је на светли Четвртак 1806 год. Осман-Џора са 5.800 Турака од Сокола дотле допро, гди су ји Срби дочекали и тако разбили да је ту 2.800 Турака мртви пало, а и од други оставши мало је се ко жив у Босну вратио. Ту је Петар осим други што ји је побио и четири жива Турчина уватио и своме стрицу Јакову довео, које и је неко младо момче исекло. *)

*) Мемоари Проте 143—145.

Кад је пропаст Србије 1813 год. била, и кад је Кара-Ђорђе 21. Септембра пребего у Земун, Јаков тог дана запали Советско здание у Београду да се Турци архивом не користе, а по том пошље у Бранковину Дамњана Марковића, те му Никола и Петар са свом породицом у Забрежје дође, гди и он ту приспије, и одатле пошље и под Шабац Андрију Милошевића, те о пропасти Србије и Војводе извести. А потом се 26. Септембра у Забрежју са свом породицом преко Саве у Срем превезе, кога Немци одма узму под стражу и у Фенек отерају, а с породицом његовом остану његови синовци Никола и Петар, који се прво у Фенеку а затим у Купинову настане;*) гди доцније кад Јакова отерају у Варадин, Јаковљева жена Неранца, са децом и снаом својом Јоком Војводе Јеврема Ненадовића женом, оде за њима у Нови Сад, а Никола и Петар са њиовим женама и децом остану у Купинову те су ту живили.

Но 1814 год., кад 17. Септембра крене се Кара-Ђорђе са више Војвода за у Русију с ким оде и Јаков Ненадовић са својим сином Војводом Јевремом и са њиовим женама и децом. Тад Никола и Петар Ненадовић са својим женама и децом остану и даље неко време у Купинову, и тако се породица Ненадовића, која је дотле у једној кући у заједници у Бранковини живила раздвоји, Јаков са својом породицом оде у Русију, а Алексини синови, Никола и Петар заостану у Купинову, а потом се 1815 год. пред сами III. устанак врате у Србију и настане се опет у Бранковини на своје земљиште гди су живили у заједнии са Протом Матијом својим млађим братом, докле и помрли нису.

Николин брат Петар двапут је се женио, први пут ожењен је био са неком Иконијом, и кад она умре, он се подруги пут ожени и узме из Мисолђина неку удовицу Анђелију, која је била врло лепа и честита жена. Но Петар ни с једном деце имао није. Кад Петар у Јануару 1830 год. умре његова жена Анђелија после на годину две ли дана врати се њеним двама синовима у Мислођин, код који је живила докле и умрла није.

Петар је био осредње висине, танка и лепа стаса, осмеђ, а у лицу осредње сувоњав и руменкаст: очи је имао омање а здраво ватрене и сијајуће као луч, а бркове је имао потање дугачке и засукате био је врло вришак окретан и лак човек, кажу да је по два коња у

---

*) Мемоари Проте Матије стр. 218.

напоред из затрке прескако. Носио је се врло лепо, а особито у празднпчне, благе дане имао је на себи од најлепше чое и кадиве срмали одело, а тако и своје жене с кадивели оделом одево је. Њега човек никад није могао видити, кад гди од своје куће изађе без оружја, он је увек имао за појасом по два пиштоља и јатаган у сребру оковат, а у руци или о рамену дугу пушку Босанскињу, која је оковата била жутим тенећетом са више павата, и у које је кундак био искићен разним камењем, он је њу највољио уза се носити, и на цеви њеној дао је изрезати своје име *Петар А. Ненадовић.* *) Он је под тим оружијем на саборе, а и црквама ишо, па ако је Кнез Милош наређиво и забрањиво да Срби оружје не носе, он се тим наредбама и забранама покораво није него је увек под орржјем био, говорио је: *„коме није мило да главу на рамену носи, нека дође и нека ми узме оружје“* и тако није га нико смео дирати, а и сам брат његов Прота, који је тад властник његов био.

Петар је био здраво ватрен и јунак човек, он је више био створен за војника, а не за каковог другог радепика; па тако мало је што код куће и превређиво, него ишо је по кумовима и пријатељима, имао је кажу више од 80 кумстава. Био је врло љубезан па зато га је народ здраво волио презиво и поштово. Са својим братом Николом здраво је лепо и љубавно живио.

Кад је Петар у Јануару 1830 год. код своје куће од бронта на левој руци коју је на лед падши распорио умро, сарањен је код Бранковачке цркве до гроба његовога оца Алексе, гди остатци његови ту и данас почивају.

После смрти Петрове брат његов близнац Никола живио је до 1845 год. и ове године 12. Септемвра после кратког боловања умро је.

Никола је био осредње висине, тела кошчатог и јаког телесног састава, он је био смеђ, и до саме своје смрти мало је коју длаку на глави проседу имао, чело је имао осредње са омањим борама, а лице осредње дуго, суво, и црипурасто жућкасте боје, обрве имао је велике накострешене, очи граорасте и пуне живости, нос римског типа, бркове је имао густе смеђе и тако дугачке да ји је могао на глави састављене свезивати, уста је имао умерена; био је нарави жестоке,

*) Ову сам ја пушку 26. Јула 1869 год. из Града Шабачког ког сам Командант био, посло у Музеум Србски у Београду која се и данас налази. К. Н. Н.

мање говорљив но врло пријатан у разговору; био је здраво гостољубив и спрема спротињи дарежљив; био је добар домаћин и велики раденик, који је он целом кућом Ненадовића управљао, слуге и раденике прибављо и исплаћиво, производе домаће продаво, новац од исти при себи чуво и задруги својој рачуне даво; од који је био здраво поштован и љубљен, а особито од стрица свог Јакова.

Никола је био добар кућанички раденик, добар газда, а био би и врло добар војник, а можда и славан, да му је стриц Јаков дозвољаво да у рат иде, коме је он врло послушан заједно са братом Петром био и кога су оба као оца свог Алексу љубили, поштовали и слушали га, а и он је оба волео а особито Николу.

Никола три части живота свог, провео је у раду и у богаштини, а у четвртој части живота свог под своју старост био је од свога брата Проте Матије када је он у своје руке домаћу управу на себе узео, здраво скучен — и умро је са болом срца на свог брата, и одапшњег властника због његове себичности. —

Никола у животу свом женио је се три пута, први пут ожењен је био са Живком из села Пауна среза Колубарског округа Ваљевског с којом је имао сина Луку који је као ученик велике школе у 17 години свога живота умро у Београду, после две ћери Соку која је удата била у Ваљеву за трговца Илију Лепду, и Мирјану која је удата била за трговца неког Раку, но од ти и данас има нешто потомака.

Други пут оженио је се Никола са Станојком родом из Свилеуве, која је имала три брата, и који су сва три у боју за ослобођење Србије као јунаци од Турака изгинула, с њом имао је Никола седморо деце која су у младим својим годинама помрла и ћер Персу, која је удата била за трговца у Београду Тривка Михајловића прозватог Тричка, која је живила с њиме само годину дана, па је без порода у Београду умрла, и укопата у Палилулско гробље; то је лепа добра и красна жена са врло дугачким осмеђим власима била. Другу ћер имао је Никола Даноjлу, која је удата била за трговца у Ваљеву Ђуку Санића, која родивши једно женско дете по порођају четрнаjестог дана умре у Ваљеву 1855 год. и укопата буде у гробље Ваљевско на Брђанима. И после ови имао је Никола са Станојком и једнога сина Косту писца ове књиге, ког је после смрти своје оставио у војски као Артилериског старијег поднаредника.

Станојка жена Николина била је врло велика радиница и добра домаћица, она је ткала, прела, а и друге домаће послове вршила. Она је се носила врло лепо и чисто без великог луксузног женама својственог китења. Она је била стаса танког, осредње висине лепу дугачку косу имала је, нос римског типа, очи имала је граорасте, лице имала је осредње дугачко, боје жућкасте, и врло лепа жена. Она је спрема својој деци била добра, и паметна мати, која ји није хтела мазити, и кварити. Она је спрема свом мужу била љубезна, и ако је он спрема њој строг био, и више пута псово је, она је умела његову љутину блажити. Она је од нарави била осредње блага, врло честољубива, весела и пријатна жена, а добра и вредна супруга, и добра мати и наставница својој деци. Умрла је у Бранковини 1838 год. и сарањена је код цркве.

Никола и по трећи пут оженио је се под своју старост са удовом Марицом из Бранковине, која је била за Јаковом Павићем и ком је изродила пет синова, и то: Ђорђа, Павла, Мићу, Гају и Радојцу од који и данас има више добро богати унука, па се потом удала за Николу с којим није деце имала и умрла је у Бранковини после смрти свога мужа Николе на годину дана.

Никола Алек. Ненадовић умро је у Бранковини у својој кући 12. Септемвра 1845 год. и укопат је код Бранковачке цркве у гробницу свога брата Петра до гроба његовог оца Кнеза Алексе.

На гробу своме оцу Николи подигнуо му је од црвеног мармора његов једини од дванесторо деце, заоставши у животу син Коста писац ове књиге, споменик са оваким надписом: који му је сам написо и дао изрезати:

„У мрачногъ гроба овогъ мрежи,
Никола Ненадовићъ
Првородный синъ Обр-Кнезъ Алексе, лежи:
Живи 76. лѣта,
Природна смртъ сиђе га са овога свѣта!
Три части живота;
Проживи трудомъ своимъ задовольно,
Четврту у старостъ
Скончa се судбомъ Божіомъ безпокойно:
Оде у вѣчный свѣт!
Да ужива по заслуги своіой
Неба цвѣтъ.

„Примѣрни и трудолюбиви старацъ Никола Ненадовић умро е 12. Септемвра 1845 год. у Бранковини, и тѣло положено му е овдѣ у овай ладны гробъ, у комъ остатци леже и челядета нѣговогъ Станойке, родомъ изъ Свилеуве, коя є се раніе од прилике у 35 години живота нѣногъ у вѣчно блаженство преселила.

Споменикъ овай подиже отцу своме Николи, и Станойки матери, својой благодарни синъ Княжеско Србске Артилеріе Поручикъ Коста Н. Ненадовић у 1854 године.

Буди вѣчна памятъ првом челядету Николином Живки родомъ из Пауна, и трећемъ челядету нѣговомъ Марици из Бранковине коя є вѣрно свога мужа подъ старостъ послужила и у безконечни животъ на годину дана по смрти нѣговой преселила се.“

Кад сам по могућству мом слабом руком описо живот и дела славни људи из Кара-Ђорђевог доба, а и потомство њиово, и кад је овде на ред дошло те сам и о свом оцу Николи најстаријем сину Кнеза Алексе испричо, то нека ми читаоц ови врста опрости, што овом приликом усуди се да ја као Николин син, а Кнеза Алексе унук што ово дело пишем, и о себи самом што кажем, и живот свој почасти испричам: не увршћујући себе у број славни људи, у које увршћење нисам срећу, и прилику имао, да као унук прослављени Ненадовића и други људи Кара-Ђорђевог доба, себе делом ославим, и да се у славне људе Србије уврстим. Тако ево и чиним, па ма коме од читаоца и неправо било. Мени је име крштено:

Константин Н. Ненадовић, а звали су ме Којом!

Родио сам се у селу Бранковини среза Тамнавског, округа Ваљевског 16. Јануара 1822 год. отац ми је био Никола а мати Станојка. Они су мене у младим мојим годинама здраво неговали, лепо ме одевали и чували ме као очи своје у глави, и од милошће звали ме „Којом“, који сам тим именом и у приватном животу од свакога док сам у Србији живио зват био. Кад сам поодрасто и било ми седам година, мој отац и брат његов Прота Матија који је и он имао једног сина мени вршњака и који је дорастао као и ја за школовање, добаве из Баната једног Србина за учитеља имено Јована Илића, те нас је код куће наше учио, он је био столар, но доста знања за почетног учитеља притјажаво је. Он је био млад око 28 година и ожењен ком је жени било име

Јелисавета, она је била млада лепа и врло добро васпитана жена, они двоје нас су учили. код мога оца куће кога је мој отац и стриц плаћао. и поред нас учило је се из села још петоро или шесторо деце. Ту сам код њега изучио буквар и до пола часловца. После отац и стриц у шљиваку код њиове куће подигну доста лепу школу у коју је могло стати и до 20 ђака, и добаве нам другог учитеља имено Илију, који нас је до шеснестoро деце изучаво, и пошто код њега изучимо часловац он све те ђаке подели на три класе на букварце, часловце и псалтирце, те нас је учио, и тако ја код њега у Бранковини код мога оца куће одпочнем учити и псалтир.

Па пошто се 1831 год. у пролеће из Русије из Хотина досели у Бранковину у кућу мога оца стриц његов Јаков Ненадовић са његовим синовима и са свом њиовом породицом. и кад се 1832 год. одсели у јесен у Ваљево и намести. Тад Јаков 1833 год. узме ме од мога оца одведе у Ваљево где продужим школовање у Ваљевској школи.

Мене је деда Јаков волео као своје дете. ја сам у његовој соби у којој је он са његовом женом Нерандом спаво, и ја на господској простирки спавао, и уредно с њима лезо и устајо, с њиме и до њега с десне стране за асталом седећи ручо и вечераво, с њиме доручково и кад сам полазио у школу нареднво је те ми је се по једна кришчица бела леба у торбицу спремала да кад огладним једем, он ме је лепо одево, и гледо да се чисто држим, мене је морала по наредби његовој слушкиња сваке суботе измити, које ми се баш то допадало није. Школске ми је књиге и писаћи материјал набављо, и ништа код њега пожелити нисам мого, све сам као неки господичић имао и уживо, но никад ми ни једне ситне паре дати хтео није, које ми није ни требало. Кад је где у шетњу излазио, и кад сам ван школски часова био, позиво ме је рекавши, ајдемо „мишу“ те сам с њиме упоредо или пред њим ишо, и тако ме је препитомио, да га никад ни у чем разљутио нисам, нити ме је он и кад покаро, кад у чем на његово питање нисам умео одговорити, или кад сам што несмислено као дете реко, он ме је исправљо и поучио, рекавши ми није тако него овако, и овако „мишу“. Он је мој велики наставник, и други после моје матере Станојке наставник добротвор и отац био, који ме је духом његовим напајо.

Овакову љубав и пажњу коју сам ја од свога деде Јакова великог добротвора мог уживо чини ми се ниједно његово унуче од њега

уживало није. А зашто је Јаков такови према мени био, то је зато што је он мога оца Николу преко мерно волео, који су кажу једни година били и једну сису сисали. Он је ишо да ме под његовим надзором добро васпита, школује и срећним учини; и тако сам код њега изучаво се до Св. Илије 1835 год. Од ког ме рођени мој стриц Прота Матија који није желио да се ја више учим, одтргне, те нисам посјећаво школу годину ипо и више дана, гди у том времену и мој добри деда Јаков 1836 год. умре.

После неког времена пошто ојачам и дођем себи, отмем се од Проте — и пођем опет учити се у школи Бранковачкој код цркве, коју је општина начинила и учитеља сама плаћала, и наскоро затим узме ме код себе у Ваљево мој добри стриц Јеврем Ненадовић те сам код њега у двору био, који ме није мање пазио него његов отац Јаков. У Ваљеву до 1840 год. свршим и основне школе и преправим се да могу ступити и у трећу Гимназију. Тад ме мој не рођени добри стриц Јеврем Ненадовић оправи у Крагујевац његовој ћери Анки која је удата била за богатог приватјера Милосава Топаловића, Кнез Петровог сина из Грбица Крагујевачке нахије. Јеврем је онда запао био у врло незгодан положај због увођења устава у Србији, па је морао заштите тражити да живот свој спасе са другим многим првим Србима и код сами Турака у Београдској Граду, одакле ми је и писао да у Крагујевац идем његовој ћери и зету да ме приме и да у Гимназију идем и да се изучавам; ево његовог писма како ми пише:

ЛЮБЕЗНЫЙ КОЇО!

Изъ писма твоегъ одъ 9-гъ о. м. послато є по Светозару, разумео самъ да ту у школама выше за тебе нема наука къ предаваню; и да молишъ за совѢтъ мой, како ћешъ сада поступаши. —

Я самъ къ моїой Анки у Крагуевацъ писао да моли Милосава, тебе примиши у кварширъ и на костъ за време, доклемъ Богъ всемилостивый ме избави одъ овогъ станя и будем у могућству за тебе трошиши. — Тако ты се спреми и иди у Крагуевацъ, надамъ се да ће те Анка и Милосав примиши. Ти им буди услужльивъ, када ти време одъ науке дозволи. — Владай се чесшно, како у школи шако и свуда; еръ видишъ данасъ, да само одъ чесшногъ

владаня и успѣваня доброгъ у науци можешъ срећанъ бити. — Ако би у случаю Боже сохрани, мы лишени среће у првом се станю по Уставу поставили, то ти не гине онда: молити милостъ за благодѣяніе примити те. —

Поздравлямъ те любезно, а и у Крагуевцу ћешъ поздравити Анку, Милосава и све кои те запитаю за мене. — Писаћешъ ми одма: како се Анка моя од времена порођая срећно раставы. — Есамъ твой стрицъ

16-гъ Септемвра 1840 год.

у Београдскому Граду.

Ефремъ Я. Ненадовичъ.

(Адреса:) *Дати се Константину Н. Ненадовићу у Ваљеву.*

По овом писму кад одем у Крагујевац, мене Анка и Милосав приме са највећом љубављу, даду ми одељену за себе собу, с њима сам за једним асталом ручаво и вечераво, они су се о мени тако лепо старали и пазили ме као што ме је пазио и стриц Јеврем и његова породица. Како сам дошо у Крагујевац упуте ме на ректора гимназије који одреди комисију пред којом положим испит, и будем примљен у трећу гимназију, и ту у Крагујевцу осто сам код Анке и Милосава докле год нисам свршио реторику а то је до јесени 1842 год. где после испита одем у Ваљево, а за тим и у Бранковину те се видим са мојим оцем.

Но како се тад догоди те букне побуна у земљи, и Кнез Мијајло принуђен буде те 25. Августа пребегне у Земун, а на његово место народ на Врачару код Београда 2. Септембра изабере себи за Књаза, Књаза Александра Кара-Ђорђевића. где и ја у то време одем у Београд, па како се тад многи моји школски другови упишу својевољно у војску, тако и мени се прохте да то учиним, ако ми мој стриц Јеврем одобри, па га зато и запитам но он ми у први ма не одобри, него рекне да ће ме дати где у страну државу да науке о његовом трошку свршим. Мени се у тај пар допадне. но кад се ја мало размислим да је мој добри стриц гоњењем и странствовањем истрошио се и да није најбољег стања, и да би он морао дуг правити па мене на страни издржавати. Тако ја да неби њему на терет и даље пао опет му кажем да сам се предомислио, и да желим у војску да ступим, и он ми тад одобри, рекавши ајде када си баш навалио, нека ти буде срећно: и тако ја 21. Септемвра 1842 год. упишем се у Србску Артилерију.

Дакле ја 21. Септемвра 1842 год. по дозволи и благосову мога добротвора стрица Јеврема Јак. Ненадовића ступим у Србску стојећу војску.

Много би табака изнело, и многе би догађаје расветлити имао, који су се за време 27 година службовања мог у Србској војски у разним струкама догађали који би и за Србску Историју послужили; но ја ћу се здраво ограничити, и то само што се моје саме личности тиче овде изложити. и то по званичној исправи коју ми је војена власт преко Началничества Шабачког по оцени од 27. Октомвра 1866 год. под К'в Нр. 769 дала. Која овако гласи:

ОЦЕНИТЕЛНИ СПИСАК.

Команданта Града Шабачког и лаке Батерије, Артилерије Капетана I. класе Косте Н. Ненадовића из Бранковине среза Тамнавског округа Ваљевског. Православне је вере, стар 43 године; није се женио. Чита и пише Србски Немачки и одчасти Француски, а говори Србски и одчасти Немачки. Свршио у Крагујевцу 5. Гимназијални класа осим појезије, докумената на то нема. 21. Септемвра 1842 год. уписат у Артилерију, као свршени ученик реторике.

Узроком државног обстојателства од 31. Јануара 1859 год. до 14. Септемвра 1860 год. био је разрјешен од војене службе, а од 14. Септемвра 1860 до 1. Марта 1862 год. био је са пола плате на расположењу правителства, а 1. Марта 1862 год. указом светлог Књаза постављен за Команданта народње Београдске Артилерије, а пре тога занимо се путовањем по Аустрији, Баварској и Влашкој.

Није, нигди у страној војсци служио, нити у војни био, а ничим ни отликоват није. А заслжууује похвалу за његову трудољубивост.

Није никад. укорават, осуђиват, ни казнен био. Нити је и кад одсуствово од дужности због болести ради лечења својом кривицом проузроковане.

Лични својства.

Природног је дара „*доброг*". У способности стручној и писменој „*врло добар*". У обште војене способности „*добре*". У способности и уметности у послу који врши „*врло добар*". А у дужности „*врло точан*". У служби ревностан и уредан. Способан је за виши круг

службе. У понашању изван службе које одговара позиву његовом *„врло добар“*.

У понашању са којима у додир по служби долази, да ли ради разумно, човечно и брижљиво.

Са подчињенима, *„добар“*. Са себи равним, *„дружеван“*. Са војницима Грађанског реда, *„добар“*.

Има ли какви порока, *„нема“*. Има ли тужби због дугова, и каквог су рода, *„нема“*. Какав је економ? *„врло добар“*. Каквог је моралног владања? *„врло доброг“*.

Кад је у које чинове и звања поступио.

21. Септемвра 1842 год. као редов уписат у Артилерију.

14. Фебруара 1844 год. Аванзовао за млађег поднаредника Артилерије.

12. Септемвра 1845 год. Аванзовао за старијег поднаредника и писара Артилериског.

1. Декемвра 1846 год. Аванзовао за Наредника Батерије.

19. Октомвра 1848 год. Аванзово за Подпоручика Артилерије.

30. Августа 1851 год. Аванзово за Поручика Артилерије.

29. Септемвра 1856 год. Аванзово за Капетана II. класе Артилеријског.

1. Марта 1862 год. Указом светлог Књаза постављен за Команданта народње Београдске Артилерије.

17. Јуна 1862 год. Аванзово за Капетана I. класе Артилеријског.

30. Марта 1863 год. Решењем Министра војеног постављен за Команданта народне Шабачке Батерије.

20. Априла 1864 год. По укинутим штабовима при војеном одељењу Началства округа Шабачког као официр за обучавање народни топџија и као Командант народне Шабачке батерије осто.

29. Априла 1867 год. Ф.-Нр. 1740. Решењен Министра војеног постављен је за Команданта Града Шабачког и лаке батерије.

А пре тога служио је.

А. У нижем чину.

1. При главном војеном штабу као писар 1 годину и 5 месеци.
2. При Министерству унутарњи дела као писар 11 месеци.

Б. У официрском чину.

3. При Батерији непрестано 8 година 4 месеца и 10 дана, у фронтовој служби.

4. При тополивници као под Управитељ 1 годину и 7 месеци.

5. При војеној Академији као дисциплинарни официр, и наставник војени правила, и Артилерије 5 година и 8 месеци.

6. При лабораторији 8 месеци израђиво муницију разну бојну, и поред свега тога за сво то време разни вршени служби, опет непрекидно при батерији фронтову службу вршио.

За верност копије
јамчи деловођа Подпоручик
П. Ђорђевић.

Началник округа Шабачког
М. Аћимовић.

Кад је први пут установљена Ливница топова у Београду 1849 год., под управом неког Пољака Њепрека; мене је Министерство одредило те сам био подуправитељ исте, и дали су ми под команду 12 младића из разни школа, између који и данас налази се у војски Инжињерски Полковник Александер Николић као Дивизијонер Тимочки, те су се обучавали у ливењу топова. Ја сам с њима заједно као и они радио, блато смо чинили месили, калупе и моделе за ливење топова правили, и све сам послове к'ливењу топова односе ће се заједно с њима као њиов друг и раденик радио, да би и они већу вољу имали и ревновали да се обуче и Тополивница унапреди и одржи. У Београду начинили смо 17 калупа и изливено је толико топова, но на жалост нашу и штету народну ни један одо ти топова кад је се на машини почело вртити није изашо добар. А то ме је узрок, и крив био сам управитељ Њепрек; јер он био је издајник и подплаћен од Турске или од други који непријатеља Србије, нарочито непријатељи Књаза те је тако чинио, да Србима стане на пут у ливењу топова, и оружању Србије. За које издајство ја се од честитог Француза Делура машинисте, који је из Лијежа добављен гди је и тамо у творници топове вртио и справљо у верим, и о том јавим Министру, који одреди комисију, и почем се и она увери да Њепрек непоштено излива топове, Њепрек буде од путштен, и затим се нова тополивница сагради у Крагујевцу, и Књаз Александар Кара-Ђорђевић писмом својим лично умоли Француског Цара Наполеона III. те му он пошље честитог топољеју Француза Лубра, који дође у Србију те је поштено и срдачно продужио ливење топова, Србске синове обучио, и тополивничку творницу огромно

унапредио и у совершенство довео, гди су до 1858 год. 94 разна топа изливена и од тад, и данас се непрестано изливају и израђују.

За време трајања тополивнице у Београду, ниже исте, и у истој авлији на Врачару с прам велике касарне подизато је здание и за војену Академију, и кад буде готово Академија војена 6. Сентемвра 1850 год. отвори се први пут у Србији под управом честитог и много ревностног Капетана Франца Заха Чеха, родом из Ческе из места Ораове Љуске, који је данас Краљ. Срб. Генерал у пензији, у коју Академију примљено буде као прве године у I. класу 24 младића из виши и гимназиски школа, те су се у војеним наукама изучавали. У ту Академију под управом Капетана Заха, и мене министерство одма постави за подуправитеља, дисциплинарног официра и наставника њиовог као што је напред речено, у којој академији осто сам 5 година и 8 месеци и учио сам те питомце Артилериском знању како практично тако и теоретично, докле ме пред излазак мој из војене Академије није заменио добављени из Аустрије Капетан Видаковић, који је он после мене теоретичну Артилерију предаво. За време службовања мог у војеној Академији ја сам са Управитељем Захом сваке године у време одмора питомаца у јесен са питомцима по Србији путаво, гди смо ратна места и бојишта из Кара-Ђорђевог доба осматрали, и старе Србе ратоборце саслушавали како је се онда Србска крв за њину и потомства њиовог слободу проливала. Ја сам питомце војене Академије све једнако волио, никакове разлике између једног и другог правио нисам, ја сам ји љубио као своју браћу, и према њима био сам љубезан, а гди се службе тицало био сам према њима строг и праведан. Мени је на срцу лежало да се они добро изуче, и да буду добри војници, како ће од користи своме отечеству и народу кад време дође да рат Србија са Турском отвори, бити. Да би у њима побудио веће честољубје и постреко ји на боље учење приликом додира с њима ускупу између други савета и побуда за науку говорио сам им: „*да Бог да, да онај, који мисли, да само изађе из војене Академије да постане официром а без знања војничког, да не живи и да се народне паре на њега у залуд не троше. — Жеља је моја да ви способнији од мене будеше и да мене самог учину као моји ученици премечеше*“. Ја сам то дочеко и задовољан сам, јер од моји ти први ученика I. класе, које сам ја учио док су науку свршили и официрима постали, а и од II. класе, која је по првој

установљена после годину дана, има ји данас скоро око 40 официра, који су Полковници а има ји и Генерала.

Ја сам моје ученике питомне војене школе здраво волео, и они су то увиђали, па су и они мене волели љубили ме стушали и поштовали. Па за задовољити моја осећања према њима и њиова према мени, ево какову су ми адресу приликом славе мога патрона дали.

УЗСЛАВЉЕ СЛАВИ И ПАТРОНУ

Господину Кости Н. Ненадовићу.

Пре зорице јутрос на уранку,
Пливајућ' нам срца у радости!
У радости текар Богоданој,
Захтјеш' пјеват' и сложишес' грла,
Пјеват' шћау ал' незнају ком'ће
У том' док'се они погађају
Ал' загрми Ментор са престола
„Данас пјеват' треба Алипија
„Вазда Божја врла угодника
„А припјеват' његова свечара
„Врла Срба Косту Ненадовића“.
Ам' де дакле Авалкиња бјела
Понес танке јаворове гусле
На којим су' твоје власи струње
Дед' пјевнимо грла нам'су јасна:

Ој Србина врстни сине
Чуј' нам' Србски сложни глас:
Славу славјо и ти с' славно
У свом' роду и мeђ' нас
И там' гди те вражја стрела
И напрегнут' чека лук
И тамо те слава срела
Њен'те блажјо вечно звук;
А кад Србски зрјеник буде
Добио првог блеска' сјај
И над твојом онда главом
Процвати ће среће мај.

Живи живи Србе прави
Старешино мудри наш
Ти љубимче мајке славе
С'тобом' с' дичи свак' од нас;
Зато крчи подпомажи
Закрчени Србски пут
Јер тек на овом и твој биће
Сваком срећом обасут!
Славу славјо сад' и свакад'
А у слави рода свог'
Јер у овој тек' достојно
Прославићеш' свеца свог! —
За сад' прими Србе врли
Овај млади жеља глас:
Живи! живи! роду Србском'
То ти жели свак' од' нас.

Ах' да су нам' гусле Вишњићеве,
Јасно грло Чубре Чојковића
Ум и срце врла Лукијана
Могло б' бити и више и боље
Ал' су силе мале и нејаке
А и гусле доста свакојаке
Пак тек поју само да несгоју
Ал узалуд' оне и нехтеле
Када срце пламом разжарено
Пјеват' ћера па како узмогле

Зато Србе прими ово
Као раздраг' срца плам'
Са којим' ти ми сви скупа
Честитамо славе дан.

У Београду 26. Нојемвра 1850 год.

Припјевано од питомаца војене школе.

Као што сам волео моје ученике војене школе, који су ме љубили и поштовали, тако исто љубили су ме и поштовали моји другови те школе наставници, са којима сам лепо и братски живио.

Па како ме Министерство у почетку Фебруара 1856 год. изненадно по прекој потреби разреши од те моје дужности при војеној Академији, и изда ми налог да што пре идем у Крагујевац и да бојну муницију справљам. Тако ја одма спремим се и по највећој зими и мећави са мојим добрим пријатељем кумом Димитријем Малаиковићем данашњим Полковником, који данас у Београду у пензији живи, као Началник административног оделења Министерства војеног, гди смо муку мучили због великог снега, који је нападо и пут замео, гди тек четврти дан у Крагујевац једва стигнемо. Он је имао вршити дужност и и спрему чинити по струци војено административној, а ја да заведем лабораторијум и да справљам како за топове, тако и за пушке бојну муницију. Које смо тако оба то и чинили.

При растанку мом са мојим друговима војене Академије с којима сам ја пет година и осам месеци љубавно живио, ево какову су ми адресу у красно нацртаном оквиру у ком сам на коњу јашећи представљен дали:

ГОСПОДИНЕ!

Има магновења у животу човеческом, гди срце више осећа него обично; и што је осећање ово живље, то су и ударци срца све то јачи и жешћи. Није ли то јавни знак да срце тежи, да се осећања његова и на даље чују?!

Данас, гди ВИ Господин Ненадовићу! ово заведеније остављате, гди сте многоструччним доказима и самопожертвовањем посведочили, да ВАМ успевање његово много на срцу лежи; данас, гди се ВИ из круга нашег делите, који сте за толико време безпримерном срдачности, непицемјерном искрености и братинским дружељубјем зачињавали; данас је наступило такво магновење, гди се срца наша у прекообичном движењу находе. — Само уверење

да ВАС служба на другу страну позива; уверење, да ова измена наши службени одношаја, неће причинити ни најмању измену, у онима нашега пријатељства; само таково уверење кадро је ублажити осећања наша за овим разстанком!

Ехо овај ударацй нашй срцá, примите за вечни спомен наше толикогодишње дружбе, за јавни доказ, да ће наша пријатељска осећања према ВАМА и од сад она иста остати, каква су и досад била.

У Београду 10. Фебруара 1856.

Професори Артиљеријске школе:

Е. Јосимовић,	*Михаилъ Поповић,*
Ј. П. Марковић, (Белимарковић)	*Протопресвитеръ Штабсвештеник и Катихета.*
А. Вранешевић,	*Л. Шпанићъ,*
М. Панић,	*Ch. Arêne,*

Но осим ови моји другова професора, ја сам и са осталим мојим друговима официрима лепо живио, старијим био сам здраво услужан, а својим подчињеним, био официр, био наредник, каплар или прост војник по служби био сам строг, а ван вршења дужности војнички пријатан и равноправан.

Нећу више о мени да говорим, све је онако као што су ме саме војене власти напред као што је речено оцениле. Но при свој доброј оцени ја сам врло споро ступо из чина у чин, и био сам у неком изузетку од свију моји другова, који су мање знања притјажавали, али ипак, ја сам задовољан са мојим стањем био, и никад се на ото жалио нисам, вршио сам, точно службу и поштово законе, и држо сам ако што не постигнем данас то ћу доцније постићи, и тако је то ишло до 1858 год. докле Књаз Александар 12. Декемврα 1858 год. непапусти своју Књажеску власт, и на његово место избором народне скупштине не дође стари Књаз Милош Обреновић.

Тад мене првог а после другог и трећег дана око 17 официра моји другова, који смо се закона и војничке заклетве држали уапсе, они, који су законе и заклетву под ноге бацили. Доцније моје другове 31. Јануара 1859 год. пусте из апса, и тог ји дана лише војничке службе, као и мене; но ја сам срећу и у том између честити моји другова имао, те ме и даље у апсу још шест недеља задрже и кад се на-

пуни три месеца и један дан тад ме апса ослободе, ја онда узмем пасош и пређем у Аустрију, и путово сам које где као што је у оцени речено докле Књаз Милош 14. Септембра 1860 год. неумре, и његов син Књаз Мијаило неприми владавину. Затим одма вратим се у Србију, где ме доцније као што је наведено Књаз Мијаило 1. Марта 1862 год. постави за Команданта Београдске Артилерије, где сам у Београду кад је Београд 2. Маја од Турака бомбардират био.

Мене је Књаз Мијаило од после бомбардирања Београда здраво волео, и ако ја нисам никакове особене услуге ни њему ни земљи учинио, осим што сам вршио точно моје војничке дужности као што сам увек то чинио, и што сам дужан био. Он ме је хтео јако унапредити, и поставити ме за најстаријег Командата Артилерије, но томе су стали на пут они, који нити су њему, ни ма коме другом икад верни били. Ја сам о том у свему знао, па сам ипак био равнодушан, а Књаза Мијаила благоволење умео сам ценити и поштовати, а и без тога ја сам њему, као, и предашњем Књазу А. Кара-Ђорђевићу под ким сам служио, веран и одан био, то је у мени као старом солдату урођено било.

Но почем невере 29. Маја 1868 год. у Топчидеру убију Књаза Мијаила, у које грозно време ја сам био Командант Града Шабачког и Командант једне лаке батерије; чију власт зграбе у своје руке они који су били главна полуга тог грозног убиства, да неречем за другога — али утворна невера Миливоје Петровић прозвани Блазнавац коме је Књаз Мијаило највеће поверење поклањо, без да душу грешим био је. Па пошто народна скупштина 20. Јуна т. г. избере себи за Књаза Србије данашњег Краља Милана, који је тад био непунолетан, и остане намесничество да земљом влада. Тако оно, или боље да речем Блазнавац одузме ми Команду и заступи ме Поручик Артилерије Ј. Ковачевић врло честит официр. Но после шест недеља Команда ми се првобитна опет у руке преда, где останем у Граду Шабачком до 16. Јула 1869 год. и тад ме намесничество постави у пензију.

Постановлењу овом ја сам се радово, а и сам захтево сам да тако учине, које би и без захтева мог то било, имао сам два узрока да у пензију дођем, један је што сам кроз и кроз познаво неваљало и безкарактерно срце Блазнавчево, под чијом влашћу да служим било је за мене опасно, а друго аванзирају седам официра у чинове мајора који су сви моји млађи били, а неки и прости солдати кад сам ја официр

био, а у то време био сам ја у ранг листи на реду други, да произведен будем у чин Мајора, па при оваковом стању ствари нисам могао више у војеној служби остати.

Кад ме поставе у пензију, ја познавајући карактер људи који су земљом господарили, нађем за најбоље да се из Србије за неко време уклоним; и тако 16. Августа 1869 год. узмем од Началничества Шабачког пасош под Нр. 28 пређем у Аустрију и преко надлежни места дођем у Беч, у ком се настаним и у ком и данас живим.

Нисам се у мом рачуну преварио што сам у Беч дошо, јер одма стане Блазнавац на мене које шта подло и лажно износити, и у новинама писати, па на последку обустави ми и пензију да ми се издаје, и такова није ми се издавала докле је год он живио. На последку кад данашњи краљ Милан у Беч 1875 год. дође изиђем пред њега и замолим га, да нареди да се дигне обустава пензије, кад никакови закони узроци непостоје, што ми је обустављена. Услед моје молбе његово величанство Краљ Милан нареди, те ми се сва пензија од дана постановлења мог од ког је и примао нисам, за пет година дана неизда та, по закону изда, и у будуће даје коју и данас примам.

Године 1876 увиђајући ја да ће Србија у рат с Турском ступити, 10. Јуна пишем г. Министру војеном и умолим га да учини предлог Књазу да ме изволи у мом чину Капетана I. класе у војену Артилериску службу примити да за време трајања рата служим, са уживањем свију права која и други официри имају; на коју молбу добио сам овај одговор:

ГОСПОДИНЕ КАПЕТАНЕ!

У одговору на вашу понуду, да се у Садањој прилици у војној служби употребите, имам вам саопштити, да је то Његова Светлост врло радо примила, но ви ћете се, као и остали чиновници и пензионари, моћи употребити само о вашој пензији, а међу тим да ће вам се одличија Мајорска.

Ако на ово пристајете изволте ме благовремено известити.

У Београду 23. Јуна 1876.

Министер војени Пуковник
Тих. Николић.

Ја нисам мого пристати на такови услов г. Министра војеног, јер моје стање није ми дозвољавало да потрошим на спрему до 1600 фор.

и поред тога да сам себе и своје коње издржавам на рани; него сам осто притом да се о мом трошку спремим и да ми се даје капетанска плата као и другим официрима тог чина, и тако сам г. Министру војеном 30. Јуна на писмо његово одговорио, и на тим је остало, нисам у рат ишо.

Но одма после овога, одредило ме је Министерство војено, те сам као председник комисије три месеца примо овде у Бечу неке наручене војене потребе.

Овај животопис ако се и види дугачак, врло је кратак шта би написати имо. Ако Бог живота ми даде, гледаћу да живот мој опширно опишем, који за читаоце биће интересантан, а и за историју може као градиво служити.

92.

МИЛИВОЈЕ ТАДИЋ.

ВАЉЕВСКИ ВОЈВОДА.

Кад је рођен и гди, и шта је био пре I. устанка на Турке 1804 год. нема се података.

Но 1804 год. кад је дахија Фочић посеко у Ваљеву 23. Јануара Кнеза Алексу Ненадовића и Бирчанина Илију, видимо Миливоја Тадића као јунака гди он са Ненадовићима и Грбовићима 28. Фебруара 1804 год. пали Ваљево и Турке прогони.

После овог првог боја на Ваљеву Миливоје Тадић био је са Ненадовићима у више бојева око Дрине и противу Турака храбро борио се за сво време десетогодишње војне Кара-Ђорђеве.

После пропасти Србске 1813 год. види се да је Војвода Тадић заостао у Ваљеву, и подписат је на оно писмо, писато Проти М. Ненадовићу и Петру Молеру у Топчидеру 8. Августа 1814 год. и на пуномоћије издато Проти Ненадовићу да иде у Беч и да ради код Царева за олакшицу народа Србскога. *)

Шта је после овога било са Војводом Тадићем гди је и кад умро нема података, остаје неподпун животопис његов.

---

*) Мемоари Проте стр. 72, 222—223.

93.

ПЕТАР НИКОЛАЈЕВИЋ МОЛЕР.

СОКОЛСКИ ВОЈВОДА.

Петар Николајевић рођен је у селу Бабиној Луци среза Тамнавског, нахије Ваљевске. Како је име било његовим родитељима незна се. А рођени стриц његов био му је Архимандрит Боговађски Хаџи-Рувим кога су Дахије у Београду 28. Јануара 1804 год. уморили.

Петар Молер знао је Србски добро читати и писати, и Турски говорити, а и моловати, и одтуд су га звали Молером, а гди је то све као млад изучио, незна се.

Кад су Дахије у Београду 1804 год. закључиле да Кнезове по Србији изсеку, и кад су исте у Јануару одпочели сећи. Петар Молер као млад момак затеко је се у Београду гди је у конаку Дахије Кучук-Алије собе молово. Баш у то доба кад му је стриц Хаџи Рувим у Београд дошо, и кад су га Дахије грозно погубиле.

После тога кад је Петар Николајевић Молер из Београда измако, гди је био и шта радио незна се; но тек доцније кад је устанак Срба отео мах, појавио је се око Дрине и Сокола, а нарочито године 1806 кад је Кара-Ђорђе и Јаков Ненадовић био жестоки бој на Дрини у Жичком пољу са Мехмед Капетаном Видајнћем, гди су оба рањени били, Кара-Ђорђе у врат, а Јаков у главу, те је морао Кара-Ђорђе у Јеленчу одступити, и ту се противу силе Турске одупрети, и цео дан храбро тукући се и одбијајући Турке до пред вече, гди искрсне из шуме Каонског Манастира Калуђер Макарије и Петар Молер са 20 момчади који с леђа проспу из пушака ватру на Турке и повичу, јуриш браћо, ви одозго; побегоше Турци! — И тако се Турци поплаше разбију и Шабцу побегну. *)

После ове битке, кад је Јаков још и не оздравивши од ране био бој са Осман-Џором на Чучугама у Ваљевској Тамнави у Априлу на светли вторник, Милован Грбовић и Петар Молер дотрчали су на Чучуге у бој од Ваљева са Кличевца, покупивши уз пут кроз села нешто Срба и кад су били близу бојишта викали су гласно да ји Турци чују и поплаше се: „Ај браћо држите се, удрите се, ето нас вама у

*) Овде је Кара-Ђорђе био у великој опасности, како је сам у шанцу говорио: „*По души ти ше шљиваре Босанске како не ће да се без зла окане*“. Види Мемоаре Протине од стр. 141—142.

помоћ." Гди у исти ма и Осман-Џора погине, и Срби победе Турке који је 2.800 мртви пало. *)

После ови и други бојева ове 1806 год. изиђе на глас између многи други јунака и Петар Молер, и Кара-Ђорђе постави га Војводом; **) који је се после тога тукао око Дрине и бавио по већој части у шанцу на Баурићу.

Године 1810 кад Кара-Ђорђе са Луком Лазаревићем, Никићем Мутапом и другима на Црнојбари код Дрине 6. Октомвра разбије Турску велику силу и преко Дрине претера је, гди Хасан-Паша од Сребрнице са 2.800 Турака мртав падне. У то време на горњој Дрини по више Зворника, Петар Молер пређе Дрину, многа села у Босни попали, многе Бошњаке зароби, и Пашу-Видајића убије. ***)

Године 1813 кад Јадрански Војвода Анта Богићевић умре, Кара-Ђорђе постави његовог сина Бoју Богићевића за Војводу. Но како је исти још млад био, одреди му Војводу Соколског Петра Молера те је он тим крајем заједно са Бојом управљао, бранио Лозницу и те крајеве од Турака.

Кад је силна Турска војска те 1813 год. од Босне била навалила, Војвода Петар Молер са Бојом Богићевићем, затекао је се у шанцу Лозничком у ком је било 800 Јадрана са 6 топова. Турци у почетку месеца Августа ударе на Лозницу обколе је са свију страна, и стану је из највећи топова и кумбара тући, прикуче се кроз земљани ров к шанцу, побију Србима из шешана све топџије тако, да им није било никакве користи од топова. Срби су из шанца били начинили кроз земљу тавник, кроз који су силазили на Штиру те завата̄ли воду, али Турци дознаду за то, одврате Штиру на другу страну, те тако шанац остане и без воде: многи су брашно разастирали по гуњевима и даскама ако би киша ударила да би леб заместити могли. Владика Зворнички дође Србима и позове ји на предају: али Молер није владикама веровао ни у другим стварима, а камо ли у добром обећавању о предаји, него заиште у Везира да устави ватру и да одреди своје посланике да се разговоре о предаји. Везир то учини, и саставши се Турски посланици с Молером. Турци су искали да Срби положе оружје на да ји

*) Види Мемоаре Протине стр. 144.

**) Види грађу за Србску Историју од Вука стр. 7.

***) Види Историју Пав. Јовановића стр. 71.

пошље Хаџи-Бегу (који се увек показиво пријатељ Срба) у Сребрницу, и онде да се доведе свакоме своје робље (жене и деца) па даље куда ји одреде; а Молер иско је да ји Турци пропусте са оружијем, да изиђу из шанца и да прођу кроз Турску војску и да иду куд ко хоће, а њима да оставе шанац и топове с џебаном која је у сандуцима. Нити Турци пристану на искање Молерово ни Молер на Турско, него раставши се Турци опет почну шанац бити као и пре. Вративши се Молер с овога договора у шанац каже Србима све по реду шта Турци ишту, додајући још ово: „Ја браћо, жив Турцима у руке нећу, а ви ако хоћете, ето вам Турака; а ја идем на шанац, нека ме убију; ако ли се и ви нисте ради Турцима предавати на овај начин, а ми да бежимо једну ноћ кроз Турке, па који изиђе изиђе, а који погине Бог да га прости! Боље нам је свима изгинути, него се Турцима у руке предати. Досад сте, браћо, били на мојој души, а сад вас ја скидам са своје душе и остајете господари од себе: ако ћете се предавати, ето вам Турака, ако ћете бјежати, и ја сам с вама.“ На овај Молеров говор сви пристану да беже кроз Турке. На три дана пре него ће побећи, Молер напише писмо Србским старешинама својом собственом крвљу, (уместо мастила), у коме им јави у какој су невољи, и да се више држати не могу, него они да гледају да ји избаве, и то овако: пјешака што је могуће више најпре да пошљу у Гучево. (вис планински више Лознице) а они с топовима и коњицима и с осталом војском да се покажу одоздо уз поље, па кад се Турска сила обрне к њима, онда ови из Гучева да се прикуче к шанцу, а ови из шанца да учине јуриш на Турке и с њима да се састану; најпосле дода и то: „Ако ко жели да ја пропаднем, пожали те барем народ овај и гледајте да би га избавили.“ Писмо ово одне се из шанца неки Пеца из Клубаца још с једним другом, којима даде Молер 10 дуката, и срећно прођу кроз Турке и писмо однесу у Србски логор. Кад за три дана небуде никаква гласа на ово писмо, они се у шанцу договоре да беже, и то једне ноћи кад је била велика киша и ветар, а и помрчина да се прста пред оком није видело. Заказано је било свима, ако би кога Турци познали, да немеће пушака него да се брани ножем и другим, чим се може, а по свој прилици така је заповест била и у Турској војсци, ако би Срби побегли, да се неби војска побунила и између себе побила. Они изиђу из шанца на велику дојњу капују од Штире па оданде обрне куд је ко знао, и колико је познато прођу с миром кроз Турке, јер нигде пушка

непукне; али кад ујутру рано Турци опазе да су они побегли, одмах ударе за њима у потеру на све стране, особито Делије, и многе сустигну и побију. Молерове коње побила је један дан турска кумбара, која је међу њима пукла, али Војвода Боја Богићевић изиђе на коњу (после свију, јербо му пре нису дали, да неби Турци опазили кад коњ пође ћупријом која је била од дасака, и пред капијом се спуштала преко рова), и за велико чудо прође срећно кроз Турке. Од 800 људи који су били у шанцу изгинуло је њи бранећи се у шанцу 200 а око 400 у бегању, а живи спасло је се око 200 људи, коима је известна смрт или робство предстојало.

И тако Војвода Молер својом решителношћу ако и не спасе све своје људе од известне смрти и робства, спасе себе и неку част своје браће, и част Србскога оружја.

После ове сцене, Петар Молер у Септемвру пребего је и он са другима у Срем, гди је се задржо до 1815 год.

Петар Молер ако је и пребегао у Аустрију и настанио се као емигрант у Срему, није престо радити за народ свој, тад је још и на бољи глас изишо.

Кад је Аустријски Цар Франц II на молбу Руског Цара Александра месеца Јула 1814 год. пустио у слободу све Србске Војводе, који су се које гди по Градовима разсејани под присмотром налазили, тад пуштен је и Кара-Ђорђе, и са првим најзнатнијим Војводама 17. Септемвра у Русију преко Ердеља испраћен, који су у Хотин у Бесарабији 26. Октомвра приспјели. Тад и Војводе, који су у Срему били добиле су слободу да се могу један с другим састајати, договарати и за свој народ штогод радити, гди им је дотле сваки саобраштај забрањен био. Србске Војводе ступе један с другим у договор и у Манастиру Фенеку, гди је се и Петар Молер налазио, и договоре се, да на Бечки Конгрес гди су се свију Дворова представници искупили били кога изашљу, да за народ Србски ради. Договорно нађу да је за тај рад најугоднији Прота Ненадовић и Петар Молер, и тако њи двојицу између себе изберу, ступе у договор са заоставшим Војводама у Србији који њи 11 начињено писмо од 8. Августа те 1814 год. подписато из Србије пошљу на Проту Ненадовића и Петра Молера да иду у Беч и да за народ Србски раде. Но како увиде да им је нуждан један разборит тајни повереник, који ће бити у Земуну и радити са заоставшим

Србским старешинама у Србији и од њи молбе, жалбе и извешћа о тиранији Турској примати, и Проти у Беч, ради достављања Дворовима шиљати. Тако то преиначе да Петар остане у Земуну као тајни одборник; а Проти Ненадовићу 15. Августа издаду неограничено пуномоћије на ком је 11 Војвода из Србије и 7 из Аустрије подписато било да иде у Беч Цару Александру да га моли за побољшање народа Србског, и, да га избави од Турске тираније; тако, да и на конгресу за Србе ради. Но како Цар Александер још у Беч приспјео био није, тако Прота задржи се у Срему исчекујући да Цар у Беч дође. Нато 21. Септемвра ове 1814 год. букне и Хаџи-Проданов устанак у Србији противу Турака.

Тад Војвода Молер, Архимандрит Мелентије Никшић и друге Војводе у Фенеку кад то виде, нечекајући да Цар Александер из Петрограда у Беч дође, договоре се и одма одреде Проту Ненадовића, који је имао готово пуномоћије да трчи у Петроград Цару Александру да му јави за устанак Срба, и да ради за побољшање народа Србског. Прота узме узасе свога брата Симу Ненадовића па полети преко Трансилваније у Петроград, но кад дође у Житомир у Русији; ту разуме да је Цар Александер прошо за Беч. Прота тад са Симом врати се и окрене пут Бечу, и кад стигне у Беч, нађе се са Недобом и Графом Каподистријом, сообшти им ствар, но они га упуте посланику Руском Графу Стакелбергу. Но како та побуна Срба под Хаџи-Проданом није због заплета са Наполеоном ишла у рачун Русима. — Тако Стакелберг кад приспје Цар Александер из Русије оправи Проту Србској граници да каже да се Хаџи-Проданов устанак утиша, и Прота сиђе у Срем.

Но докле је се Прота на том путу бавио, и у Срем повратио, Милош Обреновић и без заповести Руса, сам прискочио је Турцима у помоћ и са Ћаја-Пашом народни је устанак под Хаџи-Проданом планувши угушио. — И тад су најгрозније одпочели Турци над Србима бесниги и тиранствовати, Србе клати и на коље ји живе по стотине набијати.

Па како је Милош код Турака у Београгу за утишање Хаџи-Продановог устанка, добро стајао. Петар Молер и Прота Ненадовић позову Милоша у Земунски Контроманац на састанак и разговор, који им и пређе, и на питање њино каже им како Турци и Везир сада са

Кнезовима и с народом поступа: и стане им се извињавати зашто је са Турцима противу Хаџи-Продановог устанка ишао, и као за најглавнији изговор навео је: „да није знао, били то угодно било Русима, и били они шћели што помоћи у такоме случају Србима, или би ји презрели, ол'и чак по њевољи каквој и одмагати почели; а сваки нас како и свјет цјели зна то, да би се Срби сада мало што сами бранити могли, кад су толико страшно разорени, и када ји Турци сваки дан једнако још лишавају свега имања, средстава, па и понајвише оружја, нити је тога што у народу игди већ остало: пак се и за то али без икакове ползе, него на то већу своју несрећу и заатир узбуњује, и тако преочајано и безумно безпамјерно и безнадежно праћакајући се и упропасти сам себе, сав Србије народ, како видите и сами, ако само и то наскоро што још тај весели покровитељ непомогне и неодлакша“. Овако је Милош извињаво се Проти и Молеру. *)

Прота кад саслуша Милоша и види тај грозан ужас шта се од народа у Србији чини, приправи у Земуну прошенија за Дворове, и поузима од Војвода њнове печате, како би сам у Бечу исте просбе по потреби преправљао, а и нове у име Војвода правио, и њнове печате на исте ударао. Па по имајућем још у Августу месецу издатом му пуномоћију од Војвода, а у име народа Србског: пошто у Земуну остави Петра Молера са ким ће се дописивати, и који ће му на верно јављати шта се у Србији ради, тако и његов рад шта Цареви мисле и говоре народу у Србији преко људи тајно достављати; 9. Декемвра 1814 год. полети по други пут у Беч.

Заоставши тако Петар Молер у Земуну као тајни одборник (агент) стајао је у свези са свима Војводама пребегшим у Аустрију, а тако и са многима заоставшим у Србији Војводама и другима народним старешинама; од који је извешће примао шта Турци од јадног народа раде, и такова је Проти у Беч писмено достављо. Тако и од Проте из Беча какова је упутства, и извешћа примао шта Дворови о народу Србском мисле, и говоре, достављо је народним старешинама у Србији. Па кад је Молер видио да се слабом или никаквом бољитку за Србски народ од Дворова у то доба надати неможе, као што га је Прота извештаво, он смисли и по самом Проте мишљу да се наново подигну противу Турака, па или да се ослободи Србски народ од Турака, или да истребљен

*) Види у Историји Милутиновића на стр. 215 од врсте 14.

буде. И тако како је стајао у свези и договору са многим најодабранијим Србима у Србији, а нарочито у Ваљевској и Београдској нахији а највише са Боговаћским Игуманом Авакумом с којим је се споразумево и договор за устанак водио, а овај испод руке свима оним достављо, који су у Рудовцима на међи Београдске Рудничке и Ваљевске нахије тајну скупштину држали, и на истој закључили, заверу учинили, и заклели се на св. крсту и Еваћељу, ког је сам Игуман Авакум донео, и на мразу и снегу чинодејствовао, да се Срби опет наново у Априлу на Цвети 1815 год. противу Турака дигну. *)

Поред тога на истој Рудовачкој скупштини, закључили су да Милоша Обреновића позову да с њима противу Турака пође, да неби пошао противу народа као и под Хаџи-Проданом, па ако нехтене, заклели су се сви да га убију, говорили су: „нека се прво над њим одпочне кад неће с браћом него противу своје браће, па онда противу Турака;“ а нарочито за то одредили су Војводу Лому а и друге заклели да то изврше. **)

Тако Петар Молер као тајни повереник радио је и с Протом и договаро се да се наново Срби у Србији противу Турака дигну; а у Сремској страни највише у договору радио је са налазећима се у Купинову Војводама Цукићем, Максом Крстићем, Симом А. Ненадовићем и Капетан Јовицом Милутиновићем, који су ова два последња непрестано тајне договоре за нови устанак водили, са својим Ваљевцима Стефаном Брдаром из Кожуара Рајком Антонљевићем из Вуконе, који су и сами крадом и у Купиново у Срем по кадкад прелазили на договор, а и са Капетаном Васиљем Павловићем из Бајевца, који је и на Рудовачкој скупштини био, Петром Ерићем из Звечке и Живаном из Каленића Ваљевске Посавине, а ови са многима другима у Ваљевској и другима нахијама спремали су потајно народ на устанак. И поред тога у Срему тајно прибављато је оружје и џебана а и добровољци прибирати су, и чекат урочени дан устанка. ***)

Па како Качерски Војвода Арсеније Лома и не очека урочени дан Цвети за обшти устанак Срба, коме је се дану сваки радово. Него пре тога дана раније на Цветни Четвртак 8. Априла 1815 год. дигне

*) Историја Милутиновића види стр. 216.

**) Види у Историји Милутиновића о закључцима Рудовачке тајне скупштине стр. 119—120 и 161—163.

***) Историја Милутиновића види од стр. 186—187.

се противу Турака у Рудничкој нахији; запали Рудник освоји га, а потом на Цвети мучки од једног Турчина погине. Онда Срби 12. Априла на страстни Понедељник преморају Милоша Обреновића, те он предузме управу над устаницима тога краја. *)

Кад за устанак Срба Петар Молер и друге Војводе у Срему дознаду, договоре се, те одма Војвода Павле Цукић, Макса Крстић и Капетан Јовица Милутиновић код Купиновачког Чардака преко Саве у Забрежје са четрдесет добровољаца пређе. А Петар Молер и Сима А. Ненадовић са другима застану још у Срему за који дан искупљати добровољце и спремати џебану па да и они потајно за њима одма у Србију пређу. **)

Прешавше Војводе у Забрежје Павле Цукић, Макса и Капетан Јовица, за два сата искупе 500 добро наоружани Посаваца па се одма крену низа Саву и изненадно ударе на Палеж у ком су Турци живили, обколе га, гди им се Турци под условљем предаду, те ји са породицама пропусте, те низа Саву у Београд оду. Ту у Палежу оставе Капетапа Петра Ерића из Звечке, и Ђуру Н. из Црвене-Јабуке са њиним четама да они чувају да неби Турци из Београда и Шабца ту продрли, па се крену одма Ваљеву и успут пребирајући људе на оружје, дођу код Ваљева у Кличевачки шанац и улогоре се. Гди им ту тог вечера дође Радован Грбовић и Кнез Рака Тешић из Мионице, који су Турке од Маљена планине гонили до Ваљева и на брдо Врану пали, и барјак развили. ***) Ови су Турци били Ваљевци па су пошли Чачку у помоћ, но њи код Маљена дочека Војвода Милић Дринчић са хајдуцима па ји разбије и врати Ваљеву, гди ји дочека Грбовић, те ји је до Ваљева гонио.

Но почем по одласку у Ваљево речени Војвода, Турске Спахије њи до стотину из Београда на чето капку, а и сувим дођу к Палежу групу у Палеж па како им се, Капетан Ерић и Ђура са малим четицама одупрети нису могли, Турци опет Палеж заузму. Кад то Војводе Цукић и Макса сутра дан пред подне у Ваљеву чују, одреде самог Капетана Јовицу, те он узме 100 коњаника врати се натраг и одјури Палежу успут прекупљајући војнике, како стигне Палежу одма опет обколи га, и стане пре-

---

*) Историја Милутиновића види на стр. 216, а од врсте 20.
**) Историја Милутиновића види стр. 189—192.
***) Историја Милутиновића види од стр. 193—196. 197.

купљати војску да на Спације Турке удари, и да поново Палеж од Турака очисти. *)

У то доба из Рудничке нахије преко Рудоваца стигне, ноћу и Кнез Милош Обреновић са Симом Паштрмцем и са неколико момака који су га пратили к Палежу у село Ушће до Саве, и кад чује да је Капетан Јовица тог вечера дошо са војском к Палежу, он оде у Звечку те се састане са Капетан Јовицом, распита гди се Прота Ненадовић и Петар Молер налазе. Па кад га Јовица извести гди су; и да ће Молер до који дан, са другима прећи у Србију. Милош га онда запита, гди би се могао састати са Петром Молером. Јовица му каже да може у Прогари код Попа Живкове куће; и тако оду у Уровце Јовица му нађе један чун, и Милош сам седне у чун кога су два веслара возила и одма из Уроваца код Прогарског Чардака у Срем превезе се и у селу Прогари са Војводом Петром Молером састане се. **)

Разговор Кнеза Милоша са Петром Молером у Прогари.

Кад се Милош састане са Молером у селу Прогари, каже му како је народ опет на оружје противу Турака усто, и онда одпочне му говорити овако: „Да је он дошао да све Србе позове да пређу у Србију упомоћ народу своме, или ако они неће, нек му кажу да и он ту остане с њима у безопасној страни у Срему, јер у народ да он сам нема куда више враћати се нит му може што, нит има ским, нити с чим помоћи. За џебану и остале потребе, да има новаца за сада подоста, и да је такове са собом донео, а и, за убудуће неће за новцем застати; па извади и преда Молеру новце за нужне потребе а нарочито барут и олово. И осим тога Молеру каже, да је ласно било из заветрине народ обнадеждити, подпирити га, охрабрити и побунити га да се подигне и брани од напасти, но ваља се сада међу народом наћи те га руководити и помагати му саветом и примјером: та ја један шта ћу му пре и куда ћу брже, но требаш му и ти и други, трећи, а и многи ваљанији и вјештоумнији људи; — јер ја волим се одма спочетка свега се посла овога отрести и проћи, па барем да нејмам душом за то дуговати, таочит се и одговарати Богу и народу.“

На то му Молер одговори да су они још из одавна за устанак спремали се, као што је и њему добро познато, и да су готови да пређу

---

*) Историја Милутиновића види стр. 196. 203.

**) Историја Милутиновића стр. 204—205.

у Србију сви до једнога, само чекају да још купе џебане, и приберу по нешто у Срему ратника, па ће онда сви по три четири, као што су Војвода Цукић, Макса Крстић, Капетан Јовица и Ђура из Црвене-Јабуке са бећарима крадимце у Србију прешли, и они тако прећи.

И онда Молер, Милошу каже, да се он мора одма натраг у Србију вратити и предузето дело Срба продужавати, како се може боље, докле и они пређу, а да ће га за то време прешавши храбри и поуздани Војвода Павле Цукић подпомагати до доласка њиног; а он Молер да се мора још који дан задржати, и то толико само, док нађе и утврди људе, који ће за новце џебану, и друго што треба додавати, и док Проти Ненадовићу у Беч опише сву ствар како је сад у Србији, да би он Министру Руском јавити мого, и препоручити још једанпут, и последњи пут Србски народ и његово суштествовање, па онда да и он час пре овамо дође, и са собом да преведе ако је могуће штогод добровољаца у Србију.

После тог Молер примети Милошу: „Да он као човек неби што самовољно предузео да у Србији ради, без савета и договора други старешина, које би том будалаштином могао себе до срамоте довести, као што је то у Устанку Хаџи-Проданову велику несрећу и штету народу Србском, а и себи срамоту принео.“ Него да се са Војводом Цукићем соглашава, па кад он одовуд и Прота Ненадовић дођу, да имаду њи Четворица (Петар Молер, Павле Цукић, Прота Ненадовић и Милош Обреновић) управу над земљом и народом предузети и сваки поглавар од три нахије бити, и њи као пуномоћници народни представљати, и да имаду између себе раван глас, и једнаку власт, а и једнаку бригу да воде, и да ни један несме, сам за себе самовољно истицати се и првенство власти тражити, него они сва четири заједно и у согласију да буду, и да се о благостојанију народа старају, па да од њи, ни тројица несмеду ништа сами предузимати ни закључавати без согласја четвртог. А ако би по новом избављенију Србије, опет се међу своје Кара-Ђорђе вратио, да би му првоначалствено место имало, и остало, него да буде од њи окружен и советован, и да нераде сваки посебице и наопако; кад од једног камена, нигди било није куће, а камо ли града.“ — „На то све пред Војводом Симом Алек. Ненадовићем, Милош пристане, и обећа се и тврдо завери Молеру да ће, и у напредак на све пристајати и радо и весело с њима соглашавати се.

што год буду они, као ученији и паметнији од њега, за добро, и за боље народа проналазили и довијали се.“ Још нађу за добро, да позову и умоле Студеничке Калуђере да и они пређу у Србију, и Свет. Краља из Манастира Фенека у Србију пренесу, које ће то у народу велики дух подићи, и сваком Србину храброст у срце улити. Тако се Милош на сав горњи разговор, који је био у присуству Симе Алек. Ненадовића и други, на све, са Петром Николајевићем Молером Војводом Кара-Ђорђевим согласи, веру зада и тврдо се обећа, да ће се за увек тог предржавати. *)

У то стигне глас из Ушћа од Капетана Јовице да је све Турке на Палежу потуко, Палеж запалио, много оружја, коња, одела и другог плена, а и чето-кајик са једним топом, и нешто џебане да је задобио. Извешћем тим како Молер, тако и Милош и друге Војводе буду раздрагани да су се целог дана у Прогареву Сремском гостили и веселили.

Тад Милош после тог радостног гласа, разговори се још које о чем са Молером, и прочима ту десившима се Србским старешинама, охрабри се и реши да се врати опет у Србију. На сутра дан пред вече, растане се са Молером и пође са Војводом Симом Алек. Ненадовићем, који је више од сто момака и скупио био (између који био је и један добошар имено Аксентије, и знаменити хајдук Станко који је код Генерала Црвенке у Земуну у служби као слободњак био, и кога је Генерал здраво волео); и доста џебане прибавио, да из Срема у Србију пређу; но кад близу Чардака Прогаревског дођу, стража ји опази, и они повуку се у Прогарску шуму и у њој заноће. А сам Милош тог вечера прокраде се и на чуну у Србију пређе. Сутра дан зором Војвода Сима Алек. Ненадовић са Јаковом Јакшићем кад види да се стража због излитија воде обићи, да у Србију пређе, никако неможе, са своји стотину момака удари на стражаре повеже ји, гди један стражар мртав, и његов један момак рањен буде, и тако пред очима исти седне у приуготовљене лађе и у Србију у село Ушће пређе, гди га ту његов добар љубавник Капетан Јовица дочека, и одатле заједно са Милошем у Палеж спусте се. Одатле Капетан Јовица одма оде Ваљеву. А Милош са Симом оправи и на лафет постави топ, кога је Капетан Јовица од Турака са Шајке добио, па и они оду к Ваљеву трећег дана. И како дођу Ваљеву договоре се са Војводом Павлом Цукићем, који је био

*) Историја Милутиновића види од стр. 216—218.

са војском у Кличевцу, и са Војводом Радованом Грбовићем и Капетаном Јовицом, који су били више Ваљева у Врани. па се распореде, и с војском са три стране обседну Турке у Ваљеву. Но како тог истог дана увече дође и Петар Молер са војском и једним топом у Кличевачки шанац, за које све то Турци дознаду, па се поплаше и те ноћи уз Брђане из Ваљева у Босну побегну.

Војвода Петар Молер како је се у Прогари расто са Милошем и Симом Ненадовићем, одма је отишао у Фенек Манастир код Студенички Калуђера, које преволи да Србију пређу и Свет. Краља пренесу, пошто престане на неке услове Калуђера, да се из братства Студеничког за Владике постављају: па онда оде у Купиново код свога пријатеља Попа Николе Николајевића и сина му Попа Саве који су оба добри родољуби свију Срба били: па по средством исти, и Јована Русмира из Сремски Карловаца са нашавшим још за раније трговцима уговори и утврди, да они тајно џебану набављају и у село Скелу истом Русмиру бив. Ваљевском Учитељу предају, који ће им такову исплаћивати. Потом поруку учини на све Кара-Ђорђеве Војводе и друге Србе који су се у Аустрији као бегунци налазили и с коима је Молер као главни и разуман Војвода у договору још зараније био, да у Србију одма и гди ко може тајно и кришом прелази, и гди који пређе одма да народ на оружије противу Турака подиже. А пише и јави Проти Ненадовићу у Беч целу ствар о устанку Срба у Србији, договору његовом са Милошем у Прогари, и преласку његовом са прочим Србским старешинама и другим Србима који су способни за оружије у Србију, и позове и Проту да и он час пре из Беча појита и у Србију да дође.

После тог Молер узме узасе Војводу Лозничког Боју Ан. Богићевића, Војводу Симу Катића Прекодринца, и са нешто добровољаца које је у Срему покупио, и џебане, па на Купинову пређе Саву и извезе се у Србско село Скелу. Гди га у Скели дочека са по нешто момака Капетан Васиљ Павловић из Бајевца, Стеван Брдар из Кожуара и Ранко Антонијевић из Вуконе Ваљевске нахије, с којима је Молер још од после пропасти, разговор и договор једнако водио, и један другом о стању ствари у Србији и раду Протином у Бечу јављали и по народу разглашавали. Ту Капетан Васиљ покаже Молеру који дотле није хтео ни Милошу, а ни другим Војводама показати гди је о пропасти Србској 1813 год. један топ са свом својом опремом закопао и прикрио, те га

изваде, и одатле одма пошто у Скели остави Јована Русмира, који ће наручену џебану примати, и такову гди му се јави разашиљати, оду с топом управо Ваљеву, и дођу баш онога дана увече у Ваљево на Кличевац кад ће Турци те ноћи из Ваљева побећи. И тог вечера доцкан дошавши није се Молер са Војводама који су Ваљево у обсади држали и спремили се, да на Турке ударе, ни састао.

То исто вече по договору са Молером приспе из Мачве у Ваљево и Војвода Стојан Чупић са својим Капетаном Илијом Срданом из Прњавора Мачванског са неколико момака, који су у селу Платишеву боравили и из Срема на Митровици у Мачву прешли, и одтуда Ваљеву појитали. У то време у дан два све су и друге Војводе и остали Срби бавећи се у Аустрији као Емигранти по препоруци Молеровој у Србију поиспрелазили.

По бегству Турака те ноћи из Ваљева, сутра дан сиђе Милош с Капетан Јовицом са брда Вране у Кличевачки логор и састане се са Петром Молером. Онда Петар Молер напомене Милошу, држи ли се оног у Сремском селу Прогари договора и обећања, и остаје ли при задатој речи и заклетви? — Да нема у Србији једноналичија и да нико неможе рећи: „Ја сам Господар! мора ме сваки без и једне речи слушати! И ја ћу сам по својој глави, да никога непитам низашто радити, да ме мора свак, па било мудро, лудо, или штетно трпити и слушати? Него да се ту као што смо у Прогари уговорили, разредимо и народу објавимо да нас четворица ја Молер, Прота, ти Милош и Павле Цукић главни управници народа да будемо, и заједно и сугласно да радимо и земљом управљамо; докле недође Кара-Ђорђе и врховну управу над земљом и народом прими; а после да останемо и да будемо његови спомоћници и советодавци“. На то му одговори Милош: „Ја од моје стране, о томе господарству и не мислим, нити сам га тражио, нити га тражим; а ти ако хоћеш, буди господар и заповедник најпрви и какви волеш, тек нам, брате казуј што боље знаш, и срећније да буде, пак ћу те ја први слушати“. На то Молер: „и ја брате нетражим да будем сам старешина, па ни Цукић ни Прота да сами земљом управљамо, па и ти да немош бити сам, него нас четворица заједно као браћа, и то све онако а никако другче, него како смо се у Прогареву договорили, онако је најбоље за данашња и нова обстојателства, овога свачим сиротнога народа; јербо овако никако се народ обезглавити неможе, а и глава народна никако заушити у самовољност, које но је политическо

беснило и помам, и тако се само избавити можемо из јарма Турског сретњо, и тако ћемо се бранити моћи од свакога зла и душмана унапред верно и поуздано, тако и праву народну слободу стећи, а и славу имена Србскога васкрснути и одуљити!“ Па му почне вишепоменути начин управљања и владања земљом и народом повторавати и препоручивати да писмено утврде и народну владу народу објаве. На које Милош му одговори: „То је све добро и паметно, ја се подписивати, а и противити томе нећу, да тако небуде, јер нас тројица и онако смо такве старешине, а Прота ако из Беча дође и он ће бити четврти; али сад да се ми подпишемо, ко ће бити у туђој кући старешина, а још иста наша кућа туђа и не своја, и тако је зец још у гори; већ дајте да ми свак живо прионемо кућу очистити од душмана, и земљу освојити; па ћемо топр и лагше зеца уловити, ражањ му наћи и усјећи па сјести благовати. *) Но кад је баш за тим стало, нека буде тако. Ја велим ово, и то налазим по мојој памети за најбоље за сад и наш посо, да ти узмеш и чуваш од Сокола и Босне те крајеве, а ја да идем са војском на Чачак, од ове војске узми ти мању част, а код мене остави већу, јер је душман у Чачку у срцу Србије. На то се Молер за тад согласи. У тај ма дође код њи и Војвода Стојан Чупић, и они разговор даљи прекину и растану се. И тако се тај договор Молера с Милошем за тад а и за свагда неоствари. Милош оде у шанац виш Ваљева у Врану, и обојица остану један спрам другога да подозревају; Молер остане при мислима да управа земље и народа за тад дође под управу њи четворице, докле Кара-Ђорђе из Русије недође; а Милош да сву власт у своје руке преграби, које доцније случај донесе, те испадне по Милошевој вољи. **)

Но чим Милош с Молером се растане и Молер стане о Милошевом властољубију размишљавати, па смисли пошто пото да га склони, па и принуди, да пристане на онај договор у Прогареву на који је се заклео, и реч своју уложио. — Но баш тад кад је Молер смишљо, и Милош идући на Врану промишљо је, како да смакне и Молера и Цукића. И у то баш време догоди се један случај, који за тад, а и за свакад намеру Молерову осујети; и мал што Милошу неизиђе за руком да своје противнике смакне, него то остане те доцније оба, па и Чупић главама својим плате. — А то је овај:

*) Историја Милутиновића стр. 246 и Срб. Русија Пила стр. 120.
**) Историја Милутиновића стр. 247.

Неког Кнеза Петра Миловановића из Тврдојевца ког је Сима Ал. Ненадовић из Тавнице полу луда извадио ког су Турци, па ако је се с њима и држо, испод куле Ненадовића утамничили били, позове на ручак Војвода Павле Цукић и Стојан Чупић у једну кућу близу Кличевачког шанца, с којима при ручку буде и неки Поп Лука Радовановић из Дупљаја. При ручку Војвода Павле Цукић стане питати и корети Кнеза Петра зашто је се држо Турака, и није шо с браћом својом, па ето шта је од Турака дочеко. Кнез Петар правдао је се и говорио да је моро ићи с Турцима, и да и сад Срби не могу с њима изаћи накрај и да су се лудо побунили противу Турака? — и т. д. Чупића његов говор дирне, па му каже да је он Турска улизица, а Србска издајица био, а и сад кад тако лудо говори — и заслужује да га свак презре; — па га једном кошћу удари по челу. Кнез Петар онако суманут, а тим више што се и напио био, разјари се па скочи преко трпезе и кидише на Чупића да му нож иза појаса истргне и да га ножем прободе. У тај ма Поп Лука, кога су Жућом, звали испод доламе опали пиштољ и Кнеза Петра на место убије. Сад се после тога Срби у логору Кличевачком узжурбају и подстакнути момцима Кнез Милошевим Симом Паштрмцем и Благојем Томићем из Кнића, стану викати на Војводу Цукића и Чупића, мислећи да они неправо убише Кнеза Петра, и стану им грозити! Но у тај час дође и млади Војвода Сима А. Ненадовић, који својом речитом љубазностћу са плаха, умекша и уташка људе, а потом Молер и Капетан Јовица истакну се и са Симом умире узбуњену Ваљевску војску, осим Паштрмца и Благоја и други Милошеви момака, који викати непрестану. Због који Цукић, Чупић и Капетан Срдан оду на Врану и сваде се с Милошем. — Који приморан буде те сиђе с Вране у Кличевачки логор те своје момке умири. Говорио им је да је ђоја он казао да се Кнез Петар као Турска присталица убије. А ову је побуну у војски Ваљевској сам Милош са својим момцима и произвео, да би народ Молера, Цукића и Чупића, побио, но кад Ваљевске Војводе своје војнике утишају, и момци Милошеви сами остану, због који се Цукић, Чупић и Срдан са Милошем сваде, те он сиђе и момке своје умири. *)

*) Види гди и Вук у грађи за Србску Историју на стр. 90. наивно то потврђује, каже: да је Паштрмац Сима, и Благоје Книћанин наваљиво на Милоша, да убије Молера, Цукића и Чупића, због смрти Кнеза Петра, и то каже да би се догодило, да није било стра Турскога; али каже Милош види да није

После овог догађаја Војвода Стојан Чупић, са Капетаном Илијом Срданом и са својим момцима, како се са Милошем свади, без ичијег споразумлења одма оде из Ваљева у Шабачку нахију.

А потом Војвода Молер одреди већи део Ваљевске војске и оба топа даде Милошу, те оде Чачку противу Ћаја-Паше. Војвода Сима Ненадовић и Лука Грбовић оду Соколу да Соколску нахију противу Турака одмећу и на Баурићу шанац поправе и утврде. А Петар Молер са остатком војске, и са Војводом Богићевићем, Дабићем, Јакшићем, Капетан Јовицом и осталима оде у Црниљево спрема Влашићу испод Цера, ту се улогори шанац ископа и стане, противу Али-Паше Зворничког, који је у Јадру са доста војске био да Турци из Јадра друмом продирати немогу, и да Шабачку нахију противу Турака покрене. Но како Сима Ненадовић од Сокола са Баурића са нешто војске у Црниљевачки логор дође, Петар Молер преда Сими главну Команду над Ваљевском војском и оде у Забрежје, да џебану из Срема прибавља и прима. Но кад чује да је Сулејман-Паша из Београда изишо са Хатлијама и у Болечу ударио на обшанчене Србе, похити им у помоћ са Поп Савом Николајевићем из Купинова, и Јаковом Јакшићем са сто петдесет бећара, но док је он дошо већ су Срби шанац оставили били и у шуму повукли се: а Сулејман-Паша отишо Смедереву. Он пође за Пашом и успут прекупљајући људе, дође Смедереву: но пошто Скопљак-Пашин син Осман на Јабучју код Смедерева буде у руку рањен Скопљак-Паша врати се натраг у Београд. А Петар Молер пређе Мораву и оде противу Пожаревца, гди је се са Милошем, Цукићем и другима код Пожаревца борио, докле Турке нису преморали, те из Пожаревца у Ћуприју оду.

Од Пожаревца Кнез Милош, кога су позивали оде Карановцу, те му се Турци под оружјем предаду и он ји у Турску пропусти. А Петар Молер пође у Адакале да покуша код управитеља Адакалеског Салиаге, Реџеповог брата, кога му је брата Султан у Рушчуку удавио, па мислећи, да би од Реџепа зато као из освете, добио који топ и џебане да купи. По како од Симе А. Ненадовића добије писмо, у ком му

сад томе време, па ји утиша. — Није њи зато, Милош као што Вук каже оставио, него што је се Ваљевска војска умирила, и што он није узасе имо никакове војске него само неколико своји момака, па није смео, а доцније сву је тројицу једног по једног смакао. К. Н. Н.

јавља да је Везир са свом Босанском војском слего на Дрину спрема Бадовинцима, но да му час пре у помоћ с војском похити, тако Молер пошље у место себе Павла Цукића у Адакалу, који ништа не сврши, а он врати се и оде Војводи Сими А. Ненадовићу к'Дрини у Црнићевачки логор.

Па како Сима А. Ненадовић по средством своји Војвода и Капетана још није могао покренути Мачване на устанак противу Турака; кад Петар Молер приспје од Пожаревца, Молер и Сима договоре се и са свом својом војском од хиљаду људи ударе посред Мачве, у очи самог Петровадна и Мачване принуде, те се придруже устанку Србском и ступе оружани у чете Србске.

Но Везир Рушид-Паша, кад дозна да је и Мачва пристала уз Србски устанак, намисли да са две стране на Србе с војском udари, од Бадовинаца кроз Мачву, а из Јадра Али-Паша преко Поцерине Шабцу. За коју намеру Молер дозна, па засече путове у Китогу, и ту остави Проту Смиљанића и Капетана Петра Ерића да ји брани; а сву чељад Мачванску у Поцерину у збег исели. Па са свом својом војском оде под Цер и између Радовашнице и Петковице, куд би Али-Паша својском проћи могао, бусије увати. Но Рушид-Паша дозна за тај распоред Срба, па несмедне преко Цера кренути Али-Пашу, гди га је Молер чеко; него одреди Мараш Али-Пашу са хиљаду по избор војника и са три стотине Никшићски Турака, који зором с прам Лешњице Дрину пређе и мирно кроз Мачву на конак у Добље дође и одма шанац ископа, и поиште да му се још војске у помоћ пошље, но Везир Рушид-Паша одговори му да има доста војске, с којом рају умирити може? У тај дан стигне од Карановца и Кнез Милош са Ваљевском и нешто Руднички војске у Црниљево, гди је Војвода Сима А. Ненадовић био, па одатле одма у вече оду у Липолист Петру Молеру, код кога је пре неколико дана дошао био из Срема и Студенички Архимандрит Мелентије Никшић. Милош како сјаше скоња непитајући и не саветујући се о нападају Турака, него чучне под један грм и одпочне дуги разговор шапутајући са Архимандритом Никшићем водити. Молеру се то досади па приђе и каже: „да сада није време беспосленом разговору и оклевању, почем се Турци на Дубљу утврђују а други на Бадовинцима из Босне преко Дрине превозе, па треба одма ићи на Дубље да се исти разбију, док им још помоћ приспјела није“. — Милош му одговори да оће киша да

удари па ће војницима пушке закиснути! а и војска да му је уморна па да се остави за сутра. Но Војвода Молер нехтене оклевати, него каже Милошу да он иде Дубљу да те ноћи на Турке нападне и да ји узнемирује, па да се сутра на њи уморне и неспавајуће сложно удари и да се разбију. И тако Молер оде, те је на Турке сву ноћ, ако је киша и падала, пуцао и у шанац ји све стеро. А Милош остане и даље у разговору са Архимандритом Никшићем до зоре.

Сутра дан 14. Јула дође на Дубље и Милош са Симом А. Ненадовићем и Милићем Дрпнчпћем, и са свом војском обколе Турке у шанцу и позову ји на предају; но како Турци одговоре да ће се до последњег бранити, Срби се разреде, стану пуцати, ударе на јуриш по ускачу у шанац и Турке готово све потуку, и Мараш-Али-Пашу са 83 Турчина заробе и многи плен задобију. Од Срба у овој последњој 1815 год. устанка Србског битки, погине дванест момака и две најхрабрије Војводе Сима Алексић Ненадовић из Бранковине Ваљевац, Милић Дрпнчић из села Теочина Рудничке, и храбри Капетан Милован Зујаловић из Тулара Ваљевац, сва три при јуришу на шанац Турски, ал не од Турске, него од Србске пушке — тако причају. Овај је бој био 14. Јула 1815 год.

После овог последњег боја Дубљанскога, све Србске старешине заузму оне позиције, на којима су пре овога боја биле; да се само од Турака бране, ако би они на Србе од Босне ударили, и да села чувају да ји Турци неробе и непале. И на овом крају и на даље остане Петар Молер главни заповедник.

А Милош са Дубла са заробљеним Мараш-Али-Пашом оде у Црниљевачки логор, где неколико дана са Пашом проведе у разговору и гостби, па пошто га обдари и обећа му се да ће и он у Босну Везиру на разговор доћи, у Босну га преко Мачве испрати. А потом оде у Болеч, те се састане са Вуицом, кога је Кара-Ђорђе из Русије са некпм препорукама посло, па с њиме оде у Белички логор к Јагодини, а одатле дође опет у Мачву: и одатле по обећању свом ишо је преко Дрине на разговор Везиру Рушид-Паши, и кад се из Босне од Везира врати, оде к Ћуприји, где је Вуица Вукићевић са великим Везиром Марашли-Али-Пашом погодбу о миру већ учинио био, и 8.000 Турака у Београд пропустио, па и Милош у Ћуприју Марашли-Али-Паши оде.

Баш у доба, кад је Милош у Турке преко Дрине Рушид-Паши отишо, и Срби на Морави кад су уговарали са великим Везиром

Марашли-Али-Пашом мир и предају; дође све низ Дрину до под Шабац у Србски логор из доњно Морачког Манастира Игуман Теодосије са још два Црногорца, послан од старог Црногорског Владике Св. Петра Његуша, да он види и разуме чисто, које и шта је у Србији из новке почео, и колики је успјех већ учињен? Но он никога ту од главнији старешина ненађе, јер су отишли били да испрате Милоша преко Дрине, те ту пречека, док Молер неврати се; па се шњиме разговори, који га о свему извести, — и он се одма у Црнугору поврати. С тим најнежељенији, за старог Владику гласом: „Да се није још у Србију повратијо Кара-Ђорђе на своје место, и да је ова Србска побуна и рат, прије умирен, него што се и започео.“ —

Кад је тако силна Турска војска на Србију навалила од Босне са Дрине Везир Рушид-Паша, а од Руменлије Уруменли Валеси велики Везир Марашли-Али-Паша с’лего с војском у Ћуприју, да у Србију упадну и народ Србски смрве; радњом Проте Ненадовића у Бечу Руски Цар Александер пошље Курира свог у Цариград Лазара Павковића к Султану са опоменом: „*да он са Србског народа свако угњетење дигне и умереност му поклони, које и сама правда, и њиовог Трактата угодба и пријатељство изискује, осим тога му је при ласкавом отношењу, дао као испод руке на знање, да је и Генерал Бенигзен из Хамбурга на то враћен, са 40.000 беспослене војске, и да је се на самој његовој граници настанио* —!“ Са истим Руским Куриром и Император Аустријски Цар Франц I., после је био свога Курира у Цариград, са наставом, *да његов посланик опомене и пријатељски по саветује Турски Диван, да буде блажији и да престане од угњетења народа Србског на комшилуку његовом у Србији!* И на последку Руски Елчија код Турског Двора запита на Порти: „*Какав Турци рат имаду са Србијом*, *додајући да је то сасвим против осме точке Букурештског Трактата.*“ *) Усљедству тог силна Турска војска прикупљена, да на Србију нападне, обустављена је; и Марашли-Али-Паша ступио је са Србима у преговоре за мир и са Војводом Вуицом у Ћуприји такови углавно, и Србске посланике, Кнеза Милоја Теодоровића и Калуђера Неофита из

---

*) Историја Милутиновића види стр. 352—353, Грађа за Срб. Истор. Вук. стр. 125 и Србија и Русија Нил Поп. стр. 126.

Ћуприје са молбом народа Србског у Цариград Султану посло; који на Порти лепо примљени буду, и даду им Ферман, гди се Србима све опрашта; и Кнез Теодоровић и Калуђер Неофит после месец дана врате се из Цариграда у Ћуприју. Гди тад и Везир Марашли-Али-Паша добије од Султана налог: *„Да иде у Београд и да се стара за Цареву рају, као отац за своју децу, јер како је Бог рају препоручијо Цару, тако је Цар препоручује Везиру Марашли-Али-Паши.“*

Кад Везир Марашли-Али-Паша по налогу Султана такови мир са Србима учини, и изјави да им се све прашта и да више зулума бити ни од кога неће, да је ко и Царског сина убио. Онда пошље свога Татарина са Вуичиним Писаром Антом Протићем те оде у Београд, и налог Портин објави Сулејман-Паши, одатле удари на Смедерево, те и ту Турцима а и Србима то умиреће објаве; и одатле оду на Дрину те однесу налог и Везиру Босанском Рушид-Паши, да он по налогу Султана одма Босанску војску са Дрине од Србске границе удаљи, и да такову распусти. Које по том налогу Рушид-Паша и учини, војску распусти и у Травник оде. И тако се рат између Срба и Турака 8. Априла 1815 год. на цветни четвртак започети, у Јулу месецу исте година оконча. Марашли-Али-Паша са свом својом војском крене се из Ћуприје прође преко Србије и дође у Београд, кога Вуица Вулићевић, Прота Ненадовић, Милоје Теодоровић, Кнез Аксентије Миладиновић и други Кнезови до Београда допрате, и код њега заостану.

Тако по учињеном миру и сва Србска војска кућама одпуштена буде па и са Дрине; одакле и Петар Молер, пошто војску распусти, сиђе на Палеж и ту се задржи. Гди му ту дође и Кнез Милош, који је Марашли-Али-Пашу из Ћуприје до Јагодине са војском допратио, а одатле изиско се да као у народ иде да заиру (рану) за његову војску нареди, да се разреже и у Београд носи; који се по дуже времена са Петром Молером као са умним човеком договарајући се о народњим пословима задржи.

Но како Везир Марашли-Али-Паша захте, да му и Милош у Београд ради договора дође, Прота Ненадовић позове Милоша из Палежа, те он са Петром Молером прво сиђе у Остружницу, гди им ту дође Вуица и Пашин Ћурчибаша из Београда, и кажу му зашто га Везир Марашлија зове, и науче га по настави самог Марашлије шта ће му и

слободно пред другим Турцима и Агаларима говорити. — После Милош посаветује се са Молером, пише Марашлији-Али-Паши да ће одма дођи; и тако трећи дан остави Молера у Остружници за сваки случај, и оде у Београд Везиру Марашлији, изиђе пред њега са Кнезовима и искаже му тужбу у име народа против Сулејман-Паше и други зорбалија, кога Марашлија лепо прими, саслуша, задржи га код себе и стане се с њиме и са другим Кнезовима договарати, гди после тог и Петар Молер у Београд дође.

Тад Везир Марашли-Али-Паша са искупљеним у Београду Кнезовима договарајући се, испоставља свуд по Србији у Градовима варошима и варошицама Турске власти Муселиме, и поред исти Муселима постави по једног Србина за Кнеза окружног, који ће при осуђивању Срба бити, и седити. И све онако и са оним данцима и наметима а и дацијама Спахијама, уреди као што је и пре овог III. устанка било. Осим што узасе узме за Баш-Кнеза (главног Кнеза) Милоша Обреновића и одобри, те се у Београду установи једна Србска канцеларија из 12 окружни Кнезова, који су у Београду седили и Србима за веће кривице судили и пресуђивали, и који је Србин на смрт осуђен био, предавали су га Паши на погублење. Они су данке са Пашом на народ разрезивали, сами купили и Паши предавали; тако су рану, огрев и друге којекакове потребе од народа безплатно узимали, и Турску војску издржавали, и друге које какове наредбе Пашине вршили. У ову канцеларију између други постављен је био, за Ваљевску нахију за Кнеза и Петар Николајевић Молер, а доцније ускоро постане и председником исте канцеларије.

Кад је Србска канцеларије у Београду установљена, Молер као члан те канцеларије био је од свију своји другова најмудрији, најодабранији и најспособнији човек. Знао је врло добро читати, писати и списе састављати. Он је у то време у Србији био најнаученији, а поред тога знао је добро Турски. На њега су се чланови те канцеларије сви ослонили, те је он са Пашом народне послове свршаво, а и дације у име канцеларије Србске предаво. Њега је Везир Али-Паша-Марашлија почешће к себи звао и с њиме се непосредно о делима земље и народа разговаро, а овај са Кнезовима договаро. И тако Везир га постави за Председника те канцеларије, и Молер се стално настани у Београду и продужи с њиме договоре.

Милошу то никако није ишло у рачун, гди му је Молер раван посто, и бојао је се да Молер и првенство власти непреотме. А опомињао је се добро Прогарског разговора у Срему и после по други пут у Кличевачком шанцу код Ваљева. Од ког доба свагда је на Молера подозрево као и на Цукића и Проту Ненадовића; па ако је притворно мудре совете од Молера тражио и њима се користио, опет гледао је да га се ма на који начин курталише. — И баш кад је Милош све користи од Молера извукао и видио да му Молер као Председник Србске канцеларије у Београду, који је имао равну власт с њиме, шкодљив за првенство власти његове бити може; тим више што га је Везир због способности његове и Турског језика често позиво и разговоре с њиме непосредно водио, намисли Милош да му главе дође.

Но Милош је и одавна смеро да мучки смакне Молера, као што је и Војводу Стојана Чупића и Павла Цукића, но није му изишло за руком. Али кад се Молер у Београду настани, тим му још теже буде да му до ака. Па смисли и тајно почне код своји присталица говорити, да Молер са Никшићем ради код Везира, а и у Цариград да су писали да се од народа оружје покупи. Но да је он томе противан и да он то извести неда. А при том и Митрополита Мелентија Никшића преволе на своју страну противу Молера, па ако је Милош на Никшића као и на Молера подозрево и здраво мрзио. Због тога што он као Митрополит, није се Милошу улагиво, нити му је даво да се у духовне ствари меша. И тако Милош спремио је доста противника а његови присталица противу и Молера и Никшића.

Но како по несрећи из Срема пређе у Београд стари и многозаслужни Капетан Радич Петровић, кога Молер као сиромаха човека у свој конак прими, Милош то једва дочека, и одма достави о том Паши, и каже му да је прешо Радич Кара-Ђорђев Војвода, који је највише Кара-Ђорђу помагао, а и са Туркињом се оженио био, и да злу намеру има, да по налогу Кара-Ђорђа опет побуни Србе противу Турака. Паша запита Молера и остале Кнезове, какав је Радич човек, и шта тражи у Београду, Молер му каже право, да је стар и сакат човек, који једва иде, а притом нема нигде ништа, па је дошо међ своје, да неумре од глади и да га је он за севап примијо код себе те га издржава. Паша са тим одговором буде задовољан и остави на миру Капетана Радича.

Кад у том Милош код Марашли-Паше ништа неуспје, он се дигне у Шумадију, прекупи око себе неколико своји људи, па по Ђурђевадне дође у Београд гди буде као нека скупштина. На тој скупштини Милош навалично изазове неку распру и свади се са Молером, и хтену се по крвити. Милош тад сабратим људма каже: „*Е што вам браћо Молера, ја дижем руке, ми неможемо оба старешовати.*“ На то све његове присталице буду на Милошевој страни, осим јединог Проте Ненадовића и Капетана Радича. Затим Милош одма оде Марашли-Паши у Град, потужи се на Молера, и каже му да је дошла Шумадија да пита којој је први старешина, и да они оће једног старешину да имаду да им суди, и каже да је то боље и за њега Пашу и Султана. Марашлија му то лацкаво повлади, и као непријатељ Срба још више распали Милоша противу Молера нека се кољу. И Милош оде полу задовољан од Марашлије.

Кад се Милош из Града врати и види да се Молер опет лепо на скупу са Кметовима разговара, он се онда од љутине смуши, па опет нападне на Молера, и стану се свађати. Молер тад позове Милоша на мејдан да с оружјем уруци распру заврше. Но Милош несмедне му на мејдан изаћи, и тако тим посрамљен уклони се са тога скупа. А и Молер оде у свој конак, у ком је Капетан Радич био, па му исприча како је Милоша по срамио, који му није смео на мегдан изаћи.

Радич кад саслуша Молера, посаветује га да одма иде и да гледи да се помири са Милошем, јер му он може досадити, облагати га код Паше, па може и главу своју изгубити.

Петар Молер нехтеше послушати Радича, него оде одма у Град Марашлији да види како он о Милошу мисли. Лукави Марашлија прими Молера врло лепо. И Молер му исприча сву свађу коју је имао са Милошем, и каже му како је Милоша на мегдан звао па му није смео изаћи; за које све је Марашлија у напред знао. Па онда да би Молера више противу Милоша огорчио, да се боље са Милошем покоље, не би ли га Милош како уљеао. Па пофали Молера и пострекне га противу Милоша као страшљивице и поклони му златну сабљу, да би стим више Милоша противу Молера распалио. Молер се по том врати опет у свој конак весело и опет каже Радичу како га је Марашлија лепо примио, обдарио, и шта су се разговарали. Радич проникнувши лукавство Марашлије, а познавајући пакостно срце Милошево, каже Молеру

да њега Паша Марашлија лаже, па га опет по советује да се он одма из Београда уклони гди у народ за неко време, док се ово утиша, јербо ће изгубити главу. Но Молер га ипак не послуша.

Кад Кнез Милош дозна, да је Молер код Марашли-Али-Паше био и сабљу на дар добио, тад се још горе распали противу Молера. Па покупи око себе своје прпсталице, које је по Шумадији искупио, научији шта треба Паши да говоре, па оде с њима и са својим момцима у Град Паши. Кога Паша лепо прими, посади га до себе, дадему каву и чибук а и свима осталим, који су с Милошем дошли и рече те поседају, па и њима кафу даде. Тад Милош са његовим присталицама стане противу Молера говорити, како је он неверан Султану и како шурује по народу и гледи да подигне буну у земљи, но они да су противни томе и неће да се више крве, доста је било крвлења.

Лукави-Паша, знајући да то истина није, па да би ји више распалио противу Молера, да се сами између себе по крве, лукаво стане советовати Милоша да се са Молером помири и да се прођу свађе и ината. И на последку рече му да по Букурештском Трактату он нема право да се меша у њнове внутрење послове и да расправља њнове свађе. Но они ако што имаду противу Молера нека, га сами суде и одсуде, па ако га предаду њему, и узму га на душу, он ће га и погубити.

Тад Милош са присталицама стане Марашли-Али-Паши опет говорити и Молера обтуживати, како Молер често прелази у Земун, и тамо се тајно састаје са Московима, Црногорцима и Грцима, и како мути и договара се да буну у Србији противу Султана дигне. Па му рече: ако ти Пашо оћеш а ти му за то издајство сам суди, а ми то неможемо нити га можемо савладати. Но ти пошљи твоје Делије нека га увате па га казни, ми узимамо на нашу душу.

На то думбараџи Марашли-Паша опет рече: ја несмем газити Цареви речи, ни моје Делије шиљати, да људе по народу ватају. Но ви уватите сами Молера, доведиге га мени у Град, узмите га на вашу душу и ја ћу га погубити. Та зар ви толики неможете једног човека савладати? Тим речима Марашлија Милоша постиди и у предузетом злу, да Молеру главе дође, још више распали.

Па одатле из Града Милош одма право оде конаку Молеровом да на њега удари. Но како је Молер са Бегом Јајићем изишао био у

Макиш, где је сено кошено и купљено, тако Милош ненашавши га код куће, пође да га тражи, па колико је у мржњи спрема Молеру занео се био, пође преко Врачара Мокром Лугу, где га Сима Паштрмац опомене да је Молер у Макишу; одакле Милош окрене се, пође у Макиш и кад дође на сред пута по више Топчидерске (цареве) ћуприје, у једанпут застане и позове себи на страну његовог верног Симу Паштрмца па му каже, да ће они мучно Молера у Макишу савладати. Јер Молер неће се дати без крви везати. Него да се врате натраг у Београд. Па кад се Молер врати из Макиша, да га кроз дан два како преваре, да му кажу да га Паша зове у Град. А да код Паше потајно наместе момке да га увате, вежу и Паши на погублење предаду. Паштрмац му то његово домишлење одобри, а за тим и Благоје из Кнића и Тома Перишић Вучић момци његови, па се врате натраг у Београд.

Кад се и Молер врати из Макиша у свој конак, Милош огласи да оће да се помири са Молером, чему се сваки обрадује, па сутра дан пошље Проту Ненадовића те јави Молеру. А по том узме узасе Симу Паштрмца и Благоја Томића из Кнића и оде у конак Молеру, где је Прота и Радич Капетан био, пред којима се привидно са Молером помири. За које лукавство нико није знао осим његови момака и први присталица. Па пошто је се Милош са Марашли-Пашом тајно договорио и новцем га подкупио, да он нареди његове Делије у параду у Двору његовом поред басамака, па кад он Молера превари и у Град доведе, да Пашине Делије ударе на Молера са страна, а момци ће његови с леђа и тако да га увате, вежу и Паши га на погублење предаду. Тако тад Милош и каже Молеру да њи обојицу зове Паша у Град ради неког договора о послу народњем. Молер се превари па оде заједно с Милошем у Град, па кад уђу у Двор Пашин, Милош пропусти Молера мало напред, и он како ступи првом ногом на басамаке (степенице), јурну на Молера са страна басамачки Пашине Делије, а од остраг момци Милошеви са прикривеним присталицама викајући држте хајинина (издајника) Турског и Србског. Молер је био под оружјем, тргне обе мале пушке иза појаса, опали и убије две Пашине Делије, па живо сукне сабљу те још посече двојицу тројицу ли нападача, и био би се спасао, како је се јуначки борио, но по несрећу његову, како је био таван од басамака уз које се пело у први кат, где је Паша седео, снизак, тако маха-

јући сабљом и секући нападаче, закачи сабљом за гредицу од тавана, гди га у тај мах шчепају и сабљу му из руке отму; но он и песницама бранио је се и једног счепа, тега удари о спод-патос, који сав прсне као бундева, од ког је сва Пашина диванана засмрђела, и једва га на последку савладају и вежу, ког везана Милош пред Марашли-Пашу изведе, и он га баци у Тавницу.

После овог грозног дела, Кнез Милош одма одатле из Града пошље своје момке са неколико присталица да доведу старца Капетана Радича, коме је било до 80 година, са своји тридесет на телу рана од куршума и сабљени удараца у ратовима задобивени. Радич кроз прозор кад види гомилу људи да иду к њему, сети се да су Молера уватили, па да и за њега иду да га у Град воде, па шчепа оружије и затвори се у собу да се брани. Но одма размисли се и жао му буде да Србску крв у залуд пролије, јер они нису криви што ји је Милош за њега посло, па кад они у конак, у ком је седио, продру, он им сам врата отвори да с њима иде. Но кад од њи неки, који су напред ишли, стану викати и називати га неверником и издајником, то старцу буде горе и од саме смрти; па га тим разсрде те учини оно што није хтео да учини, опали из пушака те убије три Србина, који су на њега први налетили да га вежу. Но кад од исти један викне: „јао моја, ђе погибо мајко!“ Радич кад то чује, сажали се, па баци своје пушке и повиче: „*О опрости ми Боже грех! Што учини крвник у љутини!*“ Па онда изађе из своје собе и сам пође Паши у Град. Но Милошеви изасланици склептају Радича, вежу и у Град везана старца Милошу отерају. и Везиру га Марашлији предаду, који га у Тамницу код Молера баци.

За тим Марашли-Паша даде Милошу чашу вина као и свима онима, који су ту са Милошем били, те по чашу вина испију, као знак да узимају крв Молерову и Радичеву на своју душу. И после овог Кнез Милош Обреновић са својим крвницима, који узеше вино и у место крви Молерове и Радичеве испише, врате се из Града у варош.

Тог дана и вечера у очи неделе по Ђурђевадне 1816 год. Марашли-Али-Паша заповеди те његове Делије у Тамници како Молера тако и Капетана Радича, и још неког Кујунџију, који је новце ково, удаве: и те ноћи изнесу ји Турци сва три мртва и на Калимеждан на ђубре баце; тесу ти мученика тела читав готово дан у недељу на

угледу лежала, а пред вече узму ји Срби Београдски и саране на крај гробља с леве страна цркце у Београду. *)

И тако властољубиви Милош Обреновић принесе на жертву и ова два за народ Србски многозаслужна и прослављена мужа, Кара-Ђорђеве Војводе, Капетана Радича и Петра Николајевића Молера Баболучанина а синовца Хаџи-Рувимова, кога у почетку I. устанка 1804 год. Дахије, а овога Милош грозно умори.

Молер је био између најодличнији Војвода Кара-Ђорђеви. Био је храбар, мудар, и по најученији у оно доба између Војвода, имао је особити леп дар у сочињењу списа. Кажу да је и сам Кара-Ђорђе једном у разговору реко: „Којекуде, ко ми надговори Чупића и надпише Молера, даћу му што год зажели.“

Никад се из Србске повестнице неће, нити се могу изгладити Молера заслуге за своје отечество учињене. Нема у Европској повестници Војводе, који је својом собственом крвљу писма писо, за избавити из очигледног робства своје војнике! То је само: „Петар Николајевић Молер из обсаде Лозничне 1813 год. за вечну успомену учинијо.“ Па гле каквом наградом награђен би! Мученичком смрћу! Но и трагична смрт његова, остаје као вечна успомена за потомство Србско.

94.

МАКСИМ КРСТИЋ

СОКОСКИ ВОЈВОДА.

Родом је из Босне, а у ком је месту рођен незна се. У доцније време био је се настанио код Уба у Совљаку, гди је и умро.

Које је године Макса Крстић прешо из Босне незна се. Но од 1806 год. бијо је јуначки бој око Дрине свугде, гди је се год Турчин појавио, а највише бавио је се код Сокола на Рожњу и Сокољане Турке у шкрипцу са Бећарима државо. Године 1813 био је обседнут у Лозници заједно са Петром Молером, одакле кад избегну заједно у Срем с њиме пређе, гди је се бавио до 1815 год.

---

*) О овој смрти Војводе Молера и Капетана Радича написато је све верно по причању покојног Томе Перишића Вучића бившег Советника Србског, који је у оно време био момак Кнеза Милоша, па је и он лично са другима ту грозну вољу Милошеву вршио.

Како је устанак 1815 год. букнуо, Макса Крстић са Павлом Цукнћем и Капетан Јовицом из Срема прешо је у Србију у Забрежје и одма је био у боју на Палежу, одакле су Турке истерали, и одатле на Ваљево у Кличевац с војском отишли. Па пошто кроз неколико дана и Молер пређе из Срема и у Кличевачки логор са војском и једним топом дође, и Турци из Ваљева побегну. Макса ишао је у потеру за њима, но кад ји нестигне он се врати натраг у Ваљево. Одатле отишо је Макса са Петром Молером у Шабачку нахију у Црниљево. Одакле шиљат је у Мачву, те је људе противу Турака одмето.

Кад Мараш-Паша Никшић са 1.500 Турака пређе Дрину, дође у Дубље и ушанчи се, Макса оде са Молером противу Мараш-Али-Паше, где су се свуноћ по кишном времену са Турцима тукли; па после тог кад стигне из Липолиста Кнез Милош, Сима А. Ненадовић и Милић Дринчић са војском, ударе јуришом 14. Јула на Турке, шанац освоје, Турке потуку, 83 Турчина заробе и жива Мараш-Али-Пашуувате.

После овог Дубљанског последњег боја ове 1815 год. кад се мир у Ћуприји са Везиром Мараш-Али-Пашом уговори. Турска војска прође и оде у Београд, а Србска војска распуштена буде, Макса Крстић оде на Уб, где је живио, а после до Уба у Совљаку настани се.

Од 1815 до 1843 год. живио је Макса сиромашно код Уба. Те године постављен буде за члана суда окружног у Лозници. По по злој срећи његовој Кнез Милош 1844 год. пошље Стојана Јов. Цукића са преобученим у Катанско Аустријско одело бећарима, од куд је и прозвата Катанска буна. који на Кленку из Срема преко Саве у Шабац пређу, у Шабцу покор почине, Ђуку Стојчевића и Нинића убију и оду Лозници да буну дижу. Ту Макса види Стојана у генералској униформи са Катанама, помисли да је то Царска војска, па пристане уз Цукића. Који одатле окрене и у Ваљевску нахију да буну диже, где њега и његове назване Катане у Буковици дочека Прота Ненадовић и Павле Гудовић Капетан с Ваљевцима и све до једног потуку.

Тад западне и Макса Крстић затвора, кога заузећем Ацике Ненадовића. власт затвора ослободи, и он изгуби службу, оде на Уб. где је опет у векикој оскудости у Совљаку код Уба живио и умро.

Макса носио је на себи у доцније време гуњ и на ногама опанке, у ношњи није се разликовао од други сељака. А био је ониже средњег раста, тела коштуњавог и осредње сувог. лица црномањастог, образа

недуги, бркова осредњи и црни, очију ватрени, био је тих и замишљен а добар јунак. Од велики напора у ратовању био је просут. По свој прилици није се ни женио. А кад је умро, могло му је бити до 60 година, нигди није имао на глави бели власи.

Има и једна песма, у којој се казује, како је Војвода Макса секао Турке око Дрине и како је многе породице Србске из Турског робства искупио, због чега је морао и све своје имање дати.

Макса је био човек јунак, вредан, паметан; но само после 1813 год. једнако га је до гроба несрећа терала.

95.

КАРА МАРКО ВАСИЋ

РАЧАНСКИ ВОЈВОДА.

Кара-Марко рођен је у Осату у Босни. Које је године у време ратовања Кара-Ђорђевог од 1804 год. дошо у Србију незна се. Но он по доласку свом настанио је се у Ваљеву и ту му је увек главно пребивање с кућом било.

Он као јунак ратујући противу Турака поред Дрине храбро, за храбност своју постане и Војводом Рачанским, гди је се највише налазио у Бауринском шанцу и лети и зими чувао га, почесто се са Турцима туко и више рана задобио. Ево како Милутиновић у Србљанки књ. III. на стр. 98 о Кара Марку вели:

Кара Марко осаћнин храбри,
Бит' Војводом удостоивши'се
С' Турц'ма делећ' ран'е и мејдане,
С' Бауриња да с' у Сокó чује
Запјевао колик мого' г'рлом,
Заглушио и Молера дру́га
Чувавше га тад' истога шанца.
„Вишеграде у крај Дрине јадé!
Све се пушиш ко да шљиве сушиш;
Мало л' ти је што неспржен давно,
Што ли зиму мош провести с'миром? . . .“

Поред храбрости, као што Сима каже, био је особито гласовит и добар певац.

Даље о Кара Марку Васпћу нема се података; дал је доживио 1813 год., гди је умро и шта је с њиме напоследку било, и имали потомака незна се. Но буди слава имену његовом за јуначка дела његова.

96.

ВЕСА ВЕЛИМИРОВИЋ

ЧЛАН СОВЕТА.

Веса рођен је у Љубинићу, среза Посавског, нахије Ваљевске. Он је био постављен од Кнеза Алексе Ненадовића за кмета истог села, а доцније после Немачког рата 1792 год. постави га Кнез Алекса и за главног кмета код цркве Врељанске, у ком га је звању затеко и Кара-Ђорђев устанак 1804 године.

Кад Дахија Фочић 23. Јануара 1804 год. у Ваљеву посече Кнеза Алексу и Бирчанина, и Јаков Ненадовић одпочне дизати народ у Тамнавској и Посавској Кнежини противу Турака, и на Бранковачком Вису 15. Фебруара искупи до 700 оружани људи, па одатле преко Посавине пошље свога синовца Проту Матију у Немачку да што барута и олова купи. Прота, ударивши преко Посавине, закаже Кнеза Алексиним Бuљукбашама да дижу народ на оружје, па одатле пређе у Срем и оде у Земун и нешто мало барута купи, па се врати натраг, гди затече до 1.000 Посаваца оружани.

Но тад Веса стане се затезати и нехтене поћи у друштво Срба, а нарочито зато, што је чуо да су се и Тамнавци са Бранковачког Виса разишли. Прота дође Весиној кући у Љубинић на конак, и стане му говорити да и он народ на оружје диже, но Веса у први мах нехтене ни да саслуша Проту, но стане му говорити на штоће то изаћи? шта ви мислите? — и т. д. Докле му Поп Леонтије из Уроваца не рекне „*О Весо! а шта се бојаш!*“ „Кад знам да и ти желиш оно што и ми: но видиш ли како твога аге гори хан (будући су одпочели Турске ханове по селима палити), сад само док устанем, узмем угарак с ватре и дунем устреју, па ће и твоја кућа онако горети, а ти иди Дахијама“. На то Веса: „*браће ја незнам на што ће то изаћи*“ — „*на што изашло, да изашло*“ — повиче Леонтије — „*хоћемо да се тучемо! а зар је Фочић мислио на што ће изаћи кад је Кнезове изсекао?*“

Тако и Веса пристане на устанак и на само каже Проти, како је чуо да су се Тамнавци разишли, па за то да је се и он затево да престане уз устанак.

Кад се Совет земаљски 15. Августа 1805 год. у Борку установи, Веса Велимировић био је први од Ваљевске нахије за члана Совета, а Прота Матија Ненадовић за Председника Совета постављен, одакле су отишли прво у Манас. Вољавчу, за тим у Манас. Боговађу, и кад Смедерево 14. Нојемвра т. исти год. освојено буде, онда Совет пресели се у Смедерево. Гди тад Совет попуњен буде; од сваке нахије по један човек за члана Совета кога је народ изабрао. Тако Прота хтене иступити из Совета и ићи кући да своје свештеничке послове врши, а Весу да остави у Совету као члана од Ваљевске нахије. Па каже Кара-Ђорђу да он жели оставити Весу од Ваљевске нахије, а он да иде кући да свој стари занат врши. Но Кара-Ђорђе не допусти Проти но рече му: *„Енеде га сад! а што си људе искупљао, кад ниси мислио с њима седети,“* и т. д. Па окрене се Веси и рече: *„иди ти брат Весо кући, а кад ја мој стари занат почнем радити, онда ће и чича Прота свој стари занат!“* Веса једва дочека да иде својој кући, и тако оде, а Прота и даље остане у Совету.

Веса Велимировић био је паметан човек, добро познат у народу, и добар газда био је. Он није тако ратник добар био, а с народом знао је лепо управљати, и кад је иступио из Совета он је се налазио код своје куће и био опет у поштовању а и у омањим бојевима.

Које је године и гди умро незна се, као и дали данас има његови потомака.

97.

ПЕЈА ЈАНКОВИЋ

КНЕЗ ТАМНАВСКИ.

Пеја Јанковић родио се у Забрдици среза Тамнавског. Он је био момак код Кнеза Алексе Ненадовића, коме су Ненадовићи кумовали и децу кршћавали, а иначе никакови им род био није, као што неки наводе.

Кад Дахија Фочић дође у Ваљево и 23. Јануара 1804 год. Кнеза Алексу са Бирчанином посече; и на место његово окнежи његовог

Буљукбашу Милића Кедића. Па позове у Ваљево Јакова Ненадовића, брата Алексина, да и њега закнежи. Но почем се Јаков нехтене Кнежства примити, а и дозволити да од његови синоваца који Кнезом буде. Па како Фочић захте да ма ко од породице Ненадовића Кнез бити мора, тако Јаков принуђен умоли Пеју Јанковића да се кнежства прими и да каже да је он род Ненадовићима, па умоли и неке Ваљевске Турке те и они потврде да је Пеја Јанковић из Забрдице род Ненадовића, које Фочић поверује; и тад га Фочић закнежи и оде из Ваљева.

По одласку Фочића из Ваљева Јаков и Прота Ненадовић одпочну дизати народ на оружје противу Турака, и кад се на Бранковачком вису 15. Фебруара искупи 700 оружани Срба, код који Јаков Ненадовић остане, а Проту пошље преко Посавине да народ на оружије диже и да пређе у Немачку, да барута и олова прибави. Но по одласку Проте за џебану, Кнез Пеја са неколико кметова дође Јакову и побуни људе те се разиђу, и с Јаковом само неколико момака остане: потом Пеја однесе у Ваљево Пореч-Алији Муселиму и зајиру (рапу). Но кад се Прота из Срема у Посавину врати, нађе Буљукбаше Кнеза Алексине где су до 1.000 оружани људи искупили, и одатле оде у Бранковину, па призове Кнеза Пеју са његовим букачима и стане ји корети зашто су тако урадили? Пеја му одговори: *„За Бога Прото, како ћемо се ми са толиком силом тући, та ако ти је отац погинуо, није ти среће однео, остало ти је пријатеља — и проча.* И тако Пеја заплашен несмедне да збира народ на оружије. Но кад му Прота стане претити и говорити да је сва Посавина устала на оружје, и он ако неће с народом нек иде у Ваљево пак нек се с Турцима заједно затвори, а он да ће доћи с војском противу њи па нека се онда одрже ако могу? Тад му онда рече и Ђорђе Крстивојевић, кмет из Забрдице, који је заједно с Пејом дошо: *„Чујеш Кнеже Пејо! да овај Прота рекне: Ђорђе, једи месо у петак и среду, ја ћу јести, а камо ли нећу Турке тући!“* Пеја одговори: *„Та брате и ја хоћу, али како ће на последку изаћи?“* Прота му рече: *„Нема ту разговора, него ако хоћеш ајде са народом, или иди у Ваљево Турцима па се затвори.“* И тако се Пеја једва, а и сви други, који су се у први мах заплашили били и разишли окураже, и око Јакова на ново искупе се и пођу са Јаковом противу Турака, где су били бој 23. Фебруара на Бељину Шабачке нахије, а 28. Фебруара и на Свилеуви. *)

*) Мемоари Проте стр. 57, 60, 67, 68 и 73.

После овога Кнез Пеја слушао је Јакова што му је год он заповедо, и био је са Јаковом по позиву Кара-Ђорђа 9. Маја под Београдом, а затим ишао са Јаковом и Кара-Ђорђем противу Пожаревца и 18. Маја покаже се у боју као јунак, кога и Кара-Ђорђе заволи, и по освојењу Пожаревца поклони му један сребром окован јатаган и пиштоље. И одатле био је у боју противу Смедеревски Турака, и кад се врате на Врачар и Јаков оде с војском Ваљеву, тад и Пеја врати се. И после овога био је Пеја Јанковић у више бојева са Турцима око Дрине, где у боју противу Хаџи-Бега око половине Јуна 1806 год. на Братачићу погине, и однешен буде у Забрдицу и поред главног пута на брду сарањен буде, где му родбина од белог тврдог камена белег подигне, који се зове „Пејин белег“. Ваљда и данас постоји.

Пеја је имао и млађег свог рођеног брата имено „*Митра Мањеницу*“, који је био Буљукбаша и врло добар јунак. Имали још ко од ове породице у Забрдици није ми познато.

98.

ПЕТАР НОВАКОВИЋ

ВАЉЕВСКОГ МАГИСТРАТА СЕКРЕТАР.

Петар Новаковић родом је из Осека у Аустро-Маџарској. Како је устанак Срба под Кара-Ђорђем 1804 год. букнуо, он је дошо у Србију у Ваљево 1805 год. и био је Секретар суда у Ваљеву. Плата му је годишња била 300 гроша, и осим тога добиво је по једно говеће и 500 ока жита на његово издржање.

Прота Ненадовић у својим Мемоарима говори да је Новаковић био учен поштен човек и добар Србин. *)

Па како су Срби оскудицу трпили у баруту, он је из неке Немачке књиге показиво Србима како се справља барут, те су га тако испрва и справљали, докле доцније творнице барутне у Србији подигнуте нису.

Новаковић је осто у Србији као Магистратски Секретар у Ваљеву до 1813 год. Шта је даље с њиме било и где је умро незна се.

*) Види стр. 268 и 283.

99.

ЖИВКО И ГАЈА ДАБИЋ

КАПЕТАНИ.

Живко родио се у Јаутини, среза Тамнавског, нахије Ваљевске око 1777 године.

Кад је Кнез Алекса после Немачког рата иступио из Аустријске службе, 1791 год. дошо у Бранковину својој кући, и како је тад био осто народ без власти, он у Тамнави и Посавини заведе ред, и постави у срезовима по неколико главни кметова као Капетана, тако тад код Манастира Докмира постави за главног кмета Живка Дабића, за кога уда и своју ћер имено Станију. Кад Турци од Немаца преузму управу над Србијом и они по њиовом начину власти изпостављају, онда Кнез Алекса узме Живка Дабића себи за свога Буљукбашу.

Но кад Кнеза Алексу и Бирчанина 23. Јануара 1804 год. Дахија Фочић у Ваљеву посече, и брат Алексин Јаков Ненадовић одпочне дизати народ на оружије, Живко Дабић за осветити Кнеза Алексу, први је уз Јакова престо и подпомаго га је у подизању народа на устанак.

Но кад се 15. Фебруара 1804 год. на Бранковачкот вису искупи око 700 бораца, а затим и разиђу се, и опет после три дана искупе се, и Јаков тад, кад чује да Турци Ваљеву од Шабца иду, са Живком Дабићем оде пред Турке, скојима се 23. Фебруара на Бељину у Шабачкој нахији сукобе и побију, гди погине неколико Турака, између који и Ага-Арап-Аџић као вођа њи, а за овим бојем били су бој 28. Фебруара и на Свилеуви, гди разбију Турке, од који 270 Турака мртви падне.

У ова оба боја Живко Дабић покаже се као добар јунак, кога Јаков заволи и постави Капетаном, после га је свуда са собом водио. Живко је био са Јаковом у боју 7. Марта на Шабцу, гди су и варош од Турака освојили, за тим 18. Априла био је у боју на Чокешини, а после ишао је са Јаковом по позиву Кара-Ђорђа, под Београд, и био у боју на Пожаревцу и Смедереву, и после у свима бојевима, који су се око Дрине на западној страни Србије дешавали, гди у жестоком боју на Лозници у понедељник на Св. Тројице 1807 год. погине. Тело његово однесу и саране код цркве Каонске до гроба Кнеза Ранка Лазаревића у Шабачкој нахији.

На гробу његовом и данас плоча стоји са овим надписом: „Село Јутина. Здѣ почиваетъ рабъ Божій Живко Дабићъ и погибе у ратъ турскій и сербскій. Бяше перви момакъ Господара Якова. И поживе 30 лѣтъ. Біяше разуменъ весма. И потруди се братъ его и изнесе степу на покровеніе гроба брата своего, месеца Мая 25 день, 1807.“

Живко Дабић био је врло добар јунак и мудар старешина. Он је више пута вршио и дужност Војводе и предводио у бојевима Ваљевску војску. Њега је у боју на Жичком пољу, кад је се Јаков ранио и кући отишо, и у Јеленчи у боју у једном вођу, заволио и сам Кара-Ђорђе. *) Вечна буди слава имену његовом.

После смрти Живкове на његово место постављен је био за Капетана његов брат Гаја Дабић, који је тако добар јунак био; и војево је до 1813 год., а после био је са Ваљевском војском у боју на Дубљу и 1815 год.

Гаја Дабић био је доцније члан Магистрата у Ваљеву, затим Председник суда; и кад је после 1839 год. устав у Србији у живот ступио, Гаја је био и члан Апелационог суда, одакле је због своје старости постављен у пензију, а за тим живио је у Ваљеву и код своје куће и умро.

Гаја Дабић био је осредње висине, главе умерене, смеђ, а образа округли и румени, био је јаког телесног састава и тела облог пуног, а нарави врло благе, љубезне и пријатне.

Он је после своје смрти оставио једног сина имено Марка, који је се учио у Русији и Капларом пешачким посто; кад је се повратио 1837 год. у Србију посто је одма официром, и служећи у војски посто је постепено и Мајором пешачким; а затим дато му је званије окружног началника, гди је прво 1843 год. био у Београду, затим у Алексиицу, и после више годишње те службе постављен је у пензију, а потом отишо у Ваљево, гди је у кући свога оца живио, а може бити да и данас живи. Он има своја три сина, који су у мањим државним службама званичници.

100.

ВАСИЉ ПАВЛОВИЋ

КАПЕТАН.

Васиљ је рођен у селу Бајевцу, среза Тамнавског. Њега је Кнез Алекса Ненадовић после рата Аустријског са Турском 1791 год. по-

*) Мемоари Проте Ненадовића стр. 141—142.

ставио за Буљукбашу код цркве Степањске, те је старешово докле Турци нису преузели владу над Србијом, а за тим био је код њега Буљукбаша.

Кад Кнез Алекса 23. Јануара 1804 у Ваљеву од Дахије Фочића посечен буде, и Јаков Ненадовић 15. Фебруара подигне народ на устанак противу Турака, одма је и Васиљ Павловић по наредби Јакова подиззо народ на оружје и устанку се присоједиино.

Васиљ је кроз сви десет година Кара-Ђорђевог војевања храбро војевао; кад буде пропаст Србије 1813 год. и Срби буду на Засавици разбијени, и од Шабца разиђу се сваки својој кући. Капетан Васиљ од Шабца свезе један топ са каром пуном бојне муниције и негде код Палежа у земљу закопа; па онда и он у Срем пређе, а затим се опет ускоро из Срема натраг врати, па је се крио и чуво од Турака, и договоре са главним људма, у Србији и пребеглим Војводама у Срему за нови устанак водио. Он је често тајно у Срем прелазио, наредбе и наставлења од Војвода примо, и по народу тајно растуро, а нарочито са Војводом Петром Молером у свези је стајо, а и у Србији са свима главнијим људма.

Капетан Васиљ, он је се и на ону молбу управљену на Проту Ненадовића и Петра Молера од 8. Августа 1814 год. у Топчидеру сочињену између други 11 које Војвода које други старешина подписо, којом су ји молили да код Дворова раде за бољитак народа; он је се подписо и на пуномоћије на ту цел издато Проти Ненадовићу 15. Августа те исте 1814 год. *)

Капетан Васиљ, стајао је у тесној свези са Манастира Боговађског Игуманом Авакумом, Војводом Ломом и с многим другим. Он је 1815 год. у Јануару био и у Рудовцима на тајно држатој скупштини, на којој су закључили и заверили се да на Цвети поново устану противу Турака. Он је тај закључак у Срему Војводи Петру Молеру Николајевићу и другима доставио.

Кад је Војвода Арсеније Лома 8. Априла 1815 год. на Цветни Четвртак први усто противу Турака, Капетан Васил са својим за устанак приправљеним људма готов је био, да се дигне устанак и у Ваљевској нахији, но он је чекао на Војводу Молера и друге кад из Срема пређу. И како је Молер из Срема на Забрежју у Србију прешо, он му је се са својим људма присоједиио, и тад њиме закопати топ са муни-

*) Види Мемоаре Протине од стр. 219—223.

цијом у време пропасти Србије 1813 год. из земље ископо, и Војводи Молеру, коме другом није то хтео одкрити и учинити, предо га, и на Ваљево противу Турака отишо. *) Па пошто Ваљевски Турци из Ваљева побегну, он је осто и отишо у Шабачку нахију са Војводом Петром Молером и Симом Ненадовићем противу Босански Турака. Шта је даље са јуначким, мудрим и врсним Капетаном Васиљем Павловићем из Бајевца било, и да ли од њега има данас потомака, нема се података.

101.

АРСА АНДРЕЈЕВИЋ

ОФИЦИР.

Арса је рођен у Ваљеву. Пре рата Аустрије са Турском убије неког Турчина, па побегне у Аустрију ступи у војску и постане официром, где је у Срему у Бољевцу на кордону био. Он је се добро познаво са Кнезом Алексом из Бранковине, па кад Цар Јосив 1788 год. сиђе из Беча у Срем да војску прегледа, Арса поручи Кнезу Алекси да дође к њему у Бољевце да види Цара.

Кнез Алекса узме свог Буљукбашу Николу Арсенијевића из Вукићевице и на чисти понедељник пређе у Бољевце и састане се са својим познаником и пријатељем Андрејевићем. Па кад му овај једног дана, кад је Цар Јосив са штапићем у руци, стојећи код једни кола показиво како кола треба да се намажу, рече: „ено Алекса оно је Цар Јосив.“ Алекса му одговори: „шта Арсо да од Бога нађеш!“ повиче зачуђено! — „Зар су у вас такви Цареви? А камо му велики ћурак и велики каук на глави, ако не већи, а оно бар као у нашег Везира у Београду. А Буљукбаша Арсенијевић рече: „а нутог Кнеже Бог и душа, како су му ноге танке, нема ни чарапа у чизмама, но голе ноге, а ми се уздамо да и нас одбене, а и он бос иде!“ Арса насмејавши се рече им да се тако кrштени Цареви носе а не као Турци.

Па како Цар Јосив чује да се Кнез Алекса налази у Бољевцима зовне га к себи, с њиме се поразговара обдари га и упути да спрема народ на устанак противу Турака, и да Срби помогну Аустријској војсци кад уђе у Србију, где је тако Кнез Алекса, кад је се вратио

---

*) Историја Милутиновића стр. 203 и 252.

и учинио, и после са Аустријском војском заједно војевао и Поручником посто. *)

Кад се сврши Аустријски рат са Турском и Алекса 1791 год. врати се у Србију, а Турски Јаничари обвладају земљом, Кнез Алекса стајао је у тесном пријатељству са официром Арсом Андрејевићем, и јављо му какве зулуме Турци Србима чине, а овај достављо је то већој власти Аустријској, која је по налогу Двора заузимала се за Србе. Има једно писмо Арсе Андрејевића од 28. Јуна 1799 год. гди пише Кнезу Алекси Ненадовићу како су Аустријске власти претиле Јаничарима да ће ји јавити Султану, а и са војском поседнути Србију, ако се они не окане да Србе угњетавају, и да су се Јаничари поплашили. **)

Даље се о том Ваљевцу Арси Андрејевићу ништа незна.

102.

ЖИВАН ПЕТРОВИЋ И МИТАР ЈАНКОВИЋ МАЊЕНИЦА БУЉУКБАШЕ.

Живан родио се у Каленићу, а Митар у Забрдици, среза Тамнавског, нахије Ваљевске.

Живан је био Буљукбаша код Кнеза Алексе Ненадовића, и увек је уз њега ишо; шта је радио за време рата Аустрије са Турском незна се. Но кад Аустрија учини мир са Турском, и поврати јој завојевату Србију, Кнез Алекса, који је био у Аустријској војсци официр, иступи из исте и 1791 год. дође у Бранковину, и почем је земља по излазку Немаца остала без икакови власти, он узме опет кнежевску власт у своје руке, и видивши како је у Аустрији подељен народ на кумпаније, тако и он иепоставља у Ваљевској нахији код неки цркви по једног Буљукбашу, који ће народом управљати. Тако и Живана свога старог Буљукбашу постави као за среског старешину код Јабучке цркве. И кад Турци предузму управу над Србијом и по свом начину власти по Србији иепостављају, онда Кнез Алекса узме опет Живана код себе.

Но кад Кнеза Алексу 23. Јануара 1804 год. у Ваљеву Дахија Фочић посече, и око 15. Фебруара Алексин брат Јаков Ненадовић на Бранковачком вису искупи Србе и подигне ји на устанак противу Ту-

*) Мемоари Проте стр. 8., 9.—12.

**) Голубица V. види од стр. 120.—127. и 380.

рака да свети свога брата и друге изгинувше Србе, тад одма и Живан уз Јакова пође, где је 28. Фебруара при освојењу Ваљева био, а затим и при освојењу Шабца.

Па како Кара-Ђорђе по освојењу Шабца 20. Априла позове Јакова и друге вође Ваљевске и Шабачке нахије да му сви на Врачар с војском 9. Маја дођу; тако и Буљукбаша Живан са Јаковом и Протом Ненадовићем на Врачар оде; где и друге старешине са други страна са војском дођу.

Па одатле Кара-Ђорђе узме Јакова Ненадовића са нешто Ваљевске и Шабачке војске, а и из други нахија по нешто, и оде те 18. Маја Пожаревац освоји, па удари и на Смедерево те и ту Турке на покорност принуди, и кад се врати опет на Врачар, где је Прота Ненадовић са Живаном Буљукбашом и Митром Јанковићем Мањеницом братом Кнеза Пеје Јанковића из Забрдице, код кога је и Буљукбаша био, са нешто војске заосто, а и са другим неким старешинама из други нахија, и како је по војски издата била заповест да се нико не усуди у залуд пушке бацати, да се логорујућа војска узнемиравала неби. Тако и Кара-Ђорђе кад се врати на Врачар ту заповест по свој војски пооштри, да нико пушке узалуд не баца.

Но Буљукбаша Митар Мањеница преступи ту наредбу и несмислено избаци пушку, кажу на дивљу патку. Кара-Ђорђе, седећи под чадором, кад чује пуцањ пушке, пошље момке те му дотерају Буљукбашу Мањеницу, који се оправда стим казавши да му је се сама пушка окинула.

Буљукбаша Живан, кад види да момци Кара-Ђорђеви отераше Митра Мањеницу, поплаши се и рече: кад Митра отераше само за избацај пушке, то ће сутра и мене, па дигне узбуну у Ваљевској војсци са ударањем у добош, имајући намеру, ту да отме Митра Мањеницу.

У то време Прота Ненадовић спавао је под једним дрветом, и кад чује добош, ђипи, мисливши да су Турци ударили, па кад види Живана са Ваљевцима, он га запита, одкуда Турци долазе? Живан одговори: „нема Турака, него Кара-Ђорђеви момци отераше Буљукбашу Мањеницу; данас њега, а сутра ће мене. А ми недамо се газити; зато сам ја заповедио да се војска паради, и топови да су готови, и оћемо нашег Буљукбашу међу нас“.

Прота кад види да може зло отуд произићи, рече Живану Буљукбаши: стој ја ћу сад Мањеницу довести! — И одтрчи Кара-Ђорђу, и каже му на само све пореду како се војска комеша и паради, и како за све

може несрећа произпћи. Кара-Ђорђе кад саслуша Проту, рече Мањеници: *„ајде момче, и моли Бога што си брат Кнеза Пеје, који ми је ушао у вољу у Пожаревцу, а млад си, и кажеш да ти се сама пушка оборила, а ја би тебе научио како се своје оружје чува, а не би ти помогао ни овај чича Прота!“* *)

Затим Прота са Митром Мањеницом оде у узбуњену војску Ваљевску, и разложи им, зашто је се народ подиго на оружје, и како у народу треба да има један највећи старешина кога треба сви да слушају, ако се желе ослободити Турског јарме, јер нема ни једне куће да нема свога старешину и да га млађи неслушају, и да га се не боје, а тако треба да буде и над народом и војском, ако се чему добром надати могу. Сва војска повиче: *„тако је, тако је, и један старешина бити мора свима, но међу нас љубов и слогу! и да се с Турцима бијемо и нашим старешинама покорни и послушни да будемо, али да и старешине нама правду творе.“* И тако се умире.

После овог догађаја у прву недељу после службе Божје у логору дође Кара-Ђорђе у Ваљевски логор са неколико старешина, поседају под једним ладником, и одпочну шаљиве неке разговоре. Но Кара-Ђорђе кад види ту Буљукбашу Живана запита га: *„бога ти момче какву ти ономад будалаштину беше започео?“*

Живан: „од стра господару; скривио сам јоште кад је Кнез Алекса заповедо.“ **) Кара-Ђорђе се осмене па рече: „та који се боји онај бега а не онако; а ти као стари Буљукбаша свима нама добро познатог Кнеза Алексе, требало би да си од њега памет научио, и да научиш и мене и свакога другога, да се држимо у љубави и у слови, а не да зао пример показујеш. Видиш шта смо започели! и знај и ти, и други да Црни-Ђорђе није подиго оружје да над својом браћом пишту и освету чини, већ је подиго и позво све вас и сваког Србина на оружје, да на Турцима освету чинимо, како за Кнеза Алексу тако и за сво Кнезове наше и браћу, које су Турци насекли и погубили, и да скинемо у име Бога јарам, који Србин од Косова вуче до данас. *А ја од сад кога првог чујем, да рекне, да ће своме брату Србину пишму или*

*) Он га је тако по већој части звао, види Мемоаре Протине стр. 208.

**) Живан је у то време био рапио Кара-Ђорђа у руку, у Ваљевској нахији, кад је он са четицом хајдука, узети из чете Станоја Главаша, са Јанком Катићем тајно пролазио кроз Ваљевску нахију, и испитиво да ли би народ на устанак противу Турака престо, Мемоари Проте стр. 203 и 206.

освету учинити, ја ћу десет Турака живи пустити, а пизмецију Србину главу ћу одсећи.“

Живан: „Господару признајем да сам покварио и крив сам; али сам се препао. Опрости ми!“ —

Кара-Ђорђе се мало осмене.

Живан пође да га пољуби у руку, он му руку недадне, него пољуби се с њиме у образ, и рече: „нити је крив Кнез Алекса, нити ја, но опако је онда време било. Од сад који што старо зло спомене или какву пизму узгони, биће му као што сам казо. И док сам ја жив неће бити пизме, ал' неће ми ни други судити — “. На том опроштају све старешине благодаре Кара-Ђорђу. И он потом устане и рече: „с богом“ и оде под свој чадор.

После овога Кара-Ђорђе је Живана као доброг јунака здраво волео. Па кад Кара-Ђорђе 1806 год. оде у Ваљево да иде на Братачић противу Хаџи-бега, и у Кличевачком шанцу са Протом Ненадовићем и са другим неким старешинама седне да руча, где му се донесе печено јагње, он зовне Живана, и рече: *„оди Живане да ручамо“.* — Живан: *„де те ви господару, ручајте, ја данас постим понедељник“.* — Кара-Ђорђе насмеје се гротом и рече: *„којекуде подуши те, зашто оће Хаџи-бег да попали сиротињу, јер ви постите понедељник. Седи ручај велим ти!“* — Живан седне и наклопи се — грешник — са другима на печено јагње. И кад руча Кара-Ђорђе га упита; *„којекуда момче, смета ли ти јагње?* — Живан: „вала ти господару, који ми опрости; (ђоја постење) од сад ћу све овако.“

Буљукбаша Живан Петровић и Митар Мањеница храбро су војевали на јужно-западној страни Србије око Дрине противу Турака под Ненадовићима, а шта је с њима на последку било и дал су где у боју изгинули, нема података.

103.

АЛИЈА И МУЈО ПЛАВИЋ

БУЉУКБАШЕ.

Алија и Мујо рођени су у Ваљеву, они су били рођена браћа, и Турског закона цигани.

Кад су Турци 28. Фебруара 1804 год. истерати из Ваљева и прогнати у Босну, оба Плавића заостали су у Ваљеву, подчинили се

власти Србској, и као што су били од заната ковачког, продужили су своју ковачку радњу и мирно у Ваљеву живили код своји кућа. Но кад се устанак Србски развије, они се понуде Војводи Јакову Ненадовићу да уз њега иду као момци његови и да војују противу Турака. Јаков ји прими а нарочито због Турског језика, па како се они у бојевима покажу као јунаци, тако ји Јаков постави за Буљукбаше и они образују за себе чету својевољаца, звани голи синова, који су потом јуначки Турке око Дрине и Сокола као највећи њиови душмани тукли. О Плавићима и о Пожаревачком Бинбаши Јанку Циганину, ево шта Сима Милутиновић у Србијанки III. на стр. 36 каже:

ЦИГАНСТВО.

Ај Цигане свагда у свем' в'рсне,
С' Фараоном штурмовавших море.
Плавића нам узвишују оба!
Све у биткам' за христјанско име
Сто' је Турак Алија посјеко,
А толико Муја нанизао
На Куршуме Бучја чжевердара,
Ким' Чајниче Поповиће слави.
Пожаревским Бинбашом је знатан
Неки Јанко чисти Циганине,
Ал' и ратник те никада жешћи:
Хате јах'о, једеке водио,
Под' рахтов'ма, ибришим' уздама,
Двоје токе једне свр другије,
И крстате барјаке носио
Кара-Ђорђем и Совјетом дан'с,
К'о јунац'ма и споборцам' Србству,
Да с' и они с' прочим' испореде,
И у житју кад' и труд'ма ради.
С' Циганима Главаш вољео је
Турке нападт', но и с' каквом војском,
Увјериос' да узмаћи неће',
Јер' највише тегљели су ваздa
Од' варвара безсвјестнога права;...

Оба Плавића били су велики јунаци, и носили су на себи богато срмали Турско одело, а и добре хатове јашали су, које су све то од Турака у бојевима задобили, они се кажу нису један од другог раздвајали, но заједно оба у бој ишли су: но при освајању Ужица 30. Јуна 1807 год. некако Турци Мују дочепају и свог на комаде исеку. А Алија остане жив, те је и после тога противу Турака војево, и вика у Ваљеву да је и умро.

Алија је био ожењен и леп човек, он је кажу своју жену, која је тако лепа туркиња била, богато одево, и она је морала у Ваљеву у Србску цркву ићи и Богу се молити.

После своје смрти он је оставио своју жену, која је у 1842 год. имала од правителства пензију по пет талира месечно, једног сина, и прекрасну ћер имено „Султу," која се удала у Ужице за неког богатог Турчина

104.

МАТА НЕМАЦ

ТОПЦИЈА.

Мата је био католичког закона а родом је из Новог-Сада.

Кад је Јаков Ненадовић 7. Марта освојио варош Шабачку од Турака, неки Пуљевић родом из Руме, од кога и данас има потомака у Руми, *) понуди се Јакову да му прибавља џебану за војску. Јаков то једва дочека, и наручи му да поред исте ако може који топ и пушака добави, које ће му он готовим новцем исплатити.

Пуљевић оде у Нови-Сад па како је знао да се код Новосадског Владике Јовановића налазе два црквена топа нешто дуља од по фата, тако појиште исте те му он оба уступи: па како су они лежали код цркве без икакове оправе, тако Пуљевић ји крадом у Варадину даде оправити, лафете им на точкове начинити и оковати, тако и каре за мунициjу начинити, и са бојевим ји фишецима и другом топовском нужном спремом за пунење и палење снабдјети, па кад од ти један лепо оправи, он нађе и топџију Мату родом из Новог-Сада, који је био топџија у Аустријској војсци и који је имао вештину у употреби топова, па га преволи да пође у Србију, гди ће бити добро плаћен, на које се Мата склони: и кад тако Пуљевић учини, он онда тај први топ, који је оправио, крадом са топџијом Матом довезе у Кленак, па ји поћу око половине Априла Јакову више Шабца преко Саве претури: коме се Јаков обрадује, и из своје собствености исплати му; па му поручи и за други топ, те тако исто Пуљевић му доцније око 6. Маја, кад је Јаков с војском на Врачар к Београду по позиву Кара-Ђорђа пошо, на Скели преко Саве крадом претури, кога је Поп Лука Лазаревић по одредби Јакова примио и на Врачар под Београд довезо.

Кад је Јаков Ненадовић у Шабцу добио први топ са топџијом Матом, много је се обрадово, а и сви Срби. Прота је говорио војсци да им је такови Ћесар из Беча посло, али да сваки ћути и тајн; и Срби тад држали су и веровали, да су Ненадовићи у договору са Немцима војну противу Турака одпочели, и даће им Аустријска војска у помоћ доћи. Тај топ учинио је у народу такову радост да је и Кара-

*) А осим други има и један Пуљевића унук, који данас служи у Цара Франца Јосифа телесној Дворској гарди имено: Светозар Пуљевић који је учину Стражмештера. К. Н. Н.

Ђорђе за њега чуо, и под Шабац шиљо је Павла Поповића из Вранића да се увери да ли доиста Јаков има топ, и да разбере одкуд га је добавио. *)

Јаков, кад је добио тај топ, прикучи обезду Граду Шабачком, и стане га из топа тући. Турци, кад виде, да Срби из топова Град бију, поплаше се, и Јакову Ненадовићу Град Шабац 20. Априла 1804 год. предаду.

По заузећу Шабца Јаков Ненадовић добије од Кара-Ђорђа позив, те 6. Маја крене Ваљевску и Шабачку војску и оде на Врачар, и са собом топ повуче, који одма одјекне под Београдом на испадајуће Турке из Града, а затим кад и други топ под Београд довучен буде, Јаков с једним топом, оставивши Мату Немца под Београдом код Проте Ненадовића, оде са Кара-Ђорђем на Пожаревац, па кад су га 18. Маја освојили, ударили су и на Смедерево, те и Смедеревске Турке на покорност принудили, и онда се на Врачар повратили.

Године 1805, кад је Кара-Ђорђе по други пут отишо и Смедерево 14. Новембра освојио, он је из истог топа туко Смедерево којим је управљо топџија Мата Немац, о ком има оваква прича: Падала је веле ладна киша, и Немац Мата дркто је од зиме. Кумбари је пунила овда онда, и ђулад су летела куд које. Срби су сумњали, да Немац Мата није подкупљен да тако ради. Немац Мата пренече ћевап уз ватру да што руча.

На један мах, Кара-Ђорђе дође и с чепа онај ражањ с ћевапом, па га ободе у котлац Мати с речма:

„Којекуде, по души те! Погоди онде (показујући руком град) као што треба, па ћеш добити и ћевапа и пара колико хоћеш.

Сад Мата избаци неколико метака, па се одма зада пламен од запаљени кућа у Граду.

Е, којекуде, тако те хоћу, рече Кара-Ђорђе, па даде Мати пуну прегршт дуката.“

Оволико се зна о првом топчији Кара-Ђорђевог доба, и првом топу, којим је управљо Немац Мата, и с којим је опсађиван и освојен Шабац, и затим Смедерево у ком је добивено 18 топова, и с овим после кад је Београд 30. Нојемвра 1806 год. и доцније и Ужице узето добивено је неколико стотина топова.

Шта је даље било са Матом после освојења Смедерева, дал је гди погинуо или умро, нема података. Но буди слава имену првом Кара-

*) Мемоари Проте Ненадовића стр. 78, 79, 80, 84, 89 и 90.

Ђорђевом топџији „Немцу Мати.“ а и благодарност Пуљевићу, који је топ и Мату прибавио, и Јакову Ненадовићу, који је топ ако и за своје скупе новце (као што Вук у Даници од 1828 год. на стр. 176 каже) платио.

105.

АНДРИЈА МИЛОШЕВИЋ.

Рођен је у Котешици, среза Тамнавског, нахије Ваљевске.

Он је био момак уз Јакова Ненадовића и свуда с Јаковом у боју, у којима је он бој био, јуначки је Турке туко.

Године 1813, кад Турци пређу Мораву и наступе на Београдску нахију и кад Кара-Ђорђе 21. Септембра из Београда пређе у Земун, Јаков покупи у Совету важнија званична акта и писма, па нешто у Београду у земљу закопа, а нешто у два бурета сложи, па онда заповеди те Андрија Совутско здание запали, да се Турци Србском архивом неползују, па одатле натовари ту бурад са актама на кола, седне на иста па дође у Забрежје код Палежа да у Срем пређе и да бурад са актама у место ракије пренесе. Па одатле одма пошље Андрију Милошевића у Шабац, који 22. Септембра дође и јави Војводама за пропаст Србску, да су Турци наступили на Београдску нахију и да је Кара-Ђорђе пребего у Земун. Гди тад Војводе и војска, кад то узна, сва се разиђе кућама, почем су Турци 23. Септембра уторник по подне и у Београд дошли и заузели га. *) А затим из Шабца врати се Андрија опет у Забрежје и с Јаковом пређе у Срем, а после 1814 год. врати се натраг у Србију својој кући у Котешицу, гди је живио до 1830 год. а потом код своје куће умро.

106.

ДАМЊАН МАРКОВИЋ.

Родио је се у Бранковини, среза Тамнавског, нахије Ваљевске. Дамњан био је момак уз Јакова Ненадовића, и био је високог раста, крупан човек, лица црномањастог и већи црни бркова, и добар јунак, који је свуд уз Јакова ишо и с њиме војево. Године 1813, кад је Кара-Ђорђе 21. Септембра прешо из Београда у Земун, њега Јаков одма пошље у Бранковину, те сву породицу Ненадовића крене из Бранковине и доведе је у Забрежје, гди је и Јаков из Београда пре њи дошао био;

*) Мемоари Проте стр. 212.

па пошто му породица из Бранковине присије, а и син Јеврем од Шабца са Милошем Обреновићем дође, тад се Јаков 25. Септембра са породицом и са многим народом на лађама преко Саве у Срем превезе. Кад је се Јаков хтео у Срем превести, тад Војвода Милош Обреновић, који је очекиво своју породицу да му у Забрежје дође, за коју је посло из Шабца свог момка Димитрија Ђорђевића да је доведе, кад види да је нема, он свуче са себе војводско одело, преда га Војводи Јеврему Ненадовићу, а сабљу Јакову на чување, те Јаков исту са синовцем Милошевим Ристом, сином Војводе Милана Обреновића, кога је из Београда као ђака у Забрежје на својим колима довео у Срем однесе. А тад Милош обукавши се у простије одѐло да га узмућени народ узнемирио неби, узме и од Дамњана Марковића велики гуњ и повр његовог одела обуче, и у Рудничку нахију за породицу оде. *) А Дамњан пређе с Јаковом у Срем, где је се до 1814 год. бавио код Јаковљеве породице, а затим, кад они оду у Русију, он се у Србију врати, где је живио до 1832 год. и тад у Бранковини умро.

107.

ПЕТАР ЕРИЋ

ПОСАВСКИ КАПЕТАН.

Петар је рођен у Звечкој у Посавини, Ваљевске нахије. После рата Аустрије са Турском, 1791 год. Кнез Алекса Ненадовић постави Петра код Грабовачке цркве за среског кмета, који је ту старешовао док Турци после нису предузели управу над Србијом и уредили власти по своме Турскоме начину, но и опет Ерић осто је Буљукбаша код Кнеза Алексе.

Кад Кнеза Алексу Дахија Вочић 23. Јануара 1804 год. у Ваљеву посече, и Јаков Ненадовић односно дизати народ на устанак противу Турака. Петар Ерић први се одзове том позиву, и он одма у Посавини убије једног Турчина Чамџију, и одпочне народ дизати противу Турака, и кад Прота Ненадовић са Бранковачког Виса, на ком је се 15. Фебруара искупило било до 700 оружани Срба, 17. Фебруара дође у Посавину у Забрежје и позове себи Петра Ерића, Исаила Лазића и Поп Леонтија из Уроваца, да им каже да устају противу Турака, па кад чује да је Петар Ерић већ убио једног Турчина, он и про-

*) Мемоари Проте стр. 213.

кушати га рече: „зашто Петре замећеш кавгу са Турцима? Лако је теби ви сте овде близу Саве, пак ћете одма побећи преко воде, али мисмо далеко, могу нас Турци све исећи и поробити.“ На то се они сва три на Проту изрогаче и рекну: „Та ми хоћемо да осветимо нашег Кнеза а твог оца“. — Прота им каже да он свог оца здраво жали, али ако се ми завадимо са Турцима, ви онда можете утећи преко Саве или помирити се са Турцима, па онда куд ћемо ми? Они се онда сневеселе, и Прота кад види да они искрено говоре и да су жељни да се бију са Турцима, онда им отворено каже да су се и Тамнавци на Бранковачком вису искупили и да он за барут у Земун иде, и они онда развеселе се; и док се Прота из Земуна 18. Фебруара натраг врати, они у Посавини искупили су били 300 оружани људи, и после другог дана буде ји 500 добро наоружани Срба, а за тим и на 1.000 људи у Љубинићу на оружје подигну. Прота им да нешто барута и за тим одатле оде на Бранковачки вис Јакову, те и тамо нешто барута и олова однесе.

Петар од те војске из Љубинића са Исаилом Лазићем и Поп Леонтијем узме један већи део и оде Јакову у помоћ, где су одржали победу над Турцима прво 23. Фебруара на Бељину а затим 28. Фебруара и на Свилеуви, где је 270 Турака мртви пало. *)

После ови први бојева Капетан Петар Ерић од 1804—1813 год. под командом Ненадовића непрестано је као јунак војево. Но несрећне 1813 год., кад је Србија пропала, и он је прешао био у Срем, па се одма вратио својој кући у Посавину, чуво је се од Турака и опет прелазио у Срем и са Молером и другим Војводама договаро се, наставлења примо, и по народу нуждне гласове растуро, и спремо народ за нов устанак.

Године 1815, кад букне нов устанак противу Турака у Руднику под Арсенијем Ломом 8. Априла на Цветни Четвртак, Петар Ерић са својим Посавцима готов је и спреман био да устане противу Турака, но како је имо договор у Срему са Војводама, док и од њи који пређе, па да одма устане са својим Посавцима, тако је њи и очекиво, па кад Војвода Павле Цукић, Макса Крстић и Капетан Јовица Милутиновић у Априлу код Прогарског чардака из Срема преко Саве у Србију пређе, он ји са Ђуром из Црвене Јабуке и са Посавцима дочека, ударе на

*) Мемоари Проте стр. 60. 63. 67. 68. 73. и 274.

Палеж и Турке из Палежа истерају, па онда Петар Ерић са мало дружине остане у Палежу да друм од Београда чува, а Цукић, Макса и Јовица оду Ваљеву; но како Турци у Београду чују за ово, Спахије одма полете те опет Палеж заузму, којим Петар Ерић није могао противу стати. Но кад Капетан Јовица стигне од Ваљева са 200 коњаника поново ударе на Палеж, освоје га, запале и преко 100 Турака побију, многи плен задобију а и један нешто кајик са једним топом. *) Па како одма други трећи ли дан по освојењу Палежа пређе из Срема и Војвода Сима Ненадовић а за тим и Петар Молер, с којим и Ерић оде Ваљеву, и кад из Ваљева Турци побегну, Капетан Ерић оде са Војводом Симом Ненадовићем к Соколу, а затим сиђу у Шабачку нахију, где је доцније 14. Јула на Дубљу у битци био, и кад ту у боју Сима Ненадовић погине. Даље се ништа незна о том Посавском јунаку Петру Ерићу, какова га је даље судбина постигла и да ли од њега у Звечкој има потомака.

108.

ВАСИЛИЈЕ ЖАРКО

МАНАСТИРА БОГОВАЂЕ ИГУМАН.

Жарко је рођен у селу Паљусима, среза Посавског, нахије Ваљевске. Кад је рођен, где је књигу учио, и кад је у Монашески чин ступио незна се. Но кад је Хаџи-Рувим отишо у Београд, кога су Дахије ужасиле и посекле, зна се у толико да је тад Жарко отишо био у народ по писанији.

Игуман Жарко познат је још пре устанка Кара-Ђорђевог 1804 год. Он је из Манастира Боговађе долазио у Бранковину Кнезу Алекси, те је се жалио на некаковог Харамбашу Петра Мутњанина, који са 20—33 хајдука преко Љига (реке) прелази и иде по селима око Манастира Боговађе, те ји народ безплатно рани. Алекса по тој жалби ишао је у Боговађу и призво је Мутњанина к себи у Манастир Боговађу и пито га зашто он то чини те га сиротиња бадава рани, која и сама нема шта да једе. Мутњанин Петар каже му да он то из нужде чини, што у његовом месту нема ра̂не да се исрањује. И тако га Кнез Алекса које с претњом које добрим речма преколи, те се обећа да ће чету распустити и да неће више по селима ићи и народ увнежиривати; које тако и учини.

*) Историја Милутиновића стр. 196, 206, 208.

Игуман Жарко био је јунак човек, и у време владавине Турске увек је на коњу на седлу о јункашу носио неки наџак жут од месинга, као неку спкирицу. Кад Кара-Ђорђе 1804 год. устане противу Турака и по наредби његовој све србске старешине 9. Маја дођу на Врачар са војском и око Београда улогоре се, тад и Игуман Жарко дође.

Београдски Турци ерлије — грађани — који су у вароши живили, лукаво и притворно позову Кара-Ђорђа да он ноћу са војском на договор и веру дође, и да ће му они капију отворити да у варош уђе и да је за узме. (Но они су хтели да само Срби у варош уђу па да капију затворе и Србе побију). Кара-Ђорђе и друге старешине поверују им, и једно вече из Мокроглуга пођу. С њима и Игуман Жарко пође. Кад буду на Лаудоновом шанцу на Врачару, Станоје Главаш идући са Жарком, поиште од Жарка да му да онај његов жути наџак-(спкирицу); но кад му овај нехтене дати, они се посвађају, и Станоје Главаш хтене му силом са јункаша наџак узети. Но јунак Игуман Жарко није ни Турско насиље трпио, него је Турке везо и тим ји наџаком туко и пребио, па на Станоја сукне сабљу и повиче: „*около голићу! около голићу!*“ (тако је обичај имо рећи кад је хтео кога да од себе одбије па и у самој шали говорио је „*около голићу!*“) Станоје Главаш, који је близу уз Кара-Ђорђа ишо, повиче: „побратиме Ђорђе ево калуђера са сабљом!“ — Кара-Ђорђе се прекучи да види шта је, а Главаш извади пиштољ на Жарка, а Жарко мане сабљом, да Главаша удари, али промаши те Кара-Ђорђа вр'ом мазне и засече га по образу. Тад Главаш и други магновено опале из пиштоља те Игумама Жарка убију. *) Кад пиштољи пукну, онда сва војска неким чудом повиче: „*лагум! лагум!*“ пак бежи натраг, колико је ко брже скочити мого.

И тако тај случај смрти Игумана Жарка то учини, да Кара-Ђорђа многе Војводе и војску Србску од безчестне преварљиве смрти спасе, које је ваљда Бог хтео тако да се учини. И после Кара-Ђорђе са Војводама, и војска благосиљала је Игумана Жарка. — Говорили су „Жарко погибе и нас од бешчестне смрти спасе.“

---

*) У Историји Л. Ранке стоји да су момци Кара-Ђорђеви молили Жарка да им тај наџак даде, но кад он хотео није дати, побудили су Кара-Ђорђа те је он заповедио да се тај наџак насилно од Жарка отме, и да је Жарко тад потего мач те Кара-Ђорђа у образ убо, и онда да су га Кара-Ђорђеви момци изсекли. Но сав тај говор крајња је неистина из пера пакостно потекла, није Кара-Ђорђе ниодкога ништа отимо, што је и вредност велику имало, а некмоли

109.

АВАКУМ, ИГУМАН
БОГОВАЂСКОГ МАНАСТИРА.

Гди је рођен, гди је књигу изучио, и кад је у монашески чин ступио незна се. А мало што зна се и за дела његова до паденија Србије 1813 године.

Но по паденију Србије тек су се 1814 год. започела помињати дела овог врсног Боговађског Игумана. Кад је се у Манастиру Благовештењу Рудничком састало неколико Војвода, те су 21. Априла 1814 год. начинили просбу на Руског Цара Александра I. и молили га да се код Порте заузме за Србски народ. да га Турци не угњетавају и да му се олакшање даде; при сочињењу ове молбе био је и Авакум Игуман, а и доцнији славни песник Сима Милутиновић који је ту молбу и сочинио. А после исти Авакум у јесен у Ваљеву, кад је Сима код Ваљевског Владике, кога су Срби Халауком, а Турци Дели-Папазом звали, писаром и Грчког језика толмачом био, говорио му је Авакум, да од те молбе неће ништа бити: „него ти мој Симо гледај одавде како год узможеш сада или зимус, па изиђи у народ, те ајде мени управо у Манастир па се ништа небој, па ћемо зимус ловити по шуми лисице, а кад дрен уцвета, ако Бог да срећу и здравље Турке, као што смо до јуче, а ти знаш да нама треба перо као и пушка“. *)

После Боговађски Игуман Авакум стојећи у свези и договору са пребегшим Војводама у Срему, а нарочито са Петром Молером, који је гласове од Проте Ненадовића из Беча примо, и преко Стевана Брдара из Кожуара, Ранка Антонијевића из Вуконе. Капетана Васиља Павловића из Бајевца, Петра Ерића из Звечке и други који су у Срем крадом у Ашањски луг прелазили договоре водили, наредбе примали и Игуману Авакуму достављали, а овај Војводама и другим главним Србима по Србији, а сви тајно народу саобштавали су и за нови устанак спремали га. И од исти произишо је Рудовачки састанак и учињена скупштина

тај нацак, који је без икакове вредности био. Него је овако све као што је овде написано. Нек види читаоц Мемоаре Проте Ненадовића од стр. 200—203. А друго ја свакога уверити могу да је тај исти нацак од туча Жарков, доно од некуд моме оцу Николи, па је се прво вуко по кући, и после мој отац насади га на штап те га је носио. Он није имао вредност ни једног динара, а кад ми је отац умро незнам куд је се тај нацак део. К. Н. Н.

*) Историја Милутиновића стр. 198. 199. 281 и 210.

у почетку Јануара 1815 год. код Попа Ранка из Рудоваца пивнице, на коју скупштину дошао је и Игуман Авакум са частним крстом и Св. Евађељем, те је под ведрим небом на мразу и снегу државо богомољство, гди је био Војвода Арсеније Лома, Лазар Мутап, Милић Дриничић, Никола Катић, Мијаило Ђуровић, Никола Прогоревчанин, Божа из Вукосаваца, Капетан Васиљ Павловић из Бајевца, Милутин Гарашанин, Тома Вучић Перишић и многи други до 60 главни људи из више нахија, гди су закључили и заклели се да на Цвети устану противу Турака, и проклели свакога, онога који би издо и неби у одређени дан пошо противу Турака. И ту закључили су да позову Кнеза Аксентија Миладиновића да се измакне између Турака, и заклели Војводу Арсенија Лому да позове Кнеза Милоша Обреновића да престане с народом на устанак, а ако нехтене, него застрани и пође са Турцима противу народа као и прошле 1814 год. у устанку Хаџи-Продановом да га убије, и од њега прво да се одпочне убијање Турака. *) Тако одатле изаслали су и у Срем Павла Гошића из Остружнице, те је за то закључење јавно Војводама, да и они буду готови, а и што ји дал' ће бити какове помоћи са стране, јер они оће да гину или да се турче. **)

У оволико се зна о делу врсног и енергичног Боговађског Игумана Авакума. А после, кад је Србски устанак на Цветни Четвртак 8. Априла 1815 год. под Војводом Арсенијем Ломом одпочет, и даље војна продужена, ништа се и нигди незна шта је са истим Авакумом Игуманом било, а и гди је умро или погинуо. Неки су говорили да је умро у Боговађи и код Манастира укопат? Но и то незна се; почем нико неможе да му гробницу, у којој кости његове леже, покаже. Но гди је да је укопат, буди вечна слава имену *Игумана Авакума*.

110.

НИКОЛА ГРБОВИЋ

КНЕЗ КОЛУБАРСКИ.

Никола Грбовић рођен је у селу Мратишићу, среза Колубарског, нахије Ваљевске.

Никола Грбовић види се да је био Кнез Колубарски по започетку одласка Аустријске војске из Србије 1790 год. кад је рат 19. Септемвра

*) Историја Милутиновића стр. 119, 186, 187, 201, 216 и 245.

**) Мемоари Проте стр. 343—344.

прекинут, и кад је се Кнез Алекса Стеф. Ненадовић по закључењу Свиштовског мира Аустрије са Турском од 4. Августа 1791 год. у Србију као пензионирани официр вратио, и предузео сам поново Кнежство над његовом пре рата Аустријског, Тамнавском и Посавском Кнежином, да с народом управља, почем Турци, још нису били власти у Србији испостављали. Па и надаље једнако видимо Николу Грбовића Кнезом Колубарским до устанка Кара-Ђорђевог на Турке 1804 год. па и до 1806 год. гди је при освојењу Београда био и после освојења Београда гди је ускоро код своје куће у Мратишићу од природне болести и умро.

Видимо Кнеза Николу Грборића као важна Кнеза Колубарске Кнежине, који је у Ваљевској нахији са Кнезом Алексом над народом сугласно управљао. А пошто је и Илија Бирчанин у години 1794 Кнезом Подгорским посто, видимо ји да су њи тројица као браћа живили, међусобно се договарали, скупштине сазивали, порез на народ разрезивали, такови купили, и заједно народ од Турскога зулума и неправде заклањали и бранили.

Кад је добри Мустафа-Паша преко Хатишерифа Царског од 1793 год. ударио већи данак на народ 1794 год. да може већу војску под најам држати да себе и Србе од Јаничара брани, и кад су му Кнезови говорили, да народ нема одкуд већи данак давати, него да му даду народну војску да прогони Јаничаре кад на Србију нагрну, које им је Паша тај предлог и одобрио, ту је при том договору и Кнез Грбовић био.

Кад су Јаничари у Србију под Тосун-агом и до Београда продрли и варош Београдску заузели, и кад је Кнез Алекса и Бирчанин 1795 год. искупио у Грабовцу Ваљевску војску, и одатле после и у Београдски Град исту Савом довезо, и с њом Јаничаре из Београдске вароши бојем истерао и варош заузео, ту је свугде и Кнез Никола Грбовић са својим Колубарцима био.

Па кад су Дахије преварили Мустафа-Пашу 1799 год., Београдом овладали, Мустафа-Пашу 27. Декембра 1801 год. удавили, и сву, Србију под своју власт притисли, Кнез Никола Грбовић непрестано је, и под Дахијама Кнезом био, и у колико је се могло, са Кнезом Алексом и Бирчанином бранио је сиротни народ.

Кад је Кнез Алекса због угњетења народа Србског тужбу Султану на Дахије у Манастиру Чокешини правио, ту је и Кнез Грбовић и Бирчавид са другим Кнезовима из оближњи места био.

После тога, кад су Дахије у Београду закључиле да важније Кнезове по Србији исеку, ту су записали да и Кнеза Николу Грбовића посеку. Ево како и песма прича како је Фочић Дахија између други, и за Грбовића говорио:

„Док погубим Кнеза Грбовића
„Из лијепа села Мратишића,
„Он је Паша, а ја сам Субаша."

И заиста што је Фочић реко, хтео је и учинити. Пошље одма у Ваљево поруку Кнезовима да са 200 момака долази у лов, но да му Кнезови спреме конаке и запру за коње и Турке. Па се крене са својом зликовачком тевабијол к Ваљеву. Кнез Алекса и Бирчанин непадајући се злом доласку Фочићевом, са Милованом Грбовићем, сином Кнеза Николе Грбовића, кога је отац у место себе послао јербо је он здраво болестан био, преправе што треба у Ваљеву за дочек Фочићев; па изиђу сва три у сусрет Дахији Фочићу до у поље Лубенинско. Фочић ји лепо прими, но кад тог дана 20. Јануара 1804 год. у Ваљево дођу, како с коња сјашу, Фочић сву тројицу Кнеза Алексу, Бирчанина и Милована Грбовића окује у ланце, лисичине и томруке, и у тамницу ји баци; а 23. Јануара Кнеза Алексу и Бирчанина из тамнице пред вече изведе и ниже ћуприје на 80 фати код Колубаре у пољицу оба посече; а Милована сина Кнеза Николиног пусти. И он после тог из Ваљева оде. И тако за срећу Кнеза Николу Грбовића једина болест, од које није се мислило да ће жив остати, од известне смрти спасе.

Како је Кнез Алекса и Бирчанин посечен, одма је Јаков Ненадовић са синовцем својим Протом сместио своју породицу у збег у планину Посово, и започели су народ советовати и на оружје подизати против Турака. И кад су на Бранковачком Вису 15. Фебруара искупили до 700 наоружани људи, позвали су и старог Кнеза Грбовића и Милића Кедића на устанак, који је се одма и одазвао, и како је Јаков противу Турака на Свилеуву са Ваљевско-Тамнавском и Посавском војском отишо, Кнез Никола Грбовић покупио је своје Колубарце и у Жубер дошо испод Ваљева, а потом оставио војску, и прешо преко Колубаре и дошо у Пошаре у логор са Јовицом Милутиновићем, где је нешто Посавске и Тамнавске војске било, на договор са Ненадовићима.

Прота Ненадовић баш је тог дана био договор водио са Ваљевским Турцима да би му издали заповедника Ваљевског Јаничар-Агу Пореч-

Алију, па да на Ваљево неударају, и да непале куће мирни Турака; но како од тог договора ништа није могло бити, него само што им је Прота дао реч да за пет дана неће ударити на Ваљево, и тако Прота са Живаном Петровићем из Каленића буљукбашом Кнежа Алексе дође у Пошаре, где затече Кнеза Грбовића, који га чека. Тад Кнез Грбовић запита Проту: *„душо' кад ћемо ударити на Ваљево да палимо?“* *) Прота му каже, да је Турцима дао веру за пет дана да неће на Ваљево ударити, зато, док невидим шта ће Јаков на Свилеуви са Турцима урадити и да му је и 200 момака упомоћ посло. Кнез Грбовић рече: *„да писи душо вере даво, ја сам мислио баш вечерас да ударимо, али кад си на Свилеуву посло војску, и на пет дана одгодио, нека остане док видимо шта ће на Свилеуви бити, но велим да ја успут испод Ваљева оно чардака, сјена и слама за-мунђам, нека она пасја вјера зна да хоћемо да палимо!“* — А ти дела Кнеже, рече му Прота. Грбовић кад се подоцкан ноћу из Пошара за у Жубер својој војсци преко Колубаре врати, успут сва сена, сламе и чардаке Турске попали, па оде у логор својој војсци. Но Кнез Милић Кедић и Миливоје Тадић, који су више Ваљева са Подгорцима били, кад виде ватре, помисле да Ненадовић и Грбовић Ваљево пале, па од Враце низ Брђане и они слете у варош те Ваљево почну палити. На то дотрчи с војском и Кнез Грбовић из Жубера и Прота из Пошара, те и они тог вечера 28. Фебруара са две стране стану на Турке нападати, бити ји и Ваљево палити. Но кад се Турци у чуду виде, сви се збију у једну велику каменом озидану авлију и стану се бранити из пушака. Прота пређе преко Колубаре те се састане са Грбовићем и договори, шта даље да се ради. Стари Кнез Грбовић рече Проти, *„ови се Турци у овику тврдињу затворише, где им се душо без топа неможе ништа учинити, но ваља ји чувати док се од глади непредаду; али нема брашна!* (тако је он звао барут) *но иди ти душо, тражи брашна, а ја ћу ову пасју вјеру чувати и цјенити као и они што су мога браћа Алексу и Бирчанина цјенили!“*

Прота одма тог повечерја оде на Забрежје да прибави барута из Аустрије. Кнез Грбовић и Кедић остану држећи у шкрипцу Турке у Ваљеву. Но Турци те ноћи видећи себе у опасности, искраду се и из Ваљева побегну.

---

*) „Душо“ то обично стари људи тако младиће и децу, које воле, зову.

Кад из Ваљева Турци 28. Фебруара 1804 год. побегну и Јаков тог дана Турке на Свилеуви разбије, па на Шабац оде, стари Кнез Никола Грбовић чуво је од Ужица да Турци Ваљеву непродру. И после кад Јаков Шабац узме и на позив Кара-Ђорђа оде с војском Београду, Кнез Никола Грбовић осто је у Ваљевској нахији, те је обдржаво ред и поредак и чуво од Ужица.

После тог био је стари Кнез Никола у више битака, као и на Буковици противу Хаџи-Бега, који је са великом војском пошао био Ваљеву, кога сузбију и натраг преко Дрине претерају.

И на последку кад је освајан Београд на Св. првозваног Андреју 30. Нојемвра 1806 год. Кнез Никола био је са своји 1.000 Колубараца последњи бој са Турцима, и пошто Београд од Турака освоје, он се ту од великог напрезања и труда као стар човек разболе, оде својој кући у Мратишић и наскоро умре.

После смрти своје Кнез Никола Грбовић оставио је четири своја честита одрасна сина Протопоп Стефана, Милована, Луку и Радована, који су сви добри борци и Кара-Ђорђеве Војводе били.

Од ти Грбовића постоји и данас кућа у Мратишићу и има потомака.

Тело је старог честитог и заслужног Кнеза Николе укопато код Крчмарске цркве и гробни белег са надписом над његовим гробом од његови синова ударен је био, гди су доцније и синови његови покрај гроба старог Грбовића сарањени били, и гробни белези с надписом поударани. Но Србска, а не Турска рука, која је поштедила те гробове, после године 1872 порушила је, белеге повадила и одбацила, и ниједном од ти заслужни за Србство Грбовића гроб се незна!

Није те гробове порушила проста или народна рука, која уме ценити и заслуге и гробове своји стари заслужни мужева, који су им данашњу слободу, коју уживају, крвљу својом искупили, него властничка!

111.

БРАЋА ГРБОВИЋИ

ПРОТОПОП СТЕВАН, МИЛОВАН, РАДОВАН И ЛУКА.

Војводе Колубарске.

Ова сва четири брата Грбовића били су синови Кнеза Николе Грбовића, и рођени су у селу Мратишићу, среза Колубарског, нахије

Ваљевске. И сви један за другим били су старешине и Војводе Кнежине Колубарске за време Кара-Ђорђа.

I. ПРОТОПОП СТЕВАН после смрти свога оца 1806 год. посто је Кнезом Колубарске Кнежине, и отликово је се у мањим бојевима са Турцима; особито узбијао је Турке, који су насртали на округ Руднички и Ужички. — По смрти овога Проте Грбовића, Кара-Ђорђе постави Војводом брата му Милована.

II. МИЛОВАН ГРБОВИЋ Војвода Колубарски. Милован је Грбовић од све своје браће најодличнији био. Њега је отац његов Кнез Никола свугде узасе водио. и уместо себе свугде док је жив био шиљо, те је он наредбе његове вршио.

Кад су дахије у Београду закључиле да Кнезове по Србији исеку, и кад је Дахија Фочић под именом лова у Ваљево 20. Јануара 1804 год. дошо, да то дахиско закључење изврши и Кнезове исече. Кнез Никола Грбовић био је тад јако болестан, па немислећи на зло, да Фочић по злу и по њнове главе долази, мислио је да долази у лов, као што је и поручио и казо да му се конаци и рâна спреми. Па Кнез Никола у место себе посло је био свога сина Милована у Ваљево да конаке и ранру за Фочића и његову тевабију са Кнезом Алексом и Бирчанином спреми.

Но Фочић како у Ваљево дође, ухвати Кнеза Алексу и Бирчанина па и Миловина Грбовића, окује ји у ланце и лисице, па ји у тамницу баци. А после три дана 23. Јануара из тамнице ји изведе, Алексу и Бирчанина посече а Милована срећом пусти.

После тога кад је Јаков Ненадовић стао покретати и подизати народ у Ваљевској нахији на устанак противу Турака, па је позво и Кнеза Николу Грбовића да подиже и Кнежину Колубарску, где му је се Кнез одма и одазво. Милован је свуд са својим оцем ишо, и народ на оружје подизо и подпомагао га. па и у Ваљеву кад су га 28. Фебруара попалили и Турке истерали, био је.

Кад је Јаков освоио Шабац, у Ваљево се повратио, и по поруки Кара-Ђорђа 6. Маја отишао са Ваљевском војском Београду. бој са Турцима по Врачару био, а после тог са Кара-Ђорђем отишао противу Пожаревца, па по освојењу истога, Смедереву, па опет натраг на Врачар повратио се и бојак био, у свима тим бојевима са Јаковом био је и Милован Грбовић са својим Колубарцима и Подгорцима. *)

*) Мемоари Проте стр. 88.

После ови битака Милован Грбовић још за живота свога оца Кнеза Николе био је у више бојева; и године 1806 био је у боју са Кара-Ђорђем противу Мехмед-Капетана Виданића на Лозници Жичком пољу, и Јеленчи. После при концу Априла са Јаковом Ненадовићем био је у боју на Чучугама противу Осман-Џоре, гди је 2.800 Турака мртви пало, које тако разбијене Турке по наредби Јакова терао ји је Милован са Кедићем и Недићем до Дрине. У Јулу месецу Милован био је у боју на Буковици и Братачићу противу Хаџи-Бега, кога је по сузбићу до Дрине гонио. И после ови битака Милован Грбовић туко је се са Турцима на Шабцу и око Дрине на више места, па и на Бауриђу и последњи пут 1808 год. на Рожњу код Сокола, гди се разболе, оде кући и умре. А на његово место за Војводу постави Кара-Ђорђе његовог брата Радована.

III. РАДОВАН ГРБОВИЋ Војвода Колубарски. После смрти свога брата Милована, Радован бавио је се више око Сокола и чувао да Турци из Босне преко Дрине не продру, и био је у више битака око Дрине до 1813 год. Он је добар Војвода био скоро као и његов брат Милован. Радован је живио и са Турцима се био до 28. Јуна 1813 год. *) а шта је после с њиме било незна се, мора да је тад одма и умро. А текем после овога појавио се као Војвода Кнежине Колубарске млађи брат његов Лука Грбовић.

IV. ЛУКА ГРБОВИЋ војево је са својим оцем, и са браћом као Капетан у устанку Кара-Ђорђевом на Турке**) до 1813 год. Те несрећне године заостао је Лука у Србији. Но 1815 год. кад су се Срби противу Турака опет подигли, и кад је Војвода Павле Цукић са Капетан Јовицом, и за овим Војвода Сима Ал. Ненадовић и Петар Молер, кад су из Срема у Србију прешли и у Кличевцу код Ваљева противу Ваљевски Турака улогорили се, тад Лука Грбовић са својим Колубарцима одма им је у помоћ претеко; и кад су Турци из Ваљева у Босну крадом одбегли, Лука Грбовић са Војводом Симом Ал. Ненадовићем из Ваљева оде к Соколу, те Соколску нахију противу Турака подигну и на Бауриђу шанац стари поправе и ту се улогоре. ***)

После тог Војвода Сима Ненадовић остави у том шанцу Луку Грбовића да чува да неби Турци из преко Дрине навалили; а он сиђе

*) Огледало Србско од J. Хаџића види стр. 152.
**) Мемоаре Проте види стр. 99.
***) Види Историју Милутиновића стр 251, 284 и 285.

у Шабачку нахију под Цер у Црниљево, противу Зворничког Али-Паше, који је у Јадру са више њада Турака логоровао. *)

Но кад Мараш-Паша пређе преко Дрине с војском, уђе у Мачву и у Дубљу ушанчи се, Сима А. Ненадовић поручи, те му и Лука Грбовић са Бауриђа пред Марашли-Пашу са војском дође, који је 13. и 14. Јула 1815 год. у битки на Дубљу био. Но кад Сима у јуришу на шанац погине, Срби Турке разбију и жива Мараш-Пашу са 83 Турчина заробе, онда Лука Грбовић ступи на Војводе Симе А. Ненадовића место и предузме команду над Ваљевском војском.

После овог Дубљанског боја Луку одреде, те са Бећарима оде Шабцу, где на Баиру спрема Граду начини нешто шанчића, у ком развије велики свилени барјак његовог умрлог брата Милована Грбовића, кога му је Кара-Ђорђе дао. У који шанац по наредби Кнеза Милош пошље му Војвода Прота Смиљанић заробљене Турке да ји чува.

Но како је Кнез Милош са заробљеним Мараш-Пашом отишо у Црниљево и тамо неколико дана разговоре са Пашом водио и частио се, на једанпут Лука Грбовић добије од Кнеза Милоша тајно писмо, да он: „заробљенике тако чува како да могу из шанца побећи у Град међ Турке, кад усхтеду, и ту тајну једноме од Турака да одкрије, нека знаду приликом се ползовати, али без његова јавнога повода и без очигледног одпуста, па када то изврши, да му јави.“ По том тајном Милошевом налогу, Лука Грбовић и поступи, јави једном Турчину да буду готови, па кад виде да су слабо чувати, нека јурну из шанца и у Град побегну.

Лука Грбовић дан два пре него што ће Турке испустити, раскомоти се и излазио је безбрижно у варош из шанца и бавио је се са другим старешинама по вас дан. Војници кад виде да нико на њи непази разиђу се и они сви из шанца, и оду преко Камичка у варош, неки да по меанама пију, неки да што купују, а неки разиђу се по дућанима да спавају. Турци као што им је потајно казато да бегају, уоче то да ји само два стражара чувају, а и они куњајући невољно, јурну сви из шанца и побегну у Град, узевши са собом велики свилени Војводски барјак покојног Војводе Милована Грбовића Лукиног брата, ког му је Кара-Ђорђе дао, једног хрта, који је за срг принесан био, и осим тога омањег шићара, и триста гуњева и торби војнички, и осим свега тога,

---

*) Историја Милутиновића стр. 243—244.

једно мало бећарско барјаче већ распрандусано, по споменом знатно и као у битки за срећно држато, јербо је на Мишару 1806 год. од Кулин-Капетана добивено, и то све у Град однесу.

Кад тако Лука Грбовић испуни налог Кнеза Милоша, испустивши Турке, те су у Град побегли, јави о том Милошу, који се одма из Црнилева са Мараш-Пашом крене, дође у Шабац и увери Пашу да је и заробљене Турке одпустио, па пошто је Мараш-Паши поклонио једнога хата, његовим момцима по коња и по пар хаљина, да му још и 600 гроша и Капетана Илију Срдана, те га кроз Мачву и преко Дрине Босанском Везиру Рушид-Паши испрати. *)

Довде је рад из живота Луке Грбовића, а шта је даље с њиме било, и кад је умро, нема података и незна се. А само зна се да је и он код Крчмарске Цркве био укопан, и белег од камена имо: но таковн да је нечија сила, као и његовог оца Кнеза Николе, и браће његове, повадила, негди одбацила, и да им се сада гроб, гди су сви покопати били, незна!

112.

ЈОВИЦА МИЛУТИНОВИЋ

КАПЕТАН.

Родом је из села Санковића, среза Колубарског, нахије Ваљевске.

Године 1804 год. кад су силне Дахије зашле по Србији, те су Кнезове и друге одбраније Србе секли, и кад Дахија Фочић Мехмед-Ага 20. Јануара дође у Ваљево и 23. Јануара на Колубари посече Кнеза Алексу и Бирчанина, Јаков и Прота Ненадовић сместу своју породицу у планину Посово узбег, и одма пођу по народу дизати га на оружје противу Турака, и тако 15. Фебруара искупе на Бранковачком вису 700 оружани људи. Одакле позову Колубарског Кнеза Николу Грбовића и Кнеза Подгорског Милића Кедића на оружје противу Турака, који им се одма оба одзову. Покупе народ из своји Кнежина на оружје и дођу Ваљеву да посечене Кнезове свете.

Са Колубарским Кнезом Грбовићем дошо је и Јовица Милутиновић, који је од марама барјак начинио и носио га покрај упарађене војске. Он је био Буљукбаша код Кнеза Грбовића. **) И кад су Ваљевски Кнезови Грбовић, Кедић, Прота Ненадовић и Миливоје Тадић

*) Види Историју Симе Милутиновића стр. 331 и 339—341.

**) Види Мемоаре Протине стр. 71 и 274.

28. Фебруара те 1804 год. запалили Ваљево, Турке истерали, и заузели га; ту је при заузимању Ваљева уз Грбовића са Колубарцима и Јовица био.

После заузећа Ваљева Јовица је свуд уз старог Кнеза Николу, а после смрти његове, уз његовог сина Милована Грбовића Војводу ишо, и свугда је храбро војево. 1. Августа 1810 год. на Рожњу код Сокола у логору посто је Капетан, а 26. Маја 1811 год. добио је диплому на исти чин. *) Несрећне 1813 год. пребегао је и Јовица у Срем.

Године 1815, кад Качерски Војвода Арсеније Лома 8. Априла на Цветни Четвртак неочекавши дан Цвети, који је Рудовачком скупштином за устанак урочен, устане противу Турака, Рудник освоји, а потом на Цвети мучки погине, онда Срби 12. Априла на страстни понедељник преморају Кнеза Милоша те он предузме управу над устаницима тог краја.

Петар Молер и друге Војводе у Срему кад чују за тај устанак, договоре се, те одма прво Војвода Павле Цукић, Макса Кретић и Капетан Јовица код Купиновачког чардака преко Саве у Забрежје са четрдесет добровољаца пређу. Гди им за два сата 500 добро наоружани Посаваца дође; па се одма крену низа Саву, гди узпут Јовица изсече неке Турке и изненадно ударе на Палеж, у ком су Турци живили, гди им се Турци предаду под условљем, да ји пропусте, да низа Саву водом у Београду на лађама оду, то им и уважено буде, пошто Капетану Јовици даду сребрњаке пиштоље Грбовића, које је он у једног Турчина познао, и које је овај пре кратког времена у Ваљеву од Грбовића на силно отео: и тако Палеж одма од Турака очисте. После у Палежу остане Капетана Петра Ерића из Звечке и Ђуру Н. из Црвене-Јабуке са њиним четама, да они чувају да неби Турци од Београда и Шабца продирали. На одатле крену се Ваљеву и успут пребирајући људе, дођу Ваљеву и улогоре се у Кличевачком шанцу. Ту им на Кличевац дође Кнез Рака Тешић из Мијоннице и Радован Грбовић, који су од Маљена планине гонили Турке до Ваљева и то вече у Врану са војском пали и барјак развили.**)

---

*) У Књежевини Србији од Милићевића на стр. 395 стоји да је Јовица, на Рожњу постао „подвојвода" (ово звање подвојводе није било!) а 1812 год. да је добио: „Диплому" на већи чин? А Прота Ненадовић у својим мемоарима на стр. 274 каже да је био Капетан. А и Милутиновић га је свуд у Историји називо 1815. год. Капетаном. К. Н. Н.

**) Историја Милутиновића види стр. 196—197.

Павле Цукић и Капетан Јовица кажу војсци, да је општи устанак у свој земљи, да ће из Цесарије све Војводе и сви пребегли Срби у Србију прећи, и да већ свугде прелазе. И да ће за њима прећи велика тријy Царева војска са топовима и џебаном, и да народ о победи над Турцима ништа несумња, него сваки да устаје противу Турака, који жели да заслужи христијански Царева и Краљева милост и правицу да добије, јербо су се у Бечу њи три највећа Цара договорила, који дрмају светом, да Србе од Турака ослободе. А они да су прешли напред само да охрабре народ. Овако су Капетан Јовица, Цукић и Макса Крстић храбрили и слободили народ свуда гди су прошли да устаје противу Турака, а и у Ваљеву у Кличевачком шанцу.*)

Кад ту у Ваљеву Војвода Цукић, Крстић и Капетан Јовица преноће, сутра дан пред подне стигне им глас од Палежа да су Београдске Спахије дошле, па почем им заоставши Капетан Ерић и Ђура са мало војника нису могли противу стати, опет Палеж заузели, и траже да им народ из оближњи села рану доноси. Војводе у Кличевцу договоре се, одреде Капетана Јовицу да он трчи к'Палежу да га опет од Турака очисти. Јовица узме узасе 100 коњаника, узјаше на коња, узме канџију у руку и ободе трком к Палежу, успут прекупљајући Србе на оружје противу Турака, и кад стигне у Грабовац састане се са Капетанима Ерићем, Ђуром и другима и стане пребирати већу војску, и кад такову прекупи дође ноћу к Палежу.

Но како је тог истог вечера дошао био из Рудничке нахије преко Рудоваца на ушће поред Саве и Кнез Милош Обреновић са неколико момака, и кад је чуо да је Капетан Јовица дошо с војском под Палеж, из Ушћа те ноћи оде, те се у Звечкој са Јовицом састане; па пошто се поздраве и пољубе, Милош упита Јовицу гди је Прота Ненадовић, и кад му Јовица каже да је у Бечу и да су скоро имали од њега надеждно писмо, онда Милош упита за Петра Молера; Јовица каже да је остао у Срему да прекупи којег бећара и прибави муниције па ће и он одма прећи. Потом Милош упита Јовицу били се он могао са Молером како састати. Јовица му каже да може у селу Прогари код Попа Живкове куће. И тако Милош оде са Капетан Јовицом у село Уровце спрам Прогара, нађе један чун са два веслара и претури Милоша у Срем, који оде у Прогаре те се са Молером састане. **)

*) Историја Милутиновића види стр. 202.

**) Историја Милутиновића види од стр. 203—205.

Кад Јовица испрати преко Саве у Срем у Прогаре Кнеза Милоша, врати се у Палеж и прекучи обсадну војску ближе вароши. Турци кад то виде поплаше се, побегну Колубари и стану се утрпавати у лађе и у чето каик, Срби јурну, улете у варош, и што нађу Турака побију, а бегајуће пођу гонити. Капетан Петар Ерић отрчи те им пресече пут на Колубари, да не могу низ Колубару са лађом навести се у Саву. Турци како су ји Срби гонили, препуне лађу и чето каик, на ком је и један топ био, који утоне у Колубару, где се преко 120 Турака подави. Кад сутра дан Капетан Јовица заповеди те се чето каик из воде извуче, нађу Турке у лађама потопљене као живе седеће, где су мртви у једној руци држали пушке а у другој чибуке. Ту Срби задобију многи плен, а и хатова, доброг оружја, одела а и цебане.

После тога Капетан Јовица врати се од Колубаре у Палеж, те га свог попали. Па онда седне у чето каик, спусти се низ Колубару и оде уза Саву до према Прогарског чардака, да у Прогаре јави Петру Молеру, Милошу и другима, за наново освојени Палеж. Док официр са чардака повиче: „комшија! куда ћете овамо? Кад ми с вама ништа посла немамо, а скела овде није?“ Па замоли да му се не примичу. Јовица му одговори: „Ми смо, брате, Срби, а нисмо Турци! Ја сам онај Јовица, што сам био до јуче у селу Карловчићу.“ Официр му одговори да је и он из тог села, и тако се познаду: и Јовица исприча му како су побили Турке на Палежу, многи плен заплењили, а и шајку, на којој се возе: које официру као Србину мило буде, и рече: „фала Богу!“ Тад га Јовица замоли, да пошље једног солдата, који ће бакшиш добар добити, у Прогаре Попу Живку, да му јави, како је Палеж освојен опет од Турака, и како су једну шајку са топом задобили, рекавши да се он с њиме добро познаје и да ће му мило бити. Коју молбу официр му и испуни: и Јовица окрене шајку и стане уз обалу Србску у Забрежју. Тог вечера пређе и Кнез Милош Обреновић из Прогара на једном чуну сам као што је и отишо, а сутра дан и Сима Алекс. Ненадовић са 120 момака и цебаном и оду на Палеж.*) Скину топ са шајке, и стану правити за њега лафет и оковати га. Но како од Павла Цукића из Кличевца стигне писмо да су се Срби код Ваљева узбунили и хоће да га оставе, Јовица остави Милоша и Симу Ненадовића у Палежу са војском да топ оправе. А он узме педесет коњаника па потрчи Ва-

---

*) Историја Милутиновића види од стр. 206—309.

љеву гди успут искупи још до стотину коњаника, и како дође у Кличевац расиирлита говорити људма, како су Палеж освојили, много Турака побили, многи плен запљенили: хатова, оружја, џебане, и један топ са шајком задобили, и да из немачке Србска војска једнако куља и прелази, и да су Цареви обећали Србију сву од Турака ослободити и т. д. и народ се у Кличевцу умири. А после тог дође и Милош са Симом А. Ненадовићем и са заоставшом у Палежу војском, и дотерају онај са шајке скинути топ, и војници се по све охрабре.

Тад кад се прибере повише војске, намисле да ударе на Ваљево и да га ноћу јуришом узму, пак распореде се: Јовица и Кнез Милош пређу Колубару и испењу се на брдо Врану и узму и топ са собом, те га на брду под неким ораом наместе, и уроче кад трећи топ пред зору пукне да сви са свију страна, као што су се распоредили, на Ваљево јуришом ударе, и тако сваки Војвода са својим командама оде на уговорено место. Но како тог вечера стигне у Кличевачки шанац и Петар Молер са војском и још са једним топом и џебаном, Турци кад то разуму, поплаше се, и те ноћи из Ваљева мучки искраду се и са западне стране уз брдо Брђане побегну и преко Јелине стене оду, гди ји Али-Пашина војска, која је у Јадру 5—6.000 логоровала, прихвати, и тако се спасу. А Срби без избацаја пушке заузму Ваљево. И тако је Капетан Јовица Милутиновић и те 1815 год. по други пут био при заузимању Ваљева од Турака. *)

Кад Турци побегну из Ваљева, Милош са већом частћу Ваљевске војске и са оба топа оде противу Турака Чачку. Сима А. Ненадовић и Грбовић оду у Сокоску нахију на Баурић. А Петар Молер, Макса Крстић, Боја Богићевић и Капетан Јовица оду у Шабачку нахију да је противу Турака одмећу; у Црниљеву ископају шанац, улогоре се и стану противу Али-Паше, који је у Јадру са војском био.

После тог из Црниљевачког логора Петар Молер и Сима А. Ненадовић шиљали су Капетана Јовицу у Поцерину и Мачву, те је народ противу Турака одмећо, а притом са Симом Ненадовићем у Липолисту у боју са једним табором Турака од Али-Пашине војске био је.

Кад Мараш-Али-Паша Никшић пређе Дрину и преко Мачве дође на Дубље и са 1.500 Турака ушанчи се. Противу кога у вече прво оде Молер са Капетан Јовицом, гди јим претече упомоћ Прота Никола Сми-

---

*) Историја Милутиновћа од стр. 220—224.

љанић Катић и други, који су сву ноћ на Турке по киши нападали, тукли ји и недали им спавати. Сутра дан дође Кнез Милош, Сима А. Ненадовић и Милић Дринчић са њиовим војскама, обколе са свију страна Турке и тог дана 14. Јула јурише на шанац, кога освоје, готово све Турке потуку, 83 заробе, и жива Мараш-Пашу увате.

У овом боју у јуришу погине Војвода Милић Дринчић, Рудничанин, Сима А. Ненадовић, Капетан Милован Зујаловић из Тулара и Капетан Милисав, сви Ваљевци, а Капетан Јовица Милутиновић задобије више рана, но срећно такове преболе.

Кад се одма после овог последњег Дубљанског боја 1815 год. мир у Ћуприји са Мараш-Али-Пашом учини, и војска Србска распуштена буде, Капетан Јовица осто је у свом селу Санковићу и код куће мирно живио. Доцније посто је Кнезом Колубарске Кнежине: а пошто постане председник Ваљевског Магистрата досели се из Санковића у Ваљево и начини себи конак, у ком је до 1842 год. живио. Но те године кад буде у Србији побуна, и Кнез Мијаило пребегне у Аустрију, и Капетан Јовица умешан у политичне ствари, остави своју кућу, па и он пребегне у Срем и настани се у Руми, гди је до 1846 год. живио, но те године разболе се и у 65. год. старости своје умре, гди је ту и погребен.

Капетан Јовица био је смеђ, средњег стаса, пошири плећа и коштуњав, образе имао је осредње дуге и руменкасте, бркове имао је недугачке а доста дебеле, био је осредње сувоњав, а патио је од сипње и зато је увек из јутра по једну чашу теја од кичице (Tausendgulden-kraut) пијо. Изглед му је био доста расположен; био је гостољубив и у кући је господски живио: а био је бистар, паметан, сладкоречив и добар јунак.

Он је имао још два брата, оба добра јунака: Пантелију који је погинуо у боју код Шабца, и Грујицу који је у боју на Чачку добио шест рана и од исти умро.

После своје смрти Капетан Јовица оставио је своју жену Пеладију, која је увек по селском обичају конђу на глави носила, она је била врло честита жена. Оставио је и три удате ћери, Мару удату за Јеврема Тадића у Ваљеву, Станисаву и Стану. Мушке деце није имао. Он је једини, који је у то доба, почем школе за женску децу није било, узео учитеља, те је своје ћери код куће књигом изучаво.

113.

МИЛИЋ КЕДИЋ

ВОЈВОДА ПОДГОРСКИ.

Милић Кедић родом је из села Суводања среза Подгорског, нахије Ваљевске.

До године 1804. Милић Кедић био је Буљукбаша код Кнеза Илије Бирчанина. Кад Дахија Фочић Кнеза Алексу и Бирчанина у Ваљеву 23. Јануара посече. Фочић тад окнежи Милића Кедића на Бирчанинново место.

Кад се Јаков и Прота Ненадовић после посеченог Кнеза Алексе и Бирчанина подигну противу Турака, и 15. Фебруара искупе на Бранковачком вису до 700 оружани људи. Одакле позову Колубарског Кнеза Николу Грбовића и Подгорског новог Кнеза Милића Кедића *) на оружје противу Турака. Који им се одма оба одзову. Покупе народ из своји Кнежина на оружје, и дођу Ваљеву да посечене Кнезове свете.

Кнез Милић Кедић са Миливојем Тадићем и са његовим Подгорцима с легне и у логору се код Ваљева на брду Врани са југозападне стране Ваљева, и увати брдо Брђане. А Кнез Грбовић са источне стране испод Ваљева са Колубарцима у Жубер дође. А Ненадовића војска Тамнавци и Посавци стајали су, са источно-северне стране у Пошарама спрам Ваљева, и брде Вране, на ком је Кедић са својом војском био.

Кад Кнез Никола Грбовић 28. Фебруара пређе Колубару и ради договора састане се у Пошарама са Протом Матијом Ненадовићем, разговори се о заједничкој радњи и нападању на Ваљево, и увече пође у Жубер својој војсци, како пређе натраг Колубару, он попали Турске чардаке, сена и сламе, које су испод Ваљева биле.

Милић Кедић како ватре и пламење испод Ваљева у вече угледа, помисли да су Прота и Грбовић одпочели Ваљево палити; на одма са својим Подгорцима низ брдо јужно, а Миливоје Тадић мало западно Видраку низ Брђане слете у Ваљево, стану Турске куће палити и Турке тући. Кад то чује Грбовић у Жуберу и Прота у Пошарама и и виде да Ваљево гори, полете одма и они са војском Ваљеву, и са њнови страна почну Ваљево палити Турке тући. Турци кад виде себе

*) Кедић позват преко Живана из Котешице; види Мемоаре Проте стр. 59.

у погибији затворе се у неку озидану камену авлију, и стану се бранити. Но кад виде да Ваљево изгори, и да се од Срба, који су на њи са три стране напали одбранити немогу: а они пред зору тајно искраду се, и западном страном која је била отворена, уз Брђане у Босну побегну.

И тако Милић Кедић са Тадићем први је ударо на Ваљево, и одпочео у том крају крчити себи славе пут, и слободе Србске.

Тог дана кад је Ваљево запаљено и од Турака узето, и Јаков Ненадовић потуко је Турке, који су Ваљеву у помоћ ишли на Свилеуви, и отишо са војском на Шабац, па кад је варош Шабац 7. Марта, а Град 20. Априла од Турака узео, вратио је се Ваљеву, и одатле по позиву Кара-Ђорђа отишо је Београду, и тек доцније по освојењу Пожаревца и Смедерева вратио је се к Ваљеву. За сво то време Милић Кедић чуво је од Сокола, а стари Кнез Никола чуво је од Ужице да Турци у Ваљевску нахију не продру.

После ове 1804 год., ратне радње Кнеза Милића Кедића тек доцније биле су славне и сјајне, који је се јуначки противу Турака борио за слободу своје отачбине.

Године 1805 под Јаковом Ненадовићем борио је се при обсади Ужице, који је са западне стране са Пошкава на Турке нападо, варош палио, гди је 5.000 Турски кућа изгорело, и гди су Ужички Турци принуђени били, те се са великим одкупом 20. Јула Јакову Ненадовићу предали.

Године 1806 на концу Априла на светли вторник био је бој на Чучугама у Ваљевској нахији противу Осман-Џоре, који је са 6.000 Турака продро био. Гди Осман-Џора са 2.800 Турака жртав падне. А друге разбијене Турке, Милић Кедић са Мијаилом Недићем Булукбашом из Осечне, по наредби Јакова гонио ји је, и једнако до Дрине туко, гди се мали број преко Дрине пребегши спасе.

Те исте 1806 год. у Јулу месецу Милић Кедић, био је бој са Хаџи-бегом на Буковици и Братачићу, гди је Хаџи-бег са великом његовом војском потиснут; кога је Кедић једнако устопице гонио, докле га и преко Дрине претеро није.

Није само да је јунак Кедић у овим биткама бој са Турцима бијо, он је се борио свугде, и око Дрине, а борио је се опет на Братачићу, Баурићу, Љубовији, Рађеву пољу и Рожњу код Сокола, гди је свој стан скоро увек имао; и гди су га Турци једном обколили били у шанцу

који је се јуначки бранио, докле друга Ваљевска војска није претекла, те га жестоке обсаде ослободила.

Милић Кедић борио је се не само са ове стране Дрине него је са Ненадовићима био бој и са оне стране Дрине у Босни на Сикирићу, Бранковинама, Сакалом у Грачаници, и на последку 1809 год. на Прибићевцу по више Сребрнице, но при јуришу на Турског шанца капију; кад је освоји, буде тешко рањен, и пренесу га овамо преко Дрине и однесу у Рожањ, гди 25. Априла те 1809 год. своју честиту и јуначку душу испусти. *)

Гди је овај славни јунак Војвода Милић Кедић, кад је у свом шанцу на Рожњу умро, сарањен, незна се? а требало би да се зна. — Он је био осредњег стаса, сувоњав, широки плећа, повећи смеђи бркова и ватрени очију, озбиљне нарави, а велики јунак.

После стрти своје, Милић Кедић оставио је јединца свог сина Димитрија младог од 18—19. година, кога Кара-Ђорђе за Војводу на очино место постави.

114.

ДИМИТРИЈЕ М. КЕДИЋ

ВОЈВОДА ПОДГОРСКИ.

Овај млади Војвода, који је предузео власт свога оца Милића Кедића, био је добар старешина и народ га је волео. Но о његовим ратним радњама, нема података, као и кад је и гди умро, и јели после себе порода оставио, незна се. Но он је се по свој прилици, као што се прича, после несрећне 1813 год. преселио из Суводања у Посавину у село Пироман, тамо се оженио, живио и умро.

115.

БРАНКО ИЛ. БИРЧАНИН

ПОДГОРСКИ КАПЕТАН.

Бранко је рођен у Суводању, среза Подгорског, нахије Ваљевске. Он је био рођени син Обор-Кнеза Илије Бирчанина, кога је Дахија Фочић у Ваљеву 23. Јануара 1804 год. са Кнез Алексом посеко. О њему нема података кад је посто Капетаном и какова су дела његова од 1804 до 1813 год. коју је преживио, и после тога дал је

*) Види о Кедићу почестну његову радњу у Мемоарима Проте стр. 59, 88, 145, 167, 174, 179, 181, 272, 274, и 282.

старешином каковим био. Но само у толико се зна да је он у Ваљеву 1832 год. од Кнеза Милоша одређени људи приликом гађања у нишан мучки заједно са Јованом Бобовцем убијен: зато што су они договор имали да се стане самовластију његовом на пут, и да се Устав за Србију издa. *)

116.

ЈОВАН СИМИЋ БОБОВАЦ

ПОДГОРСКИ КАПЕТАН.

Јован је рођен у Бобови, срезу Подгорском, нахије Ваљевске.

Он је био у Подгорини Капетан под командом Војводе Милића Кедића. Он је од почетка устанка Срба под Кара-Ђорђем 1804 од 1813 год. храбро војево. После ове кобне године незна се о његовим делима ништа. Тек 1827 год. види се да је био Кнез у Канцеларији постојаншој у Београду; **) а после био је главни Кнез нахије Ваљевске, и седио је у Ваљеву, где је за себе лепу кућу начинио, коју су звали конак Бобовчев.

Бобовац био је врло уважен код народа, с којим је лепо као старешина поступо. Но у то доба Кнез Милош био је неограничени господар како над имовином људи, тако и над животом појединих. Такова самовластна владавина нимало повољна није била Кнезу Јовану Бобовцу, па је он договоре водио јавно, да се устав увемљи уведе и Милош у самовластију уставом ограничи. Кнез Милош чуо је за тај говор Бобовчев, али није смео да му јавно досади, јер народ у Ваљевској нахији био је уз њега. И тако он намести тајно неке људе те га они при гађању неком у нишан, из пушака заједно са Капетаном Бранком сином Обор-Кнеза Илије Бирчанина, кога је Дахија Фочић у Ваљеву 23. Јануара 1804 год. са Кнез Алексом посеко, 1832 год. убију. ***)

Кад је Бобовац мучки убијен било му је кажу до 57 година, и укопат је код цркве у Каменици, среза Подгорског, где му се и данас белег на гробу налази.

После своје смрти Јован Симић није деце оставио, до јединог у сињеника имено Танасија.

Јован Симић био је смеђ и врло крупан и кошчат човек, бркове је имао велике и густе. А у нарави мало говорљив.

*) Види књигу Кнеж. Србија од Милићевића стр. 381 и 399.

**) Види Грађу Вукову на стр. 193.

***) О убиству овом Бобовца и Бирчанина осим други види и књигу Кнеж. Србија, где и Милићевић на стр. 381 и 399 тврди.

117.

БРАЋА НЕДИЋИ ДАМЊАН И ГРИГОРИЈЕ ИЗ ОСЕЧНЕ, И ДАМЊАН КОТЕШАНИН И ДАМЊАНОВИЋ ПАНТА АРАМБАШЕ.

Браћа Недићи Дамњан *) и Григорије родом су из Осечне, среза Подгорског, Дамњан Котешанин и Дамњановић Панта из села Котешице, среза Тамнавског.

Ова сва четири јунака били су из Ваљевске нахије, и сва четири Арамбаше, који су водили чете хајдука из међу који знаменитог Ђорђа из Остружња, и Турке гди су стизали таманили.

Кад Кара-Ђорђе 1804 год. устане противу Турака, букне устанак и у Ваљевској нахији, и Јаков Ненадовић пође противу Турака, који су Ваљеву ишли и које је Али-Бег-Видаић, са Арап-Аџић-Бегом посло, које Турке Јаков сретне у Бељину Шабачком и 23. Фебруара побије се с њима, гди и са једне и друге стране мртви и рањени буде; од Турака погине ага Арап-Аџић-Бег, а од Срба Буљукбаша Исаило Лазић из Уроваца. Турци окрену Ваљеву и падну у Свилеуви код Попа Лукине куће на конак. Јаков идући упоредо претече Турке, осече им пут од Ваљева и у планини Гомилици у логори се, стане нападати Турке, а потом у Свилеуви мало и шанца закопа; Турци пођу противу Јакова, а он наваличио напусти шанац и повуче се у планину Гомилицу; а Турци у празан шанац уђу и разазуре се, мислећи да Срби од стра њиног шанац напустише. Тад Јаков са планине груне са војском и обколи Турке у шанцу. Турци нађу се у чуду, а немајући шта да једу, замоле да ји Јаков пусти да из шанца изиђу, он допусти али само Бошњацима, но кад за њима и други Турци навале, Јаков 28. Фебруара удари на Турке и разбије ји, гди 270 Турака мртви падне, а други се Турци распрште, да није један за другог знао. У овом боју биле су и речене храбре Арамбаше са својим хајдуцима, који како су чули да је Јаков изишао војском до у Свилеуву и стао противу Турака, сиђу са цера и дођу Јакову упомоћ.

После овога боја Јаков оде на Шабац и 7. Марта варош освоји. И тек што се и ови Турака опрости, Ножин-Ага кабадахија Шабачки,

*) У песми се каже да му је било име Димитрије, а Прота Ненадовић у својим Мемоарима на стр. 69 записо је да му је име Дамњан, и мисмо га именовали као што га је Прота записо. К. Н. Н.

који је пре овог устанка на Турке са 80 крџалија отишо бијо у Босну својој родбини, покупи војску, пређе Дрину и потегне преко Чокешине Шабцу. Јаков Ненадовић дозна зато, па одвоји од Шабачке војске 300 људи похити Чокешини пред Турке, гди је и Ђурчија Арамбаша бијо, а и браћа Недићи са друговима. Ђурчија кад види да је Јаков с мало војске дошо, нехтене се бити, него са своји 200 момака оде у Цер, нехтене Јакова послушати да се у Манастир и авлију Манастирску затворе, да пушкарнице пограде па да дочекају Турке. И тако Јаков са речена четири јунака и њиним дружиницами код Чокешине заостане. Но и ониненађу за добро да у Чокешини дочекају Турке, него изиђу напред пошав к Лешњици, и у Врањевачког потока брду вате бусије и дочекају Турке, гди се бој крвави отвори, који је васдан трајао. Но Турци Лешњички вични том месту зађу странпутицами и обколу и Недиће и Јакова с војском, и кад Србима пред вече нестане и џебане, а Турци јурише, Срби пушкама бијачки су се тукли, ножевима секли, и у коштац ватали се и клали: док мноштво Турака Србе надвлада, и онако рањаве Србе Турци побију и насеку. А Јаков са неколико здрави а више рањени људи увече само једва жив спасе се.

У овом боју Славни јунаци Арамбаше браћа Недићи Дамњан и Григорије, Дамњан Кутешанин и Дамњановић Панта, и Ђорђе из Осружња Подгорине Ваљевске, са свима њиним хајдуцими храбро бијући Турке изгину. Но и Турака је мноштво изгинуло, да Мула Ножина несмедне се усудити даље Шабцу да иде, него се окрене натраг и преко Лешнице у Босну врати се. Овај крвави бој био је на Лазареву Суботу 18. Априла 1804 год.

Ево како народна песма слика ова четири јунака у боју на Чокешини:

„У Јакова није млого војске,
„Нема више већ триста Србова,
„И четири с њиме Арамбаше:
„До два брата, два Недића млада:
„Димитрије и с њим Глигорије:
„Треће бјеше Дамњан Кутишанац,
„А четврто Дамњановић Панто;
„Сва четири јесу једнолика,
„Једног раста а једног погледа,
„Једне ћуди а једне помисли:
„На њима је рухо једнолико:
„Чисти свила до земље спуштена,
„А кадифа у крађем скројена,
„Све оружје у злато облито,
„У рукама пушке једнолике,
„Једна арча, од дванаест драма,
„На глави им капе кадифлије,
„Златне ките бију по појасу:
„Јадној мајци сви ти су једнаци!“

После овога народна песма дивно насликава смелост њиновог боја са Турцима, и кад су били рањени па нису могли да се крећу, а нестало им фишека за пушке, како дају за један фишек којим дода, и по десет дуката да још којег Турчина умртвити могу, и на послетку крај њиновог живота, а вечна безсмртност дела и имена њиновог.

118.

МИЈАИЛО НЕДИЋ

БУЉУКБАША.

Речени безсмртни јунаци браћа Недићи, Дамњан и Григорије имали су још једног брата имено Мијаила Недића, који је за време њиновог хајдуковања и таманења Турака, пре Србског устанка боравио мирно код своје куће у Осечној. Но чим устанак 1804 год. противу Турака букне и браћа његова на Чокешини изгину, он пође противу Турака да крчи пут слободи Србској, и да свети своју браћу. Мијаило није мањи јунак од своје браће био, па је одма и Буљукбашом посто. Мијаило је 1806 год. одма после светлог вторника, кад је Јаков на Чучугама Осман-Џору са 6.000 Турака разбио, гди је 2.800 мртви пало, а после ове поразе Турака Мијаило Недић окупи са Милићем Недићем разбијене Турке, које је до у Соколску нахију гонио, многе потаманио и браћу своју осветио. Но и после овога боја Мијаило Недић светио је своју браћу, бијући Хаџи-Бегове Турке на Буковици и Братачићу, продро је са 200 момака за леђа Хаџи-Бегове војске, турско село код Сокола Петрц запалио, и кад је Хаџи-Бег то видио, побего је Соколу на Рожањ, а Мијаило га је дочеко, и бегајуће многе Турке побио, коња и доста другог пљена запљенио. *) И после ови бојева Мијаило Недић на више места око Дрине био је бој са Турцима. Но на последку шта је са истим било, нема података. Но од ти јунака Недића има и данас породице, која у Осечној живи.

Недићи Дамњан и Глигорије имали су и свој барјак, под којим су код Чокешине изгинули: њега је наслѣдио њиов брат Мијаило кога је у боју носио и он се и данас у Осечанској Цркви као успомена чува.

---

*) Мемоари Проте види стр. 145, 167 и 170.

VII. ШАБАЧКА НАХИЈА.

119.

ХАЦИ-МЕЛЕНТИЈЕ НИКШИЋ

ВЛАДИКА ШАБАЧКИ.

Мелентије Симеоновић Никшић родио се у селу Брезови, срезa Студеничког, нахије Чачанске. Јеромонахом је постао 1800 год. А доцније у устанку Кара-Ђорђевом посто је Архимандритом Манастира Студеничког.

Кад Кара-Ђорђе 1806 год. пошље Капетана Радича са својим барјактаром Рајићем, те подигне срез Студенички и оду противу Новог Пазара, и како буду од Турака разбијени. Мелентије Никшић са Калуђерима побоји се да Турци до Манастира не продру, и да га не поробе и не попале. Узме светог Краља из Студенице лицем на саме Цвети, па њиме побегне и пренесе га у Манастир Враћешницу Крагујевачке нахије, где је ту до пропасти Србске 1813 год. био.

Године 1811 Хаџи Мелентије шиљат је од Кара-Ђорђа и Совета у Петроград Цару Александру, те га је у име Срба молио, за Србски народ, да при закључавању уговора о миру са Турском, непагуби из вида, да и за Србију полезан уговор закључи и Србији слободу обезбеди. Који је се из Петрограда повратио и објавио за Србију врло поволан царски одговор. *)

Године 1813 Мелентије Никшић у време пропасти Србске узео је светог Краља из Враћешнице и са Калуђерима пренео га у Срем у Манастир Фенек, где је се ту бавио до 1815 год.

Године 1814—1815 Мелентије био је изабрат од Србски Војвода са Петром Молером, Гаврилом Николајевићем и Павлом Цукићем у тајни одбор, који је у Земуну постојао, и који су стајали у свези са Србима и Војводама у Србији, а и у Срему са пребеглим Војводама, од који су жалбе и молбе примали, подписивали, упутства им давали и опуномоћеном Проти Ненадовићу у Беч шиљали, који је дворовима такове достављо и радио да се помогне Србском народу, или бар да се заузму Царови код Султана да се олакша Србима љута Турска тиранија.

---

*) Види Мемоаре Протине стр. 220.

Овоме одбору у Земуну постојавшем, Војводе и главнији људи из Србије јављали су све што Турци по Србији раде, а они су одма из Земуна то писали и достављали у Беч Проти и другима депутатима, која су та писма и молбе прекрајали, преводили и преписате Министрима и Царевима давали, да би се они сажалили и што пре помогли народу Србском. *) Између такови има једно усхићено писмо од 8. Августа 1814 год. после угушеног Хаџи-Продановог устанка Кнезом Милошем, кад је љути Сулејман-Паша стао народ Србски у Србији клати и из реда затирати, Проти Ненадовићу и Петру Молеру писато, у ком су њи једанајест Војвода подписати у Топчидеру; гди њи двојицу, Архимандрита Мелентија Никшића и неке друге заклињу и преклињајући моле да иду Европским Дворовима, па макар пешке ако новца немају и о сувом лебу „гините веле, кад и ми гинемо сваког магновења." Идите и тражите помоћи, да се Турској тиранији на пут стане. **)

После овога налазеће се у Емиграцији у Срему Србске Војводе 15. Августа одреду Проту Ненадовића са његовим братом Симом, издаду му пуномоћије подписато од 11 Војвода из Србије и 8 из Срема, који су у Емиграцији били, међу којима је и Хаџи-Мелентије, и пошљу га у Русију к Цару Александру, да моле за Србски народ. Прота оде у Русију до у Житомир, гди ту чује да је Цар Александер прошо за Беч; одакле и он врати се и окрене, те оде у Беч, па пошто јави се и учини што треба, сиђе опет у Земун. Гди под 18. Декемвром 1814 год. начине молбе на Цареве, на којима први подпише се Мелентије Архимандрит са Петром Молером још са 7 Војвода, које молбе предаду Проти Ненадовићу и 9. Декемвра и испрате га у Беч. У тим молбама између многог описаног Турског грозног тиранства, говорили су: „Ако се сва ова Турска свирјепства за један само месец дана продуже, то ће се Србија од 600.000 християнски душа са свим испразнити, јербо су Турци наумили све Србе без изјатија и призрења на женски и мушки пол и године возраста, тако истребити, да ни имена Србског више не буде. шта зна сада бједни народ Србски чинити? нема друго, но или се турчити или изгинути или у горе свог отечества бегати, и тамо лагше глађу и стужом умрети, неголи невину главу своју мачу Турском

*) У Мемоарима Проте Ненадовића. Љубомир Протин син вели да је такови извештаја било 46 од који је само 26 сачувато, а други да су пропали, види стр. 233.

**) Мемоари Проте стр. 219. 222.

подложити. То је жалостно стање наше у коме се сада налазимо." — Од ови молби Прота Ненадовић са Јевтом Чотром 5. Јануара и 8. Маја 1815 год. на аудјенцији предао је Аустријском Императору Цару Францу II. *) А друге три молбе у друге дане, предао је Цару Александру, Краљу Пруском, и Енглеског Двора заступнику у Бечу.

После ови одаслати и предати молби Царевима, из Земуна 17. Фебруара 1815 год. Мелентије Никшић Архимандрит, писмом својим јавља Проти Ненадовићу у Беч грозоте, које Турци са Србима у Србији чине, како им отимају све што год имаду, па и саме хаљине са њи скидају, ако ког Србина где у путу сретну. и ако им се ко успротиви одма га убију: у неким нахијама каже: „нема једне овце да за њу даш 10 дуката, све су од народа Турци отели: у Субији каже нећеш ништа чути кромје плача и горког трепета. посечено је вели на 130 глава Србски. И сад ишту од Милоша Обреновића да им преда Војводу Мутапа, Лому, Аврама Лукића, Попа Николу и Протића (Гучанина) и друге неке главаре, но ви знате, да им они у руке неће пасти докле сви не изгину." **)

Прота по том писму Хаџи-Мелентије, и други, која је у Бечу 26. Јануара 1815 год. у 1 сат поподне примио, као и од Петра Молера, Павла Поповића, Гаје Николајевића, Павла Цукића и други овако каже: „Жалостњејше страданије Србско у Србији, и Турско над Србима свирјепство, то јесте: да су од они, који су пређе позатворани били, да су 11. и 12. Јануара (1815 год.) на Београдским капијама мечи исјекли, а числом глава: 96. — А по казивању Земунског герцомана до сада 173 (главе); и да су у исти тај дан из Крагујевачке нахије донели осечени Србски поглаварски глава у Београд 50. — И тог времена да су Игумана из Никоље Атанасија ***) и јоште некоје число Срба довели и на

---

*) Ова молба Царевима предата и одговор Аустријског Цесара на аудјенцији Србским посланицима дати, врло је интересантно обоје цело прочитати, у Мемоарима Проте Ненадовића на странама 332—335. и 253—254. 259—260.

**) Мемоари Проте стр. 335—338.

***) Овај Хаџи-Атанасије био је кум Кнезу Милошу, и кад је Милош после пропасти Србске 1813 год. из Палежа дошо у Брусницу, гди му је породица била, узме своју породицу и одведе је у Манастир Никоље код тог свог кума Аџи-Атанасија и у збег склони, коју је Игуман чуво. Види Грађу за Ист. од Вука, стр. 53.—54. Но Кнез Милош и тог истог свог кума Хаџи-Атанасија, у Хаџи-Продановом устанку 1814 год. између други са Ћаја-Пашом ухвати, који га у Синџиру одведе у Београд, те га љути Сулејман-Паша живог на колац набије. — Мем. Проте стр. 236.

коље код Батал-Џамије понабијали живе, и да су из Београда отишли Турци у сваки Град и Касабу да све оне изсеку, који су позатварати били у апсове, које сума износи затворени људи, које гди у Турским апсовима число у малу руку узети се може 7—800. И даље каже: у Крагујевцу који су били затворени и посечени 86 — у Чачку такођер 78 — и у Драгачеву посечени су 60. И да су разумели да из Драгачева воде свезани Срба у Београд (и по путу секу, где који сустане, и незна се хоће ли кога жива и довести) числом 100."

Има једно писмо из Земуна од 22. Фебруара 1815 год. управљено на Проту Ненадовића, Живковића и Јевту Чотру, гди Хаџи-Мелентије са Петром Молером, Гаврилом Николајевићем и Павлом Цукићем, строго укоровају Живковића и Јевту Чотру, зашто они нераде за народ, него се старају за своје личне користи, тако, и зашто се дописују које ским по Митровици и Руми, и јављају шта се ради у Бечу за Србски народ, кажу: „зар ви хоћете, да ово му на овој, и оном на оној страни народу већу муку начините него што је имаду. Ако разумете да је за ово дело нуждан поредак, да се дјело срећно ради, зашто да га тако кварите без невоље? ако ли га нисте вредни чувати, зашто га се прихваћате? јели то за народ или је за себе? зашто тако да радите? када ће овај јадни народ људе стећи, који ће се интересирати за њега а не за свој џеп? та ако презиремо свој народ и његову ползу газимо противу нашег објештања, барем да се убојимо или устидимо људи, које смо умјешали у ово дјело и тако да нерадимо." *)

И на последку има једно писмо од 13. Маја 1815 год. од Архимандрита Мелентија Никшића, гди пише Проти Ненадовићу у Беч и моли га да подјејствује код Двора Аустријског да нареди дозволу да 500 Срба као Емиграната налазећи се у Аустрији могу прећи под оружијем у Србију, јер им пограничне власти забрањују. А Прота му одговара па каже неиде то тако, политика не дозвољава да гомилом прелазе, него чамац па по два и четири човека кришом преко Саве. **)

После овога Мелентије је из Срема преко Саве прешо у Србију, и дошо у Црниљево у логор те се са Милошем и Молером састо, пред саму Дубљанску битку, која је се била 14. Јула 1815 год., гди

*) Мем. Проте стр. 340—342.

**) Мемоари Проте стр. 350—352. Ова сва пред наведена писма као преписку између Хаџи Мелентија и Проте вођену, врло је интересантно и важно да се цела прочитају.

је после те одма и мир са Везиром Марашли-Али-Пашом закључен у Ћуприји, и Турска војска пропуштена у Београд. Одакле је Мелентије Архимандрит изабрат са Кнезом Аксентијем Милашиновићем из Чубутковице, и с'поруком и пратњом Марашлије послат као депутат у Цариград да тамо јаве и посведоче, како су Срби Марашли-Али-Пашу примили у Београд *). — Гди се тамо у Цариграду Хаџи-Мелентије за владичи и у Србију врати као Епископ са столицом у Шабцу, а подписиво је се као Митрополит Шабачко-Ваљевско-Ужички.

Године 1816 18. Фебруара изда се у Београду „из канцеларије народа Србскаго“ уредба колико ће узимати од народа Владике, а колико Попови. На овој уредби подписат је Кнез Милош, Митрополит Ужички Мелентије Никшић и Архимандрит Враћешнички Мелентије Павловић. И овоје прва уредба која је издата у Србији под Владиком Србином, и још господаром Турчином.

Владика Мелентије Никшић био је знатна личност у Србији још од Кара-Ђорђевог устанка па и после пропасти Србске: он је за Србски народ радио, и због свог мудрог рада и понашања био је у опште јако љубљен и у народу поштован, а тим више што је бијо Архимандрит Манастира Студенице и чувар светога Краља. **)

У време пропасти Србске 1813 год. Мелентију је Кара-Ђорђе на сачување дао 4.000 дуката без икакове признанице. За њега држали су да је врло богат човек, и да силне новце своје и Кара-Ђорђеве на сохранењу има. Тог је убеђења и Кнез Милош бијо, па је смерао да се тог блага дочепа. Није могао другчије, него да га живота лиши, па таково да од њега пригради. А поред тога и силно мрзио је на Мелентија Владику, нарочито од кад је се он сам у Цариграду за владичио, и није му даво да се пача у духовне послове. Мрзио га је као и на Петра Молера, што му се и овај одупиро, и говорио му да се не подаје Паши, да нетлачи самовластно народ, и да га неглоби са силним данцима. — Него да се одупре Турцима и тражи да се народна права Букурешким миром 8. тачком између Руса и Турака уговорена и ујамчена, Србима даду. Милошу то тад није ишло у рачун, јербо би

*) Грађа Вукова стр. 127.

**) Свети је Краљ у Србији код народа Србског највећа светиња, гре иду у Манастир Студеницу те се болни лече. И кад ко рекне јесте, или није: „Светога ми Краља!“ мора му се веровати. Па у великом су уважењу тог Манастира и Калуђери, а особито Архимандрит. К. Н. Н.

га Паша омрзо, и тим би изгубио првенство власти, коју је код Паше имо. Њему је више било стало до своје власти код Турака издворене, него до народњег благостања и народни права. Па је све оно чинио и вршио што му је Паша заповедо: и тако држећи се Паше никога се он у земљи бојао није, па је у народу у име Паше чинио самовластно што је хтео: од народа новац узимо, и поклонима Турске Паше обасипо да се у првенству своје власти одржи. Што га је год већма Петар Молер и Владика Никшић претезо, и говорио му да се Турцима тако не подаје, то је се Милош већма Паши приљубљиво, заповести и вољу његову вршио, народ глобио и тирјаниса га. Мислио је да они иду да га само са Пашом омразе, па да му првенство власти његове преотму. Па је и смишљо како да се ти своји соперника опрости и себе у власти утврди. И тако 1816 год. изиђе му за руком те прво Петра Молера о Ђурђевудне смакне, предавши га Паши, те га у Граду Београдском у Тамници гајтаном ноћу удави. Онда одма предузме да се и Владике Мелентија Никшића курталише, и поред тога да му и благо покупи, и после да буде у првенству власти осигуран, и тако учини. И то као и ово што је по оновремени људи предањијама испричато, овако се о смрти Шабачког Владике Хаџи Мелентија Никшића прича.

Године 1816 Јеврем Обреновић, Кнеза Милоша брат, сеђаше као Властник у Шабцу, и Кара-Ђорђевог Војводе покојног Анте Богићевића уочи лепу и одрасну ћерку Томанију, која је седела у Мачви у селу Варни код свога брата. Бегенише је и уговори да је за себе узме, само чекао је да Милош у Шабац дође па да ствар сврше. Милош је имао и други послова у Шабцу, а нарочито да једном располисти са Владиком Мелентијем Никшићем, који му је трн у оку био, што му је почесто спречавао самовољу и недела његова. Чувен у народу Владика Никшић, због свога рада у првом устанку Србском а и после тога и једнако до тог доба, имао је велика у тицаја на унутарња дела у земљи. Он је више пута писо и лично говорио Милошу да нечини оно што су и Турци чинили, него да ради онако како би народ осетио благодати слободе, за коју је крв проливо. Но Милош не могаше престати од својих недела, у којима је се често служио са Турцима, те да лакше може савлађивати велике, заслужне и паметне људе у Србском народу.

И тако прилика му се укаже да се курталише једног важног и заслужног човека у народу и Србској цркви Владике Никшића. Дође у Шабац да брату своме проси девојку Томанију, па пре тога, оде

заједно са Владиком у Град на подворење Диздару Шабачког града, и да му на поклон једну по већу кесу с новцима. Кад је се из Града Милош враћао с Владиком, у путу Владика Милошу рекне: „Да он није властан давати немилице Турцима новце муку сиротиње, него да је позват чувати и штедити сиротињски новац, и бранити његова права.“ Милош срдито одговори Владики: *„Ти гледај твој требник, а не мешај се у моје послове.“* Владика му рече тако исто оштро: ***„Ја гледам требник а чувам и пушку за неправду!“***

У том непријатном разговору и растану се њи двојица.

Милош је врло добро знао и видио с киме има посла, па се није ни смео решити да јавно изиђе противу Владике, већ науми да га смакне са света тајним, подлим и нечовечним начином. И тако призове себи познатог народњег крвопију његовог верног хајдука Марка Штитарца, да му два своја момка Вула Глигоријевића родом из Турске и Петра Цукића,*) и заповеди им да оду ноћу тајно да нико невиа, да убију Владику, благо његово покупе и да му донесу. Верни његов хајдук Штитарац увек готов на свако злочинство и крвно дело, у ком је сав огрезо, прими ту Милошеву заповест. Узме уза се Вула и Цукића и 16. Јуна 1816 год. ноћу, оде Владичиној кући и окружи је са момцима; но почем је и Владика држао оружане момке, несмедне напасти на кућу праведника заштићена својим верним људма. Па како је Владика у близини код куће имао своје коње у ливади на паши прелете. Марко досети се, пошље оба момка те одапну коње и пусте ји; коњи осетивши се слободни, почну се међу собом клати. Писку и вриску коња чује Владика, па викне на слуге, који одма отрче да коње прену. Користећи се одсудством Владичини момака, Марко са Вулом и Цукићем упадне у кућу Владичину, и стану врата обијати. Владика, кад у спаваћој соби осети ломљаву врата, сети се шта је, па побегне другим изласком са Ђаконом Милетом и Ђаком Митом,**) кроз Чаркину авлију,

*) Овај Цукић није био никакови сродник пок. Павлу Цукићу Војводи Кара-Ђорђевом, кога је Кнез Милош мучки убио са његовим братом. Не само је се његовим презименом звао, и он је био отац пок. Косте Цукића, који је у Бечу 1879 год. као посланик Србски умро.

**) Има и таког причања да је сам Владика у кошуљи и гаћама, кад је зло осетио, побего, Марко га стигао и пред црквом посеко. А Ђакона и ђака, да је Вуле затекавши ји у њиној спаваћој соби јатаганом изсеко. Обе ове своје просте слуге, како Вуле, тако и Цукића доцније Кнез Милош поставио ји је за државне Советнике.

но Марко стигне јп на сокаку према цркви и ту посече Владику, Ђакона па и ђака.

Затим се Марко с друштвом врати у кућу Владичину, изобијају његове сандуке и сво благо његово до ситне паре, па и оии 4.000 дуката Кара-Ђорђеви у четири кесе, на којима је и надпис био, да су Кара-Ђорђеви новци, *) покупе, и сву кућу опљене. Узимао је сваки и за себе што је који што хтео, и што је могао од ствари, које су од веће вредности биле, докопати. Штитарац узео је за себе Владичино оружје, Вуле Глигоријевић Милошев момак и побратим узео је нож, паласке сребрне, чибук, па и саме неке ситне паре. Тако исто и Петар Цукић узео је био од неки владичини ствари, али се покаје, отури ји и нехтене ништа за себе задржати.

И кад ово крвно дело изврше, кућу Владичину опљене и покрију на улици Владичино голо мртво тело једном асуром, и те крваве ноћи Вуле и Цукић однесу покупљено благо, пошто сва тројица од истог понешто за себе задржу, и предаду Кнезу Милошу. А Марко Штитарац оде у Цер планину да се бајаги склони од Милоша, као да је он без наредбе његове сам Владику убио.

Сутра дан, кад нађу на улици пред црквом мртвог укошуљи под асуром Владику, пукне тужан глас по целој вароши, и све се живо да у тугу и горки плач и у црно завије, за својим првосвештеником. Дознасе и ко га је убио. Грађани Шабачки оду те јаве Кнезу Милошу о смрти Владике, и о Марку који га је убио. Милош јим само рекне: „*Сараните Владику, а ја ћу судити Марку.*“ И тако одма оде са проспоцима у село Варну да девојку за брата испроси. А грађани остану спремати да укопају свога Архипастира.

Девојка беше за Јеврема испрошена; подне превалило, и баш кад се дан к ноћи клонио, ал етоти Милоша са проспоцима, с песмом, урнебесом,

*) За ови 4.000 дуката Кара-Ђорђеви, који су на остави код Владике били, Кара-Ђорђе је из Петрограда 29. Јуна исте 1816 год. незнајући да је Милош Владику 16. истог месеца убио. По Герману који је се враћао из Петрограда у Србију писао, и посло писмено пуномоћије на Кнеза Милоша и Правителствујући Совет, да 4.000 дуката, које је у време несрећног падениja Србије поверио онда новопостављеном Архијереју Мелентију Никшићу, од овога изишту и на ползу народа обрате; а њега о томе да известе. Но овај — Никшић — био је већ дотле под 16. Јуном 1816 год. погинуо. Преодница свеобще Историје света од Лицејског Професора Исидора Стојановића види стр, 128—129.

и пуцњавом из пушака улази у варош. Баш тад треви се да и звона на цркви зазвоне и спровод с телом мученика Владике, Ђакона, и ђака, крене се од куће к цркви да ји укопају. Звона су на цркви звонила, и пратња у црно обучена пратила је и до цркве допратила, и укопавала свога љубљеног Владику и два млада мученика. Пред црквом а и у вароши народ у црно обучен, за својим Архипастиром горко плако је. А пред кућом Јевремовом, у којој је Милош на стану био, у исто време играло је коло, пушке су пуцале и весеље је велико чињено!

Кнез Милош, пун радости због два велика постигнућа, једно што је скинуо са света једну моралну величину, која је пред светом протесвовала противу неморала и тираније, а друго, што је испросио снау за свога брата, тако је био весео, да га дотле још нико и никад веселијег видио није.

Тако расположен Милош, који је био без срца и који никоме није умео праштати, тог дана био је милостив, и био је један злочинац, коме је требало опростити, а то је Марко Штитарац, који је у Церу чекао, да га Милош к себи позове.

Милош пошље људе, те позову Марка из Цера као на предају и овај на позив свога господара дође. Милош га ђоја помилује и одма постави га и за Капетана над Подцерином.

И после свега овога Милош је се клео да он није убио Владику Мелентија Никшића?

И тако је Кнез Милош због среброљубја и соревњивости за своју власт, лишио на грозан начин заслужног за народ Србски Владику Мелентија Никшића Симеоновића 16. Јуна 1816 год. ноћу у Шабцу.

Мелентије је укопан у Шабачкој цркви. Покојни Владика Јаникије узидао му је плочу с овим записом:

„Овде с десна у овом храму код јужнијех при светом олтару врата почива му бреније телесно трудившег се за Србство извесно:

МЕЛЕНТИЈА СИМЕОНОВИЋА

Старовлаха, званога Никшића, Ужичкога Рудничко-Ваљевског Пожешкога Владике, Шабачкога Архијепископа. Тридесет и шест он пожива лета. За род почи, и памет му вечна; шестнаестог Јунија почину. Од

својијех за . . . . погину! На хиљаду и осме стотине, шеснаесте Христове године.“

Испод тога стоји још и ово:

„Ту Николић Милета и Зубанов Мита — оба здје су почннули, тад су с њиме погинули.“ *)

По смрти Мелентија заостала је била једна снаха његова, имено Марта, која је била за братом његовим, и којој је било од мужа заостало доста новаца. Милош за придобити и те новце, да неоду на јабану није га ништа савест гризла. Каже својој жени Љубици, те је узме за некаквог њеног брата Васу Поповића, из Бершића.

Дал је Бог ту тројицу извршиоца убиства, који су дигли своје грешне руке и умочили у крв првосвештеника свете Србске цркве, Никшића оставио без казни? заиста није. Ево шта је се с њима догодило:

Петар Цукић Лазаревић, као најмањи сукривац у том крвном делу, потрешен тим грозним призором, после тог одма је дуго болово, а и доцније, ако га је Кнез Милош од свога слуге и за Саветника узвисио, није ипучем среће имо.

Вула Глигоријевића доцније Кнез Милош постави за Сердара, а после и за Саветника га уздигне: но он једанпут оде на неко кумство, лопови дођу те му кућу похарају и однесу владичин нож, чибук, ситне паре и још 500 дуката. **) Вели Србска пословица: „Што отето, то проклето.“ Вуле тако, и ако је Советником посто, кад је Кнез Милош из земље прогнат, допо је апса, после тог био је одпуштен и без службе, обневидио, и умро је без порода, и такому је се семе затрло.

Марко Штитарац крвник болово је три године дана, жив је се распадо, и њега живога црви су разносили докле и умро није. Он је после тог закопат код Добрићске цркве и Поцерини. Гробну плочу, коју му је Кнез Милош Обреновић направити дао, нису је никако могли по гробу положити, због тога што му се гроб проваљује и црква нетрпи га, што је според ње укопан! И тако плоча стоји уз

*) Ђакону је кажу било 18, а Ђаку 16 година.

**) Кажу да је покојна госпођа Вида Вула Глигоријевића жена, после овога случаја крађе, корела Вула млого и говорила: „Дођоше Лопови за проклете ситне паре те му однеше 500 дуката праве муке.“ Види Кнежевину Србију од Милићевића стр. 671.

цркву прислоњена и данас, а на месту где је Марков гроб, зија нека дубока провалија, из које расте коприва, татула и друга коровина, и у којој се гњезде змије и гуштери. Има живо о овом предање, да ако нигди гују неможеш видити, кажу дођи овој провали Маркова гроба и увек ћеш ји наћи.

Маркови се предци скоро и незнају, а то чудовиште порода није ни имало, па му ни корена заостало није, осим јединог злог имена „крвник Марко Штитарац.“

Није ли то по народном проклетству на сву тројицу, очиту казн Бог излио?

Како је Кнез Милош Обреновић као прави убица Владике Никшића, Војвода Стојана Чупића, Павла и Пере Цукића браће, Петра Николајевића Молера, Капетана Радича, Драгића Петровића, Попечитеља Кнез Симе Марковића, Вићентија Петровића, Попечитеља Младена Миловановића, Кара-Ђорђа и многи други, са својим потомством прошо, и куд му је се просто отето његово силно благо — што отето то проклето — здело, то показује Србска најновија историја.

120.

ИЛИЈА МАРКОВИЋ

ПОПЕЧИТЕЉ ПРАВДЕ.

Председник великог Суда и члан Совета.

Родио се у селу Грушнћу, у Поцерини, 1762 год.

Године 1806 био је Кнез у Поцерини. Но кад те године силна Турска војска пређе Дрину, зауме Мачву и Поцерину, Кметови ве се са народом предаду, и Турци и у Шабац дођу, онда и Илија Марковић преда се Турцима и по налогу Јакова Ненадовића заварао је Турке, као да народ Србски није се подиго противу Цара свог, него противу царски одметника и Србски зулумћара, и да су Срби покорни Цару и царским векилима, и да ће арач плаћати само да у миру буду. Па су им тако Кметови и рану за војску у Шабац, као покорна раја односили.

Тад у Грушићу на концу Јула 1806 год. скупе се кметови за рану и данак на народ разрезују и да Турцима у Шабац косе, где је

ту на скупу и Илија Марковић био. Но како у то време са Мишара стигне и Кара-Ђорђе са оружаним људма на тај скуп, гди три кмета, који су Турцима пријатељствовали и који су Поцерце и Мачване Турцима и без заповести предали, ухвати, те њи тројицу посече; а Ђука Марковић дознав за долазак Кара-Ђорђев, уплаши се и побегне, и тек доцније после славне Мишарске битке дође, те се преда Кара-Ђорђу, и каже да је по налогу Јакова уз Турке био и заваравао ји.

После тога Кнез Илија Марковић, почем није био за војене послове, вршио је дела управничка и дошо је за Шабачку нахију за члана у државни Совет.

Године 1811, кад се на скупштини министерска звања установе, Илија Марковић као члан Совета постављен буде за председника великог Суда и Попечитеља правде, који је у том звању осто до године 1813.

Године 1813 прешао је и Илија у Срем, и бавио је се у Руми, а потом у Митровици до 1815 год.

Кад 1815 год. устану Срби противу Турака, доцније и он пређе у Србију и помаго је Србима у колико је мого.

Кад Срби после Дубљанске битке у Јулу месецу закључе мир у Ћуприји са Марашли-Али-Пашом, и он дође у Београд, постане Кнезом у нахији Шабачкој, а мало доцније постане и члан народне канцеларије у Београду.

Године 1819 послан је био у Цариград, као члан депутације, гди је остао пуни 7 година.

По повратку из Цариграда, Илија је још неко време био у служби а после 1833 год. Кнез Милош искључи га из службе, и одреди му 100 талира годишње пензије, коју је до смрти уживао.

Умро је у Шабцу 5. Јануара 1837 год., и укопан је у огради Шабачке цркве.

После смрти своје Илија је оставио једнога брата Ђуку, и од овога два сина Уроша, који је био писар, а после дошо у пензију. И Антонија, који је бијо за владе Кнеза Александра Кара-Ђорђевића у пешачкој војсци официр, после тог срески старешина, и доцније постављен је 1869 год. у пензију, који и данас у Шабцу живи. Ожењен је, и има троје деце.

121.

ИВАН КНЕЖЕВИЋ
КНЕЗ ОД СЕМБЕРИЈЕ.

Кнез Иван Кнежевић родом је из села Дворови у нахији Бељинској, а кнезово је и живио с кућом у селу Поповићу у Семберији т. ј. једном делу Зворничке нахије у Босни поред Дрине, који се тим именом звао. Народ га је веома поштово и за свашто пито. И тако изишао на глас посто је Кнезом, и 20 година ту кнезово је.

Био је паметан човек тако да су га и сами Турци уважавали призивали га и с њиме се договарали, као: Али-бег Видаић, Рашид-бег, Тузлагић и други, ценили су у свачем његову памет и знање. Песма вели да је с њиме и сам Кулин у побратимству био.

Године 1806 пређу Турци Дрину и у Подрињу зaробе око 303 душе и преведу у Босну преко Дрине. Кнез Иван видећи да ће то Србско робље Турци распродати, и по свему се Турском Царству развести. Кулин Капетан био је с војском у Поповићу, гди је и Кнез Иван, и гди је Србско робље доведено. Кнез Иван оде код свог побратима Кулина, који је над Турском војском заповедник био. Замоли га да му даде да одкупи то Србско робље: погоди се с њим за 8.000 рушпи, и Кулин му уступи робље.

Кнез Иван узме на вересију то робље, одведе ји у неки хан, нарани ји и напоји, па ји у хану катанцем затвори, да ји Турци неби узнемиривали. Па почем није имо више него пола новаца за одкуп, позове набрзо кметове, и замоли ји, те и они по једног и по два роба одкупе и кућама њовим да воде. И тако кад састави све новце за одкуп, однесе те Кулину преда.

Сутра дан Кнез Иван збере опет те Кметове, који су робље помогли му одкупити, па им овако каже:

„Залуду смо браћо и дружино!
Спасли браћу, спасли пријатеље.
Залуд јесмо робље одкупили,
Кад га дома још неиспратили,
Већ пуштајте свак' свог' роба одма,
Нека иде куд' је коме драго,
Слобода је свим' највеће благо.“
Кнез то реко нико не пореко,
Препратили у Србију робље.“

После тог, кад у Србију робље одправљено буде њиовим кућама, неки Хаџи-бербер обтужи Кнеза Ивана код Кулина, да је он робље одкупио Кара-Ђорђевим дукатима. Кулин позове Ивана на одговор да га смрћу казни. Кнез Иван вешто и разложно својим слободним подугачким говором докаже, да се то на њега лаже. На крају своје одбране овако је Кулину и другим агаларима говорио:

„Власт и милост свим већил'ма цара,
Харам бива, харам и пребива,
Зулумћара кад год уштеђена!!!
Зулумћари земље похараше,
Зулумћари царе убијаше,
Зулумћари рају одмећају,
Зулумћари у Босни настају,
Верујте ми, добра бити неће,
Малоћ' проћи свaћес' Босна дићи,
Канос' дигла земља шумадија,
Па куд' мајци, куд' ли у ђевере,
Залуд' биват купит' и нефере,
Куд' би тада силни Јаничари,
Шта л' би могли добри Агалари?...?
Кад' оружје прифате ратари???“

Тај обранбени говор Кнеза Ивана толико је упливисао на Кулина да овај у свему њему поверује, дође у раздраженост, и

„Онда скочи Кулин Капетане,
Кличе јунак а потрже сабљу,
Није Турчин, нит' је од Турчина
Нит' је човек, нит' је од човека,
Зулумћара који необара!“
Пак размахну по Хаџи-берберу,
Глава му је часком одлећела.“

Кад посече Кулин Хаџи-бербера, који је Ивана неправо опадо, онда му овако каже:

„А мој побро Семберије добро,
У двоје смо посад побратими,
Благо теби, благо твојој души!
Слугас' права Божја и Царева,
Иди кнезуј, како си до сада,
Тко ће на те, Бог и ја ћу на њ'га,
Само право, а да сви смо здраво!“ *)

Сад Кнез Иван устане и оде. Но кад те године Кулин у Августу на Мишару у боју погине, Кнез Иван бојећи се Турске освете, пребегне у Србију, гди је оскудно живио.

*) Милутиновића тројебратство види од стр. 39—72.

После устанка Србског 1815 год. Кнез Милош мете га за члана Шабачког суда, а кад је немоћан посто за ту службу, боравио је у двору код Владике Максима у Шабцу, где је и умро и укопан у Шабачко гробље.

Кад је умро, могло му је бити око 70 година.

Кнеза Ивана Семберца слика има у народном музеју у Београду.

О Кнезу Ивану има и једна народња песма, у којој сва доброчинства његова набројава, коју целу овде стављамо, под именом:

2.

КНЕЗ ИВАН КНЕЖЕВИЋ.

Војску купи Кулин капетане
Крајишнике Турке невјернике,
Који драгог Бога не познају,
Не имају ни вјере ни душе;
Војску води на богату Мачву.
Кудгођ пређе, свуда Србљу прети:
„Ако Бог да те с' одовуд вратим,
„Хоћу, море, Србље разредити,
„Ви Кулина хоћете познати.“
Ришћанске га мајке проклињаху:
„Тамо ишʼо, Кулин капетане,
„Тамо ишʼо, амо не дошао!“
Кулин пређе сву Босну поносну,
Семберију земљу на до Дрине,
Дрину пређе, у крај Мачве стаде,
Поред Дрине улогори војску,
Па Србију зове на предају;
Од Србије нико дођ' му не ће,
Већ Кулина у дубину маче;
Више Кулин путоват' не смије.
Иван кнеже Семберији глава,
Он Кулину често одлажаше,
Под чадоре принос доношаше,
Не би л' њему Србљи мирни били;
И тешко се кнеже додворио,
За свашто се умолит' могаше,
Мудар бјеше Кулин капетане,
Виђе Кулин, да је кнеже мудар,
Па се Кулин с кнезом побратио:
„Побратиме, оборкнеже Иво!
„Ев' ти јеси Семберији глава,
„А ја јесам над крајином Турском:
„Од сад, кнеже, да се побратимо.“
То рекоше, па се побратише.
Иде Иво двору Поповима,
Па кметове Семберске дозива:
„Не бојте се робства од Кулина.“
Оде Иван по својој нахији,
Турској војсци таин да саставља.
А Кулин је Иву преварио,
Једно јутро курва поранио,
По васкрсу пред светога Ђурђа,
С војском оде уз ту воду Дрину;
Каде дође Јадру води ладној,
У Добрићу селу освануо.
Добрићане Србље дозиваше:
„Од'те, море, коње приватајте,
„Праву рају нигда робит' нећу,
„А с хајдуци како начинимо.“
Сви у скупу Добрићани дошли,
Онда Кулин викну на војнике,
Турци бритке сабље повадише,
Добрићанске кмете исјекоше:
Седамдесет и четири главе,

Што Србињске исјекоше Турци;
Па Илију кнеза уватише,
И Вилипа попа Добрићкога,
Бијеле им повезаше руке;
А сав Добрић село поробише,
Поробише, ватром попалише,
Заробише триста робињица,
Плијењ гоне, а робиње воде.
Савезана и попа и кнеза
Кад ордији Турци дођераше,
Обадва их на коље набише
И ружном их смрти поморише,
Под чадор'ма робље подијелише.
Ето кнеже из нахије иде,
Тапи вуче у Турску ордију
Су својијех дванајест кметова.
Кад се кнеже Турцима прикучи,
Испод руке гледну по ордији,
Ал' се Турска војска ишарала,
Ђе је чадор, ту је и робиња.
Виђе кнеже, да је дошло робље,
Колико је срца милостива,
Трипут пада, па он обумира,
Гледајући јада ев' од робља,
Низ образе грозне сузе лије:
„Нуто, браћо, јада од Србије!
„Неђе Турци јесу преварили,
„Те ришћанску славу погазили."
А кад Иван међу Турке уђе,
Утр сузе, па се силом смије,
Турски Турцим' Бога називаше:
„Добро ти сте, Турци, уранили!
„И добар сте ловак уловили." —
„Јесмо, кнеже, не може се љепше."
Каде дође Кулинову кнеже,
Кулинову свилену чадору,
Пред Кулином преклони се кнеже,
Па му пође руци и папучи,
Па му Турски Бога називаше;
А Кулин му Бога приваташе.
Па се Кулин с мјеста помицаше,
До себе му мјесто начињаше,
Па му пружа каву са шећером;
Ал' се Иван за невољу смије,
И Кулину 'вако говораше:
„Та Кулине, драги побратиме!
„Ни ћу сиђет', ни ћу каве пити,
„Кад си мене тако преварио,
„И без мене ловак уловио;
„Хоћеш мене учинити псе?
Ал' бесједи Кулин капетане:
„Ја без тебе што сам уловио,
„Све ћу, побро, тебе поклонити."
„Побратиме, оборкнеже Иво!
„Биће тебе псе к'о и мене;
„На поклон ти тридесет робиња."
Кад то чуо Кнежевић Иване,
Пред Кулином у земљу пољуби:
„Вала тебе, Кулин капетане!
„А на робљу и на дару твоме."
Кад виђеше робиње остале,
Та да Иван може помоћ' робљу,
Све из једног грла процвиљеше,
И до Бога тешко протужише,
Па кроз Турке јуриш учинише,
Ивану се за скут уватише:
„О Иване и отац и мајко!
„Избављај нас, какогоди знадеш,
„Не пусти нас ти у Турске руке."
Која брати, а која очими.
Иван пође, а робље му неда.
Иван срцу одољет' не може,
Сузе рони, а робиње тјеши:
„Не бојте се, драге сестре моје,
„Ја ћу молит' Србље око себе,
„Не би ли вас како избавили."

Оде Иван говорит' Кулину:
„О Кулине, драги побратиме!
„Што ћу ти се нешто замолити,
„Хоћеш ли ме, побро, послушати?
„Продај мене свеколико робље,
„Ишти пусто небројено благо.“
Ал' бесједи Кулин капетане:
„А мој побро, оборкнеже Иво!
„Ти не можеш купит' тога робља:
„Ја ћу искат', што ти дат' не можеш:
„Ти ћеш с робља изгубити главу.“
Ал' бесједи Кнежевић Иване:
„А мој побро, Кулин капетане!
„Ишти благо све жежено злато,
„Ишти блага, колико ти драго,
„Ти не жали ни мене ни робља.“
Узе Кулин цијенити робље:
„Даћеш, Иво, пет товара блага.“
Иван пред њим у земљицу љуби:
„Побратиме, Кулин капетане!
„Ево тебе три товара блага,
„Даћеш мене свеколико робље.“
То рекоше, па се погодише.
Узе Кулин бесједит' Ивану:
„Хоћеш, побро, сад водити робље,
„Кад ћеш мене донијети благо?“
Вели њему Кнежевић Иване:
„Хоћу, побро, сад водити робље,
„Благо ћу ти донијет' послије.“
Бесједи му Кулин капетане:
„Имаш, побро, тврде јамце за се?“
Ал' бесједи Кнежевић Иване:
„Ја увијек по три јамца држим:
„Једног јамца Бога великога,
„Другог јамца моју тврду вјеру,
„Трећег јамца: преварит' те не ћу:
„Ако ли ми тима не вјерујеш,
„Ја имадем и друга четири,
„Сва четири господе Турчина:
„Дервиш-агу из града Зворника,
„Мул' Амета више Бијељине,
„И Турскога млада књижевника
„Из џамије млада мујезина,
„Четвртога агу Омер-агу.“
Сва четири ту се договорише,
За Ивана тако с' ујамчише,
Седмог дана да донесе благо,
Онда Иван покупио лађе,
Па он стаде превозити робље,
Турцима се не да превозити:
Каде Иван све превезе робље,
Узја Иван дору помамнога,
Па он оде свом бијелу двору,
А за њиме триста робињица.
Када робље свом двору дођеде,
Испред двора посадио робље,
Три товара љеба изломио,
И све јесте робљу разгодио,
Па изнесе вина и ракије,
Нарани их љебом бијелијем,
А напоји вином и ракијом.
Кад је Иван робље напојио,
Онда Иван коња посједиро,
Па поведе све триста робиња,
Одведе их шеру Бијељини.
Кад доведе Бијељини робље,
На конаке робље наредио,
Па им даје ручак и вечеру:
Слуге Иван посла на све стране
По свој својој земљи Семберији,
А на село свако поручује:
„Од свакога двора бијелога
„Нека овђе дође старјешина,
„Која жена јесте удовица
„У својему двору старјешина,
„Нек и она Бијељини дође:

„И која жена нероткиња,
„Нек' и она дође Бијељини."
Кад то чула земља Семберија,
Сва Ивану по ријечи дође;
Кад се свијет слеже у Бијељину,
Онда Иван по народу пође,
Низ образе грозне сузе лије,
А оваке ријечи говори:
„Ко не има од срца порода,
„Ев' сад може срце отворити,
„Купит' сина или милу ћерцу,
„Своју душу врћи у чистоту,
„Нерођено ј' боље нег' рођено:
„А ко има од срца порода,
„Тај нек купи данас још једнога.
„Једног сина или милу ћерцу
„Зарад' Бога и заради душе;
„Који братац миле сеје нема,
„Сад је може за благо купити,
„Својој души мјесто уватити:
„Откупљујте, моја браћо драга!
„Избављајте те Србињске душе
„А од Турске од нечисте руке."
Кад то чуше Сембери Србињи,
Одмах сташе куповати робље,
А Иван им стаде продавати.
Не ће Иван да цијени робља,
Не би л' прије саставио благо:
Прода Иван триста робињица,
И састави два товара блага,
А трећега саставит' не може:
Трећи товар узајмио блага
Од Омера и од мул' Амета.
А кад Иван саставио благо,
Носи благо Кулин-капетану.
Кад је Кулин опазио благо,
То Кулину врло мило било,
Па Ивану кнезу говорио:
„Вала тебе, Иво оборкнеже!
„Таког кнеза до Стамбола нема."
Опет Иван Србље сакупио
Пред Бродачку пред бијелу цркву
Па је Иван Србљем говорио:
„Чујете ли, Србљи браћо драга!
„Оно робље, што сте куповали,
„Немојте га гладу поморити,
Већ све оно робље распустите,
„Нека иде, куд је коме драго
„То је, браћо, мала задужбина,
„Откупити робље од Турака,
„Па држати, да код нас робује,
„Већ нек иде, куд је коме драго."
Кад то чули Србљи свиколици,
Онда они распустише робље,
Оде робље, куд је коме драго,
Благо Иви и Ивиној души!
И то Иви нико не припозна,
Ни Ивану когоди зафали,
А камо ли да Ивану плати.
Иван не ће ни од кога плате,
Ивану ће Ристос Господ платит',
Када Иван буде на истини.

122.

РАНКО ЛАЗАРЕВИЋ

КНЕЗ

Посавско-Тамнавски.

Рођен је у селу Свилеуви, среза Посавско-Тамнавског, нахије Шабачке. Оцу Ранковом било је име Лазар; и Лазар је имао још једног

брата имено Тодора: овај Тодор био је отац славног доцнијег Војводе Луке Лазаревића, који се није презиво по свога оца Тодора имену, него по имену свога стрица Лазара, „*Лазаревић.*“

Тако Кнез Ранко, био је братучед, или брат од стрица Попа Луки Лазаревићу Војводи Кара-Ђорђевом.

Кнез Ранко, посто је Кнезом у младим својим годинама око 1790 године у време окончања рата Аустрије са Турском, па је после и под Мустафа-Пашом са Кнеза Алексом кнезово. Па како је срез Посаво-Тамнавски у Шабачкој до среза Тамнавског и Посавског у Ваљевској нахији један до другог, у којим је Кнез Алекса кнезово: тако они на комшилуку срез до среза, врло су у љубави као браћа живили, и један с другим договоре о народним пословима водили. *)

После Аустријског рата, кад је Аустрија Турску 4. Августа 1891 год. у Шиштову уговором мира обвезала, да непушта Јаничаре у Србију. Некако у то време претаји се у Шабцу Ћуртоглија и Новљанин-бег као Јаничарске Аге или Кабадахије. И они обојица из Босне су дошли и доста насилија чинили. Једанпут уз частни пост 1800 год. Кнез Ранко Лазаревић оде у Шабац, и на Бајиру на конаку заноћи, но сутра дан дође Бег Новљанин и Ћуртоглија и убију из пушака Кнеза Ранка, па се затворе у Град, и поиштy да кућа Кнеза Ранка и глобу 2.500 гроша плати. Поп Лука братучед Кнеза Ранка оде Кнезу Алекси у Бранковину и потужи се за ото, како су му брата убили, и како још траже да им се и глоба плати. И замоли Кнеза Алексу да му позајми ту суму новаца да се одкупе да им кућу не арају. Кад оде Поп Лука Лазаревић, Кнез Алекса одма отом јави Мустафа-Паши, говорио је: „Ми Кнезови у Цареву и твоме имету (послу) ноге до колена, а руке до лаката. Па кад ћемо по Царевим чаршијама од зулумћара гинути, то подносити даље нећемо, но ти гледај кога ћеш поставити Кнезом Ваљевске нахије, а ја више ни у чаршију отићи нећу, а камо ли ћу кнезовати; него ћу из Цареве земље бегати са животом у Немачку и тако даље.“

*) Прота Ненадовић у својим мемоарима на стр. 33. вели: „Највећма су на гласу били у оно 12 година наша три Кнеза Ваљевска (а то је Алекса, Грбовић и Бирчанин) и Кнез Ранко Шабачки из Свилеуве, Кнез Никола из Рудничке, Кнез Петар из Ћуприске, К. Палалија из Београдске: и за друге сам слушао, које мој отац фалаше, али сам им, каже, имена поборавио. Али Алекса из Бранковине и Петар из Ћуприје најодабранији су код Везира били.

У слєдству овог Мустафа-Паша одма пошље свога Гаваза у Бранковину Кнезу Алекси, и на само испоручи му поруку: „да ако он Кнеза Ранка непокаје, онда Алекса нека иде куд хоће себи селамет тражити.“ И по том Гавазу поручио је Кнезу Алекси Паша, да му одма на Палежу конаке и рану тајно за војску спреми, која ће за на Шабац са два топа доћи. Кнез Алекса по поруци Везировој оде на Палеж и приуготови што треба. И за цело војска од 800 крџалија са два топа кроз Палеж прође и оде итно Шабцу и падне на Баир. Бег Новљанин и Ћуртоглија, који су Кнеза Ранка убили, са својим друштвом затворе се у Град Шабачки. Крџалије почну из пушака и топова тући, и баш на велики четвртак запале Шабачке куле. Новљанин и Ћуртоглија провале камени Град до Саве и побегну у Босну, а сав Град и куле изгору. Њиово друштво повата Везирова војска, извезу два топа на чаршију, и њи 23 за једнога Кнеза Ранка на сред чаршије с конопцем удаве; и како су ког Турчина удавили, свагда су по један топ избацили. *) И тако Хаџи Мустафа-Паша по жалби Кнеза Алексе освети Кнеза Ранка Лазаревића.

На Ранково место постављен буде за Кнеза Станко из Бошњака, који је доцније у време устанка Кара-Ђорђевог војску водио, и Турке на Шабцу био.

А на место Ћуртоглије и Новљанин-Бега на годину дана доцније кад Дахије доброга Мустафа-Пашу уморе, за поглавара у Шабац дође Каба-Дахија Муса-ага Дахије Фочића брат, који је Кнеза Алексу посеко. 1804 год., кад устану Срби на Турке њега 20. Априла истера из Града Шабачког Јаков Ненадовић брат Кнеза Алексе. Но те исте године, кад Бећир-Паша дође у Јулу месецу на Врачар, да помири Србе са Дахијама, Мусага крадом са нешто одабрани коњаника пређе Дрину, провуче се кроз Мачву, дође у Шабац и за два сата ископа своји сто ока дуката, 70 Србски глава одсече, па се опет у Босну врати. Ово је било 6. Августа. **)

Но доцније Мусаге брат, Омер-ага и Новљанин-Бег пређу из Босне и оду у Град Ужички међу Ужичке Турке. Јаков, Прота Ненадовић, и Поп Лука са другима оду противу Ужички Турака с војском и са два топа: запале Ужице, гди 5.000 турски кућа изгоре, и принуде бојем Ужичке Турке, те им се 20. Јула 1805 год. на свет. Илију предаду,

*) Мемоари Проте стр. 33—34.

**) Мемоари Проте стр. 100.

Србима плате 50.000 гроша глобе и 80 добри коња; а Омер-ага Фочић мораде дати сам Проти Ненадовићу свога арапског хата са свом врло богатом опремом као глобу, што му је његов брат Дахија Мемед-ага оца Алексу убијо. А Војводи Попа Луки Лазаревићу тако исто мораде дати хата са богатом опремом Новљанин-Бег, зато што му је брата од стрица, Кнеза Ранка убио, и после оба Омер-ага Фочић и Новљанин-Бег истерани буду из Ужица и у Босну протерати. Но ове убице Кнеза Алексе Ненадовића и Кнеза Ранка Лазаревића нису ипак и даље добро прошле.

Кад је Бећир-Паша по заповести Султана око половине Јула 1804 год. дошао под Београд да Србе с Дахијама помири, све четири Дахије из Београда побегну у Адакале. Кара-Ђорђе захте да му се предаду да ји погуби. Бећир-Паша уважи тај захтев Кара-Ђорђев, напише писмо Команданту Адакале Реџепу, да он Дахије Србима преда. Кара-Ђорђе пошље Војводу Миленка Стојковића, који са 27 момака оде у Адакале и све четири Дахије Аганлију, Кучук-Алију, Мула Јусуфа, и Мехмед-агу Фочића 25. Јула посече и главе им у Београд донесе. И тако освећен буде Кнез Алексеа, и освећен Бирчанин. А исте године, убица Кнеза Ранка, Ћуртоглија буде у Зворнику убијен. На Новљанина-Бега извади Паша од Цара Ферман на смрт; но кад он за то дозна побегне у Крајину, па у Румелију, и кад онде станка недобије, и он као трговац преко Влашке пређе у Немачку. Но око године 1820 дочека га Дервиш-Бег, доброга Мустафа-Паше син, и убије га. И тако освећен буде Кнез Ранко, и освећен Мустафа-Паша *) Ово је чудна игра људске судбине! За зло, злим се вратило. И Бог није оставио да им се дуг неплати! —

Кнез Ранко после своје смрти оставио је осим свога братучеда Попа Луку доцнијег Војводу, и једног свог сина Марка Ранковића Лазаревића и ћер Деву, која је удата била за Лазом Теодоровићем, који је по разним службама бивао, и године 1846 као Советник и Капућехаја у Цариграду умро.

Код Каонске цркве у срезу Посаво-Тамнавском има једна надгробна плоча, коју је подиго Ранков братучед поп Лука Лазаревић Војвода, и на њој је оваки надпис:

„Село Свилеува. Здѣ почиваетъ рабъ божій Оборкнезъ Ранко Лазаревић. Поживе на земли лѣт 46. супруга его біаше Стоіа, и ро-

*) Огледало Србско од М. Светића стр. 156.

дише се отъ нихъ два сина Марко и Димитрије, и двие дщери Марица и Марія. И тай Кнезъ Ранко возрастомъ беяше високъ и богоразуман, и сва Србска земља жаляше его. И уби га Бего Новлянинъ у Шабцу невером со 4 воина своя. А када зачу Везiръ београдски Хаћим (Хаџи?) Мустап-Паша, тешко му је мучно било за таки случай, те подиже войску на Шабац, а кад виде Бего силу Везирову, он се затвори у градъ, и кад виде да се не море бранити, он прокопа град те утече. И потруди се братъ его поп Луко, изнесе стену на покровеніе брата своего, Марта 3. 1800 год.

123.

МАРКО ЛАЗАРЕВИЋ

ПОСАВСКИ КАПЕТАН.

Марко Ранков Лазаревић био је Кара-Ђорђев Капетан. Он је војево уз свога братучеда Војводу Луку за сво време десето годишње војне Кара-Ђорђеве. И кад су Турци 1813 год. наново Србију притисли, живио је мирно код своје куће у Свилеуви.

За владе Кнеза Милоша опет био је Марко Капетан среза Тамнавског. Но за владе Кнеза Александра Кара-Ђорђевића од године 1842 био је председник окр. суда у Шабцу.

Кад је Кнез Милош Обреновић 1844 год. смеро да поколеба и сруши постојеће стање у Србији, и да преврат у земљи учини. Тајно покроји војничко одело као што носе Аустријски хусари, покупује коње, па њиова седла и аше удеси, као што су у Усара. Нађе 32 бескућника у Срему под најам, обуче ји у то војничко одело, даде им сабље, пиштоље и коње, све удешено по кроју и начину Аустријски хусара. На челу истји буде им Стојан Јовановић прозвани Цукић у Аустријској генералској униформи. И кад све тако Кнез Милош преправи, да буну у Србији подигне, те године 1844, 22. Септембра, око 8 сати пре подне, кришом из Срема преброде буншаши Саву уђу у Србију, и путем од Кленка, уђу и у Шабац 32 човека на добрим коњма, у оделу Аустријски хусара. Ушавши у варош засвирају у трубе, дођу пред окружно Началничество, где је и суд био. Изненађен персонал Началничества и суда излети напоље да види шта је. Пред њи изиђе и председник суда, Марко Р. Лазаревић, и помоћник Началничества Никола Нинић, који одма оба од бунташа названи „Катана" из пушака буду убијени. *)

*) Кнежевина Србија од Милићевића види од стр. 432. 433.

Поп Лука Лазаревић
Кара-Ђорђев
Тамнаве и Поцерине Војвода и Командант Града Шабачког.

И тако Кнеза Ранка, кога су Турци ненадно убили: од Кнеза Милоша најмљени бунтовници убише и сина Ранкова, Марка Лазаревића, а синовца прослављеног Војводе и доцнијег Советника Луке Лазаревића.

Јели после њега остало порода и колико незнам. Но имао је једног сина имено Светозара.

Но и бунташки вођа Стојан, и готово сви бунташи после три дана 25. Септемвра на Буковици буду дочекани од Проте Ненадовића и Капетана Павла Гудовића, и побијени. И тако буде освећен и Кнеза Ранка син Марко Лазаревић, кога невина Милошеви бунтовници убише.

124.

ПОП ЛУКА ЛАЗАРЕВИЋ

ВОЈВОДА

Посавине и Тамнаве Шабачке и Командант града Шабца.

(Са сликом.)

Лука се родио у селу Свилеуви, среза Посаво-Тамнавског, нахије Шабачке, око 1774 год. Отац његов био је Тодор, а Мајка Јевросима. А имао је и стрица Лазара, по чијем се имену и презиво „Лазаревић“.

Кнез Ранко, кога је Новљанин-Бег у Шабцу 2. Марта 1800 год. убио, био је син Лазарев а Лукин братучед.

Луку као дете послаје у Срем стриц његов Кнез Ранко, те је тамо три године књигу учио. Кад је се вратио, ожени се, и запопи га 1796 год. Ваљевски Митрополит Данило, и даде му у парохију села: Љутице и Коцељеву.

После седам година умре му попадија, и он остане удов, са два сина: Михаилом и Кузманом.

Лука, ако је и био млад Попа, увек је оверед Требника, креста и Петрахиља носио узасе и оружје. Јашио је на коњу тако добар био да му је тешко било наћи равна. Он је бијо жив и окретан, и више је створен био за војника него за свештеника.

Године 1804, кад Дахије почну сећи Кнезове по Србији и Кара-Ђорђе устане противу Турака у Јасеници Крагујевачкој, и кад Дахија Фочић у Ваљеву 23. Јануара код Колубаре посече Кнеза Алексу и Бирчанина, букне устанак противу Турака и у Ваљевској нахији. Јаков Ненадовић подигне Тамнаву и Посавину Ваљевску и прво на Бранковачком вису 15. Фебруара искупи до 700 оружани људи. Кнез

Никола Грбовић стане покретати Колубару, а Кнез Милић Кедић Подгорину да иду прво на Ваљево. За тај скуп Срба на Бранковачком вису чују Турци; па Алибег Видаић пошље војску да иде Ваљеву и Бранковини. Јаков Ненадовић дозна зато, па пође пред Турке с војском, сретне ји у Бељину Шабачком и 23. Фебруара побије се с њима, гди са једне и друге стране буде мртви и рањени; од Турске стране погине им ага Арап-Аџић-Бег, а од Србске Буљукбаша Исаило Лазић из Уроваца. Турци окрену десно Ваљеву и падну на конак у Свилеуви око Попа Лукине куће, и стану по селу арати, и народ рану им доносити. Јаков пође у поред Турака, претече ји и пресече им пут к Ваљеву и у логори се у планини Гомилици, на стане нападати на Турке, а они начине од авлије метеризе и стану се бранити. Но Јаков видећи да је много Турака и да ји лако разбити неће моћи, па пошље Проту те му од Ваљева још 200 момака пошље; а он за то време почне копати шанац и није га ни довршио а Турци пођу противу Јакова. Он шанац напусти на се повуче планини. Турци помисле да се Срби поплашише, па уђу у шанац и сместе се. Јаков тад поврати се и обколи у шанцу Турке са свију страна, и стане ји бити из пушака. Турци нађу се у чуду, па замоле Јакова да ји пропусти да могу изићи и вратити се натраг, говорили су му да они нису пошли да се са Србима бију, него да виде само зашто је се раја побунила. Јаков им допусти да само Босански Турци изаћи могу, а Београдски да остану и отвори им пут за излазак, но како и Београдлије навале да из шанца са Бошњацима излазе, Јаков ји тад тог дана 28. Фебруара нападне склепта са свију страна, и разбије ји да није један за другог знао куда ће бегати. Ту падне само мртви 270 Турака.

У овај бој прискочио је и Поп Лука Лазаревић и овде је почетак његовог ратовања, да доцније стече вечну славу имену свом, на понос и дику Срба и потомства свога!

Причају да је овде после боја Поп Лука нагонио силом неке Тамнавце, који у боју били нису, да заробљене Турке побију, но они нису смели Турчина убити, говорили су му: „Бог стобом Попа Луко, како ћемо ми Турчина убити — та ми несмемо Бог ће нас казнити.“ А кад им онenрeти да ће ји поубијати ако они Турке одма непобију, тад они са страхом побију Турке. И кад виде да од њине руке мртви Турци пред њима леже, и да они могу Турчина као Царског сина убити, развеселе се, и тим они и многи други Срби ослободивши се доцније ишли су у бој као на свадбу, и Турке јуначки тукли.

После овога боја на Свилеуви Јаков Ненадовић подигне војску под Кнезом Станком из Бошњака Тамнавце, и под Кнезом Тодором из Жабара Посавце, па с њима и са Попа Луком оде Шабцу, гди му се у путу са по неколико момака присојединии војсци Андрија Витомировић из Дреновца и Остоја Спуж из Шабца: како Шабцу Јаков дође, 7. Марта удари на Шабац, варош запали и отме је од Турака.

Кад Јаков варош Шабачку заузме, стане и на Град нападати да и њега од Турака отме, па почем добије из Аустрије и један топ, одпочне га и из топа туђи. Турци, кад то виде, 20. Априла те 1804 год. предаду Јакову и Град Шабачки.

У тим бојевима покаже се Поп Лука као јунак и вешт војник; а на против Тамнавски Кнез Станко из Бошњака и Посавски Кнез Тодор из Жабара, као слаби и невешти за војевање покажу се. Тако Јаков Ненадовић постави Попа Луку и над Тамнавском и Посавском војском да он заповеда; и после тог понамешта и друге чиновнике по Шабачком округу. Остави Луку код Шабца да пази да неби Турци на преко Дрине тумарили; а у граду Шабачком постави за старешину Павла из Вуконе, па онда оде Ваљеву.

Одма по освојењу Шабца позове Кара-Ђорђе Проту Ненадовића у Остружницу, да иду у Земун на позив Генерала Црненке да мири Србе са Турцима: Прота оде и пређе у Земун 28. Априла с Кара-Ђорђем. Но кад од тог помирења ништа небуде, они врате се натраг. Кара-Ђорђе изда на све Војводе заповест да сви с војском 9. Маја на Врачар дођу, па и по Проти поручи да и Јаков са Ваљевском и Шабачком војском у то време на Врачар дође. Јаков Ненадовић, кад прими ту поруку нареди те сва Ваљевска и Шабачка војска 6. Маја у Уровце дође. Са војском Шабачком дошо је био и Поп Лука Лазаревић, Остоја Спуж и Андрија Витомировић из Дреновца. Одатле Јаков врати Попа Луку да наручени и други топ дочека из Варадина, кога је Новосадски Владика преко Пуљевића дао да се оправи, да га прими и на Врачар довезе. А Јаков одатле са свом војском крене се и преко Колубаре пређе, с Кара-Ђорђем се, који је пред војску Ваљевску пошао био да је дочека, састане, и одатле заједно 9. Маја под Београд дође и одма са Кара-Ђорђем и оним једним топом оде противу Турака Пожаревцу. А Лука, примивши и други топ, дође под Београд, где је са Протом Ненадовићем и другим заоставшим под Београдом Војводама

бојак са Турцима бијо, докле и Кара-Ђорђе с Јаковом од Пожаревца и Смедереваприспјео није, где су се после тог скупно са Београдским Турцима тукли: докле и Бећир-Паша око половине Јула *) из Босне по Султанској зоповести дошо није, који по захтеву Кара-Ђорђа све четири Дахије изда, те ји Војвода Миленко у Адакали куда, су из Београда побегли били, 25. Јула посече, и главе им па Врачар Кара-Ђорђу донесе. После тог неко се примирије учини.

Но и од овог примирија ништа није могло бити. Чим се Бећир-Паша 26. Октомвра 1804 године **) врати натраг у Босну, текем се онда отворе бојеви и са Турском Царском војском.

Па како се Поп Лука и под Београдом, бијући са Турцима, наочи глед Кара-Ђорђа као јунак и вешт вођа покаже, Кара-Ђорђе га заволи. И како у Шабачкој нахији још није било никаковог главног старешине, осим Јакова Ненадовића, који је старешовао како пад Ваљевском тако и над Шабачком нахијом, које су од Турака очишћене биле, као и над целим северо западним крајем Србије. Кара-Ђорђе запита Тамнавце и Посавце, с који ма је Лука и под Београд дошо и бојак са Турцима бијо, овако:

„Којекуде, кога хоћете да вам буде Војвода?

Попа Луку хоћемо из Свилеуве, загрме они сви у један глас.

А како би било, којекуде, да вам буде Прота Ненадовић из Бранковине?

Господару! Рекне један између Тамнаваца: нема онде стада, у коме нема угича. Не ћемо да узајимамо Војводу из Ваљевске нахије, него оћемо Попа Луку.

А опраштате ли му да се жени?

Нека му је просто и од нас и од Бога, повичу сви у глас трипута.

Е, којекуде, нека му је просто и од мене, и нека ви је сретан!“ Заврши вожд! ***)

---

*) Мемоари Проте стр. 95.

**) Мемоари Проте стр. 131.

***) Овако је Поп Лука посто Војводом. Но има људи, који то другчије изопачавају. — Као да је Јаков хтео да Прота Матеја, његов синовац, буде Војводом Тамнавским, и као да Јаков није волео Луку. А то су само потварања. — Јербо кад је Јаков освојио Шабац, и Шабачку нахију очистијо од Турака, и у бојевима видео вештог и храброг Попа Луку, он га је сам наместио вођом војске над Тамнавом и Посавином, кад је видео да Кнезови ти Кнежина, Станко из Бошњака и Тодор из Жабара, који су и под Турцима Кнезови били, нису

После овога кад је Поп Лука постао Војводом и отишао у Посаво-Тамнаву прича се овако:

Оде Јаловичкој цркви, у којој је он сам чинодејствовао, па како није имао нико други да службу Божију у цркви врши. Поп Лука имао је младо једно ђаче од 16—17 година, које му је за певницом певало. Том ђачету било је име Милисав.

Поп Лука позове га у цркви и каже му: „Хајде да те запопим."

Ђаче му одговори: „Како ћу ја попа бити, кад ја незнам ништа."

Поп Лука рече му: „Како незнаш? Знаш ли очитати Отче наш и Богородице дево."

Ђаче: „Знам."

„А знашли: Верују вједиинаго Бога отца —."

Ђаче: „Знам."

Поп Лука? „А знаш казати: Господи помилуј, тебе Господи! паки, паки, алилуја, алилуја и амин. Па то је доста. — а људи ће се Богу молити."

Ђаче стане га молити и плакати да га остави на миру и да он попа неможе бити: и кад види да му молба непомаже, стругне из цркве и побегне на поље, да у шуму утече.

Поп Лука појури га, изсукавши голу сабљу, и да га поплаши јурећи га мазне истом и на вратима црквеним засече подубоко дрвени рагастов. *) Па онда потегне пиштољ, и викне натраг: врати се убићу те сад.

Ђаче знајући, да код њега нема шале, уплаши се и врати се плачући, на траг у цркву.

Поп Лука одведе га пред олтар, очита му молитву, прекрети га, метне му петрахиљ на врат, одведе га у олтар те га трипут обведе око часне трпезе, и пошто Милисав пољуби све иконе, Поп Лука благослови га, и мете му поповску капу на главу: и тако га запопи.

И после тог поучи га штаће и како да ради у цркви. како да се као попа влада, и запрети му да уредно долази у цркву да службу

имали способности за вођење војске. Па кад је Јаков поставио Луку за старешину војске Посаво-Тамнавске, могао је одма поставити и свога синовца Проту Матеју. А доказано је и то да се Прота никад није грамзио за Војводски чин. А тако исто да су се сви Ненадовићи и Лазаревићи још од старији времена увек називали и у љубави увек били, докле и поумирали нису. К. Н. Н.

*) Овај засек од сабље на рагастову стајао је до пре неколико година, докле није стара црква порушена и нова на истом месту начињена. К. Н. Н.

Божију како зна служи, а народ ће се Богу молити како он зна и уме. И онда му рече: „Тако да радиш све како ти кажем; ја не могу војевати, Турке сећи и поповати.“ — И потом оде. *)

Кад овако Поп Лука постави себи за цркву заменика, остане још и даље за неко време са чином свештеничким. Кара-Ђорђе сазове народну Скупштину у Пећане 17. Априла о Ђурђевудну 1805 год., на коју допет буде данак за одкуп Бећир-Паше од Крџалија, који се и преда. Одатле пошљу и молбу на Султана да народу права даде, и закључе да се Пожешка, Соколска и Ужичка нахија, која се још од Турака одметнула није, одметне. Тад Војвода Петар Молер на једном пању својом руком обрије Попа Луки браду; и он се доцније ожени и узме себи за жену девојку Данојлу из Јадра и Владика га Ваљевски Антим венча и кум му буде.

Тад Кара-Ђорђе нареди те Јаков Ненадовић прибере Ваљевску и под Војводом Луком Лазаревићем Шабачку војску на Дрини, па одатле са оба своја топа крену се, ударе преко Соколске нахије, очисте је од Турака и Србе на оружије подигну, и ту Јаков постави над њом за заповедника Архимандрита Мелентија. А потом ударе преко Ужичке нахије, те и њу од Турака очисте, народ подигну на оружје и Јаков власти понамешта, и дођу под Ужице, обколе га, варош запале, гди 5.000 Турски кућа изгоре и Турци им се 20. Јула те 1805 год. на Илиндан предаду, глобе Јакову даду 50.000 гроша и 80 коња, које Јаков све на војнике раздели. И особено Проти Ненадовићу Омер-Ага Дахије Фочића брат морадне дати свога испод себе Арабског хата са врло богатом опремом, за то што му је Фочић оца Кнеза Алексу посеко. А тако и Војводи Луки Лазаревућу морадне Бего Новљанин дати свога Арабског хата са скупоценом коњском опремом, зато што му је он 1800 год. братучеда Кнеза Ранка убио. И после тог, кад та оба Бега по уговору протерана буду у Босну, Јаков постави у Ужици за заповедника Алексу Поповића: па потом остави да Турци у Ужици у Граду мирно живе; а затим остави Ужице и врати се преко Ужичке и Соколске нахије са Војводом Луком опет на дојњу Дрину и са вој-

---

*) Овај Попа Милисав како је знао, тако је и попово; био је врло честит човек. Војвода Лука, кад је посто Советник изради, те му се под његову старост да чин Проте и пензија, и тако је у своме селу бивше 1862 год. и умро. К. Н. Н.

ском стане противу Босански Турака, који су купили војску да преко Дрине у Србију упадну. Гди Јаков ископа шанц у Лешњици и стане исчекивати напад Бошњачки Турака.

До заузећа Ужица, Срби су само ратовали са внутрењим у Србији Турцима, и очистили земљу од нечисти. Али одма после освојења Ужица одпочну борбу са силног Султана дивљом војском. Хафис-Паша са 40.000 Турака 31. Јула 1805 год. код Ћуприје удари на шаку обшанчени Срба у Иванковцу, но буде тако потучен а и сам рањен, па врати се са војском, побегне у Ниш и ту од муке, што га гола раја разби и уједи у срце, на пречац скапље.

Тако је и од Босне Бећир-Паша, кога су Срби од Гушанца својим новцем искупили и 26. Октомвра 1804 год. у Босну испратили, добио налог од Султана, да Босну покупи и да на Србе удари и да рају у рајетлук доведе. Па је са Ибраим-Пашом Скадарским скупио грдну војску противу Србије да на њу нападне, но кад чује како је Хафиз-Паша на Иванковцу зло прошо, а наступи и зима, остави до пролећа.

Али и Јаков и Војвода Лука спремали су се и на Дрини утврђивали, да дочекају ту своју стару немилу браћу Босанце.

Кад година 1806 наступи, наступише и Босанци у југозападни крај Србије, пређоше Дрину и одпочеше љуте са Србима бојеве. Дође време бојак крвав бити. Гди се Јаков и Војвода Лука прославише, а и друге нове Војводе: Стојан Чупић, Прота Никола Смиљанић, и Милош Поцерац изродише, и са многима другим Војводама прославише.

У овој је години Војвода Лука Лазаревић у многим бојевима био, многе крваве мегдане однео, и безсмртно име јунака, јуначки бијући и секући Турке, задобио.

Како 1806 год. наступи, Јаков и Војвода Лука 6. Јануара обсаде Шабац и почну га на ново туђи да га освоје; гди им од Београда и Кара-Ђорђе дође. Но како Турци од Босне пређу Дрину, Кара-Ђорђе одма пошље напред Војводу Луку те отрчи пред Турке: па се и он са Јаковом крене к Дрини.

Војвода Лука, како стигне до Лешњице 17. Јануара са Живком Дабићем нападне на Турке на Рашитовачи, гди су се вас дан тукли, но на последку разбију Турке тако, да се многи од њи и у води Јадру подаве: ту је у води Бака Милосав три пливајућа Турчина виндраком пробо.

После овога боја радостан Лука пише Кара-Ђорђу и с поносом и хвалом јави му, како су Турке разбили, многе исекли и потукли, и многе да су на воду натерали те су се и подавили. Добивши Кара-Ђорђе то Лукино извешће у путу, насмеје се и мило му буде, па Луки шалећи се одпише: *„Гледајте, те повадите те лешине из Дрине, да се нетрују људи, а и Сава се ево замутила крвљу, па немају ми људи шта да пију.“*

Кад Кара-Ђорђе са Јаковом и са 600 момака стигне на Дрину, запита Буљукбашу Петра какви су Турци: он му одговори да су многи, и да ће се тешко разбити. На које му Кара-Ђорђе прихвати: „Аферим! Поплашисте се од Турака Бошњака, где ми толике досад разбисмо. Чекај да видиш хоће л' мене разбити?“

Па како је велика Турска војска предолазила, а Срба мало било, Кара-Ђорђе још један шанац ископа, и за бој распореди војску. Но седам поглавица Србски изиђу преко поља до једног луга да прегледе искупљајућу се Турску војску. Турци ји спазе и отисне се на њи 1.000 Турски коњаника, они побегну кроз луг к војсци, Кара-Ђорђе за одбранити Војводе дочека Турке на пушке и много ји поваља, но Турске хатлије уместо да узмакну, ударе по сред Срба, па и друга Турска војска навали, удари на Јакова, Дабића и Илију Смиљанића, те и њи из бусија потисну, отвори се крвави бој, да су Срби од изгинути преко 200 коња Турски, бусије правили. Овде Кара-Ђорђе буде у врат у јабучицу под грлом рањен. Но срећа што је имао свилену мараму око врата, и што је куршум прво ударио и кроз једну врбову грану пробио, и ослабио док је до врата дошао, иначе он би погинуо. А и Јаков ту рањен буде и оде у Бранковину да се лечи.

Кад Кара-Ђорђе види да великој сили Турској, која је једнако придолазила, противу стати неможе, а и због јаке зиме, побаца од шанца прошће у Дрину, па повуче се у Прњавор Чокешини, и одатле преко Дубља и Метковића дође у Јеленчу, и у једном шљивару стане и за одбрану преправи се. Турци су у стопице за њим ишли, и продру Шабцу. Па ударе на Кара-Ђорђа, гди је се читав дан с њима туко, но пред вече разбије Турке, гди им погине и њи поглавица Абдага-Видаић, бивши Војвода у Шабцу у првом примирију.

У овом боју био је и Војвода Лука. Кара-Ђорђе био је у великој опасности, сам је говорио: „Којекуде подушити, те Босанске шљиваре, како неће зла да се окану.“

Кад Кара-Ђорђе ове Турке разбије, стигне му глас да је Аџи-Бегова војска из Сребрнице преко Сокола продрла у Ваљевску нахију до Бранковине, цркву Бранковичку и рањеног Јакоша дворе попалила, па се окренула Ваљеву. Кара-Ђорђе остави ту Луку, узме Ваљевску војску, појити Ваљеву и Турке са Јаковом натраг до Сокола протера; па одатле оде Београду. А Јаков са Катићем око Сокола попали села Турска, па се врате и дођу Војводи Луки Лазаревићу и уватe друм од Шабца код Добраве, Орида, Церовца и Вукушића. Ово је било на покладе великог поста.

Мало доцније о ускрсу Аџи-Бег опет под Осман-Џором пошље преко Сокола и Пецке 6.000 Турака, који у Априлу на светли четиртак бану у Свилеуву, попале Лукине дворе, па окрену у Ваљевску нахију речици Убу. Кад то чује Војвода Лука, узме од сваке војске помало људи па са Дабићем пође за Турцима. Јаков од Палежа са Цинцар-Јанком сретне Турке на Чучугама, а и Лука са Дабићем, и Петар Молер са Кличевца од Ваљева стигне, те се по умножи до 2.000 Срба, па сложно ударе на Турке и разбију ји тако да 2.800 Турака мртви наједно са Осман-Џором падне. И Џора плати главом за арање и палење Србски села и Лукини конака.

Пошто Срби тако срећно разбију Аџи-Бегову војску и из Ваљевске нахије прогнају ји, мислећи да се више неће усудити да опет у Ваљевску нахију упадају, Јаков и Војвода Лука крену Шабцу и 6. Маја одпочну га тући, но немогну га освојити, тим више што је подкреплење добио.

Зато време у Мачви налазио је се са четама Војвода Стојан Чупић, који је за обрану и шанац из Засавице у Саву прокопо, а у Китогу Прота Смиљанић са нешто момака чуво је друм од Босне.

Како су Јаков и Лука Шабац започели тући, Турци на Дрини стану се купити, да пређу Дрину и да протеку Шабачким Турцима упомоћ да га обсаде ослободе. Јаков пошље Луку на Дрину да чува прелаз Турака. Лука на Црнојбари ископа шанац и са своји 400 добри момака смести се да чува прелаз Турака. Но 3.000 Турака 13. Јуна пређу Дрину и Луку у шанцу са свију страна обколе. Војвода Лука три је се дана бијо са Турцима непрестанце јуначки, но баш кад му нестане леба и џебане, 16. Јуна стигне Кара-Ђорђе са 2.000 Срба, удари на Турке и разбије ји, где 500 мртви Турака падне,*) и Луку

*) Историја Павла Јовановића, види стр. 32.

обсаде ослободи, кои оде Шабцу, а Војвода Чупић остане да са своим четама чува поред Дрине.

После тог Кара-Ђорђе по Милоју Петровићу изда заповест Јакову Ненадовићу да с Луком на Шабац напада, па одјури на Мораву противу Турака.

Но после тог одма слегне се на Дрину силна Турска војска од 40.000 под Босанским Везиром Мустафа-Пашом, који је са собом имао седам Паша, са многим Капетанима, међу којима је био Хасан-Паша и Кулин-Капетан, и претури нешто војске на Бадовинцима у Србију, која ступи са Чупићем у преговоре, да Срби арач плате, па ће Везир окренути војску натраг. Чупић отом одма јави Јакову, који је имао налог од Кара-Ђорђа, да Турке заварава и забавља докле он Турке на Морави неразбије. Јаков оправи Проту Ненадовића и Чупића у Турски логор, узевши за њи Турке у залогу, који су преговоре са Везиром водили и који су Везира читав месец дана од напада на Србију зауставили, а потом су после на Црнојбари измењани.

По кад се Турцима ти разговори о миру и о плаћању арача вођени са Протом и Чупићем, као празни учине, они закључе да у Србију пређу. И тако Аџибег са 7.000 Турака пређе код Зворника Дрину и преко Сокола пође Ваљеву, а Босански Везир на Бадовинцима преко Дрине сву своју војску од 45.000 претури у Србију, гди му се Мачва и Поцерина преда, Кметови му дођу, и он са свом војском и предавшим се Кметовима у Шабац слегне. Везир Кметовима даде буруntије и обећа им да ће сваки бити Кнез онога среза, који покори Турцима. Даде им црвене бињише као знак одличија те огрну, и неки су се и отимали између себе, који ће пре бити Кнез. Један између њи шушљето је језиком и говорио је једнако: *„Ја к'ез, ја к'ез.“* А Мијаило Ракић из Мрчовске рекне му: ***„Бре ако те ухвати Кара-Ђорђе у руке, видићеш, какавћеш ти бити Кнез.“***

Пре него што ће Везир у Шабац доћи Војводе са војском повуку се речици Добрави и селу Вучевици. А кад се Турска сила у Шабац свали, измакну се до малог Дубоког. Овде остане Прота Ненадовић, Живко Дабић и Лука Лазаревић, а Јаков оде утврђивати Забреж по више Палежа код Саве на путу к'Београду.

Кметови који су са Турцима у Шабац дошли, изиђу у Србски логор умало Дубоко, и стану говорити да су им Паше казале, ако Кме-

тови до подне дођу да предају народ, онда неће паљевити, да села пале. Но ни подне недође, а Турци изиђу и почну села палити. Димови се покажу и Турци се Дубоком прекуче. Онда повиче Дабић: „У бусију јунаци!“ да дочекају Турке. На то Мата из Грабовца одвикне: „*Какву бусију, несрећниче? — Остави те козје ноге (пиштоље) под кладу, па хајде да те предајем Турцима, јер је Турчина као на гори листа; ми се никако одржати неможемо.*“ Кад ово војска чује препадне се и сва куд који прсне. Само састану старешине са понеколико своји момака, и стану мислити шта ће сад и на коју се страну окренути. На то им пређе један Кмет, и претанье да се чувају, да буду на опрези, и да се у гомили не састају, јер ће их да побије народ. Лука Лазаревић нађе се у чуду, пребаци своје тагове у Срем, пребегне опанке па са осталим Војводама и старешинама побегне у луг, и низа Саву пође.

Овако војском остављене бегајуће старешине сусретне Јаков Ненадовић, који је се из Забрежја, пошто га је утврдио, враћо, и пошто му Војводе кажу шта је и како је, он одма пошље момке своје у Ваљевску и Шабачку нахију, са заповешћу, да се разишавши војници врате натраг, и народ купи на војску: па се врати са старешинама у Дрен. Одакле пише на Врачар за помоћ, те му дође Кнез Сима са 1.000 момака, па одатле оду Колубари код Палежа те и ту небопају шанчеве, па се опет у Дрен врате. Јаков у Дрену прикупи разишавше се војнике и прикупи се до 4.000 које Ваљеваца, а које Шабчана из Посавине и Тамнаве. И кад му и Јанко Катић ту од Београда дође са 1.000 момака, умножи се Срба до на 6.000.

Па како је Кара-Ђорђе разбио Турке на Морави, похито је био овом крају у помоћ, и баш тад стигне на бели брод код Колубаре, пред кога оде Прота Ненадовић у Лајковце око 20. Јула и одатле оду преко Ваљева Братачићу противу Хаџи-бега.

Јаков Ненадовић, Кнез Сима, Јанко Катић и Лука Лазаревић са ти 6.000 Срба крену се из Дрена и пођу пред Великог Везира, како су чули да је се из Шабца Београду кренуо, и дошо на конак код реке Вукодражи, где је и један шанац Србски био. А Хасан-Пашу са војском као десно крило посло је напред преко Месараца, где га Срби на Бељину код Власанице сретну, побију се с њиме, и после жестоког боја разбију га и потерају га натраг Шабцу; но у терању Турака

на дугим њивама код воде Петковице између Крњића и Власанице погине Војвода Јанко Катић, кога заробљена једна стара туркешања преваром мучки уби. *) (Овде су Срби у терању мноштво Турака побили да је Хасан-Паша са мало њи једва жив у Шабац издро.)

Кад тако Хасан-Пашу срећно разбију, Јаков, Кнез Сима и Војвода Лука окрену се и одма пођу ударе на Великог Везира, гди су се сву ноћ из пушака тукли, а Везир из више Топова бацајући ђулета и картаче бранио се, но у зору Срби повуку се у луг. Кад сване, види Везир да му на путу к Београду опасност прети, и разуме за погибију војске под Хасан-Пашом, па се нагло врати Шабцу и око Шабца улогори се. **) А и Јаков и Лука врну се с војском у Бељин.

У то време били су бој Срби у Ваљевској нахији са Хаџи-бегом на Братачлећу. Пошто су га разбили и преко Дрине претерали, стигне од Ваљева и Кара-Ђорђе на конак у Љубинић са једним топом и 300 момака, гди му Јаков и Лука из Бељина пођу у сусрет, и у Орашцу сретну га, па заједно с њиме у Бељин дођу. Ту дође од Ваљева Прота Ненадовић и са Братачића Милан Обреновић и Пљакић са 2.000 људи, и ту се сва Србска војска до 8.000 искупи, која има бити бој са Босанским Везиром са 45.000 Турака. Кара-Ђорђе из Бељина крене сву војску у Јаловик, па узме узасе до 300 момака и одпадне у Поцерину те у Белој реци дочепа четири кмета, који су се за Турско Књежество грабили и искупили били да рану Турцима носе, те ји посече, и тим принуди Поцерце и нешто од Мачвана те се одметну противу Турака, оде у Двориште и ту Милоша Стојћевића Поцерца Војводом постави, па се одма врати у Јаловик, крене војску на поље Мишарско и ту нешто шанца на брзу руку ископа.

Било је у Суботу на покладе Госпојинске 31-га Јула 1806 год. кад је Кара-Ђорђе на Мишар изишо. Србска војска бројала је 6 до 7.000 пешака, са 5 топова и до 1.500 коњаника. Шанац је био на друму Београдском три четврти сата од Шабца далеко. Ту се Кара-Ђорђе са Војводама и Србима стани да Турску силу под Везиром Босанским, која је преко 45.000 Турака бројала и много топова имала, дочека.

Сутра дан у недељу 1. Августа рано зором оправи Кара-Ђорђе све коњанике под Јаковом и Луком к Добрави речици у честу, да се

*) Мемоари Проте види стр. 172.

**) Мемоари Проте стр. 173.

притаје, па кад им да знак да у десни бок Турски ударе. Кара-Ђорђе остане са пешацима у шанцу, охрабри војску и заповеди да ништа нико пре непуца на Турке док се они близу шанца непрекуче да ји лако у месо гађати могу, па кад им он знак пуцању са избацајем једног топа дао буде, онда сложно плотунима линијским да на Турке ватру оборе. Турска сила тог јутра крене се од Шабца, пређе реку Добраву, и охоло потраже да им се Срби покоре и оружје положе! Кара-Ђорђе им одговори: *„Ако хоћете наше оружје, ево га дођите и узмите га!“* *) По том Турци, саме њиове поглавице идући пред војском, широм јурише на Србе у шанцу. Кара-Ђорђев гласник топ пукне, а Срби плотун из пушака оборе и прва нападачка Турска линија сва готово мртва падне; ватра из пушака Србски непрестанце се оспе и Турци устукну натраг, али по други пут учине на Србе јуриш, но буду опет плотуном, једним, другим, па и трећим дочекани: и кад трећи плотун Срби на Турке из пушака оборе као знак коњици, која сад из шуме излети и у десни бок Турцима udari, отвори се из пушака и топова жестока ватра и сеча, која је 3 сата трајала, где Турци разбијени буду, те се у логор за Добраву врате. Ту погине многи Турчин и Мехмед-Капетан Видаић са његова два сина, а од Срба врло мали број.

Понедељник и Вторник прође без боја, само што су се Турци на Кленачкој скели хвалили, да ће сутра у Среду истерати Србе из шанчева и потрти ји све. А за бој у Недељу 1. Августа, говорили су да су само пробали и ишли да виде шанчеве.

У Среду 4. Августа рано, Турске Паше са свом силом више од 45.000 Турака са више топова крену се на Србе. Кара-Ђорђе је војску распоредио био као и први дан боја, и уречио кад други његов топ пукне, да коњица тад за леђа Турцима удари, а пешаци да из шанца изиђу и на Турке оспу ватру. Турци сад смотренији буду, и не пођу одма на јуриш, него изјутра прекуче се ближе и стану намештати кошеве и батерије за топове правити. Кара-Ђорђе тад избаци из шанца један одељ Срба, који у разсутом строју као стрељци стану на Турке пуцати, и у њиовом ји послу око прављења батерија узнемиравати; чиме Турке изазову, те пођу противу Срба, а Срби пуцајући стану у шанцу редовно одступати, а Турци ји гонити. Но кад Турци близу шанца

*) Историја Ранкеа стр. 120.

опет дођу. Срби тад плотунима оспу ватру на Турке, и кад топ пукне, Срби излету из шанца и на Турке стану жестоку ватру проспипати, а кад и други топ Србски пукне, који је био знак за коњицу, она груне Турцима косо за леђа: Турци се збуне, разбију и у долину Савској страни одступе, и стану се искупљати и одмарати. Овај бој трајао је 4—5 сати.

Кад тако Турци буду разбијени, било је превалило подне. Срби пешаци оду у шанац ручати, а коњица безбрижно разреди се, и неки и у шанац оду да ручају; кад Турци то виде, прикраду се и изненадно јурну на расуту Србску коњицу, Хатлије претеку Војводу Луку а Јаков измакне за времена у шанац. Лука се бранио докле је пуне пушке имао, па потегне за сабљу, али гајтан се око ње обвио био немогне је извадити; у то један Турчин ухвати под њим коња за узду, други потегне сабљом по руци, а трећи по глави, вичући: „овам одте браћо, ово је наш душман!" Војвода Лука удари једног арбијом у чело, одскочи од коња, гди му и један рукав пробијен буде, и он срећно умакне у честу и живот спасе. Кара-Ђорђе, како тај нападај Турака види, одма са неколико коњаника под Јаковом и са пешацима излети из шанца, те се ту на ново крвави бој из пушака и топова отвори, гди погине Синан-Паша из Горажда, Капетан из Дрвенте, а и многе друге Турске поглавице као цвет Босне, бранећи заставе своје, изгину. Но кад им и њин најхрабрији Сераскер Кулин Капетан, који је за турбаном 7 челенака носио, погине, кога Тодор из Каопе уби, клону Турци по све духом и пред само вече око 6 сати разбију ји Срби, у долину стерају и преко Добраве претерају. И они се тог вечера жалостни врате натраг Шабцу, и несмедну више у бој са Србима упуштати се.

У славној овој битки на Мишару, врло вешто и веома дрско Кара-Ђорђем изведеној маневри, Турци буду пометени и са свим разбијени, гди ји много мртви и рањени буде, које са собом жалостни у Шабац однесу.

А на против Срби врло су мало изгубили људи. Али је Војвода Лука Лазаревић тешки рана допаднуо, за кога је се мислило, кад су на бојишту нашли његов фес разсечен и крвав, који је пре подне тог дана са Јаковом Ненадовићем љубавно мењо, да је погинуо. И стану га са тугом по разбојишту тражити да га саране. Но Лука тад сам, сав крвав

од рана, из честе пред Кара-Ђорђа изиђе. Кара-Ђорђе, кад је видио да је Лука у животу, врло је радостан био. Очевидци казивали су, да га никад дотле, које славном победом, које што је Лука жив осто, радостнијег видили нису. Јербо је он особито јунака Војводу Луку волио, па га је из љубови и великог у њега поуздања звао: „*десном својом руком*“ и својим „*посинком!*“

Па по том Кара-Ђорђе одма нареди те Луку у Праовачку Аду на Сави однесу, где му је породица у збегу била, те је се лечио и излечио, и опет мегдане са Турцима делио.

О овом славном и сјајном боју Мишарском има једна народна песма, која је врло дивна, и која исказује смер Турака, који су са огромном својом силом у Србију упали, да покоре и поробе Србе, и потру Србске јунаке. У њој овако Кулиновица када пита два црна врана гаврана, и каже:

„Ја два врана, два по Богу брата!
„Јестел' скоро од доње крајине
„Од Мишара поља широкога
„А од Шабца града бијелога?
„Јесте л' вид'ли млогу Турску војску
„Око Шабца града бијелога
„И у војсци Турске поглавице?
„Јесте л' вид'ли мога господара,
„Господара Кулин-Капетана,
„Кој' је глава над сто хиљад' војске,
„И који се цару затекао,
„Да ћ' Србију земљу умирити
„И од раје покупит' хараче:
„Да ће Црног Ђорђа уватити
„И жива га цару опремити;
„И да ћ' исјећ' Србске поглавице,
„Кој' су кавгу најпре заметнули?
„Јели Ђорђа цару оправио?
„Је л' Јакова на колац набијо?
„Је ли Луку жива огулијо?
„Је л' Цинцара на ватри испек'о?
„Је л' Чупића сабљом посекао?
„Је л' Милоша *) с коњма истрг'о?
„Је л' Србију земљу умирио?
„Иде ли ми Кулин-Капетане?
„Води л' војску од Босне поноси ?
„Иде ли ми, хоће л' скоро доћи?
„Не гони ли Мачванскијех крава?
„Не води ли Србскијех робиња.
„Које би ме вјерно послужиле?
„Каж' те мени кад ће Кулин доћи?
„Кад ће доћи да се њему надам?“

После јој гаврани кажу: како су видели обе војске, Турску под Кулином, а Србску под Кара-Ђорђем, како су се војскеударило, Турске поглавице изгинуле, Србска војска Турску надвладала, и Кулин погинуо. И да му се више ненада, да јој дође: говорили су:

„Нит' ти иде Кулин-Капетане,
„Нит' ти иде, нити ће ти доћи,

*) Стојићевића Поцерца.

„Нит' се надај, нити га погледај,
„Рани сина пак шиљи на војску:
„Србија се умирит' не може . . . .“

После ове славне победе Кара-Ђорђе остави Ваљевску, Шабачку и Рудничку војску са Војводама, под управом Јакова Ненадовића под Шабцом. Узме 1.000 људи и два топа, па оде преко Београда Делиграду против Ибраим-Паше Скадарског.

Осим напред наведени бојева и овог славног Мишарског боја, у ком је Лука три грдне ране добио, Војвода Лука са Јаковом у овој години био је бој више пута при обсади Града Шабачког, био је у боју 6. Јануара, 3., 5., 28. и 29. Марта 13. и 14. и 20. Маја, 26. Јуна, и 16. Сентемвра ове 1806 год. Но у свима овим нападима нису могли Шабац од Турака по други пут освојити, зато што је Турском војском добро подкрепљен био. Но тек се Шабац на ново по освојењу Београда 26. Јануара 1807 год. Кара-Ђорђу преда; *) који тог дана са тријумфом у Град уђе, и Војводу Луку Лазаревића за Командента Шабца Града постави, који је у истом седио и у њему командирао до пропасти 1813 године.

Војвода је Лука, осим свију досад наведени бојева, и у многим другим омањим бојевима, са Турцима бојак бијо. За време десетогодишњег ратовања Србског под Кара-Ђорђем, редак је који бој у крају око Дрине да није Лука у истом участвово.

Кад су Срби 1809 год. изишли из ван граница дотле освојене Србије, и прешли у Босну да и њу за војују, Кара-Ђорђе отишо је с војском преко Новог-Пазара и Сјенице да се с Црномгором сојединн. А Јаков Ненадовић упутио је се био к Сарајеву, и Лука је са Јаковом прешао био дољу Дрину, и на главици повише Бјељине између Зворника и Сребрнице потуко је Турке, уком боју погинуо је и разглашени мегданџија и јунак Мехо-Оруџић.

Но због несрећне Каменичке битке морао је, како Кара-Ђорђе, тако Јаков и Лука сва завојевата места оставити, и похитати да у границама дотле извојевату Србију, од Турске поплаве спасу.

Војвода Лука био је са Јаковом у боју трипут код Лознице и у крвавој битки на пољу Тичару 6. Октомвра 1810 год. на Светог Тому,

*) Голубица V част, види стр. 290.

гди је сам Кара-Ђорђе војском управљао и гди је преко 2.800 Турака мртви и сам Паша од Сребрнице са многим Капетанима пао. Турци су били разбијени и преко Дрине у Босну претерани.

У овој славној битки Тичарској врло је мало Срба погинуло: но многе су Србске Војводе, под којима су по три коња у боју погинула, и мање старешине рана допадиули, као: Стојан Чупић, Мутап, Цинцар Јанко и многи други, а и сам Војвода Лука, секући Турке, љуто је у ногу рањен био.

Војвода Лука био је бој са Турцима на Црнојбари, на Салашу, на Буковици, Братачићу и на Новомселу о Крстовудне, гди је на мејдану Пејзу Мехмед-Агу погубио.

Ево како народна песма и о овоме мејдану, кад је Војвода Лука Пејзу погубио, збори.

3.

ЛУКО ЛАЗАРЕВИЋ И ПЕЈЗО.

Још ни зоре ни бијела дана,
Али-Паша Дрини води дође,
Дође Паша и доведе војску,
Поред Дрине разапе шаторе,
Па се Паша покрај Дрине шеће,
А титра се златним буздованом,
Ко ђевојка зеленом јабуком,
У балчак се сабљи покуцкује,
А на Мачву попријеко гледи,
Па се Паша и сам разговара:
„Док ми војска из дубљине дође,
„Дрину воду пребродићу ладну,
„Прегазићу сву богату Мачву,
„Китог проћи и у Шабац дођи
„У дворове Лазаревић Луке
„Хоћу њему назват' добро јутро,
„Ал' у з'о час по ме, али по њга,
„По једнога добра бити не ће.“
То говори Паша Али-Паша,
То говори, ал' Бога не моли,
Веће мисли, тако да уради.
Ал' бесједи Пејзо Мехмед-Ага:
„Господине, Пашо Али-Пашо!
„Ев' у нашој Босни каменитој
„Има, Пашо, тридес'т Капетана,
„И имаде седам Паша малих,
„И велики Паша учтуглија:
„У свакога има по ђевојка,
„У ког шћерца, у ког мила сеја,
„Рад је сваки, да ми је поклони,
„Сваки жели, да ме зетом зовне:
„Ал' сам Богу јемин учинио,
„Да с' Туркињом оженити не ћу,
„Него ћу се оженит' влахињом:
„Из Поцерја главитом ђевојком,
„Којано је б'јела и румена,
„Која пије вино и ракију:
„Та њом ћу се јунак оженити,
„Влахињу ћу младу обљубити
„На срамоту Лазаревић-Луки,
„И Чупићу, који Дрину чува:
„Веће, Пашо, драги господине!
„Дај ти мене до два поглавара:
„Прво дај ми Осман-Барјактара.

„Друго дај ми Тулзу Капетана,
„И дај мене три хиљаде Турак'
„На хатима, а под миздрацима,
„Да ја пређем преко воде Дрине,
„Да прегазим сву богату Мачву,
„Да осванем у Поцерју славном,
„Да поробим села испод Цера,
„Да запалим цркву Петковицу,
„Па ћ' оданде уд'рит' низ Тавнаву,
„Тавнаву ћу попалит' до Саве,
„У за Саву у Шабац ћу дољи:
„А ти хајде Шабцу бијеломе,
„Онђе мене хоћеш дочекати,
„Онђе с', Пашо, састати хоћемо."
Кад то чуо Паша Али-Паша,
То је Паша једва дочекао,
Па му даде до два поглавара,
Једно прво Осман-Барјактара,
Друго даде Тузлу Капетана,
Изабра му три хиљаде Турак'
На хатима, а под миздрацима,
Па овако Пејзи говораше:
„Пођи с Богом, Пејзо Мехмед-Ага!
„Попалите села испод Цера,
„Све мушкиње под мач ударите,
„А женскиње под робље довед'те.
„Док ми војска из дубине дође,
„И ја хоћу Дрину пребродити,
„Мачву пређи и сву поробити,
„Китог прођи и у Шабац дођи:
„Онђе, Пејзо, да се састанемо."
Одатле се Пејзо подигао,
У по ноћи Дрину пребродио,
И ту Пејзи Бог и срећа даде
Српска њега не привиђе стража.
Оста Паша Дрине чувајући,
Оде Пејзо у Поцерје славно.
Кад се д'јели срећа и несрећа,
Тавна ноћца од бијела дана,
У Поцерју осванупе Турци
Код бијеле цркве Петковице,
Петковицу опколише Турци,
Игумана старца затекоше,
Три му ђака млада посјекоше,
А тројица у гор' утекоше,
Игумана жива уватише,
Намастирско благо покупише,
Како Турци добро задобише,
Више Турци у села не шћеше;
Игуману руке савезаше,
Па га туку перним буздованом,
Пјешке њега поред коња гоне,
Па се Турци Паши повратише.
Кличе вила прије јарког сунца,
Саврх Цера високе планине,
Дозиваше Српскоме логору,
Украј Дрине шанцу Бадовинцу,
Из логора зове поглаваре:
Прво зове Лазаревић Луку,
Друго зове Чупића Стојана:
„Жље заспали, Српске поглавице!
„Жље заспали, зао сан уснили!
„Тешко су вас преварили Турци,
„Петковицу поробили цркву,
„Исаију старца уватили,
„Бијеле му савезали руке,
„Намастирско одузели благо,
„Три су њему ђака погубили,
„А тројица у гору утекла.
„Ви спавате, за то и не знате.
„Је ли вама од Бога гријота,
„А од људи покор и срамота?
„Ђе је ваша вала и јунаштво?
„Што чините? Јер се не бијете?"
Кад то чуо Лазаревић Луко,
Он се пљесну руком по кољену,

Скерлет чоха пуче на кољену,
Па поскочи, припаса оружје,
И повика Чупића Стојана:
„А на ноге, Чупићу Стојане!
„Тешко су нас преварили Турци:
„Мачву прешли, очли у Поцерје,
„Петковицу поробили цркву,
„Исаија заробили старца,
„А још више јада може бити:
„Већ мој брате, Чупићу Стојане!
„Ти припаши свијетло оружје,
„Па ти узми војске понајвише,
„Па се спусти покрај воде Дрине,
„Тврде страже покрај воде врзи,
„Да не може тица пролећети,
„А камо ли татар прокасати
„И од Босне књигу пронијети:
„Бојати се Осман-Капетана
„Из Градачца из бијела града,
„Да богате не поροби Мачве:
„Па кад дођеш шеру Парашници,
„Ти поздрави Зека буљубашу,
„Нек' устане Зеко буљубаша,
„И нек' крене голаће јунаке,
„Поред Батра воде нек постави
„Тврде страже све једну до друге."
Чупић скочи, припаса оружје,
Узе Чупић понајвише војске,
Па се спусти покрај воде Дрине,
Тврде страже на бродове баци:
Када дође шеру Парашници,
Он поздрави Зека буљубашу,
Уста Зеко и голаће крену,
Тврде страже покрај Батра баци:
Да какви су голаћи јунаци!
Убили би под облаком ждрала,
А камо ли на земљи јунака!
Како би их Осман преварио?
А кад страже тврде поставише,
Стаде Луко пребирати војску:
Узе себе четерест коњика
И стотину младијех пјешака,
И поведе Бакал-Милосава,
И поведе Марка из Штитара:
Милосава води ради дике,
Ради дике и рад' разговора,
А Штитарца Марка рад' јунаштва:
И поведе Глувца Мијаила,
Који сјече мачем без разлога,
И поведе Гркињића Ђорђа,
Котано је на сабљу отео
Од Турака из ропства Турскога,
И држи га као свога сина,
Који Луку свлачи и облачи
И свиленим опасује пасом.
Пође сњиме четерест коњика
И стотина младијех пјешака,
Оде Луко уз ту воду Дрину,
Да обиђе шанац у Лешници
И у шанцу свога брата Ђуру,
Свога брата Ђуру капетана,
Да га млада не преваре Турци:
А кад Луко Новом селу био,
Ђе су Турци Дрину воду прешли,
И јоште се повратили нису:
Куд су Турци Мачву прегазили
На плочама траву су однијели.
Стаде ука Луке око пута,
И још Лука пута истражује,
А Турци се пољем помолише,
Савезана Игумана воде:
Није шала, три хиљаде Турак'!
А у Луке четерест коњика
И стотина Србина пјешака!
Кад је Луко опазио Турке,
Препаде се Лазаревић Луко:

„Мили Бого! та што ћу ти јако:
„На злу ти се мјесту затекосмо!
„У равноме пољу широкоме.
„Ђе не има ни трна ни грма,
„Нас је мало, а млого Турака:
„Да с' биjемо, разбит' неможемо,
„Да бјежимо, утећ' не можемо;
„Шуме нема, да се заклонимо,
„Већ можемо лудо изгинути,
„Веће, браћо, стотина пјешака!
„Сваки своју пушку потпрашите,
„Покријте се по зеленој трави,
„Па пушака метати немојте,
„Нека за вас Турци и не знаду;
„Ми коњици одосмо пред Турке,
„Па ће Турци на нас ударити,
„Ми с' пред њима измаћи хоћемо,
„К вама ћемо Турке напустити,
„Ви гледајте сваки по једнога.
„Па на Турке огањ оборите,
„Са пламеном Турке забуните,
„А ми ћемо сабље повадити
„И у Турке јуриш учинити:
„Не би л' како Турке забунили,
„Не би л' старца од Турак' отели."
Тако Луко Србље сјетовао.
Пјешаци се по трави покрише,
Оде Луко су четрдест друга,
Коња љути, а пред Турке иде.
Како Турци опазише Луку,
Одмах Турци Луку познадоше,
Па говори Пејзо Мехмед-ага:
„Ти си курво, Лазаревић Луко!
„Што сам ћео, то сам удесио,
„С тобом ћу се, курво, огледати."
Трже Турчин сабљу димишћију,
Трже сабљу у лијеву руку; *)
Али Луко Пејзе не познаје,
Него мисли, да је Али-паша,
Па се њему јуначки јављаше:
„Ја сам курво, пашо Али-пашо!
„Жена био, ко ти побјегао!"
Трже Луко сабљу у десницу,
Један другом добра коња пусти,
Доиста се ударити ћаху,
Ал' Србини не дадоше Луки,
Већ с' утјече један пред другога,
Да Србима Луко не погине,
Србима је жао поглавара;
Утече се Бакал Милосаве
На јагрзу коњу високоме,
Па говори Лазаревић-Луки:
„Побратиме, Лазаревић Луко!
„Ја ћу за те на мејдан изићи,
„Ти ћеш мене прије покајати."
Трже Бакал сабљу у десницу.
Па полеће Пејзи Мехмед-аги,
Ал' тек што се коњи сусретоше,
И јунаци да с' сабљам ударе,
А Бакала срећа изневјери:
Под Бакалом јагрз посрнуо,
Паде Бакал пред коња у траву,
Бакал паде, а Пејзо допаде;
Да Бакалу одсијече главу;
Ал' се Бакал и пјешице брани
Бритком сабљом и десницом руком.
Бјежи Бакал около јагрза.
Када виђе Лазаревић Луко,
Ђе ће Турчин посјећи Бакала:
Скиде Луко пушку крџалијку,
Која но је обљевена златом
Од јалмана до горњег нишана,
На којој је тридес'т белензука,
Све од чиста жеженога злата,

*) Кажу, да је Пејзо био шуваклија.

Паразлама од тридес'т дуката;
На којој је до дванајест слова,
Свако слово у крв' окаљено,
На јуначко тело нам'јењено;
Она бије сваку амајлију;
Па је Луко онда говорио:
„Та не бој се брате Милосаве!
„Тај те Турчин ље погубит' не ће,
„Нит' ће вијет' буле ни матере.“
Крџалијнки живу ватру даде,
Пуче шара, пуста остат' не ће,
Те погоди Пејзу Мехмед-агу,
Погоди га под грло бијело,
Закла Пејзу као јагње б'јело;
Пејзо паде са коња у траву,
Ал' долеће Осман-барјактару
С голом сабљом у десници руци,
Да Бакалу одсијече главу,
Па му не да јагрза узјати,
Бакал бјежи око коња свога,
Па се Бакал и пјешице брани,
Ал' би њега Турчин погубио;
У Бакала вјерна слуга бјеше:
Павлић момче из града Мостара,
Когано је Бакал одранио
Уз кољено к'о рођеног сина
Зарад' Бога и заради душе,
Павлић собом заклоња Бакала
Заклоња га собом и врančићем,
Младо дјете, одвише слободно,
Трже Павлић двије пушке мале,
У Османа обје окренуо:
„Стан' Турчине! куд си насрнуо?
„Не ћеш згубит' мога господара,
„Док је моје на рамена главе.“
Обје пукле, Османа згодиле,
Синџирли га зрна ударила,
У Осману срце истргала.
Кад падоше двије поглавице,
Онда Турци натраг устегнуше,
У то доба Бакал-Милосаве
Узја коња, па поћера Турке,
Ал' повика Тузла капетане:
„Јао Турци, моји јењичари!
„Нема Лука већ четрњест друга,
„А нас има три хиљаде равно,
„Ето јако што се од нас ради!
„Јалах кардаш, јуриш на душмана!“
Тад' се Турци опет повратише,
На коњике Српске јуриш чине,
Срби сташе пред њима бјегати!
Та не бјеже да Турцим' утеку,
Веће маме Турке на пјешаке.
А кад Срби Турке домамише,
На мах пуче од стотине Срба,
На мах пуче стотина пушака,
Мртвих паде стотина Турака,
Погибе им Тузла капетане:
А Србињи онда јуришише,
Турци сложно огањ оборише,
Под Штитарцем убише ђогата,
Под Ђорђијом убише дората;
Ево Ђорђе пјешице измаче,
А Штитарца ђогат притиснуо;
На Штитарца Турци долећеше,
Лежећива да га посијеку.
Јадан Марко лежећи се брани:
Бритком сабљом и лежећи маше.
Око себе рашћерује Турке.
Доиста би Марко погинуо,
Ал' опази Глувац Михаило,
Ђе су Марка забунили Турци,
Трже мача Глувац Михаило,
Па кроз Турке јуриш учинио,
Док до Марка путе пресијече,
Седамнаест Турака посијече

С друге стране Пушибрк Остоја,
Док Остоја путе проспјече,
Десет Турски глава одсијече;
Те Штитарца с коњем опростише.
Кад се Марко ногу докопао,
Кано соко крила на планини,
Па поћера Турке на алаје,
Све разбише Турке на алаје,
Даше Турци плећа, побјегоше,
А на Дрину воду нагазише,
Одведоше Исанју старца.
Од Турака млого и утече,
А млото их и онђе остаде:
Седамнаест погибе Србина,
Оста мејдан Лазаревић-Луке.
Како Турци Дрину пребродише,
Али-паша далеко их виђе,
Мало ближе пред њих истрчао:
„Јала кардаш! како ј' у Србији?
Турци њему невесело веле:
„Али-пашо, сиња кукавицо!
„Никако је у Суб'ји по Турке!
„Колико смо тебе говорили,
„Да не шаљеш војске преко Мачве:
„Та ђе ти је Пејзо Мехмед-ага?
„И ђе ти је Осман барјактару?
„И ђе ти је Тузла капетане?
„Које Босна нигда стећи неће.
„Погуби их Лазаревић Луко
„Су својијех четерест коњика!
„Још да бјеше Чупићу Стојане,
„Не би тебе гласник Дрине преш'о
„Нит' би им'о ко глас донијети,
„Да ти каже, какопо је било.“
Од како је свијет постануо,
Није Србин Турке дочекао,
Мало Срба а млого Турака,
Разма тада Лазаревић Луко
Што дочека Турке код Новога, *)
И погуби Пејзу Мехмед-агу
О Крстову дану јесењему.
Ова пјесма свима Србињима,
Од мен' пјесма, а од Бога здравље.

За време десетогодишњег ратовања Србског под Кара-Ђорђем са Турцима Војвода Лука велику је славу имену свом задобио. Задобио својим оружјем, задобио својим редким и паметним јунаштвом, и пожртвовањем за своје домовине слободу. Редак је који Кара-Ђорђев Војвода, који је се у јунаштву са Луком мерити мого. А још рећи, који је у бојевима бијући и секући Турке 14 рана на свом телу, 9 тешки и 5 олакши задобијо, и исте преболео.

Војвода Лука себе је својим славе пуним делима узвисијо, и име своје код потомства и народа Србског, који га у песмама пева, овековечио.

Па нијел право имао Кара-Ђорђе, што је волио Војводу Луку Лазаревића, зваога „Посинком“, дичио се с њиме, и називо га и својом десном поузданом руком? Вели се у народној песми, кад му је Кара-Ђорђе поручиво да чува народ од Турака, овако:

*) Т. ј. села.

„Попе Луко, моја десна руко.
„Добро чувај Посавине славне,
„Посавине и Тамнаве, Луко,
„Да ми Турци роба не одведу:
„За роба ћу тебе погубити.“

Овако је песма нацртала поруку Кара-Ђорђеву као строгу. Но и без поруке Лука је бодрим оком чувао народ, да га Турци не поробе. И чувао га је дотле, докле десеторогуба сила варварска, није Србску снагу надвладала, па и Лукину и Кара-Ђорђеву моћ десници њнови сломила.

Сломи много надмашна сила Турска искупивша се противу Србије, из трију части света: Европе, Азије и Африке. Несрећне 1813 год. сломи снагу Србски јунака, па и Лукину и целог народа Србског.

Те 1813 год., после последње битке на Равњу-Засавици, која је трајала биће од почетка до 15. Септемвра, кад Турци разбију Србе и заузму Мачву и Поцерину, дођу Шабцу и прекриле сво поље Шабачко. Војска Србска, како види силу Турску од 100.000, поплаши се, остави Војводе и сва се распршти, оде кућама да своје породице од варвара по шумама и гудурама прикрива, а који је ближе Саве да је у Срем превози и живот спасава.

Тад и све Војводе Србске, сами себи остављени, нагну, себи и својима породицама спасенија тражити, да ји варвари не поробе. Па и Војвода Лука Лазаревић из Града Шабачког кроз водену капију претури преко Саве своју породицу. Запали своје конаке у Граду, у којима је седијо, па се низа Саву са Војводом Стојаном Чупићем и са неколико своји момака спусти до Забрежја, и ту у Срем са многим Војводама и народом пређе.

Кад Лука у Срем пређе, њега Аустријска власт одпрати у Манастир Фенек гди су и друге главније Војводе и Кара-Ђорђе бијо. Одатле, 29. Октомвра одправе ји у Град Варадин. А 7. Јануара 1814 год. Кара-Ђорђа одпрате у Грац; друге Војводе по другим Градовима; а Луку у Еденбург сместе.

А пошто Кара-Ђорђе и његове Војводе буду присмотре ослобођени, главне Војводе па и Војвода Лука са Кара-Ђорђем, у Августу добију Руске пасоше, и 17. Септемвра преко Ердеља испраћени буду у Русију, гди у Руску варош Хотин 26. Октомвра те 1814 год. дођу. Ту

добију од Руског Цара пристојно по старешинству издржање; а и Војвода Лука 300 дуката годишње. Гди је са својом породицом у Хотину гди су се и друге Србске Војводе налазиле, до 1832 год. живио.

Па пошто је Русија после рата 1829 год. Турску 5. члапком Једренског мира обвезала, те она 8. точку Букурештског трактата од 1812 год. испуни, и права под Кара-Ђорђем извојевата, Србији поврати; а и Кнеза Милоша за Књаза Србије 1830 год. призна. Тако Русија кад учини Србију полунезависну, коју је она од Порте отргла и којој је внутрења права осигурала, захте и од Милоша те све оне Војводе, које су се налазиле у Хотину на издржавању Руског Правителства, у Србију прими и службе им даде.

Тако многе Војводе одма 1830 год. у Србију оду, и неки службе приме. А Војвода Лука задржи се и 1832 год. у Србију дође. Кога Кнез Милош постави за члана Шабачкога Магистрата.

Кад се у Србији одпочне борба око устава, између зване уставовачке странке и Кнеза Милоша, који је противу устава био, зато што га је у самовлашћу устав ограничаво; и који морадне се Књажеског достојанства 1. Јуна 1839 год. одрећи и 3. Јуна из Србије у Влашку, на своја добра отићи; па како се и после тога та борба око устава, кад и Кнез Мијаило на владу после смрти свога старијег брата Милана, који и недочека да за Кнеза потврђен буде дође, продужи, Лука Лазаревић био је једнако члан суда Шабачког. Па ако је и он био на страни уставовачке партије, које није ни одкога тајно, ипак није излазијо на јавну борбу.

Кад је у Мају 1840 год. превржепицима уставне странке у Шабцу претила опасност, те се помоћник Началничества Ђука Стојићевић Милоша Поцерца брат, са једним чланом суда мораде уклонити у Град Шабачки, а чланови суда Шабачког у судском зданију затворити, и од противне странке чувати од напада, — Лука Лазаревић, и ако му је грозила опасност од партије противне уставу, нехтеше себе у суду затворити, изиђе из суда и сам оде својој кући, наоружа се и за одбрану приуготови. Но Шабачки грађани, који су старог Војводу Луку много ценили и поштовали, одберу се најодабранији, оружају се и оду кући његовој, те су га чували. И тако Лука на миру прође.

И кад Кнез Мијаило приморан подлегне уставној Србској странки, Србију 27. Августа 1842 год. остави и у Аустрију пребегне, а за њим

одма 2. Септемвра те 1842 год. Кара-Ђорђев млађи син Александер Кара-Ђорђевић за Кназа Србије народом Србским изабрат буде. Портом потврђен и Европским силама признат.

Тад, те 1842 год. одма стари Кара-Ђорђев Војводама дични јунак Лука Лазаревић, од члана суда Шабачког из уважења неоцењиви заслуга Србији учињени, Кара-Ђорђевим сином Князом Александром постављен буде за члана Државног Совета. Те и у том високом званију неколико година послужи земљу своју: а потом, због старости и слабости од многи рана, поишто се те стављен буде у пенсију, који из Београда оде у Шабац својој кући, где је до своје смрти мирно живио.

Безсмртног имена Лука Лазаревић, у својој кући, седећи умро је 29. Априла 1852 год. Сутра дан, с највећим почастима, у копан је код Шабачке цркве. Над гробом његовим узидана је мраморна плоча с овим стиховима:

„Крјепком мишцом, срцем витешкијем
У најгоре доба по Србина
Кад процвиље мало и велико.
И Србија земља поносита
Крвавијем сузам проплакала,
Роду своме послуживши вјерно —
Овде Лежи Лазаревић Лука.
Штит Поцерја, цвјет Србских јунака
А посинак врла Кара-Ђорђа!
Проста земљо! Која но га скриваш,
Својом те је откупио крвљу!“

Лука Лазаревић био је осредњег стаса, тела коштуњаво сувог а доста снажног. главу имао је осредњу, косу на глави носио је кратку неправилно шишату и зачешљавату, коју је под своју старост имао седу, чело имао је умерено и гладко, обрве повијене српасте, очи осредње граорасте отворене и пуне ватре, лице му је било осредње црномањасто жућкасто, сувоњаво и осредње дуго, бркове је имао повише црне лепе средње величине, имало на више засукате, уста имао је умерена, а глас танак јасан звечећи.

Лука је био нарави ћутљиве и озбиљне, но волео је о ратовању говорити и са озбиљом тихо причати: био је доста опорит жесток, но у вришко повратљив, био је жив и врло лак и окретан. Спрема млађима био је строг, али и праведан, а спрема старијим послушан. Особито Кара-Ђорђу одан је и веран био.

Лука је у јелу и пићу био умерен, и у кући својој живио је лепо, али без икакова раскошства, што је год у кући имао све му је било лепо чисто уредно и укусно. Дувар му је собни сав окићен био

леним оружјем: сабљама, пушкама, пиштољима и рахтовима сребрним и позлаћеним. Међу оружјем била је сабља, дуга пушка и пиштољи Турског јунака Пејзе Мехмед-Аге, ко га је Лука на мегдану погубио, и то сво оружје Лука је у боју задобијо.

И осим тога висио му је о дувару велики и широк мач панцирлије Оруџића-Мехе, за кога се каже да је некад био Принца Евгенија. Тај мач поклонио му је под Бељином у Босни Пуши-Брк Остоја, који је са Глувцем Мијаилом из Ваљевске каменице и убио Оруџића-Меју. *)

На оружје тако се навико бијо Лука, да га је и под своју старост и слабост узасе носио кад је гди на пут ишо, или из Шабца у Београд, или из Београда у Шабац, увек је покрај своји пиштоља за појасом, сабље о појасу, и своју дугу пушку „Крџалијнку" поред себе у колима носио.

За сво време Кара-Ђорђевог ратовања, Лука увек је јашао добре Арапске Хатове, као што је и био ванредан добар јашач, и на себи носио је скупоцено срмали и кадифели Војводско одело; а и до своје смрти носио је народно Србско одело и вес на глави.

Лука није био раскошан, као што ни за богатство грамзио се није. После своје смрти врло је мали иметак деци својој оставио.

Лука је врло уважавао науку и научене људе. И како није било близу школа, он је своју децу шиљо у Карловце да неостану не школовата.

Војвода Лука имао је и једнога рођеног брата Ђуру, кои је свуд с њиме у биткама био и јуначки борио се, као што народне песме веле. А и Сима Милутиновић у Србијанки спомиње га: **) но ништа даље о њему се незна.

Лука је као свештеник са првом својом женом имао два сина Мијаила и Кузмана; овог последњег је у Хотину и оженио са Љубинком, ћерком Војводе Петра Добрњца, с којим је сином у Србију 1833 год. и повратијо се. Кузман, у Шабцу занимао је се с'трговином, и умро; а Мијаило је још у Хотину умро. Са другом својом женом јунакињом Јадранком Данојлом, достојном супругом јунака Луке, имао је три сина: Владимира, Александра и Koјy.

О жени Лукиној „Данојли," која је Луку, и друге забринуте Војводе сакупљене под Шабцем куражила, да убој противу навале Турске иду, ево шта Чубра каже:

*) Србијанка Милутиновића III. част стр. 78—80.

**) Види Србијанку I. част стр. 118.

„Е, под Шабац збилисте се амо!
Зар ми' жене да вас заступамо?...
Је ли за тим'?... Ја ћу ево прва,
А и проче тркимице Србке
Хате посјест', сабље припасати,
По сред Турáк што и када удрит',
Па који би од' мужева осто',
Нек' се тепе из' свог' завичаја.
Недостојан ни зрáком му дихат (Luft)
Под сунашцем себ' ненаш'о мјеста,
Кад' грудима незаклонит' мари
Што најдраже и најсветије му!“
Тек' изусти Јадранка Данојла,
Преумили с' и Теодоровићу (Лази)
Ал' и прочи с' повалом је приме:
„Славно збориш од' Србкиње Србко!
Војничка је дужност угинути
Из живота привремене дружбе
Прије него уступити врагу
Оно своје, чим и за што живи!
Ми' готови сви с' учинит' исто,
И на вјерно враг узбит' се кори,
Ил ће честност наследит' потомство
Решителних предак' утежењу.“ *)

Жена Лукина Данојла, још раније умрла му је била. Владимир и Александер, синови Лукини, које ји је и оженио, и дочеко унуке, били су оба у државној служби, Владимир у доцније време био је казначеј у Шабцу; умро је 1876 год. и после себе оставио је порода. Александар и данас у Београду живи као I. благајник Управе фондова и има порода.

Лука за живота свог највољо је најмлађег сина свога Коју. Зато што су му оба старија сина била врло мирне и скромне нарави. А Која био му је жив, окретан, врло добар јашач, носио је и занимо се са оружјем, и имо је природну нарав да буде добар војник, а можда и јунак на оца свог. За то његово понашање војничко, Коју је Лука и волио, говорио је: „Мој Владимир и Александер, они су моје Данојле деца; а Која је моје дете и мој прави син.“ За то га Лука да у војену службу, да га за војника спреми. Која, буде неко време у војсци Србској, постане капларом, па нехтене чекати да и официром постане, него из војене службе испише се, и после тог наскоро и умре. Стари јунак Лука много је тужио за својим сином Којом, кога је здраво волио, и Којина смрт много је причинала те је ускорила смрт старом јунаку Војводи Луки Лазаревићу и у гроб га вечне памети свалила.

125.

БАКАЛ МИЛОСАВ

КАПЕТАН.

Родом је из Херцеговине. Дошо је у Шабац око 1800 год. Ту се настанио и држо дућан бакалницу, одкуда је прозват „Бакал Милосав.“

*) Србијанка Милутиновића II. част стр. 167.

Кад је устанак Србски под Кара-Ђорђем 1804 год. букнуо и Јаков Ненадовић дође са војском под Шабац, а 7. Марта варош запали, Турке у Град стера и варош заузме; тад Милосав, погоревши му бакалска трговина; као добровољац ступи код Јакова у војску, гди је се ту са Турцима туко, докле и Шабачки Град 20. Априла од Турака узели нису.

Доцније Бакал Милосав дође под команду Попа Луке, кои је с њиме увек у бој ишо, и гди је се год Лука борио, ту је скоро свуд и Бакал Милосав с њиме у боју противу Турака био. Који изиђе на гласу добар јунак.

Године 1806, Јануара 17., кад су се код Лешњице на Ранитовачи противу велике силе Турске борили, гди Војвода Лука са Дабићем Живком разбије Турке, на Дрину ји и у воду Јадар натера, и многи се подаве, ту је у води Јадру Бакал Милосав три жива Турчина пливајућа, миздраком пробо.

Бакал Милосав кроз сво десетогодишње ратовање Кара-Ђорђево са Турцима, свуд је се око Дрине са Турцима туко, а и преко Дрине прелазио је и јуначки бојак бијо.

Кад су 1810 год. Турци обсели у Лозници у шанцу Милоша Поцерца, Анту Богићевића и Бакал Милосава, гди стигне Кара-Ђорђе, Јаков Ненадовић, Лука Лазаревић и многе друге Војводе са војском, те ји 6. Октомвра на Св. Тому обсаде ослободе, и Турке жестоко потуку, ево шта песма о том Лозничком боју, кад су у обсади били, за Бакал Милосава каже:

„С друге стране, на доњу капију
„Излијеће Бакал Милосаве,
„На јагрзу коњу великоме,
„И сијече Турке око града;
„Ту се Бакал незна уморити,
„Већ разгони Турке око града.
„Док под собом коња неумори;
„Кад јагрза у пену учини,
„Тад се с коњем он у град поврати,
„Оног сјаше, на другог узјаше,
„На једнако он разгони Турке.“

Те три Војводе Поцерац, Богићевић и Бакал Милосав кад су излетале из шанца и Турке разгонили. и Анта бринећ се да непадну уробство; даље песма овако каже:

„Ал' ето ти Бакал Милосава,
Крвава му сабља до балчака
И десница до рамена рука,
Сијекући око града Турке.“

И Анта каже те пишу Луки, који дође својском те ји обсаде ослободи.

Кад је на Новом Селу Лука Лазаревић полетио Пејзи Мехмед-аги на Мегдан, Бакал Милосав бојећи се да Лука не погине, жалећи Луку, а себе прегоревајући истакне се пред њега. Ево како се каже:

„Утече се Бакал Милосаве
На јагрзу коњу високоме,
Па говори Лазаревић Луки:
„Побратиме, Лазаревић Луко!
„Ја ћу за те на мејдан изићи,
„Ти ћеш мене прије покајати.“
Трже Бакал сабљу у десницу,
Па полеће Пејзи Мехмед-аги.
Ал' тек што се коњи сусретоше,
А јунаци да с' сабљам' ударе,
А Бакала срећа изневери:
Под Бакалом јагрз посрнуо,
Паде Бакал пред коња у траву.
Бакал паде, а Пејзо допаде:
Да Бакалу одсијече главу:
Ал' се Бакал и пјешице брани
Бритком сабљом и десницом руком.
Бјежи Бакал около јагрза.
Када виђе Лазаревић Луко,
Ђе ће Турчин посјећи Бакала,
Скиде Луко пушку крџалијку,
Крџалијки живу ватру даде,
Пуче шара, пуста остат' неће,
Те погоди Пејзу Мехмед-агу
Погоди га под грло бијело,
Закла Пејзу као јање б'јело.“

Године 1813 и Бакал Милосав био је прешо у Срем, па се после 1815 год. вратио у Србију и био у Мачви, народ подизао противу Турака па је на Дубљу и у боју био.

Доцније кажу 1818 год. да га је Кнез Милош шиљо у Цариград као Татарина, те је радио код Порте, почем је знао Турски говорити. Те су од они Срба, који су у Лешњици 1813 год. са Стојићевићем заробљени били 70 њи робства ослобођени, а прочи помрли су били.

Милосав је био човек висок, црномањаст, стасит, бео у лицу, добре нарави и пријатан у друштву, а велики јунак.

Умро је у Шабцу, 1823 год. кажу да му је тад било 53 године.

После његове смрти оставио је једног сина Ђоку, кои је био у војсци 1846 год. каплар; али се испише из војске и оде у Шабац, гди је неко време живио, па је тамо и умро.

126.

ТОША БОЈАНИЋ

БАРЈАКТАР.

Тоша Бојанић је родом из Ерцеговине. Кад је он дошо у Србију и гди је се први пут настанио незна се.

Но како су Срби под Кара-Ђорђем устали противу Турака, и Јаков Ненадовић дошо са војском под Шабац и 7. Марта 1804 год. варош Шабачку запалио, освојо, и Турке у Град стеро и кад је Поп Лука Лазаревић као јунак на глас изишо и Војводом посто, Тоша Бојанић непрестано био је уз њега барјактар, и у свима бојевима у којима је Војвода Лука бој са Турцима био; и Тоша Бојанић је у свима участвовао и јуначки се за сви десет година ратовања Срба са Турцима борио њега је Војвода Лука здраво волео.

Кад је наступила несрећна 1813 год., те је Поп Лука Лазаревић морао у Срем прећи, и одатле 1814 год. у јесен и у Русију отићи, с њиме је заједно и Тоша Бојанић отишо, гди су се настанили у Хотину. Бесарабске области, и ту су за њиово издржање од Руског двора добијали оба саразмерно пристојно у новцу издржање.

Па како у Хотину 1816 год. умре Војвода Никола Карамарковић, за ким је удата била Кара-Ђорђева ћи Сара, тако доцније Тоша Бојанић у Хотину ожени се са истом Саром. И кад се Војвода Лука Лазаревић 1832 год. поврати у Србију, с њиме заједно са породицом својом врати се и Тоша Бојанић и оба у Шабцу настане се, гди су и с кућом до своје смрти оба живили.

Тоша по повратку свом у Шабац под Кнезом Милошем био је неки Полицај, у ком је званију, бiће 1838 год., у Шабцу код своје куће и умро.

Он је после своје смрти оставио у животу своју жену Сару, с којом је имао три ћери имено: *Јелку, Надежду* и *Стану* и једног сина *Ђоку*, који је после његове смрти под владом Књаза Александра Кара-Ђорђевића 1843 год. ступио у стојећу војску и као врло интелигентан и одличан човек ускоро посто је официром, и 1848 год. од колере у Београду као пешачки Поручик умро је, и укопат код Палилулске Св. Марка цркве. Прву ћер Јелку Тоша за живота свог удо је био у Шабцу са трговца Тeју Богатпичевића, која је с ним родила једног сина имено Мијаила, који је данас у Краљевини Србској коњички поручик, и три ћери, које су се после Тејине смрти разудале, а Јелка можда и данас живи у Шабцу. Друга ћи Тошина, *Надежда* после смрти његове удала је се за Стеву Радончића, члана Београдског окружног суда, који обоје данас у Београду у пензионом стању живе, и нису деце имали. Трећа ћи Тоше Бојанића, *Стана* удата је била за Димитрија Стојадиновића, пешачког Мајора, који је у Београду 1864 год.

умро, и после своје смрти оставио једног сина и једну ћер: Стана и данас у Београду у пензионом стању живи. Сара, Тоше Бојанића жена, умрла је у Београду биће 1852 год. и сарањена је код цркве Св. Марка у Палилули.

Тоша Бојанић био је крупног и високог раста, здраво јаког и снажног телесног састава, подужи образа, бела и чистог лица, велики обрва, подужи и густи смеђи бркова; глас имао је покрупан. Од нарави био је здраво озбиљан и мало говорљив, иначе пријатан, и носио је се врло лепо и чисто, и господствено понашао; био је велики јунак и са више рана, које је у бојевима задобио, отишо је у гроб. Слава имену његовом.

127.

ЛАЗА ТЕОДОРОВИЋ

(звани од народа Ћата Лаза)

А ДОЦНИЈИ ЧЛАН СОВЕТА, КАПУ-ЋЕХАЈА, И РАЗНИ ОРДЕНА КАВАЉЕР.

Лаза Теодоровић родио се у селу Свилеуви, у Тамнави, нахије Шабачке, око 1780 год.

Његовом оцу било је име Теодор и отуда се звао Теодоровић. Отац му је био трговац и имућан човек у Свилеуви. Па кад Лаза подрасте и за школу дојача, њега његов отац даде у Карловце у школу. И кад у Карловцима онда постојеће школе научи, отац га одведе и у Сегедин, те и тамо школе сврши, и научи Немачки, Мађарски и Латински.

Па кад Кара-Ђорђе 1804 год. устане противу Турака, Лаза, свршивши науке у Сегедину, у јесен врати се кући у Свилеуву. Кога Јаков Ненадовић 1805 год. узме себи за писара, и он је за сво време десетогодишње војне Срба под Кара-Ђорђем код Јакова писар био.

Лаза се код Јакова и ожени, и узме себи за жену Деву ћер Капетана Марка Ранковића, сина покојног Кнеза Ранка, кога је Бег Новљанин у Шабцу 1800 год. погубио и који је био братучед Кара-Ђорђевог Војводе Попа Луке Лазаревића.

Дева је била жена достојна свога паметног мужа, јер и она је од природе паметна и достојанствена као неки мудар човек била, и од свакога поштована и уважавана. Но није деце никад имала.

Кад наступи 1813 год. те Србија пропадне, и много Војвода и народа у Аустрију пребегне, тад и Јаков Ненадовић 24. Септембра на

Забрежју код Палежа у Срем са својом породицом пређе, а с њиме пређе и Лаза Теодоровић са његовом женом Девом, и настану се у Ашањи и Купинову. Но кад Јакова Аустријанци отерају у Голубинце, затим у Фенек, па и у Варадин, а за њим оде и Јаковљева породица и у Карловцима настани се, са истом оде и Лаза Теодовић са његовом женом Девом, који су живили лепо и не раздвајали се као једна породица. А кад 1814 год. 17. Септемвра пође Кара-Ђорђе за у Русију са више Војвода и други Срба, с њиме оде и Јаков Ненадовић а и Лаза Теодоровић са Девом, и кад 26. Октомвра у Бесарабску област Хотин дођу, ту се настане па и Лаза Теодоровић не растајући се од Јакова и његове породице, гди Лаза добије од Руског двора као и други Срби саразмерну новчану помоћ за своје издржавање. И ту живећи Руски научи.

Кад Кара-Ђорђе 1815 год. пође за у Петроград Цару Александру, да га моли да помогне Србима и да ји спасе од поплаве Турака, који су учинили противу 8. точке Трактата Букурештског; он поведе са собом и Јакова Ненадовића, с којим оде и Лаза Теодоровић, те им је толмачио и преписку водио; и тад Лаза Кара-Ђорђу напише онај извештај о стању Србије 1813 год. који је у І-вој књиги од стр. 426—444 печатан, и кога Кара-Ђорђе у Петрограду Цару Александру I., 4. Маја 1816 год. преда.

Кад се Кара-Ђорђе са Јаковом из Петрограда у Хотин 1816 год. врати, врати се с њима и Лаза Теодоровић и остане ту и даље.

Па кад Кара-Ђорђе 1817 год. оде у Србију, и на спавању 13. Јула у селу Радовању Смедеревске нахије од Кнеза Милоша Обреновића чрез изаслате убице Вуицу Вулићевића и Николу Новаковића буде мучки убијен. Доцније Лаза Теодоровић 1819 год. врати се у Србију, гди га Кнез Милош узме код себе за свог Секретара, возљуби га и наклоњен му буде. Но та наклоност Милошева спрема Лази небуде дуготрајна, као и спрема свима другим, него омрзне на Лазу и хтене га 1821 год. и живота лишити. Повод овој мржњи била је Кнегиња Љубица Милошева жена, и то због овога.

Кнез Милош Обреновић, као што је после пропасти Србије 1813 год. био једнако уз Паше и Везире, а нарочито уз љутог Сулејман-Скопљак-Пашу, чији је и посинак био, па напојио је се Турским духом, и свему је се оно Турско владање, понашање и господство допало, па и домаћи Турски живот, који су по више жена имали. Па тако и Ми-

лошу то допадне се, и осим што је своји више љубезница имао, допадне му се и нека сељанка имено Петрија, коју себи за своју наложницу у конак узме, а њеног мужа, који је у Крагујевац са три своја братучеда дошо и с виком тражио да му жену њеној деци поврати, све побије. А потом намери да се с њоме и венча.

Кнегиња Љубица дозна за ту намеру свога мужа Милоша, па незнајући сама шта да ради, потужи се за то Лази Теодоровићу Секретару и Николи Николајевићу азнадару-благајнику Милошевом, који су оба добро код Кнез Милоша стајали, и његову наклоност уживали, и замолији да јој кажу начин како да се од те намере Милош одврати, да нечини бруку и са собом и с њоме. Они то приме срцу, па за одвратити Милоша од те срамоте и сачувати Кнегињу Љубицу а и чест Милошеву, договоре се, те Николајевић напише једно писмо изврнутом руком, у ком саветује и укори Милоша за безаконе поступке његове и таково му преко поште подметнуто доставе. Кад то Милош прочита, разјари се на такови совет, па по мишљењу свога Амџе Симе Милосављевића Паштрмаца посумња да то писмо нико други није писо него Теодоровић и Николајевић. Па њи оба спреми у Брусницу брату свом Јовану са писменим налогом да ји тајно побије. А њима каже да иду и да му рачуне у ред доведу.

Па тако њи оба у Брусницу са три момка, које је за убице одредио одпрате, који с Јованом Николу Николајевића у лову убију. А Лаза, нехтевши ићи у лов, тад жив остане; кога долазак у Крагујевац Руског посланика Строганова живот му спасе, јер по њега Кнез Милош по захтевању Строганова пошље свог Татарина, тега жива у Крагујевац врати.*) Гди Лаза опет за неко време буде Секретар код Милоша.

Године 1827 шиљо га је Кнез Милош као депутирца и у Цариград. Доцније ишо је по посланству и у Русију. Године 1835 био је и члан суда, званог „Исправничество“. И тако је час овде час онде, сад у већој сад у мањој служби био, од Кнез Милоша постављат, до 1839 год.

Године 1839, кад Кнез Милош принудом 1. Јуна оставку даде, и из земље 3. Јуна прогнат буде, Лазу Наместничество Књажевске

---

*) О свему овом види опширније у животопису Николе Николајевића од стр. 146—152. ове књиге. И у Огледалу Светића од стр. 38—41.

власти, уведши Устав у земљи, за кога је се и Лаза Теодоровић са уставовачком странком између први борио, постави чланом државног Совета.

Кад Књаз Мијаило по изгнању његовог оца Милоша, а по смрти свог старијег брата Милана, који је 26 дана по изгнању Милоша умро, изабрат буде за Књаза Србије, и кад 5. Марта 1840 год. у Србију преко Цариграда из Влашке од свога оца дође, и Књажеску власт од Наместника у своје руке прими, Лаза Теодоровић остане и даље члан државног Совета.

Но како по доласку Књаза Мијаила опет странка старог Књаза Милоша стане радити да дође Књаз Милош у Србију и да му Књаз Мијаило уступи Кнежеву власт, које странке буде глава његов брат Јован Обреновић, Књегиња Љубица а и Јеврем брат Милошев, у коју странку увучен буде и сам Књаз Мијаило као младолетан, где се стане газити и нарушавати уведени Устав у земљи, и подизати народ на буну противу уведени закона и закони власти. Где се изроди метеж, и стану се гонити и прогонити најзаслужнији људи и првици у земљи, који су радили те је Порта посредовањем Русије Устав Србији издала. Међу овим борцима био је и Лаза Теодоровић, који пошавши из Шабца за у Београд у Совет, дође у Палеж, где затече и Проту Ненадовића, који је такође са одпуста пошо из Ваљева за у Београд на своју дужност у Совет; но њи оба, бунтовници у Палежу 19. Априла 1840 год. ухвате, вежу и везане по заповести Књаза Мијаила и његовог стрица Јеврема *) са четири оружана момка Књазу Мијаилу у Топчидер, где је се са више побуњени људи налазио, отерају. Ту Књаз Мијаило заповеди, те Проти и Лази одреше руке, и пустији те оду у Београд, без да злостављаче и укори.

Но како се после овога једнако немир у земљи распростиро, и борба и заборбе бивала, да је напоследку грозила опасност и животу Лазе Теодоровића, Проте Ненадовића и многи други првака Уставовачке странке од странке Обреновића, они принуђени буду те оду у Београдски град под заштиту Порте као сизерене власти.

Затим Лаза Теодоровић са другим својим друговима ишо је и у Цариград, и кад Уставовачку странку Порта са Русијом посредовањем својим помири са владајућом Обреновићевом странком, те се одбегши гоњеници опет поврате у Србију и заузму своја пређашња места, тад и Лаза Теодоровић опет дође за члана у Совет.

*) Фактически придатак к осветлењу стр. 15.

Но сво то помирење било је привидно помирење. И тад се странке мукло једна противу друге спремати стану која ће којој удар да зада. И на последку бунтовно одпочну се уставовци опет гонити. Но Тома Вучић Перишић одважи се, продре са неколико своји једномисленика до Крагујевца и заузме топове, гди му се и гарнизон од регуларне војске придружи, а тако и неколико иљада оружани људи из народа притеку му упомоћ. Књаз Мијаило са гарнизоном Београдске војске оде Крагујевцу, отвори бој са сушичког поља противу уставовачке странке, које је се тад истако за првака Вучић, и који из пушака и топова на ватру Књаза Мијаила ватром одговори и надбије га. Књаз стане бегати Београду, заустави се у Жабарима па и ту се побије са Вучићем, но кад и ту надбијен буде, побегне у Топчидер и одатле 25. Августа 1842 год. ноћу пребегне са својим стричевима у Земун.

По бегству Књаза Мијаила Вучић дође са неколико хиљада оружани људи на Врачар, и учини се Скупштина, гди 2. Септембра те 1842 год. изабрат буде од народа за Књаза Србије, син Кара-Ђорђев Александар Кара-Ђорђевић.

Пошто дође за Књаза Србије, Кнез Александар Кара-Ђорђевић, Лаза Теодоровић остане и даље члан Совета. Но како је између своји другова био најученији, паметан и вешт у вођењу политични послова, тако у Совету 1844 год. изберу га да иде у Цариград и да буде код Порте Капућехаја. Томе избору Лаза је се много противио и говорио да он неможе да иде, да је стар и слаб, и да ће ако оде тамо и кости своје оставити. Но сво то противлење у залудно му буде, моро је за љубов свога отечества отићи, кад га је потреба земље тога доба позивала: и кад другог није било, који би ту дужност вршити мого као Лаза.

Но заиста што је се Лаза отимао, да неиде, и што је говорио да ће ако у Цариград оде тамо и кости оставити, имао је право у свом предсказивању. Јер он после двогодишњег вршења дужности Србског Капућехаје у Цариграду разболе се и 1. Фебруара 1846 год. после кратког боловања умре, гди тамо и погребен буде.

Лаза је после своје смрти оставио своју другу жену (јербо му је прва жена Дева око 1841 год. умрла, па је се по други пут оженио) Јеку Црнобарку, сестру доцније члана Совета Димитрија Црнобарца, из нахије Шабачке, са једном ћерком, која је доцније удата за професора Јакшића.

Лаза је био средњег стаса, крупан плећат и меснат човек, у лицу је био пун и бео, а косу на глави под своју старост са свим је белу имао. Нарави је био веселе, и врло пријатан и сладкоречив човек; био је велики родољуб, и народ свој врло је срдачно љубио, и са најпростијим човеком из народа није се либио разговоре водити, и лепо га примати. Био је гостољубив и у свом дому врло је господски лепо живио. Науку и научене људе здраво је уважавао. Био је у свему честит, одличан, врстан и научен Србин, и врло поштеног карактера. Он је своме Србскоме народу од 1805 год. до своје смрти 1846 год. велике услуге учинио и користи принео.

128.

МАКАРИЈЕ ИГУМАН

МАНАСТИРА КАОНЕ.

Гди је се родио и књигу учио, и кад је у монашески чин Макарије ступио, незна се. Но има о њему података да је он још уз Немачки рат од 1788 у и истом Манастиру Каонском у Посаво-Тамнави Игуман био. Кад су Немци са војском поседи Србију а и Шабачку нахију и Град Шабац од Турака освојили, у ком је седио Генерал. Немци нису узимали фрајкор из Шабачке нахије, него су је оставили на миру. Тако и Шабачке нахије кметови, да неби Турци из Босне на њи нападали, куће им палили и робили ји, кришом од Немаца купили су од народа арач и по Макарији шиљали су га Турском поглавици у Зворник: и тако Турци нису на Шабачку нахију наваљивали, у коју су многе породоце и из Ваљевске нахије, које су Срби са Немцима противу Турака војевали, досељавале се, и биле су и оне на миру, нису у Срем бегале.

Године 1806, бiће на крају Јануара месеца, кад је Кара-Ђорђе и Јаков Ненадовић код Лешњице и Дрине у Жичком пољу бој био са Мехмед Капетаном Видаићем, гди Јаков буде рањен у главу, па оде у Бранковину кући да се лечи. Но кад и Кара-Ђорђе буде у врат рањен и одступи у Јеленчу близу Мишара и ту у једном шљиваку начини нешто шанчића од прошћа, те дочека Турке, који су устопце за њим ишли и у Шабац дошли. Па из шанчића отвори бој са Турцима под Мехмед Капетаном Видајићем вођени, који је цео дан трајао, гди су Турци били Кара-Ђорђа обтекли, и баш пред само вече, кад је Србима при свој њиновој јуначкој борби и одбијању Турака нај-

теже било, однекуд Бог доведе Каонског Манастира Игумана Макарија са Петром Молером са једно 50 момака, који из шуме на Турке у лећа проспу ватру из пушака, и завичу: „*јуриш, јуриш браћо, ви одозго, побегоше Турци.*“ Тако се Турци поплаше и побегну Шабцу.

Кара-Ђорђе је ту био у опасности, као што је сам говорио: „*подушити ће шљиваре босанске, како неће да се без зла окану*“.

И тако ту доласком Игумана Макарија са Петром Молером и са 50 момака изненадним нападом на Турке с лећа, било је крвава битка решена у корист Срба.

Даље што о овом честитом јунаку Игуману Макарију нема се података. Но буди слава имену његовом вечна.

129.

ВИЛИП ВИШЊИЋ

ВЕЛИКИ НАРОДНИ ПЕСНИК.

(Са сликом на корицама.)

Вишњић се родио године 1767. у селу *Трнави*, у нахији Зворничкој у Босни, у задружној и доста имућној кући. Оцу му је крштено име било *Ђорђе*, а звали су га у селу *Стојан Вилић*; матери пак било је име *Марија*, а прозвали су је *Вишња*, и само су је под тим именом и знали. По том њезином имену и Вилип је прозван *Вишњић*.

Вилип је рано осто по оцу сиротан, те му се мати преуда у село *Međaše* близу Бељине. Ту је Вилип провео своје детињство и младост. А у осмој својој години ослепи од богиња.

Дар песнички се рано појавио у Вилипа. Он је, као слеп, брзо научио гудити и пево је уз гусле разне песме, које је где коју чуо, одма је исту лако примо.

О рату Аустријском 1787 год., удари велика несрећа на кућу и стричеве Вилипове у Трнави. Турци се косну образа једне његове стрине. Стричеви то спазе, једног Турчина убију, а другог обесе о шљиву уларом с његово га коња. За то, после, буду на мукама умрена у Зворнику три његова стрица и један брат од стрица.

Како је живео Вилип за ово време незна се, али може се знати колико је она крвничка сила распаљивала у њему мржњу спрам Турака.

Кад му је била 31. година, оженио се девојком *Настом*, из села Мртвице. И њу су обично звали *Бела*. Он је с њом имао шестеро деце, од које је 1817 год. било живо само двоје: *Ранко* и *Милица*.

До први година овога деветнестог века, Вишњић је пево само старе песме и старе јунаке: певао је оно што је чуо од други људи; сам се није усуђиво шта да спева, или није смео од Турака да што ново спева.

Па како Србски устанак 1804 год. под Кара-Ђорђем букне у Шумадији, допру и преко Дрине гласови о бојевима Срба са Турцима и о захтевима Србског народа, да поврати стару славу и слободу Србији. Тад Вилип остави своју постојбину Međаше, пређе у Србију, и кад не може браћи својој са оружјем у руци помоћи, да освету чине над Турцима, то бар да ји својим песмама дражи и улива у њи храброст да освете Косово и поврате стару своју славу и слободу. И онда тек, видивши се међу својом браћом слободан, у душу Вилипову улије се неки животворни задах. И он од стари песама окрене умне очи своје на тадашњост и на све оно што може из тога да изађе. Па удеси струње на гуслама и затегне танано гудало, па раздраган мане по гуслама, и уз њи стане певати Србске јунаке, и дела њина низати, славити и висити да дотле никад ни један песник тако дивно уз гусле запевао није.

Вилип је разбирао за сваки и најмањи случај, за сваку личност где је шта било, које шта урадио, како и кад; па тек кад се о свему добро известио, махнуо је тананим гудалом, и из његови уста полила се прва дивотна песма: „Почетак буне противу Дахија.“

„Кад се шћаше по земљи Србији,
„По Србији земљи да преврне,
„И да друга постане судија, и т. д.

После је ишла све песма иза песме, лепша иза лепше, дивнија иза дивније. Оне су све накит нашим народним песмама: све су смиље и босиље, с којима је Вишњић саплетао венце јунацима Србским, будио ји, уздизао ји, и уливао им у груди дух јунаштва, и обесмертио имена и дела њиова.

Вишњићеве су песме сама суштa истинска Историја Кара-Ђорђевог ратног доба. Он је у својим песмама насликао бојеве тако живо, да човек, кад његове песме чита, или уз гусле кад се певају слуша, уђе у неку бајност и драж, па чисто мисли да гледа својим очима на бојном пољу тај бој Срба и Србски јунака, како са Турцима бојак за своју слободу бију, и мегдан деле. Осим тога:

Вишњић је у својим песмама преставио разговоре и договоре Срба и Турака: преставио је радост и жалост, клетву и хвалу тугу и јадиковање. Тако да кад ји човек чита и слуша, двоуми, да није он баш на том месту, и да он сам својим ушима неслуша и очима негледа.

Узмите што, ма некоје песме Вишњићеве: договор Дахија како да секу Кнезове и шта им на то стари Фочо од стотину љета збори. Узмите Србске муке и договор Срба за устанак противу Дахија. Узмите како се Срби јуначки са Турцима бију и радују својим победама: како се Туркиња када Кулинова разговара са Гавранима: како куне Србске јунаке, тужи и јадикује за својим драгим Кулином и другим Турским јунацима. То све човек престави себи, да види и ушима да слуша.

Поред свега тога у Вишњића песмама, које га у већи вис његове песме дижу, нигде наћи се неће руготба, лични мржња, неистине и клевета, као што се то код други песника, на жалост окати, налази.

Вишњић ти мана није имао: био је над тим страстима узвишен, које су му под ногама лежале. био је поштен, праведан неумитни судија и некористољубиви песник. Има једна сказка, која се прича. Кад му је један онога времена Србски властник обећавао краву дати на поклон, да и њега опева, рекао: „све певаш! зашто и мене непеваш, па би добио краву?“ Одговорио му је Вишњић: *„ко је још видео да се крава пева и слави!“* Пево је не у корист своју, него у корист народа свога, и пево је лепим Србским народним говором.

Вишњић слеп без очињег вида, умном снагом својом више је видео, безпристрастно и истински боље је пропратио тадашње догађаје и у песмама својим потомству Србском оставио, него многи други окати људи и књижевници. Такова појава у песничеству, као што је био Вилип Вишњић, слеп и без очију, тешко ће време икад рађати му родити, да се ма и окат са слепим Вишњићем мерити може.

Вилип, кад је створо своје песме, ишао је по многим крајевима Србије а највише је се бавио у Шабачкој, Ваљевској и Подринској нахији, па је разбиро за догађаје и бојеве Срба са Турцима, и сравњиво казивање са казивањем. тубио. смишљо, и песме у уму склапљо и пево. Гди у случају није шта хваћо од пут праву истину да у својој песми каже, такову је поправљо и дотериво. Певао је такове прво пред народом, потом пред Војводама, па и пред самим Вождом Србским Кара-Ђорђем.

Вишњић, ако и није могао бити очевидац Србски бојева, он је био присуствовалац и слушалац исти. Он је у логорима, шанцевима и бојним пољима готово свуда око Дрине био, где је слушо рику топова, пуцањ пушака, звеку сабаља, вриску коња и писку рањеника. Клоктиле су и повр њега распрскавале се бомбе; око њега звиждали су Турски куршуми и цактале сабље у јуначким рукама. А Вишњић је међ својом браћом у шанчевима, логорима и бојиштама седио мирно, уз гусле гудио, пево и своју браћу храбрио и веселио.

Ево шта прича Милутиновић у својој Србијанки о Вилипу Вишњићу, шта је једном казао Војводи Луки Лазаревићу, кад је се он у Бадовинцима са Војводама и другим старешинама договаро, и бринуо како да се силни Турци дочекају и разбију. Рекао је Вишњић:

„Нестарај се Господаре Луко
Како силу дочекат' је Турску,
Тек' дај мени сто слијепац' збрати,
И дај сваком' по неука ждребца,
Нас' усади на бијесне исте,
Свакоме нам' дај у руке сабље,
Упути нас поред Турак' војске,
Пак јунаке да видите слијепе
Како ничем' уступит' незнаду;
Тад' за нама окати појурте!
Разбићете насрнуте вјерно . . .
А од' наске, штогод' коме бог да;
Нек јунаштво и ми учинимо
Игда цигло даб' сви пропанули.
Дост' пјевамо чуда и витештва
Те дражимо у погибељ браћу,
Већ' докаж'мо да се има право
Бит' и мрети за достојност своју,
Радо житје и обштинску вољу,
Нит' смо криви што видимо слепи
Далек' љепше, нег' и с' оч'ма млоги!...“

Лука се на ово насмеје, а Војводе овеселе и војска охрабри; кад и слеп жели, и говори, да убој на Турке иде, шта је остало за окате? Свак у себи помисли.

Једанпут био је и у обсади у Лозници. Па кад су Турци највише наваљивали, Вилип храбрио је Србе говорећи:

„Ха јунаци! Сви за светле пушке,
Ви за пушке! А ја ћу за гусле!
Бог је моћан, пак и мејдан Србски!
Те свак згађај, ка'ноб' ја их худни!..“

Пак је сео, удесио струне на гуслама, па је гудио, пево песме и храбрио војску, и грто рукама падајуће куршуме око себе! *)

Године 1813 затеко је се Вилип Вишњић у Мачви у шанцу на Равњу, у боју, и кад су Срби после крваве борбе разбијени разбегли

*) Србијанка Симе Милутиновића час. III. стр. 74—76.

се, и он је из Равња пребего преко Саве у Срем и настанио се у селу Грку, и ту је живио десет до петнест година, и никад се није хтео више вратити у Србију, но ту је и умро.

У селу Грку затеко је Вишњића у животу устанак Срба под Хаџи-Проданом 1814 год. и устанак Срба 1815 год. Но за дивно чудо, из ови устанака ни једне песме спевао није, кад а зато што није било јаки бојева, и што су то за њега неважни били да ји опева! И гусле Вишњићеве већ су за навек умукле биле: он није више пево јуначке песме, угасила се у њему драж и пјесничка његова звезда пропашћу Србије 1813 год. по тамнила је, и он је даље до смрти своје уз гусле певао само Сремачке песме. Вишњић је умро у Срему у селу Грку између 1823 и 1828 год. и ту је и укопат. *)

Вишњић је прославом Србски јунака Кара-Ђорђева доба и своје име прославио, и оставио во веки векова да се Србски јунака име у песмама уз гусле пева и помиње, а и његово име не заборави. Вечна буди слава и успомена највећем народном песнику *Вилипу Вишњићу*!

130.

ЈОВАН ТОМИЋ БЕЛОВ

ЧЕТНИ ЈУНАК.

Рођен је у селу Црниљеву, среза Тамнавског, нахије Шабачке.

Јован Белов био је један особени човек и врло добар јунак, који није тражио велике власти, но је имао своје момке и где је тревио се бој Срба са Турцима, ту је притицо Србима у помоћ и Турке јуначки туко.

Он је се теком појавио као јунак 1806 год., кад је Кара-Ђорђе на Жичком пољу код Лешњице 1806 год. био бој са Мехмед-Капетаном Видаићем, у врат рањен и морао одступити натраг у Јеленчу, од прошћа шанац начинити и у једном шљиваку васдан се са Турцима до предвече туђи, док му у најтеже доба није дошо у помоћ Клоноког Манастира калуђер Макарије и Петар Молер са једно до 50 момака, који из шуме проспу ватру на Турке те ји збуне, и Кара-Ђорђе Турке разбије. **) У тој чети је био и Јован Белов. ***)

---

*) Огледало Србско од Г. Хаџића књ. I. види стр. 100—101.

**) Мемоари Проте Ненадовића стр. 141—152.

***) Србија од Милићевића стр. 457—458.

Доцније био је Белов и у Мишарском боју 1. Августа те 1806 год. гди је се јуначки туко, и кажу да је добио и пар Кулинови пиштоља, који се и данас код његове породице находе. А задобио је и мач у боју од Мехмед-Капетана Видаића, кога је пасо и Турке с њиме секо.

Белов је био у више бојева око Дрине, а и преко Дрине прелазио је и бојак са Турцима био.

Једном био је од ране болестан и лежо код куће баш кад је био бој на Дрини, гди је могао чути плотуне од пушака, па је плако од муке што није здрав да се и он бије са Турцима. И кад га неки запита зашто плаче, одговорио је овако:

„Како л' неби рид'о и тужио!
Ја тек' рањен, пак' и болан дома,
А браћа ми дијеле мејдане,
Чисту крвцу на олтар приносе
Завичаја божества свога,
Наслађују срца и погледе,
Сви калпаке ките перјанкама,
А ја чудњак чамим на пепелу,
Кад мач сам се вади ми из' крња́,
И коре ме Мехмед-Капетаном,
Кога но је свуд' служио верно . . .
Све л' се бојах умријећу сраман
И мрцинам, ка' мој нитко досле,
На поњави и на женском крилу,
Па куда б' на он-свијет к' предкам',
Шта л' би м' рекли, кад би ме предсрели?
С' чимели би Ранка и потомство
Оставио да се подупира? . . .
Ил' зар да се свога отца стиди? . . .
Триста л' пута́ волим погинути,
Нег' хрђавост усвојети вољно!“

Јовану Белову бавећем се на Дрини у Лешњици, кад Турци нису никако прелазили преко Дрине да се са Србима бију, досади се та беспосленост без боја. Узјаше коња, пођe кући својој, да је обиђе и надгледи своје послове кућне, па се успут уврати воденици, у којој нађе свога брата, гди је засуо жито, брашно млео и запрећо проју, те је пеко. Јован кад је ушо у воденицу, а није на пољу видео никаковог коња или кола, запита брата,начим је жито донео? Брат му одговори да га је донео на коњу и да га је на пољу везао те стоји. Јован му каже, е мој брајко, коња нам нема, доиста га је неко украо.

Па појаше свог коња и потера траг за крадљивцем, гди га стигне у селу Коњуши у Јадру, који је коња као свога водио. Белов га ухвати и веже. Па призове из села све сељане, и мушко и женско, као сведоке да виду крадљивца, и каже им све како му је коња украо. Па онда скине улар са коња и пред тим светом о једном дрвету тог лупежа обеси.

Чује зато чак и Кара-Ђорђе у Тополи, па му пише, те му одма дође, и запита га: „Којекуде, јел истина Јово, да си неког Србина обесио?“

„Истина је, Господару Ђорђе, да сам хуљу отребио једну, да никоме непакости више, и некраде стоку сиротињску, с чим се живи и дечица крме, а ти знадеш да ја много немам; па је моро тако лупеж и друге подкрадати.“

Кара-Ђорђе му захвали и рече, ако и каквог другог крадљивца ухвати слободно да га обеси, рече му зар нам је мало крвљења са Турцима, него још да нам нису куће мирне од лупежа. Па га пошље одма Совету, да и њему тај случај објасни, па да одма на Дрину иде, које тако Белов и учини.

У Лешњици, у једном боју, судари се Белов са Турчином, који га хтене посећи, и мазне му коња сабљом поврату, где дубоко засече; Јован устегне коњу дизгине да главом неклоне, предухитри Турчина и главу му сабљом одсече. Одјаше потом коња и коњ му се посечен мртав на земљу стропошта.

Јован је погинуо у шанцу више Лешњице на Голом брду, храбрећи браћу своју, раздавајући им барут и бијући Турке. Њега је зрно ударило под грло у сами котлац. Он успје, скупи сена, мете себи под главу, опружи се, насме је се, к небу погледи и своју душу испусти.

И тако испуни му Бог племениту жељу његову, те неумре код своје куће на женском крилу, него као јунак на бојном пољу.

Кад је Јована куршум у коталац ударио, видио је своју смрт, и кажу да је реко: „Браћо, што могох, помого: не дајте се!“

Јован Томић кажу да је био од неке јуначке породице зване Беловљеве. Никад се није хтео јунаштвом својим хвалити. Био је велики јунак, паметан и добар друг, да га је сваки живи волео. А поп Лука Лазаревић звао га и својим кумом.

131.

ГЛУВАЦ МИЈАИЛО

МЕГДАНЏИЈА.

Родом је из села Каменице, у Тамнави, Шабачке нахије. Највише се находио, као момак, уз Попа-Луку. Команде никакове под собом није имао нити је тражио. Он је био само лични јунак, који је мегдане делио.

Глувац је често сам делио мејдане са Турцима. Чеко је противника да га он први нападне, излазио је и обично седио и пушио, док му близу Турчин не дође, па би онда лагано истресао лулу, мирно је оставио за појас или у чибучницу, и тек тада би се машао коња и оружија. Некад би, кажу, узео у уста доста дима од дувана, узео на нишан своју пушку, па дим из уста испустио да Турчин мисли, „слага му пушка,“ те полети са сабљом, да га посече, и он га је тада састављо са црном земљом.

Глувац је погинуо 1810 год. у Шабачком граду од топа по непажњи топџије.

Мијаило је био наглув, зато су га и звали „Глувац.“ Нарави је био веселе; свакад пун шале, која слободи; тако је он у шали уверавао да све Турске пушке пале а не састављају. Био је висок, у плећима широк, црномањаст, коштуњав, а обрве су му биле као стреје над очима, а очи су му севале као ватра.

132.
ПРОТА НИКОЛА СМИЉАНИЋ
КИТОГСКИ ВОЈВОДА.

Никола Смиљанић родио је се у Бадовинцима у Мачви око 1760 год. Отац му се звао Григорије Бујуклић, а мати Смиљана. Кад му отац развађајући неке у свађи погине, онда му се мати врати у свој род, у кућу Станковића у Белотићу, из које је се и удала била. И с њом доведе Николу још са четири његова брата и две сестре. Кад Никола дорасте, он се прозове материним именом Смиљанић.

Гди је Никола књигу изучио, кад је се и гди запопио и Протом посто, незна се.

Но ово се зна, да је још од своји млађи година страшно на Турке мрзост имао, тим још више, кад су му Турци обедили били његовог једног стрица, да је неког Турчина убио, и отерали у град Шабачки, оковали и затворили, гди је у тамници на великим мукама и умро.

Па како ускоро после тога 24. Јанура 1804. Кара-Ђорђе устане противу Турака, гди и у Ваљевској нахији букне устанак, а потом и у Шабачкој и распростре се до саме Дрине, тако, Прота Никола Смиљанић једва дочека да се Турцима свети, и освети стрица свога.

Па како је се у то доба налазила грдна и непроходна шума звана „Китог“ близу Шабца, која је се протезала од реке Саве к'југу до Цера

планине, причају људи да је тад Китог тако шумнат и гушћаг био, да ниси могао гују из гушћака за реп извући, и кроз Китог само просеченим главним путем могло је се од Дрине Шабцу и обратно пролазити; тако Прота Никола Смиљанић прво скупи једну малу четицу добро поуздани момака, одметне се у Китог, уватн бусије око главног друма, и ту је дочекиво и млавио Турке, који је се год усудио кроз Китог да прође. Мало доцније у Мају месецу 1806. године, Прота Смиљанићприумложи своју чету на 50. до 60. момака, *) и тако уапти главни друм и путањице да Турци без велике војске нису се смели ни Китогу прекучити, а камоли кроз Китог да прођу, таку је био страу задо Турцима. А 23. Маја 1806. са то мало момака своје дружине дочека повећу Турску војску, која је пошла Шабцу и тако је жестоко потуче, да је се морала натраг к Дрини повратити, и тим још већу страу Турцима зада.

Те исте 1806 год., кад велика сила Турска од 50.000 пређе Дрину у Јулу месецу, заузме сву Мачву и Поцерину, па и у Шабац свали се, Прота Смиљанић није могао противу таке силе одупрети се, али ипак са својом дружином осто је у Китогу. Но кад се та сила Турска крене из Шабца и пође друмом Београду, Кара-Ђорђе 1. и 4. Августа дочека је на Пољу Мишару и тако је разбије, да Турци повуку се натраг Шабцу, и непадне им више ни наум да се са Србима бију, него се стану из Шабца спремати да у Босну иду. Прота Смиљанић долпа за повратак Турака, па засече грмовима путове и путање, куда Турци морају ударити. А при том стигне му у помоћ нови Војвода Милош Поцерац и Стојан Чупић, са понешто момака, које му је Кара-Ђорђе са Мишара посло; и они се распореде и увате места и путове куда ће Турци ударити. Па кад Турци 13., 14. и 15. Августа у већим масама пођу из Шабца и стану навирати да кроз Китог продру, та три дична и велика јунака дочекивали су Турке и покор с њима учинили, побили ји и ојадили ји, отели им све њиово, а и Србско, што су са собом носили. Поцерац Милош задобио је све Кулин-капетанове ствари и сабљу Кулинову и одело његово, које су Турци са собом носили, кад је на Мишару погинуо. Чупић убије Мулу Сарајевског, за кога су држали да уме и „Цару судити“ — и тако многи плен заплени. Прота Смиљанић, осим што је побио многе Турке, осекоје и 153. турске главе, сами турски коња 200. убио је и 300. живи задобио, и поред тога многи плен запленио.

*) Устанак Срба од Светића стр. 67.

Мало је Турака живи кроз Китог од та три велика јунака продрло и преко Дрине у Босну утекло. После овога славног боја — погибије Турске. — Прота Смиљанић дајући известије Кара-Ђорђу писао је, *„да му је башча све самим Турским главама у родила,“* толика је множина побијени Турака била.

Прота Никола Смиљанић, за сво време десетогодишњег ратовања Кара-Ђорђевог са Турцима, увек је се налазио у Китогу и чуво богазе, пролазе и друмове, да Турци не преваре и Шабцу не продру. Никад није имао већу војску од 50—100 до 200 момака, с којима је хиљаде Турака разбијао. А кад је велика Турска војска на Китог навирала, притицале су му и друге Војводе у помоћ.

Прича се да је он у Китогу сам са својом дружином 5—6. хиљада Турака побијо, и многу Туркињу уцвелио. Зато тужила је и клела га Кулинова када, Китог, и Смиљанић Николу.

Ево шта песма каже:

„Ој, Китоже, не зеленио се!
Смиљанићу, не веселио се!
Што погуби Бешпревић Хасу
Кога лепшег у свој Босни нема,
Остаде му злато испрошено. —“

Прича се да је Смиљанић веровао и говорио да му Бошњак Турчин не може наудити. Кад би јуришао у највећу ватру, па би му ко рекао да се причува и да то нечини, јер би штета била да погине, одговарао је: „Ајој! луд ли си, брате сладки, та зар Шљивар-Бошњак мене да убије? Ако то одиста тревпи се, не копајте ме, него баците где не треба, у. . . .“

Прота Смиљанић је једнако био у Китогу. По несрећне 1813 год. кад пропаст Србска буде, и на Засавици Турци Србе падбију и распрште, и Прота Смиљанић пређе преко Саве у Срем, гди је се бавио негде око Митровице до 1815. године.

Кад 1815 год. Срби поново устану противу Турака, Прота Смиљанић на Скели на једној лађи из Срема пређе (биће при крају Априла) у Мачву, и преведе три. момка којима је коње као и себи једног мркова купио, и пренесе нешто џебане кремења и један барјак, кога одма развије, и фишека и кремења ту десившим се људмаразда; гди га кметови и сав сакупљени народ једва дочека, свесрдно прими и са добродошлицом поздрави.

Даље прича се овако:

Ту је био у Скели и Стојан Чупић и држо неку скупштину, с којим се Прота Смиљанић састане, и Чупић исприча све Смиљанићу, како је у Ваљеву био, шта је се Молер са Милошем у Кличевачком шанцу разговаро, и како је се он са Милошем због узбуне његови момака посвађо, и како Милош гледи да сву власт у своје руке заграби, па да господари, и каквог је мишљења Петар Молер; да он с Цукићем и Протом Ненадовићем земљом и покретом управљају, докле Кара-Ђорђе из Русије недође; и да је и он тог мишљења. Смиљанић, кад саслуша Чупића усвему се с њиме сугласи. Па савије свој развијени барјак, мете га у бисаге, појаше коња, узме уза се сва три своја момка и оде у Чачак кнезу Милошу. Шта је тамо с кнезом Милошем говорио Смиљанић, незна се. — Но сигурно то, што је Петар Молер, Цукић, па и Чупић хотео. Јер то довољно сведочи, што је Чупић одма наговором Шипитарца издат Турцима те, су га уморили; а мало доцније је и Смиљанића Шпитарац отрово. А подоцније и Молер и Цукић платили су својим главама. *)

Пошто се Прота Смиљанић из Чачка одма врати у Мачву, скупи чету момака, оде у Китог и засече путове; и тако је ту ћутао и чувао богазе од Турака — док Мараш-Паша не пређе Дрину са војском и недође на Дубље и ушанчи се. Петар Молер тад пође увече из Црниљева са војском противу Мараш-Паше, удари на Проту Смиљанића, који је на Јерезу у Китогу био, узме га са собом, дођу ноћу по Дубље, попале-

*) Сима Милутиновић у Историји од 1815. год. говори овако: Кад је Прота Смиљанић прешо у Скелу са своја три момка, ту је и Чупић био (стр. 255. од врсте 5.), који је неку скупштину држао и договаро се са кметовима да се Турцима предаду! И како је Смиљанић из лађе на обалу изишо, развио је барјачић, па га у обалу Савску побо, гди га сви једва дочекају па и Чупићева дружина и кметови свесрдно са добродошлицом поздраве Проту (стр. 256) и он им даде фишека и кремења (а некаже да је се са Чупићем састајо). Потом састане се са капетаном Илијом Срдановом и Пантом Бановићем који му кажу да је Чупић противан рату са турцима! Прота савије свој барјак, мете га убисаге, појаше коња, узме сва три своја момка уза се, и оде управо у Чачак кнезу Милошу и каже му како је Чупић противан рату! Кнез Милош каже му да он и нико ништа неслуша, непита и неслужи Чупића, а он шта хоће нека ради, и затим га врати натраг у Китог. Ово Сима Милутиновић говори на стр. 357. да је токор се Чупић био противу рата, а кметови за рат. А одма на страни 258. противно овом каже од врсте 14. да су кметови противу рата били, а Чупић са Срдановом Илијом за рат, и зато су кметови гледали као да га издаду Турцима да на миру остану. — Чудно је о Чупићу Симино противуречије, и неко завијање, да му се свие разумети неможе, а и веровање поклонити. —

Турске колебе и све Турке у Шанац стерају, где су се 13. Јуна сву поћ тукли, а 14. кад стигне из Црниљева са кнезом Милошем и Симом А. Ненадовићем сва друга Србска војска, ударе јуришом на шанац, турке разбију, потуку, и 83 жива турчина заједно са Мараш-Пашом ухвате.

Кажу да је у том Дубљанском боју прота Смиљанић сам 7 турски глава одсеко. Да је некаквог Талаша Турчина до Дрине гонио, и кад је Турчин напливао на Дрину и препливао је, да је Смиљанић на обалу стигао и реко му: „Побеже ли, Талашу, побеже; није ми тебе ни жао, него жалим што тако добра коња тако лош јунак одјаша“.

После Дубљанског боја Прота Смиљанић узме све заробљенике, одведе ји у Китог, а после пошље ји Луки Грбовићу у Шабац, које Грбовић по налогу кнеза Милоша кришом пусти, те у град Шабачки побегну.

Но како се после тог одма у Ћуприји са везиром Марашли-Али-Пашом мир учини, ратовање престане, и Турци пропуштени буду у Београд, тако и Србска војска распуштена буде кућама. Па и Прота Смиљанић напусти Китог и оде својој кући у Белотић, гди је живио.

Но те исте 1815 године уз Божићне посте, оде Смиљанић с Ђуком Стојћевићем у манастир Каону, Цркви. Марко Штитарац, који је био тад над Мачвом и Поцерином кнез, кажу по налогу кнеза Милоша у кафи отрује Проту Смиљанића, Ђуку Стојћевића Поцерца и још једног, који је с њима за ручком био. Кад се поврате кући сустигне ји у путу одма отров, стужи им се; Прота позна да су отровати, па заиште да му даду од патке крви да пије, неби ли се излечио. Но браћа му напомену да је сада Божићни пост и да је срамота и греота да се он као Прота омрси у те дане. Смиљанић и онај други покоре се тој сујети и оба у путу умру, гди ји кућама мртве однесу. Ђука пак употреби пачију крв и пијући вруће остане жив.

И тако славни велики јунак Прота Никола Смиљанић, дика Србства, а страшило Турства, на кога су кроз једанест година борбе за слободу Срба, њадама турски пушчани зрна летили и оштре сабље над главом му севале и цактале, незададоше му ни једне ране, а камо ли да су му живот прекратиле. А у крилу браће своје и у светом храму, гди је отишо да се Богу моли, мучки одузе му отровом Хајдук Марко Штитарац, Милошев џелат а Србски крволок, његов за Србе драгоцени

живот. Но дивног јунака Николе Смиљанића име остало је светло, и светлиће као луча вечно, међ Србством а и целим светом спомињаће се.

Прота Смиљанић је укопан у гробљу његовог села Белотића, на месту „Двору“, где је некад и црква била. На његовом белегу пише само ово: „Здѣ почивасть рабъ божіи протоерей Николае Смиљанићъ“ поживе лѣт . . . . . . (не може даље да се прочита).

Никола Смиљанић био је лица црномањаста, стаса средњег, тела коштуњавог, браде црне повелике, очију светли и пробијајући, а изгледа у опште озбиљна и страшна.

После своје смрти оставио је Прота Никола Смиљанић у животу три своја брата и једну удату сестру, а имали ко одоти данас потомака незна се: а незна се ни то колико је Смиљанић после своје смрти деце оставио. Само то се известно зна, да је оставио једну своју рођену ћер, која је се доцније удала за Јову Радовановића трговца у Шабцу, званог Ђурчију. Тај Јова Ђурчија кажу да је родом из Босута у Срему, и као млад момак да је дошао у Шабац, ту настанио се, одпочео трговати и стекао је доста добар иметак. Он је био човек осредњег раста, коштуњав и доста плећат, у лицу сув и руменкаст, образа осредњи, дуги, косе смеђе проседе, обрва велики поцијени које су му доста очи надкривале, очију жућкасти, а бркова дебели и дуги. Тај Јован носио је се увек чисто, уредно и господски, био је добар, смирен, паметан и врло поштен човек, да га је сваки љубио и поштовао, па ако је се и слабо скиме мешо. Године 1865. кад је споменица педесетогодишња у Топчидеру држана, као одличан грађанин добио је споменичну медаљу. Његова је жена, Смиљанићева ћи. Била осредњег стаса, црне масти у лицу, врло озбиљна, нарави суморне, слабо је се скиме мешала, није тражила у пошњи шеврања као друге жене, држала је у кући чистоћу, и била је добра газдарица, а при том уредна и поштена жена, и врло је добро са својим мужем живила.

Њи двоје имали су пет своји одрасли синова, које су дали добро школовати. Најстарији био им је Паја, па Љубомир, оба су били правници и адвокати: Коста и Ђока били су трговци, а Светомир најмлађи био је инжињир. Сви су знали по један или два страна језика да говоре, осим Косте; сви пет њи били су по матери унуци Смиљанић Николе, кога је Шпитарић по заповести кнеза Милоша отрово. И гле те судбе Божје, гди ти Смиљанића унуци 29. Маја 1868 убише у

Кошутњаку у Топчидеру сина Милошевог кнеза Мијаила. Али и они сви своје главе погубише: осим најмлађи брат њиов Светозар што је осто жив, и данас негде у свету ван отечества свог живи. Кад су Радовановићи убили књаза Михајила, кажу да је бивши саветник у пензији стари Лазар Арсенијевић звани Баталака, кад је чуо за Радовановиће, унуке Смиљанића, стао пред икону, пружио небу руке и реко: „О! Боже! сада верујем у силу твоју, и видим да сваком зајам враћаш.“

После грозне те Топчидерске катастрофе, стари Јова Радовановић са својом женом а ћерију Смиљанићевом, приморан, прешо је у Срем, отишао у Нови Сад, где су одма обоје кроз годину две дана помрли и тамо укопани.

133.

СТОЈАН ЧУПИЋ

МАЧВАНСКИ ВОЈВОДА

прозвани „Змај од Ноћаја“.

Стојан Чупић родио се у Пиви, у Херцеговини. Његово је право презиме Добриловић, а како се прозвао Чупић чућемо сад мало доцније.

Стојанов деда, очин отац, по имену Тода, био је као старешина у месту свога рођења, у Херцеговини. Незна се зашто ни кроз што тек овај Тода, одједном остави тамо своје синове и сву кућу, па дође у Србију, и настани се у селу Црнобарском Салашу. *) После неколико година, помру Тодини синови, између који и Стојанов отац, и само остану деца њихова. Из невоље крену се тада три Стојанове сестре Ђурђија, Ката и Стана, поведу са собом Стојана, и дођу у Мачву, у Село Црнобарски Салаш, к деди своме Тоди, који се ту већ био настанио. Једна сестра Стојанова, наиме Стана, уда се у Балатун, онамо преко Дрине у Босни, и за то неки држе да је Стојан отуда родом.

Кажу да је у Салашу био тада некакав учитељ, и сестре даду Стојана у школу, те тако научи читати и писати.

Кад је Стојан већ изашао из школе, дође једном у село Салаш Црнобарски у госте неки Страхиња Чупић, из села Салаша Ноћајског. То је био човек богат, а без порода. Угледавши Стојана младића здра-

*) Који се тад звао „Али-Агин-Салаш“.

ва, наочита и вредна, а без баштине, он га заиште од деде Тоде, да га узме мешто сина. Тода се разговори са својим унукама и пусти Стојана. Страхиња га одведе кући, провуче га кроз своју ногавицу (као да би га био и родио), усини га, и после га је држао као да му је рођени син.

Тако Стојану дође презиме Чупић поред правог презимена Добриловић.

После неколико година Страхиња ожени Стојана и да му баштине да може радити, а и новаца да може помало трговати. Прича се да је Стојан, осим ове привреде и помоћи од поочима Страхиње, још троје новце ископао из земље: једне је, кажу, нашо док је још био код деде Тоде, друге незна се где, а треће је изоро, орући њиву са Страхињиним синовцем Пером.

За овај последњи случај прича се ово: Стојан и Пера орали су заједно једнога дана, па се Пери придрема, те оде у хлад и заспи. Стојан за то време, изоре ћуп, пун дуката. Хотећи окушати Перу, колико му је искрен, Стојан проспе неколико дуката по бразди, па, кад Пера устане, замоли га да сад опет он сам пооре, докле се Стојан одмори и поспава. Пера нађе на дукате у бразди и брже их покупи, а Стојану нехтене ништа да каже.

Увече о вечери Стојан упита:

— Богати, Перо, да ли ти нисп данас што нашо у орању?

— Нисам ништа, одговори Пера.

— Баш ништа?

— Ништа, за цело!

— Е, мој брате, рекне Стојан, виш како си лукав према мени! Нека сада буде тако према теби. Ја сам нашо ћуп дуката, и да си казао право делио би с тобом, а овако нећу! —

Година 1804 затекла је Чупића као већ на гласу ћарпеног трговца. Први пут се нашао и видео с Кара-Ђорђем негде у Ваљевској нахији, куда је ишао да лучи свиње. После тога састанка и разговора Чупић је одма 1805 год. почео скупљати око себе људе и затварати путове по Мачви крај Дрине, ископавши ров из Засавице у Саву, одакле је излето и Турке, који су Дрину прелазили да народ арају, таманио. И тако је за кратко време име јунака стеко, да су га се Турци бојали као какве хале.

Како 1806 год. наступи, наступе одма од 6. Јануара и већи бојеви Срба са Турцима. Турци су често са повећим војскама преко Дрине прелазили и са Србима се били. У тим бојевима тек Чупић покаже се као јунак и добар вођа и изиђе на глас; и Кара-Ђорђе га за војводу Мачванског постави.

Чупић је и даље осто поред Дрине и чуво страже да Турци у Мачву неупадају. Босански везир са 6 паша и силном војском у Мају слегне на Дрину по налогу порте, да у Србију упадне и да Србе у покорност доведе. Четири Бега састану се са Чупићем и кажу му, да пошље везиру људе да приме арачке тескере, да се цару покоре, и да плате данак, па ће се везир вратити са војском и неће упадати у Србију. Чупић јави о том Јакову Ненадовићу. Јаков да би Турке завараво, докле Кара-Ђорђе код Делиграда на Морави Турке не разбије, па да онда са свом снагом србском противу велике Босанске војске ударе, одреди свога синовца Проту Ненадовића са Стојаном Чупићем, пошто је најпре четири бега у таоце узео, и пошље ји преко Дрине у логор везиру; који су договарањем своим задржавали Турке, и натраг се из таоцства тек 6. Јуна 1806 са великом муком повратили. То договарање и растезање велику је корист Србима учинило, јер зато време Кара-ђорђе велику силу Турака на Морави разбије, и онда похити к Дрини пред Босанског везира. Но у то време после половине Јула пређу Турци Дрину, заузму Мачву и Поцерину и у Шабац дођу.

Последњег месеца Јула 1806 год. везир са 45.000 Турака крене се од Шабца и пође путем к Београду. Но како је и Кара-Ђорђе са Мораве стигао био, 1. Августа дочека силу Турску са своји 8—9.000 Срба на пољу Мишару и тако је жестоко разбије, да приморани Турци буду са великим губитком повући се Шабцу и одатле бегати у Босну. У овој славној битки био је и Војвода Стојан Чупић. Но после битке одјури у Мачву да дочекује бегајуће Турке, где код села Дреновца стигне и посече чувенога *Мулу Сарајевског,* за кога песма каже да су Турци држали да и „*Цару уме судити*“!

Те исте 1806 год. на Салашу Црнобарском разбио је Чупић Мехмед Капетана и сав му плен, који је од Срба запљенио, отео. И Мехмед једва жив главу је своју па добром коњу изнео, ког је Чупић до Дрине јурио да посече. О овом славном разбићу Турака ево шта пјесник Вишњић у песми својој на крају исте каже:

„Од како је гавран поцрнио,
Није змија гују дочекала,
Као Чупић Мехмед-Капетана
У широку пољу Салашкоме:
Ако ли тко вјероват' неће,
Нека иде те очима види:
Знати ће се Турска костурница,
Докле тече сунца и Салаша.“

Ове је 1806 године Стојан Чупић са Луком Лазаревићем и Дабићем разбио Турке и на Али-Агином Салашу, гди су многе Турке побили, и гди је србски топција Турску џебану из топа упалио.

Ове исте 1806 год. Чупић је са Попа Луком на Новом-Селу бијо бој са Турцима, који су Турке и разбили, гди је турски јунак и поглавар Пејза Мехмед-Ага погинуо, и гди су Срби многи плен од Турака заплењили. Овде је и Чупић задобио Пејзе Мехмед-Аге коња, кога је после Пејзом звао. Ево шта песма каже:

„Скочи Чупић у Шатору своме,
И припаса свијетло оружје,
Па долеће до коња дората,
Који ваља кутије дуката
А Чупића стоји без динара,
Јере га је Чупић задобио
Од Турчина Пејзе Мехмед-аге,
Па га јаше Турком на срамоту:“

Године 1811 код Лознице на пољу Тичару био је у боју Војвода Стојан Чупић са Кара-Ђорђем и многим другим војводама противу многобројне силе Турске, гди су на светог Тому 6. Августа Турке жестоко потукли и отели им више топова и музику. У том крвавом боју много је турака пало; а много се и србски војвода израњавило. У том боју и сам Чупић рана је допао, спасавајући Цинцар Јанка од извесне смрти, кога је хтео један Турски јунак панцирлија погубити, и кога рањеног Чупић једва спасе.

О том случају причаше покојни Узун-Мирко овако: У сред бојног поља Тичара, изиђе једна крупна туркешања црни и здраво велики бркова, страшило од човека! прекрстивши ноге у седлу, па пушећи из

чибука, звао је ко ће му на мејдан изићи. Угледавши га Цинцар Јанко, излети на коњу пред њега и позове га, да мејдан деле!

— Турчин му се одзове и каже: лажеш влаше, ти ме дочекати несмеш, ти ћеш побећи. —

— Јанко му одговори, ајд на мејдан ако жена ниси, нећу ти се с пута уклонити. —

— Турчин истресе лулу, па остави чибук у чибуклук и рече, вала, кад побећи нећеш хетоме! Јурне на Јанка да га посече; Јанко опали из пушака, трефи га, ал му ништа недосади, јербо је Турчин имао панцир на себи; Јанко, кад то види побегне. Турчин га достигне и мазне сабљом, те га кроз шал по глави посече, и посеко би га, но Чупић, видивши то пресретне га на свом коњу Пејзи, потегне и под њим коњу осече главу. Али Турчин пешке, са сабљом у руци кречећи себи пута, избегне у турски логор, и сутра дан од тешки убоја пушчани умре. Но и у Чупића удари пушчано зрно у прси, па ако му и непробије панцир, који је и он на себи имао, на меца му прси да је крвљу бљуво, али је ипак оздравио. А о овом истом и Сима Милутиновић у својој Србијанки ево како каже:

„Одломчина будалине т'ала . . .
Крашниче на ђогину своме
Поистакос' и дружину чека
Прекрстивши на јункашу ноге;
Цинцар-Јанко како га је зглед'о,
Зачикну га на мејдан витешки:
„Бре на мејдан! ако имаш петљу!
Што ли ту се утвараш ми нечим',“
Њему Туро збори разговетно:
„Хоћу море! Ал' ћеш ти слагати,
Преварићеш, нећеш дочекат' ме!“
„Лаж' ти на част! већ'те зовем збиља,
Да познадеш тко је Цинцар-Јанко!“
„Ех! . . . сто ме сада ума' к' теби.“
Пак потёже чибук иза врата,
А тутуна из' кумашли кесе,
Натрпа га у симсију грдну (лулу)
Размагливши два-три дима с'ркне;
Док причести'с по закону пуку,
Облачина обузе га тмушна,
Тад' прифати пул-ђоги дизгине,
А повади демискију љу́ту́
Те на Јанка, кубурам' га сретша;
Нелишје га, него г' необори,
Већ' окрену њега уклонит'се,
Опазијо да је панцирлија;
Ал' Хрњица . . . пројћи га се нешће,
Погони га и кроз' Србску војску,
Док свати га сабљом по вр' главе,
И у пола расцјепјоб' је
Да свилени не смете му шалé,
Уто брже и остали Срби,
Да им залуд не погибе друже,
На Турчина слошке препуцају
И на празно немогну му ништа,
Док' се Чупић злу недосјетио,
Пак напушти за њим бољег пејзу
(коња)

Коњу Турском' одвракнуо главу,
Кад' његову смакнут' не могао
Прикривену капом од' челика;
Скочи Ђого преко своје главе
Здру́ж скокова́, па о раван госом,
Но и Казак Никића Витова
Из' гомиле притиск'о га пиком
(копљем)
За вилицу, поможе му пасти:

Него ипак Ту́рос' боријаше
Прем устреме́с' и навале нањ'га
И опурци и кубу́ра' огњи;
Расцавће се на све стране клета
Под' панцир му памуклија биша,
И он гмиз, гмиз четвороножећи,
Док умаче, поадрије к'своим.
Изнесао на рамен' ма главу,
Оклен меса перје неиноси." *)

Не само да је Војвода Чупић у овим досад изложеним биткама као славан јунак показао се, већ он је у свима биткама неустрашим био.

Од почетка 1806 до 1813 год. Стојан Чупић у многим је бојевима био, редак је који и најмањи бој око Дрине, да није Чупић у истом участвовао. Он је и дању и ноћу чувао и чамао око Дрине, и имао је и свој шанац на Бадовинцима според Дрине, гди је чувао да Турци у Мачву неупадају и села не робе. Ево какову му је и Кара-Ђорђе писмену поруку шиљо да Мачву чува:

„Ој Чупићу, Змају из Ноћаја!
„Извуци се, море, иза бара (Засавице)
„Па се свагда у крај Дрине нађи
„Добро чувај Мачве и Подриња,
„Да тебека Турци не преваре,
„Да из Мачве роба неодведу;
„За роба ћу тебе погубити."

Чупић на ове, као што народна песма каже, одписше Кара-Ђорђу говорећи му, да пусти на њега Турке, ако су му тешки, и да ји се он небоји, докле му је његови јунака лавова одбрани, који би на живу ватру ударили. Вели док ми је капетана:

Мијаила Ковића
Бјелић Игњатија
Срдана Илије
Зеке Буљубаше
Сићића Марипка
Шуманца Васиља
Латковић Јована

Никовић Јовице
Кара Мијаила
Шише Мијаила
Ђорђа с'Бјелотића
Гацулић Стјепана
Качкина Стевана

и писара Сријемца Андрије, и док му је његовог дората и сабље ва-

*) Србијанка час. 4. стр. 26. и 35—37.

џаркиње, да би он на Цара ударио, и с његовим лавовима чадор му бастисао (оборио).

И заиста ови Чупићеви капетани, то су били чудо од јунака, који су славу Чупићеву узносили, и између себе надметали се, који ће од кога бољи јунак бити. Они су сви готово добровољци били и звали се „голи синови“, које је Чупић увек узасе водио и с њима Турке бијо. Главни стан голаћа био је код баре Отоке-Засавице.

На то му Кара-Ђорђе одговори и овако благодари:

„Вала синко, Чупићу Стојане!
„Нисам знао, што под скутом држим:
„Кад без мене можеш војевати,
„Сад ја, синко, могу почивати;
„Да би тако, Стоко, и не било,
„Доста мене, што говориш рабро.“

Осим ови разлога из песме, које је народни песник Вишњић јунаштво Чупићево нацрто, стављамо исту песму овде и у целости, под именом:

4.

ХВАЛА ЧУПИЋЕВА.

Често књиге земљу прелазише
Од Тополе села поносита,
Од онога Петровића Ђорђа,
Од Ђорђије, од Србије главе,
На господу и на војеводе,
На кнезове и на буљубаше:
„Весел'те се, ђецо Србадијо!
„Амо Турке јесам поб'једио
„На нашему шанцу Делиграду,
„Разбио сам царску султанију;
„Ал' су Турци брижни и срдити,
„Отишли су земљи по ћепару,
„Невјерници јесу свагда Турци,
„Чувајте се од Босне поносне,
„Отуда ће Турци ударити,
„Чувајте се, да вас не преваре,“
Прву књигу Шабцу граду посла:
„Попе Луко, моја десна руко!
„Добро чувај Посавине славне,
„Посавине и Тамнаве, Луко,
„Да ми Турци роба не одведу;
„За роба ћу тебе погубити.“
Другу пише, те у Јадар шаље,
У Лозницу Богићевић-Анти:
„Војеводо Богићевић Анто!
„Учувај се од града Зворника,
„Да тебека Турци не преваре:
„Добро чувај Лознице и Јадра,
„А од Јадра не пусти робиње;
„За роба ћу тебе погубити.“
Трећу пише, у Поцерје шаље,
Свом посинку Поцерцу Милошу:
„Мој посинко Поцерац Милошу!
„Добро чувај Цера и Лешнице,
„Да тебека Турци не преваре,
„Из Поцерја роба да не воде;
„За роба ћу тебе погубити.“
Књигу пише, те је шаље Ђорђе

Зв' Чупићу, змају из Нођаја:
„Ој Чупићу, змају из Нођаја!
„Извуци се, море, иза бара,
„Па се свагда украј Дрине нађи:
„Добро чувај Мачве и Подриња,
„Да тебека Турци не преваре,
„Да из Мачве роба не одведу;
„За роба ћу тебе погубити.“
Кад Чупићу ситна књига дође,
Учи књигу Чупићу Стојане,
Другу Стојан на кољену пише,
Те је шаље у село Тополу,
А на руке Петровићу Ђорђу:
„Ој ти Ђорђе, од Србије главо!
„Ја с' не бојим цара силенога;
„Пуст' их на ме, ако су ти тешки;
„Турци на ме ударит' не смију,
„Док ј' у мене мојих капетана
„И момака, лава одбранијех,
„Кој' б' на ватру живу ударили:
„Док ј' у мене првог капетана,
„Капетана побратима Луке,
„Он с' не боји једнога везира;
„Па док ми је другог капетана,
„Капетана Ковић-Мијаила,
„Он с' не боји другога везира;
„Па док ми је трећег капетана,
„Баш од Дрине Бјелић-Игњатија.
„Он с' небоји трећега везира:
„Па док ми је Срдана Илије,
„Кој' с малијем боја бити неће,
„Веће жели да на трумпу уд'ри;
„Он с' не боји четвртог везира;
„Па док ми је голог сина Зеке,
„Голог сина Зеке капетана,
„И његових голаћа јунака, *)
„Он с' не боји петога везира;
„Па док ми је слугу одбранијех,
„Одбранијех, лава изабранијех,
„Кој' на ватру смију ударити:
„Та док ми је Сићића Маринка,
„И док ми је Шуманца Васиља,
„Па док ми је Латковић-Јована,
„И док ми је Нинковић-Јовице,
„Па док ми је Кара-Мијаила,
„Ето Кара из луга Китога,
„И док ми је Шиша Мијаила,
„И док ми је Ђорђе 'с Бјелотића,
„Па док ми је Гаџулић-Стјепана,
„Он без кавге ручати неможе;
„И док ми је Качкина Стевана;
„И док ми је лава одбранога,
„Кога гојим у двору мојему,
„Од Сријема писара Андрије;
„Па док ми је мог коња дората,
„И док ми је сабље маџаркиње,
„Ја б' на цара јунак ударио,
„Лави би му чадор бастисали;
„Бога молим да ударе Турци“.
Оде књига Петровићу Ђорђу,
Учи књигу Петровићу Ђорђе,
И то Ђорђу врло мило било,
Од милине на ноге скочило,
И 'вако је Ђорђе говорио:
„Вала синко, Чупићу Стојане!
„Нисам знао, што под скутом држим.
„Кад без мене можеш војевати,
„Сад ја, синко, могу почивати;
„Да би тако, Стоко, и не било,
„Доста мене, што говориш рабро.“

---

*) Нека непомисли когод, да су то голи и одрпани људи били. Они су одевени били у најлепше Турско одело и најлепше оружје имали су, које су од побијени Турака у бојевима задобијали. Ти су људи били ватра у јунаштву

Чупић Стојан не само да је у Мачви според Дрине бојак са Турцима био, он је и преко Дрине са својим голим синовима прелазио села Турска палио и Турке таманио. Он је био бој са Турцима на Главици по више Бељине, под Градачцом, и на Бајнојбашти прелазио је преко Дрине, те делио мејдан са силним Бегом-Зумбулићем.

Војводу Стојана Чупића, Кара-Ђорђе је много ценио и волео; и с правом га је имао звати *„Змајем од Ноћаја!“*

Има једна прича од покојног Пере Сарајлије кавеџије из Лознице, који је питао једног свог Турчина, који је килав био, како је окилавио. Он му је овако одговорио:

— Вала је срамота да ти кажем, али је по нашем закону опет грјехота не казати истину, кад те човек пита. За то ћу ти казати како сам допао ове невоље.

Дигнемо се једном из логора са Тичара нас 15 Турака у Дринске лугове да што упљачкамо. Све беше пусто. Нигде живе душе. Идући тако, прикучимо се чак Лешњици. Кад бисмо у Жичком пољу, спазисмо једног човека на некој мркој кљусини. Коњина отегла вратину као да пасе, он пак погурен клима на њој као да дрема, а у руци држи чибук и пуши. Човек то бјеше огорио од сунца, црн као циганин. Ми се почнемо смијати гледајући га, и разговарати: шта да чинимо с њим. Најбоље је, рекосмо сви, да га вежемо кљусини за реп, и да га тако одведемо у логор. Кад нам се приближи, ми повичемо:

— Предај се, бре!

— Хоћу, хоћу, ја́, одговори он ни мало неисправљајући се. Сад одби још два три дима, истресе лагано о длан лулу, остави чибук у чибучницу, па се само маши за дизгине. И у један тренут ока она се кљусина исправи упропиице као каква хала, а на њој већ не бијаше она млитава људина, него неки Змај а не чоек. Та хала јуриши на нас. Шта би од мојих другара незнам, али ја побјегох . . . . После неког времена обазрех се и видех да замном бјеже 7—8 другара. Још сам бегао, па се опет окренем, и тада видим само ону халу да трчи за мном. Од другова нема ни једнога. Кад бијах код Липнице, коњ ми се спотаче, ја се ударих о уписам, осакатих се и скр’ах се у траву.

Човек ме они стиже и викну:

— Јеси ли жив, Турчине?

— Убијме, тако ти вјере, рекох ја: — већ не могу болове да трпим.

— Не ћу Турчине, одговори ми он. Сад сјаха с коња, приђе к мени, диже ме на мога коња и рече ми:

— Иди Турчине у Логор и кажи како сте дијелили мејдан с Чупићем. Тек сам тад дознао да је то био Стојан Чупић. Кто како сам окплавио: од оних мојих другова ни један није више дошио у логор, а шта је с њима било, не знам.

Године 1813 од почетка Септембра, био је последњи бој, славног јунака војводе Стојана Чупића који је се за слободу народа Србског са другима војводама и својим јунацима голим синовима, на Равњу 17 дана противу огромне силе Турске, којом су и Француски официри управљали, храбро борио. Но кад ји Турци надвладају и на-нац силом узму, Срби приморани буду у бегству себи спасења тражити: па и Чупић приплива отоку Засавичку и дође у Град Шабачки своме побратиму Војводи Луки Лазаревићу, и стану се у Граду утврђивати, да Град бране.

Но кад се сва сила Турска, коју су на 100.000 Турака бројали, свали око Шабца, а Србска војска остави Војводе и разбегне се, тако и они виде да Града одбранити не могу; па Лука претури своју породицу у Срем, запали у Граду своје конаке, па онда заједно са Стојаном Чупићем са неколико чомака њнови низ Саву до у Забрежје сиђу, и одатле оба преко Саве у Аустрију пређу и живот свој од варвара спасу.

Војвода Стојан Чупић, кад је у Срем прешо, настанио је се и бавио у Срему у селу Платишеву и око Митровице са својим сином Томом и са Капетаном Илијом Срданом и другима. Па како је чуо да су Срби 1815 год. у Рудничкој нахији устали противу Турака, он одма у другој половини Априла месеца, баш ти дана кад је и Војвода Петар Молер из Прогара на Забрежју прешо, на Митровици пређе у Србију, наиђе у Мачву и у селу Штитару нађе Капетана Илију Срдана, узме га са собом и брзо оде Ваљеву, где стигао тог вечера, кад је и Молер од Палежа дошао и кад ће Турци из Ваљева побећи. *) Ту је и Војвода Павле Цукић, Макса Крстић, Капетан Јо-

*) Историја Милутиновића види стр. 247. А и Вук каже у својој грађи да је Чупић тад у Србију а не раније прешо; види стр. 86.

вица са војском у Кличевцу био, гди им је и Кнез Милош са Војводом Симом Ненадовићем дошо са Палежа.

Па како се ту код Ваљева у шанцу Кличевачком, пошто су Турци из Ваљева побегли, сутрадан један случај догоди, гди при ручку са Цукићем, Стојан Чупић удари неког Кнеза Петра из Тврдојевца, који се Турака држо, кошћу по челу, укоравајући га зашто је се држо Турака, а не браће своје Срба, па је ипак Турске тамнице дочеко. Уком случају Кнез Петар скочи и за трпезе и хтене изтргнути нож иза појаса Чупићу да га прободе, гди Кнеза Петра у том магновењу неки поп Жућо Радовановић из Дупљаја, из пиштоља убије; из чега се после породи у војски побуна, подстрекнута момцима Кнеза Милошевим, Симом Паштрмцем и Благојем из Кнића, противу Чупића и Цукића, због убића Кнеза Петра, мислећи да су га они убили. Гди се због ти момака Чупић са Милошем у Врани више Ваљева посвађа, и одагле из Ваљева одма са својим Капетаном Илијом Срданом оде.

Војвода Стојан Чупић, како се с Милошем свади, сиђе из логора с Вране и са Капетаном Илијом Срданом, и својим момцима, оде у Скелу, гди ту од неке момчади на тврду веру купи два добра Турска коња под свом опремом, које су та момчад задобили од Турака на Палежу, кад је Капетан Јовица Палеж освојо. Одоти Чупић даде једног коња Срдану, а другог себи задржи, па појашу и одатле оду, Капетан Срдан оде у село Прњавор, а Чупић у Богатић, да Мачву и Поцерину противу Турака одмећу.

Мучно је било подићи ове крајеве поред Дрине противу Турака, које су сваку стопу земље Турски коња копите садирале, особито Мачву која је још од првог устанка под Кара-Ђорђем била готово непрестано бојиште Срба са Турцима, гди је народ највише страдао.

Много је се Чупић са Срданом и Војводом Симом Катићем прекодринцем и другима својим људма усиљаво да народ на устанак покрене, но сво његово усиљавање остало је безкористно. Јер народ Мачвански волео је остати и у том злу под Турцима, него да га још веће зло постигне. Нису Мачвани могли ни мислити да се од Турака избавити и отети могу, па су желили остати на миру, и ако им је зао мир био, бојали су се да и веће зло не дочекају.

ИЗДАЈА И СМРТ ЧУПИЋЕВА.

Мачвански Кметови Митар Лазић и Стојадин Јелић из Петловаче, Ђирко Николић из Прњавора, Сима Тарлановић из Рибара и Јован Јуришић из Црне Баре са још некима договоре се, кажу тајним наговором самога Марка Штитарца хајдука, који је као момак код Кнеза Милоша Обреновића био, да Чупића Турцима предаду. Па преко Кмета Митра Лазића тајно у Босну турцима поруче да пређу преко Дрине на Бадовинцима, а они ће ту довести Чупића и предати им га.

Кад су се тако договорили са Турцима, они кажу Чупићу да и они пристају с њима на устанак, али је рекву му, поручио му неки Турчин из Босне Сипан Јемишић, који му је увек добавльо џебане и пријатељ му био, да дође на Прудове да му нешто каже. *)

Чупић је се задуго устезао навальивању подли људи да пођде Турцима на Прудове; но на последку поверује им, кад и они заједно с њиме хоће да иду; узјаше на коња, па са Митром Лазићем, попи Остојом и његовим братом Стојадином Јелићем, Ђирком Николићем из Прњавора, Симом Тарлановићем из Рибара, и неким другим заједно оде к Дрини на Прудове, да се са Турчином Јемишићем састане и разговори.

Но Мараш-Паша, по договору Кметова, прешао је био Дрину са четом Турака, посакриво је по лугу, и очекиво да Чупић на Прудове дође.

Чим је Стојан са Кметовима као с пратњом издајница на Прудове дошо, Турци из честе излете, Чупића ухвате и вежу, па пошто Кметове по одпуштају, Чупића баце у лађу, превезу га преко Дрине, и одведу га Везиру Рушид-Паши, који га сутрадан оправи у Зворник Али-Паши Видајићу. Он га окује и у доњи Град у тамницу баци. Ту је кажу у тамници у тешким оковима провео Стојан Чупић читав месец дана. И зато време кажу улучи Стојан прилику, те помајчи Али-Пашину мајку, да га избави и живот му сачува, које му она и обећа. По њега ноћу из тамнице Турци тајно изведу, гајтаном га удаве и на ђубре га мртва и гола, само у гаћама баце; кажу, да га је Али-Пашина мајка оплакала, и да га је у хришћанско гробље саранити дала. И тако

---

*) Овај је Турчин Јемишић био у служби код доброга Мустај-Паше у Београду Емин, кога су Дахије 1801 год. удавиле, и он је за сво време ратовања Кара-Ђорђевог са Турцима био пријатељ Срба, којим је додано џебану и друге услужности чинио.

издајом своје браће, славни и храбри Војвода Стојан Чупић Змај од Нођаја нађе грозну смрт.

Зашто је, по чијој вољи, и ко! издо Војводу Чупића, ше су га Турци уморили?

Ево како се прича!

Кад је се Стојан Чупић са Кнезом Милошем у Ваљеву у Врaнином шанцу свадио, због момака његови, који су војску противу Чупића и Цукића бунили, пало је кажу, доста крупни речи! . . .

— Јер јунак Чупић није се ником хтео клањати, па ни Кнезу Милошу. —

— Одакле сместа морао је Милош са Вране сићи у Кличевачки шанац, те његове момке Симу Паштрмца и Благоја из Кнића умирити.

— А Војвода Чупић разљућен, отишао је одма из Ваљева са својим капетаном и момцима у Скелу. Купио два коња и дошо у Мачву у село Богатић. Почео набављати џебану и покрећати народ противу Турака; но није му пошло за руком.

Тешко је било Мачване на устанак покренути тим више што Чупић никакове војске узасе није имао, да би се Мачвани ослободили и на устанак пристали.

Озлојеђен Чупић, дошавши из Ваљева, једнако је вико на Кнеза Милоша гди је год дошо, грдио га је и говорио: „Милош хоће да нам се наметне силом за господара, као гра на Божић код масне печенице на трпези. Хтео би да старешује и господари као Кара-Ђорђе, и да се узбарабари с њиме. Он, један бјели Руднички момчуљак да буде старешина, и да се он бије са Турцима? — С којима није могао Кара-Ђорђе да изиђе на крај! А зар нам он бољи што може бити? — Него иде те лаже, маже, и силом се намеће онима који му верују.“

Ја хоћу рат са Турцима, говорио је Чупић, и треба браћо да ратујемо и да сви устајете противу Турака да се бијемо и држимо, док недође из Московске господар Ђорђе: а он ће за цело доћи, чим чује да смо се ми подигли противу Турака.

Небраним нека нам за сад старешује Прота Ненадовић, а и Молер, док недође Црни Ђорђе. Ал Милош никако! Волим да и Турци још суде, и да ми сутра Везир и главу одсече, него да ја слушам и служим онога, који је мој до јуче слуга био, и коме сам ја заповедо.

Тако је се Стојан Чупић противу Кнеза Милош изражавао, а и много друго противу њега говорио је и вико. Но ипак једнако је кроз Мачву пролетао са момцима, народ на устанак подстрекивао, момке прекупљо и џебану прибављо.

Сигурно, кажу, да је зато и Кнез Милош дознаво, јербо је то Чупић јавно говорио. Па у једанпут и појави се у Церу Марко Штитарац са дванест хајдука, кога је кажу Кнез Милош посло, да убије Чупића. Сиђоше у Штитар, гди затекоше скупштину, и стадоше народу говорити да се дижу противу Турака. Но Мачвани нехтеше, ни да ји чују, а камоли да противу Турака пођу. И онда на последку Штитарац запита Мачване: „Ил воле за крстом, или за ибриком?“ а неки Ћирко Николић одговори му да воле, за ибриком! а главни Кмет Живан Чоњага из Салаша, повиче, ко није са хајдучијом, и ко је за ибриком нека пође замном, и тако сви Мачвани за Чоњагом пођу! А Штитарац побегне са хајдуцима у шуму и уклони се. Но домало час, сам, са неким Павлићем Мостом поврати се, и позове себи неке Кметове на разговор, и то: Јована Јуришића из Црне баре, Митра Лазића, Стојадина Јелића из Петловаче, Ћирка Николића из Прњавора и Симу Тарлановића из Рибара, који оду те је се с њима Харамбаша Штитарац на само у шуми позадуље разговаро.

Кад су се они од Штитарца повратили већ је у њи ђаво ушао био; и одма пођу тражити Стојана Чупића, гди га и нађу у Богатићу и кажу му да су се предомислили, и да хоће и они с њиме противу Турака да пођу и да Мачву одмећу, и тако ко с друже се са Стојаном Чупићем; но после неколико дана кажу му да га његов пријатељ Синан Јемин Турчин позива на неки договор, него да он отиде код њега на Прудове, и да се договори с њиме и о набавки џебане, па онда сви да зађу и да Мачву одмећу противу Турака. Чупић задуго ји нехтеде послушати, домишљао се да небуде какове преваре. Они навале на њега и зададу му веру да преваре неће никакове од Турчина бити, и да ће и они сви заједно с њиме на договор Јемину ићи. Митар Лазић, који је тајно на Дрину ишо и с Турцима уговорио, да ће Чупића довести и предати им, наваљиво је на Чупића највише да иде Турчину на разговор: но кад је се Чупић ипак предомишљао, дал да иде или не, рекавши Чупић „немам јел му тврда вера, ја Турцима неверујем,“ онда Митар Лазић опсује и ту веру кад никаковој задато

вери неверује. И тако Чупић поверује им, реши се да иде, узјаше на коња, узме узасе своја три момка Луку и Мирка Ђоилића из Богатића и Станка Копрића из Салаша, па заједно са Кметом Митром Лазићем, Стојадином Јелићем и његовим братом поп Остојом Јелићем Петром Туфекџијом из Петловаче, Ћирком Николићем и Мијаилом Јекићем из Прњавора, оде на Дрину на Прудове, гди су у чести сакривени били Турци, из које излете. Чупића с чепају и вежу и преко Дрине у Зворник одведу, гди су га тамо и удавили.

Момцима Чупићевим нису ништа чинили, него су ји заједно са издајицама слободне одпустили. Издајице су ту по предаји Чупића уватили коло, веселили се и играли. Митар Лазић уз игру бројао је оваку подскочицу:

„Хопа, цупа, Марта!
„Сукња ти је кратка!
„Удри ногу о ногу!
„Нека дође под ногу!“

Ову издају Чупића учинили су Кметови по наговору Марка Штитарца, јер кажу, кад ји је Штитарац себи у честу у Церу призвао и насамо се с њима разговарао и казао им, да га је Кнез Милош посло и казао му да пита Мачване хоће ли они сами да устану против у Турака, па ако неће, да ји он силом ни нагонити неће: нека остану на миру, и да никога неслушају особито Чупића, који хоће да одметне Мачву, и да силу Турску. која је се на Дрини слегла навуче, да у Мачву упадне и да је поробн и попали. И да им је после тога Штитарац казао и научио ји, како да Чупића преваре и Турцима издаду; те су тако они исти, који су с њиме на само у чести мучки разговарали се, Чупића преварили. на Прудове га одвели и Турцима предали. Ову превару кажу да је Штиштарац сам измислио што није имао куражи да на Чупића. који је на себи панцир имао. насрне, и да га убије, као што му је Кнез Милош заповедио и из Рудничке га нахије за ото са хајдуцима и посло.

Кад је се кажу Штитарац са издајицама Чупићевим у чести договорио, како и на који начин да Чупића преваре и издаду Турцима, он је се одатле са тог места са својим хајдуцима повуко у планину

Цер, ту се претајо и није се нигде појављивао, докле год кметови Чупића Турцима предали нису. *)

Да видимо како су сад те издајице Војводе Стојана Чупића прошле. Ево шта се о њима прича:

Војвода Сима А. Ненадовић, кад је од Сокола са Рожња дошо у Шабачку нахију и у Цриљеву, предузео главну команду над војском, разуме, како је издат Турцима Војвода Чупић. Он одма одреди Капетана Јовицу и пошље Капетану Илији Срдану стотину момака, који са Бинбашом Симом Катићем и Пантом Бановцем, који су такођер до стотину момака имали, оду у Липолист, ту се искупе, па одатле крену се да издајице Чупићеве смрћу казне: но почем су издајице дознале и избегле, ударе прво на кућу Митра Лазића, Кмета Петловачког и похарају му све и попале, па одатле оду кући Симе Тарлановића у Рибаре, па онда кући Ћирка Николића у Прњавор и свима куће попале, опљене и сву стоку стерају у Цриљевачки логор, те се на рану војске изда. **)

После тога, кад све Србске старешине из Цриљевачког логора са понешто Ваљевске војске заћу кроз Мачву и обшестаре је, и у селу Клењу у очи Петровадне 28. Јуна призову Мачванске кметове, учине скупштину и принуде ји, те се и они одметну противу Турака. Тад Чупићеве издајице, који су се по Мачви крили, оду одма у Турке, и то: Митар Лазић, Стојадин Јелић, Ђорђе Новаковић, сви из Петловаче, и Ћирко Николић Прњаворац са својим и још други неким породицама, које склоне иза Лешњице поред Дрине у збег и предаду је Турцима на аманет; а они оду преко Дрине Везиру заштиту помоћ и одбрану од Срба. Везир им одма даде. Одреди Мараш-Пашу Никшићанина са 300. Никшићски и са 1.000 други Турака, који пређу Дрину, и кад види Мараш-Паша Чупићеви издајица чељад у збеговима, он им с коња каже: »Јадна Рајо! Шта ћеш ту? већ хајде самном свак својој кући! Ништа се небојте, ја ћу хајдучију поватати и исећи, да мирно под царевим скутом живите и благујете.“ И одатле Мараш-Паша са истим издајицама, кога су издајице водили и Мачване успут на предају позивали,

*) Ово је причао и све тврдио као истину истиниску покојни Пера Мостић кавеџија из Шабца и синовац Павлића Мосте, који је заједно са Штитарцем био, и које је он из уста његови слушао, а тако се и у Мачви у обште прича, о Чупића смрти, а у многим чему слаже се и са Милутиновића трогодишњицом

**) Историја Симе Милутиновића види стр. 244.

који су им се неки одзивали и са Мараш-Пашом дођу на Дубље. Ту Мараш-Паша по савету издајица начини шанац, и пошље издајицу Стојадина Јелића Везиру преко Дрине, да му још војске у помоћ пошље. Но кад му Везир Рушид-Паша индата недадне, него му каже да има доста војске да Рају умири, Јелић се врати натраг да каже Мараш-Паши: но србска га стража појну код Лешњице ухвати, и кад чује да је за индат слат, упитају га: »Па камо ти тај индат?“ „Јелић одговори нејма га за сад, јер га неда Везир док небуде му озбиљске муке.“ Тада они њему рекоше: *„Кад нејма индаша, нека није ни за индаш послаша!“* Одма га јатаганом посеку. И тако тај издајица Стојадин Јелић плати својом главом за издају Чупића.

Други издајници Чупићеви, који су са Мараш-Пашом на Дубљу у шанцу били, и са турцима противу Срба борили се, кад Срби 14. Јула те 1815 год. јуришом освоје шанац, Турке побију Мараш-Пашу са 83 Турчина заробе, сви бијући се изгинули су; осим јединог Митра Лазића главног издајице, који је рањен пао у Србско робство, и кога је кнез Милош са пратњом, да га Срби не премлате, послао његовој кући у Петловачу! — Ево шта каже Сима Милутиновић у својој Историји на стр. 329. о тим Чупићевим издајницима: „Уз остале ту палувше Турке испогибају и они Мачвански кметови, што су Турке довели, свиколици, а бијући већ и они своју исту браћу и вјеру. Тек ту се по разбићу нађе и кмет Митар Лазић веома рањен и мало жив, којега рече кнез Милош преда се донјети, и упитавши га што шта за Турке, даде му кола и пратњу, те га кући његовој однесу родбини својој, гди се до неколико дана скончаи, и Бог му се смиловао!“ —*)

---

*) Ево овај наведени факт довољно тврди, да је војвода Чупић по наредби кнеза Милоша Обреновића живота лишен: који је чрез Марка Штитарца и речени кметова Турцима издат, те су га Турци, као што је напред испричато, погубили. Јер од куд Кнез Милош да спрема првом и главном издајици Чупићевом кмету Митру Лазићу, који је Чупића преварио и Турцима издо, а по том отишо Везиру у Босну, Мараш-Пашу са војском у Мачву противу Срба довео и уз Турке Србе туко. Па кад му је Лазић у робство рањен пао, с њиме се лепо разговаро, и на колима посло га кући с пратњом да га Срби не убију! Одкуд Кнез Милош да буде тако милостив према Митру Лазићу Србском и Чупићевом издајици на Дубљу? Кад није хтео милостив бити на Љубићу? пре тога на месец и по дана, кад су 10 Србски Кметова из Чачка од Турака побегли, које је Ћаја-Паша, кад је на Чачак ишао, силом потеро, из Београдског и Рудничког округа, те су му калаузили, и кад су од Турака избегли и њему на Љубић дошли, све ји је до једног исекао. Види Вукову грађу стр. 83. и 84.

Е, тако су те све издајице одма, а одредници те издаје доцније за смрт славног јунака Војводе Стојана Чупића, који су му живот издајом мучки одузели, Божијом наредбом, кажњени били.

„Што Либо дјејем, зло или благо,
Многоцјено ли или зјело драго;
Вcја дјела наша, добра и лукава,
Вcјем буду јавна, не молчит бо слава“. *)

Војвода Стојан Чупић после своје смрти оставио је у животу две ћери, обе неудате, Василију и Току (Томанију), које се обе доцније у Шабац удаду. И сина Тому, који је седморо деце имао, но ниједно га преживило није; па је и он после скончао се. Василија била је удата за неког Куртовића, који је био древар код господара Јеврема Обреновића, и која је родила Николу Чупића покојног бив. Артилериског капетана, који је у војеној Академији по жељи Кнеза Кара-Ђорђевића узео се презивати по матере оцу, а његовом деди, Чупић. И заиста достојан је био свога деде по матери презименом се презивати. Тока удата је била за једног трговчића и имала је сина Јакова такођер трговца. Да ли су живи непознато је. — Кажу да од Стојанове сестре у Салашу има још потомства.

Стојан Чупић био је високог раста, по појасу танак, широки плећа, осредње коштуњав, имао је снажне мишице и подуже прсте на рукама, дуги образа и велики осмеђи бркова. Кад је погинуо било му је око 50 година, и још проседа био није. Чупић је био од нарави човек врло добар, озбиљан, према својим подчињеним као друг, сиротињи велики добротвор, у суђењу праведан, знао је лепо осмејкивајући се пријатно говорити и разговарати се, да га је свакн радо слушао. Тако и Кара-Ђорђе једном приликом рекао је за Молера и Чупића овако: *Ко ми наговори Чупића и надпише Молера дакћу што затражи*!“ Носио је на себи панцир са капом од челика,**) кога куршум пробити није могао, а повр истог народно одело. Јашач је био врло добар и увек имао је под собом добре коње, а највoлио је свога мрка дората Пејзу. На сабљи је био тако вешт, да је једним махом одсецо и коњу и Турчину главу. Милутиновић га у Србијанки назива „Крвлоком Турчета“. Таку је страшну мрзост противу Турака има-

*) Нравоучение Доситеја, у Езоп. Баснама књ. III. стр. 45.

**) Овај панцир кажу да није имао на себи Чупић кад су га Турцима издали, него код његове куће, и после тог налазио је се код његове ћери Василије, а сад се налази у збирци војене Академије у Београду.

Чупић Стојан био је јунак и добар вођа, и тог доба био је у реду први јунака Србски, и подпуно заслуживо је, што га је Кара-Ђорђе својим посиником звао, и што му је дао име „*Змај од Ноћаја*“.

Приметба. Има у трогодишњој Историји Симе Милутиновића, који је много писао о Стојану Чупићу, почевши од 225 до 263 и од 308 до 318 стране. Сима је писао о Чупићу, о 1815 години, али тако замотано, као што му је и сва Историја неком мрежом обвијена. Добро треба мислити и памтити човек, који је чита, ако хоће да схвати истину казивања његови. Особито о јунаку Чупићу.

Тако писање за тешко разумевање ваљда Сима није писао, што је хтео. — Него истински узети се може, да је Сима тако замотано писао, да би што више истине протурио, јер другчије ни писати није смео. —

У Симиној Историји о раду, животу и смрти Војводе Чупића 1815 год. има неки противности, које се неслажу са напред изведеним причањем, које је потекло из казивања оновремени људи, а тако се у обште и код народа у Мачви и данас о Чупићу прича, и прича ће се. Но има и Сима такови казивања о Чупићу, која се готово у свему са напред изведеним причањем слажу; а нарочито на страни 247. како је војвода Чупић из Срема 1815 год. око друге половине Априла на Митровици прешао и са Срданом у Ваљево одма отишо; стр. 248. о догађају у Ваљеву на Кличевцу; стр. 252. како је из Ваљева у Скелу отишо два коња купо и отишо у Мачву да је одмеће; стр. 254. и 260. како је противу Кнеза Милоша вико. стр. 238. и 239. како је Марко Штитарац дошо са 12 хајдука у Цер, како је сишо у Штитар на скупштину и одатле отишо у планину, позво све кметове, који ће имати да Чупића Турцима издаду и с њима се не само разговарао; после тог 241. ст. како је се у Церу планини Штитарац притајио, и тек се кад је Чупић издат Турцима појавио; стр. 258. и 259. Како су издајице склањале Чупића да иде на договор Турчину Синан Јемину, како је се он устезао и нехтео ићи, и како су га на последку преварили и склонили те је отишо; стр. 261. и 262. како су га Турци на Прудовима счепали, везали, и преко Дрине Везиру одвели и уморили. стр. 244. како су издајника куће попаљене. стр. 314. како су издајице отишле Везиру и војску Турску на Дубље довеле; стр. 318. Како је издајицу Јелића стража Србска код Лешнице уватила и посекла; и 329 стр. како су издајице бијући се уз

Турке противу Срба изгинуле, осим главног издајице Митра Лазића, који у робство Срба рањен падне, и кога Кнез Милош са пратњом кући његовој у Петловачу са Дубља пошље.

Има људи, који су покушали да скрију Чупићеву смрт, да баце у засенак славно име његово и на туре му непатриотство, да је сам отишо међ Турке, а не да је издат! И тако, кад му је одузет живот, да му и чест одузму, као што је покушавато: на Молера, Радича, Цукића и друге. — Но јунака Војводе Стојана Чупића дела такова су, да ји нико помрачити неможе.

И Змај од Ноћаја, узвишен над страстима, са раширеним крилима над својим патриотичним, јуначким, славним делима трептиће и славом сјајити, као јунак међу првим јунацима и родољубцима Србским, да његово име нико засенити неможе, докле траје Србства и Србског имена!

134.

СИМА КАТИЋ

ПРЕКОДРИНСКИ ВОЈВОДА.

Сима Катић родом је из Босне, а из ког места незна се.

Кад је Кара-Ђорђе 1804 год. усто противу Турака, Сима Катић из Босне, бјеже 1805 год., прискочио је Србима у помоћ, са неколико своји другова, и већ се види да је 1807 год. и Бимбаша био. Он је се увек налазио у Мачви, и у Засавици шанац имо. Ту је добровољце Босанске у своју чету примо, који су се звали бећари-голаћи и с њима је поред Дрине, кад су год Турци Дрину прелазили, бојак био. Он је управо био стража поред Дрине, где је и дању и ноћу чуво да Турци Дрину непређу.

Катић је прво био под командом Војводе Чупића; но кад за јунаштво своје Војводом постане, он је имао сасвим оделиту чету своји Босански голаћа.

Године 1813., кад је велика сила Турска Дрину пребродила, Мачву поплавила и ударила на Засавицу, у којој је био Катић са више Војвода, и кад Турци Србе ту разбију и принуђени буду повући се Шабцу, Сима Катић једва живу главу своју изнесе и под Шабац дође, где је се Србска војска искупљала и спремала да одпор даде Турцима.

Но кад на Морави пропаст Србије буде и Кара-Ђорђе 21. Септембра 1813 год. пребегне у Земун, и кад се од Шабца сакупљена војска и Војводе респрште и стану себи тражити спасења, или по шумама у збеговима, или бегством у Немачку, тад и Сима Катић са Војводом Чупићем у Срем пребегне, где је се бавио до 1815 год. Но кад те године поново устанак противу Турака букне, где све Војводе и други јуначки Срби бавећи се у Аустрији полете у Србију у нови рат противу Турака; тад и Војвода Сима на самом ушћу Засавице са неколико момака и са Пантелијом Јовановићем из села Банова-поља, Петром Јолом из Табановића, оба из Мачве, и Крстом Прекодрипцем тајно пређе и оду Пантелиног брата Теована кући у Бановце, па кад их овај понуди са ручком, Катић запита да они немају куге у селу? Пантелин му брат одговори, да је има у свакој кући но да није опасна, људи преболевају. Катић одма са дружином нехте ручати но побегне у шуму, па се претаји од Мачвана, који нису хтели да устају противу Турака. Но кад изгладне да више глад не узмогну трпити, Катић рече: „Та где је сад иста куга та? Живу би је прождро, да нестане ја ње, ја мене! Међер ја досад нисам знао шта је глад! Та волим сит и умрети, негол гладан живити.“ Па стане слати Панту своме брату да му пуђени ручак донесе, и кад овај несмедне то учинити због узбуњени Мачвана, опет Катић рече: „Та прву кугу довече, коју сретнем прождрећу је, као курјак вукодлака или вампира, па ја онда сит и народ чист од ње.“ — Па кад се смркне они опет гладни као курјаци оду Пантелином брату Теовану те се сити наједу и напију, небојећи се више због глади куге. *)

Па пошто се на вечерају, те исте ноћи крену се кроз Мачву и оду тражити Капетана Илију Срдана, где уз пут, док се с њиме не састану, искупе до петдесет момака, и пошто Срдана у Церу нађу и разговоре се, Срдан остане у Мачви да је покреће, а Катић оде Шабцу, те се пропушкара са Турцима, а затим оде у Китог Војводи Проти Николи Смиљанићу.

Кад је доцније Мараш-Али-Паша прешо Дрину и на Дубљу ушанчио се, Катић са Протом Смиљанићем и другима 13. Јуна ноћу одма је противу истог отишо, где су се сву ноћ са Турцима били,

*) Историја Милутиновића стр. 186 и 231—233.

и кад им сутра дан 14. Јуна помоћ стигне, Мараш-Паша буде разбијен и са 83 Турчина у робство Србима падне. *)

Шта је после овог Дубљанског и последњег боја 1815 год. са врсним и великим јунаком Војводом Симом Катићем Прекодринцем било, и какова га је судба постигла, нема података. Но буди вечна слава имену његовом!

135.

ИЛИЈА СРДАН

КАПЕТАН.

Рођен је у селу Прњавору у Мачви. Он је из једне богате куће.

Кад је Војвода Стојан Чупић у почетку 1806 год. одпочео развијати своју ратну радњу, Илија Срдан је одма присто уз Стојана и посто код њега Капетаном, и увек скоро с њиме био. Редак је који бој Чупић са Турцима био, да није Срдан у истом учествово.

Срдан је био у боју на Мишару, у Китогу, на Салашу, Лозници и свуда око Дрине, а и преко Дрине био је бој са Турцима. Кад је у Лозници у шанцу многобројном силом Турском обкољен био Милош Поцерац и Анта Богићевић, те из обкола пишу Војводи Луки Лазаревићу и поиште од њега најскорију помоћ.

Лука пође у помоћ Лозници. Но како је у то време Стојан Чупић био болестан, он позове у место Чупића Илију Срдана, те пође у помоћ обкољеним Србима у Лозници: и учини распоред по совету Капетана Срдана који ће с које стране на Турке ударити. Ево како песма ово каже, како је Лука говорио:

„Ви Мачванске чујте Буљубаше!
„Чупићеви лави изабрани!
„Кад Чупића међу вама нема,
„Ви хоћете друмом ударити,
„Ево друмом најнапред на Турке:
„Ви најприје заметите кавгу.
„Нека буде сваколика кавга.
„На онога Срдана Илију,
„И нек буде срећа Срданова."

После тога, кад се прекуче Лозници и стану ударати на Турке, ево шта даље песма каже:

„Најнапријед Срдане Илија.
„И пред њима Пурко барјактару,
„Он пијешице свилен барјак носи,
„Барјак носи, појсци заљуља,
„А Илија за њим на ђогату:
„Најпре Турци виђеше Илију

*) Историја Милутиновића стр. 322, 323 и 328.

„И пред њиме Пурка барјактара,
„Па се Турци тада препадоше,
„Кад Илију за собом видише,
„Па се Турци натраг окренуше,
„Небил' како узбили Илију,
„На Илију огањ оборише;
„Ал' Илија успрегнути нешће,
„Већ подвикну к'о да није вино,
„Па на Турке јуриш учинио;
„Са сви страна Срби удариште,
„Једнолико сложно удариште,
„И на Турке огањ оборише,
„Кано грозна киша из облака,
„Тако с' просу пушка од Србаља.
„Кад то виђе Поцерац Милошу,
„Он на граду отворио врата,
„Па из града јуриш учинио,
„Са свих страна забунише Турке.
„Боже мили и Богородице!
„Кад се двије ударише војске,
„Једно Србска, а друго је Турска,
„Стоји цика тананих пушака,
„Стоји јаук рањени јунака;
„Ето гребу мачи гребештаци,
„Ев' шкргућу кости од јунака;
„Јека стоји убојних топова,
„Земља јечи, ведро небо звечи,
„А све зељош зељоша дозива,
„Виш' њих јарко помрчало сунце
„Од онога праха и олова.
„Турци даше плећа, побегоше
„Дрини води ладној на обалу.“

Године 1813. Илија Срдан био је заједно са Чупићем у боју на Засавици, гди су 17 дана крвави бој са Турцима и дању и ноћу били. Но кад ји велика сила Турска надбије, они припливају Засавицу, дођу у Шабачки Град Војводи Луки, и одатле заједно спусте се низа Саву у Забрежје и пређу у Срем; и одатле Срдан оде са Чупићем у Платичево код Митровице, гди је се налазио до новог устанка 1815 год.

Како у Срему 1815 год. чују, да је на Цветни Четвртак 8. Априла букнуо устанак Србски противу Турака, Војвода Стојан Чупић одма пошље Илију Срдана напред са 8 момака, и Савом из Купинова те у Мачву пређе, да Мачву протививу Турака одмеће; а за Срданом на ушћу Босута *) пређе Бинбаша ускочки Сима Катић Прекодринац, са неколико момака, Крсто Прекодринац, Панта Јовановић из Банова-поља у Мачви, и Петар Јоло Шабчанин а из Табановића; сви Срданови познаници и пријатељи.

Срдан, кад из Платичева пређе у Србију, прође кроз Липолист, дође у Рибаре код Попа Јована Миленковића куће, и напомене му за устанак, а овај нехтене га ни чути, ни примити, већ рекне му: „Но си крв из моје куће, нероби ме и нехољи!“ и т. д. Затвори се у кућу и непусти Срдана! Срдан одатле правце оде у Пријавор својој кући и

*) Види Историју Милутиновића, Босут, је Засавак, или Трајанов или Пробусов канал стр. 225 и 231.

браћи. Но и ту као и у Попа зло и горе! Браћа повичу: „Што си дошо? Од Бога наша'о! Те нас хоћеш да утаманиш, а тек бијасмо помислили, да остајемо његођ живи. Шта ли смо пустог блага Турцима због тебе дали? Мало ли ти је то свеколико? Пак наумио си жар да још и ово кукавног робља и своје несрећне главе за тебе погубимо сад? Нећеш Илија заиста више братинством својим а браћи својој крви пити, и гроб јим спремати, и у пропаст ји отискивати! Нека знаш, да си већ' долијао, и то баш код своје исте рођене браће! И проч.“ *)

Срдан Илија, кад тако зло и код своје рођене браће прође, премда ји је својом речитосћу умекшао, те јаву за ото у селу кмету Ћирку Николићу, но овај дигне хајку противу Срдана, који побегне у Цер, и одатле сиђе у Штитар. Гди тад и Чупић из Срема на Митровици пређе састане се са Илијом Срданом, и одатле одма оба оду Ваљеву, куд приспју таман у очи те ноћи, кад ће Турци из Ваљева побећи одакле и побегну. **)

Па како сутра дан Срби уђу у Ваљево, и на Кличевцу догоди се због смрти Кнеза Петра Миловановића из Тврдојевца присталице Турске, неки неповољан случај, и узбуна у војсци, због чега Чупић у Враниндм шанцу повише Ваљева посваћа се са Кнезом Милошем. И заједно са Срданом остави Ваљево и дођу у Скелу. Чупић купи два коња, једног поклони Срдану, а другог за себе задржи. Па одатле заједно оду у Мачву да је подижу. Чупић оде у Богатић, а Срдан у Прњавор; ***) па кад ипак ништа неуспје, он пређе у Поцерину, те које добровољаца, које млади људи искупи до 100 момака.

После тога Срдан је прелето из места у место, из села у село, од куће до куће, од човека до човека. неби ли Мачване на устанак противу Турака покренуо; но сво његово родољубиво усиљавање остало је без успеха, Мачвани остали су глуви, докле и њиног Војводу Стојана Чупића нису Турцима издали и уморили га.

Кад Мачвански кметови Чупића преваре и Турцима издаду, Капетан, Срдан по заповести Војводе Симе А. Ненадовића, са Капетан Јовицом, и Симом Катићем, из Црниљева оде палијица Чупићеви кућама, у Петловачу кући Митра Лазића, у Рибаре Симе Тарлановића и у

*) Историја Милутиновића стр. 228 и 229.

**) Историја Милутиновића стр. 247.

***) Историја Милутиновића стр. 249 и 252

Прњавор Ћирка Николића, те им куће попале, опљене и марву њину у логор војсци отерају, и тако у неколико свога Војводу освети. *)

Доцније изиђе из Црниљевачког логора сва Србска војска, Мачву обшестари, и у очи Петровадне 28. Јуна у Клењу учине скупштину и принуде Мачване на устанак. **) Но тад издајице Чупићеве оду Везиру Рушид-Паши у Босну и доведу војску у Мачву под Мараш-Али-Пашом, који се на Дубљу улогори и ушанчи. ***) Срби 13. и 14. Јула ударе на Турке све ји побију и 83 жива Турчина заједно са Пашом-Марашом заробе. Ту и сви издајници Чупићеви у шанцу бијући се против Срба изгину, осим јединог главног Чупићевог издајице Кмета Митра Лазића, који рањен Србима у робство падне, и кога Кнез Милош пошље невредима његовој родбини у Петловачу, гди је доцније од ране и умро. †) У овом боју био је и вредни родољубиви Капетан Илија Срдан.

После овог Дубљанског и последњег боја Срба са Турцима ове 1815 год. Срби одма у Ћуприји са Везиром Марашли-Али-Пашом учине мир. Турска војска оде у Београд, а Србска војска распуштена буде кућама. Тад и Капетан Илија Срдан оде својој кући у Прњавор, гди је мирно живио као сваки други сељак до 1835 год., у којој и умре у 65. години свога живота и укопан буде у Прњаворско селско гробље.

Капетан Срдан био је велики јунак, врло велики родољуб, добар и од нарави човек лепоречив. Био је високог стаса, крупног телесног састава, црномањастог лица, посуви дуги образа, чела озбиљног, а бркова средње повећи и лепи.

Врли јунак Капетан Илија Срдан није имао среће, да за своје велике заслуге отечеству свом за 11. година учињене, награђен буде каковим званијем. Него је живио и умро као сељак морао је повиновати се и слушати бесног хајдука Марка Штитарца, кога му је Кнез Милош за старешину у Мачви метнуо! Но срећан је што је као Чупићев Капетан и пријатељ и од природне смрти у селу живећи умро. Тако су цењене заслуге тад свију врли јунака.

*) Историја Милутиновића стр. 244.

**) Историја Милутиновића стр. 310 и 314.

***) Историја Милутиновића од стр. 315—316.

†) Историја Милутиновића стр. 329.

136.

ЗЕКА БУЉУКБАША

КАПЕТАН ГОЛИ СИНОВА.

Зека је рођен у Новојвароши, у нахији Сјеничкој. Дошао је у Србију у време Кара-Ђорђевог устанка, и находио се уз Војводу Стојана Чупића. Доцније му је било одређено да чува Дринску границу од Турака, и имао је колебе за себе и за своје голе синове у шуми Парашници, у атару Црнобарском, и ту имао је голи синова — добровољаца — кад 50, кад 100, а каткад и 200.

Зекини су се војници звали „Голи Синови“ зато што су били све сами бећари, људи без кућа и породица, па наравно у почетку били су и голи и боси, али су они доцније били одевени све у чоху и злато, а окићени најлепшим оружјем, које су од Турака задобили.

Зека је био нарочито лак да дозна, и често да помете Турске војске онамо преко Дрине, али и у великим сукобима он је свакад узимао на се део јуначке заједнице, и свакад се одликовао личним јунаштвом и мудрим распоредом.

Њему је Војвода Поп Лука овако писо:

„Голи сине, Буљубаша Зеко!
Дед' устани и голаће крени!
Да си брзо у Лешњици бјелој,
Лозница нам у невољи цвили!“

Даље у распореду за напад на Турке код Лознице, Лука му вели:

„Голи Сине, Зеко Буљубаша!
Добро чувај брда и Гучево,
Утећи ће у планину Турци“.

Кад је 1813 год. сила Турска од 100.000, под везиром Дерен-Дели-Али-Пашом, нагрнула из преко Дрине на Србију, Срби су начинили шанац на Равњу, на земљишту између отоке Засавице и Саве, и ту су мислили да уставе Турску силу, док јој друга Србска војска неби у бок ударила, те да тако растроје, сузбију Турке и врате ји у Босну.

Ова се нада не испуни, него на против Турска војска разбијо Србе на Засавици, и натера да се повуку из шанца, и то у великом нереду. Видећи ту погибију браће своје, Капетан Зеко, са својим храбрим голим синовима, начини ланац, те стане заклањати Србе, који су се повлачили

и узбијати Турке, који су нападали. И тим је многима обезбедио узмицање и спасао живот, а себи и друштву свом купио право на несамртно име. Уверен да се већ спрема да угаси свећа Србске слободе, Зека са својим голим синовима није ни мислио о свом избављењу; док је трајало барута, устављали су Турке са ватром из пушака, а кад тога нестане, они поваде ножеве своје, још по једном погледају на наоблачено небо над Србијом, осврну се на лепе равни Мачванске, па помену Бога и свој народ, јурише са голим ножевима у Турке, и ту, секући се ножевима, бијући се пушчаним кундацима, и у коштац ватајући се голим рукама са Турцима, сви до једног изгину.

Ето тако је свршио низ своји јуначки дела „Капетан Зека Буљукбаша, са својим голим синовима, на Засавици“, као Шпартански Војвода Леонид на Термопилима, са своји 300 јунака, Противу Персиске Ксерксове војске од три милјуна. Овако врли јунаци умеду за своје отачаство телом умирати, ал делом и именом никад! —

Зека је био човек шишкав, глават, необичне телесне снаге, дуги образа, крупног гласа, смеђе косе; нарави је био веселе; у суђењу разборит; а велики јунак. Кад је погинуо, није му било више од 45 година. „Славаму“!

137.

БЈЕЛИЋ ИГЊАТИЈЕ

КАПЕТАН ГОЛИ СИНОВА.

Игњатије је рођен у Црној бари, у Мачви нахије Шабачке. Па како је Кара-Ђорђе усто противу Турака 1804 год. и Шабачка нахија очисћена од Турака, и Стојан Чупић као јунак у том крају изишао на глас и Војводом посто. Бјелић Игњатије је не престано уз Чупића био и Капетаном над голим синовима посто.

Он је био велики јунак, није уступо у јунаштву ни свом другу Зеки Буљукбаши, ни Срдану, ни другим јунацима и Капетанима Војводе Чупића, који се један од другога у јунаштву надметао, који ће веће јуначко дело учинити.

Једном у време примирија Срба са Турцима, Турци пређу мучки Дрину, убију Капетана Мићу Шуманца, Бјелићевог друга, и украду коња Бјелићева под свом оправом и кубурама његовим на седлу. То Бјелића доведе у јарост и зажели осветити се Турцима и вратити им

жао за срамоту, коју су му учинили. Па како је трајало примирје, он несмедне да пређе Дрину и да им се освети, већ оде своме Војводи Стојану Чупићу, потужи му се за учињену срамоту од Турака, и замоли га да му он допусти да може прећи са дружином Дрину у Босну и Турцима се осветити. Војвода Чупић му то дозволи, и Бјелић Игњатије са Бимбашом Симом Катићем, Зеком Буљубашом, Живаном Чопагом и њиовим четицама пређу у Босну и преко Семберије уза Саву дођу до скеле Суботишке, где нађу више Турака, који су рају на Немачке примали, и раздвоје се у чете, нападну на Турке, многе побију, а многе на Саву нагнају те се подаве. Ту задобију преко четрдесет оседлани коња под кубурама и оружјем, запљене многи пљен, а и новаца, које кад на сто тридесет њи друга поделе, на свакога дође по литра злата (по 100 дуката). Ево како то јунаштво Бјелић Игњатија и његове дружине Вилип Вишњић у својој песми црта:

5.

БЈЕЛИЋ ИГЊАТИЈЕ.

Протужио Бјелић Игњатије
Уз кољено славном господару,
Господару Чупићу Стојану:
„Господару Чупићу Стојане
„Ево има шест година дана,
„Како тебе дворим, господару,
„Боље т' служим него баба мога.
„А од сад те ја служити нећу;
„Ви с Турцима мира учините,
„Један другим вјеру задајете,
„Ви Србиње своје позаптите
„Не дате им ићи у Турћију
„Ни Турака бити ни робити:
„У Турчина тврде вјере нема:
„Све нас Турци на вјери харају,
„Јуче су нам жалост учинили,
„Ев' Шуманца Мићу погубили,
„Уцвјелили и оца и мајку,
„И украли коња испод мене,
„И на коњу одн'јели оружје,
„Мноме јесу учинили спрдњу:
„За живота коња м' одведоше
„И од мене оружје однеше:
„Веће чу ли, Чупићу Стојане!
„Дај ти мене ако Бога знадеш!
„Да ја идем у земљу Турћију,
„Не би л' своју покај'о срамоту:
„Ако ли ми ти то дати нећеш,
„Вјера моја тако ми помогла
„Не ћу служит' тебе, господару,
„Нит' ћу служит' цара ни ћесара,
„Већ ћу узет' пушку по средини,
„Па ћу одбјећ' гори у хајдуке,
„Не би л' своју покај'о срамоту,
„Ил' не би ли изгубио главу:
„Под срамотом овом остат' нећу"-
Ал' бесједи Чупићу Стојане:
„Буљубаша, Бјелић Игњатије!
„Да не чиним мира са Турцима,
„Нит' да држим вјере у Турцима:
„Купи друштво по богатој Мачви,
„Па ти иди те покај срамоту,

„Ходи мудро, не погини лудо,
„И по Мачви избирај дружину,
„Не остави Чоњаге Живана;
„А кад друштво покупиш од Мачве,
„Ти позови новога бинбашу,
„Та новога Катић'-Симеуна,
„Нек покупи своје Прекодринце,
„Који знаду стазе преко Дрине,
„Па ако ћеш мене послушати,
„Не остави голог сина Зеке,
„Голог сина Зеке буљукбаше:
„Зеко знаде, по Босни каменој,
„Ђе се може добит', ђе л' изгубит',
„На богазу ђе ће дочекати;
„А кад, Игњо, друштво сакупите,
„Тад сви Зеку у образ љубите,
„Нек вам Зеко буде старјешина,
„Штогођ рече Зеко, послушајте."
Кад то чуо Бјелић Игњатије,
Капу скиде, на земљу је баца,
Па Чупића у руку пољуби,
Ниже руке у четири скута
И пред Стоком у земљицу чарну;
Па му 'вако Бјелић бјеседио:
„О вала ти, слатки господару!
„На твом дару, на слаткој бесједи."
Узе Бјелић шару за средину,
Па он зађе по богатој Мачви,
Те накупи двадесет Мачвана
И пред њима Чоњагу Живана,
Оде с друштвом Дрини на обалу,
Па он пише књигу на кољену,
Те је шаље новоме бинбаши:
„Господару Катић Симеуне,
„Да си брзо к мени води Дрини,
„Доведи ми неколико друга,
„Да идемо у земљу Турћију,
„Да срамоту моју покајемо,
„Данас моју, ја ћу сјутра твоју."
Кад то чуо Катић Симеуне,
Хитро скочи, припаса оружје,
Па накупи двадест Прекодринац',
И поведе Прекодринца Раду,
Радивоја, старога курјака,
Који добро пушком бити знаде,
Коме пушка назалуд не пуца;
Води друштво Бјелић Игњатија.
А кад Игњат Симу опазио,
Пред њим скочи на ноге лагане,
Руке руче, у лица се љубе,
Па уједно друштво саставише,
Све се друштво редом изљубило,
Нерођена браћа к'о рођена,
Ту се њима мало учинило,
Већ сапју шаљу Парашници,
Голом сину Зеки Буљубаши:
„Да наш брате Зеко Буљубаша!
„Да си брзо Дрини валовитој,
„И поведи голаћа јунака,
„Да идемо у земљу Турћију,
„Да срамоту твоју покајемо,
„И Шуманца Мићу осветимо."
Сајп ја је Зеку застанула
У меани, ђе он пије вино.
Када Зеки таки хабер дође,
То га Зеко једва дочекао,
Па потеже пушку од појаса,
Својој пушци живу ватру даде.
Кад Зекина пуче пушка мала,
Аваз оде по свој Парашници,
Сви голаћи пушку познадоше,
Да је пушка Зеке Буљубаше;
Сви голаћи Зеки дотрчаше
Под оружјем и под свом оправом,
Долеће их четири стотине.
То се Зеки много учинило,

Уста Зеко одбирати друштво,
Ев' изабра деведесет брата,
А триста их натраг повратио;
Оно триста сузе проливало.
И овако Зеки говорило:
„Господару Зеко Буљубаша!
„Што смо гори те нас на бој нећеш?"
Ал' бесједи Зеко Буљубаша:
„Ни сте гори, већ мени једнаци,
„Ко ће море чуват' Парашницу?"
Узе Зеко шару за средину,
А за њиме деведесет друга,
Па он оде Дрини на обалу.
Кад га вид'ле двије поглавице,
Пред Зеком су на ноге скочиле,
Руке руче, у лице се љубе,
Па међу се Зеку посадише,
А уједно друштво саставише.
Ту се саста сто и триест друга.
Онда рече Бјелић Игњатије
И бимбаша Катић Симеуне:
„Да наш брате Зеко буљубаша!
„Од сад нама буди старјешина,
„Штогођ речеш, тебе ћемо слушат'.
„А води нас на тјесне богазе,
„Ђе би какве дочекали Турке,
„Да срамоту нашу покајемо."
Онда рече Зеко Буљубаша:
„Ако мене, браћо, услушате,
„Биће доста меса и гавраном
„И у гору зелену курјаку."
То рекоше, на ноге скочише,
Докопаше пушке по средини,
Валовиту Дрину пребродише,
Машише се пусте Семберије.
У пустињи обрасла је трава,
Та добри би коњи посустали,
Јер се трава газити не даде.
Зеко пође, па с друштвом почива,
Не ће свога друштва да умори,
Док прегази пусту Семберију.
Пак се маши луга Посавскога,
Лугом прође село Црљеново,
А кад прође село Црљеново,
Те је био покрај воде Саве
И на Сави скеле Суботишта,
У по луга сједе почивати.
Ту спртише торбе пртењаче,
Отворише древене чутуре,
Све два и два сјеше ужинати,
А заједно до три поглавице.
Онда рече Зеко Буљубаша:
„Да мој брате Бјелић Игњатија!
„Госпдаару ти Катићу Симо!
„Куда ћемо, на коју ли страну?
„Да би ишли Брчко поробити,
„Далеко је бјежат' низа Саву:
„А да би се натраг повратили,
„Бијељину ми би поробили,
„Бојати се војске од Турака,
„Па можемо лудо изгинути.
„На Јаменој скели Суботиште:
„Кад сам гође на њу долазио,
„Та на њој сам шићар задобио,
„Све по једно друга оставио.
„Она ми је срећна и несрећна.
„Нека знате, и сад ће остати,
„Останути који гође брата,
„Да радимо ли не останимо.
„Веће, браћо стотини глава!
„Није л' мајка родила јунака,
„Да се пење на највише дрво,
„Да погледа друму Суботишком,
„А на скелу, прооде ли Турци,
„Дал' на скелу, јал' са скеле, браћо,
„Суботиште нигда није праздно."

Сви јунаци ником поникоше,
Не пониче Чоњага Живане,
Веће узе пушку за средину;
„Ја ћу ићи близу друма, Зеко!“
(Па се крај њег’ на дрво попети,)
„Како могу виђет’ на све стране,
„Све ћу теби казат’ од истине.“
Заскака се Чоњага Живане,
Како јелен од три годинице,
Па он оде друму Суботишком,
Украј друма на дрво се пење,
Па погледа на обије стране,
Али Турци цареве ичаге,
Ал’ промичу на скелу Јамену,
И на силу рају поћерали,
Раја гони коње и коморе,
Јера тада од Босне везире
С Нијемцима, брате, трговаше,
Из Њемачке рану узимаше,
Чим ће везир своју ранит’ војску;
Ту је млого свјета и комора,
Млого Турак’ цареви ичага,
Једни истом Саву прелажаху,
Други топрв на Саву долазе.
Кад то виђе Чоњага Живане,
Он се врати, па казује Зеки.
То је Зеко једва дочекао,
Па устаде на ноге лагане
И овако друштву бесједио:
„Чујеш брате Бјелић Игњатије!
„Како ћемо ударит’ на Турке?“
Ал’ говори Бјелић Игњатије:
„Сјетуј, Зеко, ти си старјешина!“
Онда Зеко поче сјетовати:
„Господару Катић’ Симеуне!
„Е ти јеси госпоством најстар’ји,
„Узми друштва, па ти друма чувај,
„Господски су пути и друмови,
„А хајдучки тијесни богази!
„А ти брате Бјелић Игњатије!
„Твоја кавга, за тобом смо пошли,
„Ти удари са својом дружином,
„Иди, Игњо, лугом зеленијем
„Уза Саву, уза воду ладну,
„Ти ћеш најпр’е ударит’ на Турке;
„Ако Турци почну бјежат’ млади,
„Не ће Турци бјежат’ низа Саву,
„Нит’ ће Турци друмом широкијем:
„Знаду Турци, на друму ј’ бусија,
„Већ ће Турци побјећ’ уза Саву;
„Ја ћу моју дружину узети,
„Па ћу засјест’ Турке од запада,
„Недам њима уза Саву проћи.“
Мучно било Катић’-Симеуну,
Јер у њега цигло двадест друга,
Заплака се Катић Симеуне
Голом сину Зеки Буљубаши:
„Дај ми, Зеко, дружине у зајам.“
Зеко даде тридесет голаћа,
Та даде му, ријечи не рече.
У Игњата двадесет Мачвана,
Ваља њему најпре ударити,
Ал’ је страшно са мало дружине,
Веће Игњат Зеки бесједио:
„Дај ми, Зеко, у зајам дружине.“
Даде Зеко, ријечи не рече,
Даде Игњи тридесет голаћа.
Зеко узе понајмање друштва,
Понајмање тридесет голаћа.
Оде Симо друму са дружином,
Симо оде су педесет друга,
Оде Бјелић право од истока
Уза Саву са педесет друга,
И овако Зеко бесјеђаше:
„Нико пушке прије да не баца,
„Док не пукне пушка Бјелићева,

„Па остали на глас полетите
„Са свих страна, Турке забуните:
„Мало Србља има са Турцима,
„Ту хоћемо душу потопити,
„Све гледајте, Србља не уд'рите,
„Та чувајте, браћо, не шал'те се."
То рекоше, па се растадоше,
Оде Зеко засјест' од запада,
Да не бјеже Турци уза Саву.
А кад Симо на друм изашао,
Враг му не да бусије чувати,
Веће Симо друмом путоваше,
Па на Турке често извирује
И дружини својој проговара:
„Браћо моја, педесет јунака!
„Да ми браћо Зеке не слушамо,
„Већ да прије уд'римо на Турке,
„Не би л' више добили шићара."
Ал' бесједе тридесет голаћа:
„Господару Катић Симеуне!
„Кад смо ћели унаточ радити,
„Јера си нас од Зеке искао?
„Ми не ћемо уд'рит' прије Зеке."
Ал' не слуша Катић Симеуне,
Већ се ближе Турцим' прикучује.
У то доба Турци привиђеше,
Привиђеше Симу и бусију;
Па се болан Турци узодаше,
Сташе своје потпрашиват' пушке
И оружје себи привлачити.
Када виђе Катић Симеуне,
Да су њега привиђели Турци,
Викну Симо Прекодринца Раду:
„Земљи падај, старац Радивоје,
„Земљи падај, пушци огањ даји,
„Веће су нас привиђели Турци,
„Ти на залуд пушке бацит' не ћеш."
Земљи паде старац Радивоје,
Земљи паде, шарци ватру даде;
Када шара пуче Рад'војева,
Оде аваз на четири стране,
Познадоше у земљи Њемачкој,
Да је пушка Прекодринца Раде.
Ће је глед'о, Раде ударио:
Ев' погоди Мулу евендију,
Удари га међу об'је очи,
Чело прште, очи искочише,
Мртав паде Мула евендија.
А кад чуо Бјелић Игњатија,
Да је Симо прије ударио,
Ево Игњо с друштвом похићео,
Кад је близу Турцим' долећео,
Викну Бјелић Црљеновца Перу:
„Земљи падај, харамбаша Перо,
„Земљи падај, пушци огањ даји,
„Јер ти пушком промашити не ћеш."
Петар паде, ријечи не рече,
Земљи паде, пушци ватру даде,
Ће је глед'о, Петар ударио:
Ев' погоди агу Омер-агу
Из Брчкога, што је Брчком глава,
Уд'рио га под грло бијело,
Закла агу к'о и јагње б'јело,
Мртав паде земљи Омер-Ага.
Каде пушка пуче Перишина,
Оде аваз на четири стране,
По Њемачкој пушку му познају,
Онда Бјелић викну на дружину:
„Сродна браћо, огањ оборите,
„А на Турке јуриш учините."
Од истока Игњат ударио,
А од друма Катић Симеуне,
Турци мртво огањ обориште,
Србињима Бог и срећа даде,
Ту од Срба нико не погибе,
Разма Симин у његову друштву.

Турци даше плећа, побјегоше
Уза Саву воду валовиту,
Камо мајци да утећи хоће!
Дочека их Зеко Буљубаша,
Каде Зеко на њих подвикнуо,
Црвен пламен за небо свезао,
Све са горе одлијеће лишће,
Ту се Турци забун учинише,
Од стра' сташе у Саву скакати,
Више Турак' добит' не могаше:
И Србињи од стра' поскакаше,
А у Саву воду валовиту.
Турци вичу: „Богом сестро Саво!
„Прождери нас, не пусти нас Зеки."
Кад се Срби стадоше гушити,
Зеко бјеше срца жалостива,
Трчи Зеко покрај воде Саве,
Па он с брда дугу пушку пружа:
„Србадија браћо, не топ'те се!"
Сви голаћи Сави полећеше,
И Србиње по Сави ваташе,
Бог им даде, Србље поваташе,
Поватали, на суво извели;
А Турака ни ватат' не ћеше.
Од Србиња нико не погибе
Разма момче Катић Симеуна,
Од Турака нико не утече,
Разма један ев' Асан ђевојка,
Он утече путем пријекијем
Без сарука и без коња свога
И без свога свијетла оружја,
Да казује, каконо је било.
Сава много прождрије Турака,
А двојици, што најпр'е убише,
Омер-аги, Мули евендији,
Њима Бјелић одсијече главе.
Покупише шићар од Турака,
Доста пуста задобише блага,
Цијел' товар везиреве каве,
Четрдесет коња задобише,
Под такумом и под хаљинама,
Под пушкама и под кубурама,
Све Турскијех добријех бињака.
Поглавице коње посједоше,
Мртва оног Срба понесоше,
Не хћеше га браћа оставити;
А заједно шићар понијеше,
Па одоше шеру Парашници.
Кад дођоше шеру Парашници
На весеље огањ оборише,
Сам је Чучић на радост дошао,
И Зеко му пешкеш учинио,
Учинио једну страну каве,
Другу страну Лазаревић-Луки.
Кад сједоше, шићар под'јелише
На добриех сто тридест' јунака,
Сваком дође све по литра злата.
Од како је гавран поцрнио,
Није нико брже покајао,
Него Бјелић што покаја Мићу
И својега коња испод себе,
За једнога четрђест добио;
А на Мићин гробак доносио
Тузлелина Муле русу главу,
И из Брчког главу Омерову,
Па је Игњат Мићи бесједио:
„Брате Мићо! није по те криво."

Даље што о овом јунаку, кад је погинуо или умро, немам ода-така; ваљда ће се ко наћи да његов животопис попуни. Но буди вјечна слава имену Бјелић Игњатија и његови другова.

138.

МИЛОШ СТОЈИЋЕВИЋ ПОЦЕРАЦ

ВОЈВОДА ПОЦЕРСКИ.

Милош Стојичевић Поцерац родио се у селу Врањској у Поцерини. нахије Шабачке. У детињству по манастирима научио је читати и писати. Кад је Кара-Ђорђе 1804 год. усто противу Турака, и кад је Јаков Ненадовић очистио Ваљевску и Шабачку нахију од Турака. Милош је био прост војник. а по том постане писар код Грушићевога кнеза Илије Марковића. који је тада био и као Буљубаша у Поцерини.

Кад Турска велика сила 1806 године пређе преко Дрине. поплави сву у Шабачкој нахији Мачву и Поцерину, и попали и поара села; народ се и кметови предаду, а и Кнез Илија преда се Турцима, и они га учине, пошто у Шабац слегну. оборкнезом Поцерским. Али Милош нехтеше се предати Турцима, — па и ако су му Турци матер заробили били и у Шабац одвели. — Него одбегне у Цер у планину, па кад чује да је Србска војска у Тамнави на Бељину. и да је тамо и Кара-Ђорђе са војском приспјео, он се с једним момком провуче и сиђе Србској војски Бељину. гди се прво намери на Кара-Ђорђа.

Ево приче, како је се Милош прво намерио на Кара-Ђорђа. кад је Кара-Ђорђе после Бељинске битке са Хасан-Пашом, који је пред крајем Јула 1806 год. разбијен, у којој је битки Катић Јанко погинуо, од Ваљева, гди је противу Хаџи-Бега био у Бељин дошао, и са војводама састао се.

Ту Кара-Ђорђе мало поспава, па после ручка рече старешинама, те одберу 250 – 300 момака све бољег од бољега. Онда он заповеди. те његови момци поскидају чизме и обују опанке, па и он сам скине чизме и обује опанке; по том каже те момци оставе сабље и остану само са ножевима и пиштољима за појасом. Па се крене напред а момци за њим. и понесу два натопрена коња фишека.

Кад се одмакну од логора. запита Кара-Ђорђе људе из ти места:

„Којекуде, где је та ћуприја на Думачи, куда Турци често пролазе, и прогоне силну пљачку?“

Ондашњи људи одмах пређу напред. и тако нођу путовали су док у зору не приспједу на ћуприју. Ту се заустави ухвати бусије, а прочи сви око њега. Пред саму ноћ, пошто вас дан не буде никога.

изађе он из бусије и седне под један храст. На један мах зачује се неки жубор на страни његове заседне страже. Кад, ал стражари воде двоје момчади и доведу ји момцима Кара-Ђорђевим. Момци ји запитају, да нису Турске уводе? Они се стану клети свим на свету да нису, него им, веле, додијала Турска сила, па су дошли Кара-Ђорђу, да с њим живе или да мру. Момци ји запитају, познају ли они Кара-Ђорђа? Они кажу да га не познају.

Момци им покажу које је Кара-Ђорђе. Они се стану сузбијати, мислећи да их момци варају, јер виде на њему гуњ и опанке на ногама. Па напоследку приђу му ближе, и пођу к руци (од ови двојице био је један Милош). Он ји запита: Ко су и шта желе? Они њему кажу што су и момцима рекли.

— Кара-Ђорђе рече, којекуде: сад ћу видети јесте ли ми верни. Даћу вам три моја момка да ји проведете, ви мора да сте вични овом месту овде; да виде шта чине Турци.

— Ако погинем, господару, рече Милош Стојићевић, не стојим ти добар за њих, а за живота те заиста нећу издати.

— Лепо рече Кара-Ђорђе; ја ћу сутра доћи с коњаницима на ово исто место и у ово доба.

— Даде им три своја добра момка, између који и Алексу Дукића, и они оду да Турке уходе. — А Кара-Ђорђе са тог места повуче се натраг.

Сутра дан дође на исто место, као што је Милошу казо. Али од њи петорице ни једног не би; Кара-Ђорђе се стане вајкати, мисливши да га је Милош преварио.

— Па рече: Има ли ко, којекуде да заурла као вук? А шта у војсци нема? Нађе се један, те завије као прави горски вук на раскршћу; — али никаква одзива небуде.

— Е, подуши га, рече Кара-Ђорђе, де ме оно балаво дериште превари. Баците једну пушку на шта му драго. Момци избаце пушку; он слуша, слуша, али никаква одзива неби.

На једанпут тек пукне једна пушка.

— А ето их, ето рече весело Кара-Ђорђе.

И одиста они сви петорица дођу. Кара-Ђорђе запита Алексу Дукића како му се види Милош? Алекса оспети хвалити Милоша, и све додајући да је он још бољи, него што га он уме похвалити. То Кара-

Ђорђу буде врло мило. Милош му тад каже, да се у селу Грушићу састала скупштина, која се договара да носи Турцима порез и све друге потребе. На то ће Кара-Ђорђе рећи:

— Јунаци! Мачва и Поцерина воле Турцима него своме народу; за то вам допуштам да чините што је год ком воља: све вам овде праштам напред.

Сутра рано оде Кара-Ђорђе у Грушић, обколи скупштину, похвата главније потурице (присталице турске), испита ји и двојицу заповеди те ји посеку. Кнезу Илији за то је подкazао Цинцар-Јанко, те је се раније уклонио. Кад види онај други народ, он се поплаши, па се стрпа све једно на друго. Кара-Ђорђе ји стане питати:

— Хоћете ли се ви опет предавати Турцима?

— Нећемо! гракну сви као из једног грла.

— Ви Турцима дајете волове, овнове, масло, мед, јајца, млеко и паре, а ја вам ништа не тражим, ни једног јајцета, само вас хоћем да будете своје газде, а не Турски изшећари (слуге).

— Хоћемо с тобом у гору, у воду, викне народ.

— Е кад хоћете, а ви дајте то што сте спремили за Турке да се моја војска нарани.

— А где би ја могао ноћити? после тог рекне Кара-Ђорђе.

— Има малко горе у Дворишту Милошева вода, рекну мештани. То је извор Милоша Обилића; место врло лепо: ту пиште и вевири увек тевериче.

— Добро, ајдемо тамо.

— Кад Милошевој води дођу, заиста нађу дивно и красно место. Ту заноће. Кад се увече постави вечера, седне Кара-Ђорђе и поред њега редом старешине, где је коме место. Милош Стојићевић послуживо је око совре. Кара-Ђорђе му рекне, те и он седне. Кад се Кара-Ђорђу наслужи трећа чаша вина, он је узме у руку и овда рече:

„Господари и браћо! ову чашу вина да попијемо у здравље младог јунака Милоша, који је од сад Војвода Поцерски, који с именом наслеђује и јунаштво свога именака Обилића. „Здрав си Милоше, Војводо Поцерски!"

Милош скочи да га пољуби у руку, а он се с њим пољуби у образ, па га врати те седне на своје место. Ето тако је Милош Стојићевић Поцерац постао Војвода Поцерски.

По вечери рече Кара-Ђорђе скупљеним Поцерцима:

— Чусте ли ви, да вам ја постави војводом Милоша?

— Чусмо Господару!

— Њега да слушате; што год вам заповеди он, то заповедам ја. Зато кад вас он позове, да идете сви за њим без изговора. Оружје сте предали Турцима, него узмите сикире и мотике; мени требају и такови радници, да копају шанчеве, а пушака имам доста.

— Хоћемо, Господару!

Ово је довде по причању Петра Јокића, буљукбаше Кара-Ђорђевог, изведено.

А Прота Матија Ненадовић у својим Мемоарима од стр. 174—175 мало другчије прича, како је Милош Стојићевић постао војводом Поцерским, који је и он ту с Кара-Ђорђем био, и како су сва причања Протина за истинита призната, то и његово причање, које се доста са Јокићевим слаже, као пуно важно и као допуну једног другог причања: како је Кара-Ђорђе Милоша Поцерца завојводијо, не можемо да овде не изложимо. Ево шта Прота каже.

Кад је Милош Стојићевић, који дотле није био знатан, добегао од своји Поцераца у Бељин, „Кара-Ђорђе обује опанке, узме пушку нараме, на пешке, и ми, нас око сто педесет за њима, премда се његов коњ, дорат, и наши неколико коња а и мој (Протин) по издалека за нама, води, али ми сви у опанцима за њиме пешке уз Добраву, куд нас Милош проводи, више шумом него пољем, до Цера планине; испод Цера дођемо у Двориште Милоша Обилића. Ноћимо. Од нашега друштва оде неколико момака кроз Китог, на друм, куда Турци већ из Босне слободно у Шабац пролазе, побију се и донесу пет глава Турски. Онде су доведена три Кмета Поцерска, који су ишли и Турцима рану носили. Пита Кара-Ђорђе: „Чије се ово Двориште зове?“ Кажу: Зове се Милоша Обилића војводе Поцерског Двориште. „Е, којекуде, посеците ову тројицу Турски удворица, који воле Турцима него својој браћи Србима; а ово нека буде (руком на Милоша Стојићевића) Војвода Милош Поцерац, Милошу Обилићу на мјесто! а ви Поцерци (окрене се њима, јербо је онде с Милошем дошло неколико, око стотину Поцераца) видите како ова тројица платише својим главама, који воле Турцима него својој браћи Србима; тако ће те и ви сви, који од

сад неузслуша овога мога и вашега Војводу Милоша; а ти Војвода Поцерски, ако моје заповести не испуњаваш, овим ћеш трагом проћи". Поклони се Милош и пође му руци, он недаде руке, но се у образ пољубише и рече Милош: „Господару, сто живота да имам сви ћу его изгубити, а твоју ћу вољу и заповест до смрти испуњавати." — Стоје они Поцерци у највећем страу. гледајући ону тројицу без глава; док један рече: Господару, нисмо имали међу собом свога Војводе, опрости нам досад, а од сад ми сви за нашим војводом а он за тобом у гору у воду! — а и други сви: у гору у воду, за нашим Војводом. Ори се стотину и више гласова, да човеку и сузе потеку. „Его којекуде, да је просто, а од сад да вас видим. Чувајте се да вам у таке госте не долазим." Сви му се и ми и Поцерци поклонисмо и благодарисмо. Поцерци пођоше руци, он се с по неким у образ пољуби. Те ти богме и ми с новим Војводом сви и са свима љуби се у образе (као добра фамилија на Божић око пуне софре): наша браћа, наша браћа! христос посред нас!

Сутра дан навале сви Поцерци као скакавци к своме војводи у логор. Неверујем, говори Прота да је који смео остати, већ ако каковил престар да сарани ону тројицу посечени. Его шта у своје време важи паметна строгост. Погубити тројицу за сачувати хиљадама. Истина да мени не пристоји овако мислити и говорити, али и Христос Спаситељ себе је дао на смрт, да спасе сав род човечески: тако је и Кара-Ђорђе урадио.

Одатле поврате се натраг, и кад се прекуче близу Добраве, Кара-Ђорђе нађе себи један проштац из ливаде, и заповеди те сваки војник, пешак и коњаник по један проштац узме, кога пушка пробити неможе, и тако дођу у Мишар 30. Јула 1806 године и одма Шанац ископају.

Пошто Милош постане војводом, искупи 200 коњаника и 400 пешака, које Мачвана које Поцераца, узме уза се и самога Кнеза Илију Марковића на успут у Китогу побије 50—60 Турака и узме им сво оружје, одело и пртљаг, и дође на Мишаре, где је одма у славном Мишарском боју 1. и 4. Августа јуначки се борио. Њега Кара-Ђорђе и својим посинком назове; и доцније пазио га је као свога сина.

После славног овог боја на Мишару и разбићу Турака, Кара-Ђорђе је знао да ће морати разбијени Турци да нагну бегати преко

Мачве у Босну. Па одма одреди и пошље Милоша са његовим људима у Китог пред Турке; те са Протом Николом Смиљанићем, који оба та места добро познају, ухвате буспје и засеку путове, да Турци проћи немогу и да ји добро дочекају.

И заиста Турска војска нагне од Шабца да иде у Босну. Но у Китогу дочека је Војвода Милош Поцерац и Прота Смиљанић, те покор учине од Турака, преко 1.000 турака убију; 153 главе одсеку, 200 коња побију, а 300 живи увате, и сву тевабију Кулин Капетана помлате, и млоги богати плен задобију, хатове, рахтове, оружје, ђебане, одело, и многе друге које какове ствари.

После три дана врати се Милош у Мишар Кара-Ђорђу. Сав одевен од пете до перчина у скупоценом златном оделу, и са свом његовом дружином, која је гола била, и која је се сад у лепо Турско одело преодела. Под Милошем био је хат Кулинов кулаш, у кога је грива окињена била, и на ком је сва богата коњска опрема, рахт са уздом позлаћеном и решмом. На Милошу било је сво одело Кулиново, и оружје пиштољи, сабља Кулинова и друге којекакове ствари. Милош, како дође, исприча Кара-Ђорђу, како су се Турци посвађали што су им многе њихове вође на Мишару изгинуле, па како су нагли у Босну да иду, и како су ји они у Китогу дочекали пак разбили и велики плен запленили.

Кара-Ђорђе, кад види свог младог Војводу и посинка Милоша тако одевена и окићена, и кад му повољан глас донесе, милому, буде и врати га опет у Китог да бије Турке, а он узме 1.000 момака и оде преко Београда Делиграду противу Нишки Турака. За Кулинову сабљу, коју је Милош у Китогу од Турака задобио, причају, да су на њој били исписани берати фамилије Кулинове, и да је за њу Милошу родбина Кулинова давала онолико злата колико је она тешка била; али он је иско за њу сво србско робље, што су Турци оне године из нахије Шабачке одвели. Родбина Кулинова и да је хтела то није могла дати, јер је робље било испрепродавано и разведено по свом царству Турском. Тако Кулинова сабља остане у њега; а кад се Шабац преда, онда он и матер своју избави из робства.

Године 1807, 1809 и 1810 Милош је славно војевао и са Турцима многи бојак био, а по највише око Дрине. Песма је дивно опевала његов славни мејдан с Мехом-Оруџићем године 1809 преко Дрине у сред поља испод Бељине.

Кад Србин ову песму, како је Милош Меху погубио, чита, разлива се у милинама и дичи се својим јунацима и јунаком Милошем Поцерцем! А Турке, који би је слушали, заиста би грозница патала. — Диван је то спев певца Вилипа Вишњића, који све песме Србске народно истинским спевом надмашује!...

Па тако је овде сву у целости и увршћавамо. Песма је ова:

6.

МИЛОШ СТОЈИЋЕВИЋ И МЕХО ОРУГЏИЋ.

Закукала сиња кукавица
На главици више Бјељине:
То не била сиња кукавица,
Веће мајка Оругџића Меха.
Ако кука, јест јој за невољу:
Синоћ мајка оженила Меха,
А јутрос га на војску опрема,
Остаје му љуба нељубљена,
Нељубљена и незагрљена;
Мајка Меха на војску опрема
На прудове Дрини валовитој,
С њиме иде паша Али-паша,
А за пашом сва остала војска.
Али-Паша Меха сјетоваше:
„О јолдашу, Оругџићу Мехо!
„Српска војска Дрину воду пређе,
„И пред војском Српске поглавице:
„Прво јесте Лазаревић Луко,
„Који Шабцем комендира градом,
„А на Луку Турске мајке туже,
„Много их је старп уцв'јелио;
„А друго је Српска поглавица,
„Цинцар Јанко од Орида града,
„Који кавге по свијету тражи,
„Ђе је кавга, да се ондје нађе;
„А треће је Србска поглавица,
„Из Ноћаја Чупићу Стојане,
„Који није пријатељ Турцима:
„Четврто је Србска поглавица,
„Из Поцерја Поцерац Милошу,
„У кога је сабља Кулинова,
„Турцима је наше на срамоту,
„Бога туче, сабљом Турке сијече,
„Не стиди се цара ни везира:
„Оди мудро, не погини лудо,
„Сачувај се од душманске руке
„А од Срба Турског душманина:
„Јер ти јеси Бијељини глава,
„А нијеси самој Бијељини,
„Већ си глава над по Босне славне."
Ал' бесједи Оругџићу Мехо:
„Не будали, пашо Али-пашо!
„Ево има три године дана,
„Од како је Кулин погинуо
„У Мишару пољу широкоме,
„Сабља му се јесте огласила
„У некаква Поцерца Милоша,
„И ја одим и чету проводим,
„Кудгођ идем, за Милоша питам:
„Волио б' се с њиме удесити,
„Нег' царево благо задобити:
„Да покајем Кулин-капетана,
„Да повратим саблу Кулинову:
„Ако буде Милош прешо Дрину,
„Милоша ћу на мејдан сазвати,
„С њиме ћу се данас огледати,
„Макар своју изгубио главу."
Истом они у ријечи били,

Српске страже припазише Турке,
Отрчаше у логор, казаше
Под шаторе Лазаревић-Луки;
А кад чуо Лазаревић Луко,
Хитро скочи у шатору своме,
Пак припаса свијетло оружје:
Уста Луко, пође по логору,
Стаде дизат' пјешце и коњике:
Пјешацима 'вако говораше:
„Срби пјешци! браћо моја драга!
„Притежите за ноге опанке,
„Гарибиље пушке потпрашујте,
„Па у равно поље излазите:
„Силни Турци у поље дођоше,
„Ваља, браћо, дочекати Турке
„На шарене пушке гарибиље.“
Кад пјешаци Луку саслушаше,
Сви притежу за ноге опанке,
Гарибиље пушке потпрашују,
На алаје у поље излазе;
Шарке пушке по средини носе,
А на Турке попријеко гледе
Као вуци на б'јеле јагањце.
Коњицима Луко говораше:
„Коњаници, моја браћо драга!
„Ко је коњик, коње опремајте,
„Сабље паш'те, колане притеж'те,
„Па у равно поље излазите:
„Силни Турци у поље дођоше,
„Ваља, браћо, дочекати Турке,
„По равну се пољу поћерати,
„На св'јетлу се сабљу огледати,
„Срамота је побјећ' са мејдана.“
Од коњика најпре Милош чуо,
Па припаса свијетло оружје,
А долеће до коња ђогата,
До ђогата ока шаренога:
Притеже му четири колана
А и пету ибришим-тканицу:
Када Милош ђогу колан стеже,
Ту се ђогат боју осјетио,
Па првијем закопа ногама,
Ногам' копа, а ушима стриже,
Милошу се живо срце смије:
Види Милош на коњу ђогату,
Ђе ће тај дан мејдан отворити,
Наком себе спомен остатавити.
Друго чуо јунак од коњика,
Чупић Стојан из села Ноћаја,
Скочи Чупић у шатору своме,
И припаса свијетло оружје,
Па долеће до коња дората,
Који ваља кутије дуката,
А Чупића стоји без динара,
Јера га је Чупић задобио
Од Турчина Пејза Мехмед-аге,
Па га јаше Турком на срамоту;
Притеже му четири колана
А и пету ибришим-тканицу.
Треће чуо Богићевић Анта
Од Лознице, од бијела града,
Скочи Анта у шатору своме,
И припаса свијетло оружје,
Па долеће до коња меркова,
Притеже му четири колана
А и пету свилену тканицу;
Узде вргли, а на коње сјели.
Луко силну искупљаше војску,
Искупљаше пјешце и коњике,
А војводе војске очекују.
Под Милошем сниром ђогат не ће,
Већ Милоша забољела рука
Устежући виловна ђогата,
Кад с Милошу веће додијало,
Он с' обазре на оба рамена,
'Вако рече двије, три ријечи:

„Браћо моја, пјешци и коњици!
„Ви хајдете, како ви можете,
„А ја одо, како ђогат хоће:
„Ђогат ми је боја пожељео,
„Моја десна засилила рука,
„Рада се је с Турцима играти,
„При појасу сабља ожедњела.
„Пожељела крви од јунака:
„Ја отидо, да сабљу напојим!
„Да напојим крви од Турака.“
То изрече Поцерац Милошу,
А ђогату попусти дизгине:
Тад се слеже ђогат преко поља,
А за њиме Чупић на дорату,
Доро ђогу не да одмакнути,
На сапи му главу наслонио:
За Чупићем Богићевић Анта
На мркову коњу виловноме,
Мрков не да дору одмакнути,
На сапи му главу наслонио.
Три војводе у једно одоше,
Боже мили! срца слободнога!
Помислише на старе јунаке,
Како ваља мријет' на мејдану,
Њих тројица пред двадес'т хиљада!
И далеко сусретоше Турке,
'Вако с Турци кавгу заметнуше:
Њих тројица три пушке бацише,
Од Турака двадес'т хиљад' пуче:
Војводама Бог и срећа даде,
Ни једна им ране не зададе:
Ал' војводе старе мејданџије
Више пушак' метати не шћеше,
Већ тргоше сабље од појаса,
Сташе збијат' Турке у буљуке.
А заост'о Лазаревић Луко,
Па се Луко пред логором креће
Преко поља као и планина.
Далек' бјеше Оругџић Мехо,
Далек' бјеше пред својом ордијом,
На ђогату коњу виловноме:
Под њиме се ђогат помамио,
Преко себе б'јелу пјену баца;
Турчин носи сабљу у зубима,
Па се Српској прикучује војсци;
Да се Турчин Срба докопао,
Не би ни он главе изнесао,
Ал' би доста јада починио,
И Српскијех мајки уцв'јелио:
Опази га Поцерац Милошу,
Па говори Анти и Стојану:
„Чујеш брате, Анто и Стојане!
„Вас двојица Турке узбијајте,
„Сад ће вама наша браћа доћи,
„Виђећете јада од Турака:
„А ја одо на коњу ђогату,
„Да повратим ону потурицу,
„Да нам каква квара не учини,
„Да Србинске мајке не уцв'јели,
„Свака мајка рада виђет' сина.“
То изрече Поцерац Милошу,
Трже сабљу у десницу руку,
Лако пође, на Меха престиже,
Па са сабљом њега повраћаше,
И овако њему говораше:
„Стан', Турчине, куд си насрнуо?
„Видиш, море, да си погинуо.“
Ал' се Турчин не да повратити,
По равну се пољу поћераше,
На чарку се збиља испћераше.
Двије војске стале, те гледале,
Ђе с' јунаци по мејдану гоне,
Па се ћешто из пушака туку,
Један другом ране не задаје
(Двије војске стоје, те гледају,
Кој' ће коме очи преварити):

А кад мале пушке попзбаце,
Обојица коње зауставе,
Пушке пуне, са коња говоре,
Један другом љуте јаде даје;
'Вако рече Оругџићу Мехо:
„Море влаше! пз које си на'је?
„Како ли се зовеш по имену?
„Имадеш ли остарјелу мајку?
„Јеси ли се, море, оженио?
„Постаће ти мајка кукавица,
„Остаћети љуба удовица;
„С киме си се данас поћерао.“
Бесједи му Поцерац Милошу:
„Што ме питаш море потурицо?
„Ја имена свога крити нећу:
„Ја сам с врха Шабачке нахије,
„Из Поцерја Поцерац Милошу,
„Код кога је сабља Кулинова;
„Стара ме се нагледала мајка,
„Младога ме мајка оженила,
„Вјерне сам се љубеназубио,
„Турских сам се глава насјекао,
„Свом сам срцу жељу испунио,
„Већ не жалим свијет пром'јенити;
„Веће, море, млада потурицо!
„Ти окле си, из кога ли града?
„Како ли се зовеш по имену?
„Је ли тебе у животу мајка?
„Да се ниси скоро оженио?
„Постаће ти мајка кукавица,
„Остаће ти була не љубљена;
„С киме си се данас поћерао.“
Бесједи му Оругџићу Мехо:
„Ни ја, влаше, имена не кријем;
„Ја сам, море, исред Бијељине,
„По имену Оругџићу Мехо,
„Којино сам Бијељини глава,
„Пансирлија над по Босне глава;
„Ево има три године дана,
„Од како је Кулин погинуо
„У Мишару пољу широкоме,
„Сабља му се јесте огласила
„У некаква Поцерца Милоша;
„И ја ходим, и чету проводим,
„Кудгођ идем, за Милоша питам,
„Волио б' се с њиме удесити,
„Нег' царево благо задобити:
„Да покајем Кулин-капетана,
„И повратим сабљу Кулинову:
„Ала, ала! милом Богу вала!
„Ето, влаше, сад се удесисмо
„У по поља св'јету на видику,
„Сад ћемо се море огледати.“
Кад то чуо Поцерац Милошу,
Главом мапу, зубима шкргутну:
„Ти си, Мехо, ј.. у ли ти нену!
„За ме питаш, а ја тебе тражим;
„Жена био тко ти побјегао!“
Намјери се ђетић на ђетића,
Па на сусрет коње потекоше,
Трже Милош сабљу у десницу;
Ћаше Милош дочекати Меха
На десницу и на оштру сабљу,
Нека виде војске обадвије,
Како ђетић од Србије с'јече;
А кад виђе Оругџићу Мехо,
Препаде се, да га Бог убије!
На далеко свог коња устави,
Па потрже двије пушке мале,
Нанишани обје на Милоша,
Обадв'јема живу ватру даде,
Обје пукле, остануће пусте;
Ал' Милошу Бог и срећа даде,
Ни једна му рапе не зададе,
А кад виде Оругџићу Мехо,
Ће остаде Милош на ђогату,

Препаде се, срамота га било!
Па он од стра обје пушке баци,
Даде плећа бјежат' у ордију.
Њега ћера Поцерац Милошу
На ђогату коњу виловноме:
„Стани, море, Оругџићу Мехо!
„Обазри се, да се огледамо,
„Срамота је бјежат' са мејдана:
„Није шала, двије војске гледе."
Ал' се Турчин несм'је обазрети,
Веће бјежи с главом без обзира.
Злу се Милош послу домислио:
Он потеже пушку кубурлију,
Пушци Милош живу ватру даде,
Пуче пушка, запјева Милошу,
Оругџићу на жалост одјекну;
Враг догоди, те Меха погоди.
Поче Мехо дремат' на ђогату,
А Милош му стаде говорити:
„Море Мехо: Је л' ти мало пића?
„Много га сам тако напојио,
„Па кад заспи, више се не диже."
Мапу Милош сабљом и десницом,
Према себе ударио Меха
На довату по бијелу врату,
У једном му одсијече главу.
Кад погибе Оругџићу Мехо,
Остали се препадоше Турци,
Од све војске погибе им глава:
Онда Срби у глас повикаше,
А на Турке сложно ударише.
Да је коме стати па гледати
Како Српске сабље сијевају,
Мртве Турске главе лијевају.
Ту не оста Србин у дружини,
Који Турске главе не одсјече.
Од Србаља мало тко погибе.
Од Турака мало тко утече:
Изгибоше Турско поглавице;
Погибе им хоџа из Стамбола,
Који благе р'јечи говораше,
Ког је царе био опремио,
Да по земљи благе збори р'јечи,
Не би л' како земљу умирио;
С њим погибе двана'ест поглавара;
Утече им паша Али-паша,
Утече им шеру Бијељини.
Весели се, под Цером Поцерје!
Којено си гн'јездо соколово:
Кад Србину буде на невољу,
У тебе се по соко излеже,
Те Србину буде у помоћи.
Весели се, Милошева мајко,
Ти, која си Милоша родила.
Весели се, Поцерац Милошу!
Десна ти се посветила рука!
Која знаде погубити Меха,
Свим Турцима храброг поглавара,
А Србима свима душманина.
Весели се, Поцерац Милошу!
Дуго ти се име спомињало:
Докле текло сунца и мјесеца!

Године 1811. појави се у Поцерини некакав хајдук Прело. Од Кара-Ђорђа и од Совета била је издана заповест да сваки Војвода у својој Кнежини мора хајдуке гонити и плаћати штету, коју они почине. Милош дозна, да је Прело негде у шуми на даништу, па се дигне тамо с неколико момака, да га ухвати, или убије. Спазивши Прела, јуриши напред на хату, сам пред момцима, и повиче:

— „Предај се, Прело!“

— Прело западне за дрво, па окрене на њега запету пушку и ђовиче.

— „Натраг, Војвода погинућеш!“

Милош ипак напред јурећи опет викне:

— „Предај се Прело!“

— Хајдук му одвикне:

— „Натраг негини Војвода! Жао ми је убити такога јунака!“

А кад Милош нехтене одступити и дође близу, скреше пустиник дугу пушку, погоди и с коња мртва на земљу обори Милоша. *) По том хајдук нагне бегати, но и њега стигну те га убију: „Прело паде, Милоша неустаде!“

Ето тако погибе славни јунак, Милош од Поцерја, којег ће се име помињати: „Док је Србства и Србског имена.“

Милошево је тело сарањено, ал име никад! У Добрићу с десне стране Добрићске цркве до самог темеља, био му је на гробу ударен и белег. Но кад су Турци 1813 год. запалили цркву, те је сагорела, онда му је и белег сав испрскао и надпис утрвен, од ког само на једном парчету може да се позна година „1811“.

Кад је Милош погинуо, није му више од 35. година било. После његове смрти заостала му је у животу жена (а јели деце имао незна се). Тако исто и два рођена брата: Јанко и Ђука Стојнћевићи.

Јанка је Кара-Ђорђе одма после смрти Милошеве поставио на Милошево место за Војводу Поцерског, кога су Турци 1813 год. у Лешњици заробили на крају Србске пропасти, одвели у Цариград са 300 Срба, где је и умро. Те тако и Кулинова сабља допадне у Турске руке, коју Кулинова родбина опет без одкупа натраг добије.

А Ђука је доцније био окружни Началник у Шабцу, који је 22. Септемвра 1844 год. погинуо од бунтовника звани „катана“ под Стојаном Јовановићем из Срема прешавшим, које је Кнез Милош спремио, и у Србију посло да дижу буну. Но и они су сви за тај дрски покушај, својим главама на Буковици у Ваљевској нахији 25. Септемвра платили.

Милош је, кажу, био осредњег раста, поширокп прсију и плећа, повећи уста, но дужи образа с руменим јагодицама, косе смеђе, дугачки

*) Кажу да је Милош погинуо у месту „Липовици“ између села Метковића и Поцерског Добрића, где је то место тад шумнато било.

танки бркова, очију граорасти ватрени и погледа оштра: по нарави врло весео и шаљив, а јунак неисказан.

Много је, кажу, његовом јунаштву помагало и то, што је се поминиљо на Милоша Обилића, који је, као што се пева и прича, био из Поцерине, а и Кара-Ђорђе га је опоменуо на „Обилића“, кад га је завојводио.

139.

ЈАНКО СТОЈИЋЕВИЋ ПОЦЕРАЦ

ВОЈВОДА ПОЦЕРСКИ.

Рођен је у селу Врањској у Поцерини. Он је био рођени млађи брат славног јунака Милоша Поцерца. Његова дела до 1811 год. нису нам позната. Кад му брат 1811 год. од хајдука Прела, погине, њега Кара-Ђорђе постави на братово место за Војводу Поцерине те исте године.

Војвода Јанко је био добар јунак. Но уколико је његов брат Милош био јунак, и између јунака Кара-Ђорђевог доба, сјајном јуначства свог светлио, као звезда даница између звезда: у толико је Јанко, несрећом пао у таму, и био најнесрећнији Војвода између Војвода, јер је он једини од Војвода, који је се удесетогодишњој војни Срба под Кара-Ђорђем дао преварити и пасти жив у робство Турско.

Године 1813. био је Војвода Јанко Стојићевић у Лешници заповедник једнога шанца, у ком је било 5—600 људи, највише Поцераца и нешто Мачвана са четири топа. У почетку лета силна Турска војска на Врањеву пређе Дрину, обколи Јанка у шанцу и стане га из топова и кумбара тући. Јанко је се бранио докле је могао. Но кад Турци копањем земног рова, до близу шанца дођу, а помоћи Србске небн да га обсаде ослободе, па изгуби моћ да се више одбрањивати може. Турци му пошаљу Владику Зворничког Грка, те их узме на веру, да се предаду, обећавајући им, да ће се пустити да иде свакн својој породици, само да предаду шанац и оружје.

Војвода Стојићевић поверује Владики, па се и преда Турцима. Но Турци ји све до једног преко Босне отправе у Цариград. Онај који је се од Срба у путу разболео, пошто је на коњу, а ко се ни на коњу држати није могао, тога су секли, и носеве им одсецали и носили, да покажу од њи рачуи да нису утекли, него да су поумирали у путу. Који су живи дошли у Цариград, они су најтеже послове као робови радили, у

терсани и које куд није им живот штеђен; и тако су сви у Цариграду помрли, осим њи 45. који 1815 год. по примирију Марашли-Али-Паше са Србима одпуштени буду, те се у Србију врате.

А несрећни Војвода Јанко Стојићевић никад ни довека! Нити се зна дал је у Цариград одведен, дал је посечен, ил гди умро. О њему незна се ни трага, ни гласа.

На нијел то најнесрећнији Војвода Кара-Ђорђевог доба, што се жив Турцима у руке даде?

Право је имао Војвода Петар Молер, кад Турци после освојења Лешњице, обколе у Лозници и Војводу Молера са 800 Јадрана и 6 топова у шанцу. И ту Турци изашљу истог Зворничког Владику, те му понуди предају, обећавајући му да ће сви пуштени бити кућама. Молер му одговори: „Да се он жив у руке Турцима предати неће, и да он никаковим Владикама, па и њему ништа неверује.“ И тако га одбије, па напише крвљу својом писмо, у ком потражи од Срба скору помоћ; но кад је недобије, он једне тавне ноћи изиђе са војницима из шанца, провуче се поред Турака, па ако му у потери и половину дружине изгине, он са другом половином остане жив и избегне, и тако свој и своје дружине живот, чест и име Србској војсци спасе. Слава му!

Нека су ова два примера свагда код Србског војника на уму.

140.

ЂУКА СТОЈИЋЕВИЋ ПОЦЕРАЦ

КАПЕТАН ПОЦЕРСКИ.

Ђука Стојићевић, трећи и најмлађи брат јунака Милоша Поцерца, рођен је у Врањској, гди су му се и друга његова браћа родила.

Ђука је у Кара-Ђорђево доба био Капетан у Поцерини. Дал је несреће 1813. год. и он остављо земљу, и гди је био незна се.

Но 1815. год. чим је устанак букнуо противу Турака, Ђука Стојићевић покупи стотину Поцераца, сиђе у Мачву и оде са Симом Катићем прекодринцем Војводом, те шанац на Равњу ископају. После тог покушавао је и кроз Мачву пролето, небили је на устанак покренуо. После тог оде са својом четом у Китог, Војводи Проти Николи Смиљанићу, гди увате бусије, и засеку друм поред Јереске ћуприје, да неби Турци из Босне у Шабац продрли.

Но кад Мараш-Паша са војском пређе Дрину, дође на Дубље и ушанчи се. Петар Молер из Прњављевачког логора са војском удари

кроз Китог, узме са собом Проту Смиљанића и Јанка Стојићевића, па оду Дубљу противу Мараш-Али-Паше, и како дођу 13. Јула ноћу, ударе на Турке, попале им колебе, стерају ји у шанац и обколе, гди су се свуноћ тукли и недали им мира. У том боју Ђука Стојићевић од Турака буде грдно кроз каблиће рањен, кога однесу кући, гди је једва жив осто и оздравио. *)

После овог Дубљанског боја, кад Срби мир у Ћуприји са Везиром Марашли-Али-Пашом учине, на крају 1815 год. видимо да је Ђуку уз Божиће посте у Манастиру Каонама. Марко Штитарац, као што причају по налогу Кнеза Милоша заједно са Протом Николом Смиљанићем и још једним тровао; но Ђука, пијући од натке прућу кри, осто је жив, а Прота Смиљанић и онај други, неупотребе то, због поста нехтејући се омрсити, помру.

После тога незна се шта је Ђука радио, гди је био и чим је се занимао, но тек 1828. год. видимо га да је био Емин (надзорник грађења скела) у Шабцу код господара Јеврема Обреновића. А после тог од 1839. год. видимо Ђуку у друштву између бораца за устав и права народу да се даду.

Године 1840. био је помоћник Началничества Шабачког, и држао је се верно странке зване „Уставобранителске.“ У почетку Маја те исте године од противне странке принуђен је био побећи и себи заштиту тражити у граду Шабачком, па одатле и у Београд оде Уставобранителским вођама Томи Вучићу Перишићу и Авраму Петронијевићу, који су се са многим другим првим људима и великашима Србским од самовластија били у Град склонили.

Па кад Вучић и Петронијевић, ради устава и заштите народни права са многим великашима оду у Цариград, а нека склоне се и у Видин, Ђука морао је и у Видин сићи и бавити се дотле, докле се опет после годину дана у земљу сви неврате.

Кад године 1842. и Кнез Мијаило приморан буде оставити Србију, гди за Кнеза Србског народом изабрат буде Кара-Ђорђев син Александер Кара-Ђорђевић, тад Ђука Стојићевић постављен буде на окружног Началника у Шабцу.

Године 1844., 22. Септемвра изјутра рано око 8 сати пређе из Срема на Кленку Стојан Јовановић, прозвати Цукић, са 32 бећара на

*) Историја Милутиновића види стр. 244 263 и 323.

коњма, одевући у одело Аусуријски хусара, које је Кнез Милош спремио и у Србију песло, да дижу буну у корист његову. Дођу са трубећим трубама пред зданије Началничества, у ком је и окружни суд био, изненадно. Персонал оба надлежателства излети на поље да види шта је. Па и Председник суда Марко Лазаревић, Попа Лукин Синовац, и помоћник Никола Нинић изиђу пред те назови катане, које они оба из пушака побију. Ђука Стојићевић у првом кату, кад је видио, да ови двојица погибоше и да су бунтовници зданије обколили, попне се и прикрије на таван Началничества, но бунташи и њега нађу те га убију. И тако и тај трећи брат славног јунака Милоша Поцерца нађе смрт од Милошем најмљени и за преврат послати у Србију бећара.

Кад Стојан Јовановић са својим назови катанама у Шабцу убије Председника судског Марка Лазаревића синовца Попа Лукиног, Началника Стојићевића Поцерчевог брата, и помоћника Нинића; опљени касу, оде преко Лознице к Ваљеву, но лоше среће буде; дочека га на Буковици Прота Ненадовић и Капетан Павле Гудовић из Лукавца и 25. Септемвра готово све ји до једног побију, од који неку четворицу оставе живе, но и они доцније побијени буду.

И тако плати Стојан својом главом са својим бунташима, за невино проливену крв у Шабцу, три Србина од најодличнији и заслужни Србски породица.

Ђука Стојићевић био је осредњег раста, поширокп прсију и плећа, средње већи уста, осредње дуги образа, косе смеђе, подужи танки бркова, очију граорасти и доста ватрени, нарави разговорне и веселе. И у свему говорили су да је на свога брата Милоша Поцерца личио. Али да би се у јунаштву са својим братом ма уколико мерити могао, то није нико ни помишљо.

Дал је Ђука после себе порода свог и колико оставио, непознато је, но од те јуначке породице кажу да и данас у Врањској има потомака.

141.

ЂУКА МАРКОВИЋ

ПОЦЕРСКИ КАПЕТАН.

Ђука је рођен у селу Глушцима у Поцерини, Шабачке нахије. Његов отац био је Илија Марковић, члан Совета и председник народног земаљског суда у доба Кара-Ђорђево.

Ђука је био Капетан Поцерски под командом Војводе Јанка Стојићевића Поцерца. Кад Јанко 1813 год. у робство Турско падне, а и Србија те године пропадне, Капетан Ђука пребегне у Срем и у Митровици настани се, гди је до 1815 год. био. Када те године устану Срби противу Турака, Ђука искупи о свом трошку до 40 момака и пређе у Мачву, *) гди је и он морао бити у Дубљанском боју 13. и 14. Јуна. Даље се дела његова до 1815 незнаду.

Ђука Марковић био је доцније среск старешина у Посавини, а затим члан а и Председник суда Шабачког.

Кад је умро, нема се података; но он је после своје смрти оставио два сина, Уроша, који је био срески писар, и Антонија, који је био Капетан у Пешадији, а затим срески старешина у срезу Јадранском, нахије Подринске: овај данас живи у пензији, и има од исти потомака.

142.

ЦИНЦАР ЈАНКО ПОПОВИЋ

ПОЖАРЕВАЧКИ ВОЈВОДА.

Јанко је рођен у Ориду, у Турској, а добего је у Србију око 1800 год. Најпре се био настанио у Ваљеву.

Кад је Дахија Фочић 23. Јануара 1804 год. посеко Кнезове Ваљевске Алексу Ненадовића и Илију Бирчанина, после тог и Јанка баце у затвор. Но на молбу Ваљеваца буде пуштен.

Кад Кара-Ђорђе устане противу Турака, Јаков Ненадовић 15. Фебруара 1804 год. подигне Ваљевску Тамнаву и Посавину и искупи војску на Бранковачком вису. Јанко одма дође к Јакову у војску, који је у почетку уз Јакова као момак био, и јуначки борио се. После тог ступи у добровољце, голе синове, и Кара-Ђорђе постави га над једном четом од стотину момака Бимбашом.

Године 1806 био је 1. Августа и у боју Мишарском, и кад су Турци разбијени одступили Шабцу, и одатле враћали се и бегали у Босну, Цинцар Јанко са Лазаром Мутапом потера један одељак Турака уза Саву, који се принуђени наћу и код Митровице пребегну у Срем; Јанко са Мутапом пређе за Турцима и у Срем, гди су ји гонили до Босута, и ту Јанко посече Остроч-Капетана, а Мутап старца Хаџи-

*) Историја Милутиновића стр. 188. 189.

Мосту. Но том повредом границе, Аустрија затвори границу и пребаци одбегшу у Срем чељад Србску, натраг у Србију.

Цинцар Јанко при отимању Београда 29. Нојемвра 1806 год. био је бој са Турцима и у Београду.

Јанко је био у боју на Ужици, на Буковици, на Лозници Жичкомпољу, гди је на мејдан једном Турском јунаку изашао, незнајући да је панцирлија, од кога кроз шал рану на глави добије од сабље, и посекао би га Турчин, да није Чупић претрчо и коњу под Турчином главу одсеко, и тако Цинцара спасо.

Јанко је у више бојева био око Дрине, а и Дрину прелазио је под командом Војводе Луке, и био под Бељином, гди је Милош Поцерац погубио Оруџића-Меју.

Јанко је и осим бојева око Дрине доцније као Војвода Пожаревачки био бој са Турцима и на Делиграду.

Године 1813 прешао је и он у Аустрију, и у јесен 1814 год. отишао је заједно са другим Војводама и Кара-Ђорђем у Русију, гди је у Хотину до 1830 год. о издржању Руском живио, а потом вратио се у Србију и у Шабцу настанио се.

Године 1833 ослаби јако, оде у Алексиначку бању да се лечи; и у повратку отуда умре у Ћуприји, и укопан буде код Манастира Раванице, где му мраморна плоча и данас покрива гроб.

Плоча је од црвеног мрамора, али је на среди пребијена. Записник на плочи гласи:

„Надгробник Војводе окружја Пожаревачког Цинцар-Янка Поповића рођеног у Ориду, у Македоніи; а лѣта 54. живота свога, овде у Манастиру Раваници, 25. Августа 1833 год., упокоеногъ.

„Подигнут од верне му супруге Кумрије и деце своје."

Јанко је после своје смрти оставио у животу жену Кумрију, две ћери: Милу, која је се удала за окружног начелника Милоја Теодоровића, и Ацику, која се уда за Полковника Драгутина Жабарца даље два сина: Ђоку, који је био помоћник начелника у Ћуприји, и Љубомира Полковника у пензији.

Цинцар Јанко је био велики јунак. Говорио је мало и дружио се мало. Био је средњег раста, смеђ, мали шиљасти бркова, пуни румени образа, очију живог погледа, а гласа крупног. Кажу да његов син Ђока млого на њега, у свему па и у нарави личи.

143.

ЦИНЦАР МАРКО КОСТИЋ

СОКОСКИ ВОЈВОДА.

Цинцар Марко родио се 1777 год. у Белици, у Албанији. У Србију је дошао први година овога века. Кад је букнуо устанак 1804 год. Марко је одма припасао оружје, ишао је као момак уз Проту Ненадовића *) а после и уз Кара-Ђорђа, и био је готово у свима бојевима с њиме. Свуда се одликовао јунаштвом и памећу. И тако Кара-Ђорђе постави га за Војводу Сокоског, на Петра Молера место 17. Јула 1812 године. **)

Дочекавши несрећну годину 1813, Цинцар Марко је прешао у Срем и бавио је се ту до 1815 године.

Кад је 1815 год. у Србији нови устанак букнуо, прешо је у Србију и био у боју 13. и 14. Јуна на Дубљу, где је и рањен био.

Доцније га Кнез Милош постави за Кнеза у Шабачкој Посавини, гди је лепи услуга земљи учинио.

Умро је у Шабцу 10. Фебруара 1822 год., и укопат је у старом Шабачком гробљу.

144.

МАРКО ШТИТАРАЦ

ХАЈДУК.

Марко Штитарац хајдук родио се 1789 год. у Штитару у Мачви, од куда је и прозват селским именом Штитарац. ***)

Марко никако неспада у ред славни и за Србство заслужни људи, да се међу њи уврсти. Но ипак то чудовиште, тај, назови хајдук, лупеж харамија уврстити се мора, због своји грозни дела, која су скопчала са животом млоги славни Србски мужева и други поштени Срба, које је душмански поморио, побијо и крв им попио.

Овај Марко Штитарац био је такови бесан крвник, тиран и насилник, да је надмашио и самог Рудничког-Бика, а и све друге тиране

*) Види Протине Мемоаре стр. 183.

**) Види дјеловодни протокол Кара-Ђорђев стр. 50.

***) Има који кажу да је Марко из Јадранског Добрића. Но има који тврде да је баш у Штитару рођен. А и Сима Милутиновић у својој Историји, каже да му је Штитар постојбина била. Види стр. 238.

41 *

Турске, који су над Србима, ал не над Турцима тиранствовали. Марко није штедио своје браће крв, није штедио чест ни кћери, ни сестара, а и имање ничије штедио није. То је био један крвопија и насилник Србски, да дотле, подобном Марку, није ниједна мајка таког сина породила, а можда никад ни породити неће. — Његови крвнички дела сваки се грозити и гнушавати мора.

Хајдук Марко Штитарац, био је верна слуга свога Господара Кнеза Милоша Обреновића и извршиоц воље његове. Марко је био крволок и џелат над Србима. Он није ништа размишљо, него да угоди вољи својој и свога Господара. Осим Кнеза Милоша, никога другог бојао се није! Његово највеће задовољство било је то, ако каково зло дело учини.

Још као дечко напустио је Марко Штитарац своју кућу, и било му је 17—18 година кад је 1806 год. ступио у Београду у чету безкућника. И био је у чети славног јунака Бинбаше Конде. Кад Конда 1807 год. о Св. Тројицама у боју на Лозници погине, Марко пређе код Војводе Луке Лазаревића, те је уз њега као момак свуда ишао, и отважно се противу Турака до 1813 год. туко. Кад те несрећне године Поп Лука у Срем пређе, Марко Штитарац одбегне у планину. А године 1814 дође у службу као момак код Кнеза Милоша, и од то доба једнако је уз њега ишо, кућу му чуво, и верни му слуга и вршиоц његове воље био, до саме смрти.

Године 1815, кад наново устану Срби противу Турака, Ћаја-Паша из Београда крене се са војском Чачку, кога су Срби у обсади држали. Милош из Црнуће пође пред Ћаја-Пашу и сретне се с њиме у Рудовцима. Но кад види да Турској војски противу стати неможе, остави ту Милутина Гарашанина, па побегне у Црнуће својој кући. Милошева жена Љубица, млада и лепа, видећи свога мужа, да је у очајању, с посмехом упита Милоша и још неке, који су с њиме дошли: „О, зар сте већ ослободили земљу од Турака?“ А кад јој Милош исприча шта је и како је, Љубица га стане корети, говорила му је: „Куд бегате? Зар да вас ја сакријем под моју кецељу, зар није боље умрети на бојном пољу? — Ти се може бити бојиш, да ми живи не паднемо Турцима у руке? Ја заклињем нашег верног слугу Марка Штитарца да нас по убија у опасном часу, мене, моје ћери, снаху и свекрву.“ Штитарац, који је био верни слуга и љубимац Милошев, дао јој је реч,

да ће ји све поубијати, чим види да се Турци приближе Црнућу. *) И заиста Штитараца би то и учинио.

Кад после тог Ћаја-Паша неудари на кућу Милошеву у Црнући, него оде преко Мораваца у Чачак. Милош одатле преко Рудоваца и Палежа оде у Срем у Прогаре Војводи Петру Молеру, те се с њиме састане и разговори о набавки џебане и о другом које чему, о управи и вођењу рата са Турцима. Потом врати се у Палеж, ту се задржи неколико дана и оде Ваљеву, где сутра дан и Петар Молер са војском у Кличевачки шанац дође. Но Турци поплаше се и ноћу из Ваљева побегну.

Сутра дан поведе Петар Молер разговор о управи земље, као што су се у Прогари договорили, да он Молер, Павле Цукић, Милош и Прота Ненадовић земљом заједно управљају докле се Кара-Ђорђе из Русије не поврати. Но Милош, окренувши лист, несогласи се са Петром. Ту се тад и неки случај догоди, који је баш добро дошо на мисао Милошеву, и то овај. Војвода Павле Цукић и Чупић, ручајући у кући једној до Кличевачког шанца, позову на ручак неког Кнеза Петра Миловановића из Тврдојевца, који је се Турака држо, но иначе Турци су га у кулу утамничили били, кога је тог јутра Војвода Сима Ненадовић из тамнице пустио. Чупић при ручку укори Кнеза Петра зашто је се Турака држо, а не Срба; овај му одговори да су Турци силни, да и је се морао држати, и да Срби, ако су и устали противу Турака, да им опет ништа немогу учинити и т. д. — Чупића то увреди, па га при трпези удари једном кашиком по челу. Кнез Петар скочи да отме од Чупића нож да га прободе. Пато неки Поп Жуђо испод доламе опали пиштољ и убије Кнеза Петра. Тад у логору Кличевачком код војске дигне се узбуна противу Цукића и Чупића а и Молера, кажу подстакнута Симом Паштрмцем и Благојем из Кнића по наговору Кнеза Милоша, да би и они потучени били. Због чега Чупић Стојан са Капетаном Срданом и Цукићем оде у шанац Врану Кнезу Милошу, те се с њиме здраво свади, где је кажу пало доста крупне речи. — И Милош приморан буде сићи у Кличевац и своје момке и друге са Симом Ненадовићем, Капетаном Јовицом и Молером умирити. Одатле Војвода Стојан Чупић сам са Капетаном Срданом огорчен противу Кнеза Милоша из Ваљева одма преко Скеле оде у Мачву. А после

*) Србија и Русија од Нила Попова стр. 118.

тог све се и друге Војводе са војском договорно разиђу. Војвода Сима Ненадовић и Грбовић оду Соколу, Петар Молер оде у Црниљево Шабачко, Цукић Крагујевцу, а Кнез Милош Чачку, сви негодујући на Милоша, а он још више на њи све.

Војвода Стојан Чупић, како је дошо озлојеђен из Ваљева у Мачву, стао је јавно викати противу Кнеза Милоша. А Милош, како је стигао у Рудничку нахију, са војском Ваљевском врати се кући у Црнућу; па за осветити се Чупићу, пошље свога верног слугу Марка Штитарца, да како он зна, убије Чупића. Штитарац искупи око себе дванајест хајдука, оде у Цер планину, па несмејући ударити на Чупића, стане смишљати како да га живота лиши. Чује да је у Штитару нека скупштина од Кметова сазвата, сиђе из Цера у Штитар међ исту да види шта Мачвани мисле и говоре. Па им одпочне говорити да се дижу противу Турака, и рекне им: „Ил воле за крстом или за ибриком.“ Они му одговоре сви да воле за Ибриком, т. е. са Турцима! И стану му претити и говорити да се он торња од њи са његовом хајдучијом, јер ће бити триста чуда с њима. Штитарац, кад види шта мисле Мачвани, уклони се од њи у планину, остави у Церу своје хајдуке, па се одма врати са Павлићем Мостом натраг у један шумарак, и позове све оне највеће противнике рата на разговор, и то: Кмета Митра Лазића и Стојадина Јелића из Петловаче, Ћирка Николића из Прњавора, Јована Јуришића из Црнебаре и Симу Тарлановића из Рибара, који му сви дођу, и онда Штитарац насамо им каже, *) да га је Кнез Милош послао да ји пита, хоће ли они сами да ратују са Турцима, па ако неће, да ји он ни нагонити неће, а и нако је Везир слего са војском на Дрину, који би ји прегазити и поробити могао. Они му кажу да они никако неће рата, и ако ји Чупић и нагони, због чега су су се у Штитару и искупили да се договоре, и да се сви сложно одупру Чупићу, а и свакоме ономе, који ји противу Турака да устану, наговара. Штитарац им каже да они ништа неслушају Чупића; и ако ји он опет стане да нагони противу Турака, да га они издаду Турцима, па да на миру остану; и научи ји како и на који начин. Па кад му Кметови обећају да ће они као што ји је он научио учинити, Штитарац са хајдуцима одатле оде опет у Цер планину и притаји се; а ти кметови одма оду Чупићу у Белотић **) и кажу му, да су се предомислили и договорили да и они хоће

*) Историја Милутиновића стр. 238.

**) Историја Милутиновића стр. 241 од прве врсте.

противу Турака, него да му је његов стари пријатељ Турчин Синан Јеминић поручио, да оде на Дрину на Прудове да се нешто с њиме договори, и види дал би опет додаво џебане, као што је то пре чинио. Чупић се устезо да неиде на Дрину, но они му зададу тврду веру да нема преваре, и да ће и они заједно с њиме ићи на састанак са Јемином. Кад Чупића преваре и' склоне, Митар Лазић оде Везиру тајно у Босну и каже, да ће они довести Чупића на Прудове и предати му. Везир одреди Мараш-Пашу са четом Турака, која оде на Прудове, пређе Дрину и у чести се сакрије са Турцима Кметови по наговору Марка Штитарца преваре Чупића и доведу га на Прудове, Турци искоче из честе, счепају Стојана Чупића, вежу га и одведу Везиру преко Дрине у логор. Он га одатле пошље у Зворник, те га тамо удаве и на ђубре мртва избаце. Издајице врате се натраг, а потом и Штитарац сиђе из Цера у Мачву.

Овај начин уморства кажу да је сам Штитарац намислио, кад на јунака Стојана Чупића није смео да удари, тим више што је знао да Чупић увек на себи носи панцир, кога куршум непробија.*)

И тако Марко Штитарац при крају Маја 1815 године, прво од Војводе Чупића, одпочне најплеменитију крв Србску локати, и најславније Војводе Кара-Ђорђеве и друге честите Србе морити и убијати.

Одма после смрти Чупићеве издајници његови доведу Мараш-Пашу са војском у Мачву и 13. и 14. Јуна 1815 године буде битка по Дубљу, где готово сви Турци затрвени буду, а од Срба само њи 12 људи погине, и дивне војводе Милић Дринчић Рудничанин из Теочина, Сима А. Ненадовић из Бранковине и капетан Милован Зујаловић из Тулара ваљевци. За ова сва три има предање као истинско, да и је Штитарац, кад су се са Турцима тукли, из своје пушке побио; прво убио је Војводу Симу и капетана Зујаловића, а после Војводу Дринчића.**)

---

*) Ово је причао и све као истину тврдио покојни Пера Мостић кавеџија из Шабца, синовац Павлића Мосте, који је заједно са Штитарцем био, и које је он из његови уста сам слушао, а тако се и у Мачви у опште прича о Чупића смрти, а у многом чему слаже се и са Милутиновића трогодишњицом.

**) За ова три јунака, које ји Милутиновић назива „витези“ каже Милутиновић у трогодишњој историји да је од србске пушке и руке погинуо, само Милић Дринчић, а невели и за Зујаловића и Симу Ненадовића, за кога смрт браћа његова жалили су на Штитарца, да ји је он побио. А вероватно је и по том одкуд баш тај случај да се тревн да само 12 Срба погине, и њи три знаменита јунака Србска. Види стр. 325. и 326. у врсти 12. и стр. 329.

После овог Дубљанског и последњег боја Срба са Турцима, кад Срби у Ћуприји са везиром Марашли-Али-Пашом закључе мир, и Турска војска од 8.000 турака пропуштена буде у Београд. Кнез Милош оде у Ћуприју везиру, и одатле са осталом војском испрати везира за у Београд, до Јагодине, и одатле оде у Палеж, а затим доцније и у Београд везиру, где тад Марка Штитарца постави Кнез Милош, у договору са везиром, за кнеза Мачванског.

Кад Штитарац постане кнез Мачвански, он продужи још већи варварлук. Више су га се бојали и од њега грозили Мачвани, него дотле од најбешњи Турака.

Уз Божићне посте, славни јунак Војвода Прота Никола Смиљанић, у пратњи своја два брата, са Капетаном Ђуком Стојићевићем, братом Милоша Поцерца. оде у Манастир Каону цркви да се Богу моле. После црквене службе седне Прота Смиљанић, Ђука Стојићевић и још неки трећи, те ручају, и после ручка попију каву, у коју је Марко Штитарац дао отров метути. Кад Смиљанић, Ђука и онај трећи, који је с њима при ручку био, каву са отровом попију, пођу кући; њима се грдно смучи, Прота позна да је отроват, па тојиште да пије пачију крв, небили осто жив, а браћа га опомену, да је грпота да се он као Прота уз пост омрси, тако Смиљанић и онај други нехтену се омрсити, него у путу умру, те ји мртве кућама однесу. А Ђука Стојићевић пијући, врућу пачију крв поврати се и остане жив. *) Ово се прича у опште у Мачви од оновремени људи, да је то Штитарац учинио по заповести Кнеза Милоша, зато, што је Смиљанић и Ђука противан био безаконим и насилним поступцима Штитарчевим, и што су тражили да се Штитарац Хајдук свргне, а други поштенији човек да им се за старешину постави.

Године 1816 дође Кнез Милош у Шабац, да испроси Кара-Ђорђевог војводе Богићевића ћер Томанију за брата његовог Јеврема. Узме уза се Шабачког Владику, у Кара-Ђорђевом ратовању прослављеног Хаџи-Мелентија Никшића, оде с њиме у Град Шабачки Турском Диздару, учини му подворење, и да му неку суму новаца на поклон. Кад су се из Града враћали, Хаџи-Мелентије примети Кнезу Милошу зашто он даје Турцима и расипа сиротињски новац с муком и знојем стечени? Кнез Милош му на то љутито одговори: „Гледај ти твој требник и не мешај се у моје послове“. Владика на то истим му тоном

*) Кнежевина Србија од Милићевића. стр, 464.

рече: „Ја гледам требник. а. чувам и пушку за неправду!“ И тако се растану. —

Кнез Милош одавно је гледао да Владику Никшића смакне, јер је Владика имао велики глас у народу, и био је много поштовани, које Кнезу Милошу никако није ишло у рачун. Па тад, одма те пођи 16. Јуна 1816 год. пошље свога верног Штитарца са своја два момка Цукићем и Вулом Глигоријевићем тајно, да убију Владику Никшића. Штитарац дође до двора Владичиног. Но није било лако, ударити на Владику, јербо је и он имо своје верне момке. Но како је Владика близу двора свог у једној ливади имао препете коње на паши, Штитарац досети се, па пошље своје момке те попуштају коње, и коњи се стану клати и врињтати. Владика то чује, па пошље своје момке да похватају коње. Сад Штитарац јурне у двор, но како су врата била затворена, он ји стане обијати и ломити: Владика чује то, сети се злу, па побегне кроз друга врата и кроз Чаркину авлију, са Ђаконом Милетом Николићем и Ђаком Митом *) и пође цркви. Штитарац ји стигне и сва три сабљом посече, па се врати у двор те га свог опљени са Вулом и Цукићем и посвлачи хаљине са жртви телеса. Повр Владике баци једну асуру, па ји тако жртве остави, и те ноћи Штитарац уклони се у Цер.

Сутра дан Шабчани нађу тако свога обште љубљенога Владику Никшића, Ђакона и Ђака жртве, и јаве Кнезу Милошу да ји је Штитарац побио. Кнез Милош им само одговори да ји саране, а он да ће Штитарцу судити. —

По том Кнез Милош оде у село Варну, те испроси Томанију за свога брата Јеврема, и тог дана врати се натраг, где су пушке пуцале и весеље прављено, а и звона на цркви лупали, и од грађана са тугом праћено је жртво тело Архипастира Хаџи Мелентија Никшића са две невине душе Шабачкој цркви, код које су ји и погребли.

Кнез Милош имајући тако две радости, пошље и позове к себи Марка Штитарца из Цера, помилује га и даде му да буде и над Поцерином старешина!

Осим ови напред наведени невини жртава, многе је и друге честите Србе Штитарац мучки, а и јавно у сред дана пред светом

*) Први је имао 18 а други 17 година.

живота лишио, и на други им свет невину душу послао. Његово највеће паклено задовољство било је убити човека.

У беснилу свом трзао је пиштољ иза појаса и повико човеку: „Зини закон ти *) твој, да ти кожу неквари м“, и у тај пар скресо би у уста пиштољ и човек се мртав на земљу простиро!

Он је нарећиво те су му се девојке младе и момчад у свечано руо обучени у селима и саборима код цркви и у свадбама Мачве и Поцерине скупљали, и коло му играли. Марко је на простртом ћилиму по трави код кола играјуће чељади седио задовољавао се и гледао је које му се чељаде најбоље допада, те га је бесчестио. Штитарац кажу више је пута тако седећи код кола једући и пијући, што му је народ безплатно доносио, те је локо и ждерао, долазио у таково бесно своје задовољство, да је вадио пиштољ иза појаса, па повикао: „држсе“ и кроз играјуће коло Срба и Србкиња пиштољ опалио, па кога погоди, погоди; догађало је се више пута и жртви, коло се раскидало, па опет морало се хватати и играти; а он је се онда у својој сатанској души смејао, па опет тако пуцајући кроз коло из пиштоља са куршумом повторавао.

Кад су га неки његови пријатељи опомињали да такове бесе не чини, он им је одговаро: „Сердар Марко има такови ћев, па шта је, ако ко и мртав падне од моје руке, више ји се рађа!“

Кад му је ко попретио да ће јавити кнезу Милошу, како он с народом поступа, са смехом одговарао је: „Јавите, Марко се не боји Милоша“. И кад је ко говорио Кнезу Милошу шта Штитарац ради по Мачви и Поцерини, кажу да је Кнез Милош одговаро: „Хоће, хоће мој Марко, хоће оно псето! Оца му његовог у . . . . . у; ја ћу њему судити. Па на тим је и остало.“ —

Млого има и други грозни прича, зле успомене Штитарчеве у Мачви и Поцерини, и све га сликају као неку бесну силу и чудовиште, које се није бојало никога, а Бога никако.

Марко је био старешина Мачве и Поцерине од 1815. до 1830 год., где је увек као властник и с кућом пребивао. Умро је 17. Септембра 1830 год. у селу Варни, и укопат је код Добрићске цркве у Поцерини.

*) У книзи Кнежевина Србија Милићевић на стр. 462. каже, да је Штитарац у том случају псово „у душу те“, али нама су многи причали да је по бесној својој пустоши опсово „закон“ и људма у уста из пиштоља живу ватру сасипо.

Има живо предање у народу да је Марко боловао пуне три године дана, да је се жив распадо и да су га црви живога разнели. Он је закопат уз сами зид цркве Добрићске у Поцерини, до гроба славног јунака Милоша Поцерца. Плочу надгробну, коју му је Кнез Милош Обреновић дао направити, нису могли никако по гробу Маркову да положе, због тога, што му се гроб проваљује, и тако плоча стоји и данас уз зид цркве Добрићске прислоњена. А место гди је Марков гроб, зија нека дубока провалија, коју су више пута засипали, али је засути нису могли, опет је се земља провалила, из које провале, расте татула, коприва и друга коровина, у којој кажу да се увек гњезде гује и гуштери, и кажу ако, нигди неможеш гују видети, ту ћеш је наћи.

Ово сво казивање о Штитарцу Марку мало је насликано; има млого и други још грозни сказки, ко је се о Марку у Мачви и Поцерини прича. Ко неверује, нека се сам од живи још из оног доба људи у Мачви и Поцерини увери.

Па има и такови људи који у својим списима и Марка Штитарца међу славне и заслужне људе уврштавају. Жалост!

VIII. ПОДРИНСКА НАХИЈА.

145.

СТЕВАН ЈОВАНОВИЋ

АРХИМАНДРИТ ТРОНОШКИ.

Стеван Јовановић родио се у селу Текеришу, у Јадру. Књигу је учио у Манастиру Троноши, и онде се врло млад закалуђерио, и млад је постао Архимандрит, још за Турско-Немачког рата.

Године 1787., кад Аустријски славни Цар Јосиф II. са Катарином II. Царицом Руском у Херсону учини савез да униште Турску Царевину, и кад 1788 год. Аустријска војска уђе у Србију да ослобођава народ од Турског господства, и стане подизати народ Србски противу Турака. Стеван Јовановић био је у реду први људи, који су Аустријанцима на руку ишли и народ противу Турака подизали, где Аустријска војска са помоћу Срба сву Србију у кратко време од Турака очисти. Но како Пруска са Турском учини савез, Шведска објави Русији рат, и Енглеска истане се на посредницу. Тим притиском Аустрија

принуђена буде 19. Септембра 1790 год. рат са Турском прекинути, међу тим Цар Јосиф II. 2. Фебруара пс. г. умре; а 4. Августа 1791 год. у глави Аустрија и мир са Турском у Шиштову, а и Русија 9. Јануара 1792 год., које обе војске из завојевати Турски земаља морадну се натраг повратити.

И Архимандрит Јовановић оде са Аустријском војском, и ишо је које гди и молио у име Србског народа, да тако Турцима народ неостављају или да Србском народу даду помоћ у џебани и оружју, па да се они сами бране од Турака. А кад му се то узалудно мољакање а и Немачки укори за то досаде, онда он из Срема добегне опет у Србију, преда се Турцима и дође у Манастир Троношу.

Године 1799., кад у Србији настане велика глад, он отиде Капетан-Паши у Зворник и замоли га, да позајми народу некаку проју, која је као што се преповедало, још од Маџара била остала у кулама градским. Паша се стане затезати, изговарајући се, да он то не може учинити. Онда му Стеван рече: „Честити Пашо! није право, да народ мре од глади код те проје; а та је проја и онако покварена, стојећи од толико година; него дај да је раздамо народу, нека се сад зарани у овој невољи, па кад да Бог те роди година, народ ће вратити и напунити куле новом пројом; ако ли ти недаш те проје, ја ћу искати од Немаца, па ће они позајмити народу жита из њнови магацина." На те му речи Паша допусти, да се проја разда народу, и он пође од Паше, да гладној сиротињи носи тај радосни глас; но кад он изиђе напоље, Паша са осталим Турцима, који су се тада онде десили, стане толковати оне његове речи, што је казао, да ће искати од Немаца жита, и да ће му Немци дати, пак закључе, да се он и сад с Немцима договара, и да ће најпосле опет довести Немце у Србију и отети је од њи; зато Паша пошаље свога човека, да га врати натраг, као да се још нешто договоре, а своме лекару Грку Јанку заповеди, да му начини отров у кави. Докле га Пашин човек стигне и врати, лекар му преправи отров и даду му га, те попије, па оданде отиде у хришћанску варош на свој конак, и онде умре сутра дан. Тело му по том донесу Срби у Троношу, и онде га сахране поред цркве с десне стране.

Архимандрит је Стеван био врло прикладан човек: раста танка и висока, лица бела и весела, косе смеђе, образа дугуљасти; није му било пуно 40 година кад је умро. Истина да није никакови наука

учио, ни други књига осим црквени читао: али је био паметан и поштен човек, и знао је прилично писати и добро читати. Имао је врло леп глас, и радо је појао у цркви. Свагда је о великим празницима народ поучавао у цркви, и то врло лепо према оном народу: да не краду један од другога и да не отимају; да не иду Турцима на тужбу за сваке бесполице, да ји Турци затворају и оглобљавају, него нека се међу собом братски мире и намирују; богати сиромахе да надгледају (као што је и он сам чинио). Он је истина као калуђер од богати узимао милостињу, али је сиромасима врло радо давао, н. п. жита, о Божићу печенице, уз белу недељу сира, о васкресенију опет какви јреса; голоме кошуљу или каку аљину, а сиромаку, који нема чим да плати арача или порезе, и новаца.*)

146.

ЈЕВТА САВИЋ ЧОТРИЋ

ЧЛАН САВЕТА.

Јевта Савић или, иначе како су га звали, Чотрић рођен је у Тршићу у Јадру.

Године 1804 год., кад у Србији букне устанак Србски противу Турака под Кара-Ђорђем, Јаков Ненадовић, пошто Ваљевску и Шабачку нахију од Турака очисти, учини за Јадар и Рађевину Подринског округа са Мехмед-Капетаном Видаићем, који је са царске стране био, погодбу из 7 пунктова, за олакшање тоже народу, и да се Подриње од Београдског Пашалука, с којима су Дахије заповедале, одели, и да ничију војску у Србију преко Подринске нахије не пушта, а Турци или Турска војска ако би хтела прелазити, нека прелази Дрину почевши од Лознице па до ушћа Дрине. И тај уговор врло је користан за Србе био, да нису морали сву Дринску линију од напада Турака из Босне чувати.

Тад Јаков постави за старешине Јадра и Рађевине Јевту Савића и Анту Богићевића.

Но кад Видајић 1807 год. погази тај уговор и пропусти Хасан-Пашу са војском кроз Јадар, те чак и у Шабац дође. Јаков крене војску, протера Хисан-Пашу од Шабца, пође са војском у Јадар и Рађевину, заузме Лозницу и сав Подрински округ под Србску власт подчини. Тад постави и за Војводу Анту Богићевића са неколико буљубаша

*) Даница Вука Караџића за 1828 год. стр. 2—5.

над Јадром *), а мало доцније Јевта Савић изабран буде за Подринску нахију за члана државног Савета, који је у истом члан био, биће и до саме пропасти 1813. године.

Године 1808 Јевта је у Београду као члан Савета уступио своју кућу, те је у њој Иван Југовић отворио велику школу.

Године 1813 Јевта је на народној скупштини у Београду изабрат за депутирца, и са другима слат у Ниш и Софију, Турском комисару Челеби-Ефендији, те су водили преговоре за мир. **) Но почем ништа успети нису могли, вратили су се натраг. Кад те несрећне 1813 год. Турци обвладају Србијом, Јевта као и други побегну у Срем.

Године 1814. кад су Србске Војводе, бавеће се у емиграцији у Аустрији и заоставше у Србији одредили, опуномоћили и 15. Декемврa послали у Беч Проту Матеју Ненадовића, да на Бечком конгресу заступнике сила, а и Цареве моли, да би се заузели код Турске Порте да се неугњетава народ Србски у Србији, и да му се олакша у тиранији, а и права какова даду.

Одма по одласку Проте Ненадовића, познати обогаћени Србски лиферант Стеван Живковић Земунац, узме узасе Јевту Савића Чотрића, па и они оду у Беч, као да за народ Србски раде. И Јевта однесе нека писма од Архимандрита Никшића и Молера, на г. Павковића, Недобу, Фрушића и друге. Јевта јави се Проти, који га упути, те та писма, на кога су писата и испоручена, преда. И Прота Ненадовић прими Јевту к себи за депутата, ако и није имао пуномоћије од Војвода, да се с њиме советује и да сложно за народ Србски раде. С њиме је Прота и излазио пред Императора Аустријског Цара Франца I., који и је врло лепо примио и обећо им, заузети се за Србску ствар. ***) А после тог био је Прота са Јевтом још и код неки дипломата. Но Јевта, кад се мало са Руским дипломатама упозна, начини прозбу на Руског Цара Александра и 14. Јануара однесе посланику Булгакову, те такову преда. У тој Јевтиној просби стајало је, „како је он Србски Саветник, и како проси да га Цар призна, и награди пензијом као и оне у Русији Србске емигранте и пр.“ Булгаков прими ту просбу од Јевте и кад Прота Ненадовић тог дана оде Булгакову, овај му покаже Јевтину прозбу и

*) Види Вукову Даницу за 1829 год. стр. 18—19.

**) Грађа за Србску Историју од Вука стр. 30.

***) Види Историју Милутиновића стр. 355 и Мемоаре стр. 253, 259 и 260.

упита га: зна ли он за то? Прота одговори да незна. На то Недоба рече: „да би боље било трудити се о обштему благу, а то получии сваки ће участник бити, и да је у обштему благу получио и наше собствено — за које смо се нарекли депутати. — И тако ти људи нишу су се старали за свој собствени, него за народњи интерес. И више су за обшту ствар шкодљиви били, него што су у послу Проту подпомагали. А Живковић није хтео с Протом ни да се састаје. После тог мало доцније 1. Марта, Недоба каже Проти да он пише доле у Срем Војводама, да је боље имати у Бечу једног депутата него три, као што је Стеван Живковић и Јевта Савић Чотра, које каже опи ништа нетребају. То је вели, моје мњеније, а ви опет како знате.*)

Дал је после овога случаја, Прота Ненадовић Војводама у Срем писао, да се врати натраг Јевта Савић, а нарочито Стеван Живковић, који није хтео с Протом ни да се састаје, ни да се с њиме о народним пословима договара, а камоли да што за народ ради, незна се. Но има једно писмо од 22. Фебруара 1815 год., из Земуна писато Проти Ненадовићу у Беч, и у истом Живковићу и Јевти Савићу, од тајног одбора из Земуна, гди Архимандрит Мелентије Никшић, Петар Молер, Гаврило Николајевић и Павле Цукић жестоко коре Живковића и Јевту Савића, што се нестарају за народне послове, него гледе своје личне интересе, и што пишу и пшту које од кога новаца, саобштавају које коме приватним личностима по Митровици и друг куде шта се тајно у Бечу и Земуну ради. Напослетку у писму овако кажу: „нама отче Прото ово пишемо да прочитате Г. Живковићу и Г. Јевти да знаду да се знаде све шта они по Срему раде, и од тога посла нека престану да непишу више тако људма, којима не принадлежи. — Нама је нарочито врло жао да их од таковога поступања неможе одвратити ни дјела сего поредак, ни нужда, народња, ни барем страх или срам од оније који смо у наше послове умјешали, и да нерасердимо онога, кога морамо молити.“**)

После овога Прота је се од њи са станом одвојио и одвојено живио, као што су га пријатељи Србски у Бечу саветовали. А после тог дал су они из Беча у Срем сишли, тако и дал је Јевта Чотрић те 1815 год. кад су Срби поново устали против Турака и он у Србију прешо, шта је радио, и шта се с њим сбило, о њему нема нигди

*) Мемоари Проте Ненадовића види стр. 228, 231 и 241—242.

**) Ово писмо вредио је сво прочитати, због његове содржине врло зрело написато, и такта укоравајућег, у Мемоарима Проте Ненадовића од стр. 340—342

спомена. Само у Вуковој грађи за Србску Историју међу предбројницима у Шабцу спомиње се неки трговац Сава Чотрић, који је можно био род Јевти Чотрићу.

147.

АНТА БОГИЋЕВИЋ

ЈАДРАНСКИ ВОЈВОДА.

Антоније Богићевић родио се у селу Клубцима, у Јадру, близу Лознице, у почетку друге поле прошлога века.

Године 1804., кад у Србији букне устанак Србски противу Турака под Кара-Ђорђем, Јаков Ненадовић очисти Ваљевску, па и Шабачку нахију од Турака, а за Подринску нахију са Мехмед-Капетаном Видаићем, који је се Царске стране држао, учини за Јадар и Рађевину уговор и одвоји од Београдског Пашалука, и то оваки: 1. да нема читлука; 2. Срби да плаћају Капетан-Паши арач и порезу, а више ништа, и те данке да купе они сами; 3. Срби сами да суде и да уређују по својој вољи; 4. Турци никаквим послом да не иду по селима, осим спахије да изиђу једном у години, да покупе свој десетак и главницу; 5. да војска Босанска, ако би у напред пошла на ове Србе у Београдском Пашалуку, неможе ићи преко Јадра, него доле на Мачви да прелази Дрину; 6. за знак да војска Турска у напредак нити ће преко њих ићи доле на Србе, нити ће њима каква зулума чинити, да им да Капетан-Паша свога рођака Дервиш-Агу да седи међу њима, и 7. за знак да они неће више пристајати с овим Србима одоздо, пошљу они Капетан-Паши неколико Кметова у залогу и покупе између себе нешто оружија, те га у Манастиру Троноши затворе у једну собу, а кључ даду Дервиш-Аги. *)

Тада у Јадру постану Анта Богићевић из Клубаца и Јевта Савић из Тршића старешинама ти срезова. И тако је уговором овим овај део нахије Подринске за неко време миран био од Турака, и Турци ни су могли преко Подриња пролазити и ићи Ваљевској нахији, него само од Лознице до утока Дрине; Дрину су прелазили и у Мачву упадали. Тај је уговор млого за Србе полезан био.

---

*) После су дошли неки људи из Ваљевске нахије ноћу, те оно оружије све однели. Ако је и рђаво било, њима је тад добро дошло. (Сигурно моро ји је Јаков за ото послати те су га покупили, као потребно народу.)

Но доцније Видајић, необзирући се на уговор с њиме учињени, пропусти Хасан-Пашу с војском кроз Јадар те продре Шабцу.

Године 1807. у Фебруару Јаков Ненадовић протера Хасан-Пашу од Шабца, уђе у Јадар и Рађевину с војском и поседне их, заузме Лозницу и у њој шанац ископа. И ту за Подринску нахију постави за Војводу Анту Богићевића са неколико Буљукбаша; *) гди је од тог доба Анта у Лозници седио, и једнако са Турцима бојак био докле и умро није.

Војвода Анта увек је у Лозници био и чуво је од Турака, а и поред Дрине, да Турци из Босне у Подриње не продиру. А био је у боју са Турцима на Режњу код Сокола, и у Рађевини на Крупњу и Рађевом пољу. Код Лознице бијо је бој са Турцима више пута; и двапута био је великом Турском војском у Лозници обсађиват. Но оба пута бранио је се у Лозници храбро, докле Србска војска с поља није дошла, те га обсаде ослободила.

Године 1808. на Свет. Тронце први пут обсадио је Анту у Лозници Травнички Везир и Али-Паша Топал Видаић са силном војском од 100.000 Турака. Али стигне, Кара-Ђорђе, Јаков Ненадовић и Лука Лазаревић са војском, те га обсаде ослободе, Турке разбију и преко Дрине претерају.

Године 1810. други пут обсадио је у Лозници Анту Богићевића са Милошем Поцерцем и Бакал Милосавом, Везир Босански Дерен-Дели Али-Паша са војском од 50.000 Турака. Но опет са Мораве стигне Кара-Ђорђе, а од Шабца Јаков Ненадовић, Лука Лазаревић и многе друге Војводе са војском, ударе на Турке, пак Анту, Поцерца и Бакал Милосава муасела ослободе, и на Св. Тому 6. Октомира жестоко Турке разбију, гди мноштво Турака мртви падне, а остале и преко Дрине претерају. Но у том боју, ако је и врло мало Срба погинуло, много је Србски Војвода рана допало.

Како је Анта са Поцерцем и Бакалом у Лозници у муасели био, како су Турци силно на њнов шанац ударили, и како је Анта војску Србску соколио, ево шта народна песма казује:

---

*) Вук у својој Даници за 1828 год. каже: „Јаков је се, истина, тога лета неколико пута кајао, што није Бојиновића поставио место Антонија, јер је Антоније испочетка био човек мекан, и више кмет него војник; али тако остаде." Види стр. 18—19.

Но дела Војводе Анте потиру то Вуково мишљење јер, она сведоче, да је Анта био добар јунак и добар вођа, па ће бити неосновано то Вуково казивање, као и млого друго које шта. К. Н. Н.

„Како Турци нагло ударају,
За бедем се рукам' приваћају,
Лозница се из темеља креће.
У граду су до три Војеводе:
Прво јесте Србска Војевода
Од Лознице Богићевић Анто,
А друго је Србска Војевода
По имену Милош од Поцерја,
А треће је Србска Војевода
Ја из Шабца Бакал Милосаве.
Трчи Анто по бедему граду
Кано соко по јелову грању,
По бедему поређа барјаке,
А Србине меће на буспје;
Виче Анто грлом бијелјем,
Виче Анто, к'о да соко кликће,
Око себе Србадију рабри:
„О Србини, не бојте се, браћо!
„Пун'те пушке, а туците Турке;
„Нек је Турак' сто хиљада војске,
„Нас у граду двадесет стотина,
„Нека знате, разбићемо Турке.
„Нежалите праха ни олова,
„У мене је за доста џебане:
„Да ложимо три месеца дана,
„Да ложимо, војску би грijали:
„Џебане нам нестати неможе. . !""

После овог крвавог боја на Лозници 1810 год., није више жестоки бојева на Лозници до 1813 год. било. У почетку те године Анта разболе се и у Лозници напрасно у другој половини месеца Априла умре, *) где је, кажу по његовој жељи, у тврдом Лозничком шанцу, гди је и војевао, укопат.

Кад су Турци несрећне 1813 год. Лозницу освојили, прича се да су Антино тело из земље ископали, главу му одсекли и у Зворник је однели; а тело његово бацили у бару до шанца према реци Штири. Но неки Срби ноћу из баре изваде тело Антино и затрпају га опет у пређашњу гробницу.

Данас је у том шанцу, кога зову „Град“, озидана лепа црква са школом. Гроб Антин налази се од цркве пет хвати удаљен са југоисточни црквени врата. Место, гди кости Војводе Анте Богићевића леже, нема никаквога белега што му гроб покрива, осим један поширі камен од калдрме црквене!

Анта кажу био је осредње повишег раста, средњи лепи бркова, подужи образа, стасит и врло леп човек. Од нарави био је пријатан у разговору, паметан у суђењу, добар јунак и господствен човек.

Ево како се о Анти пева:

„Цар Везира на диван позива:
„Мој Везире, што ми већ не дођеш?“
„Ах! Мој Царе, како ћу ти доћи?

*) Види Дјеловодни протокол Кара-Ђорђев стр. 140 и 141.

Кад не могу кроз Лозницу проћи;
Од господства Богићевић Анте,
Од његових силнијех јунака;
Од сарука и од јатагана,
Од сабаља и танких пушака.““

Војвода Анта оставио је после своје смрти једну ћер Томанију која се 1816 год. уда за господара Јеврема Обреновића, и два сина млађег Милоша и старијег Богосава, кога Кара-Ђорђе, акоје и врло млад био, одма на место његовог оца Анте, Војводом постави.

148.

БОЈА БОГИЋЕВИЋ
ЈАДРАНСКИ ВОЈВОДА.

Богосав Ан. Богићевић рођен је у селу Клупцима у Јадру. Отац му је био Војвова Анта Богићевић. Кад му отац у другој половини месеца Априла 1813 год. у Лозници умре, *) њега Кара-Ђорђе одма постави Војводом у Јадру. Но како је Боја био врло млад од 17—18 година, то Кара-Ђорђе поред њега постави и Соколског Војводу Петра Молера, да га у Војводским и старешинским пословима руководи и обучава.

Године 1813, кад Турци Лозницу обседну, и у Лозничком шанцу Петра Молера, ту је био и Боја Богићевић са Јадранима. Па како им ни одкуд помоћ није дођи могла, да ји обсаде Турске ослободи. Петар Молер на позивање Турско, нехтевши се Турцима предати, него једне тамне ноћи крадимице са 800 Срба изиђе из шанца, провуче се кроз Турке и побегне. Млади Војвода Боја у кога је јединог остао коњ жив, а други сви коњи, па и Молеров, у шанцу од Турски кумбара изгинули су, моро је тад с коњем последњи из шанца изићи, да неби Турци топот коња преко ћуприје осетили. И тако и он из шанца на коњу избегне и живог свој спасе.

Како после тог Турци заузму Лозницу, разбију Србе на Засавици и дођу Шабцу. Тако одма и Србска пропаст буде, гди већа част Срба и Војвода у Аустрију пребегне. А и Боја Богићевић са Петром Молером у Срем пређе, гди је у Срему осто до 1815. год.

*) Види Дјеловодни протокол Кара-Ђорђев стр. 140, 141 и 176.

Кад се 1815 год. Срби наново подигну противу Турака. Боја Богићевић са Петром Молером пређе из Срема у Србију дође Ваљеву, где је у Кличевачком шанцу био; одатле са Молером и Ваљевском војском отишао је у Шабачку нахију у Црниљево да подижу народ противу Турака. Шта је даље са тим младим Војводом Богосавом Богићевићем било, незна се.

Млађи брат Бојин, Милош Богићевић, пошто је школоват и одрасто, био је чиновник, и у последње време 1842 год. помоћник внутрени дела у Министерству. Но 1844 год. због заплета политичног у Шабцу погинуо је. После смрти своје оставио је једну ћер Катарину, која је удата била за Капетана Милана Даниловића, који је сам себи живот одузео, и она је и данас као удовица жива; и после себе оставио је Милош три сина, који су данас сва три жива. Анту, који је Полковник Србске Артилерије, Милана који је данас Министер, и Мијаила који приватно живи, и сва тројица су ожењена, којим је Бог подарио више дечице.

149.

ЂОРЂЕ ЋУРЧИЈА ИЛИ ЋУРТА ХАРАМБАША.

Рођен је у Срему у селу Босуту. Још као млад пређе у Србију и буде у варошици Крупњу, округа Подринског, мајстор ћурчиски, од ког је заната и зват Ћурчијом. Но он доцније напусти ћурчилук одметне се у хајдуке, где је у Подрињу хајдуково, и харамбашом посто.

Кад 1804 год. 24. Јануара Кара-Ђорђе устане противу Турака у Јасеници, Крагујевачкој нахији; 15. Фебруара дигну се Срби и у Ваљевској нахији и на Бранковачком вису под Јаковом искупи се до 800 Срба. Одакле Јаков Ненадовић оде пред Турке у Шабачку нахију; 23. Фебруара на Бељину сретне Турке и побије се с њима, где падне мртви и од једне и друге стране. Турци окрену Ваљеву и дођу у Свилеуву на конак. Јаков претече Турке и ту ји 28. Фебруара разбије, где Турака 280 мртви падне. И одатле оде са војском к Шабцу, те и варош Шабачку 7. Марта узме, и потом стане и Град Шабачки тући. А у Априлу одпочне и преговоре са Турцима водити да му Град предаду.

У то време неки Ножпи-ага, отишавши из Београда у Босну, чује отом, па око Зворника, Јањине и Бељине искупи 1.500 Турака, пређе Дрину и дође у Лешњицу, с намером да иде Шабцу Муса-аги у помоћ.

Но како је се тад Ђорђе Ћурчија са хајдуцима појавио био у Церу планини код Лешњице, Ножин-ага намисли да прво на хајдуке удари и да ји похвата. Ћурчија дозна зато, па се уклони у Манастир Чокешину под Цером, и јави за Ножина Јакову.

Јаков Ненадовић, како зато чује под Шабцем, поручи Ћурчији и Мачванском Кнезу Мијаилу Ружичићу, да прекупе штогод могу више Срба код Чокешине противу Турака, и да ће и он с војском доћи. Па од обсаде Шабачке узме 400 момака и појити Чокешини пред Турке.

Ђорђе Ћурчија кад види Јакова с мало војске, запита га зашто није више војске са собом довео, јер има много Турака, неће им се противу стати моћи. Јаков му каже да није мого више са собом узети, да неби Шабачку обсаду ослабио; но кад има много Турака да се затворе у камену авлију Манастира Чокешине, па да награде метеризе, па да дочекају Турке и да се бију, докле им и Кнез Мијаило са војском нестигне.

Ћурчија рече Јакову да он неће да се затвора у зидове као баба, па да се бије и лудо да гине, пего да он мисли да је најбоље да се уклоне испред Турака. Јаков му одговори да он то учинити неможе, јербо би Турци спалили Чокешину, продрли Шабцу и обсађене Турке обсаде ослободили. Па укори за ту плашњу Ћурчију.

Ћурчија узме своји 200 момака па оде уз Цер планину, уклони се испред Турака и нехтене дочекати да се са Турцима бије, нада браћу своју. *)

А Јаков сам са своји 400 момака и са Ваљевским хајдуцима, браћом Недићима и њиовом дружином остане, те је крвави бој са Турцима бијо пред Чокешином, више Врањевачког потока, на Лазареву Суботу, 18. Априла 1804 год.

Ево шта каже и народна песма о Јакову и Ћурчији код Чокешине:

„Како дође Ваљевац Јакове,
„Како дође и доведе војску,
„Те се Јаков саста са Ћурчијом,
„У образ се они пољубише,
„Ал' за здравље питаш' се не ћеше,
„Веће одма кавгу заметнуше:
„Вако рече Ћурчија арамбаша:
„„Та Јакове, Србски комендате!
„„Оћеш, болан, више довест' војске?
„„Ако л' нећеш више довест' војске,
„„Ја се први с Турци бити нећу:
„„Јер ја нисам дрво врбовина,
„„Кад посјеку, да с'омладит могу,
„„Па да будем врба, к'о и била,
„„Већ Ћурчија горски арамбаша,
„„Кад посјеку, омладит' се нећу:"

*) Мемоари Проте стр. 82 и 83.

После овога причао је, колика је сила Турска, како ју је у Лешњици уводио, и како Турци смерају да Поцерину поробе и цркву Чокешину запале. На то му Јаков овако одговори:

„„Ти Ћурчија, један пржибабо!
„„Ни старн ти четовали нису,
„„Већ чували краве по Сријему.
„„Ласно ти је море бабе пржит'
„„У поноћи, кад нико не види,
„„Ал' је мучно мејдан дијелити
„„У по подне св'јету на видику:
„„Не ћу, море, више купит' друштва,
„„С'ово брата дочекаћу Турке."

И тако, док је се Јаков препиро са Ћурчијом, Турци се крену од Лешњице. Кад Ћурчија чује да Турци Чокешини иду:

„Он докопа пушку по средини,
„Обазре се, рече три ријечи:
„„Моја браћо, до триста другова!
„„Ко ће са мном, нека иде замном:
„„Ја се први с Турци бити нећу.
„Што бијаше огња племенита,
„Са Ћурчијом оде у планину.
„Кнез Мијаило Ружичић пошао
„Из лијепа села Метковића,
„И он води три хиљаде војске;
„Кад Мијаило опази Ћурчију,
„Ђе Ћурчија струже уз планину,
„Препаде се Ружичић Мијаило,
„На мах своју распустијо војску:
„„Моја браћо и моја дружино!
„„Кад Ћурчија бјежи у планину,
„„Нема данас боја са Турцима,
„„Ви бјежите сваки своме двору,
„„Да се сваки код свог двора нађе."
„Ту Мијаило распустио војску.
„Чича Јаков остаде пред црквом
„Су својијех три стотине друга;
„Су четири своје арамбаше."

И тако кад Ћурчија изневери Србе, остави Јакова и своју осталу браћу код Чокешине. И Недићи нехтену да се у Чокешини затворе, него изиђу пред Турке по више Врањевачког потока, увате бусије и дочекају Турке, гди су севаздан тукли на Лазареву Суботу 18. Априла 1804 год. Но кад пред вече нестане Србима џебане, онда Турци са свију страна обколе Србе, и разбију ји тако, да је Јаков једва жив и са пола своји војника и то по већој части рањени, главу своју изнео и у Шабац тога вечера дошао. Ту на Чокешини погину оба брата Недићи Димитрије и Глигорије, Дамњан Котешанин и Дамњановић Панто са њиним дружинама. Но и Турака мноштво је изгинуло, да је се Ножин-ага само са 500 Турака незапаливши ни Чокешину, у Јадар без обзирце на конак вратио, кога Сребрнички Паша, који је са Јаковом за Јадар учинио погодбу и ухватио пријатељство, да он неће на Србе нападати и Турке кроз Јадар пуштати, ако Срби у њега ништа неди-

рају, на велики петак дочека и преко Дрине га са мало друштва претера. *)

Ма да су на бојишту код Чокешине готово најхрабрији Србски војници попадали, опет су зато и Турци уништени били и подођу Шабачким Турцима у помоћ. И тако Шабачки Турци 20. Априла 1804 год. предаду Град Шабачки Јакову, у ком Јаков за управитеља Града постави Павла из Вуконе Н. додавши му и 20 момака, и једног Турчина; и после тога по скелама и по нахији Шабачкој понамешта Србске старешине, па оде Ваљеву. А после тога на позив Кара-Ђорђа 9. Маја оде са војском Ваљевском и Шабачком и с топом на Врачар, гди су и остале Србске вођe са војском дошле и шанце око Београда пoградиле.

Тад и Ђорђе Ћурчија Арамбаша дође из Поцерине са неколико своји хајдука на Врачар. И Јаков му за његову непослушност и издајство на Чокешини опрости. Кад Јаков са Кара-Ђорђем пође противу Пожаревца и Ћурчија пође уз војску Јаковљеву. И кад се Пожаревац после петог дана обсадног боја Кара-Ђорђу преда и Турци Кара-Ђорђу 50 кеса новаца, неколико коња, сребрни ножева и други ствари даду, које Кара-Ђорђе на старешине и добре војнике подели, и Турке низ Дунав на лађама испрати. Па одатле оде на Смедерево Смедеревски Турци кад виде у Срба топове, поплаше се, даду Кара-Ђорђу нешто новаца и остали дарова, учине примирије и обвежу се, да неће из Града у окружије и варош излазити, и да ће се мирно владати. И тако Кара-Ђорђе остави Турке у граду, а с Јаковом врати се на Врачар; гди с њима и Ћурчија са својим момцима дође.

Кад Ћурчија на Врачар дође, незадовољан са Јаковом, што и он није део плена на Пожаревцу добио, одвоји се од Јаковљеве војске. Па кад његов момак у логору противу строге Кара-Ђорђеве наредбе да се пушке бацати несмеду, пушку на дивљу патку избаци и од Кара-Ђорђа буде рањен (овде Прота Ненадовић приметбу чини, и каже да је Буљукбаша Митар Мањеница, Кнеза Пеје Јанковића брат пушку неотично избацио, и да му је Кара-Ђорђе зато опростио, а не да је Кара-Ђорђе ма кога за ото ранио), **) Ћурчија се и на Кара-Ђорђа озлоједи, остави логор и са Врачара са своји 10—15 момака бескућника

*) Историја Павла Јовановића стр. 12. и 13.

**) Мемоари Проте стр. 207 и 208.

оде Шабцу. У путу поробп Ћурчија у Ваљевској нахији у селу Грабовцу у по подне једног трговчића Ђорђа Маџара дућан и робу му сву однесе; и тако је све успут чинио докле и у Мачву дошао није, а и ту што је што Турско било од Срба истраживое. А после тога за инат Јакову све оне власти, које је Јаков после освојења Шабца у Шабачкој нахији испостављо, као Буљукбаше, Скелеџије, Ђумрукџије на Сави и друге, растера и место њи своје људе самовољно понамешта, а и свога брата Јована на Митровичкој скели за Ђумрукџију намести. *) Па кад то учини, преко Цера оде у Јадар и Рађевину. 2. Јула у вече запали Али-Беговe дворе у Шурицама, и све онде десивше се Турке побије; за које срезове учинио је био Јаков, са Али-Бегом Видајићем мир, да Срби неће Јадар и Рађевину узнемиривати, а тако и да Али-Бег неће Турке противу Срба кроз те срезове пропуштати, да се са Србима бију, него изван његовог домашаја нека иду од Лознице до Рача. Па ако је Војвода Лука Лазаревић и опомињо Ћурчију да то нечини и не нарушава уговор, он ипак пошље левом страном Јадра Арамбашу Симу Сарића из Цикота са Петром Барјактаром и неколико момака, а десном хајдука старога Тодора Бојиновића из горњег Добрића на Лешњицу, Ћурчија пак са прочима момцима оде у Рађевину на Крупањ. Сима Сарић подигне Јадране и дође у Тршић на преноћије, оданде пошље момка у Лозницу, ал је Лозница већ била пуста, Лозничани се разбегли. Потому оде у Лозницу Ћурчија сам и опљени све. Ту остави Мелентија Игумана из Манастира Троноше и Арамбашу Митра за судије; одатле оде на Смрдан и стани се на дну Ковилаче на једном брегу, а после сиђе у раван, а Бојиновић десном страном Јадра udари и протера Лешњичане преко Дрине, а Крупњани сами утеку, пак и он стани се у шуми Ранитовачи на утоку Јадра у Дрину. Ћурчија, подигнувши Рађевину, разреже на народ и скупи један џелеп говеда од народа, и отера у Митровицу на скелу и прода, пак купи барута и олова, врати се натраг у Јадар и подели војсци.

Овим поступком самовластним Ћурчија наруши мир, између Јакова Ненадовића и Али-Бега Зворничког углављени. Па тад Али-Бег са Мус-Агом скупи по доста војске, пређу Дрину, ударе на Бојиновића ноћу и освоје Ранитовачу. Одатле оду у Лозницу без борбе, настану

*) Види Устанак Србски од Светића стр. 31, 32 и Мемоаре Протине од стр. 100—101.

се у њој, и одатле излазили су и села уз Јадар палили, робили и гди су год кога Србина уватили, секли су и опет враћали се без одпора у Лозницу. *)

Кад Јаков и за овај самовољни поступак Ћурчии, с којим је Турке изазвао, те Србе у Јадру и Рађевини без обране робе, пале и секу, дозна; одма јави Кара-Ђорђу и обтужи Ћурчију код Кара-Ђорђа и други главара: Како га је код Чокешине у боју напустио, како му у боју код Шабца није помогао, но по Мачви тумарао, како је са Врачара самовољно отишао, у Грабовцу дућан Ђорђа Мациря поробио, а и како народ ара, како је у Шабачком округу власти, које је он испоставльо растеро и своје льуде понамешто, и како је за Јадар и Рађевину са Али-Бегом уговорени мир за Србе врло користан нарушио и тиме Турке изазвао, те Србе секу, робе и пале. На тужбу Јакова, Ћурчија као издајник, хајдук и у дручитель буде на смрт осуђен, и Јакову се даде овлашћење да то у дјејство приведе. **)

Потом одма напред пошљу Војводу Милована Грбовића, са неколико стотина льуди из Вальевске нахије, и Кара-Ђорђе пише Војводи Луки Лазаревићу те и он Шабачку нахију подигне, и оду противу Турака к Дрини, уз које и Ћурчија са својим хајдуцима престане. Но док су они дошли, Турци су непрестано уз Јадар палили и робили.

Тек што су Лука и Грбовић дошли до Јадра, Муса-Ага, који је 20. Априла по заузећу Града из Шабца у Београд прогнат, и одатле у Босну отишо, покупи у Босни неколико добри коњаника, пређе Дрину, мучки според Србске војске прође кроз Мачву, дође у Шабац, 70 Србски глава на Бајиру 6. Августа 1804 год. на Преображење одсече, ископа своји сто ока дуката у Граду Шабачком, и за два сата врати се опет натраг и у Босну оде.

Војвода Лука Лазаревић и Грбовић, како су дознали да је Мусага Шабцу продро, окрену војску преко Поцерине пред Турке и дођу у Чокешину на преноћије. Но кад дознаду да је се Мусага већ у Босну повратио, Војвода Грбовић са војском и Ђорђе Ћурчија са хајдуцима из Чокешине сутра дан врате се опет натраг, и преко Лешнице оду у Турску Липницу и ту ноћ све попале. Одатле сутра дан

*) Види Историју Павла Јовановића од стр. 16—17.

**) Историја Пав. Јовановића, види стр. 18 и Устанак Србски од Светића стр. 32.

оду у Лозницу, где и ту што је Турско остало попале, па се у Клубце измакну, и одатле Грбовић оде на конак у Тршић, Ћурчија ту ноћи па и он сутра дан у Тршић дође. *)

Но како је и Јаков Ненадовић из Београда са Војводом Јанком Катићем са нешто Београдске, Ваљевске и Шабачке војске дошо да Шабачке Турке казни, зато што су Мусагу у Град Шабачки пропустили, и да казни Ћурчију за његово вероломство. **) Тако Јаков остави код Шабца Катића, узме по неколико момака од Ваљевске и Шабачке војске и ништа недирајући у оне људе, као ни у брата Ћурчиног, које је Ћурчија понамештао, дође у Ново-Село, да по датом му овлашћењу самовољног Ћурчију и његову хајдучију, зване Ћуртовце, казни.

Па из Новог-Села пошље поруку и позове Ћурчију да му на договор дође, да се ђоја договоре како ће се Јадар и Рађевина од Турака чувати, да села не пале и робе.

Кад Ћурчија тај позив од Јакова у Тршићу прими, никаковом свом злу непадајући се, узме узасе Арамбашу Симу Сарића из Цикота, и хајдуке Петра и Николу, оба два рођена брата из села Бадање, и оде у Ново-Село Јакову на договор.

Кад Ћурчија у Ново-Село Јакову са та три своја хајдука дође, Јаков га лепо прими, а своје момке одреди да гледају да ји сва три у једно време побију. Кад Ћурчија, после ручка оде под један Јаковљев чадор и легне да спава, Јаковљеви момци седну са Арамбашом Симом на једну кладу, стану пити, и претворе се да оће да пазаре неке његове пиштоље: а кад он њима да пиштоље да гледају, други га превале преко кладе и закољу га ножем. Кад то опази један од они двојице браће из Бадање, отрчи Ћурчији под чадор пак повиче: „Арамбаша! Од Бога не нашао! Убише Ваљевци Симу!“ Ћурчија скочи, и повиче: „Коња овамо дај?“ А кад види да се коња дочепати неможе, он спопадне пушку посредини, па побегне преко логора, а Јаковљеви војници повичу: „Ај, море, ударите хајдука.“ Онда пушке са свију страна препуцају, те Ћурчију на седамнест места обране, он побегне у једну колебу где га ране савладају и он падне на земљу, Јаковљеви војници дотрче, тега у колеби премлате. Исто тако убију и она два хајдука његова,

*) Види Историју П. Јовановића стр. 17 и 18.

**) Мемоаре Протине стр. 100, 133 и 134.

оба брата из Бадање. После тога пошље Јаков момке те убију и Ђуртиног брата Јована на Митровачкој скели. и разашље људе те по Шабачкој нахији побију више од 30 Ђуртиноваца, а неки се од њи разбегну и посакривају. И онда Јаков понамешта опет своје оне људе које је Ђурчија позбациво био; па се врати натраг у Шабац да Шабачке Турке са Катићем казни, што су Мусагу у Град пуштали те је новце ископао и 70 Срба посекао. Но Турци се затворе у Град и нехтену га пустити, и он, кад им ништа неузможне учинити, оде Београду. *)

Ево овако је за своје самовољство окончало свој живот чувени Ђорђе Арамбаша, прозвани Ђурчија или Ђурта.

150.

ТОДОР БОЈНОВИЋ

ХАЈДУК.

Родио се у горњем Добрићу у Јадру. Уз Немачки рат био је у Лозници као мали Буљукбашица над фрајкорима и с Немцима чувао Дрину од Турака. Кад се Немци врате, он се не смедне одма предати Турцима, него се одметне у хајдуке, па се после преда, пошто се нећ умири са свим; и од тога је доба живео мирно код своје куће, као и остали сељаци. **)

Године 1804, кад букне устанак Србски против Турака, и Јаков Ненадовић очисти Ваљевско окружје од Турака и пређе с војском и у Шабачки округ. Тад у Церу појави се Ђурчија Арамбаша са хајдуцима. Турци пођу противу Ђурчије, он сиђе Чокешини, Турци пођу и Чокешини за њим, и он јави о том Јакову под Шабац, који претрчи Чокешини пред Турке са 400 момака. Но, Ђурчија кад види толику малену војску код Јакова, нехтене се бити са Турцима, него повуче се опет са хајдуцима у Цер планину.

После, тог кад Јаков очисти и сво окружје Шабачко и са Али-Пашом Видаићем за Подрински округ уговори мир, и по помину Кара-Ђорђа оде Београду, и Ђурчији са неколико своји хајдука оде на Врачар, гди је и на Пожаревцу био. Па кад се од Пожаревца Ђурчија врати, он остави самовољно и Врачар, дође у Шабачко окружје, посбаца званичнике, које је Јаков по Шабачком округу испоставио, па

*) Мемоари Проте, види од стр. 133—134

**) Даница Вукова за 1827 год. стр. 16—17.

своје по наместа, и онда пређе у Подрински округ, наруши уговорени Јаковом са Видајићем мир, и побуни Јадар и Рађевину.

Тад и стари хајдук Бојновић ступи у чету Ћурчијину. Ћурчија пошље левом страном Јадра Арамбашу Симу Сарића из Цикота са Петром барјактаром и са неколико момака, а десном хајдуха Тодора Бојновића, а са прочим сам Ћурчија оде у Рађевину на Крупањ. Сима Сарић подигне Јадране и дође у Тршић на препоћиште, оданде пошље момка у Лозницу, ал је Лозница већ била пуста, Лозничани су се били разбегли. Потом оде Ћурчија у Лозницу и сву је опљени. Ту постави Мелентија Игумана из Манастира Троноше и Арамбашу Митра за судије; одатле оде на Смрдан, и стани се на дну Ковиљаче на једном брегу, а после сиђе у раван. А Бојновић десном страном Јадра удари и протера Лешњичане преко Дрине, па стани се у шуми Ранитовачи на утоку Јадра у Дрину. Ћурчија потом покупи џелеп говеда, отера наскелу те прода и купи џебане. Но зато време Али-Бег са Мусагом скупи доста војске, пређе Дрину, ударе на Бојновића ноћу и освоје Ранитовачу. Одатле оду у Лозницу без борбе, настану се у њој, и одатле излазили су и села уз Јадар палили, робили, и гди су год које га Србина уватили, секли су и опет враћали се у Лозницу. *)

Пошто Јаков Ненадовић стигне од Београда и Ћурчију за нарушени мир и самовољство његово смрћу казни, и поврати мир у Подрињу, као што је са Видајићем уговорио, Тодор Бојновић оде својој кући гди је неко време мирно живио.

Кад Турци 1806 год. у пролеће ударе на нахију Шабачку, Бојновић немогне срцу одолети, него с неколико момака оде преко Цера и стане се бити с Турцима. Но будући да су му жена и деца била у Јадру, зато где који Срби стану говорити, да он није дошао да се бије са Турцима, него да су га Турци послали, да шпијуни. Он ово чувши, обећа се, да ће на првом боју или погинути или Турчина жива уватити и показати им, зашто је дошо. И тако на првом боју потегне из пушке, те убије једног Турчина, други пак Турчин, видећи, да је он избацијо пушку, учини јуриш, да му одсече главу, а он распаливши пушком кијачки Турчина по глави, онесвести га мало и обори на земљу, па притисне да га веже; но док он овога свеже, други потегне из пушке, те га рани у кук. И тако његови момци доведу пред Јакова и

*) Историја П. Јовановића стр. 16—17.

њега рањена и Турчина везана. После се излечи у Манастиру Радовашници, но остане мало ром, и тане му остане у куку.

Кад Јаков 1807 год. дође, те побуни Јадар и Рађевину, он постави у Јадру Војводом Антонија Богићевића и испоставља неколико Буљукбаша, а Бојновић поред свију његови заслуга и јунаштва остане онако, и сам од своје воље скупи неколико момака, те стане изнад Лешнице опет чувати стражу од Турака. Јаков се истина тога лета неколико пута кајао, што није Бојновића поставио место Антонија, јер је Антоније из почетка био човек мекан, и више кмет него војник; али тако остаде. *)

Године 1808 подбуне Бојновића његови момци и пријатељи да тражи, да му се даде десна страна Јадра, да буде над њом барем Буљукбаша (под Антонијем). И тако он са верним другом својим Гаврилом Цакленом из Бегове Лешнице отиде у Београд у јесен те и сте године да то тражи; но будући да је Антоније, као Војвода и богат човек, имао свуда више пријатеља него он, зато Савет окриви и њега и Цаклена, и поћу да ји обојицу као немирне људе, који се противе постављеној уредби затворе у кулу, но они дознавши то, побегну, те се сакрију у некаку Трговачку лађу, и по том утеку пешице у нахију Шабачку, а коњи са свим пртљагом остану им у Београду и пропадну. После тога 1809 год. Цаклен отиде преко Дрине на војску, те погине: а Бојновић, не смејући од Антонија ићи у Јадар на своју баштину, остане у нахији Шабачкој у селу Добрићу, и стане опет онаком и стар (већ преко 50 година) наново крчити, орати и копати, те се ранити са женом и с децом.

И тако је онде живео до године 1813; а кад те године Турци опет обвладају Србијом, он се врати у Јадар, а Турци га увате и одведу у Зворник, те обесе.

Бојновић је био крупан човек, суви дугачки образа с испалим агодицама, голема покучаста носа, повелики и дебели бркова, и страшна јуначкога погледа. Био је не само храбри јунак, него и мудри уредник и велики заптија у војски; све је тежио на Немачке уредбе, што је уз рат видео. **)

---

*) Овако само Вук Караџић каже у својој Даници за годину 1829 на стр. 17 и 20. Али Анта својим лепим јуначким делима потро је ово Вуково неосновано казивање, а држим да се Јаков није кајао, што је Анту Војводом именово. К. Н. Н

**) Из Вукове Данице за 1829 год. стр. 17—20.

В.) РУЈНО, СТАРИ ВЛА И РАШКА.

IX. УЖИЧКА НАХИЈА.

151.

ХАЏИ МЕЛЕНТИЈЕ СТЕВАНОВИЋ

АРХИМАНДРИТ РАЧАНСКИ, ВОЈВОДА СОКОСКИ.

Потоњи Владика Шабачки.

Хаџи Мелентије Стевановић родом је из Бирча, у нахији Сребрничкој.

Књигу је учио по Манастирима, а покалуђерио се у Манастиру Тропоши, у Подринском округу. Ишао је у Јерусалим, 1794 год., и кад се отуд вратио, добио је од Турака ферман да може оправити Манастир Рачу, у ондашњој Сокоској, а сад Ужичкој нахији. Он је ту оправку одпочео године 1795. Био је човек отресан, заузет за ствар свога народа и није се клонио изложити непријатности Бог зна каквој, само да уради оно што је држао да је право и да је његова дужност.

За Мелентија у почетку 1804 год. Фочић Мехмед-Ага овако је говорио:

„Док запалим Рачу украј Дрине,
„И погубим Хаџи Мелентија,
„Кој' је иш'о преко мора сињег
„Те је Влашку ћабу походио,
„Пак се узгред у Стамбол вратио,
„И од Цара Ферман излагао
„За стотину жутијех дуката,
„Да власима богомољу гради
„Да је гради за седам година,
„Начини је за годину дана.
„Ево има шест година дана
„Како зида покрај цркве куле,
„А у куле набавља џебану
„И по мраку топове привлачи;
„Видиш јолдаш! Да се нечем нада.“

Није познато и исторично признато да је Хаџи Мелентије џебану и топове за раније прибављо и за устанак спремо се. Јер године 1804, кад је Кара-Ђорђе, а затим и Јаков Ненадовић усто противу Турака, Сокоска и Ужичка нахија биле су мирне. И тек доцније. кад је Јаков очистио Ваљевску и Шабачку нахију од Турака, и са Мехмед Капетаном Видајићем уговорио мир за Јадар и Рађевину Подринске нахије. Тек је онда Мелентије ступио у договор са Јаковом Ненадовићем и започео спремати народ за устанак у том крају. Па тек

године 1805, кад по заповести Кара-Ђорђа Јаков Ненадовић са Луком Лазаревићем од Дрине у Јулу пођe противу Ужица и удари спореда Сокола Града, и Хаџи Мелентијем спремљен народ за устанак у Сокоској нахији подигне на оружје и из сѐла, у којима су Турци били, стера у Град Сокола и преко Дрине претера ји. И тад Јаков Ненадовић Хаџи Мелентија Архимандрита Рачанског постави Војводом Сокоске нахије и главним старешином тог краја. Одатле Хаџи Мелентије са својим Сокољанима и са Јаковом пређе у Ужичку нахију, гди ји Милан Обреновић дочека, и одатле оду к' Ужицу, кога са свију страна војском обколе, стану га бити и кад варош запале, гди 5.000 Турски кућа изгори и Турци збију се са женама и децом у Град и око Града, почем у малом Граду нису се могли сви склонити. Онда Срби стану и на Град пуцати, гди Турци приморани буду понудити Јакову предају, коју Јаков прими, и Турци 20. Јула на Свет. Илију Ужице Јакову предаду, пошто му 50.000 гроша и 80 хатова као глобе даду, које Јаков све на војску и старешине подели, и тако Срби погорелу варош заузму. *)

Кад тако Ужице освоје, Јаков постави у Ужици за Војводу Алексу Поповића па се врати са Луком Лазаревићем, и Хаџи Мелентијем натраг. Мелентија остане у Рачи, те је Сокоском нахијом од то доба неко време управљао, и око Града Сокола и поред Дрине са Турцима бахтао се. А Јаков са Луком оде у Шабачку нахију на Дрину.

Године 1810. на народњој скупштини Кара-Ђорђе и Совет одреде за посланике Архимандрита Хаџи Мелентија, Милана Обреновића и Мијаила Грујевића, те су 17. Нојемвра ишли у Букурешт Главнокомандујућем Графу Каменском, и благодарили му на дотадашњој помоћи Руској и молили га да Србима опет војске у помоћ пошаље. Ту у Букарешту Мелентије остави Милана, који доцније 29. Декемвра и умре, а он оде и у сами Петербург, те је Цара молио да Србима помогне и ослободи ји господарства Турског.

Хаџи Мелентије као паметан човек био је у Петрограду врло лепо примљен и том приликом од Цара Руског добио је златан крст на златном дугачком ланцу, који се и сад чува у ризници Манастира Раче, и један скупоцен брилијантски претен. Овај крст и претен Ме-

*) О узимању Ужица врло интересантно причање види у Мемоарима Протиним од стр. 178—184.

лентије је увек на себи, као одличије од Цара Александра I. дато му под Кара-Ђорђем, носио; после пропасти Србске 1813 год., кад је прешо у Срем и тамо га је у Фрушкој Гори носио. Но кад се 1815 год. врати у Србију, Кнез Милош поиште од Хаџи Мелентија тај прстен да му га да, говорио је: „што ће теби прстен као духовнику." Овај му као Царску успомену нехтене дати. Милош хотевши од њега такови насилно узети, и тако посвађају се, због чега су у великој омрази живили. Има и даље прича, да га је тај прстен и живота његовог од Милоша стао, и да је тај прстен после Мелентијеве смрти 1824 год. опет Кнез Милош себи узео, којему је Калуђер Моја морао такови предати.

Године 1811 био је Архимандрит Мелентије изабран за Шабачког Владику, и отишао је те управљао Епархијом као Администратор, али није још био посвећен за Владику. Има писмо једно Кара-Ђорђево од 4. Априла 1812 год. којим позива Проту Ненадовића да дође, да се Мелентије за владичи, које као интересно сво овде стављамо:

„Поздравлямъ васъ Господару воевода Прото Маѳея Алексићу и тако вамъ даемъ на знанѣ како есмо намѣрени у име Бога поставити Владикомъ Г: Аџи Мелентія сада о цветима гди ћу и я онде дођи и радъ есем да буде неколико оближніе старешина на ономъ веселю; тако вамъ препоручуемъ да зовнешъ Воіеводу Євремa и Гербовића и Миливоја и одъ Кнежина Ваши по три кмета пощена и изабрана съ вама кои ће на оному веселю бити и да дођете у очи Цвети рано у Суботу Лазареву да сте онде како ћемо оно дѣло совершити на Цвети а оставите у нахіи наредбу кою знате да на свацо с матраю остасмъ вамъ свако добро желећи.

У Тополи, Априла 4. 1812 года.

Верховный Вождъ Народа Сербског
Георгій Петровичъ.

Надпис: Благородному Господину воеводи Проти Маѳею Алексићу да надлежитъ съ честію его у Валѣво. *)

Нр. 368-ма.

Као што се види из дјеловодног протокола и регистера Кара-Ђорђевог од 6. Јануара 1813 год., Хаџи Мелентије је био и постав-

*) Голубица час V, стр. 196.

љен за Владику Шабачког, и он је као Владика и чинодјејствовао. *) Но незна се дал је баш и посвећен био.

Те 1813 по Србију несрећне године, 16. Јуна добио је Архимандрит Мелентије од Кара-Ђорђа и Совета налог, те је по својој Епархији расписао по црквама и манастирима, да се чине богомољства и бденија непрестано за побједу над непријатељем. После тог ишао је и сам и налазио се по граници поред Дрине и по логорима, гди је војску и Војводе одушевљаво и храбрио. **) Но кад огромној надмоћној непријатељској Турской сили мала и храбра Србска војска подлегне, Турци продру Шабцу, а и од Мораве Србиом завладају, кад Хаџи Мелентије, Владика Шабачки, пређе у Срем и склони се у Фрушку Гору.

Кад је Србија на ново устала противу Турака 1815. год., а те године и мир закључила са Турцима, Хаџи Мелентије врати се из Срема и морадне отићи у манастир Рачу, у ком је до своје смрти живио.

Он је био хром у једну ногу, за то кажу да је у последње време пред своју смрт ишао на штакама. Причају да је једном, гонећи се са сељацима око манастирске земље, у љутини нагнао хата на некакав јалак, те пао с коња и у гануо ногу.

Он је умро 27. Марта 1824. год. у манастиру Рачи, и ту је укопан. На гробу му има плоча с потписом, који је нарезао Игуман Серафим 1851. год.

Оволико за сад знамо о овом славном Хаџи Мелентију Стефановићу Архимандриту Рачанском, Војводи Сокоском и Архимандриту Шабачком. Аваљда ће се доцније ко наћи да и подпуније живот његов опише. Јер има прича да је он због Кнеза Милоша и у Црнугору бего.

152.

АЛЕКСА ПОПОВИЋ

КОМАНДАНТ ГРАДА УЖИЦЕ И ВОЈВОДА УЖИЧКИ.

Радио се у селу Субјелу, среза Црногорског, округа Ужичког. Устанак Срба под Кара-Ђорђем затеко је Алексу као човека одбрана и у народу позната.

---

*) Види дјеловодни протокол Кара-Ђорђев, стр. 79. и регистер стр. 19 и 21

**) Дјеловодни протокол Кара-Ђорђев, види на стр. 193 бр. 1592.

Кад је Кара-Ђорђе 1804. год. све Турке из села, варошица и вароши, из шумадије прогно, или ји у Градове стеро.

Године 1805. млого је се Турака у Карановац и Ужице збило, око који су стајале мале Србске обсаде, само у толико да Турци неби у села излазили и народу штете чинили, а Срби ји никако ни су узнемиривали, и говорили су им да они на њи неће нападати, него да су само противу Дахијске тираније устали, и тако једни спрема другим за неко време мирни су били.

Но Турци те 1805. год. наруше тај мир испадну из Карановца и посеку тројицу Срба, но и Турака 9 мртви падне; а 10. и 11. Маја Мусага побуни Ужичке Турке, испадне из Града и на спавању 150 Срба, који су као обрана били, побије. Сутра дан опет изиђе и у села око Ужице, 309 Срба изсече, села поороби, пак се у Град врати. *)

Кара-Ђорђе, кад чује за то, изда заповест Јакову Ненадовићу, који је био на Дрини главни заповедник, да, иде противу Ужица. А он сам са више Војвода оде Карановцу, кога 29. Јунија на Петровдан освоји. Па одатле оде на Мораву Ћуприји противу Хафис-Паше, који је са 40.000 Турака противу Срба ишо. Кога 1. Августа код Ћуприје на Иванковцу дочека и тако жестоко са Миленком разбије, да се Хафис рањен у Ниш врати и на пречац пресвисне. Па одатле се Кара-Ђорђе врати Смедереву, те и Град Смедеревски 14. Нојемвра од Турака очисти.

Јаков Ненадовић, по издатој му од Кара-Ђорђа заповести, узме узасе Луку Лазаревића и са Дрине из Шабачке нахије оде според Сокола, Соколску нахију очисти од Турака, Хаџи-Мелентија Архимандрита Рачанског постави Сокоске нахије старешином, и преко Ужичке нахије, узевши са собом и Милана Обреновића, а и Прота му Ненадовић од Ваљева преко планине Маљена са два топа под Ужице у планину Црнокосу са војском дође.

Чувши Ужички Турци да Јаков противу њи иде, двадесет стари Турака, који ни су мешали руке ни у један учињени покор, изиђу на сусрет војсци да је утишају, ако се може. Сусретну се у планини Црнокоси. С прва нису веровали никако да Јаков Ненадовић вуче са собом одиста и топове, као што је пукао глас, и кад ји виде очима, још су мислили да су од дрвета. А кад приђу ближе, те ји опипају рукама, и

*) Историја П. Јовановића стр. 23.

виде да су истински од метала топови, груну им сузе из очију, па рекну: *„Куд си пошао Јакове? зашта је пошла Султанова раја, да удара на Градове Цареве?“* Јаков им одговори, да он није пошао на Царске Градове, него на Царске бунтовнике на Омер-Агу, Осман-Агу и Бега Новљанина, и да су му и топови од Цара; нити ће кога од њих и глава заболети, само нек му се зликовци предаду у руке. Они одговоре да њима не допушта дин-закон да своје људе издају у руке неверницима. *)

На то Јаков удари на Ужице, стане га жестоко тући и запали варош, гди 5.000 кућа изгори. Турци се збију у Град, а и за Град, и Град се са женама, децом и војском од 8.000 напуни као рој пчела. Срби стану и на Град нападати. Турци, кад виде да се у Граду одржати немогу, изиђу Јакову и понуде му предају. Јаков ту понуду прими, пошто му Ужичани напред даду 50.000 гроша и 80 арапски хатова, које Јаков све на своји 3.000 војника подели; **) и осим тога Проти Ненадовићу даду Осман-Аге Фочића хата, којег је брат његов, Дахија Фочић, оца Протиног Кнеза Алексу Ненадовића посекао: и Бега-Новљанина Луки Лазаревићу даде његовог хата са свом скупоценом коњском опремом, што му је братучеда Кнеза Ранка убио. Та три зликовца пропусти Јаков, те у Босну оду, и Турци Јакову 20. Јула на Св. Илију Ужице предаду, и Србска војска у Ужице уђе. Турци даду реч да из Града више излазити и по селима тумарати неће, него да ће се мирно владати. ***)

Тад Јаков постави за Војводу Алексу Поповића Субијелца, остави га у Ужицу, и огласи да свак може у Ужице долазити, шта има куповати, и слободно продавати. Па одатле са војском крене се на Дрину. †)

Тако Ужички Град остане у рукама Турским, а варош у Србским и Турским. Алекса остане у вароши да заповеда са Србима, и да се споразумева са Турцима о одржању реда и поредка од једне и друге стране.

---

*) Историја Леополда Ранка, види стр. 107 и 108.

**) У „Војне Срба са Турцима“, од директора школа Петра Радовановића стоји да су Турци дали Јакову 200 коња и 70 хатова, које је Јаков на војску поделио, и да је на свакога војника дошло по 1½ дукат.

***) Проте Мемоари види од стр. 178—184.

†) Устанак Србски од М. Светића, види стр. 43 и 44.

Кад је Кара-Ђорђе 1807. год. дошо са војском, те и Град Ужице од Турака поново у очи Петровадне 28. Јула освојио и Турке у Босну протеро, Алекса је ипак остао неко време управник Ужица.

Алекса је био више за грађанску, него за војничку управу; и зато је после њега дошо за заповедника Ужице Рака Левајац, а после овога 1812 год. у Марту Милош Обреновић. *)

Кад је пропаст Србије 1813. год. била, Алекса се затекао у Ужици и није у Аустрију прелазио.

Године 1815, кад наново букне устанак Срба противу Турака, Ужички Турци дозову Кнеза Алексу са Радовићем и Василијем Кнезовима, и трговцем Радованом Маслаћем у Ужице, и задрже ји у Граду као таоце. У очи дана, кад су ји хтели погубити, докаже им један Турчин, који је у време Кара-Ђорђево покрштаван био, и Алексу поочимом звао, шта ји сутра чека. Они ту ноћ повежу појас на појас, и спусте се низа зид Градске куле, која је неколико десетина фати висока ка Дјетињи рјецци била. Ту се Алекса и други сви, осим Радовића, грозно скр'ау, а сутра дан ји Турци нађу и главе им одсеку. **)

153.

МИЈАИЛО РАДОВИЋ

ВОЈВОДА ЗЛАТИБОРСКИ.

Мијаило Радовић рођен је у селу Равнима у срезу Златиборском нахије Ужичке.

Године 1805., кад је први пут Ужице 20. Јула на Свет. Илију узето, у том боју при освајању Ужице био је и Мијаило Радовић, који је се као добар јунак показао и старешином у Златибору постао.

Године 1806. држао је шанац у Златибору на Таламбасима, у ком је он старешина био.

Године 1807., кад Турци из Босне на Вишеграду пређу, уђу у Ужичку нахију и продру до Златибора, Мијаило Радовић је био бој са тим Турцима на сам дан Божића, дочекавши ји у самом шанцу. Ево шта Милутиновић о Радовићу каже, који је знао да Турци на њега иду да га нападну:

„Ал' то' дози'о Радовић Мијајло,
Свим' природе окићени дар'ма,

---

*) Дјеловодног Протокола Кара-Ђорђева, види стр. 16 и 119. и регистера стр. 61.
**) Историја Милутиновића, стр. 283—284

Каквог' игда родит' могла нèва...
Телемаку б' сравнијо се ласно,
Лиш' у сам себ' и Ментора имав."

У овом боју Радовић разбије Турке и преко Дрине ји претера, и тад га Кара-Ђорђе Војводом постави и диплому му даде:

„Оном' Диплом', да Војводом отле
Млогосретњи Радовићу буде,
Ког' би пазит' мор'о и људомрз —." *)

После тог Мијаило Радовић као Војвода, био је бој по други пут на Ужици; кад је Кара-Ђорђе дошо са војском, те га 28. Јуна 1807. год. од Турака освоијо, Турци му Град на Петровдан предали, и у Босну испраћени.

Тако и у свима другим бојевима, који су се у Ужичкој нахији дешавали, био је Радовић са Турцима јуначки бој. Он је био вешт и у ватању хајдука, који је у то доба било млого у Ужичкој нахији, а и иначе био је ваљан и паметан старешина.

После несрећне 1813. год. заостао је у Ужичкој нахији, а после предао се Турцима и у свом селу живио до године 1815.

Године 1815., кад наново Срби устану противу Турака, Ужички Турци дозову Радовића са осталим Кнезовима Ужичке нахије: Алексом Поповићем, Васлијем, и трговцем Маслаћем к себи у Ужице, и затворе ји у Град у тавницу једне куле, бојећи се да неби они и Ужичку нахију побунили.

Ту су они лежали неко време. Но кад Војвода Милић Дринчић, са хајдуцима Јованом Мићићем, Тучом и Ковачом 1815. год. на Дружетићу разбију Ваљевске Турке под Селим-Беханћем, који су пошли Чачанским од Срба обседнути Турцима у помоћ.**) Ужички Турци тим огорчени, закључе да поапшене Кнезове исеку. Па у очи тог дана, кад ће бити исечени, неки Турчин, који је у Кара-Ђорђево време покрштаван био и који је Кнеза Алексу Поповића поочимом звао, докаже им за то.

Кад Радовић и остали, дознаду шта ји сутра чека, они се досете и те ноћи навежу појас на појас и кроз пенџер куле пропузу се и низ појас низа зид Градски к стрмени к реци Ђетињи, неколико дебелина

*) Србијанка III. стр. 99—100.
**) Историја Милутиновића стр. 141.

хвати висине спусте се; гди се сви покр'хају и поломе, осем једипога Мијаила Радовића, што здрав остане, који и Радована Маслаћа трговца на својим леђима сломљеног до на Лубање жива изнесе, а опе друге Турци сутра дан поломљене нађу и главе им поодсецају. *)

После тог Радовић је одма одметнуо се и са Србима Србску ствар подпомагао, до самога краја живота свога.

Радовић Мијаило је умро у свом селу Равни 1822 год., и ту је и укопан.

154.

ПЕТРОНИЈЕ ШИША

СТАРОВЛАШКИ ВОЈВОДА.

Петроније је рођен у Старом-Влау у Ерцеговини.

Кад је Кара-Ђорђе 1804. год. усто противу Турака, Петроније Шиша је одма дошо у Србију и скупио чету добровољаца голи синова, повећој части из Мораче, Ерцеговине и Босне, и млавио је Турке, гди је год кога стиго и нашо.

Па кад су Срби очистили Старовлашку нахију од Турака, он је се по већој части налазио у Ужичкој нахији, и имао је свој шанац у Златибору. Кад Скопљак-Паша 1809. год. после Каменичке пропасти са 30.000 Турака упадне у Ужичку нахију, Шиша Петроније повише села Расинце спрема једне дољашице, куда ће Турци проћи, с обе стране у шуми ували бусије, па кад Туцни наступе, са својим јунацима из планине оспе ватру из пушака на Турске, и после жестоког боја, гди двеста Срба мртви падне, тако Турке разбије, да су у највећем нереду побегли натраг у Босну, а Петроније Шиша са својим јунацима богати пљен од Турака задобије.

Петроније Шиша са својим јунацима, по већој части ускоцима, био је страшило Турака у Златибору, и он је био у свима бојевима у Ужичкој и Старовлашкој нахији и на горњој Дрини, који су се збивали за време Србског војевања под Кара-Ђорђем.

Године 1813., кад је силна Турска војска прешла Дрину и потисла Србе Шабцу и Засавици-Равњу, био је и Петроније Шиша са својим јунацима у Равњу, и кад Турци под Скопљак-Пашом и многим другим Пашама навале на Србе, који су ји више од 17 дана, дању и

*) Историја Милутиновића стр. 283—284.

поћу јуначки одбијали, но на последку кад ји Турци силном топовском ватром управљајућом Францускиим официрима, и дивљом нападом разбију, да се сва Србска војска у бегство са Војводама распрати. Петроније Шиша и Капетан Зека са својим јунацима, њи око две стотине друга, нехтену бегати, него завере се и остану у шанцу да се бију са Турцима, и да сви изгину, задржавајући ји докле се разбегла Србска војска неспасе. И тако оставши у шанцу на Равњу Петроније Шиша и Капетан Зека са својим јунацима клали су се ножевима са Турцима и секли, докле сви до једног изгинули нису.

Пожртвовањем своји живота ти јунаци сачували су животе неколиким хиљадама Срба, које би Турци све потаманили.

Дали Старовлашанин Петроније Шиша и Капетан Зека са својом изгинулом дружином јуначким пожртвовањем, за спасти своју браћу Србе од известне смрти, надмашују Термопилске јунаке? Заиста надмашују! Вечна буди слава и успомена овим нашим редким и великим Засавичким јунацима.

155.

ЈОВАН МИТРОВИЋ ДЕМИР
КАРА-ЂОРЂЕВ
Пожешко Ужичке пехоте Капетан.

Јован Демир је родом из Ерцеговине. Прозват је „*Демир*“ (гвоздени) због великог јунаштва његовог. Раније него што ће Кара-Ђорђе устати противу Турака, одметнуо је се био Демир у гору у хајдуке. Кад Кара-Ђорђе 1804. год. устане противу Турака, Демир дочује да један барјак Сарајевски богати Турака иде противу Срба под Кара-Ђорђем; па у гори Романији са своји шест друга поред друма, којим ће Турци проћи, ували бусије, и кад Турци на заседу наиђу Демир оспе ватру из пушака више Турака побије и распе, те се бегством спасу, а неколико њи и живи похвата и процени, које Турке Сарајлије великим новцем, скупим оделом и оружјем искупе; и Демир ји тад одпусти. Ево шта и Милутиновић о овом јунаштву Демировом говори:

7.

ЈЕДИНЦАСТОСТ.

Пропиштало нешто гласовито
С Требевића изнад' Сарајева:
„Ђесте Срби, ђе јунаци стари!

Романија обудовљела је (планина)
Њом се шећу срне и кошуте
А стадама и то без' пастира.

Пак и турад' силна и пустошна;
Нит' је вука, ни горска јунака!..."
Јован-Демир тек' што то дочуо,
Родно'л своје познајући мјесто,
Избр'о себи неколико друга,
Што у догон све на вјерно стижу,
И хитцима, и доглéдом ока,
Нит' јунаштвом уступају смрти...
Спремили се спомен оставити,
Ко некада Сочивица Станко,
Ил' ријеткп Пивљанин Илија —.
Све преметну горе и странпутја
Док допану на Новака стјену,
У којој нос' беле пчеле држе...
И соколи при голуб'ма лéгý...
Ту чекали штоће срећа дати;
Ал' евот им цел' барјак Турака,
На жéстилис' иђ' покосит' Раце,
Сви пјевају, коње протркују;
Друм им Суљо давно раскрчио
По пушкомет с' обадвје стране,
Дивни спомен самосвог му труда!...
Све им залуд' кад се Демир зграну,
Провали се и пушкама сложи,
Тек' ачжапи...што их забезекну...
„Каква л' сила, и од'куда овде?!..."
Дотле с' друштва самседмином Демир
Већ' испао међу исте мухе...
Неколцину скочке преметнувши,
Под агом им сам за узду коња,
Друг му другог' и под' барјактаром,
И сватко их тако понекога!
Док остали задру и утеку
Куд' ко мог'о преко врата сама
Невиђели Дрине ни Рацова;
Од неколик' збиљом храбра друга
Турака је пуни...барјак прсло,
Да незпала ни два за трећега.
Пофатане са собом одведу,
Уцјене их, поруче им роду,
Да се главам' небоје им ништа,
Ал' испустак нек'се добро плати;
Сарајлије к'о богати људи
Новаца им склонес' дати ласно,
Колик' ишту, а за живот браће;
Спорежусе, и пошљу им негди
Упланину ришћанина Царство,
Подмире их новцим', хаљинама
Све од саје.. пак и сваком' токе,
И оружје што имали боље,
Даду радо...кано т' емшерији —!
Прам јунаштву, дас' и диком диче.
Хоће Демир! А и Подруг може,
И Кальевић', и малехни Бојо,
Но тек' за се, и за друштво своје;
Што л' га нејма...? Да размисли шире,
И обширно за завичај цели,
Штоб' се, како л', и кад, учинило!...
Нашлеби се згоде и начини,
Те мајке б' им ослободиле се
На брекива од' туђинства срамна;
Ал' с' невјештим' истекар би горше,
Ријeдак је на то упутниче,
И јунаци сви су прости наши:
Умудрујтес', пак се усуђујте!...
Право л' имас' непристат' за слепци,
Што б' обоји та у прву јаму...
Времена је у напредак свагда,
Нит' им итко...до своије ишто. *)

*) Србијанки III. од стр. 32—35.

После овог разбића Сарајлија, Демир са својом малом ал храбром дружином: Каљевићем, малим Бојом и другима пређе у Србију и у Ужичкој нахији сукоби се са Турцима, који су неку богажу спроводили, разбије ји, рану и друго које шта одњи отме и целу апотоку војничку, и то све Кара-Ђорђу у Тополу пошље, за које јунаштво Кара-Ђорђе га постави за Буљукбашу у Златибору, који је по већој части ту био, Турке јуначки дочекиво и разбијо.

Јован Демир је велики јунак био, кога Кара-Ђорђе, пошто је се Демир и у војничком екзерципру извечбо, постави и за пешачког Капетана и диплому му на тај чин изда, која у целости овако гласи:

От Верховнаго Вожда, и Правителствующа Совѣта Сербскаго народа.

НАИМЕНОВАНІЕ

Сербскому Господару Капетану Јовану Митровићу Демиру.

Благоустройство и доброводствіе воиске наше вавскуе учинити наше расположеніе за ону, равно и отличност Ваша на много мѣста против непріятеля показана ище награжденія, и в'знак таковаго именуемо вас Капетаном пѣшачким, кои да буду у команди и смотреніем вашим, ви и команда вашіе войника покоравати се дужнисте у свему вашему Госпо: Комендант от Кнежине Г. Николи Карамарковићу, и сва возложенія от онаго, на вас-заповѣдамо вам точнѣйше исполнявати, ибо исполнявајући она-єму от нас возложена, совершиваћете нашу волю. Будући се вы подчинѣни именуете Господ. Комен. (или Войв.) то потребно е и вам подчинѣне назначити, и тако урећуемо.

Колико под смотреніем у Команди вашей воиника имали будете на свако 25 войника по єднога вредна уредника да наберете, Войводи (или Комен:) да преставите, кои власт има утвердити, и тако им, уредника с' войником заедно нарећуете се у послушаніе и покорност своему Господару Войводи, кои власт има с' вами полно заповѣдати и управляти — сожителѣ у команди вашей живуще за чест нашу забраниемо угнѣтавати.

Несумнямо да против вас новое наименованіе хоће вас полно задовольна и благодарна предусрести. — Учем увѣрени даћете убудуще усугубити труде ваше к полном исполненію сего наименованія.

кое за показати себе достойним и благодарним сего отличія желимо вам управлятисе в' полной тишини сего предписанія

У Београду, 26. Маіа 1811.

В' Правителствующем Совѣту Верховни Сербскаго народа Вожд и Предсѣдатель Совѣта

Георгіе Петровић.

Попечитель военный

Младен Милованович.

(Адреса.) От Верховнаго Вожда и Правителствующа Совѣта Народна Сербскому Капетану

Господ. Јовану Митровићу Демиру ***ДИПЛОМА.***

Г. Карамарковић: у Ужице.

Јован Демир као Капетан и после ове војничке издате му Дипломе, јуначки са својом четом туко је се са Турцима по границн Ужичке нахије и око Вишеграда до 1813. год. Но кад ове године буде пропаст Србије, Демир одбегне у планину и чуво је се непрестано од Турака. Па кад Срби 1815. год. на Цветни Четвртак устану по ново противу Турака, Демир међу првима је био и Турке тамањо. И кад се у Јулу те исте године мир у Ћуприји са Марашли-Али-Пашом учини и Турци пуштени буду у Београд, у ком се установи и Србска канцеларија, тад Јован Демир пуномоћијем*) Кнеза Милоша од 3. Августа именован буде за Обр-Капетана предјела Црнегоре и Лужнице у нахији Ужичкој, који је био под влашћу Проте Ненадовића први до њега Капетан.

Доцније је Јован Демир био Капетан Подгорски, као што се из писма њему писатог види, којег у целости стављамо као интересантно у том што је испод подписа Кнеза Милошевог и Петар Молер подписан, и што обојица у зајамно налог Демиру одпуштају; писмо је ово:

Благороднїй Господ. Јовану Демиру Капетану подгорском поздравлѣ.

---

*) На овом пуномоћију испод имена Кнеза Милоша стоји подпис *Втори Вож Серб.*

Вама являмо како што пишемо петру Симовићу и являмо да се шалѣ тамо муселим Ужице са 150 Турака човек е добар и поштен. но да гледа заиру и дочек, зато теби брате налажемо да како они буду напланипу, ви уклоните воиску од Ужица, пак прикажите Муселиму пак онда узми чету и аидуке и лопове и стераите кавиладета дасе за живот ни едан нигди не чуе, предаите, побите како можете само некаи нема, кога убиете главу подаите Муселиму оніѣ Везиру, штосмо и Петру Симовићу писали да стобом у доброи лубови живи и служите се као браћа мисе за вас старамо, вашу чест како и досад обдержавамо и у напредак, зато и вама препоручујемо слогу любов, свимће вам добро бити какое бог дао, кад аидуке изтребиш онда јави нам да знамо далѣ заповедити вам штаћете радити, остаемо

У Београду, 3. ноембра 1815.

Ваши доброжелателіе Врховни Кнез

Милош Обреновић.

Петар Молер.

Ово писмо адресирато је овако: „Благородному Госп. Капетану Јовану Демиру скоро на *Ташинац*." А запечаћено је као и горе поменуто пуномоћије са печатом, на ком су неке шаре у средини а по врсти у мрежу трико обучена или гола детења слика, које је уздигло десном руком вал више главе, који изгледа као полу обруч, а левом руком привађен и иза леђа бачен, поред којег на десној страни стоји грчко слово θ (*шита*) а на левој δ (*делта*); по дну печата стоји као срце а по врх истог двогуби као крст или Турска слова, поред који на десној страни стоји грчко слово I (*јота*) а на левој ω (*омега*). Овог печата снимак ниже стављамо под бр. I.

По овоме писму и печату може се судити да је Кнез Милош са председником установљене Марашли-Али-Пашом Србске народне Канцеларије Петар Молер 1815. год. једнаку власт са Кнезом Милошем делио и имао, и тек да је од Марашли-Али-Паше за свог *баш Кнеза* (главног Кнеза) 1816. год. најименован, почем је се сам на писмама подписивао и печатом својим писма печатио, од који једно овде у целости у прилажемо.

Јовану Демиру!

Поздравлѣ.

После вашегъ одъ шествія овде е дошао али Ћахая Муселимъ Ужички и шниме самъ се много кое очему разговарао, и онъ врло се са вами похвалюе кое ви гледате те и унапредакъ іошт се болѣ вла-

дайте, и нѣга као свога оца у свачему слушаите, и порезу штоскоріе купіите и нѣму у руке предаите, и одъ нѣга квите узимайте, и што-год имате ново являйтеми, зашто у теби я увѣреванѣ наи болѣ имамъ

У Валѣву, 27. Юнія 1816.

Милош Обреновић,

Врховни Кнезъ і правитель Н. С.

Адреса на писму стоји ова: „Благородномъ Господару Јовану Демиру счестію у Ужичку."

Ово писмо запечаћено је са ниже стављеним и верно снимљеним Турским печатом, који је у свему Турски грб са *чалмом-турбаном* одозго, у којој стоји забодено перо, и поред чалме Турски *туговu* са *коњским реповима*, у среди полу *месец*, а около Турског грба стоји: „*Милош Обреновичъ Сербски Обркнез.*" Овај печат стављамо ниже под бројем II. Овим печатом, као што су и сва остала писма Кнезом Милошем од 1816 до 1821 год. властима писата печаћена су као и ова доле стављена писма под 1. 2. и 3. *), из који ће читаоци видити у колико се над Србијом владавина Турска распростирала и да су Срби били права Раја турска, докле је 1829 год. Руска сила није срушила и приморала Турску, те је она по Букурешском уговору од 1812 год. 8. точком права Србији условљена дала.

А од 1821 год., које је Кнез Милош за баш Кнеза Србије (главног Кнеза) и Султанским Бератом потврђен, Кнез Милош изменио је у неколико печат и додо у среди Турског печата, гди је полумесец био, крст са оцилама у угљевима, и овим је се печатом служио и сва писма запечаћаво до 1830 год., које га је године Султан на основу Буку-

---

1. *)

Благородный Господа Кнезови Нахіе Ужичке: Јоване Мићићу и Јоване Демире,

Здравствуите!

Препоручуе се вама обоицы, како примите ово мое писмо без свакога изговора и отлаганя, да пошлѣте наибрже овамо отъ сваке Кнежине ваше по 50 люди Сараора съ халатомъ какоће копати Ендекъ около Београда, кудаћесе палисатъ посаћивати. Хлеба ће имъ се дати онде. Повторително препоручуемъ да часъ пре пошалѣте те люде овамо, ино данисте учинили, ербоћете иначе подъ одговоръ доћи. Сотимъ остаемъ и всамъ

У Београду, 5. Маја 1819 года.

Вашъ доброжелателный Верховный Сербіе Князъ

Милошъ Обреновичъ.

Благороднимъ Господамъ Кнезовомъ Нахіе Ужичке: Јовану Мићићу и Јовану Демиру честно скорѣише гдѣ будутъ.

рештског уговора од 1812 год. 8. точком ујамчена Србији права признио, и Кнеза Милоша за Књаза Србије потврдио. Овај печат верно снимљени стављамо ниже под бр. III. А од 1830 год. Кнез Милош и власти земаљске служиле су се са Србским печатом који је био са грбом Србским.

Печати Кнеза Милоша Обреновића били су ови:

I.

II.

III.

Демир је више година био Капетан над Кнежином Црногорском у Ужичком округу. Затим је посто чланом окружног суда у Ужици, са

2.

Благородни Кнеже Демиру.

Здравствуйте!

Будући дае време порезъ Царски од ч. Везира издатъ примити и на народъ расположити, онъ самъ ч. Везиръ позива Кнезове наго: Того ради препоручуемъ вама дави собомъ како ово мое писмо примите тай часъ овамо у Крагоевацъ да дођете, и одавде с' прочимъ Кнезовима да у Београд ради порезе дойдете. Сотимъ остаемъ васъ поздравляюћи есамъ

У Крагоевцу, 4. Маiа 1821. года. Пр. 525.

Вашъ доброжелателъ Верховныи Сербiе Князъ
Милошъ Обреновичъ.

Благородному Кнезу Јовану Демиру съ честию у Дражиновићима.

3.

Благородни Кнеже Јоване.

Здравствуй!

Будићи да нови ч. Везир путуе и у дошасту неделу уђиће у Београд, то вама остреише налажем како примите ово мое писмо да похитите вы съ приготованимъ отъ ваше Нахiе Масломъ у Београдъ, да се явите и полюбите ч. Везиру скутъ. Тамођете наћи брата Ефрема и протче Кнезове Нахiйске. Сотим остаемъ и есамъ

У Крагуевцу, 21. Сентемвра 1821. года. Пр. 1324.

Вашъ доброжелателни Врховни Сербiй Князъ
Милошъ Обреновичъ.

Благородному Господару Кнезу Јовану Демиру съ честiю Ужичкой Нахiи где буде.

ког је званија постављен и у пензију, и отишо у село Дражиновиће где је кућу имо и ту је живио докле и умро није; а умро је 1852 год. код своје куће у 96. години живота свога, и у селском је Дражиновачком гробљу укопан.

Јован Демир је био ожењен са сестром Старовлашког Кнеза Максима Рашковића, и он је с њоме имо два сина имено Милоша и Андрију, који су оба били у Дражиновићу земљерадници и с кућом добро су стајали и били су одлични људи, тако да је Милош увек до своје смрти био председник обштине Дражиновићске, а бивао је и посланик народне скупштине. Покрај ови Демир је имао и две ћери и обе су биле удате за чланове окружног Ужичког суда, једна за Косту сина Војводе Чолак Анте, а друга за члана Спасоја Ерчевића, и како од синова тако и од ћери Јован Демир има данас много потомака.

Јован Митровић Демир као што је напред речено, родом је из Ерцеговине, од неке јуначке породице, као што је и он сам велики јунак био. Његов је рођени синовац познати из устанка Ерцеговачког 1875. год. био Војвода Вуле Хаџић, који је јуначки војујући за слободу Срба, од Турака славно погинуо.

Кажу да је Демир био осредњег раста, плећат, широки јаки прсију, бркова осредње дуги и дебели, обрва велики, изгледа јуначког и сталног, и због његовог великог јунаштва прозвали су га *Демир!*

X. ЧАЧАНСКА НАХИЈА.

156.

АВРАМ ЛУКИЋ

ЧЛАН СОВЕТА.

Аврам Лукић је рођен у Рајцу под Јелицом планином, 2 сата на југ од Чачка, око 1760. год. а живео је у селу Заблаћу у равни Моравској испод Чачка.

Кад је Совет Србски 1805. год. у Србији установљен под Кара-Ђорђем, Аврам Лукић изабрат је од народа Пожешког и Кара-Ђорђем постављен за члана Совета за Пожешку нахију.

Године 1806., 7. Августа, Лукић је одређен и послан из Смедерева, заједно са Јеремином Гагићем у Трст, к браћи Србима за новчану помоћ: 8. Октобра те исте године, вратио се он с тога пута, и у

логору на Топчидеру, предао је Кара-Ђорђу добровољни братски прилога 12.750 форината. *)

Године 1807. у почетку Јануара изабрани су Аврам Лукић, Петар Чардаклија и Јеремија Гагић и послати у Влашку, те су са Русима сајуз за Србију углавили противу Турске. И кад су се вратили, објавили су Совету: „Да се Султану не поверавају, да ће им се од Русије свака помоћ дати, и да ће Русија помоћу оружја свога будућност среће Србске и независимост на вавек од Турака обезбедити. Да ће им једнога свога чиновника имено Константина Родофиникина Генерала, којега руководству да се Срби поверити могу, послати.“ У почетку Марта дође у Београд Руски курир и објави да ће Родофиникин доћи, који 29. Јуна и дође, гди са Београдског града из топова поздрављен буде. А 7. и 9. Јуна први пут прешла је Руска војска од 2.000 људи са два Руска Генерала и 18 штабс- и жени-официра. **)

Аврам Лукић је био за сво време десетогодишње војне Срба са Турцима член Државног Совета Србског. Он је вршио само грађанске а не и војничке дужности.

Кад несрећне 1813. год. пропаст Србска буде, и Кара-Ђорђе 21. Септемвра пређе у Земун, Јаков Ненадовић покупи советска акта, Совет запали и оде у Забрежје те и он, у Срем пређе. Аврам Лукић се негди претаји, и кад Велики Везир Рушид-Паша 23. Септемвра утор-ник у подне од Смедерева груне у Београд с војском и на Врачару улогори се. Па одма позове Кнезове Београдске нахије да му се предаду, уверавајући ји да се ништа небоју, и разгласи да им свима опрашта. Тад Београдске нахије Кнез Аксентије Миладиновић из Чибутковице, први изиђе пред Рушид-Пашу те му се преда, а за њим десивши се ту и Аврам Лукић изиђе и преда му се. Њи Везир лепо прими и остави ји да буду Кнезови у својим нахијама, и посоветује ји, да народ испредају, и да сваки Србин своје послове мирно ради, и да јим Цар свима опрашта, и тако то одма разгласи по свој Србији.

Да би Рушид-Паша све Кнезове и народ испредаво и Србију умирио, одреди свога Делибашу Али-Агу Серчесму са његовим Делијама придода му Кнеза Аксентија и Аврама Лукића и пошље ји кроз народ

*) Архив Срб. Уч. Друштва, бр. 427.

**) Историја Н. Јовановића стр. 43 и 46.

да га мпре и предају, и тако дођу у Рудничку нахију у Таково, позову из Овчара планине Кнеза Милоша Обреновића и друге Војводе на предају, с уверењем да се ништа немају бојати, да им Цар свима опрашта. И тако по позиву Лукића и Кнеза Аксентија, дође Милош Обреновић са његовим момком Димитријем, положи своје оружје пред ноге Делибаши Серчесми у Такову, и преда му се. Овај му одузме сабљу и именујега Кнезом Рудничке нахије. А после Милоша изиђу и друге неке Војводе, те се Делибаши Серчесми из предаду, и кад се Рудничка нахија преда, пређу и у Пожешку (Чачанску) нахију, те и њу предаду и умире. Па Серчесма удари преко Крагујевачке нахије, узевши са собом Кнеза Аксентија и Милоша, те му се преда и Крагујевачка нахија, па потом оде натраг у Београд Везиру, гди Везир и Милоша за Кнеза Рудничке нахије постави. *)

Кад се Делибаша Али-Ага Серчесма врати из Чачанске нахије, Кнез Аврам Лукић остане Кнезом Пожешким, као што га је Везир Рушид-Паша још у Београду именовао. И он је осто Кнезом под Турцима до 1815. год.

Но скоро, од почетка 1815. год. после Рудовачке скупштине, гди је учињена завера Срба да устану противу Турака, Аврам је се крио по шумама са Мутапом, Ломом, Протићем и другима, и није смео више ићи у Београд и ако га је Везир чрез Кнеза Милоша Обреновића, који је се код њега налазио, позиво. **)

Како по закључењу Рудовачке скупштине 1815. год. на Цветни Четвртак 8. Априла устанак под Војводом Ломом противу Турака букне, Лома погине, и Кнез Милош устанак тај на страстни, Понедељник 12. Априла у Црнући прихвати, и на Љубић код Чачка дође, ту видимо и Аврама Лукића да је сишо из планине Јеличке и дошо са Пожешком нахијом. Па кад Кара-Мустава Везирски Капи-Бинбаша, са хиљаду хатлија изиђе из Чачка и оде у Драгачево да народ у шкрипцу држи да се неби и више бунио, за које старешине Србске на Љубићу дознаду, договоресе и одреде Аврама Лукића са нешто војске, који оде те претече Кара-Муставу; но он кад чује поплаши се и нагне са својим Турцима к Сјеници, но у путу у планини Вујо Бјелокаменац из Котраже са петнест момака у заседи дочека Кара-Муставу, убије га, главу

*) Историја Милутиновића, види од стр. 50—52.

**) Мемоари Проте Ненадовића стр. 336—338.

му одсече и преда Авраму Лукићу, који такову на Љубић пошље Кнезу Милошу, да виде Срби како је Кара-Мустафа са његових татлејача прошо. *) Онда попали куће Петра Илића, који је од своје воље калауза Кара-Мустафи, и оде Карановцу Радосаву Јелачанину у помоћ, где је ту био и чувао га докле Карановац и узет није.

Но како после Дубљанске битке 14. Јула 1815. год. Мараш-Паша који је ту заробљен, обрлати Кнеза Милоша да иде у Босну Везиру Рушид-Паши на разговор, код кога је се и његов побратим Арап Али-Ага-Серчесма налазио и Милош кад пође за у Босну, узме уза се Аврама Лукића, Мијаила Оташевића. Кнеза Матију Јовичића Тополца из Крагујевачке нахије, газду Николу Симеуновића из Бабине-Луке Ваљевске нахије, Ђорђа Розоглију за писара, свога момка Димитрија Ђорђевића за толмача, свога момка и посинка Вула Глигоријевића за Чибукџију, Јову Пазарца за кавеџију, а за друге момке Богића из Крушевљева Пожаревачке, и Илију Божурца из Божурње Крагујевачке нахије. И осим ти узме још уза се два Мачванска кмета Јанка Црнобарца и Живана Врачарића и са том пратњом од 12 људи, и ако су га од тога многи одвраћали да узалудно и лудо без икакове за народ ползе нейде, и сам себе са људма не рескира, но Милош никог неслушајући Рушид-Паши у Босну преко Дрине оде, где по учињеном подворењу и разговору са Рушид-Пашом Милош једва живу своју главу изнесе, пошто у таоцима остави Кнеза Аврама Лукића, Оташевића, газду Николу Симеуновића, Ђорђа Розоклију, оба кмета Мачванска, Црнобарца и Врачарића. и пошто од Аврама Лукића недостатак новаца (стотину дуката) узајми и пашиним момцима на бакшиш као мито даде, док се искобеља, те га Везир Рушид-Паша одпусти и са Матијом Тополцем и својим момцима врати се натраг у Србију преко Дрине.

Заоставши ови Срби преко Дрине код Рушид-Паше, који су као таоци заостали и животом својим јемствовали да ће се Милош опет Везиру повратити, као што је он њима и Везиру реч дао, мало доцније, када се мир у Ћуприји са великим Везиром Марашли-Али-Пашом учини, буду пуштени. А Кнеза Аврама Лукића Пожешког и Мијаила Оташевића Крагујевачког, Везир грозно умори, па огласи да су од куге помрли. **)

---

*) Историја Милутиновића стр. 268—269.

**) Историја Милутиновића стр. 358, 372 и 378.

О њиној смрти прича се овако: „Турци су, веле, ископали две рупе до рамена дубоке, па су у те рупе спустили дубке Аврама и његовог друга Мијаила, и око њи су натрпали земљу, коју су маљевима набили што су могли тврђе; и у такој нечувеној муци, живили су ови мученици два дана, па су онда издапули.“

Лукићева жена Босиљка после смрти свога мужа саградила је цркву у Заблаћу, за душу Авраму народњем мученику. Она је кажу са своји стаја скидала даске, те је ту задужбину покривала. *)

157.

МИЛУТИН ИЛИЋ

ПРОТА ГУЧАНСКИ И ДРАГАЧЕВСКИ ВОЈВОДА.

Милутин Илић, прота, родио се у селу Гучи, у срезу Драгачевском, нахије Чачанске. Гди је књигу учио и кад је се запопио и запротио, незна се; но био је код народа човек уважен.

Кад је Кара-Ђорђе 1804. год. устао противу Турака одма је и Прота Милутин стао народ у Драгачеву спремати на устанак противу Турака.

Године 1805., кад је Кара-Ђорђе 18. Јуна пошо противу Карановца да га од Турака очисти, одма му је и Прота Милутин са својим Драгачевцима дошо у помоћ, те су Карановац 29. Јуна на Петровдан освојили и Турке к Сјеници протерали.

Године 1806. Прота Гучанин је био бој са Турцима на Лопашу у Драгачеву о Св. Тројицама, а после тог одма у Ужичком округу на Пониквама, противу Ђул-Бега и оца му Мехмед-Бега, гди ји је тако побијо, да је од 1.500 Турака једва половина те војске живу своју главу изнела.

Године 1807 био је Прота Милутин са Кара-Ђорђем бој на Ужицу, гди су Град Ужички 28. Јуна у очи Петровадне освојили и Турке у Босну прогнали.

И осим ови бојева био је Прота Гучански за време десетогодишњег ратовања Србског под Кара-Ђорђем и у многим другим већим и мањим биткама, нарочито који су се дешавали у Ужичкој и Чачанској нахији.

*) Кнежевина Србија од Милићевића стр. 662.

По освојењу Карановца Кара-Ђорђе је поставио Проту Милутина за Војводу Драгачевског, а после био је старешина и над целом Чачанском нахијом. Његове млађе Војводе под његовом илашћу биле су: Милић Радовић из Каоне, Новак Бошковић из Горачића, Илија из Самајла и Ђока Протић из Гуче његов син.

Године 1813., кад буде пропаст Србије, Прота Милутин са својим сином Ђоком заостао је у Србији, и није се предавао Турцима, но скриво је се по шумама и Манастирима; где у Манастиру Св. Тројице 14. Јануара 1814. год. разболе се и умре.

Прота Милутин био је разборит, врло мудар човек, велики јунак и вешт војсковођа. Био је код народа а и код старешина у великом поштовању.

Има једна песма, коју народ пева, како је на Св. Тројице 1806. год. Прота Милутин на Лопашу у Драгачеву разбио Турке; а ми је овде целу стављамо:

БОЈ НА ЛОПАШУ.

(Трећи дан Тројице 1806.)

„Боже мили, чуда великога!
Још зорица не забијелила,
Нит даница лица помолила
А од дана ни спомена нема.
Полећела два врана Гаврана
Од Ужица града бијелога:
Крваве им ноге до колена
Крвава им крила до рамена
И крвави кљуни до очију.
Одлећеше шеру Сарајеву
Орд-Агином двору бијеломе
Те падоше на његове дворе.
Како па'ше оба загракташе.
Зачула их Орд-Агина љуба
Па је млада пред двор ишетала
Те им вако она говорила:
„Бог'т убијо, двије тице вране!
Двије тице, двије злослутнице!
Зар' је мало дрвља и камења
Ил' зелени по горици јела,
Но падосте на бијеле дворе
Бјеле дворе мога господара?
С кога ли сте вр'а и планине,
Од кога ли града и крајине:
Нијесте ли од Ужице града?
Виђесте ли ђе Орд-Агу мога
И његову убојиту војску:
Све по избор младе Сарајлије?
И јунаке бољег од бољега!
Је ли дош'о до Ужице војно?
Је'л отишо равном Драгачеву
Је'л Мораву пребродијо мутну
Јели с влаом бојак учинио
Је л' посек'о црног шаурина
Љуту гују Попа Милутина
Од онога Драгачева равна:
Јели дворе њему поарао.
Зароби ли њему попадију
Пороби ли равно Драгачево.
Водили ми ганки Драгачевки

Да ме верно у мом двору служе?
Иде ли ми ође'л скоро дођи?
Када врани каду саслушаше
Орд-Агину вјерницу љубу;
Један гракће, други проговара:
„Чујеш госпо Орд-Агина љубо,
Ми смо ради добро говорити
Али ваља право казивати;
Јесмо, госпо, од Ужица града
Од њега смо поћас полећели;
Виђели смо Орд-Агу твојега
Дође Ага до Ужица града
И доведе шест иљада војске
Лијепо му беше у Ужицу
Шетати се и зијафетити:
Ал Орд-Ага нешће мировати
Двије поћи туна преноћио,
А кад трећа поћца настанула
Прије зоре и бијела данка
Он порани, жалостна му мајка!
Те отиде низ реку Ћетињу
И одведе убојиту војску.
И још с њоме млоге Ужичане
Да кадама заробе влахиња.
Горобиље село поодио
Милићеву селу до'одио
И у њему поћцу преноћио
Па у јутру рано поранио
Те Мораву воду пребродио;
Ал' га туна дочекала стража
Пред којом је Буљукбаша Рано
И са њиме јоште Кара-Павле,
Како стража осетила Турке
Одма с њима заметнула кавгу;
Но је већа сила у Турака
Не може им одољети стража.
Одатле се подигоше Турци
Те одоше у поље Лопашко,
У Лопашу табор учинише
Учинише, па се ушанчише.
Глас допаде Попу Милутину
За Орд-Агу и његову војску
Да је дошо и Мораву прешо
У Лопашу табор учинио.
Па он скочи на ноге јуначке
Скочи Попе к'о да се помами,
Па сакупи три хиљаде војске
Врсне ципке Драгачева равног
И са њима Војводу Новака
Из зелена села Горачића
Са Новаком Радовић Милића
Са Милићем Кнез Максима храбра
Оде с војском пред Орд-Агу твога.
Како Попе стиже у Лопаше
Одма јунак удари на Турке
Уравноме пољу Лопашкоме,
Бојак бише цијелога дана
Нит' се знаде ко ће задобити.
А кад други данак освануо
Опета се ударише војске
Паде тама по земљици црној
Од онога праха пушчанога
Те се госпо виђет не могаше:
Ко ли гине, ко ли задобија?
Док допаде Попе Милутине
До Орд-Аге твога господара,
Па овако њему проговара:
„Бре! Орд-Ага, Турски Капетане,
Оди, Туре, да се огледамо!
На јуначком данаске мегдану
Мало л' ти је шера Сарајева,
Него јаде и овдјена'к тражиш?
И недаш ми мирно мировати!
Стани Туре да се намиримо.“
То изрече Попе Милутине
То изрече Орд-Аги потече,

Мани сабљом и десницом руком
Те Орд-Аги одсијече главу.
Кад видише Турци Сарајлије
И са њима млади Ужичани
Да погибе њина поглавица,
Плећа да'ше, бјегати сташе.
Многи шићар туна оставише,
А Срби ји от'ле окупише
За Мораву воду ји прегнаше.
Ту погибе много Сарајлија
И са њима четр'ест Ужичана.
Још сувише доста рањеника.
И од Срба нешто изгинуло
И допало јуначкије рана.
То је гесно што ти клат' ана
За Орд-Агу твога господара
И његову убојиту војску."
Кад то зачу Орд-Агина љуба
Стаде кукат', кано кукавица
Превијати кано ластавица
А са њоме многе удовице
У бијелом шеру Сарајеву.
Па су клеле Попа Милутина:
„Бог т' убијо Попе Милутине
Турска сабља одсјекла ти главу
Што погуби Орд-Агу нојега
И разагна сву његову војску."

После своје смрти оставио је Прота Милутин сина Ђоку, који је под њим Војвода био и свуда шњиме у бој противу Турака ишо.

158.

ЂОКА ПРОТИЋ ИЛИЋ

ДРАГАЧЕВСКИ ВОЈВОДА.

Ђока Протић, Проте Милутина Илића син, родио се у Гучи. После пропасти 1813. год. Ђока је се са својим оцем заједно које гди скривао од Турака, и није им се хотео ни после смрти свога оца Милутина предати. Па ако је Сулејман-Паша и тражио да му Кнез Милош Обреновић преда Ђоку, није био у стању и ако је хтео ухватити га и Турцима предати. Писо је Мелентије Никшић Архимандрит 17. Фебруара 1815. год. Проти Ненадовићу у Беч из Земуна, који у писму вели „сада ишту главне људе и Кнезове Лому, Аврама, Поп Николу и Протића (Ђоку): ви знате да неће они пасти Турцима у руке па макар сви изгинули —.“ *)

Године 1815., кад наново букне устанак Срба противу Турака, некако Турци дочепају Ђоку Протића Гучанина у Чачку, где су га држали непрестано са више Срба у тлоцима. Па кад Ћаја-Паша у Чачку на Морави погине, а после тог Турци из Чачка побегну, од-

*) Мемоари Проте Ненадовића стр. 338.

веду заједно са собом и Ђоку Протића, па кад буду према Граду Сјеници, а они у реци Вапи на једном огумку учине курбан Мухамеду и Војводу Ђоку Протића Гучанина посеку. Ово ће бити између 16. и 17. Јуна 1815. године. *)

Дали од ове јуначке и родољубиве породице какови живи потомака данас има, непознато нам је.

159.

МИЛИЋ РАДОВИЋ

ДРАГАЧЕВСКИ ВОЈВОДА.

Милић Радовић је родом из села Каоне, среза Драгачевског, нахије Чачанске.

Пре устанка Кара-Ђорђевог на Турке 1804. год. Милић је био хајдук. Како је се похајдучио прича се о њему овако:

Једном Ужички Турци са Спахијама Драгачевским дођу у село Милатовац у Драгачеву на теверич, између који се заметне игра и скакање. Милић њи све надскочи; узму се бацати камена с рамена, а Милић ји све и каменом надбаци. Турцима буде криво, па навале на њега. Отац његов, бојећи се за сина, стане ји разваћати и сина кривити Милић тргне пиштољ, те скреше и рани једног Турчина, али истим хитцем рани и оца свога у велики прст од ноге. И одатле одбегне у хајдуке.

Како Кара-Ђорђе 1804. год. устане противу Турака, Милић Радовић одма дође кући, и с Протом Гучанским Милутином у Чачанској нахији народ противу Турака стане подизати. Гди је год Прота са Турцима бојак био, ту је се и Милић с њиме противу Турака јуначки борио. И тако за своје јунаштво постане и Војвода неког дела среза Драгачевског.

Прича се да је 1806. год. при нападају на Београд, са неколико своји друга, упадао у Стамбол капију и растерао Турке из ње. И тад веле, да га је Кара-Ђорђе поставио Војводом горњег краја Драгачевског.

За сво време десетогодишњег ратовања Србског под Кара-Ђорђем, Милић је био у више бојева и свуда храбро се борио.

---

*) Историја Милутиновића, види стр. 264, 278, 281 и 282.

Године 1813., кад буде Србије пропаст, Милић остави своју кућу и оде опет у хајдуке да бар у планини слободу ужива. И попланини ходио је, од Турака крио се и чувао се као и многи други Срби. И ма је велику чету узасе, с којом је грозно Турцима.

Пре него што ће Хаџи-Проданов устанак противу Турака букнути, Турци позову Милића да им се преда, и да му неће ништа чинити. Он нехтене. Турци ухвате читаву породицу његову и хтеду је у робство одвести. Отац Милићев оде Милићу у планину и склони га да дође кући да сви непропадну због њега. Милић дође и преда се Турцима, који му у тај пар ништа не учине, и одпусте га слободна његовој кући, и тако његову породицу оставе на миру.

Кад Хаџи-Продан 21. Септемвра 1814. год. устане противу Турака, пошље Попа Радована Вујовића из Трнаве и позове Кнеза Милоша Обреновића на устанак. Милош нехтене се прељубити устанку, него по Попа Радовану поручи да се они умире. А за тим одма пошље Поп Симу Сјеничанина у Београд Везиру Сулејман-Паши, своме поочиму да му из своји уста јави за устанак Хаџи-Проданов. Па оде у Брусницу Рудничком Муселиму Ашин-Бегу, да и њему јави за устанак; но он је већ за такови дознао био. Милош се с њиме побратими и нада му тврду веру, да ће он бунташе поватати и устанак са свим угушити као да га никад ни било није. Ашин-Бег, кад чује те речи од Коџа-Милоша, окуражи се, искупи нешто пандура и своје тепабије, па одма са својим побратимом Милошем оде у Чачак. Ту неке Србе главне, подозриве, и неподозриве, домаме и поватају, између који је био и Војвода Милић. Ашин-Бег, пошто се увери о Милошевој верности, пошље га самог са својим гавазом Турчином Ћор-Зуком — с киме је Милош такођер побратим био — у Небом планину, да вата Хаџи-Продана и друге усташе и главније Србе, а Ашин-Бег остане у Чачку. У том стигне из Београда и Ћаја-Паша са 800 коњаника, и донесе поздрав од Скопљак-Паше своме посинку Милошу да му буде веран, и да му помогне устанак угушити. Ћаја-Паша још многе Србе по Чачанској нахији невине пovата и у синџир окује. А почем Хаџи-Продан оде преко Рудничке у Крагујевачку нахију да и тамо Србе на устанак подиже. То Ћаја-Паша напред и у Крагујевачку нахију пошље Милоша са Ашин-Бегом и Делијама да устанак гуше, а он заостане у Чачку. *)

*) Види Историју Милутиновића стр. 74—78.

А по том и он се крене са заробљеним и у ланце окованим Србима и оде у Крагујевачку нахију, те и тамо многе Србе помоћу Милоша новата, у ланце окује, и одатле ји пошље одма Сулејман-Паши у Београд, те ји изсече и на коље набије. Па из Крагујевачке са Милошем пређе и у Јагодинску нахију, те и ту многе Србе зароби, у ланце баци и одведе у Београд, гди су сви изсечени и на коље живи грозно понабијани.

Међу овим сужњицима, које је Ћаја-Паша из Чачка, Крагојевца и Јагодине у Београд у ланцима до преко 300 душа по најглавнији Срба довео, и који по већој части ништа криви били нису, па ипак мученичку смрт искусили су, био је и Војвода Милић, кога је Божије провидјеније на чудесан начин спасло, и то овако: Кад сужници дотерати буду у Београд и у тамнице потрпати, неки Турчин Хасан-Бег Прапћ родом Ужичанин, који је Драгачевски Спахија па и Милићев био, добро га познаво и пријатељ му био, дочује за Радовића да је и он дотеран и у тамничен, па га преко своји пријатеља Турака из Градске тамнице изчупа и украде, и својој га кући одведе и прекрије, те га је код себе чувао тајно више од полак године. Па тек кад се III. устанак 1815. год. развије, мир у Ћуприји учини и Везир Марашли-Али-Паша дође са војском у Београд; онда Милића Радовића Спахија Турчин Прапћ тајно из Београда кући његовој у Каоне испрати. *)

Доцније Кнез Милош постави Милића Кнезом у Драгачеву, но он кажу наскоро учини неку погрешку, и Кнез Милош заповеди, те га близу Карановца Поп Никола из Мрсаћа на путу мучки убије, главу му одсече и у Пожаревац Кнезу Милошу пошље, коју десивши се ту Јефрем Обреновић позна, заплаче се и укопа је под неком крушком; а тело му је, веле, укопано где је данас црква Карановачка. **)

И тако врлом јунаку Милићу одузме Кнез Милош живот, и немадне спрема њему као Србину сожалења, ни као Турчин Прапћ што је имао, и сачуво га од тиранске Сулејман-Пашине сабље или коца.

У Милића је био рођени брат Сима, који је био јунак као и он. Кад је Кнез Милош пошао за Турцима, који су из Чачка 1815 год. побегли, и терао ји преко Јелице, изишао је био Сима у Јелицу са своји 37 друга пред Кнеза Милоша и предао му пет товара барута, што је с братом својим Милићем 1813. год. био сакрио по шупљим буквама.

*) Историја Милутиновића стр. 79, 86, 88 и 92.

**) Кнежевина Србија од Милићевића стр. 668.

Кнез Милош, примивши тако леп дар у оно време, 1. Јуна 1815. год. постави Симу старешином на девет села Драгачевски. Сима је умр'о пре тридесет година, и укопан је код Каонске цркве. У његови синова има и данас из Кара-Ђорђевог доба сачуваног оружја, састана, сандука барутни и хаљина, које су изрешетане куршумима. На Ђорово страни се и сад познају шанчеви Милићеви и Симини.

160.

ПОП ФИЛИП ПЕТРОВИЋ

СТУДЕНИЧКИ ВОЈВОДА.

Поп Филип се родио 1775. год. у Горњој Брезови, среза Студеничког, нахије Чачанске.

По Кара-Ђорђевом устанку на Турке 1804. год. Поп Филип, тек се види у борби противу Турака 1806. год. кад је Кара-Ђорђе послао противу Новог-Пазара Капетана Радича и свога верног и јуначнога барјактара Танасија Рајића, којима је Филип помогао склонити и подићи срез Студенички у борбу противу Турака, и с којима је заједно отишао на Нови-Пазар, противу надмоћније силе Турске. Где су први бој имали на реци Дежеви, где су негда били Двори Немањини. Бој је био дуг и крвав. Трајао је од јутра до мрака. Али кад Турцима придође помоћ из Пазара, Турци Србе потисну и у бегство обрате. У том боју, између други погинувши Срба, погинуо је и Војвода Ђура, под којим је била Подгорска Кнежина.

Кажу да је се Поп Филип одликовао у бојевима на Подгору и Конштанском пољу, на столу и на Темнићском боју, и био добар јунак.

Осим ови бојева, незна се више у којима је Поп Филип од 1806. до 1813. год. био. Незна се и за други рад његов, тако незна се и кад је књигу и где учио и кад је се запопио и Војводом под Кара-Ђорђем посто, а и друго што о њему. Тако и после пропасти Србске 1813. год., где је био и шта је радио незна се. Но само у толико да је и он између они 10 Војвода подписан на оно прошеније, које је 21. Априла 1814. год. у Манастиру Благовештењу сочињено на Руског Цара и послато Проти Ненадовићу да га у Русију однесе.*)

Тек 1815. год., кад су Срби и по трећи пут одпочели борбу противу Турака, види се, да кад је Кнез Милош писао Кара-Ђорђевом

*) Историја Милутиновића стр. 210—211.

Војводи Радославу Јелачанину из Горњега Ибра, и позво га да дижу народ противу Турака. да је у истом писму позиво и Попа Вилипа. Који су одма слошки одпочели дизати Пожешку (Чачанску) нахију и срез Студенички: и народ у збегове у планине склањати, а Србе у војску пребирати. Гди се Латиф Муселим у Карановцу са Турцима затвори. Па пошто се нешто Срба под оружјем прикупи, Радослав оде у Стол планину, те ували пут у бусије противу Адемове војске, која је од Новог-Пазара Карановцу у помоћ Латифу Муселиму ишља, с којом је Радослав бојак био, па пошто им са мало Срба није могао противу стати, повукао је се у Маглич планину, и Адем-Паша Пазарац са Арнаутима продро у Карановац.

Па како се и Јагодинска нахија граничи са Чачанском, Поп Вилип узме ону књигу од Војводе Јелачанина, па пређе у Јагодинску нахију, дође у село Бачин, у Темнићском срезу, позове људе на устанак противу Турака, и за уверити и одушевити народ, покаже им оно писмо Милошево, и каже да се свуд народ противу Турака по Србији диже, који пристану на устапак, и он подчини ји неком Кара-Ђорђевом Капетану Бошку Н.... Па сгом четом Срба пређе у срез Левачки, оде у Сабанту Кнезу Илији Вукомановићу, те тако и њему покаже како народ свуд противу Турака устаје, који се одма склони; па зађу по Левчу те и ту народ на устанак подигну, па стим Србима дођу више Јагодине и једно шанче на Бјелици начине и улогоре се. Ту се неколико дана Вилип задржи. па пошто Србе са Турцима завади и закрви, даде им упутство какоће се спрема Турцима држати; па се опет у Темнићски срез врати, те и њега свега противу Турака одметне, и постави им за главног старешину врлог Милету Радојковића из села Катуна бившег за Кара-Ђорђа војводског барјактара, с тим да исти подчињен буде уваженом код народа Кнезу Илији Вукомановићу, и то објави народу и строго закаже свакоме да њи као главне старешине Јагодинске нахије слушати и покоравати се њновим заповестима имаду. Па кад Поп Вилип све тако уреди врати се натраг у Чачанску нахију; и после о том све каже Кнезу Милошу шта је учинио. *) А после тог незна се даље шта је Поп Вилип радио и шта је с њиме било.

Кад се тог лета и ратовања после Дубљанског боја 14. Јула те 1815. год. мир у Ћуприји са Марашли-Али-Пашом учини, Поп Вилип

*) Историја Милутиновића, види стр. прво 156—157 и 150—151.

је био код своје куће у селу Брезови, и живио је без икаквог звања и власти до 1820. год. Но те године 18. Октомбра на његово крсно име славу Св. Луку, убије га мучки из пушке неки Тома Пауновић из Горичана, по заповести Кнеза Милоша. И оглаши се „да је Тома убио Попа Вилина нехотице. . . . “ Зашто га је Кнез Милош гонио, зашто му службу дао није, и зашто га је напоследку дао мучки убити незна се.

Поп Вилип је укопан код Трнавске цркве, баш до јужни врата. На гробу му стоји бела плоча и на њој крст, а без икаква записа.

Док је попово, прича се, имо је обичај, кад куд на коњу иде, носити у терћијама бременце сена и унек свој саплак, из кога је свакад пио воду и друго пиће. *)

Дали је после себе оставио деце, и имали кога данас од његовог потомства у животу, непознато нам је.

161.

МАКСИМ РАШКОВИЋ

СТАРОВЛАШКИ КНЕЗ И ВОЈВОДА.

Рођен је у Штитковцу у Старовлашкој нахији.

Кад је Кара-Ђорђе 1807. год. изаслао Србе под Војводом Миланом Обреновићом и Капетаном Радичем да и Старовлашку нахију завојују. Турци, подозревајући на Кнеза Максима да и он у договору са Србима стоји, па га вате са још осамнест главни Срба из Старовлашке нахије и у Сјеници ји окују и у тамницу баце да и они са Србима неби противу Турака пошли, па су ји у тамници њи до четерест Турака чували. По некојим начином Кнез Максим са својим братом Јованом и синовцем Николом Рашковићем и са другима Србима у тамници скину окове, провале ансану и ноћу пребегну Србима у Србију, да чувајућији Турци ни опазили ји нису.

После тог Кнез Максим Рашковић искупио је чету око себе, добри јунака Старовлашана, и душманске Турке гукући сатиро је. Па како је се у Сјеничкој нахији налазила једна Турска Беговска породица, у којој је било шест браће који су јунаци били, и који су много зла

*) Кнежевина Србија од Милићевића стр. 667.

Србима чинили, и на које је Кнез Максим здраво мрзио, и тако четнички вребоји је и петорицу браће звани „Бјелобрковића“ побијо је, а остало је било још и шестога да смакне.

Па кад Руси 1812. год. учине примирије са Турцима и стану о конечном миру радити; у сљедству ког по захтеву Руском, Правителство Србско изда строгу наредбу да се по границци Србије мир одржава и да нико за живу главу на Турке ненапада, нити повода рату даје; а тако је и од стране Турске власти пограничним Турцима налог издат да мирују. Но Кнез Максим толико је мрзио на Бјелобрковиће да он зажели и шестога смаћи, па пренебрегне издату строгу заповест, изађе изван границе Србске, нађе се са последњим Бјелобрковићем, побије се с њиме, од кога две ране добије и он га тако рањен са коња кнјачки дугом пушком убије, главу му одсече и врати се у Србију.

Тим поступком Кнеза Максима нарушено буде примирије, и Турци пожале се Србском Правителству, а и Русима, од који Правителство добије жестоки укор. Совет Србски за удовлетворити Русима а и Турцима, позове Кнеза Максима Рашковића у Београд, узмета на одговор, и почем он то призна, њега Совет, немогући с њиме другојачије поступити, баци привидно у апс, да се увере и Руси и Турци да није Кнез Максим по налогу Правителства или Кара-Ђорђа мир нарушио и Бјелобрковића убио. И тако је неко време морао због спољне политике у апсу бити, а по том је пуштен у слободу, гди је опет Кнез био и Турке туко. *)

Кнез Максим Рашковић пошто је пуштен из апса и повраћен му чин Војводе Старовлашког, опет је војево противу Турака до пропасти Србске 1813. год., а затим незна се ништа даље о Кнезу Максиму Рашковићу казати до 1817. год. Но те године кад је се Кара-Ђорђе из Русије за у Србију вратио, он је био Ђумрукџија у Раму и после

---

*) Сима Милутиновић у Србијанки час. III. од стр. 1—23 у несми „Дивотник“ страшно је напао на Србски Совет, и тад по незнању корио га, да је неправо уапсио Кнеза Максима, и да је то све чињено из зависти што је Максим јунак био. А Прота Ненадовић у својим Мемоарима од стр. 266—268 разлогом својим побио је то неправедно нападање Симино на Совет због уапшења Кнеза Максима. А да је Прота у свом пуном праву, то и сам Сима Милутиновић доцније у књиги „Умотворинама Томе Милиновића у Београду 1847. год.“ печатаној на стр. 12 подпуно призна је да није то у апшење било из зависти и пакости, него да је чињено само из политике. К. Н. Н.

од тог времена ништа се ипак незна шта је с њиме било, какова га је судбина гонила и где је умро.

Кнез Јован Рашковић, брат Максимов са својом женом Кнегињом Александром и осталом породицом својом и свога сина Николе пребего је 1813. год. у Аустрију, и одатле 1814. год. са осталим Србима отишли су у Русију и настанили се у Кишињеву у Бесарабији, и ту добијали од Руске владе подпору за своје издржавање до 1826. год.; а после тог и о њима ништа се незна шта је даље било, и дали још потомака има од те старе и славне Старовлашки Кнежева Рашковића породице.

162.

РАДОСЛАВ ЈЕЛАЧАНИН

ТРНАВСКИ ВОЈВОДА.

Радослав је рођен у Карановцу, нахије Чачанске. Њега је Кара-Ђорђе поставио Војводом на горњем Ибру на место Димитрија Кујунџије.

Кад је пропаст Србије 1813. год. била, Радослав је се одметнуо био у планину, а после изишао је те се предо Турцима као и остале Кара-Ђорђеве Војводе и старешине, и отишао кући у Карановац.

Радослава тад нису Турци узнемиривали, но Карановачки Муселим Латиф-Ага доцније узео га је уласе те је он са Кнезом Аврамом Лукићем и Ђоком Протићем и Хаџи-Проданом 1814. год. ишо по народу те позиво Србе, који су се по планинама крили, да илађу да се предаду и слободни да иду својим кућама. Но кад дођу у село Лазац у Драгачеву на конак, Хаџи-Продану дође Борислав Палалић из Атенице и на само каже, да су му браћа повезали у Манастиру Трнави Латифове момке. Хаџи-Продан кад то чује, ником нејавивши се, и сам у Трнаву оде, и 21. Септемвра одпочне дизати народ противу Турака. Сутра дан кад види Муселим Латиф да нема Хаџи-Продана, он умисли да нешто мора важно бити кад је се Хаџи-Продан, ником не јавивши се, измако. Па пошље Радослава Јелачанина са његовим момком Арнаутином у Трнавски Манастир да види шта је; Радослав оде и кад види шта је, врати се натраг и каже му да су му момке, који су у Трнавском Манастиру били, повезали, новце покупили и у планину одбегли. Одатле Муселим Латиф несмедне ићи даље кроз народ, него се врати

са својом тевабијом, непуштајући од себе Лукића, Протића и Јелачанина у Карановац, и ту ји задржи да и они уз Хаџи-Продана на устанак непрестану, и тако они 1814. год. остану на миру и не умешају се у устанак Хаџи-Проданов.

Године 1815. Војвода Радослав, како чује да су се Срби у Руднички нахији подигли противу Турака, он са Кара-Ђорђевим Војводом Попа Вилипом Петровићем одма оде у нахију Пожешку и Студеничку и у Столу планини стане искупљати народ на оружје и у збегове у шуму нејач склањати. Па кад нешто Срба на оружје искупи и чује да 1.500 Арнаута под Адем-Пашиним ћехајом Махмуд-Агом Бимбашом и Јусуф-Агом Љајом противу њега иду, он ували у планини заседу и с њима отвори бој, но кад Арнаутима у помоћ дође из Карановца и Латиф Муселим с Турцима, он немогне се њима са мало Срба одупрети, повуче се у планину и Турци врате се у Карановац.

После пошто Војвода Јелачанин искупи више бораца, он сиђе из планине и обколи Турке у Карановцу и тако ји стесни да нигди ни један није се мого маћи, докле на последку после предаје Пожаревачки 1.500 Турака, у Јуну месецу и они Карановачки Турци предаду се и у Турску одпуштени буду. И после овога Војвода Јелачанин једнако је чувао границу Србије од Арнаутске стране да Турци у Србију не продру. *)

Но пошто Срби у Ћуприји са Марашли-Али-Пашом у Јулу учине мир, и пусте га те с војском дође у Београд. Даље се о том добром јунаку Војводи Радославу Јелачанину незна ништа какова га је судбина по стигла, и дали данас има своји потомака.

163.

ПАЈСИЈЕ РИСТОВИЋ

ИГУМАН.

Манастира Трнаве.

Игуман Пајсије кад је се и гди родио, кад је се закалуђерио, шта је радио и гди је био од 1804. до 1814. године извесно се незна. Но при свем том биће да је Пајсије рођен баш у селу Трнави, гди је и Манастир, да је ту књигу изучио и закалуђерио се, почем је у

*) Историја Милутиновића стр. 156—158, 205 и 303—304.

Трнави имао 1814. год. стару живу мајку, једног свог старијег брата имено Димитрија и млађег брата дечка од 13 година Стевана Ристовића, који је код њега у Манастиру књигу учио, и који су у Трнави живили: о којима ће се ниже говорити.

Трнава Манастир благовештења налази се у селу истог имена изнад Мораве под планином Јелицом, на 2 сата испод Чачка, укои је Хаџи-Продапов устанак 1814. год. у самом Трнавском Манастиру склопљен и у њему запаљен, где су Игуман Пајсије Ристовић са браћом Хаџи-Продановом Мијаилом и Гаврилом Глигоријевићима, Барјактаром Хаџи-Продановим, Јосипом Алтобабићем и духовником Бенадијем, навалично свађу учинивши Турске момке Латифа Слишанлије Муселима Чачанског 21. Септембра на Крстовдан 1814. год. повезали. И одатле је се пламен Хаџи-Продановог устанка даље распростро.

Од тог доба видимо Трнавског Игумана Пајсија као родољуба и мученика за Србски народ. Даби се о Пајсију и смрти његовој што боље знати могло, мора се нешто и опширније причати.

Кара-Ђорђев Старовлашки Војвода Хаџи-Продан Глигоријевић после пропасти Србске 1813. год. склонио је се био са својом породицом у нећину Шљепају, налазећу се у селу Рашчићу под кр. Драгачева Чачанске нахије. Па како Везир из Београда пошље свог Делибашу Али-Агу Серчесму са Кнезом Аксентијем и Аврамом Лукићем, те се све готово Војводе, па и народ Рудничке и Чачанске нахије испредаје: само на последку остане Хаџи-Продан, који се једва на молбу Војвода и народа, да с њега нестрада, преда; и из Шљепаје премести се Продан у Манастир Трнаву с породицом и браћом својом. Но у шумама остане још доста главни људи непредати по четама, који су се од Турака крили.

Но како се 1814. год. појави у том крају куга, Латиф Муселим Чачански живећи се добро са Хаџи-Проданом, досели се и он са својим момцима у Трнаву као здраво место, где је живио, и договаро се с њиме о умирењу народа, којег се још по збеговима у шумама налазило. Но Хаџи-Продан имао је другу мисао у глави, и потајно са народом договарао се да нови устанак произведе, и већ је такови приуготовио био.

Али баш тад Муселим Латиф зовне Кнеза Аврама Лукића, Ђорђа Протића, и узме са собом Хаџи-Продана па пођте у нахију, да народ

мири и да по планини непредавше се људе на предају позове и склони, или ако то неучине да ји убија и треби; и тако дође у село Лазац 21. Септемвра на Крстовдан 1814 год. на конак код Милована Миладиновића.

Но тог дана Пајсије са браћом Хаџи-Продановом и другима у Манастиру Трнави хотимично заваде се са момцима Муселима Латифа, вежу ји, благо покупе и у планину Небош склоне се, и одма пошљу Борислава Палалића Хаџи-Продану у Лазац, те га он поћу на само изазове и јави му све поредy шта је учињено. Хаџи-Продан ником неказавши, искраде се те поћи и одма у Манастир Трнаву оде. Латифове момке слободне одпусти, па и он оде у Небом планину дружину прикупљати и подизати народ на оружје.

Брат Хаџи-Проданов Мијаило и Игуман Пајсије тог истог дана послали су били Попа Радована Вујовића из Трнаве да јави и Кнезу Милошу Обреновићу у селу Шарапама, и да га позову на устанак противу Турака, и кад му овај оде и позове га, Милош одбије тај позив и каже да он никако с њима пристати на устанак неће, него им још каже да се разиђу. *)

Па одма Кнез Милош пошље неког Попа Симу Сјеничанина у Београд Везиру Сулејман-Паши своме по очиму, те му овај све устмено јави да је и како је Хаџи-Продан устао на оружје. Зли Сулејман пошље Ћаја-Пашу са неколико стотина хатлија Чачку, с препоруком и поздравом Милошу опомињући га на послушство, да му буде веран и да рају умири и утиша, и да никог глава забољети неће.

Милош пошто испрати Попа Симу у Београд, оде у Брусницу Рудничком Муселиму Аши-Бегу, да и њему јави за устанак Срба; но он је већ дознао био. Милош се с њиме побратими и зада му тврду веру, да ће он бунташе поватати и устанак са свим угушити као да га никад ни било није, само нека се он на њега ослони. **) Аши-Бег кад чује те речи, окуражи се, искупи нешто пандура и своје тевабије, па одма са својим побратимом Милошем оде у Чачак, ту неке Србе главне и невине домаме и поватају. И пошто се Аши-Бег увери о Милошевој верности спрема њему и Турцима, одреди га самог са својим гавазом Турчином Ћор-Зуком да иде у Небош планину да вата Хаџи-Продана и друге усташе.

---

*) Историја Милутиновића стр. 68. 69 и 74—76.

**) Историја Милутиновића стр. 75.

Милош покупи нешто Срба на оружје, па са својим побратимом Ђор-Зуком и његовом четом Турака оде Небош планини, да увату жива Хаџи-Продана или да га убију. Кад тако спремљени дођу Небош планини, ударе на Хаџи-Продана и побију се, где од Хаџи-Продановe стране један мртав падне имено Ђока Живковић из Трнаве. Хаџи-Продан видивши да већој сили одолети неможе, са својом браћом момцима и усташима побегне уз Драгачево и оде у Рудничку нахију преко Мораве, и дође у село Јежевац Јовану Жујевићу, с којим је у договору за устанак био, па призову и Николу Вукићевића из Светлића нахије Крагујевачке, који је већ одпочео био народ подизати на оружије, па пређу у Гружу и Лепењицу, те и ту народ на оружје подигну, па одатле пошљу људе те и Јагодинску нахију подигну на оружије и започну Турке бити.

Па како је у Небош планини била и сва Хаџи-Проданова породица и сва чељад његова и браће његове Мијаила и Гаврила, коју је Игуман Пајсије водио да је прикрије да уробство непадне. Они бегајући дођу до у село Горачић. Но ту ји Милош са својим побратимом Ђор-Зуком пристигне и све ји повата, па са њима и Игумана Пајсија. И одатле ји све у Чачак као робље одведу и Ћаја-Паши, који је већ са хатлијама из Београда приспео био предаду, које ји све у ланце баци, осим једине Хаџи-Продановe снае Петрије, а Плакићеве синовице, која је млада и лепа била и која је скоро удата била за Хаџи-Продановог сина Николу, који је при паденију Србије 1813. год. у боју са Турцима у Поречу погинуо. *) Њу Милош са одобрењем његовог побратима Ђор-Зуке издвоји је, и пошље потајно његовој кући у Шарање на стан код стоке; за коју у Чачку и Ћаја-Паша питаше Милоша.

Ћаја-Паша кад чује да је Хаџи-Продан продро у Крагујевачку нахију и да је диже на оружје, одма одреди свога побратима Кнеза Милоша, са његовим побратимом Ашин-Бегом, да трче напред да и тамо народ уталоже и умире.

Милош скупи до 2.000 Срба и оде у Крагујевачку нахију до у Кнић, сукоби се са усташима под Хаџи-Продановим, па позове ји да му се предаду, но они нехтену.

---

*) Види Грађу Вукову стр. 61. и Војне Срба од Петра Радовановића стр. 40.

Милош тад удари на њи и побије се. Но и ако је под Хаџи-Проданом било само до 600 Срба, опет Милош буде сузбијен, јер Срби под Милошем нису хтели да се бију са својом браћом, који су сви онако мислили као и усташи, и који су силом нагнати, те су противу своје браће оружани пошли. *)

У то стигне у Кнић од Чачка и Ћаја-Паша, који је заостао био те одбраније Србе вато, секо, и у ланце окиво, гди је и Пајсијевог старијег брата Димитрија Ристовића, који је код своје куће у селу Трнави био и ниушто се умешо није, ухватио и у синџир га бацио, уком му је и брат Пајсије Игуман био; и те робове са свом Хаџи-Продановом породицом и многим другим Србима у робство узетим у синџирима доведе.

Ћаја-Паша, кад са тим робљем дође у Кнић и чује да су усташи Кнеза Теодосија из Кнића, кога је Милош и Ашин-Бег шиљо у усташки логор и нудио ји да им се предаду, одбили, и једва га жива испустили, и тако да су нападај Милошев на њи сузбили, уплаши се и стане Милоша молити да гледи да усташе умири и да им он све прашта. Милош онда изиђе из Турака у страну и позове неке од усташи вођа на разговор, и стане им говорити да од тог устанка неможе ништа бити, него да се разиђу, да им Паша све прашта, да ни једног неће ни дирнути, тако и све Србско робље које Паша у синџиру води, само да народ боље застрашава, да ће све до једног одпустити, и да никоме ништа учинити неће, нити ће кога и глава заболети! **)

И тако Милош својим притворним говором превари Србе и њине неке вође, као: Тому Вучића Перишића из Вучковице, који је био Кара-Ђорђев момак, Симу Милосављевића Паштрмца, који је био код Војводе Ант. Пљакића барјактар, и још неке, те се Милошу на његову душу предаду под оружјем — а Петар Туцаковић нехтене му се предати — које Ћаја-Паша нехтене дирати, него ји остави уз Милоша као момке његове. А обрлаћени таковом лацкавошћу Милошевом и остали устаници те ноћи сви се разиђу кућама и разбегну се које гди по шумама. А Хаџи-Продан са својом браћом и момцима, кроз шуме провуче се, дође до Великог-Дубоког и преко Саве у Срем пређе, кога одатле одпрате

*) Грађа за Србску Историју од Вука Караџића стр. 63.
**) Историја Милутиновића стр. 81—82.

у Земунски контромананц, па одма одатле, и не одржи контроманац, пошљу га у Град Мухач, па после неколико месеци пуштен буде, те оде у Русију, где је и умро.

Кад тако Кнез Милош превари усташе и склони ји, те се разиђу, њега Ћаја-Паша са Ашин-Бегом пошље у Крагујевац, те и ту устанике умире и неке поватају, па одатле оду и у Јагодину, те и тамо тако исто учине.

Одатле Ћаја-Паша из Кинића одма пошље у Београд до стотину заробљеника у синџиру, међу којима је био и Игуман Пајсије са његовим старијим братом Димитријем Ристовићем, као знак победе љутом Сулејман-Скопљак-Паши на кланицу, које Скопљак све у тамницу баци; но ни два дана у тамници небуду, него Скопљак изведе прво Трнавског Игумана Пајсија, те га на варошкој Стамбол-Капији жива на колац набије; а после њега изведе и брата његовог Димитрија, те и њега поред брата му Пајсија жива на колац удари;*) после њи ударе одма на Стамбол-Капији на коље неког храброг хромог Васиља Прекодринца из села Скочића са два његова друга, који су из Срема прешли, чувши за Србски устанак, па пошли браћи својој у помоћ. И тако скоро сваки дан изводили су по неколико Срба, секли ји и на коље набијали: и та кланица трајала је више од три месеца, а највише је по Божићу на Савиндан мученички жртви пало.

На потом Ћаја-Паша из Кинића оде за Милошем и Ашин-Бегом у Крагујевац, те и ту неке посече и у синџире баци, измеђ који главне газде и трговце Александра и Николу Вукићевиће браћу из Светлића, и водивши једнако уза се Хаџи-Проданову породицу са више Чачанског робља оде у Јагодину, те и ту робља Милошем и Ашин-Бегом наробљеног побаца у синџире, између који храбре Војводе Јована и Стевана Јаковљевиће браћу са њином породицом, и пошто и ту неколико жртви учини, са 300 робова и до 100 робиња жена и девојака, најлепши и од најбољи Србски породица у синџир оковати оде с тријунфом у Београд, да поклоне чини за Турске Хареме, који су сви

*) Пајсијева мати Синђелија, кажу да је ту била, и пролазећи у Град другом свом сину Димитрију, који је у кули Небојши затворен био; несрећна та мати гледала је очима својим сина свог Пајсија на коцу набијена, докле јој и другог сина Димитрија Турци не изведу и на колац набију. Вукића путешество стр. 300—302.

осим женскиња исечени и грозно на коље живи попабијаћи, и који су по три дана на коцу живећи увијали се као црви, гди су им живим на ниском кољу нарочито начињеном, турски пси месо од костију, ногу ребара, и утробе одкидали, ждерали и удове по улицама развлачили и глодали; на таким су мукама јадници душу своју испуштали.

Тако Кнез Милош Обреновић утиша устанак Срба под Хаџи-Проданом, по препоруки његовог поочима љутог Сулејман-Паше Скопљанина, и навата доста Србског робља са његова три Турчина сва три побратима: Ашин-Бегом, Ћор-Зуком и Ћаја-Пашом. Но ипак нехтене му се из Јагодине у Београд ићи, и ако им је велике услуге учинио, и толике им Србе и Србкиње на Клање и мучење предо. Нехтене зато, што је у Јагодини у синџиру многобројно Србско робље, за осветити се Милошу, што ји је преварио, премамио и Турцима ји у робство предо, те су ји у синџир оковали, јавно викало противу Милоша, говорили су и доказивали: „Да је и Милош као Кнез Рудничке нахије шњима у договору за устанак био, и да ји је он подговорио и на устанак охрабрио, те су се подигли, па после предомислио се или се препаднуо, кад је видео силу Турску, па ји одусто и изневерио.“ *) Па ако га је побратим његов Ћаја-Паша и звао да иде с њима у Београд, ипак Милош тад нехтедне, него се измоли од њега да остане; па пошто Ћаја-Пашу са Србским робљем испрати у Београд, оде у Рудничку планину својој кући у село Црнуће, и тек мало доцније по позиву оде у Београд своме поочиму Сулејман-Скопљак-Паши, гди га код себе до 1815. год. задржи те му је послове вршио, и својим очима гледо њиме предате и на коље живе набијате Србе, како се као црви превијају и мученичку душу своју испуштају.

Али кад Милош није имао срца као Србин, да Србе у колико је могуће, па ма кога, да од Турске сабље и коца, заклони и сачува, и да ји Турцима непредаје, осим једине лепе Петрије Хаџи-Продановe снаје, а Пљакићеве синовице, то је се нашло срца код Турака, који су са оружјем у руци од покоља бранили невине Србе! Ево примера:

Неки Хасан-Ага Тоска стари добар пријатељ Трнавског Игумана Пајсија, и у Чачку међу Турцима важан човек, чује за најмлађега брата Пајсијева по имену Стевана Ристовића, који је код њега Пајсија у Манастиру Трнави био и књигу учио, момче од тринест година. На

*) Историја Милутиновића стр. 85—87.

кад се са Пајсијем и Турцима речени догађај у Манастиру Трнави догоди, где после тог Турци и Пајсијевог брата старијег Димитрија из Трнаве узму и у робство одведу. То момче Стеван, бојећи се да и њему што небуде оде у Драгачевско село Јежевицу, к' једноме своме и његове браће пријатељу и сроднику, и учини се код истог да је страно сироче из далеке земље под најам као служче стало.

Хасан Тоска дозна за њега, где је и код кога је. На знајући да за њега могу други Турци дознати које, и чији је, те би могло младо, лудо и нејако дете на правди Бога погинути. Нађе га и узме к себи у Чачак. Но Латиф Муселим дозна за Стевана и стане га искати од Тоске, и још стане овог кривити, како код себе хајдучку браћу држи и чува; Тоска бојећи се да Стевана небио у пропастила, недадне га.

Но Латиф као старешина Чачански нађе се тим увређен, викне на своје момке те сви пођу с пушкама на Тоску да из конака његовог силом Стевана узму. Овај пак зграби са својим момцима оружје и побију се, где се по дугом пушкарању Латиф са више своји рањеника а и мртви врати срамотан у свој конак.

После тог боја, тог истог вечера, Тоска са једним својим момком крадом пошље Стевана кући својој у Турску чак у Топлицу, те га одведе и тако му живот сачува.

Године 1815. у пролеће, кад се наново Срби противу Турака стану дизати, Турци оставу Чачак и оду из Србије; а и Хасан-Ага Тоска остави Чачак и оде његовој кући у Топлицу, и отуда поштено пошље Стевана Ристовића кући његовој у Трнаву, где нађе још у животу само своју стару саморану мајку и у неколико је утеши.

Овај Стеван доцније се покалуђери и остане у истом Трнавском Манастиру на свога брата место Пајсија.

А овако је исто и Хасан-Бег Ираћ Ужичанин у Београду у истом Хаџи-Продановом устанку укро из Тамнице Кара-Ђорђевог Војводу Милића Радовића, па га је код своје куће крио и сачувао, и кад је Марашли-Али-Паша 1815. год. дошо у Београд, он га тајно пусти, те оде својој кући у Драгачево.*) Но њега Кнез Милош Обреновић доцније мучки убије и главу му одсече.

---

*) Историја Милутиновића стр. 92, 94 и 95.

164.

ЂЕНАДИЈЕ ШУВАК

КАЛУЂЕР

Манастира Трнаве.

Ђенадије је родом из Босне, из села Грбаваца близу Бање-Луке. Он је био најпре мирски свештеник и звао се Ђорђе Шувак. Па како му умре попадија, с којом је имао једног сина именом Стојана, он као удов оде у Манастир Моштаницу па се покалуђери и добије име Ђенадије. Па и сина као јединца узме код себе у Манастир за ђака, гди га је књиги учио.

Ту у Моштаници неколико година поживи као прави калуђер и узме себи у помоћ једнога ђака имено Авакума, који је тако јединац и сиротан био, неимавши никога до старице мајке, која се уза сина привије, те је и она у Манастиру код њега живила. Старац Ђенадије духовни отац, пазио је тог младог ђака Авакума као свога сина, па и његову стару мајку.

Но Ђенадије немогне прекомерне зулуме Турске једнако трпити; узме свог сина Стојана, ђакона Авакума, за киме и његова мајка пристане, остави пуст Манастир и пребегне у Србију; гди неколико Манастира обиђу, па се настане у Манастиру Трнави, које све Игуман Пајсије Ристовић једва дочека.

Ђенадије је са својим сином Стојаном, Авакумом и овога мајком, старицом, као пришелци из Босне у свему Пајсији услужан био, и он ји је пазио. Тако је он у Манастиру Трнави, кад је Пајсије са Хаџи-Продановим братом Мијаилом и Јосивом Алтобабићем Латифове момке везао, помагао им исте везати. И кад и Хаџи-Продан ту одма стигне, оче му су га известили, пошље Ђенадија у Јагодинску нахију, да он тамо почетак устанка објави и ради да се народ на оружје диже и да Турке бије. И тако Ђенадије оде и дође у Манастир Јошаницу, гди је народ на оружије подизао.

Но кад Хаџи-Продан немогне ништа учинити, него устанак његов угушен буде, и он побегне у Аустрију. А Турци, вођени Кнезом Милошем Обреновићем и Ђор-Зуком, у Небош планини у селу Горачићу још у почетку устанка ухвате Хаџи-Проданову породицу, па с њоме и Трнавског Игумана Пајсија, и у робство ји одведу; и потом оду у

Трнавски Манастир те га похарају, Ђенадиног сина Стојана и Авакума ђакона ухвате, одведу ји у Чачак, баце у синџир, и одатле као робове у Београд одведу; где за њима оде и старица мајка Авакумова.

Тад Турци у Трнави потраже и калуђера Ђенадија, и кад разуму где је отишо, пошљу људе, пронађу га, ухвате, одведу у Јагодину, баце у синџир па и њега у Београд одведу, где нађе и види Пајсија и многе друге Србе већ на кољу, а свог сина и ђакона Авакума још живе у тамници затече. Онда Ђенадије нађе се у чуду, у ком никад ни помишљо није да се човек наћи може. Заборави на сам себе и стане премишљати како да свом сину и Авакуму живот спасе, а радо би себе за њи жртвовао кад би хтели варвари. У премишљању, јадовању и молењу Бога, нађе да понуди Турке да се потурче да само живот њиов спасе, па ако Бог да, да се опет временом у своју веру врате. Он то саобшти најпре своме сину, и једва га преволи да Турску веру за време прими, па после опет да се у своју чисту веру врате. Пошто они тако завере се, јаве они за ото и Авакуму и понуде га да и он тако учини, но он нехтене вере променути и воледне грозну смрт претрпити него Турчином се звати.

После неколико дана истога ђакона младића око 20 година дивног, дичног лепотом и отважностћу, изведу Турци из тамнице, даду му заоштрен колац, на којиће га набити, те упрти на раме и сам понесе на губилиште, и идући тако полако до места, где ће га погубити. Турци стану му преставлјати грозну смрт и сви редом склањати га, и Бог зна шта обећавати му, да се потурчи, и да негине тако леп и млад у залуд, кад може шњима да живи и да срећан и честит навек буде.

Но он идући упита Турке: *„А умиру ли кад год и Турци?“* Па смешећи се у име одговора запева Србским гласом овако:

„Нејма вјере боље од Ришћанске!
Срб је Христов, радује се смрти,
Божји страшни суд, а и Турке чека.
Па ви чин'те, што је вама драго,
Скоро ћете Турци долијати,
Бог вам јемац и Божија правда.“

Његова ћиће баш жалосна стара мајка, преставши за њим, стане му говорити и молити га да се потурчи само да остане жив. А Бог

види шта је нужда и невоља, па му то неће у грех уписати. Али он и њојзи, на њеном савету и сажалењу, као својој мајци, у песми овако одговори:

„Мајко моја, на млеку ти хвала!
Брзо ћеш се обрадоват сину,
Док пред лице Бога изађемо:
Смрт избавља од сваки је бједаа́,
Цват пролећа по зими се јавља,
Благо сваком' ко раније умре,
О мање је муке и гријеха,
Па што дадне спас и вјера коме,
А још има браће на свјету —.“

Толиком јунаштву и непоколебивости у вери, зачуде се и сами Турци, па му се смилују и не набију га жива на колац, него га најпре прободу ножем кроз срце, па га мртва набију на колац. И овај колац с њиме усправе поред остали иза варошке Стамбол-Капије пошав к' Теразиској данашњој улици.

Духовник Ђенадије, кад склони свога сина да Турску веру прими, јави Турцима да жели заједно са својим сином да се потурчи. Турци то кажу Ћаја-Паши, који ји тог часа ослободи тамнице и робства, тако и страха и грозне смрти; узме ји у свој конак и оба за себе задржи и торжествено ји потурчи. Ђенадија назову „Мула-Салија“, а сина му Стојана, „Реџеп“. *)

Но 1815. год., кад настане частни пост и мало се по улепша време, принуђени Мула-Салија узме свога сина Реџепа, Крушевачког Војводе Петра Ђукића ћер Спасенију, која је потурчена била, тако и Левачког Војводе Стевана Јаковљевића ћер Н. **) и Хаџи-Продановог најмлађега брата Гаврила жену Ану, која је једнако плакала, а није потурчена била, које се обе обуку у мушко одело, па искраду се, и једно вече сви петоро сиђу на Дунав испод Града, и у приуготовљени подкупљени чамац седну и преко Дунава прејуре у Борчу, па одатле и у Земун оду.

Па како мало доцније опет Срби устану противу Турака и у целој Србији лате се оружја, Мула-Салија са сином, узме из Земуна све три

*) Историја Милутиновића стр. 91 и 92.
**) Види Грађу Вукову стр. 65—66.

заробљене Србкиње, одведе ји у Купиново и преко Саве претури у Србију, које оду своме роду и пријатељима, гди се одма наново покрсте. А одатле Мула-Салија са сином Реџепом управо оде у Карловце Митрополу Стратимировићу, те ји он на ново покрсти и од Мула-Салије постане опет Ђенадије, а од Реџепа Стојан. Митрополит поможе ји миром, и Ђенадији допусти да може све свештеническе послове вршити, осим једине Литургије.

После тога Ђенадије из Карловаца са сином оде у Градишку, у Славонији у Аустрији, да се са својим родом види, па ту и заостане близу њи у Градишкој, гди је три године поживо, па у 1818. год. у Градишкој и умро, а и син му Стојан умре после на фришко. *)

165.

ТЕОФИЛО И БОРИСЛАВ ПАЛАЛИЋ

ПРВИ ПИСАР СУДА КАРАНОВАЧКОГ.

Теофило Палалић родом је из села Атенице, среза Трнавског, нахије Чачанске.

Гди је књигу учио незна се. Но он је у време Кара-Ђорђево прво био код Војводе Антонија Пљаке писар, а потом у суду Карановачком.

После несреће 1813. год. заостао је у Србији и био је уз Хаџи-Продана, заједно са његовим братом Бориславом Палалићем или Поповићем.

Године 1814. на Крстовдан 21. Септембра, кад Хаџи-Проданов брат Мијаило, Игуман Пајсије и други, у Манастиру Трнави повежу Муселима Латифа-Аге момке и одпочну са Турцима кавгу, које је то морало бити по заповести Хаџи-Продана, који није се ту десио, него у Драгачеву у селу Лазцу, по позиву Муселима Латифа да прикупљају на предају и ватају Србе, који су по четама по Драгачевским и Старовлашким планинама ишли, — Борислав Палалић одма потом оде Хаџи-Продану у село Лазац, и тајно му каже како су Латифови момци у Трнавском Манастиру повезати и кавга одпочета. Хаџи-Продан одма те ноћи, ником неказавши, од Латифа искраде се и оде у Манастир Трнаву, и одатле запали устанак, који букне и рашири се.

*) Историја Милутиновића стр. 94—98.

Теофило Палалић је по налогу Хаџи-Продана многе главне Србе пописо, писо им и звао ји да устају на оружије противу Турака. Њега у устанку некако Ћаја-Паша у Чачку докопа у своје нокте, којим је морао све редом исказати, који су у устанку, а њи Ћаја-Паша повата, у ланце окује и заједно ји са Теофилом Палалићем у Београд отера, кога одма првога на колац удари. *)

166.

ПОП РАДОВАН ВУЈОВИЋ ТРНАВАЦ
И
ПОП СИМА СЈЕНИЧАНИН.

Радован је родом из Трнаве, а Сима из Сјенице, Старовлашке нахије.

Године 1814., кад је Хаџи-Продан из Трнавског Манастира одпочео устанак противу Турака, он одма пошље Радована Вујовића у село Шаране Кнезу Милошу и позове га на устанак, обећавајући му првенство власти уступити.

Кнез Милош Обреновић одговори Вујовићу: *„Да он неби на устанак присто баш ако би знао да би и са самим помислом могао све дотле изгинувше Србе воскреснути.“* Па му онда каже: *„Да се они умире и да у лудо негину, а и да сваког саветује да с њима на устанак непрестаје, а и они који су устали да гледе да беже гди ји очи воде.“* Вујовић врати се, нађе Хаџи-Продана у Небош планини и саобшти му одпоруку Милошеву; но Хаџи-Продан негледајући на то продужи устанак Срба противу Турака. **)

Кнез Милош по том одма оде у Брусницу, јави Муселиму Ашин-Бегу за устанак, па се с њиме и са његовим Кабадахијом Ћор-Зуком побратими и понуди се Ашин-Бегу да он ту побуну угуши. Ашин-Бег једва то дочека и одма пође противу Хаџи-Продана, гонити га.

Но Милош, како је чуо за устанак Хаџи-Проданов, од попа Симе Сјеничанина он га одма оправи у Београд своме поочиму љутом Сулејман-Скопљак-Паши, те га је устмено а и са писмом својим известио о устанку Хаџи-Продановом.

Сулејман-Скопљак-Паша, како од Кнеза Милоша извештен буде о устанку Срба под Хаџи-Проданом, одма изашље војску под Ћаја-Пашом,

*) Историја Симе Милутиновића стр. 69 и 475.

**) Историја Милутиновића стр. 74—75.

Чолак Анта Симеоновић
Кара-Ђорђев
Жупски Војвода.

и по истоме пише своме поснику Милошу, опоменувши га да му као поочиму свом веран буде, и да Ћаја-Паши помогне устанак Срба угушити, на које Кнез Милош Обреновић са Турцима пође против народа и устанак угуши. *)

Шта је даље са попа Радованом Вујовићем и попа Симом Сјеничанином било, незна се, но по свој прилици и они су на коље Сулејман-Пашом набијени и мученички своју душу испустили, као што су и стотинама други Срба.

XI. КРУШЕВАЧКА НАХИЈА.

167.

ЧОЛАК-АНТА СИМОНОВИЋ

КРУШЕВАЧКИ ВОЈВОДА.

(Са сликом.)

Чолак-Анта је родом из Призрена од неког на гласу племена.

Он је дошо у Србију пре устанка Кара-Ђорђевог на Турке, и у Београду занимо се ћурчиском радњом кога су Турци због његовог повишег раста звали Узун-Анта.

Пред сами устанак Кара-Ђорђа на Турке, Анта оде у Призрен да нешто ћурчиског еспапа купи и да се са својом породицом види. Дахије Београдске поруче му да им нешто оружја за Јаничаре у Призрену купи и кад се враћао буде донесе. Анта то и учини, и поред ћурчиског еспапа узме и седам товара које дуги пушака, а које пиштоља, и крене се за у Србију. Но како је баш у то доба Кара-Ђорђе одпочео тући Турке, Анта кад буде код Карановца са својим товарима, Карановачки Муселим Илака дознавши за Анту да он оружје носи, на изашље неколико Делија да то оружје од Анте на путу отму. Али Анта са својом пратњом Делије одбије, па и неуђе у Карановац, него окрене другим путем и оде право у Тополу Кара-Ђорђу и то сво оружје однесе, те се с њиме Срби наоружају. Од то доба Анта остане уз Кара-Ђорђа, где је увек с њиме у бојевима био и јуначки Турке туко, за које јунаштво и Буљукбашом постане.

Године 1806. сретне Анта по ниже Остружнице једно одељење Турака које је изишло из Београда да народ хара: Анта пусти се у бој са Турцима, поглавица ти Турака на хату полети са сабљом на Анту

*) Историја Милутиновића стр. 76—87.

да га посече, Анта опали из пиштоља и Турчина смртно треви у прси, но Турчин долевтивши до Анте хтенега по глави онако вруђ мазнути сабљом, Анта подбаци под сабљу избачени пиштољ и сабљу одбије, но Турчин га сабљом преко пиштоља завати и леву му руку, у којој је пиштољ држо — јербоје левак био — по више шаке на прегибу жглавка завати, дополовине засече, и по том турчин мртав са хата падне. Од те ране Анта се излечи, но у руку остане сакат, али ипак мого је оружјем владати. Од тога и прозват буде Чолак-Анта.

Године 1809 у почетку Маја, кад је Кара-Ђорђе изашао са војском изван Србске границе дотле постојавше и отишо у Херцеговину, да и њу од Турака очисти и са Црномгором сједини се, повео је са собом и Анту Симоновића. Пошто Кара-Ђорђе освоји Сјеницу, одатле оде на Новуварош те и њу завојује, остави у њој посаду, па се врати натраг к Сјеници, гди на Суводолу силног Пеђског Нуман-Пашу, који је под собом 20.000 коњаника Арнаута имао, разбије, и у Сјеницу опет дође. Те победе Кара-Ђорђеве пукну по свој Херцеговини и стане се на оружје народ подизати и Кара-Ђорђу гомилама у војску долазити.

Свети Петар Петровић Његуш I., Владика Црногорски пошље Кара-Ђорђу у сусрет у Сјеницу свога Војводу гласовитог јунака Гавру Шибалију са 300 Црногораца, те у име Владике поздрави Кара-Ђорђа и писмо му од њега преда. Тад и из Васојевића дође Кара-Ђорђу депутација, те га и она поздрави и изјави му у име народа верност и оданост, и да су сви готови с њиме у бој противу Турака поћи. Кара-Ђорђе им захвали, обдарији и пошље ји натраг, да народ покрећу, а он да ће им Војводе послати, који ће ји руководити.

Па како су се Анта Симоновић и Рака Левајац у бојевима као вешти и добри јунаци показали, њи Кара-Ђорђе заволе и оба одма у Сјеници Војводама учини, и пошље ји у Васојевиће, да народ дигну на оружје противу Турака и да с њима управљају како најболе знаду.

О свему овоме и како је се народ Црногорски, Васојевачки и Херцеговачки обрадово доласку Кара-Ђорђевом у Сјеницу, ево шта и Сима Милутиновић говори:

„Како л' тад' је сваком Србу било?...
Кад' му к' Вожду та побједоносцу
Даљна браћа, Црногорци знатни
Срадоват' се, и споборствоват' му

Подолазе, приклањат' се почну;
Шибалија многоважни Гавро, *)
Што Бошњац'ма додијао бјеше . . .
(Турцима)
На Сјеницу најпре допануо
С' три стотине све одборне браће,
И с' књигама свог' Владике светог',
Да позрави Србска Господара,
За к'имно се од' некада чезло;
Честита му мишцу и оружје,
По жеље му срећу к' предузећу
Каже да га свуд' чекају радо
Црногорци к'о сви Херцеговци;
Благославја рождења му часак.
Благодари на том' дару вишњем',
И мајци му и блажену отцу,
Родившијем само дику Србства.
Вожд га врати, пожаловав нечим',
Нек' Владици безсумње покаже,
Да мост готов с' Дунава на море . . .
Већ да и он дигне Црногорце
На све стране бит' и нападати,
Док и продрет' к' вјечноруковању
С' торжественим' шумадије друз'ма.
Оде витез благовјествовати
К'а окриљен, што опојен дјел'ма
Обшче слоге и врлости славне;
Ута доба и Васојевићи
Кара-Ђорђа давњашни земљаци:
„Добра т' срећа и света ти мишца,
Господаре и наш кано Србски!
Сви смо спремни под барјаке твоје
На којим' је стар-сједи орле
И крст части Срба спасеније . . .
Наске труба т' све сазива војне
За нзхрват' свог народа дијел;
Сви охотни жертвовати крвју,
И мејдан'ма доказат' у с'рдје!"
Вожд пофалив тако преврженье.
Чолак-Анту и Раку Леваица
Учинијо с' Војводама оба,
И посл'о их у Васојевиће
Одметнув их њима и управљат'
Како знаду боље и сходније
Обштој жељи, и Државе виду." **)

*) О овом великом јунаку Црногорском Војводи Гаври Шибалији, има гди се на више места у разним списима спомиње, а и у Историји Јована Хаџића на стр. 55. Кад је Кара-Ђорђе 4. Априла и 20. Маја 1806. год. Владики писао, говорио је о Шибалији овако: „И пређе свега подајте довољну силу храбро-чувеному витезу Шибалији, да к' сајединенъу с нама тежећи учини скоро једну јаку и силну диверзију." — И после овога кад је год Кара-Ђорђе Црногорском Владики Светом Петру писао, увек је и име Шибалије у писму његовом било споменуто. Његов брат Јован Шибалија по Србској Историји, кад су се Срби са Црногорцима 1809. год. сајединили на Кукутници, бијући и јуначки секући Турке са 13 Црногораца погинуо је за слободу Срба. По деловодном Протоколу Кара-Ђорђевом од 28. Јуна 1813. год. под Нр. 1674, 1678 и 1679 писао је Кара-Ђорђе Владики Св. Петру и молио га да он заповеда Гаври Шибалији да отуда збуни Арнауте и одвратији да небп сви противу Србије пошли. А тако писао је Кара-Ђорђе непосредно и Шибалији да он тако учини. И по том Протоколу види се да је Гавра Шибалија по налогу Владике стајао на расположењу Кара-Ђорђевом. Штета што немамо података да врлог тог јунака Гавре Шибалије живот опишемо, који је у то доба при ослобођавању

**) Србијанка час III, стр. 147—149.

Војвода Анта Симоновић и Рака Леваједц пођу у Васојевиће, но са мало друга, с којима пође и Хаџи-Продан са 700 момака, по он непопевши за војнике ране врати се натраг; а Анта и Левајац допру до Пријепоља, где се ту са Турцима жестоко побију, које Турци суз-бију, па одатле с њиним оделењем војника окрену Никшићу, пређу реку Тару, и преко Дробњака дођу до под Никшић, и на Превију шанац ископају — који и данас постоји — и тако се са Црномгором соједине.

Другу јаку војску од 3.500 људи Кара-Ђорђе пошље под Миланом Обреновићем и Милошем управо Црногорској граници, којима се придружи Јован Шибалија, брат великог јунака Гавре, са Црногорцима, које је Владика послао, и који се са Сулејман-Пашом на Кукутници по-бију и Сулејмана, у дружено са Црногорцима, тако жестоко разбију да је до 1.000 Турака мртви пало, по и јунак Јован Шибалија са 13 Црного-раца погине. А одатле оду те и на Колашину мали број Турака разбију.

Кара-Ђорђе, кад пошље Анту и Левајца у Васојевиће, а Милана к' Црнојгори, од Сјенице окрене се и оде, те освоји и Нови-Пазар. Но ту му стигне књига од Делиграда да је силна Турска вој-ска навалила, да је Ресавски Војвода Стеван Синђелић на Каменици у шанцу на Чагару, издајом Милоја Петровића и Добрњца, са свом својом војском Ресавском уништен, и да Турци иду Делиграду.

Кара-Ђорђе, кад чује тај несрећан глас, одма пише свима Вој-водама да напусте сва завојевата места, па да се повуку натраг у Србију у старе Србске границе. А и сам остави Нови-Пазар и полети Делиграду за спасти Србију од известне пропасти. Ту стигавши једва Турке по многим биткама на Морави заустави и доцније натраг у Турску у Ниш прогна.

Чолак-Анта и Рака Левајац из Васојевића, почем им Турци пут за повратак у Србију пресеку, уђу у Црнугору и оду на Цетиње к' Св. Владики, па одатле с четицама тајно хајдучки преко планина кроз Турке провуку се и у Србију дођу.

Србије много Србима са својим братом Јованом и Црногорцима помагао. Велику би доброту Србству онај учинијо који би живот Гавре и Јована Шибалије браће описао. А валда ће се ко наћи од браће Црногораца да то учини, а ји друге Црно- горске јунаке, бар из оног доба да спомене. Од потомака Шибалини има потомака и данас, од који се налази један у Никшићу Срески Капетан имено: Богдан Дробњак добро научен човек, и кажу да има више писама Кара-Ђорђеви која су му од његовог деде јунака Шибалије за остала и која код себе чува

Кад се Анта из Црнегоре врати, Кара-Ђорђе га постави, те је био Војвода у Крушевцу до самог падення Србије 1813. год. и био се са силним Арнаутима.

Године 1811. кад се у Јануару месецу на скупштини преустроји Совет, испостављају Министри и уведе се други ред у земљи, где све Војводе и други чиновници на своја звања и *Дипломе* добију, тад и Чолак-Анта под 3. Јулијом диплому као Војвода Крушевачки добије, у којој су му назначена села и одређене дужности како да се управља. А 11. Јануара 1812. год. одпуштено је Чолак-Анти и *Наставленије* из 11 точки, као допуне дипломе, по ком се он и друге власти, а и народ у Крушевачкој нахији управљати имаду. Како *Диплому* тако и Наставленије као важна документа из оригинала верно овде печатамо. Диплома гласи овако:

ДИПЛОМА.

Србскому Воиводи Господару Чолак-Анши Симоновићу.

Храброст ваша на разними мѣстами против непріятели оказана, обратила е наше винманіе на вас: и в'знак вашего отличія именуіемо вас воиводом Кнежине бивше Андріе Ілића и од ниже именовати села слѣдующим образом —

1-во. Вам власт даемо с' Кнежином Вашом управляти, и полно заповедати чтосе вам предпише, а общество коеће бити под Вашом властію неугнѣтавати —

2-го. Ви да будете полни исполнитель волы Правителствующа Совѣта и волы моеи —

3-ће. У дѣлам военим одсад у будуще заповести, наставлеенія, и требованія примаћете из Правителствующа Совѣта Народни од Господина Попечителя Господ. Младена Миловановича и у таковим що вам потребно буде од нѣга искати —

4-о. У дѣлам Внутренним Ваше Кнежине щогод бива и треба, да являте у Правителствующіи Совѣт Господ. Попечителю внутренимы дѣл Господ. Якову Ненадовићу, от коего у таковим примаћете наставленія —

5-о. В' кромѣ нашои под никога власт неподпадате, касателно Кнежине Ваше, слѣдує вам знати кому се убудуще имате покорявати —

6-то. У време војеваня под коего командующаго послушаніе и покорност вам преписшисе бити, сотѣише да заповести онаго исполни-

вате; ибо сваки таковн командующи битиће од нас избран и наименован. — Увѣренисмо ми даћете вы с' нашом признаностію, кою вам указуемо. задовольни бити; усугубите труде ваше у дѣлам касающися благополучія народа, за показати себе достойним у будуще сего уваженія — У Београду —

Назначеніе села под Команду Войводе Чолак-Анте Симоновића у нахій Крушевачкой —

1. Кобилѣ.
2. Головода.
3. Степош г.
4. Степош д.
5. Шавран.
6. Ћеліе.
7. Щитари.
8. Злегиня г.
9. Злегиня д.
10. Гаравана.
11. Ступань г.
12. Ступань д.
13. Лаћислед.
14. Себечевац.
15. Млимош.
16. Вербница.
17. Вербница м.
18. Терепотин.
19. Мешево.
20. Луковац.
21. Гар —.
22. Церова.
23. Пепелѣвац.
24. Читлук.
25. Лазарица.
26. Масковац.
27 Глободере.
28. Бресно-полѣ.
29. Оманица.
30. Вучак.
31. Ступань г.

С тим ћете селима комендирати, и рачуне од свашта давати, и у договору са осталим Господ. и Кнезовима од Нахіе у согласію бити, свакад ће вам едне заповести долазити, а по наособ, како за войну тако и за проче. У договору са свима кметовима од Нахіе да изберете по 3 кмета за судіе у Магистрат, и те кметове и писара пошлите у Совѣт гдиће они примити поученіе и наставленіе какоћеду поступати и пресуђивати. Вы Войводе да уредите у свакому селу сеоског Кнеза коиће са селом оградити кошеве, и амбаре, за десетке, и вами рачуне давати, и да се немешате у Священички и Духовни чин, коим има Митрополит да суди; вы пак гди се кои на суд позовете да одма онде отидете, а за млаће що кои гди учини зло поара или што буде, дага имате сваки предати суду у Магистрат. Коему Магистрат пресудити неможе, онће онакове слати у Совѣт а особито за свашто да являте, како мени, тако и Совѣту, како за добро, тако и за зло — завист и противност међу вами да небуде — Акобисе едан другому противіо, даће морати на отвѣт доћи. За свашто од Совѣта наставленія да иштете, и да познаете, да е он Верховна Власт. Заклетве оне у Собору коесу биле, кои преступи биће лишен старешинства, а што се коим опредѣли да са оним буде задоволян; у овоме пункту вама

описуем потребне ствари и наставленія од когаћете шта тражити, то ест од Совѣта, коису сада членови раздѣлени пособ удѣлима.

1-во. Господ. Младен Миловановић Попечитель воених дѣл што за воиску потребуе, чебане, олова, барута, ћулета, вишека, топова и проче воене муниціе од онаго да тражите.

2-о. Г. Михаил Радонић попечитель иностраних дѣл то есте акоби какав човек из друге землѣ прешао к' нама што тражіо таки да такова човека пошалѣте к'нѣму.

3-е. Г. Іван Юговић попечитель просвѣщеніи народнѣга, оиће знати комеће просвѣщеніе издавати, кои за просвѣщеніе ест од онаго-ћете тражити.

4-о. Г. Яков Ненадовић попечитель внутрених дѣл од нѣгаћете просити внутреная дѣла, оиће вам наставленія давати у таковима дѣлима.

5-то. Г. Ілія Марковић он е велики вилаетскій Судія, коећете за таково од нѣга наставленіе искати, кои скриви какоћега каштиговати.

6-то. Г. Сима Марковић попечитель кассе Народнѣ, кое наставленіе од нѣга тражите, будући даћесе сви приходи обрнути у Народню кассу, и одандећесе искати потребная за топчіе плата и прочая за содержаніе. Ови препменовати 6 членова Совѣта, биће сви у едном ссогласію. Сваки од свое Кнежине главе да препишето право и одма да дате на знанѣ.

Од муниціе свака 3 месеца рачун у Совѣт шалите, коликосте примили, поарчили, и шта іош има.

В' Прочем управляитесе вольом нашом чрез кою моретесе отличити. Дано у Београду 3-г Юлія 1811.

Верхов. Серб. народа вожд
(М. П.) Георгіи Петрович.

В' Правителствующем
народнѣм Совету
(М. П.) Младен Миловановичъ,
попеч: воіенни.

Од Верховнога Вожда и Правителствующег Совѣта Народнѣ.

Благородному Господару Воиводи Чолак-Анти

НАСТАВЛЕНІЕ.

Пособранію нашем прошлаго года у Януарію месецу у изататм вам дипломама назначено е све оно, што сте ви као служительи На-

родии у исполненію службе Ваше дужни чинити. То исто и сад вам предписуемо и управлямо вас на исте дипломе да се у свему вообште по ньима владате. Ктому вам назначуемо слѣдующа:

1. Све оно штовамсе от нас и правителствующег Совѣта паложи касателно службе обще Народнѣ какоти Порез, и Говеда и све штосе заиште да имате точно и навреме без свакког отлаганя послати иначећете одговарати за непослушаніе таково, коеће се преписати вашои немарности за службу Народню, и примићете по обстоятелствам пристоину кази.

2. Како и свагда штосмо вам препоручивали тако и сада вам тврдо налажемо с Магистратом Нахіе Ваше у добром поразумію да будете: позната су вам и означена дѣла службе Ваше слѣдователно у Судеиске послове нематесе мешати, но на против тога надлежи вам у свако време Магистрату сваку рукупомоћ чинити, и кривце кое оваи заиште предати.

Равно и Магистратусе налаже у военa дѣла дасе немешаю нити Воиводама утом сметаю, но попропису своему дасе владаю. Свакому члену Магистратскому опредѣленае Годишня плата по 400 Гроша, писару 360 Гроша ове Новце и трошак на Мензулане разрезаћсте на Вилает испрочим порезом даћете у касу Народню от кудаћесе свакому издавати. Рану пак по 500 ока жита и едно Говече свакому даћете от десетка ито точно да издате да се нетуже.

3. Десетка да одвоите у сваком селу по особ и од тога да издате рачун.

4. Све штосе у Вашои Нахіи догаћа дужнисте што скоріе обявити.

5. Порез на ову Годину налажемо равно онолико колико и прошасте Године на Крушевачку Нахію 7.000 Гроша ктому уредите Мензулане као и прошасте године и оно штое на Магистрат отрећено разрежите. Састаните се са прочим Воиводама Нахіе Крушевачке и соразмѣрно по главама разрежите порез, па колико на вашу Кнежину припадне, явите нам.

6. За военa преступленія дозволявамо вам каштиговати кривца соразмѣрно преступленію с штаповима а бѣгунца из воиске и онога, кои на позиваніе у воиску непоће морете каштиговати с шибом но пан-

далѣ кроз 300 момака трипут проћи. Капетан може са согласіем вашим кривца военог каштиговати с 25 штапа више не.

7. Од Капетана Ваши, кои непослушна или неспособна у служби нађете дужнистега обявити нама и у Совѣт Народни са описаном његовом кривицом на коег мѣсто представићете нашему одобренію другог, коеђемо ми и Совѣт народни ако Благоразсудимо потврдити.

8. Чебане колико се сад код вас находи да явите; никому до времена кад се на Битку поће да недаете, пушке кои напразно мећe да каштигуете с 25 штапа и апсом.

9. Заказати имате у Вашои Нахіи и особито нато мотрити да кои девоику удае неузима више от 12 Гроша на ню што уречено нишe коибл узео изгубиће све и тоће препасти у касу Народню а онаиће бити каштигован.

10. Проче налоге кои буду явићемо вам своим временом.

11. Ово писмо налажемо вами обявити и Магистрати у нахіи Крушевачкои да члени онога знаду против вас пристоино обходити се.

Заключително и повторително налажемо вам употребити све староніе ваше за извршити возложеное на вас. Точно извршиваніѣ заповести принеће вам од нас чест и награжденіе, а пиманіѣ небреженіе и непослушаніе узроковаће вам Безчестіе и примићете по обстоятелствам соразмѣрну кази.

У Београду 11-го Януара 1812.

Врховни Народа Сербскаго Вожд
(М. П.) Георгие Петровић.

Управителствующем Совѣту
(М. П.) Младен Миловановић.

Године 1813. пребегне и Чолак-Анта са својом породицом у Аустрију, гди отеран буде у Град Варадин и ту под присмотром као и друге Војводе буде. А године 1814., кад дјејством Руског Цара Александра I. буду све Војводе притвора ослобођене, тад буде и Анта, коме Петроварадинска Генералкоманда 2. Септемра 1814. год. под Нр. 147 нада за у Русију пасош, и он са његовом женом Јелом, ћерима: Јованком, Анђом, Стеваном. сином Костом и служавком Станом Нешић крене се из Варадина, и преко Новогсада. Темерина. Рац-Бечеја, Турек-Бечеја,

Беодре, Кикинде, Комлоша и Рац-Бечкерека оде у Темишвар.*) Ту се Темишварској команди јави, и пошто се ту сви Срби и Војводе за у Русију искупе, 17. Септемвра из Темишвара крену се и преко Ердеља у Русију оду; и Анта с породицом својом настани се у Кишињеву, где је од Руске владе добио пристојно издржање као и друге Војводе. А доцније**) по наредби Цара Александра примљен му буде и син Коста у I. кадетски корпус у Петрограду, те је изучаво војене науке до 27. Августа 1829. год. и тад због болести добије одпуст под Нр. 1573 и оде у Кишињев своме оцу, од куд се више у Петроград ни враћо није.

Године 1831. Анта кад и друге Кара-Ђорђеве Војводе врати се у Србију, кога Кнез Милош постави за члана суда Чачанског онда зване нахије Пожешке. Акт поставлења тог гласио је овако:

Славни Суде Наіе Пожешке.

Неко число дошавши Бесарабаца са Ненадовићем, примлѣни су милостиво и человеколюбиво одъ ньіове свѣтлости неки су по способности и по службама на-мещени од кои се еданъ и у Наію Пожешку за службу Маћистрата опредѣлава, то е Чолак-Анта бившій Војвода Крушевачки, кое га изволите за члена Суда Наиског и за содруга Вашегъ пріймити и признати и покажитему сва Судейска наставленія редом и тако опресуђиванѣ и заведенія Протокола; он ће тамо са фамиліомъ доћи, коіе га примите и намѣстите у кућу бившу Муселимску. А Елесіа склоните на друго мѣсто бивше. Више реченый Анте имаће според себе сина кои ће у дѣлима Писарски помагати и упражнявати се. 16. Августа 1831. Године у Крагујевцу.***)

Вашъ доброжелећи

Василіе Поповић с. р.

Доцније Чолак-Анта постављен буде у пензију, а на његово место дође за члена суда у Чачку његов син Коста. На пошто исти по потреби службе 1843. год. премештен буде у Крушевац за члена суда, тако и Чолак-Анта у Крушевац се са сином одсели, где је живио до 1848. Но кад му те године син Коста умре, Анта пре-

*) Ова сва места означена су овако у пасошу Чолак-Ате, као и имена његове породице. К. Н. Н.

**) По декрету под Нр. 1289 од 11. Сентемвра 1821. године.

***) Види копију потврде овог постановлења у суду округа Чачанског од 1. Сентемвра 1843. год. под Нр. 1860.

сели се са својом снаом и унучадима у Крагујевац, где је живио до 1853. год. Но те године разболе се и умре, и укопат буде у гробље Крагујевачко.

Чолак-Анта је после своје смрти оставио пет удати ћери, које су све лепо, здраво, и крупно женскиње, и од исти много унучади, а од сина му Косте, који је ожењен био са ћерком славног јунака *Демира*, једну унуку и три унука, и то: Илију, Лазу и Павла; ова сва три брата официри су стојеће војске у Краљевини Србској (прва два су Подполковници Артилерије, а трећи Поручик коњице); оба прва брата били су команданти Србске војске у рату Србије са Турском 1876.—1877. год. Илија Командант Ибарске војске, а Лаза Командант на Јанковој Клисури: они су се показали достојни унуци своји јуначки дедова. Но Лаза прозебе у рату, добије запаленье и немогне спавати, докле 30. Септемвра 1877. год. сам себи живот у Крушевцу из револвера одузме, и после себе остави младолетну ћер Милицу. И Илија је ожењен са Јеленом ћерком Советника Димитрија Матића, и има једну ћер имено: Јованку и два синчића Бошка и Војина, нека буду живи здрави и достојни праунуци своји славни прадедова.

Чолак-Анта је био високог раста, витког стаса, тела коштуњавог и снажног и јаки руку. Главу имао је соразмерну, косу смеђу, чело имао је високо, обрве веће повијене; био је очију грахорасти, носа понширег обрава подужи прнпурасти; бркове је имао осредње величине па ниже оборене, а уста умерена. Анта је био по нарави озбиљан, но у разговору пријатан, и велики јунак; одево је се увек чисто и господски се понашао. Кад је умро било му је 76 година, но нигди проседе косе на глави имао није.

168.

ПЕТАР ЂУКИЋ

КРУШЕВАЧКО-ЖУПСКИ ВОЈВОДА И ЊЕГОВА ПОРОДИЦА.

Петар Ђукић Војвода Крушевачко-Жупски, кад је се родио, где, и кад је Војводом постао, као и какав је јунак у ратовању под Кара-Ђорђем био, незна се. Но само у толико зна се, да је као јунак у Делиграду 1813. год., борећи се за слободу Србску, од Турака погинуо.

После смрти Војводе Петра Ђукића остала је у животу његова

честита жена Станица, са једним сином имено Бошком и ћерком Спасенијом.

Године 1814. кад Хаџи-Продан 21. Септемвра устане противу Турака, пукне глас о том устанку и по Крушевачкој нахији. Кара-Ђорђевог Војводе Петра Ђукића првенац син Бошко, дичан момак од преко двадесет година, дочује за тај устанак Срба у Чачку, па из Жупе оде у Левач Јагодинске нахије к'очинима и својим сродницима и пријатељима Војводама Стевану и Јовану Јаковљевићима браћи и другима, да боље разбере за тај устанак, да се с њима разговори и да прими од њи наставлења и упутства за рад о устанку.

Но кад Кнез Милош Обреновић са Турцима тај устанак угуши у Чачку, потом и у Крагујевачкој нахији, где и Хаџи-Продан у Срем пребегне, па са Ашин-бегом дође и у Јагодинску нахију, те и ту устанак угуши, а превари браћу Јаковљевиће и друге, те му се на веру предаду, и Ћаја-Паша стигне за њима од Крагујевца у Јагодину и све ји у синџир окује. Турци ту прочују и за младог Бошка Ђукића, докопају га у своје нокте, доведу у Јагодину, баце га као и друге у синџир и одатле одведу у Београд на кланицу. И поред ти Војвода и 'други Срба и Стевана Јаковљевића ћер Н. одведу и до стотину најлепши жена и девојака од најбољи Србски породица робиња за поклон у хараме Турске у Београду. *)

Тужна мати Бошкова, Станица кад за то чује, стане јадиковати и кукати за својим јединцем сином, па прене; остави се јадиковања као безполезне беспослице и забаци све друге бриге, а узме мислити и довијати се како би сина свога избавила из робства, и спасла га од грозне смрти. Дође јој на ум да понуди Ћаја-Пашу да му ћерку своју Спасенију у размену за сина Бошка у робство даде, а да јој сина одпусти. Па ту мисао сообшти својој лепој тужној ћери и упита је да ли би се за свога брата жертвовала и од очевидне га грозне смрти спасла. Спасенија љубећи свога брата као своје очи у глави, љубећи га силно, рече матери: *„да све па и њен живот радо ће за свога љубећег брата жртвовати, само ако његов живот својим животом одржати и очувати му може.“* Умоли своју стару мајку Станицу да се нимало више не домишља, не одлаже и не закасњава, него да је одма води у робство у Београд варварима, док јој брата погубили нису.

*) Историја Милутиновића види стр. 85—86.

Тако оне одма спреме се и обе пешице пођу и с нестрпљењем ужасним побрзају и у Београд дођу. Где срећом њиовом, мајка сина, а сестрица свога милог брата, још живога у тамници застану; па одма изађу пред Ћаја-Пашу. Старица му каже своју намеру, а ћи њена Спасенија рече Паши: „*да она драговољно за избављење свога брата хоће да његова робиња буде, и да је зато с мајком к њему и дошла.*“ Па обадве бризну плакати, сузе пролевати и молити Пашу, да им вољу испуни. Турчин Ћаја-Паша умекша окорело своје варварско срце, осмене се па им рече: „Нека вам то буде зашто молите, када сте дошле тако молити.“ Па одма узме к себи девојку у свој харем, па наскоро и потурчи је, а брата јој тај час из тамнице пусти, мајци њеној Станици преда, која га својој кући у Жупу одведе.

И тако Спасенија, жертвовавши себе за брата, туркињом постане, али свога милог брата Бошка од грозне смрти спасе. Редкост је у свету такови сестара, које своју браћу жарко љубе, као што је то код Србски сестара.

Но непрође много времена, где Божја промисао чудесно учини, те се иста Спасенија Назли-када и Баш-Хавуза робства спасе, и опет у Србску веру поврати. И то овако:

Неки Ђенадије Шувак, калуђер Трнавског Манастира код Чачка, у истом Хаџи-Продановом устанку био је са својим јединцем сином Стојаном заробљен и у Београд на губилиште доведен. Он за спасти свој, а више свога младог сина ђачића живот, потурчи се заједно са сином. Но кад настане частни пост 1815. год. и мало се поумекша време, он науми да избегне од Турака са својим сином и да се опет у своју веру поврати; нађе човека, подилати га, који му приуготови на Дунаву чамац, па онда каже потурченој Спасенији ћери Петра Ђукића и Левачког Војводе Стефана Јаковљевића ћери И. *) а и Хаџи-Продановог брата Гаврила жени Анни, те се и оне за бегство спреме и у мушко одело обуку; па једне вечери искраду се, сиђу на Дунав сви петоро, поседају у чамац и срећно у Борчу преко Дунава прејуре, и одатле у Земун оду. Но мало доцније кад се Срби наново опет противу Турака Цветне недеље подигну, о ускрсу ји све три калуђер Ђенадије, или Мула-Салија одведе у Купиново и преко

*) Види Грађу Вукову стр. 65—66.

Саве у Србију испрати, које оду својој родбини, па се одма покрсте и опет стара своја имена добију.

Но у то време, кад су оне из Београдског Града из харема избегле и у Аустрију пребегле, још није био плануо устанак Србски 1815. год. Турци љути на то, што су им робиње из харема побегле, а особито Ћаја-Паша на своју Хануму (Спасенију), па пошље онога часа Турке, теувате њезина — Спасенина — два братучеда у селу Медвеђи у Левчу жививша, одведу ји у Јагодину и у тавницу и синџир баце.

Њина мајка, а Спасенина стрина Иконија, жена Милоша Ђукића Војводе Левачког, после пет недеља оде у Јагодину и крадом у тамници дода им два јегета — дурпије, те они престружу себи синџир на врату, па и резу од врата тавнички; отворе врата и још са четири сужња Србина, једне тамне кишне ноћи изиђу из тавнице напоље, и од Турске страже тајно дочепају Турски дванест дуги пушака, и тако по киши из Јагодине срећно утеку да ји нико, па ни Турска стража, осетила није. *)

Није ли и за ове као и за горње невине сужнике и заточнике Божија промисао наредила, да се спасу; кад ји Турци ни на многе молбе, ни за новчани одкуп нису хотели пустити, него су ји хтели погубити ако се не потурче? И гле, гди се сви вољом Бога спасоше!!! „Ти Господе твориш чудеса! И вера у тебе спасава човека.“ А и народна изрека право вели: „Робом и кад, гробом никад.“

*) О овој сцени из Хаџи-Продановог устанка 1814. год. имало је неки људи, који су казивали да је Војводе Петра Ђукића жени било име Иконија, а и Милутиновић у Историји на стр. 94 тако вели, а на стр. 474 каже да јој је било име Станица. А на стр. 98 вели да је Петру била Станица снаа. Но ово је погрешка. После на стр. 94 говори да је Ђукићевом сину било име, у место Бошко (Милић). а место Спасенија (Милосава). Но овде смо у овој сцени, као по најистинитије ставили овако: да је Војводе Петра Ђукића жени било име Станица, сину његовом Бошко, ћери Спасенија, а његовој снаји Иконија, жени његовог брата Војводе Левачког Милоша Ђукића, који је у Левчу Војвода био, и у Медвеђи живео (види у Кара-Ђорђевог протокола регистру „Милош Ђукић“ стр. 81), која је у Јагодини у тамници додала њеним синовима дурпију, те су синџир пресекли и из тамнице побегли (види Историју Милутиновића стр. 98) а то је била Иконија. Но све то ништа у именима нечини, како се ко звао, да звао, они су муке трпили, и Бог им је свима као невиним живот и веру спасао. О овој сцени види Милутиновића Историју, прво стр. 474, па 93—94 и 97—98, а и Вукову Грађу стр. 61, 65 и 66.

169.

ДИМИТРИЈЕ КУЈУНЏИЈА И КОСТА-БЕГ

ВОЈВОДЕ НОВОПАЗАРСКЕ И ЈОШАНИЧКЕ *)

Димитрије Кујунџија, Коста-Бег и Дели Милисав рођена су браћа били. Они су родом из села Штиткова, близу Новог Пазара, а живили су с кућом у Новом Пазару. Димитрије звао се Кујунџијом зато, што је био ковач златни и сребрни ствари, а Косту прозвали су Турци Коста-Бегом за његово господско држање. А Милисава прозвали су Дели-Милисав због јунаштва. Они су имали још једног најстаријег брата имено Јевтана, но кад су га Турци у Пазару посекли, и главу му на бедем Градски на шиљак метули.

Тад се Димитрије са братом својим Костом, Милисавом и целом њиховом породицом и са своја три одрасла сина, коме најмлађем било је име Илија, од Турака искраде и у Србију 1807. год. пребегне. И баш тад кад су Срби под Младеном Крушевац освојили и пошли да планином Јастребцем границу Србије учине, где Димитрије, Коста и Милисав стигну, и сместивши своју породицу, одма се Србима придруже, и Турке жестоко одпочну тући и брата свога светити.

Доцније Димитрије и Коста-Бег скупе чету добровољаца, који су Турке у више битака храбро јуначки разбијали, и Кара-Ђорђе је оба за њиово јунаштво Војводама учини.

Године 1809., кад Кара-Ђорђе у пролеће Маја месеца пође са војском да Херцеговину освоји и да се са Црногором сједини, и Румелију од Босне одцепи, па да и њу завојује, узме Димитрија а и Косту узасе, који су били вични том предјелу.

Па кад је Кара-Ђорђе по освојењу Сјенице, Нове Вароши и други места дошо и под Нови-Пазар, он учини ратни Совет за освојење Новог Пазара, у ком је 12.000 Турака са више топова било. Ту одреди Војводу Димитрија и његовог брата Косту са 3.000 Срба и са 5 топова под управом Павла Поповића Топчибаше као вична местима те вароши, да топове на згодна места наместе, па да упола ноћи у варош груну, и да му по том знак запаљењем једне куће даду, да и он из неког великог топа, званог „Брадоње,“ знак војсци свој даде, па да

*) Први је био Новопазарски, а други Јошанички Војвода. Ист. Милутиновића стр. 457 и д.

и он јуриши, да у једанпут и варош и Град изненадно јуришом од Турака отму. Обећавши му ту Кара-Ђорђе и градоначалником га Новога Пазара учинити. Димитрије Кујунџија са својим братом Коста-Бегом тајно прикучи се Новоме Пазару ближе, попамешта топове одакле је се згодно могло на Град и варош пуцати, па из топова груне у једанпут и једну на шанцу капију, кроз коју се могло у варош ући, разруши, и онда с војском јуначки упадне у варош Ново-Пазарску, стане сећи и убијати немилице Турке, док једва се доцкан сети, те запали нечији сарај, а и његов брат Коста-Бег неки ћемерли хан, у ком су Турци многе хришћане затворили били и у забуни мало га из пушака запалили, кришћане попушта, и ватру му већу дода, те букне. Кад се тај знак укаже, Кара-Ђорђе да уговорени знак избацајем Брадоње топа, и онда сва војска јуриши у варош и запали је, где се сви Турци у Град збију, па пошљу Кара-Ђорђу неког Кара-Мустаф-агу, који је био до 1804. год. Муселим у Крагујевцу, те уговоре с њиме предају Града, и у том преговору учине услов, да Кара-Ђорђе уклони гдигод Димитрија и Косту, да неби исти уговор нарушили и на Турке напали и потукли ји. *) Кара-Ђорђе по уговору тако и учини, и пошље Димитрија и Косту са Павлом Цукићем у Рогозне кланце, те ји с војском заузму да неби Турци од Косова Ново-Пазарцима у помоћ претекли, а он по уговору сам многе новце од Турака прими и на војску подели.

О Димитрији Кујунџији и Коста-Бегу при заузимању Новога Пазара ево шта једна песма говори:

„Протужиле буле у Пазару,
Тугујући каде говориле:
„„Авај нама до Бога милога!
Од зулума силна Коста-Бега
И његова брата Димитрија,
Злих Војвода од Новог-Пазара:
Тугујући Црног-Ђорђа моле
Да устави и Косту и Дишу,
Да непале Новога-Пазара.
Кара-Ђорђе њима одговара:

„Уставићу све војводе редом,
Ал не могу ни Косту ни Дишу,
Турци су им брата погубили
Јевтан-брату главу одракнули;
На бедем је на шиљак натакли
Ка Штиткову лице окренули
Те да гледа свога завичаја
Недалеко од Новог-Пазара.
Не могу их за то уставити...“

И заиста Кара-Ђорђе ји именује Војводама Ново-Пазарским. Но

*) Србијанка III. стр. 166.

како ту одма стигне глас од Делиграда, да је силна Турска војска navалила, и да је Ресавски Војвода Стеван Синђелић на Каменици у шанцу на Чагару издајом Милоја и Добрињца са свом својом Ресавском војском уништен, и да Турци иду Делиграду. Кара-Ђорђе кад таку вест добије, као громом поражен, пише Војводама по Херцеговини и онима, који су кроз Босну Сарајеву ишли, да сва завојевана места напусте, па да се врате натраг. А он и сам са свима својим Војводама, као и са Војводом Димитријем и Коста-Бегом појури Делиграду, гди је се ту са Турцима био. Но кад се немогне противу велике силе Турске, која је узела мах, у Делиграду одржати, повуче се Јагодини, а затим на Мораву, гди ту Турке једва заустави, и после велики бојева опет ји у Турску прогна и своје отечество Србију од грозеће пропасти спасе. У тим бојевима био је и Димитрије Кујунџија и Коста-Бег.

Ови Ново-Пазарски јунаци Војводе Коста и Димитрије били су јуначки бој на много места са Турцима. Но по Кара-Ђорђевом Деловодном Протоколу од 19. и 20. Септембра 1812. год. Бр. 956 и 957 види се да је Димитрије неке преступе и штете народу почињио, да је у апсу за то био и Советом осуђен, да продајем његовог имања народу Јошанице Пазарске штета се подмири: и он Димитрије са својим синовима за његова преступленија да не буде више народни старешина. А његов брат Коста да остане и даље Војвода да се не забатали, почем на њега нема никакове даве. Шта је даље са Димитријем и његовим синовима било незна се, нема података. А Коста, његов брат, остао је и даље Војвода Јошањички у Крушевцу.

Године 1813., кад буде пропаст Србије, Коста-Бег заостао је у Србији, и са својом породицом крио је се које гди по дубравама и шумама сву зиму од Турака. Но како му се то досади и немогне се више чувати, а несмедне се Турцима предати, уз часни пост 1814. год., пре него што ће се Хаџи-Продан противу Турака дићи, узме сву своју чељад и тајом дође до на Остружницу, да ту на скели потајно пређе у Аустрију. Но како су Турци ту на скели увек стражарили, опазе ји и принуде скелеџију Николу Станковића, те им некаже који, шта је и куда ће, па га ненадно склептају-вате, вежу, опљене и везана са његовом свом породицом у Београд Везиру Сулејман-Паши одведу, који га одма на Калемејданском дорћолу посече, а сву његову чељад Ћаја-Паша код себе, као робље да га служи, узме. Доцније Коста-бегову

је жену Кнез Милош 1815. год. пред устанак од Ђаја-Паше одкупио и кући је посло, а друго све је пропало, и о њему се више незна. *)

Г.) ТИМОЧКА КРАЈИНА.

XII. АЛЕКСИНАЧКА НАХИЈА.

170.

ЂОРЂЕ И ПЕТАР КРАГИЋ

АЛЕКСИНАЧКО-РАЖАЊСКЕ ВОЈВОДЕ.

Ђорђе и Петар родом су из села Скорица, нахије Алексиначке. Петар је био син Ђорђев.

Ђорђе је био Војвода над малом нахијом Ражањском. Под његовом влашћу био је и неки Милић из Ћићевца, и они су се по већој части налазили у Делиграду и нападе Турске одбијали.

Године 1809., кад Кара-Ђорђе изиђе изван Србске границе дотле постојавше, и оде у Ерцеговину, те и њу завојује и са Црногором сједини се, тад изда заповест те Војводе оду Нишу да га завојују и Косову да се шире.

Србска војска кад је дошла под Ниш, она се око Ниша у шест шанчева обкопа. У првом шанцу у Каменици на Чагару стане Ресавски Војвода Стеван Синђелић са Ђорђем Крагићем из Скорица са 3.000 Срба. Но кад Турци на њи навале, а издајници Милоје Петровић и Петар Добрњац нехтедоше им упомоћ претећи, тад Војвода Синђелић, кад Турци у шанац провале, из пиштоља 19. Маја запали џебану и Синђелић заједно са Ђорђем Крагићем и другим Србима, који су још у животу били, у воздух одлети. И тако конац буде овим безсмртним јунацима.

Кад се Кара-Ђорђе из Ерцеговине, за спасти Србију од пропасти у Делиград врати, он постави на место Ђорђево његовог сина Петра Крагића за Војводу Ражањског, који је доцније на Делиграду 1813. год. јуначки погинуо.

Дали од ови јунака данас има потомака није нам познато.

---

*) Види Историју С. Милутиновића стр. 86 и 112.

171.

СТРЕЉА

ЛЕСКОВАЧКИ ВОЈВОДА.

Одакле је Стреља родом незна се. Но кад је Капетан Жикић 1806. год. утврдио Делиград, он је тад прикупио неколико стотина беђара да га чувају и над њима поставио за старешине: Стрељу, Пешу, Николу и Циду од Лесковца. После је Стреља остао дуго у Делиграду и бранећи га као јунак паиће на глас, и Кара-Ђорђе га постави за Војводу Лесковичког и назове га својим побратимом. Стреља је осто за сво време десетогодишњег ратовања Кара-Ђорђевог у Делиграду и као велики јунак борио се противу Турака. Но кад 1813. год буде пропаст Србије и он са другима пребегне у Банат.

Али год. 1815., кад Срби поново устану противу Турака, он скупи једну четицу људи, па из Немачке преко Дунава код Кулича пређе у Србију и оде на Мораву, пак ту искупи неколико људи на оружје, а сутра дан дође му Пожаревачки трговчић Раина Милетић са једно десет оружани друга, и после из Смедерева више момчади добро наоружани, и он онда са Павком из Сараораца и Ђор-Стојаном пређе на Осипаоници преко Мораве у Пожаревачку нахију, те ју је подиже противу Турака, и док дође до села Пругова искупи до петдесет сељака, који су чували село да га Турци не поробе. Па како чују да је из Пожаревца изишло око 200 Тураки и отишло у село Смољинац да га харају, тако Стреља исте те ноћи са искупљеном четом Срба оде селу Смољинцу да на Турке удари: но како је Тахир Ага у Пожаревцу извештен од неког Србина да је Стреља отишо противу Турака у Смољинац, то им он још 200 Турака у помоћ пошље, који су као у тефтиш ишли из села у село те га харали. Стреља хтеде, ако је и мало Срба имао, ударити на Турке, но њему сељаци не допусте, да Турци неби и горе с њима учинили. Али кад му други дан стигне Кара-Ђорђев Војвода Милосав Здравковић Ресавац и Војвода Павле Цукић са не педесет оружани Срба, тад сви и без дозволе сељака ноћу ударе на Турке, неке куће попале и Турке тако разбију да ји је једва до стотину живи у Пожаревац измакло. Ту су Срби многи плен од Турака задобили као коња, оружја, ћебане, петора кола пексимета и другога леба, и две вознице пуне кисела млека, које су Срби уз њи возили те су Турци уместо воде пијући жеђ гасили.

По разбићу ови Турака у Рановцу Војвода Здравковић и Цукић оду у Ресаву, а Војвода Стреља са Ранцом оде опет у Пругово на Мораву, те је чуво да неби Турци у села изишли да арају народ. Но како у Пожаревац од Видинског Везира дође Јосин-Ага са 500 Делија и Пожаревачки Турака умножи се свега на 1.500, тако од ти Делија изиђе из Пожаревца да ударе на Војводу Стрељу са малом четицом стојећег у Пругову; но предомисле се и несмедну ударити, него запљене Пруговска говеда те у Пожаревац потерају: Стреља претече ји, Турке разбије и говеда, отме и натраг врати. *)

После овога шта је даље Војвода Лесковачки Стреља Кара-Ђорђев побратим радио. шта је с њиме било и имали кога данас од његове породице и гди, ништа се незна, нема података.

XIII. ЦРНОРЕЧКА НАХИЈА.

172.

ПЕТАР ЂОРЂЕВИЋ ЦОДА

ЦРНОРЕЧКИ ВОЈВОДА.

Петар Цода родио се у селу Стењевцу у Ресави. Ко су му родитељи били, шта је он пре устанка Кара-Ђорђевог на Турке био, чим се занимо, кад је Војводом постао, и због какови заслуга земљи учињени, незна се.

Но у толико се зна, да је био Војвода прво у Ражњу; после одатле премештен је у Црну-Реку, те је у Вражогрначком шанцу заповедао и ту, као што се види из Кара-Ђорђевог протокола, псово је људе и тиме ји у непослушност довео, гди му је препоручено да грубо људе не псује и да с њима лепо поступа. А одатле је на концу Марта 1813. год. премештен у Зајечар, код неког Војводе Милисава, те је и ту у једном шанцу заповедо и чуво га. **)

О овом Војводи Цоди мало се што зна, а и што се зна, рђаво га карактерише.

Цода је у договору са Петром Добрњцем и Хајдук-Вељком, из једине зависти, убио највећег јунака онога доба Бугарина Папазоглу из Студенобучја. Најпре се с њиме побратимио, и једне вечери опојио

*) Историја Милутиновића стр. 174—178, 183 и 474.

**) Види Дјеловодни Протокол Кара-Ђорђев Нр. 1073 и 1230.

АЈДУК ВЕЉКО ПЕТРОВИЋ,

Кара-Ђорђев

Краински Војвода.

га, и кад је Папазоглу лего да спава и заспо, мучки га сикиром убио.

Ево како Милутиновић карактерише Цоду:

„Чжода клети' те поган последња,
Крвник браће и мрзитељ добра,
Подлизица и слабежи гњавче,
А прам врагу ни жив се неказав!...
Побратио с' лицемерно ш' њиме (Папазоглом),
Да га тако тек' превари љашње:
С' Цодом Вељко и Добрњац Петре
Поштења се од кажу витежка
Пазит' вр'сна, дичит се храбрима
Не држати себе најбољима.“ —

Кад тако мучки убију Папазоглу, пошљу његоу главу тајно Кара-Ђорђу: коју кад је он видио плако је над њом и жалио Папазогла као свога прворођенога сина. А Турци кад су у Видину чули, да је њин велики душман, а Србски пријатељ и јуник Папазоглу мучки убијен, од прекомерне радости учинили су шенлук, и са града Видинског избацили су 36 топова. *)

После пропасти Србске 1813. год. Петар Цода пребегао је у Аустрију и живио је у Новој-Паланци, а 1815. год. повратио је се са другима Србима у Србију. **) Шта је даље њиме било незна се; кажу да је се Цода одметнуо у хајдуке, и држе да је у хајдуцима негде и погинуо.

XIV. КРАИНСКА НАХИЈА.

173.

ХАЈДУК ВЕЉКО ПЕТРОВИЋ

КРАИНСКИ ВОЈВОДА.

(Са сликом).

Хајдук Вељко Петровић родио се у селу Леновцима у Црној Реци, Црноречке нахије, око 1780. год. Оцу му је било име Петар, а мајци Петрија, и тако по очином имену презвао је се Петровић; и имао је још и два млађа брата Милутина и Милька.

---

*) Види Србијанку III. час. стр. 90—91 и 95.

**) Историја Милутиновића стр. 186.

Отац Вељков био је врло миран човек. Богат је био са стоком тако да су му се овце трипут хиљадиле. Зато су га Турци звали Петар Сирењар. Вељко је од детињства био несташан. Кад је чувао стоку још као млад, био је чобанбаша међу чобанима.

Турци су врло често долазили на њихову бачију (стан), те јели. пили и односили: сир, масло и млеко.

Једанпут кад се Пасванџине Крџалије, који су одпали били као бунтовници од Султана, у Црној Реци побију са царском војском, где Крџалије надбију Цару преврженe Турке, и тад Крџалије попале и похарају више села, па и село Леновце. После таког страдања, Вељко као младић од десетак петнајест година, остави оца, мајку и браћу и оде у Видин, те се најми у некаква Турчина, да му чува овце; а после неког времена дође у Пожаревац и ту се најми код Војводе, да му готови јело. Пошто и ту проведе неко време, задоцни се једном на васкрс, играјући с момчадима у колу, те своме господару не зготови на време вечере, за то га господар потера да бије, а он утече и оде у хајдуке Станоју Главашу, код кога је био у чети хајдука, где се као хајдук 1803. год. зими, бивши на јатаку код неког човека у селу Дубоњи, код кога га је Главаш наместио да му као чобанин овце чува, у истом селу ожени са једном удовицом Маријом, која је Главашу нешто род била, ушавшијој у кућу. Непрође дуго после женидбе, у почетку 1804. год., кад Дахије одпочну сећи кнезове и чује се за устанак Кара-Ђорђев. Вељко одма потражи од жене хајдучко одело и оружје, да иде у чету Станоја Главаша. А жена цикне: „јао, тешко мени, где пођо за хајдука!“ Вељко јој рече: „небој се жено, сви су Срби сад хајдуци.“ Па оде у чету Станојеву. *)

Кад Кара-Ђорђе 1804. год. дође у Орашац на Сретеније господње 2. Фебруара, и буде од народа, Станоја Главаша, Катића, Чарапића, Јаковљевића, Вула и други изабрат за Врховног Вожда народа Србског, ту је и Хајдук Вељко са четом Главашевом био, и кад се Србски устанак развије, хајдучство Станоја Главаша престане и прељуби се народњем устанку. Онда Хајдук Вељко пређе, те је као момак код Смедеревског Војводе Ђуше Вулићевића био и уз њега противу Турака војево. Но пошто Ђуша у Смедереву од Турака у јесен 1805. год. погине, и Кара-Ђорђе на његово место постави његовог брата

*) Историја Ранкеа види стр. 91.

Вујицу Вулићевића, Хајдук Вељко остане и код Вујице у служби и постане неки Буљукбашица над неколико момака.

По заузећу Београда 30. Нојембра 1806. год. 1807. године затекла је све крајеве Србије ослобођене од Турака, само Црна-Река била је још под Турцима. У почетку ове. Хајдук Вељко измоли Кара-Ђорђа да му дозволи да може скупити беһара да и Црну-Реку од Турака одузме. Кара-Ђорђе му даде писмену дозволу, оружја и џебане. и Вељко оде у Манастир Раваницу. Ту скупи доста беһара и одатле упадне у Црну-Реку. И у селу Подгорцу обколи у кули Бега Осман-агу, сина Осман-Беговог, и позове га на предају. Но кад се овај нехтеде предати, Вељко повисоко око куле Бегове наслаже мноштво буради напуњене сламом, па онда запали, да је све пламен у кулу лизао: и тако га примора, те му се преда. Бега пусти слободна с пратњом у Видин, само се најпре измења с њим са коњем*) и хаљинама и узме му благо, које је нашао код њега. Од овог блага даде по један дукат својим људима, а друго нешто задржи за себе, а нешто пошље у Совет у касу народну. После тог, макар ако је и био сам од млађи старешина, испоставља у Црној-Реци заставнике, Буљукбаше, па и Бимбашу. И тако ако Вељко на то није ни имао овлашћење, Совет због тог доброг успеха, то његово величање ипак пропусти.

После пораза Бега у Подгорцу, Турци многи из Црне-Реке побегну неки у Видин, а неки у друга места.

Једном дође из Видина Турска потера да нападне Хајдук Вељка у Кривому Виру. Но Вељко ноћу са својим момцима увуче се у сред њиховог стана, па викне Турски: „Ето Вељка, разби све,“ па ожеже одмах на оне, који су се будили, онако поплашене, те их разбије све, и распршти куд кога. И од тог доба Вељко постане страшило Турцима, па кога нису више нападали.**)

Вељко је после овога поградио шанчеве у Вражогрнцу, Грљану и Сумраковцу, и сам је собом и са својим беһарима држао све ове шанчеве. И тако Вељко, истеравши Турке из Црне-Реке, старешовао је у овом крају и седио у Бањи.

---

*) Ово га је коња Вељко прозвао Кушљом, зато што је кулатаст и кус био, и врло добро обучен (дресират) за бојеве, ко га је Вељко доцније једнако јашо, на њему јунаку коњу мегдане са Турцима делио и у Турске трупе улето, докле и погинуо није.

**) Историја Ранкеа стр. 130—134.

Године 1809. постављен буде Вељко да од Турака чува Бању, и Совет дода му Стевана Живковића за саветника, да га чува и уздржава да небп он по својој превеликој храбрости где год своју војску у лудо потро и у пропастно. Тукући се око Бање са Турцима, рањен буде и он и Живковић. Но кад после Каменичке пропасти 19. Маја дођу Турци, те га са свију страна обколе, гди су га неколико недеља у обколу држали, докле Кара-Ђорђе није стигао од Новог Пазара, те га 9. Јула обсаде ослободио.

Кад је Кара-Ђорђе к Бањи са војском стигао, Вељко науми да се кроз Турке пробије и са Кара-Ђорђем сједини и обсаде ослободи, па стане се спремати у својој соби за испад. Момци га његови запитају:

„А шта ћемо с оним? (за Живковића.)

„Шта ћете? ако може ићи, нек иде као и други људи, ако не може, ви му одсеците главу, па понесте, да је Турци не носе.

Кад Живковић, који је лежао у другој соби, чује те речи, помисли у себи: — Да! овај, какав је луд, хоће то и учинити, па скочи онако рањен и нада између први.

И тако, кад Кара-Ђорђе удари с леђа на Турке, Вељко јурне из Бање кроз Турке, те се сједини са Кара-Ђорђем.

Кад Турци продру до на Мораву, Вељко им је са својим бећарима из окола чинио велику штету, узнемириво ји и плашио, докле не дођу на ушће Мораве и ту у пространом пољу Петки, поред Мораве и Дунава спрама Аустријском острову, улогоре се и чадоре разапну.

Једног дана изпосле подне, код Петке пређе Вељко са неколико момака у Остров да види расположај Турске војске, па ходајући пред вече обалом Острова са Аустријским официрима, кад расмотри Турски логор како је расположен, рече им: „Видите ли оне Турске шаторе? Чекајте до мало час, па ћете видети шта ће од њи бити; идем у сред Турског логора да ји по обаљујем!“ Па заиште одма скелу да га на Србску страну превезу. Официри су га од тога одвраћали, но он остане при своме. Они му даду скелу, он се с њима опрости, и извезе се повише Кулича на леву обалу Мораве. Ту узме још неколико момака, пређе Мораву испод Дубравице, дође до Турског логора и у исти јурне као вијор, па пошто у средини буду, избаце по једну пушку, а Вељко викне: „Беште ето хајдук Вељка!“ Сукну сабље и у трку

секли су од шатора конопце и по неког у сукобу Турчина, пројуре и излете из Турског логора својој браћи. А Турски логор сав узбунивши се, поплаши се и пообаљује шаторе. (Ово се и данас у Петки прича.)

Вељко је и осим овог пута на Петки, и горњег случаја на Бањи, где је морао пробити се кроз Турке и Бању са свим напустити, више пута обкољен бивао, но свагда је Бању одбранио. Једанпут тако буде у Бањи од Турака обкољен са свију страна. И једног дана, кад угледа Србске барјаке у војске, која му је под Танасијем Чарапићем и Вулицом у помоћ долазила да га обсаде ослободе, Вељко желећи да се са Војводама састане и договори с којеће стране на Турке ударити, узме из Бање своји до четердесет момака на коњма, па посред Турског логора викнувши »ево хајдук Вељка“ обори из пушака, продре и наполље излети, па саставши се и договоривши се са Војводама, где и на коју страну да ударе са леђа на Турке, а он из нутра и да ји тако разбију, опет тако исто споља јурне кроз Турке у Бању, и к својим уђе; после ударе сложно и Турке разбију, и од Бање протерају ји. *)

Године 1810. о новом лету на народњој скупштини у Београду обтуже Вељка неки кнезчићи, Буљукбаше и други из Црноречке нахије, да је он некакве девојке силовао, и друга насиља и погрешке чинио, а момци његови да су неким људма поотимали говеда и овце, и продали као Турско добро. Зато га Совет на скупштини осуди, те изгуби чин Војводски и диплому, и осуди га на затвор у тамницу. Али срећом његовом не затворе га онај дан, већ оставе до у јутру, а он у вече скупи своје момке па им каже: „Кад сам дошао амо, мислио сам, да ће ме питати колико сам рана задобио, колико сам добри коња изгубио, колико је коња подамном изгинуло; а они ме ево питају: колико сам девојака пољубио, па сутра хоће да ме затворе у тамницу, него хајте да бежимо одавде.“ И тако те ноћи са својим момцима побегне из Београда. У Смедереву се заустави те коње одморе, и ту рекне: „Довде сам бегао, а одавде ћу ићи полако: ако је ко рад бити се и мрети, нека иде замном.“ **)

Одатле Вељко оде у Пореч Миленку Стојковићу, који га једва дочека, и одреди му по 500 гроша на месец, а његовим Бинбашама и Буљукбашама ком 200 ком 100 гр., а момцима као и осталим бећарима.

*) Историја Л. Ранка стр. 164 и Србијанка ч. III. стр. 70.

**) Историја Ранка стр. 177—178.

Кад те 1810. год. пређу Руси у Крајину, отиде и Вељко са својим момцима пред њи, и цело је то лето војевао с њима против Турака, око Дунава и Тимока. *) Ту је за храброст добио златну колајну, коју му је Граф Каменски с писмом својим из Шумље 28. Јула под Нр. 185 послао. Пред јесен водећи Вељко Руску војску на Варварин, под Графом Орурком удари на Бању, коју су Турци прошле 1809. год. заузели били те је опет освоје, и одатле оду на Варварин, гди се и у овој славној битци. од 6—10. Септемвра рани у леву руку, у коју је мало у шаци и сакат осто. Није могао престе ни добро скупити, ни исправити. Тога је лета добио негде од Турака врло лепу сабљу, оковану сребром и златом, и камењем искићену, па је преко ондашњега поглавара Руске војске пошље на дар Графу Каменском; но он му је врати натраг, изговарајући се, да он није вредан таку сабљу носити, него нека је носи онај јунак, који је исту од Турака и задобио; и пошаље му 200 дуката на дар.

У овој 1810. години, учинивши Вељко доста знатне услуге у рату противу Турака, буде му опроштено за почињене њиме самовољне иступе. И кад се на скупштини 1811. год. чује, да су Турци ударили на Бању, Кара-Ђорђе га обдари са неколико стотина дуката и пошље га са скупштине к Бањи да Бању одбрани, и да опет над Црном-Реком старешује.

Но како у лето те године опет поновљене буду тужбе од стари Вељкови тужитеља, Кара-Ђорђе премести Вељка из Бање у Неготину, на место Мише Карапанџића, који је те године умро; постави га опет Војводом и изда му диплому. **)

Ево целога тог акта, којим је он утврђен за Војводу нахије Неготинске 1811. год:

„Нр. 998. Сербскому Војводи Вельку Петровичу нахије неготинске.

*) Прича се за Вељка да је после битке на Брегову, гонећи Турке са својим бећарима, до самога ји Града Видина дотерао. Но кад из Видина хатлије појуре, Вељко се навалице измицао, само да ји даље упоље измами. Па кад козаци стигну и на Турке с Вељком ударе, ови се окрену и побегну натраг у Видин и у Град се затворе. Вељко долетивши до градске капије сабљом је спомена ради засече, која се кажу засека и данас видити може. Војне Срба од Проф. П. Радовановића, види стр. 35.

**) Историја Л. Ранка стр. 178—179.

Труди Ваши за отечество поднети, и иститиная храброст ваша против непријатела на разним мѣстима оказанаја обратила е наше вниманіе на вас и въ знак вашега одличія и возграждения потверждавамо имено вас Војводом нахіе неготинске, и ош ниже именовати села слѣдујущим образом:

1. Вам власт дајемо с нахіом вашом управляти, и полно заповедати што вам се предписе, а общество кое ће бити под вашом властію не угнѣтавати.

2. Ви да будете полни исполнитель воль правителствующа Совѣта и вольи моей.

3. У дѣлам военим од сад у будуще заповести, наставленія и требованіа примити ћете из правителствующа Совѣта народня, од Господ. военога попечителя Господ. Младена Миловановића, у таковим що вам потребно буде од нѣга искати.

4. У дѣлам внутреним ваше нахіе що год бива и треба, да являте управителствующи Совѣт, Господину попечителю внутрених дѣл, Якову Ненадовићу, од коега у таковим примаћете наставленія.

5. Кромѣ нашои, под никога власт не подпадате касателно нахіе ваше, слѣдуе вам знати кому се убудуще имате покоравати.

6. У време војеваня под коего командующаго послушаніе и покорност вам предписе се бити, свјатѣйше да заповести онога исполнявате. Ибо сваки таки командующи бити ће од нас изабран и наименован; увѣрени смо ми, да ћете ви с нашом признаностію кою вам указуемо задовольни бити. Усугубите труде ваше у дѣлам касающим се благополучія народа, за показати себе достоиним у будуще сего уваженія.

У Београду, 21. Августа 1811.

Верховни Серб. народа вожд
(М. П.) Георгіе Петровичъ.

Въ Правит. народнѣм Совету
(М. П.) Младенъ Миловановичъ.

„Назначеніе села под команду воиводе Велька Петровича:

1. Мокраня, 2. Кобишница, 3. Буковча, 4. Србовласе (Србовлах), 5. Радуіевац, 6. Короглаш, 7. Самариновац, 8. Праово.

9. Чаново (Џањево), 10. Дупљане, 11. Каменица, 12. Острово, 13. Сухая, 14. Паланка, 15. Купусиште, 16. Слатина, 17. Уровица, 18. Вратна, 19. Ябуковац, 20. Малайница, 21. Штубик. 22. Плавна, 23. Поповица, 24. Шаркали (Шаркамен), 25. Есеница (Јасеница), 26. Карболова (Карбулово), 27. Вировац (Видровац), 28. Трњане, 29. Сиколе, 30. Луке, 31. Глоговица, 32. Есиково (м. Јасиково), 33. Копривница, 34. Ясикова, 35. Салаш (м Салам), 36. Метриш, 37. Табаковац, 38. Брусник, 39. Тавнич, 40. Раіац, 41. Смедовац, 42. Роглево, 43. Благовановац (Бљувановац), 44. Речка, 45. Брестовац, 46. Чоконар, 47. Чубра, 48 Неготин.“

С тим ћете селима командирати и рачуне од свашта давати, и у договору са свима кметовима от нахіе у согласію бити. — Свакад ће вам едне заповести долазити, а понаособ, ако за воину тако и за прочe. У договору са свима кметовимао кт нахіе да изберете по 3 кмета за судіе у Магистрат сваки, и те кметове и писаре (коіе изберете) пошльите у Совѣт, где ће они примати поученіе и наставленіе, како ће поступати и пресуђивати.

По нахіи вашой да разредите Мензулане: у сваку по 4 коня и 3 момка уз те конѣ за мезулџіе; коньма и мезулџіяма рана и плата да буде од нахіе, и то у еданпут да уредите, што им за сваку годину треба, како за право ви с кметовима нађете.

Ви воиводе да уредите: у сваком селу Кнеза сеоског, кои ће са селом оградити кошеве и амбарове за десетке, и вама рачуне давати, и да се не мешате у свештенички и духовни чин, коим Митрополит да суди. Ви пак где се кои на суд позовете, да одмах онде отидете, а за млађе што кои где учини зло, поара или што буде, да га имате сваки предавати суду у Магистрат; коме Магистрат пресудити не може, он ће такове слати у Совѣт, а особито за свашто да являте како мени тако и Совѣту, како за добро тако и за зло. Завист и противност међу вами да небуде. — Ако би се један другоме противіо, да ће морати на одвет доћи.

За свашто од Совѣта наставление да иштете, и да познаете, да є он врховна власт.

Оне заклетве у Сабору кое су биле, кои преступи бити ће лишен старешинства а што се коим определи, да са оним буде задовољан. У овоме пункту вама описуем потребная, ствари и наставленія, од кога ћете шта тражити, то есть од Совѣта, кои су сада членови разделени по особ у дѣлима:

1. Госп. Младен Миловановић, попечитель военихъ дѣл: што за воиску потребуе, џебане, олова, барута, ћулета, фишеки, топова и проче военe мунициe од онога да тражите.

2. Господ. Милко Радонић попечитель Иностранихъ дѣл, то есте ако би какав човек из друге землѣ прешао к нама, шта тражио, таки да такова човека пошалѣте к нѣму.

3. Госп. Јован Југовић попечитель просвещенія народня; он ће знати коме просвещение издавати, кои за просвещеніе ест, од онога ћете тражити.

4. Госп. Яков Ненадовић попечитель внутренихъ дѣл, од нѣга ћете просити внутреня дѣла; он ће вама наставленія давати.

5. Госп. Илія Марковић, он ест велики виластски судія, кое ћете од нѣга наставленіе искати, кои скриви како ћете га каштиговати.

6. Госп. Кнез Сима Марковић попечитель касе народне, кое наставленіе од нѣга затражите, будући да ће се сви приходи обрнути у народню касу, и онда ће се искати потребная за топціе, за плату, и прочая за содержаніе.

Ови предименовати 6 членова Совѣта биће сви у едном согласію.

Друго, од сваке нахіе да пошлѣте 10 топціія, и 5 добошара на науку у Београд. — Сваки од своіе Кнежине главе да попишете право, и колико препишете таки нама на знанѣ да дате.

Од мунициe свако 3. месеца рачун у правителствующи Совѣт шаљите, колико сте примили, похарчили, и шта іош имате.

С тим заключено въ Правительствующем Совѣту народнѣм.

*У Београду, 21. Августа 1811.**)

---

*) Ово је извађено из књиге Кнежевине Србије од Милићевића, које је он из оригинала, ког му је унук пок. Милутина Петровића Хајдук Вељкова брата, Јеврем Петровић дао, те је печато. Види Кнеж. Срб. стр. 892—895.

Вељко кад је дошо у Неготин, није имао никаква богатства осим добри коња, господскога одела и оружја; јер све што је на војсци добијао, делио је са својим момцима. Али године 1812. закупи скеле и ђумруке на оном крају, те се срећом врло обогати, па и тај добитак готово сав делио је са својим Бимбашама и Буљукбашама.

Године 1813., пре него што ће сила Турска на Србију навалити, одреди му Совет и Кара-Ђорђе још три Кнежине из нахије Пожаревачке у помоћ, да чува онај крај од Турака.

Па како је Вељко увиђао да ће велика Турска сила на Неготин навалити, он из Неготина испрати жене и децу у збег у Пореч, и кад је, с осталим женама и децом, из Неготина био испратио и своју жену са снахама и децом у Пореч, дође му пријатељ један, и видевши по соби различне сребрне наките коњске и друге које какве скупоцене ствари, запита га у вече насамо, зашто и то није послао са женом у Пореч, а он одговори: „Нека жене носе и чувају своје кошуље, чарапе, платно, пређу и плетиво, а ово су ствари јуначке које сам ја на сабљу добио, и сад са сабљом ваља и да чувам; а који то није кадар сабљом чувати и бранити, није га вредан ни имати. Срамота би било, да Турци дођу у моју кућу, па код толике славе и имена мога, ништа у њој да ненађу.“ Пријатељ је тај његов намеравао да иде у Београд, а он га задржавао и устављао говорећи:

„Ми смо овде доста весели дана провели, остани и сад да разбијемо Капетан-Пашу (за кога се говорило да ће ударити на Неготин), па барем и славу да делимо.“

„А како мислиш разбити Турке?“ упита га пријатељ.

„Е! како? извешћу моје солдате и бећаре пред њи, па ћу им ј . . . . . матер.“

Свега војске под својом командом није имао тада више од 3.000 људи, па и то је било нешто у Брзој, а нешто на великом Острву. А за Турке се знало да ји иде на Неготин више од 15.000; за то му пријатељ рече:

„Али сад неће ударити на тебе само субаше, него ће доћи Царска војска, и довући убојне топове и кумбаре; зато може бити да би боље било да се ти незатвораш у Неготин, него да начиниш још један мали шанчић где год у планини, а овде да одредиш само толико пешака, колико је потребно за чување шанчева, и да им поставиш добре

уреднике: па кад Турци ударе на Тимок, ти пашљи те ји дочекај. Ако ји разбијеш, хајде у Неготин, ако ли Турци разбију тебе, не иди више у Неготин, него са свим коњицима и осталом војском што је сушишо у шанчевима, иди у планину, па ће се Турци више бојати тебе из планине са 1.000 људи, него да имаш десет хиљада, па да те обколе.“

Вељко се грохотом насмеје и рече: „Е, ти си се уплашио од Турака. Моли се ти само Богу да Турци ударе, па кад дођу моји козаци *) с Тимока и рекну: Ево Турака! Онда ћу ја припасати сабљу и узјати Кушљу, па идем у поље пред њи; а ти вичи Петра Кључара, нека ти донесе олбу пеленаша, па ево овде седи и пиј, и узми дурбин па гледај како ћу ја њима да ј.... матер.“

После неколико дана тај његов пријатељ оде у Пореч, па одатле у Београд, а Вељко остане те дочека Турке.

Турци се Реџенови из Адакале, око 24. Јуна прво покажу код Кладова, ударе на сељаке, који су своје имање и чељад у планине склањали, четири села опљене и у робство у Адакалу поведу. Први се с њима брат Вељков Милутин побије, и разбије непријатеље, али им немогне отети свега робља и плачке, јер ји није могао својом коњицом јурити на све стране по брдима. Но одма затим Срби се по налогу Кара-Ђорђа довољно освете Реџепу, запале му његово село Џанрам и све његово што се назвало, и што су доколали опљене и побију.**)

Затим изађе и Вељко, те очекујући непријатеља промути кроз Видинско поље. Отера тада неколико хиљада говеда и оваца. Вељко се залетао и пред саме капије Видинске. Из Видина су га гледали с Града, како трче по пољу свога хата. И том приликом побије неколико Турака, па се врати натраг.

После на Буковчи растера прву Турску војску, која је против њега ишла и која се показала на Тимоку.***)

---

*) Вељко је држао узасе неки број момака бећара на коњма, које је одео у неко одело подобно Руски козака, и звао ји његовим козацима.

**) Дјеловодни Протокол Кара-Ђорђев од 26 и 27. Јуна 1813. год. види Нр. 1659—1662 и 1667—1668.

***) И ово ће бити као што се у Дјеловодном Протоколу Кара-Ђорђевом помиње на стр. 218 од 27. Јула под Нр. 1710 (између 20.—25. Јула), где каже, да је Вељко потуко Турке. И ако би Турска војска од Ниша к Видину пошла, да на Вељка у Неготини удари, да ће се и Српска војска са Делиграда, чим се Ниша разбије, Неготини у помоћ кренути.

Но чим Турци изведу војску од 18.000 људи, Вељко се затвори у Неготину; одакле је непрестано сваки дан и сваку ноћ излетао, те ударао на непријатеље и никако недајући им мира, многу им је штету починио, према којој је врло мало војника изгубио. Али му ипак изгину све бољи и бољи људи, и из дана у дан га је сваки губитак све већма болео. Еле су морали на последку тражити и једни и други помоћи, Турци од великог Везира, а Вељко од Сената.

Турци нису дуго чекали. Њима доведе помоћ Реџеп-ага, Кнез Влашки Караџа, па и сам Велики Везир, и умножи се на 30.000 Турака. Онда се Турци стану све већма прокопима земним примицати Неготини и шавченима Вељковим. Куле Неготинске стану из топова обарати једну за другом. Изрешетају најпосле и ону највећу и највишу звану „Баба-финку“, у којој је боравио сам Вељко. Но и то Вељка нимало непоколеба; он сиђе у подрум, те је у време одмора боравио. На последку нестане му џебане, а нарочито топовске и пушчане танади. Он покупи по Неготини што је год било олова, калаја, калајлија, капика и чирака, кандила, па и сами кантарни јајца, од који је ђулета и куршуме саливао, и с њима топове и пушке пунио и Турке туко, па на последку у место картеча пунио је топове и са сребрним талирима, те је и с њима душмане тамапио, и бранио се док му муниција и помоћ нестигне.

Вељко је писао војеном Попечитељу Младену Миловановићу у Делиград, а и Совету, да му се пошље што пре помоћ и џебана. И на последку писао је Совету најжешће и претио је: „како ће доћи мали Божић (т. ј. народна скупштина, која је се сваке године о новом лету скупљала), те ће се онда упитати свак како се земљом влада.“ На последку Совет му пошље из Београда Дунавом лађу муниције, али она узаман и у зло доба стигне. *)

Младен Миловановић немогавши од Делиграда војске одвојити и Делиград ослабити, па одма јави о том Кара-Ђорђу, како је Вељко у невољи и како помоћ иште. Кара-Ђорђе час пре пише у Крушевац Војводи Антонију Пљакићу, да он одвоји од своје војске нешто и да остави да чува границу Крушевачку од Арнаута, а са свом осталом војском да пођити у Делиград к Младену, како би он могао Вељку од Делиградске посаде помоћ послати. Но док су те наредбе и ако нај-

*) Историја Л. Ранкеа стр. 201—202.

брже чињене, Вељко дан поћ бранећи се, по шанчевима ходајући, и такове порушене поправљајући, људе на одбрану слободећи, топџије са ракијом појећи, да храбрије из топова Неготин бране, погођен ђулетом из Турског топа мртав падне. *)

Вељка је издо Турцима неки Цинцарин Настас Армаш, од некуд из Турске родом. Он је код Вељка био у чети добровољаца Капетан, па нешто се свади са Вељком, те године остави га и оде у Влашку, па из Влашке пређе Турцима у Видин. И за осветити се Вељку, одо у логор Турски и каже им како Вељко свако јутро на шанце излази, те се шета. Турци наместе и на нишане више топова на једну точку на мали шанац, и чим се Вељко на шанцу покаже, позна га Армаш **) и каже Турцима, ено Вељка: топџије готове на нишањене топове опале, и Вељка смр'ве. Вељка је ђуле ударило у лево раме до сисе и однело му до пола прсију, и кажу да је у том магновењу само полу речи изговорио „*Држс—!*“ и пао мртав на земљу. ***)

Момци Вељкови кад виде где он паде, узму га и одма покрију са сеном да га људи не виде и да се не поплаше. А тог вечера узме га брат његов Милутин са момцима и сарани с десне стране до цркве Неготинске, пошто одозго по вр' њега мете још два три ћебара и одозго гроб са земљом поравни, да се непознаје, јер би Турци дали млого блага за главу Вељкову, да су је наћи могли.

Но ако су Вељка и сарапили крадом да нико незна, и ако су крили његову смрт, све залуду, војска још тог дана позна да Вељка нема више међ живима. Па кад види војска да Вељка нема и да је погинуо,

*) Кара-Ђорђе је, као што Дјеловодни протокол његов од 1813. године гласи, одма под 22. Јулом Нр. 1703 и 1716 писао Младену, да Вељку одма помоћ пошље, како Пљакић од Крушевца дође и подкрепи Делиград. А и Пљакићу послао је да иде од Крушевца Делиграду; види Нр. 1704. и у Регистру писма његова и Младеново од стр. 15—18. и од 80—82.

**) Овај Настас Армаш кад Турци Србијом 1813. год. завладају и у Београд дођу, и он је с њима у Београд дошао и у Турској служби био. После 1818. год. настани се у Кладову; ту се ожени, и био је надзиратељ Кнеза Милошеви Гарди (Риболова): после тог, кад Кнез Милош у Влашкој купи мошију (спахилук) Појану, он га онде намести, те је био у његовом спахилуку капетан (надзиратељ) спахилука. Тамо је кажу и умро. Од тог надзиратељства пређе кажу, да има ји и данас живи у Кладову. (Мил Поп. у Истор. Србија и Русија вели, да је Армаш био у Херешту Кнеза Милошев економ; види стр. 18. и 19.

***) Историја Милутиновића стр. 47. Тројебратства стр. 30. И Историја Ранкеја стр. 202.

сви стану говорити да се више држати у Неготини немогу, него да се бежи па макар како.

Брат Вељков Милутин, предузевши команду над војском у Неготини, бранио је Неготин још пет дана. Но кад и он види да силној навали Турској одолети неможе, кога је Турска војска спред и с бокова обколила била. Он једне ноћи остави сви 10. топова које је имо, шанчеве и Неготин, па се са војском назад повуче и преко једне блатне дубоке баре, зване „Тресет“ пређе, гди се млоги коњи, а и Вељков Кушља и јунаци углибе и подаве. Прешавши тако бару Милутин себе и људе од известне погибели спасе и оде к Почеру.

Турци заузму Неготин, па и сву Крајину и Црну Реку, и широм уз Дунав пошавши узимали су место по место скоро без боја, докле и до ушћа Моравског дошли нису и са војском великог Везира Рушид-Паше сајузили се. Неста Вељка! Неста и Крајине.

Вељко је био танка стаса, а повишег струка, главе осредње, косе мање смеђе, чела осредњег, обрва лепи српасти, очију граорасти, носа римског типа, образа чисти лепи жућкасто црнпурасте боје и мало подуљи, бркова омањи и више црни, уста умерени, и био је гласовит. Он је у свему наличио, по самом казивању његовог брата Милутина и други савременика, на таста Књаза Црногорског Николе, Војводу Петра Вукотића, кога је у Београду 1850. год. Кнез Александер Кара-Ђорђевић дао чрез живописца Уроша Кнежевића за своју галерију слика, сасликати, чија се слика у Београду у музеуму у галерији други славни мужева и јунака из доба Кара-Ђорђевог, и Вељкова слика храни; а и литографирана је слика Хајук Вељкова и продавата, која је са исте снимљена.

Вељко је био леп човек. Војводско одело носио је на себи од кадиве сво извезено златом, и можда најскупоценије него што је и један Војвода Кара-Ђорђев таково у оно доба имао, што кажу: све је на себи имао свилу, дибу и кадиву, са сувијем извезену златом; а на глави вес, као што и сама слика његова показује, коју смо напред литогрависану приложили. Тако исто и оружје, као: сабљу, пушку и пиштоље скупоцене је имао. Па и момци Вељкови имали су богато Турско одело и оружје.

Вељко је од нарави био свагда добре воље, ведар, добар и простодушан, могао си му слободно поверити све па и живот, али тајну никад. Но био је самовољан, да су му морали увек строге запо-

вести одпуштати.*) и опет често је правио погрешке и иступе, и преко одпуштати му заповести радио је: мало је се исти придржавао. И што је био осуђиват, често укорават и на одговор позиват. И једино због јунаштва његовог праштаго му је. Њему није право било никад, ако се само радило што за ред и поредак. Рекао је једном Кнез Милош о Вељку: „Море кад је мир, Вељка да затвориш у онај кавез, у ком се носе тигрови и лавови по свету, он би се истргао и учинио би што безредно; а кад је рат, само га пусти, па не бери бригу за њега.“

Вељко није био за старешину да лепо управља са народом, а није био ни за вођу да са већом народном војском расположе. Он је био за планинску брђанску војну и да брани теснаце. Њему су први пут поверени шанчеви 1813. год. у Неготини, да ји он сам брани и сам да том војском на Крајини управља.

Вељко није марио за народну војску, њему су душа били прави војници и момци бећари, које је узасе искупљо из разни крајева света, све по избор бољег од бољега, које је ранио, плаћо, од пљачке одево и заједно пљачку с њима делио.

Вељко за рат није марио ради какве тежње, него онако, што му се допадало, и свагда се Богу молио, да се у Србији за његова живота непрестано војује, па кад он умре, нека онда поклони земљи мир.

За Русе је био тако јако заузет, да није хтео никако веровати, да је Наполеон продро до у Москву. Кад су му Руси једном говорили, да се не назива хајдуком, јербо то значи пустаија, он им одговори: „Да би њему жао било, ако би било већег од њега.“ И дојиста једнако, ни за чим није био тако лаком, као за пљачком; био је готов за два гроша животом се по играти, а после би онај час све испоклањао. Имао је обичај рећи: „Кад има у мене, нек има у свакога: а кад нема у мене, тешко ономе у кога има па ми неда.“ **)

Да је лаком био за паре и да је истину говорио, да ће од свакога узети кад му затребају, ево једног случаја. Примети да му Мати неће никад да одпаше неки појас, који је носила око себе, нападне је једном питати, зашто га никад неодпасује? Она се изговарала да је немоћна, али је он натера те се отпаше, и он у појасу њеном нађе

*) Дјеловодни Протокол Кара-Ђорђев, види осим другог Пр. 724, 948 949, 1350 и 1352.

**) Историја Ранкеа, види стр. 200—201.

400 рубија. Упита је којој је дао те паре, а она му каже да је Милутин заштедио од плате и дао јој. Вељко плане и полети да посече брата, али овај утече. Онда он све те рубије раздели момцима.

Кад су Турци поново први дана месеца Септембра 1810. год. прогнати преко Тимока, Вељко тад заузео је Неготин и утврдио га новим шанчевима, у ком су му послу и Руси помагали. Код ти шанчева у Неготину подигао је Вељко један шанац и јако утврдио га палисадом, кога назову Градом. У том Граду Хајдук Вељко саградио је себи конак или кулу. Та кула била је од три или четир ката, а на врху је имала као неки трем (диванану) на стубовима, отворену на све стране; кров над тим тремом држали су дебели диреци. Тај трем зван је „Баба- Финка.“ *)

На тој Баба-Финки седио је обично Вељко, пушио и разгледо пољем око Неготина, и мотрио на кретања Турака. Чучук-Стана или снаа му Станојка двориле су га и служиле му вино или ракију, чему је кад време било. Догађало се и то, да по које топовско ђуле пролети кроз Баба-Финку и по који дирек окрзне, те се чељаде, које је служило пићем, тргне и окрене од оне силине. Вељко би реко:

„Море, не окрећи ми леђа!“

„Занесе ме ветар, одговорила би Стана или Станојка.“

„Држи се зубима за ветар, да те неокреће, рекао би Вељко шаљиво.“

Тако је Вељко пио на Баба-Финки; Цигани су му свирали и певали, а у авлији му се коњи спремали, и кад су му коњи и момци готови били, и кад је хтео да иде да се бије с Турцима, излазио му је Абраш и рекао:

„Побратиме, коњи су готови!“

„И ја сам!“ одговарао је Вељко, и наргиле би онда наслонио на јастук, па се одма дигао на ноге. Стао би на сред трема; Чучук-Стана би пришла, уздигла му на леђа његове чепкен-рукаве од доламе изакопчала му их иза врата, тако да му низ руке остану само танки рукави од свилене кошуље.

После тога додавала му је сабљу, коју је он о рамену вешао, и за тим је низ степене куле полако силазио. Пред кулом му се Кушља вадао и готов чекао га. Пре него што га је узјашати хтео, он му је свагда

*) Финка значи Влашки „левак“; а Баба-Финка кажу да се зове она котарица на катарки лађе, у којој седи по један човек, те пази куд лађа плови.

загледао да ли су му колани добро потегнути, и дал је добро зауздат. Па је онда наново подирашиво чајке у пиштоља кубураша и узјашио Кушљу.

Кад је коња појахао, излазио је на велику капију (онде негде мало била је између садање цркве и зданија Началничества). Онда су сви за њим момци на коњма полазили, и Цигани су му свирачи свирали и певајући за њим ишли. А Вељко би на Кушљи ишао полако и у корак.

Пошто је Вељко тако излазио у поље окренуоби се и мануо руком, које је то знак био, те су се Цигани враћали натраг, и да се склања куд ко може: а он би онда упарадио момке и обично им рекао „ј . . . у му оца ко прође мимо мене, а и ко заостане!“ Па је онда ишо напред међу Турке.

Кад је долазио близу на дохват непријатељу, сваки би само опалио по једну кубуру (пушку), па би се онда дохватили за сабље и јурнули у најгушћу гомилу Турака. И у таком су нападу готово свакад Турци сами крчили им пут.

Кад је год тако Вељко улетао, никад се није враћао без Турске главе; а пуцњава на Град Неготин и на Баба-Финку *) прекинула би се за неко време после такога силнога напада.

Кад је Вељко при самом крају Јула 1813. год. погинуо, њега његов брат Милутин, као што је речено, код Неготинске цркве кришом сарани и гроб му поравни, да му се место, где је укопат никако знало није. Но године 1854., 3. Априла, кад је умро Неготински Владика Доситије, и кад му почну копати раку с десне стране Неготинске цркве, нађу се кости и глава од човека, а на ногама тозлуци од црвене кадиве са срмали гајтаном и кончама заклопчарама. Најстарији тамошњи људи познаду да су то тозлуци Хајдук-Вељкови, у којима је укопат. Упита се о том и брат његов Милутин Петровић Хера и снаа Станојка, и они признаду да је то Вељко. Кости се одма прелију и унесу у гробницу брата му Миљка, а тозлуци се пошљу у Београд у Музеј, где мора и сада да су у музеуму. **)

*) После смрти Вељкове кад су Турци заузели Неготин, Град је био готово сав од топовски зрна порушен, осим палисада, која је трајала до 1833 год., а Баба-Финка сва прорешетана ђулетима, трајала је до после 1844. год., а кад су је развањивали нашли су њене стубове све искрзане и у њој много топовске ђуладн и пушчани куршума, који су у њу ударали, и испробиване оставили.

**) У музеу се хране још и наочари мајке Хајдук-Вељкове, бабе Петрије. Види акт Министарства просвете од године 1854, Пр. 400.

Кад је Милутин брат Вељков, млађег свог брата Миљка, пренео кости из Влашке и укопо код старе цркве неготинске 1844. год. доцније узидо је и мраморну плочу у дувар црквени до олтара и Миљку, и Вељку. На кад су 1854. год. нађене кости Вељкове укопате су исте у Миљкову гробницу, на плочи Вељковој Милутин дао је написати овај натпис:

„Овдес' хране овде почивају
Текъ остатци бесмртнога Срба,
Србскій юнакъ Велько Петровићу
Кара-Ђорђев преславный войвода,
И господар неготинска круга,
Смрт на мейдан изазвао саму,
Најпосле се и шъ ньом огледао:
Смрть га иста побѣдит' немогша,
Загрлила, шъ ньимъ се побратила,
Пак съ лаврима и подъ оружіемъ
Крозъ гробъ самый у вѣчност спровела! (1813.)

Собомъ Велька творцу представила,
Ограшила истимъ небовладца
Те га прими одма у блаженство,
Ђе се душе попайдостойніе
Изнад свега поставляю суда,
Рекавъ едну нѣму божествену:
„Простъ од свег' си подпуный витеже!“
Пакъ спомономъ свеслави га дика
Док е Србства, та и док е људства.
Брат му средній овай спомепъ диже (године 1844).“

После смрти Вељкове остала су му два млађа брата у животу: Милутин, који је био код њега Бимбаша, и кога Кара-Ђорђе одма по смрти Вељковој постави 4. Августа 1813. год. за Војводу Крајинског на Вељково место; а Миљко, који је био момак уз Вељка, за тад остане момак и уз Милутина. И осим браће, оставио је Вељко жену Стану и сина Раку.

Вељко се два пута женио, или управо имао је две жене. С првом је женом Маријом рођаком Станоја Главаша, с којом је се 1803. год. као хајдук оженио у селу Дубоњи као удовицом ушавши јој у кућу, и сњоме изнајпре живео доста лепо, а после се заваде, што није хтела да му служи момке, кад зими дођу с њим с војске. Кад му она једном срдито рекне, да неће да служи његове хајдуке, он јој одговори:

То су моја браћа; с њима сам ја добио част и славу, и све што имам; зато ти њи мораш служити као и мене; ако ли нећеш, ја ћу те отерати, па узети другу жену.

Док је жив Кара-Ђорђе и мој брат Станоје, не ћеш ти мене отерати, одговори она.

Тамо њој матер и са Станојем! викне Вељко; а Кара-Ђорђе

нека суди и заповеда својој жени: ти ћеш пак видети смем ли, или не смем!

После 1809. год., та његова жена Марија дође у Београд и ту се настани, а он, кад су га хтели те године у Београду за кривицу да затворе, утече к Миленку у Пореч и нађе тамо лепу девојчицу Стану. Ова је била родом из Крајине, из села Сикола из куће Нерића или Пљештића. Њи су три сестре биле у оца: Стана, Стојна и Стамена. После њи свију имали су млађег брата Мијаила. Стана је била дошла у Пореч да се жали Миленку и другим старешинама, не би ли јој они повратили њене дарове и хаљине, које су јој били однели бећари, који су похарали Сиколе и друга нека Крајинска села. Девојчицу ту види Вељко најпре у кући Крајинскога Капетана Стојана Абраша, па је одма позове к себи и узме да га служи. Кад чује његова жена Марија да он живи са Станом као са својом женом, она се стане спремати да иде к њему у Пореч, а он јој одма поручи да ће је бацити у Дунав, ако му дође.

После развенча се и плати Владики 1.000 гроша, који му допусти да се са другом венчати може. И тако се по други пут Вељко ожени са Станом; а првој жени Марији даде кућу и још неко имање у Јагодини, од ког је живела.

Али он ни Стани није остао за дуго веран; па не само што је грешио с другима, него се опет и првој жени својој Марији навраћао, те је она 1812. год. од њега и дете родила.

Са Станом није имао деце, а са Маријом осим ово 1812. год. рођено, имао је сина Раку, који је, кад је одрасто, кажу, био врло налик на Вељка.

За Чучук-Стану причају да је била врло добра и милостивога срца, и да је многе измолила да ји Вељко не посече.

Њу је Вељко 1813. год. био послао са снаом Станојком и другим женама у Пореч. Али кад разбије Турке на Буковчи у Јулију, учини му се срамота да своју жену крије по Поречу, па пошље, те и њу и Милутинову жену Станојку доведу опет у Неготин. Кад Вељко погине, и Срби и војска напусте Неготин, Милутин с женама поведе и своју жену и Стану, која је била трудна, па у Неготини од пуцњаве топова и кумбара побацила дете и оду у Пореч; а за тим пређу и у Банат.

У збегу код Панчева, после пропасти 1813. год. нађе се Стана и Марија прва жена Вељкова. Марија цикне на Стану:

„Камо, кучко, мој муж? ти си ми мужа појела!“

„Иди, друго, с милим Богом!“ рекне јој Стана, „немој ми стајати на јаде: док је био жив, био је и мој и твој, а сад га нема ни мени ни теби.“

Стану је, кажу, после у Банату просио некакав богат трговац, али она није хтела поћи: „Ја сам била за јунаком, рекла је она; и ако се још који пут удајем, опет ћу отићи за јунака.“ И одржала је реч: уда се за Капетана Јоргаћа, који је био родом из Трикале, и који је дошо први пут као Хајдук Вељку са седам друга (међу којима су били Загла и Фармакија Нулин и Шанин отац; прва је доцније удата била за Тому Вучића Перишића, у доцније време бив. кабинетског Советника за владе Књаза Александра Кара-Ђорђевића, а друга за Јосу Куртовића благајника, који и данас у Шабцу као пензионер живи). Но после пропасти Србије прешо је и Јоргаћ у Аустрију, и у својој променљивој судбини узме Стану себи за жену, оде у Влашку и стави се на чело хетириста, и борио је се као прави јунак противу Турака, но 1821. год. обкољен буде у манастиру Сего у Молдавији од Турака, и немогавши кроз њи пробити се, као Синђелић на Чагару запали у манастиру џебану и оде у воздух!

И тако јунак Јоргаћ покаже да је достојан био узети себи за жену Чучук-Стану, жену великог јунака Вељка.

После смрти Јоргаћа Стана оде у Грчку, где је у Атини до 1849. год. живила, а после себе оставила је сина Милана, који је код Грчког Краља Ађутант у чину Полковника коњаничког, и ћер Јевросиму, (а једна јој је ћи за живота њеног умрла) она је све ово троје деце изродила са Јоргаћем.

Хајдук-Вељко за живота свога од свега највољо је три своја добра: „коња-Кушљу, пушку и Чучук-Стану.“ Плаховити јунак Хајдук-Вељко, као што се из дела његови види, није био добар управник над народом у време мира и рата, и није био добар вођа веће војске. Но био је јунак оног доба, да је се мало који у Србији с њиме упоредити могао; а усвету скоро нико! И тешко ће и кад време такога јунака као што је Вељко био дати; који је улето међу дивље непријатеље са по неколико своји момака, ал јунака! Као соко међ граб-

љиве тице. Није се Вељко страшио од многобројне силе Турака, од пламтења и цактања пушака, севања бритки сабаља и грмљаве адски топова. Играчка је Вељку била међу хиљаде Турака улетити, сећи је, по једну Турску главу уграбити, кроз ордију Турску пробити се, пројурити и са осмехом и поносом враћајући се на свом халонитом Кушљи у свој стан међу Србе Турску главу у руци донети. Таковог јунака достојно је, што га је велики Кара-Ђорђе својим посинком звао.

Не устрашими Вељко волео је са својим момцима и бећарима са Турцима бојак бити, него са Србском народном војском. За њу није марио; није марио види се зато, што Срби војници нису увек за њега били него се мењали, данас једни сутра други, и ишли у бој час онамо, час онамо, па и под другим вођама. А по избор момци и бећари Вељкови увек су уз њега ишли и с њиме заједно бојак били. Турке секли и пленили: које је он својом одважношћу напајо јунаштвом, очеличио ји и у лафове претварао, да су се они један над другим надметали, који ће већи јунак бити, па зато је Вељко и волио момке и бећаре. Причају, било је више прилика, да момци Вељкови, који су обиталиали под кулом његовом, кад су по њи 200 за ручком и вечером за софром седели, да су се измеђ̆у себе хтели да покрве, препирајући један другом који је бољи јунак и који је веће јунаштво, секући Турке, учинио; преко софре пуцали су један на другога, и Вељко је морао са Баба-Финке слетати и мирити ји, подвикнувши им по његовски да им њиовог оца....

Било је у Вељка тако очеличивши се уз њега момака јунака, да нису ни самом Вељку своме Војводи у јунаштву уступали, од који су ови: Пожачки Бинбаша Дели-Балта, његов побратим Капетан Стојан Абраш, Јоргаћ и Бело-Црногорац, који је самога Вељка на двобој звао; а и други, које је све Вељко волео, пазио и с њима се дичио, и није им завидио што су његови и под њим јунаци.

Но Вељко је имао и своју слабост спрам другим јунацима, који су се сњиме у јунаштву равњали, и који нису били под његовом влашћу; тима је Вељко завидио и није ји трпео. Као што није трпео ни великог јунака Бугарина Папазоглу од Поломља из Студенобучија, него га је са Цодом и Добрњцем мучки на спавању из једине зависти због његовог великог јунаштва убио. Ево како Сима Милутиновић о том говори и пресуђује:

9.

НЕОПРОСТНОСТ.

Љуто куне сва Бугарска земља:
„Душе вам' се за ребра припекле,
Божијега невидјели лица,
Немоглесе очистјети вјечно!...
Род вас клетвам' прегрузио људски.
Устопице вам' зајми враћали се,
Одужит' се никада немогли,
То л' утјешит' нутрост плачну игда!
Од' Поломја, из' Студенобучја
Папазоглу чудна јуначину
Тко убити прегоре курварски!...
Једном исти са пјешака триста,
И толико равно коњаника
Оде, диже с' из'сред Црноречке,
Ш' њим' неколик' и херака...друга,
Туфекџије...пачел' Шпићарџије,
Од' крајине, а из' Подгорице,
Све што срцам' одољет' немогли,
Да на мјесту Турци се чекају...
Већ' на крила браћа витезови
Налазити ће их прије спазе,
Те кроз' Витош планину Софијску,
Пак у поље под' исту се свале;
Ал' ево т' им војске из' Шехера,
Хиљадама најбољи хатлија,
Док и пјешак за њим' дотрчао;
Поздраве их дугим пушкам' ови,
Плотунима доста огња проспу,
Пак излети Папазоглу најпре,
А за њиме триста вјерни' друга,
Окуне нам' туд' по пољу Турке,
Док опуче, ал' један' их нехте,
Дели-долу, јуначина силна...
Бр'ци ма је груди поклонио,
А рамена, и самцата плећа
Канатима злаћеније тока,
Хат пропео с' мјесто трка к' лету.
Још повадив оба од' појаса
Причекив'о ближе најбољега,
Даг' обама прожгав и разнесе...
Кад' истима несвати га сретна,
А вићевши да баш неузмиче,
Кубурама г' срета обадвјема,
Но у вјетар к'о и прве пођу;
Док допавши Папазоглу викне:
„Сабљу повад', бре капоглу синко!"
Токалија брж' измахну бритку,
По-једном се к'о у шали клепну,
Пак намјерис' јоха на сјекиру,
Прч смрдљиви на пегава риса;
Ухитрио Папазоглу махом,
Удари га по свилену пасу,
Пола паде у траву зелену,
А полу му крхат' однесао
Кроз' све Турке у Софију двору,
Нек' је Када види и прифати,
Обрадује с' најмилијем' своме...
Куку л' њојзи!...кад' је угледала —.
Ту кад' тако Турке раскрхао,
С' помлаћених напљачкавши доста,
Смисли јоште штокуд' их потребит'.
По селима и Паланкам' неким',
Пак се вратит' умајчија њедра
Завјетроват' у безбеђа боку...
Гоит' друштво, и одмарат' миш'це,
До прилике опет' излетјети;
Чжода клети' те поган последња,
Крвник браће, и мрзитељ добра,
Подлизица, и слабежи гњавче,
А прам врагу ни жив се неказав!...
Побратио с' лицемјерно ш' њиме,
Да га тако тек превари лашње;

С' Чжодом Вељко и Добрињац Петре
Поштења се одкажу витежка
Пазит' вр'спа, дичит' се храбрима,
Иностранца л' чуват' као брата,
Особито знатнога нечиме:
Не држат' је себе најбољима.
Нит' врлости порочит' је праве,
Већ' туђима издраживат' своје.
Јера добри сам бољега љуби,
А неважни мрзи пакостљиво!
Себељубчел' унижава туђе,
За малешност своју предбљешташи...
Још недосег све презире радо,
И завистник мари затирати.
Та тројица тајно саглашена
Вожда писмо на зло употребе.
И по својој истолкују г' страсти:
„Да га хоће погубити Вожде.
Нека би га опремили к'њему:
Ал' га може виђевши риједка
Опет' пусти'т, и да нами влада.
Па колики тада наши јади? . . .
Већ' те сложке да га умлатимо,
И да Вожду опремимо главу,
Слага́вши га да је нехотно
Знати кога за свог' Надглавара,
Но тек' за се и дружину мисље,
Нит' се коме док му сабље клањо:
За истину тоће нам' се примјет'.
Њега нестат', к'о на гори сњега,
Кад'га Жарњак пролећем окупи, (југ)
А ми остат', и пробират' јањце —
Несјете се дасе открит' мора,
Што се годе здјела́ на свијету;
Срам за гадност и презрење вјечно',
Пак нека им хиљаде живо́та́,
Већ' дас' бољим' кад' одплате дјел'ма.
Ал' о себи свако́ с' пресуђује.
Неки с' нечег' изуз'о се нањ'га
Она оба што су се надала
Да је у њег' бог зна које благо,
А с' тог' ови што подкид'о боље.
Да му мјесец не засјења сунца,
Што л' је прогн'о њега и момке му,
Кано јастреб плахе јаребице . . .
Изишао и чек'о га Вељко
Да смандрља . . . опљени му друштво:
Папазоглу јако г' угледао,
И сјетно с' . . . духом доказана,
Пак се стиште на врачићу своме.
К'о звијезда преко ведра неба,
И к'о даие у предзорне мраке.
Тек' међу њи, одскочно с'коња,
Пјешице их и српачом бритком
Оку́пио, и самога Вељка,
Да неум'че, баш би посјекао . . .
Упустио г' упудивши само.
Нека позна ком' о глави ра́де;
Камо л' да је сва три о једночке! .
Већ' поступе ка'но свијећају.
Чжода узме довршење на се,
Ласкајућ' се сам највише склапит:
Ка'но побру ласно га домами,
Облаже га и угости братски.
А овај ти к'о у пријатеља
Развеселис' и безбрижно заспи:
Ондај Чжода сјекиром по цику,
Као худии . . . к'о кр'вивчки одлуд
Ил' о једном врат му пресијече.
Па му главу тајно пошљу Вожду,
Који но се над'њом распљакао,
К'о б' над својим прирођеним сином.
А топова тридест и шест врази
У Видину опчас изметнули
Рад' весеља о непадно срећe,
Кад' на вјерно убјен Папазоглу:

Јербо орле своја перу́ш стреља,
И надскок се у њедрима гаји...!
Зашто тако?... На главе вам дошло!
Као што вас ни минуло није
Зло и грђе од' сам'рти накве;
Васке цигли од' тројице Вељко
Што уграби скопчат' се поштено,
Зар гријехе својом спрао крвљу
Са свим срцем бранећ' Неготина,
Док' барута и олова траја,
По кућама и у цркви кандил',
Костерин'ца'... и кантарских ја́ја́,
Од' чег' стап'о зрње и картаче...
Пак сподоби с' топом погинути,
Да остане ситног' оружија
Презиравцем чрезвичајним вазда,
К'о и свије жизни грожава́ла́ —."
Неможе л' се Папазоглу равно
Оправдати, ка оправдас' Вељко?...
Кад' парницу Турци уздигоше,
Штосе неко примирије квари
Страном Србљи, у том и кривије!
Му́ла-Па́ша Видинскога краја
Потужи се на Србчадцу Рус'ма:
Ови реку́ извидјети кривду,
И од' стране повод чији буде,
Да подпуни све убитке другој:
На то пошљу неког' челенчара...
Секрета́ра л' Стеву Живковића
Совет Србски, и Народни Вожде
Одредили уз' рече́на Русса
Тер' у Видин на паро́лу Паше;
Окле Па́шо...свог' им једног' да́де,
Пак изађу по границп проћи,
Сва сабрати обижења взајмна,
И пресудит' куда што претеже.
Свисе слегли у Велик'-Извора,
Ту и Вељко к' Јурук-Барјактару,
Њег' окривјет', ил' ш'њим изаз-
ват'се,
Ком' опанци, ком' обојци буду...
Хеле најпре разговор гладивци
Тихо почну, и све записују,
А кад' виђе мал' разборни Вељко,
Да кривце́ више пада на њ'га,
И па друге поглаваре Србске,
Нег' на Турке вјечне своје враге,
Згранус', Викну: „Бре Јурук-Бар-
јактар!
Још ли мислиш ти осуђиват' Срба?...
Хајдук-Вељко жив небио више,
Ако т' главу сада неодсјеко!
Већ' па мејдан Пашин Ђувендио!..."
Пак поскочи а за оштро гвожђе:
„Ам' бре трто на мејдан убојни!"
Смрзнуо се Јурук-Барјактаре
Од' Вељкова и Пашина страха
Зло му изађ', а горе непоћи...
Тјесно буде и осталим' свјема,
И најмрже Руском посреднику;
Али штаћес' неокресан'-глогу,
Влакна цјепат' кад' је несвикао!
Једвас' Јурук уклони некуда,
Докле Сте́во утилика́ва Вељка;
Так' разметнус' тај оцјенак исти,
Што би мекши од' Србенде Туро,
Што ли паче изљест'му несмједе,
Ка'но т' једном' све́ту извјестнику
А таковим' честократним' дјел'ма,
Ђе оружјем доказат' се иште;
Хеле отле куд' ко знао дома.
Вожде дознав насмеј'о се на то:
„Хоће Вељко, што поспнак ми је?
Кано другде, пак' и ђе нестреба..
Нит' зна ни́о, нити воли ишто,
Нег' Турчина згледав истребјати."*)

*) Србијанка част. III. стр. 88—97.

По овоме Папазоглу је био већи јунак од Вељка, а Јован Курсула из Цветака, који је са 15 рана и последње копљем прободен смртну рану на Делиграду добивши, у гроб сишао; показао је увек, а нарочито на Варварину пред својом војском, а и пред самим очима Вељковим да није мањи јунак од Вељка, па ни од Папазогла био. (Види Курсулин животопис на стр. 279.)

Ова три ванредна јунака може се рећи били су сва три једнаки. А имали су и коње јунаке и подједнаке. Вељко, Кушљу; Курсула, Стрину; а Папазоглу, Враница. Они сва три нису били за вођење и расположај веће војске. Они су били засебни јунаци; сва три Делије мејданџије.

Но Курсула и Папазоглу, по нарави били су оба једнаки, скромни и (флегматици), ладнокрвни јунаци, без разметања, хвале и сјајности.

На против безсмртни јунак Ајдук-Вељко био је плаховит и више љубио је сјајност, господствени живот и уживање. Љубио је и женски пол, кога су жене служиле и двориле, а свирачи свирали му и јунаштво његово славили и узвишавали га у песмама. Од који неке песме овде стављамо, које су онда певате, а и данас се певају:

СРБСКОМ ЈУНАКУ АЈДУК ВЕЉКУ.

I. Песма.

„Болан ми лежи Кара-Мустафа;
бре ђидији,
Дели-Кара-Мустафа.

Болан ми лежи оће да умре;
бре ђидији,
Дели-Кара-Мустафа.

Крај њега седи вјерана му љуба;
бре ђидији,
Дели-Кара-Мустафа.

Крај њега седи, тихо беседи;
бре ђидији,
Дели-Кара-Мустафа.

Који да ти јаше твог враног коња?
бре ђидији,
Дели-Кара-Мустафо?

Нека га јаше, тај Ајдук-Вељко,
зашто је,
бољи јунак од мене.

Који да ти паше твоју бритку сабљу?
бре ђидији,
Дели-Кара-Мустафо?

Нека је паше, тај Ајдук-Вељко,
зашто је,
бољи јунак од мене.

Који да ти носи светло оружје?
бре ђидији,
Дели-Кара-Мустафо?

Нека га носи, тај Ајдук-Вељко,
зашто је
бољи јунак од мене.

Нека га носи, па нек' с' поноси,
зашто jѐ
боњи јунак од мене.
Који да ти љуби, твоју вјерну љубу?
бре ђидији,
Дели-Кара-Мустафо?

Нека је љуби, тај Ајдук-Вељко,
зашто jѐ
бољи јунак од мене.
Нека је љуби, па нек' се фали,
зашто jѐ
бољи јунак од мене.

Дели-Кара-Мустафа био је из Видина и на гласу јунак, који чује да Ајдук-Вељко у Крајини чудеса чини, и Турке разбија; па га позове на мејдан. Ајдук-Вељко му на мејдан изађе и Дели-Кара-Мустафу рани, те он с мејдана онако рањен утече у Видин. Као што се прича, Дели-Кара-Мустафа ову рану није ни преболео, и да је у болести пред смрт, признавши Ајдук-Вељка за бољег јунака, од себе, послао му свога коња и оружје, да му после смрти гори јунак од њега; коња нејаше, сабљу не паше и оружје неноси. Али није дао и верну му љубу, да је Вељко љуби. И отуда је ова горња песма и спевата.

После ове има једна Влашка песма, коју свирачи Цигани певају, како је се заклињо Пасванџија да ће, где год нађе стару Србску бабу натерати да пасе траву, а старца да гризе сено. А Вељко пак зарицао се да ће њега погубити, чим се с њим сретне, и то је песма ова:

II. Песма.

„Пъесманџја са зъјурат:
Унђау принђе бабе слабе
Со пуне се паске јарбе;
Унђау принђе мош бъетрин,

Сел' пуне се р'оде фъ'н!
Ајдук-Вељко са зъјурат:
Унђел' принђе л'ва теја."

Сад долази песма уживања Хајдук-Вељкова, коју су му Цигани свирачи певали на уранку, кад је он на Баба-Финки од спавања устајо и облачио се.

III. Песма.

„Растло ми је бадем дрво
Танко Високо.
Под њим лежи Ајдук-Вељко
С' лепом девојком.
Без јастука, без душека
На црној земљи.
Јастук јим је десна рука
Ајдук-Вељкова.

Душек јим је детељина
Трава зелена.
Јорган јим је вита грана
Сладка бадема.
Туд' се дала танка стаза
Танка танана;
По њој шеће стара мајка
Ајдук-Вељкова.

Па беседи своме сину
Ајдук-Вељку:
Устан' горе, мили сине,
Веће зора је.
Сестре су ти ураниле
Коња појиле:
Браћа су ти уранила,
Коња зобили.
Устан' горе, мили сине!
Иди пред Турке:
И одбрани твоју браћу,
Да нам не плачу."

Сад песма долази која се пева, и која мора да је поникла, онда кад је Вељко био у Неготини или Поречу 1810 год. од Турака обкољен, докле није дошо Кара-Ђорђе с Танасијем Чарапићем те га обсаде ослободио, и то ова:

IV. Песма.

„Ајдук-Вељко по ордији шета,
Па дозивље Чарапића Тасу:
Чујеш мене, Чарапићу Тасо:
Силни су ме обколили Турци!
Од Видина па до Неготина,
Неготину оће да запале:
Пошљи мени једну чету војске,
Да растерам око себе Турке:
Ако Бог да, те растерам Турке:
Питаћу ји чије ћ' бити Царство."

И ова песма што сад иде, мора да је спевата, од свирача Цигана 1813 год., после смрти Вељкове коју Цигани свирачи, уз ћемане-виолину свирајући певају.

V. Песма.

Хеј! хеј! књигу пише Мула-Паша,
Мула-Паша азнатара,
Азнатара из Видина,
Па је шаље у Неготина,
Неготина Хајдук-Вељку.

* * *

Хеј! много здравље, Хајдук-Вељко!
Да си спремиш све логоре,
У логоре и топове:
Ће ти иде силна војска,
Три Везира, до три паше:
Једно Везир Гушанц-Али,
Друго Везир Берковачки,
Треће Везир Мула-Паша,
Мула-Паша из Видина:
А то Вељко абар нема!

* * *

Хеј! одговара Хајдук-Вељко: хеј, хеј, хеј!
„Чујеш ли ме, Мула-Пашо!
Да ме чекаш за три дана,
За три дана и три ноћи,
Док ја збирам моју војску:
И ја имам силну војску,
Силну војску три нахији:
Прва нахија Шумадија
Где удари не превари:
Друга нахија Црна-Река,
Унгурани са шишане,
Куд удари не грешаје:
Трећа нахија љута Крајна,
Љута Крајина баш Неготин,
Све хатлије, пусатлије,
Беле капе, дуге пушке,

Куд год прође поље шири,
А куд бије сокак прави!“
Хајдук-Вељко ништ' не мари.

* * *

Хеј! па се препне на чардака,
На чардака Баба-Финка
Пет лаутара му свира,
А три ћочека му игра,
Дилбер-Стана диван стоји,
Диван стоји, чашу служи,
Та ракија амберија,
Баш је љута Неготинска,
Префакута до три пута- (препечена)
Пије Вељко, абар нема.

* * *

Хеј! па ми узе та ојкјана, (дурбин),
Па намери кроз пенџера,
Па погледа тамо доле,
Тамо доле, Буковче поље,
Има Вељко шта да види:
Иду Турци баш ка вуци!
И то Вељко абар нема.

* * *

Хеј! кад то виде Хајдук-Вељко,
Он ми зове Дилбер-Стану:
Чујеш ли ме Дилбер-Стано!
Иди кажи сеизбаши
Нек ми спрема љутог хата,
Куса хата баш кулаша,
Намести му златно седло,
Па му мети три кускуна,
А стегни му три колана,
А у уста златна узда,
Доведи га на бинекташ
Да га јаше Хајдук-Вељко.

* * *

Хеј! није прошло чирек сата, хеј! хеј! хеј!
Није прошло чирек сата,
Спремише му кусог хата,
Сиђе Вељко низ чардака,
Па засука свилене рукаве,
А запрегне златни скутове,
Па припаса остру сабљу,
Ону сабљу димискију,
Што је доби из Русију,
Па узјаши кусог хата,
Пође Вељко тамо доле,
Тамо доле, Неготинско поље,
Има Вељко шта да види:
Курдисала Турска војска,
Шатор до шатора, барјак до барјака,
Барјак до барјака,
Миждрак до миждрака,
Као густа Црнагора,
И то Вељко абар нема.

* * *

Хеј! кад то виде Хајдук-Вељко,
Он затегне те дизгине,
А удари куса хата,
Удари му три зенгије,
Те расрди љутог хата,
Хат му скаче, Вељко виче:
„Беж'те Турци, ето Вељка!“
Поче Вељко да се јури,
Расече ги на четири стране,
Паде логор до колена,
Сташе Турци да говоре:
„Чујете ли, Турци, браћо
Хајде сви ми да бежимо,
То је Вељко луда глава,
Хоће све нас да посече.“

* * *

Хеј! кад се врати Хајдук-Вељко, хеј, хеј, хеј!

Кад се врати у Неготин,
Хат му гази крви до кичице,
Па отиде у конаци,
У собици распаса се,
Па истресе из недара,
Седамдесет и седам куршума,
Све куршума из пушака.
Хеј! кад то виде Дилбер-Стана
Уплаши се, па говори:
„Леле мене, господар Вељко!
Ти ћеш Вељко да погинеш,
Хоћеш Крајину да оставиш,
Неготину да издаваш.“

* * *

Хеј! ал говори Хајдук-Вељко:
Ћути, Стано, Бог те не убио,
Што си ми се уплашила?
Нећу Крајину да оставим,
Нећу Крајину да издавам,
Главу дајем, Крајину недајем,
Главу дајем, Неготин недајем!“

* * *

Хеј! кад у јутру у недељу, хеј, хеј, хеј!
Кад у јутру у недељу,
Само цемадан обуче,
И то дреје Арнаутско,
Па ми пође тамо доле,
Тамо доле до шарампова,
Да ми гледа велика топа.
Топџија му москов (?) беше,
И од Вељка утекао,
И код Турци се предао,
Лепо Вељка поминаше,
И докаже Мула-Паше.
Мула-Паше говораше:
„Де напуни брза топа
Де му мети сребро Ђуле,
Да убије Хајдук-Вељка.“

* * *

Топа пуче, Вељко паде,
Однесе му десну руку,
Десну руку из рамена,
Паде Вељко у јендека,
Викну Вељко као Лава.
Те се чуло у Стамбола,
А из уста проговара:
„Чујете л' ме, Срби браћо!
Држите се, не бојте се!
И кој пита не казујте
Да је Вељко погинуо:
„Чујеш ли ме брате Милутине'
Мене копај на три места
На четврто закопај ме,
Усред цркву, неготинску,
Преко мене три беһара,
Кад ме траже да ме не нађу. —
Барут нема — куршум нема —
Хајдук-Вељко нигде га нема!“

И осим ови песама, које су Неготински свирачи Цигани о Ајдук-Вељку спевали, и уз ћемане (виолину) певали и певају, има још више песама, па и на њиовом Циганском језику, које су они за живота Вељкова, а и после његове јуначке смрти, која му је живот пресекла, спевали му, певали и дан дањи свуд по Србији уз ћемане певају: и њиови отаца и дедова витешког Војводу господара Вељка и његова јуначка дела узвисили су, прославили, славе и узвишавају. Редко ће се наћи у Србији и један свирач Циганин да ни што о Вељку не зна

слави га и славна дела његова неузвишава. Неможе ли се с правом одати Циганима лаутарима (ћеманчеџијама-виолинистама) захвалност, који су умели оценити великог јунака свог и Србског Војводу Ајдук-Вељка, који је казао, као што они у песми веле; *„Главу дајем! Неготин недајем!“*

Цигани су ову горњу последњу песму, после Вељкове славне смрти створили, а и многе друге, у славу његову и његови славни јуначки дела. Цигани даречемо, ако су се што Вељка бојали, и за живота његова, што по вољи му и удворно певали, ни су га се после смрти његове бојали, нити ји је икакова нужда ни интерес њиов нагонио, ни данас не нагони, да мртвом јунаку тамјан пале, каде́, њега, и његова славна дела висе и узвишавају; као што је то код други људи, из политични, партајични и интересни обзира бивало и бива. Него Цигани су истинито ма нешто и претерано увеличато по њиовом начину певања, спевали, славили, прославили и славе Вељка по јуначком делу, а не по интересном, злобном и подљом срцу, као што су то други неки песници и писци, према другом ком чинили и чине. За то фала Циганима.

Да нису Цигани тако прославили и славе Србског и свог великог јунака Ајдук-Вељка, кога му је мало равни у Србској повестници свију времена. Бог зна дал би Вељково име данас на такој висини стајало и дела његова Србству светлила, као што се данас светле и славе; јер Цигани су у својим срдачним песмама Вељку и његовим делима, темељ славе засновали, на ком се Вељко данас слави и вечно слави ће се.

На истоку Србије прости и неписмени Неготински лаутари Цигани прославили су и славе свог и Србског јунака Вељка у песмама праведоо. А на западу Србије неписмен и без очију слепац Бошњак Вилип Вишњић без пристрастно у својим песмама прославио је више Србски јунака и њиова славна дела узвисио, и тим одичио сво Србство и обасуо сјајом славе, и за потомство Србско данашњој независној и будућој увеличати се имајућој Србији положио је темељ славе. На ком истином утврђеном темељу остала је скоро и једина истина ратне Историје Србске од 1804—1813. год. као основа. И на ком још нико од Срба до данас од истиног и тврдог градива, на чврстом темељу основе Вишњићеве дворе Србској Историји несагради.

Било је људи — било је такови — који су покушавили и гра-

дили двор славе заслужним за Србство Србима и Србској Историји: и саградили су га, али од слабе и труле плесњиве грађе, која се кроз углађени леп-провиђа, па и ништа не важи и урнисе, почем је наслона слепца Вишњића на себи не трпи, него је руши и обара. Вишњићев темељ истине за двор Србске Историје, хоће истиниту, и у истини чврсту грађу да се на темељу њиме основаном двор Србске Историје не од прњади и трулежи, него од чврсте и истине грађе двор гради.

Спремимо тврду истинску грађу, будимо једанпут праведни и од збиље истински људи, а не кукавице подлаци и удворице, па издајмо солидан двор Србске Историје, за потомство Србско, да нас не куне и не назове свакојаким — и безумнијим од Цигана, и код очију слепљим од слепаца.

174.

МИЛУТИН ПЕТРОВИЋ

КРАЈИНСКИ ВОЈВОДА.

Милутин Петровић, рођени је млађи брат Хајдук-Вељков. Он је се родио у селу Леновцима у Црној-Реци, Црноречког округа, око 1791. год. Оцу му је било име Петар а мајци Петрија, и по очином имену презиво се Петровић.

Милутинов отац Петар био је богат са стоком, и зато су га звали Петар Сирењар. Њему су често Турци на стан долазили, гостили се и односили млеко, сир и масло. Но кад га Турци поробе и попале, Петров син Вељко напусти оца и оде у свет у најам: а доцније и у хајдуке Станоју Главашу. А Милутин са својим млађим братом Миланом савије се уз свог оца.

Године 1804. кад Кара-Ђорђе 24. Јануара устане против Турака, Станоје Главаш са својом четом хајдука у којој је и Хајдук-Вељко био присоједини се устанку Кара-Ђорђевом у Орашцу, и одпочне се борити за слободу Србску.

Године 1807., кад се Београд са свим од Турака очисти, Кара-Ђорђе пошље Вељка те побуни и подигне народ Црне-Реке противу Турака. Тад и Милутин пође са својим братом Вељком у борбу за слободу Србије и од то доба једнако је уз њега ишао, и доцније као Бинбаша борио је се противу Турака до 1813. год., докле Вељко није погинуо.

Кад Вељко при концу Јула 1813. год. од топа Турског у Неготини погине, Милутин брат његов предузме команду над војском у Неготини и одма о смрти Вељсковој писмом својим извести Попечитеља војеног Младена Миловановића у Делиграду, и Кара-Ђорђа још боловавшег у Тополи. Кара-Ђорђе Милутина одма 1. Августа постави за Војводу на Вељково место. Ево како у Кара-Ђорђевом протоколу на стр. 222 његово писмо, писато Милутину гласи:

1. Августа Нр. 1718. Писато Милутину, брату Војводе Вељка, како смо разумели из његова писма за смерт нѣговога брата воеводе Вељка, да є погинуо, и тако явлѣно му, како ми нѣга сада Воеводом на мѣсто нѣговога брата постављамо, да буде старешина над свом војском и момцима и бећарима воеводе Велка, и свима он да заповеда, а они сви нѣму покорни и послушни да буду, и какоє год Г: Велко управлао и держао, онако исто и он сада на ону руку да држи, и да буде у договору са прочим тамошњим воеводама, и да чине наредбе како наиболѣ зна противу непријатеља, и добро у шанцу да се држи и шанац да чува; и явлѣно му како є Г: Младен 3.000 коњаника на онай край к њима послао у помоћ, и да ће са свом воиском нѣговом онамо к њима у индат ићи.

Осим овога, ево једнога писма, које му је писао и Младен Миловановић, после Вељкове смрти:

„*Благородному Господару, Војводи Милутину Петровићу, и свим прочим старешинама у Неготину.*

„*Разумевши я да є господар Воивода Велко погинуо, за што я у име Верховнаго Вожда и правителствующа совѣта, от данас назначуєм за воиводу на мѣсто Велково нѣгова брата Милутина; тако налажем свим капетанима и прочему воинству, да од данас за своега воиводу признаду Милутина, и да га слушаю, како год што су и Велка слушали. Ништа да се нестрашите, што є Велко погинуо него да се храбро држите, и таи град чувайте, немоите у мало испустити док и ми тамо дођемо, а цѣло да знате, да ћемо доћи у индат, само кои сат очекуємо, док с овим Турцима овде раскрстимо.*

„*Господару Воивода Милутине! Ми смо вас изабрали пред свим старешинама за воиводу на место вашега брата Велка, и*

од сад да ви комендирати имате свом воиском коиом је год ваш брат комендирао, и да се постарате показати себе достоиним мѣста вашега брата. С тим остаем.

„Попечител воених дѣл и кавалер, Младен Миловановић Главноком. пр. ур. у Делиграду 4. Авгута) 1813.“*

Милутин се није могао дуго одржати у Неготину после Вељкове смрти, него само пет дана, па је се повукао и напустио Неготин. Ево писма Кара-Ђорђева из Тополе од 8. Августа 1813 год., укоме се види, да је он већ оставио Неготин.

„Поздравлям вас (пише вожд), Воевода Милутине Петровићу, и тако вама даем на знанѣ, како сам разумѣо за несретни случай, да сте Неготину оставили, и како су Турци у Неготину ушли, и ви ништа изнели нисте, но сва муниция остала е унутра. То е доста велика несрећа за нас учинѣна, али се сада већ повратити не може. Тако вама даемо на знанѣ, како нама иде Москов у помоћ, и већ има три неделѣ дана, како еднако иде на границе наше, да нам помоћ учине, за што вама препоручуем, да, како примите ово наше писмо и разумете, одма сву воиску под командом вашом да искупите, и друмове по планинама засѣчите, бусіе тврде поставите, где видите способно место, да се могу Турци дочекати и разбити, и ту на вратима добру и тврду бусию поставите и на Турке добро сматраите, где ударе и куда се крену, да се онде дочекаю, и тако добро чуваите планину, да Турци преко планина не пређу, а они прећи не могу, и ви ћете их лако одбіяти, само ако друмове све лепо засечете и заломите и на способном и згодном месту ако бусіе (тако) поставите, и ако се храбро држите, заиста проћи не могу. И тако обявите народу овай весели глас, како су се Немци и Руси саединили, и како нама ево три неделѣ дана Москови еднако у помоћ иду, и тако да се држите, само ово до Крстовадне, а Москови ће до тога времена и пріе на сваки начин доћи, зашто давно путую, и већ су се приближили. И онда ће сунце нас од свію страна огріяти и нашега ћемо неприятеля, с помоћу Божіом и нашега покровителя Цара Александра, побѣдити. Тако све да на-

*) У оригиналу стоји 4. Јула, но то је погрешно, написато Јула, у место Августа.

роду објавите, и воиску слободите, зашто се воиска, знам, доста уплашила, и тако нека се сви охрабре, и сви юначки на ноге устаните противу неприятеля, и не даите му само преко планина унутра у нЂи, пак (ће) све вала Богу, добро бити, ако су они Неготину и узели. И ми нарећуемо да вам се пошлЂ іош индата, и тако до два три дана доћи ће вам индат и од наше воиске тако да знате. Особито вам преаоручуемо, да сво роблЂ унутра уклоните, што далЂ можете, а за роблЂм, за лећима, бусіе све поставляите, и оштро се воиски покажите, нека се сваки бои, и по заповести влада, а кои неће путем и по заповести да иде, онога каштигуите, а я ешо пишем сада оваи час Г. Младену да пошлЂ едно 600 људи да буду туна на вратима на бусіи, и немоіте се ништа сумняти, и оваи радосни глас донео нам є московски посланик, кои нам (є) дошао с Царским писмима. То да знате и како што вам пишемо, и како наиболЂ знате онако и уредите. Оставемо вам свако добро желећи у Тополи, 8. Августа 1813, Верховни Вожд народа Србскога, Кавалер Георгије Петровић. *)

Кад Милутин после смрти свога брата Вељка, јуначки бранећи се пет дана у Неготини, види да мора пропасти и да се од велике силе Турске, која га је са три стране у Неготину обколила, одбранити неможе. Он једне ноћи напусти Неготин, остави шанчеве и у њима 10 топова и сву муницију, па преко једне баре, која се зове „*Тресет*" на западној страни испод Буковче до самог Неготина лежеће, од куд није био од Турака обкољен, пређе с војском, у којој се многи коњи и јунаци, а и Вељков хат Кушља заглибе и подаве, но војска од известне смрти спашена буде, и повуче се у Омољске планине.

Но кад Турци узму Неготин и сву Крајину, продру сувим и уз Дунав, узму Пореч и сав тај крај притисну, и на лађама изпђу до ушћа Мораве у Дунав, и на Петки са војском Великог Везира сојузе се: а одатле пређу Мораву и пођу Београду. Милутин кад то чује, а војска му се и бећари распу, он онда из Омољски планина провуче се до Дунава и на лађи са својим братом Миљком, братучедом Миленком,

*) Ова су писма по оригиналу, који се налазе, код унука Милутиновог Г. Јеврема Петровића, која је печато у Кнеж. Срб. Г. Милићевић, види стр. 907—909.

Здравком Бинбашом и другима, и са свом његовом породицом и сином Чучук-Станом, преко Дунава пређе у Аустрију и оде у Бечкерек, те се ту настани. *)

Године 1814., кад Кара-Ђорђа и многе друге Војводе у јесен преко Ердеља у Русију испрате, који се у Хотину настане и од Руског двора издржање одма добију, Милутин, заоставши у Бечкереку са породицом, кад то чује, остави своју породицу у Бечкереку, па сам оде за њима у Хотин, и ту од Кара-Ђорђа добије писмену сведочбу, **) да је био Војвода и да је заслужан за свој народ.

Године 1815. из Хотина Милутин оде у Петроград, где добије издржање од Руског Цара. И отуда се врати преко Беча у Бечкерек к својој породици. Но кад чује да су Срби устали противу Турака, он потражи пасош да иде у Србију, и кад му Аустријске власти немогну дати, Милутин купи чамац и тајно са својим братом Миљком, братучедом Миленком и момцима спусти се низ Дунаво, и не пристајући нигде уз обалу, у Србију пређе.

После преласка свог у Србију види се да је Милутин био у првој половини месеца Јула 1815. год. у Шабачкој нахији у Церу планини са Капетаном Бакал Милосавом и Узун-Мирком и уз њи младу момака што бећара, што Поцераца, Шабчана и Мачвана, који су дошли те Мачву противу Турака одметали. ***) А после тог сигурно су били и у последњем боју, те 1815. год. 14. Јула на Дубљу.

После овога боја на Дубљу, кад се мир у Ћуприји са Везиром Марашли-Али-Пашом закључи, Милутин оде у Пожаревац, где је породицу своју сместио, ту се настанио, и као приватан човек живио.

---

*) Историја Милутиновића стр. 186.

**) Ова оригинална сведочба, која се код Милутиновог унука г. Јеврема налази и која је невештом руком подписата, уверавају да је пок. Милутин казивао, да је то сведочанство својеручно подписо сам Вожд Кара-Ђорђе. Види кнеж. Срб. од Милићевића стр. 909. Но има тврдње и са друге поуздане стране, да је Кара-Ђорђа после пропасти 1813. год., кад је одпраћен са његовим сином Алексијем у Штајерску у Грац, у Грацу 1814. год. докле није у јесен отишао у Русију, поред сина његовог Алексија, научио за тако кратко време читати и писати неки интелигентан човек, имено *Јован Тријић*, из Костајнице. И то је истина да је знао Кара-Ђорђе читати и писати, и тако веровати се може да је сведочба Милутину издата, Кара-Ђорђевом руком подписата. К. Н. Н.

***) Историја Милутиновића види стр. 310.

Тек 1822. год. Кнез Милош постави Војводу Милутина за Кнеза Омољског у Пожаревачкој нахији, а поске тог 1828. год. предана му буде и Кнежина Млавска да и њом управља, гди је у Бистрици са канцеларијом у кући умрлог Кнеза Павла Радовановића седио.

Године 1833., 8. Јуна постави га Кнез Милош за Зајечарског Капетана, пошто су Турци по 8. точки Букурештског мира од 1812. год. и 5. точки Акерманског мира 1828. год. између Руса и Турака закљученог, морали из Црне Реке као границе, докле је Кара-Ђорђе извојевао и држао, изаћи.

Године 1835. Милутин постане члан исправничества (суда) Чачанскога. А породица му остане у Пожаревцу.

Но одма по одласку његовом на дужност догоди му се у породици несрећа, и то ова:

Кнез Милош, као што је имао свој силени нагон, гди је год у коју варош у Србији дошао и у квартир одсео, и који дан бавио се, морале су му те вароши најлепше младе и девојке у празднични дане у лепо одело одевене искупљати се и пред његовим конаком коло играти и певати му. А он посматрајући са каквог чардака у колу играјуће младе и девојке и која му је се допала, морала је његовом силном страстном нагону, њему доведена бити. *)

У Крагујевцу на плацу код дуда пред шареним конаком његовим и у Пожаревцу, гди је свој конак имао, морало му је сваке недеље и праздника коло девојачко играти. Поред тога у ***Крагујевцу*** и ***Пожаревцу*** (а у доцније време и у ***Београду***) морале су му девојке и друга женска чељад у конак долазити, те га на изменце служити и дворити.

Једног празничког дана у Пожаревцу биће кажу на свете Тројице, догоди се тако и са Милутиновом ћерком, девојчетом од 16 година, Станицом младом и лепом, која је са матером својом Станојком по њену несрећу у цркви била. Милош је у цркви загледа, и после цркве пошље момка те је позову и обрлате да иде да господару руку пољуби, па ће је

*) Причају, имао је Кнез Милош обичај дати своју мараму момку свом, и послати га, те у колу играјућој девојци или млади, која му је се најбоље допала, мете на њено раме, и то је био знак обележења да мора њи господару да му руку пољуби и да је обдари — чим за њено лепо играње — и тако она је морала лепо спремљена бити, за коју је долазио његов гаваз (момак), те је свом господару на усладу водио. А ово тврде и новине „*Народни Гласник*“ у броју 37. од 1880. године.

с чим даривати. Девојче скромно и поштено, а притом јуначког срца и од јуначког оца, наговорено и склоњено буде, те оде у конак да пољуби руку своме господару. Милош по страстном обичају свом, навали на то девојче у његовој соби, да је поштења лиши. Но она нећи своју част, а немајући снаге и моћи да се од Милоша одбрани и поштење своје сачува, јурне кроз прозор из другогката Милошевог конака, падне на земљу, сва се здроби и свој млађани драгоцени живот скончи, и своју племениту душу наместу испусти! Али млада јунакиња од јуначког оца и достојна Хајдук Вељкова синовица Станица, покаже Милошу и целом свету, како се цени образ и поштење више него живот!

Несрећна девојка однешена буде њеној жалостној матери Станојки, гди тело њено сутра дан са великом пратњом грађана, у Пожаревачко гробље испраћено и сарањено буде. *)

А Милош тог јутра одпутује у Крагујевац, гди му је се жена Љубица налазила.

Несрећни отац Станице, Милутин Петровић, који је дотле преврженик Милошев био и са својим братом Миљком бранио га, кад чује за грозну смрт своје ћери, одпадне од Милоша и стане гајити у срцу свом освету.

Па како су тад у Србији народни људи прваци радили, да се устав и закони у земљи уведу, и Милошево самовољство ограничи, Милутин придружи се тој уставној народној странци и те 1835. год. уназватој Милетиној и Кнегиње Љубице буни, одма буде участник исте. Али Милош некако дочепа га у Пожаревцу са Цветком Рајевићем и баци ји у тамницу у Пожаревцу. Но на претњу и захтевање Милете Радојковића, Милосава Ресавца и други. Милош га пусти из тамнице, који оде противницима Милошевим и који је на том крају са својим пријатељем Милосавом Здравковићем Ресавцем живо радио, докле Србија устав није добила, који се и 24. Фебруара 1839. год. народу прочита. **)

Па одма сутра дан 25. Фебруара Милутин постављен буде за Началника округа Крајинског.

Но како Милош на тај устав, који га је у самовољи ограничавао, нехтене пристати, него га стане газити и своју вољу као и дотле што

*) О овом жалостном догађају, и данас има живи људи, који овако причају а и у новинама „*Народном Гласнику*“ од 6. Марта 1880. год. броју 37 ово се потврђује.

**) Огледало Србско од Јована Хаџића Светића види од стр. 65—68.

је чинио, вршити, великаши Србски сви, па с њима и Милутин скоче, покупе народ и Милоша 3. Јуна те 1839. год. из Србије протерају.

Кад после изгнања Кнеза Милоша и смрти Кнеза Милана дође Кнез Мијаило на владу, Милутин 1. Јула 1841. год. постављен буде за члана државнога Савета. У ком је достојанству остао до 10. Фебруара 1853. год. Тад Милутин по молби његовој стављен буде у стање мира са пуном пенсијом саветничке плате.

Милутин премину је 21. Фебруара 1861. год. у Пожаревцу и сарањен је у породичној гробници, 18 хвати источно од олтара.

На мраморном крсту Милутиновом, који му је породица подигла, стоји оваки надпис у стиховима:

„После горких тешки и големи јада
У којима живот човечији страда
Мира даје гроб.
Овај живот земски то је само беда,
Који нам суморна туга изуједа
Па спусти у гроб.
Смрт не долази кад је човек зове,
Већ човек одлази, кад га смрт позове
У студени гроб.

О, у ладном гробу, тек је покој прави,
Ту се живот кида, да с бољи настави.
И ви горди смртни, што сте још на земљи,
Сви ћете се вратит' нашој мајци земљи,
Па у њеном недру, чекаћемо тио,
Шта нам буде вечни Господ досудио.
А наша ће дела да нас прате свуди,
И по њима ће се души да досуди."

Милутин је ожењен био са Станојком из села Сикола, Крајинског округа, из куће Радичеве.

Колико је порода Милутин с њоме имао и колико је после своје смрти таковог оставио, непознато нам је. Но у толико се зна да има данас једног свог унука имено Јеврема.

Милутин је био осредњег раста, тела коштуњавог, главе осредње, косе смеђе, чела омањег, обрва мало повијени, очију жућкасти, образа

не дуги и црнпурасти, бркова омањи, а нос и уста умерени. Кад је умро мало је проседе косе на глави имао.

Нарави био је тихе и пријатне, гласа потањег, понашања срдачног и не гордећег; био је међу својим старим друговима шаљив, особито је лепо живио са Милосавом Ресавцем Саветником, који се нису један од другог раздвајали, него као добра браћа живили, и Милосав звао га је из милости увек „Микуљом.“

Био је врло добар јашач, и са џилитом с коња у трку знао је врло вешто згађати; био је бистар, паметан, скроман, веран својим господарима, и разборитији него његов брат Вељко, а добар јунак.

Има једна прича, коју је сам Милутин пред људма причао, како је први пут по заповести и упутству свог брата Вељка изашао неком (бећо Пазванџићу) Турчину на мегдан, и то ова:

Једном у лето, причао је Милутин: „беше брата Вељка захватила љута грозница. Наша је војска била где је сад неготинско гробље, а Турска на брдашцу, које се зове Буковачки доо. Два дана узасоб један Турчин, на белом коњу, долази пред наш шанац и виче: Ко ће да му изађе на мегдан! Ми смо били у шанцу сами. Вељко је, као што реко, био слаб и находио се у конаку. Ни Абраш нити који други неусуђиваху се да изађу пред тога мегданџију.

Први дан је Турчин изишао у подне, а други дан дође чим изгреја сунце. Стаде викати, ружити и називати нас страшљивицама.

На једанпут угледасмо ми Вељка; он пешке дошао у логор. Ноге под њим клецају, зуби му цвокотаху од зиме, а око уста беше му се изасуло као у људи, које је хватала грозница:

„Добро јутро, јунаци! А какав је оно Турчин у пољу: шта тражи он, кога зове?“

Ми сви онемисмо. У неко доба рече Абраш:

„Зове на мегдан, побратиме!“

„Па шта чекате? упита Вељко. Од јуче га гледам с Баба-Финке, како се туда размеће. Мене једва држе ноге. Него сутра да га нисам видео!“

То рече, па се окрете и оде:

„Не учи ђаволе“, прича Милутин, „сутра дан, чим зора, ето Турчина опет.“

Вељко га види с Баба-Финке, па сиђе и полако дође опет у логор.

„Шта вама ја реко јуче?“ упита он срдито.“

Сви ћутаху; ја се усуди и реко:

„За Бога, па ко да му изађе на мегдан?“

„Ти, Милутине, ти!“

„Мени се, чини ми се, следи крв у жилама, и не могох стога ни чути шта је даље казао. Друштво ми рече да је заповедио да идем за њим.“

„Одем; изађемо оба на кулу. Он лупи длан о длан. Дилбер Стана уђе.“

„Кажи сеизу“, рече Вељко, „нека спреми Кушљу, али онако као кад идем на Чарку.“ Она изађе. Он скиде сам својом руком кубуре с чивије, и сам ји напуни. Набијајући их арбијом каже мени:

„Милутине, ти ниси досад излазио на мегдан, добро памти што ћу ти казати. Кад изјашеш Кушљу одавде, окрени чаршијом, па кад изађеш у поље и будеш спрам нашег логора, добро се држи на коњу и притегни узду, јер је Кушља научио, чим војска викне ура!! да скаче и да подиграва, па те може свалити.“

После тога настави овако:

„Чим из нашега логора изађеш (добро памти што говорим), иди слободно к Турчину, али све држи десно, да ти он увек буде с леве стране, а никад с десне; јер сам Кушљу научио окретати све у лево, а никад у десно, па ако то заборавиш, и почнеш га у десно окретати, ти си пропао.“

Сад ме све испита, да види јесам ли добро упамтио:

„С које стране треба да ти стоји Турчин у пољу?“

„С леве, реко ја.“

„Е, добро! Сад слушај: Турчина се не плаши ни мало, али за живот главе не пуцај, докле он не опали. Ако је прави Турчин, он те не ће убити докле најпре не рекне: „„Вурун брѐ““ (удри). Нешали се, да га послушаш!“

„Кад дођеш на 50—60 корака, он ће те све више чикати да ти први пуцаш, и кад види да не ћеш, а мегдан је све краћи, онда ће џарнути коња, истргнути кубуру, и, јурнувши на те, викнути: „„Вуру́н!““ и опалити, па у тај мах поред тебе пролетети. Кушља ће се онда сам

у лево окренути, а ти за Турчином пуцај насигурно. Него, брате, добро се стегни коленима у онај мах кад Турчин викне: „„Вурун!““ јер ће Кушља поклекнути и бољи мах заузети да се лево окрене, а ти ту можеш пасти, ако се добро не уздржиш.“

Пошто ми је све то изговорио, сиђемо оба с куле. Доле сеиз-баша вода спремна Кушљу. Још једном Вељко сам прегледа пушке, је су ли подпрашене, остави ји у кубурлуке на њихово место, прегледа колане и узду, па ми рече:

„Јаши!“

Мене прожма нека језа; ноге ми клецаху; прекрстим се и у седнем на коња. Вељко ми рече: „Срећан пут!“ па оде на кулу.

Ударим куда ми је рекао; Кушља, бесан, подамном вришташе и подиграваше. Кад чу ура! ура! од војника, он се поче бацати час на једну час на другу страну. Би ме збацио, да ми брат не беше казао како да се држим.

Изађо у поље. Турчин ме на белцу чекаше, па се већ поче кретати. Мени се пред очима показиваху непрестанце некакви котурићи плави, жути, црвени и од свакојаке боје. Бејадо се препао; али сам се све сећо Вељкови речи, да коња добро стегнем коленима, да први не пуцам; и да ми је Турчин свакад на левој страни.

Пријђо му на једно 100 корака. Туркуша повика: „„Вурун бре!““ Ја премрех, али Кушља, стрижући ушима, иђаше поносито. Турчин ме понуди и по други пут, да пуцам. Ја ћутах и иђах све ближе, гледајући да ми је он увек на левој страни.

На један ма бакрачлија сину, Турчин полете, кубура пуче, а он пролети мимо мене као муња, и правце се упути у Турски логор. Али Кушља учини онако него како ми је брат казао, и не даде Турчину натраг, него је морао градити велики круг, па да се врати. Кушља га готово пристиже, ја извади кубуру и опали за Турчином. После тога пуцња ја не знадо шта би, док не видо да ме Кушља у трку донесе одакле ме је и понео...

Све је то гледао Вељко са Баба-Финке.

Сиђем у авлији с коња, одем на кулу. Брат ме дочека на вратима, пољуби ме у чело и рече: „Срећан ти, брате, први мегдан! видеј ти како се с бесна коња Турчин стропошта?“

Па погледавши у мене настави:

„А што тај пиштољ држиш у руци?“

Ја се тад тек сети да је требало пиштољ заденути у кубурлук.

Вељко зовну Дилбер-Стану, те донесе по једну љуту ракију, а кад пописмо, он рече:

„Е, сад иди у собу, те се мало одмори, знам како ти је.“ Онај пољубац био ми је први и последњи од брата, Бог да га прости. *)

Овај мегдан мора да је Милутин делио са Пасванџићем из Видина 1811. год., о ком и песма говори, која је тад у Неготини спевата и коју овде стављамо, нека и она тај мегдан потврди:

Песма.

„У хиљаду и осме стотине.
Летописа једанесте године,
Када Вељко у Крајину дође
И са њоме заповедат' пође,
Кара-Ђорђу он заповест слуша,
Од Московске никад не уступа,
С Русима се лепо соглашује,
За Србију добро уређује.

* * *

Јао, тужни и жалостни Турци!
Што ли ћете кад вам дођу вуци,
И лавови Србски соколови
Кад вас стану по свуда терати
И утробе ваше растрзати?
Онда ћете Хајдук-Вељка знати
И његову десницу познати.

* * *

Кад је било месеца Октобра,
Хајдук-Вељку сва је војска добра,
Сва је рада и весела била
И ка боју свагда је готова.
Сви будите спремни и готови,
Нека пођу с нама и топови,
Пак пођоше у име Господа,
Који прима славу у свако доба.

* * *

Засвираше свирке свеколике,
Издавају гласе превелике;
Кад је било близу код Видина,
Они чуше Пазванџина сина,
Да ће и он у поље изићи,
С Хајдук-Вељком мегдан поделити.
Кад потрча Милутин дората,
Љуто беже Турци преко врата;
Кад потрча Пазванџић ђогата (белца)
Паде и он и коњ преко врата,
Остаде му тарабулус шала,
Ту је била, мала Турком фала,
Отрчаше Турци без обзира
Да казују код њиног везира . . .“

175.

МИЉКО ПЕТРОВИЋ

КАПЕТАН.

Миљко Петровић рођени је брат Хајдук-Вељков и Милутинов. Он је се родио у селу Леновцима у Црној-Реци, Црноречког округа. Оцу

*) Ова прича извађена је из кнеж. Србије од Милићевића види стр. 904—907.

му је било име Петар а мајци Петрија, и по очином имену прозвио се Петровић.

Кад је Вељко 1807. год. послат од Кара-Ђорђа у Црну-Реку, те је са бећарима заузео и из ње истерао Турке, Миљко тад присто је уз свог брата Вељка, и био код њега момак за сво време ратовања Срба противу Турака до 1813. год., докле његов брат Вељко није у Неготини и погинуо.

После смрти свога брата Вељка, био је момак уз свог брата Милутина. И те године кад буде пропаст Србије, пребего је и он заједно са својим братом Милутином и братучедом Миленком у Банат, настанио се у Бечкереку и ту је живио са породицом његове браће до 1815. год.*)

Кад 1815. год. наново букне Србски устанак противу Турака, он са својим братом и породицом пређе у Србију, где се доцније настане у Пожаревцу, гдя је ту неко време живио.

Доцније Кнез Милош узме Миљка себи у Кабилахије, где је код њега као момак служио у Пожаревцу.

Године 1821., 24. Марта, кад главни Кнезови Пожаревачке нахије Марко Абдула и Стеван Добрњац дигну буну противу угњетавања Кнеза Милошевог, најпре поверe и Миљку ту заверу њиову, и понуде га да и он с њима пристане. Но он открије ту заверу Кнезу Јокићу, па из Пожаревца пођу оба у Крагујевац да за то јаве Кнезу Милошу. Абдула и Добрњац дознаду за то, да ће ји они да прокажу, па пошљу напред у Црни Вр' своје људе да ји из заседе на путу побију. Но Миљко кад на заседу удари, потегне пиштољ, јуриши на заседу вичући: „Стани, курво“, растера ји и продре Крагујевцу и ту заверу одкрије Милошу.**)

Кажу да је Миљка доцније Кнез Милош поставио за Кнеза Пекског у Пожаревачкој нахији, који је такови у 1826. год. био.***)

Године 1828. кад Руска војска, по објави рата Турској, уђе у Влашку и заузме је, Миљко скупи до 400 добровољаца и тајно оде Русима у Влашку, а после је војевао с њима против Турака.

Једанпут замоли Руског Ђенерала, да му допусти, да удари на неки Турски шанац близу Дунава, да Турке са својим бећарима разбије и из шанца истера ји.

*) Историја Милутиновића, види стр. 186.

**) Грађа Вукова види од стр. 174—178.

***) Види путешествије Вуића стр. 39.

Ђенерал одбије га, говорећи му: „Какоћеш ти са 400 људи разбити толике Турке обшанчене?“

Миљко остане при своме. Пређе шанцу. Затече неке Влахе да вуку сено у шанац Турцима. Задржи ји до ноћи, па нешто војске потрпа на сено у кола, а нешто пусти око кола, као божем да гоне кола, те тако уђе са свима својим у шанац, и онда учини јуриш у шанцу на Турке, а Руси су били готови с поља да ударе. И тако ту разбију Турке са свим.

Одатле сиђе с Русима низ Дунаво до спроћу Силистрије. Ту је био један Турски стан, који они разбију тако, да су многе Турке живе поватали. Миљко спази једног Турчина у трњу и узме од момка копље, да га прободе копљем. Турчин је био стар, па му рече: „Војвода Миљко! — ја тебе познајем! Брат ти је био добар јунак, он је војнике секао, али побеђене није клао. Негини ни ти лудо! Одби се од мене. Доста ти је што сте нас разбили.“ —

Миљко не послуша, него се залети на Турчина. Турчин из трња опали и убије га на место.

Ту је и укопан.

После неког времена брат му Милутин ископа и пренесе кости и смести у гробницу код старе цркве у Неготини, у коју гробницу доцније, кад су пронађене и Хајдук-Вељкове кости 3. Априла 1854. год. положене су, где обоје и данас леже.

Милутин, његов старији брат, после тог узидо је узид црквени, спрам гроба, плочу са овим надписом:

„Юнакъ падне тѣломъ на мейдану
(1829)
„Ал' обрете с' на Божѣмъ дивану,
„Како духъ му съ тѣлом растави се;
„Кнеже Милько, братъ честита Срба,
„Братъ наймлађій свевитежна Вељка,
„Вѣри вѣранъ, брата свог достоянъ,
„Сабльомъ себи путъ живота крчи,
„Оружіемъ вѣчность постизава,
„Пушкел' зрнце груд му пронизавше
„С пушкометцем худнимъ ништожанцемъ
„Ам' осташе на овом свіету
„Дас' предаду праху и сніету!
„Но Кнез-Миљка слава слави Руска,
„Но Кнез-Миљка пѣсма пѣва Србска
„Но и милостъ вѣчнита Божія
„Кнеза Милька у наручія прима,
„Да свом' Србству, и осталомъ људству
„Незаходном ясно сяе звездомъ,
„У свіету духа и срдашца,
„Ка но сунца свѣтлостъ животворна.
„Таквом Србу вѣчный покой буди,
„Заслужѣва свег' живота труди.
„Брат му средній овай споменъ диже
(1844 године.)“

После смрти његове дошла му је од Руског Цара диплома и сабља. На сабљи је записано: „Князю Мильку Петровичу, за храбрость.“ Ово се обоје, кажу, сада находи у Г. Тасе Пантелића, телеграфисте, за ким је Миљкова унука од ћери.

XV. ПОРЕЧКА НАХИЈА.

176.

ХАЏИ НИКОЛА МИХАИЛОВИЋ

ПОРЕЧКИ ВОЈВОДА.

Хаџи Никола је родом из Сарајева. Он је био учен човек и умео је вешто са шанчевима управљати.

Године 1807., кад је Кара-Ђорђе посло Хајдук-Вељка, те је са бећарима ушо у Црну-Реку и истеро Турке из ње,ināградио је шанчеве у Вражогрнцу, Зајечару, Грљану и Сумраковцу, и поставио је за старешину ти шанчева Хаџи Николу, те је са истима управљао и чуво туда путове да Турци непродру.

Доцније био је Хаџи Никола уз Вељка Бимбаша.

Године 1813. постављен је био Никола старешином шанца на великом Острову у Дунаву с пројћу Кусјака, који је оружан био са великим топовима и чуво да Турци уз Дунав са лађама непродру. Но кад падне Вељко и Турци заузму Неготин и појђу уз Дунав, Хаџи Никола и Срби у Острову и Брзојпаланки напусте шанчеве и у њима топове, и повуку се у Кладово; но кад Турци уз Дунав и према Кладова са војеним лађама дођу и на Кладово избаце неколико топова, Живко са својом одбраном напусти и Кладово и дође у Пореч, где је и Хајдук-Вељков брат Милутин напустивши Неготин дошао био, и у дну Пореча на малом Острову према селу Рибинцци ископају шанац, наместе топове, и ту стане Хаџи Никола са 500 бећара да неда Турским лађама да уз Дунав пројђу к Поречу, да би се бегајући народ у Аустрију преко Дунава превозити могао. Но Турци једне тамно ноћи провезу се поред Хаџи Николиног шанца, стану према Поречу избаце војску на суво и одсеку Хаџи Николу од вароши.

Војвода Јован Стефановић, који је био заповедник Пореча, поплаши се и са својом малом одбраном прене куд који, и стану се у Немачку са бегајућим народом из Пожаревачке нахије преко Дунава превозити, који на лађама, чамцима а који и на самим даскама и вратима које је шта само докопати могао, превозио је се да варварство Турско избегне.

Турци, кога су у своје руке дочепали, секли су без разлике људе и жене и на коље живе набијали, а децу нејаку секли су и за изсмејати крштење у врућу воду потапали. *)

И тако заузећем Пореча Турци одсеку Хаџи Николу од вароши и са свију страна обколе га у Острову, да није имао одкуд ни ране добијати. Посада Хаџи Николина нађе се у чуду, узбуни се, клоне духом, па и без питања његовог и воље његове стане се договарати са Реџепом, који и је обколио и стеснио, да му се предаду. Па почем је између њи у шанцу био и Кнез Кладовски Крачун, кога је сестра насилно удата била за Реџепом, Комадантом Адакале. Крачуна бећарска посада пошље Реџепу зету његовом да му се на милост предаду. Реџеп ту понуду прими и зада им тврду веру Муслуманску да им никакову досаду учинити неће, и тако му се сви предаду. Па и сам Хаџи Никола, кога су његови војници чували да се не убије или у Дунаво нескочи.

Но Турчин Реџеп, Хаџи Николу са Кнезом Поречким Тешом одма посече и главе им на коље набије. Шурака свог Крачуна обдари и пусти слободна те у Аустрију пређе. А остале предавше се заробљенике посвлачи и по војски раздели, а после уједанпут заповеди те ји све побију, главе им одсеку и пред њега на гомилу донесу.

Само јединог Ристу Мојића, младог и прикладног момчића, који је био писарчић код Хаџи Николе и кога су се родитељи из Сарајева доселили и у Београду живили, од смрти поштеди. **)

XVI. ПОЖАРЕВАЧКА НАХИЈА.

177.

ЈОВАН ПРОТИЋ

ЧЛАН САВЕТА.

Јован Протић родом је из Пожаревца. До устанка Кара-Ђорђевог на Турке био је трговац и знаменит човек.

Кад Кара-Ђорђе 24. Јануара 1804. год. у Јасеници устане на Турке, дође на Врачар под Београд с војском, и одатле оде Пожаревцу, те и Пожаревац између 16. и 20. Маја, ког је Миленко Стојковић у обсади држао, освоји.

При узимању Пожаревца био је и Јован Протић, и после одатле

*) Види Историју Л. Ранкеа стр. 203.

**) Историја Милутиновића стр. 47 и 48 и сравни са Вуковом грађом на стр. 38.

са Кара-Ђорђем и једном четом Пожаревљана оде Смедеру, где се Кара-Ђорђу Турци предаду и он ји остави да у Граду мирно живе; па одатле дођу под Београд, гди Јова Протић у Кумодражи начини шанац и са Пожаревљанима стане, докле и Миленко Стојковић из Пожаревачке нестигне, који је отишао био да предавше се Пожаревачке Турке на Дунав за у Видин испрати.

Кад Беђир-Паша из Босне с војском у Србију у Јулу месецу 1804. год. пуштен буде, који је од Султана одређен и послат био, да помири Србе са Дахијама и да казни криве, и кад Беђир-Паша по захтеву Кара-Ђорђеву код Бели-вода у Жаркову на конаку пада му све четири Дахије, те ји Миленко у Адакали посече, Беђир-Паша дође на Врачар и потом и у Београд уђе, гди притешњен буде од Гушанца-Алије, инак Србе не задовољи, ни ти до помирења дође.

Кара-Ђорђе тад у договору са Војводама напише прошеније на Руског Цара Александра I. одреде Проту Ненадовића, Петра Чардаклију Ритмајстора, који им је из Аустрије у помоћ прешао, па и Јову Протића за посланике и пошљу ји у Русију, да ишту помоћ и заштиту од Руског Цара, да помогне Србском народу и заштити га од тираније Турске. Који се спреме и 1. Септембра 1804. год. низ Дунаво на чамцу оду и преко Влашке 26. Октомбра на сам Митровдан у Петроград дођу. Па пошто сврше посо, за који су послати, 14. Декембра из Петрограда врате се и око 10. Јануара 1805. у Србију дођу, и јаве Кара-Ђорђу шта Руси мисле и шта су ји советовали да чине. *)

Кара-Ђорђе тад 17. Априла 1805. год. сазове народњу скупштину у Пећане, на којој изабрат буде измеђ у други опет за посланика Јован Протић да иде у Цариград, да Султана моле да Србима подари права, но њега замени Петар Новаковић Чардаклија, као учепији човек, те у место њега у Цариград оде.

Те исте 1805. год. 15. Августа Кара-Ђорђе опет сазове народњу скупштину у Борак, на којој установљен буде земаљски Совет од 12 чланова, гди и Јова Протић за члана Совета за Пожаревачку нахију изабрат буде, у ком је до 1809. год. остао.

Године 1809., после несрећне Каменичке битке на Чагару, између 27. и 28. Августа, кад Руски повереник Родофиникин, Недоба и Ми-

*) Мемоари Проте Ненадовића стр. 93, 101, 118—119, 121, 127, 130, 190 и 196.

трополит Леонтије са Петром Добрињцем побегну из Београда у Панчево и одатле оду у Влашку, и Јова Протић преварен заједно је с њима отишо. И кад виде да Србија није пропала и да су Турци, који су у њу упали били, истерати, Митрополит Леонтије, Недоба Родофиникин и Добрњац издаду сами себе код Руског главнокомандујућег Кнеза Багратиона за посланике Србске, и стану интригирати противу Кара-Ђорђа и Совета. Но доцније им Кара-Ђорђе опрости, те се опет у Србију 1810. год. врате. *)

Године 1812 кад је Кара-Ђорђе у Манастиру Враћешници сазвао о великој Госпојини народну скупштину, где је стигао и посланик Руски Гроф Ивелић, те обзнанио закључење Букурешког трактата од 16./28. Маја те 1812. год., донесавши и многе ордене Србским Војводама, на тој скупштини изабрати буду Србски посланици Стеван Јевтић, Кнез Милић Ражањски, па и Јова Протић и послати буду у Цариград да преставе Султану захтеве народа Србскога. **)

Године 1813. и Јован Протић пребегао је у Земун, а 1815. год. повратио је се натраг у Србију, и живио је у Пожаревцу код своје куће, као сваки други приватан човек.

Умро је у Пожаревцу и у Пожаревачко гробље сарањен. О Јовиној смрти прича се да је он позват у село Братинац на Млави на ручак, и да је по наредби Кнеза Милошевог брата Јована, а по налогу Милошевом, тог дана после ручка отроват, однешен жив у Пожаревац и сутра дан да је у мукама душу испустио. А по вароши разглашено је да га је капља ударила.

Јова Протић био је паметан човек и знао је Србски читати и писати, а поред тога Турски и Грчки добро говорити.

После Јованове смрти осто је у животу син његов Ђока и брат му Стеван Протић.

Стеван Протић рођени брат Јованов, био је богат и на гласу марвени трговац, у народу познат и здраво поштоват. Но како је и Кнез Милош тад трговину, имајући ортаке, водио, ортаци Милошеви Ђока Н. и Мита Савић из Пожаревца обтуже Стевана Кнезу Милошу, да им он велику штету продајом свиња његови такмачећи се наноси. Милош пошље своје момке, те дотерају Стевана к њему у Топчидер. И

*) Историја Павла Јовановића стр. 22., 25., 62.—64.

**) Дјеловодни протокол Кара-Ђорђа стр. 52. и Мемоари Проте стр. 220.

он му рече: „*А, оволико чиниш, је . . . . и оца, како ти смеш да продајеш твоје свиње на скели пре моји господарски?*“ Протић му одговори: „Ја моје свиње могу да продајем у свако доба и свугде код ми се купац јави.“ Видићемо, викне му Милош, и рече, водите га одма у Пожаревац чича Јокси, а ја ћу већ писати, шта даље треба... Абраш, момак Милошев, веже Протићу руке наопако, па пошто прими заповест Милошеву, попнега на коња и ноге му испод коња букагијама окује, наврат му мете конопац, и држећи крај од конопца у руци узјаше на свог коња и тако везана и окована потера Протића, као за у Пожаревац но кад буде код Орашца (а неки кажу код Провалије, по заповести Милошевој удави конопцем Стеву Протића одкопча му букагије испод коња, веже му камен о врат и баци га онако везани руку у Дунав. Сутра дан као што је имао упутство од Милоша, дође Абраш, верна слуга Милошева, у Смедерево и каже власти како је по заповести Милошевој потерао Протића у Пожаревац и како му је он у путу измакао, напливао на Дунаво да побегне у Немачку, па се удавио . . . После неколико дана Смедеревски аласи, loвећи по Дунаву рибу, закаче га са аловом и са рибом заједно извуку га на суво. На трупу његовом биле су још руке наопако везане, а о врату висио је велики камен. Смедеревски грађани узму тело Протићево, те га укопају близу Тулбе крај Дунава.

После смрти Јове и Стевана Протића остао је син Јовин, Ђорђе Протић, који је се учио прво у великој школи у Београду за време Кара-Ђорђа. А после пропасти Србске 1813. год. пребегао је био са оцем у Аустрију, продужио школе и научио Грчки и Немачки читати, писати и говорити. После је прешао у Србију, био писар, а даље постепено за Кнеза Милоша посто је и члан народног суда.

Године 1828. Кнез Милош једанпут наљути се на Ђоку Протића, што он није у нечем онако судио, како се њему хтело. Па у Крагујевцу Ђоку тог судију народњег суда, повали на мацке пред његовим конаком, те му 70 батина по дебелом месу udари, и тако га жестоко избије да му је кажу, крв из меса лоптила и није могао отићи кући, него га положе у ћебе, те га онако крвиног четири човека измеђ себе кући његовој однесу. Но кад оздрави, морао је опет судија бити и судити људма онако како му је Милош заповедао.

Године 1835. у почетку Јануара, кад Милета Радојковић са другим великашима дигне буну против Кнеза Милоша, да га у његовом сам—

властију ограниче или из земље протерају. Ђока Протић највише је на том радио да се Милош из Србије протера, а на њего место да дође, који од његови синова.*) Но пошто се та буна утиша, и њега Кнез Милош хтене смаћи, он побегне у Аустрију, гди је живио докле год Кнез Милош из Србије није прогнат.

Године 1839. кад Кнеза Милоша из Србије у Влашку Срби протерају, тад Ђока Протић врати се у Србију. Па кад Кнез Мијаило по изгнању из Србије његовога оца Кнеза Милоша, и после смрти свога брата Милана, дође за Књаза Србије, тад узме Ђоку Протића за свога Министра внутрењи дела. Који је за време Књаза Милоша држо се странке, која је тражила за земљу устав. Тад он као Министер био је противу исте странке. И за дивно чудо подржавао је странку Обреновића, који су му оца Јову уморили, стрица Стевана удавили. и њему самом бесчестно 70 батина ударили! И кад и Кнеза Мијаила 1842. год. Срби из Србије у Земун протерају, и Ђока Протић с њиме заједно пребегне и тамо као превржених Обреновића заостане, гди је се више година у Аустрији које гди потуцао. Потом 1857. год. под владом Кнеза А. Кара-Ђорђевића пређе у Србију, добије пензију и после тог наскоро у Београду 25. Нојемвра те године и умре.

178.

МОМИР ИЗ ЛУЧИЦЕ

КНЕЗ ПОЖАРЕВАЧКИ.

Момир је родом из села Лучице, недалеко од Пожаревца.

Кад је устанак Србски прво у Јасеници под Кара-Ђорђем 1804. год. противу Турака букнуо, Кара-Ђорђе из Орашца пише Миленку Стојковићу Бинбаши из Кличевца, да и он одпочне преко Мораве Пожаревачке Србе противу Турака на оружје подизати.

Кад Миленко стане Србе противу Турака покретати, и Момир, из Лучице придружи му се, подигну нахију Пожаревачку, па и Пожаревац обколе. И кад Кара-Ђорђе са Врачара са војском и топом дође и Пожаревац обсадом стесни, гди му се Турци после кратког боја између 16.—20. Маја 1804. год. предаду, тад Кара-Ђорђе у Пожаревцу постави старешином Момира из Лучице.**)

После о овом Момиру ништа се даље незна, но само казују да је

*) Огледало Србско од Јована Хаџића види стр. 65—67.

**) Мемоари Проте стр. 93.

као Кнез код своје куће године 1811. умро. После своје смрти оставио је Момир сина Ивана, кога Кара-Ђорђе постави за Војводу.

179.

ИВАН МОМИРОВИЋ

МОРАВСКИ ВОЈВОДА.

Иван је био рођени син Кнеза Момира из Лучице.

Кад је Момир године 1811. умро. Кара-Ђорђе постави његовог сина Ивана Момировића за Војводу среза Моравског, и он је војевао храбро до саме пропасти Србске 1813. год.

Иван Момировић је био код Миленка прво писар, после тог постао је Бимбаша, и у боју на Праову за храброст добио је од Графа Пуцатова златну медаљу, а по том га Кара-Ђорђе и Војводом постави.

Године 1813. бранио је Иван са Војводом Вулом Илићем на левој обали Мораве код Кулича, прелаз Турака преко Мораве; једног дана седео је Иван са Вулом Илићем под чадором и с њиме за софром ручао, но из топа Турског долети кумбара, удари у стожер од чадора, чадор обали и њи обојицу чадор поклопи, но њином срећом кумбара се угаси и нераспрсне, и тако живи остану. Кад Турска војска пређе Мораву и Срби се распрсну, Иван Момировић пребегне у Ковин, и ту је живио до 1815. године.

Кад те 1815. год. устану наново Срби противу Турака, Иван Момировић Војвода Моравски заједно са другим Србима прешао је у Србију да се поново бори.*) Даље шта је с њиме било и кад је умро, ништа се незна.

Прича се још и ово, да су Турци после пропасти 1813. год. Момировића кућу, која је била ограђена палисадом, преузкли целу целцату из Лучице у Пожаревац.**)

180.

МИЛЕНКО СТОЈКОВИЋ

РАМСКИ ВОЈВОДА.

Миленко Стојковић родио се у селу Кличевцу поред Дунава, среза Рамског, нахије Пожаревачке.

---

*) Историја Милутиновића стр. 30. и 186.

**) А има помена о Војводи Ивану Момировићу да је био и у Морави као што у деловодном протоколу Кара-Ђорђеву на стр. 42. стој. где се каже да му се неко жито посејато пожње, и да му се ништа неодузима.

Пре него што је Аустрија Турској рат објавила и у Србију 1788. год. с војском ушла, Миленко је седио у Пожаревцу и држао дућан. и Турски говорити научио. Но кад Аустријска војска по учињеном Свиштовском миру од 4. Августа 1791. год. доцније из Србије изађе, Миленко се врати у своје село кући у Кличевац, где је живио и земљеделске послове радио.

Но како је Аустрија, Турску Свиштовским миром обвезала, да не пушта више Јаничаре у Србију. Но они ипак од 1796. год. стану од Видина наваљивати да опет Србију поплаве.

Београдски Везир Хаџи-Мустафа-Паша Султаном постављени, не могући сам са својом малом војском противу Јаничара стати, позове и Србе у помоћ, те су Јаничаре одбијали да у Београд не продру и Србију под своју власт не узму. У тој Србској војски био је и Миленко као Буљукбаша, а доцније звао се и подписивао се као Бинбаша.

Но сво то напрезање доброга Мустафа-Паше и Срба буде осујећено. Јаничари Мустафа-Пашу преваре, Београд заузму, Мустафа-Пашу 1801. год. удаве, четири Дахије у Београду као владари наместе се, сву Србију под своје господство подчине и над Србима стану тиранствовати, глобити ји, бесчестити, убијати и сећи.

Та тиранија изазове Србе на одпор противу Дахија своји угњетача.

Кара-Ђорђе, кога су Дахије тако хтеле у Тополи посећи, 24. Јануара 1804 год. побије Турке, који су дошли да га убију, зађе са своја четири момка у народ, искупи чету људи, и, палећи Турске ханове и убијајући Турке, дође у Орашац, одакле позове све околне главне људе и народ да се на оружје противу своји тирана Дахија дижу. Гди се на позив његов доста људи искупи и скупштина учини; на којој изберу Кара-Ђорђа за Врховног Вожда Народа Србског, и закуну му се да ће с њиме сви за слободу Срба гинути.

Кара-Ђорђе одма из Орашца пошље поруку на све главне Србе по Србији и 9 писама напише и пошље ји старешинама, главијим људима и својим познаницима, и позове ји да дижу народ на оружије, за обрану части, вере и живота свога. Између ти писама било је једно одаслато и Миленку Стојковићу у Кличевац, с киме је се Кара-Ђорђе из раније познаво, у ком и њега позове да устане противу Дахија.

На позив Кара-Ђорђев, Миленко одма први преко Мораве одзове се и одпочне народ дизати противу Турака; и кад се устанак Кара-

Ђорђев у Шумадији и свуд по Србији као успјешан и победоносан расчује. и кад Кара-Ђорђе под Београд на Врачар са војском изађе. Миленко са Петром Добрњцем и Момиром из Лучице стану изгонити Турке из села. и покупи толико Срба да и на Пожаревац удари и са Србима обколи га.

Потом Миленко пише Кара-Ђорђу на Врачар и замоли га да дође да узму Пожаревац. Одакле Кара-Ђорђе са Јаковом Ненадовићем и другим старешинама с војском оде и Пожаревац боље обколи, гди му се Турци после петодневног боја пред Ускрс 16—20. Маја предаду. *) Кара-Ђорђу даду Турци 50 иљада гроша, које у војену касу обрати, доста хатова, пушака, сабаља и ножева у сребро оковати, које он на старешине подели, а Миленку остави више од 10 хиљада оваца Арнаутски, које су се на паши у Пожаревачкој нахији у Кривом Виру налазило; но он од исти узме један део себи, а друго на војску раздели. **)

Кад Кара-Ђорђе узме Пожаревац, сви Турци из Пожаревачке нахије побегну. Он ту у Пожаревцу постави за старешину Момира из Лучице. Миленка пошље те предавше се Турке до на Дунав испрати. који оду у Видин, а неки и у Градишту задрже се. Кара-Ђорђе одатле оде те и Смедерево на предају принуди, но Турке остави да у Граду мирно живе, па се врати на Врачар. А за тим и Миленко са својом војском по налогу Кара-Ђорђа дође под Београд са једним четокајиком, гди га је негди од Турака добио. ***)

Но како је Порта желила да помири Србе са Турцима, тако одреди и пошље у Србију Бећир-Пашу с ферманом да извиди ту размирицу између Срба и Дахија, да ји умири, па да и казни које крив. Срби пропусте Бећир-Пашу са 4.600 војника, те из Босне уђе у Србију и дође после половине Јула 1804. год. код Београда у Жарково код Бели-Вода на конак.

Кара-Ђорђе, који је имао на Врачару трипут већу војску, са 2.000 коњаника оде Бећир-Паши на договор. Но тог вечера све четири Дахије низ Дунав на лађи побегну у Адакале. Кара-Ђорђе, разговарајући се са Бећир-Пашом, рече му: како су Дахије побегле у Адакале, и да од мира ништа неможе бити докле му се Дахије или

*) Види записку Проте Пејића, у Арх. Срб. учен. Друштва бр. 375. А Прота Ненадовић у мемоарима каже да је било између 16. и 20. Маја; стр. 91

**) Мемоари Протини стр. 93.

***) Мемоари Проте стр. 94.

50 *

живе ил мртве неиздаду, и потом скочи да иде. Беђир-Паша рече му: „Бег Ђорђе, отур! отур!“ (седи) и запита га, имали кога да пошље у Адакале, да ји побије и да им главе донесе. Кара-Ђорђе му одговори: „Имам Миленка Бимбашу.“ Беђир-Паша напише писмо на управитеља Града Адакале Реџепова стрица Ибраим-агу, а и Реџеп од своје стране, у којима строго му препоруче, да Миленку све четири Дахије изда, да ји побије, главе им одсече и да такове донесе у Београд.

Миленко, примивши Буруптију од Беђир-Паше и писмо од Реџепа, узме узасе 40 момака седне у свој четокајик и спусти се низ Дунаво до према Адакале. Ту остави момке па оде у Адакалу и преда оба писма Ибраим-аги. Кад он види шта му Везир у Бурунтији и Реџеп у писму пише, Миленку рекне: „Иди, пак дођи довече кад се смркне.“ Миленко се врати к' својим, а увече 25. Јула 1804 год. дође са неколико момака. Ибраим-ага, заповедник Града, покаже Миленку собе, у којима су биле Дахије. Миленко ји обколи, они осете и погасе свеће; Миленко запали крпе и баци кроз пенџер у собе, те ји осветли па ји из поља из пушака све побије. *) Уђе унугра, те свима Дахијама, Аганлији, Кучук-Алији, Мула-Јусуфу и Фочић-Мехмед-аги главе изосеца: и такове да једном Циганину да ји од крви изопира, но он главу Аганлину неотице испусти у Дунаво, коју вода однесе. За коју Ибраимага удари му 500 батина, по табанима. А оне три главе узме Миленко, те ји у Београд донесе Кари-Ђорђу, које буду на Врачару у логору Србском на шиљцима на углед изложене.

Године 1805. кад Порта види да су Срби узели мах, и да оће да се од ње отргну, пошље Афис-Пашу са 40.000 Турака да Србе покори.

Кара-Ђорђе стане са 6.000 Срба на левој обали Мораве у Таборишту на друму код Јагодине.

Миленка са његовим Буљукбашом Добрњцем са 3.600 Срба и са једним топом пошље, те се на Иванковцу у два шанца утврди и стане да дочека Афиса са његовом силном царском војском.

Афис-Паша крене се од Ниша, и кад дође до Параћина, пошље Смаил-агу Бањског са неколико Турака и поручи Меленку да он оће да иде у Београд десном страном Мораве на Пожаревац, него да му

*) Мемоари Проте 96—97.

спреме конаке и рану за војску, да народ положи оружје и да буде раја као што је и пре била.

Миленко му по истом одоруч ии, нека он иде левом обалом Мораве на Јагодину и на Хасан-Пашину Паланку, царским путем, куда су и досад Везири ишли, где су конаци за њега спремљени. А десном обалом Мораве да је све попаљено и народ осиротео, да и он нема шта да једе. За оружје пак, кад дође у Београд, гледаћемо како ћемо; а ми смо Царева раја и онако.

Афис-Паша, као да је знао где га Кара-Ђорђе код Јагодине чека, па опет пошље Миленку своје људе и обећа, ако се уклоне с пута и покоре, да ће добити царске берате, ако ли не, затрови их најжешћом казњу.

Миленко му ипак одговори, да њему берат ништа нетреба, а што прети, да се он те претње неплаши. Нека udari слободно на њега; рђа био ко му се измакао. Него му опет каже нека иде царским друмом на Јагодину.

На ту поруку Афис-Паша срдито рече: „Знам ја и сам где је Београд, нити требам хајдука, да ми казује и заповеда којим ћу ја путем ићи.“

Па из Параћина крене војску и 1. Августа 1805. год. удари на Миленка са свом силом, бој се жесток отвори, који је цео дан трајао; но Турци, ако и заузму мали шанац, у ком је топ био, ипак пред вече повуку се са грдном великом штетом у Параћин, где тог вечера и Кара-Ђорђе са војском од Јагодине стигне и на брду више Параћина улогори се. Сутра дан Кара-Ђорђе избаци на Параћин неколико топова, а Афис-Паша кад види како је и без Кара-Ђорђа са Миленком зло прошо, побегне у Ниш, где на пречац умре.

У овом боју погинуло је 7.000 Турака и преко 400 коња било је убијено.

Овај јуначки бој на Иванковцу уздигне име Војводе Миленка Стојковића.

Године 1806., кад Кара-Ђорђе нареди, те Младен заузме Крушевац и границу Србије Јастребцем учини, Добриац Буљукбаша узме Параћин, Ражањ и у Делиграду утврди се. Миленко оде в Истоку ширити се, те освоји Пореч и заузме Мирочке планине, тако да Турци

нити Дунавом од Адакале, ни сувим од Кладова и Видина проћи могу. А потом се у Пореч пресели.

Године 1807., кад Срби са свим Београдом и Шабцем завладају, учине савуз са Русима, и почну да се даље из дотле постојавши граница Србије на све стране шире и Србска земљишта завојевавају. Миленко са Добрњцем продре у Крајину и на Малајници код Штубика ушанчи се. Но од Видинског Мула-Паше, Гушанац-Алије и Кара-Фејзе силном војском буде обкољен, где је шест недеља у обколу био, и бранио се. О тој обсади ево како Милутиновић у Србијанки вели:

„Од како је гавран поцрнио
Нису Срби мухасеру (обкол) жешћу
Ни тјеснију, нити чемернију
Прекужили, него тада овде
На Штубику према Малајници,
С'мало друштва, прикрмом оскудна.“ *)

У тој обсади Срби, нису имали на последку шта ни да једу, него су по 80 драма суве пшенице на друга дневно делили; а потом кад им Турци и воду одврате, те остану и без воде, тад ји срећа послужи те Кара-Ђорђе, пошто 31. Маја јуришом освоји Неготин, одма 3.—5. Јуна 1807. год. са Руским Генералом Исајијевом са мало нешто Руске војске стигне им упомоћ, груне на Турке, разбије ји, и 4 топа, 13 барјака муницију, војену касу и мноштво други ствари задобије и Турке у Видин протера; и тако буду Срби обсаде ослобођени.

За ту победу Сима Милутиновић овако сад каже:

„Мула-Паша! пофал'де се цару
Оправдај му себе одметника,
Дичидер се при Ханумам' дражим,
Гордећи се својим' Витезов'ма,
А војницма знатног' Пашалука,
Особито Гушанц Хајтаџијом . . .?
Како л' хазну и све рањенике
И топове остависте скупе,“ **)

Године 1809., кад је Кара-Ђорђе упао у Херцеговину и освојио

*) Србијанка ч. III. стр. 58.
**) Србијанка ч. III. стр. 61.

Сеницу, Нову Варош и Нови Пазар, Војвода Миленко је отишао на Тимок.

Године 1810. Миленко Стојковић, наговором свога писара Стевана Живковића, *) забразди, постане самовољан, стане чинити испуне и непослушан се врховној власти показивати. И шта више стане са управитељем Адакале Реџеп-Агом уговарати, да му Пореч са топовима и цео онај предел преда, ако му он предел од Клокочевца у притјажање његово уступи. **)

Године 1811. у почетку Јануара, на народној скупштини, кад изађе ново устројеније Совета, којим се министерска званија установе, и преображај у земљи, где многе нове Војводе постављене буду и изједначене са другим Војводама, и да сваки у кругу власти свога војводства има зависити само од Совета, надлежни попечитеља и Врховног Вожда, коме се и на верност сви закуну. На истој скупштини заључено буде и то, да се сваки тој уредби има покоравати, и онај, који неби ту уредбу признао и званија, на које се постави, неби примио, да се из отечества прогна.

Тад поставу се попечитељи, између који постављен буде за попечитеља инострани послова Миленко, а за провосуђе Добрињац и пошљу им се на та званија дипломе. Но како они нехтеду се тог званија примити, него зажеле да остану у старим званијама, да и даље самовољства своја терају. Тако други дан пошље им се Советска решења, као непокорнима уредби, да се из отечества прогнају; у ком решењу побројате су биле њлове дотадашње кривице, и то за Миленка ове: „Како се био одметнуо и неке новце, који су из Русије били послати правитељству за народне потребе, самовољно узео и на своје беһаре потрошио; како је код Пореча заграђивао Дунаво, под видом да вата рибу, а он хватао људе са писмама, која су носили из Влашке од Руског Војсковође Совету и Кара-Ђорђу, и обратно; како је опадо врховну власт да није Русима преврженa, и још други његови неки иступи били су у том решењу побројати.

*) Живковић је родом из Аустрије и био је Секретар Совета, па због његови велики погрешака буде 1808. год. истеран из Совета, и он оде код Миленка те је код њега писар био, и као велики интригант, за освети се Совету, наводио је Миленка наговором својим, на иступе. Голубица V. ст. 311. и Историја Павла Јовановића стр. 73.

**) Историја Павла Јовановића стр. 66.

Па како је све то Миленку било опроштено и постављен за попечитеља био, гди он ипак хтене самовољан да остане, и кад тог звања нехтене се примити, узет буде под стражу и са неколико Срба и Руски Козака заједно са Петром Добрњцем преко Пореча и Кладова, гди узму њиове породице, а њиово имање остане у браће њиове, и одатле преко Дунава у Влашку прегнати буду.

После ове слабости Миленкове, он је био слаб и у моралу према женскињама. Кад је Београд узет, нашло је се у њему млого Турски жена, млади удовица девојака и друге Турске сирочади, који нису имали од шта живити. Кара-Ђорђе са Советом нареди, те се потоваре све у две лађе, па се одпрате Дунавом за у Видин. Кад лађе дођу до у Пореч, Миленко ји устави онде, па уђе у лађе, изберe најлепше жене девојке, девојчад и женску децу, узме ји к'себи и тако начини читав харем. У томе му умре и жена, која је седила у Кличевцу. Но Миленко поред свега његовог харема ожени се са Миленом, богатом удовицом Кнеза Крајинског Перче Станковића Карапанџе, обећавши јој да ће све Туркиње одпустити и с њоме једном лепо живити; али он то не учини, него је пошље у село Кличевац, а он ипак остане, те је с Туркињама живио. Но Милена у пркос Миленку стане и она у Кличевцу развратно са другима живети; Миленко оде у Кличевац, те је топузом истуче, поврати јој све што му је донела и отера је.

Те Туркиње не само да је Миленко држао код себе у Поречу, него ји је на соблазањ водио узасе и по народу, те су га двориле и служиле са кавом и чибуком, и друге му угодности чиниле. Па кад је коју изгустирао, он ју је поклањо својим момцима, а децу женама, које деце имале нису.

Између ови Туркиња, које је код себе читав чопор држо, било је и Влахиња, које није могао поклањати као Турске робиње, него ји је удаво.

Кад су га 1811. год. прогнали из Србије, повео је са собом све те жене у Каравлашку, и кад ји није могао све издржавати, јербо није имао никакови своји доходака, него од Русије само 300 дуката. Он ји једног дана искупи све око себе, па између њи избере и задржи за себе неку Катинку, а прочим женама каже да иду гди која хоће воља им у Турску или Србију, извади им пасош и тако ји распусти.

Миленко је био средњег стаса, леп и црномањаст човек. По казивању људи, који су га познавали, био је иначе паметан човек, а добар

јунак. Врло је мало говорио, и сви његови подчињени бојали су га се као живе ватре.

У Србији док је био, учио се и мучио, да научи читати и писати, али ништа није могао успети: но кажу да је у Русији научио књиге читати и писма писати.

Од прве жене имао је три сина: Милана, Ивана и Живана, и једну ћер, која се у Каравлашкој удала за некога Легатовића.

Кад су Руси 1812. год. изашли из Каравлашке, и Миленко је тада с њима отишао у Русију и умро је, кажу у некаквој вароши поред црног мора. Али још 1831. год. 24. Фебруара Кнез Милош у једном писму вели да му је долазио Милан, Миленков син, и искао новаца да Миленко одкупи од дуга неке земље у Криму, па после и он с осталим Србима да дође у Србију.

Но даље никакова помена нема о Миленку и о његовим синовима, да су се вратили у Србију. Кад је Миленко и где умро местимице, тако и дали кога данас од његови синова живи, или порода где од истји има, незна се.

181.

ЖИВКО И ЈОВАН ШЉИВИЋ БРАЋА

ПРВИ РАМСКИ ВОЈВОДА.

Војвода Живко Шљивић и брат му Јован родили су се у селу Брадарцима у Стигу, нахије Пожаревачке.

Кад је Живко одпочео војевати противу Турака незна се. Но држати се мора, да је заједно са Миленком 1804. год. одпочео бојак бити са Турцима. Па је посто прво Бuљукбаша, а потом и Војвода Рамског среза.

Ево писма, којим га Кара-Ђорђе поставља за Војводу:

„Благородни г. войвода Живко Шљивићу, Здравствуйте!"

„Являм ти како су ми кнезови и кметови од рамско (стоји рашке) нахіе писали и моле се и тебе ишту да си им воївода на Катићево место. Зато ти препоручуіем да како примите ово мое писмо таки да си отишао онамо међу оне људе, и да уређуеш рамском нахіом. И сад оће бити скупштина онамо у нахіи: оће порез разрезивати, него ти час пре иди упаію и уређуите тамо како наиболѣ знате. Све заповести я сам послао, ви пак кад будете у скупштини ви ћете читати; него таки од истога часа да си отишао. Ово ти писмо даем код себе да имаш бод-

њега веровања ради. У Тополи, Юлія 26, 1809. Карађорђе Петровић, в(рховный) пр(едводитель) н(арода) Срб(ског)." *)

Живко Шљивић је био редак војник и велики јунак Кара-Ђорђевог доба, а имао је и брата свог Јована, који је тако исто велики јунак био и Турке ничтожио. О јунаштву њиховом у боју на Малајници 1807. год. од 3. до 5. Јуна бијеном, ево шта Милутиновић говори:

„Шљивић' Живко и брате му Јово,
Унатјеч'це заслужисте хвале!
Та чусте се по свој Руменлији!...
Ка'но негда болани Дојчили
Под' ранам'сте вас значила више
Нег' другије паоколо млого;
Турке бити Вељка научисте,
Озбиљи сте Миленка достојност,
Разгласи сте Срба мишћу с' нова,
Уздиго сте име Кара-Ђорђа,
Непогинут' доказа сте моћи;
Грдне ране држасте за спрдњу,
И к'о јајца ђулад' и картáче,
Малајницу с' Командантом својим,
Окружену шанц'ма и топов'ма,
Турске силе,
Бранилисте непосрамивши се,
Но вјечиту славу приобрели
Ту с' ранивша и опет' боривша.
Шест недéљá отпираше с' Турц'ма
И воду им близу пресјекавшим',
А и пасја б' дукат била глава (за-
јело),
Да их одкуд' тек' достат' могоше,
Премда редом прокрађивали се,
И што могли доносили јести,
Ал' пјешице мало с' у нест' даје,
Ће ли за поћ наћи и враћат'се—." **)

У овој шестонедељној чемерној обсади били су Срби обсађени Мула-Нашином војском, гди стигне Кара-Ђорђе са Србима и нешто Руса под Исајијем Генералом, те ји обсаде ослободи и Турке до у Видин протера са највећом њиховом штетом.

У овом боју под задобивеним ранама прославила су се та два брата Шљивићи. Милутиновић каже: Живко и Јова билили су рођена браћа, Срби родом из Звижда, оба велика јунака. За Живка каже да је био онога доба највећи јунак.

Живко у доцније време никако није могао пешке ни преко улице да пређе, зато што су му Турски куршуми из пушака оба стопала пробили; зато га он и назива болним Дојчином, и Живко је увек под

*) Ово писмо неможе се узети да је точно преписато и печатато у Подунавки од 1848. год. бр. 23., а није речено ни гди се оригинал налази. Даље ово писмо потире Вуково казивање у његовом Правителств. Совјету, гди на стр. 64. каже да је Шљивић тек 1811. год. Војводом постао.

**) Србијанка час III стр. 57—58.

ранама на коњу у бој ишао и с Турцима се туко, а под тим је ранама и умро. *)

Године 1812. Живко је са Хајдук-Вељком и Жиком Константиновићем управитељем Кладова, у Октобру прогонио Реџепове Турке, хајдуке који су из Адакале излазили и народ харали.

Године 1813. пред саму пропаст у Августу месецу Живко је код Голубца био обкољен од Турака, по паденију Крајине и Поречја. **) А после тог избего је одатле Живко и са својим братом Јовом, дошао је на Мораву под Кулич Србима у помоћ, и противу главне војске великог Везира стао. Но кад ту конац Србске војне буде, Живко са његовим братом Јовом, Цодом и другима Србима пребегне са Кулича у Аустрију и настани се у Белој Цркви. Дал је ту у Аустрији и где Живко умро, или је до 1815. год. живио па прешо у Србију да се на ново са Турцима бије, незна се. Но његов брат Јова Шљивић прешо је у Србију те 1815. год. и участвовао је у устанку. ***)

Шта је даље и с Јовом било, и кад је и од шта умро, и гди је у копан, незна се. Но од те јуначке породице Шљивића има и данас живи потомака. Жао нам је што о истим немамо података.

182.

ПЕТАР ТЕОДОРОВИЋ ДОБРЊАЦ

МЛАВСКИ ВОЈВОДА.

Петар Теодоровић родио се у селу Добрњу, среза Млавског, округа Пожаревачког, и по имену села зват је Добрњац. Он је од млађи својих година био неко време хајдук, а после је трговао живим млоком-стоком и другим којекаковим ситницама.

Године 1804., кад је Кара-Ђорђе усто противу Турака, Петар Теодоровић био је Миленков Буљукбаша и заједно с њиме ишао је противу Турака, и уз Миленка био је у боју на Пожаревцу, а 1805 год. био је са Миленком Стојковићем у боју и на Иванковцу код Параћина противу Афис-Паше, у ком боју изиђе на глас и постане Бинбашом.

Године 1806. пошље га Кара-Ђорђе са Капетаном Жикићем к Нишу, који успут скоро без боја узму Ћуприју, Параћин и Ражањ, а у Делиграду Жикић подигне утврђења-шанчеве, и стану очекивати Турску

*) Историја Милутиновића стр. 449.

**) Види Дјеловодни Протокол Кара-Ђорђев стр. 66—80 и 211.

***) Историја Милутиновића стр. 24, 186 и 442.

навалу. Но кад Ибрахим-Паша Скадарски удари на њи, Петар, са Капетаном Жикићем бранећи се из Делиградски шанчева, изђе на глас да га Кара-Ђорђе и Војводом постави, гди је ту у Делиграду остао до пролећа 1807. год.

Тад су му жене у Београду ову песму певале:

„Господар Петар на Цареву друму,
Он ми чека седам паша војске,
И осмога царева везира —.“

Те исте године 1807. одређен буде, те с Миленком оде у Крајину, гди је на Малајници шест недеља са Миленком у обсади од Видинског Мула-Паше био. Гди 3. Јуна стигне Кара-Ђорђе са војском, те ји обсаде ослободи и Турке протера. После опет је Добрњац дошо у Делиград.

Године 1809., кад се Кара-Ђорђе реши, да и даље завојевања изван дотле постојећи граница Србије учини. Повери главну команду Војводи Милоју Петровићу противу Ниша и одреди Петра Добрњца, да заједно и споразумно на тој страни војују. А он узме војску и неколико Војвода, упадне у Херцеговину, освоји Сјеницу, Нову-Варош. Нови-Пазар и са Црномгором соједини се.

Но кад се Србске Војводе код Ниша са 11—12 шанцева утврде и Турци на Србе ударе. Петар Добрњац неслагајући се са Милојем, а Милоје са Петром, и тако један другом у пркос радећи, нехтеу согласно и сложно ударити на Турке, него својим пркосењем издају учине, Петар Добрњац пред саму навалу Турака на Синђелића шанац у Каменици на Чагару оде Гургусовцу под видом упомоћ Хајдук Вељку, но ту нити Турке види, ни пушке избаци, врати се у Делиград, гди стане куњати.

Турци ударе на Ресавског Војводу Стевана Синђелића, који је у шанцу на Каменици у месту Чагару са 3.000 Ресаваца био, обколе га, и он јуначки тукући се са Турцима, кад види да Турци у шанац његов продру и стану сећи Србе, 19. Маја те 1809. год. из пиштоља запали џебану, и заједно са многим Турцима у воздух одлети; а Срби сви покошени буду.

То позорије гледао је Милоје из свога шанца и није му хтео у помоћ претећи. Но кад види да Војвода Синђелић са својим храбрим Ресавцима уништен буде, остави своје шанчеве и у њима топове и џебану, па побегне с војском у Делиград те се затвори, а Турци за њим устопце пођу и многе Србе изсеку.

Кад за то у Херцеговини у Новом-Пазару чује Кара-Ђорђе, напусти сва завојевата места, пише Војводама, који су у Босну упали и предузели пут Сарајеву, да се врате натраг; па похити у Србију к Делиграду да Србију од известне пропасти спасе.

Добрњац, кад чује да Кара-Ђорђе са војском брза к Делиграду, недочека га, него сам са Делиграда побегне у Београд, и кад дозна да су Турци до на Мораву продрли. Он са Руским агентом Родофиникином, његовим помоћником Недобом и Митрополитом Леонтијем, побегне између 27.—28. Августа из Београда у Панчево, и одатле заједно с њима оде у Влашку у главни квартир Руског Војсковође Кнеза Багратиона.*)

По кад лукави Грци Родофиникин и Митрополит Леонтије са Петром Добрњцем и Јовом Протићем, који је и он преварен, побегао био, чују да није Србија пропала, и да су Турци са Мораве и из Србије прогнати. Ова последња тројица изладу се код Кнеза Багратиона да су као Србски посланици дошли и Багратион им поверује. После они отпочну интриге противу владе Србске правити, и са Војводом Миленком Стојковићем с помоћу Стевана Живковића Миленковог писара дописивати се.

Кара-Ђорђе и Совет, кад дозна за интриге бегунаца, а нарочито Леонтија Митрополита, Пошље депутацију у Влашку главнокомандујућем Кнезу Багратиону, да га увере о њиовом пријатељском расположењу спрама Русији и обтуже одбегше. По Багратион је више веровања поклањо бегунцима, који су се истакли сами за посланике, него правим Србским посланицима, па пише под 18. Фебруара 1810. год. бр. 164 из Крајове Вожду и Совету.

Да им шиље опет Родофиникина и Митрополита Леонтија и друге бегунце. По Кара-Ђорђе са Советом одговори му, да они Родофиникина, Недобу и ни једног бегунца од њиове свите, а и Митрополита Леонтија непримају. Међу тим Кнез Багратион смењен буде и на његово место за главнокомандујућег дође Граф Каменски, који у Правово пошље Графа Цукатова, те се с Кара-Ђорђем састане и у име Каменског предложи, да прими Леонтија и Недобу; но Вожд му на то одговори, да побегавшој превареној браћи Србима прашта и прима ји натраг, што се пак Митрополита Леонтија и Недобе тиче, да му ји непрестављ, кад о њима говори.**)

*) Види у Историји Павла Јовановића на стр. 62., и Мати Србија и сви Србин стр. 27. А и Вуков Совет, стр. 30.

**) Историја Пав. Јовановића стр. 65., 71., 72.

После овога Петар Добрњац и Јова Протић врате се у Србију, сваки на своја места. И Добрњац те 1810. год. био је у боју при отимању Кладова, и ту као старешина и заостао. Но ако су му до тадашње кривице Кара-Ђорђем и опроштене биле, Петар непрестане са Миленком Стојковићем иступе чинити, интригирати противу Кара-Ђорђа и Совета и радити на несрећу свога отечества.

У почетку 1811. год. главнокомандујући из Влашке јави Вожду и Совету: „Да ће један полк Руске војске у Србију послати, који у Београду да стоји, и једног дипломата; и опомене од стране Цара Александра I. Вожда и Совет, да шиље и Митрополита Леонтија, кога да приме.“ Но они на то главнокомандујућем не одговоре, него прећуте. Главнокомандујући у Фебруару те године пошље Нејшлотски полк у Србију, са којим опет Недоба у виду Дипломата а и Митрополит Леонтије дође. С њима и Руском војском под командом Полковника Бале из Крајине дође и Војвода Миленко и Петар Добрњац, и допрате ји у Београд.

Кара-Ђорђе је до доласка Руса у Београд у почетку Јануара те 1811. год. као, сваке године што је скупштину о малом Божићу сазиво, скупштину сазвао. На истој је изишла уредба, преустројен Совет, установљена Попечитељства и преображај у земљи, гди су многе нове Војводе испостављате, и дужности им у кругу њине власти у Војводству свом одређене, да од други Војвода независе, него само од Совета, Кара-Ђорђа и надлежни Попечитеља, којима се по стручним делима обраћати имају, и од исти наставлења и заповести примати. И 11. точком уредбе закључено је било, да се сваки тој уредби покоравати има, и онај који неби ту уредбу признао, ил званије, на које се постави, неби примио, да се из Отечества прогна. И на последку сви су се на верност Кара-Ђорђу заклели.

Кара-Ђорђе, на основу те уредбе на скупштини издате, испоставља и Попечитеље, између који, постави и Миленка Стојковића за Попечитеља иностраии послова а Петра Добрњца за Попечитеља правосуђа. Кад они приспу у Београд, пошљу им се и дипломе на та попечитељска звања, но они исте врате и нехтену се тог одређеног им званија примити, него захту да у тадашњим дужностима њовим у народу остану. *)

*) Историја Павла Јовановића стр. 74—75.

Тако Совет по точки 11. издате уредбе, други дан пошље им своја решења, да се као противни и непокорни уредби, из отечества прогнају. У том решењу побројате су биле све њиове дотадашње кривице и то за Добрњца ове: Како је на Каменици 1809. год. браћу своју издо, није хтео помагати Војводи Стевану Синђелићу, него је отишо самовољно Гургусовцу, где није било Турака, па се вратио у Делиград и ту своју војску оставио, па побегао у Београд, а одатле са Родофиникином и у Каравлашку; *) како се онамо сам начинио народни посланик; како је задржао некакве новце, које је у Кладову скупио од Ђумрука и т. д. Па потом у истом решењу казато им је, како им је било опроштено за све кривице, и како сад на уредбу народом издату непристају, тако да се имаду из земље изгнати.

Па како је све то, као што се рече, Петру Добрњцу било опроштено и он за попечитеља постављен био, који нехте то званије примити једино зато, да остане у народу да се опет самовољно влада. Тако узет буде под стражу и са неколико Срба и Руски Козака заједно са Миленком Стојковићем преко Поречa и Кладова, где узму и њиове породице, преко Дунава у Влашку прогнати буду; а имање њиово остане у притјажању браће њиове.

Петар оде и настани се у Каравлашкој. Но кад Руска војска по Букурештском уговору мира 1812. год. из мале Влашке изиђе, Добрњац се пресели у Русију у Бесарабију, где се у Кишињеву настани и ту је живио, нека села узео под закуп, и трговo, поред тога од Русије добио је 300 дуката годишње за своје издржање.

Петар је у прогонству покушавао више пута небили се у Србске послове умешао, но нико није хтео ни да га чује ни погледа, као човека, који је једанпут из земље протерат и који нема никакове власти.

Године 1815., кад Кара-Ђорђе са Јаковом Ненадовићем из Хотина оде у Петроград Цару Александру, да га моли да избави народ Србски од Турског тиранства, Добрњац мрзећи на Кара-Ђорђа и на све главне Србске Војводе, који су га из Србије 1811. год. протерали, одма о том јави Кнезу Милошу у Србији. Кнез Милош Обреновић у почетку 1816. год. у договору са Марашли-Али-Пашом Везиром Београд-

*) Види подробније о издаји Добрњца на Каменици животопис неумрлог Војводе Стевана Синђелића.

ским тајно пошље Мијаила Германа у Бесарабију, те узме Петра Добрњца и с њиме заједно оде у Петроград, да моле Цара Александра у име Милошево. и лажно у име свију Кнезова Србски и народа Србског, да би се Цар састарао: „Да бивши десет главни Војвода Србскога народа и Кара-Ђорђа, који се у Русији налазе, одлучи од сваки Србски послова и да ји непушта да дођу у Србију.“

Герман, са Добрњцем, дође у Петроград, гди још затече Кара-Ђорђа и Јакова Ненадовића.

Добрњац одма стане налог и вољу Милошеву, а не народну тако кивно и простачки вршити, и јавно пред сваким говорити, како је опуномоћен: „Цара молити, да непушта Кара-Ђорђа са они десет Војвода, који се у Бесарабији налазе, у Србију.“ Кара-Ђорђе је слушао то са највећим болом срца, но знајући у каквој се онда народ Србски ватри и опасности налазио, и знајући, да се интригама и два човека народ упропастити може, предполагао је срећу свог милог народа својој срећи, слушајући то! Трпио је! Но кад за ту глупост и Двор Руски дозна, Петар Добрњац одма из Петрограда за двадесет и четири сата протерат буде. А Цинцарин Герман, несмевши о својој мисији ни споменути, врати се 15. Јуна исте 1816. год. без успеха Милошу у Србију. *)

Кад се Добрњац из Петрограда у Кишињев врати, он је држо села под аренду и тргово, а и частио почесће Губерниске чиновнике, да би љубов њиову задобио и да би му кроз прсте гледали његове које какове неупутности, које је тим у многом чему и успјево. После неког времена Петар Добрњац добије неку неизлечиму гадну болест, од које је више времена болово, па оде у Јаш да се лечи. На последку досадан му и живот буде, па потрешен грижом совести, једном 1828. год. у Јашу позове к себи неколико Срба, који су се ту тревили; између који оде му Војвода поп Лука Лазаревић, Цинцар Јанко, Илија Чарапић, Петар Чардаклија и Јеврем Ненадовић, који је тад као Интендант у Руској војеној служби у чину Поручика био. Пред њима се Петар Добрњац исповеди овако: „*Браћо, ја се не*

---

*) Преодница све обште Историје света од Професора Исидора Стојановића, стр. 128—129. Даље и Вук у својој погрди, — Прав. Совету на стр. 75 и 76. јој замотавајући и нехтејући истину казати каже, како је Добрњац због његови речи, што је противу Кара-Ђорђа викао, срамно протерат из Петрограда; о том прогнању сам тврди, ал не каже зашто је протерат. К. Н. Н.

могу моји мука опростити, док вам год неодкријем једну моју досад притајану кривицу. Ја сам издао на Каменици. Сладио сам се са Милојем Трнавцем, па сам наговорио Вељка да иде у Гургусовац, па сам за тим и ја отишо за њим, а Турцима поручио да ударе. Но опростите ми!" Они му опросте. И за тим Добрњац онако мучан у Јашу ускоро 6. Октомвра 1828. год. умре и сарањен буде код цркве Св. Спиридона, где му се при смрти кажу десио само Тодор Хербез.*) Кад је умро био је стар око 60. своји година.

Петар је био крупан, пун и више плав него смеђ. Био је шаљив и говорљив; кад је што причао тако је знао лепо, као да из књиге чита. Читати и писати није знао, али је умео лепо казивати (диктирати) писарима, који су му писма писали, кад је коме писати имао.

Био је тако гостољубив, да му је кућа увек гостима сваким отворена била. Ако је ко од њега новаца тражио на поклон или у зајам, одма му је дао, и никад више спомињо му није да му врати. Тако од кога је он на зајам узео, није се сећо да му врати.

Према себи равним и подчињеним, док је био у Србији старешина, био је добар и љубазан и знао и је за себе придобити. А према

*) Да је ово све овако, о признању издаје Петра Добрњца на Каменици 1809. год., о болести и смрти његовој, то потврђује и пок. Г. Јеврем Ненадовић у Гласнику III. на стр. 154. Тако су и нама људи из оног доба причали, који су у Бесарабији били. Да је Добрњац на Каменици издо Србе, то потврђује и Сима Милутиновић у Србијанки III. на стр. 170. То потврђује и само дело Петра Добрњца. Јер какову је он нужду имао, да остави своју војску у Каменици, па да са своји 600 људи, без ичије наредбе, позива и потребе, да иде Хајдук-Вељку Гургусовцу. А одатле, гди никако није било боја, после пропасти на Каменици да оде у Делиград и ту да остави своји 600 људи, па да побегне у Београд, и одатле да 27. и 28. Августа са Митрополитом Леонтијем и Недобом пребегне у Панчево; а одатле да и у Влашку оде. Нијели то издајство? Па и Вук осим други у књизи његовом „Совету" на стр. 30 овако вели: „*Петар Добрњац више се и не врати својој војсци, него како чује (у Гургусовцу) шта је било на Каменици, отиде у Београд к Родофиникину и одандe послије с њиме преко Баната у Каравлашку.*" Зашто, осим свију Војвода и други Срба да бега и своју војску и земљу да оставља, кад није издају учинио и није крив?

Да је Г. Јеврем Ненадовић истину говорио о Петру, и да је Петар Добрњац умро у Јашу, не 1831. год., кад је Јеврем Августа месеца те године дошо у Србију, него 6. Октомвра 1828. год. још док је тамо Г. Јеврем Интендант у Руској војски био. А г. Милићевић у књизи Кнежевини Србији на стр. [illegible] хтеоби да докаже да је Добрњац умро 6. Октомвра 1831. а не 1828. год. и тим да побије Г. Јевремово казивање о смрти Добрњца! Нама је жао што Г. Милићевић није боље разабрао о том. А чудно нам је, како у Вуковом Совету, са

старијим био је непогодан и непослушан; и доказао је непослушност своју спрема старијим, издајством Срба на Каменици: а иначе добар јунак.

Добрњац је имао два сина, која су оба умрла у Петрограду у кадетском корпусу, и ћер Љубицу, која је после њега жива остала, а и данас живи у Београду, и она је удата била још за живота његовог у Бесарабији за Кузмана, сина Војводе Луке Лазаревића.

Петар Добрњац, кад је из Србије 1811. год. протерат, имао је и једног млађег брата Стевана, који је у Србији заостао и који је се трговином занимао. Године 1815, кад Срби устану наново противу Турака, и Стеван Добрњац подигне нарог среза Млавског и био је у боју при освојењу Пожаревца.

Кад Марашли-Али-Паша учини у Ћуприји те године са Србима мир, Стеван Добрњац постане доцније Кнезом среза Млавског. Но 24. Марта 1821. год. са Марком Абдулом дигне буну противу Кнеза Милоша због насиља његовог. Но како Милош ту буну угуши, Стеван побегне у Лесковац, где га Паша Милошу преда. Милош га баци у окове, а после неког времена и њега и Абдулу пусти те оду својим

ког је готово сав Добрњчев животопис за своју књигу извадио од стр. 75—77 како на овој последњој страни у последњој врсти није могао видити и прочитати, да и Вук тврди и каже: „*Петар је умро у Јашу 1828. године.*“ Тако упућујемо Г. Милићевића да он то прочита, па нека он сам, а не други процени да ли је погрешно његово казивање, или старог заслуженог незлобивог Војводе Јеврема Ненадовића, а и Вука Караџића. — Нијели то грех? Што га прост народ верује да га има! Ако Г. Милићевић не?

После неможемо да неупитамо, Г. Милићевића да ли спада у биографију људи да се увршћава косе с ким свађа, и ко кога боље нагрди да му се јунаштву приписује и хвала одаје? Као Добрњцу, који није био у боју на Каменици јунак — него у Јашу у грдњи? Држим да то непрактикују Европски научени, а ни прости наши људи, грдњу нехвале и погрде презиру. —

И напоследку желили би знати за драстичну пресуду, о којој Г. Милићевић на горереченој стр. 1042 надну под 2.) напомиње. Да није та пресуда на жалост драстичнија од оне која је 1825 год. извршена над учитељем Мијаилом Берисављевићем, Радосавкићем и другима, где им је у Крагујевцу Циганин Пале усијаним Клештима живим месо од тела кидао, и језике им и руке по више дланова по заповести Кнеза Милоша пред њим у Конаку по одсецо?! И дал и она није поникла из уста помрли људи; као на пример покојног Буљукбаше Петра Јокића. Јер Г. Милићевић у свему и за свашто тврди, да су му причали помрли, а не живи људи! — Јесте велика досетљивост! Оће с тим да каже, ко му не верује, нека иде у гроб па нека ји пита, јер мртва уста неговоре! А ми кажемо: ко верово таковим у опште Милићевићевим мртви људи, причама, опанке му подеро! — К. Н. И.

кућама. Но како у скоро Абдула тајно од Милоша убијен буде, Стеван се поплаши па побегне у Банат; али после годину дана врати се у Србију, где га људи Кнеза Милошем послати мучки убију.

Од овога Стевана Теодоровића Добрњца има и данас живи унука, од сина му Петра, који је био писар у Крагујевцу, а и једна унука удата је за Стеву, сина бившег великодостојника Србског Томе Вучића Перишића.

183.

ПАУЉ МАТЕЈИЋ

МЛАВСКИ ВОЈВОДА.

Пауљ Матејић је родом из Мељнице, среза Млавског, нахије Пожаревачке. Његови су родитељи били Власи, а и он је био Влах.

Пауљ је у устанку Кара-Ђорђевом од 1804. год. био прво Буљубаша у Горњој Млави. Па како се као добар јунак у бојевима противу Турака покаже, њега Кара-Ђорђе и за Војводу Млавског, бише 1807. год., постави.

Године 1809. кад је Кара-Ђорђе отишо с војском у Херцеговину, да је завојује и да се са Црном-Гором сједини, одредио је за Главног команданта Милоја Петровића противу Ниша, где се у 11—12 шанчева спрама Нишу Војводе са војскама утврде. Војвода Стеван Синђелић подиго је шанац на дну села Каменице на Чагару најближе Нишу, а Војвода Пауљ Матејић утврдио је се у шанцу по врх села Каменице; друге су Војводе по другим местима наподизали шанчеве; и у Мају месецу имали су више бојева са Турцима. По кад Петар Добрњац учини издају, остави свој шанац и оде Гургусовцу, 19. Маја силно Турци навале на Војводу Синђелића. Милоје Петровић, главни командант војске, нехтене му притећи у помоћ, нити дозволити другим Војводама да на Турке с леђа ударе и Синђелића од погибије спасу. Ту се и преко заповести Милојеве једини Војвода Пауљ Матејић истакне и из свог шанца са својим војницима полети на одбрану Синђелића. Но како је он имао мало војске, дочекају га Турци, разбију и многе му војнике побију, а он једва жив измакне са нешто војника натраг у свој шанац. И кад Војвода Синђелић, бранећи се сам у своме шанцу са Ресавцима, запали барутану и са свима својим људма пропадне, Милоје поседне коња, остави шанац и у шанцу муницију

и топове, и побегне к Делиграду. Онда и Пауљ Матејић са остатком своје војске и са другим Војводама избегне у Делиград.

После ове пропасти на Каменици Пауљ је се борио са Турцима те исте године у Делиграду, а после у одступању низ Мораву; и кад Турци потиснути буду са Мораве натраг, Пауљ је се јуначки борио докле Турци из земље прогнати нису.

После тога Пауљ је се са својим војницима из Млаве борио противу Турака у свима борбама, које су се дешавале на Делиграду и јужној страни Србије око Ниша, горњег Тимока и Мораве.

Године 1812. био је готово непрестанце у Делиграду и бранио га од Турака. То потврђују и девет писама Кара-Ђорђеви, као што његов дјеловодни протокол гласи. *)

Године 1813. био је у боју на Делиграду под Младеном, а потом бранио је прелаз Турака преко Мораве по више Кулича. Но кад Турци продру преко Мораве, војска се расprсне, Војводе побегну у Аустрију, и он заједно с њима око 23. Септембра у Аустрију преко Дунава пређе.

Године 1815., кад изново Срби устану противу Турака, он се врати у Србију и живио је мирно код своје куће у селу Мељници, где је и умро.

Кажу да је био врло добар јунак и добар вођа, и да је врло лепо управљо са народом.

Да ли има од његови потомака данас кога живог, незна се.

184.

ГЛИША ГУСЛАРОВИЋ

БАРЈАКТАР.

Глиша Гусларовић је био барјактар код Петра Добрњца, и кажу да је био омален човек да га немаш шта видети, али се јунаштву његовом дивио и његов Војвода. Једном на Делиграду рањен је био и Добрњац и Глиша, и оба су лежали под шатором, а битка је трајала. Добрњац је излазио овда онда и наређиво што треба у војсци, па се опет враћао и завијао своју рану. На један мах потегне кумбара, па падне у сред шатора, у ком је лежао Добрњац и Глиша.

„Ја помисли“, причао је Добрњац, „сад је крај свему, па се чисто збуни, и тек гледо сам кад ће да прсне, али Глиша чека, чека да се

*) Види Нр. 778, 783, 862, 1014, 1066, 1171, 1206, 1243 и 1255.

она распрсне, па кад виде да неће, него се само окреће, он се подиже и повика:

„„Та пуцај, над пашином главом пукла, да видим већ и твоју силу!““ Иза тога се саже, узе крчаг с водом, тресну њим о кумбару и угаси је!“

Другом једном приликом у боју, где су били, причао је опет Добрњац: „Куршуми су падали као киша. Глиша је држао барјак, као обично: тада је већ имао 10 рана. Усред кише од танета, Глиши се притера на поље. Он, с барјаком у руци, окрене стражњицу онамо одкуда лете куршуми и повиче:

„„Да видим могу ли погодити у готово место, јер су ме на здраву већ доста избушили.““

„Хтео сам пући од смеја,“ говорио је Добрњац, „кад сам тај покор видео, и ако ми је више до плача него до смеја било.“

Глиша је погинуо у Јашу пред својом кућом. Пројахивао је коња на се враћао кући: и нехтене сјашати, него хтене кроз вратнице да уђе у авлију. Горњи га рагастов закачи и пребије по средини на коњу. И од тога је одма умро. Њега је испратила Руска војска с почастима војничким.

То је могло бити око 1823—1825. године. *)

XVII. ЋУПРИСКА НАХИЈА.

185.

ОБОР КНЕЗ ПЕТАР

ИЗ ГЛОЖАНА.

Кнез Петар из села Гложана био је на гласу човек, не само у Ресави, гди је кнезово, него и у целој Србији.

Он је у Ћупријској нахији кнезово још пре Аустријског рата од 1788. год., а и после тога кнезово је и под Мустафа-Пашом.

На пошто Дахије са Јаничарима противу Свистовског мира, који је Аустрија са Турском 4. Августа 1791. год. углавила и уговорила да се несмеду више Јаничари у Србију пуштати, а они стану насилно у Србију продирати, то Мустафа-Паша, немајући довољно војске да Јаничаре одбије, договори се са Кнеза Алексом Ненадовићем, Кнезом Бирчанином,

---

*) Кнежевина Србија од Милићевића стр. 1013.

Кнезом Петром и још другим Кнезовима, те оружају и подигну Србски народ против навађујући Јаничара.

Године 1795. Кнез Петар из Гложана са Стеваном Јавоађевићем подигну Србе Ћуприске нахије, ударе на Ћуприју и после знатне битке истерају Тосун-агу, освоје Ћуприју и Турску војску Јаничарску у Видин протерају.

Но мало доцније, кад Дахије са Јаничарима од Видина навале, Мустафа-Пашу преваре, Београд заузму и сву Србију притисну, и кад по том и самог доброга Мустафа-Пашу, 26. Јануара 1801. год. удаве, тад одпочну највеће зулуме над народом Србским чинити. *)

Па да би још боље над народом Србским тиранствовати могли, у почетку Јануара 1804. год. закључе Дахије у Београду да све највиђеније Кнезове по Србији исеку. И тако пошљу тајне заповести на Муселиме по свој Србији, да сваки свот Кнеза, кога су им они назначили, убије.

Ту је означен био и Кнез Петар, као што и сама народна песма, „буна противу Дахија,“ каже.

Кнез Петар, ненадајући се злу, око 20. Јануара 1804. год. однесе данак Турцима у Ћуприју. Но они га увате и одма посеку. Такове сече било је по целој Србији, и свуда потекла је крв најбољи и најчеститији Срба.

На тој пушећој се крви Србски мученика, 24. Јануара 1804. год. одма диже се велики Кара-Ђорђе, подиже Јасеницу, с њоме Шумадију, а затим сву Србију, и освети невино проливену крв своје миле браће.

186.

МИЛИЈА ЗДРАВКОВИЋ

ЧЛАН СОВЕТА.

Милија Здравковић је родом из села Ломнице, среза Ресавског, нахије Ћуприске. Он је Советником посто у почетку 1806. год. и то овим случајем.

Кад је Совет Србски у селу Борку 15. Августа 1805. год. на Скупштини установљен, сместио је се и одпочео рад свој прво у Манастиру Вољавчи, па се одатле преместио у Боговађу; и кад Кара-Ђорђе

*) Мемоари Проте Ненадовића стр. 33, 35, 38, 42 и 46.

те 1805. год. 14. Нојемвра отме Смедерево, Совет пресели се из Манастира Боговађе у Град Смедеревски.

Међу члановима тог Совета био је чланом и неки Ђурица за нахију Ћупријску, кога Кара-Ђорђе у Смедереву из Совета одпусти, зато што је пренебрего заклетву народу положену испунити, и то овако:

Једном дође Кара-Ђорђе у Смедерево и седне у заседање Советско. Па упита Проту Ненадовића као председника, јесу ли му сви Советници од нахије пуномоћија донели? Прота му одговори да јесу: „Да видим“ рече. Секретар Божа Грујовић нађе у архиви, и неколико такови прочита. „Нађи“ вели „и брат Ђуричино полномоћије и прочитајте ми.“ Божа нађе и чита, он слуша, како се Ђурица у скупштини заклео највећом клетвом: „живим Богом, и триста и осамнајест богоносни отаца и свим светим — по калуђерски — „да ћу ја Ђурица са другим Советницима старати се о свему нашем народу, а најипаче о својој нахији, мотрити, истраживати, распитивати и чувати, да неби јачи слабијега, старешина, буљубаша или газда сиромаха праведнога напао и газио, и ако то не би могао мојим добрим советовањем прекратити, да ћу без лицемерија и без пристрастија по мојој чистој совјести, у Синоду јављати, да Синод како знао буде, права одбрани а крива да каштигује и проче.“ Кара-Ђорђе: „Е браћо Синоцције,*) јели вам Ђурица јавио, да је њему познато, како је један буљукбаша једнога поштена и права човека испребијао, ногама и чизмама газио, и да је тај човек после четири дана сав испребијан умро? — „Није господару!“ — Ђурица устане и рече: „Заборавио сам господару!“ Советници се тад застиде и стану се договарати за свога другара, шта заслужује што је заклетву погазио. Док Кара-Ђорђе пресече њино договарање и рече: „Брат Ђурица, кад си преступио заклетву и ниси над народом пазикраво и ниси чуво овце, а ти узми капу пак иди чувај свиње и срећна ти пут!“ Ђурица пође му руци, а он тргне руку и не даде му. И тако ти Ђурица оде из Совета кући.

После тог Синод под именом Кара-Ђорђа пише у Ћуприју, те народ избере Милију Здравковића, и он дође за члана Совета, који је остао у Совету до пропасти 1813. године.

---

*) Вели Прота Ненадовић: „Онда је било више браће него господе,“ зато што је њи Кара-Ђорђе у советовању браћом називао. Мемоари стр. 197.

Године 1813., кад пропадне Србија, Милија са својим сином Милосавом, који је био Војвода, изиђе пред великог Везира Рушид-Пашу те му се преда, који га одпусти кући, а његовог сина Милосава Здравковића поклони његовом Србског језика секретару поп Дини Нишлији, те га са собом одведе у Београд, који је код њега писар био. И кад Рушид-Паша 23. Септемвра у подне дође у Београд, у скоро свога љубимца попа Дину, који је био удов, постави Владиком у Београду и после кратког времена опет оде у Турску; а Милосам и даље остане као писар код Владике Дионисија.

Године 1814. кад Хаџи-Продан 21. Септемвра устане противу Турака, и кад исти устанак с помоћу Кнеза Милоша угушен буде. Зли Скопљак-Сулејман-Паша у јесен после угушења тог устанка збирајући једног поједног од главнији Срба по Србији и доводећи у Београд на кланицу, доведе и Милију Здравковића. Владика Дионисије заузме се за њега код Сулејман-Паше, обећавајући му сво његово и Милино благо дати, само да му живот пошteди. Сулејман-Паша види Милију онако старог и слабог, а знајући да није у устанак Хаџи-Продапов умешан, смилује се и поклони му га на јемство његово, да код њега у Београду живи докле неумре. И Владика га узме код себе, код кога је се налазио и син му Милосав.

Но после тог опроштаја наскоро Ћаја-Паша једне вечери, по свој прилици без знања Сулејман-Паше, пошље Турке, те узму од Владике Милију, одведу га у Град, одма га посеку и главу му на шиљак над Стамбол-градском капијом између други Србски глава натакну. *)

Е тако Милија Здравковић Србски Советник и Кнез, на мученички начин живот свој оконча.

А после његове мученичке смрти за народ свој, остане му у животу његов старији син код Владике Дионисија Милосав, бив. Војвода Кара-Ђорђев, и један млађи код куће у селу, Добросав Здравковић.

187.

КНЕЗ МИЛИСАВ

ИЗ МЕДВЕЂЕ.

Кнез Милисав из Медвеђе био је Кнез Параћински, данашњег среза Деспотовичког, у време Мустафа-Пашино, па и за Дахијске владавине. Био је човек у народу чувен и уважен.

*) Историја Милутиновића стр. 179—180.

Године 1804., кад су Дахије секли Кнезове Србске по Србији, и кад су Кнеза Ресавског Петра из Гложана посекли, хтели су и Кнеза Милисава да посеку. Но он некако дозна за намеру Турску, пак побегне у народ и свој живот сачува.

Кад је Кара-Ђорђе усто противу Турака, и он је устанак Србски подпомаго и за Кара-Ђорђеве владе у Параћину Кнезово, а и у бој противу Турака ишо.

Године 1809. у боју на Каменици 19. Маја, заједно са Ресавским Кнезом Стеваном Синђелићем и са својим људма, бијући се са Турцима славно је погинуо.

188.

МИЛОСАВ ЗДРАВКОВИЋ-РЕСАВАЦ,

РЕСАВСКИ ВОЈВОДА,

а доцнији Советник.

Милосав Здравковић-Ресавац из Ложнице рођени је син Милије Здравковића, кога Турци у Београду 1814. год. погубише.

Кад му је отац Милија за Кара-Ђорђеве владавине био Советник, Милосав је био Војвода и борио је се за своју домовину јуначки противу Турака. Војводом Ресавским посто је 1809. год. после пропасти Стевана Синђелића на Каменици.

Године 1813. кад падне Србија под Турке, Милосав са својим оцем Милијом Здравковићем преда се великом Везиру Рушид-Паши. Везир му оца Милију пусти те оде кући, а њега — Милосава — поклони његовом љубимцу Секретару Србског језика попу Дини Пипилији, који га одведе у Београд. И кад Везир попа Дину, који је удов био, за владичи у Београду, који добије име Дионисије. Милосав је био код Владике Дионисија и даље као писар.

Но како Везир Рушид-Паша по том оде из Београда, а на његово место остане Сулејман-Паша, Милосав и даље остане под заштитом Владике Дионисија као писар његов.

Године 1814., кад Хаџи-Продан 21. Септембра устане противу Турака, и Ћаја-Паша са Кнезом Милошем тај устанак угуши, где сам Сулејман-Паша преко 300 најобранија Кнезова, Војвода и други Срба у ланцима дотера у Београд, и изсече, а и на коље живе набије. Те јесени доведу у Београд и Милосављевог оца старца Милију. Владика Дионисије заузме се својски код Скопљак-Паше, давајући му сво своје

и Милино благо да му живот поклони. Скопљак знајући да стар и слаб Милија није умешан у устанак, пак поклони му га, а Владика узме Милију код себе. Но после на скоро Ћаја-Паша, сигурно без знања Скопљакова, једне вечери пошље своје Турке те одведу Милију у Град и одма га посеку, а главу му на шиљак над Градском Стамбол-капијом између други Србски глава натакну. *)

Милосав, кад му оца посеку, згрози се на тај поступак Турака заједно са Владиком Дионисијем, који га је особито жалио, и видећи сваки дан сечу Срба, очекивао је и сам да жертва свирепства Турског буде. Но шта је радио? трпио је као и сви други Срби и чеко само пролеће да бега из Београда у шуму па да устају противу Турака. Та мисао зачета је била и код свију Кнезова и Војвода Кара-Ђорђеви, да се устаје на тиране, па или живити као људи, или сви изгинути. Тако и у Рудовцима, Београдске нахије, у сред зиме Јануара месеца 1815. год. искупе се тајно више Војвода и други Србски јунака, и на том збору (скупштини), закључе и закуну се сви да чим пролеће пукне да се дижу противу Турака, и одреде дан Цвети за обшти устанак Срба противу Турака. **) Ти созаклетници стајали су у договору тајно и са Србским Војводама, који су се у Аустрији у емиграцији налазили, и сви сложно, радили су и спремали народ преко зиме за нови обшти устанак противу Турака.

За тај устанак знао је и сам Владика Дионисије. Па кад наступи пролеће, пред сами устанак уз частни пост, Владика Дионисије пошље Милосава Здравковића-Ресавца под видом да му купи ђоја димницу по народу. А Милосав оде управо у Ресаву међу своје и свога оца луде. Гди тад под Војводом Арсенијем Ломом у Руднику и у Гружи на Цветни Четвртак букне Србски устанак 1815. год. ***)

Кад 1815 год. букне устанак Србски прво под Војводом Ломом, сви Срби и Војводе Србске, у емиграцији у Аустрији бивши, полете у Србију сваки међу свој народ у своја Војводства. Војвода Стреља

*) Историја Милутиновића стр. 179—180.

**) Историја Милутиновића стр. 119.

***) Овде Сима Милутиновић у Историји Србије за Владику Дионисија и за Србски устанак вели, да је и Владика знао да ће Срби устати противу Турака 1815. год., каже: „Ев' и ово је јавно доказателство да је то све и одпре и с намјерењем рађено; одкуд' ли би угодити могао и сами Ресавац Милосав код Владике онако удобно...? Те га одпусти и спреми, у исто доба устанка да му димницу купи?“ Историја Милутиновића од стр. 182.

Лесковачки, побратим Кара-Ђорђев, пређе у Смедеревску нахију са једном четицом добровољаца и подигне је на оружје, па потом пређе преко Мораве и у Пожаревачку нахију и са Рајицом стане је на оружје дизати, гди му од Ваљева стигне и Војвода Павле Цукић, који је на Забрежју из Срема прешо, те подигну народ противу Турака. А у то доба стигне им и Војвода Милосав Здравковић са својим Ресавцима, те на Рановцу тако разбију Турке, да куд који препе и ил који живу своју главу изнесе. Овде Турци оставе Србима сав свој пртљаг, коње, џебану, оружије млого, од изгинувши Турака, и све друго што су од народа поотимали, као и новаца, петора кола пексимета (цвибака) и другог леба, и три возионице (каце) на тројим колима натоварене и пуне...!...? кисела млека!...!? које је народ уз Турску војску возио, те су Турске Дели-Газије (јунаци) у боју, кад ожедне, пили и жеђ гасили. *) — Одавде Милосав Здравковић са Цукићем оде натраг у Ресаву, те у селу Миливи начине нешто шанчића. Но Турци из Ћуприје испадну и разбију ји, а они се повуку у Манасију. Али кад се Турци врате у Ћуприју, и они се врате и на Миливи боље утврде.

После овога Милосав Ресавац имао је још гди гди омањи бојева са Турцима, докле ускоро недођe у Ћуприју Везир Марашли-Али-Паша, те са Србима мир учини и престане се од ратовања, а он пуштен буде, те оде с војском у Београд, Сулејман-Пашу из Београда крено и нове Кнезове у Србији испоставља, и тад Милосав остане Кнезом у Ресави, а доцније постане Кнезом над свом нахијом Ћуприском, пресели се у Свилајенац и ту се са кућом за свагда настани.

Кад се у Крагујевцу установи народни суд или народна канцеларија, Кнез Милош 1826. год. постави Милосава Ресавца за члана тог суда; но доцније опет га врати за Кнеза нахије Ћуприске.

Пошто Турска на основу Букурештског трактата од године 1812. точке 8. и Акерманског 5. точке од 25. Нојемвра 1826. год., па најпосле и Једренскога од 2. Септемвра 1829. год., којим је Русија Турску обвезала и приморала, те она Србији права даде, тако и они 6 округа, који су се до 1813. год. под владом Кара-Ђорђа налазили, натраг Србији поврати. На на основу ти обвеза, Султанским Хатишерифом од 3. Августа 1830. год. Србија права и добије, и Турска Србији отргнуте округе натраг поврати.

*) Одавде је изишла и она пословица у народу, на питање, шта ћемо сад без тога, овога ил другог чега, одговор: „Што и војска без кисела млека!“

Видевши Срби себе с поља од Турака ослобођени и у једињени, стану тражити и внутреење уређење законима, којима је Кнез Милош противан био, и није рад био да се његово самовлашће законима ограничава. И тако тим 1835. год. 8. Јануара изазове буну противу себе, под главним водством члана народњег суда Милете Радојковића, Милосава Здравковића-Ресавца и свима већим великашима, који су ишли да Милоша у самовластију ограниче, и принуде га да народу Србском права даде или да га из земље прогнају.

Милош кад чује, гди је се народ у Крагујевцу слего, поплаши се и из Пожаревца са Јоксом нагне да се уклони у Влашку. Но Коца Марковић на путу охрабри га, те се натраг у Пожаревац врати, од куда пошље Вула Глигоријевића у Крагујевац, да ји пита шта хоћеду. Вође му народне одговоре и по истом Вулу поруче да одма из апса Хајдук-Вељкова брата Милутина Петровића и Цветка Рајевића пусти, ако не жели да с њим зло буде; и Милош одма оба апса ослободи. Даље пишу му у 5 пунктова, да захтевају слободу личности, имања и части, законо правосуђе и устав, по ком ће се свето владати и т. д. Милош пристане на та захтевања и каже да ће се све то уредити на народној скупштини, која ће се сазвати на Сретеније 2. Фебруара 1835. год. И тад се вође са народом из Крагујевца разиђу (само остане Милосав Ресавац и пође у конак, но солдати га са коња свуку и добро избију) и кажу народу да буде на опрези, ако Милош скупштину несазове и народу права неда, да се опет скупе. Милош скупштину сазове и на истој све обећа, да ће се закони дати, кулуци укинути и т. д. Установи Совет, постави попечитеље и друге власти, и закуне се да ће сва та установлења ненарушимо хранити. *) На тој скупштини било је преко 12.000 душа, гди је се он пред Митрополитом на частном крсту и еванђељу заклео. Но кад се скупштина разиђе и Милош види себе слободна, окрене стари свој лист и све то 17. Марта исте 1835. год. поруши; укине Совет и попечитељства и проче све, и остане по старом да сам самовластно влада. Неће Милош Обреновић законитости.

Од тог доба одпочне се борба још већма за устав и народња права. И Милосав Ресавац непрестано је са Аврамом Петронијевићем, Вучићем и Милутином Петровићем борбу борио са Милошем и радио, те

*) Кажу да кад је се Кнез Милош пред народом заклињо на часном крсту и еванђељу да није изговоро ненарушимо, него „рушимо.“ т. е. даће рушити и даље народна права. Види Огледало од Светића стр. 69.

је Порта у договору са Русијом устав Србији 1839. год. дала, који је у Београду 18. Фебруара на Кали-мегдану прочитан. Но Милош ипак нехтепе се подчинити уставу, и они га с народом 3. Јуна 1839. год. из земље прогнају. На његово место дође старији његов син Милан; но како је он био болестан, и недочекавши потврђење од Порте, после 25 дана умре. А после њега млађи син Милошев, Мијаило за Кнеза Србије изабран буде.

На како је Књаз Мијајило тад био код свога оца у Влашкој, Наместипчество 1839. год. узме владу у своје руке и уведе устав у земљи. На основу ког установи Совет, попечитељства, апелелациони суд и судове, и друге законе установе у земљи уведе, и званичнике испоставља. Тад и Милосав Здравковић-Ресавац и Милутин Петровић, као заслужни за народ људи, постављени буду за чланове државног Совета.

Но и ту Милосав Ресавац не докончa своју борбу, остане још и даље да се бори за народ и народна права.

Кад Књаз Мијајило тек у пролеће 1840. год. дође у Србију и прими Кнежеву власт, *) Наговором свога оца Милоша, матере његове Љубице, стрица Јована и други који су хтели опет да доведу у Србију Милоша, стане кињити и гонити оне најзаслужније људе за народ, који су израдили за Србију устав и дали народу права и оца му из земље прогнали. Тако Милосав Ресавац са уставо-народном странком опет ступи у борбу, покрене народ и са Вучићем и другима устане противу Књаза Михајила и његови наговорача, попечитеља и други, који принуђен буде из Топчидера 26. Августа 1842. год. пребећи у Земун и одрећи се књажевске власти. А на његово место народ на Врачару 2. Септембра одма те 1842. год. изабере себи за Књаза Александра Кара-Ђорђевића, сина Кара-Ђорђевог под којим је Милосав Здравковић Војвода био. Кога Порта за Књаза Србије потврди и силе га Европске признаду.

После овога стари Кара-Ђорђев Војвода Милосав Ресавац сазида лепу кућу у Београду, досели се у Београд, и под владом Књаза Александра Кара-Ђорђевића био је непрестано члан земаљског Совета више година. По том због своје старости ступи у пензију, оде у Свилајнац својој кући и ускоро међу својим народом престави се у вечно блаженство.

*) Јербо је отишо био из Влашке у Цариград на подворење Султану, и отуда у Србију дошо.

После своје смрти Милосав Ресавац оставио је грдно велико имање, као: земље, ливаде, шуме, воденице, куће, дућане и т. д., а и у готовом новцу, које је све на поштен начин стекао. Он је после Књажева био најбогатији човек у Србији. Причају, кад је се родио Кнез Милан први син Милошев, да му је послао на повојницу колевку од чистог сребра.

Даље причао је сам Милосав, кад је био Кнез над нахијом Ћупријском, и од народа купио данак, онако од ока, како му је се заповедало, те је таковп носио у Крагујевац и предаво Кнезу Милошу, да је у путу по наблизу Крагујевца одвајао по коју зобницу новаца и остављо у каковп шупаљ грм, и момка, те је такове чувао, а друге новце односио. И кад би га Кнез Милош стао псовати, зашто је тако мало новаца донео, он је и заоставше дао донети и предати му. А кад би се са донетим новцима задовољаво, он је заостављене прекривене новце враћао кући и чувао, па другог купљења данка од народа мање узимао, тим подмиривао, и Милошу такове односио. Каже, то сам морао чинити за то, што кад Милошу однесем помање, он ме псује, а кад му однесем повише, опет тако, коће му угодити? Зато морао сам тако радити.

После своје смрти Милосав Ресавац је оставио оделитог једног свог млађег брата Добросава Здравковића, који је био окружни Началник и који је наскоро после њега и умро. Да ли је овај оставио деце и колико, непознато нам је. И после Милосав од прве жене своје (јербо је се двапут женио) оставио је старијег, оделитог сина Јову, од кога су биле три ћери, Катарина удата за Пају Куртовића, Јуцу, и Цану удату за чиновника Милосава Протића, које и данас живе и имају порода, осим средње ћери Јуце. А и Јова је ускоро у шлогу после смрти оца свога умро. Даље је Милосав оставио у животу другу жену своју Станију, и с њом рођеног сина Јосу, који је данас ожењен и живи на свом добру као приватан човек, и две ћери Милеву доцније удату за неког Стојана Н. Ресавца трговца, и Цану (Стану) удату за чиновника Танасија Јелића Николајевића, који се и данас сви уживоту налазе.

Милосав Здравковић-Ресавац био је вишег раста, плећат, крупан, снажан, пун и темељит човек; спрема телу имао је и повећу главу; био је ћелав и косе смеђе, и кад је умро за дивно чудо редка му је се која проседа длака у коси на глави видити могла; бркове имао је тако смеђе, густе и повеће; чело је имао умерено; очи граорасте; образе је имао

осредње дуге и пуне; нос је имао осредње већи, а уста умерена; руке је имао велике, а мишице врло снажне.

Милосав је по нарави својој био врло добар, благ, тих, паметан и праведан човек, а кажу и добар јунак. Био је са сваким љубезан и пријатан без притворства. Он је се радо разговарао са наученим људима, а тако љубезан је био и спрема селацима и с најпростијим људма. И зато га је сваки волео и здраво поштово.

Док је био у млађим годинама носио је на себи одело народно турског кроја; а почем је постао Саветник увек је имао на себи Европско одело од црне чоје, а на глави шубару или фес. У јелу није много поланан био, а почешће је преко дана срко каву, пушио и пио чашицу по чашицу пеленашке ракије.

Милосав је био шаљив и умео је свашта лепо у причама својим преставити, да га је сваки радо слушао кад што прича. Он је се више пута и у Кнежевом Двору пред Књазом Александром што шта шалио, и његове су шале са задовољством примате.

Своју жену Станију и децу здраво је волио, а од своји другова највољио је Милутина Петровића, брата Хајдук-Вељкова. Они се скоро један од другог нису растављали. Милосав је звао Милутина „Микуља“, а он њега „Мика“; тако су један другог из милости звали и лепо пазили се, а између себе никакова својта били нису.

Милосав Ресавац имао је у Свилајенцу лепу кућу и око ње у авлији више мали кућица, у које је госте примао. Кућа његова звата је „конак“ Ресавчев, а он је зват од народа „Господар Ресавац“. Не само из Ћуприског него и из други околни округа тог краја тако га је народ звао и здраво уважавао и волео.

Његова кућа или конак била је сваком увек отворена, па био он селанин, каковн путник, трговац чиновник и ма ко други. Његова кућа никад није била без гостију. Он је свакот лепо примио на преноћије и угошћаво. Милосав Ресавац чинио је и млоге милостиње сиромашним и нужду трпећим сталежима, даво им је у јелу, пићу, брашну и одрелу, а и новчано сиротињу је помагао. Он је управо био народњи човек и отац сиротиње.

Кућа његово са више соба била је лепо изнутра намештена. Усоби његовој, гди је он спавао, били су дувари окићени са разним оружјем, сабљама, пушкама, пиштољима све у сребру окованим, сре-

брним палацкама (кесама), коњским рахтовима и другим скупоцених стварима. Имао је у тој кући једну собу оџаклију, у којој је у комину ватра горела, у којој је пушио, каву срко, а обично и госте примао.

Имао је и своје каруце, на којима је се возио, и више теглећи и за јашање лепи коња, и све од његове пасмине, коју је велику имао.

У кући својој имао је више слугу и слушкиња, који су њега, његову породицу и госте послуживали. И тако у свему живео је лепо господски; и с правом народ имао га је Господаром звати.

189.

СТЕВАН СИНЂЕЛИЋ

РЕСАВСКИ ВОЈВОДА.

(Са сликом безсмртија.) *)

Стеван Синђелић родио се у селу Грабовцу, среза Ресавског, нахије Ћуприске, и био је на кући богат човек.

Пре устанка Кара-Ђорђевог на Турке био је Стеван Синђелић момак код Ресавског Оборкнеза Петра из Гложана.

Кад Дахије пред устанак многе Кнезове и друге одбраније Србе по Србији изсеку, па и Кнеза Петра посеку. Тад пређе некако сва власт Кнеза Петра на Стевана Синђелића, који је такову као Кнез вршио.

Кад Кара-Ђорђе 24. Јануара 1804. год. у Јасеници устане противу Турака, очисти села и Рудник од Турака, дође с војском под Београд и обсадига. А после тог и више нахија од Турака очисти. Па кад године 1805. пође с војском да и јужне крајева Србије од Турака ослобођава, и да стане напут силној Турској војсци, која је се противу Србије под Афис-Пашом спремала, да у Србију упадне, тад Стеван Синђелић покрене Ресавце и први пут побије се са Турцима на месту *Јасењару*, 3 сата далеко од села Медвеђе, а на данашњем путу, који води од Свилајенца к Ћуприји. Он ту са Ресавцима и с неким Кривокућом, одбраним јунаком из Смедеревског села Марковца, у заседи дочека Турке, многе потуче, а остатак Турака отера у Ћуприју.

У овом боју пао је јунак Кривокућа, и прича се да га је убила пушка од Србске стране, само се незна, јели то било нехотице или навалице из какве освете.

---

*) Види слику приложену у I. књиги „живот Кара-Ђорђа" између стр. 208 и 209.

Срби врло зажале за тим јунаком; за то узме сваки по камен у руку и, бацивши на једно место на гомилу, сваки рекне: *„Проклет био ко уби Кривокућу!“*

После овога боја, био је Стеван Синђелић са нешто Ресанаца у боју 1. Августа и на Иванковцу са Кара-Ђорђем и Миленком противу Афис-Паше и врло се добро у јунаштву показао: где је Афис био надбијен, рањен, вратио се у Ниш и одма скапао. И по свој прилици, после овог боја, Кара-Ђорђе је Синђелића тад и Војводом те 1805. год. поставио.

У почетку Јануара 1806. год., кад Кара-Ђорђе нареди те Миленко с војском оде низ Дунав Поречу, а Јаков Ненадовић на Дрину противу Босански Турака, Младен Миловановић оде Крушевцу, освоји га и Јастребцем планином границу Србије учини; а Петар Добрњац са Жикић Капетаном оде, те истера мали број Турака из Ћуприје, Параћина и Ражња и у Делиграду противу Турака од Ниша стане и утврди се.

Тад је с Добрњцем био и Стеван Синђелић са Ресавцима, и у Делиграду осто је, и готово непрестанце бојак са Турцима био и Делиград чуво.

Године 1809., кад Кара-Ђорђе види целу земљу и Градове од Турака очишћену, смисли да се и даље из дотле постојећи граница Србије шири и народ Србски испод Турског ига ослобођава. Тако те исте године разреди Војводе са војском, те пођу у четири правца и предузму офензиву. Војвода Јаков Ненадовић са војском пређе Дрину и предузме пут преко Босне к Сарајеву; но пошто се Јаков у Босни у боју рани, врати се натраг у Бранковину те је се лечио. А Кнез Сима Марковић предузме команду и пође даље Сарајеву.

Кара-Ђорђе упадне у Херцеговину, освоји Сеницу, Нову-Варош и Нови-Пазар, и пође те се с Црногором преко Пријепоља одржава. Миленко Стојковић оде низ Дунав к Тимоку. А Милоје Петровић пође противу Ниша.

Ова последња војска под Милојем оде од Делиграда и преко брда спусти се Каменици на два дана пред Ђурђевдан 1809. год., постави се и распореди се по махијама на по сата од Ниша, а неке чете пређу чак и иза Ниша, и тад шанчеве пограде. Начине 6 шанчева, и то: 1-ви на Чагару с оне стране Нишаве-Биниче, за који су се Војводе највише

препирали, начини шанац Војвода Стеван Синђелић из Грабовца у Ресави и са 2.000 Ресаваца у њега смести се. 2-ги шанац у горњим Матејевцима, где се кула налазила, начини Петар Добрњац и он са његовом војском, и Хајдук-Вељко са своји 100 коњаника стане да претиче у помоћ оним Србима, где потребно буде. 3-ћи шанац начини се више гор. Матејеваца одонуд Каменице на брду Репишту, у који се смести Војвода Параћински Илија Барјактаровић из Извора, нахије Ћупријске, да неда Турцима међу Србе. 4-ти шанац ископа се у Каменици као средиште, у који стане главни заповедник Милоје Петровић са нахијским четама, комором и џебаном. 5-ти шанац ископа се изнад Каменице по више цркве, у ком стане Војвода Млавски Пауљ Матејић из Мељнице, нахије Пожаревачке, са Пожаревљанима; и 6-ти шанац ископа се у дољњим Матејевцима, у ком се сместу Милојеви бећари. *)

Милоје Петровић био је главни командант те војске. Но с њиме нимало није се слагао Петар Добрњац, који је изишао на глас због брањења Делиграда; па ако им је од Кара-Ђорђа и Совета препоручено било, да се слажу и слушају, ипак слагали се нису.

Па како су дошли под Ниш, у ком је мало Турске војске било, а и шанчеви били су забатаљени, Турци се јако забрину и поплаше. Милоје хтеде да одма на Ниш удари, али недадне му Добрњац, него му каже да Турци имаду доста топова па ће им досадити. Но после два три дана дође велика помоћ Турцима у Ниш, и тако се нападање на Ниш осујети, а Срби поставе се у шанчеве за одбрану.

Па како Руски главнокомандујући из Влашке не пређе дољњи Дунав у Бугарску с војском да удари на Турке, као што је Кара-Ђорђу и Совету јавио да ће, тако велика сила Турска, немајући с Русима посла, искупи се код Ниша и стане нападати на ушанчене Србе. Бојева је било сваки дан, али Срби су ји јуначки одбијали. Но кад Хајдук-Вељко после 7—8 дана оде с коњаницима да брани Гургусовац, Турци стану још жешће на Србе нападати. Но кад самовољно и без икакове потребе и Добрњац, мрзећи на Милоја, напусти свој

---

*) Ово је по причању очевидца Илије Ћосе, родом из Делиграда. Види Гласник, III, стр. 150 и 151. А Подполковник Јован Мишковић у новинама Истоку, броју 74 и 75 за 1878. год. говори да је било и на брду Попинцу шанчева и свега њи 11—12. А и Милутиновић каже да је било 11 шанчева, види у Србијанке части III. на стр. 171.

шанац и оде после три дана за Вељком и издају учини.*) Србска војска ослаби.

ТАД НАСТУПА СЛАВНА СМРТ БЕЗСМРТНОГ ЈУНАКА ВОЈВОДЕ СТЕВАНА СИНЂЕЛИЋА И ЊЕГОВИ 2.000 ЈУНАКА РЕСАВАЦА

По одласку Петра Добрињца други дан 18. Маја кад виде Турци празан шанац, ползујући се тим, ударе на усамљени 1-ви шанац, који је био најближе Нишу и у ком је Синђелић био. Бој је вас дан трајао, но Синђелић Турке са својим јунацима Ресавцима јуначки тог дана одбије. Али сутра дан у среду по Св. Тројици 19. Маја 1809. год. Турци са свом силом ударе на Синђелића.

О нападу Турака на Синђелића шанац очевидци причали су овако: „Изиђоше, веле, коњици Турски прво све на белим, па за њима на зеленим, па на алатастим, па доратастим, па најпосле на црним коњма, а пред њима први два коњичка топа. Па пошто свршише дову (молитву), избацише два топа, па се почну лагано од Ниша приближавати к шанцу на Чагару. И кад се шанцу приближе, Срби на њи оспу само један плотун, па више немаћиу кад, јер Турци јурише, па управо преко шанца у шанац међу Србе улете, где су се клали са ножевима и тукли кундачки са пушкама и с чим је се могло. Синђелић се са својима држао јуначки, али ко ће сили Божјој одолети? Војници Србски из други шанчева нису притрчали у помоћ Синђелићу; — али што нису могли без коњика, или што Милоје није дао? оно је тешко данас пресудити. О узроцима ове пропасти разно се говори. Еле кад Турци својим мртвацима напуне јендеке, пак живи преко мртви, напале у шанац и стану се клати и чупати са Србима, онда командант од шанца, Ресавски Кнез *Стеван Синђелић* потегне из пиштоља те упали џебану, и с многим Турцима и с оно Срба, што је још било око њега живи остало, одлети у ваздух. Тако пропадне сав овај шанац, осим три четири човека, који су се међу Турке умешали и некако живи Божијим чудом остали, и то: Милош Ђук из Ћићевца са 7 рана и Дача из Дреновца са 12 рана, оба из Алексиначке нахије, и једно из Ресаве, који је рањен изишао из шанца и поштапајући се јатаганом, коме је до пола глава разсечена била и натраг заносила га, и кад је он међу Србе дошо.

---

*) Да је Добрињац издао Србе, то је сам у Јашу пред смрт своју 1828. год. признао. Види Гласник III. стр. 134 и Србијанку час III. стр. 170.

превеже му главу Стеван Кара из Ресаве и доведе га жива до у Делиград. *)

Е, тако јунак Синђелић са својим Ресавским јунацима покаже свету и остави спомен потомству, како се умире за слободу своје миле домовине. У Каменици на месту Чагару 19. Маја 1809. год. сдими у барутану пиштољ, оде телом у ваздух и на више к'небу, ал славно име његово оста вечно на земљи; оста да се помиње докле траје сунца и месеца.

Каменички бој, неслогу проклету и издају Милоја Петровића и Петра Добрњца, а јунаштво и смрт Синђелића и Ресаваца, ево како Милутиновић црта.

10.

ОТПОБЈЕДИЈЕ.

„Право 'мате лијепе Ресавке
Неженит' се ни удават' муж'ма
Који ране показат' нејмаду,
И јунаштва, и заслуге обште
Као ваши перви и посљедни
Јунак-момци, вам' и Србству дика!
Каменице окршај знатан је,
Срб се разби, ал' при че́сти оста,
И варвари познаше оружје,
Нит' ће умрет' док' живота игде,
И у коме под небесног' све́та,
А Војвода Ресавац Стеване,
Англеством се обесмрће самим —.
По несретној мучно л' заборавној
Овда распри двојице презрених,
(Милоје и Добрњац)
Глупљи оста, (Милоје), а отиде ја
— ја. . . (Магарац-Добрњац)
Су шест стотин' Гургусовцу правце
„Бранит' Велка?“ Та да није амо,
Ће и треба, и збиљост се иште;
Пак ни тамо кад' небило боја,
Паче ли га сам нехтевши наћи,
У Делиград!...? сан боравит' пош'о!**)
Кад' глас војне и бакице 'креће . . .
Ово ли је Завичајца дело?
Срдјети се к'о балавче мало,
Што му с' неда, колико му зјаје;
И мамељук упорностће јавит',
Ал' је Христјан дужан повинењем
Вишим' судбам', та врлости пу́тма.
Онај оста, него да не поста! (Милоје)
Како зглед'о млогољудство Турско
Напапувше Ресавчева шанца
Усред' поља, и најближи'м бивша
Постављена́ с' две тисуће браће,
Ал' све Србка какве игда роди . . .
Да шчекају на плотуне Турке,
На топове, и на срца чврста;

*) Гласник III. стр. 152.

**) После у Делиграду несмедне Петар Добрњац дочекати Кара-Ђорђа од Новог-Пазара, него побегне у Београд, а затим одма пребегне у Панчево и оде у Влашку. И ово је јаван доказ издајства, као што је и сам пред смрт у Јашу признао; види Гласник III. стр. 154.

Пак с' окола из' једанест шанцев'
Удрит' прочи на плећа душману,
Тим' га́ смéсти, узбит', и разбити.
По ра́зреду да се поступило
Слава б' чиста побједу вјенчила,
А' с' Милојем ткоб' зборио после.
С' тог' истоме дух исчезе бречње,
Како смотри насртаје Турства,
Сам несмједне, ни позволи коме,
Већ' неколик' још својије сматље,
Да нет'рчé помагат Ресавцам',
Борећим се, и близ' доспјевавшим'
Тек' од' огња изгорјети силна;
Још проклетник!....? (Милоје)
Младенова свећа и рукосад
На свог' хата, па што игда тутањ!
Не устави с' чак до Делиграда,
Не он да град, већ' град њег' да
чува:
Ал' од' правде и узајма свога
Нејма с' куда, најзад' под мач' шију,
Кад год' било, и ђегод-му-драго;
Судија нам' посред' гру́ди̇ сједи,
А судбина невиђиво срета,
Док и Цербер налане нас грдни —.
Само Пауљ и су мало друштва
Што с' усуди, те удари здвора
Слабо, поздно...нопадали храбри,
И сав обкоп већ испуњен Турцима
Мрт'вим, живим', па преко њи здрави;
Сам седми се Стеван затворио
У џебану, одкле још се брање,
А кад' виће, да и над њу исту
Успјеше се на врвјевши Турци.
Рече својим, на вољу им даје
Од' два гора једно да загрле.
Ил' ш'њим скапат', ил' на јуриш поћи.
Отворио, радé поиспушто
Са јединим јатаган'ма бритким.
Тер' нешто их што извадр'о цигли.
И он јадник сав у ранам' тешким'.
Нит' мимош'о тко га не кључио:
Донекле се једва одмакнувши
Занјенио од' муке и жеђи,
Чак у шуми негди неког' Срба
Пристигао, суставша ли наш'о
Уставио г' Богом побратив га
Да причека расказат' му случај.
Пак на рукам' издахнут' му одма
Вратив душу велерадо врутку...
„Стеван нам' је Војвода остао
Сам у Турц'ма, наске испуст̓јевши,
Ткоб изиш'о да за њега каже.
Нек му стара ненада се мајка.
Верна' љуба за бољег' удаје:
А он пиштољ у џебану здими.
Дигну себе, но и Турак' млоштво,
Што их год се ту десило близу.
Све у лагум, у небеса л' живе.
Нек' причају Азрети-Алији
Срб једини шта их потријебља:
Себ' прегорјев највише се може!
Сами Турци признавали после
Млого хиљад' на број да их мање,
Чак побједе већ' клонили' с' такве.
И ако су кулу саизидали
Од Србскије сву тобоже глáвá...
Нег' видјевши да је число мало,
И побједи да придаду вида.
К'врху исту својим' надзидају.
Ал' памети с' не изградије случај." *)

*) Овај је нацрт од Милутиновића цео штампат: из Србијанке, част III од стр. 170—174.

Ово причање о смрти Војводе Синђелића и погибији Ресаваца на Каменици. а и сва друга причања и сви исторични списи овако тврде и криве Милоја Петровића и Петра Добрњца да су они узрок пропасти Србске на Каменици били. Јер Добрњац у очи саме пропасти узме своје људе и сам својевољно, непитајући никога, оде Вељку Гургусовцу ђоја у помоћ, гди непријатеља није било, па нити га је видео ни пушке на њега опалио, и од Гургусовца одма врати се у Делиград. па се у њему затвори, као што Милутиновић каже, да у њему мирно спава. Па ту несмедне дочекати Кара-Ђорђа од Новог-Пазара, него остави своје људе, па побегне у Београд. А за тим 27.—28. Августа са Митрополитом Леонтијем и Родофиникином пребегне у Панчево и одатле оде у Влашку. *) А заоставши Милоје Петровић, кад Турци навале на Стевана Синђелића шанац, нехтене ни он, а ни другима Војводама из други шанчева нехтене дозволити, да Синђелићу притеку у помоћ и да ударе Турцима с леђа, које би ји сигурно разбили, а и Синђелића са Ресавцима спасли. Један једини Војвода Пауљ Матејић, Влах из Мељнице, Пожаревачке нахије, што без ичије заповести са нешто мало своји људи искочи из свог шанца и пођe Синђелићу у помоћ, но и његови људи по већој части изгину, и он се у свој шанац врати.

Милоје кад види ту пропаст Срба, узјаше на коња, остави топове и муницију и у највећем нереду са другим Војводама побегне у Делиград к Добрњцу, гди се ту и он затвори, као што Милутиновић каже да њега Делиград, а не он Делиград да чува.

У овом боју, које на Каменици, а које у бегању к Делиграду, гди су Турци устопце Србе гонили, више је од три до четири хиљаде Срба погинуло. **)

Кад Кара-Ђорђе у Херцеговини чује за ову несрећну Каменичку: поразу, он одма пише Војводама, које су прешле биле Лим, упале у Васојевиће и сјединили се са Црногорцима, а и оним, које су упале у Босну и ишле Сарајеву, да напусте сва завојевата места, па да се врате у старе границе Србије. А он по том са својом војском појури и дању и ноћу к Делиграду, да устави Турке да неби даље у земљу продирали.

Тако је несрећни на Каменици пораз, издајом Милоја и Добрњца

---

*) Види Совет Вуков на стр. 30.

**) Гласник III. стр. 153.

проузроковани, обуставио на све стране победоносно напредовање Срба, и да те несреће није било, како су и Руси на скоро у почетку Септембра преко Дунава прешли, у Бугарској на Турке напали и од Србије на себе Турску силу одвратили, Кара-Ђорђе би можда гад, те 1809. год. сво Србство од Турског ига и господства ослободио.

Кад Турци Каменицом завладају и за Србима Делиграду оду, Паша Нишки нареди, те Срби сва телеса Србски јунака на Чагару са Синђелићем изгинувши, у један јарак потрпају и земљом засу. А сутра дан пресети се и заповеди те Срби иста телеса опет из земље поваде и по пољу растуре, где су ји псп и тице појеле.

Главе од погинувши Срба заповеди те се изодсецају, и за сваку обрече по 25 гроша оном дати, који му такову донесе; наравно да је између ти доношено и Турски глава. И кад се такове доносити стану, Србима ћурчијама заповеди те су са такови кожу одерали и памуком пунили, које, кад се такови доста накупи, пошље ји у Цариград Падиши свом на пешкеш, као знак победе над Србима.

А потом заповеди те се од Србски одерани глава — лубања — на $1/4$ сата од Ниша поред Пиротско-Цариградског друма, а $3/4$ сата од села Каменице северно, између горњи и доњи Матејеваца, кула сазида.

Та тужна кула, назвава од Турака Ћеле-кула, која је од на Чагру погинувши са Синђелићем јунака Ресаваца глава сазидана, и данас постоји. Та кула има изглед поред крваве борбе Срба са Турцима у шанцу и запалења барутане, где су удови људски увис у ваздух одлетили, као што је на приложеној литографској слики са Синђелићем, који је са пиштољем у руци сдимио у барут, насликано.

ЋЕЛЕ-КУЛА.

Сазидана од глава Србски јунака Ресаваца, славно са својим Ресавским Војводом Стеваном Синђелићем погинувши у Каменици у шанцу на месту Чагру 19. Маја 1809. год.

Кула је ова четвороугља, висока око 15 стопа. Две њене стране широке су по 13 стопа и 4 палца, а две по 13 стопа. Има наоколо у све четири стране по 56 редова глава, а у сваком по 17, дакле свега 952 главе. Главе су међу цигљама у квадрату положеним уметуте, око глава, малтером кречаним углављене и узидане. Кула је покривена ћерамидом,

но кров јој је у рђавом стању. У нутра, у кули кажу, да нема глава, него само споља. *)

Кад ветар дува, онда неки тужни зук из свију они шупљи суви лубања зуји. и као да напомиње мимопролазеће путнике и потомке изгинувши на Чагру у Каменици Ресавски јунака са Синђелићем, како се за слободу свог отечества славно гине, и да се и они уче своје отечество љубити и за њега жртвовати.

Бесмртни Војвода Стеван Синђелић, какав је јунак био, то нам Каменица, Чагар и кула каже! А био је осредње висок, у плећима широк и кошчат, мало плавушаст, бркове је имао жућкасте, а косу на глави кудраву.

Славни Синђелић после своје смрти оставио је два сина, Петра и Николу. Од обојице има Синђелић унука и праунука, који и данас живе у селу Грабовцу у Ресави, Ћуприског округа, као земљерадници.

Које крив за ову пропаст Срба на Каменици?

По свима списима историским — осим Вукови, који замотано по његовом начину брани Добрњца, а баца кривицу на Милоја и на Младена, што га је упливом његовим Кара-Ђорђе поставио за главног команданта **) — и народним причањима за ову пропаст на Каменици, крив је тадашњи главни Командант код Ниша Милоје Петровић и њему подчињени Петар Добрњац. Обојица узети се могу под једнако за криве и издајице. Они се немогу кривити због њиове неуметности у ратовању, нити због оскудице у храбрости, они су оба били подједнако доста вешти и храбри ратници. Но све је то код њи обојице ништа било, кад они режећи један на другог нису имали љубави према свом отечеству, ни срца према браћи својој, него су тако ниски били, те су због своје међусобне личне мрзости један према

*) Гласник III. стр. 149 и 150.

**) Овако као што је Вук полу бранио Добрњца, у новије доба нашо је се те му подража и Г. Милићевић у Кнежевини Србији на стр. 800 и 801 и баца управо за то одговорност на оне, који су Добрњцу, Милоја предпоставили, каже, да је Добрњац био старији и способнији и већи јунак од Милоја! А то све троје није постојало, него су равни један другом били (а да је Милоје био добар јунак доказо је то на Савакапији при отимању Београда 1806 год.) А на стр. 1041 и 1042 брани и Добрњца, и старао се да потре оно казивање о издаји Добрњца у Гласнику III. на стр. 154., које је доста сугласно са Вуковим казивањем у његовом Совету на стр. 77.

другом, оба издали браћу своју и толику многу честиту крв Србски Ресавски и многи други јунака дали крволочним Турцима на жртву.

Петар Добрњац је у очи самог грозног клања Срба са Турцима у Каменици оставио браћу своју и отишао без икакове потребе Гургусовцу, где непријатеља није ни видио, а камоли пушку да је на њега избацио, и одма вратио се у Делиград, па је ту спокојно, но безсавестно дремо. *) И кад је чуо да Кара-Ђорђе из Херцеговине бржа Делиграду с војском, Петар остави Делиград, па сам оде у Београд, одатле измеђ 27. и 28. Августа**) са Митрополитом Леонтијем и Руским повереником Родофиникином и његовим помоћником Недобом, побегне у Панчево, а одатле оде у Влашку. ***)

Није ли то издајник свога отечества и своје браће? Па има чешки пристрастника — или нешто више — који би хтели да нешто Петра оперу и све на Милоја и на другог кога љагу да баце!

Переду Добрњца с тим што он није био главни Командант код Ниша него Милоје, који су оба један другом и по заслугама и по вештини војевања и по старешинству равни били. Па које могао напред прорећи да ће они због тога, што нису у добром пријатељству били, и један на другог срдњу као балавчад имали, издају учинити? Неможе се тим нико прати ни правдати: а који такове људе пере и његова је савест прљава и нечиста. — Добрњцу ако повољи било није, да му заповеда Милоје, требало је да непође с њиме у рат, па да и одступи од свог звања, тим више, што онда никакову плаћу Војводе имале нису, а не да изда браћу своју и отечество, па да побегне из боја, а и из земље. Ово последње је могао и пре Каменичке катастрофе учинити, па би онда светал му образ био.

Милоје Петровић, као главни Командант Србске војско код Ниша, из свога шанца мирно је гледао како Турци своју браћу кољу, па није им хтео у помоћ притећи, а ни другим Војводама допустити да то учине. Него кад Синђелић са Ресавцима пропадне, остави топове и муницију, па с војском у највећем нереду побегне у Делиград и ту се затвори. Нијел то право издајство? Још за Милоја кажу и то, да је

---

*) Види Србијанку част III. стр. 170.

**) Историја Павла Јовановића стр. 62.

***) Вуков Совет стр. 30.

од Паше Нишког пуну лубеницу дуката примио да изда Србе на Каменици.

Но ова издаја Милоја и Добрњца није само по Каменичке јунаке грозна и убиствена била, гди је три до четири иљаде Срба мртви пало. Она је била удар за сву земљу. А где су они јунаци, који су на Тимоку, Морави, у Босни и у Херцеговини, ослобођавајући браћу своју, изгинули? Коју последњу област Кара-Ђорђе је готово сву од Турака ослободио био, и 35 хиљада Херцеговаца под своју заставу скупио. А шта би даље било, и дал би сво Србство те 1809. год. ослобођено било? За иста предпоставити се може да би, само да неби Каменички издајица Петра и Милоја.

То издајство и то проклетство Косовско улило се у Каменици у душу Петра Добрњца и Милоја, те они издадоше браћу и земљу своју, и доведоше Србију скоро до пропасти. О! издајо нечуло ти се никад више у Србству то злокобно име.

Сад да видимо како су прошла ова два издајника? Ево како:

Кад се Кара-Ђорђе врати из Херцеговине и истера из земље Турке, Милоје Петровић народном скупштином у Паланки буде избачен из службе и прогнат у Остружницу. Но он доцније започне опет о издаји радити, а кад се дозна, он побегне у Аустрију. Кога Кара-Ђорђе захте од Аустријске власти, да му га изда, и она га у Шабцу Војводи Луки преда, који га баци у тамницу и после га убије, главу му одсече и у Београд пошље, гди пред црквом на тањиру на углед и гнушање изложена буде.

Петру Добрњцу Кара-Ђорђе опрости, и он се врати из бегства у Србију и да му се опет служба. Но он опет започне по својој глави и вољи противу правитељства и отечества свог радити и непослушан бивати; за то он у Јануару 1811. год. буде осуђен скупштинским законом и у Влашку прогнат. Гди у прогонству патио је од тешке неке гадне болешчине и није се могао с душом пре растати, докле није пред Србима, које је к себи призво, исповедио и призно, да је издо Србе на Каменици; тек је за тим у кратко време као издајник 6. Октомвра 1828. год. у Јашу умро. *)

---

*) Совет Вуков о смрти Добрњчевој стр. 77. А да је издају Добрњац учинио и признао види Гласник III. стр. 154. И тврђење Милутиновића види Србијанку III. на стр. 170.

Како од Милоја тако и од Петра никакови потомака од свога народа данас живи нема, осим што Петар има још једну живу ћер удову у Београду, а друго од обадва, сво им је со семе затрло. А Петровог брата Стевана Добрњца 1821. год. убио је Кнез Милош, зато што је противу њега буну дизо, но од њега има потомака.

190.
СТОЈАК КОНСТАНТИНОВИЋ
РЕСАВСКИ КАПЕТАН.

Стојак се родио у Призрену. Па како чује да је Кара-Ђорђе 1804. г. усто противу Турака, он се одма досели са породицом у Србију, настани се с кућом у Свилајенцу и стане у војску под командом бесмртног Војводе Синђелића, под којим за своје јунаштво и Капетаном постане, гди је у свима бојевима, у којима је Синђелић бој био, участвово.

Године 1809., кад је Војвода Стеван Синђелић отишо са војском противу Ниша, и Капетан Стојак Константиновић са својим војницима био је, и на Каменици у шанцу Чагарском, јуначки борећи се 19. Маја славно са својим Војводом Синђелићем и својим војницима погинуо је.

После славне смрти своје оставио је Стојак два сина, Јована и Димитрија. Од Јована и данас налази се у животу син Јанко, презивајући се по очином имену Јовановић; а од Димитрија, који је се оженио са Великом, ћерком Буљукбаше Првуља Павловића из нахије Пожаревачке налази се у животу син Константин Великић, који се призиваће по материном имену, зато што му је отац у младим годинама умро и мајка га имено Велика одгајила.

Константин Великић је земљорадник, а и трговином занима се, добро је имућан и човек врло разборит, паметан, окретан, добар беседник, добро писмен и народни човек, кога је народ Ресавски и за посланика бирао и на народњу скупштину од 1875. год. слао.

ИЗ РАЗНИ МЕСТА.
НЕКОЛИКО ЖИВОТОПИСА СЛАВНИ ЉУДИ НА ПОСЛЕДКУ ИЗРАЂЕНИ

191.
ЈАКОВ ПОПОВИЋ
прозвати
ЈАКШИЋ И ПАНЦИРЛИЈА.

Одакле је Јаков Поповић родом, гди је одрасто и књигу изучио непознато нам је. Но он је био добро писмен и доста учен човек.

Његово је право име Јаков, а презиме Поповић, но он је познат са придодатим му презименом „*Јакшић.*“ Одкуда је он тим презименом прозват, ево како о том Сима Милутиновић прича:

Јаков је био у Београду код коњаничког и пешачког екзерцирмајстора Капетана Михаила Ђурковића ађутант, па у Београду о свом трошку оправи старе неке развалине двора негдашњи . . . Јакшића, у које се смести, те је ту становао. И одтуда из шале прозват буде „*Јакшић*“ и под тим презименом осто је за целог живота његовог. А панцирлија зват је што је на себи панцир носио.

У каковом је чину или звавију Јакшић у доба Кара-Ђорђево био, није нам познато, но само у толико да је код Ђурковића службу ађутантску вршио, и мора да је и он у екзерциру војничком познат био.

Кад је пропаст Србију 1813. год. задесила, и кад су многи Срби и Србске старешине, за спасти свој живот од Турака, у Аустрију пребегле, тад је и Јаков Јакшић у Аустрију прешо и у Новом Саду настанио се, где је живио.

Године 1815. кад поново Срби устану противу Турака, Јаков Јакшић дође у Срем у село Прогаре и са Војводом Симом А. Ненадовићем пређе на Забрежју у Србију и заједно са капелмајстором Аксентијем Добошаром званим, и знаменитим ајдуком Станком, који је код Генерала Црвенке у Земуну као слободњак и љубимац његов у служби био, и оду Ваљеву, где Јакову Сима повери коњанике, те је с њима управљао. Из Ваљева оду на Рожањ, а потом сиђу у Мачву у Црниљево, где је Сима Ненадовић у одсудству Војводе Петра Молера главни Командант над војском био.

Кад се Петар Молер из одсудства од Пожаревца, где је при узимању истог у боју био, врати, пређе Мараш-Паша са војском Дрину, дође на Дубље и ушанчи се. Петар Молер одма 13. Јула узме неки део пешака и са њиме Јакова Јакшића са коњаницима и увече ноћу по највећој киши оду Дубљу противу Мараш-Паше, кога Петар Молер са војском обколи и стане на њега са свију страна пуцати, узнемиривати га и недати му да спава него да га са Турцима замори, како сутра да се лакше над њим победа одржи.

Јаков Јакшић са коњицом стајао је подаље од Турског шанца и без дејства. Но како је непрестано киша јако падала и помрчина такова била, да се ништа видити није могло, у стојећу у помрчини покис-

путу коњицу негову уђе нека стра, па у групи нагне бегати Шабцу и не заустави се до *Јереске* ћуприје, с којом и сам Јакшић оде, па кад види да су му људи без икакова узрока побегли, он ту остави коњицу, па се сам к Дубљу врати, да се увери зашто му људи побегоше. Идући путем певао је гласно оваку Руску песму: „*Ој Марушка, мила душка, голубушка*“ и даље. Ову песму по Руски певао је зато, да Србе гласом обрадује и боље окуражи, а Турци да чују и да мисле да противу њи и Руска војска долази, да ји застраши. Чувши ту песму Војвода Прота Никола Смиљанић, позна да је Јакшић, па изађе пред њега и кад види да је сам, пошље га одма да одрчи натраг и да коњанике доведе, почем нема никакове за њи опасности, да су бегати морали. Јакшић се врати опет натраг без певања и код *Јереске* ћуприје нађе све у скупу коњанике, па кад ји увери да нема никакове по њи опасности, склони ји, те се сви натраг врате. Јакшић је опет пред коњицом по даље напред ишо, пево и коњицу куражио да се ништа не боји, и тако у село Дубље дођу, преноће, и сутра дан 14. Јула, кад им јошт Кнез Милош и Сима А. Ненадовић са војском у помоћ дођу, ударе на Турке, разбију ји и Мараш-Пашу са 83 Турчина зробе.

Па како Срби одма после ове битке у Ћуприји мир са Везиром Марашли-Али-Пашом учине, и Турска војска дође у Београд и смести се, Марашли-Али-Паша, за стишати Србе, установи неку народну Србску канцеларију, у коју дође из сваке нахије по један човек за Кнеза са писарским персоналом: у ту канцеларију намештен буде и Јакшић Пакцирлија за комесара, те је од народа примо и рачуне водио од ране, меса, масла, дрва за огрев, зоби за коње, и други данија које је народ за издржање Везира Марашлије, његове тевабије и војске Турске безплатно доносио. *)

Доцније кад се та канцеларија преустроји и у Крагујевцу под Кнезом Милошем установи народни суд, Јакшић је био при народној каси као рачуновођа, а за тим је посто и био главни благајник народне касе до 1839. год. докле Кнез Милош није из земље протеран, а после кад се установи нарочито Министерство финансије, Јакшић стављен буде у пенвију и као пензионер живио је баће до 1850 год., где у Београду умре и укопат буде у Палилули код цркве Св. Марка

*) Историја Милутиновића стр. 186., 209., 323., 328., 394 и 485

Јаков Јакшић Панцирлија био је вредан радник и веран служитељ свога народа; он је преко своје руке претурио милионе народни дуката, од који нису тад вођени рачуни и контролисани као што се то данас чини. Он је новце народне сам примо, у свој једини дневник заводио и у касама чуво као своје добро, такове је по устменом налогу Кнеза Милоша коме је он заповедо, издаво без признаница, и никад није било случаја да му је новац из благајне фалио, за које он неби знао, коме је колико издато. За целог свог живота штедио је, али ништа више после смрти своје оставио није, до једну кућу у Београду у Савској улици.

Он је био средњег стаса, тела пуног, главу је имао умерену и округлу, био је косе смеђе, а у лицу руменкаст. Био је врло бистар и велики радник, а у нарави и у свом понашању био је врло добар, у друштву био је весео, шаљив, пун досетљивости и прича. Јаков је после своје смрти оставио једница сина имено *Владимира,* који је био професор велике школе, а данас је у Министарству финансије оделења статистичког Началник I. класе; он је врло научен човек, говори више страни језика, велики је књижевни радник, врло смеран, више љуби самоћу, и у свему свом понашању достојан је син његовог оца Јакова Јакшића. Даље што о Јакову Јакшићу није нам познато, но мислити се може да ће његов син Владимир ма кад подпун животопис његовог оца написати, а за сад од нас је оволико.

192.

ГЕНЕРАЛ ЗАС

РУСКИ КОРПУСНИ КОМАНДАНТ

и

ПОЛКОВНИК ЦВИЛЕНЕВ.

О Генералу Засу и Полковнику Цвиленеву, гди су рођени и даље о животу ранијем њиовом немамо података. По 1810. год. кад је се Србска и Руска војска на Варварину под Графом Орурком противу Турака борила, Зас на крају Септемвра са 6 баталиона пешака, 5 ескадрона коњаника и једном четом козака на Дуду прешо је преко Дунава у Србију. Видински Паша кад види прелазак Руса, повуче посаду из Неготине и Праова к Брегову. Потом Зас пошље Полковника Цвиленьева противу Кладова, кога су Срби под Добрњцем у обсади

држали, гди им се посада од 500 Турака преда, коју Циклован у Турску одпусти под уговором да не војују више противу Руса. У Граду нађу 21 топ и 6 застава. А у половини Октомбра сва ова, као и друга Руска војска остави Србију и оде у Влашку.

Оволико се зна о раду у Србији ова два Руска официра.

193.

ГЕНЕРАЛ-МАЈОР БАЛЛА
и
ПОЛКОВНИК КОНСТАНТИН ПОЛТУРЕЦКИ

Кад је Русија помоћ Србији у војсци 1810. год. дала, и кад сва Руска војска натраг се из Србије у јесен у Влашку поврати, Кара-Ђорђе са Совјетом пошље своје посланике у Влашку, те благодаре главнокомандујућем на тој помоћи и умоле га, те им на крају 1811. год. *Кутузов* пошље *Балу* са Најшлотским батальоном, који у Београд дође и кога Срби са највећим одушевлењем приме. Од које војске одређен буде Полковник Полтурецки, те поседио Бању и Гургусовац. Но кад *Кутузов* 1812. год. 16.—28. Маја у Букурешту са Турцима закључи мир како за Русију тако и за Србију, сва се она Руска војска у јесен натраг у Влашку врати и противу Француза оде.

О овим официрима оволико се зна, а о њиовом ранијем и доцнијем животу непознато нам је.

194.

ГЕНЕРАЛ ГРАФ МАРКО КОНСТАТИНОВИЋ ИВЕЛИЋ.

О Руском официру и државнику Ивелићу немамо о ранијем и доцнијем животопису његовом података. Но само он је се у Боки Которској у Далмацији као Руски посланик налазио.

Кад је Кара-Ђорђе 1804. усто противу Турака у Јасеници, тад и Јаков Ненадовић подиго је Ваљевску и Шабачку нахију, и пошто је Шабац од Турака освојио, писо је Графу Марку Ивелићу у Котор, посло му молбу за Цара Александра I. и молио га да поради за би Цар помого Србском народу и избавио га од Турског зулума *) Марко Ивелић је ту молбу Јаковљеву посло Цару Александру у Петроград.

*) Види Ивелића одговор на то писмо од 27. Октомбра 1805. год. у овој књиги напред на стр. 350.

у слѣд које је Руски Министар иностраних дела Књаз *Чарторијски* по заповести Царевој, под 3.—15. Февруаром 1806. год. писо Руском посланику код Турске Порте у Цариграду господину *Италијском*, и наложио му да он представи Порти и Султану *Селиму* у име Цара Александра као његовог сајузника и пријатеља, и изјави му да он престане од оружања противу Србије, и да народу Србском у Србији подари права, да се неби они принуђени нашли, бацити се у наручије Француза и даље. *) Од после овога нема података да је Граф Марко Ивелић утицо у Србске послове Кара-Ђорђевог доба.

Но тек кад је Русија са Турском 16./28. Маја 1812. год. у Букурешту мир како за Русију тако и за Србију углавила, Марко Ивелић послат је од Руског Двора у Србију као посланик, те је он на скупштини у Манастиру Враћешници 8. точку Букурешског мира Србима објавио и преволео Србе да на тај мир престану, гди су му морали и заклетву на чистом белом папиру положити, који је он сам својим рукописом испунио, пошто су му се на исти све Војводе подписале и печате своје заједно са Кара-Ђорђем удариле. — Ту је донео и многе ордене, те ји је Србским Војводама пораздаво. **) Даље се о њему ништа више незна.

195.

ЈАНКО ГАГИЋ

ГРОЧАНСКИ БУЉУКБАША.

Јанко је рођен у Болечу, нахије Београдске и ту живио. Он је био под добрим Мустафа-Пашом Буљукбаша, и на гласу народни човек.

Кад Дахије у почетку Јануара 1804. год. започну да по Србији све Кнезове и друге главне људе тамане, тад и на Јанка Гагића пошљу Турке да га убију. Но Јанко некако дозна, па из куће избегне.

Но Турци кад дођу његовој кући и ненађу га, они вате његовог синчића и поведу га у Београд, и кад буду на једној ћуприји, зауставе се и стану говорити да му дете посеку, кад му оца ухватили нису. Гагић је непрестано ишо поред Турака кроз честу, да га ни опазили нису. Кад чује договор Турака, зажали сина, па презре свој

*) Види писмо у Голубици V. од стр. 142—146.

**) Историја Милутиновића стр. 20. и Мемоари Проте Ненадовића стр. 220.

живот, и из честе повиче: „*Ако је тврда вера Турци, да ће ти пустити дете, ја ћу вам се предати сам.*“ Тврда је вера, одговоре Турци, да ће мо ти пустити сина, а теби шта буде. Гагић изађе из честе положи оружје! Турци му сина пусте, а њега одма посеку.

196.

КАРА-ПАВЛЕ СИМОНОВИЋ.

Кара-Павле је родом из Смедерева. Шта је био пре устанка Кара-Ђорђевог на Турке, и шта за време ратовања Срба са Турцима незна се. Но он је 1813. год. у време пропасти Србске пребегао у Аустрију и одатле 1814. год. са другим Србима отишо у Русију и у Хотину настанио се и ту живио.

Године 1817. кад је Кара-Ђорђе пошо за у Србију, дошо у Вукурешт и ту се неко време задржо, одатле поручио је у Хотин да му се коњи у Земун доведу.

Тад Кара-Павле са Радованом Сењом, момком Кара-Ђорђевим, одведе коње у Земун и по налогу Кара-Ђорђевом кад се јаве Буљукбаши Петру Јокићу, од истог узнаду да је Кара-Ђорђе у Смедеревској нахији у селу Радовању погинуо. Они се тад преко Темишвара врате натраг жалостни у Хотин.

После Кара-Павле осто је у Хотину до 1830. год. и потом дошо је у Србију и у Смедереву настанио се. И тек види се да је 1848. год. био члан окружног суда у Ћуприји. Кад је умро и јели после себе потомака оставио непознато нам је.

197.

ВЕЛИСАВ СТАНОЈЛОВИЋ

ЧЛАН СОВЕТА.

Велисав је родом из Трешњевице, среза Бјеличког, нахије Јагодинске.

Шта је Велисав био пре устанка Кара-Ђорђевог противу Турака и за време борбе Србске, незна се. Но он је као човек уважен од народа после смрти Совстника старца Вукомана, изабрат на његово место, за члана Совета, у ком је осто до пропасти Србске 1813. год. Те године пребегне и он у Аустрију, а 1814. год. са Кара-Ђорђем и другима оде у Русију и настани се у Кишињеву, где добије од Руског

Двора издржаваше као и други његови другови, где је ту живио докле и умро није.

После своје смрти Велисав оставио је једног сина Симу, и кћер Стану, и они се из Кишињева 1831. год. врате у Србију.

Доцније Стана под владом Кнеза Мијаила уда се за његовог Министра Стевана Радичевића с киме није деце имала.

А Сима био је у Министерству внутрени дела писар. Но кад Кнез Мијаило 1842. год. побегне из Србије, оде и Сима за њим и настани се у Новом Саду. Но кад Кнез Александер Кара-Ђорђевић дође за Владара Србије, по кратком времену врати се и Сима у Србију, кога Кнез Кара-Ђорђевић доцније узме за свог ађутанта, где је био код њега до 1858. год. И кад на концу те године Кнез Кара-Ђорђевић напусти владу и оде из Србије, а на његово место дође Кнез Милош; Сима опет без службе остане, али ипак кроз неко време постављен буде за Началника среза Посавског, округа Ваљевског, на Убу. Но кад Милош 1860. год. умре и Кнез Мијаило предузме владавину, он Симу премести у Шабачку Посавину за среског Началника, а потом Сима постављен буде и за помоћника Началства Шабачког, у ком је званију 1866. год. у Шабцу и умро.

Сима је био ожењен, но са женом није деце имао.

Сима је био врло поштен, веран својим владарима, и точан вршиоц закона. Кад је умро било му је око 56. година.

198.

МАРКО ОБОР-КНЕЗ

ЈАСЕНИЧКЕ КНЕЖИНЕ.

Кнез Марко Н. родом је из Орашца, среза Јасеничког нахије Крагујевачке.

Кад је Кара-Ђорђе 24. Јануара 1804. год. побио Турке у Тополи код његове куће, и пошо кроз села, те народ на оружје дизо, и Турске ханове палио и Турке таманио, идући тако састане се са Станојем Главашем, око кога искупи се већи број Срба и Кара-Ђорђе са истима оде у Орашац Кнеза Марка кући, где се ту скупштина на Сретеније Господње 2. Фебруара у једном шумарку испод куће Кнез Маркове учини, на којој Кара-Ђорђе од сакупљеног народа од 2.000 душа изабрат буде за Врховног Вожда народа Србскога, где му се сви закуну да ће му верни бити и слушати га. На тој скупштини био

је и Обор-Кнез Марко, који је се и он на верност Кара-Ђорђу заклео, и даље остао, те је у Јасеници кнезово. *) Даље што о Кнезу Марку незна се ништа.

199.

ЂУКА КНЕЗ ЛЕПЕНИЧКИ.

Кнез Ђука је родом из Јагњила среза Лепеничког, нахије Крагујевачке.

Ђуку је као Кнеза Лепеничког застао устанак Кара-Ђорђев на Турке 1804. год. и он је био на скупштини у Орашцу на Сретење Господње 2. Фебруара 1804. год., на којој је Кара-Ђорђе за Врховног Вођу народа Србског од главара и од сакупљеног око 2000 устанишег на оружје народа изабрат. И пошто су се заклели Кара-Ђорђу на верност, Кнез Ђука остао је и даље над Лепеничком Кнежином. По паденију Србије 1813. год. он је застао у Србији па и под Турцима био је Кнез у Лепењици.

Кад Срби 1815. год. наново устану противу Турака, Кнез Ђука са својим Лепеничанима и он је одма усто, гди у Црном Врху од Крагујевачки Турака у боју многе ране задобије, но ји ипак преболе.

Шта је даље с њиме било и кад је умро незна се, но кажу да је био врстан и добар старешина, и добар јунак.

200.

МАРКО И СТЕВАН ВИЛИПОВИЋ

ЛЕПЕНИЧКИ КАПЕТАНИ.

Марко и Стеван Вилиповић рођена су браћа, родом из Јагњила у Лепеници нахије Крагујевачке.

Како је Кара-Ђорђе 24. Јануара 1804. год. усто противу Турака они оба одма пошли су уз Кара-Ђорђа, и били су у Орашцу на скупштини 2. Фебруара на Сретење Господње, на којој је Кара-Ђорђе за Врховног Вожда народа Србског изабрат.

Марко био је и пашеног Кара-Ђорђев, за ким је била удата сестра госпоје Јелене жене Кара-Ђорђеве. Они су оба прво пошли уз Кара-Ђорђа и били су момци његови. По кад су изашли на глас као јунаци, њи је Кара-Ђорђе оба поставио за Капетане.

Да ли су гди у боју погинули или код своје куће помрли немамо података.

*) Историја Милутиновића стр. 210.

201.

НАУМ КРНАР

СЕКРЕТАР КАРА-ЂОРЂЕВ.

Наум Крнар је био Грк, родом из Тесалије.

Дал је Наум пред паденије Србије 1813. год. био као Секретар Кара-Ђорђев и сњиме у Аустрију пребего, а потом и у Русију 1814. год. отишо, незна се. Но пре узети се може да није, него да га је Кара-Ђорђе у Хотину у Бесарабији себи за Секретара узео, а нарочито кад су се у Бесарабији 1816. и 1817. год. многи Грчки добровољци оружали, у екзерциру вечбали, и за обшти устанак християна у Турској царевини спремали се, да га је тад Кара-Ђорђе себи за секретара и тумача Грчког и Турског језика, на препоруку Грчки Етериста, а може бити и на препоруку самог Графа Каподистрије бившег Министра Руског, а и Влашког Књаза Ипсиландија к себи узео.

Јер Крнара текем је познато име постало кад је Кара-Ђорђе на Петровдан 1817. год. тајно у Србију прешо, и кад су оба у селу Радовању нахије Смедеревске 13. Јула живот свој од намештеног Књезом Милошем Обреновићем крволочког убице Николе Новаковића, Вујчиног момка живот свој изгубили. Никола је, као што је у животопису именом неумрлог Кара-Ђорђа у I. књиги нацртано, прво убио сикиром спавајућег Кара-Ђорђа, а по том из дуге пушке Наума Крнара умивајућег се на извору, који је пониже колебе, у којој је Кара-Ђорђе боравио сишао био, да се умије у тиквици воде завати и своме господару Кара-Ђорђу донесе. Тад је тог магновења Никола, Наума убио.

Крвник Никола Новаковић пошто је у колеби наслоњеног на грм седећег и спавајућег Кара-Ђорђа сикиром убио и главу му одсеко, текем је онда убио из пушке и Крнара, стрчо к извору, те и њему главу јатаганом одсеко, узео је са собом, однео у колебу и обе метуо у коњске зобнице, однео ји у Коларе, а потом одма одатле однео у Београд и предо Кнезу Милошу Обреновићу, које је Милош однео у Београдски Град Марашли-Али-Паши, те ји је видио и позно, а потом дао је, те је са исти Пеја Н. Ћурчија кожу са глава одеро, памуком напунио, и потом опет Марашли-Али-Паши однео, те ји је у Цариград по Татарину Султану на пешкеш и увиђење посло, које су обе пред Султанском палатом-серајљом 7 дана на увиђење изложене биле, а потом су смештене у Турски музеј знатности те су чувате, одакле кажу

да су ји чак доцније неки Грци украли и у Атину однели, где се и данас у музеју чувају.

Пошто је погинуо Кара-Ђорђе и Крнар, и главе њихове однешене, тела њихова укопо је у једну гробницу поп Јован са Драгићем Војкаћем из Радовања, по ниже колебе под једним брестом, одакле, Кара-Ђорђево тело 1819. год. пренето је у Тополу и у њиме сазидатој цркви Св. Богородице сарањено, а Наумови остатци и њетов пепео и данас се у тој првој гробници под брестом у селу Радовању налази.

Главу-лубању Крнарову Неја Ћурчија, кад је са ње кожу с косом одеро, укопо је исту близу врата са источне стране старе Београдске цркве уза зид, и кад је стара Београдска црква срушена и нова зидана, Бог свети зна шта је с њом било и дал је где укопата.

После смрти Наум Крнар оставио је једног синчића имено Јоцу, који кад је по одрастао, презиво је се по очином имену „*Наумовић*." Он је био коњанички официр у Србији, а у доцније време био је и први Ађутант код Књаза Александра Кара-Ђорђевића у чину Полковника, а затим је био окружни начелник, потом стављен је у пензију и као пензионер 28. Декембра 1878. год. умро је у Београду и укопан код цркве Светог Марка у Палилули на Ташмајдану. Кад је умро било му је око 64 године.

Јоца Наумовић, *Крнаров* син, био је врло леп човек, повишег стаса, тела коштуњавог, крупног и облог, главу је имао о средње већу, косу на глави црну, чела умереног, очију граорасти, носа римског типа, бркова црни густи и повећи, уста умерени, а лице имао је црнпурасто и руменкасто, са осредње дугим облим образима. Нарави био је доста озбиљне и врло пријатан, окретан вредан и умно бистар, био је врло ваљан способан и точан официр.

Јоца био је ожењен и после себе оставио је у животу једну ћер имено: Мацу и три сина Михаила, Мирка и Боју, ученика гимназијални школа.

Оволико нам је познато о Науму Крнару и његовом сину Јоци Наумовићу, и њиховом потомству, можда ће се ко доцније наћи да о овој породици више што рече.

202.

ИСАИЛО ЛАЗИЋ.

ПОСАВСКИ БУЉУКБАША.

Исаило је родом из Уроваца, среза Посавског, нахије Ваљевске.

Исаило је пред Немачки рат са Турском 1788. год. био у Аустријским фрајкорима и екзерциро се у Каменици код Варадина, а потом под Кнезом Алексом Ненадовићем војево је против Турака, а после оконченог Немачког рата 1791. год. вратио је се у Србију и био Буљукбаша код Кнеза Алексе.

Кад Кнез Алекса 23. Јануара 1804. год. од Дахије Вочића у Ваљеву посечен буде, и Јаков, брат Алексин, стане у Ваљевској нахији са Протом својим, синовцем, подизати народ на оружје против Турака. Исаило Лазић одма са Попом Леонтијем тако из Уроваца искупи на оружје 1.000 Посаваца и 17. Фебруара те наоружане Србе одведе Јакову Ненадовићу и одма оду пред Турке у Бељин, који су пошли Ваљеву. Ту се са Турцима 25. Фебруара побију, њи разбију. гди много Турака мртви падне, но и храбри Исаило Лазић погине. *)

Исаило је био вешт и извечбан војник и кажу добар јунак, да ли кога од те породице данас има непознато нам је.

203.

ПОП ПАНТА И СИМА ПАВИЋ.

ТАМНАВЦИ.

Оба ова свештеника родом су из Бранковине, среза Тамнавског нахије Ваљевске, Сима је био син Попа Пантин. Оба ова свештеника како је устанак Србски букнуо у Ваљевској нахији 1804. год. против Турака, полетили су у бој са крстом и оружијем у руци и храбро војевали су под Јаковом Ненадовићем.

Кад је Војвода Јанко Катић у Месарцима пред Мишарску велику битку 1806. год. од једног старкеље Турчина, који је Србима у робство пао, невером погинуо. Панта је скочио с коња Турчина с чепо и везо, кога после брат Јанков, Марко Катић посече. Причо је Поп Панта да тај стари туркешаља, који је убио великог јунака Катића, заједно са његовом кратком од једног аршина дугом пушком, из које је Катића убио, није вредно ни два гроша, таки је Турчин одрпанко био, и злочеста његова пушка. **)

Поп Панта и Поп Сима оба умрли су од природне смрти код своје куће у Бранковини, и од Попа Симе и данас налази се у животу његов син Поп Данило, врло скроман свештеник, и он је члан конзисторије Шабачке.

*) Мемоари Проте Ненадовића стр. 6., 60., 66. и 67.

**) Мемоари Проте Ненадовића стр. 172.—173.

204.

ДАМЊАН МИЛЕНКОВИЋ

ТАМНАВСКИ БАРЈАКТАР.

Дамњан је родом из Котешице, среза Тамнавског, нахије Ваљевске.

Како је Кнез Алекса и Бирчанин Илија у Ваљеву 23. Јануара 1804. год. од Дахије Вочића посечен, одма је Јаков Ненадовић брат Алексин отишо у народ и започео га на устанак противу Турака дизати. Уз Јакова је одма престо и Дамњан Миленковић и војево је јуначки, докле при освојавању Ужица на Св. Илију 20. Јулија 1805 год. и погинуо није.

Дамњан је прво уз Јакова био његов момак, а пошто је се као јунак у боју противу Турака показао, њега је Јаков узео и за свог барјактара, и био је са Јаковом свуда у боју, где је год он бој био.

Јаков је Дамњана 1805. год. шиљао и у Црнугору Св. Владики Петру Петровићу Његушу I., а и у Рисањ Руском посланику Графу Марку Ивелићу са писмама, у којима ји је молио да помогну Србском усташем народу у Србији, и да Ивелић од своје и народа Србског стране умоли Руског Цара Александра I. да се код Султана заузме за Србски народ да му се права даду. Дамњан је ајдучки преко Босне и Херцеговине провуко се, писма однео и одговоре Јакову донео.*)

Он је, причали су, био врло трезвен паметан човек, и велики јунак.

205.

САВА САВКОВИЋ

ТАМНАВСКИ СТАРИ ВОЈНИК.

Сава је родом из Котешице, среза Тамнавског, нахије Ваљевске.

Кад је Кнез Алекса Ненадовић и Бирчанин у Ваљеву 23. Јануара 1804. год. од Дахије Вочића посечен; Ненадовићи одбегну са породицом њиховом у планину Посово у збег, и стану се спремати да подижу народ противу Турака. Но Турци у Ваљевској нахији поплашени том сечом Кнезова, а, чувши да је Кара-Ђорђе у Јасеници већ усто противу Турака, увиде да је и у Ваљевској нахији узмућен народ, и да

---

*) Мемоари Проте Ненадовића стр. 99. и 180. Види и одговор Графа Ивелића у Јаковљевом животопису на стр. 350. ове књиге.

Ненадовићи спремају се за устанак да освете Кнеза Алексу и Кнеза Бирчанина, стану гомилом селити своје породице за у Босну.

Прота Ненавовић види и он бегајућу са Уба гомилу Турака, па за уверити се дал би народ на позив њиов усто на оружје да свети Кнезове, и да себи слободу извојевава, да ји више Турци једног по једног не секу. Оде у Котешицу своме куму старцу Сави Савковићу да га запита и опроба шта ће он за устанак рећи. И кад га за совет упита шта да раде? Савковић му рече: *„А шта ћемо кума Прошо, што је било биће опет; но ми сви жене и децу у шуму за брдо, а ми пушке па на брдо, па што коме Бог да!*

Прота ободрен речима овог старог опитног војника, обвесели се, и стане с поуздањем дизати са стрицем својим Јаковом народ на оружје, где се 15. Фебруара на Бранковачком вису до 700 оружани људи под развијени барјак искупи. *)

Нека је слава покретачу за Србску слободу старцу Стави Савковићу Котешанину.

206.

ПЕЦА-ПЕТАР

ИЗ КЛУБАЦА.

Пеца је родом из Клубаца, у Јадру, нахије Подринске.

Пеца је пре устанка Кара-Ђорђевог на Турке био ајдук. Кад устанак Србски под Кара-Ђорђем 1804. год. букне, Пеца приљуби се Србском устанку, и он је са Србима храбро војево, и као што су му места у Подрињу као ајдуку позната била, он је у спровођењу Срба велике им услуге чинио.

Године 1813. кад је Војвода Молер у Лозничком шанцу од Турака обседнут био, па се нашо принужден, те је својом крвљу писмо написао, и у истом тражио помоћ; предо га је Пеци, и он провуче се између Турака, однесе га и преда Војводама, но помоћи није могло бити, те после неколико дана и Молер са својим војницима прокраде се ноћу, и из Лозничког шанца избегне.

Пеца је живио до 1851. год. код своје куће у Клубцима, но те године разболе се и умре.

---

*) Мемоари Проте Ненадовића стр. 59.

ШТАМПАРСКЕ ПРЕДВИЂЕНЕ ВЕЋЕ ПОГРЕШКЕ.

На страни	—	у реду	—	стоји	—	а треба
2	—	22	—	чезме	—	чесме
10	—	30	—	срећом	—	срећом
11	—	32	—	Червец	—	Чернец
15	—	33	—	гуђајући	—	гунђајући
16	—	13	—	нејман	—	нејмам
44	—	20	—	ми	—	му
45	—	26	—	одговоримо	—	одговорали
48	—	9	—	езика	—	језика
52	—	4	—	Ставана	—	Стевана
71	—	13	—	пречан	—	пречак
73	—	9	—	подпомага	—	подпомагала
73	—	17	—	неслушавиш	—	неслушавши
80	—	24	—	границата	—	границама
83	—	35	—	Србског	—	Србском
83	—	36	—	неваље	—	неваљале
85	—	9	—	несрећу	—	несрећи
89	—	9	—	номоћ	—	помоћ
93	—	9	—	турии	—	турке
94	—	25	—	зајурим	—	за јуриш
96	—	32	—	по нег	—	и опет
102	—	10	—	немо	—	нема
113	—	30	—	тако	—	врло
122	—	6	—	за штому	—	зашто му
122	—	6	—	доно си	—	доноси
122	—	23	—	у даре	—	ударе
128	—	32	—	вредио	—	вредно
147	—	2	—	Карловима	—	Карловцима
154	—	1	—	бегајули	—	бегајући
173	—	27	—	једког	—	једног
177	—	4	—	пословина	—	пословима
183	—	5	—	Кваиље	—	[illegible]
186	—	13	—	власи	—	власти
214	—	17	—	Добрара	—	[illegible]
221	—	7	—	[illegible]	—	[illegible]
229	—	11	—	[illegible]	—	[illegible]
239	—	27	—	[illegible]	—	[illegible]
265	—	27	—	[illegible]	—	[illegible]
272	—	32	—	[illegible]	—	[illegible]

На страни	—	у реду	—	стоји	—	а треба
276	—	6	—	поћи	—	ноћи
293	—	20	—	мм	—	им
360	—	32	—	шимапу	—	шишану
377	—	29	—	нисмо	—	писмо
410	—	10	—	нужду	—	у нужди
413	—	10	—	брага	—	брата
498	—	7	—	лукаго	—	лукаво
500	—	18	—	гипу	—	гину
516	—	14	—	стрти	—	смрти
610	—	27	—	не само	—	на само
624	—	17	—	Чучић	—	Чупић
647	—	36	—	Зујамвића	—	Зујаловића
669	—	30	—	агодицама	—	јагодицама
714	—	4	—	а	—	те
729	—	12	—	њиовои	—	њиовом
736	—	16	—	врете	—	време
764	—	28	—	праведоо	—	праведно
813	—	11	—	пруге	—	друге
815	—	5	—	наупеним	—	наученим
815	—	11	—	поланам	—	полапан

LITOGRAFIE & DRUCK
WIEN
23.
SCHIPEK & STEINHARDT

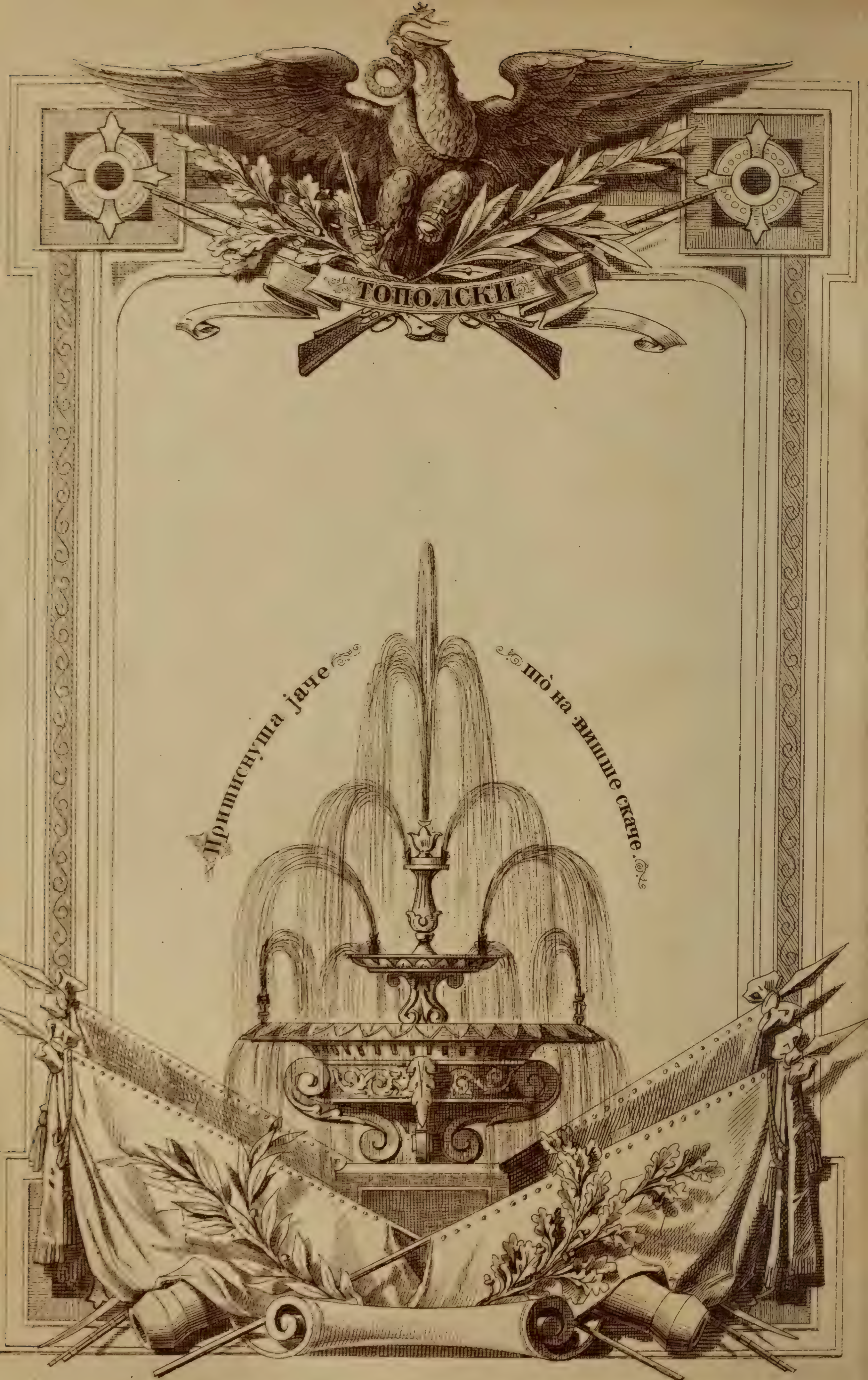

Цена 2. форин. и 80. новчића, или 5 динара и 60 пара динарски.

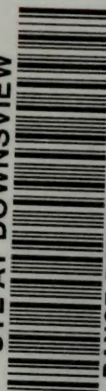
UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 11 15 07 07 007 6